Doppio

262 10. D. 21

8-19-C-1

duplicato

8
9 C
IT. EMANUELE
OMA

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
25. 9

Digitized by Google

Y-11-21

Digitized by Google

Digitized by Google

Dom. R. P. N. R. Roothaan don. et add. Bibl. ... Coll. ...

JOANNIS SELDENI

O

EBRAICA

ABSOLVENS

[illegible]

Veterum Ebræorum

quibus acceſſerunt

[illegible]S IN BONA DEFUNCTORUM

& in

Pontificatum

[illegible]

VVITTENBERGÆ,

[illegible]

ANNO M. DCC. XII.

Digitized by Google

Digitized by Google

UXOR EBRAICA
Seu De
NUPTIIS & DIVORTIIS
Ex
JURE CIVILI
Veterum Ebræorum.
LIBER I.
CAP. I.

Operis Deſignatio. Et de *Perſonis*, quarum *Conjugia* ſive *Conſangvinitatis* ſive *Affinitatis* nomine pro *vetitis ex lege Sacra* apud *Talmudicos habentur.*

Res apud Ebræos Uxoria ſeu Connubialis (uti & aliæ nonnullæ momenti graviſſimi) Jure in eorum commentariis ſubnituntur Triplici, Naturali, Gentium, & Civili. Naturale heic aliud non appellamus quàm quod ab ipſo Naturæ auctore ſeu Numine ſanctiſſimo in ipſis rerum primordiis cordi humano inditum præſcriptumque eſt, adeoque poſteritati Univerſæ regulariter perpetuò erat ſemperque eſt obſervandum ac immutabile. Gentium Jus heic vocamus tum quod Gentibus reliquis ſive omnimodis, id eſt univerſo generi humano, ſive aliquibus tantùm ſimùl cum Ebræis poſtmodum eſt à Numine Imperatum, tum quod ſive ex Pacto ſive ex More invicem Uſuque, ipſis ac Gentibus conterminis, vicinioribus, aliiſque quibuscum commercium qualecunque haberent, intervenit; unde Jus Gentium in Imperativum & Interveniens etiam alibi (a) tribuimus. Quod & ita partim Divinum eſſe, partim Humanum nemini non palàm liquet. Civile demúm Jus heic eſt quod Eccleſiæ ſeu Reipublicæ Judaicæ erat, ſaltem habitum eſt, peculiare, non aliter atque Romanum ſeu Cæſareum

(a) *Libris de Jure Nat. & Gentium juxta Diſciplinam Ebræorum.*

olim Romanis (quatenus ſcilicet à Naturali & Gentium diſcriminatur) ſeu Atticum Athenienſibus, hodieve Anglicanum Anglis, Gallicum Gallis, Hiſpanis Hiſpanicum, Civile rectè nuncupatur. Quod quidem apud Ebræos partim in Lege Sacra, partim in Moribus avitis Sanctionibusque ab eis, qui rebus præerant, ſuperinductis continetur.

Jam verò quicquid ad Rem Uxoriam ſeu Connubialem ex Jure ſive Naturali illo (quod & Noachidarum Juris nomine venit, atque in Matris, Novercæ, & in proxima poſt rerum conditum ætate, Sororis Uterinæ, ac Uxoris alienæ ſeu generali Adulterii interdictione, liberrimaque matrimonii ex arbitrio ſolvendi poteſtate maximè verſatur) ſive Gentium alterutro attinet (veluti Conjugia nomine Gentis Exteræ, Proſelytiſmi, Servitutis, Captivitatis ſive Interdicta ſive Permiſſa) id univerſum fusè tradidimus in libro Quinto de Jure Naturali & Gentium juxta Diſciplinam Ebræorum. Quantum autem ex Jure ipſis, quale diximus, Civili hanc ad rem ſpectat, nec jam dicto libro alibive ex re nata à nobis eſt oſtenſum, id ſeorſim heic damus. Rem totam ſatis habebimus explicatam, ſi Cauſas ſingulares quibus ex hoc Jure ſive Vetita, ſive Imperata, ſive Permiſſa fuerint Conjugia, Formulas contrahendi ſolennes circumſtantiaſque, Nuptiarum Ritus, Mutua conjugum Officia, ac demùm Divortiorum materiem (quà ſcilicet ex Jure hoc Civili cuncta hæc pendent) ritè diſpiciamus.

Vetita ſunt ex hoc Jure Connubia, Primò ob Conſangvinitatem aut Affinitatem; Secundò ob Natalium defectum, ut Mamzerum; Tertiò ob defectum corporis, ut Exſectorum ac Eunuchorum; Quartò ob Dignitatem Sacerdotalem; Quintò ob certum Uxorum Numerum præſtitutum; Sextò ob Dignitatem Regiam; Septimò ob Divortio ejectæ ſeu Repudiatæ pollutionem; Octavò ob fœminei ſexus hæreditatem ſeu Diverſitatem Tribuum. Imperata verò ex hoc Jure ſunt Conjugia, ſive ob Prolem priſtino marito ac demortuo ſuſcitandam, ſive in Ereptæ Virginitatis compenſationem. Atque ex hiſce etiam eorumque interpretatione ac ſuperinductis circa ea inſtitutis vetantur aliquot alia, de quibus ſuo loco. Et demùm ex horum explicatione nemini non erit manifeſtum, quænam ſint Conjugia heic generis Tertii ſeu Permiſſa. Quoniam verò quæ in Conjugiis Vetitis, ſeu genere heic primo, locum occupant Secundum & Tertium, ſatis ex re nata à nobis libro jam antè citato oſtenſa ſunt, uti & quæ Octavum

Digitized by Google

vum habent locum, in libello (b) de Succeſſionibus in Bona Defuncti; ideo prætermiſſis quæ ad Tria hæc pertinent capita, Quinque reliqua duntaxàt heic exequemur.

Quod ad Speciem Conjugiorum Vetitorum Primam, ſeu eorum quæ Sanguinis aut Affinitatis nomine interdicuntur, attinet; Alia ſunt Talmudicorum Placita, alia Karæorum. Talmudicis ex diſertis Legis Moſaicæ verbis atque eo quod ipſis ita neceſſariò conſequitur ut non admitti nulla cum ratione queat, pro Vetitis, partim Sanguinis, partim Affinitatis ſeu Propinquitatis nomine, Fœminæ habentur tantùm octodecim (c) (in quibus etiam Mater, Noverca & Soror ex Jure ipſis Naturali ſeu Noachidarum antea pariter vetitæ) ut in ſchemate ſequenti; de quo etiam conſulas, ſi placet, libri quinti noſtri de Jure Naturali & Gentium caput decimum.

A 2 Sci-

(b) *Cap. 18.* (c) *Miſna tit.* Cerithoth, *cap. 1. Maimonides halach.* Shagigoth, *cap. 1. Moſes Mikotzi præcept. Affirm. 213.*

Scilicet Turpitudinum harum revelatio in lege Sacra adeoque Concubitus & Matrimonium Rubeni heic Mariæ conjugi (quem ut contingunt ſive Sanguine ſive Affinitate ſic nominantur heic fœminæ cunctæ) ut tot Inceſtûs genera interdicuntur. Ita tamen ut Quindecim tantùm diſertis legis Sacræ verbis. Tres reliquas ex neceſſariò conſequenti ajant vetitas. Quindecim illæ majuſculis in Schemate exhibentur literis. Reliquæ tres, nimirùm Proſocrus utraque ac Filia minoribus; Ideo tantùm adjectis interea charactere diverſo, Avorum, Patrui, Patris, Soceri, Fratris, Filii ac Privigni nominibus, ut relationum connexio faciliùs intuenti appareat. Locis in notiſſimis Legis ſacræ (d) occurrunt hæc inceſtûs interdicta. Quali autem ratione utantur Talmudici, dum reliquas illas Tres, ſeu Proſocrum utramque ac Filiam, ex lege Sacra ſatis vetitas aſſerunt, quidnam item ex avita diſciplina ſentiant de eo quod eſt utrum interdicta illa inceſtûs Sacra, quatenus in Pentateucho habentur, ad genus indiſcriminatim humanum univerſum an tantùm ad Ebræos, id eſt an ad Jus Gentium heic Imperativum an ad Ebræorum Civile ſpectent, uti & alia non pauca inprimis huc attinentia, fuſiùs etiam explicavimus libro ſuperiùs citato de Jure Naturali & Gentium. Itaque ea heic iteratò congerere & intempeſtivum foret & ſupervacaneum.

(d) Levit. 18 *à verſu 6. ad 18. & 20,14,17,19,20,21.* *Deut.* 22. 30, 27, 20, 22.23.

CAP. II.

De Fœminis Secundariis *ſeu quarum conjugia ex majorum inſtituto, extra legis Sacræ verba ac vim, juxta* Talmudicos, *vetita ſunt ſive* Sanguinis *ſive* Affinitatis *nomine. Et de* Conſanguinearum & Affinium *ratione* in Sponſalibus dubiis

PRæter Affinium & Conſanguinearum conjugia ex lege Sacra, ut capite oſtenditur ſuperiore, prohibita, ſunt Fœminæ aliæ (quas שניות ſeu *ſecundarias* vocitant) ex Scribarum ſcitis & majorum inſtituto tum Affinitatis tum Conſanguinitatis ratione vetitæ, idque לעשות גדר לערוות *ut fiat ſepes* ſeu *munimentũ quo conſerventur inceſtûs interdicta*, ſeu להרחקה על אזהרה שבתורה

ut

ut longiùs arceatur quisq; ſeu procul intercludatur à violatione ipſius legis ſacra. Vocantur ſecundariæ ideò quod ſunt שניות לעריות *ſecundariæ ſeu proximæ fœminis primariis nomine inceſtus in ſacro ſermone diſertè vetitis.* Numero ſunt hæ viginti; ita tamen ut eorum nonnullæ ſint בריו הפסק ut loquuntur, ſeu *ſine termino*, adeoque univerſas quæ ejuſdem aut ſimilis naturæ fuerint in linea recta ſive aſcendente ſive deſcendente pariter complectantur. E libris Talmudicis (b) earum recenſio ad hunc modum ſe habet.

I. *Avia Materna* ſeu *Matris Mater.* Neque in ea terminatur interdictum. Sed univerſæ quæ rectà ab ea aſcendunt & Matrum Matres ſunt æquè pro vetitis habentur.

II. *Mater avi Materni* ſolùm.

III. *Avia Paterna,* ſeu *Patris Mater.* Nec ſolum illa ſed univerſæ quæ recta ab ea aſcendentes matrum itidem matres ſunt; veluti aviæ mater, hujusque mater & quæ ſursùm ſeqvuntur.

IV. *Avi paterni mater* ſolùm.

V. Quæ fuit *Uxor avi paterni*; uti & cunctorum aſcendentium avorum paternorum uxores; adeo ut Jacobi Patriarchæ uxor (exemplum ſic afferunt) Ebræorum nemini eſſet permittenda.

VI. Quæ fuit *Uxor avi materni*, tantùm.

VII. Quæ fuit *Uxor ejus qui Patri frater eſt uterinus*, id eſt patrui ita conjuncti, tantùm. Scilicet patruum cujus uxor diſertè in lege ſacra vetatur intelligunt (c) qui Patri eſt Frater germanus. Neque enim affinitatem hujusmodi paternam jure communi ex ſexu tantùm fœmineo naſci volunt.

IIX. Quæ fuit *Uxor ejus qui matri frater eſt*, ſive ex patre ſeu germanus ſive ex matre ſeu uterinus. Adjicitur in Moſe Cotzenſe אין לו הפסק id eſt *neq; in Patre ſeu fratre ejusmodi germano finitio eſt* ſeu *terminus*; aliis heic idem de Matre ſeu fratre uterino ſubſtituentibus. Adeo, ut pro varietate ſententiæ, velint eam quæ uxor fuerat ejus qui aviæ, proaviæ maternæ, & quæ ſurſum aſcendunt ejusmodi cæteris erat ſic conjunctus, duci jure nequire.

 IX. *Filii*

(b) *Miſna & Gemara Hieroſolym. ad tit.* Iabimoth, *cap. 2. fol. 3. col. 4. hal. 4. Babylon. ibi fol. 21 Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 1. Moſes Mikotzi præc. Negat. 110* Peſiktha Zotertha, *col. 1. fol. 24.* (c) *Maimonid. halach.* Iſuri Bia. *cap. 2.*

IX. *Filij Nurus*, uti & cunctorum nepotum ex eo & nepotibus continenter deſcendentium; adeo ut Jacobo cujuslibet Ebræi uxor שניות ſeu *ſecundaria* eſſet.

X. *Nurus filiæ* tantùm.

XI. *Proneptis ex nepte ex filio*, tantùm.

XII. *Proneptis ex nepote ex filio*, tantùm. Sed & heic ſententiarum diſcrimen eſt; nonnullis etiam cæteras quæ deſcendunt pariter adjicientibus.

XIII. *Proneptis ex nepte ex filia*, tantùm.

XIV. *Proneptis ex nepote ex filia*, tantùm.

XV. *Neptis privigni ex filio*, tantùm.

XVI. *Neptis privignæ ex filia*, tantùm.

Sunt verò qui & heic velint, uti etiam in numero XIX, univerſas deſcendentes conditione pari cenſendas.

XVII. *Avia materna ſoceri*, tantùm.

XVIII. *Avia paterna ſocrûs*, tantùm.

XIX. *Avia materna ſocrûs*, tantùm.

XX. *Avia Paterna ſoceri*, tantùm.

Scilicet intra gradus omnes alios præter eos qui diſertis legis Sacræ verbis atque Scribarum ſeu Majorum quæ diximus ſcitis ita ſunt prohibiti, nuptias apud Ebræos, juxta Talmudicos, contrahere licuit. Adjiciunt, ſi diſſenſus eſſet de Sponſalibus adeo ut affirmaret Simeon ſe Mariam ſpoſpondiſſe, negaret verò Maria, interdictas eſſe (a) Simeoni nuptias cum aliqua earum quæ ratione ſive conſanguinitatis ſive affinitatis Mariæ, ſi ea uxor ejus revera fuiſſet, interdicerentur. Eandem etiam rationem, ſed inverſam, ſi affirmante illa, negaſſet ille, ubi nimirum de re non ſatis conſtaret. Et Repudii libellus, Dubii causâ, heic neceſſarius erat ut libera fierent puellæ vota. Jus parile aliàs obtinuit de quo plura inferiùs.

(a) *Maimonides Hal.* Ishoth. *cap. 9.*

CAP. III.

De Karæorum *ſeu* Scripturariorum *Judæorum diſciplina, in conjugiorum, ſive* ſanguinis *ſive* affinitatis *cauſa, interdictione* ex lege Sacra *decernenda. Quinam* Propinquorum *nomine eis veniant.* Vetuſtiorum *ex hiſce ſententia de* perſonali Conjugum unitate.

Sic

SIc quidem Talmudici, ut ante oſtenſum eſt, ipſis legis Sacræ de Inceſtu ſeu vetito ob propinquitatem matrimonio vocabulis preſſiùs inhærentes, nec quid præterea quod non palàm & neceſſariò ita conſequitur, ut ſit tantum non expreſſum, in ea contineri heic admittentes, ſed demùm ejuſdem interdicta, adjectâ de Secundariis prohibitione, ut dictum eſt, ampliantes. Multò autem aliter ſecta altera Judæorum, ſeu Karæi qui יפרשו את התורה בפשוטה בלי יתורה ומעוטה כל אחד כפי שכלו לא חוצה לו *Legem explicant juxta ſenſum literalem ac ſimplicem, nec augentes nec minuentes. Quisque ſcilicet pro intellectu ſuo neq; extra eum* interpretationem petentes, quod ait Rabbi Jehuda Ben Eliæzar, Poki item dictus, in præfatione ad librum ſuum שער יהודה nuncupatum ſeu *Portam Jehudæ*, Conſtantino oli ante ſexaginta abhinc annos excuſum, qui totus eſt בענין העריות ſeu *de materie Inceſtûs* juxta doctrinam Karæorum, quorum pars Jehuda heic inſignis. Ac recenſens quidem ille illuſtriores aliquot ſectæ ſuæ Scriptores priſcos, veluti R. Japhet, Levi ejuſdem filium, Joſeph Karkeſanium, Sahel Sacerdotem, David Principem, Selomo Ben Jerocham, Benjamin Ben Moſe, quamplurimos ejuſdem generis alios extitiſſe ait, qui Arabicè plerumque conſcripſere ipſi, quæ Rabbinicè ab aliis verſa. Quin & in Ægypto multos eorum libros ſe vidiſſe ait, ibique à primariis ſingularis cujuſdam illius ſectæ ſocietatis didiciſſe ex una apud eos Synagoga prope Trecenta illiuſmodi Scriptorum volumina à prædatoribus olim eſſe direpta. Jam verò poſt verba ſuperiùs allata rythmicè pergit Jehuda ille Eliæzarides ויישענו על דרכים שלשה כתוב והקשה וסבל הירושה וכל הוצא מכח מאמר פרושה ועם כל זה נפלה חלוקה ביניהם ברובי העריות חלופיהם כי את אחת חכמינו הראשונים בעלי הרכוב מתננים ותהי דעתם קימת נכתבת ונדחת קרוב רשש מאות שנה עד שבאה הכתה האחרונה הם חכמינו האחרונים אשר בטלו דעות הראשונים ובחרו דרך אחרת באופן אחר מסודרת *Et ſubnituntur* [Karæi] *viis ſeu Fundamentis Tribus Scriptura ipſâ, Argumentatione, & Hereditaria interpretationum Transmiſſione, adeoq; omni eo quod exſurgit è poteſtate explicandi. Sed in cunctis hiſce evenit inter eos controverſia* ſeu *ſententiarum diſcrimen circa materiē Inceſtûs.*

Secta etiam noſtrorum (Karæorum) *altera eſt eorum qui vetuſtiores* ſeu *antiqui ſunt*, *Magiſtri ſcilicet Conjunctionis* ſeu *Conjuncti* aut *Inſiti dici ſoliti, quorum ſententia firmiter obtinuit ſexcentos fermè per annos*; *usq; dum nempè orta fuerit ſecta recẽtior qui ſunt Sapientes noſtri poſteriores qui rejecère Priorum ſententiam*, *aliamq; viam* (ſeu fundamenta) *elegêre alioquì modo ordinatam.* Adeoque non ſolùm à Talmudicis heic mirum in modum Karæi, ſed nec ferè minùs inter ſe idque diverſimodè diſcrepant, ut in ſequentibus liquebit. Præter Scripturam autem atque Argumentationem, Hæreditariâ interpretationum (licet non traditionum, quà traditionum) Transmiſſione, id eſt avitis explicationibus, quas סבל הירושה nuncupent, utuntur; ita tamen ut quicquid in genere hoc tertio reperiatur quod poſteri ſubtiliùs argumentando corrigendum aliterve definiendum cenſuerint, id pariter velint ita rite correctum atque inter ipſos, pro ſectarum ſuarum varietate, ſimilitèr novandum. Horum univerſi Talmudicos graviter reprehendunt quòd Argumentationi heic locum non tribuant ampliorem, maximè cum eam aliquantenus admittant in Filiæ & Socruum, ut ſupra liquet, interdictione ex ipſa ſacra lege cujus tamen in verbis expreſſim eæ non habentur. Neque diſpari ajunt Karæi ratione Secundarias illorum (quas ſcitis Scribarum, non lege ſacra vetitas illi volunt) etiam ex ipſa lege ſacra interdicendas. Argumentandi verò Genus heic duplex maximè in uſu. Alterum quod גזרה שוה ſeu *à Pari* vocatur, alterum quod קל וחומר ſeu *à Fortiori.* Utrumq; adhibuere Karæi omnes, tum priſci tum recentiores. Sed modo diſpari. Priſci illi ita tum Scripturâ tum Argumentationibus heic uſi ſunt, ut quemadmodum ex Scriptura Argumentando hanc vel illam, expreſſim non interdictam, pariter nihilominus vetitam concluſere, ita etiam ex Argumentis inde ſecundario ſumtis alias non impari jure prohibitas voluerint. Poſteriores vero Argumentis ex Scriptura ſumtis pariter innitentes, Secundariis inde quæ ſumi poſſent Argumentis omninò volunt abſtinendum; ſcilicet אשר דרכם על הכתוב ועל ההקש לא הקש על הקש *Quibus ratio ejuſmodi eſt, ut Scripturâ & Argumentatione inde proxima ſubnitantur, non Argumentatione ab Argumentatione deducta.* In Poſterioribus primū heic locum & vetuſtiſſimum obtinet Rabbenu Joſeph הרואה *videns* ſeu *propheta*, quem ſecutus eſt Rabbi Jehoſuah diſcipulus ejus, ita tamen ut

Magi-

Digitized by Google

Magiſtri ſui diſciplinæ hac in re non undiquaque acquieverit, ut infra videbimus. Conſcripſit ille librum בערוה ſeu de Inceſtu Arabicè; unde Rabbinicè eadem de re tractatum contexuit ſeu plerunque potius tranſtulit Rabbenu Aharon in opere quod עץ חיים *lignum vitæ* inſcripſit, uti & Rabbenu Eliah בשיצי *Byzantinus* in ספר זקני *libro Presbyterorum.* Atque ex hiſce traduxit, quæ eadem de re fuſe in commentario ſuo jam dicto docet Rabbi Jehuda ille Ben Eliæzar, qui nec vetuſtiorem aliquem de inceſtûs materia inter ſuos ait ſe reperiſſe. Quo tempore autem vixerit ſive Joſephus ille propheta, ſive Jehuda ejusdem diſcipulus ſive Rabbenu ille Aharon, nondum mihi habetur compertum; uti nec unde Sexcenti illi anni, qui apud Eliæzaridem jam dictum occurrunt ſint putandi. Hujus verò Ætas inde ſatis cognoſcitur, quod Porta ejus ſuperiùs memorata ante ſexaginta abhinc annos Conſtantinopoli typis mandata eſt à Rabbi Iſaac ejusſiem filio.

Lex ſacra de Inceſtu ad hunc modum loquitur (a) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה *Nullus ad propinquum carnis ſuæ accedat ad revelandum turpitudinem ejus &c.* Scilicet τὸ ערוה ſic in Vulgata, nec malè vertitur, uti & Græcis ἀσχημοσύνη, quod idem ſonat. *Nuditas* idem (quæ primaria eſt vocis ſignificatio) *Verenda, putibunda*, pro eodem heic ſubſtituitur; unde ערוה Rabbinis tum pro omnimodo inceſtus genere tum pro fœminis hoc nomine heic interdictis uſurpari ſolet, uti & ערוה pro earum qualibet, ut matre, ſorore, amita, matertera, nuru. Judæi heic Hiſpanienſes *Varon Varon à todo caronal de ſu carne no llegue des pur deſcubrir deſcobertura.* Atque paſſim ערוה vertunt *deſcobertura.* Mauritanienſes Judæi pro eo שואר ſubſtituunt & Germanienſes שאנר Schand / id eſt, *deformitatem ac rem pudendam.* Sequitur in lege, *Turpitudinem patris tui, & Turpitudinem matris tuæ non revelabis*, & reliqua ante in ſchemate capitis primi deſignata. Interdictum autem illud Generale, *Nullus ad propinquum &c.* ſic pro ipſa lege heic capiunt Karæi omnes, ut quæ ſequuntur, pro exemplis tantum ſeu explicationibus ſingularibus ſumant, non pro omnimodis ibi interdictis, aut pro ipſo legis de inceſtu corpore, quod in verſiculo ante citato plenè contineri volunt, adeoque שם שאר להיותו יסוד ר״ל עקר לכל האסורים *Vocabulum* שאר ſeu *Propinquum* (in lege illa) *eſſe fundamentum* ſeu

B *Radi-*

(a) *Levit. 18.19.*

Radicem omnium quæ vetantur; quod de Recentioribus Karæis ſignantiùs ab Eliæzaride dictum vetuſtiores item amplexos eſſe palàm eſt. Unde & tantùm abeſt ut cum Talmudicis, juxta Schema jam oſtenſum, conſentiant illi, ut tum eorum Vetuſtiores tum Recentiores (ipſi inter ſe etiam, ut ſtatim oſtendetur, non leviter diſſidentes) quamplurimas alias perſonas velint ex ipſis Legis verbis atque Argumentatione inde adhibita pariter vetitas. Vetuſtiores eorumque ſequaces præter Argumenta alia, quibus in deſignanda heic interdictione, quemadmodum & Recentiores, utuntur (quæ mox cum perſonis juxta utroſque vetitis dabimus) ajunt Virum & Uxorem eſſe Perſonam ſeu corpus Unicum, adeoque ex generali illo Propinqui Turpitudinis revelandæ interdicto יאסרו לאיש שארי אשתו כשאריו *interdici ajunt marito propinquas uxoris pariter atque ſuas.* Quin & hoc quod de Marito & Uxore in Unicam Peſonam conflatis habent, eouſque extendunt hi, ut tametſi divortio ejecta fuerit uxor aliique nupta, nihilominus ex eo quod ante divortium unica fuiſſet cum marito priori perſona, jam verò cum poſteriori unica itidem eſſet, priori marito interdicantur ſimiliter propinquæ omnes mariti ſecundi. Scilicet ob priſtinam prioris unitatem perſonalem, & ſimilem jam cum ea unitatem mariti ſecundi Verba ſunt, poſt jam ante citata, וכן אם נשארת האשה ההיא לבעל אחר נהיה גם הוא והיא נפש אחד ויאסרו שער הבעחל האחרון לראשון כשאריו *Et ſic ſi nupſerit fœmina hæc* (uxor jam dicta divortio ejecta) *marito alteri, ipſi itidem in unam perſonam coaleſcunt, unde interdicebant marito priori propinquis poſterioris, non aliter atque propinquis ſuis.* Adjicitur ועמדן עד ערבעה גופים *& ſiſtunt ad quartas perſonas*; id eſt, ſi fœmina hæc divortio iterùm ejecta Tertio, dein ſimiliter Quarto nupſerit, tam Quarti ac Tertii quam Secundi propinquis *Primus* interdicitur. Ulterius ex hac ratione non progrediuntur, quatenus ad maritum harum Quatuor Primum res attinet; quaſi poſt quartas nuptias finitas, perſonalis cum primo marito unitatis effectus omnimodus evanuerit. Cum verò in interdictis haberent tum שארים tum שארי שארים id eſt perſonæ *Propinquas & Propinquarum illarum Propinquas* (ut fuſiùs videbimus capite proximè inſequenti) advertendum eſt nomine *Propinquarum* ſimpliciter ſic dictarum apud eos venire Perſonas tantùm Sex ſeu Patrem,

Matrem

Matrem, Fratrem, Sororem, Filium & Filiam, adeoque marito primo interdici tam uxoris ac maritorum qui ſuccedunt (juxta jam dicta) quam ſibi Novercam, Matrem, Fratriam, Sororem, Nurum & Filiam. Nimirum quoties prohiberi dicitur maſculus, ſeu Turpitudinis maſculi revelatio, ea quæ uxor ejus fuerat intelligitur, ut mox pleniùs oſtenditur. Perſonalem autem illam conjugum unitatem, unde dogma hoc de propinquis utriusque pariter & modo jam dicto vetitis natum, in ſacro ſermone ſæpius indicari ajunt; veluti in illo *Et* (a) *hærebit cum uxore ſua, eruntq; in carnem unam*: & ubi Turpitudo uxoris patris vocatur ipſius patris, (b) ut ejusdem perſonæ, turpitudo, & in verſu ſequente quo filia uxoris patris nuncupatur & Filia ipſius patris & ſoror ejusdem filiæ, quod inquiunt fieri non oportet niſi pater & uxor ejus pro גוף אחד ſeu perſona unica ſumatur; & in illo, ubi fratris patris ſeu patrui (quem דוד vocant) uxor ſeu filii amita, appellatur דודה, quaſi *patrua* ejus, quòd ob perſonalem patrui & amitæ unitatem dictum aſſerunt; & demum in illo, *non revelabis turpitudinem uxoris fratris tui, turpitudo fratris tui eſt*: quaſi inde Frater ejusque uxor pro unica perſona ibi ſumerentur, eo quod hujus turpitudo etiam illius eſſe, veluti perſonæ unicæ, dicitur. Ad hunc modum Karæi vetuſtiores de unitate ejusmodi perſonali; unde puto nomen apud recentiores ſortiti ſunt τῶν בעלי הרכוב *Magiſtri inſiti* ſeu *unione conjuncti*; quoniam conjugum perſonam alteram in alterius ſic inſeri ſeu utrànque in unicam conflari voluerint. Unde & מרכבים *inſerentes* aut *unione conjungentes* ſæpius dicuntur. Horum autem ſententia in reliquis huc ſpectantibus ſtatim cernitur in eis quæ Recentiorum dogmata tum in perſonali hujusmodi unitate rejicienda, tum in aliis, quæ Vetuſtiorum itidem fuere, ſive retinendis ſive corrigendis ſtatim exhibentur.

B 2 CAP.IV.

(a) *Geneſ.2.24.* (b) *Levit.18.8.* (c) *Ibid.14.* (d) *Ibidem.16.*

Digitized by Google

CAP. IV.

Diſciplinæ de Inceſtu *apud* Karæos novatio, *autore* Rabbenu Joſeph & Fundamenta *ſeu* Regulæ *ejuſdem ea de re* Quinque, *quibus etiam* Vetuſtiorum Karæorum *de Inceſtu ſcita* (*verbis aliquot in regulis illis aliter ab ipſis intellectis*) *cernuntur*.

RAtio ſuperiore in capite de Unitate conjugum perſonali (unde quamplurimarum perſonarum conjugia vetita nemo non videt, quæ non Talmudici ſolum ſed mortalium reliqui permittunt puto univerſi) Karæis recentioribus ita diſplicuit ut eam omninò velut frivolam, ac Scripturæ nimis diſſonam nec admittendam planè rejecerint. Generalem autem illam rũi שארם (a) ſeu propinquorum carnis in lege ſacra interdictionem etiam ſeorſim hi ſumunt pro eo quod eſt סוג כולל לפרקים שאחריו שהם ערות פלוני וערות פלוני *genus generaliſſimum ſeu fontem particularibus quæ ſequuntur*, ſeu *Turpitudinibus hujus vel illius* particulariter ibi vetitis; adeo ut quæ parili ratione ſubniti ipſis videantur pro vetitis non minùs haberi velint. Sumtis ſcilicet Argumentis ſive à Pari ſive ab eo quod eſt à Fortiori ab ipſa lege ſacra proximè deducto, ſed non ab Interveniente aut Medio aliquo Argumento, ut ante monitum eſt. Rabbenu autem ille Joſeph qui primus erat heic novatorum ſeu qui Unitatem illam conjugum perſonalem primus rejecit, totam inceſtûs ex ſacra lege interdictionem in עקרים *Fundamentis*, *Regulis* ſeu *Principiis* Quinque hiſce conſiſtere docuit, modo infra indicato intelligendis. Neque alia puto ſunt quam quæ Vetuſtioribus etiam receptiſſima fuerant ipſa, aliter tamen ob dogma illud de Unitate perſonali paſſim intellecta.

I.		
אסור האיש על שאריו *Interdicitur homini propinquis ſuis*, qui ſunt	1. Pater, 2 Mater, 3 Frater, 4 Soror, 5 Filius, 6 Filia.	

(a) *Levit.* 18, 6. & *vide caput ſuperius*.

Scilicet

Scilicet hi Sex tantum nomine ſimplici τῶν שאר ים ſeu *propinquorum* venire volunt (a)

	1 Avus *Paternus*,	(a) *Uti expreſſis etiã ſacræ legis verbis, Levitic. 21. 2. & 3.*
	2 Avia Paterna,	
	3 Avia Materna,	
	4 Avus Maternus,	
	5 Patruus,	
II.	6 Amita,	
אסיר האיש לשארי שארין *Interdicitur homini propinquis propinquorum ſuorũ*, qui ſunt	7 Avunculus,	
	8 Matertera,	
	9 Nepos ex fratre,	
	10 Neptis ex fratre,	
	11 Nepos ex ſorore,	
	12 Neptis ex ſorore,	
	13 Nepos ex filio,	
	14 Neptis ex filio,	
	15 Nepos ex filia,	
	16 Neptis ex filia.	
III.	1 Fœmina & Pater ejus,	
אסיר האיש לשני שארים *Interdicitur homini Propinquis binis*, qui ſunt	2 Fœmina & Mater ejus,	
	3 Fœmina & Frater ejus,	
	4 Fœmina & Soror ejus,	
	5 Fœmina & Filius ejus,	
	6 Fœmina & Filia ejus.	

Adeoque non dubitant Karæi quin Uxoris Soror, tam eâ demortuâ quam ſuperſtite, in vetitis habenda. Quod non admittunt Talmudici. (b)

(b) *Vide lib. noſt. 5. de Jure Nat. cap. 10. pag. 591. & ibi citata.*

IV.

אסור האיש לגוף שאר שארו *Interdicitur homini perſonâ & propinqua propinqua ejuſdem perſonæ*, veluti

1 Fœminâ & aviâ ejus maternâ,
2 Fœminâ & aviâ ejus paterâ,
3 Fœminâ & patruo ejus,
4 Fœminâ & avunculo ejus,
5 Fœminâ & nepote ex fratre ejus,
6 Fœminâ & nepte ex fratre ejus,
7 Fœminâ & nepte ex ſorore ejus,
8 Fœminâ & filio ex ſorore ejus,
9 Fœminâ & nepote ex filio ejus,
10 Fœminâ & nepte ex filio ejus,
11 Fœminâ & nepote ex filia ejus,
12 Fœminâ & nepte ex filia ejus.

והשאר ſeu *& reliquis*, id eſt, quæ ſuperſunt ex eis, quæ in regula ſecunda propinquorum ſunt propinquæ. Sequimur enim heic veſtigia Eliæzaridis, quem heic vertimus;

V.

אסור שני שארים על שני שארים *Interdicuntur propinqui bini binis propinquis*, veluti

1 Homo & pater ejus, fœminâ & filiâ ejus.
2 Homo & pater ejus, fœminâ & filio ejus.
3 Homo & pater ejus, fœminâ & fratre ejus.
4 Homo & pater ejus, fœminâ & ſorore ejus.
5 Homo & frater ejus, fœminâ & fratre ejus.
6 Homo & frater ejus, fœminâ & filiâ ejus.
7 Homo & frater ejus, fœminâ & filio ejus.

והשאר seu *reliqui*, id eſt cetera perſonarum paria paribus, quæ juxta regulam primam ipſis reſpondent, interdicuntur. Ad hunc modum Principia illa Regulæ ſeu Fundamenta Quinque Rabbenu Joſeph exhibentur, quibus ſubjungitur ab Eliæzaride (ut ſcilicet Joſephi illius

illius mentem explicet) וכהפגש אי זה פרט מכל אלה העקרים זכר בנקבה ועמוד האסור ובהפגש זכר בזכר יצעד האסור לאשתו *Et quoties in horum aliquo fœminá interdicitur maſculus, interdictum in ea terminatur. Quoties autem maſculus maſculo interdicitur, transfert ſe interdictum ad ejuſdem uxorem, ſeu pro uxore ejus interdicta ſumitur.* Statim autem ſubjicitur אולם בהפגש נקבה על נקבה לא חויב שיצעד האסור לבעליהן *Attamen quoties interdictum occurrit, quaſi fœmina fœminá interdiceretur* (ratione vocabuli Hominis, quod utrunque ſexum continet) *id ad maritos earum inde non extendendum.* Ratio redditur שאסור אשה על אשה הקש מאסור זכר על גבר שהוקש מהכתוב וזה הקש על הקש ואנחנו מתנהגים על כתוב והקש היוצא מהכתוב לא על הקש שהוקש ממוקש כי זאת הדעת היא דעת המרכבים וכבר אלה שני החכמים בטלוה לזאת הסבה

quoniam interdicta illa quibus fœmina heic fœminis (ſi quis ita cum vetuſtioribus illis rem accipiendam velit) *interdicantur, naſcerentur ex interdictis quibus maſculi prohibentur maſculis*; in lege ſcilicet ſacra, ut ubi patris, patrui, fratris turpitudo revelari prohibetur; quod ad uxores eorum attinet) *adeoq; eſſent ex argumentis è Scriptura ſumtis* (nec in Scriptura ipſa reperta) *unde fieret ut argumentum illud de Maritis eſſet Secundarium* ſeu *ex argumento prævio è Scriptura ſumto. Nobis autem jam in more eſt receptum, Scripturá ipſa & Argumento inde proximè deducto niti, non Argumento alio ex eodem Argumento ſequente. Quæ nempè diſciplina eſt veterum illorum qui conjugum inſitionem* (qualem ante diximus) *docuere. Et pridem Sapientes illi bini* (Rabbenu Joſeph & Rabbenu Joſuah) *illud argumentandi genus ob hanc cauſam adhibendam noluere.* Nimirum in Regulis Quinque, ſeu Fundamentis illis Rabbenu Joſeph, quo *Homini interdicitur* in noſtris, uſurpatur, ut vides, אסור האיש & pro *homine* in reliquis האיש, quod quidem ibi ab ipſis ſumtum pro ſexu tantum virili, quaſi interdicta inceſtûs ſacra quorum in præfatione (a) איש איש adhibetur, ex ipſorum verbis ſexum ſequiorem non contineret. Quoniam verò ex Karæis alii, id eſt vetuſtiores illi, τῷ איש איש ibi ſexum voluere utrunque pariter denotari, quod admitti noluit Rabbenu Joſeph magis

(a) *Levit.* 18.6.

magis atque Unionem Mariti & Uxoris (qualem ſuprà diximus) Perſonalem, ideò heic monetur, tametſi, quoties in regulis illis interdicitur maſculus maſculo, in uxorem ejus quo interdicitur tranſeat interdicti vis, nihilominus etiamſi in iiſdem regulis ex notione illa איש ſeu *Hominis* (quâ ſexûs uterque contineri poſſit) videatur fœminas fœminis pariter interdici, non inde ſequi ad maritos ſpectare interdictum. Nam maſculos maſculo, ſenſu jam dicto, prohibetur in expreſſis ſcripturæ verbis; unde ſi quis Argumentando ſimiliter fœminas fœminis interdici concludere velit, is tamen non inde probare ritè poſſet, harum maritos ſic interdici. Nam Argumentum hoc Secundarium eſſet, quale omninò, ut ſuprà dicitur, rejiciendum ex ſententia tum Rabbenu Joſeph tum Rabbenu Jehoſuah, id eſt binorum diſciplinæ heic de inceſtu apud Karæos novatorum illuſtrium. Atque ita non minus quid Novatores hi quantum ad hanc rem voluerint, quam quid Vetuſtioribus fuerit receptum, ſit ſatis manifeſtum. Perſonas autem quæ Regulis ſeu Fundamentis jam oſtenſis continentur, interdici oſtendunt ad hunc modum. Illarum Sex quæ Prima ſub regula nomine Propinquorum veniunt, tres priores ſeu *Pater* & Mater & Soror expreſſim vetantur in (a) lege ſacra. Quarta ſeu Frater ex eo quod legitur (b) *Turpitudinem fratris tui non revelabis.* Quinta ex (c) *Nurus tua turpitudinem non revelabis.* Et demùm ſexta ſeu Filia מקר׳ ותומך ſeu ex argumento à Fortiori. Prohibetur ſcilicet expreſſim in lege (d) neptis ſive ex filio ſive ex filia unde ſequi non dubitant etiam Filiam, utcunque non expreſſam, multò magis prohibitam. Atque de his ajunt Novatores hi, id quod ad reliquas pariter regulas juxta ſuperiùs dicta attinet:

האסור על הנקובות בן בעצמן ועל הזכרים יצער על נשיהם
שאשת האב ואשת האח ואשת הבן אסורות משום תלותן
באנשיהן שהם שארין ואסורים ישוב לנשיהם

Ita interdictum fœminarum, in ipſis terminatur. Maſculorum autem tranſit in uxores eorum, ſcilicet uxor Patris, uxor Fratris, & uxor Filij ſic interdicuntur quoniam pendent è maritis ſuis qui [in regula hac prima] *propinquorum ſuorum nomine veniunt, quorum interdicta recidunt im-*

eorum

(a) *Levitic.* 18.7. & 9. (b) *Ibid.* 16. (c) *Ibid.* 15. (d) *Ibid.* 10.

Digitized by Google

eorum Uxores. Qvæ in Regula continentur Secunda ſeu qvæ *Propinqvis* ſunt Propinqvæ, interdici volunt ex eo qvod in lege ſacra habetur (a) *Turpitudinem ſororis patris tui* ſeu amitæ *non revelabis*, nec *turpitudinem ſororis matris tuæ* ſeu materteræ, ſubdita utriqve interdicto ratione hac ſeu cauſa שאר אביך היא *propinqva eſt Patris tui* & שאר אמך היא *propinqva matris tuæ eſt*; atqve ex illo *Turpitudinem filiæ filii tui, aut filiæ filiæ tuæ non revelabis &c.* Cauſam ſcilicet illam pariter ſpectare volunt ad perſonas univerſas, qvæ ſunt Propinqvis (prima in regula nominatis) Propinqvæ; qvales ſunt Sedecim illæ qvæ regulæ ſubjunguntur. Huc etiam illud trahunt, quo interdicitur (b) cuiqve propinqvis qvibusdam propinqvarum uxoris ſuæ, veluti nepte uxoris ſive ex filio ſive ex filia. A fortiori igitur perſonis qvæ ſunt ipſæ propinqvarum propinquæ. Qvod de Propinqvis binis dicitur in Regula Tertia, habetur ex illo (c) *Turpitudinem fœminæ* ſeu *uxoris & filiæ ſuæ non revelabis &c.* cui ſubjicitur שארה הנה זמה היא *Propinqvæ ſunt; ſcelus eſt.* Unde concludunt propinqvis binis, id eſt perſonarum qvæ ſunt invicem propinqvæ (ut in Regula prima) revelatione turpitudinum abſtinendum. Sic enim planè ſe res habet; tametſi typorum incuriâ in Eliæzaridis (d) enumeratione prætermittatur nunc *fœmina & frater ejus*, nunc etiam *fœmina & filius ejus.* Etiam illud huc afferunt, qvod de propinqvis propinqvarum uxoris ad Regulam ſecundam dicitur. A fortiori, inqviunt, interdicitur binis invicem propinqvis. Perſonâ item & propinqvâ propinqvæ ejusdem perſonæ (qvod in Qvarta occurrit regula) interdici volunt partim ex illo (e) de Uxore & nepte ejus ſive ex filio ſive ex filia interdictis. Ibi enim prohiberi perſonam in uxorem duci & propinqvam ejusdem propinqvæ, id eſt, ſive filii ſive filiæ ejusdem filiam; pariliqve dum argumentantur ex ſcriptura, modo, fœminam & filiam ſororis ſuæ, fœminam & filiam fratris ſui, & qvæ ſunt id genus perſonas reliqvas. Partim autem regulam hanc ſumunt ex illo *non revelabis turpitudinem fratris patris tui.* Nimirum ibi איש עם אח אביו שהם גוף ושאר שארו אסורים לאשה אחת *Ruben & frater patris ejus* ſeu *patruus ejus qui ſunt perſona & propin-*

C

(a) *Levitic. 17. 12, & 13.* (b) *Levit. 18. 17.* (c) *ibidem* (d) *Cap. 2. fol. 12. & vide cap. 4. fol. 15.* (e) *Levitic. 18. 17.* (f) *Levitic 18. 14.*

propinqvus propinqvi ejuſdem perſonæ interdicuntur fœminâ eâdẽ. Qvintum demum fundamentũ ſeu regulam probant ex eo qvod dicitur (a), *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis,* qvo interdicitur fœmina & filia ejus patri & ejuſdem filio, id eſt עקר ופרח על עקר ופרח *radix & ramus ramo & radici,* qvi ſunt propinqvi bini. Inde autem binis prohibentur propinqvis, qvia ſunt bini pariter ipſi adeoqve reliqvi ſic conjuncti, ſeu הכנפים *collaterales* propinqvi, ſimiliter prohibentur. Nam qvoad propinqvitatem ſeu propinqvi nomen, ut ſe habet mater ad filiam, ſic ſoror ad ſororem &c. Ajunt ſcilicet & heic מה אשה ובתה מה אשה ובנה אשה ואחותה אשה ואביה אשה דאחיה האסור על הנקיבות בן בעצמן ועל הזכרים יצא על נשיהם *Eadem eſt ratio fœmina* ſeu *uxoris & filiæ ejus* qvæ *ejuſdem & filii ejus, ejuſdem & ſororis ejus, ejuſdem & patris ejus, ejuſdem & fratris ejus. Et terminatur interdictum fœminarum in ſeipſis, maſculorum vero transfertur in eorum uxores,* juxta ſuperiùs dicta. At verò lex illa ſacra ſic legitur ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה qvod verbo tenus ſonat, ſaltem ſonare poteſt, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui genitæ ex patre tuo, qvæ ſoror tua eſt, turpitudinem ejus non revelabis,* qvaſi ſoror germana heic ſolum interdiceretur, ut & commate nono. Atq; ita Chaldæi vertunt, vulgatæ autor, Arabs Romæ pridem editus, aliiqve; uti & Judæi Germanienſes. Atq; Hiſpanienſes ad hunc modum, *Deſcobertura de hiia de muger de tu padre engendrada de tu padre tu hermana ella: no deſcubras ſu deſcobertura,* quæ ſunt Talmudicorum heic diſciplinæ conſona. Sed interea verborum ordo fert, ut ſic etiam transferre liceat, *Turpitudinẽ filiæ uxoris patris tui (qvæ autem ex patre tuo nata eſt ſoror tua eſt) non revelabis,* (qvaſi in parentheſi tantùm illud de germana ante interdicta accederet;) cui nec diſſonæ ſunt verſiones Arabicæ illæ Saadiæ ac Erpeniana, nec Perſica Tawaſii. Neqve enim relativum habent qvod filiam uxoris & natam ex patre expresſim copulent. Et Græci interpretes Ἀσχημοσύνη θυγατρὸς γυναικὸς πατρός σȣ ȣ̓κ ἀποκαλύψεις, ὁμοπατρία ἀδελφή σȣ ἐςιν, ȣ̓κ ἀποκαλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis: ex eodem patre ſoror tua eſt, nec revelabis turpitudinẽ ejus.* Ubi terminatur interdi-

(a) *Levit.* 18. 11.

ctum filiæ uxoris patris, anteqvam verba fiunt de ſorore germana. Qvod ſatis eſt Karæis heic conſonum, qvi Novercæ filiam etiam ex marito priore genitam, pro interdicta habent; qva de re vide plura in capitibus proximè ſeqvente & ſexto. Qvæ autem ſic in fundamentis ſeu Regulis Qvinqve Rabbenu Joſeph continentur eadem, qvantum video, ipſa amplexi ſunt Karæi vetuſtiores, ita tamen ut tam perſonalem qvalem diximus conjugum unitatem admitti ac maritos interdici pariter ex צעירה ſeu *translatione*, ubi fœmina interdicitur velint, qvàm uxorem , ubi interdictio eſt nomine maſculi. Qvæ omninò noluit Rabbenu ille Joſeph.

CAP. V.

Fundamentum ſeu Regula *de Inceſtu* Sexta *à* Rabbenu Jehoſua *Karæo τῦ* Rabbenu Joſeph *diſcipuli introducta.* Karæorum *pleriqve τῦ* Rabbenu Joſeph *ſeqvaces. Nec præter binos celebriorum qvisqvam R. Jehoſuæ ſententiam eſt amplexus. Mutilus* Eliæ Ben Moſch *Codex* de Inceſtu *percurritur.*

EX antè dictis liqvet, tum qvalisnam Karæorum veterum ſententia fuerit de Inceſtu, ſeu de vetitis ratione ſive ſangvinis ſive affinitatis conjugiis, tũ qvænam fuerit ejusdem ſententiæ novatio à Rabbenu Joſeph introducta; qva ſcilicet amputata ſunt illa vetuſtiorum dogmata de perſonali conjugum unione & interdictorum à ſexu fœmineo ſeu uxore ad maſculum ſeu maritum translatione (qvalis habetur à maſculo ad fœmineum ſeu à marito ad uxorem) & de Argumentorum Secundariorum uſu. Diſcipulus autem ille τῦ Rabbenu Ioſeph, ſeu Rabbenu Jehoſuah (de qvo ſupra) magiſtri veſtigiis haud uſqveqvaq; inhæſit, ſed tum Sextum Fundamentum ſeu Regulam Qvinq; illis qvas jam antè exhibuimus, adjecit, tum interdictorũ à ſexu fœmĩneo ad maſculum ſeu maritos translationem, qvam צריעה vocitant, magiſtro rejectam, reſtitui voluit. Hujus Fundamentum ſeu Regula adjecta, qvæ Sextum ſic locum occupavit, hujusmodi eſt, אסור שני שארים על גוף ושאר שארו *Interdicuntur Propinqvi bini Perſonæ & propinqvo propinqvi ejusdem perſonæ*, linea ſcilicet in recta,

Digitized by Google

non in collaterali, ſeu qvod ajunt בעקרים ובפרחים לא בכנפים qvod idem ſonat. Veluti interdici voluit Rubeni & ejusdem ex filio nepoti (qvi nempe propinqvus eſt propinqvi ſeu filii ejus) matrem & filiam (qvæ ſunt invicem propinqvæ) uti & matrem & filium, id eſt, matrem & nurum ſeu filii matris uxorem. Translato ſcilicet interdicto in uxorem à filio. Rationem hujus Regulæ petit ille ex lege illa ſacra (a) qva *Turpitudinis* אחי אביך *fratris patris tui* revelatio vetatur; qva de re plura ſtatim. Ad collaterales autem regulam hanc ait non omninò extendendam, qvoniam liqvet ex ipſis ſcripturæ (b) verbis Zelophedadi filias nuptas eſſe etiam patruorum ſuorum filiis, adeoqve licitum eſſe conjugium, ubi qvis filiam acceperit patrui ſeu conſobrinam, aut pater & filius matrem duxerit & matris ex ſorore neptem. Hic enim Perſona reperitur & propinqvus propinqvi ejus (veluti patruus & nepos) atq; etiam binæ propinqvæ veluti conſobrinæ mater atqve ipſa conſobrina. Sed qvia in linea collaterali, non recta, perſona & propinqvus propinqvi habetur, regula hac ſextâ contineri hujusmodi conjugia noluit Rabbenu Jehoſuah. Translationē autē interdicti à fœmineo ſexu ad maſculū ſeu maritū, juxta ſuperiꝰ dicta, ideo reſtituendā voluit ac reducendam Rabbenu hic, qvoniam, ut voluit ille qvemadmodū & vetuſtiores hujꝰ ſectæ, כמו שהזכרים מחויבים בצווי הכתוב כן הנקובות מחויבות בצווי הכתוב כי הנה כתוב באש ישרפו אותו ואתהן ואם את הנשים תהרת הצווי איך יענישן הכתוב *eodem modo qvo maſculi ſunt præcepto obligati, obligantur item fœminæ in Scriptura. Nam & ibi* (c) *legitur, comburant igne eum & eas* (eum ſcilicet qvis matrem & filiam duxerit; pariterqve eas) *& niſi fœminæ interdicto continerentur, qva ratione pœna heic eis ſubeunda.* Magiſtrum autem heic, id eſt Rabbenu Joſeph, & Diſcipulum ejus ſeu Rabbenu Jehoſuam ita ſequuti ſunt Karæorum pleriqve, ut vix repertus fuerit inter celebriores, qvi horum alterius ſententiam non amplecteretur. Ita tamen ut ex eis pauciſſimi eſſent diſcipuli ſeu תלמידי Rabbenu Jehoſuah ſequaces, nec qvidem ultra duos, ut refert Eliæzarides noſter. Ii ſunt Rabbenu Aharon autor libri עץ חיים ſeu *Ligni vitæ* dicti & אליהו בשיצי *Eliah Biſitzi* ſeu Byzantinus (qvi ipſe eſt Eliah Ben Moſch, de qvo plura habes in Diſſertatione noſtra de Anno Judæorum civili) qvorum uterqve amplexi ſunt

(a) *Levit.* 18, 14. (b) *Numer.* 36. 11. (c) *Levit.* 20. 14.

ſunt ſententiam Rabbenu Jehoſuah במספר העקרים ובצעירה הנקובה *tum in Fundamentorum ſeu Regularum* (ſuperiùs oſtenſarum) *numero, tum in tranſlatione interdicti à ſexu fœmineò ad maſculum* ſeu *maritum.* Libro autem acephalo jam dicti Eliæ, qvem in diſſertatione illa citavimus, titulus eſt (*ut* ex Eliæzaride hoc diſcimus) זקני ſeu *Presbyteri*, qvoniam Presbyterorum ſeu qvi ordinatione ſolenni ſeu Manuum Impoſitione in presbyteratum, id eſt, Juriſconſulti ſimul & Theologi dignitatem evecti ſunt, ſcientiam & diſciplinam continet. In exemplari ejusdem qvo utimur MS. qvod mutilũ nimis eſt, habetur qvidem titulus *Seder* העריות ſeu *tractatus de Inceſtu*; ſed & ipſe mutilus. In præfatione, ſeqvacem ſe fore profitetur Rabbenu Jehoſuah ac diſciplinæ ab illo traditæ in ספר ישר *libro de Rectitudine* ſeu *Juſto*, qvo hanc rem complexus eſt. Capite dein primo, qvod eſt בביאור פסוק איש איש אל כל שאר בשרו וגו' *de explicatione verſus illius* (a), *homo homo non* ſeu *Nemo hominum accedat ad propinqvum carnis ſuæ* &c. ait interdicto non ſolum contineri Iſraelitas ſed גם הגר *exterum* ſeu qvoscunqve alios (ſic enim accipio ibi τὸ הגר non pro Proſelyto ſolùm ſive Juſtitiæ ſive Domicilii) adeoqve in eo jus eſſe humano generi (b) præſcriptum, & paritèr, ut expresſim ille ex Rabbi Jehoſuah, ſexui utriqve, contra qvam Rabbi Joſeph שאמר שהאזהרה היא בזכרים בלבד *cujus ſententia eſt illud ex ipſa præcepti vi ad maſculos duntaxat attinere.* Capite ſecundo, diſputans de vocabulis legis ſacræ, qvæ ad materiem Inceſtus ſpectant, tandem concludit שאסור בעריות הוא מעלת השאר ושמו מאמר איש איש אל כל שאר בשרו סוג גבוה והפסוקים הנמשכים אחריו פרטיו והקיש מהם על דרך טעם עלת השאר ואסרו הגופים אשר לא נכתבו בכתוב *Interdictum de Inceſtu pendere ex nomine illo Propinqvi; dictum illud, Nemo hominum ad propinqvum carnis ſuæ accedat, genus eſſe ſupremum, & qvæ ſeqvuntur eſſe ejusdem ſpecies, unde Argumentando ex ratione non diſſimilis propinqvitatis interdicere* (Karæos ſuos) *perſonas in ipſo ſacro ſermone non memoratas.* Tertio capite Interdicti ſpecies & qvæ inde argumentando à Karæis eliciuntur tractat, & non ſolum matrem ac novercam ſed & à patre utcunqve conſtupra-

(a) *Levitic.* 18. 6. (b) *Vide lib. noſt. 5. de Jure Nat. & Gent. cap.* 11.

tam aut compreſſam pariter ait interdictam. וקצת inqvit מן החכמים הוציאו אסור המזונה והאנוסה והמפותה מן מאמר ולא יגלה כנף אביו שאלה הנשים נכנסות תחת מלת כנף *& quidam ex ſapientibus interdici volunt ſtupro, vi aut illectoris* (a patre) *compreſſam ex eo qvod dicitur* (a) *non revelabis alam* aut *oram patris ſui; ſcilicet ejusmodi fœminas nomine alæ* ſeu *oræ ſatis contineri.* Aliis dein, juxta ſuperiore in capite oſtenſa, ordine ſuo qvem in ſacro habent ſermone explicatis, ubi ad illud (b) deventum eſt, *Turpitudinem filiæ uxoris tuæ &c.* (de qvo recole quæ dicuntur capite heic proximè ſuperiori) ait verſum illum בספרי כתיבת יד *in codicibus ſacris Manuſcriptis* ad hunc modum legi ערות בת אשת אביך לא תגלה מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis. Ex patre genita, ſoror tua eſt, nec revelabis turpitudinem ejus.* Qvod certe omninò eſt Græcis interpretibus conſonum. Sed lectionem illam in codice aliqvo manuſcripto nondum vidi ego. Nec ſane codex Samaritanus ab editis heic diſcrepat. Vocabula autem illa מולדת אביך *genita ex patre &* אחותך *ſoror tua* in verſu hoc ſumere Karæorum pleroſqve ait Eliah hic pro eo qvod eſt, velut *genita ex patre eſt*, velut *ſoror eſt; Ideo nec revelabis turpitudinem ejus.* Addit item Rabbi Salomonem הנשיא ſeu *Principem* dictum in Epiſtola ad R. Aharonem conſcripta expresſim affirmaſſe כי זה הפסוק חסר מלת והיה ראוי להיות הפסוק ככה ערות בת אשת אביך לא תגלה מולדת אביך וגו verſum hunc mutilum eſſe, atqve ad hunc modum legendum, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis; genita ex patre &c.* Ex hoc autem verſu vides in jam ante oſtenſis Qvintum ſumi Fundamentum ſeu regulam de propinqvorum binorum binis propinqvis interdictione, ut patris ac filii, fœminâ ac filiâ ejus; ואין inqvit Eliah heic הפרש בין שיקח האב את האם תחלה ובין שיקח הבן את הבת תחלה *nec diſcrimen eſt, ſive pater primò matrem, ſive filius primo filiam accipiat.* Qvemadmodum autem *genitam ex patre & ſororem* in verſu jam dicto ſumi volunt pro ea, qvæ velut genita eſt, ſeu inſtar ſororis

ſeu

(a) *Deut. 22. 30.* (b) *Levit. 18. 11.*

ſeu genitæ, ſeu ſororis nomine item vulgo cognita, ſic in commate 14. ubi legitur ערות אחי אביך לא תגלה וגו *Turpitudinem fratris patris tui non revelabis &c.* tum fratris nomen, tum Amitæ & pro ipſis revera ex ratione ſangvinis fratribus ac ſororibus ac amitis & pro aliis vulgò ita ſumtis ſeu qvaſi fratribus, ſororibus, aut amitis intelligendum. Unde fratrum ajunt (uti & Sororum) Species eſſe qvinque,

1. Ex Patre ſeu germanum.
2. Ex Matre ſeu uterinum.
3. Ex utroqve parente.

Qvos revera fratres ſeu אחים אמתים vocitant מפני שבהם עלות שאר *qvoniam nempe in eis eſt ratio propinqvitatis* ſeu *conſangvinitatis.*

4. Novercæ filium.
5. Soceri filium.

Qvorum uterqve vocitatur אח שאול *qvaſi frater*, ſeu *frater metaphoricus*, & אח מעבר ſeu *adjectitius*, utpote in qvibus nulla conſangvinitatis ratio. Jam verò obſervant commatibus binis proximè in Levitico præcedentibus, expreſſam fieri *τῆς* שאר *propinqvæ* ſeu *conſanginea* mentionem, ubi nimirum amita & matertera interdicuntur, adeoqve ibi veras tantum ſorores innui; Heic verò vocem illam non haberi, unde ajunt ex diſciplina Rabbenu Jehoſua שבכל מקום שלא יזכור הכתוב עלת שאר ראוי לקחת אותו על אמתי ועל המעבר *qvoties in hiſce non memoratur vocabulum* שאר, ſeu *propinquus*, aut *propinqva* ſeu *conſangvinea*, ſeu *propinqvitatis cauſa, locum capiendum eſſe tum de eis qvi revera ſangine conjunguntur, tum de reliqvis, qvi vulgari notione ſic dici ſolent*, ſeu de quaſi fratribus aut ſororibus. Unde elicuit Rabbenu Jehoſuah fundamentum illud Sextum, ſeu de propinqvis binis Perſonæ & propinquo propinqvi ejusdem perſonæ interdictis, ut in hoc Schemate,

Peloni — Ketura — Abraham — Sara

Peloni filius, Pelonith filia. (children of Peloni and Ketura)

Iſaac (son of Abraham and Sara)

Jacob (son of Iſaac)

Detur

Detur Keturæ fuiſſe ex priori marito filium & filiam, & dein eam Abrahæ nuptam, cui ex Sara Iſaac filius, & ex filio nepos Jacob. Ajunt, qvi fundamentum illud amplectuntur. Iſaac Jacobi patrem, & Peloni filium Keturæ eſſe שני אחים מעברים *binos quaſi fratres* eosqve nomine fratris contineri in lege ante laudata; adeoqve interdictum Jacobo Peloni filium Keturæ, id eſt uxorem ejus interdici, uti & conſeqventer filiam, qvæ qvaſi ſoror patri. Atqve hinc eis naſcitur ipſum fundamentum, qvod cernitur in eó, qvòd Abrahæ ac Jacobo, id eſt avo & ex filio nepoti, ſeu Perſonæ & propinqvo ejusdem propinqvi interdicantur binæ propinqvæ id eſt Keturah ſeu Mater & Filius (nempe filii uxor in qvam transfertur, juxta jam dicta, prohibitio) & Mater & Filia; qva de re etiam à nobis paulò ante afferuntur, qvæ itidem heic habet, præter alia τȣ̃ Rabbenu Jehoſuah conſona, Eliah Ben Moſeh. Capite demùm qvarto agit ille בחילוק דעות חכמים בענין העריות *de ſententiarum diſcrimine quod inter Sapientes habetur circa inceſtûs genera.* Atq; eos ait diſtribui לשני תורות גדולות *in binas ſectas celeberrimas.* Alteram eſſe בעלי הקבלה *Traditionales*, שאמרו שאין הקש בעריות אמנם דרכו על הכתוב לבד *qvorum ſententia eſt Argumentationis ſeu Deductionis rationalis uſum non admittendum in materie inceſtûs, ſed ſolâ Scriptura* ſeu *verbis ſacris ſimpliciter nitendum.* Si enim Argumentationi locus, qvorſum poſt amitam vetitam, vetatur etiam matertera, qvæ (ſi heic argumentari licuerit) ex parili vetaretur, ſine verbis expresſis, ratione? Alia id genus Traditionalium habet, præter Secundariarum eorum enumerationem capite ſecundo antè à nobis exhibitam. Nec plura hac de re codex ejus Ms. qvo utimur, qui heic mutilus eſt.

CAP. VI.

Summaria & emendatior Karæorum, *in materie Inceſtûs, diſciplinæ explicatio, juxta* Rabbi Jehudam Ben Eliæzar *Karæum celebrem.*

PRæter jam antè memoratos, Rabbenu ſcilicet Aharon, autorem libri עץ חיים *Ligni Vitæ* dicti, & Eliam Byzantium, inter Karæorum celebriores neminem repertum eſſe qvi τȣ̃ Rab-

Digitized by Google

τῷ Rabbenu Joſuah ſequax fuerit, ex Rabbi Jehuda Ben Eliæzar ante oſtendimus; pleriſque Rabbenu Joſephi ſententiam, quâ vetuſtiorum non pauca amputata ſunt, amplexantibus. Eliæzarides autem ille ſimul ac & Traditionalium & Karæorum tum vetuſtiorum tum recentiorum dogmata compendioſè enarravit אנכי inquit (a) הבא אחריהם אהלך בעקבותיהם של׳ החכם רבנו יוסף הרואה והחכם רבנו אהרן בעל׳ המבחר במספר העקרים ובבטול צעידרת הנקובות *Ego qui poſt illos venio, in ipſis τῷ Sapientis Rabbenu Joſeph Propheta & Sapientis Rabbenu Aharon autoris libri qui dicitur Electorum* (ut ſcilicet ſic diſcriminetur Aharon hic ab altero illo Aharone autore libri *Ligni Vitæ* dicti, qui cum Eliah Byzantio ſequax eſt τῷ Rabbenu Jehoſuah) *in recenſione Fundamentorum* ſeu *Regularum, & in tranſlatione interdictorum á fœminis ad maritos ſuos abolenda* ſeu *rejicienda.* Adeoque planè R. Jehoſuæ placita ſingularia admittenda non vult, nec Regulam illam ſeu Fundamentum Sextum; dè quo capite proximè ſuperiori. Sed verò & ſuam introducit tum à veterum tum à binorum illorum, quos aliàs ſequitur, ſententiam diſcrepantem, quam verbis proximè ſubjunctis ſic compendioſiùs tradit ואף אסבור להוסף הבטול בצעידרת אסור זכר על׳ זכר כאשר נכר מדרך הפשט שאינו כן *& decrevi adjicere refutationem tranſlationis interdicti, quoties maſculus interdicitur maſculo, ſecundum id quod vulgo accipitur, quoniam ita revera ſe res non habet.* Ea de re pluribus agit, quæ univerſa in hoc unum recidunt; quoties ערוה ſeu *Turpitudo* ſeu *Nuditas* maſculi veluti patris, patrui (ut in lege ſacra) aliorumve (ut in eis quorum Turpitudines argumentando pariter interdictas velint Karæi, juxta ea quæ capite ſuperius quarto oſtenduntur) interdictum occurrit, *modi tranſlationis* ſeu דרך הצעירה uſum non eſſe nec interdictum ipſum, qua grammaticè ſonat, ad maſculos ſic attinere, ut inde in fœminas ſeu uxores propriè dici debeat transferri; ſed ipſam *Turpitudinem* ſeu ערוה interdictam eſſe ipſam Fœminam ſeu Turpitudinem ejus, quæ itidem dicitur Turpitudo mariti, qui fœminæ turpitudinisque ejus pariter erat poſſeſſor & dominus. Adeò ut, quantum ad

D rem

(a) *Fol. 13. 2.*

rem ipſam cum Rabbenu Joſephi ſequacibus concors ſit ipſe Eliæzarides, in hoc unico tantùm diſcrepans, quòd notionem illam τῆς צעורת ſeu *translationis* interdicti à maſculis ad fœminas, quaſi interdictum ipſum minùs ex ſe terminaretur, ubi turpitudo Maſculi quam ubi Fœminæ vetatur, prorſus rejiciat, & Turpitudinem ipſam ſeu ערוה maſculi pro ipſa maſculi uxore etiam primariò ſumendam velit, id eſt pro Turpitudine, quam revelando ſuam fecit maſculus. Certè & hiſce perquam conſonum eſt Græcæ verſionis exemplar vetuſtiſſimum, in bibliotheca ad S. Jacobi Regia, ubi commate 16. capitis 18. Levitici poſt revelationem turpitudinis fratriæ prohibitam, ſubjungitur pro ערות אחיך הוא *Turpitudo fratris tui eſt* γυνὴ γὰρ ἀδελφοῦ σου ἐστιν *Uxor* ſeu *fœmina fratris tui eſt*, quaſi ipſo nomine ערוה ſeu *Turpitudinis* ſeu *Nuditatis* (quam ἀσχημοσύνην vocant alias Græci ibi) fratris, fœmina ſeu uxor ejus expreſſim ſignificaretur. Hinc explodendam vult Eliæzarides diſciplinam τῶν בעלו הצעורה *magiſtrorum translationis* (ut ipſe eos vocat) primariàque vocabuli toties dicti ſignificatione interdicta æquè pariterque terminari, quando turpitudines maſculorum atque quando fœminarum prohibentur. Et Quatuor capitibus integris, ſeu ſeptimo, octavo, nono ac undecimo hac de re fuſiùs diſputat. Decimo capite agit de Dubiis & Sententiis variis ad Regulam ſeu Fundamentum quintum (ut capite ſuperiùs quarto habetur) ſpectantibus; quod ſcilicet tultum eſt ex interpretatione interdicti filiæ uxoris paternæ (a) de quo non ſemel in capitibus proximè antecedentibus dictum eſt. Ait verò Eliæzarides hic noſter (b) Iſraelitas univerſos in varias diſtrahi ſententias, dum interdictum illud eunt explicatum; maximè autem in ſex quas ſic recenſet. Primam ait eſſe דעת אחינו חכמי בעלי הקבלה ז״ל *ſententiam fratrum noſtrorum Sapientum, qui ſunt Traditionales ſeu Talmudici fœlicis memoriæ*, ſororem nempè ibi memoratam eſſe ex utroque parente conjunctam, quod probari volunt ex eo, quod dicitur *genita ex patre* &c. Secunda tribuitur vetuſtioribus Karæis; ſororem ibi non aliam intelligi præter eam, quæ peperit אשה שתכשר להיות אשה לאביך והיא אשת בריתו *fœmina quæ legitima eſſet patri uxor eique*

(a) *Levit. 18. 11.* (b) *Vide item eum cap. 12. fol. 62. b. & ſeq.*

eique juxta fœdus ſuum ſeu *legem ſacram conjuncta*, adeoque non ancilla, aut extera necdum proſelyta facta. Quod firmari vult R. Jehoſuah ille ex eo quod dicitur (a) de ſervo Ebræo, cui herus ancillam in uxorem dederit, anno ſeptimo libertate donando, *uxor* ſeu *fœmina & liberi* (ex ea nati) *erunt domini*. Scilicet non patris, nec inter eos qui à patre geniti, ſed qui à matre tantùm editi ſunt, numerandi, quoniam ex ancilla ſuſcepti. Item ex eo quod legitur (b) de exterminandis fœminis exteris ſeu in federe ſacro non contentis unà cum earum liberis. Unde non vult ille *genitam à patre* proprie dici, quæ ex ancilla ſeu extera genita. Sententiæ Tertiæ autor eſt Rabbenu ענן *Enan* הנשיא dictus ſeu *Princeps*, quæ ita ſe habuit, *filiam uxoris patris tui genitam ex patre* denotare בת אתתא דאביו דמן גברא אחרנא כד חוי לדה לאתתא דאביו וולד מן אביו *filiam uxoris patris ejus* ſeu patris in interdicto memorati *genitam ex viro alio, quando ſcilicet proles ex eâdem eſt itidem à patre ſuſcepta*, nec aliam. Quarta ſententia eſt, genitam heic à patre ſignificare הבת אשר גדלה אביך בעת לקיחתו אמה *filiam quam educat pater tempore quo matrem ejusdem acceperit* & deinceps. Exemplum affertur ex eo quod dicitur (c) de Michala filia Saulis. Davidem nempè *cepiſſe quinque filios Michala quam peperit Adrieli.* At verò Michalæ nulla (d) omninò reverà proles fuiſſe dicitur. Filii nihilominus hi quinque ei tribuuntur, qui naturales quidem filii fuere Merabæ ſororis Michalæ ac uxoris (e) Adrielis. Sed quoniam Michala רבתה וגדלה בני אחותה מרב *educavit & nutrivit nepotes hoſce ex ſorore Meraba*, ideo volunt, qui hanc amplectuntur ſententiam, dictos eos Michalæ filios. Huc affertur & illud Rahelis Jacobo; *Habeo (f) famulam Billam, ingredere ad illam ut pariat ſuper genua mea & habeam ex illa filios*, uti & locus alter de Joſepho (g) *Filii quoque Machir F. Manaſſeh nati ſunt in genibus Joſeph.* Quæ dici volunt לשון רבוי וגדול ſeu *ratione educationis ac nutritionis*. Perinde ac ſi alterius proles ab altero educata, educantis propriè ſatis vocaretur, adeoque etiam in lege hac ſacra. Quinta Sententia de filia uxoris patris ab alio viro ſuſcepta legem vult omninò capiendam, ac vocabula illa *genitam ex pa-*

 tre

(a) *Exod.* 21. 4. (b) *Ezra* 10. 3. (c) 2. *Sam.* 21. 8. (d) 2. *Sam.* 6. 23. (e) 1. *Sam.* 18. 19. (f) *Geneſ.* 30. 3. (g) *Ibid.* 50. 23.

tre & *ſororem* metaphoricè inſerta eſſe, quin & perſonalem conjugum ſeu Patris & Novercæ unitatem ſic innui, qua de ſuprà, prolem ſcilicet alterius etiam alteri veluti non diverſæ perſonæ tributam. Hæc apud vetuſtiores Karæos viguit. Sexta demùm eſt Rabbenu Jehoſuæ toties laudati, quæ, demto quod habuere Quintæ autores de Unione conjugum perſonali ac metaphora, eidem plane eſt conſona. Vult enim ille filiam uxoris patris ab alio viro ſuſceptam heic quidem tantùm innui. Adjici autem vocabula illa *genitam ex patre* & *ſororem* non alio ſenſu quàm להודיעך שכל הקרב בה כקריבתו באחותו האמתית *ut inde diſcas, quicunque ad eam accedat non minùs peccare, quam qui accedat ad ſororem revera germanam.* Quo trahitur & illud, ubi patrui uxor, qui דוד dicitur, vocatur etiam דודתך *amita tua*; ſcilicet perinde ac ſi ipſa amita eſſet, coitus ejus evitandus. Hiſce ſententiis Sex cum rationibus uniuſcujusque fuſiùs recenſitis, ſubjungit dein Rabbi Jehuda Ben Eliæzar ואחר זאת הדעת נמשכו כל חכמינו האחרונים הבאים אחריו *atque hanc ſententiam* (ſeu Sextam, id eſt Rabbenu Jehoſuæ) *amplexi ſunt univerſi Sapientes noſtri qui eo poſteriores fuere.* Ipſe verò earum quamlibet ſeorſim impugnat, veluti non ſatis ab autoribus ſuis probatam. Et nemo non videt apicibus ſatis dubiis eos niti. Concludit vero ille שאין הכרע ודאי לחד אמן ארעות *non eſſe ſatis ponderis in ſententiarum allatarum aliqua.* Quoniam verò quicquid habetur in Regula illa ſeu Fundamento Quinto capitis ſuperiùs quarti ex hujus interdicti ſenſu pendet, ideo & ipſe non ita à ſectæ ſuæ ducibus diſcrepare vult, quin quoties quiſquam uxorem duxerit aliter atque permiſſum eſt juxta diſciplinam ejuſdem regulæ, velit adhiberi גט כספק ſeu *Divortii libellum dubii causâ* (de quali libello plura inferiùs) ne ſcilicet fortè violaretur lex illa ſacra, quam adeo admittit obſcuram & difficilem, ut juxta regulam illam conjugia ſimpliciter illicita inde pronuntiari nolit. Differit dein Eliæzarides, juxta ſuorum quorum ſequax eſt ſententiam (excepta interdicti translatione à maſculo in uxorem quæ ita recepta eſt;, quam omninò improbat ille, ut eſt oſtenſum) capite duodecimo de ſingulis inceſtûs interdictis & eorum præfatiunculâ illa de qua ſuprà. Et decimotertio capite (a) ad hunc modum doctrinam hac de re ſuam exhibet, id eſt הגופים באסורים *perſonas*

(a) *Fol 74.*

perſonas utriusque ſexus (nam ad utrumque legem ſacram pariter vult attinere) *interdictas*, quas in Quinque עקרים ſeu *regulis* illis aut *fundamentis* ſic vult contineri.

I. אסור האיש על שאריה *Interdicitur Viro Propinquis ſuis*, ſcilicet Matre ejus, Sorore & Filiâ.

אסורה האשה *Interdicitur fœmina* Patre ejus, Fratre, Filio, qui ejusdem propinquorum ſimiliter nomine veniunt.

II. אסור האיש לשארי שארו *Interdicitur viro propinquis propinquorum ejus*, ut Aviâ paterna, aviâ Maternâ, Amitâ, Matertera, Nepti ex filio Nepi ex filia, nepti ex fratre, nepti ex ſorore quæ ſunt propinquorum propinquæ.

אסורה האשה *Interdicitur fœmina* ſimilitèr Avo paterno, Avo materno, Patruo, Avunculo, Nepote ex filio, Nepote ex filia, Nepote ex fratre, Nepote ex ſorore.

III. אסור האיש לשני שארים *Interdicitur viro binis propinquis*, ut Mariâ & Matre ejus, Mariâ & Sorore ejus, Mariâ & Filia ejus.

Interdicitur item fœminæ Joanne & Patre ejus, Joanne & Fratre ejus, Joanne & Filio ejus.

IV. יאסור האש לגוף ושאר שארו *Interdicitur viro perſonâ & propinquâ propinqui ejusdem perſonæ*, ut Mariâ & Avia ejus, & paterna, & materna Maria & Amitâ ejus, & Matertera, & nepte ejus *ex* fratre, & Nepte ex ſororore, & Nepte ex filio, & Nepte ex filia.

V. אסור שני שארים לשני שארים בעקרים ובפרחים ובכנפים יצול ספק וצריך גט מספק *Interdicitur binis propinquis, propinquis binis tam à latere quam in radicibus & ramis: Quæ res quoniam adeo eſt in dubio, libellus divortii dubii causâ adhibendus eſt*, quoties conjugium contrà initur. Sic Joanni ac patri ejus, uti & Joanni ac fratri ejus, & Joanni ac filio ejus interdicitur Mariâ & ejusdem matre, Mariâ & ſorore ejus, uti & Maria & filia ejus. Item Ioanni & matri ejus, Joanni & ſorori ejus, Joanni & filiæ ejus interdicitur Mariâ & Patre ejus, Mariâ & fratre ejus, Mariâ ac filio ejus. Quoties autem propinqui aſcendentes, ut pater ac mater, aut deſcendentes, ut filius ac filia memo-

Digitized by Google

memorantur, intelligendum eſt (ſic ille a) de aſcendentibus in eadem linea reliquis, uti & deſcendentibus עד סוף כל הדורות *uſque in finem omnium ſeculorum.* Quod ſatis eſt item conſonum Karæorum aliorum diſciplinæ.

Atque ad hunc modum compendio oſtendit Eliæzarides noſter ſectæ ſuæ circa Inceſtûs materiem diſciplinam receptiſſimam, nec interim ſine ſingulari ſua in nonnullis cenſura & animadverſione. Cum autem interdictorum de Inceſtu violatio ex ipſa lege, pœnâ Exciſionis illâ, qualiſcunque demum ſit, cœlitùs expectanda, fuerit plectenda, & proles ex coitu ſic interdicto ſuſcepta pro Mamzere ſeu ſpurio, cui ingrediendi in Eccleſiam domini (id eſt, Iſraelitidem (b) puri ſanguinis ducendi) jus non erat, ſumeretur, palàm ſanè ſequitur, adeò diſcrepantes haſce quas hactenus exhibuimus Talmudicorum & Karæorum de coitu inceſtuoſo ſententias (ſcilicet mirum in modum & multifariam invicem diſcrepant) his maximè illos neceſſariò reddere tum impietatis nomine graviſſimæ tum natalium impuritatis inviſiſſimos. Quicquid enim heic admittit vetitum Talmudicus, paritèr admittit Karæus. Sed Karæi tum inter ſe diſcrepant, tum immane quantum cuncti à Talmudicis ut ex oſtenſis liquet. Quæ proximis in capitibus ſeqvuntur reliqua, Talmudica ſunt omnia. Neque enim ad rem quam tractamus alia in ſcriptis quæ hactenus ad nos pervenere Karæorum reperimus. Si quis autem aliarum Gentium ſive vetera ſive recentiora de inceſtis ratione propinquitatis Nuptiis inſtituta receptaſque ſententias (quæ procul dubio legi ſacræ ejusque interpretamentis diverſimode acceptis originem ſuam inprimis debent) inſpicere velit, præter notiſſimos in Jure Cæſareo titulos commentarioſque alios ſatis obvios, conſulat ſi placet caput XI. libri noſtri Quinti de Iure Naturali; quam ad rem etiam notatu digna ſunt quæ ex Aſtrologorum ſcitis de Inceſtu tradit Julius Firmicus (c) Obſervandum autem eſt tum Philonem (d) tum Flavium Joſephum (e) Judæos paritèr ipſos, Talmudicis fermè heic concordes eſſe, nec omnino Karæorum de inceſtu dogmata amplexari.

CAP. VI.

(a) *Fol. 59. & 73.* (b) *Vide lib. noſt. 2. de ſucceſſ. in Pont. cap. 2.* (c) *Matheſeos lib. 3. cap. 7. & lib. 4, cap. 1.* (d) *Lib. de ſpecialibus legibus.* (e) *Orig. Judaic. lib. 3. cap. 10.*

Digitized by Google

CAP. VII.

Vetita Pontifici *&* Sacerdotibus *conjugia.* *Qualisnam* Virgo Pontifici *ducenda.* Proles *è Nuptiis licitis, illicitis, irritis, ſuſcepta* conditio *ſeu* ſtatus. *Inquiſitio ſolennis de* Puellæ Matribus Aviiſque, *ubi* Sacerdos *aliusve* genere Judaico *uxorem erat ducturus.*

SEquitur juxta inſtitutum, ut de Conjugiis ob Dignitatem Sacerdotalem vetitis diſpiciamus. Dignitas ea aut Sacerdotum Minorum ſeu vulgarium fuit, aut Pontificia. Sacerdotibus Minoribus conjugia τῆς זונה *Zona* (quod ſcortum vulgò vertitur) Profanæ, ac Repudiatæ interdicta ſunt ex lege ſacra (a) Atque ex inſtituto majorum etiam à Leviro renuntiatæ. Pontifici maximo præter has, etiam & vidua qualiſcunque & vitiata. Quod intelligendum eſt de Pontifice dum dignitate gaudet pontificia. Nam ſi antequam in eam ſuccedebat aut evectus eſt, viduam ſeu vitiatam duxiſſet, aut cum ea ſponſalia iniviſſet, retinenda erat. Misna (b), אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס ומעשה ביהושע בן גמלא שקידש את מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כג וכנסה *Deſponſat ſibi Sacerdos viduam, qui poſtea conſtituitur Pontifex. Eam in domum deducere fas eſt. Quemadmodum etiam evenit in Joſua Ben Gamla, qui deſponſarat Martham filiam Bethoſii, & dein à Rege factus eſt Pontifex maximus. Scilicet eam domum ducebat.* Joſua Ben Gamla heic eſt Jeſus filius Gamalielis ab Agrippa Rege in Pontificatum evectus, apud Joſephum (c). Et quoniam vidua Pontifici interdicta eſt, ideò nec lege de fratria fratri ſine liberis demortuo ſuperſtite ducenda tenebatur, ut disertè legitur in Misna (d). Neque vero cujuscunque generis virgo ei permiſſa, ſed duntaxat ea quæ τῆς קטנה ſeu *Minoris* ætatem ægreſſa, ſcilicet annos duodecim (e) præter diem unicum, nondum plenam pubertatem ſeu

(a) Levitic. 21. (b) *Tit. Jabimoth. cap. 6. Talm. Babylon. fol. 61. a. &* Sepher Siphra *fol. 47. col. 4.* (c) *Lib. 20. cap. 8.* (d) *Tit. Sanhedrin cap. 2.* (e) *De ætatibus his vide lib. de Succeſſionibus in bona cap. 9.*

ſeu annos XII. & ſex menſes attigerat (id eſt nondum erat בוגרת, quo nomine *puellam plenæ pubertatis* denotant) ſed intra τῆς נערות ſeu *Juvenculæ* ſeu ſex quæ excreſcebant, ut diximus, menſium ætatem conſtiterat. Maimonides (a) ad veterum (b) mentem; מצות עשה כהן גדול שישא נערה בתולה ומשתבגור תאסר עליו שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח אשה לא קטנה בבתוליה ולא בוגרת הא כיצד יצאת מכלל קטנות ולכלל בגרות לא באה זו נערה *ex affirmatione præceptum eſt Pontifici maximo, ut Juvenculam ducat in virginitate ſua. Quæ verò plenam attigerit pubertatem, ei permiſſa non eſt, quoniam dicitur* (c) *& is. fœminam accipiat in virginitate ſua. Fœminam & non Minorem. In virginitate ſua* (ſeu ætate tenera) *non in plena pubertate. Scilicet ejuſmodi eſſe debuit, quæ è minoribus ætate egreſſa plenam nondum attigerat pubertatem, quæ ſcilicet Juvencula nominatur.* Nimirùm virginitatem in plena pubertate peafectam eſſe ajunt, ſed in prioribus ſex menſibus, qui à minoris ætate finita incipiunt, ita veluti creſcere, (b) ut intereà puella diceretur eſſe בבתוליה *in virginitate ſua.* De ceteris, quæ ad genus ſacerdotale heic attinent, ſatis alibi (e) diximus. Sunt verò viri Doctiſſimi, qui nec Sacerdotibus reliquis alias præter Virgines rite duci potuiſſe velint, maximè ſvaſi ex eo quod apud Ezechielem (f) ea de re occurrit. Sacerdotibus ſcilicet accipiendas *Virgines de ſemine domus Iſrael.* Unde Hugo Grotius ad illud Levitici (g) de Virgine Pontifici ducenda *Hæc,* inquit, *plerique de Pontifice maximo intelligunt; at de quovis Sacerdote intelligenda docet nos Ezechiel XLIV, 22. Quare connectenda hæc cum initio capitis, ut quæ de Pontifice maximo dici capere commate to ſumantur παρενθετικῶς, redeatque unde digreſſa erat oratio.* Sed tum Rabbini illud Ezechielis, quantum ad Virgines attinet, de Pontificibus ſolum maximis capiunt, tum Joſephu ac Philo Talmudicis heic conſoni Virginum conjugia Sacerdotibus τῷ μέρος ſeu minoribus imperari negant. Et rectè ſanè adnotat Grotius, hinc ut ab origine accepiſſe Athenienſes illud, Regi Sacrorum

(a) *Halach.* Iſuribia *cap.17.* (b) *Gemar. Babylon. ad tit.* jabimoth. *cap.6. fol.59. & 60.* (c) *Levit.21.13.* (d) *Obadias Bartenorius ad Miſnam tit.* Jabimoth *cap.6.§.4.* (e) *De ſucceſſ. in Pontificat. lib.2.cap.2.& 3.* (f) *Cap.44, 22.* (g) *Cap.21,13.*

Digitized by Google

Sacrorum apud ipſos Virginem tantùm ducendam, qvod ſcimus ex Demoſthene (a), Nuptias autem, quæ Iſraelitis reliqvis Levitisqve vetitæ ſunt, pariter & ſacerdotibus fuiſſe vetitas, manifeſtum eſt. Summa erat, Sacerdotes, Levitas, Iſraelitas invicem nuptias rite contrahere, quemadmodum etiam Iſraelitas, Proſelytos (integros, Juſtos, ſeu perfectos ſemper intellige) Libertinos ac Profanos. Sacerdotibus autem nec Proſelytas (b) nec Libertinas, nec Profanas conjungendas, nedum Mamzeras, quibus etiam Iſraelitis eſt interdictum, præter Ancillas gentileſqve reliqvas, ut in libris de Jure gentium oſtendimus. Filiabus autem ſacerdotalis generis idem erat in conjugiis jus, quod Iſraelitidibus ceteris. Excipiunt verò Magiſtri ſacerdotem caſtratum ſeu eunuchum. Eum enim ritè potuiſſe ſive Proſelytam, ſive Libertinam, non aliter ac Iſraelitas cereros caſtratos ſeu Eunuchos ducere. Et rationem adjiciunt (c) לפי שאינו בקדושתו *eo quod is non erat in ſanctitate ſua*, ſeu *ſanctitate ſua carebat*. Nam ab altari arcendum eum fuiſſe certiſſimum eſt, ob corporis defectum. Et, ſi generationi eſſet ita impar, poſteros ſeu genus ſacerdotale ex nuptiis ejusmodi inquinare eum neqviviſſe nemo non videt. Jam vero ſi ſacerdos Proſelytam, Libertinam, Profanam, Mamzeram aliamve generi ſacerdotali interdictam, vel Pontifex maximus viduam duxiſſet; aut Profana fuiſſet proles ejus aut Mamzera, aut alio nomine ita ſacerdotali conjugio arcenda, ut neqve licitè neqve ſine poſterorum inquinamento ſacerdoti, cui poſteritatis ſpes, conjungi potuiſſet. Si etiam Iſraelita aut Levita è Mamzera, Nethinæa, aut Ancilla filias ſuſcepiſſet, hæ ſacerdotibus conjunctæ genus inquinaſſent ſacerdotale & profanum reddidiſſent. Et obſervandum eſt heic, quod regulariter in Miſna (d) traditur de prole nuptiarum Iſraeliticarum, quâ hæ ſive licitæ ſive illicitæ ſive irritæ omninò fuerint

(a) *Orat in Naeram. & vide Sam. Petit. ad legg. Attic. pag. 94.* (b) *Miſna tit. Kidoſchim cap. 4.* (c) *Maimonides halach Iſuribia cap. 6. Gemar. Babylon ad tit.* Jabimoth *cap 8. fol. 76.* (d) *Tir.* Kidoſchim *cap. 3. in Talmud. Babylon. fol. 66. b. videſis etiam* Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap. 8. & Miſnam tit.* Jabimoth *cap. 6.*

כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואיזו זו כהנת לוית וישראלית שנשאו לכהן ולוי וישראל וכל מקום שיש קדושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום ואיזו זו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתן וכל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין הולד ממזר ואיזה זה זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה ואיזה זה ולד שפחה ונכרית *Qvandocunque nuptiæ fiunt ſine peccato, proles ſequitur patrem* (quod de Iſraelitis ipſis, non Proſelytis aut Libertinis intelligendum; ſcilicet Proſelyti ac Libertini proles ex Iſraelitide ſuſcepta matris conditionem induebat, ut alibi (a) oſtendimus) *ut videre eſt, ubi fœmina genere ſive ſacerdotali ſive Levitico ſive Iſraelitico nubit Sacerdoti, Levitæ, Iſraelitæ. Qvandocunque verò cum peccato* ſeu *illicitè ineuntur conjugia, proles ſequitur partem deteriorem, quemadmodum ubi nupta eſt vidua Pontifici maximo ſeu repudiata aut à leviro renuntiata ſacerdoti vulgari* ſeu *minori* (ſcilicet ex matris conditione, profana fit proles) *ſeu ubi Mamzera aut Netbinæa Iſraelitæ fuerit nupta, aut Iſraelita ſive Mamzeri ſive Netbinæo; Qvandocunque autem planè irritum eſt inter parentes conjugium, qvibuscum tamen alios* (cives Iſraeliticos) *nuptiis conjungi fas eſt, proles eſt Mamzer, quemadmodum ubi conjunguntur, qui nomine* Turpitudinis ſeu *Inceſtûs ex ipſa lege ſacra non debuerant. Ubicunq; vero fœmina ejusmodi fuerit, ut nec cum ipſo quocum concubuerit, nec cum alio* (cive Iſraelitico) *conjugium aliquod iniri, quod non planè irritum eſſet, potuerit, ibi proles ſeqvitur matrem, veluti ſi ancilla fuerit, ſeu extranea,* id eſt, *pagana.* Ex hiſce palam eſt atque ex eis quæ alibi (b) de Sacerdotum natalibus enarravimus, Sacerdoti uxorem ducturo inprimis fuiſſe proſpiciendum, ne fœminam acciperet, qvæ profanaret aut deteriorem redderet prolem ejus, maxime maſculam. E familiis autem aliis præter congeneres ſeu Sacerdotales, Leviticas, aut Iſraeliticas, id eſt præter originem Judaicas, Uxorem ſibi ſumere his fas non erat.

(a) *Lib. 5. de Jure Naturali cap. 14. &c.* (b) *De Succeſſione in Pontificat. lib. 2. cap. 2.*

erat. Neque ex hiſce Profanam aut Mamzeram, nedum extraneam necdum Proſelytam factam, aut ex gentibus ancillam. Ut autem Iſraelitis ceteris, ita & Sacerdotibus inprimis fuere ex more Laterculi ſeu Tabulæ genealogicæ, quibus parentum ſtemmata cuſtodiebantur; idque maximè, ut ex hiſce ſtirpem ſuam ab illicitarum nuptiarum inquinamentis puram demonſtrarent. Tabulæ hujusmodi etiam diſertè in ſacris literis (a) & apud Joſephum (b) memorantur. Ubi igitur ex hujusmodi tabulis aliisve teſtimoniis omni exceptione majoribus de legitimis puellæ Iſraeliticæ nec inqvinatis natalibus ſatis liquebat, fidentèr Sacerdos uti alius quicunque Iſraelita uxorem ducturus rem peragebat. Et tabulis hujusmodi ac teſtimoniis, niſi fama, præſumtio, aut controverſia de parentibus aliqva in contrarium interveniret, fides habebatur. Unde & ajunt, (c) כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות *De familiis quas rectas* ſeu *legitimas fuiſſe præſumebatur*, aut *ſatis olim probatum eſt* (illuſtrioribus ſcilicet) *controverſia non movenda.* At verò ubi ſuſpicio de obſcuriori aliqua ſuborta erat (ejusmodi vocant משפחה שקורא עליה עריר *familiam de qua oritur dubium*) Mamzeram aut Ancillam, verbi gratia, fuiſſe inter parentes Iſraelitidis vel Levitidis ducendæ, aut Mamzeram, Ancillam, Profanam, Libertinam, aliamve Sacerdoti non ducendam, inter parentes puellæ, quæ Sacerdoti in uxorem ſeligeretur, diligenter, antequam matrimonium contrahi volebant, furſum inquirebant de materno in puellæ proſapia genere, ita tamen ut aliquantulo diverſa eſſet inquirendi ratio, ubi puella erat ex genere Sacerdotali, ab ea quæ fiebat, ubi ex genere erat ſive Iſraelitico ſive Levitico. Sic enim ſe nominibus diſtingvere ſolent, ut tametſi ſangvine fuerint univerſi pariter Iſraelitæ; nihilominus Sacerdotes, Levitæ ac Iſraelitæ quaſi tria faciant genera; Iſraelitis ſic pro eo, quod Laicos vocitamus, ſolummodo ſumtis. Priori in ſpecie, ſurſum inquirebant de octo in genealogia Matribus; quatuor è puellæ materno genere; totidem è paterno. Ubi autem è genere eſſet puella ſive Iſraelitico ſive Levitico, de quinta utrinqve matre ſeu de Atavia etiam inquirendum erat. Rem ſchemate exhi-

(a) *Ezra 2.62. Nehemia 7.5. & 64.* (b) *Contra Apionem lib. 1 alibique*
(c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchim *cap. 4. fol. 76. b. Vide Maimonid. halach* Iſuri bia *cap. 19.*

bemus. Elizabetha heic puella eſt, quam, de familia ejus ac parentibus ſuſpicione ſeu controverſia exortâ, ducturus eſt Joſephus.

Atavia 5.				Atavia 5.
Abavia 4.				Abavia 4.
Proavia 3.	Provia 2.			Proavia 3.
Avus patern.	Avia patern. 1.	Avia matern. 2.		Avus matern.
	Pater	Mater 1.		
		Elizabetha.		

Veriſimilius nempè habebatur in genere ſive Iſraelitico ſive Levitico, quam in Sacerdotali natalium maculam heic evitandam iri compertum. Ideo etiam de Atavia ſeu Matre quinta utrinque in eo inquirebatur. Si igitur in ſacerdotali genere matres hæ utrinque quatuor (ubi res in dubio erat) ſeu in Iſraelitico aut Levitico utrinque quinque reperiebantur fuiſſe, qvales poſteros non ita vitiabant, quin filia patris hujus legitima fieret uxor, ſequebatur matrimonium; aliter (adhibitis quas ſtatim damus, exceptionibus) ut qvod profanaret genus ſacerdotale ſeu Iſraelitico generi eſſet illegitimum, reſpuendum. Et in ſacris literis (a) legitur, *qvæſierunt ſcripta ſeu libros genealogicos. Sed non ſunt inventi. Ideo rejecti ſunt à ſacerdotio.* Proculdubiò igitur & filiæ eorum à ſacerdotalibus nuptiis. Nam ibi ſuſpicione ſeu in contrarium præſumtione aliqva ortâ, inquiſitione res finiri nequibat ob tabularum genealogicarum majorumqve ſeriei defectum. Cur autem de Matribus duntaxàt aviisque, id eſt, uxoribus, non de patribus avisqve ſeu maritis, ſolennis eà fiebat inquiſitio? Rationem reddunt (b) מפני שהאנשים כל עת שי׳ריבו זה עם זה יחרף את חבירו בפסול שיש ביחוסו ואילו היה שם פסול היה נשמע אבל הנשים אין מחרפות ביחוסן *eò quod.*

(a) *Ezra 2. 62. Nehemia 7. 64.* (b) *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap. 19.*

quod viri, quandocunque inter eos, ut ſit, aliqua contentio exoritur, cem exprobrare ſolent natalium maculas. Quare, ubi macula modi in eis erat, obſcura eſſe neqvibat (unde nec fœminam n. c ſ ſpici- em ibi, ſine manifeſtiſſimis probati nibus, quæ patrem aut avum ſi- inqviſitione ulteriori natalibus inquinatũ oſtenderent, locum ha- e volebant) *At fœminæ nat les ſuos invicem exprobrare non ſolent.* nc fieri eos ſæpius in obſcuro fuiſſe, adeoque ſuſpicioni ac famæ noxios. Scilicet de patribus avisque palàm ſatis conſtare ſemper æſumebatur. At verò in hujusmodi inquiſitionibus ſæpiùs ob in- niorem patris avorumque dignitatem aut miniſterium publicum, jus ritè capaces ſine juris natalibus eſſe nequibant, inquirere de atribus ſuperioribus avisqve deſitum eſt. Ex hujusmodi nimirùm gnitate aut miniſterio, de eis, quæ ſurſum alitèr erant inquirenda, s ſatis habebatur ex præſumtione certa. Verbi gratiâ, ſi in ſche- ate ſuperiùs allato, avus Elizabethæ paternus ex genere ſacerdota- , ad altare ſacro uſus fuiſſet miniſterio, idque inter inquirendum qveret, non ultra de matre ejus ſeu Elizabethæ proavia (nedum de ibavia) inquirebatur. דכיון דבנו שמש על גבי המזבח בידוע שמיוחס הוא *Nam quoniam* (ut ait Rabbi Obadias Bartenorius) (a) *filius ejus ad altare miniſtrabat, palàm eſt eam puris natalibus habi- am.* Simili modo de avo Levita, de quo compertum eſt inter inqui- rendum de matribus, שהיה משורר על הדוכן *eum in locis Levitico miniſterio propriis cantâſſe.* Nam ſi in matribus aſcendentibus Mamzera aut Ancilla fuiſſet, is planè non fuiſſet admiſſus. Eadem ratio ejus, qui in Synedrium Magnum LXXI. virorum, aut minus aliqvod XXIII. virorum fuiſſet cooptatus. Nam ſanguine Iſraelitico eoque puriſ- ſimo oportuit quemque fuiſſe in Synedria ejusmodi cooptatum. Ver- ba Miſnæ (b) ſunt, אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן הסנהדרין *Inquirendum non erat ab altari & ſurſum, nec à locis Leviticis, nec à Synedriis.* Sed in Miſna Talmudis Hieroſolymitani prætermittitur illud de Synedriis. Quin & minores dignitates heic enumerant, perinde ac ſi neminem ad eas ob- eundas ritè potuiſſe admitti vellent præter eũ, cujus natales ſatis pu- ri. Adeo ut ſurſum in matres inquirere eſſet inde ſuperſedendum. De-

 pravatè

(a) *Ad tit. Kidoſchim cap. 4. §. 5.* (b) *Tit. Kidoſchim cap. 4 in Talm. Ba- bylon. fol. 76. a.*

pravatè etiam nimis in Talmude Hieroſolymitano (a), tam Cracovienſis quam Venetæ editionis, hac de re legitur, הנושא אשה כוהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אימהות שהן שמונה אמה ואם אמה ואם אבי אביה ואמה ולויה וישראלית מוכפין עוד אחרת *ubi quis ducturus eſt puellam genere ſacerdotali, oportet eum inquirere de quatuor ejus matribus utrinque, ita ut fiant octo; matre ejus, & matre matris ejus* (ſeu avia materna) *de matre patris patris ejus* (ſeu avi paterni matre) *de Matre ejus, quibus adjicienda eſt inſuper utrinque aſcendendo unica alia, ubi puella fuerit ex genere ſive Levitico ſive Iſraelitico.* Matrum enumeratio quæ ſe pesſimè ſic ibi habet ad hunc modum ex Talmude Babylonio reſtituenda, אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואמה ואם אביה ואמה ואם אבי אביה ואמה *de matre ejus, & hujus matre* (ſeu avia materna) *avi materni matre & ejus matre* (ſeu proavia & abavia) *de patris matre & hujus matre, de avi paterni matre ejusque matre*(ſeu proavia & abavia.) Nec ſanè in egregiis illis tum Moſis Maimonidis (b) tum Obadiæ Bartenorii, aliorumque Magiſtrorum commentariis (c) ſine mendis fit hæc enumeratio. Inqvirendæ autem rationem hanc memorat Joſephus, uti & alibi fuſiùs (d) oſtendimus.

(a) *Tit. eod. cap.* 4. §. 4. (b) *Halach* Iſuri bia *cap.* 19. (c) *Ad Miſnam tit.* Kidoſchim *cap.* 4. (d) *De Succeſſ. in Pontificat. lib.* 2. *cap.* 3.

CAP. VIII.

De Uxorum numero. Pontifici *neutiquam* unicâ *plures, nec* Regi *ultra* octodecim *ducendas. De Sacerdotalium nuptiarum iterationis interdicto Levitico apud* Tertullianum.

PRæſtitutus Uxorum numerus, adeò ut plures non eſſent ducendæ (illuc enim inſtituti ratio deduxit) aut ex ipſo jure Ebræis civili habebatur, aut è majorum monitis ſeu conſilio. Nam ex lege Noachidarum ſeu hominum communi, uxorum numerum

rum minimè alicui finiri volebant. Juris ſacri à Numine illis dati interpretamenta repeiuntur apud Talmudicos, quibus nec Pontifici Maximo, nec Regi uxores quot vellent, ſeu pro libitu erant ducendæ. Quod ad Pontificem attinet; ex eo quod in præcepto de ejus uxore dicatur (a) אשה יקח *fœminam* (ſeu uxorem) *accipiat*, nempè ſingularitèr, deſignari volunt unicam ei duntaxat ducendam. In Gemara Babylonia (b), הכא נמי כתיב אשה אחת ולא שתים *Scriptum quidem eſt heic, uxor ſeu fœmina una*, ſeu *ſingulariter*, *& non bina.* Unde etiam Meimonides (c) de Pontifice, ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת ש״נ אשה אחת ולא שתים *Non omnino ei ducendæ erant uxores binæ ſimul; Nam dicitur* (in lege de eo lata) *uxor* ſeu *fœmina ſingulariter, & non binæ* ſeu *plures.* Forte & hoc voluit Flavius Joſephus, ubi μόνην καὶ αὐτῷ, inquit (d), ἔδωκε γαμεῖν παρθένον καὶ ταύτην φυλάττειν *ſolam* ſeu *unicam ei conceſſit virginem ducere* atque *eam ſervare.* Id verti ſolet, *ſolum virginem ducere conceſſit*; ſeu ut perperam Ruffinus (e), *huic ſoli dedit ducere virginem.* At verò legitur in Paralipomenis de Jehoiada Pontifice. *Et fecit Joas* (Rex) *id quod rectum erat in oculis Domini, cunctis diebus Jehoiadæ Pontificis* וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות quod ſonat *& duxit ſibi* (ſeu ei) *Jehoiada uxores binas, & genuit filios filiasque.* Hellenistæ ibi, καὶ ἔλαβεν Ἰωδαὲ δύο γυναῖκας, *& accepit Iodae binas uxores*, adjecto in exemplaribus nonnullis αὐτῷ, quod ſanè tam *ei* quam *ſibi* poteſt denotare. Vulgata, *accepit autem ei Joiada duas uxores.* Adeò ut ex diverſa interpretatione pronominis לו quod tam *ſibi* quam *ei* ſonat, tam binas ibi uxores à Pontifice Regi deſponſatas locus innuat, quam ab ipſo ſibi Pontifice. Quin & Joſephus uxores illas Regis fuiſſe, non Pontificis diſertè aſſerit (f), ſed δόντος τοῦ ἀρχιερέως, *conjugium conciliante Pontifice.* Talmudici verò, licet unicam eſſe debuiſſe ſtatuant Pontificis uxorem, verba nihilominùs illa ſacra de Pontificis non de Regis nuptiis capiunt, atque ad hunc modum

(a) *Levit.* 21.13. (b) *Ad tit.* Jabimoth *cap.* 6. *fol.* 59. *a.* (c) *Halach. Iſſuri bia cap.* 17. *& videſis Pet. Cunæum de Rep. Hebræorum lib.* 2. *cap.* 3. (d) *Lib.* 3. *cap.* 10. (e) *Lib.* 2. *cap.* 24.2. (f) *Lib.* 9. *cap.* 7.

modum interpretantur (d) אפשר שי הוידע נשא זו אחר מיתת זו או גרושית או שהיתה לו קודם שנתמנה להיות כהן גדול ול דעת הר״א ז״ל בכל ערב יום הכיפורים היה מגרש אחת מהן *Intelligi poteſt Jehoiadam Pontificem alteram earum altera demortuâ duxiſſe, aut divortio ſeparatâ; aut alteram fuiſſe ei in uxorem tantùm, antequam in Pontificatum eſt evectus. Et, juxta ſententiam Rabbi Abraham piæ memoriæ, pridie feſti Expiationum libello repudii ſemper earum alteram ejecit.* Certè ex eis, quæ Magiſtri hi docuerant pronuntiavit Nicolaus Mongeorgius (b) *Seniores populi Iſrael prehabito maturo conſilio ac deliberatione decreviſſe Magnum Sacerdotem unicâ uxore fore contentum.* Etiam ex hac Magiſtrorum de unica Pontificis uxore ſententia male accepta credibile eſt, manaſſe illud Tertulliano ſingulare de ſacerdotalium Nuptiarum iterationis interdicto ſacro. *Ecce,* inquit (c), *in vetere lege animadverto caſtratam licentiam ſæpius nubendi. Cautum eſt in Levitico: Sacerdotes mei non plus nubent.* Seu, ut in editione Rigaltiana, *nubunt.* Alibi item (d), *Prohibet lex, ſacerdotes denuò nubere.* Atqvi in Levitico alibive in Pentateucho, quacunqve lingva lecto, ne veſtigium extat interdicti ejusmodi, niſi ex eo, quod ad Pontificis duntaxat uxorem ſingulari numero memoratam & male acceptam attinet, perperam eliciatur. Nec ſolum Sacerdotibus ceteris, verum etiam ipſi Pontifici ſummo connubia iterare fas fuiſſe tam certum eſt, ut nihil certius. Scripſit autem Tertullianus librum utrumqve, quo jam dicta profert, ut Montaniſta ac adverſus Orthodoxos, ſecundarum nuptiarum oſor acerrimus. Numerus autem uxorum peramplus Regi habebatur undiquaque legitimus, ſed interim, uti volunt, certo præfinitus. Lex ſacra (e) de Rege eſt, לא ירבה לו נשים *uxores ſibi non multiplicet*; οὐ πληθυνεῖ ut Græci ibi. Ratio item adjicitur ולא יסור לבבו *ne avertatur cor ejus.* Vulgata ibi, *non habebit uxores plurimas, quæ alliciant cor ejus.* Interdictum heic planè habetur de non multiplicandis Regi uxoribus, ſed de numero certo quem

(a) *In Magid. Miſna ad halach.* Iſuri bia *Maimonidis cap. 17. fol. 342. b.* (b) *In Codice de Moſaico & vetere Jure enucleando pag. 161.* (c) *In Exhortat. ad Caſtitatem cap. 7.* (d) *De Monogamia cap. 7.* (e) *Deut. 17. 17.*

quem excedere non debuit Rex, lex non loqvitur. Is autem certus ſit è receptis Magiſtrorum ſententiis, atque uxoribus Octodecim circumſcribitur. In Miſna (a) legitur לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה ר׳ יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר׳ שמעון אומר אפילו אחת המסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים ראפילו כאביגל. *Non multiplicet ſibi uxores ultra octodecim. Atqui licuiſſe ei eas multiplicare voluit* Rabbi *Jehuda, modò cor ejus non averterent. Quin ex ſententia Rabbi Simeonis etiam unica, quæ cor ejus averterit, ei ducenda non eſt. Si ita ſit, cur dicitur, Non multiplicet ſibi uxores? Certè multiplicandæ non ſunt, etiamſi fuerint velut Abigales.* Firmant, more ſuo, hunc numerum (nam quod habet heic, ſive Rabbi Jehuda ſive Rabbi Simeon, neque minuit neque auget numerum apud ceteros, qvi vetuſtisſimâ hac de re traditione nituntur) ex ipſius DEI O. M. explicatione ſeu indultu de Davidis uxoribus. Illi fuere in Hebrone uxores ſex (b): Achinoama, Abigal, Mahacha, Chaggitha, Abhitala, & Ægla, quæ eadem ipſa habetur nonnullis cum Michala, de qua ſuprà. Nam quòd Ithreamum Æglæ filium fuiſſe, Michalam verò non habuiſſe prolem (c) usque ad diem mortis ſuæ legitur, id ita interpretantur illi (d), ut ipſo die mortis habuerit (Ithreamum ſcilicet) partuque obierit. Alii diverſas fuiſſe volunt. Adjicitur autem Hieroſolymis Davidem uxores & concubinas ſibi junxiſſe plures; qvod de octodecim capiunt è Nathanis Prophetæ verbis poſteà Regi factis. *Et ait Nathan* (e) *ad David, Tu es vir ille; ſic dicit Dominus Deus Iſrael, Ego unxi te in Regem ſuper Iſrael, & ego eripui te de manu Saul. Ego dedi tibi domum domini tui, atqve uxores* ſeu (f) *fœminas domini tui* (Æglam & Rizpam intelligunt alii, alii aliter*) *in ſinum tuum, dedi inſuper tibi domum Iſrael & Jehuda. Et ſi parum eſt hoc* ואוסיפה לך כהנה וכהנה quod *adjiciam tibi multo majora* vertitur in vulgata, προσθήσω κατὰ ταῦτα *adjiciam ſecundum*

F *hæc*

(a) *Tit. Sanhedrin cap. 2. Talm. Babylon. fol. 21. a* (b) *2. Samuel 3. 2. 1 Paralip. 3. 1. &c.* (c) *2. Sam 6 23* (d) *R. Chaſda in Gem. Babylon. ad tit. Sanhedrin. c. 2. fol 21. a. ſed & videſis R. D. Kimchium ad 2. Sam 6 23. & ad cap. 12. & 8. de utraque.* (e) *2. Sam. 12. 7.* (f) *Vide infrà cap. 10.* (*) *Vide Gemar. Hieroſolymit. ad tit. Sanhedrin cap. 2. fol. 20. col. 2. hal. 3.*

hæc ſeu καθὼς ταῦτα *ſicut hæc* Græcis interpretibus, & כאילין וכאילין *ſicut iſta & ſicut iſta* Chaldæo; ſeu ut Judæis Hiſpanienſibus *como eſtas y como eſtas.* Sed Magiſtri intelligunt (a) perinde ac ſi fuiſſet dictum, *Adjiciam tot quot fuere & tot quot fuere;* ſeu *totidem & totidem.* Uxores nempè ſeu fœminas domini tui præter alias ad numerum Senarium tibi olim dedi, quod ſi parum videatur, adjeci [illegible]um bis totidem unde octodecim conſtantur. Gemara Babylonia (b) כהנה שית וכהנה שית דהוי להו תמני סרי *Totidem ſex ſunt, & totidem ſex ſunt, ut ſcilicet octodecim indicarentur.* Fuere, ut fit, qui majorem ex loco illo numerum extrahere conabantur. Sed præfinitus, quem diximus, numerus receptiſſimus eſt. Inde Paraphraſtes ille, Jonathanis nomine circumlatus, ipſam legem ſacram ita reddit (c) לא יסגון ליה נשין על תמנסרי *non multiplicet ſibi uxores ultra octodecim.* Legem autem ac numerum hunc tam de Concubinis capiunt quam de Uxoribus. Nimirum ritè ſumi à rege ſibi fœminas octodecim ſive uxores ſive concubinas. Ita ut genus utrunque octodecim non excedat. Gemara Babylonia (d) ad locum illum Samuelis (e) *Et accepit David concubinas & uxores*, adjicit illud factum eſſe למליוי שמונה עשר *ut impleretur numerus octodecim.* Hinc eſt quod habet Moſes Maimonides (f) לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא וחק עד יח נשים בין הנשים בין הפילגשים הכל יח *Ex eo quod legitur,* Non multiplicet ſibi uxores, *docetur tamen licuiſſe Regi accipere ſibi octodecim ſive uxores ſive concubinas, ita tamen ut ſimul octodecim non excederent.* Sed earum quamcunque divortio ſeparare ejusque loco aliam ducere ritè eum potuiſſe ait idem ipſe. Et Moſes Cotzenſis (g). רבו אמרו על פי הקבלה בפ כהן גדול שמותר לישא עד שמנה עשר נשים בין נשים בין פלגשים *Rabbini noſtri ajunt ex Cabala* ſeu *Majorum traditione in capite de Pontifice ſummo* (qui locus eſt ſuprà e Miſna & Gemara Babylonia citatus) *licuiſſe Regi ducere uxores uſque ad octodecim, ſive ſcilicet revera uxores eſſent ſive concubinæ.* Certè Rehoboamo Regi octodecim fuere (h) uxores, ipſiſſimus quem volunt Magi-

(a) *Gloſſ. ad Deut. 17. 17. & loc. citat. Bartenorius ad Miſnam, alii.* (b) *Ad tit. Sanhedrin cap. 2. fol. 21. a* (c) *Deuter. 17. 17.* (d) *Ad tit Sanhedrin fol. 21. a* (e) *Lib. 2. cap 5. 13. & vide cap. 15. 16.* (f) *Halach. Melakim cap. 3.* (g) *Precept. Neg. st. 222. & videſis V. Cl. Gvil. Schickart. de Jure Ebræorum regio cap. 3. theorem. 9.* (h) *2. Paralip. 11. 21.*

Magiſtri numerus. Sed præterea, ſexaginta concubinæ, ut ſacræ teſtantur literæ. Triginta tantùm concubinas ei ait fuiſſe Joſephus, contra fidem originis Ebraicæ ac Græcæ Latinæque verſionis, quibus cunctis ſexaginta habentur. Sed de uxoribus apposite ille. Εἶχε, inquit (a) δὲ μὲν νόμῳ συνοικούσας αὐτῷ γυναῖκας ὀκτωκαίδεκα, *habuit lege ſibi conjunctas* (ut vertit Ruffinus) *ſeu legitimas uxores octodecim*, qui Talmudicorum numerus eſt. Atqvi legitur in Eutychii Annalibus de Ibzane Judice; וכאן לה תלתין ולד דכר תלתין בנתא ותלתין זוגה *Et erant ei triginta Filii & triginta Filiæ & triginta Uxores*; quod ex male acceptis ſeu perperam memoratis verbis ſacris (b) natum eſt, quibus uxores illas filiis ſuis eum accepiſſe, non ſibi, palam eſt. De Concubinis, qvâ ſive Regem ſive ſubditos ſpectabant, conſulas, ſi de eis plura velis, quæ alibi (c) de earum atque uxorum diſcrimine aſſerimus. Et de præſtituto uxorum numero è Magiſtrorum ipſius Legis ſacræ interpretamentis hactenùs.

(a) *Lib.8. cap.3.* (b) *Judic.12.9.* (c) *De Succeſſ. in bona cap.3. & de Jure Naturali lib.5. cap.7.*

CAP. IX.

Polygamia; & Monita & Conſilia *de uxorum* numero Quaternario *non excedendo. Is numerus in* Mahumedanorum *legibus etiam præfinitus. Temporale* de Binis ſimul non ducendis *interdictum. Alia ad* Polygamiam *Ebræorum attinentia.*

QVemadmodum ex ipſius Legis ſacræ interpretamentis Pontifici ac Regi numerum præſtituunt uxorum, ita è majorum Conſilio & Monitis, interdum etiam non ſine pœna Excommunicationis atque Anathematis, unicuique Reipublicæ Iſraeliticæ civi. Verum quidem eſt eos regulariter maximi facere obſervationem præcepti de multiplicando humano genere in Geneſi dati, uti etiam alibi (a) oſtendimus. Qvin & ajunt Talmudici (b) כל אדם חייב לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל ישראל שאינו עוסק

(a) *Lib.5. de Jure Naturali cap.3.* (b) *In Shulcan Aruch. lib. AbenHaazer cap.1. Gemar. Babylon. ad tit. Jabimoth, cap.6. fol. 64. a.*

עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט דמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל *Nemo eſt hominum, qui non obligatur ad uxorem ducendam, ut creſcat & multiplicetur genus humanum. Etiam & quicunque Iſraelita* (modo vir revera fuerit) *liberis operam non det* (ſed exceptio habetur de Eunuchis à ſe factis propter regnum cœlorum ; de quibus nos alibi a) *eſt velut homicida. Quin & ſimilitudinem* (qua creatus eſt homo) *minuit atque in cauſa eſt, ut Majeſtas divina* ſeu *Spiritus Sanctus ab Iſraele recedat.* Etiam & illud habent de univerſis, præter Regem & Pontificem, receptum ; נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינהו *ducere cuique licet quotcunque pro libitu uxores, modo habeat unde alantur*, ſeu ut alii (b) והוא דאפשר ליה למיקם בסיפוקיהו *modo habeat quæ iis ſufficiant.* Unde Maimonides (c) נושא אדם כמה נשים אפילו מאה בין בבת אחת בין בזו אחר זו ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *Licet homini ducere quot voluerit uxores ; etiam centum, idque ſive ſimul, ſive alteram poſt alteram. Neque impedire poteſt eum uxor ejus* (quam ante habuerit) *modo ſcilicet ei ſuppetat quo ſingulis victum, veſtitum ac debitum conjugale præſtet.* Nihilominus non defuere, qui ex ipſa lege etiam binas uxores Iſraelitam ſimul retinere fas non putarent. Rabbi Ami (d), כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה *quisquis uxori uxorem ſuperinduxerit, oportet eum priorem divortio ejicere cum dote.* Alii etiam ex illa de binis ſororibus lege idem probare volebant. Sed velut hæreticos hoſce explodebant Magiſtri, nec numerum è lege præfiniri volebant. Ne tamen deeſſet certus heic aliquis finis, quo præſcripto quamplurimis, quæ numeroſam uxorum catervam ſequerentur, incommodis domeſticis viri degerent immunes, ideo ita monebant Sapientes Quaternarium uxorum numerum à nemine (præter Regem) excedendum, ut qui contra faceret impru-

(a) *Lib. 5. de Jure Naturali cap. 16 pag. 631.* * *Rabba in Gem. Babylon. tit.* Jabimoth *cap. 6. fol. 65.* a (b) *Alphesius part. 2. fol.* 425. a. (c) *Hal.* Iſhoth *cap. 14.* (d) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 6. fol. 65. a.* (e) *Videſis Druſium ad difficil. loca Levit. cap. 61.* & Peſiktha Zotertha *fol.* 84. col. 1

prudens nimium atque Majorum conſilio monitiſque in obſequens haberetur. Numeri ratio habetur è tempeſtiva ſeu menſtrua Debiti Conjugalis præſtatione, quam infra (a) oſtendimus. Qvin & hoc velut Majorum præceptum memorat Maimonides; ſic enim ille (*), צוו חכמים שלא ישא אדם יתר על ארבע נשים אעפ שיש לו ממון הרבה *præceperunt Sapientes, ut nemo duceret plures quam quatuor uxores, tametſi eſſet opulentiſſimus.* Scilicet tametſi ita opulentia abundaret, ut victum cuilibet & veſtitum, quotcunque haberet, commodiſſimè poſſet præſtare; ne tamen debitum Conjugale ritè non ſolveretur aut minueretur (juxta ea quæ infra dicentur) numerum hunc nolebant excedi. Qvod vero heic ille velut præceptum memorat ab aliis nuncupatur tantum עצה טובה *conſilium* (b) ſeu *monitum bonum?* Certè in pluralitate illa uxorum, quæ apud Orientales atqve Africanos (c) Chriſtianiſmum nondum amplexos tot ſeculis obtinuit, etiam & numerus hic, Quaternarius reperitur. Mahumedes in Alcorano (d), פאנכחוא מא טאב לכם מן אל נשא מתני ותלאת ורבאע פאן חפתם אלא תערלוא פואחדת או מא מלכת אימאנכם דלך אדני אן לא תעולוא *Accipiatis ſeu ducatis pro libitu Uxores ſive Binas ſive Trinas ſive Quaternas. Qvod ſi timueritis, ne poſſitis æquo jure agere, etiam & Unicam, aut ex eis in quas veſtrarum dexterarum poteſtas eſt* (ex Ancillis.) *Hoc inſtitutum mihi eſt, ut non inique agatis.* Ancillarum permittit concubinatum ſeu potius contubernium, utpote quibuſcum ex Jure Mahumedico Civili juſtæ nuptiæ iniri nequeunt, uti ibi paraphraſtes optimus Mahumedes Ben Achmed; qui etiam locum illum capit & docet intelligendū eſſe de uxorū ſimul habendarū numero quaternario præfinito; ולא תזידוא עלי דלך *neque hunc excedatis.* Id autem quod vertimus, *ne poſſitis æquo agere jure*, explicat ille, פיהן באלנפקת ואל קשם *cum illis in iis quæ ſingulis ſunt diſtribuenda.* Paulò poſt etiam inſtitutum hoc expreſſim ait eſſe de נכאח עלא רבעת פקט או אלואחדת או אל תשרי *accipiendi quatuor tantū* (id eſt aut intra hunc numerum) *aut unica aut concubina.* Retinenſis ibi, *niſi timueritis eas* nul-

(a) *Lib. 3. cap. 6.* (*) *Hal.* Iſhoth *cap. 14.* (b) *In* Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap.* . *§. 9. & vide Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap. 4. fol. 44. a.* (c) *Ptolemæus in Tetrabiblo lib. 2. alii.* (d) *Azoar. 4. in Latin. 8.*

nulliterius pacificare poſſe. Tunc enim vel unam, vel quod ſua manus caſtigare quiverit, ducat. Nec meliùs Gvliel. Poſtellus (a) *& niſi timueritis, ne pacificè unà regere poteritis, quot poterit edomare potentia veſtra.* Sed peſſimè Arivabenius Italus; *è finalmento quanti vi baſtil animo manutenere è contentare è tenere in pace.* Ille autem more ſuo, quod è ſermone Retinenſis latino perperam transferebatur, pejus reddidit. Neq; ſolùm hi ſed & alii, iique viri doctiſſimi, præter mentem Legislatoris illius per tanta orbis terrarum ſpacia dominantis, locum illum vertunt. Sed in Lingva Alcoranica (b) phraſis illa *quas dextræ veſtræ gubernant* (aut id quod idem ſonat) non rarò pro ancillis ſumitur. Qvin Poſtellus ibi, *Hæc eſt*, inqvit, *ſententia legiſlatoris, qvam etſi interpretes moderantur ad qvaternarium numerum* (c), *tamen eſt arbitraria, & ita eſt in uſu apud Magnates.* At verò Mahumedi ipſi uxores, ut ajunt alii, fuere undecim (d), ut alii qvatuordecim (e); quod mirum non eſt, cum non ſolum quodcunque vellet ipſe, ſed & qvaleſcunque, etiam conſanguineas, ſibi inter privilegia ſeu jura ſibi ſingularia haberet (ſi ipſi fides) indultas (f). Undenam verò duodecim uxores ex jure Mahumedico permitti didicerit Septem caſtrenſis, nondum mihi eſt compertum. Neque verius eſt id quod alii (g) habent de numeri libertate non cohibita, ex alio Alcorani loco malè intellecto. Latinà citant; *Mulieres vobis ſubjectas penitùs pro modo veſtro, ubicunqve volueritis, parate.* Inde numerum indefinitum eliciunt. Atqui Arabica ſunt (h) נשאוכם חרת לכם פאתוא חרתכם אני שיתם *Uxores veſtræ ſunt aratura vobis*, ſeu *ut ager colendus, cui pro ſibitu inſeratis*; ſeu ut reddit è Richardo Monacho Demetrius Cydonius *αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἄρουραι ὑμῶν. ἀρωτριάσατε ἐν αὐταῖς ὡς ἂν βούλησθε*, qvod idem

(a) *De Orbis Concordia lib. 2. cap. 12. pag. 178. & vide eum ibid. cap. 10. & videſis Guil. Schickart de Jure Ebræorum* Regio *cap. 3. theor. 9.* (b) *Maxime Azoara 33. Arab 43. Lat. quam vide.* (c) *Videſis Petrum Alfonſum adverſ. Judæos tit. 5. in Biblioth. Patrum tom. 12, part. 1. pag. 380. &* Bellon. *Obſervat. lib. 3. cap. 10. & 17.* (d) *Lib. Aſſamail. apud. Ph. Gvadagnolum in Apolog. pro Chriſt. Religione Tract. 2. cap 7. § 1. & cap. 10. § 3.* (e) *Anonym. de ejus vita Alcorano ſubjuncta. cap. de pudicitia ejus. videſis Gvil. Poſtell. de Orbis Concordia lib. 2. cap 10. & 12* (f) *Azoar Arab. 33. verba habes apud. Phil. Gvadagnolum in Apolog. Tract 2. cap. 5. §. 3. & Guil. Poſtell. de Orbis Concordia lib. 2. Pag. 217.* (g) *Nicolaus de Cuſa in Cribrat. Alcorani lib. 2. cap. 19.* (h) *Azoar. 2.*

idem ſonat. Euthymius Zygabenus, vertit, *ναὸς ὑμῶν, εἰσέλθετε εἰς τοὺς ναοὺς ὑμῶν ὅθεν βούλεσθε habitaculum veſtrum. Intrate in veſtrum habitaculum undicunque vultis.* Certè & in Mahumedanorum commentariis חרות hic explicatur per מחל זרעכם אליכם *habitaculum ſeminis veſtri* ſeu *prolis.* Sed ad uxorum numerum res non omninò attinet. Qvod verò diximus de Qvaternario apud Ebræos uxorum numero, erat id qvod generatim & regulariter in monitis & conſiliis majorum obtinebat. Nam acceſſit interdum exceptio, ubi pro re nata atqve ex circumſtantiis, loco & tempori peculiaribus, ii, qui ex ipſis rebus ſuis præerant, aliter ſe rem habere volebant. Nempè, numerum illum minui. Ajunt enim etiam & unicam duntaxat ex præcepto quodam temporali τῷ Rabbenu Gamalieli tributo, quod nec ubique obtinuit, ducendam fuiſſe; Idque non violandum ſine pœna Excommunicationis & Anathematis. Etiam & ubi ex more loci plures Ebræis conjuges jungi non ſoleant, ibi nec plures à quopiam ritè duci. Rabbi Joſeph Karo (a) במקומות שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו רג החרים על הנושא על אשתו אבל ביבמה לא החרים וכן בארוסה ולא פשטה תקנתו בכל ארצות ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי *ubicunque loci mos obtinuerit, ut uxor ducatur tantum unica, non licet aliam uxori ſuperinducere. Rabban Gamaliel etiam Anathemate interdixit, ne quis uxori aliam ſuperinduceret, niſi tantum ex lege de ducenda fratria fratri ſine liberis demortuo ſuperſtite. Qvod idem obtinere voluit etiam in ſponſalibus. Sed conſtitutio ejus paſſim vim non habuit. Nec ultra finem Chiliadis quintæ interdictum hoc obtinere voluit.* Id eſt ultra finem annorum mundi chiliadis quintæ juxta Ebræorum calculum. Ea autem finem habuit anno Chriſti 1240. Et pro vario locorum (b), ſeculorum, hominum commodo vis ejusdē interdicti aut recepta manſit aut rejecta eſt. Qvin adjicitur citatis è Joſepho Karo verbis, טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו *Bonum eſt, ut anathemate atqve excommunicatione vetaretur, ne quis uxori alteram ſuperinduceret.* Etiam

(a) *In* Shulcan Aruch, *lib. Aben haezer cap.* 1. §. 10. & *vide* Arba Turim *eod. tit. cap.* 1. (b) *R. Moſes Iſerles in Addit. ad* Shulcan Aruch *loco citato.*

iam & illud habent (a), neutiquam in diverſis provinciis ſeu regionis bus longiùs invicem disſitis quempiam ſingulas habere uxores debere שמא יזרוגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו מותר *ne ſcilicet inde eveniat, ut liberi earum matrimonio* (inſcii) *conjungantur, adeo etiam ut frater ſororem ducat. Ceterum viro illuſtri cujus nomen notisſimum & poſteri clari hoc licitum eſt.* Nam ibi id quod alias de liberis verentur, locum non habet. Quæ omnia ex conſilio, monitis, aut præſcripto eorum, qui pro tempore & loco præfuerint, non e legis ſacræ interpretatione manarunt; qua nullum præſtitui uxorum numerum, eſt ſententia receptisſima. Ita tamen ut ubi ex ejusmodi temporali præſcripto plures uxores ſimùl ducere non liceret, cogendus eſſet maritus, qui plures duxerat, omnes præter unicam divortio ejicere. Neque uxorum pluralitati vetuſtiorum ſeculorum omninò obſtat, quod legitur in Hiſtoria Ruthæ Autoribus gravisſimis ita interdum explicata perinde ac ſi vindex ibi, ſeu is cui jus proximum hæreditatis ex Lege (b) redimendæ competeret, & juri ſuo cesſiſſet & Ruthæ nuptias (ſine quibus, ne deficeret prorſus Machlonis mariti ejus demortui nomen, nolebat forum in quo res ibi agitur redemptionem fieri, idque proculdubio, ex jure, quod tunc obtinebat, aliquo ſingulari) ideo reſpuiſſet, quoniam jam antea uxorem haberet. Cesſionis formula in ſermone ſacro (c), ita tantum ſe habet. *Non poſſum uti jure propinquitatu ſeu redimendi, ne minuam ſeu corrumpam hereditatem mei ipſius.* Sed ibi paraphraſtes Chaldæus, לית אנא יכיל למפיק לי על דאית לי אתתא לות לי רשו למיסב אוחרניתא עלהא דילמא תהי למצו בביתי ואהא מחבל ית אחסנתי פרוק לך את ארום דלית לך אתתא ארום לית אנא יכיל למפרוק *Ego non poſſum mihi redimere, quoniam jam ante mihi uxor eſt. Neque licet mihi aliam ei ſuperinducere, ne inde rixa in domo mea oriatur, ac ne lædam poſſesſionem meam. Redime igitur tu, quoniam tu neutiquam uxorem habes, & ego redimere nequeo.* Et in Midrash Ruth (d), fingitur Boazus dixiſſe vindici ſeu redemtori, *Si non redimes, indica mihi ut ſciam, nec dicas,* ויש לי אשה ויש לי בנים הריני כונסה לתוך ביתי ע׳כם שנא׳ אזקק לה כיון ששמע הגואל כן אמר ודאי דהיא אזלת רות *Eſſe tibi jam uxorem aut prolem, teque eam in fami-*

(a) Shulcan Aruch. *ibid. cap. 2. §. 11.* (b) *Levit. 25. 25.* (c) *Ruth. 4. 6.* (d) *Paroſcha 7. fol. 49. col. 1.*

familiam tuam libenter recepturum, ea tamen conditione, ut matrimonio tibi non conjungatur. Quod cum audiret redemptor, palam reſpondit, abeat igitur Rutha, id eſt, ut explicat ibi R. Iſachar Ben Nepthali רות הלכה לה ממני כי לא אוכל לגאול אותה ועם נחלתה *abeat à me, diſcedat Rutha, quoniam nequeo ego ipſam ſimul cum hereditate ejus redimere.* Quin Flavius Joſephus (a) redemptorem ait & hæreditatem & Rutham Boazo renunciaſſe, *συγγενῆ μὲν ἔιτι καὶ αὐτῷ τῶν τελευτηκότων, ἔιναι δὲ καὶ γυναῖκα λέγων αὐτῷ καὶ παῖδας ἤδη. utpote ei qui etiam cognatus eſſet defunctorum, atque adjeciſſe ſibi liberos jam antè eſſe & uxorem.* Quæ verba tamen poſtrema, ac ſi ad Boazum, non ad priorem redemptorem attinuiſſent, & λέγοιτο pro λέγων legiſſet, vertit vetus interpres Ruffinus. *At ille*, inquit, *Booz & hæreditatem & uxorem ceſſit, quum & ipſe cognatus eſſet defuncti, qui & uxorem jam ſe habere dixiſſet & filios.* Certè ſi Ibzan, qui Judex erat Iſraelis, non alius, a Boazo eſſet (ut quidem volunt Ebræorum Magiſtri (b) celebres) ſatis numeroſa etiam, ei erat proles, nimirum triginta filii, filiæque totidem. Ceterum redemptori anonymo vides heic uxorem jam ante ductam in cauſa haberi, cur alia non acciperetur. Sed verò recte intuenti, non jus aliquod unicam duntaxat ducendi, aut plurium ſimul conſortii interdictum aliquod reſpiciunt veterum verba, quæ attulimus, ſed domeſtica tantum incommoda, veluti procaces inter lares rixas, difficiliorem liberorum jam ſuſceptorum educationem, victusque, auctâ familiâ, præſtationem, Hæreditatis diſtractionem, id genus alia, quæ cordate in animo habuiſſe redemptorem, qui Ruthæ nuptias heic reſpuit, æquum ſatis eſt, ut credamus. Quin ad verba ejus illa, *ne minuam aut corrumpam hæreditatem meiipſius*, interpretatur Salomon Jarchius hæreditatem meiipſius, quod eſt נחלתי. per זרעי *ſemen meum*, ſeu *poſteritatem meam.* Nam ſemen, ſeu liberi etiam *Domini hæreditas* (c) appellantur. Quaſi dixiſſet, ait ille, ne labes inde poſteritati meæ contrahatur, ducta in uxorem Moabitide (qualis Rutha erat) quum gentis ejus * nuptiæ nobis interdicantur. Sed verò etiam hoc ſenſu hallucinatum eſſe, ait

(a) *Archæolog. l. 5. cap. 11. videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in bona, c. 15.* (b) *Salom. Jarch. & David Kimchi ad* Jud. *c. 12. 9.* (c) *Pſal. 127. 3.* (*) *Deut. 23. 3.*

Jarchius, uti & vetuſtiores (a) multo alii, redemptorem, dum legem illam de Moabitide non ducenda, juris recepti imperitus intelligebat. Nam ex receptiſſima ſententia, de ſexu heic diſtinguunt. Ammonitas & Moabitas ab Iſraelitidum nuptiis lege ea arceri volunt, non Ammonitidas aut Moabitidas (de Proſelytis harum gentium loquimur) ab Iſraelitarum. Qua de re, plura nos alibi (b) Duravit apud Ebræos Polygamiæ ſive uſus ſive jus, absque ullis, præter ea, quæ memorantur ſive interdictis ſive temperamentis, a Principibus Chriſtianis adjectis, uſque ad tempora Theodoſii, Arcadii & Honorii AAA. quorum reſcripto, ad Infantium Orientis Comitem dato (c) ſancitum eſt, ne deinceps (annus erat reparatæ ſalutis Humanæ CCCXCIII.) quis *Iudæorum morem ſuum in conjunctionibus retineret, nec juxta legem ſuam Nuptias ſortiretur, nec in diverſa ſub uno tempore conjugia conveniret.* Unde illud in Synopſi Baſilicon, (d) Κατὰ τοὺς κοινοὺς Ἰουδαῖοι γαμείτωσαν νόμους, *Iuxta leges communes Iudæi matrimonia contrahunto.* Certe vicennio circiter antè Valentinianus Auguſtus (ſi Socrati fides) legem tulerat (e) ὥστε ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας. *Ut cuilibet pro libitu fas eſſet duas habere uxores.* Ipſe nempe Juſtinam Severæ ſuperinduxerat. Hoc ne contra legem facere videretur, eam ita novari voluit, tum Chriſtianiſmi de nuptiis ſcita, tum mores Majorum (f) nimium impugnans. Ita ſcilicet Socrates, qui ſub annum poſt Valentinianum hunc ſeptuageſimum ſcripſit. Quin & legem hanc de binis ſimul uxoribus προτέθηκε, inquit, κατὰ πόλεις, *ſingulis in civitatibus promulgavit.* Socratem heic ſecuti ſunt Caſſiodorus in Hiſtoria Tripartita (g), Paulus Diaconus (h), (qui tamen Græca male vertens ait, eum *legem protuliſſe per Civitatem diſpoſitam,* quaſi Romæ eam ſolum obtinuiſſe voluiſſet) Nicephorus Calliſtus (i), recentiorum alij. Zonaras item alijque tantum binarium ejuſdem ſimul uxorum, non legis meminere. Sed verò ob egregiam rei inſolentiam, & quoniam non omninò reperitur in autoribus ætatis illius reliquis (veluti Ammiano, Zozimo, Oroſio, Patribus item Chriſtianis, qui de re matrimoniali toties diſputant

(a) Midrash Ruth *Paraſh. 7. fol. 49. col. 1. & 2.* (b) *Lib. 5. de Jure Natur. & Gent. cap. 14.* (c) *L. 7. C. de Judæis & Cælicolis, ubi vide Dionyſ. Gothofredum.* (d) *Lib. 1. tit.* περὶ Ἰουδαίων. (e) *Socrates hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 26.* (f) L. 2. *C. de inceſtis & inutilib. nuptiis.* (g) *Lib. 8, cap. 11.* (h) *Hiſt. 12.* (i) *Lib. 11. c. 33.*

tant) in quibus ſi ita ſe res revera habuiſſet, vix credibile eſt, eos ſilentio eam prætermiſiſſe, ideò ut fabulam ſeu figmentum planè rejiciendum pluribus contendit Baronius (a), nec magis binas ejusdem ſimul uxores illas, quam ipſam ejusdem legem de pluribus ſimul uxoribus ducendis admittens. Hodie verò apud Europæos Judæos, veluti, qui Italia ac Germania degunt, infœcundæ uxori alia, prolis gratiâ, idque non ſine Pontifici Romani indulto interdum ſuperinducitur, quod ex R. Leonis Mutinenſis, Venetiis Archiſynagogi, de moribus Ebræorum libello ſeu *Hiſtoria de gli Riti Hebraici* didici. Manu ſcripto ſcilicet illo; quem (b) alibi uti & virum præſtantiſſimum, qui mecum communicavit memoro. Nam in codice Pariſiis (c) dudum impreſſo, id, quod de Pontificis Romani indulto heic habetur, conſultò ut videtur, eſt diſpunctum. Et quod de polygamia ibi in ejusdem archetypo olim legebatur, id eſt, in exemplari meo fideliter in Italia tranſcripto, ita (d) ſe habet. *Gl' è lecito pigliar più d' una è quante moglie vonno, pure in Italia è Alemagna non uſano pigliare piu d' una ſe non in caſo che non habbia con la prima figlioli, che ſi conoſca che lo faci per queſto, e in Italia hanno uſato chiederno licenza e pigliare diſpenſa del Papa.* Et ſanè ab exemplari meo haud paucis nec momenti levioris diſcrepat editio illa, cui & Ebraica, quibus ſæpius utitur Leo, paſſim deſunt. Sed de Vetitis ob uxorum numerum Conjugiis diximus.

(a) *Annal. Tom. 4. Anni 370. §. 125.* (b) *Lib de Succesſionibus in Bona cap. 14.* (c) *Anno 1637. in 8.* (d) *Hiſtoria de gli riti Hebraici part. 4. cap. 2. §. 2.*

CAP. X.

Qualenam ob Dignitatem Regiam, *tum* Regi *tum* Viduæ Regiæ, *Conjugium ſit vetitum.*

OB dignitatem Regiam (quæ proxima eſt cauſa heic vetiti conjugii) tum Regis viduæ ſeu Reginæ, ſive Regi ſuperſtiti, ſive ab eo divortio ejectæ, tum Regi ipſi conjugia aliquot interdicebantur; ex majorum ſcilicet ſcitis. Regis vidua nemini, ſaltem ſubditorum, ritè nubebat. Miſna; (a) אין נושאין אלמנתו ר׳
יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד
שנשא אל בנת של שאול שנ׳ ואתנה לך את בית ארוניך
ואת נשי ארוניך בחיקך *Nemini Regis viduam ducere licet.* At

(a) *Tit,* Sanhedrin *cap. 2.*

Rabbi Iehudæ ſententia eſt, Regem Regis viduam ducere rite poſſe. Nam & Saulis viduam duxit David, quod ſcimus ex eo quod dicitur (a), *dedique tibi domum domini tui, & uxores* (ſeu *fœminas*) *domini tui in ſinum tuum.* Sed de ſententia hac Rabbi Jehudæ plura ſtatim. Gemara item Hieroſolymitana (b); אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך עד שמתם ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות *Nec viduam Regis, nec eam, quam divortio ejecerat Rex, cuiquam ducere licet, unde etiam neceſſe eſt, ut ad ſupremum diem vitam ſine nuptiis hæ tranſigant.* Atque ut nec Equo Regis, nec Sceptro, nec Corona aliisve rebus Regis, ſubdito uti licuit (c); ita nec ſervis ejus nec ancillis. Sed res ejusmodi univerſæ, præter ſupellectilem in funere regio (d) ex more comburi ſolitam, ad Regem, qui ſucceſſit, tantùm attinebant. At verò de vidua Regis, quà ſucceſſorem ſeu Regem alium ſpectabat, diſſenſus eſt inter Magiſtros. Sunt enim qui exceptionem faciunt, juxta illud quod Rabbi Jehuda ſuperius vult. Nempe Regis viduam Regi alteri rite nupſiſſe, tametſi non ſubdito cuiquam. Expreſſim ad Miſnam illam Rabbi Obadias Bartenorius; הלכה כרבי יהודה בהא *Sententia hac in re Rabbi Iehudæ recepta eſt,* cui etiam alii aliquot adſtipulantur. Sed verò receptius multò eſt nec Regis viduam, ob dignitatem, Regi alteri ritè fuiſſe ducendam. Maimonides; (e) אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם אפילו המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר *Ea, quæ uxor eſt Regis, alteri nunquam eſt ducenda. Quin nec Rex ritè ducit viduam alterius Regis ſeu divortio ab eo ejectam.* Alii tantundem. Et quod habet R. Jehuda ex ſacris literis de Davide, ita interpretantur, ut non Saulis uxores ibi deſignentur, ſed, uti ajunt (f), בנשים הראויות לו והמותרות לו *fœminæ* (ex aula) *quæ nuptiis Davidis idoneæ ac legitimæ fuere.* Hinc erat, ut lege illa (g) de fratria fratri ſine libe-

(a) *2 Sam. 2. 17.* (b) *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. col. 1. hal. 3.* (c) *Maimonides hal.* Melacim, *cap. 2.* (d) *Videſis Guil. Schikart. de jure Regio, cap. 6. theor. 19.* (e) *Halach* Melacim *cap. 2 & vide R. Jom. Tob. in Comment. Bartenor. ad tit.* Sanhedrin. *cap. 2. § 2. & Gemaram Hieroſolymitanam ad tit.* Sanhedrin. *cap. 2. fol. 20. col. 1. hal. 3.* (f) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 19. b. & gloſſ. ibid. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 116. videſis R. David Kimchi ad 2. Sam. 3. 2.* (g) *Deut. 25. 9.*

liberis demortuo ſuperſtite ducenda viduæ Regum haberentur ſolutæ. Quin & Reges ipſos, dignitatis causâ eâdem ſolutos habebant. Miſna (a) המלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו ר׳ יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו *Rex nec calceo extracto renuntiat uxori demortui ſine liberis fratris. Neque alii id faciunt uxori ejus. Ex lege illa nullam ducit. Neque ex lege illa conjunx ejus vidua nubit. Et tametſi voluit R. Iehuda Regem nihilominus pro ſuo arbitratu poſſe ſive renuntiare ſive fratriam ducere, idque ritè ſatis fieri, reſponſum ei, id non permittendum.* Etenim regula erat, neminem ex illa lege in virum accipiendum, niſi cui renuntiare fas itidem fuiſſet, exceptione unâ & altera admiſsâ; de qua capite duodecimo. Renuntiâſſe autem turpe nimis dicebatur Regi, dignitatique ejus non tolerandum. Nam in renuntiationis ſolennibus (de quibus mox) ſputum & calcei detractio erat: quorum Regiæ dignitati neutrum ſatis habebant conſonum. Unde ad illud Rabbi Jehudæ jam è Miſna citatum Gemara Hieroſolymitana (b) אם את אומר כן נמצאת פוגם כבוד המלך *Si ita vis, planè dignitatem Regiam minuis.* Et Bartenorius (c) גנאי הוא לו שיחלוץ וירקה בפניו *Turpe fuiſſet & Rege indignum, ſi calceus ejus ita extraheretur, & fœmina renuntianda coram eo ſputum ejiciret.* Adeo ut fratriæ conjugium (ubi frater ſine liberis demoreretur) ceteris, niſi ſolennis intercederet renuntiatio, imperatum, Regi, dignitatis causâ, illegitimum haberetur. Certè quod Ebræi ita de Regum viduis ſtatuêre, id voluit etiã Mahumedes de ſuis. Sic enim loquitur (d), וכא כאן לכם אן תודוא רסול אללה ולא אן תנכחוא אזואגה מן בעדה אבדא אן דלך כאן ענד אללה עטימא *Vobis permiſſum non eſt, injuria afficere Apoſtolum DEI, nec ducere uxores ejus quas reliquerit omninò. Ne ita gravis nimis ſit veſtrûm apud Deum contemptus.* Ad quod annotat Philippus Gvadagnolus (e), *unde uxores Mahumeti poſt ejus mortem in viduitate tabeſcere coactæ ſunt; fueruntque numero novem ipſi Mahumeto ſuperſtites.*

(a) *Tit.* Sanhedrin, *cap. 2. Moſes* Maimonides *hal.* Melacim *cap. 2. Moſes Mikotzi precept. affirmat. 116.* (b) *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 20. col. 1. hal. 3.* (c) *Ibid.* (d) *Azoar. 33. in Arabico.* (e) *In Apolog. Tract. 2. cap. 10. §. 3.*

CAP. XI.

Conjugium iteratum uxoris divortio ejectæ *ſeu* repudiatæ, *ob* ſecundas *ejus ſive* nuptias *ſive* ſponſalia, *unde* pollutionem *contrahi decernebant*, marito priori *vetitum. Meretricis item conjugium, apud* Joſephum, *interdicto Moſaico prohibitum.*

DE Divortio ejecta uxore lex ſacra eſt. Si ſecundus qui eam duxerit vir, (a) *cœperit eam odio habere, & ſcripſerit ipſe ei libellum repudii, tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua; aut ſi vir ille poſterior mortuus fuerit, qui illam duxit uxorem, non poterit maritus ejus prior, qui illam à ſe dimiſit, reverti & recipere eam ſibi in uxorem* אחרי אשר הֻטמאה μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν ut Græci ibi) *poſtquam illa polluta eſt. Nam abominatio eſt in conſpectu Domini*; ſeu ut vulgata, *quia polluta & abominabilis facta eſt coram Domino*. De loco hoc plura in libris ſequentibus. Sed verò ex hac lege divortio ejectam atque alteri nuptam priori marito non recipiendam eſſe videmus, tametſi ſecundæ nuptiæ fuerint ſive morte ſive divortio ſolutæ. Rationem petunt Magiſtri ex verbis illis, *poſtquam illa polluta eſt*, ſeu è pollutione contracta. Scilicet pollutam fuiſſe ajunt, planeque ex hac lege priori marito interdictam, ſi ſponſalia ſecunda inierat, tametſi (b) nec cum novo ſponſo coiviſſet, nec in thalamum fuiſſet deducta. Nec diſcrimen heic faciunt inter nuptias ſecundas & ſecunda ſponſalia, aut inter prioris mariti nuptias & ſponſalia. Adeò ut uxoris divortio ejectæ & ſponſæ repudiatæ par omninò heic eſſet ratio. Quin ex ipſis duntaxàt heic ſponſaliis ſecundis tantam contrahi ajunt pollutionem, ut minimè ita polluta haberetur ex ſtupro poſt divortium commiſſio. Nam conſtuprata rite ſatis priori marito redux nubebat. Joſeph Karo (c) ad veterum mentem המגרש את אשתו ואחר כך נִשׂאת מותרת לחזור לבעלה אבל אם נתקדשה לאחר ונתגרשה או מת אסורה לחזור לראשון *ſi quis uxorem divortio ejecerit,*

qua

(a) *Deut.* 24. 3. (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 1. *fol.* 11. *b. Maimonid. hal.* Giruſhin. *cap.* 11. & 10. *Moſes* Mikotzi *præc. negat.* 81. *videſis lib.* 3 *cap.* 14. *ſub finem.* (c) Shulcan Aruch *lib.* Aben hazzer *cap.* 10. §. 1.

quæ poſteà conſtuprata fuerit, fas eſt ei rurſus eam accipere. At vero ſi alteri fuerit nupta, cui aut divortio fuerit ejecta aut ſuperſtes, ad priorem maritum redire ei non licet. Quæ omnia de Juſta uxore ſeu Sponſa capienda ſunt, & non de Minore, cujus ſponſalia aut irrita, aut nondum perfecta, ſeu ejuſmodi aliis, de quibus plura in ſequentibus. Uxorem ita alteri poſt divortium deſponſatam marito priori illicitam fuiſſe firmat Jeremias (a) Propheta. Tantum autem abeſt, Mahumedem, qui ſæpiſſimè Ebræorum ſimia eſt, heic eos imitari, ut cum divortia liberrimè permittat, ejectamque ſemel iterumque utcunque aliis ſponſalibus implicatam reſumere, uxorem etiam velit tertium ejectam priori marito, ſi ſola fuerit, ritè copulari; ita tamen, (b) ut tertiùm ejecta non redeat, niſi alteri ante reditum nupſerit, aut commiſta fuerit. Quod immane quantum heic ab Ebræorum placitis diſcrepat. Atque ita intelligendus eſt Anonymus, qui in Mahumedis rebus, eum permiſiſſe ait (c) qualibet etiam ex cauſa uxorem repudiare, *ſed non niſi prius alteri viro iungatur eam revocare.* Habet etiam Joſephus (d) interdictum, velut Moſaicum, de meretrice ſeu proſtibulo non in uxorem ducendo. Verba ſunt inter leges apud eum nuptiales, ἀλλὰ μηδὲ ἡταιρημένης εἶναι γάμον ἧς δι᾽ ὕβριν τοῦ σώματος τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας ὁ θεὸς οὐκ ἂν προσοίτο. *Neque meretricis ſint nuptiæ* (Gelenius *neque meretrici ſit jus nuptiarum*) *cujus propter injuriam ſuo corpori factam nuptiale ſacrum Deus non admittit.* Ruffinus; *ſed neque fornicariæ ſequendæ ſunt nuptiæ, pro quibus corporis injuriis nuptiales hoſtias non ſuſcipit ſumma divinitas.* Sed undenam ille hanc habuerit legem, aut τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας (ſi hoſtias nuptiis proprias verbis illis velit innui) nondum habeo compertum. Et de Nuptiis Vetitis hæc hoc loco ſufficiant. Aliæ erunt id genus inter Imperatas opportuniùs explicatæ; de quibus proximè.

(a) *Cap.* 3. 1. (b) *Azoar.* 2. *& videſis* Demetrium *Cydonium cap.* 8. *& Ph. Guadagnolum in Apolog. Tract.* 2. *cap.* 7. §. 1. (c) *Alcoran. Lat. ſubnexus.* (d] *Lib.* 4. *cap.* 8.

CAP.

CAP. XI.

Conjugium iteratum uxoris divortio ejectæ *ſeu* repudiatæ, *ob* ſecundas *ejus ſive* nuptias *ſive* ſponſalia, *unde* pollutionem *contrahi decernebant*, marito priori *vetitum. Meretricis item conjugium, apud* Joſephum, *interdicto Moſaico prohibitum.*

DE Divortio ejecta uxore lex ſacra eſt. Si ſecundus qui eam duxerit vir, (a) *cœperit eam odio habere, & ſcripſerit ipſe ei libellum repudii, tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua; aut ſi vir ille poſterior mortuus fuerit, qui illam duxit uxorem, non poterit maritus ejus prior, qui illam à ſe dimiſit, reverti & recipere eam ſibi in uxorem* אחרי אשר הֻטמאה μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν ut Græci ibi) *poſtquam illa polluta eſt. Nam abominatio eſt in conſpectu Domini*; ſeu ut vulgata, *quia polluta & abominabilis facta eſt coram Domino*. De loco hoc plura in libris ſequentibus. Sed verò ex hac lege divortio ejectam atque alteri nuptam priori marito non recipiendam eſſe videmus, tametſi ſecundæ nuptiæ fuerint ſive morte ſive divortio ſolutæ. Rationem petunt Magiſtri ex verbis illis, *poſtquam illa polluta eſt*, ſeu è pollutione contracta. Scilicet pollutam fuiſſe ajunt, planeque ex hac lege priori marito interdictam, ſi ſponſalia ſecunda inierat, tametſi (b) nec cum novo ſponſo coiviſſet, nec in thalamum fuiſſet deducta. Nec diſcrimen heic faciunt inter nuptias ſecundas & ſecunda ſponſalia, aut inter prioris mariti nuptias & ſponſalia. Adeò ut uxoris divortio ejectæ & ſponſæ repudiatæ par omninò heic eſſet ratio. Quin ex ipſis duntaxàt heic ſponſaliis ſecundis tantam contrahi ajunt pollutionem, ut minimè ita polluta haberetur ex ſtupro poſt divortium commiſſio. Nam conſtuprata rite ſatis priori marito redux nubebat. Joſeph Karo (c) ad veterum mentem המגרש את אשתו ואחר כך זינתה מותרת לחזור לבעלה אבל אם נתקדשה לאחר ונגרשה או מת אסורה לחזור לראשון *ſi quis uxorem divortio ejecerit, qua*

(a) *Deut.* 24.3. (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 1. *fol.* 11. *b. Maimonid. hal.* Giruſhin. *cap.* 11. & 10. *Moſes* Mikotzi *præc. negat.* 82. *videſis lib.* 3 *cap.* 14. *ſub finem.* (c) Shulcan Aruch *lib.* Aben hazzer *cap.* 10. §. 1.

quæ poſteà conſtuprata fuerit, fas eſt ei rurſus eam accipere. At vero ſi alteri fuerit nupta, cui aut divortio fuerit ejecta aut ſuperſtes, ad priorem maritum redire ei non licet. Quæ omnia de Juſta uxore ſeu Sponſa capienda ſunt, & non de Minore, cujus ſponſalia aut irrita, aut nondum perfecta, ſeu ejuſmodi aliis, de quibus plura in ſequentibus. Uxorem ita alteri poſt divortium deſponſatam marito priori illicitam fuiſſe firmat Jeremias (a) Propheta. Tantum autem abeſt, Mahumedem, qui ſæpiſſimè Ebræorum ſimia eſt, heic eos imitari, ut cum divortia liberrimè permittat, ejectamque ſemel iterumque utcunque aliis ſponſalibus implicatam reſumere, uxorem etiam velit tertium ejectam priori marito, ſi ſola fuerit, ritè copulari; ita tamen, (b) ut tertiùm ejecta non redeat, niſi alteri ante reditum nupſerit, aut commiſta fuerit. Quod immane quantum heic ab Ebræorum placitis diſcrepat. Atque ita intelligendus eſt Anonymus, qui in Mahumedis rebus, eum permiſiſſe ait (c) qualibet etiam ex cauſa uxorem repudiare, *ſed non niſi prius alteri viro iungatur eam revocare.* Habet etiam Joſephus (d) interdictum, velut Moſaicum, de meretrice ſeu proſtibulo non in uxorem ducendo. Verba ſunt inter leges apud eum nuptiales, ἀλλὰ μηδὲ ἡταιρημένης εἶναι γάμον ἧς δι' ὕβριν τοῦ σώματος τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας ὁ θεὸς οὐκ ἂν προσοῖτο. *Neque meretricis ſint nuptiæ* (Gelenius *neque meretrici ſit jus nuptiarum*) *cujus propter injuriam ſuo corpori factam nuptiale ſacrum Deus non admittit.* Ruffinus; *ſed neque fornicariæ ſequendæ ſunt nuptiæ, pro quibus corporis injuriis nuptiales hoſtias non ſuſcipit ſumma divinitas.* Sed undenam ille hanc habuerit legem, aut τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας (ſi hoſtias nuptiis proprias verbis illis velit innui) nondum habeo compertum. Et de Nuptiis Vetitis hæc hoc loco ſufficiant. Aliæ erunt id genus inter Imperatas opportuniùs explicatæ; de quibus proximè.

(a) *Cap.* 3. 1. (b) *Azoar.* 2. *& videſis* Demetrium *Cydonium cap.* 8. *& Ph. Guadagnolum in Apolog. Tract.* 2. *cap.* 7. §. 1. (c) *Alcoran. Lat. ſubnexus.* (d) *Lib.* 4. *cap.* 8.

CAP.

CAP. XII.

De Conjugio Fratriæ Leviro, *ubi frater ſine liberis demortuus eſt*, imperato. *Ea de re Interpretamenta illuſtrium Magiſtrorum.*

IMperatum conjugium, ob prolem priſtino marito ſuſcitandam, viſitur in lege illa ſacra, (a) quâ temperatur interdictum de fratria ducenda, quod habetur inter leges (b) de Inceſtu. *Si habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus eorum abſque prole, non nubet uxor defuncti foras viro extraneo. Sed Levir ejus ingrediatur ad eam, & capiat eam in uxorem, & præſtet officium Leviri, & erit primogenitus, quem pepererit, ſurget nomine fratris ejus defuncti, ut non deleatur nomen ejus de Iſrael.* Sed in imperato hoc, vetitum etiam, quod quidem alitèr fieri nequit, contineri nemo non videt. De fratre qui ſuperſtitum eſt primogenitus (ſed modo inferiùs explicato) intelligunt Magiſtri, & de germano, ſeu eodem patre genito duntaxat, non de Uterino, quod alibi (c) oſtendimus, præter alia ad hanc legem attinentia, quæ iterare heic foret nimis intempeſtivum. Advertendum autem eſt Talmudicorum ſententiam illam (d) receptiſſimam, qua fratres uterinos ad hanc legem non ſpectare docent, planiſſimè adverſari eis, qui, in D. N. Jeſu Chriſti genealogia, Jacob & Heli uterinos fuiſſe fratres aſſerentes, alterum alterius ſine liberis demortui uxorem ex hac lege ſumſiſſe contendunt. Id quod etiam Julius Africanus (e) affirmat, ſe à Deſpoſynis ſeu ipſis, qui juxta carnem Chriſto cognati fuere, didiciſſe. Sed ea de re variæ ſunt Chriſtianorum patrum ſententiæ, (f) quæ huc non ſpectant. Jam verò ajunt (g) Magiſtri non

ex lege

(a) *Deut.25 5.* (b) Levit.18.16. (c) *De Succeſſ. in bona cap.14.* (d) *Gem. Babylon. tit.* Baſa Bathra *fol.111.a. Halach. Gedaloth. num.31. Moſes Mikotzi præcep. affirm.51.* (e) *Apud Euſeb. hiſt. Eccleſ. l.1.c.7. adde Damaſcen. de Fide Orthodox. lib.4.cap.15.* (f) *Videſis Sixt. Senenſ. Biblioth. ſanct. l.7. hæreſ.2. Baron in Apparatu, Pet. Galat. de Arcanis Catholicæ veritatis lib.6.c.7. præter Scriptores in D. Matthæi & Lucæ initia &c. & Chriſtoph. Helvici Genealogiam Chriſti.* (g) *Maimon. hal.* Jebom Vechalitza *cap.1. &c. Miſna & Gem. tit.* Jabimoth; *Bartenor.* Shulcan Aruch. *lib.* Aben haæzer *c.156. &c. Moſes Mikotzi præc. aff.51.* Halac. gedal. *c.31. unde habentur heic congeſta.*

ex lege ipſa fuiſſe, ut levir cum fratria more aliquo ſolenni iniret matrimonium, quoniam, niſi renunciatio interveniret, pro leviri uxore habebatur, velut מן השמים *ex ipſius numinis autoritate* & præſcripto, ſeu divinitùs, idque tam ubi ſponſa eſſet demortui, quam juſta uxor. Attamen ex receptis moribus matrimonium cum fratria contrahebat regularitèr Levir coram duobus minimum teſtibus, idque dato Nummulo. Et contractum hunc vocabulo ſolenni מאמר ſeu *collocutionem* vocabant. Neque ante hujusmodi contractum licitus habebatur cum eâ, ex Majorum inſtitutis, concubitus. Quin & acceſſit ſacra Nuptiarum benedictio & inſtrumentum dotale; ut infrà loco ſuo (a) habetur. At verò ſi Levir prætermiſſis his ſolennibus cum ea rem habuerat, non exigebatur quidem, ut contractûs tunc adhiberetur aliqua formula; ſed ob contumaciam in inſtituta Majorum, verberibus plexus cogebatur ei dotem conſtituere. Integrum autem erat Leviro ſive fratriam ducere, ſive ei renuntiare. Neque enim aliter eſt ei imperatum. Verba quæ ſequuntur ſacra ſunt: *Et ſi vir ille noluerit capere uxorem fratris ſui, aſcendat affinis ejus* (fratria) *ad portam, dicatq; Senioribus, recuſat Levir meus ſuſcitare fratri ſuo nomen in Iſrael, nec vult me habere. Et advocantes eum ſeniores civitatis ſuæ loquentur cum eo, & ſi perſeveraverit, dixeritque: Non placet mihi ut capiam &c. Accedit illa ad eum in conſpectu Seniorum, & extrahet calceamentum ejus de pede ejus, ſpuensq; coram eo* (ita τὸ בפניו intelligunt ibi; non in faciem ejus, ut vulgò accipitur) *reſpondeat dicens, Sic fiat viro, qui non ædificat domum fratris ſui, vocabiturque nomen ejus in Iſrael domus ejus, cui exutus eſt calceus*, ſeu *diſcalceati*. Atq; ita regularitèr ſe res habuit. Sed exceptiones quamplurimæ ex receptiſſimis legis interpretamentis manarunt, quas inter ſingularia non pauca ad legem illam ſpectantia exhibemus. Si prior maritus prolem reliquerat, tametſi Mamzerem aut apoſtatam, lege hac non tenebatur vidua fraterve ſuperſtes. At tenebantur licet filius ei fuiſſet ex ancilla ſeu Gentili ſuſceptus. Nam proles ejusmodi pro ſuo non habebatur. Si fratria gravida relicta abortum fecerat, lege tenebatur. Sed partus in hac ſpecie vivus matrem liberabat; ita tamen

H (ſic vo-

(a) *l.2.c.& cap.9.10.*

(ſic voluere qui rebus præerant) ut certò conſtaret tempus eum novimeſtre in utero perfeciſſe. Qua de re ſi eſſet incertum, tunc à ſpatio vitæ res dijudicabatur. Superſtes partus ejuſmodi triginta diebus liberabat matrem. At mortuus ſive in utero ſive intra illud tempus, ſive ex morbo aliquo caſuve alio, pro abortu dubio habebatur, proleque dubia. Ideo hac in ſpecie, id eſt dubii causâ, renuntiandum quidem voluere à Leviro, nec eam in uxorem ab eo capiendam. Si ante partum gravidæ fuiſſet renuntiatum, iteranda erat poſt partum renuntiatio. Quoniam חליצת המעוברת אינה חליצה *renũtiatio gravidæ pro nulla* ſeu *irrita habebatur*. Scilicet renuntiatio legitima non erat niſi tempore intra quod fratria in uxorem ritè poterat, ſi omninò, capi. Quod illicitum, dum gravida erat. Atque ut ſatis conſtaret, utrum gravida relicta eſſet, ex more usque ad diem nonageſimum ſeu tempus trimeſtre completum expectandum erat. Interea prioris mariti bonis, ſed ita ut accederet etiam opificii ſui, ſi quod, pretium, alenda fuit. Neque renuntiatio, neque nuptiæ ex hac lege interim admittebantur. Proſelytorum fratres filiive ita hac lege tenebantur, ſi בקדושה ſeu *in ſanctitate* parentum tam concepti quam nati eſſent. Aliter enim fratres invicem in jure Ebraico non habebantur, juxta ea quæ de Proſelytorum Regeneratione in libris de Jure Naturali obſervavimus. Viduarum ejuſdem mariti plurium, ſi una à ſuperſtite fratre ſive caperetur in uxorem ſive renuntiaretur, ceteræ lege hac liberæ erant. Verba ſacra ſunt, *qui non ædificat domum fratris ſui*. Ut unica domus ædificetur, non plures, juſſit lex. Sic rationem reddunt. Hac verò in ſpecie obtinuit, ut ubi inter eas aliæ eſſent ſacerdotalibus nuptiis idoneæ, aliæ minimè, veluti Proſelytæ, Profanæ, Libertinæ, his tantum renuntiare liceret (ſi nollet cunctis renuntiare) atque illas ſibi capere. Ne ſcilicet illarum, ex renuntiatione dum alias ſibi accipiebat, conditionem ſic vitiaret, ut ſacerdotali generi ritè nequirent conjungi; juxta ſuperiùs oſtenſa. Hoc nimirùm ex inſtitutis majorum acceſſit. Pluribus fratribus demortuis, ſine prole, relictis uxoribus ſingulis, Frater ſuperſtes arbitrio ſuo aut omnes ſibi capiebat, aut renuntiabat omnibus, aut unâ & alterâ pro libitu ſibi captis, ceteris renuntiabat. Defuncti fratris Bona alienare

(a) Levi-

(a) Leviro vetitum. Si ante renuntiationem alius quis fratriam duxerat, remq; cum ea habuerat, verberibus uterque plectebatur. Quin interdicto eis vitæ conſortio, Levir ei ſolenni more renuntiabat; quo facto aliis ei nubere (temperamento de Leviri, qui renuntiarat, propinqvis, de quo infrà, ſemper adhibito) erat liberum. Si ducere fratriam renueret Levir primogenitus, antequam fiebat ſolennis renuntiatio, quam etiam in ſequentibus oſtendimus, ceteri qui fuere fratres ordine ſuo cuncti rogabantur (nam hoc modo ad cunctos lex attinebat) qui ſi itidem renuerent, ad primogenitum revertebatur quæſtio, cui dictum מצוה עליך או חלוץ או יבום *Ad te attinet præceptum; aut igitur renuntia more ſolenni, aut ut affinis heic cape eam tibi in uxorem*. Nec cogebatur Levir fratriam ducere; ſed renuntiare cogebatur, ne aliter fratriæ liberum non eſſet aliud inire conjugium. Ubi plures erant Leviri, quorum primogenitus fratriam ſibi ex hac lege petebat, integrum non erat fratriæ alium ſibi eligere, ob primogeniti heic prærogativam. At ſi primogenitus ſe fratriæ profeſſus fuiſſet, nec ducturum ſe eam, nec renuntiaturum, & ad fratrem ſecundum eam relegaſſet, integrum erat ei ſive tertium ſive quartum ſive ſecundum pro arbitratu eligere. Nam in hiſce prærogativa nulla. Et niſi omnes reſpueret, priſtinarum nuptiarum dote non multabatur. Quæ ſcilicet pœna erat heic fratriæ contra legem hanc quacunque in ſpecie reſpuentis. Si autem primogenitus, qui eam duxerat, prole ex ea non ſuſcepta moreretur, ſuperſtitum primogenitus, atque ita ceteri, quoties ea viro, cui fratres ſuperſtites eſſent, eſſet ſuperſtes, ex hac lege ei aut mariti fiebant (b) aut renuntiabant. Ceterùm frater alius ad has nuptias admittendus non erat præter eum, qui tempore ſaltem fratris demortui obitus luce fruebatur. Firmant ſententiam eam receptam verbis illis; *ſi habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus &c.* Ex eis qui habitaverint ſimul, nequit eſſe is, qui poſt obitum fratris fuerit natus. Arcebatur igitur ſub pœna Exciſionis & nomine inceſtus frater ejuſmodi à fratriæ nuptiis non aliter ac ſi liberos reliquiſſet demortuus. Quamplurimas habent alias pro more ſuo de hac lege ſubtilitates, quas prætερimus. Sed de Illuſtrioribus, quæ huc attinent, exceptionibus, atq;

(a) *Maimonides hal.* Ishoth *cap.* 22. Shulcan Aruch *lib.* Aben hazzer *cap.* 168. §. 3. (b) Sepher Siphri *fol.* 52. *col.* 208. *D. Matth.* 22. 24. *D. Marc.* 12. 19.

de receptis ſententiis, quibus plurimarum perſonarum, qua hanc legem ſpectabant, nuptiæ ex majorum inſtitutis interdicebantur, monere erit forſan operæ pretium. Quomodo ob dignitatem Regiam, ſive Reges ſive eorum Viduæ, uti & Pontifices, hac lege ſolverentur, jam ſupra eſt oſtenſum. Fratrum autem aliorum, erant alii quibus nec jus competebat ducendi heic fratriam nec renuntiandi ſive שאין להם זיקה כלל *quibus non erat ulla omnino in fratriam poteſtas*; Velut Eunuchus à natalibus & Hermaphroditus. Etenim finis erat legis, ut proles ſuſciperetur, cui rei hi à natalibus impares habiti. Ideo per hoſce liberum erat fratriæ alibi nubere. Atque in hiſce ſane leproſus (a) ac oris fætore aliiſve pollutus rebus, ob quas uxori fas habebatur repudium exigere, ut infra docetur. Aliis fratriam quidem ducere permiſſum eſt, ſed ei non renuntiare, veluti ſurdo, fatuo, minori. In hiſce enim judicium, quo in renuntiatione utendum, deſiderabatur. Sed in uxorem capiebant tantum hi coitu, atque eo ſolo nuptiæ heic perficiebantur. Aliis renuntiandum erat, ſed fratria non omninò ducenda, veluti caſtratis, ſenibus capularibus, ſive quibus generandi, ſed non à natalibus, deerat facultas. Etiam & genitalibus obſtructis. Quod itidem dicendum de Sacerdote gregario leviro, ubi fratria ſive Repudiata antè, ſive ab aliquo antè Renuntiata, aut Profana, aut Scortum eſſet. Tunc enim planè renunciandum erat, quia nuptiæ cum eis illicitæ, ut alibi oſtenditur. Quin & diſtinctionem heic de fratriis adhibent Magiſtri (b) quadruplicem. Aliæ ducendæ erant, ſed non ſolenni more renuntiandæ; Veluti fatua ac ſurda, quas tamen poſtea libello repudii (ut alias pro virorum arbitratu, etiam & hac lege ductas) ejicere licuit. Ob defectum autem rationis, qua in ipſo renuntiationis actu etiam fratriæ utendum erat, renunciari hæ nequibant. Aliæ tam renuntiari ritè quibant quam duci; quales omnes illæ ad quas ſingularis aliqua exceptio non attinet. Aliæ erant nec renuntiandæ nec ducendæ, utpote quæ ad legem hanc attinere cenſebantur. Hujus generis fuere Eunuchi à natalibus, hermaphroditi, fatui, minoris uxor, virago ſterilis quam אילונית nuncupant. atq; ea quæ Inceſtûs nomine ſeu Turpitudinis revelatione, ſub exciſionis pœna, levi-

ro alias

(a) Gem. Babylon. ad tit. Cethuboth cap. 7. fol. 77. a. Maimonid. halach. Iſhoth cap. 25. (b) Maimonides halach. Jebom. vechalitza. cap. 6.

to aliàs interdicta eſt. Ad Eunuchum ſcilicet & Hermaphroditum nolunt pertinere illud legis, *ne deleatur nomen ejus*, cum veluti per ſe ſpecies ſint ab humano genere alienæ, quæ nec per nominis propagationem omninò conſervandæ. Viraginem etiam excipiunt; quia generationi impar. Qualisnam ea fuerit, alibi (a) ex eorum commentariis deſcripſimus. Uxor fatui & minoris excipitur, quia lex de uxore loquitur, quæ omnimodò uxor aut ſponſa ſit. Sed horum nuptias & ſponſalia ob rationis defectum adeò imperfecta habebant, ut uxor ſeu ſponſa dici ea nequiret. Interdictas autem in Levitico inceſtus nomine (id eſt ערוה) etiam in hac lege locum habere nolunt, quoniam verba ſunt, *& capiat eam in uxorem*; quod de ea intelligendum, quæ aliter in uxorem capi potuiſſet, excepta duntaxat fratria de qua lex ipſa disertè lata. Ajunt ſcilicet de fœmina inceſtûs nomine interdicta אין לו בה ליקוחין *matrimonialem contractum non omnino poſſe cum ea iniri*; non magis ac cum alterius uxore Contractum planiſſimè eſſe irritum. Et de Fratria heic; יבמה מי שראויה לליקוחין וקידושין תופסין בה היא וזקוקה ליבם *Fratria quæ duci rite queat ex lege ea eſt, quæ nuptialis contractûs eſt capax.* Ubi verò capax non erat, nec potuit contractu nuptiali omninò conjungi, ibi nec Renuntiationis uſum fuiſſe voluere. Nam ubi nec veſtigium Juris, ibi nec Renuntiationi locus idoneus. Et demùm alias fuiſſe ſeu generis quarti ajunt, quæ duci non debebant, ſed tamen ſolenni formulâ erant renuntiandæ; veluti fratria divortio dubio à fratre demortuo ſeparata. Ne ſcilicet contra legem de inceſtu committeretur. Nam ſi revera divortio eſſet ejecta, ad hanc legem non pertinuit, ſed ad eam de inceſtu. Hujus generis erant item omnes, quarum nuptiæ non Inceſtus nomine, ſeu ſub pœna Exciſionis (*) vetantur, ſed tamen vetantur interdictis aliis ſive negativis ex eis quæ vocant איסורי לאוין ſeu *Negationis nota* expreſſim in ſacris literis *inſignita* (ut vidua Pontifici, (*) repudiata, profana, ſcortum ſacerdoti gregario ſeu minori, Mamzera (b) Iſraelitæ, id genus aliæ) ſive איסורי בעשה ſeu *negativis ex affirmationis nota natis* (excipe les fœminea Ægyptiorum (c) Idumæorumque primæ & ſecundæ generationis) ſive Majorum ſcitis, ut Secundariæ, de qui-

H 3 bus

(a) de Succeſſionibus in Bon. cap 9. (*) Ut in Levitic. 18. (*) Levitic. 21. 7. 13. & 14. (b) Deut. 23. 2. (c) Ibid. 23. 7. & 8.

bus ſupra. Rationem afferunt מפני שיש בהם ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהם הרי הם זקוקות ליבם *quoniam hæ quidem duci quibant; & cum capaces eſſent nuptiarum* (contractus ſcilicet nuptialis) *etiam Leviro jungi.* Si verba nimirùm præcepti de fratria ducenda tantùm ſpectemus; quæ ſtrictiùs ſumta, quum Affirmativa ſint, Negativa illa, quæ Exciſionis pœnam non habent, ſatis temperâſſe videri volunt, adeoque eis abrogâſſe, ut nuptiæ cum hiſce ex hac lege ſaltem viderentur licitæ; utcunque non eſſent planè irritæ ſed divortio ſolvendæ. Atque ajunt כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה *ubicunque repereris præceptum affirmativum & negativum* (ſcilicet ſimplicitèr negativum) *affirmativum derogat negativo.* Quod regularitèr dictum, ita tamen hac in ſpecie temperatum eſt à Majoribus, ut ne in Negativum illud ex hujuſmodi legis interpretatione temerè committeretur, atque ut, quantum fieri potuit, ſimilis ſui ſemper nuptiarum ratio ſervaretur, fœmina ratione ex Negativorum illorum aliquo illicita & Secundaria quælibet, aliàs item ex ipſa lege ſacra licita, ſed ex inſtitutis Majorum interdicta, etiamſi fratria eſſet, Leviro non minùs ſanè ac quæ inceſtûs nomine prohibita eſt, arceretur, nec tamen alibi (quod inceſtûs nomine prohibitæ fas erat) nuberet ante Leviri renuntiationem. Etenim è nudis legis ſacræ verbis tantum habebatur in Fratriis, quæ Negativis illis duntaxat vetabantur Leviro juris, ut niſi cederet primò Levir, reæ ipſæ viderentur, ſi alibi nuberent. Et de renuntiatione (qui actus erat arbitrarius) ij, qui rebus præerant, pro libitu potuiſſe ſtatuere, receptum eſt. Etiam & ſi fratria Negativis illis illicita à Leviro duceretur, cogebatur is à Foro divortio eam ejicere. Quoniam ſcilicet matrimonium haud irritum, tametſi illicitum, habebatur. Adeò autem nihili erat jus Leviri aut veſtigium juris in Fratriis, quæ inceſtûs nomine ei interdicebantur, ut è priſtini ſeu alterius juris vi, ſine renuntiatione ab aliis licitè duci poſſent. Quod idem ipſum obtinuit, ubi inceſtus nomine quæpiam interdicta eſſet fratri demortuo: Ratione jam dicta. Nam ejus uxor reverà non erat, unde nec fratri ſuperſtiti ex hac lege ducenda. Ubi verò in dubio eſſet, an fratria inceſtûs nomine ſive marito mortuo ſive Leviro eſſet vetita, renuntiatio, eò quòd in dubio res erat poſita, ut

fieret

Digitized by Google

fieret neceſſum erat. Manifeſta item adultera, quæ ante mariti obitum divortio non eſt ejecta, neque renunciabatur, neque ex hac lege à Leviro ducebatur ob immunditiem ex adulterio (a) contractam. Scilicet ex receptis moribus habebatur velut inceſtûs nomine prohibita, ſaltem non diſpari jure cenſenda; cujus ratio in ſequentibus, ubi de adultera (b) ejusmodi agitur, liquidius conſtabit.

(a) *Numer.* 5. 13. (b) *Lib.* 3. *cap.* 13. & 14.

CAP. XIII.

De Fratribus *eodem in conjugio* Copulatis cum fœmina Leviro, *ſive inceſtûs nomine, ſive ex Negativo ſimplici precepto, ſive ex Majorum inſtitutis, interdicta. Et de* Fratriæ, *cui renunciatum eſt ex lege ſacra,* Propinquis, *non minus ac* Secundariis, *prohibitis.*

EGregium igitur erat ex Majorum inſtitutis diſcrimen inter fratriam inceſtûs nomine Leviro interdictam, & eam quæ Negativis, ſine Exciſionis pœna, præceptis, quæ ſuperiore capite memoravimus, interdicebatur. Quin etiam ut illa tam Renuntiatione quam Nuptiis hiſce planè immunis ex lege erat, ita &, ejusce causâ, erant immunes pariter ceteræ viduæ demortuo fratri cum ea junctæ: Quoties ſcilicet plures Uxores is reliquiſſet. Neque hæ solùm, ſed & ejus harumque causâ, quæcunque poſteà cum illarum aliqua cuicunque Leviri fratri ſine liberis demortuo eſſent nuptæ. Uxores illas alias ſeu ſimùl eidem marito anteà junctas, reſpectu ejus de qua loquuntur צרותיה vocant (a) ſeu *cum ea copulatas.* Verbi gratia, Simeoni, cui fratres ſunt Ruben & Levi, uxores copulantur binæ. Altera Maria Rubenis filia. Nam neptem ex fratre rite quis in uxorem ad eorum placita ducebat. Altera Jochabeda ex alia familia qualiscunque. Moritur Simeon ſine prole. Hac in ſpecie, non ſolum Maria

(a) *Miſna & Germara tit.* Jabin oth *cap.* 1. *Maimonid. hal.* Jebom vechaliza *cap* 2. & 6. *Bartenorius ad Miſnam &c.* Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap.* 174. *&c.*

Maria, utpote inceſtûs nomine interdicta, ſed & Jochabeda quæ ei copulata erat & צרת ערוה ſeu *copulata ei quæ inceſtus nomine vetita eſt*, vocatur, & quotquot eſſent viduæ aliæ in eodem cum Simeone conjugio copulatæ, à nuptiis aliàs ex hac lege imperatis Rubeni pariter ſunt liberæ. Nec magis permiſſum erat ejusmodi in ſpecie Rubeni Jochabedam aut viduarum illarum aliam, quàm Mariam ſui filiam ducere. Rationem reddunt, quia legis (a) verba ſunt, *qui non ædificet domum fratris ſui*. His innui volunt, legem tunc vim obtinere tantùm, quando poteſtas erat Leviro integra in domum ſeu familiam defuncti totam, ſeu in viduas ejus pariter cunctas, adeo ut pro libitu ex ea, jure Leviratûs, capere poſſet quamcunque vellet, etiam ſimul omnes, juxta jam oſtenſa. Quoniam igitur heic Maria inceſtûs nomine Rubeni prohibita eſt, ideo & ceteras univerſas itidem ajunt è Majorum interpretamentis ei itidem prohibitas. Unde evenit, ut fas eſſet fratri proximo, ſcilicet Levi, ſive Mariam neptem ſuam ſive Jochabedam Mariæ copulatam, ex eadem lege ducere. Utràque ſcilicet Rubeni interdictâ. Jam verò, eligit ſibi Levi Jochabedam, atque aliâ etiam uxore ſuperinductâ ſine prole moritur, adeò ut nunc de Rubene quæſtio oriatur, an demortuo Levi fratri ſemen ex harum alterutra ſit ab eo ſuſcitandum? Non magis heic legem ſacram ſibi cum attinuiſſe volunt quàm in ſpecie priore. Ratio eſt צרת ערוה פוטרת צרתה *quia copulata ei quæ inceſtus nomine interdicitur* (veluti Jochabeda) *etiam & ſibi copulatam lege liberabat*. Quale itidem fiebat, quotcunque fratres Rubenis (ſi plures habuiſſet) ſine liberis mortui Jochabedam aliis uxoribus copulatam reliquiſſent. Atque ſi, alterutra in ſpecie, Ruben earum aliquam duxerat, inceſtûs reus habitus fuiſſet; utpote qui fratriam adverſus legem de Inceſtu ſacram duxiſſet, neque hac de fratria ducenda niti potuiſſet. Nam ubi defuit hujus ſingularis abrogationis vis, ut altera illa de Inceſtu ſeu fratria ſimpliciter non ducenda locum haberet neceſſum erat. Atque hoc eſt quod in ipſo limine tituli Talmudici *Jabimoth* legitur. חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם *Quindecim ſunt fœminæ quæ perpetuò liberant nō ſolùm ſibi copulatas, ſed & copulatis copulatas tum à Renuntiatione, tum à Nuptiis Leviri*

(a) *Deut. 25. 9.*

Atque

ibi enumerantur è Levitico. Regularitèr autem hæc dicuntur. Nam Exceptiones non deſunt. Nimirùm ſi inceſtûs nomine Leviro interdicta fuiſſet ſterilis virago, aut ſi defunctus ante mortem ejuſmodi quampiam divortio ejecerat, nedum ſi ante eum demortua fuerat, tunc copulatarum non alia, quam aliarum quarumcunque viduarum ratio habebatur. Res manifeſta eſt de Divortio & morte. Et de Viragine ſterili ajunt האילונית · אינה בה יבום וחליצה הרי זה כמו שאינה ונפלה זיקתו על צרתה בלבד *Virago ſterilis fœmina ejuſmodi non eſt, ut ad eā attinere poſſit lex iſta de Leviri ſive Nuptiis ſive Renuntiatione. Etenim velut nulla habetur. Adeoque jus illud totum, quod ad eam heic videri queat ſpectare, in ſibi copulatam vadit.* Ceterùm de copulatis hujuſmodi jus locum habebat nullum, ubi non Inceſtûs nomine ſed ex præceptorum, quæ diximus [a] Negativorum ſine Exciſionis pœna adjecta, interpretamentis aut è Majorum inſtitutis tantùm (ut ſecundaria) altera viduarum Leviro interdicebatur. Cum hujuſmodi quapiam copulatarum eadem, quæ aliarum quaruncunque fratriarum, quà ſcilicet ſive renunciatio ſive nuptiæ ex hac lege ad eas attinebant, ratio habita. Magiſtri; שתי יבמות הבאות מבית אחר שהיתה אחת מהן שניה על היבם או מחייבי לאוין או מחייבי עשה הרי צרתה מותרת וחולצת או מתיבמת, *ubi fratriæ ſunt binæ ex una domo, quarū altera Leviro aut ſecundaria eſt, aut interdicta Leviro ſive præceptis* (ſine Exciſionis pœna) *negativis, ſive eis quæ ex affirmatione ſunt negativa; Copulam ſeu altera ritè ſive ducitur ſive renuntiatur.* Nempè heic rationem de poteſtate integra atque parili in totam familiam fratriarum (quam adhibent, ut diximus, in lege de Inceſtu atque hac de fratria ducenda conciliandis) obtinere nolunt. Atque hæc pendebant omnia ex eorum, qui rebus præerant, arbitrio. Quemadmodum autem Secundariæ, ex inſtitutis majorum, interdictæ, ut ſub initium hujus libri monſtratum eſt, ita etiam huic legi de fratria ducenda acceſſerunt de Secundariis aliis ſententiæ receptiſſimæ. Scilicet ubi Levir fratriam ex lege hac ſemel duxerat, huic ante copulatæ qualeſcunque, id eſt uxores ceteræ fratris demortui, velut Secundariæ, ei

I interdi-

(a) *Capite proximè ſuperiori.*

Digitized by Google

interdicebantur. Nec modò ipſi ſed & ceteris defuncti fratribus. Scilicet ut uxores Leviro ſimplices duci nequibant, utcunque jure Leviratûs aliàs permiſſæ. Quin & ubi renuntiarat Levir, non ſolùm ipſa, cui renuntiatum eſt, ſed etiam ceteræ omnes eidem copulatæ, tum ipſi qui renuntiàrat tum Leviris ceteris ſic interdictæ ſunt. Scilicet ita hac de fratriâ ducenda lege ſingulari, ajunt legi de inceſtu fratriæ latæ eſſe abrogatum, ut demortui ſine prole fratris viduæ univerſæ (ubi alio inceſtûs nomine non vetarentur) eà liberæ eſſent. A majoribus igitur cautum eſſe, tum ut fratriæ ceteræ (ubi una à Leviro, lege ſemel impleta, ducta eſt) tum ut omnes, ubi renuntiatio unica fiebat, à ſimplicibus Levirorum nuptiis abſtinerent. Etiam & poſt renuntiationem, fratriæ cui renuntiabatur propinquæ, veluti mater, ſoror, filia, non minùs interdictæ ſunt Leviro ipſi qui renuntiarat (ſed non fratribus ceteris) ac ſi in uxorem eam cepiſſet. Simili modo & Leviri propinqui, veluti Pater, Frater, Filius fratriæ renuntiatæ ſunt interdictæ perinde ac ſi ea ipſi nupſerat. Nimirùm ex ipſa lege ſacra ſingulares (quoties impedimentum non interveniret) nuptias ſine ſolennibus aut alia contractûs formula fieri heic ſtatuebant quæ renuntiatione, veluti divortio, ſolvebantur. Adeo ut diſſimilis renuntiatæ ab ea quæ uxoris erat divortio ſeparatæ ratio non haberetur. Acceſſit etiam fœminam, quæ propinquæ ejusmodi renuntiatæ copulata erat, non minùs interdici Leviro, qui renuntiarat, atque ipſi fratriæ copulatam. Ratio adjicitur שמחלפת בצרת חלוצתו *quoniam pro copulata renunciatà ſeu vice ejus habetur.* Magiſtrorum autem aliqui ▭ טעם *Cauſam & myſterium* ſingularis hujus Fratriæ & Leviri conjugii etiam ex metempſychoſis, qualis Pythagoricà eſt (nam eam uti & legem hanc (a) ipſam vetuſtioribus receptam fuiſſe volunt) neſcio qua opinione petendam (b) contendunt. Ad quos lectorem libentiùs ablego. Renuntiatio verò toties memorata peragi ſolebat formulà jam proximè indicandà.

(a) *Vide Abarbinel. in* Pirush Torah *fol. 387. adde Juſtum Lipſium in Phyſiologia Stoicorum. lib. 3. cap. 12. Sixt. Senenſ. Biblioth. lib 2. lit. T. ſub finem. Sed & conſulas Maimonidem in* More Nebochim *part. 3. cap. 49.*
(b) *Vide Geneſ. 38. 8.*

CAP.

CAP. XIV.

Renuntiationis Leviri ſeu Calcei *ei exuendi coram* Presbyteris Solennia *ac* Formula. *Quid* אמפיליא *ſeu* אנפיליא *Talmudicis, id eſt τὰ ἐμπίλια Heſychio & Philoxeno ac* Impilia *Vlpiano in Pandectis Florentinis & Plinio, adeoque & Græcis & Latinis. Obiter item de* Odonibus *& voce* Imperia *pro Supellectilis parte in Pandectis eiſdem.*

SOlennia Renuntiationis à Leviro ac Fratria peragenda erant coram Triumviris (a) minimùm ut Judicibus, iiſque optimo jure Iſraelitis, ſeu natalibus puriſſimis, id eſt, ex Iſraelitico genere tam materno quam paterno natis, neque omninò aliis, ut ſcilicet plerunque recipitur. Nam nec defuere qui Proſelytum in Judicibus hiſce locum habere potuiſſe legitimum exiſtimarunt. Iſti *Presbyteri* ſeu *Seniores* Talmudicis ſunt, quorum in lege (b) hac de re mentio & de quibus plura capite proximo. Neceſſariò adfuere item Bini minimùm alij ut Teſtes. Comparebant tum Levir tum Fratria, ſed jejuna. Illa rem integram aperiebat. Quæſtione tunc facta, an trimeſtre effluxiſſet tempus à morte mariti prioris, atque an Levir germanus eſſet, monebant Judices de lege ipſa aliiſqve aliqvot ſuperiùs narratis, item ut ſeriò utrinqve de ætate, ſi ita ſe res haberet, diſpari reliqviſque, ſi quæ intervenirent manifeſta, incommodis conſiderationem inirent. Et demum expreſſim rogabatur Levir, utrum fratriam vellet ducere & ſemen fratri defuncto ſuſcitare. Eo renuente, fratria ſacra in Deuteronomio verba, *Recuſat Levir meus* &c. legebat (nam utrique, ſi ignari eſſent nec cæci, docendi à Judicibus fuere

(a) *Miſna & Gemara tit.* Sanhedrin *cap. 1. & tit.* Iabimoth *cap. 12.* Halac. gedaloth, *fol. 66.* b. *Moſes Mikotzi precept. affir. 52.* Peſiktha Zotertha *fol. 82. Levi Ben. Gerſom. in Pentateuch. fol. 236. col. 3. Maimonid. hal.* Iebom vechalitza *cap. 4* Arba Turim *lib.* Aben haæzer *cap. 169.* Sepher Colbo *fol. 91.* a. *unde hæc quæ ſequuntur. De hiſce item videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in Bona cap. 14. & 15.* (b) *Deut. 25. 7.*

ea legis verba, quorum ſolennis in Renuntiatione uſus, legere; (cæci verba ipſa auditu ediſcebant; ad ſurdos autem & mutos lex non attinuit) dein calceum pedis ejus dextri ſolvens exuebat, atque in terram ita adverſâ in eum facie expuebat, ut ſputum à Triumviris faciliùs conſpici poſſet. Legens etiam dein ſtatim ſubjiciebat, *Sic fiat viro, qui non ædificat domum fratris ſui; vocabitur nomen ejus in Iſrael, Is cui calceus extrahitur.* Eam voce excipiebat & triumvirorum & coronæ circumſtantis acclamatio trina חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל *calceus exutus eſt, calceus exutus eſt, calceus exutus eſt.* Unde & domus ejus nuncupabatur בית חלוץ הנעל *domus ejus cui calceus eſt exutus.* Ea de re libellus forenſis, quem גט ſeu שטר חליצה id eſt, *inſtrumentum* ſeu *libellum calcei exuendi* appellitant, à Triumviris fratriæ conſcribi ſolebat, ut inde conſtaret eam, ita renuntiatam, cuilibet alteri idoneam jam uxorem eſſe poſſe. Is ad hunc modum ſe habuit linguâ (quæ poſt Captivitatem haud parum obtinuit) pene Babylonicâ.

זה נוסח או טופס גט חליצה	**Typus ſeu Formula Libelli de Calceo exuto.**
ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עלמא למנינא דרגילנא למימני כרח במקום פלוני אנחנא דיינא דמקצתנא חתימין לתתא במותב תלתא כחדא הוינא יתבין כבי דינא וסליקת לקדמנא פלנית ברת פלוני	*Die N. menſis anno N. à creatione mundi juxta conſuetum nobis calculum, in loco N. Nos Judices ex hac parte ut conſeſſus triumviralis fieret præfecti, in forma judicij conſedimus. Venit coram nobis N. filia. N. vidua N. & co-*

Digitized by Google

ארמלת פלוני וקריבת
לקדמנא גברא חד
דשמיה פלוני בר פלוני
וכן אמרת לנא פלונית
דא פלוני בר פלוני דנא
אחוה דפלוני בעלי מאבוה
הות דהוינא נסיבנא ליה
ושכיב וחיי לרבנן ולכל
ישראל שבק ובר וברת
ירותת ומחסין ומוקים
שמא בישראל לנא שבק
והדין פלוני אחוהי חזי
ליבומי יתי כען רבנן
אמרו ליה אי צבו ליבומי
יתי חבם ואי לא יטלע
לי רגליה דימינא קדמיכון
ואשרי סיינית מעל
רגליה וארוק באנפוהי
ואשתמודענוהי לפלוני
דנא דאחוהי דפלוני
סיתנא מאבוהי הוא
ואמרנא ליה אי צבות
ליבומי יתה יבמם ואי
לנא אטלע לה קדמנא
רגלך דימינא ותשרי
סינך מעל רגלך ותרוק
באנפך וענו ואמר לנא

& coram nobis adduxit quendam virum dictum N. filium N. & ad hunc modum nobis effata eſt illa N. Ille N. filius N. frater germanus N. mariti mei dum ego ejus uxor fui. Maritus autem meus dormit, & vitam reliquit Rabbinis noſtris & toti Iſrael. At filium filiamve ſibi haredem aut qui nomen ejus propagaret ſuſcitaretve in Iſrael, non reliquit. Ex lege verò attinet ad N. fratrem ejus jure Leviratus me ducere in uxorem. Dicant igitur ei Rabbini noſtri, ſi me velit ducere, ducat; ſin vero, ut diſcalceetur mihi pes ejus dexter, ſolvam calceamentum ejus, & exſpuam in conſpectu ejus, ſeu *verſus faciem ejus. Et manifeſtum ſatis eſt. N. hunc fratrem eſſe germanum N. qui demortuus eſt. Et diximus ei, ſi vis jure affinitatis ducere eam, ducas; ſin verò diſcalceet ea pedem tuum dextrum coram nobis, & ſolvat calceum à pede tuo & in conſpectu tuo,* ſeu *verſus faciam tuam exſpuat. Ille vero reſpondens*

ליורת אנא צבי ליבומי
יתרת מיד אקרינורת
לפלונית דא מאן יבמי
להקים לאחיו שם
בישראל לא אבה יבמי
ואף להאי פלוני אקרינא
ליה לא חפצתי לקחתה
ואשלע לה רגליה ריטינא
ושרית סינה מעל
רגליה ורקת באנפוהי
רוקה דאיתחזי לנא
מפומא על ארעא
ותוב אקרינוה לפלונית
דנא ככה יעשה לאיש
אשר לא יבנה את בית
אחיו ונקרא שמו
בישראל בית חלוץ הנעל
ואנחנא דיני וכל דהוו
יתבין קדמנא ענינא
בתרה חלוץ הנעל
חלוץ הנעל חלוץ
הנעל תלת זמנין
ומדאיתעבר עובדא דנא
קדמנא שריניה לפלונית
דא למהך להתנסבא לכל
מאן דתצבי ואינש לא ימחה
בידה מן יומא דנן
ולעלם ובעת מיננא
פלונית דא גיטא

dixit, Nolo ego jure Leviratus eam ducere. Et ſtatim legit nobis illa N. renuit Levir meus ſuſcitare fratri ſuo nomen in Iſrael, nec vult me ut Levir habere. Ille etiam nobis legit, non placet mihi eam accipere. Et diſcalceavit illa pedem ejus dextrum, ſoluto ejuſdem calceo, & exſpuit verſus faciem ejus ſputum (quod à nobis cernebatur) ex ore ſuo in terram. Et rurſus legebat nobis illa N. ſic fiet viro, qui non edificet domum fratris ſui, & vocabitur nomen ejus in Iſrael, domus diſcalceati. Et nos Judices & cæteri univerſi, qui corā nobis jam conſtituti, reſponderunt poſt eam, Exutus eſt calceus, exutus eſt calceus, exutus eſt calceus; tribus ſcilicet vicibus. Atque hoc ad hunc modum peracto, integra datur ei poteſtas nubendi ubicunque voluerit, nec quiſquam ei vir interdictus eſt (hoc nomine) *ab hoc tempore in perpetuum. Rogavit autem illa N. à nobis libellum hunc Renunciationis ſeu calcei exuti, quam*

דחליצותא דנא וכתבננא וחתמנא ויהבנא לה לזכו כדת משה וישראל ׃	*ti, quem ſcripſimus, obſignavimus, eique dedimus, ut eo fruatur juxta inſtitutum Moſis & Iſrael.*
פלוני בר פלוני עד	N. filius N. Teſtis.
פלוני בת פלוני עד	N. filius N. Teſtis.

Locus etiam teſtandi legitimus heic fuit Fœminæ, Servo, Minori (modò per ætatem ſciens teſtaretur;) quod raro ſatis aliis in rebus admiſſum. Titulus Formulæ jam oſtenſæ apud Maimonidem eſt זה נוסח גט חליצה שנהגו בו העם *Exemplar hoc eſt Libelli de Calceo exuto qui populo in uſu.* Moſes autem Cotzenſis expreſſim ait hanc fuiſſe formulam שנהגו הקדמונים *qua uſi ſunt veteres*, quemadmodum & utriſque his vetuſtior, autor τῶν *Halacoth gedaloth.* Vocatur item שטר חליצה *Shetar Chalitza*, id eſt *Contractus ſcriptus de Calceo exuto* Et Judæi Anglienſes ex voce illa שטר *ſhetar*, *ſtarrum* fecere, unde ſexcenties in tabulis Henrici tertii ac Edvvard primi Regum publicis *N. Judæus per Starrum ſuum recognovit &c.* Formula autem habetur hæc vetuſtior & brevior in Gemara Hieroſolymitana (a)

במותב פלוני ופלוני חליצת פלונית בת פלוני בר פלוני בפנינו דקרבת לקדמנא ושרת סיניה מעדוי ריגליה דימינא ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי לנא על ארעא ואמרת ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו׃	*In Conſeſſu N. & N. &c. exuit calceum illa N. illi N. filio N. coram nobis; ſcilicet coram nobis adduxit illa illum, & ſolvit calceum pedis ejus dextri & exſpuit coram nobis ſputum, quod à nobis cernebatur, in terram, & dixit, ſic fiet viro, qui non ædificet domum fratris ſui.*

De

(a) *Ad tit.* Sanhedrin *capit. fol. 19. col. 1. & vide eandem Gem. ad tit.* Moed Katon *cap. 3. fol. 82. col. 1, bal. 3.*

De Calceo autem ipſo hoc in ritu adhibendo, diſtinctiones habent ſubtiles, veluti in Miſna (a) חליצה במנעל חליצה כשרה באנפיליא חליצתה פסולה בסנדל שיש לו עקב כשר ושאין לו עקב פסול מן הארכובה ולמטה חליצה כשירה מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה חליצה בסנדל שאין שלו או בסנדל של עץ או בשל שמאל בימין חליצה כשירה חליצה בגדול שהוא יכול להלוך בו או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו חליצה כשירה *Res ritè peragebatur Calceamento, non Impilio. Rite etiam Sandalio cui ſolea eſſet. Neutiquam ſi deeſſet ſolea etiamſi partes genu inferiores tegeret* [ut ocrea ſeu cothurnus genu tenus) *ritè peragebatur res. Non item ſi ſupra genu extenderetur,* ut ocrea ſeu cothurnus in crura aſcendens. *Sandalio alieno aut ligneo aut pedis ſiniſtri in dextero ritè ſatis peragebatur, uti etiã ſandalio pede ſive majori, modò inceſſui non eſſet impedimento, ſive minori modo pedis majorem tegeret partem.* Et de ſolenni calceamentorum in contractibus ſive ſolvendis ſive ineundis dominioque acquirendo, transferendo, agnòſcendo, uſu apud Ebræos obiter Scriptores (b). Nec contemnenda heic Indorum, Perſarum, Ægyptiorum rationes in Onirocriticis de ſandaliis, veluti ſive uxores ſive concubinas ſæpiùs indicantibus. Qua de re videſis Achmetem (c]. Quod autem *impilium* heic vertimus, in origine Babylonia, unde citatam Miſnam traduximus, eſt אנפיליא *Inpilia* (veluti nomen ſingulare) quemadmodum expreſſim etiam plurale τὸ *Inpilium*, ſeu ut malunt aliqui, *Inpile*, legitur in Pandectis Florentinis, pro eo quod eſt in libris editis nec inde ſatis correctis nunc *& pilea*, nunc *item pilea*, & in correctioribus aliquot *Impilia*. In loco ſcilicet illo Ulpiani [d), non ſolùm à Grammati-

(a) *Miſna tit.* Jabimoth *cap. 12. Maimonid. hal.* Jebom vechalitza *cap. 4. &c.* (*b*) *Ad Deut. 25. & Ruth. 4. 7. & videſis Benedictum Baldwinum in Calceo antiquo cap. 24* [c) *Onirocritic. cap. 229.* (d) *L. 25. D. de Auro, Argento, &c. legatis* §. 4.

Digitized by Google

matici; ſed etiam Juriſconſultis politioribus aliquot haud parum vexato. *Faſcia crurales* (ubi libri non pauci peſſimè habent *crinales*; aliique (a) *crurales* legerunt) *pedulesque & Impilia veſtimenta ſunt, quis partem corporis veſtiunt.* Codex autem Hieroſolymitanus tam in Miſnia heic ſua qvam Gemara, idque ſæpius, habet אמפיליא *Impilia* ut item à R. Nathan in Aruch & Philippo Aquinate exaratur. Etiam plurale habetur אנפיליות *Impilioth* in Gemara Babylonia. (b) Atque ut ex Latinorum *Impilia*, voce plurali neutra (quemadmodum item Græcis ἀ ἐμπίλια) fecere Talmudici fœmineam ſingularem, in linguam ſuam vocabulum hoc, uti & heic *Sandalium*, alibique complura alia recipientes. Sumitur illis pro calceolo ſeu ſocco ſive laneo, ſive lineo, ſive ciliceo; ſed plerumque pro laneo aut lineo, qualis ſcilicet, tametſi pedem ſeu partem ejus majorem integat, careat nihilominus ſolea materiæ robuſtioris firmiorisve veluti ſuberis, ligni, ſeu corii craſſioris itave compacti, ut plantæ pedis aut ſaltem calcaneo ſuſtentaculum præſtet, cui ut crepidæ innitatur. Nimirùm rite peragebatur renuntiatio hæc caligâ, qualis à Julio Nigronio (c) doctiſſimè aſſeritur, perone, cothurno, ultra genu non aſcendente, crepida; non ſocco qualicunque. Salomon Luria in critico de Talmude operè *Sapientis Salomonis* dicto, Miſnam ſic interpretatur באנפיליא כל בגד הכיר *verbum illud* Inpilia *denotat laneum vel lineum ſeu pannoſum* calceolum. *Neque locus aliter intelligendus.* Alii autem Magiſtrorum de corio pariter loquuntur, aliis idem ipſum cum Salomone illo docentibus, ac plerumque קלצינש *Chauſſons* gallicè per Impilia intelligentibus. Certè calciamenta linea ſingulari in uſu fuiſſe ſacris antiſtitibus in Phænicia, adeoque in regionibus vicinis atque ut inde fieri amat ipſis quarum res tractamus, ſatis ſcimus ex Herodiani (d) Heliogabalo. Vox autem *Impilia* tum apud Græcos tum Latinos, unde à Talmudicis, qui eâ ſæpiùs utuntur, deſumta eſt, perrarò occurrit. Sed ex Heſychio (d), Philoxeni Lexico, Plinii (f) manuſcriptis,

K atque

(a) *Vide Hieron. Magium Miſcellan. 3. cap. 3. Guid. Panciroll. in lib. Rer. deperdit, cap. de Fibula & Henric. Salmuth ibidem.* (b) *Ad tit. de Sabbato cap. 16 fol. 120. a. & ad tit* Gittin *cap. 3 fol* 75. (c) *Diſſertatione de Caliga.* (d) *Lib. 5.* (e) *In* Νάχ[illegible]. (f) *Lib. 19. cap. 2. ubi* Mapalia *in impreſſis.*

atque hoc, quem ante attulimus, Ulpiani loco in Florentinis, ejusmodi quid & Græcis & latinis ſignificare palam eſt, tametſi à viris doctis iisque juriſperitiſſimis ævi proximè ſuperioris perquam diverſimode acciperentur. Neque enim inter Accurſios, Bartolos, Baldos, Alexandros, Imolas, horumque ſimiles ullibi audita eſt. Alii faſciolas fuiſſe mulierum quaſdam crinales credidere (ut Franciſcus Hotomanus (a) περιτριχοφάλαια ſeu *pulvinos*, alii (cauſâ ſtatim indicatâ) capitis integumenta alii, alii aliter (b). Sed optimè ii, qui pro pedum tegumentis ſumunt, ex lana aliave materie ſimili coacta, id eſt ſoccis ejusmodi ſive circumvolutis ſive plantis ſolùm ſuppoſitis. Eadem ipſa Theophraſto vocantur ποδεῖα ubi (c) de herba lanigera loquens ὑφαίνεται δὲ, inquit, *ἐξ αὐτοῦ καὶ ποδεῖα καὶ ἄλλα ἱμάτια texuntur* ſeu *fiunt ex ea Impilia veſteſque aliæ*; unde illud ſuum habuit Plinius (d) ubi male legitur in impreſſis *mapalia*. Sed verò nec melior eſt Latina Theophraſti verſio; *Texuntur ex ea & Togæ & alia veſtimenta*; quaſi ποδεῖα ibi *togæ* fuiſſent; quæ ſoccos ſeu calceolos laneos denotent, quemadmodum & *Impilia*. Quod ſanè ex jam oſtenſo Talmudicorum uſu haud parùm confirmatur. Græci etiam (quibus ἐμπιλεῖν eſt *condenſare* ſeu coactilia facere, uti & πιλεῖν) eoſdem ipſos πίλυς vocitabant, qua voce eodem ſenſu uſus eſt Heſiodus (e), Heſychius, Cratinus (f), alii. Et vir ſummus Iſaacus Caſaubonus in collectaneis de Re Veſtiaria Mss. πῖλοι inquit. *Eſcarpins, impilia. Differunt materiâ noſtri Eſcarpini à veterum impilibus. Uſu non differunt ullo modo.* Dein locum affert illum ex Luciano (g), ἡ ἐμβὰς ἔσω Σικυωνία πίλοις τοῖς λευκοῖς ἐπιπρέπουσα quod Gallicè ſic explicat, q. d. *Ayez des belles pantouſles à la*

(a) *In Comment. de Verbis Juris.* (b) *Præter Lexicographos juris (maximè Briſſonium) videſis Cujacium lib. 5. Obſerv. 5. & lib. 10. Obſerv. 13. & 17. Guidum Pancirol. Theſ. var lect. lib. 2. cap. 99. Jo. Druſ. Quæſt. & Reſp. l. 3. quæſt. 64. Hadria Jun. in Nomenclat. Iſaac Caſaub. Exercit. 16. num. 84. Animadverſ. in Athen. lib. 2 cap. 23 Claud Salmaſ. ad Lamprid. pag. 221. Dionyſ. Petav. in Epiph. hæreſ. 59. Io. Buxtorf. Lex. Chal. Talm. &c. pag. 144.* (c) *Hiſtor. Plant. 7. cap. 13.* (d) *Lib. 19. cap. 2.* (e) *In Ἔργ. καὶ ἡμερ. lib. 2. ἀμφὶ δὲ ποσσὶ &c. & vide Etymolog. Magnum in πῖλ@.* (f) *Apud I. Pollucem in Onomaſtic. 7 cap. περὶ πιλοποιῶν & lib. 10. cap. 11.* (g) Ῥητόρων Διδάσκαλος.

à la Sicyonene de beaux Eſcarpins blanes. Ubi Bilibaldus Pirkimerus Luciani interpres habet *ſolea Sicyonia ligamentis albis decorata.* Decrepida autem Attica ſimul cum hiſce muliebribus (a) & amatoriis pedum tegumentis, quibus ludendo ornari vult Rhetorem ſuum, loquitur ibi Lucianus. Collectanea, quæ dixi, mecum perhumanitèr communicavit vir doctisſimus pariter & optimus Mericus Caſaubonus tanto patre filius undiquaque dignisſimus. At verò proximè poſt ſuperius citata ex Ulpiano ſequitur, *Alia cauſa eſt Odonum, quia uſum Calceamentorum præſtant.* Odones ibi pro Udonibus, quales in Martialis Apophoretis (b), plerunque ſumuntur; licet nec defuerint in Juriſconſultis, qui *Undonum* ibi legerint (c), & pro veſtibus Undulatis ſatis inſcitè acceperint. Sed vero veſtis nomine continentur Faſciæ curales, faſciæ pedules ac Impilia, quia partem corporis veſtiunt. Alia autem, adjicitur, cauſa eſt Odonum, quia uſum calceamentorum præſtant. Ceterùm cum & Impilia ipſa calceolos ac pedum integumenta qualiacunque eſſe nunc ſit in confeſſo, adeoque veſtes eſſe, cur alia ſit Odonum cauſa? Etiam quicquid ex lano, lino, ſerico, corio induitur (d) veſtis eſt. Qvin & expresſim in Lexico Philoxeni Εμπίλιον redditur *Udo.* Nec ferè inter ſe omninò differre volunt viri doctisſimi Udones Impilia & faſcias pedules. Conſulas ante alios ea de re Jacobum Cujacium (e), Guidum Pancirollum (f), & Claudium Salmaſium (g). Certè ſi non ſolum lectio vera ſit, ſed etiam ut vulgo ſumenda, mens Juriſconſulti videtur ſatis inextricabilis. Unde audacter ibi Dionyſius Gothofredus Florentinas ipſas vult emendari. *Legendum* inquit *videtur, Nec alia eſt cauſa Odonum. Nam cur Odones non ſint veſtimentorum numero, cum uſum calceamentorum præſtent?* Sic ille. At verò manifeſtæ lectiones Florentinæ haud temerè mutandæ; ſed ſenſus earum enixiùs extundendi, aut ſubſiſtendum antequam ad emendationem veniatur, qvod optimè monent viri cordatiores, maximè Emundus Merillius (h) Anteceſſor, qui tot earum adverſus ipſum Cuja-

(a) *Cic. de Oratore lib 1. & videſis Benedict. Balduvinum in Calceo antiquo cap. 19.* (b) *Lib. 4. Epig. 140.* (c) *Catellianus Cotta in Memorabilibus verb. Undones; videſis Turneb. Adverſ. lib. 1. cap. 13.* (d) *D. D. ad L. 127. D. tit. de verb. ſignific.* (e) *Obſervat. 10. cap. 17.* (f) *Theſ. Var. Lect. lib. 2. cap. 99.* (g) *In Lampridium pag. 211.* (h) *Variarum ex Cujacio lib. 3.*

Cujacium doctiſsimè defendit. De autoritate autem Florentini codicis & ſcriptura ac uſu conſulas poſt Politianum, Taurellium, Antonium Auguſtinum & Contium, Albericum Gentilem in Diſputatione de libris Juris Civilis. Neque ego quidem tantam lectioni, quam tractamus, ineſſe difficultatem exiſtimo, nec ſenſum vocum illarum, *Alia cauſa eſt Odonum*, eſſe, qualis vulgo admittitur. Scilicet quaſi veſtis nomen Odonibus inde ibi negaretur, ſeu notione ſic diſcretiva ab antecedentibus. Sed ſumenda verba illa notione aliam ob cauſam conjunctivâ ſeu quâ affirmatur Odones veſtis nomine venire etiam aliam ob cauſam; *quia* nempe *uſum præſtant calceamentorum.* Neque enim neceſſariò idem eſt *pedem*, quæ pars corporis eſt *veſtire* (quod de Impilibus & faſciis pedulibus ibi dicitur) & *uſum calceamentorum præſtare.* Nam & hoc faciunt obſtrigilla ac corrigiæ, uti & in aliis veſtimentis ligulæ, fibulæ, tæniæ, lemniſci, offendices, id genus reliqua, quæ partem corporis non integunt. Et quod proximè ſequitur apud Ulpianum, firmat verba fieri ibi continenter de rebus veſtis nomine in jure contentis, non de eis quibus nomen illud negatum. *Cervicalia*, inqvit, *quoque veſtis nomine continentur.* Omnia jam dicta continentur; ſed alia eſt Odonum cauſa ſeu ratio cur pariter contineantur. Atqui ita Odones ab Impilibus erant diverſi. Certè qui vocem Odonis à Græcorum Ὀθωνίῳ pro *candido linteamine* petunt, adeoque pro eo ſumunt, quod uſum calceamentorum quomodocunque præſtaret, nec tamen calceus eſſet, non difficulter heic puto aſſenſum præbuerint, quorum numero ſunt viri magni aliqui antè citati. Donatio quæ dicitur Conſtantini (a) græcè à Theodoro Balſamone reddita ut creditur (nam & ſunt viri doctiſsimi, qvi originem eſſe Græcam volunt) *καὶ ὡς ἡ ἡμετέρα σύγκλητος φέρει ὑποδήματα ἤτοι σανδάλια διὰ ὀθωνίων* &c. quòd Agylæus vertit, *& quemadmodum Senatus noſter calceamenta ſive ſandalia ex linteis candida geſtat*, Ita etiam illi ſeu Clerici Romani. Vetus autem formula ejuſdem Latina (b), *Et ſicut noſter Senatus calceamentis utitur cum udonibus, id eſt candi-*

(a) *In Photii Nomocanone tit. 8. cap. 1.* (b) *Apud Gratianum diſt. 96. cap. 14. & Alberic. Roſat. ad c. tit. de Præfecto urbis & tom. 1. Concil. edit. Surian. & Biniana.*

candido linteamine illuſtratis, ſic utantur & Clerici &c. Blaſtares (c) vertitur δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθονίων εἶναι πεποιημένα λευκῶν, *atque ut eorum* (Senatorum) *calceamenta ſic & clericorum fiant ex linteaminibus candidis*. Adeo Græcus uterque pro linteaminibus candidis, e quibus fierent ipſi calcei, ὀθόνια λευκὰ & udones capit. Sed vero linteamen hoc candidum, Udonum ſeu Odonum nomine heic ſignatum, & ornamento fuiſſe calceamentis Senatoriis & uſum item eorum extra colligando, præſtitiſſe volunt docti aliqui *, nec calceum fuiſſe ipſum; aliis aliter ſentientibus. Ex actis autem quæ vocantur Silveſtri *Papæ* Vaticanis explicatio affertur τῶν οὐδόνων Udonum ſeu Odonum in donatione fictitia illa Conſtantini; ὀδόνοις τε, τουτέστι λευκοτάτῃ ὀθόνῃ περὶ τὰ ὑποδήματα χρῆσθαι, quod citat Joſephus Stephanus in libello (b) de Oſculatione pedum Pontificis Romani, & vertit, *id eſt Udonibus ex candidiſſimo lineo ad pedes uti*. Et Benedictus Baldvvinus (c) infelici ſatis memoriæ lapſu verba illa Herodiani eſſe aſſerens, pro linteis calceamentis ſumit ibi τὸ οὐδόνοις vocabulum etiam Julio Polluci (d) à viro (e) ſummo pridem pro ἠδονῶν reſtitutum. Sed in Donatione illa Latina Udones pro lunata Senatoriæ dignitatis in calceis nota corrigiarum inflexione formata (de qua Plutarchus (f), Juvenalis, Martialis, Zonaras, alii obiter) ſumendi omnino videntur, nec pro calceamentis ipſis. Quod ſane exigit ipſe verborum ordo. Nec ſanè aliter quod ex actis Silveſtri affertur. Id planè ſonat *candido linteamine circa calceos* aut *in calceis uti*. Neque aliter quantum ſcio, res intellecta ad Senatoriam, unde petitur, dignitatem poterit attinere. Vox autem illa *Impilia*, quæ adeo raro occurrit, ſeu *Impelia* (pro eodem) forſitan, inquit Cujacius (g), ſcribenda eſt apud Paulum, ubi enumerantur quæ continentur ſupellectile legatâ; ſcilicet *Menſæ* (h), *trapezophora, delficæ, ſubſellia, ſcamna, lecti etiam inargentati, culcitræ, toralia, imperia* (ſic Florentinæ) *vaſa aquaria &c.* Imperia ait heic verti in Baſilicis προσκεφάλαια ſeu *pulvinos*, quod & *Impilia*

K 3

(a) *In comment. Anonymi ad Conſtantini Donat. typis Vegelmi 1610. in 4. Marqvardi Freheri dicto.* * *Vide Panciroll. loco citato.* (b) *Cap. 18.* (c) *In Calceo Antiquo cap.* 4. (d) *Lib. 10. cap. 11.* (e) *Claud. Salmaſ. in Lamprid. pag.* 221. (f) *Problem. Rom.* 76. (g) *Obſervat. 10. cap. 13.* (h) *L. 3. D. tit.* *de ſupellectile legata.*

Impilia inde ſignificare vult. Qvin expresſim ille, *Imperia ſunt Impilia.* Pancirollo (a) hoc diſplicet, quoniam Impiliorum nomine aliud præter veſtem venire non admittit. Adeoque neſcio unde ſuaſus putat Imperia ibi denotare genus accubitalis. Pandectæ minus correctæ, ſaltem non ex Florentinis, habent ibi *mappæ villoſæ* etiam aliquæ (b) *impanalioſa.* Nec deeſt qui Impilia ait (c) eſſe mappas ſine villis, & Toralia cum villis ipſi Paulo. *Imperia* autem veram eſſe lectionem non dubitat Joſephus Scaliger (d), nec aliud ibi eſſe quam τὸ *imparia.* Ejusmodi nempe veteribus admiſsà ſcribendi variatione, ut e vicem τοῦ a ſubinde haberet; veluti in *preperata*, *opiperata*, *opipera*, pro *preparata*, *opipara opiparata.* Et *Imperia* ſic ſeu *Imparia* ſignificare vult ille ſive toralia ſive vaſa aliave in ſupellectile, quæ paterfamilias ſibi ſervat præter ea, quæ ſunt uſus quotidiani. Etiam ex Catone de Re Ruſtica (e) locum affert, ubi *Imparia* ſic ſumi vult ſeu pro *ſupervacaneis.* Qua in re non immeritò diſſentiunt, qui pridem (f), Catonem accuratiùs edidere. Neque enim τοῦ *Impar* ejusmodi notionem hactenus compertam video, ne quidem apud Catonem alibive. Qvin expresſim Alfenus & Tubero (g) ſupellectilis etiam definitione venire volunt *res ad uſum communem paratas & ad uſum quotidianum*, quæ non ſatis quadrant cum Scaligeri heic ſenſu de Imparibus. Qvod vero ait Cujacius in Baſilicis ſubſtitui προσκεφάλαια ſeu *pulvines* pro eo, quod eſt *Imperia* (ſeu ut vult ille *Impelia*) apud Paulum, non ita facile eſt admittendum. Græca ſunt in Synopſi (h), Latinorum nempè paulò ante citatorum (nec Baſilicorum corpus ipſum hactenus vidi) poſt vocem *ſubſellia* (quæ in Græcis Συβέλλια eſt, uti item in optimo Synopſis codice MS. bibliothecæ Arundellianæ) σκάμνα, κλῖναι, κἂν ὦσιν ἠργυρωμέναι, στρώματα, προσκεφάλαια, σκεύη ὑδρηλὰ &c. *Scamna, lecti etiamſi fuerint inargentati, ſtromata*, (ſeu culcitæ) *Pulvini, vaſa aquaria &c.* Nec ſatis liquet, utrum pro eo, quod eſt in Florentinis *Imperia* heic, an pro *Toralia* (i) ſubſtitutum

(a) *Theſ. Var. lect. lib. 2 cap. 92.* (b) *Vide Alciat. Prætermiſſ. 1. in Baucalium.* (c) *Joſ. Laurentius in Amalthea Onomaſtica.* (d) *In Conjectaneis ad lib. 1. Varronis de Re Rùſtica.* (e) *Cap. 3.* (f) *Auſonius Popma ibid.* (g) L. 6. & 7. *D. de Supellect. legata.* (h) *Baſilic. lib. 44. tit. 13.* (i) *De Toralibus vide Iſaac. Caſaub. in Lampridium.*

tutum ſit προσκεφάλαια. Certè videtur pro *Toralia*, prætermiſſo omninò aut non lecto vocabulo illo altero, quod a nemine ibi ſatis intellectum comperio. Sed nimis hæc extra callem, in quam redimus.

CAP. XV.

De Presbyteris, Senatu, Γερουσίᾳ, ſeu Presbyterio; *quod Leviri Renuntiationis actui præerat. Obiter de vario* Γερουσίας *&* Presbyterii *in Ebræorum rebus nominis uſu.*

SEd verò hoc inprimis eſt in lege ſacra ejusque interpretationibus Talmudicis, de Renuntiationis Leviri actu, advertendum. Textus eſt (a), *ſi renuerit frater* על תה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה *aſcendat fratria ejus ad portam, ad Presbyteros* ſeu *Seniores, dicatque* &c. ubi expreſſa Seniorum ſeu Presbyterorum, penes quos res hæc tranſigenda, mentio. Ii paulò poſt etiam זקני עירו *Presbyteri civitatis ejus* (id eſt Leviri) & ſimpliciter item זקנים dicuntur. Græci ibi *& aſcendet mulier* ἐπὶ τὴν πύλην, ἐπὶ τὴν Γερουσίαν *ad portam, ad Geruſiam* ſeu *Senatum*. Et זקנים, quod *Seniores* ibi ſonat Ebræis (quibus neque vox inde ulla eſt unica quæ Γερουσίαν ſeu *Senatum* denotat, quatenus Corpus, Collegium, Curiam, ſeu Homines plures in corpus uno ſpiritu civiliter, ut dixit Pomponius (b) de rebus aliis naturaliter, contentum formatos ſignificat) utroque in loco ſequenti Γερουσία item Græcis redditur ſeu *Senatus*; uti & ſæpius alibi ab ipſis in Pentateucho, & nunc pro Synedrio Magno (c) ſumitur [illegible] Senioribus aut Presbyteris ſummi illius Conſiſtorii, nunc pro Minoribus Synedriis (d), nunc etiam pro Tribuum (e) conventu. Vulgata autem heic, *perget mulier ad portam Civitatis & interpellabit majores natu*, qui & poſtea Seniores dicti, vocibus illis

(a) *Deut.* 25. 7. (b) *L.* 30. *Rerum. D. tit. de Uſurpat. & Uſucapionibus.* (c) *Deut.* 21. 2. *&c.* (d) *Ibid.* 19. 12. 22. 15. *& vide Jonathan Levit,* 9. *Deut.* 5. 23. 19. 2. 21. 2. (e) *Exod.* 3. 16. 18. 4. 29. 12. 21. *&c.*

illis *Seniores civitatis* (pro quibus habent Græci ἡ Γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης *Senatus civitatis illius*) prorſus omiſsis. Paraphraſtes Chaldæus Onkelus (cui & concors heic alter ille, Uzielides dictus) *& aſcendet fratria* ותיסק יבמתיה לתרע בית דינא לקדם סביא ותימר *ad portam domus Judicii ante Seniores, & dicat &c.* ut verbo tenus recte vertit Franciſcus Cardinalis (a). Sed Paulus Fagius ibi, *aſcendat affinis ejus ad portam Conſiſtorii, dicatque Senioribus &c.* Alibi (b) item Chaldæis, *Porta domus Judicii* ſic uſurpatur. Pro *Senioribus* autem *civitatis ſuæ*, habent Judæi Mauritanienſes, שיוך בלדהא *Seniores* ſeu *Presbyteros provinciæ* ſeu *regionis ejus.* Hiſpanienſes, *veios de ſu villa.* In verſione autem penes me Arabica veteri Ms. quæ ex Græcis plerunque fit, ירפע אמראת אחיה אלי אל באב אלי אלמשיכה *aſcendat fratria ad portam, ad Senatum* ſeu *Seniorum Collegium.* Quemadmodum item habetur in verſione Arabica Romæ nuper cum vulgata Pentateuchi edita. Et ſæpius pro *Senioribus* ſeu *Presbyteris* in Pentateucho uſurpatur in verſionibus illis, אל משיכה id eſt *Senatus* ſeu *Seniorum qualecunque corpus.* Saadias autem; *aſcendat* אלי באב אלחכם ואלי אל שיוך *ad portam Judicii, & ad Seniores.* Joſephus (c) hac de re, ἐπὶ τὴν γερουσίαν ἐλθοῦσα ἡ γυνὴ &c. *Eat ad Senatum* ſeu *Geruſiam mulier &c.* Igitur Judices heic ſeu coram quibus tranſigenda erat Leviri renuntiatio, *Senatus* dictus eſt ſeu *Geruſia*, ipſique ſinguli, Civitatis ſeu Loci Seniores ſeu Presbyteri. Numerus minimùm Tres erat præter teſtes binos. Neque enim regulariter (quoties unicus non eſſet judex; quod in cauſis levioribus ſubinde obtinuit) paucioribus quam tribus aut numero non impari judicium aliquod exercere permiſſum, ob diſſenſus paris utrinque numeri incommodum. Inde in Miſna (d) legitur מצות חליצה בשלשה דיינין *Id quod præcipitur de Renuntiatione Leviri, legitimè peragitur à Tribus Judicibus.* Sed verò adjicitur, אפילו שלשתן הדיוטות *idque etiamſi fuerint omnes conditionis privatæ, idiotæ, in dignitatem nullam ſingularem ante evecti, nedum munere ullo aliàs conſpicui.* Ita tamen ut optimo Jure eſſent Iſraelitæ, id eſt nec Proſelyti (e), nec natalium inquina-

(a) *Interp. Chald. Antverpiæ 1535.* (b) *Deut. 22. 15.* (c) *Origin. lib. 40. cap. 8.* (d) *Tit.* Jabimoth *cap. 12.* (e) *Gemara ad citatam Miſnam & Maimonides hal.* Iebom vechalitza *cap. 4.*

quinamentis polluti, nec parti alterutri ſanguine propinqui, nec legendi inſcii. Id enim, quantum ad peritiam, ſolum neceſſarium erat, ut ſcilicet eſſent יודעין להקרות כעין דיינים *legendi periti, velut judices*, ut in Gemara legitur utraque. Hieroſolymitana autem, כתיב זקנים וארת אמר הדיוטות מצוה בזקנים מנין אפילו הדיוטות תל חלה מנעל מכל מקום *Scriptura ait ad Presbyteros* ſeu *Seniores; atqui heic dicitur etiam ad Privatos* ſeu *conditionis undiquaque plebeiæ homines. Cum præceptum ſit expresſim de Presbyteris, unde evenit etiam Privatos* pro judicibus heic *admitti? Senſus eſt, quocunque modo calceum exuendum*, ſeu *Renuntiationem faciendam.* Gloſſæ (a) ibi interpretantur הדיוטות *Privatos* שאינם מסנהדרין *qui non fuerint ex Synedriis* & שאינם מסנהדרי עירן *qui non fuerint ex Synedriis urbis eorum.* Maimonides (b) hos eſſe ait, אינן חכמים אלא שיודעין קריאת הלשון והחליצה מותרת בהן *non Sapientes,* ſeu *titulo illo inſignes, ſed qui lectionis linguæ ſanctæ ſatis eſſent periti. Et legitimà coram illis erat Renuntiatio.* Adeoque tametſi verba legis ſignantiùs fiant de *Senioribus* ſeu *Presbyteris* & *Presbyteris urbis* (quo nomine aut Synedros ibi conſtitutos, aut in ſingularem Presbyterii ſeu presbyteratûs dignitatem juxta ea, quæ alibi de ſolenni Presbyterorum creatione diximus (c), evectos solùm contineri videatur; ſecundum etiam id quod alii (d) heic habent מצוה בבית דין שהוא בגובהה של עיר ושיהיה בזקנים *præceptum eſſe de domo Judicii quæ præficitur urbi, & quæ ex Presbyteris conſtituitur)* nihilominus à Talmudicis heic intelliguntur non ſolùm Presbyteri ſeu Seniores ita ſolenniùs creati, ſive Synedrii alicujus collegæ fuerint, ſive nondum cooptati, verùm etiam Privati qualescunque judicio ſeu actui ejusmodi, ut dictum eſt, neutiquam impares. Nec minùs hi, quam illi *Geruſiam* heic ſeu *Senatum*, id eſt *Seniorem* ſeu *Presbyterorum collegiū* (licet non dignitatis parilis) faciebant.

L

(a) *Vide Alphes. part. 2. pag. 437. b.* (b) *In* Pirush Miſnaioth *cap.* 13. *& ba'.* Jebom vechalitza *cap.* 4. (c) *In Eutychianis pag.* 19. (d) Sepher Siphri *fol.* 52. *col.* 4. *& vide* Peſik'ha Zotertha *fol.* 82. *col.* 2. *item Jo. Buxtorf Syn. Judaic. cap.* 30. *& Leonem Modena nella hiſtoria degli riti Hebraici part.* 4. *cap.* 7.

faciebant. Id eſt planè Presbyterium. Nam nemo non videt Γερουσίαν non aliter eſſe σύστημα γερόντων ſeu *Senatum* quàm πρεσβυτέριον σύστημα πρεσβυτέρων ſeu *Presbyterorum* qualemcunque *Cœtum* ſeu item *Senatum*. Et Heſychius expresſim Γερουσίαν & πρεσβυτέριον idem ipſum facit. Illud autem, ut vox *Senatus* Latinis, obvium ſatis eſt Græcis, Demoſtheni, Thucididi, Ariſtoteli, aliis, pro quo dixere item Lacones γερωχία, ut videre eſt apud Ariſtophanem (a). Unde & Interpretes Græci idem ſumſere pro Presbyteris vocabulum, & ſemel etiam adhibuit Lucas in Actis (b) Apoſtolorum, ut ſubinde pro eodem etiam tum Philo tum Joſephus. Vox autem πρεσβυτέριον apud Græcos Interpretes nullibi; nedum apud Scriptores Paganos, puto occurrit, præterquam in Hiſtoria Suſannæ (c), quæ à Theodotione dicitur verſa; niſi exiſtimemus in Deuteronomii (d) exemplari Græco, unde ſacrum tranſtulit, quem affert ſermonem Lucifer Calaritanus πρεσβυτερίοις *Presbyteriis* lectum fuiſſe pro eo, quod eſt πρεσβυτέροις in libris quos terimus. Sic enim citat ille in libro primo ad Conſtantium Auguſtum pro Athanaſio verſum jam indicatum. *Et ſcripſit Moyſes verba legis hujus in libro, & dedit eum ſacerdotibus & Levitis, qui tollunt arcam teſtamenti Domini, & Presbyteriis Iſrael, & mandavit eis Moyſes &c.* Lucas autem tum in Evangelio (e) tum in Actis (f) πρεσβυτερίου voce pro Synedrio Magno uſus eſt. Adeoque Γερουσία & πρεσβυτέριον nunc pro Synedrio ſive Magno (g) ſive Minori aliquo ſumebatur, nunc pro conſeſſu Triumvirali, ſive publice ex Presbyteris, qui erant סמוכים ſeu *manuum impoſitione* ſolenniter, veluti apud nos Doctores Juris, *creati* (quales item in Synedriis ſingulis univerſi) conſtituto, ſive ex privatis in Presbyterorum vicem ritè ab eis, quorum intererat, velut compromiſſariis judicibus, electis conflato, nunc pro qualicunque eorum qui nec creati ſingulari ſive Muneris ſive Dignitatis eminentiâ utcunque temporariâ præcellebant, ut in cauſa, quam jam tractavimus, aliisq; judiciis civilibus. Inde nunc γερουσία ac *Presbyterium* totius Iſrael, nunc Civitatis, nunc & Midianitarum (h) & Moabitarum, uti & *Presbyteri Gilead* (i) *Presbyteri Juda* (k), *Presbyteri Sacerdotum* (l), id eſt *Presbyteria*

(a) *In Lyſiſtrata* (b) *cap.* 5.21. (c) *Commate* 50. (d) *Cap.* 31. 9. (e) *Cap.* 22.66. (f) *Cap.* 22. 5. (g) *Vide Hugonem Grotium Notis Evangelicis pag.* 365. (h) *Num.* 22. 4. (i) *Judic.* 11. 5. (k) 2. *Sam.* 19. 11. *Ezech.* 8. 1. (l) 2. *Reg.* 19. 2. *Iſaia* 37. 2. *Jerem.* 19. 1.

Digitized by Google

teria. Et plane tam gentibus fere reliquis, quam Judæis nomen erat hoc uſitatiſſimum, quale apud nos *Curia* Aſſembly, *Cour*, Court/ *Parlement*, Seſſions/ & quæ ſunt id genus alia, aliter atque aliter pro vario adjectorum & circumſtantiarum diſcrimine ſignificantia. Quod vero à nonnullis iiſque alioquin doctiſſimis obtruditur, Presbyterium fuiſſe ſingulare quoddam Forum apud Judæos, quod de Religione & Rebus Sacris ſolum cognoſceret, quale apud nos dicitur Eccleſiaſticum, à doctrina Talmudica atque ab ipſa Veritate eſt longè alieniſſimum. Pro diverſitate juriſdictionum amplitudinis, idem ipſum ubique in ea Republica ſeu Eccleſia forum de Rebus Sacris ac Religione judicabat, quod de Profanis ſeu quæ Non Sacræ. Id quod, Deo volente, non citra demonſtrationem copioſius aſſeremus, ubi *Hiſtoriam Presbyterorum* ſimul & *Presbyteriorum*, quæ ibi fuere, fuſiùs exhibebimus. Sequitur autem ut de Nuptiis in ereptæ Virginitatis compenſationem videamus.

CAP. XVI.

De Virginum vitiatarum Nuptiis *ex ſacro præcepto ſive* ineundis *ſive mulctâ* redimendis *ab eis qui vitiaſſent. De adjecto inſuper ex inſtituto majorum* genere mulctarum *heic* Triplici. *Atque obitèr de* Iſraelitidum *innuptarum atque* Iſraelitarum *coitu* ſtuprique pœnis.

BInæ ſunt leges ſacræ, quibus in Ereptæ Virginitatis compenſationem ſeu quaſi, vitianti aut vitiatæ Nuptiæ aut mulcta eo nomine ſolvenda imperatur. *Altera* de Illecta; de vi ſtuprata altera. Prior eſt, *ſi quis perſvaſerit* (ἀπατήσῃ, *ſeduxerit, illecebris fefellerit;* quod lingua ſacra dicitur יפתה) *virginem nondum deſponſatam* (de ſponſa ſcilicet alia (b) eſt, quæ huc non pertinet, lex) *concubueritq; cum ea, dotando dotabit eam* (ſeu *dotem ei conſtituet*) *ſibi in uxorem. Et ſi pater ejus renuens renuerit eam dare illi, ponderabit* ſeu *ſolvet* (*patri*, addunt Helleniſtæ) *pecuniam juxta dotem virginum* ſeu *quam conſueverint accipere virgines.* Poſterior (c), *ſi invenerit vir puellā virginē*, ſeu *ju-*

(a) *Exod*, 22.16. (b) *Deut*. 22.22. & 23, (c) *Deut*. 22.28.

venculam virginem, quæ non eſt deſponſata, apprehendensq; eam (ותפשה, pro quo ſubſtituunt Helleniſtæ βιασάμενος αὐτὴν, ſeu *vi opprimens eam*) *concubuerit cum ea, & inventi fuerint, dabit vir ille qui concubuit cum ea, patri puellæ L. argenteos* (חמשים כסף) *& ſit ei in uxorem, eò quod oppreſſerit eam. Nec poterit eam dimittere cunctis diebus ſuis.* Id quod in priori lege legitur, *dotando dotabit eam ſibi in uxorem*, in ſermone ſacro ſonat מהר ימהרנה לו לאשה quod in ipſum eſt. Atque ita vertunt Helleniſtæ, ſcilicet φερνῇ φερνιεῖ αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα. Vulgata autem, *dotabit eam, & habebit eam in uxorem.* Chaldæus paraphraſtes Onkelus, קיימא קיימינה ליה לאינתו quod vertit Paulus Fagius, *deſponſando deſponſabit eam ſibi in uxorem*, cui & conſonus eſt Franciſcus Cardinalis, uti & Arabica verſio Romæ pridem edita & Ms. quæ penes me eſt. Sed Targum tum Hieroſolymitanum tum Uzielidi tributum , dotea tantùm dotanda ſibi in uxorem diſertè loquuntur, uti & Rabbi Saadias Gaon in Arabica ſua verſione, cui etiam conſonus eſt Arabs Erpenianus. Et Judæi Hiſpanienſes *dotar la dotara à el pur muger.* Autor vetus Collationis Legum Judaicarum & Romanarum (ſive Licinius Ruffinus ſive quis alius, quã de re conſulas Marquardum Freherum (a) ex Moſe ad hunc modum hoc citat, *Si aliquis ſeduxerit virginem non deſponſatam & ſtupraverit eam, ducat eam ſibi in uxorem. Quod ſi renuerit, pater ejus &c.* Verſiones recentiores plerunque in hoc conveniunt, quod & dotandam & in uxorem ducendam puellam innuant. Et Anglia æri ſuperioris item verſio, He ſhal endow her, and take her to his wiſe, quod idem ſonat. Sed recentior, qua jam utimur, cautiùs, He ſhal ſureli endow her to be his wiſe, quaſi diceres, ita dotabit, ut uxor ejus eſſe poſſit legitima. Quæ omnia ideo notamus, quoniam lege iſtâ non de uxore ducenda præceptum ſimplex contineri uolunt magiſtri, ſed duntaxat de mulcta nomine virginitatis ereptæ ſolvenda, perinde ac ſi dictum fuiſſet, tantum nomine dotis pendat, quantum eam idoneam ei, dotis ſcilicet ratione, redderet uxorem ; &, ſi uterque velit, nuptiis jungantur. Ita tamen ut, ſi aut is ipſe aut puella aut puellæ pater renueret (nam horum cuique hac in ſpecie illud integrum fuiſſe volunt) mulctam is, velut dotem virginalem, patri perſolveret. Joſephus (b) heic genera-

(a) *Parerg. 1. cap. 9.* (b) *Originum lib. 4. cap. 8.*

generatim, velut à Moſe ſancitum; *ὁ φθείρας παρθένον μήπω κατεγγυημένην, αὐτὸς γαμείτω, ἢν δὲ τῷ πατρὶ τῆς κόρης μὴ δόξῃ συνοικίζειν αὐτῷ, πεντήκοντα σίκλους, τὴν τιμὴν τῆς ὕβρεως, καταβαλλέτω. Qui virginem nondum deſponſatam conſtupraverit, ipſe ducat. Patre autem puellæ nolente ei nuptum tradere, quinquaginta ſiclos, injuriæ pretium, numeret.* Mulctam jam dictam ſeu dotem קנס appellitant Magiſtri (a) & quinquaginta ſiclis argenteis, ut Joſephus, æſtimant, idque ex poſteriori illa lege, quam de ea, quæ vi ſtuprata eſt, ſolùm intelligunt, uti priorem de ea quæ tantùm illecebris. Et argenteos nummos ſeu pecuniam legibus jam dictis memoratam Siclos ſemper denotaſſe, ex vetuſtisſima habent (c) receptisſimaque traditione. Qui vi ſtupraverat, אונס nominant, qui illecebris מפתה. Atque de hiſce ita diſtinguunt, ut qui agro ſeu loco ab incolis longe disſito puellam vitiaſſet, præſumeretur (c) vi eam vitiâſſe. Qui verò in urbe oppidove, ſibi illecebris eam conciliâſſe, eamque ſponte ſuccubuiſſe, niſi probaretur palàm contrarium, veluti clamorem eum ſtricto gladio, fuſte, minis repreſſiſſe. Si illectam, adſentiente patre, is qui vitiaverat duxiſſet, nulla ſequebatur mulcta. Sed eam, ut mos erat virgines dotandi (qua de re libro proximo) dotabat. Ubi virginem quis vi compreſſerat, ſi aut puella ipſa, aut pater ejus in nuptias conſentire nollet, ſolvenda nihilominùs erat mulcta; nec tamen ducenda puella. Nam verba illa *& ſit ei in uxorem* (quod etiam pro præcepto affirmativo habent) ad nuptias obligâſſe nolunt, niſi pater ſimùl & puella conſenſiſſent. Perinde acſi adjectum fuiſſet, tantùm in eorum commodum & partem aliquam compenſationis, cui renuntiare alterutri integrum. Qui autem vi ſtupraverat, tum ut is eam duceret, exigebat ſententia forenſis, ſi ipſa ſcilicet paterque id vellent, tum ut mulctam ſolveret, idque ſive cæca eſſet illa, ſive clauda, ſive leproſa. Sed minimè ex ſententia ejusmodi dotabatur שלא תקני חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה וזה אינו יכול להוציא

(a) *Miſna & Gamaræ tit.* Cethuboth *cap. 3. & 4. Maimon. hal* Naira Bethula *cap. 1. & 2. Moſes Mikotzi præc. affirm. 53. & 54.* Shulcan. Aruch *lib.* Aben haæzer, *cap. 177. &c.* (b) *Moſes Mikotzi præc. affirm.* 45. (c) *Videſis Philonem lib. de Specialibus legibus, præc. 6. & 7.*

להוציאה *quoniam Sapientes non inſtituerunt uxori Dotem aliam ob cauſam, quàm ne alitèr deſpecta ea minus marito levius divortio ejiceretur.* (Quod axioma ut receptiſſimum ſexcenties apud Talmudicos occurrit.) *Jam verò in hac ſpecie uxor divortio nequiqat ejici.* Etenim verba ſunt legis ſacræ (a) de vi ſtuprata, *non poterit eam dimittere cunctis diebus ſuis.* Sed expreſſim Philo de hujuſmodi puella, velut cui etiam ex ſententia forenſi dos eſſet aſſignanda. Quod verò de nuptiis heic dictum, intelligendum eſt de ea, cujus ſtupratori nuptiæ non aliàs interdictæ. Nam ſi Secundaria erat, aut aliquo præcepto ſive expreſsè Negativo, ſive Negativo ex affirmationis nota (juxta ſuperius dicta) nedum inceſtûs nomine ei interdicta, non erat ducenda. Verba illa *ſit ei in uxorem* interpretantur per לאשה הראויה לו *in uxorem, qualis ei ex lege alias idonea.* Igitur tametſi, virginem vi compreſſerat Pontifex maximus, ducenda ei non erat. Quoniam jam virgo non erat ipſa. Et ſolùm virgo ei ex lege, ut oſtenſum eſt, ducenda. Ætas qua habebatur puella ejusmodi בת קנס ſeu *puella cujus nomine mulcta,* quam diximus, *pendenda eſſet,* annos tantùm occupabat eos omnes, qui à trimatu ejus usque ad duodecimum, præter tempus ſemeſtre, annum effluebant: De minore trimatu ajunt ביאתה אין ביאה *concubitus ejus pro nullo habebatur.* De Majore annis duodecim & ſex menſibus, בא עליה משבגרה אין קנס שנאמר נער בתולה לא הבוגרת *ſi coiverit quis cum puella, poſtquam plenæ fuerit pubertatis,* (b) *nulla ſequitur heic mulcta; quia ſcriptum eſt* (c) (in lege poſteriori) *juvencula virgo, non pubertatis plenæ* ſeu *adultæ.* Quin & nomine compreſſæ, quæ intra dictam ætatem poſt nuptias divortio ejiciebatur, tametſi virgo maneret, mulcta non ſolvebatur; quam tamen ſolvi debuiſſe volunt, ſi poſt ſponſalia & ante Nuptias fuiſſet repudiata, Id quod de vi compreſſa tantùm dicitur. Nam ſine vi ſtupratæ nomine, poſt qualecunque repudium, mulctam heic nullam tradunt deberi. Sed de puella plenæ pubertatis vi ſtuprata, plura infra. Ob *Proſelytam* Juſtitiæ. Captivam poſtliminio redeuntem, aut Libertinam ſtupratam quæ Proſelyta facta, Redemta, manumiſſa erat intra trimatum, mulcta heic

(a) *Deut. 22. 29.* (b) *Vide ſis de hac ætate lib. de Succeſſionibus in Bona, cap. 9.* (c) *Deut. 22. 28.*

heic erat ſolvenda. Nomine Proſelytæ factæ, Redemtæ, Manumiſſæ post illam ætatem, non item. Scilicet præſumi volebant, haſce poſt illam ætatulam à gentilibus, hoſtibus, ſervis vitiatas, dum in gentilibus, captivis, ancillis erant. Pro Virginibus itaque ex lege hac non habendas. Si coitus ejuſmodi eſſet, ut verberibus ex ſacræ legis vi puniri mereretur, veluti cum ſorore aliave, quæ pœnâ tantùm Exciſionis expreſſim interdicta, aut ſi mortem mereretur ex ſententia forenſi, veluti cum nepte ex filio ſeu id genus aliis, mulcta hæc Virginalis locum habuit nullum, non magis atque ipſæ nuptiæ. Quia pœnis verberum ipſa lege ſacra ejusve interdicto ſubnixis, nedum mortis ſupplicio, mulctam inſuper jungi exiſtimabant iniquum. Mulcta hæc eadem ipſa ſemper ex lege ſacra erat, neque ob puellæ dignitatem aucta, aut ob conditionem humiliorem minuta. Scilicet כל שיש לו קיצבה מן התורה שוה בכ״ל אדם. *Quicquid præſtitutos habet ex ipſa lege terminos æqualiter ſe habet ad univerſos.* Unde Rabbi Zira (a) יאמרו בעל בת מלכים חמשים בע״ל בת הדיוטות חמשים *dici ſolet, ejus, qui cum filia Regum coïverit, mulctam eſſe quinquaginta ſiclorum, perinde ut ejus, qui cum filia privatorum.* Tum ex hac igitur cauſa, tum ne tam exili tantùm pretio honor virgineus conſtare videretur, fiebat, ut ex ſuperinducto Legi ſacræ Majorum inſtituto pro ratione dignitatis ac conditionis tam ſtuprantis quã ſtupratæ, aliæ accederent pœnæ pecuniariæ, ex ſententia forenſi, ubi ea de re aliter paciſci nequibant ii, quorum intererat, æſtimandæ. Nam mulctam quam diximus, velut in oblectationis pretium dari tantùm volunt. Itaque eum, qui illectam puellam ſeu ſine vi compreſſerat, binis aliis mulctabant pœnis; alterâ nomine *Pudoris* ſeu *ignominiæ*, quam בושת id eſt *ignominiam* appellant; alterâ, nomine *corporis vitiati*, quam פגם nuncupant, ſeu *vitium* aut *maculam*. Præter haſce, qui vi compreſſerat ei indicebatur pœna tertia, pro dolore quo virginem in ipſo amplexu affeciſſet. Hanc צער id eſt *dolorem* ſeu *agnorem* nominant. Adeo ut ab hoc, tum mulcta ex ipſa lege ſacra indicta, tum tres aliæ hæ penderentur; ab illo præter mulctam ex lege ſacra, aliæ, ut dictum eſt, bi-

(a) *Gemar. Babylonia ad tit.* Cethuboth *cap. 3 fol 30. a. & videſis R. Levi Barcinonenſ. in* Chinoch *Præc. Affirm. 57.*

eſt, binæ. Nam ubi conſenſus erat, ibi dolorem admitti nolebant. Æſtimabatur autem pœna nomine Ignominiæ ſeu Pudoris, tum à Tenuitate tam ſtuprantis quam ſtupratæ. Ob vitiatum corpus pœnæ æſtimatio erat juxta rationes eorum, qui ancillas foro emturi pretium ob ereptam anteà virginitatem minuebant. Doloris denique virginei pretium, ſeu pœna eo nomine indita, ex habitu corporis, ætate, ceteris, quibus commodè dignoſci poſſet, æſtimabatur. Qui virginem illectam compreſſerat, binas adjectas mulctas ſolvebat, tametſi compreſſam duxiſſet, ſed non ex ipſa lege ſacra mulctam, ſi duxerat, ut oſtenſum eſt. Qui autem vi virginem ſtupraverat, & tres haſce adjectas ſolvebat, & eam quæ, ex lege ſacra, debita. Quin & compreſſam eum ducere oportuit, niſi adverſaretur aut pater aut puella ipſa. Tametſi autem nomine virginis, quæ annum duodecimum præter ſemeſtre tempus exceſſerat, mulcta ex ipſa lege ſacra juxta Magiſtrorum placita non indicebatur (ut ſuprà eſt oſtenſum) attamen ex inſtituto etiam Majorum, ob virginem ejusmodi vi ſtupratam tres illæ adjectæ mulctæ debebantur. Quæ ſi ſponte ſtuprata fuiſſet, neque illæ ex lege mulcta, neque harum ulla locum habuit. Quin nec ex ſtupratoris confeſsione, ſine teſtibus, exigebatur mulcta ex lege heic indicta. At quæ Pudoris nomine & Corporis vitiati adjecta eſt, etiam ex ſola ejus confeſsione exigebatur; & ex juramento puellæ etiam ea, quæ doloris nomine pendenda. Mulctæ hæ omnes (a) ante plenam puellæ pubertatem cedebant patri. Si deeſſet pater, ipſi puellæ. Quod tamen ita intelligendum, ut ſi, antequam ipſa querebatur, ſive plenæ fieret pubertatis, ſive nuberet, ſive moreretur pater, cederent ipſi mulctæ illæ omnes. Poſt querelam autem inſtitutam, etiamſi antequam ev i erat; plenæ fieret pubertatis aut nuberet, ad patrem attinebant. Qvin & ad demortui ejus hæredes, veluti virginis fratres. Regula erat מערת שעמרה ברין זכה בהן האב *poſt actionem de eis ab ea inſtitutam earum jus patri cedit.* Ceterùm de mulctis illis, ſatis ſuverque. Monere autem intempeſtivum non eſt, ad proſtibula tantùm ſeu ejusmodi propudia, & ad eas, quæ pro libitu amaſiorum ſe eis crebrius permiſerint, ex Magiſtrorum mente, attinuiſſe leges illas (a) de

(a) *Miſnatit*, Cethuboth cap. 4.

Digitized by Google

[a] de meretricibus ſeu ſcortis inter Iſraelitas interdicendis [de quibus fuſius nos (b) alibi) non ad virgines, quales jam diximus, obiter ſtupratas, neque ad ſtupratores. Et proſtibulorum ſeu Meretricius ejuſmodi coitus verberibus plectebatur, uti & aliarum fœminarum, qui expreſſim interdictus ex forenſi ſententia capitaliter non eſſet puniendus. Vitiatarum autem ante memoratarum ſtupratores, mulctis jam enarratis puniebantur; vitiatis ipſis impunè (qvantum ad ſententiam aliquam forenſem attinet) ferentibus. Quod verò ad legem illam ſpectat, *Filia Sacerdotis* כי תחל לזנות וגו׳ *ſi profanaverit ſe ut ſcortetur, illa patrem ſuum profanat, ideo igne comburetur*(c); ad eam notat Salomon Jarchius, כשתתחלל על ידי זנות שהיתה בתזוקה בעל וזנתה או מן הארוסין או מן הנשואין ורבות׳ נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה את אביה היא מחללת חלל ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גדל *Si nempe profanetur ex ſcortatione, ubi fuerit viro conjuncta & ſcortatur, idque ſive deſponſata eſſet ſive nupta. Sed ea de re diſſentiunt Rabbini noſtri, cum interea fateantur ore uno, non deſponſatam ea in lege non contineri. Verba autem illa,* illa patrem ſuum profanat, *adjiciuntur, quia profanat & ignominia afficit dignitatẽ ejus. Inde enim dicetur vulgò, maledictus qui hanc genuit, maledictus qui eam educavit.* Et Aben Ezra ibi בעולה או ארוסה *intelligendum eſt aut de nupta aut ſaltem deſponſata.* Quæ ſunt etiam ſatis conſona eis, quæ habet Joſephus de Sacerdotis (d) filia præreptæ, poſt ſponſalia & ante deductionem, virginitatis reæ. Nam & de ſtupro poſt ſponſalia plane intelligendus eſt, dum de aliis ſimul ibi loquitur puellis, capite ex lege ſacra, ſtupri causâ, plectendis. Pœna illa alternativa ſtupri in virgine, qualem diximus, ſine vi commiſſi, ſcilicet aut ducendi aut dotandi, ex lege quam tractavimus priori ſacra, recepta eſt in Jus Pontificium [e], atque in Foro contentioſo perqvam uſitata, maximè in

M H. ſpa-

(a) *Levit. 19. 29. Deut. 23. 17.* [b] *De Jure Naturali lib. 5. cap. 4. Videſis Maimonid. in præc. ſuis Negat. 355.* [c] *Levit. 21. 9.* (d) *Lib. 4. cap. 8.* (e) *Extr: tit. de Adulteriis, cap. 1. & 2.*

Hiſpania ac Italia; qua de re conſulas, ſi placet Antonium Gomeſium (a) Jacobum Menochium [b), Julium Clarum [c), Jo. Baptiſtam Latream (d), Antonium Monachum [e), alios ab ipſis citatos. Sed gravior ex Jure Cæſareo id genus ſtupri pœna. Publicatio partis dimidiæ bonorum ſtupratoribus ejusmodi, qui ex honeſtioribus (f), indicta; coercitio corporis & relegatio humilioribus; etiam & ſupplicium ultimum (g) extraordinariè, ut ſingulare jus (h) Veſtalium hac de re prætermittamus. Raptoribus autem ſeu vi ſtuprantibus ex Lege Julia de vi publica pœna capitalis debita; uti & apud nos alibique puto in orbe Chriſtiano paſſim nunc ex jure recepto, tametſi olim perquam diverſimode punirentur. Nunc, ut in poſteriori quam tractavimus, lege ſacra, mulctati (i), nunc membris quibus peccaſſent mutilati (k), aliterque ac aliter pro morum diſcrimine coerciti. Certè tam raptorem virginis quam ſine vi ſtuprantem punivit Solon [l) [qui alia etiam ex Ebræorum inſtitutis traduxit) mulctâ tantùm pecuniariâ. Hunc drachmis viginti, illum centum. At ſororem & filiam in ſtupro deprehenſam fratri ac patri vendere permiſit. Quod ſane abſurdum, inquit Plutarchus, videatur, cum adeò diſpar ſit ſervitutis & mulctæ pecuniariæ pœna πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον *niſi, quia id temporis non abundabant Athenæ nummis, difficultas nanciſcendi in cauſa eſſet, quod pœnæ ejusmodi pecuniariæ velut ſatis graves præſciberentur.* Quale dicendum de Ebræorum heic lege aliisque congeneribus. Poſt-

[a] *Super l. 80. Tauri §. 7.* (b] *De Arbitrariis Judicum Quæſt. lib. 2. Cent. 3. Caſ. 288. &c.* (c) *Sentent. 5. §. Stuprum.* (d] *Deciſ. Granatenſ. part. 2. deciſ. 98. §. 68.* (e) *Deciſ. Bonon. 41.* (f) *§. ex lege Julia Inſtit. tit. de Publicis Judiciis.* (g) *L. 1. §. 2. D. tit. de Extraord. Criminibus. vide Alciat. Paradox. lib. 5. cap. 10. & Menochium loco citato.* (h) *Vide Jacob. Gutherium de Vet. Jure Pontificio, lib. 2. cap. 2.* (i) *Edict. Theodorici Regis cap. 59. &c. leg. Salica. tit. 14. leg. Friſionum tit. 9. leg. Aluredi Regis Angliæ, cap. 25. & Canuti 49.* (k] *Vide Henricum de Bractona lib. 3. de Corona cap. 28. & conſulas Ludovicum à Peguera Deciſ. 7.* (l) *Plutarch. in Solone.*

Poſtmodùm autem Raptoris pœna Athenis erat drachmæ mille. Etiam & raptam ducere is cogebatur, quod tum ex Syriano & Marcellino in Hermogenem liquet, tum è Plauto & Terentio (a). Sed hæc obitèr. Et de Conjugiis apud Ebræos, ex jure ſacro & juxta avitas eorum interpretationes ſive Vetitis ſive imperatis, adeoque Permiſſis, quæ ſuprà dicta ſunt juxta inſtitutum ſufficiant.

(a) *Vide Samuel. Petit. leges Atticas pag. 445.*

Libri Primi Finis.

UXOR EBRAICA

Seu De

NUPTIIS & DIVORTIIS

Ex

JURE CIVILI

Veterum Ebræorum.

LIBER II.

Cap. I.

Sponſalium *ac* Nuptiarum *Nomina ac Diſcrimen. Atque* Libri *hujus* inſtitutum.

SEquitur ut de Matrimonii contrahendi Formulis, Ritibus, id genus aliis proximè diſpiciamus. Ut verò apud veteres Romanos triplex erat contrahendi Matrimonii formula, Confarreatio, Coemtio, & Uſus: Ita Ebræis etiam ex legibus eorum civilibus formula erat triplex בכסף בשטר בביאה (a) *argento ſeu nummulo dato, Pactionis libello atque Coitu.* Contractus hiſce formulis initos ליקוחין appellant, id eſt *ſumtiones* ab uxore ſumta, ſed & vocabulis uſitatioribus קידושין atque אירוסין, quorum utrumque *ſponſalia* denotant eâ ſane notione, quâ ſponſalia jure Cæſareo (b) ſunt mentio & repromiſſio nuptiarum futurarum, non quâ Pontificio obligant

(a) *Miſna titulo* Kidoſchin *cap.1.* (b) *Florentinus D. tit. De ſponſalibus, l. 1.*

obligant interdum tantummodò ad futuri matrimonii pactionem, nondum conſenſu ſatis firmati. Quemadmodum autem jure Cæſareo, uti etiam plerumque Pontificio, Sponſalia ſunt ipſe matrimonii contractus ſeu ſtipulatio & in conſuetudinem illam vitæ repromiſſio; Nuptiæ verò, quà à Sponſalibus diſtinguuntur, ſolennes illi ritus inſequentes quibus matrimonium perficitur celebraturqve; ita & Juriſconſultis Ebræis Sponſalia contractum ejusmodi, modò Dos etiam ritè conſtitueretur (de qua infrà) denotant. Nuptias autem ita à ſponſalibus diſcriminatas נישואין nuncupant & כניסה לחופה ſeu *deductionem in domum* aut *thalamum*, de qua mox plura. Ita ſcilicet poſt Sponſalia fiebant Nuptiæ perfectæ ac abſolutæ. Sponſa ita deducta, neque antè, vocabatur נשואה, id eſt *nupta*, tametſi ex ſponſalibus plane matrimonium eſſet ſatis contractum initumque. Sponſum appellant ארס & מקדש, ſponſam מאורסה & מקודשה. Poſt deductionem, per ſeptem epuli nuptialis dies (de quibus infrà) hæc (a) כלה ille חתן; ab omnibus, etiam & poſt illos expletos ſemper à parentibus appellabantur. Inde etiam ipſum conjugium חתון dicunt, & interdum etiam שרוך, & nuptias חתונה. Patres item conjugum inde ſe mutuò מחותן & propinqui מחותנין appellitant. Sunt & alia conjugata, his ſimilia. Adeo autem ex ipſis ſponſalibus fiebat uxor, tametſi Nuptiæ nondum accederent, ut (b) משנקנית האשה ונעשית מקודשת אע״פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרש צריכה גט *quam primum puella acquiſita eſt & ſponſa facta, citra coitum* [ubi ſcilicet nummulo ſeu pactionis libello deſponſata eſt) *citraque deductionem verè uxor eſſet adeoqve etiã ut quiſquis præter ſponſum cum ea rem haberet, in ultimo ſupplicio* (ut adulter) *eſſet puniendus* (c]. *Nec ſine libello repudii, poſt matrimonium ſeu ſponſalia ejuſmodi potuit ejici.* Quæ verba ſunt Maimonidis, cui adſtipulantur veteres (d) recentioresque (e]. Sed de hiſce & quæ hùc ſpectant explicatiùs fuſiùſque. Alia

M 3 ſunt

[a) *Elias in Thiſb. vocibus* חתן *&* שרוך *& David. de Pomis lexic. pag. 43. & 72.* (b) *Maimonides halach.* Iſhoth, *cap. 1.* (c) *Vide Deut. 22. 23.* [d) *Miſna tit* Sanhedrin, *cap. 7. Gemar. Babylon. ibid. fol. 53.* (e) *Moſes Mokotzi præcept. affirmat. 48. alii.*

ſunt ex ipſa Sponſalium Subſtantia, veluti Conventio & Teſtimonium præter Dotis Conſtitutionem, & in formula contrahendi tertia ipſe Coitus; Alia in Sponſalium Ritibus tantum numeranda, veluti Invocationes ſacræ ſeu Benedictiones, Convivia, id genus cetera. Alia itidem è Nuptiarum Subſtantia, ut ipſa Deductio in thalamum; Alia ex ejuſce duntaxat Ritibus, ut præter Benedictiones Deductioni proprias. Mora Sponſæ apud parentes & præſtituta, ſed pro ævi morumq; diſcrimine variantia, Deducendi Tempora etiam & Ritus minorum gentium aliqui. De ſingulis, ſuo ordine.

CAP. II.

De Sponſalium *ſive* pecuniâ *ſeu* Nummulo *ejuſve valore, dato, ſive* Libello, *ſive* Coitu *initorum*, Formulis. Qualitas Bonorum *varia, quâ, ſi nummuli arrave loco darentur*, irrita *planè fierent* Sponſalia. Sponſalia Dubia.

SPonſalia ex *Pecunia* ſeu *Nummulo* dato, quæ קירושין בכסף ſeu *ſponſalia argento facta* appellant, ita fiebant, ſi nummulo aliove bonorum genere, quæ Nummulum ſaltem valerent, velut arrâ, legitimè dato, puellæ conſentienti dixerat is, qui adſtantibus teſtibus ſpoponderat, הרי את מקודשת לי בזה [a] ſeu הרי ארוסת מאורסת לי בזה quæ pariter ſonant, *Ecce tu mihi ex hoc ſponſa ſis*, aut את לי לאינתו *Sis mihi in uxorem*, aut horum verborum quid ſimile. At ſi puella dixerat הרי אני מקודשת לך *Ecce ego tibi ſponſa ſum*, nummulum ei donans, aliiſve quibuſcunque conventionis matrimonialis verbis fuerat uſa, irrita erat. Quod itidem dicendum, ubi nummulum donante illâ, ille verba protulerat. Ita tamen ut ubi præcedente ſermone על עסקי קירושין *de re matrimoniali*, viro nummulum dante, puella verba protulerat, firma velint fuiſſe ſponſalia. Minimè verò ſi non præceſſerat ejuſmodi ſermo, niſi reſponſo legiti-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap.* 1. *fol.* 5. b. *Maimonid. tit.* Iſhoth *cap.* 3. *Moſes Mikotzi Præcept. affirmat.* 48. *&c.*

legitimo ille annuerat. Ajunt hanc formulam ſacro legis ſermone minimè uti, ſed à majoribus acceptam. Intereà tamen paſſim ubi de ea loquuntur exemplum petunt è fundo quem pretio appenſo emit ab Ephrone (a) Abraham; perinde ac ſi ut ille fundum, ita heic ſponſus ſponſam emeret. Obvium autem eſt [b] שועור הכסף בפרוטה ובשוה פרוטה *æſtimatur argentum heic dandum numulo dicto Prota, aut ejuſdem nummuli valore*, de qvo ſatis nos [c] alibi. Scilicet Nummorum genus erat minutiſſimum. Et tanti valoris minimùm oportuit eſſe, quod Sponſalium nomine heic donabatur. Locum autem nummuli hujus ejusve valoris obtinuit (d) ſeculis in recentioribus Annulus (ex aliarum gentium imitatione;) qua de re mox (e) plura. Sed vero non omnimoda bona in Sponſalibus contrahendis Nummuli locum legitime obtinebant. Nam ſi res, eo nomine data (f), aut eſſet דבר שהוא אסור בהנאה *id quod uſibus apud eos humanis interdiceretur*, veluti fermentum tempore Paſchatis, caro in lacte, id genus cetera, idque ſive ex lege ſive ex ſcribarum ſcitis vetita, irrita planè habebantur ſponſalia. Parile jus obtinuit, ubi Sacerdos ex eduliis quæ קדשים *Sanctorum* nomine generi ſacerdotali debebantur, parte illa deſumptâ quampiam ſibi deſponſaret. אינה מקודשת מפני שלא הותרו אלא לאכילה בלבד *Irrita erant*, inquiunt, *inde ſponſalia, quia ea comedere, non aliter uti, ei licuit.* Idem ſcribunt de המקדש את האשה כגזל בגניבה ובחמס *eo qui deſponſaret ſibi uxorem dato eo quod raptu, furto aut vi poſſidebat.* Scilicet, non ſuo. Quod tamen ſic temperatur, ut ſi aut à priſtinis dominis velut derelictæ res ejuſmodi haberentur, aut ab ipſa, quæ deſpondenda erat, eſſent ablatæ, vim ſortirentur ſponſalia, modò poſteriori heic ſpecie aut præcederent inter ſponſos verba contrahendi aut expreſſim fœmina, ſua dicta à ſponſo recepto, verbis ſponſalitiis annueret. Alter enim, ubi bono

(a) *Geneſ.* 23. 9. [b] *Miſna tit.* Kidoſchin *cap.* 1. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 48. (c) *De Jure Nat. & Gent. lib.* 6. *cap.* 2. *pag.* 671. (d) *Ritule* Maharil *fol.* 83. a Machzor *Germ. part.* 1. *fol.* 336. *col.* 4. Theſuboth *ad Maimonid. lib.* Naſhim, *theſub.* 18. [e] *Cap.* 14. (f) *Miſna & Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap.* 2. *fol.* 52b. & 56. b. *Maimonides halach.* Iſhoth. *cap.* 5. & *halach.* Memarim *cap.* 4. *Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 48. & *negat.*

bonorum aliqvod genus legitimum, nummuli minimi valoris aut eo majoris, dabatur non ſine formulâ jam dicta verborum, fœmina, accipiendo tantùm, ſponſa fiebat legitima. Alias habent hac de re ſubtilitates hujuſmodi. *Libello* fiebant Sponſalia, ubi arra ſeu pretio, ſive dato ſive neglecto, verba ejuſmodi à ſponſo coram teſtibus idone: inſcriberentur, ipſeque libellus ſponſæ ab eo traderetur, ita tamen u: nec ſponſa inſciente inſcriptio fieret. Nam ſi inſciente illa inſcriberetur libellus, tametſi traderetur ſcienti, ſponſalia irrita habebantur: Legis ſermone hanc formulam niti volunt. Scilicet Divortium qu conjugia diſſolvuntur libello ex lege (a) fiebat. Ergo ut ſponſa quibus contrahuntur, libello itidem fierent, etiam ſine arra ſeu pr: tio, æquum exiſtimarunt. Inter Formulas (b) Libellorum ſeu ſy grapharum à ſeculis vetuſtis *in uſu*, hujuſmodi habent ſponſalitiam cui clauſulæ item adjectæ de dote futura ejuſque præſtatione ac fu ris Nuptiis.

נוסח שטר
אורוסין

בכך בשבת בכך ומים
לירח פלוני שנת כך וכך
לבריאת עולם למנין שאנו
מונין וכו׳ איך פלו׳ בן
פלו׳ אמר לה לפלונית
בת פלוני הווי לי ארוסה
כדת משה וישראל והבינא
ליכי מוהר בתולייכי כסף
זוזי מאתן דחזו ליכי
מדאוריתא וצביאת פלונית
ליה לארוסה וכן חתנה
לפלונית ארוסתו לכתוב

Formula Contractus
Sponſalitij.

Tali Feria, tali die menſis : *Anno tali à Creatione mun- juxta ſupputationem qua nos a: mur &c. Quo tempore Talis,* : *lius Talis, dixit Tali puellæ filiæ T. lis, ſis mihi Sponſa juxta inſtitutum Moſis & Iſraelitarum,* *dabo tibi dotem Virginitatis* *argentum ſcilicet 200 zuzorum qui ſumma competens eſt tibi ipſa lege. Et aſſenſum præ Talis* (puella) *ut ejus jam* *ſponſa. Ideoque ſponſæ ſuæ promiſit Dotem ſcri*

[a] *Deut.* 24. 1. (b) Sepher חפץ לכל *num.* 5.

להּ כתובתה בימי נישואית וכך אמר פלוני דכן אחריות שטר ארוסין זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי לפרוע שטר אריסין זה ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיים ובמות וקבל עליו פלו׳ זה אחריות וחומר שטר ארוסין זה כאחריות וחומר כל שטרי ארוכין די נהיגין בבנות ישראל וכו׳:	*ei conſtituere diebus eorum Nuptialibus. Inſuperq́ dixit, in me ſuſcipio atq́ in hæredes meos poſterosque præſtare, quod in hoc Libello Sponſalitio continetur, etiam ex pallio, quod in humeris meis, idque ſive vivam ſive moriar. Quin & ſuſcepit in ſe Talis* (ſponſus) *præſtandi, quod in libello hoc Sponſalitio continetur onus, juxta ea que ex more attinent ad alios ejusmodi Iſraelitidum libellos ſponſalitios &c.*
פלוני בר פל׳ עד׳	N. filius N. Teſtis.
פלוני בר פל׳ עד׳	N. filius N. Teſtis.
פלוני בר פל׳ עד׳	N. filius N. Teſtis.

Coitu Sponſalia fiebant, peracto non ſine binis minimùm teſtibus, verbis ſponſalitiis præeuntibus atque ipſo coitu arræ ſeu pretii locum occupante; ut הרי את מאורסת לי בבעילה זו *ecce ſis mihi ſponſa ex hoc coitu*. Formulam hanc ex ipſo legis ſermone haberi volunt כי יקח איש אשה ובעלה וגו׳ *cum* (a) *acceperit vir uxorem* ſeu *fœminam & coierit cum ea &c.* Ceterùm utcunqve valerent hujusmodi ex coitu Sponſalia, etiam à tenerrima (b) ætate, attamen eorum uſus (ut clandeſtinarum nuptiarum ferè Chriſtianis) à Majoribus interdictus eſt, idqve ſub pœna verberum, quibus

N inobe-

(a) *Ibidem.* (b) *Miſna tit.* Nidda *cap.5. Talm. Babylon. fol.44.* b.

inobedientes dicto ab iis,qvi rebus præerant,coerceri ſolebant. Rationem reddunt (a), שלא יהיו בני ישראל פרוצין *ne honeſtas publica inde ab Iſraelitis violaretur.* Unde fiebat etiam, ut fratriam, qvæ, fratre ſine liberis demortuo, Leviro ex lege jungenda erat, idqve ſi verba tantum legis inſpicias ipſo (b), ſine ſolennibus, ſolo coitu (ut ſupra (c) oſtenſum eſt) ſumi tamen ritè nollent (d) ſine aut pecunia ejusve valore dato aut libello, modo jam dicto. Dos item & Benedictio acceſſere, de qvibus infra. Formula autem verborum, juxta qvam ſive Libello ſive Nummulo Sponſalia fratriæ fiebant, ad hunc modum plerumqve ſe habuit. אנא פלוני בר פלוני קבילית ית פלונית יבמתי עלי לזון ולפרנסה כראוי *Ego N. filius N. accipio mihi N. fratriam meam mihi ex lege ducendam. ad alendam eam atqve ſuſtentandam, ut decet.* Peculiari autem nomine vocabatur contractus heic מאמר ſeu *collocutio* potiùs, qvàm קרושין ſeu *ſponſalia*, idque ob jus præcedens, quod Fratriæ & Leviro invicem competebat. Inprimis autem in contractu ſponſalitio ſpectandum erat, ut ita ſonarent verba, ut acquiri & poſſideri ſponſam à ſponſo, non hunc ab ea denotarent. Exempli cauſa (e), הריני בעליך הריני ארוסך הריני אישך *Ecce ego maritus tuus ſim, ecce Sponſus tuus, ecce Vir tuus*, Verba ſunt, è qvibus nec dictis nec ſcriptis nata ſponſalia. Atqvi ex hiſce הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי הרי את שלי הרי את לקוחתי הרי את חרופתי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי *Ecce uxor mea ſis, mea ſponſa, à me poſſeſſa, aut mihi adquiſita, Mea, mihi ſumta, addicta mihi, in mea poteſtate, mihi ut conjugalibus utamur amplexibus copulata*, atqve id genus aliis, contractus fiebant validi ac manifeſti, qvos קידושין ודאי appellitant, id eſt, *Sponſalia manifeſta.* Quoties ſcilicet ſive interroganti ſeu ſtipulanti ſive enuntianti hiſce modis viro aſſenſum præberet puella. Hujùſmodi verò

(a) *Obadias Bartenorius ad tit.* Kidoſchin *cap.* 1. §. 1. *Maimonides halach* Iſhoth *cap.* 3. (b) *Vide Gemar. Babyl. & Miſn. tit.* Nidda *cap.* 5. *fol.* 44. & 45. (c) *Lib.* 1. *cap.* 12. *pag.* 81. (d) *Gemar. Babyl. tit.* Jabimoth *cap.* 5. *fol.* 52. a. [e] *Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap.* 1. *fol.* 5. & 6. *Maimonid, halach.* Iſhoth *cap.* 3.

הרי את מיוחדת לי הרי את מיועדת לי הרי את verò עזרתי הרי את נגדתי הרי את צלעתי הרי את סגורתי הרי את תחתי הרי את עצורתי הרי את תפושתי *Ecce mihi unica ſis, mihi condicta, ſeu conſtituta, auxilium meum, mihi alter ego, coſta mea, cuſtodienda mihi, ſub me, mihi cohibenda, à me capta,* ſeu *mihi captiva*, ubi ſermo præceſſerat matrimonialis, habebantur pro קידושין בספק ſeu *ſponſalibus dubiis.* Quod ſi ſermo Matrimonialis non præceſſerat, nihili ſunt habita. Dubia autem Sponſalia ſeu ex incerta contrahendi formula nata ejuſmodi erant, ut ante deductionem (ſi ſponſus deducere & ſponſa deduci vellet) manifeſta & perfecta verbis ſolennibus fierent. Sin verò, Repudii libello dubium illud vinculum (a) erat ſolvendum. Si dixerat aut ſcripſerat vir, *Sponſa ſis dimidio* aut *parti mei*, valebat contractus non minùs ac ſi dixiſſet, *Sis tu mihi in uxorem, quemadmodum alia eſt mihi uxor.* Nam ubi uxores plures ſimul duci ac retineri quibant, earum nulla plusquam mariti partem habebant. At ſi dixerat חציך מקודשת לי *Pars* aut *dimidium tui mihi in Sponſam*, aut הרי את מקודשת לי ולזו *ſis mihi atque huic ſponſa*, res irrita habebatur. Nam fœmina cui non erat, ut viro, Polygamiæ jus, ita dividi nequibat, adeoque nec verbis ejuſmodi conſentiens teneri.

(a) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap. 4. & 7.*

Cap. III.

De Minorum Sponſalibus, *maximè* Puellarum; *ſive in patria eſſent poteſtate, ſive emanciparentur, ſive aliàs poteſtatis ſuæ. De* internuntiis *ſeu* Proxenetis, Sponſalium *à puella minore initorum* Renuntiatio, *ejuſque Formula.* Teſtes.

Contractus autem Sponſalitii fiebant aut ex conventione ſola Sponſi & Sponſæ [ut capite ſuperiore] ubi ſuæ erant poteſtatis; aut ex aſſenſu ſive patris ſive tutoris, ſi annis minores aut nondum pubertatis plenæ eſſent; aut per Internuntium ſeu Pro-

xenetam. Puella usqve ad annum duodecimum diemqve inſuper unicum (anni heic nec Solares nec Lunares; ſed civiles, & ad intercalandi rationem putabantur) קטנה & תינוקת ſeu *Minor* (a) nuncupabatur, niſi manifeſta præproperæ pubertatis ſigna nomen juvenculæ, quam נערה vocant, fortè anticipaſſent. Per ſex qvi ſeqvuntur menſes נערה ſeu *juvencula* dicta eſt pro גדולה: ſeu *annis majore* habita. Dein בוגרת ſeu *pubertatis* erat *plena*. Maſculus annis erat קטן ſeu *Minor* usqve dum præter diem unicum expleverat annum decimum tertium. Tunc גדול ſeu *Major* atqve איש ſeu *Vir* habebatur. Atqve ante hanc ætatem contractus ſponſalitius maſculi (b) irritus plane erat. Minores autem puellæ in poteſtate patria fuere non omninò ſuà; uti etiam Juvencula ab ipſis Natalibus usqve ad plenam pubertatem, tametſi Minor per ſex poſtremos menſes non eſſet. Poteſtatis patriæ exemplum ſumunt è legis ſermone (c). *Filiam meam huic viro dedi in uxorem.* Et qvicqvid bonorum filiæ ante plenam pubertatem & perfectas nuptias advenerat, patri (d) cedebant. Adeo ut qvicqvid labore ſeu induſtriâ ſua ſibi intra ætatem illam comparaſſet, uti etiam & ipſa dos, ſi poſt ſponſalia & ante nuptias plenamqve pubertatem repudiaretur, aut vidua fieret, ad patrem ſolum attineret. Neqve intra hanc ætatem ſponſalia aliter ſive nummulo ſive libello fiebant, atqve ex paterno duntaxat conſenſu conventioneqve. Nullo à natalibus usqve ad plenam pubertatem tempore filiam ſic deſpondere non potuit pater. Formula erat hujusmodi; הרי בתך פלונית מקודשת לי בכסף זה *Ecce filia tua N. ſit Sponſa mihi hoc nummulo*, aut *Filiam tuam N. mihi hoc nummulo ſpondes?* cui Pater קידשתיה לך *deſpondeo eam tibi*; aut נתתיה לך *do eam tibi*, aut ſimile qvid reſpondebat; ſecundum ea, qvæ etiam Græcis & Romanis veteribus hodieqve in uſu. Coitu autem non deſpondebat pater filiam ante trimatum ejus, adjecto inſuper die unico. Scilicet & hoc modo מדעת אביה *ex aſſenſu patris* ſui filia deſponderi potuit; ſed juxta capite proximè ſuperiori dicta. Nam ab ætate illa coibilis, juxta eorum ſcita, ut ex ante dictis etiam liqvet, habebatur puella.

(a) *Maimonides hal.* Ishoth *cap.* 2. *& Magiſtri paſſim.* (b) *Miſnatit Kidoſchim cap.* 4. (c) *Deut.* 22. 16. (d) *Maimonid. hal.* Ishoth *cap.* 3. 7. *&* 10.

puella. Exactâ pubertate plena, deſiit poteſtas patria, ſuaqve incipiebat; qvod eſſe ברשות עצמה id eſt, *in ſuiipſius poteſtate* appellant. Maimonides (a); בגרה הבגרת אין לאביה בה רשות והרי היא כשאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא מדעתן *Patri poteſtas non eſt in filiâ plena pubertatis. Etenim eadem hujusce eſt conditio, quæ aliarum fœminarũ, quæ ſuo arbitratu tantùm deſpondentur.* Deio igitur ipſa, ſive Virgo, ſive Vidua, ſive Repudiata ritè contrahebat. Per internuntium ſeu Proxenetam quem שליח ſeu *Apoſtolum* nuncupant, ſive vir, ſive pater ante finitam poteſtatem patriam, ſive puella poſtquam erat ſuæ, ſponſalia inibat. Nec ſolum Internuncii poteſtas, ubi nomen ſive ſponſi, ſive ſponſæ futuræ ei deſignaretur, locum habuit. Etiam ut Sponſum ſponſamve ipſe pro ſuo libitu ſeligeret, ſi præſcripta erat ei poteſtas, legitima habebatur; ſed ſtrictiſſimè obſervanda. Inſtrumentum, qvo proxenetæ poteſtas mandari ſolita eſt, nuncupant שטר הרשאת שידוכין (b) *inſtrumentum* ſeu *libellum poteſtatis conjugis contrahendi.* Formula proxenetæ viri erat הרי את מקודשת לפלוני בכסף זה או בשטר זה *Ecce tu ſponſa ſis N. hoc nummulo*, aut *libello.* Ubi fœminæ proxeneta aderat, futurus ſponſus dicebat הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי *Ecce N. cujus tu internuntius es, ſponſa mibi ſit;* aut *ſpondesne eam mibi?* Huic reſpondebat procurator קידשתיה לך *deſpondeo eam tibi*, aut נתתיה לך *do eam tibi*, aut id genus aliud ſimile. Qvemadmodum autem minimè inſciente puella, ubi ſuæ erat poteſtatis, ſcribendus erat libellus ſponſalitius, ita nec inſciente ſive patre ſive proxeneta, ubi eorum alteruter partes puellæ ſuſtinebant. Atqve eadem ipſa formularum ratio qvæ inter ipſum ſponſum ſponſamqve ſuæ poteſtatis habebatur, aliàs obtinebat qvoties aut pater aut proxeneta interveniret. Sponſalia autem cum puella minore ſive ſuæ, per emancipationem, poteſtatis factâ, ſive per patris mortem, ante annum ætatis ſextum erant plane (b) irrita. Et Tutorum vicem præſtabant heic Agnati cognative adſciti. Nam tametſi tutores nomine hæreditatis & bonorum pupillis dabantur (d), & conſeſſus juridici

(a) *Halach.* Ishoth *cap.3.* (b) *Sepher* לכל חפץ (c) *Idem tit.* Ishoth *cap.4.* (d) *Maimonid. halach.* Nechaloth. *cap.10.*

dici ordinarii etiam paſſim locum ejuſmodi tutorum uſurpabant, nihilominùs in ſponſalibus, tutorum ejuſmodi autoritas, quantum video, non obtinuit. Si decimum puella compleverat annum, nuncupabatur מקודשת למאינן *ſponſa* quidem, ſed *quæ* poſteà, ſi placeret, *renuntiare ſponſalibus* & renuere poſſet, uti etiam, licet inter ſextum finitum & decimum completum deſponſata fuiſſet, modò intra hoc temporis intervallum eam rei matrimonialis non inſcientem fuiſſe ſatis ex ingenio conſtaret. Aliter enim etiam irrita plane ipſa ejus qualiacunque ante annum illum ſponſalia. Hujuſmodi ſponſa antequam major fiebat renuntiare potuit; quo, non ſine duobus minimum teſtibus, facto, rejiciebatur etiam à ſponſo ſine repudii libello, eò quòd Sponſalia velut tantum in ſuſpenſo fuerant. Vocabatur hujuſmodi puella poſteà ממאנת ſeu *quæ ſponſo renuntiant*. At verò ſi, uſque dum major eſſet, ſponſi amplexus ei placerent, dein perfecta habebantur ipſa Sponſalia minori, ut dictum eſt, ætate contracta. Renuntiationem hujuſmodi vocant מיאונין, quæ in Triumvirali minimum conſeſſu [a] peragenda erat. Formula ejuſmodi Renuntiationis, quam גט מיאון *libellum Recuſationis* ſeu *Renuntiationis* appellitant, ad hunc ferè modum in lingua pluſquam ſemibabylonica [b] ſe habuit.

נוסח גט מיאון	Formula Libelli Renuntiationis (puellæ ſcilicet Minorennis.)
בכך בשבת כך וכך יום לחרש פלוני שנת כך וכך למנין פלוני מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו ואמרה שאמי או אחי הטעוני	FEria N. die N. menſis N. Anno N. juxta Computum N. Recuſavit ſeu renuntiavit N. Filia N. coram nobis ad hunc modum verba faciens; Mater mea, aut frater meus errare me fecerunt; & de-

(a) *Miſna tit.* Sanhedrin *cap.* 1. (b) *Maimonid. halach* Geruſhin *cap.* 11. *Sepher* לכל חפץ *num.* 30. & *in Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 1. *fol.* 19. *col.* 1. & *Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap.* 13. *fol.* 107. & 108. *ipſa fere formula occurrit. Habetur item apud Sam. Petitum in Var. lect. lib.* 2. *cap.* 9.

והשיאוני או קידשוני ואני
קטנה לפלוני בר פלוני
והשתא גיליתי דעתי
קדמיכון דלא צבינא
ביה ולא קאימנא עמיה
ובדקנא פלונית דא
ואתברר לנא דעדין קטנה
היא וכתבנא וחתמנא
ויהבנא לה לזכות
ולראייה ברורה
פלוני בר פלוני עד
פלוני בר פלוני עד

& deceperunt me, & deſponſarunt me hactenus Minorem cuidam N. Filio N. Nunc vero animi mei ſententiam coram vobis aperio, illum mihi non placere, neque me cum illo manſuram. Et inquiſitione à nobis factà manifeſtum fiebat nobis eam hactenus eſſe annis minorem. Et ſcripſimus hoc, & ſubſignavimus, & ſecundum jus ejus & in luculentum rei teſtimonium dedimus.

Teſtis N. Filius N.
Teſtis N. Filius N.

Adjicitur ex more majorum à nonnullis (a) ויהיבנא לה רשות למהך ולהתנסבא לכל גבר דתצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן לעולם *& damus ei poteſtatem abeundi, ut nubat cuicunque viro voluerit, nec quiſquam ei interdicatur ab hoc tempore in perpetuum.* Quæ ferè adjici ſolita libellis divortii, quorum formulam in ſequentibus exhibemus. Puellæ, quæ ita Sponſalibus in minore ætate inchoatis renuntiaverat, ratio non alia habebatur, quam ejus, qua cum nulla omninò inita ſponſalia, ſive Sacerdotum conjugia ſpectes, ſive affinitatem; excepto tantùm ubi fratria ejuſmodi minor Leviro ex lege eam capienti ità renuntiaverat, quod ſcilicet fas habebatur. Nimirùm ea in ſpecie [b] patri Leviri interdicta eſt puella ita renuntians. Quoniam ex ipſa lege ſacra velut nurus, ante renuntiationem, habebatur. Hæc fermè habent de Minorum Sponſalibus

(a) *R. Iſaac Bar Abba in* Sepher Ittur *apud autorem* Magid Miſna *in Rambam hal.* Giruſchin *fol. 269.* b. (b) *Miſna tit.* Jabimoth *cap. 13. & Maimonides halach* Giruſhin *cap. 4.*

libus atqve proxenetarum in hiſce poteſtate qvà ex Jure fiebant ſtricto. Ceterum ex Majorum monitis ſeu conſilio (qvod etiam velut præceptum prudenter amplectendum ſuadent) nec per proxenetam fieri debebant Sponſalia, niſi ſponſus ſponſaqve ſe invicem anteà eſſent contuiti, nec puella ante annum duodecimum à patre collocanda, aut à viro contractu ſumenda. Hoc ſcilicet, ut puella minime collocaretur, dum ſuæ conditionis eſſet nimis ignara. Illud verò ne non tam Nuptiarum ſolatium, quam uxoris imparis tædium & diſplicentia, adeoqve repudii materies abſenti compararetur. Adeo autem ex contractus ſponſalitii ſubſtantia ſemper erant teſtes, iiqve idonei, ut ſi unicus duntaxat adeſſet, nedum nullus, licet ſponſus ſponſaqve inita pariter faterentur ipſi ſponſalia, irritus (a) plane haberetur.

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſhin *cap. 3. fol. 65.*

CAP. IV.

De Vi *ac* Metu; *& ſingularibus aliquot ſponſalium contrahendorum ſpeciebus; quà* valida, *quà* irrita. *De* Surdo, Muto, Fatuo, Viragine, Hermaphrodito, Genitalibus obſtructo. *De ſponſalibus initis cum* inceſtûs *nomine interdictis*, Secundariis, *cum aliis quæ vetentur. De* Apoſtatis Ebræis.

SI Sponſa coacta fuerat Vi aut Metu, irrita fuiſſe ſponſalia pronuntiant; non item, ſi ſponſus (a). Qvoniam neqve de vi in eum illata, nec de ejus metu æqvè præſumitur. Et repudiare pro arbitratu potuit. Si ſponſus annuente ſponsâ, libellum ſponſalitium, ut ſupra dictum eſt, inſcriptum tradens etiam adſtanti puellæ alii dixerat, ואת כמי *& tu etiam*, aut וכן גם את *& ſimiliter tu*, aut ejuſmodi qvid aliud, utræqve ſponſæ (modò etiam & heic nummulus ejuſve pretium daretur) fiebant. Niſi autem nummulus nummulive pretium heic, juxta ſuperiùs dicta adhibitum, acceptum fuiſſet puellæ, ſive ſua manu, ſive ab alio in ſui commodum, ſive in loco aliqvo ſuo in ſui item commodum poſitum, idqve ex manifeſta animi ejus ſententia, ubi ſuæ erat poteſtatis, ſponſalia valida inde non erant. Simi-

(a) *Maimonid.* Ishoth, *cap. 4. & 5.*

Digitized by Google

Similis erat ratio, ubi in poteſtate erat patria. Sponſalia rite ſatis contrahebant *Surdi* & Muti (hi ſcilicet ſignis ac nutibus) atque ebrii, modo vino plane non eſſent ſepulti; minimè verò Fatui. De Eunuchis (a) alibi diximus. Sterilis etiam virago, ſeu אילונית, ſatis rite deſpondebatur. Atqui tum Hermaphroditi, tum Genitalibus Obſtructi, quem טומטום nuncupant, ſponſalia ſive maſculi ſexûs nomine ſive fœminei, dubia habebantur, uſque dum de præpollente ſexu ſatis conſtaret. Contracta cum earum aliqua, quarum coitus Inceſtûs aut Turpitudinis nomine (præter fœminam menſibus laborantem) interdicitur (b), plane nulla erant. Iſtâ tantùm exceptâ אין קידושין תופסין לערוה *ubi coitus Inceſtus eſſet* aut *Turpitudo* (ita ſignanter dicta) *ſponſalia locum habent nullum*, ſed planiſſimè irrita ſunt. Atqui ubi ex Secundariis aliqua, aut aliqua ex eis, quæ præceptis negativis quidem, ſed nec ſub pœna Exciſionis nec Mortis, veluti Vidua Pontifici maximo, Repudiata Sacerdoti gregario, id genus aliis, interdicuntur, aut ex eis, quæ affirmationis notâ, ut ſupra oſtenſum eſt, veluti Viciata Pontifici maximo, vetantur, aut ex Fratriæ Copulatis aliqua deſpondebatur, ſponſalia omnimodo valida habebantur; ſed tamen libello repudii ſolvenda. Excipiunt heic viduæ demortui ſine liberis fratris cum extraneo ante Leviri renuntiationem ſponſalia, quæ in ſponſalibus dubiis cenſent. Cum Gentili ſive libera ſive ancilla Ebræi ſponſalia plane irrita erant, juxta ea quæ alibi (c) item oſtendimus, uti & Gentilis aut ſervi cum Ebræa. Ebræi Apoſtatæ non minus ac alius cujuſpiam Ebræi ſponſalia valebant.

(a) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 16. pag. 630.* (b) *In Levit. 18.*
(c) *Lib. 5. de Jure Natur. & gent. cap. 12. &c.*

CAP. V.

De Sponſalibus Conditionaliter *initis*; *& de Singulari* Conditionum *in contractibus, maximè Sponſalitiis,* Jure *ac* Natura.

UT Contractus reliqui, veluti Emtio, Venditio, Permutatio, & quæ fuere ſtipulationes, etiam & ipſa Repudia, ita & Sponſalia tam Conditionaliter quam Purè concipiebantur. Conditio autem (quam תנאי nominant) aut Præcedens eſt aut Subſequens. Subſequenti heic conditione, juxta Magiſtros, Sponſalia aut Repudia infirmari nequibant. Sed velut futurus conventioni modus adjici potuit, eo nomine ſolum cenſenda. Præcedens autem conditio (qua ipſe contractus ita nitebatur, ut illâ non impletâ, hic planè irritus fieret) nulla ſive Sponſalibus ſive Repudio ritè adjiciebatur, cui qualitatum harum Quatuor (a) ulla deeſſet, admiſſis interim, quæ item mox dabimus aliquot exceptionibus. Prima eſt, Reduplicatio quam כפול appellitant. Secunda, ut Affirmativa pars præcederet in ea Negativam. Tertia ut in ipſa verborum prolatione Conditio præcederet Rem, cui adjecta eſt. Quarta demum, ut eſſet poſſibilis. Si harum ulla abeſſet, nihili erat adjecta conditio, & contractus ipſe, purus. Exempli causâ; ſi dixerat quis puellæ, *ſi dederis mihi centum, ſponſa mihi ſis ex hoc denario,* quem accipit puella; pura erant ſponſalia; nec conditioni locus, quoniam aberat Reduplicatio hæc; *& ſi non dederis, ſponſa mihi non ſis.* Neque in Sponſalibus ſolùm contrahendis atque Repudiis, ſed in quibuscunque aliis contractibus neceſſariam fuiſſe ejusmodi Reduplicationem volunt Magiſtrorum nonnulli. Alii duntaxat in Sponſalibus & Repudiis neceſſariam eſſe contendunt. Et vetus eſt & inſignis ea de re (b) controverſia. Reduplicationis hujus exemplum habent ex illa Moſis formula (c), *ſi tranſierint filii Gad & filii Ruben &c.* ſi verò *non tranſierint &c.* Et prioris ſententiæ

(a) *Maimonides halach.* Ishoth, *cap. 6.* (b) *De ea re vide Rabbi* Shem Tob, *alios citatos ad Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 6. fol. 238.* (c) *Numer. 32. 29.*

tiæ Magiſtri notant hanc nec ad Sponſalia, nec ad Repudia attinuiſſe, ideoque etiam in ceteris, quæ circa bona itidem verſantur, exemplum eſſe ſequendum. Si ad hunc modum quis contraxerat, *ſponſa mihi ſis ex hoc denario* (quem accipit illa) *ita tamen, ut ſi non mihi dederis centum, ſponſa mihi non ſis*, conditio nulla eſt, quia res ipſa, ſcilicet Sponſalia, eam præcedit. *Si non mihi dederis centum, ſponſa mihi non ſis; at ſi dederis, mihi ſponſa ſis ex hoc denario*: Non valet conditio לפי שהקדים לאו להן *eo quod negativa pars ejus præcedit Affirmativam.* At Sponſalia ipſa valida & pura. *Si aſcendas in cœlum, aut in abyſſum deſcendas, ſponſa mihi ſis ex hoc denario; ſi non aſcendas aut deſcendas, ſponſa mihi non ſis*: Sponſalia itidem pura erant, quoniam Impoſſibilis Conditio. Si conditio eſſet Poſſibilis, at ex interdicto Legis illicita, veluti, *Si comederis adipem & ſanguinem, carnem porcinam, aut ejusmodi quid aliud, ecce ſponſa mihi ſis ex hoc nummulo, ſin verò, &c*, Valebat conditio, nec fiebant Sponſalia, niſi impleretur: eo quod non minus in puellæ erat poteſtate non comedere, quam non deſponderi. At ubi conditio erat non ſolùm illicita, ſed etiam extra puellæ poteſtatem, inter impoſſibiles cenſebatur. Si verò licita eſſet, tametſi ſine alterius aſſenſu impleri nequiret, ex eâ pendebant ſponſalia. Ut, ſi fundum Rubenis emeret, aut ſi ſponſalia inter Simeonem & Mariam faceret. Ceterum quandocunque Subſequens conditio, quæ ſponſalitiæ conventioni ut modus adjiciebatur, ſacræ legis præſcriptis adverſaretur, ita tantum ea vim habuit, quatenus ad ea, quæ in bonis (a) familiæve facultatibus erant, duntaxat ſpectabat. Si ſponſalibus adjectus erat modus futurus ſeu conditio ſubſequens, ſponſum nec ad alimenta, nec veſtes, nec debitum conjugale teneri; ab alimentis & veſtibus ſponſæ præſtandi immunis erat, non à debito conjugali. Trium horum ſcilicet ex lege viro (b) impoſitorum (de quibus plura inferius) (c) prima duo ad ea, quæ in bonis ſunt, attinent; non item tertium. Atque ita receptior eſt diſtinctio de regula illa כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאי בטל

 Si quis

(a) *Gem. Bab. ad. tit.* Kidoſchin, *cap. 1. fol. 19.* b. *& ad tit.* Gittin, *cap. 9. fol. 84* b. *& Maimonid. halach.* Ishoth, *cap. 12.* (b) *Exod. 21. 10.* (c) *Lib. 3. cap. 4.*

Si quis conditionem adjecerit quæ Legis præſcriptis adverſetur, irrita eſt. Nam exceptio adjicitur חוץ מדבר שבממון *niſi de re fuerit quæ in bonis cenſenda.* In Sponſalibus autem, quibus Conditiones quales diximus præcedentes adjiciebantur, ſtatim implenda erat conditio, adeoque ſtatim, eâ impletâ, vim ſuam illa habebant. Qvod ſi tempus adjectum eſſet conditioni, ab ipſa conditione impleta, modo intra diem præſtitutum impleretur, ſponſalia firma erant, nec antè omninò ſponſalia; veluti, *ſi hoc anno tibi dedero centum, ſponſa mibi eris ex hoc denario; ſin verò, ſponſa mihi non eris*, ac denarium dediſſet ille menſe Niſan, ſeu Aprili, ac poſtmodum menſe Elul ſeu Auguſto aut Septembri centum ſolviſſet, à ſolutionis tempore firma erant, nec antè, ſponſalia; adeo (a) ut ſi interim quis alia inierat cum ea ſponſalia, ejuſce tantum ſponſa facta fuiſſet. Quod ita intelligendum eſt, niſi adjiceretur, מעכשיו וגו, id eſt *ab inſtanti hoc tempore*, ſeu *amodo ſponſa mibi eris ex hoc denario.* Nam vis ejus vocabuli retrotractiva erat ac ejuſmodi, ut ſponſa ea eſſet דמפרע משעת הקידושין אף על פי שלא נעשה תנאי אלא לאחר זמן מרובה *toto tempore retroacto ab ipſo ſponſalium momento, tametſi conditio diu poſt ea non impleretur.* Adeoque nec intervenientia ſponſalia ſecunda primis obſtabant. Atque eadem juris ratio in Conditionibus obtinebat, ſive Repudium haberetur ſive Contractus aut Stipulatio qualiſcunque. At verò ubi מעכשיו *ab hoc tempore*, ſeu *deinceps* adjiciebatur Contractibus, qui in diem fiebant, nec Reduplicatio erat neceſſaria, neque neceſſarium ut Conditio ipſa in verborum prolatione contractus Subſtantiam præcederet. Et niſi impleretur conditio, contractus à toto tempore retroacto nulla habebatur. Integrum verò erat ſponſis etiam ſine teſtibus diluere conditionem ante diem, in quem fiebat, & omnino pro arbitratu ſuo poſt eam ſponſalibus adjectam, ita ut ſi ſequeretur (b) deductio ſeu coitus, deſineret eſſe plane conditio, & ſponſalia ipſa omnimodo rata in nuptias mutarentur. Conditio, *ſi votis immunis eſſet ſponſa*, pro impleta habebatur, ſi quolibet trium votorum, quæ ſolenni fœminis in uſu erant, abſtinere ſcilicet à carne, abſtinere à vino, nec veſtium ornatu uti, tantum vacaret. *Si votis*

(a) *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 6.* (b) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap. 8. ad finem.*

omnibus eſſet immunis; nullum (a) voti genus excipiebatur. *Si à vitiis* corporis eſſet pura; de omnimodo corporis vitio, quo Sacerdotes à Sacris arcebantur, capiendum erat. Vitia ejuſmodi Sacerdotum enumeravimus libro ſecundo de Succeſſione in Pontificatum. Sed & alia etiam erant, quæ Sponſalia hac Conditione contracta ſolvebant; veluti Fœtor, Lingva impedita, disjunctæ ad palmi ſpatium Mamillæ, vulneris ex canis morſu Cicatrix, Calvities.

(a) *Ibid. cap.* 7. & *Miſna & Gem. Babyl. tit.* Cethuboth *fol.* 72. b. & 75. b, *Adde Maimonid. halach.* Iſhoth. *cap.* 25.

Cap. VI.

Si plures, *quarum aliqua ita* interdicta *eſt, ut irrita plane eſſent cum ea Sponſalia*, unico libello, *ſeu* unico dato nummulo *quis* ſibi ſimùl ſpoponderat. *De* incerto perſonarum; *ac de* Procuratore demortuo, *de quo in* dubio *erat, utrum vivus Sponſalia contraxiſſet.*

UBi Plures, in quibus una aliquotve erant, quorum Sponſalia inceſtûs nomine, ex ratione ſive conſangvinitatis ſive affinitatis, aut ratione ſervitutis, aut quod gentiles eſſent, interdicta ſunt, unico ſponſaliorum libello, verbi gratia, pluraliter & omnium ſimùl nomine tradito deſpondebantur, irrita erant (a) omninò ſponſalia; veluti ſi ſpopondiſſet Ruben ſibi ita unico libello binas ſorores ſeu matrem & filiam, aut liberam & ancillam, Iſraelitidem & ethnicam. Ceterùm ſi nummulo ritè dato, facta fuiſſent verba, aut, dato libello, ſcriptura in hunc ſenſum הראויה מכם לביאה תהי מקודשת לי *quaecunque è vobis mecum licitè poſſit coire*, ſeu *idonea ex lege mihi poſſit eſſe uxor*, *ſponſa mihi ſit*, omnes præter interdictas ſponſæ ſiebant. Si cum binis ſororibus ita concepiſſet quis ſponſalia אחת מכם מקודשת לי בזה *altera ex vobis mihi ſponſa ſit ex hoc denario*, quem aut utraque accipit, aut utriusque nomine altera; aut cum

(a) *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap.* 9. *Miſn.* & *Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap.* 1. *fol.* 50. b. &c.

patre ſic (ubi in patria poteſtate puellæ) אחת מבנותיך מקודשת לי בזה *altera ex filiabus tuis ſponſa mihi ſit ex hoc*, atque annuens accepiſſet pater; eousque cum utraque inibantur Sponſalia Dubia, ut ſine libello repudii neutrius ſatis dirimi poſſent. Ita tamen ut ſponſo jam nefas eſſet alterutram ducere. Nam utraque libello repudianda. Etenim re integra, alterutram ſeorſim deſponſatam ritè ſibi ſumere potuiſſet. Quoniam verò de quanam earum ſponſalia illa dubia intelligenda eſſent non liquebat, ac dubium pariter ad utranque ſpectabat, idcirco, ne ſponſæ ſororem is duceret, ab utraque erat abſtinendum. Et ne alienam uxorem duceret quicunque alius alterutram earum ſibi ſumens, utraque erat libello repudianda. Si Procurator filiam, ipſe matrem ſibi ſpoponderat, nec ſatis conſtiterat, quiſnam eorum prior ſpoponderat, neutra itidêm licita. Repudianda utraque, ratione jam dicta. Et in ſimilibus jus ſimile. Si puellæ procurator ſponſalia cum quopiam ejuſce nomine contraxerat, dum ipſa ſibi alia inierat, adeo, ut, quænam præcederent, eſſet incertum (a), aut ſponſus uterque libello eam repudiabat, aut repudiante altero, alter eam ducebat. Quod tamen intelligendum eſt ברחוקין ſeu *ubi extraneus invicem eſſet Sponſus uterque*, non בקריבין ſeu ubi *conſanguinei* eſſent ejusmodi, ut ex lege interdiceretur alteri alterius uxorem, tametſi ſolutam, ducere. Tunc enim ut uterque libello eam repudiaret exigebatur. Ne ſcilicet ex dubiis ejusmodi Sponſalibus eveniret, ut is qui duceret, in leges de inceſtu committeret. Procurator Simeonis, cui poteſtas cum Maria contrahendi ſponſalia, moritur, nec ſatis liquet, utrum contraxerit nec ne, præſumitur eam contraxiſſe. Ratio adjicitur (b); שחזקת שליח לעשות שליחותו *quoniam præſumendum eſt, procuratorem mandata et commiſſa fuiſſe executum*. Unde fiebat, ut nullam earum quarum ſive conſanguinitas ſive affinitas Mariæ, ex lege in cauſa eſſet, ut marito ejus jungi nequirent. Simeon poſtmodum ſibi rite ſpondere poſſet. Simeoni quinq; ſint filii, Rubeni filiæ totidem. Fit Simeon procurator omnium ſimul filiorum ſuorum, qui cum Rubene ita contrahit אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבניך

(a) *Miſn. & Gemar. tit* Kidoſchin *cap.* 3. (b) *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap.* 8. *fol.* 64, 2

מבניך *una ex filiabus tuis Sponſa ſit uni ex filiis meis.* Sponſaliæ cum ſingulis naſcuntur hinc Dubia. Nec cuipiam è filiis hiſce ullam ex illis ducere licebat. Sed à ſingulis ſingulæ (a) repudiandæ. Filiabus igitur ſingulis Quinque erant in ſpecie hujuſmodi repudii libelli neceſſarii, id eſt à quolibet filiorum unicus. Quoniam nempe ad ſingulos æque tam hujus filios quam illius filias ſpectabant Sponſalia ita Dubia. Moritur ex filiis unus ſine prole; tum ſingulis libellis repudii filiarum cuilibet à ſuperſtitum fratrum quolibet renuntiandum erat; tum ab eorum aliquo renuntiatio alia ſingulis filiabus fieri debuit nomine uxoris fratris ſine prole demortui.

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 2. fol. 52. a.*

CAP. VII.

De ſolenni Sponſalium Benedictione.

Ex more veteri à ſacra Benedictione, ut alias res quas facturi eſſent, ita etiam Sponſalia contrahenda plerumque auſpicabantur. Formula Sponſalibus propria ad hunc fermè modum erat (a) concepta.

ברכת אירוסין
ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
אשר קדשנו במצוותיו
וצונו על העריות
ואסר לנו את הארוסות
והתיר לנו את
הנשואות על ידי
חופה וקידושין ברוך
מקדש עמו ישראל
על ידי חופת
קידושין ׃

Benedictio Sponſalium.

B*enedictus ſis Domine DEus Rex Mundi; qui Sanctificavit nos præceptis ſuis, & Inceſtu nobis interdixit, atque ut à ſponſis abſtineremus voluit, ſed uxores tam thalamo quam ſponſalibus conjunctas nobis permiſit. Benedictus qui ſanctificavit populum ſuum Iſrael per thalamum & Sponſalia.*

Poſtrema

(a) *Gemar. Babylon ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 7.* b. *ſed & vide Maimonid. halach* Iſhoth, *cap. 3. & adjectum Commentarium.*

Poſtrema verba vertit Genebrardus (a), *permittens ductas in matrimonium interventu thori genialis & conſecrationum conjugalium*. Hac uti conſvevit ſive Sponſus ipſe, ſive proxeneta, ſive quis alius adſtans nomine ſponſi, ante verba quibus Sponſalia contracta. Acceptò eam ferunt, uti fere alias Benedictionum formulas Ezræ (b) ejuſque Sapientum Collegio ſeu viris Synagogæ Magnæ. Ubi ejuſmodi Benedictione prætermiſſâ, quis contraxerat Sponſalia, adjiciendam eam olim ex more non fuiſſe vult Moſes Maimonides. Sed mos receptior Ebræorum Europæorum (qui tamen agnoſcunt morem jam dictum in Oriente obtinuiſſe) etiam Sponſalibus jam contractis Benedictionem adjicere. Et Formula hæc in libris eorum ritualibus hodiernis occurrit. Solitus benedicendi hic ritus ex majorum inſtituto fieri, adhibito Vini, ſi adſit, alteriusve potus, qui in uſu, poculo, cui ètiam ſua, pro more, præit benedictio. Sed ſi abſit ejusmodi poculum, ſola Sponſalia benedicuntur. Solennis poculi vini pleni benedictio eſt ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui creaſti fructum vitis.* Utrâque Benedictione peractâ, guſtatum à Benedicente poculum Sponſis traditur aut à ſponſo ſponſæ, ubi is tam benedicit quam præguſtat. Seculis etiam recentioribus, aut fieri volunt, aut iterari ſaltem ſive Sponſalia ipſa, ſive teſtimonium eorum proximè ante nuptias ſeu deductionem, idque in atriis ſynagogarum, ut videre eſt in Ritualibus (c)

(a) *In ſubjunctis Chronologiæ pag.* 73. (b) *Videſis Maimonid. halach.* Kiriath Shemai *cap.* 1. §. 7. (c) *Maharil fol.* 83. b. & Machzor *Germ. fol.* 136. *partis* 1æ.

CAP. VIII.

De Præſtituto *ſeu permiſſo* Puellis deſponſatis *ante deductionem* Moræ tempore, *ac* Caſtitate *interea obſervanda.*

SPonſalia peracta ſequebatur pactum Dotale, Deductio item atque ipſæ Nuptiæ, de quibus mox. Sed præſtituta erant ex more majorum tempora Moræ, qua ante ductionem uti

(a) li-

(a) licuit. Minor in poteſtate patria deſponſata, niſi tam ipſa quam pater adſentiret, deduci nequibat à ſponſo ante duodecimū annum, ſeu antequam נערה ſeu *juvencula*, quod idem eſt, facta fuiſſet. Etiamſi poſteà rogaret ſponſus, ut libentèr deduceretur, ea per menſes duodecim à die, quo rogavit is putandos pro arbitratu ſuo deductioni ac Nuptiis ritè ſatis obſtare potuit, idque לפרנס את עצמה ut interim ſe futuræ vitæ communioni *perornaret aptaretque*. Si idem rogaſſet Sponſus, poſtquam è minore ætate Sponſa in pubertatem plenam ſeu in annorum duodecim (quod idem eſt) & ſex menſium ætatem exceſſiſſet, integrum ei erat non deduci per duodecim menſes ab ipſo plenæ pubertatis die. Ubi ipſo plenæ pubertatis exactæ die, aut poſteà intra annum ab eodem die Sponſalia inita erant, XII menſes itidem à pubertatis die putandi. At verò ſi annus à pubertatis plenæ die præteriiſſet ante ſponſalia, & demùm deductionem poſtularet Sponſus, triginta dundaxat dies, ab ipſo quo poſtulatum eſt, tempus erat moræ legitimæ, qua ſponſa pro ſuo uti potuit arbitrio. Quod itidem de ſponſis univerſis dicendum, quæ Virgines non erant. Eadem ipſa ratio juxta ſententiam receptiorem [b] obtinuit de ſponſo, ubi rogaret ſponſa deductionem. Quod ſi ultra tempora præſtituta deductione ipſe abſtineret, alimenta inde ab eo ſponſæ erant præſtanda, niſi ſcilicet, aut eorum alteruter tempore, quo ita fieri deberet deductio, morbo laboret, aut deductionis dies in eorum aliquem, in quibus deducere fas non erat (de qvibus infrà] incideret. Etenim tunc legitimum deductionis tempus uſque ad integram valetudinem & dies deductioni idoneos comperendinabatur. Quin tametſi ex ſponſalibus ipſis matrimonium ſeu conjugium verum initum erat, nihilominùs ante deductionem, ſive durante legitimæ moræ tempore, minimè omninò licitus habebatur Sponſorum Concubitus, ubi ſive Nummulo dato ſive Libello Sponſalitio juxta ſuperiùs dicta contraherent. Nam licet ex ipſo legis ſermone illicitus ejuſmodi coitus non

P ... eſſet,

(a] *Miſna tit.* Cethuboth *cap.5. Gemar. Babylon. ibi. fol.57.a. Maimonid. halach.* Iſhoth *cap.10. & vide Hugonem Grotium in Matth. 1.18.* (b) *Videſis* Magid. Miſne *ad Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. fol. 245.* a.

eſſet, attamen, ex inſtitutis Majorum, verberibus, qualia eis qui receptis moribus eſſent inobedientes debita, quæ מכת מרדות appellant, puniebatur. Etiam ſi Coitu contracta eſſent ſponſalia juxta antè memorata, denuò ante deductionem non impuné coibant. Sed intereà adulterium Sponſæ non minùs ultimo ſupplicio aliterve quàm uxoris deductæ, utpote alienæ uxoris, erat puniendum. Deductio autem non ita heic intelligenda eſt, ut omninò neceſſum eſſet ſponſam ex ædibus ſive ſuis ſi paternis in ſponſi aliaſve, adeoque in thalamum aliarum ædium, deduci. Æquè fieri potuit deductio in ipſis, ubi ſponſalia inibantur, ædibus ac in ædes ſponſi aliaſve. Qua de re mox fuſiùs. Temporis autem duodecim menſium ſeu Moræ quod diximus exemplum obſervant nonnulli ad illud de Samſonis ſponſalibus ac nuptiis. *Deſcendens autem* (a) *loquutus eſt ad fœminam, quæ placuit oculis ejus. Et reverſus poſt aliquot dies, ut illam acciperet, declinavit ut videret cadaver leonis, &c.* Videtur inquit Levi Gerſomides שנתנו לו שנים עשר חדש לפרנס את עצמה *permiſiſſe eos puella* (quam proſelytam fuiſſe volunt non gentilē, tametſi Palæſtinam; ut alibi (b) oſtenſum eſt) *duodecim menſes, quibus ſe adornaret*, nuptiis ſcilicet aptaret. Ubi verò ſponſa contumax deduci rite nolebat, eadem ipſa agendi formula ſponſo competiit, quæ in uſu ubi uxor contumax copiam ſui marito denegaret; de qua in ſequentibus.

(a) *Judic 14. 7.* (b) *De Jure naturali & gentium lib. 5. cap. 17.*

CAP. IX.

De Pactis Dotalibus. Virginis, Vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renuntiatæ á Leviro, aliarum, Dos *taxata. Singulare* Virginum genere ſacerdotali *heic jus. Et de* Jure Dotali *ante* Deductionem.

MOræ Tempore, ſeu ante deductionem, Pacta etiam dotalia erant ineunda, & Dos ſponſæ conſtituenda à ſponſo; ut ferè ἀντίφερνα ſeu Donatio propter nuptias jure Cæſareo a l-
habeti

Digitized by Google

hiberi ſolita. Dotem hanc appellant כתובה, & Hieroſolymitanè פרנא & פרן quod ipſum eſt Græcum *Φέρνη*. Si ſponſa virgo erat tametſi alteri anteà deſponſata fuiſſet,(modò poſtmodum ſive per repudium, ſive per viri mortem, ſive per leviri renunciationem ante deductionem, ſui fuiſſet facta juris)dos ei minor non erat conſtituenda (a) qvinqvaginta Siclis ſeu ducentis Zuzis, quod & vides in futuræ dotis *promiſſione*, quæ in formula Syngraphæ Sponſalitiæ ſuperiùs habetur. De virginibus autem, quæ Proſelytæ, Libertinæ, aut Iſraelitides captivæ & redemtæ ſeu poſtliminio reverſæ erant, jus heic pro more obtinuit, ut ita in virginibus conſerentur, ſi ante ætatis annum tertium & diem unicum Proſelytæ aut Libertinæ factæ fuiſſent aut Redemtæ ſeu reverſæ. Alitèr ob coitûs, dum apud gentiles aut in ſervitute agebant, præſumptionem, pro Virginibus illæ non habitæ; uti & alicubi antè eſt monitum. Vitiatæ autem (eam ſemper excipias, quæ ſive illecebris ſive vi compreſſa ex lege à comprimente dotanda erat; qua de re jam (b) dictum eſt) ac Viduæ factæ, Repudiatæ ſeu à Leviro renunciatæ, poſtquam deducta fuiſſet (nam tunc de coitu præſumtum eſt, niſi *ubi* ob immunditiem ſponſæ, ut infrà dicetur, ſe res alitèr haberet) viginti quinque Sicli, ſeu centum Zuzi è ſponſi bonis pro dote adſcribe*bantur*, quam & מנה ſeu *Minam* vocant. Atque ut minus non adſcriberetur, exegerunt majorum inſtituta. Zuzum (זוז ſcribunt) denario Romano argenteo æqualem faciunt. Neque ita novum eſt vocabulum, utpote tum in Miſna ac Gemara utraque (c) occurrens, tum in Syriaca Novi fœderis verſione (d) pro eo, qvod Drachma eſt ſubſtitutum. Valorem (e) autem ejus ad receptam olim monetæ æſtima-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 1. 4. & 5. Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 10. & 11. Talmud. Babylon. tit. indicato. fol. 10.* b. *51.* a. *& 54.* b. *& videſis* Halacoth Gedaloth *fol. 58.* b. *col. 3. ſeunum. 30.* (b) *Lib. 1. cap. 19.* (c) *Miſna tit. 6.* Cethuboth *cap. 1. & 5. item Gemara. Hieroſolym. tit* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 2. Babylon* Cethuboth *fol. 6.* b. *& 67.* b. *tit.* Chagiga *fol. 5. & vide Baal. Aruch in* זוז, *& Philipp. Aquinatem in* זוז. (d) *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. & halach* Erubin, *cap. 1. §. 12. & vide infra lib. 3. cap. 5.* (e) *D. Matth. 17. 24. D. Luc. 15. 4.*

Digitized by Google

eſſet, attamen, ex inſtitutis Majorum, verberibus, qualia eis qui receptis moribus eſſent inobedientes debita, quæ מכת מרדות appellant, puniebatur. Etiam ſi Coitu contracta eſſent ſponſalia juxta antè memorata, denuò ante deductionem non impunè coibant. Sed intereà adulterium Sponſæ non minùs ultimo ſupplicio aliterve quàm uxoris deductæ, utpote alienæ uxoris, erat puniendum. Deductio aútem non ita heic intelligenda eſt, ut omninò neceſſum eſſet ſponſam ex ædibus ſive ſuis ſi paternis in ſponſi aliaſve, adeoque in thalamum aliarum ædium, deduci. Æquè fieri potuit deductio in ipſis, ubi ſponſalia inibantur, ædibus ac in ædes ſponſi aliaſve. Qua de re mox fuſiùs. Temporis autem duodecim menſium ſeu Moræ quòd diximus exemplum obſervant nonnulli ad illud de Samſonis ſponſalibus ac nuptiis. *Deſcendens autem* (a) *loquutus eſt ad fœminam, quæ placuit oculis ejus. Et reverſus poſt aliquot dies, ut illam acciperet, declinavit ut videret cadaver leonis, &c.* Videtur inquit Levi Gerſomides שנתנו לה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה *permiſiſſe eos puellæ* (quam proſelytam fuiſſe volunt non gentilē, tametſi Palæſtinam; ut alibi (b) oſtenſum eſt) *duodecim menſes, quibus ſe adornaret*, nuptiis ſcilicet aptaret. Ubi verò ſponſa contumax deduci rite nolebat, eadem ipſa agendi formula ſponſo competiit, quæ in uſu ubi uxor contumax copiam ſui marito denegaret; de qua in ſequentibus.

(a) *Judic 14. 7.* (b) *De Jure naturali & gentium lib. 5. cap. 15.*

CAP. IX.

De Pactis Dotalibus. Virginis, Vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renuntiatæ á Leviro, aliarum, Dos *taxata. Singulare* Virginum genere ſacerdotali *heic jus. Et de* Jure Dotali *ante* Deductionem.

MORÆ Tempore, ſeu ante deductionem, Pacta etiam dotalia erant ineunda, & Dos ſponſæ conſtituenda à Sponſo; ut ferè ἀντίφερνα ſeu Donatio propter nuptias jure Cæſareo adhiberi

Digitized by Google

hiberi ſolita. Dotem hanc appellant כתובה, & Hieroſolymitanè פרן & פרנה quod ipſum eſt Græcum φέρνη. Si ſponſa virgo erat tametſi alteri anteà deſponſata fuiſſet, (modò poſtmodum ſive per repudium, ſive per viri mortem, ſive per leviri renuntiationem ante deductionem, ſui fuiſſet facta juris) dos ei minor non erat conſtituenda (a) qvinqvaginta Siclis ſeu ducentis Zuzis, quod & vides in futuræ dotis promiſſione, quæ in formula Syngraphæ Sponſalitiæ ſuperiùs habetur. De virginibus autem, quæ Proſelytæ, Libertinæ, aut Iſraelitides captivæ & redemtæ ſeu poſtliminio reverſæ erant, jus heic pro more obtinuit, ut ita in virginibus conſerentur, ſi ante ætatis annum tertium & diem unicum Proſelytæ aut Libertinæ factæ fuiſſent aut Redemtæ ſeu reverſæ. Alitèr ob coitûs, dum apud gentiles aut in ſervitute agebant, præſumptionem, pro Virginibus illæ non habitæ; uti & alicubi antè eſt monitum. Vitiatæ autem (eam ſemper excipias, quæ ſive illecebris ſive vi compreſſa ex lege à comprimente dotanda erat; qua de re jam (b) dictum eſt) ac Viduæ factæ, Repudiatæ ſeu à Leviro renuntiatæ, poſtquam deducta fuiſſet (nam tunc de coitu præſumtum eſt, niſi ubi ob immunditiem ſponſæ, ut infrà dicetur, ſe res alitèr haberet) viginti quinque Sicli, ſeu centum Zuzi è ſponſi bonis pro dote adſcribebantur, quam & מנה ſeu *Minam* vocant. Atque ut minus non adſcriberetur, exegerunt majorum inſtituta. Zuzum (זוז ſcribunt) denario Romano argenteo æqualem faciunt. Neque ita novum eſt vocabulum, utpote tum in Miſna ac Gemara utraque (c) occurrens, tum in Syriaca Novi federis verſione (d) pro eo, qvod Drachma eſt ſubſtitutum. Valorem (e) autem ejus ad receptam olim monetæ æſtima-

P a tionem

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 1. 4. & 5. Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 10. & 11. Talmud. Babylon. tit. indicato. fol. 10.* b. *51.* a. *& 54.* b. *& videſis* Halacoth Gedaloth *fol. 58.* b. *col. 3. ſeunum. 30.* (b) *Lib. 1. cap. 19.* (c) *Miſna tit. 6.* Cethuboth *cap. 1. & 5. item Gemara. Hieroſolym. tit* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 2. Babylon* Cethuboth *fol. 6.* b. *& 67.* b. *tit.* Chagiga *fol. 5. & vide Baal. Aruch in* זוז, *& Philipp. Aquinatem in* זוז. (d) *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. & halach* Erubin, *cap. 1. §. 12. & vide infra lib. 3. cap. 5.* (e) *D. Matth. 17. 24. D. Luc. 15. 4.*

Digitized by Google

tionem ſupputans Maimonides, adeoq; , juxta veterem æris ac argenti commixtionem, Zuzo ſeu denario ejuſmodi cuilibet ſeptem æris partes (quarum in calculo dotis, qui ex argento conflandus erat, ratio non habita eſt) & octavam argenti vult ineſſe ; ita ut Zuzis CC. ſic commixtis ineſſet XXV. Zuzorum argenti puri valor, id eſt Siclorum ſeu סלעים (a) quinquaginta. Nam Zuzus ita commixtus quartæ ſicli argentei parti æqualis erat, uti etiam ſumitur puto Chaldæo Prophetarum (b) Paraphraſti. At ſi argenteus eſſet totus binis æquiparabatur ſiclis. Ita fere rationes ineunt Magiſtri; qua tamen de re aliquantulùm diſſentiunt (c). Sed ad receptum monetæ genus Siclis menſurandum plerunque convolant. Et Quinquaginta Siclos Virginalem dotem, ex ipſa lege, qua virgo illecebris compreſſa dotanda erat, fuiſſe juxta Magiſtros liquet ex eis, quæ ſuperiori in libro afferuntur de ejusmodi Virginis nuptiis. Sed verò ex Majorum inſtitutis præſtitutam taxatamque eſſe utranque jam memoratam in pactis dotalibus ſummam, receptior videtur inter Magiſtros ſententia (tametſi non deſint qui adverſentur) (d) non ex ipſa lege, in qua de dote duntaxat Virginis ut dictum eſt compreſſæ cautum diſertè reperimus. Atqui intereà ad illius exemplum L ſiclos heic retineri eſt manifeſtum. Voluit quidem Sacerdotale genus duplicandam heic eſſe ipſam dotem filiabus ſuis Virginibus. Et novatio illa à Sapientibus ſeu Synedriis, qui rebus hujuſmodi decernendis præerant, permiſſa eſt, ut diſertè legitur in corpore Talmudico (e). Augeri igitur rite potuit, minui nequibat. In id ſcilicet conventum eſt à בית דין של כהנים *Domo Judicii Sacerdotum* (ut verba ſunt Miſnæ) quo planè Familiarum Sacerdotalium ſeu gentis Aharonicæ primorum cœtus rebus ſuis proſpiciens innuitur; non omnino Forum aliquod Sacerdotale Juridicum

(a) *Videſis Moſem Mikotzi Precept. affirmat. 45.* (b] *1. Samuel 9. 8.* (c) *Videſis R. Moſem Iſerles in* Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap. 65. §. 6. & ſuperiùs pag. 134.* (d) *Videſis Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 65. b. & imprimis Commentaria ad Rambam bal:* Iſhoth *fol. 243. & 244.* (e) *Miſn. & Gem. tit.* Cethuboth *cap. 1. Babylon. fol. 12. a. & vide Alpheſ. part. 2. fol. 472. a. & R. Jom. Tob. ad. dict. Miſn.*

Digitized by Google

dicum ſeu ſtatum; quaſi ejuſmodi aliquod forum, velut nobis Eccleſiaſticum, in Republica ſeu Eccleſia illa fuiſſet. Et expreſſim ibi Gemara Babylonia ait אפילו משפחות המיוחסות בישראל *familias etiam reliquas aliarum tribuum* tantundem filiabus ſuis legitimè ſatis conſtituere potuiſſe. Sed de *Domus judicii* apud Ebræos vocè plura alibi. Adeo autem exigebatur jam dictæ dotis conſtitutio & valor, ut ſponſi, qui non dotaverat aut minori dotaverat ſummâ, concubitus velut ſtuprum haberetur. Verba Sunt Miſnæ (a); כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות *Si qvis minus ducentis* (Zuzis) *Virgini aut viduæ minq minâ dotis nomine dederit, concubitus ejus ſtuprum eſt*. Scilicet nondum juſtæ uxoris concubitus eſt habitus (b). Non ſolùm autem ſyngraphà ſed & pacto non ſcripto aut bonorum, hypothecæ nomine, in vicem dotis, donatione, ita conſtitui potuit poſt ſponſalia dos, ut ducere & concubere dein liceret. Sic tamen ut in ſcripta res redigeretur quam primùm tempus ſuppeteret. Integrum etiam erat Sponſo, quantum vellet inſuper ſive centum ſive ducentis Zuzis pactis dotalibus (c), adjicere. Sed numerus ille taxatus à dotis hoc incremento, quod pro ſponſi arbitratu fiebat, ita diſtinguebatur, ut hoc תוספה כתובה ſeu *incrementum dotis*, ille עיקר כתובה *dos principalis* ſeu *dos ipſa* nuncuparetur. Atque pro dote principali ſumitur dos paſſim ſimpliciter nominata; quæ & in libello dotali ab incremento erat ſemper diſcriminanda. Ubi ſponſam ante dotis conſtitutionem Sponſus deduxerat, aut Syngrapha dotis deperdita erat, aut ſponſa ipſam remiſerat, ſi ſponſalia infirmari nollet, oportuit eum denuò ei dotum conſtituere לפי שאסר לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה *quoniam illicitum eſt* (regulariter) *hominem manere cum uxore ſua ullo temporis momento ſine dote*. Quam ideo Majores cum nuptiis perpetuò conjungi voluere כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה *ne alitèr deſpecta nimis marito leviùs divortio ejiceretur*, qvod & ante (d) notatum eſt non ſine exceptione heic recolenda. Nam divortio ejectæ dos

(a) *Tit.* Cethuboth *cap. 5. §. 1.* (b) *Videſis Rambam in Præcept. Negat* 355 (c) *Miſna jam citata.* (d) *Lib. 1. cap. 19.*

Dos comes erat, excepto ubi uxoris contumacia, voti, impudicitia, aut ejuſmodo quid aliud in cauſa eſſet contrarii, ut infrà oſtendetur, ubi etiam ex ſententia fori regulæ, quam de Dote jam memoravimus, ſubinde derogatum iri liquebit. Exceptio item habetur de ſponſa ſurda (a), quam ſine dotis conſtitutione deduci permittebant, ne ob auditus ejus defectum res nimiùm impediretur. Sed poſtmodùm Dos ei conſtituenda erat ſaltem minor, ſeu centum Zuzorum. Qvemadmodum etiam, ubi ethnici vir & uxor Proſelyti fierent. Nam non iterabantur eis Sponſalia aut nuptiæ, ſed Dos hujuſmodi ad Proſelytam ita ante in gentiliſmo nuptam, ſi eam retinere vellet maritus, ex more recepto attinuit. Si poſt Sponſalia, dote nondum conſtituta, nec ſponsâ deductâ, ſponſus eam repudiaverat aut obierat, nulla ad eam Dos attinuit. At ſi poſt dotis conſtitutionem ſecuta fuiſſet ante deductionem ſive mors ſponſi ſive repudium, ipſa dos, ſed non incrementum dotis (quod ante deductiónem neutiquam debitum) ſive ſponſæ cedebat, ſive patri ejus. Nam ſi juxta etiam ſuperiùs (b) dicta ea in patria eſſet poteſtate, ad patrem attinebat. Singulare autem dotis jus, quod fratriæ à Leviro ductæ competebat, habes Capite proximo. Dotem dici etiam Sponſalia interdùm liqvet in Vulgata (c), uti & in Jure Cæſareo * arras & donata propter nuptias.

(a) *Gemar. Babylon ad tit.* Jabimoth *cap.14. fol.113.a. Maimonid. halach.* Ishoth, *cap.11.* (b) *Cap.5.* (c) *1.Sam.18.25.* * *C.Theodoſ.l.3. tit.6. & vide Cod. Juſtin. tit. ſi Rector provinciæ &c. L. unica.*

CAP. X.

Dotis *conſtituendæ* Formula, Virgini, Viduæ, Repudiatæ, Fratriæ à Leviro *juxta legem* ductæ.

INter ſcriptam dotis conſtituendæ formulam, quæ Virgini in uſu, atqve eam quæ Vitiatæ aut quacum concubuerat maritus prior, diſcrimen erat perquam exiguum, ſi eam, quâ Levir fratriam ex lege

lege ducens illam dotabat, excipias. Virgini ad hunc ferè modum linguâ Babylonicâ concipi ſolebat dotalis ſyngrapha; uti & hodie (a).

טופס הכתובה

ביומם פלוני בכך
לחדש פלוני כך וכך
לפ״ק למנין שאנו מונן
וגו׳ על נהר פלוני
פלוני בן פלוני אמר
לפלונית ברת פלוני
בתולתא כלתא הווי
לי לאינתי כדת משה
וישראל ואנא במימר
דשמיא אפלח ואוקיר
ואסובר ואיזון ואפרנס
ואכסי יתכי כהלכת גוברין
יהודאין דמוקרין ומסוברין
הנין ומפרסין ומכסין
ית נשיהון בקושטא
ויהיבנא ליכי מוהר
בתוליכי כסף זוזי מאתן
דאינון מזוזי כספא
עשרין וחמשי דחזו ליכי
מדאורייתא ומזוני

Inſtrumentum Dotale.

Die N. Menſis N. anno juxta calculum nobis in uſu &c. ad Fluvium N. N. filius N. dixit N. filiæ N. Virgini; Sponſa ſis mihi in uxorem, juxta inſtitutum Moſis & Iſraelitarum. Et ego, Deo volente, colam, honorabo, ſuſtentabo, cibabo, alamque & veſtiam te juxta morem maritorum Judæorum, qui honorant, ſuſtentant, cibant, alunt, veſtiuntque uxores ſuas, ut decet. Do etiam tibi, ut virginitatis tuæ dotem, argentum CC Zuzorum, id eſt XXV. Zuzos argenteos, qui tibi ex Lege competunt; præſtiturus etiam tibi alimen-

(a) *Apud Maimonidem halach.* Jebom vechalitza *cap.4. & in Sepher* לבל חפץ *num.4. Maharil in* Minhag. *fol. 84. b.*

וכיסותיוכי וסיפוקיוכי
ומיעל עליכי כאורח
כל ארעא וצבואת
פלונית דא והות ליה
לאינתו לפלוני דנא
ורצת וחוסף לה
תוספת על עיקר
כתובתה עד משלם
כך וכך ודא נדוניא
דהנעלת ליה כך וכך
הכל נתקבל חתן
זה ובא לידו ונעשה
ברשותו יזקף הכל
על עצמו כמלוה
ורשו וכן אמר לנא
פלוני חתנא דנא
אחריות כתובתה כולה
עיקר כתובתה ונדוניא
ותוספת ושאר תנאי
כתובה קבלתי עלי ועל
ירתי בתראי ועל כל
שפר ארג ניכסין
וקניינין דאית לי
תחות כל שמיא
דקנאי ודעתיד אנא
למיקנא ממקרקעי
וממטלטלי אנב

alimenta tua, veſtimenta tua, & quæ tibi ſufficiant, & concubitum tecum juxta morem univerſæ terræ. Aſſenſum item præbuit illa N. ut eſſet illi N. in uxorem. Voluit etiam & adjecit ille illi in principalis dotis incrementum ſummam N. Et Bona quæ attulit ipſa ſponſa (Nedunia vocant, quod idem eſt cum dote in Jure Cæſareo) *æſtimantur ſummâ N. Totum autem Sponſo huic acceptum, in ejus poſſeſſionem tranſit, & illius fit poteſtatis, atque ut creditum ex ejuſce fide pendet. Et ſic nobis dixit ſponſus ille N. In me recipio præſtationem totius ipſius Dotis etiam & bonorum, quæ ſecum ipſa ſponſa jam attulerit aut poſtmodum ſibi acquiſierit, item & Dotis incrementi conditionumque qualiumcunque ad dotem attinentium, nec in me ſolùm, ſed etiam in hæredes meos, qui mihi ſucceſſerint, & in omnem ſubſtantiam meam protioſiorem, poſſeſſionesque meas qualeſcunque ſub cælo, quæ ſive nunc mihi ſint, ſive impoſterum fuerint, idq́; ſive res*

fuerint

מקרקעי כולהון יהון
אחראין וערבאין לכתוב
דא כולה עיקר
ונדוניא ותוספת
לאיתפרע מנהון בחיי
ובתר מותי ואפילו
מגלימא דעל כתפאי
וקנינן מפלן' דא מכל
מאי דכתיב ומפרש
לעילא קניין שלם
דלא כאסמכתא ודלא
כטופסא דשטרי אלא
בחזוק ובחומר כל
שטרי כתובות הנוהגות
בישראל וכהוגן וכתיקון
רבותי ז'ל וחתמנו על
שטר כתובה זו כזמן
הנזכר לעיל. והכל ברור
שריר וקים:

fuerint mobiles ſive immobiles; quæ univerſa pignori ſint atq́; hypotheca doti jam dictæ toti, ac rebus quas ſecum attulit, ſeu poſtmodum acquiſierit ſponſa & incremento Dotis, ut exinde hæc præſtentur, ſive dum ſuperſtes fuero, ſive poſtquam ſim mortuus. Quod & de pallio ſuper humeris meis dictum volo. Quin & obligatio omnium rerum, quæ ſupra ſcribuntur memoranturq́; implenda, non qua probatio ſuppetat deficiatve ſeu pro Libelli formula vi, ſed juxta vim & effectum omnium Libellorum dotalium, qui in uſu apud Iſraelitas & ſecundum id quod receperunt & ordinarunt Rabbini noſtri piæ memoriæ. Et ſignavimus Libellum ſeu Syngrapham hanc dotalem tempore ſuprà memorato. Resque tota ſit manifeſta rata ac firma.

In exemplaribus autem aliquot prætermittitur illud מדאורייתא *ex lege*, ubi verba fiunt de ſumma dotis; quod ideo fit, quia ſententia etiam Magiſtrorum celebrium obtinet, non ex ipſa lege ſed ex inſtitutis Majorum Dotis manâſſe taxationem, qua de re capite monitum eſt ſuperiore. Variabant jam dictam formulam ſub initio, ubi viduæ, Repudiatæ, aliive in Virginibus non cenſitæ dos conſtituebatur. Nempè pro לפלונית בתולתא *N. Virgini*, ſubſtitutum לפלונית אלמנתא *N. Viduæ*, לפלונית הגרושה *N. Repudiatæ*, לפלונית השבויה *N. Captivæ*, & quæ ſunt id genus alia, ut ſcilicet etiam dotali inſtrumento Sacerdotes, quibus fœminarum hujuſmodi nuptiæ

ſunt interdictæ, de earum qualitate monerentur. Clauſula item quâ dotis ſummâ texatur, ita mutanda erat: ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלגא דחזו ליכי וכו׳:

Et dono tibi in dotem tuam argentum centum Zuzorum, id eſt duodecim Zuzos argenteos & dimidium qui tibi competunt, &c.

Levir autem Fratriam ex lege ducens, formulâ hujuſmodi eam dotabat; ſed regulariter ex fratris demortui bonis (a) ſeu dote ipſa, qua maritus priſtinus eam dotârat, adjecto etiam pro Leviri libitu incremento.

(a) *Videſis Maimonid. halach.* Jebom Vechalitza, *cap. 2.*

נוסח כתובת יבמין

ביום פלוני כך וכך לירח וגו׳ איך פלוני בן פלוני אתא לקדמנא וכן אמר לנא אחי דמן אבא שכיב וח״י לרבנן ולכל ישראל שבק וכו׳ וברת ומורית ומחסין ימוקים אמא בישראל לא שבק ושבק ההיא איתתא דשמה פלונית ברת פלוני וחזי לי מן אורייתא ליבומי יתה כדכתיב בספר אורייתא דמשה יבמה יבוא עליה וצביאת פלונית דא ואתינסבת לפלוני בר

Formula Dotis Fratriæ à Leviro conſtitutæ.

Die N. Menſis N. &c. N. Filius N. venit coram nobis, & ad hunc modum locutus eſt nobis. Frater meus germanus (ſeu *ex ſanguine paterno*) *dormivit, & vitam Rabbinis noſtris & toti Iſraeli reliquit, at filium aut filiam, que ei hæres eſſet & ſuſcitaret nomen in Iſrael, minimè reliquit. Sed reliquit uxorem hanc, cui nomen eſt N. filia N. Et ad me ex lege attinet, ut ad Levirum, eam ducere, ſecundum illud quod ſcriptum eſt in libro legis Moſis*, Levir ejus ingrediatur ad eam, *& aſſenſum præbuit illa, ut jure Leviratus jungeretur N. filio N. Leviro*

פלוני יבמה לאוקמי
שמא בישראל כדכתיב
והיה הבכור אשר תלד
יקום על שם אחיו
המת וגו' וכתב לה
פלוני יבמה לפלונית
יבמתיה כסף זוזי מאתן
דחזו לה והוו כתיבין
בכתובתיה דכתב לה
בעלה קדמאה ואוסף
מדיליה כך וכך ורא
נדוניא דהנעלת ליה
וכו׳

Leviro ſuo ad ſuſcitandum nomen in Iſrael, juxta id quod ſcriptum eſt & erit primogenitus qvem pepererit, ſurget nomine fratris ſui defuncti &c. *Et adſcribit dictus N. Levir dicta N. fratriæ ſuæ argentum Zuzorum ducentorum, qui competunt ei, utpote qui adſcripti ſunt ei in dotali inſtrumento à marito ſuo priori; & adjecit inſuper ex ſuo usque ad valorem N. Et bona quæ ſecum attulit ipſa Sponſa &c.*

Qvæ ſequuntur in formula Virginali etiam heic adhibebantur. Singulare autem jus fratriæ hujuſmodi fuiſſe neceſſe erat. Nam cum dos priſtina ei, ita jam viduæ, denuò à Leviro eſſet conſtituenda, fieri neqvibat quin, ſi priori marito Virgo jungeretur, adeoqve dotem acciperet Virginalem, eam itidem ſibi inſtauratam à Leviro, tametſi vidua, haberet. Qvòd ſi ita eveniret, ut dotem haberet à marito priſtino conſtitutam nullam, tunc à Leviro eâdem ipsâ ſummâ erat, quâ alia qvæcunqve vidua dotanda. Atque ita ex Jure dotabant Sponſas Sponſi, non Patres; qui tamen pro opulentia ſua ex more ea, qvæ filiarum veſtimentis nuptialibus ac ipſis deductionis ſolennibus ſufficerent, impendere ſolebant. Inoleverat etiam, ut qvinqvaginta Zuzi [a] hujuſmodi impenſarum ſtatus eſſet modus, ubi nec rerum tenuitas impedimento eſſet, nec ampliorum ſummam poſtularet dignitas. Sed hæc res juxta pacta conventa variatim ſeu habuit.

(a *Miſna tit.* Cethuboth *cap.6. & vide Gemar. Hieroſolymitan. ibid. fol. 30. col. 4. & Babylon. fol.67* b.

Q 2 CAP.

Digitized by Google

CAP. XI.

De Temporibus *tum* Sponſalibus *tum* Deductioni *ſeu* Nuptiis *ex more majorum præſtitutis. De* Lætitia epulari, *quæ Deductionem ſequebatur. De* tempore *item, intra quod nec* Vidua, *nec* Repudiata, *nec* Libertina nova *ſeu* Proſelyta *ritè nubebat. Etiam de* Vidua gravida, & tempore lactandi.

DOte conſtituta, deducere Sponſam Sponſo licuit; ita tamen ut tum Temporis Moræ, juxta ſuperiùs dicta, ratio haberetur, tum dierum Deductioni ex more præſtitutorum. Scilicet nec Sponſalia, nec Deductio omnibus horis ritè fiebat, uti nec Leviri renuntiatio. Profeſto die quolibet (a), ritè contrahebantur Sponſalia, etiam & ipſo nono Ab Menſis, quo jejunium ante alia inſigne, ob ingentes, quas perpeſſi erant eodem die non ſemel calamitates, haberi ſolitum. Nullo ſcilicet tempore ejuſmodi Sponſalia ex more interdicta ſunt שמא יקדימנו אחר *ne præveniret eum qui ſpondere vellet alter*, ut ratio redditur in Gemara Hieroſolymitana. Quin tam noctu quam interdiù tunc rite contrahebantur. At verò nec Sabbato neque alio die feſto ritè inibat quis Sponſalia. Miſna (b); בשבת וביום טוב לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין *Sabbato & die Feſto nec Judicia exercenda, nec Sponſalia contrahenda, nec fratria renuntiandum, nec Leviro fratria jungenda.* Gemara Babylonia ibi rationem ſubdit; ne ſcriptione profanaretur ſive Sabbatum, ſive dies alius feſtus. Verba ſunt גזרה שמא יכתוב *ita ſancitum eſt, ne Scriptio* temporibus illis *adhiberetur.* Quod verò ad Deductionem attinet; alia erant tempora, quibus nec Virgo ritè deducebatur, nec Vidua, Vitiatave; alia quibus Virgo ſolummodo; quibus denique Vidua Vitiatave, alia. Ita tamen, ut qui hæc tempora, utpote à majoribus ob rationes mox indicatas non tam præſtituta quam in mo-

[a) *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 24.* b. *col. 4. Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 10.* (b) *Tit.* Bitza *cap. 5.* & *Maimonid. halach.* Sabbath, *cap. 23.*

in monitis poſita, non obſervarent, eorum Deductio ſeu Nuptiæ neutiquam inde infirmarentur. Qvod pariter dicendum de Sponſalibus ſive Sabbato ſive die Feſto initis. Neqve Virginem, neqve Viduam, neqve Vitiatam ritè deduci volebant pridie Sabbati (a) aut poſtridie, nedum ipſo Sabbato aut die alio Feſto. Qvin nec intermediis ſive Paſchatis ſive Scenopegiæ diebus quos חולו של מועד *profanam partem Feſti* nuncupant. Scilicet diebus (b) qvinqve, qvi inter Paſcha & ſeqventem ſeptimum, & ſex qui inter ſcenopegiam & octavum habentur. Illud de Sabbato monuere majores מפני כבוד שבת *ob reverentiam Sabbati*; atque ne ex apparatu epulari, qui deductionem ex more præcederet, ſive initio Sabbati ſive fini proximante, forte violaretur Feſtum. Nam epulum à ſponſo ſive cœlibe ante ſive viduo ſive uxori etiamnum ſuperſtiti conjunctio læte lauteque erat celebrandum per dies à deductione minimum ſeptem, ubi Virgo erat Sponſa [exemplo vetuſtiſſimo ſumto tum ex Jacobi & Rahelis nuptiis (c), tum ex Samſonis, de quibus nos alibi (d)]: per triduum minimùm, ubi Vidua ſeu Vitiata ducebatur. Epulum illud ejuſque celebrationem שמחה חנשואין ſeu *Lætitiam nuptialem* appellitant. Adeoque hoc ex more exigi ſolitum, ut cui plures ſponſæ eſſent ſimul deducendæ, is ſingulis uxoribus ſingulas epulas per totidem dies celebrare, idqve lætiſſimè, perqvàm pollucibilitèr, & tum ab omni labore vacans, tum ab omnimodo Solennis lætitiæ genere alio, qvod fortè genio tunc placere poſſet. Rationem adjiciunt; שאין מערבין שמחה בשמחה *quoniam non commiſcenda eſt Lætitia* (ſolennis ejuſmodi & epularis) *cum Lætitia*. Alia ſcilicet cum alia non commiſcenda nec binæ confundendæ. Epularis hujuſmodi lætitiæ manifeſta ſunt in Evangelio Veſtigia, ubi & Architriclini (e) qui epulis præerat, mentio. Qua de re etiam Gaudentius [f] Epiſcopus Brixianus; *Nuptiæ apud Judæos cum fierent, unus [quantum ex traditione comperimus] dabatur de Sacerdotali ordine, qui morem diſciplinæ legitimæ guberna-*

 ret cu-

[a] *Miſna tit.* Moed Katon *cap. 1. Gemar. Hieroſolymit. tit.* Cethuboth *fol. 24 & 25. Babylon. fol. 2. vide Miſna ibi. & Maimonid. hala. b.* Iſhoth *cap. 10. & hal.* ſhabbath Jom Tob. *cap. 6. & 7.* [b] *Levit. 23 Num. 29. Deut. 16.* [c] Pirke *Rabbi Eliazer cap. 16.* [d] *De Jure Naturali & Gentium lib. 5. cap. 5.* (e) *D. Joan. 2. 9.* [f] *Tractat. 9.*

ret, curamque pudoris ageret conjugalis, ſimul & conviviorum apparatū, miniſtros atque ordinē diſpenſaret; & hoc pro officio Architriclinus, hoc eſt triclinii præpoſitus diceretur. Sed undenam didicerit, architriclinum neceſſariò ex ordine fuiſſe Sacerdotali, non habeo compertum. Floruit Gaudentius ille ſub annum Chriſti 400. Intermediis verò Paſchatis & Scenopegiæ diebus, tametſi velut profeſti, non ſacri, haberentur, nihilominùs Deductio eandem ob cauſam ritè non fiebat, quam (a) de alia cum alia lætitia ſolenni non commiſcenda afferri monuimus. Miſna [b] אין נושאין נשים במועד לא בתולות. לא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו *Deducendæ non ſunt uxores in diebꝰ illis intermediis, nec Virgines, nec Viduæ, nec Fratriæ, eo quod lætitia ſolennis etiam ab initio illiꝰ feſti uſque ad finem celebratur.* De ſolenni lætitia illa, qua per regulam jam dictam excludi volunt lætitiam aliam ſolennem, intelligunt verba legis (c), de diebus illis, quæ vide ſi placet. Virginis autem deductione feria quarta ſeu Mercurii ante alias ſub templo ſecundo præſtituta eſt, ratione ab aſſuetis Foro Seſſionem diebus ſumptà. Etenim ex Ezræ Collegarumque ejus ſeu ſynedrii, dum Rempublicam Iſraeliticam inſtaurebant, decreto, Seſſiones Forenſes, quæ anteà die profeſto quolibet indiſcriminatim haberi ſolebant, ita in urbibꝰ oppidiſq́; , pleriſq́; ſi non omnibꝰ, figebantur (d) in ſecundam feriam ſeu diem Lunæ, atque quintam ſeu Jovis, ut hiſce quoties feſti non eſſent, Judicibus neceſſariò eſſet conſidendum; ceteris verò pro re nata tantùm ſeſſio haberetur. Quoniam igitur ubi primis amplexibus de Virginitate Nuptæ dubitabat maritus, pro ſuo arbitratu טענת בתולים ſeu *poſtulatio de prærepta Virginitate* (de qua libro proximo fuſiùs) in foro proximo fiebat, atque ibi ea, quæ objicerentur cognoſcenda; ideo feriam quartam ſeu Mercurii diem deductioni Virginis maximè idoneam cenſebant. Ut ſcilicet poſtridie id eſt quinta ſeu Jovis poſtulare ei eſſet integrum

(a] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Moed Katon. *cap. 1. fol. 8.* b. *hal. 7.* (b] *Tit.* Moed Katon. *cap. 1.* (c] *Deut. cap 16. com. 13. 14. 15.* (d) *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82.* a. *& ad tit.* Cethuboth, *cap 1. fol. 3.* a. *ad dictos locos Commentarii, & Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 10.*

Digitized by Google

tegrum. Neque poſtulandi tempus ultra qvintam ſeu proximæ hebdomadis ſecundam feriam comperendinari, qvatenus fieri potuit, volebant, ne intereà (a) ante rem deciſam odium inter conjuges utrinque, ut fieri amat ubi ſuſpicio orta eſt, nimis ingraveſceret. Feriam autem primam ſeu diem Solis, tametſi etiam poſtriduana feria Seſſionis itidem dies eſſet, haud paritèr idoneam eſſe voluere, ne præcedenti epulari apparatu, ut dictum eſt, Sabbatum violaretur. Quæ nihilominùs univerſa ita moribus receptiſqve ſententiis temperata ſunt, ut, ubicunque locorum forenſes ſeſſiones feriis jam dictis minimè, ex jure aliqvo ſingulari, ſic figerentur, & ubi apparatus cunctis epularis ante Sabbati initium abſolveretur, adeo ut de ejus violatione non eſſet, cur inde quis dubitaret, neqve ex ſingulari ſeſſionum forenſium dierum ratione ſignorum Virginitatis prolatio hoc qvam illo die commodior eſſe poſſet, ibi quolibet die profeſto Virginem deducere ritè ſatis liceret. Ita tamen ut Lætitia ſolennis altera, ut monitum eſt, cum altera minimè commiſceretur. Qvemadmodum autem Virgini qvarta feria ſeu dies Mercurii, ita Viduæ ac Viriatæ deductioni qvinta ſeu Jovis maximè idonea habita eſt. Rationem reddunt, ut Sponſus aſſuetos ſibi labores, à qvibus abſtinendum erat tribus diebus epularibus feriâ primâ ſeu in ipſo hebdomadis inſequentis initio commodiùs redintegraret. Verba ſunt; כדי שיהיה שמח עמה חמשי וערב שבת ושבת ויוצא למלאכתו יום ראשון *Ut lautè læteque cum ea Sponſus epulum celebret feria quinta, pridie Sabbati ſeu paraſceve, ipſoque Sabbato, & adſuetos revertatur ad labores feria prima* Quod tamen, ut cetera heic congeſta, in conſilio potiùs qvà inſtituto ſitum erat. Atqve ad hunc modum intelligendum eſt illud Miſnæ (b); בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעירות ביום השני וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין *Virgo deducitur feriâ qvartâ, & Vidua quintâ feriâ. Nam bis in hebdomade ſeſſiones habentur*

(a) *Gemar. Babylon. ad tit*, Cethuboth *cap. 1. fol. 9.* b. (b) *Tit.* Cethuboth *cap. 1. §. 1.*

bentur forenſes in urbibus oppidiſque (ſcilicet ut plurimùm] *feria ſecundà & feriâ quintâ, adeo ut ſi quid habeat Sponſus, quod in SponſæVirginitatem objiciat, Forū ſtatim ei liceat adire.* Sed verò Tempora tam Sponſalium quam Nuptiarum heic ita intelligenda ſunt, ut (quemadmodum ſuprà (a) monitum eſt de uxore demortui fratris à Leviro ductâ, alibique (b) de Captiva] nec Vidua nec Repudiata ritè ducenda eſſet aut deſponſanda ante XC dies ſeu tempus trimeſtre [c), ſive à mariti morte ſive à libelli divortii Scriptione elapſum כדי שיודע אם היא מעוברת או איננה מעוברת להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון *Adeò ut inde ſatis certum fiat, an gravida fuerit necne, atque an ex ſemine prioris poſteriorisve mariti.* Nova item Libertina ac Proſelyta nova tot etiam menſibus ab Iſraelitarum nuptiis arcebantur [d), ut ſcilicet diſtingueretur inter prolem conceptam בקדושה *in ſanctitate*, & eam quæ conciperetur לא בקדושה *extra ſanctitatem*, ſeu antequam facta eſſet Libertina ſeu Proſelyta. Qvin & ob eandem rationem ubi fieret Proſelyti uxor Proſelyta, à marito per tantum tempus ſeparanda erat. Atqvi nec ad Minorem, quæ ſponſalibus inchoatis renuntiarat modo ſupra oſtenſo, nec ad Virginem quæ ſive illecebris ſive vi compreſſa eſt, nec ad meretricem, decretum hoc majorum de trimeſtri expectatione attinebat. Manifeſtò autem è priori marito gravida, nec ante (e] puerperium ritè nubebat aut deſpondebatur, neque poſt puerperium ante biennium inde elapſum, niſi intra id tempus denaſceretur proles, aut ipſa lac non præberet. Nempe intervallum illud ablactationi præſtitutum. Et ne proli lactenti novi mariti coitus fraudi eſſet, ita cautum eſt. Sponſalia autem intra hoc tempus inita, planè irrita non erant. Sed Deductio eouſque illicita, ut à foro puniretur, qui contrà veniret.

[a) *Lib. 1. cap. 17.* (b) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 13.* (c) *Miſna tit.* Jabimoth *cap. 4. Gemar. Babylon. ibid. fol. 41. & ſeq. Maimonid. hal.* Giruſhin *cap. 11.* (d] *Gemar. Babylon. ad tit* Jabimoth *cap. 4 fol 35. & 36. & Maimonid. loc. citat.* (e] *Ibid. & Gemar. Babylon. ad tit* Cethuboth *cap. 5. fol. 60.* a.

CAP.

CAP. XII.

Benedictio Deductioni *in thalamum atque ipſis* Nuptiis *prævia.*

ANte deductionem in thalamum (qua abſolutæ ipſæ nuptiæ) adhibenda erat Benedictio ſolennis; quæ ut prior illa Sponſalibus, ita Deductioni propria. Dicta hæc ברכת חתנים *benedictio ſponſorum*, ſeu ברכת נשואין *Benedictio Nuptiarum* ſeu *deductionis*, ut illa ברכת קידושין ſeu אירוסין, id eſt, *Benedictio Sponſalium.* Ritè adhibebatur tam in domo, ubi epularis illa, quam diximus, lætitia ſeu convivium nuptiale celebrabatur, & ubi thalamus erat, in quem ſponſa deducenda, idque ſive ea ſponſæ patriſve eſſet, ſive ſponſi, quem in alio quovis loco ex more huic rei præſtituto. Nam recentioribus Judæis locus benedictionis fere eſt atrium [a) ſynagogæ. Atque ita intelligendum eſt illud, toties Talmudicis (b) dictum מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית האירוסין *Benedictio ſponſorum adhibenda eſt in domo ſponſorum, & benedictio ſponſalium in domo ſponſaliũ.* Nimirùm benedictio ſponſalium adhibenda in loco, ubi ſponſalia contracta, quemadmodum hæc altera, quæ ſponſorum eſt deductioni in thalamum prævia, in loco ſive in qvem, ſive unde deductio fiebat; ſive locus is idem eſſet cum priori, ſive alius. Et quoties unicâ in domo Sponſalia deductio in thalamum ſequebatur (quod pro eorum, quorum intererat, arbitrio fieri ſolebat) utraque benedictio eâdem in domo fiebat, quæ ita tam domus Sponſaliorum quam Sponſorum ritè, ſed ratione diverſâ, nuncupata. Formula Benedictionis Sponſorum ſeu deductionis prævia ad hunc modum à (c) Talmudicis exhibetur.

(a] Machzor *Germ. part. 1. fol. 336.* b. Maharil. *fol. 82.* b. [b] *Gem. Babyl. ad. tit* Cethuboth, *cap. 1. fol. 7.* b. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10.* Shulcan Aruch *lib.* Aben hæzer, *cap. 61.* (c) *ad tit.* Cethuboth *fol. 8.* a. *adde Maimonid. halach* Iſhoth *cap. 10. & halach.* Baracoth *cap. 2. 8. 9. 10. & 11.* Shulcan Aruch *l.* Aben hæzer *cap. 61.*

Digitized by Google

ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
שהכל ברא לכבודו
ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
יוצר האדם בא״י אמ״ה
אשר יצר את האדם
בצלמו ובצלם דמות
תבניתו והיתקין לו
ממנו בנין עדי עד
בא״י יוצר האדם
שוש תשיש ותגל
עקרה בקיבוץ בניה
לתוכה בשמחה בא״י
משמח ציון בבניה
שמח תשמח רעים
האהובים כשמחך
יצרך בגן עדן מקדם
בא״י משמח חתן
וכלה בא״י אמ״ה אשר
ברא ששון ושמחה
חתן וכלה גילה
רינה ריצה חדוה
אהבה ואחוה שלום

BEnedictus ſis Domine DEUS Noſter, Rex mundi, qui univerſa creavit in gloriam ſuam. Benedictus ſis Domine Deus noſter, Rex mundi; Creator hominis. Benedictus ſis Domine Deus noſter, qui creavit hominem ad ſimilitudinem ſuam & ad ſimilitudinem imaginis archetypi ſui, & præparavit ei ex ſeipſo ſtructuram ſeu ædificium usque in ſeculum (quod de fœmina dictũ, ut volunt alii (a); aliis (b) de ipſa יצירת הצורה ſeu creatione formæ humanæ locum hunc capientibus). Benedictus ſis Domine Deus noſter, Creator hominis; Gaudendo gaudibit, & exultabit ſterilis colligendo liberos ſuos in ſinum ſuum in lætitia. Benedictus ſis Domine Deus noſter qui lætari facis Sion in liberis ſuis. Lætando lætari fac par hoc amatum juxta lætitiam à te donatam creaturæ tuæ in horto Eden ab antiquo. Benedictus ſis Dominus Deus noſter, qui lætari facis ſponſum & ſponſam. Benedictus ſis Domine Deus noſter, Rex mundi, qui creavit gaudium & lætitiã ſponſo & ſponſæ, exultationem,

cantum

(a) *Gloſſ. ad Gem. Bab. tit.* Cethuboth *fol. 8. a.* (b) *Rabbi Aben Tybbon in* Ruach hachen *ſeu Phyſica Ebræa cap. 3. Videſis Genebrardum in ſubjunctis Chronologia ſua pag. 73. & 74.*

ורעות מהרה ה׳
אלהינו ישמע בערי
יהודה ובחוצות
ירושלם קול ששון
וקול שמחה קול
חתן וקול כלה קול
מצהלות חתנים
מחופתם ונערים
ממשתה נגינתם
הא׳ משמח חתן עם
הכלה:

cantum, hilaritatem, jubilationem, amorem, fraternitatem, pacem & amicitiam. Confeſtim Domine Deus noſter, audiatur in urbibus Judeæ & in plateis Jeruſalem vox gaudii (a), *& lætitiæ, vox ſponſi & ſponſæ, vox affectus mutui ſponſorum ex thalamo ſuo, & pueri è choro modulationis ſuæ. Benedictus ſis Domine Deus noſter, qui lætari facis ſponſum cum ſponſa.*

Hæc ipſa ferè formula item in Ritualibus Judæorum hodiernis habetur, nec ſine præeunte vini poculo ejuſque benedictione, qualem in ſponſalium benedictione ſuprà memoravimus. Etiam in Ritualibus (b) adjicitur, ברוך אתה יי [illegible] חתן וכלה ומצליח הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו ירבו שמחות [illegible]ראל וינוסו אנחות *Benedictus ſis Domine, qui lætificas ſponſum & ſponſam, [illegible]c eos fortunas. Confitemini Domino, quoniam in ſeculum miſericordia ejus durat. Multiplicentur Bona in Iſraele, & fugiant ſuſpiria.* Integras formulas tum haſce tum alias Ezræ [c] accepto fuerunt. Quin ut (d) decem minimum iique majores ætate atque ingenui (quorum numerum complere ſponſo ipſi fas erat) adeſſent huic benedictioni, ex more exigebatur. Anſa numeri,

R 2

(a) *Videſis Jeremiæ cap.* 7. 43.16.19.25.10.33.11. *& Apocalypſ.* 18.23. *Baruch.* 2. 23. (b) *Breviar. Jud. Hiſpanienſ. pap.* 351. b. *edit. Venetiis anno* 5306. (c] *Maimonid. halach* Kiriath Shemai *cap.* 1. §. 7. (d) *Gemar. Babylon. ad tit* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 7. b. *Hieroſolym. fol.* 25. *col.* 1. *adde Maimonid. halach* Beracoth. *cap.* 2. § 9. & *halach.* Iſhoth *c.* 10. & *Bartenor. ad tit.* Cethuboth *c.* 1. §. 1. *Ruth.* 4. 2. & 11.

meri, aut ſaltem, ut magiſtrorum mos eſt, ratio ejus, poſtquam eſt receptus, ſumitur ex hiſtoriola Ruthæ, ubi hujus & Boazi nuptiis adſunt decem Seniores. Horum autem qui maximus natu aut dignior, benedictionem præibat. Quoties autem durante virginis convivio ſeptem dierum nuptiali convivæ alii menſæ aderant, quàm qui benedictionem audierant deductionis, toties iteranda erat poſt ſolennem menſæ benedictionem etiam & hæc deductionis integra. At quamdiu iidem tantū qui benedictioni deductionis affuerant, convivæ manebant, poſtrema ejuſdem pars duntaxat menſæ benedictionem in virginis convivio nuptiali qvotidie ſequebatur. Quod itidem dicendum de convivio nuptiali, ubi cœlebs viduam duxerat. At ubi viduus viduam, poſt deductionis diem iteranda ritè non erat. Benedictionis autem nuptialis exemplum habent ut ante legem datam in eo, quod de Rebecca legitur (a), ita pòſt, Ruthæ [b] & Boazi nuptiis. Etiam inter formulas actuſque primarios legis ſtudioſo, id eſt Juriſconſulto Ebraico, ediſcendos, Benedictionis quam exhibuimus formulam non omninò ignorandam fuiſſe ajunt (c] nonnulli. Utrum benediction[illegible] jam oſtenſam Nuptialem aliamve illam Sponſalitiam (de qua ſupra) an [illegible] intellexerit Fl. Joſephus ubi τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας ſeu *Sacra Nuptialia* [illegible]rat, viderint peritiores. Locum ejus antè (d] citavimus. Certè etiam [illegible]hiloni uſurpatur γάμους θύειν pro eo quod eſt *tantùm convivium nupti*[illegible] ſolenniùs adeoque cum Benedictione *celebrare*.

(a) *Geneſ. 24. 60.* [b] *Ruth 4. 11. vide Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 1* (c) *R. Chananiah. in Gemar. Babylon. ad tit* Cholin *cap. 1. fol. 9.* (d) *Lib. 1. cap. 11. pag. 79.* (e) *Lib. de Special. legibus de prac. 6. & 7.*

CAP. XIII.

Deductio in Thalamum; *cujus tam in* Novo *quam* Veteri Fœdere *Veſtigia non obſcura. Inde* Nuptiæ *undiqvaque* perfectæ.

SEquebatur dein deductio in thalamum, quā כניסה לחופה *introductionem in Chuppam*, id eſt, *in thalamum nuptialem* appellitant. Neque perfectæ habebantur Nuptiæ antequam ejuſmodi fieret

fieret deductio. Diſertè Maimonides (a) aliique (b) ad veterum mentẽ אין ברכת חתנים עושה הנשואין אלא כניסה לחופה *Non benedictio Sponſorũ facit ſeu perficit nuptias, ſed deductio in thalamũ.* Indè ſcilicet ſponſa omnimoda ratione perfecta uxor regularitèr habebatur, qvã אשה גמורה & אשתו לכל דבר vocitant. Scilicet, ſi vinculũ, ut ajunt noſtri, matrimonii ſpectas, in quantum plane perſonale erat, ex ipſis ſponſalibus ſeu pactione conjugali firmum habebatur ac ratum. Sed ſi etiam dotis incrementum, ſucceſſionẽ unde vir, etiam & concubitum aliave ejuſmodi invicem conjugũ commoda, jura, ac officia conſideres, non eadem erat illis Sponſalium ratio ac vis ante, quæ poſt deductionem. Exceptionem autem heic adjiciunt (c) משתכנס לחופה נקראת נשואה אע׳פ שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לבעילה אבל אם היתה נדה אע׳פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדיין *quamprimùm deducta eſt Sponſa in thalamum, vocabatur nupta, tametſi concubitus non ſequeretur; ita ſcilicet, ſi concubitui fuerit idonea. At verò ſi eſſet menſibꝰ immunda, tametſi deducta fuerit, etiam & coitꝰ ſit ſecutus, nuptiæ non perficiebantur, ſed hactenꝰ Sponſæ nomen duntaxàt manebat.* At diſſenſus eſt heic Magiſtrorum; aliis ſponſæ hujuſmodi immundæ eandem affirmantibus fuiſſe rationem generatim, quæ aliarum quarumcunque nondum rite nuptarum; aliis, quoad dotis incrementum tantummodo eam pro Sponſa, non uxore undiquaque perfecta, neutiqvam qvoad alia conjugum invicem commoda, jura ſeu officia, cenſeri contendentibus. Conſentiunt autem univerſi ante redintegratam mundiciem, neque benedictionem aut deductionem fieri debuiſſe, [illegible] nuptias eſſe ri[illegible] ſolutas. Quod ſi contra morem majo[illegible] benedic[illegible] deductio [illegible] erat tempore aliquo [illegible] opportuno [illegible] evertebat, adhibenda ea [illegible] habentur [illegible]

(a) *Halach.* Iſhoth *cap. 10.* (b) Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap. 54. §. 2. vide Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5 fol. 56. a.* (c) *Maimonid. & autor* Shulcan Aruch *loc. citat. & vide* Magid Miſna *ad Maimonid. ibid f. 243. b. & Moſ. Mikotzi prae. affirm. 48.*

Sponſalium & deductionis diſcriminis veſtigia in lega illa militari; *Vir* [a] *ille qui deſponſavit ſibi uxorem, & nondum accepit eam, vadat & redeat ad domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & vir aliꝗ accipiat eam.* Quin præter ea quæ ſuperius è fœdere Veteri obiter occurrunt de benedictione conjugali (cujus formulam aliter atque aliter pro ſeculorum diſcrimine ſe habuiſſe ambigendum non eſt] aliiſve ad matrimonium attinentibus, obſervandum eſt quod legitur de Tobia, Raguele & Sara hujus filia, quam ſibi in uxorem à Raguele cui, utpote, patri, ſui poteſtatem ea permiſerat dari petit Tobias. *Et* (b) *apprehendens dexteram filiæ ſuæ* (Saræ) *Tobiæ tradidit, dicens, Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob vobiſcum ſit, & ipſe conjungat vos impleatque benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta fecerunt conſcriptionem conjugii. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.* Ita Vulgata. Græcus verò codex, *manu eam prehendens tradidit eam Tobiæ in uxorem*, dixitq; Ecce juxta legem Moſis κομίζε αὐτὴν, καὶ ἄπαγε πρὸς τὸν πατέρα σου, καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς *deducito eam, & abducito ad patrem tuum, & benedixit eos.* Et ſtatim ſequitur; *& vocavit Ednam* (Anna in vulgata ea nominatur *uxorem ejus*; καὶ λαβὼν βιβλίον ἔγραψε συγγραφὴν καὶ ἐσφραγίσατο &c. *ſumens libellum ſcripſit Syngrapham & obſignavit. Et cœperunt comedere. Et vocavit Raguel Ednam uxorem, & dixit ei, Soror* (ἑτοίμασον τὸ ἕτερον ταμεῖον] *prepara alterum thalamum, & introduc eam.* Cœnâ item peractâ, introductus eſt Tobias ad eam, quemadmodum tam in Græca quam vulgata habetur. Et ſponſalia ita habes, eorundem etiam Libellum, & intra eaſdem ædes deductionem, non ſine prævia Benedictio[illegible] Exemplar autem Ebraicum Screckenfuchſii heic habet. [illegible] dixit Raguel: *Accipe eam quoniam eſt ſoror tua. &* [illegible] *juxta legem M*[illegible] *ejus* [ſcilicet conſ[illegible] eſt [illegible] Sequitur *en trado* [illegible] ; *& d*[illegible] ויאמר לארנה [illegible] אליו גליון אחד ויכתב עליו את הכתובה ויחתם בעדים *& dixit ad Ednam uxorem ſuam, ut afferret ad eum carcam unam; & conſcripſit ſuper eam pactum dotale, & obſignavit eam coram teſtibus.* Sed apertiùs hæc exemplar Conſtantinopolitanum à Paulo Fagio etiam latinè verſum. Tobiæ puellam ſibi in uxorem poſtulanti re-

[a] *Deut.* 20. 5. (b) *Tobia. cap.* 7. & 8.

Digitized by Google

ti reſpondit Raguel הנה הנערה לפניך תהיה לך לאשה
כתורה וכהלכה ואל שדי ורחם עליכם ויחיה אתכם
מיד קרא לנערה ותפשה בידה ואמר לנער ראה כמ
חרי זאת מקודשת לך כדת יהודה וישראל ולך אל אביך
ומיד קרא עדים וקדש אותה בפניהם וכתבו וחתמו
שטר כתובתה ומיד ברכו שבע ברכות והתחילו לאכול
וקרא רעואל את אשתו ואמר לה תקני חדר הפנימי וגו׳
Ecce puella coram te eſt, ſit uxor tua ſicut lex jubet & moris eſt. Deus omnipotens vobis ſit propitius, & vitam vobis conſervet. Statim accerſitâ puellâ apprehenſâque manu ejus, dixit juveni; Ecce mi fili, tibi ſponſa eſt ſeu deſponſatur, ut mos eſt in Juda & in Iſrael. Et perge ad patrem tuum. Statim etiam, accerſitis teſtibus, deſponſavit eam in conſpectu eorum. Et ſcripſerunt & obſignarunt inſtrumentum dotale. Statim etiam, dictis ſeptem benedictionibus, epulari cœperunt. Vocavit autem Raguel uxorem ſuam, & dixit ad eam, Parato conclave interiꝰ &c. Nimirum in conclave illud interius deducebatur ſponſa, idque planiſſime ה חופה *Chuppa* ſeu thalamus nuptialis, in quem ſponſa deducenda ante nuptias, juxta jam dicta, perfectas atque undiquaque abſolutas. In verſione ſua doctiſſimus Fagius heic tantū habet, *Statim dictis benedictionibus epulari cœperunt*, prætermiſſo, qui in Ebraico habetur, earum numero ſeptenario. Qui vetuſtis Judæorum ritibus eſt adprimè conſonus. Nam in Benedictionibus Sponſorum ſeu quæ deductioni præviæ ſunt, eundem ipſi agnoſcunt numerum, qua de re conſulas Maimonidem (a), Joſeph Caro (b), alios (c). Sequuntur in hiſtoriola illa Tobiæ etiam nuptialis lætitiæ ſeu convivii dies, ni fallor, quatuordecim, qui quidem ex moribus receptis intra triduum coerceri ſolebant. Nam Sara ibi vidua eſt. Sed ampliare nuptiale convivium nemini non licuit, non minuere, abſque moris majorum violatione. Primo itaque nuptialis convivii die deductio fiebat in thalamum, unde abſolutæ undiqua-

que

(a) *Halach* Baracoth *cap.* 2. §. 10. & *halach.* Iſhoth *cap.* 10. (b) Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap.* 61. (c) *Hym. Nuptial. in* Machzor *Germ. part.* 1. *fol.* 317. b.

que nuptiæ. Sed triduum totum, ubi ſponſa erat vidua, atque ſeptiduum, ubi virgo erat, lætitiâ ſummâ lautitiâque, pro ſponſorum fortuna, etiam & ſingulari ſponſorum dignitatis obſervantia à convivis erat celebrandum; retento intereà in officioſis compellationibus etiam ſponſi & ſponſæ nomine, uſque dum finiretur ejuſmodi nuptialis celebratio. Rabbi Eliæzer (a), החתן דומה למלך מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו כך החתן אינו יוצא לשוק לבדו מה המלך לובש בגדי כבוד כך החתן לובש בגדי כבוד כל שבעת ימים המשתה מה המלך הכל מקלסין אותו כך החתן מקלסין אותו כל שבעת ימי׳ משתה מה המלך פניו מאירות כאור החמה כך החתן פניו מאירות כאור החמה שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו וגו׳ *Sponſus eſt Regi comparandꝰ. Quemadmodum Rex foras non egreditur incomitatꝰ, ita nec ſponſus. Quemadmodum Rex veſtibus utitur ſplendidis, ita & Sponſus etiam per ſeptem convivii nuptialis dies. Quemadmodũ Rex ab univerſis celebratur, ita etiam per id tempus Sponſus. Quemadmodum vultꝰ Regis lucidus eſt ut ſol, ita & Sponſi vultꝰ, juxta id quod ſcriptum eſt*(b), *Et ipſe tanquam ſponſus egrediens* ſeu *procedens è thalamo ſuo &c.* Quod de Sole dictum; cui Sponſi è thalamo ſuo tum ſplendidis veſtibus tum nuptialibus comitum officiis, iiſque lætiſſimis, durante nuptialis celebritatis tempore ornati progreſſus comparatur. Qua de conſulas item virum ſummum Danielem Heinſium in Ariſtarcho Sacro[c]. Thalamus ejuſmodi ſponſi memoratur etiam alibi apud Prophetas (d); idque quatenus tempus nuptialis celebrationis ſpectat. יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה *Exeat* ſeu *exibit ſponſus è cubiculo ſuo, & ſponſa è thalamo ſuo.* Ubi Sponſæ tribuitur חופה *Chuppa*, quod vocabulum plerunque, fere ſemper, pro thalamo in qvem ſolennis fiebat deductio, à Magiſtris uſurpatur, & חדר *Cheder* Sponſo, quod idẽ ſane ſonat. Verũ quidem eſt *Chuppa*, à verbo חפף deductum, quod *obtegere*

[a) *In* Pirke, *cap. 16.* [b] *Pſal, 19. 5. ibi R. D. Kimchi.* (c] *Pag. 879.*
[d] *Joel. cap. 2. 16.*

obtegere denotat, ex natura ſui locum, quo obteguntur ſeu occultantur Sponſi, ſignificare, adeoque thalamum ſeu παςὸν (quod habent Helleniſtæ) in quem ad concubitum Sponſorum deductio fiebat; *Cheder* autem *cubiculum* ſeu *conclave* denotare. Sed in idem planè ita recidunt. Alias ſcimus eſſe τῆς *Chuppa* apud Magiſtros notiones, qua ad rem attinet conjugalem, de quibus capite proximo. Sed primariam & quæ tum in ipſis complendis nuptiis, tum in earum celebratione, principem planè habet locum jam exhibuimus. Etiam & hac ſolummodò notione occurrit in Benedictione Sponſalium, de qua ſatis ſupra (*). Ad deductionem hujusmodi & ſolenne convivium ſpectat illud in Evangelio (a) de decem Virginibus. *Dum irent emere, venit Sponſus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt janua.* Omnibus ſcilicet convivis futuris ſponſus & ſponſa, quæ jam deducebatur in nuptias, ſollicitè expectandi erant obſervandique. Id quod ibi *ad nuptias* eſt, ſeu ut in Græco εἰς τοὺς γάμους, à Syro redditur לבית חלולא *in domum chori lætitiæ*, ſeu *Nuptiarum*, cui etiam alibi ſæpius (b) οἱ γάμοι ſeu *nuptiæ* משתותא quod ipſum eſt Ebræorum משתה ſeu *Sympoſium nuptiale*, nuncupatur. Atque eam eſſe vocabuli ſignificationem in hiſtoriola ſacra de Nuptiis in Cana Galilææ, palam liquet. Citatum autem de virginibus decem locum de Sponſo ſimul & Sponſa venientibus, quemadmodum in deductione, capiendum eſſe, oſtendit Vulgati & Syri comma primum ejusdem capitis, quo pro eo quod eſt in græco εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου, habent, *illi occurſum* ſeu *obviam Sponſo & Sponſæ.* Nonne etiam ſive de convivis ſive de miniſtris, quorum officia nuptialia ſponſis, durante illo ſive tridui ſive ſeptidui tempore præſtanda fuere, intelligendum illud, *nunquid* (c) *poſſunt* οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ſeu νηστεύειν, *filii thalami nuptialis lugere* ſeu *jejunare* (*filii ſponſi* habet vulgata & *filii Nuptiarum*) *quandiù cum illis eſt ſponſus?* Atque adjicitur, *venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.* Nec

* S præ-

(*) *Cap.* 7. (a) *Matth.* 25. 10. (b) *Jean. cap.* 2. 1. & 3. *Luc.* 12. 36. 14. 8. (c) *Matth.* 9. 15. *Marc.* 2. 19. *Luc.* 5. 34.

prætermittendum eſt, morem hunc lætitiæ ac deductionis alibi item quam apud Ebræos, pariterque in oriente vicino, obtinuiſſe, ex Veteribus fieri manifeſtum. Legitur in Hiſtoria Haſmonaica (a), *filios Jamri facturos magnas nuptias, duxiſſe ſponſam è Madaba, filiam unius de magnis Principibus Chanaan* (oppidum ſeu urbem Gabatha vocat Joſephus ac ſponſæ patrem *illuſtrem inter Arabas*) *cum pompa magna.--- Et ecce tumultus & apparatus multus, & ſponſus proceſſit, & amici ejus, & fratres ejus, obviam illis cum tympanis, & muſicis, & armis multis*. Expreſsim etiam memorat Joſephus (b) ſponſam ipſam deductam à ſponſo cum frequenti amicorum comitatu, *οἷον ἔθος ἐν γάμοις, ut fieri ſolet in Nuptiis.*

(a) *1. Maccab. 9. 37.* (b) *Lib. 13. cap. 1.*

CAP. XIV.

De Annulo apud Ebræos Sponſalitio *ſeu* pronubo.

OStenſis, in ſuperioribus, iisque illuſtriora ac præcipua fuere, in moribus Ebræorum, ab ipſis ſponſalibus usque ad Nuptias undiquaque abſolutas perfectasque, etiam de minorum gentium apud eos Ritibus aliquot non contemnendis, qui ſcilicet nunc adhibiti nunc omiſſi pro vario ſeculorum locorumque diſcrimine, paucis eſt monendum. Neque enim ejusmodi Ritus prætermitti ſolent à Scriptoribus, qui res hujusmodi tractant. Viſuntur ii potiſſimùm in Annulo, Coronis, Frumento ſive ferendo ſive ſpargendo, Myrto ac Palmarum ramis præferendis, Velamine quo obtecti ſponſi, & Paranymphis. De his, ſuo ordine. Quod ad Annulum attinet in Ebræorum Sponſalibus; verum quidem eſt olim hodieque ſubinde apud eos adhiberi ſolitum, quod ex eorum ſcimus Ritualibus. Subinde dico

Digitized by Google

dico. Nam utcunque occurrat in Ritualibus alibique de Annulo in Nuptiis Ebraicis qvalecunque teſtimonium, expreſsim tamen aſſeritur à Leone Mutinenſi, Archiſynagogo Veneto, Annuli uſum ſatis eſſe ſuis rarum. Codex ejus (a) Ms quem habeo, ait, *è alcuni uſono all hora* (loquitur de Gentis Ebraicæ ritibus Nuptialibus) *porgli un anello en dito è Spoſarla, ma per lo più non lo fanno.* Sed qui typis eſt editus, adjectum habet, *ma in Italia è Tudeſchi per ordinario non lo fanno.* Tantum abeſt, ut Doctorum aliquot ſententiam, quâ etiam ab ævo Moſaico frequens annuli Sponſalitii deducitur uſus, amplecti queam! Nituntur ii maximè loco illo Exodi (b), ubi inter donaria ſacra numerantur annuli. Adjiciunt apud Prophetas (c) mulierum Annulos item memorari. Sed manifeſtum eſt in cultu ſeu mundo tantum muliebri cenſendos eſſe Annulos illos, non aliter atque armillas, diſcriminalia, vittas, id genus alia. Neque apud Ebræos ipſos omninò pro Sponſalitiis ii ſumuntur. Ornamenta etiam erant annuli virilia, ut videre eſt in hiſtoriola ſacra de Juda & Thamar. Atque inde cum nonnullis (d) Annuli uſum in Sponſalibus deducere, à ratione eſt nimis diſſonum. Neque ſane in Talmudico corpore, ſi benè memini, mentio ullibi habetur Annuli Sponſalibus adhibiti. Res autem ita ſe habuit. Nummulum ſeu nummuli valorem, velut Sponſalitii contractus ſive arram ſive pretium Sponſæ antiquitus dari ſolere, ſuperiùs (e) eſt oſtenſum; id quod ſexcenties in corpore occurrit Talmudico. Cum igitur animadverterant Ebræi aliqui, hujuſmodi ſive àrræ ſeu pretii Sponſalitii ſeu alium qualemcunque locum apud alias gentes Annulum in Nuptiis occupaſſe, (qua de re mox plura) viſum etiam eis eſt, eundem non rarò adhibere, & מזל טוב quo *fortunam* precantur *bonam* (f) in eo inſcribere. Sed adhibuere non qua Annulus eſt, ſed tantummodo qua pretii, quod diximus, ſeu nummuli locum occuparet. Id quod apertè liquet ex eorum Ritualibus. Nam ibi

 (a) poſt

(a) *De gli riti Hebraici part. 4. cap. 3.* (b) *Exod* 35. 21. (c) *Iſaia* 3. 21. (d) *Baron. tom. 1. ann. 57. alii.* (e) *Cap. 2.* (f) *Munſter ad Geneſ.* 30.

(a), poſt præviam Nuptiis ſponſalium benedictionem, quam publicè te rare ſolent, Magiſter qui Nuptiarum Solennibus præeſt ; קורא
לשני עדים והראה להם טבעת קידושין אי הוא
שוה פרוטה ואמר הרב להן ואו זה הטבעת מסתמא הוא
שוה פרוטה ואמרו הן *Accerſitis binis teſtibus ab eis inquirit ; utrum Annulus ſponſalitius, quem eis ipſe oſtendit, ſit æqualis cum nummulo valoris; iis affirmantibus*, rogat etiam, utrum Sponſalia ritè fuerint peracta; ſcilicet, utrum dixerit ſponſus הרי את מקודשת לי בטבעת
זו כדת משה וישראל והיה תוחב לה הטבעת
באצבע שאצל האגודל ואם אינה טהורה אינו
מגיע בה אך מניח ליפול מעצמו לאצבעה *Ecce mihi Sponſa ſis, ex hoc annulo, ſecundum inſtitutum Moſis & Iſrael, & annulum indidit ejus ſeu digito pollici proximo induerit ; aut ſi immunda tunc temporis eſſet, non tam induerit quam illabi permiſerit.* Nimirum non in Nuptiis ſed in ipſis Sponſalibus primus Annuli uſus ; de quo ideo, quod nummuli ſeu pretii Sponſalitii locum occupabat (quod etiam ex ipſa Sponſalium ſubſtantia habent) ante nuptiarum ſolennia quæſtio ita fieri hodieque ſolet. Non igitur in locum annuli ſucceſſit nummulus teruncius, aut aliud quid, quo oblectaretur Sponſa in ipſo contractu Sponſalitio, quod volunt Viri nonnulli docti, ſed planiſſimè in nummuli locum Annulus. Quod verò habent aliqui fidei ſatis prodigi, ſive de Annulo argenteo in D. Annæ Cænobio Sanctimonialium Romæ ſervato, velut eo, quo Joachim & Anna copulati ſunt, ſive de onychino illo, qui ex fide, neſcio cujus gemmarii, ex Hieroſolymis Romam ante ſeculum unum & alterum profecti, velut D. Mariæ Virginis Deiparæ, Peruſii reconditur, autoribus ſuis non libenter relinquimus. Qui vero de Annulis illis planè fictitiis plura velit, conſulat imprimis Joannis

(a) Maharil. *fol.* 83. a. Machzor *Germ. part.* 1. *fol.* 336. b. *Col.* 2. *Videſis Theſub.* 18. *ad Maimonid. lib.* Namrim.

annis Baptiſtæ Lauri libellum *de Annulo Pronubo Deiparæ Virginis* (a), nec tamen ſine eis, quæ eadem de re doctisſime ſcripſit Vir ſummus Andreas Rivetus (b) in Apologiâ pro Sanctisſima Virgine Maria. Hoc verò non prætereundum, etiam apud Ebræos, ut alibi, pro fidei Symbolo, quale ad connubia inprimis attinet, præ rebus aliis ſumi Annulum. Expresſim Philoni (c) Annulus, quo Joſephus Patriarcha â Pharaone donatus eſt, ἐναργέστατον δεῖγμα πίστεως nuncupatur, ſeu *manifeſtisſimum Fidei ſignum.*

(a) *Romæ 1622. & videſis Addit. ad Alphonſ. Ciaconii vit. Pontific. in* Sixt. 4. *pag.* 1280. (b) *Lib.* 2. *cap.* 9. *pag.* 283. *&c.* (c) *Lib. de Joſeph.*

CAP. XV.

De Sponſorum Coronis, Myrto *ac* Palmarum *ramis præferendis*, *&* Frumento *ſive ſerendo*, *ſive ſpargendo in* ritibus *Ebræorum* Nuptialibus. *De* Velaminibus *item*, *quibus obtecti Sponſi.*

SPonſorum Coronarum vetuſtisſima eſt in Miſna mentio. Harum uſus in ipſa Deductione ſeu Nuptiis. Eis enim ornandi erant in nuptiis olim Sponſi. Sponſi Corona (a) erat ſive aurea, ſive argentea, ſive ex ſale toſto formata atque ſulphure depicta, ſive roſea, ſive myrtea, ſive oleagina. Sponſæ erat Corona aurea ſeu aurata, ſcilicet formâ עיר של זהב *urbis aureæ* ſeu turritâ, qualis Deum matri vulgò tribuitur. Sed hæc pro vario Sponſorum condi-

 tionis

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *cap.* 9. *fol.* 24. *col.* 3. *Babylon. fol.* 49. b. *Gloſſ. ad tit.* Gittin *cap.* 1. *fol.* 7. a. *Bartenorius, ad tit.* Sota *cap.* 9. §. 14.

tionis diſcrimine aliter atque aliter ſe habuiſſe neceſſum eſt. Coronæ hæ, ſub Templi ſecundi excidium, interdictæ ſunt. Miſna (a) בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות *Tempore, quo Veſpaſianus armis nos aggreſſus eſt, interdictæ ſunt Sponſorum coronæ, uti etiam tympana* (uſus ſcilicet eorum in choris nuptialibus) *atq; Tito nos invadente, interdictæ ſunt etiam Coronæ Sponſarum.* Nolebant ſcilicet, exterorum armis hoſtilibus oppreſſi, ſplendidum illum majorum in nuptiis celebrandis ritum diutiùs retineri. Quale de ritu ramorum, Myrti ac Palmarum cum cantu ſponſis præferendorum eſt dicendum. Etenim legitur in eorum Commentariis (b) mortuo Rab. decretum fuiſſe שלא יביאו הדס וענפי דקלים בניגון לפני חתנים *myrtum & ramos palmarum ſponſis in pompa muſica non eſſe præferendos.* Neque autem Coronarum apud Ebræos nuptialium tantum in Miſna ſeu Commentariis Talmudicis aliiſve ſcriptis Rabbinicis mentio, ſed etiam in ipſo Codice Sacro, ſi interpretibus magni nominis veteribus fides. Legitur in Iſaia (c), *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quoniam induit me veſtimentis ſalutis, & indumento juſtitiæ circumdedit me* ; כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה quæ in Vulgata vertuntur, *quaſi Sponſum decoratum Corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis.* Neque adeo differt verſio Seniorum ; ὡς Νυμφίῳ περιέθηκέ μοι Μίτραν, &c. *ſicut Sponſo circumpoſuit mihi Mitram*, quæ planæ Coronæ ſpecies eſt. Verba ipſa Ebraica ſonant, *ut Sponſum Sacerdotali ornavit decore &c.* aut *ut Sponſus &c.* Aquila autem (inquit Hieronymus) *tranſtulit*, ἱερατευμένον στεφάνῳ *quod in lingua noſtra dicitur, Sacerdotii portans Coronam.* Subſtituit igitur ibi Aquila ὡς Νύμφιον ἱερατευμένον στεφάνῳ, *ut Sponſus Sacerdotii portans Coronam*, id eſt, magnificam, ſplendidam. Et ſane tam Theodotioni ac Symmacho, quam Aquilæ στέφανον ſeu *Corona* ibi adhibitum eſt pro פאר quod *decus* ſeu *Ornatum*

(a) *Tit.* Sota *cap. 9. adde Gemar. Bab. tit.* Gittin. *cap. 1. fol. 7.* a. *& de Coronis vide tit.* Semicoth *cap.* 11. (b) Sepher Juchaſin *fol. 102. a.* (c) *Cap. 61. 10.*

tum generaliter denotans, pro *Mitra, cidari, tiara*, ſeu ſingulari capitis ornamento aliquoties alibi (a) ſumitur. Et Davidi de Pomis פאר explicatur per *Coronam & Coronulam.* Jonathan autem Chaldæus Jeſaiæ Paraphraſtes heic כחתנא דמצלח בגנוניה וככהנא רבא דמתקן בלבושוהי וככלתא דמתקשטא בתקונהא *ut Sponſum gaudentem in thalamo ſuo, & ut Sacerdotem magnum veſtimentis ſuis ornatum, & ut Sponſam ornatu ſuo decoram*; perinde ac ſi legerat וכהן *& Sacerdotem*, non יכהן *Sacerdotali ornavit decore.* Verſio penes me Arabica Ms. habet ibi מתל אל חתן אל מאגד *ſicut Sponſum glorioſum.* Et Judæi Hiſpanienſes; *Como Novio engrande ſerá fermoſura*; adeoque Coronam Sponſo non expreſſim ibi tribuunt. Sed Salomon Jarchius, כחתן inquit אשר ילבש לבושי פאר הכהן גדול *ſicut Sponſum qui veſtitus eſt veſtibus* Pontificis *maximi glorioſis* (b). Utcunque verò locus fuerit vertendus, id interea eſt manifeſtum, veteres illos interpretes Græcos, quos & ſecutus eſt Vulgatus, non dubitâſſe, quin in Sponſi apud Ebræos ornamentis Corona locum haberet proprium. Aliter enim nec res ipſa, quicquid de verbis ſit ſtatuendum, verſiones illorum ſatis tulerit. Atque ita interpretantur Scriptores ad eum locum præclari (c). Sed & alibi occurrit, quod Doctis habetur de Corona apud Ebræos Nuptiali teſtimonium perquam manifeſtum. Salomon in Canticis (d) *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem* בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו *in Corona, qua coronavit illum mater ſua in die Deſponſationis illius & in die lætitiæ cordis illius.* Complures Scriptores (e) heic Coronam Nuptialem intelligunt. Alia etiam in eandem rem loca (f) è Prophetis

tra-

(a) *Exod.* 39. 17. *Ezech.* 44. 18. (b) *Videſis ibi David. Kimchi*
(c) *Vide Paul. Sherlogum in Cantic. Veſtigat* 27. §. 16. (d) *Cap.* 3. 11.
(e) *Pineda de Reb. Salomonis lib.* 5. *cap.* 3. §. 5. *Paul. Sherlogus in Cantic. & Veſtigatione* 27. §. 16. *alii ibi citati præter Pintum & Ramirez lib.* 1. *in Cantica. & vide Aloyſ. Novarin lib.* 6. *Elect. Sacrorum. cap.* 44.
(f) *Thren.* 5. 15. *Ezechiel.* 16. 12. *Cant.* 4. 8. *Zach.* 3. 5. *Et Chaldæum ibi vide.*

trahunt nonnulli. Atque hinc in Tertullianum diſputat Paulus Sherlogus, quaſi memoria lapſus temerè affirmaſſet is (a) Coronarum Ebræis uſum fuiſſe nullum. Quod ad Frumenti uſum in ritibus eorum attinet nuptialibus; Hodiernus, qui in eorum occurrit ritualibus, mos eſt, ut, ubi Sponſus Sponſæ manum, ante nuptiarum Benedictionem prehendit (b), זורקין כל העם על גבי ראשן חטין ואומרים פרו ורבו שלשה פעמים *Spargant omnes, qui circumſtant, triticum ſuper eorum capite ter, dicentes, Creſcite & multiplicamini.* At in libris Talmudicis aliusmodi frumenti uſus habetur. Nam ibi non ſemel mentio à Rab Papi fit temporis, quo רמו שערין באסינתי *projiciunt* (c) *hordeum in vas ſaligneum*, quâ ſcilicet nuptias ſpectat. Atqui interpretes heic diſſentiunt. Alii tantùm de apparatu ad potum in convivium nuptiale verba illa intelligunt. Alii verò ad hunc modum (d) explicant נותנין עפר בערבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צומחין ואומרין להם פרו ורבו כשערין הללו שממהרין צאת מכל התבואה *Ponebant terram in vaſis ſaligneis, ibique ſerebant hordeum ante dies deductionis in thalamum, Afferebant autem, cum germinabat, coram ſponſo & ſponſa, dicentes illis, Creſcite & multiplicamini, quemadmodum hordeum hoc, quod citiùs, quam ulla alia fruges, provenit.* Velaminis autem duplex occurrit genus in Nuptiis adhibitum. Alterum, quo ſponſorum capita ut Flameo obtecta, alterum quod in ipſa Benedictione nuptiali eos velut tentoriolum portatile obumbrabat. Genus prius memoratur etiam in Miſna. Paulò poſt verba illa ſuperiùs de Coronis interdictis allata, ſequitur (e) בפול מים

(a) *De Corona Militis. cap. 9.* (b) Maharil. *fol. 82.* b. Mackor, *Germ. part. 1. fol. 336. col. 1.* (c) *Gemara Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 8,* a. *& ad tit.* Aboda zara *cap. 1. fol. 8.* b. (d) *Gloſſ. ad tit.* Aboda zara *ibid. & ibid.* Thoſiptha, *& vide I. Druſium Obſervat. lib. 13. cap. 23. & Gloſſ. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 8* a. *&* Baal Aruch *in verb.* אסנתא. (e) *Miſna tit.* Sota *cap. 9. Talm. Bab. fol. 49.* a.

Digitized by Google

כפול מוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר *Temporibus bellicis, quæ ſunt inſecuta, decretum eſt, ne prodiret* (in deductionem) *ſponſa velamine obvoluta intra Urbem. Sed Rabbini noſtri poſtmodum permiſere, ut etiam intra urbem velamine obvoluta prodiret.* Vocabulum quod heic uſurpatur pro velamine hoc, ſeu אפיריון ſumitur etiam pro ipſo thalamo conjugali alibi (a). Atque ita etiam ר׳ חופה *Chuppa*, quod primariò in rebus nuptialibus eſt *thalamus*, in quem deductio facienda (ut ſuprâ eſt oſtenſum) uſurpatur pariter pro velamine hujusmodi (b), uti etiam pro tentoriolo illo, quo obumbrari ſoliti in ipſa Benedictione ſponſi; quod genus velaminis heic eſt ſecundum, & in atrio Synagogæ (c) præparari, nunc ſolitum, ſed an veteribus Ebræis in uſu, nondum eſt mihi ſatis compertum. Et ſic Elias Levita (d). Sed inquit ille, ואנחנו קוראים הבגד שפורשין ע״ל ראש החתן והכלה בארבע בריםם בשעת הקידושין חופה *Nos etiam vocamus veſtem illam* ſeu *pannum, qui ſolet expandi ſuper caput ſponſi & ſponſæ, ac tenetur quatuor vectibus tempore nuptiali* (nam ita ר׳ קידושין ibi intelligendum) *Chuppam*. Thalamum verò Sponſalitium גנון & בירת גנון etiam dixere Chaldæi. Velamina autem ſponſos ita משום צניעותא *verecundiæ cauſa* (e) obtegere ſolita, ex ſindone aliave ejusmodi materie confecta (f) ſunt non ſine monilibus, lemniſcis, aliisve ad genus pro utentium libitu, hinc inde pendulis. Ipſum autem אפיריון quod in loco è Miſna citato ſponſæ prodeunti tan-

 tùm

(a) *Gemar. Bab. tit.* Sota *cap. 1. fol. 12. a. videſis lib. noſt. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 5.* Machzor *Germ. part. 1. fol. 316. a.* (b) *Vi. de D. Kimchi. ad Joel. 2. 16.* Machzor *Germ. part. 1. fol. 336. col. 4.* (c) *Videſis R. Nephtali Aſchenazi in* Sepher אמרי שפר *fol. 203.* b. (d) *in Thisb. verb.* חפה *& vide I. Buxtorf. in Synagog. Judaic. cap. 28.* (e) *Gemar. Bab. ad tit.* Sota *cap. 9. fol. 49.* b. *& Bartenor. ad dict. cap. §. 14.* (f) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *fol. 24. col. 3. Babylon. ibid. fol. 49.* b.

tùm attribuitur, velamen hujusmodi utriſque commune denotare, manifeſtò liquet ex utraque Gemara. Hieroſolymitana ibi, אילו הן חופות חתנים סדינים מציין ורים וסהרונין זהב תלוין בהם *Velamina Sponſorum ſindones ſunt acupictæ, quibus appenduntur monilia aurea.* Et Babylonia, על חופת חתנים גזרו *decretum illud erat de Sponſorum velamine.* Et tam hæc, quam illa Gemara, pro utentium libitu, ait fieri ſolita hujusmodi velamina. Sed plerunque volunt faſtigiata ſeu in conum (a) ſurſum deſinentia, quæ etiam figura Tentoriolo tribuitur. Atque eorum (b) uſus ſolennis in ritualibus hodiernis pro vario locorum more memoratur.

(a) *Bartenor. ad tit.* Sota *cap.5. §.14. alii.* (b) Maharil. *fol.82. b.* *&* Machzor *Germ. part.1. fol.336. col.4. & 337. col.1.*

CAP. XVI.

De Paranymphis *Ebræorum* Sponſi Amicis, *in utroque fœdere dictis, & in* Novo, filiis Thalami Nuptialis.

REſtat ut de paranymphis videamus. Ii bini minimùm fuere, שושבינים id eſt *ſocii, comites, amici* Sponſorum dicti. Sed verò pro morum diverſitate ſive adhibiti ſive prætermiſſi, Gemara Hieroſolymitana (a), אמר ר' יודה ביהודה בראשונה היו מעמידין אותן שני שושבינין אחד משל כלה ואחד משל חתן אף על פי כן לא היו מעמידין אותן

(a) *Ad tit.* Cethuboth *cap.1. fol.25. col.1.*

אותן אלא בשעת נישואין ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו השושבינים מפשפשין במקום החתן והכלה ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו השושבינין ישנין במקום חתן ובמקום כלה ובגליל לא היו עושין כן *Obſervavit Rabbi Joda morem antiquitùs in Judæa obtinuiſſe, ut conſtituerentur bini paranymphi, ſocii, ſeu amici; alter ſponſæ, ſponſo alter. Quos tamen non conſtituebant niſi tempore Nuptiarum,* ſeu *deductionis. Neque in Galilæa mos ille obtinuit. Antiquitus etiam in Judæa paranymphi locum ſponſi & ſponſæ perſcrutabantur* (decubitus locum) *quod in Galilæa non ſolebat fieri Quin in Judæa paranymphi pernoctabant in loco ſponſi & loco ſponſæ* (juxta eos in thalamo) *quod nec in Galilæa fieri ſolebat.* Certè & horum mentio alibi in libris Talmudicis, etiam & Ritualibus (a), quibus etiamnum utuntur. Quin & pro eis, qui officio ſingulari nuptiis adſunt, occurrit in paraphraſi (b) Uzielidi tributa; ſed apertiùs Gemara Babylonia (c) ex jam dicti Rabbi obſervatione, qui, pro more, heic Jehuda, ut ibi Joda, nominatur, ביהודה בראשונה היו מעמדין להם שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי לשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו שושבינין ישנין בבית שחתן וכלה ישנין בה ובגליל: לא היו עושין כן

In Judæa mos obtinuit antiquitùs, ut bini ſponſis attribuerentur ſeu conſtituerentur paranymphi, ſocii ſeu *amici, ſponſo alter, alter ſponſæ, qui nimirum tempore deductionis in thalamum eis officia præſtarent; quod tamen in Galilæa non obſervari ſolitum. Quin in Judæa mos antiquitùs obtinuit, ut paranymphi eadem in domo* (id eſt conclavi) *perno-*

(a) Machzor *Germ. part. 1. fol. 3. 7. b. & fol. 337. col. 1.* (b) *Deuteron. 32. 50.* (c) *Ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 12. a.*

Digitized by Google

pernoctarent, qua ſponſus & ſponſa, quod nec in Galilæa obſervatum. Id verò quod dicitur heic למשמש, quod *ad officia ſponſis præſtanda*, vertimus, explicatur in gloſſa per לפשפש ולמשמש במעשי הן כאותו הלילה שלא יקלקלו זה את זה במעשיהם בתרמית שלא יראה דם בתולים ואנד וזו לא תביא מפה שיש עליה טיפי דמים *Ad ſcrutandum & officioſe obſervandum ea, quæ ſponſi illa nocte* (ſcilicet nocte deductionis) *fecerint. Ne ſcilicet alter alteri dolo inferat damnum. Ne ſponſus, etiamſi agnoſcat ſanguinem Virginitatis, illum celet aut tollat. Et ne ſponſa inferat ſecum pannum* ſeu *ſindonem ſanguine intinctam.* Scilicet in Gemara verba fiunt de ſponſæ Virginitate, adeoque Officium paranymphorum ibi ad eam rem primariò ſpectat. In Judæa igitur paranymphorum uſus erat tum in ipſa deductione, tum in cubili ſeu thalomo, idque tota deductionis nocte. Et tametſi paſſim fermè, pudoris cauſâ, in more ſit poſitum, ut concubitus etiam conjugalis (quod ait D. Auguſtinus (a) *remotum ab arbitris cubile, conquirat, omnesque famulos atque ipſos etiam paranymphos & quoscunq; ingredi qualibet neceſſitudo permiſerat, ante mittat foras, quàm vel blandiri conjux conjugi incipiat*, in Judæa nihilominùs, ſed non in Galilæa paranymphos vides non ſolum nuptiis, verum etiam ipſi thoro conjugali nocte prima officiosè adfuiſſe, ne fraus alterutrinque de Virginitate ſeu floris Virginei teſtimonio (qua de re libro proximo plura) committeretur. De aliis etiam, quæ ad apparatum lætitiamque ſponſorum attinebant, eos proſpexiſſe ambigendum non eſt. Jam verò, nonne è τοῖς שושבינין hiſce ſeu *paranymphis, amicisve* alter, qui ſponſo, ut amicus fideliſſimus, ita tempore nuptiarum officium præſtaret, innuitur in ſimilitudine illa ſacra S. Joannis: *Ipſi*, inquit (b) *teſtimonium mihi perhibetis, quod dixerim, Non ſum ego Chriſtus, ſed quod miſſus ſum ante illum.* Et dein; ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστιν. ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαίρει

(a) *De Civitate Dei lib. 14. cap. 18.* (b) *Cap. 3. 29.*

ρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου, αὕτη ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται), *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt.* Vocis ſponſi ſponſæque mentio tum in Sacris literis (a) ſolennis, tum in ipſa, quæ Deductioni erat prævia (b) Benedictione. Vocem mutuos conjugum ſeu ſponſorum affectus atque exhilarati animi invicem effata indicantem denotari dubium non videtur. Eamque audire atque obſervare, etiam inter primaria paranymphorum ſeu amicorum ſponſi ſponſæque officia fuiſſe, indeque more nuptiali lætari. Nonne igitur heic ex more jam memorato, ſe dixit, ut paranymphum ſeu amicum ſponſi, vocem ſponſi inſignemque ejus erga ſponſam, quæ Eccleſia eſt, affectum obſervâſſe atque inde ſummâ perfuſum eſſe lætitiâ? Certè omnia ita quadrant moribus (c) Judææ Nuptialibus. Et ſcimus etiam τοῦ φίλου ſeu *Amici* nomen, quemadmodum & Comitis, à diffuſiori vulgarique ſignificatione delapſum, peculiarem non raro apud veteres dignitatem aut officium denotaſſe, quemadmodum in illo de Zabudo Ben Nathan (d) רעה המלך *amicus erat Regis* in vulgata. Verba planiſſimè fiunt de dignitate. Helleniſtæ habent ibi ἑταῖρος τοῦ βασιλέως *ſocius Regis, quod idem innuit.* Et paraphraſis Chaldæa, שושבינא דמלכא *amicus* ſeu *ſocius Regis*, ubi eodem pro amico utitur vocabulo, quod paranymphum etiam, ubi de re nuptiali verba fiunt, ſignificat. Et appoſitè ibi eodem ſimilitèr eſt uſus vocabulo David Kimchius שושבינא דמלכא שהיה עמו תמיד *amicus Regis, qui ei perpetuò erat comes*; uti etiam erat ſponſo Amicus quem diximus ſeu paranymphus, unde & Judæi Hiſpanienſes habent ibi *companero del rey.* Quin & in veteri fœdere pro eo, quod eſt למרעהו Samſonis ſeu *ſocio*

(a) *Jerem.* 7. 34, 16, 19, 25. 10. 33. 11. *Apocalypſ.* 18. 23. *Baruch.* 2. 23.
(b) *Vide ſuprà cap.* 12. (c) *Videſis Daniel. Heinſium in Ariſtarch. ſacro pag.* 8-9. (d) 1. *Reg.* 4. 5. & *vide Pinedam de Reb. Solomon lib.* 5. *cap.* 13. § 8.

ſocio ejus ſubſtituunt LXX. *τῷ Νυμφαγωγῷ αὐτοῦ* cui ſcilicet data eſt uxor ejus. Et Chaldæus ibi (a) habet דהוה שושביניה *qui erat ſocius ejus* ſeu *amicus Nuptialis*, ſeu paranymphus. Eodem nomine apud veteres Ebræos (b) dicuntur Michael & Gabriel paranymphi Adæ. Et ubi ſponſalia inter Deum & Eccleſiam Iſraeliticam memorant (juxta illa, quæ in federe veteri eâ de re ſæpiùs occurrunt) Moſem fuiſſe ajunt (c) השושבין *paranymphum* DEO & Eccleſiæ illius. Paranymphi ejusmodi ſeu *ſponſi Amici* appellantur etiam *υἱοὶ τοῦ Νυμφῶνος* (d) *Filii thalami Nuptialis*; qua de re optimè Vir præſtantiſſimus Hugo Grotius (e). Singulare habetur & apud nos nomen ejusmodi eorum, quos Bridelnigths/id eſt *Miniſtros ſponſalitios*, qui Sponſam deducere ſolent, appellitamus. Etiam apud Græcos veteres ſponſi Amicorum nomen & uſus. Julius Pollux (f); *καλεῖται δέ τις τῶν τοῦ Νυμφίου φίλων καὶ θυρωρὸς ὁ ταῖς θύραις ἐφεστηκὼς καὶ εἴργων τὰς γυναῖκας βοηθεῖν τῇ νύμφῃ βοώσῃ.* *Quidam etiam ex ſponſi Amicis Janitor dicitur, qui januæ adſtans mulieres Sponſam Clamantem juvare prohibet.* Alibi (g) etiam *Amici* uſus ſingularis in ſacris literis; ut quæ de ejusdem notione, qua dignitatem ſeu officium ſingulare denotabat olim in Auguſtali comitatu, occurrunt, prætereamus. Quæ ſunt alii uſus hodierni ritus, pro locorum diſcrimine invicem ſatis diverſi, è Ritualibus eorum qui proſtant libris, Joannis Buxtorfii Synagoga (h), Leone Mutinenſi, Aloyſio Novarino (i) petendi ſunt.

(a) *Judic. 14. 20. ubi vide R. Salomon.* (b) *Bereſchith. Rabba paraſh. 8.* (c) *R. Salomon in Exod. 34.* (d) *Matth. 9. 15.* (e) *In Notis Evangelicis pag. 185. & vide Jo. Buxtorf in Lexic. Chald. Talm. pag. 2535.* (f) *Onomaſtic. lib. 3. cap. 3.* (g) *1. Paralip. 27. 33. &c.* (h) *Cap. 28.* (i) *Elect. Sacror. lib. 6. cap. 46.*

CAP.

CAP. XVII.

Sponſus Virginis à deductione *usque ad* concubitum *à præceptorum aliorum affirmativorum obſervatione* immunis.

PRætermittere autem heic viſum non eſt, quemadmodum Annalis erat novo marito. Secundum ea, quæ proximo libro (a) dicentur, a muneribus militaribus civilibusque immunitas, ita etiam Sponſo Virginis fuiſſe, ex eorum placitis, immunitatem ſingularem toto tempore, quod deductionem & concubitum interveniret, niſi intra illud incideret exitus Sabbati; idque, ni fallor, ab omnibus præceptis affirmativis aliàs diligenter obſervandis. Solennem habent lectionem ſacram bis quotidie, ſeu mane ac veſperi, à Viris univerſis, qui conditione liberali, regulariter peragendam (b); qui fuerint nempe officio hujuſmodi non impares. Eam ab origine ſeu majorum inſtituto deducunt vetuſtiſſimo קרית שמע *Keriath Shema* dictam, id eſt *lectionem Audi*, deſumtam ex Deuteronomio (c) & Numeris (d), atque ita nuncupatam, quia incipit à vocabulo *Audi Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Dominus unus eſt &c.* Et maximi faciunt officium hoc ſacrum, quia in eo ſingularis eſt Numinis unitatis & omnium ſimul præceptorum ejus memoria. In Ritualibus aliquoties integra occurrit. Jam verò de hac re ita ad veterum mentem Maimonides (e); נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע ומלמדין את הקטנים לקרות בעונתה ומברכין לפניה ולאחריה כדי לחנכן במצות מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצות ומקרית שמע לפיכך חתן שנשא בתולה פטור

(a) *Cap 3.* (b) *Miſna & Gemara, tit.* Beracoth *cap. 1.* (c) *Cap. 6. 4. & 11. 13.* (d) *Cap. 15. 37.* (e) *Halach.* Keriath. Shemai *cap. 4. §. 1. & vide Comment. ibi & Gemar. Babylon. ad cap. 2. tit.* Succa *fol. 25. a.*

פטור מקרית שמע עד שיבא עליה לפי שאין
דעתו פנויה שמא לא ימצא לה בתולים ואם
שהא עד מוצאי שבת ולא בעל חייב לקרות
ממוצאי שבת ואילך שהרי נתקררה דעתו ולב גס
בה אף על פי שלא בעל אבל הנושא את הבעולה
אף על פי שעוסק במצות חייב לקרות הויל׳א
ואין לו דבר שמשבש דעתו וכן כל כיוצא בזה

Fœminæ, Servi, atque Minores ætate immunes ſunt à ſolenni illa lectione. Minores autem docere ſolent ſimul ac auditores fuerint idonei, & lectionem & benedictiones tum ante tũ poſt commata lectionis interponendas, ut ſcilicet præceptorum obſervationi ita initientur. Cujus artem animus continenter occupatur & ſollicitus eſt de re aliqua præcepto ſubnixa, is ut ab aliis præceptis ita etiam ab hac lectione immunis eſt; unde ſit, ut etiam Sponſus, qui Virginem deduxerat, lectione hac non teneretur ante concubitum conjugalem; quoniam toto eo tempore præſumebatur, ipſum ſollicitum ſe habuiſſe de futuris Sponſæ Virginitatis ſignis. At vero ſi nec ante exitum Sabbati proxime inſequentem concubuiſſet, lectio ei erat deinceps adhibenda. Quoniam ſcilicet, tametſi non interea concubuiſſet cum ea, dubitandum tamen non fuiſſet, quin ſollicitudine ejuſmodi jam vacans amore eam ſummo amplecteretur. Ceterùm qui vitiatam ſeu devirginatam deduxerat, tametſi etiam præcepto legis occuparetur (ſcilicet ſive propagandi generis humani ſive fratriæ ducendæ aliterve) *is lectione hac uti debuit. Quoniam nempè non habebat ejuſmodi quid, quod animum ejus conturbaret. Quod itidem de ſimilibus dicendum.* Tam ad alia, veluti præceptum de phylacteriis, quam ad lectionem hanc immunitatem ſponſi intra tempus jam dictum, attinuiſſe ex verbis hiſce eſt eliciendum.

CAP

Digitized by Google

CAP. XVIII.

De Contractu Sponſalitio *ſeu* Nuptiali Gentilium (*ſecundum mores jusqve ſua*) *qvi poſteà* Proſelyti *fierent ſeu in* Judaicam Eccleſiam *ſeu* Rempublicam *tranſirent. Omninò* legitimum firmumqve *hunc, nec iterandum, voluere* Ebræi, *qvorum mores* Sponſalitii *ac* Nuptiales *tum* Paganorum *tum* Chriſtianorum *moribus ejusmodi perqvam congeneres.*

EX eis, qvæ hactenus oſtenſa ſunt, ſatis liqvet, qvalisnam viri & fœminæ conjunctio, ſecundum Jura Ebræorum ipſis ſimpliciter Civilia, legitimum eſſet ratumqve Matrimonium; idqve ſive ſubſtantiam Contractus ſeu qvod Vinculum appellitamus, ejusque neceſſarias juxta eos appendices ſpectes, ſive ritus ac Circumſtantias ſolennes. Subſtantia illa ſeu etiam formalis cauſa habetur in mutuo aut ſponſorum ipſorum, aut, pro casûs diſcrimine, eorum qui ut parentes aut tutores aut proxenetæ perſonas illorum hac in re ſuſtinuere conſenſu ſponſuque ut ſuperius oſtenditur facto; unde Sponſalia; & in dote atque Deductione; unde Nuptiæ. Neque verò, quantum ad ſubſtantiam, à Sponſalibus Nuptiæ diſcrepabant aliter fermè atque Contractus ſeu Pactum aliquod inſtrumento ſeu ſyngraphà ſolenniùs ſignatum ſeu ritè inſinuatum, ab eodem contractu antè ſimpliciùs ac nudis contrahentium verbis inito. Ritus autem atqve Circumſtantias, quæ fuere, ſatis aperuimus. Atque ex fœdere conjugali ſic legitimè icto, ortam voluit Karæorum ſecta Unionem adeo planè perſonalem & veluti *N*aturalem, ut quisquis conjugum alteri, pariter & alteri etiam ſanguine conjunctus haberetur, juxta quæ ſuperius (a) tradidimus. Alitud autem erat Jus Matrimoniale ad Proſelytos Juſtitiæ ac Libertinos, id eſt, eos, qvi ex Gentiliſmo in Judaiſmum ritè tranſierant, attinens, quod qvatenus Ebræis ſimul & Proſelytis ac Libertinis hiſce ſive Imperativum erat ſive Interveniens, luculenter ſane oſtendimus in libris de Jure Naturali & Gentium. (b) Sed verò inde heic non abs re putò fuerit nonnulla breviter recolere, unde Ebræorum ſeu Eccleſiæ illius Republi-

T cæve

(a) *Lib. 1. cap. 3.* (b) *Lib. 5. cap. 18.*

cæve divinitus inſtitutæ Sententiæ receptæ de ipſa Matrimonii qualitercunque à Paganis ſeu non Judæis initi, Vi Natura ac Eſſentia faciliùs innoteſcant. Qvatenus nempe vinculum ſeu obligationem connubialem inde natam tantùm voluerint. Nam officia conjugum mutua atque alia, quæ contractum Nuptialem variatim conſeqvuntur, liber Tertius heic exhibebit. Ex Jure Noachidarum ſeu Naturali, id eſt Ebræis ante legem Moſaicam aliisque pariter Gentibus ſeu Humano generi Imperativo, qvo fides ſervari jubetur (id quod apertè ſatis continetur in eo, qvod eſt non furari aut alienum non invadere) Matrimonium ex mutuo Viri ac Fœminæ in vitæ communionem conſenſu ac concubitu, velut traditione ſequenti, legitimũ fieri ſtatuunt, ut alibi (a) oſtendimus. Interdictas autem volunt Matrem, Novercam, Sororem Uterinam, Uxorem alienam; neque à rerum origine alias. Sic de Gentilibus. Jam verò Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum ſimulac è Gentiliſmo in Judaiſmum tranſierat, Baptiſmo ſcilicet ſolenni, Circumciſione ac Oblatione, planè ajunt fuiſſe Regeneratum & כקטן שנולד דמי (*Infantem recens natum*, Judæum factum, adeoque omnimodam, quæ priſtina erat, Conſangvinitatem nedum affinitatem exuiſſe; juxta id quod appoſitiſſime Tacitus (c) de ejusmodi Proſelytis; *nec quidquam priùs imbuuntur, qvam contemnere Deos, exuere Patriam, Parentes, liberos, Fratres vilia habere.* Qva etiam de re nos alibi (d) fuſiùs. Secundum hæc, Proſelyto nec Mater jam erat, nec Noverca Sororve. Adeo ut nec fœmina qvæpiam hiſce nominibus ei vetita. Qvod ſanè nec legi ipſi ſacræ, propter Regenerationis vim (id quod meritiſſimò fateor, mireris) adverſari omninò voluere. At verò ſi Gentilis Matrem, Novercam, Sororemve uterinam connubio ſibi ſociaſſet & poſtmodùm in Judaiſmum cum ea tranſiiſſet, ſeu Proſelyti fuiſſent utriqve facti, ex jure à Majoribus, eis ſcilicet qui in Republica illa rebus præerant legi ſacræ ſuperinducto obtinuit, ut, niſi faceret ipſe Proſelytus, uxorem ejusmodi contra jus ipſis naturale ſumtam ſemoveret Conſeſſus aliquis, cui rebus in hujusmodi competiit jurisdictio forenſis, veluti Triumvirale ſeu viginti trium virale Presbyterorum aliquod Collegium; ne quid de Sy-

nedrio

(a) *Lib. jam dicto cap.* 4. (b) *Gemar. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.* 11. *fol.* 11. 97. b. (c) *Hiſt.* 5. (d) *De Jure Nat. & Gent. lib.* 2. *cap.* 4.

nedryo Magno heic dicam, cui poteſtas fermè omnimoda. Ceterùm אבל היה נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן quæ verba ſunt ad veterum mentem, Moſis Maimonidis (a), *Si quampiam aliam duxerat Gentilis ex fœminis illis, qui inceſtûs nomine in Levitico interdicuntur, & poſtmodum uterqve facti fuerant proſelyti, non ſeparabant eos.* Scilicet Matrimonium ejusmodi ex ſententia aliqua forenſi non dirimebatur, qvoniam pro vetita ex Jure Naturali, qvo ſolo in Gentiliſmo ſeu ante teneri volebant heic maritum, fœminam ejusmodi non habebant. Alibi item dum de vario dotis diſcrimine verba fiunt (b), גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת *Quando cum Proſelyto facto, proſelyta etiam fit uxor ejus, remanet* ſeu *valet ei Dos*, quod in gloſſa explicatur per שכתב לה בגיותו *quæ ſcilicet præſtituta ei eſt* (donatione aliquâ Doti Ebræorum reſpondente) *à viro dum Gentilis erat* in ipſis Sponſalibus ſeu Nuptiis. Et ut dos hujusmodi jam fieret Mina ſeu Centum minimùm Zuzi, horumve valoris, juxta ea qvæ ſuperius (c) de Jure dotali oſtenduntur, volunt Juriſconſulti eorum celeberrimi (d). Conſequens igitur eſt, Matrimonia apud Gentiles inita, id eſt Gentilium more contracta celebrataque, pro legitimis, etiam poſtqvam conjuges in Judaiſmum tranſierant, ab Ebræis habita. Et tametſi Regeneratio Proſelyti ſeu novi ejus ex Proſelytiſmo natales ejusmodi cenſebantur, ut velut denuò ac recens natus, quantum ad conſangvineos ac affines ſpectat, exiſtimaretur; nihilominùs quantum ad fidem connubialem ante datam atqve obligationem inde qvalemcunqve ortam, regeneratio ejusmodi ſeu novi natales non omninò obſtitere, quo minus priſtinum maneret conjugium; quod etiam deinceps juri Ebraico ſeu Judaiſmi moribus, planè ex ipſa utriusque conjugum in Judaiſmum tranſitione, ſuberat. Adeo ut contractus nuptialis, qvi, ut volunt illi, ante ſcilicet in Gentiliſmo, pro conjugum alterutriùs

(a) *Halach.* Iſuri Bia *cap* 14. *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 11. *fol.* 98. a. Arba Turim *lib.* Iore Dea *cap.* 269. *Moſem Mikotzi Præcept. Affirm.* 22. (b) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap.* 9. *fol.* 90. a. *in Talm. Babylon.* (c) *Pag.* 163. (d) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap.* 11. & Magid Miſna *ibid.*

libitu (id eſt ut dicunt Græci, ſive ἀποπομπῇ qva *vir uxorem dimiſit*; ſive ἀπολείψει, qua *virum reliqvit uxor*, qua de re plura libro proximo) ſolvi potuiſſet idqve ſine ſcriptis, jam ſolùm libello divortii à viro dato nec aliter ante mortem qviret dirimi. Id eſt non aliter atque ſinerent leges Ebraicæ, in quarum poteſtatem ut ſe ipſos ita & contractum ipſum Nuptialem tranſtulerat conjux uterqve. Atque inde alia qvæ fuere jura priùs conjugalia, in ea qvæ Ebraica fuere, ex ipſo conjugium Proſelytiſmo, mutabantur. Et reverà qvidem Gentium ſaltem illuſtriorum, veluti Græcorum & Romanorum veterum, contractus Sponſalitii Nuptialesqve a deo fuere Ebræorum hac in re juri moribusque conſoni, ut meritò ſatis pro legitimis ratisque juxta antè dicta in ipſa Eccleſia ſeu Republica Judaica, ſine iterato aliqvo Proſelytorū conjugio, contractuve novo, haberentur. Qvin ſive id ex Imitatione ſive ex Caſu, ſive ex Parili rationis Uſu aliterve evenit, obſervatu haud indignum eſt nec intempeſtivum nedum injucundū, tum apud Gentiles tum apud Chriſtianos Sponſalia Nuptiasque contrahendi, ſeu ut fœminæ in poteſtatem uſumve viri, ſic viri in amplexum fœminæ conjugalem recipiendi Jura ac mores fuiſſe atqve etiamnum eſſe, veteri Ebræorum uſui plerumque perqvam congeneres. Atqve hoc ſane penitiùs ſimul cum diſcrimine, qvod, ut fieri amat, variatim ſatis ex Gentium ac Seculorum diverſitate interveniſſe manifeſtum eſt, riteqùe ejusdem cauſam ſenſumqve compendio intueri, haud exiguum operæ pretium opinor erit. Sic enim poterimus tum faciliùs inde dignoſcere, qvalesnam in univerſum de ipſo contractu Matrimoniali qvalicunqve ineundo Sententiæ eſſent apud veterum Ebræorum Theologos Juriſconſultosque receptæ, tum clariùs ediſcere, quid etiam nunc eâ ſubinde de re, ſive verba Sponſalitia ſeu Nuptialia ſive Ritus actusve alios intervenientes ſpectaveris, fuerit aut ſtatuendum aut admittendum. Ubi ſcilicet non eo fuerit deventum vecordiæ, ut nec Paganorum nec Ebræorum nec Chriſtianorum veterum aliarumve gentium aut ſeculorum omnino, ſed novitatis tantùm ejusq; ſatis febriculoſæ etiam & ſubinde fanaticæ commentorum habeatur ratio. Synopſi igitur heic exhibebimus, qvæ huc ſic ſpectent tum ex ſeculorum, ante legem Moſaicam, moribus ſeu jure Naturali eoque quod Paganis etiam poſtmodum eſt receptum, tum ex Chriſtianorum pla-

Placitis uſuqve. Neqve enim ſingularium hominum opiniones pro more nimis diſcrepantes, ſed ipſum Gentium, Rerumpublicarum, Civitatum, Eccleſiarum integrarum conſideramus heic Uſum ac Placita Recepta, quorum ut in aliis ſic & in hiſce præ ſingularium, qualescunqve fuerint, hominum ſententiis ratio ſemper habenda eſt permagna.

CAP. XIX.

De Sponſaliorum *ex* Jure Naturali *atq; inter* Paganos Formulis, *quâ* Ebræorum *mori aut* conſonæ *fuere aut non ita diſſonæ ac ab eis* admiſſæ, *juxta capite ſuperiori dicta. Et de* Arris Sponſalitiis, *&* Annulo, *apud Paganos*, pronubo.

Ex Jure Naturali primis parentibus dato ſeu humani generis communi Matrimonium fiebat legitimum ratumq; conſenſu in vitæ ſocietatem mutuo ſive Sponſorum ſive perſonas eorum ut capite ſuperiori alibiqve dictum eſt, ſuſtinentium. Ac tum diſſenſu parili tum alterutrius renunciatione, juxta ea qvæ de Jure Naturali tradunt Ebræi ipſi, diſſolvebatur. Fidei enim ſic Sponſu mutuo datæ (quæ quà data ex eodem jure erat ſervanda) modus accedebat ſemper aut expreſſus aut tacitus, unde diſſenſui ejusmodi ſeu futuræ pro libitu renunciationi rite factæ locus, ubi civile jus aliud non ſuperinduceretur (ſic illi) permittendus. Sed verò conſenſui hujusmodi Sponſalitio concubitum, etiam ante Matrimonium fieret, accedere ex eodem jure debuiſſe, qvaſi dicas mutuam corporum traditionem ſeu poſſesſionem, ut in alienationibus ſolenne eſt, voluêre; qva de re ut de reliqvis heic breviter monitis nos alibi (a) fuſiùs. Et Concubitus heic aut idem plane eſt quod Deductio in thalamum poſteà dictum ſeu ipſæ Nuptiæ, aut harum locum omninò ſupplebat, id eſt Sponſalia ſeu Matrimonium legitimè quidem ſatis initum ſolenniùs firmabat. Sponſaliorum ejusmodi habemus formu-

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 4. & 7. & lib. 6. cap. 1.*

las apud Comicum (a) Latinum, velut in paganiſmo tam Græcis Pœnisque quàm Romanis aliiſque communes. Hanno Pœnus filiam ſuam ſic ſpondet Agoraſtocli.

AG. Audin' tu patrue, ne dictum neges;
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
POE. Pactam rem habeto. AGOR. Spondesne igitur? POE. Spondeo.
AG. Mi patrue ſalve. Nam nunc es planè meus.
Nunc demùm ego cum illa fabulabor liberè.

Et Charmides ſenex in Trinummo (b) Lyſiteli adoleſcenti.

Filiam meam tibi deſponſatam audio. LYS. niſi tu nevis.
CH. Imò haud nolo. LYS. Sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi.
CH. Spondeo & mille auri Philippûm dotis. LYS. Dotem nihil moror.
CALLICLES. Si illa tibi placet, placenda dos qvoque eſt quam dat tibi.
CH. Poſtremò quod vis non duces, niſi illud qvod non vis feres.
CAL. Jus hic orat. LYS. impetrabit te advocato atq; arbitro.
Iſtac lege filiam tuam Sponden' mihi uxorem dari?
CH. Spondeo. CAL. Et ego Spondeo idem hoc. LYS. O ſalvete affines mei.

Sumitur illud Calliclis poſtremò dictum pro ſimili Sponſione filiæ ſuæ Lesbonico adoleſcentum ibi alteri. Neque enim Lyſitelis eſt, ut citari ſolet. Item in Aulularia (c) Megadorus.

Qvid? nunc etiam mihi deſpondes filiam? EUCLIO illis legibus.
Cum illa dote quam tibi dixi. MEG. Sponden' ergo? EUC. Spondeo.
Iſtuc dii bene vortant. MEG. ita faxint.

Alia ſunt hisce conſona apud Terentium, Diphilum alioſque Comicos Græcos etiam hac in re ſecutum. Et Sulpitius Severus (d), *qui uxorem* inquit *ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in Matrimonium ductum iri. Qvi daturus eam itidem Spondebat. Is contractus Stipulationum Sponſionumqve dicebatur Sponſalia.*

(a) *Plautus in Pœnulo. act. 5.* (b) *Act. 5.* (c) Act. 2. (d) *Libro de Dotibus apud Agellium lib. 4. cap. 4.*

lia. Tunc quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur; qui ſpoponderat ductururum Sponſus. Et datis dextris, ut alia fœdera ſolennia, inibantur Sponſalia apud *Perſas* & Medos, quod liqvet ex Xenophonte (a). Qvalis autem hujusmodi Sponſionis ante deductionem ſeu Nuptias effectus ac jus apud Romanos veteres, ſtatim oſtendit Sulpitius. *Sed ſi poſt eas Stipulationes* inquit *uxor non dabatur aut non ducebatur, qui Stipulabatur ex Sponſu agebat; Judices cognoſcebant. Judex quamobrem data acceptave non eſſet uxor, quærebat. Si nihil Juſtæ cauſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat. Quantiqve interfuerat eam uxorem accipi aut dari eum qui ſpoponderat aut qui Stipulatus erat, condemnabat.* Atqve hoc jus Sponſaliorum obſervatum dicit ille ad id tempus quo Civitas univerſo Latio lege Juliâ data eſt. Qvin & eadem ipſa in Libro de Nuptiis ſcripſit Nerarius, ut teſtatur Agellius. Poſtmodum autem inolevit, ut ex ſponſalibus ante Nuptias civilis obligatio nulla alia oriretur, quàm qvæ renunciatione ſolvi qvíret (b). Summa heic eſt, ubi fœminæ in aliorum poteſtate, Sponſalia ex illorum conſenſu facta; ubi in ſuâ, ex ipſarum Sponſu; ita tamen ut per Epiſtolam etiam ſeu internuncium (c) Sponſalia pariter legitimè iniri potuiſſent. Atqve hiſce de rebus videſis Ulpianos, Pomponios, id genus reliquos, qui *Paganiſmi* Sponſalia ac rem Matrimonialem tractant (neqve enim hoc in loco de aliis loqvimur) in Digeſtorum titulis de Sponſalibus & de Ritu Nuptiarum; de quibus quantum etiam ad cetera, quæ heic tractamus, fuſe Alexander ab Alexandro (d) & ad eum Andreas Tiraqvellus alibiqve (*) Carolus Sigonius (e), Franciſcus Hotomannus (f), Julius Scaliger (g), Barnabas Briſſonius (h), Antonius Gubertus (†), Theodorus Zvvingerus (i), Joannes *R*oſinus (k), Thomas Dempſterus, Aloyſius Novarinus (l). Acce-

(a) *Cyropæd.* 8. (b) *C. tit. de Sponſal. lib. l. 1. & tit. de Repud. l. 12. Franciſc. Hotoman. Diſp. de Sponſalibus cap.* 4. (c) *Lib.* 4. *D. tit. de Sponſalibus.* (d) *Genial. Dier. lib.* 2. *cap.* 5. (*) *Gloſſ. ad LL. Connubiales.* (e) *De Antiquo Jure Civ. Rom. lib.* 1. *cap.* 9. (f) *Diſp. Juris Civilis de Sponſalibus, & de Ritu Nupt.* (g) *Poetic. lib.* 3. *cap.* 100. (h) *Lib. de Ritu Nupt.* (†) *Lib. de Sponſ. & Mar.* (i) *Theat. vit. Hum. Vol.* 20. *lib.* 2. (k) *Antiq. Rom. lib.* 5. *cap.* 37. (l) *In Electorum ſacrorum lib.* 6. *cap.* 39. *& ſeq.*

Accedere, ut juſta eſſet Sponſa uxor, Dos ſolebat, quæ apud Græcos & Romanos è bonis erat aut Sponſæ aut eorum, qui inter Spondendum eam in viri commodum dotabant. Apud alias autem aliqvot gentes, ut Germanos (a) veteres & Cantabros (b), quemadmodum & Ebræos, è bonis viri ſeu qua ipſe eam ditabat, veluti contrados ſeu donatio propter nuptias. Atque ut apud Ebræos ſic & Græcis & Romanis priſcis indotata, non tam uxor qvam Concubina, ſed interim legitima, utcunque inopiæ causâ non ita honeſta, habebatur, qua de re etiam nos alibi (c). Etiam apud Plautum (d) à Lesbonico Sororem petiit etiam indotatam Lyſiteles, ut dotem ſcilicet in egeſtatis ejus ſublevamen ei relinqueret, cui ille

Nolo ego mihi te tam proſpicere, qvi meam egeſtatem leves,
Sed ut inops infamis ne ſim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe magis qvam in Matrimonium.
Qvis me improbior perhibeatur eſſe? Hæc famiſeratio
Te honeſtet, me autem collutulet. Si ſine dote duxeris,
Tibi ſit emolumentum honoris; mihi, quod objectent, ſiet.

Id genus ſunt alia (*) in eadem comœdia ubi Megaronides & Callicles ſenes interloquntur. Ne autem Teſtatione luculentiori carerent Sponſalia aut clandeſtina in publicæ honeſtatis detrimentum viderentur, præter Teſtes de Contractu Doteque adhibitos, acceſſere item ſæpiùs Convivium ſolenne, Tabellæ legitimæ, munera Sponſalitia atque Arrhæ ſive datæ ſive miſſæ, in qvibus primarium obtinuit locum Annulus pronubus. Arrharum mentio expreſſa in Paulo (e) habetur, quas tamen à Triboniano ex recentiori Græcorum more (nam in Codice Juſtinianeo cum Sponſalibus in titulo (f) junguntur) adjectas autumat Fr. Hotomanus, quaſi apud Veteres Romanos ſeu in Paganiſmo earum uſus fuiſſet nullus. Sed & manifeſtus eſt earum uſus in Maximino Juniore Julii Capitolini; ubi inter *inſignia*

(a) *Tacit. de Morib. Germ.* (b) *Strabo lib. 3.* (c) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (d) *In Trinummo.* (*) *Et conſulas Demoſthenem orat. in Næeram & Iſæum Orat. 2.* (e) *L. 38. D. de Ritu Nuptiarum.* (f) *Amicabilium lib. 2. cap. 11.*

inſignia ſponſaliorum memorantur. Unde & *ſubarrare* (a) verbum pro eodem, qvod eſt arris Sponſalitiis datis deſponſare. Scilicet ut arræ aliæ in argumentum Emtionis ac Venditionis dari atqve accipi ſolitæ, ſic & ſponſalitiæ in man feſtiorem certioremqve Sponſionis mutuæ confirmationem. Unde Heſychius. Μνήστωρ ὁ δοὺς τοῦ γάμου ἀῤῥαβῶνα, *Procus qui deſponſare velit, adeoq; dat arram nuptialem;* in futuras nempe ex Sponſalibus nuptias. Et qvod ſic datur Μνῆστρον eidem dicitur. Atqve de ipſo Annulo pronubo, ut Arrâ perqvam ſingulari teſtimonia tùm vetuſta ſunt, tum qvæ ſolennem ejusdem uſum ipſis multò vetuſtiorem eſſe demonſtrant, unde erroris Hotomanum heic merito incuſat Scipio Gentilis (b). Certe Paulus ipſe alibi Annuli Sponſalitii meminit velut rei uſitatiſſimæ, ſed à Sponſo qvidem miſſi. *Sponſus*, inqvit (c), *alienum Annulum Sponſæ muneri miſit, & poſt Nuptias pro eo ſuum dedit. Qvidam & Nerva putant fieri eum mulieris, qvia tunc factam donationem confirmare videtur, non novam inchoare; qvam ſententiam veram eſſe accepi.* Plinius item de Annulis, in univerſum verba faciens, *qui ob legationem*, inqvit (d), *acceperant aureos, in publico tantum utebantur, intra domos verò ferreis. Qvo argumento etiam Sponſæ Annulus ferreus mittitur, isq; ſine gemma.* Et huic ſatis coævus Juvenalis (e).

> *Conventum tamen, & pactum, & Sponſalia noſtrâ*
> *Tempeſtate paras, idemqve à tonſore magiſtro*
> *Pecteris, & Digito Pignus fortaſſe dediſti.*

Qvod planè de Annulo pronubo ſeu Sponſalitio intelligendum. Julius Scaliger (f), *Ferreum*, inqvit, *Annulum ſine gemma Sponſæ dabat vir. Gemma aberat, ut rei deſcriberet ſimplicitatem. Materia ad conſtantiam ſpectabat. Forma Annuli ad perpetuam vinctionem.* Sanè & huc inprimis ſpectat illud apud Achmetem (g) ex Indorum, Perſarum, & Ægyptiorum priſcorum ſumtum, Annulos in ſomniis non raro uxores adeoqve nuptias ſignificare. Arra ſic Sponſæ data Nummulo, cujus in Sponſalibus Ebræorum uſus, omnino reſpondet,

V uti

(a) *Videſis Claud. Salmaſium in Jul. Capitolinum pag. 254.* (b) *De Donat. inter virum & Uxorem lib. 4. cap. 12.* (c) L. 36. *D. tit de Donat. inter virum & Uxorem.* (d) *Hiſt. Nat. lib. 33 cap 1.* (e) *Satyr. 6.* (f) *Poetices lib. 3. cap. 100.* (g) *Onirocritic. c. 259. & 260.*

uti & Tabellæ legitimæ, qvas & memorat idem Juvenalis, inſtrumento Sponſalitio qvod שטר קידושין nuncupant. Ebræis autem tandem etiam Annuli fuiſſe ſubinde (a) in Sponſalibus uſum liqvet. Sed ita ſolùm ut Nummuli ſeu pecuniæ datæ qvà velut emeretur Sponſa ſeu pretio qvalicunqve Sponſo acqvireretur, locum suppleret. Sic Annulum adhibuere Pagani non aliter ferè atqve Arras ſeu pretium in Emtionibus aliis. Qvi item digito geſtatus tum perpetuum erat Sponſionis teſtimonium, tum aſſiduus velut fidei ſervandæ monitor. Unde dubitandum non eſt, nummuli ſeu pretii ſeu arræ locum apud Ebræos etiam illum tandem obtinuiſſe, utpote cujus acceptio geſtatioqve contractui Sponſalitio futuræqve fidei ſervandæ memoriæ accommodisſima.

(a) *Vide ſuprà cap. 14.*

CAP. XX.

De Nuptiarum *apud veteres* Romanos *genere triplici*, Coemtione, Uſu, Confarreatione. Coemtio & Uſus *mori* Ebraico *non ita diſſonus.* Uxores *alibi item emi ſolitæ; etiam &* mariti.

UT Sponſalia à Paganis inita Ebræorum moribus, ut oſtenſum eſt, admodum conſona atqve ab eis in Proſelytis ſuis admiſſa fuere, ita & de Nuptiis Paganorum ferè omninò dicendum. In eis Deductio apud Scriptores tralatitia eſt, uti & Auſpicum & Paranymphorum uſus, Hymni ſeu Epithalamia (qvalia & Ebræis in uſu eſſe aſſeritur a) & ſolennitates epulares. Nec de hiſce aliisve minoris notæ heic plura. Qvemadmodum autem Ebræi ita & Pagani, in Nuptiarum celebritate Sponſalitios qvi præceſſerant actus, ut de eis manifeſtius etiam convivarum cœtui conſtaret, aut ſolennius iterabant aut qvod iterationem suppleret ſupponeretve faciebant. Atque ut *Benedictionis*, qvæ ſacrorum qvidem ſpecies eſt, tum Sponſalitiæ tum Nuptialis Ebræis, ut ante traditum eſt, in uſu; ita & Paganis *Sacra Nuptialia* adhiberi ſolita. Qvin & *Tempora* qvibus Nuptialis Celebritas interdicta ſaltem inauſpicata habita, eis fuere.

Item

(a) *Videſis Pinedam de Rebus Salomonis lib. 5. cap. 4.*

Digitized by Google

Item & Nuptiales *Coronæ*, qvemadmodum Ebræis. De Romanorum veterum Nuptiis notiſſimum eſt illud; triplici modo eas olim fieri, Uſu, Confarreatione, Coemptione. Servius Honoratus ad illud Vergilii (a)

Teqve ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

Qvod ait emat, ad antiqvum Nuptiarum pertinet ritum, qvo ſe maritus & uxor invicem emebant, ſicut habemus in Jure. Tribus enim modis apud Veteres Nuptiæ fiebant. Uſu; ſi verbi gratia mulier anno uno cum viro licet ſine legibus fuiſſet. Farre; cum per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem per fruges & molam ſalſam conjungebantur, unde Confarreatio appellabatur, ex qvibus Nuptiis Patrimi & *Matrimi naſcebantur. Coemtione verò atqve in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut ſi qvis prior fuiſſet defunctus locum hæreditatis juſtum alteri faceret.* Alii (b) veterum triplices ejusmodi memorant Romanorum veterum Nuptias. Qvæ heic ex Uſu dicuntur, ſunt conſonæ ſatis eis, qvæ de Ebraico genere Sponſaliorum ex coitu ſuperius traduntur. Scilicet ſolo coitu & ſtipulatione ſine tabulis Sponſalitiâ, ſecutâ deductione, Nuptiæ etiam illis perficiebantur. Sed annuus heic uſus apud Romanos (*) neceſſarius. Nec ſimplex ſufficiebat in uſum Matrimonialem ſeu coitum nubendi animo conſenſus, ut juſtæ fierent (c) Nuptiæ. Sponſalia ac Nuptiarum ſolennia, qvalia dicta ſunt, adhibenda fuere. Et Ulpianus (d) *Juſtum matrimonium eſt, ſi inter eos, qvi Nuptias contrahunt, connubium ſit*, id eſt, *uxoris jure ducendæ facultas*, ut ipſe paulò pòſt. At Gajus (e), *Legitimæ ſunt Nuptiæ, ſi Romanus Romanam Nuptiis intervenientibus vel conſenſu ducat uxorem.* Anne igitur ex ſolo conſenſu Nuptiæ legitimæ veteribus Romanis? Certè refragatur triplex illa Nuptiarum diſtinctio. Et verba illa *vel conſenſu* diſpungenda uti & qvamplurima alia apud Gajum typis editum, ſi fides codici meo Ms. qvi pulcher & pervetuſtus eſt. De Confarreatione dicemus ſtatim, ubi de Sacris Nuptialibus. De Coemtione autem Boetius in Ciceronis (f) Topi-

(a) *Georgic. 1.* (b) *Arnobius adverſ. Gentes lib. 4. Boetius in lib. 2. Topicorum* Ciceronis. (*) *Vide l. 24. D. tit. de* Ritu *Nuptiarum.* (c) *Vide Jacob. Ravardum ad leg. 12. Tab. cap. 21.* (d) *Fragment. tit. de his qvi in poteſtate ſunt.* (e) *Inſtit. tit. 4.* (f) *Lib. 2.*

Digitized by Google

Topica, ad verba ejus illa de argumento à forma generis, *Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à viro, ſi ei viro materfamilias eſſet; Si ea in manum non convenerat, nihil debetur. Genus enim eſt uxor. Duæ formæ. Una Matrumfamilias; Hæ ſunt qvæ in manum convenere. Altera earum qvæ tantummodo uxores habentur*; ad hæc inqvam Ciceronis verba, *Qvæ in manum* (inqvit) *per Coemtionem convenerant, hæ matresfamilias vocabantur. Qvæ vero Uſu vel Farreatione, minime. Coemtio verò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo invicem interrogabant; vir ita, an mulier ſibi materfamilias eſſe vellet; illa reſpondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet; ille reſpondebat velle. Itaqve mulier viri conveniebat in manum; & vocabantur hæ Nuptiæ per Coemtionem. Et erat mulier materfamilias viro loco filiæ; qvam ſolennitatem in ſuis Inſtitutis Ulpianus exponit.* Sed hallucinatus Boetius dum uxorem in manum convenire non dici vult, extra Coemtionem. Plane tam qvæ uſu erat uxor, qvam qvæ Farre, in manum conveniebat. De Farre liqvet expresſim apud Ulpianum in Fragmentis (a) De Uſu, apud Ciceronem alibi (b). Non vero in manum convenit (c) ſed uxor tantum habebatur illa, qvæ velut Concubina nullo nuptiarum genere hactenus conjuncta, loco tamen uxoris eſt cenſita. Sed & ſunt viri perdocti, qvos hac in re fefellit Boetius. Fabiæ igitur heic, ſi tantum Uxor ſic haberetur, legatum non debebatur. Aliter ſi in manum convenerat, ſive Farre ſive Coemtione ſive Uſu annuo. Hæ enim legitimæ in manum conventiones nuptiales. Et de matronis, qvæ in matrimonium cum viro conveniſſent, & de matribus familias, qvæ in mariti manu mancipioqve, id eſt non in matrimonium tantum ſed in familiam qvoqve mariti & in ſui hæredis locum veniſſent, appoſitè hic Agellius (d), ubi in Helium Meliſſum grammaticum inſulſum hiſce de nominibus ſcribit. Coemtioni autem pretium interveniſſe indicat ipſa vox, uti & Sponſalibus apud Ebræos Nummo ejusve valore initis atqve, in Nuptiis, iteratis. Et appoſitè heic Briſſonius (e), Coem-

(a) *Tit. de his qvi in Manu ſunt.* (b) *In Orat. pro Flacco.* (c) *Vide Jacob. Revardum Variorum 4. cap. 16.* (d) *Lib. 18. cap. 6.* (e) *Lib. de Ritu Nupt. vide item Jacobum Gutberium de vet. Jure Pontif. lib. 2. cap. 6.*

Coemtionem imaginariis venditionibus peractam ut & Adoptionem credibile eſt, in eaqve facienda Nummos aliqvot dicis cauſa interveniſſe. Id enim in aliis legitimis actibus obſervabatur, in qvibus ſpecie tenus mancipationum ſolennia repræſentanda erant. Atqve emtas pariter uxores in ipſis Sponſalibus Nuptiisqve notat ex legibus veteribus Burgundionum & Saxonum; qvi mos & in Chriſtianiſmo retentus ut mox dicetur. Certè & Varro ubi (a) Coemtionis ritus diligentiſſime percurrebat, *Nubentes* ait *veteri lege Romana aſſes tres ad maritum venientes ferre ſolitas; atque unum qvem in manu tenerent, tanqvam emendi causâ marito dare, alium qvem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere, tertium in ſacciperio cum condidiſſent, compito vicinali ſolere reſonare.* Legunt heic aliqvi *rezonare*, alii *reſignare*. Sed malè à nonnullis hoc ipſum de Romanis traditum Athenienſibus (b) tribuitur. Emebat igitur, aut qvaſi, Sponſa Sponſum; qvam ad rem etiam affert, ubi Varronis hæc citat, Nonius Marcellus illud Vergilii ante memoratum qvo Tethys, nomine filiæ, generum emere ſibi dicitur omnibus undis. Apud Indos item pari boum Sponſas mercabantur (c). Et de Germanis Tacitus (d), *Dotem non uxor marito, ſed uxori Maritus offert. Interſunt Parentes & propinqvi ac munera probant; Munera non ad delicias muliebres qvæſita, nec qvibus nova nupta comatur, ſed boves & frenatum eqvum & ſcutum cum Framea gladioqve. In hæc munera uxor accipitur atqve invicem ipſa armorum aliqvid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos conjugales Deos arbitrantur.* Heic planc Coemtio nuptialis. Et de phiala Sponſo Sponſæve ex Græcorum aliorumqve in Oriente populorum more dari ſolita, videſis qvæ notavit Iſaacus Caſaubonus (e) ad Athenæum. Eqvum item armis inſtructum peractis nuptialibus ſacris dabat ſponſæ ſponſus apud Theſſalos, qvod tradit Ælianus (f). Summa eſt, Dotem aut Contradotem ſeu Donationem propter Nuptias, aut utramqve, ut Coemtionis (*) pretium,

V 3 Nu-

(a) *De Vita Populi Romani lib. 2. Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *Theod. Zuinger in Theat. Hum. vita vol. 20. lib. 1.* (c) *Strabo lib. 15.* (d) *Lib de Morib. Germanorum.* (e) *Animadverſ. lib. 13. cap. 5.* (f) *De Animalibus lib. 14. cap. 34.* (*) *Vide Artemidor, Onirocritic. lib. 2. cap. 70. in fine.*

Digitized by Google

Hinc colligas, ſacra fieri ſolere ampliora lautioraq; in Nuptiis; qvæ in Tuſculum & Coronas floreas contraxit Euclio. Atqve huc pariter ſpectat illud Varronis à Nonio (a) citatum *Viru Nuptu Sacrificabantur cubiculo Vidua*, ſcilicet Sacrificabant, pro qvo terminatio paſſiva uſurpabatur. Legunt heic aliqvi *Viri Nuptiu* (b) qvod in idem, qvantum ad rem, qvam tractamus, recidit, Sed & hinc ſacrum thoro Nuptiali priſci voluere præeſſe Genium Juvenalis (c).

Antiqvum & vetus eſt alienum, Poſthume, lectum
Concutere, atqve ſacri Genium contemnere fulcri.

Scilicet Genio ſternebatur lectus; qvod ſcimus ex Catullo (d) & Feſto. Et Dii γαμήλιοι ſeu Conjugales qvi ſacris Nuptialibus invocati obiter memorantur, præter Hymenæum. Pronubæ Junonis mentio tralatitia. Et Græcis Jupiter erat γαμήλιος, tametſi Nuptialem Jovem Romanis negaverit fuiſſe Hieronymus. *Ridiculè*, inqvit (e), *Chryſippus ducendam uxorem Sapienti præcipit, ne Jovem Gamelium & Genethlium violet. Iſto enim modo apud Latinos ducenda uxor non erit, qvia Jovem non habent Nuptialem.* At Juno etiam *Interduca* & *Domiduca* & *Unxia* dicta & *Cinxia* & *Socigena* & *Juga* ſeu Jugalis à deductione, unctione poſtium (Unde & Uxoris qvaſi Unxoris nomen voluit viri doctiſſimi) cinguli ſolutione, ſocietate ac conjunctione Nuptiali, qvibus præſes, ut *cui vincla Jugalia curæ*, putabatur, dicta eſt; qvod è Martiano Capella, Feſto, aliis ſcimus, Etiam Numina qvinqve Nuptiis præfuiſſe, adeoqve in eis concilianda ait Plutarchus (f), Jovem, Junonemqve, Venerem, Svadam & Dianam. Jupiter autem & Juno ibi τέλειοι dicuntur, qvod *adulti* à nonnullis, ab aliis *perfecti* redditur. Vertendum planè *Nuptiales*, cum ὁ γάμος ſeu Nuptiæ Græcis etiam τέλος ac τελέιω nomine appellitarentur, ut expreſſim Julius Pollux (g) aliiqve & Jovi & Junoni τελείοις ſacrifi-

(a) *Tit. de Contrariis Generibus Verb.* (b) *Jacob. Gutber. de Vet. Jure Pontif. l. 4. cap. 6.* (c) *Satyr. 6.* (d) *De nuptiis Pelei & Thetidis.* (e) *Adverſ. Jovinian lib. 1.* (f) *In Ῥωμαϊκοῖς.* (g) *Onomaſtic. lib. 3 cap. 3. Euſtath. ad Iliad. Β. pag. 325. & videſis Cæl. Rhodigin. antiq. lect. 28. cap. 13. & Jul. Scalig. Poetices lib. 3. cap. 100. Andr. Tiraqvell. ad Alex. ab Alexandro Genial. Dier. lib. 2. cap. 5.*

Digitized by Google

crificaſſe veteres alicubi prodat Diodorus Siculus, quoniam hos primos Nuptiarum inventores ducesqve exiſtimabant. Qvin & auſpiciis conjugalibus præſides habebantur Pilumnus & Picumnus Dii, quibus & in ædibus lectus ſternebatur, ut teſtis eſt Varro (a), è quo etiam memorat Auguſtinus (b) Nuptialium numinum turbam, Jugatinum, Domiducum, Domitium, Manturnam, Virginenſem, Premam, Subigum. Idem inſuper Varro (c); *Nuptiarum initio antiqui Reges ac ſublimes viri, in Hetruria, in Conjunctione Nuptiali, nova Nupta & novus Maritus primùm porcum immolant. Priſci quoq; Latini & etiam Græci in Italia idem factitaſſe videntur.* Sic ille. Et proximo à Nuptiis die hoſtiam eo nomine immolandam liquet ex Macrobio (*). Ajunt item in Sacris Junoni Nuptialibus diligentisſimè obſervari ſolitum (†), ut bilis à viſceribus hoſtiæ dimoveretur & juxta aram defoderetur loco abdito & operto, ut ſignarent ſine bile Matrimonia eſſe oportere. Et apud Theſſalos, ut rem notisſimam memorat Ælianus (*), *Sacra* Nuptiis prævia, qvæ Γαμοδαισία ei dicta. Nec ſine thymiamate *Sacro* Nuptiæ apud Mexicanos celebrari ſolitæ, quod in eorum occurrit hiſtoria. Sacra item Nuptialia apud Græcos προτέλεια dicta, ſeu Sacra Nuptiis prævia, indeqve conjuges προτελεῖας dictos, & προτελείους ipſos, atqve ipſum conjugium Ἡρατελείαν, qvà à Junone pronuba factum, docet *Pollux*. Et Junoni, Veneri, Gratiis *Sacra* à Nupturis apud Græcos fieri ſolita produnt ſcriptores (d) γαμήλια dicta. Invidus item apud Libanium (e), *Quid de Nuptialibus ritibus omiſiſ? nonne tædas accendi &c.* οὐκ ἔθυσα κατὰ δύναμιν *nonne pro viribus ſacra feci?* Et de ſacris apud Romanos tum in Confarreatione, quæ planè ipſisſima ſacra Nuptialia, tum in Coemtione ſatis liquet. Quæ Uſu annuo fiebant Nu-

X ptiæ

(a) *Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *De Civit. Dei lib. 6. cap. 9.* (c) *De Re Ruſtica lib. 2. cap. 4.* (*) *Saturn. lib. 1. cap. 15 ad finem.* (†) *Cæl. Rhodigin Antiq lect. 28. cap. 21. Alex. ab Alex. Gen. Dier. 6. cap. 4.* (*) *De Animalibus lib. 12. cap 34.* (d) *Mag. Etymologic. in verb.* γαμήλια *& videſis Joann. Meurſ. Attic. lect. lib. 3. cap. 1. & in Græc. Feriat. lib. 2. & Synt. de Puerperio cap. 1. & Petrum Caſtellanum in Erotologio.* (e) *Declamat. 8.*

las apud Comicum (a) Latinum, velut in paganiſmo tam Græcis Pœnisque qvàm Romanis aliisque communes. Hanno Pœnus filiam ſuam ſic ſpondet Agoraſtocli.

AG. Audin' tu patrue, ne dictum neges;
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
POE. Pactam rem habeto. AGOR. Spondesne igitur? POE. Spondeo.
AG. Mi patrue ſalve. Nam nunc es planè meus.
Nunc demùm ego cum illa fabulabor liberè.

Et Charmides ſenex in Trinummo (b) Lyſiteli adoleſcenti.

Filiam meam tibi deſponſatam audio. LYS. niſi tu nevis.
CH. Imò haud nolo. LYS. Sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi.
CH. Spondeo & mille auri Philippûm dotis. LYS. Dotem nihil moror.
CALLICLES. Si illa tibi placet, placenda dos qvoque eſt quam dat tibi.
CH. Poſtremò quod vis non duces, niſi illud qvod non vis feres.
CAL. Jus hic orat. LYS. impetrabit te advocato atq; arbitro.
Iſtac lege filiam tuam Sponden' mihi uxorem dari?
CH. Spondeo. CAL. Et ego Spondeo idem hoc. LYS. O ſalvete affines mei.

Sumitur illud Calliclis poſtremò dictum pro ſimili Sponſione filiæ ſuæ Lesbonico adoleſcentum ibi alteri. Neque enim Lyſitelis eſt, ut citari ſolet. Item in Aulularia (c) Megadorus,

Qvid? nunc etiam mihi deſpondes filiam? EUCLIO illis legibus.
Cum illa dote quam tibi dixi. MEG. Sponden' ergo? EUC. Spondeo.
Iſtuc dii bene vortant. MEG. ita faxint.

Alia ſunt hisce conſona apud Terentium, Diphilum aliosque Comicos Græcos etiam hac in re ſecutum. Et Sulpitius Severus (d), *qui uxorem* inquit *ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in Matrimonium ductum iri. Qvi daturus eam itidem Spondebat. Is contractus Stipulationum Sponſionumqve dicebatur Sponſalia.*

(a) *Plautus in Pœnulo. act. 5.* (b) *Act. 5.* (c) *Act. 2.* (d) *Libro de Dotibus apud Agellium lib. 4. cap. 4.*

ta. Tunc quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur; qui ſpoponderat ducturum Sponſus. Et datis dextris, ut alia Fœdera ſolennia, inibantur Sponſalia apud *Perſas* & Medos, quod liqvet ex Xenophonte (a). Qvalis autem hujusmodi Sponſionis ante deductionem ſeu Nuptias effectus ac jus apud Romanos veteres, ſtatim oſtendit Sulpitius. *Sed ſi poſt eas Stipulationes* inquit *uxor non dabatur aut non ducebatur, qui Stipulabatur ex Sponſu agebat; Judices cognoſcebant. Judex quamobrem data acceptave non eſſet uxor, quærebat. Si nihil Juſtæ cauſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat. Quantiqve interfuerat eam uxorem accipi aut dari eum qui ſpoponderat aut qui Stipulatus erat, condemnabat.* Atqve hoc jus Sponſaliorum obſervatum dicit ille ad id tempus quo Civitas univerſo Latio lege Juliâ data eſt. Qvin & eadem ipſa in Libro de Nuptiis ſcripſit Neratius, ut teſtatur Agellius. Poſtmodum autem inolevit, ut ex ſponſalibus ante Nuptias civilis obligatio nulla alia oriretur, quàm qvæ renunciatione ſolvi qviret (b). Summa heic eſt, ubi fœminæ in aliorum poteſtate, Sponſalia ex illorum conſenſu facta; ubi in ſuâ, ex ipſarum Sponſu; ita tamen ut per Epiſtolam etiam ſeu internuncium (c) Sponſalia pariter legitimè iniri potuiſſent. Atqve hiſce de rebus videſis Ulpianos, Pomponios, id genus reliquos, qui *Paganiſmi* Sponſalia ac rem Matrimonialem tractant (neqve enim hoc in loco de aliis loqvimur) in Digeſtorum titulis de Sponſalibus & de Ritu Nuptiarum; de quibus quantum etiam ad cetera, quæ heic tractamus, fuſe Alexander ab Alexandro (d) & ad eum Andreas Tiraqvellus alibiqve (*) Carolus Sigonius (e), Franciſcus Hotomannus (f), Julius Scaliger (g), Barnabas Briſſonius (h), Antonius Gubertus (†), Theodorus Zvvingerus (i), Joannes *Roſinus* (k), Thomas Dempſterus, Aloyſius Novarinus (l). Acce-

(a) *Cyropæd. 8.* (b) *C. tit. de Sponſal. lib. l. 1. & tit. de Repud. l. 12. Franciſc. Hotoman. Diſp. de Sponſalibus cap. 4.* (c) *Lib. 4. D. tit. de Sponſalibus.* (d) *Genial. Dier. lib. 2. cap. 5.* (*) *Gloſſ. ad LL. Connubiales.* (e) *De Antiquo Jure Civ. Rom. lib. 1. cap. 9.* (f) *Diſp. Juris Civilis de Sponſalibus, & de Ritu Nupt.* (g) *Poetic. lib. 3. cap. 100.* (h) *Lib. de Ritu Nupt.* (†) *Lib. de Sponſ. & Mar.* (i) *Theat. vit. Hum. Vol. 20. lib. 2.* (k) *Antiq. Rom. lib. 5. cap. 37.* (l) *In Electorum ſacrorum lib. 6. cap. 39. & ſeq.*

Accedere, ut juſta eſſet Sponſa uxor, Dos ſolebat, quæ apud Græcos & Romanos è bonis erat aut Sponſæ aut eorum, qui inter Spondendum eam in viri commodum dotabant. Apud alias autem aliqvot gentes, ut Germanos (a) veteres & Cantabros (b), quemadmodum & Ebræos, è bonis viri ſeu qua ipſe eam ditabat, veluti contrados ſeu donatio propter nuptias. Atque ut apud Ebræos ſic & Græcis & Romanis priſcis indotata, non tam uxor qvam Concubina, ſed interim legitima, utcunque inopiæ causâ non ita honeſta, habebatur, qua de re etiam nos alibi (c). Etiam apud Plautum (d) à Lesbonico Sororem petiit etiam indotatam Lyſiteles, ut dotem ſcilicet in egeſtatis ejus ſublevamen ei relinqueret, cui ille.

Nolo ego mihi te tam proſpicere, qvi meam egeſtatem leves,
Sed ut inops infamis ne ſim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe magis qvam in Matrimonium.
Qvis me improbior perhibeatur eſſe? Hæc famiſeratio
Te honeſtet, me autem collutulet. Si ſine dote duxeris,
Tibi ſit emolumentum honoris; mihi, quod objectent, ſiet.

Id genus ſunt alia (*) in eadem comœdia ubi Megaronides & Callicles ſenes interloquuntur. Ne autem Teſtatione luculentiori carerent Sponſalia aut clandeſtina in publicæ honeſtatis detrimentum viderentur, præter Teſtes de Contractu Doteque adhibitos, acceſſere item ſæpius Convivium ſolenne, Tabellæ legitimæ, munera Sponſalitia atque Arrhæ ſive datæ ſive miſſæ, in qvibus primarium obtinuit locum Annulus pronubus. Arrharum mentio expreſſa in Paulo (e) habetur, quas tamen à Triboniano ex recentiori Græcorum more (nam in Codice Juſtinianeo cum Sponſalibus in titulo (f) junguntur) adjectas autumat Fr. Hotomanus, quaſi apud Veteres Romanos ſeu in Paganiſmo earum uſus fuiſſet nullus. Sed & manifeſtus eſt earum uſus in Maximino Juniore Julii Capitolini; ubi inter *inſignia*

(a) *Tacit. de Morib. Germ.* (b) *Strabo lib. 3.* (c) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (d) *In Trinummo.* (*) *Et conſulas Demoſthenem orat. in Næram & Iſæum Orat. 2.* (e) *L. 38. D. de Ritu Nuptiarum.* (f) *Amicabilium lib. 2. cap. 11.*

inſignia ſponſaliorum memorantur. Unde & *ſubarrare* (a) verbum pro eodem, qvod eſt arris Sponſalitiis datis deſponſare. Scilicet ut arræ aliæ in argumentum Emtionis ac Venditionis dari atqve accipi ſolitæ, ſic & ſponſalitiæ in manifeſtiorem certioremqve Sponſionis mutuæ confirmationem. Unde Heſychius Μνήστωρ ὁ δοὺς τοῦ γάμου ἀῤῥαβῶνα, *Procus qui deſponſare velit, adeoq; dat arram nuptialem;* in futuras nempe ex Sponſalibus nuptias. Et qvod ſic datur Μνῆστρον eidem dicitur. Atqve de ipſo Annulo pronubo, ut Arrâ perqvam ſingulari teſtimonia tum vetuſta ſunt, tum qvæ ſolennem ejusdem uſum ipſis multò vetuſtiorem fuiſſe demonſtrant, unde erroris Hotomanum heic merito incuſat Scipio Gentilis (b). Certe Paulus ipſe alibi Annuli Sponſalitii meminit velut rei uſitatiſſimæ, ſed à Sponſo qvidem miſſi. *Sponſus*, inqvit (c), *alienum Annulum Sponſæ muneri miſit, & poſt Nuptias pro eo ſuum dedit. Qvidam & Nerva putant fieri eum mulieris, qvia tunc factam donationem confirmare videtur, non novam inchoare; quam ſententiam veram eſſe accepi.* Plinius item de Annulis, in univerſum verba faciens, *qui ob legationem*, inqvit (d), *acceperant aureos, in publico tantum utebantur, intra domos verò ferreis. Qvo argumento etiam Sponſæ Annulus ferreus mittitur, isq; ſine gemma.* Et huic ſatis coævus Juvenalis (e).

> *Conventum tamen, & pactum, & Sponſalia noſtrâ*
> *Tempeſtate paras, idemqve à tonſore magiſtro*
> *Pecteris, & Digito Pignus fortaſſe dediſti.*

Qvod planè de Annulo pronubo ſeu Sponſalitio intelligendum. Julius Scaliger (f), *Ferreum*, inqvit, *Annulum ſine gemma Sponſæ dabat vir. Gemma aberat, ut rei deſcriberet ſimplicitatem. Materia ad conſtantiam ſpectabat. Forma Annuli ad perpetuam vinctionem.* Sanè & huc inprimis ſpectat illud apud Achmetem (g) ex Indorum, Perſarum, & Ægyptiorum priſcorum ſumtum, Annulos in ſomniis non raro uxores adeoqve nuptias ſignificare. Arra ſic Sponſæ data, Nummulo, cujus in Sponſalibus Ebræorum uſus, omninò reſpondet,

V uti

(a) *Videſis Claud. Salmaſium in Jul. Capitolinum pag.* 254. (b) *De Donat. inter virum & Uxorem lib.* 4. *cap.* 12. (c) L. 36. *D. tit. de Donat. inter virum & Uxorem.* (d) *Hiſt. Nat. lib.* 33 *cap* 1. (e) *Satyr.* 6. (f) *Poetices lib.* 3. *cap.* 100. (g) *Onirocritic. c.* 259. & 260.

Digitized by Google

uti & Tabellæ legitimæ, qvas & memorat idem Juvenalis, inſtrumento Spoſalitio qvod שטר קירושין nuncupant. Ebræis autem tandem etiam Annuli fuiſſe ſubinde (a) in Sponſalibus uſum liqvet. Sed ita ſolùm ut Nummuli ſeu pecuniæ datæ qvà velut emeretur Sponſa ſeu pretio qvalicunqve Sponſo acqvireretur, locum ſuppleret. Sic Annulum adhibuere Pagani non aliter ferè atqve Arras ſeu pretium in Emtionibus aliis. Qvi item digito geſtatus tum perpetuum erat Sponſionis teſtimonium, tum aſſiduus velut fidei ſervandæ monitor. Unde dubitandum non eſt, nummuli ſeu pretii ſeu arræ locum apud Ebræos etiam illum tandem obtinuiſſe, utpote cujus acceptio geſtatioqve contractui Sponſalitio futuræqve fidei ſervandæ memoriæ accommodisſima.

(a) *Vide ſuprà cap. 14.*

CAP. XX.

De Nuptiarum *apud veteres* Romanos *genere triplici*, Coemtione, Uſu, Confarreatione. Coemtio *&* Uſus *mori* Ebraico *non ita diſſonus.* Uxores *alibi item emi ſolitæ; etiam &* mariti.

UT Sponſalia à Paganis inita Ebræorum moribus, ut oſtenſum eſt, admodum conſona atqve ab eis in Proſelytis ſuis admiſſa fuere, ita & de Nuptiis Paganorum ferè omninò dicendum. In eis Deductio apud Scriptores tralatitia eſt, uti & Auſpicum & Paranymphorum uſus, Hymni ſeu Epithalamia (qvalia & Ebræis in uſu eſſe aſſeritur a) & ſolennitates epulares. Nec de hiſce aliiſve minoris notæ heic plura. Qvemadmodum autem Ebræi ita & Pagani, in Nuptiarum celebritate Sponſalitios qvi præceſſerant actus, ut de eis manifeſtius etiam convivarum cœtui conſtaret, aut ſolennius iterabant aut qvod iterationem ſuppleret ſupponeretve faciebant. Atque ut *Benedictionis*, qvæ ſacrorum qvidem ſpecies eſt, tum Sponſalitiæ tum Nuptialis Ebræis, ut ante traditum eſt, in uſu; ita & Paganis *Sacra Nuptialia* adhiberi ſolita. Qvin & *Tempora* qvibus Nuptialis Celebritas interdicta ſaltem inauſpicata habita, eis fuere. Item

(a) *Videſis Pinedam de Rebus Salomonis lib. 5. cap. 4.*

Item & Nuptiales *Coronæ*, qvemadmodum Ebræis. De Romanorum veterum Nuptiis notiſſimum eſt illud; triplici modo eas olim fieri, Uſu, Confarreatione, Coemptione. Servius Honoratus ad illud Vergilii (a)

Teqve ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

Qvod ait emat, ad antiqvum Nuptiarum pertinet ritum, qvo ſe maritus & uxor invicem emebant, ſicut habemus in Jure. Tribus enim modis apud Veteres Nuptiæ fiebant. Uſu; ſi verbi gratia mulier anno uno cum viro licet ſine legibus fuiſſet. Farre; cum per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem per fruges & molam ſalſam conjungebantur, unde Confarreatio appellabatur, ex qvibus Nuptiis Patrimi & *Matrimi naſcebantur. Coemtione verò atque in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut ſi qvis prior fuiſſet defunctus locum hæreditatis juſtum alteri faceret.* Alii (b) veterum triplices ejusmodi memorant Romanorum veterum Nuptias. Qvæ heic ex Uſu dicuntur, ſunt conſonæ ſatis eis, qvæ de Ebraico genere Sponſaliorum ex coitu ſuperius traduntur. Scilicet ſolo coitu & ſtipulatione ſine tabulis Sponſalitiâ, ſecutâ deductione, Nuptiæ etiam illis perficiebantur. Sed annuus heic uſus apud Romanos (*) neceſſarius. Nec ſimplex ſufficiebat in uſum Matrimonialem ſeu coitum nubendi animo conſenſus, ut juſtæ fierent (c) Nuptiæ. Sponſalia ac Nuptiarum ſolennia, qvalia dicta ſünt, adhibenda fuere. Et Ulpianus (d) *Juſtum matrimonium eſt, ſi inter eos, qvi Nuptias contrahunt, connubium eſt*, id eſt, *uxoris jure ducendæ facultas*, ut ipſe paulò pòſt. At Gajus (e), *Legitimæ ſunt Nuptiæ, ſi Romanus Romanam Nuptiis intervenientibus vel conſenſu ducat uxorem.* Anne igitur ex ſolo conſenſu Nuptiæ legitimæ veteribus Romanis? Certè refragatur triplex illa Nuptiarum diſtinctio. Et verba illa *vel conſenſu* diſpungenda uti & qvamplurima alia apud Gajum typis editum, ſi fides codici meo Ms. qvi pulcher & pervetuſtus eſt. De Confarreatione dicemus ſtatim, ubi de Sacris Nuptialibus. De Coemtione autem Boetius in Ciceronis (f) Topi-

V 2

(a) *Georgic. 1.* (b) *Arnobius adverſ. Gentes lib. 4. Boetius in lib. 2. Topicorum* Ciceronis. (*) *Vide l. 24. D. tit. de* Ritu *Nuptiarum.* (c) *Vide Jacob. Ravardum ad leg. 12. Tab. cap. 21.* (d) *Fragment. tit. de his qvi in poteſtate ſunt.* (e) *Inſtit, tit.* 4. (f) *Lib. 2.*

Topica, ad verba ejus illa de argumento à forma generis, *Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à viro, ſi ei viro materfamilias eſſet; Si ea in manum non convenerat, nihil debetur. Genus enim eſt uxor. Duæ formæ. Una Matrumfamilias; Hæ ſunt qvæ in manum convenere. Altera earum qvæ tantummodo uxores habentur*; ad hæc inqvam Ciceronis verba, *Qvæ in manum* (inqvit) *per Coemtionem convenerant, hæ matresfamilias vocabantur. Qvæ vero Uſu vel Farreatione, minime. Coemtio verò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo invicem interrogabant; vir ita, an mulier ſibi materfamilias eſſe vellet; illa reſpondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet; ille reſpondebat velle. Itaqve mulier viri conveniebat in manum; & vocabantur hæ Nuptiæ per Coemtionem. Et erat mulier materfamilias viro loco filiæ; qvam ſolennitatem in ſuis Inſtitutis Ulpianus exponit.* Sed hallucinatus Boetius dum uxorem in manum convenire non dici vult, extra Coemtionem. Plane tam qvæ uſu erat uxor, qvam qvæ Farre, in manum conveniebat. De Farre liqvet expresſim apud Ulpianum in Fragmentis (a) De Uſu, apud Ciceronem alibi (b). Non vero in manum convenit (c) ſed uxor tantum habebatur illa, qvæ velut Concubina nullo nuptiarum genere hactenus conjuncta, loco tamen uxoris eſt cenſita. Sed & ſunt viri perdocti, qvos hac in re fefellit Boetius. Fabiæ igitur heic, ſi tantum Uxor ſic haberetur, legatum non debebatur. Aliter ſi in manum convenerat, ſive Farre ſive Coemtione ſive Uſu annuo. Hæ enim legitimæ in manum conventiones nuptiales. Et de matronis, qvæ in matrimonium cum viro conveniſſent, & de matribus familias, qvæ in mariti manu mancipioqve, id eſt non in matrimonium tantum ſed in familiam qvoqve mariti & in ſui hæredis locum veniſſent, appoſitè hic Agellius (d), ubi in Helium Meliſſum grammaticum inſulſum hiſce de nominibus ſcribit. Coemtioni autem pretium interveniſſe indicat ipſa vox, uti & Sponſalibus apud Ebræos Nummo ejusve valore initis atqve, in Nuptiis, iteratis. Et appoſitè heic Briſſonius (e), *Coem-*

(a) *Tit. de his qvi in Manu ſunt.* (b) *In Orat. pro Flacco.* (c) *Vide Jacob. Revardum Variorum 4. cap. 16.* (d) *Lib. 18. cap. 6.* (e) *Lib. de Ritu Nupt. vide item Jacobum Gutberium de vet. Jure Pontif. lib. 2. cap. 6.*

Coemtionem imaginariis venditionibus peractam ut & Adoptionem credibile eſt, in eaqve facienda Nummos aliqvot dicis cauſa interveniſſe. Id enim in aliis legitimis actibus obſervabatur, in qvibus ſpecie tenus mancipationum ſolennia repræſentanda erant. Atqve emtas pariter uxores in ipſis Sponſalibus Nuptiisqve notat ex legibus veteribus Burgundionum & Saxonum; qvi mos & in Chriſtianiſmo retentus ut mox dicetur. Certè & Varro ubi (a) Coemtionis ritus diligentiſſime percurrebat, *Nubentes* ait *veteri lege Romana aſſes tres ad maritum venientes ferre ſolitas; atqve unum qvem in manu tenerent, tanqvam emendi causâ marito dare, alium qvem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere, tertium in ſacciperio cum condidiſſent, compito vicinali ſolere reſonare.* Legunt heic aliqvi *rezonare*, alii *reſignare.* Sed malè à nonnullis hoc ipſum de Romanis traditum Athenienſibus (b) tribuitur. Emebat igitur, aut qvaſi, Sponſa Sponſum; qvam ad rem etiam affert, ubi Varronis hæc citat, Nonius Marcellus illud Vergilii ante memoratum qvo Tethys, nomine filiæ, generum emere ſibi dicitur omnibus undis. Apud Indos item pâri boum Sponſas mercabantur (c). Et de Germanis Tacitus (d), *Dotem non uxor marito, ſed uxori Maritus offert. Interſunt Parentes & propinqvi ac munera probant; Munera non ad delicias muliebres qvæſita, nec qvibus nova nupta comatur, ſed boves & frenatum eqvum & ſcutum cum Framea gladióqve. In hæc munera uxor accipitur atqve invicem ipſa armorum aliqvid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos conjugales Deos arbitrantur.* Heic plane Coemtio nuptialis. Et de phiala Sponſo Sponſæve ex Græcorum aliorumqve in Oriente populorum more dari ſolita, videſis qvæ notavit Iſaacus Caſaubonus (e) ad Athenæum. Eqvum item armis inſtructum peractis nuptialibus ſacris dabat ſponſæ ſponſus apud Theſſalos, qvod tradit Ælianus (f). Summa eſt, Dotem aut Contradotem ſeu Donationem propter Nuptias, aut utramqve, ut Coemtionis (*) pretium,

 Nu-

(a) *De Vita Populi Romani lib. 2. Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *Theod. Zuinger in Theat. Hum. vita vol. 20. lib. 1.* (c) *Strabo lib. 15.* (d) Lib *de Morib. Germanorum.* (e) *Animadverſ. lib. 13. cap. 5.* (f) *De Animalibus lib. 14. cap. 34.* (*) *Vide Artemidor, Onirocritic. lib. 2. cap. 70. in fine.*

Nuptiis, apud Paganos, aut intervenire ſolitam aut præiviſſe. Græcus item mos obvius eſt in Solonis legibus, Demoſthene (a), Euripide (b), aliis ubi de Dotibus verba fiunt. Adde, qvod de uxoribus dote tinendis habet Juſtinianus, ubi (c) Armeniorum mores circa fœminas reprehendit, & qvæ de dotibus à maritis allatis doctiſſimè Claudius Salmaſius in libro de Modo uſurarum.

(a) *Orat. 1. in Onetorem.* (b) *In Aulide* Clytemneſtra. (c) *Novel. 21. cap. 1.*

CAP. XXI.

De Confarreatione, *quæ tota in* Sacris Nuptialibus *conſiſtebat. Ac de* Sacris Nuptiali Celebritati *aliàs tum apud* Græcos *tum* Latinos paganos *aliosqve* propriis, *ut* Benedictio *Sacra erat apud* Ebræos.

UT Benedictionum Sacrarum formulæ apud Ebræos, ita etiam non eæ ſolum Paganis obiter in uſu (ut in exemplo ſuperius ex Plauti Aulularia allato) verum etiam & Sacra Nuptiis propria. Imò & tertium illud genus, Confarreatio dicta, ex ipſis ſacris conſtabat. Id qvod ſatis liqvet ex Servii verbis jam antè citatis. Qvibus & conſonus Boetius, *Confarreatio*, inqvit, *ſolis Pontificibus conveniebat*, id eſt, ut recte interpretatur Jacobus Rævardus (a) *per ſolos Pontifices peragebatur.* Et Ulpianus (b); *Farre convenitur in manum certis verbis & teſtibus decem præſentibus, & ſolenni ſacrificio facto, in qvo panis qvoqve farreus adhibetur.* Certè de decem teſtibus in matrimonio loqvitur, ut de ævo ſuo Ambroſius (c). Sed Confarreationem tunc in deſvetudinem prorſus puto abiiſſe. Acceſſit autem Aqva etiam & Ignis. Atqve ſacrificio huic Nuptiali, ſeu ipſis per ſe Nuptiis ſacris præerant Pontifex Maximus & Flamen Dialis, cujus & Flaminicæ Nuptiæ (d) hoc ritu ut fierent, olim neceſſe erat. Nec niſi è parentibus confarreatis nati Flamines ritè fiebant. Plinius (e); *In Sacris nihil religioſius Confarreationis Vinculo erat,* cujus & expreſſius meminit Dionyſius Halicarnaſſenſis (f). Romulone an Numæ initia Confarreationis tribuenda, dubitant viri docti (g), qvi interim Coemtione vetuſtiorem volunt, & Sacrorum item

(a) *Ad leg. XII. Tab. cap. 21.* (b) *In Fragm. tit. De his qvi in manu ſunt.* (c) *Ad Virgines Lapſas cap. 5.* (d) *Servius in Æneid. 4.* (e) *Hiſt. Nat. 18. cap. 3.* (f) *Lib. 2.* (g) *Jacobus Ravardus in Leg. 12. Tab. cap. 21.*

Digitized by Google

item ſimpliciter nomine à Tullio (*) dictam. In deſvetudinem autem qvandam abierat hoc nuptiarum genus Tiberii ævo. Saltem rariſſimum fuerat. Unde ille apud Tacitum (a) de Flamine Diali in locum Servii Malugunenſis defuncti legendo, ſimul & roganda nova lege, diſſerens, *patricios* ait *confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex qvis unus legeretur, vetuſto more; neqve adeſſe ut olim eam copiam omiſſa confarreandi adſvetudine aut inter paucos retentâ. Pluresqve ejus rei cauſas aſſerebat; potiſſimam penes incuriam Virorum Fœminarumqve. Accedere ipſius Ceremoniæ difficultates qvæ conſultò vitarentur.* Coemtione igitur & Uſu annuo tunc temporis & deinde apud Paganos Romani Imperii plerumqve acqviſitæ Uxores. Ita tamen ut Coemtioni ſoleniùs adhiberentur etiam Sacra, quæ ex Auſpiciis (b), Auguriis, immolationibus, oblationibus conſtabant. Hinc Sacra Nuptialia (c), Sanctimoniæ Nuptiarum, & Nuptialia Sacramenta (d) dicta, qvæ ſic firmabantur. Præter Sacra ipſis nuptiis faciundis propria exiſtimant aliqvi etiam à Parentibus ſeorſim, & à Maritis, Nuptiarum causâ adhiberi ſolita alia, quæ tamen, qvantum eqvidem video, ſunt ipſa Sacra Nuptialia primariaqve. Inſigne eſt in hanc rem Euclionis apud Plautum (e) exemplum, qvi poſtqvam Megadoro filiam deſpondiſſet, Nuptiasqve inſtituiſſet cum Sacris Nuptialibus celebrandas omniaqve in macello cara nimis, impenſarum utpote tenaciſſimus, comperiſſet,

Deinde, inqvit, *egomet mecum cogitare inter vias*
Occepi; feſto die ſi qvid prodegeris
Profeſto egere liceat, niſi pepercèris.
Poſtqvam hanc rationem cordi ventriqve edidi
Accesſit animus ad meam ſententiam.
Qvam minimo ſumtu filiam ut Nuptum darem,
Nunc Tuſculum emi & haſce Coronas Floreas.
Hæc imponentur in foco noſtro Lari
Ut fortunatas faciat Gnatæ Nuptias.

Hinc

(*) *Orat. pro Murana.* (a) *Annal. 4.* (b) *Servius Ad Æneid.* 3. & 4. *Apuleius lib. 4. &c.* (c) *Livius lib. 30.* (d) *Martianus Capella lib.* 2. *vide* Jacobum *Gutherium lib. 4. de Vet. Jure Pontif. cap. 6.* (e) *In Aulularia act.* 2.

Digitized by Google

Hinc colligas, ſacra fieri ſolere ampliora lautioraq; in Nuptiis; qvæ in Tuſculum & Coronas floreas contraxit Euclio. Atqve huc pariter ſpectat illud Varronis à Nonio (a) citatum *Viru Nuptis Sacrificabantur cubiculo Vidua*, ſcilicet Sacrificabant, pro qvo terminatio paſſiva uſurpabatur. Legunt heic aliqvi *Viri Nuptiu* (b) qvod in idem, qvantum ad rem, qvam tractamus recidit, Sed & hinc ſacrum thoro Nuptiali priſci voluere præeſſe Genium Juvenalis (c).

Antiqvum & vetus eſt alienum, Poſthume, lectum
Concutere, atqve ſacri Genium contemnere fulcri.

Scilicet Genio ſternebatur lectus; qvod ſcimus ex Catullo (d) & Feſto. Et Dii γαμήλιοι ſeu Conjugales qvi ſacris Nuptialibus invocati obiter memorantur, præter Hymenæum. Pronubæ Junonis mentio tralatitia. Et Græcis Jupiter erat γαμήλιος, tametſi Nuptialem Jovem Romanis negaverit fuiſſe Hieronymus. *Ridiculè*, inqvit (e), *Chryſippus ducendam uxorem Sapienti præcipit, ne Jovem Gamelium & Genethlium violet. Iſto enim modo apud* Latinos *ducenda uxor non erit, qvià Jovem non habent Nuptialem.* At Juno etiam *Interduca* & *Domiduca* & *Unxia* dicta & *Cinxia* & *Socigena* & *Juga* ſeu Jugalis à deductione, unctione poſtium (Unde & Uxoris qvaſi Unxoris nomen volunt viri doctiſſimi) cinguli ſolutione, ſocietate ac conjunctione Nuptiali, qvibus præſes, ut *cui vincla Jugalia curæ*, putabatur, dicta eſt; qvod è Martiano Capella, Feſto, aliis ſcimus, Etiam Numina qvinqve Nuptiis præfuiſſe, adeoqve in eis concilianda ait Plutarchus (f), Jovem, Junonemqve, Venerem, Svadam & Dianam. Jupiter autem & Juno ibi τέλειοι dicuntur, qvod *adulti* à nonnullis, ab aliis *perfecti* redditur. Vertendum planè *Nuptiales*, cum ὁ γάμος ſeu Nuptiæ Græcis etiam τέλος ac τελέιν nomine appellitarentur, ut expreſſim Julius Pollux (g) aliiqve & Jovi & Junoni τελείοις ſacrifi-

(a) *Tit. de Contrariis Generibus Verb.* (b) *Jacob. Guther. de Vet. Jure Pontif. l.* 4. *cap.* 6. (c) *Satyr.* 6. (d) *De nuptiis Pelei & Thetidis.* (e) *Adverſ. Jovinian. lib.* 1. (f) *In* Ῥωμαϊκοῖς. (g) *Onomaſtic. lib.* 3 *cap.* 3. *Euſtath. ad Iliad.* Β. *pag.* 325. *& videſis Cæl. Rhodigin. antiq. lect.* 28. *cap.* 13. *& Jul. Scalig. Poetices lib.* 3. *cap.* 100. *Andr. Tiraqvell. ad Alex. ab* Alexandro *Genial. Dier. lib.* 2. *cap.* 5.

crificaſſe veteres alicubi prodat Diodorus Siculus, quoniam hos primos Nuptiarum inventores ducesqve exiſtimabant. Qvin & auſpiciis conjugalibus præſides habebantur Pilumnus & Picumnus Dii, quibus & in ædibus lectus ſternebatur, ut teſtis eſt Varro (a), è quo etiam memorat Auguſtinus (b) Nuptialium numinum turbam, Jugatinum, Domiducum, Domitium, Manturnam, Virginenſem, Premam, Subigum. Idem inſuper Varro (c); *Nuptiarum initio antiqui Reges ac ſublimes viri, in Hetruria, in Conjunctione Nuptiali, nova Nupta & novus Maritus primùm porcum immolant. Priſci qvoq; Latini & etiam Græci in Italia idem factitaſſe videntur.* Sic ille. Et proximo à Nuptiis die hoſtiam eo nomine immolandam liquet ex Macrobio (*). Ajunt item in Sacris Junoni Nuptialibus diligentisſimè obſervari ſolitum (†), ut bilis à viſceribus hoſtiæ dimoveretur & juxta aram defoderetur loco abdito & operto, ut ſignarent ſine bile Matrimonia eſſe oportere. Et apud Theſſalos, ut rem notisſimam memorat Ælianus (*), *Sacra* Nuptiis prævia, qvæ Γαμοδαισίαι dicta. Nec ſine thymiamate *Sacro* Nuptiæ apud Mexicanos celebrati ſolitæ, quod in eorum occurrit hiſtoria. Sacra item Nuptialia apud Græcos προτέλεια dicta, ſeu Sacra Nuptiis prævia, indeqve conjuges προτελεῖους dictos, & προτελείους ipſos, atqve ipſum conjugium Ἡρατελείαν, qvà à Junone pronuba factum, docet *Pollux*. Et Junoni, Veneri, Gratiis *Sacra* à Nupturis apud Græcos fieri ſolita produnt ſcriptores (d) γαμήλια dicta. Invidus item apud Libanium (e), *Quid de Nuptialibus ritibus omiſi? nonne tædas accendi &c.* ἐκ ἔθυσα κατὰ δύναμιν *nonne pro viribus ſacra feci?* Et de ſacris apud Romanos tum in Confarreatione, quæ planè ipſisſima ſacra Nuptialia, tum in Coemtione ſatis liquet. Quæ Uſu annuo fiebant Nu-

X ptiæ

(a) *Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *De Civit. Dei lib. 6. cap. 9.* (c) *De Re Ruſtica lib. 2. cap. 4.* (*) *Saturn. lib. 1. cap. 15 ad finem.* (†) *Cæl. Rhodigin Antiq lect. 28. cap. 21. Alex. ab Alex. Gen. Dier. 6. cap. 4.* (*) *De Animalibus lib. 12. cap 34.* (d) *Mag. Etymologic. in verb.* γαμήλια *& videſis Joann. Meurſ. Attic. lect. lib. 3. cap. 1. & in Græc. Feriat. lib. 2. & Synt. de Puerperio cap. 1. & Petrum Caſtellanum in Erotologio.* (e) *Declamat. 8.*

ptiæ ſine ſacris ſibi propriis fuiſſe credendum non eſt. Nam ut haberentur (tametſi expreſſiora hac de re non occurrant teſtimonia) ſatis exigit, qvicqvid occurrit de nuptiarum generatim Sacramento, Sanctimoniave apud paganos ſcriptores. Et Arnobius de nuptiis Deorum juxta Paganiſmi ritus verba faciens, *Uxores*, inquit (**), *Dii habent atque in conjugalia fœdera veniunt conditionibus ante qvæſitis. Uſu, Farre & Coemtione genialis lectuli Sacramenta conducunt.* Sed & benedictio plane Conjugalis habetur in illo Juvenalis (a)

Signatæ Tabulæ, dictum Feliciter; ingens
Cœna ſedet; gremio jacuit nova Nupta mariti.

Nec verò actus aliquis ſolennis Græcis fere ſine præfatione illa Ἀγαθῇ τύχῃ aut Latinis ſine illa *Qvod fauſtum felixque ſit*, aut *Dii bene vortant*. Et tam ſolennibus ac quotidianis Ebræorum actibus fere omnimodis qvam Nuptiis Benedictiones propriæ habentur in eorum Ritualibus. Et ſane Paganis pariter fermè Sacra fuere actibus civilibus aliis non paucis peculiaria, ut in Scriptoribus de Re Ruſtica, Feſto, aliis obiter eſt videre.

(**) *Adverſus Gentes lib. 4.* (a) *Satyr. 2. & vide Libanium Declamat. 35.*

CAP. XXII.

De Temporibus, *quibus* Nuptiæ *aut non* permiſſæ *aut pro* inauſpicatis *habitæ apud* Paganos, *id eſt* Deductioni *ac reliquæ celebritati Nuptiali* non idoneis, *qualia etiam fuiſſe* Ebræis *ſuprà eſt oſtenſum.*

RElіgionem Paganis legitur fuiſſe nubere tam menſibus aliquot integris, quam Feſtis diebus & quibusdam cujuslibet menſis, aliisque aliquot ſolùm menſium, ut pro inauſpicatis habitis. De Martio & Majo menſibus Porphyrio in Horatium (a). Romulum ait Lemuria, id eſt Remo parentalia, inſtituiſſe, *qvæ menſe Majo per Triduum celebrari ſolent, ante additum anno menſem Februarium; ob quam rem Majo menſe religio eſt nubere, & item*

(a) *Lib. 2. Epiſt. 2.*

item Martio, in quo nuptiis habito certamine à Minerva Mars victus eſt, & obtenta Virginitate Minerva Nerine eſt appellata. Certè de Majo item habet Ovidius Proverbium huc ſpectans; licet nuptias non tam per totum menſem ipſe quam per Lemuralium triduum (id eſt IX. X. & XI. Maii) inauſpicatas eſſe velle videatur.

Nec viduæ tædis, inquit (a), *eadem, nec Virginis apta*
Tempora: quæ nupſit non diuturna fuit.
Hac quoque de cauſâ, ſi te proverbia tangunt
Menſe malum (b) *Majo nubere vulgus ait.*

Qua de re Plutarchus (c) expresſim. Οὐ γαμοῦσιν ἐν τῷ Μαΐῳ περιμένοντες τὸν Ἰούνιον, *Uxores non ducunt Majo, usque in Junium rem differentes.* Ubi rationes affert ex Theologia Gentium varias. Quod ad Martium attinet, Feſtum in eo per dies aliquot erat, quo durante Nuptiæ neutiquam copulandæ. Ancilium ſcilicet, ſeu quamdiù è Martis Templo à Saliis deprompta ea ſolenniùs cum carmine circumferebantur. Ovidius *;

Nubere ſi qua voles, quamvis properabitis ambo;
Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam: pugna eſt aliena Maritis.
Condita cum fuerint, aptius omen erit.

Tempus autem integrum quo interdictæ ſic nuptiæ, Ancilium non conditorum nomine, ſatis eſt incertum. Et in Calendariis aliter atque aliter adnotatur. Ovidio ipſi quinto Nonas ſeu tertio Martii diei tribuitur. Veterioribus quæ extant Kalendariorum fragmentis non omnino adjicitur hoc feſtum. In Conſtantiniano autem ab Joanne Georgio Hervvartio edito ſeptimo Idus ſeu die nono Martii habetur ARMA ANCILIA MOVENT & pridie Idus ſeu die decimoquarto MAMURALIA, quæ forſan tempus, quo Ancilia condita. Nam & in carmine Saliari, quod ad ea attinuit, Mamurii celebratio erat feſto fortè finis. Nec per Martium integrum nuptias non conjungendas, ut Porphyrio, ſed diebus tantùm, *quibus Ancilia in Templo Martii nondum condita* ſunt ſeu repoſita ait Alexander (d) Neapolitanus. Sed ut Majum totum Lemuria, ſic Martium Ancilium hoc

(a) *Faſtorum* 5. (b) *Legunt aliqui* Malas. (c) *Problem. Rom.* 86.
(*) *Faſt.* 3. (d) *Gen. Dierum lib.* 2, *cap.* 5.

feſtum nuptiis neutiqvam idoneum reddidiſſe credebant alii ut Porphyrio. Scilicet nec adeo ſolennis Armorum celebritatis nec Lemurum Sacrificiorum tempora molliores conjugii ritus benè admittere, nec quidem ita vicinos, ut eodem haberentur menſe. Feriatis autem ſeu Feſtis diebus nubere etiam nefas habitum; Virginibus ſcilicet non viduis. Nam Feriis (a) vim cuipiam fieri piaculare erat. Hinc etiam cujuslibet menſis Kalendis & Idibus nuptiæ vetitæ ex Jure veteri Pontificio. Qvia dies illi etiam feriati. Parile etiam Nonarum jus, ſed alia ex ratione. Neque enim Nonæ feriatæ. Sed quoniam item Poſtriduani tum Kalendis & Idibus ſingulis, tum Nonis dies ex æqvo atri habiti, ideo ne quæ proximo poſt nuptias die ſolennis erat immolatio in atrum incideret (qui itidem Nuptiis vetitus) Nonæ ipſæ nuptiis alienæ. Sic Macrobius ac Feſtus (b); cui item quartus Calendarum, Nonarum, Iduum ſingulorum ater adeoque nuptiis aliisqve actibus ſolennibus ex Pontificum decreto interdictus. Videſis locum ejus hac de re corruptum à Joſepho Scaligero ſuppletum. Diebus item quibus patere dicebatur Mundus dilectum rei militaris habere, militem proficiſci, navim ſolvere, *uxorem liberorum qværendorum cauſa* (qua nota expresſim Uxores à Concubinis diſtingvit Demoſthenes c) ducere religioſum erat, ut expresſim Varro (d); quoniam ſcilicet tunc Deorum triſtium atque inferûm quaſi janua patere credebatur, ut & Feſtus. Nec aliquid omninò tunc adminiſtrabatur, niſi quod ultima necesſitas admonebat. Ter autem in anno patere mundum ait Capito Atejus (e) *his diebus, Poſtridie Volcanali & ante diem ſextum Id. Novembris*. Sed qvantum video duos tantum memorat dies, non tres, niſi Volcani feſtum eiqve poſtriduanum innui velis. Vulcanalia autem ad XI. Kal. Maji ſpectant. His puto acceſſere dies omnimodi atri. Perſis item mos fuit Nuptias celebrare κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας *ſub initium æquinoctii verni*, ut Strabo (f). Sed non ait reliquo anni tempore non licuiſſe, ut recentiorum aliqvi (g). Veris, initio illis erat uti hodie-

(a) *Macrob. ſaturnal. 1. cap. 15.* (b) *Verb. Nonarum.* (c) *Orat. in Neæram* (d) *Apud Macrobium lib. 1. Sat. cap. 16.* (e) *Feſtus in Mundus.* (f) Lib. 15. (g) *Alex. Neapolit. Gen. Dier. lib. 2. cap. 5. & vide Joſeph. Scaliger. Emend. Temp. lib. 3. pag. 196. D.*

hodieqve eſt feſtum celeberrimum נו רוז *Neu : ruz* (a) id eſt, *Novus dies*, quem ut anni initium temporumque civilium epocham ſtatuunt, epulisque & pompa proſequuntur. Græcis veteribus tempus Brumale Nuptiis maximè legitimum, ut expresſim Ariſtoteles (b) aliqve, unde & Gamelionis menſis Januario quaſi reſpondentis nomen.

(a) *Scalig. ibid. & Athanaſ. Kircherus* Lingva *Copta cap. 3. p. 330.*
(b) *Politic. lib. 7. cap. 16. & videſis Sam. Petit. ad legg. Attic. 436.*

CAP. XXIII.

Coronarum *Nuptialium uſus apud* Paganos *ut apud* Ebræos.

Coronarum Nuptialium mentio occurrit apud veteres Paganos, qvæ item in ornamentis Sponſorum Ebraicis ut ſupra oſtendimus. Vetus apud Ciceronem (a) Poeta.

Sed mihi cum retulit Coronam ob collocandas Nuptias,
Tibi ferebat, cum ſimulabat ſeſe alteri dare
Tum ad te ludibunda doctè & delicatè detulit.

Andromachæ item Corona Nuptialis memorari videtur Carolo Paſchalio (b) ab Homero (c), ubi de κρηδέμνῳ loquitur, quod ei dederat Venus ipſo die, quo duxerat eam Hector ex ædibus Eetionis. Sed κρήδεμνον non Corona, ſed muliebre capitis tegumentum eſt ſeu velamen, ad humeros (d) pendulum, quod Μαφόριον (e) appellitant Græci recentiores; Cucullus ſeu Caputium. Qvin & Coronas Homero nullibi memorari obſervatum eſt. At vero ςέφανος γαμήλιον ſeu *Coronæ Nuptialis* occurrit in Bionis Epitaphio Adonidis. Et Clitemneſtra apud Euripidem Achilli de Iphigenia (f);

---- ---- ---- ἀλλ' ὅμως
Σοὶ καταστέψασ' ἐγώ νιν ἦγον ὡς γαμουμένην.

X 3 *Atta-*

(a) *De Oratore lib. 3.* (b) *Iliad* χ. (c) *De Coronis lib. 2. cap. 16.* (d) *Euſtath. ib. pag. 1280. & ad Iliad. 6.* (e) *Vide Meurſii Gloſſarium Græco Barb.* (f) *In Aulide.*

Attamen ego Coronaus eam adduxi tanquam nupturam. Lucanus (a) item de Martiæ nuptiis,

Turritáque premens frontem matrona Coronâ
Tralata vetuit contingere limina planta.

Et apud Libanium (b) invidus, *Quid de Nuptialibus ritibus omiſi, nonne tadas accendi?* οὐκ ἐςεφανωσάμην &c. *nonne Corollam geſtavi?* Etiam apud Artemidorum (c) palmæ & oleæ Coronæ in ſomnis geſtæ mulierum liberarum nuptias indicant διὰ τὴν πλοκὴν, *propter nexum.* Habetur item apud Adolphum Occonem (d) Nummus Adriani Augusti, cujus parte altera CONJUGIUM AUG. altera M. P. T. N O B. in Corona quadam, quæ Nuptialis eſſe videtur. Nec conjectura deeſt (e) duplicem fuiſſe Sponſæ Coronam ex illo Valerii Flacci (f) in nuptiis Medææ & Jaſonis,

—— *ipſa ſuam duplicem Cytherea Coronam*
Donat, —— ——

Ad hanc rem plura etiam ex veteribus habes congeſta à Carolo Paſchalio, Ludovico de la Cerda (g), Pineda (h), Pinto Ramirez (i), Aloyſio Novarino (k), aliis ab ipſis citatis; etiam ab antè memoratis maximè Paulo Sherlogo (l), cui fuſiùs diſputatur, qualesnam fuerint Coronæ hæ Nuptiales. Alii enim ex Floribus, alii ex Auro, Gemmis, aliis, quæ ornamento eſſe ſolent, conſtitiſſe eas contendunt. Certè pro arbitrio putandum & varia Sponſorum conditione materiem eis adhibitam. Et Bœotarum Coronas hujusmodi ex ἀσφαραγωνία (an aſparago?) fuiſſe ſcribit Plutarchus (m) Atque ſiſymbrio Coronari ſolitos Sponſos eliciunt aliqui ex illo Ariſtophanis in Avibus, ubi cum Epopis dixerat ſuos in hortis paſcere alba ſeſama, myrta, papavera, & Siſymbria, reſpondet Euelpis,

Ὑμεῖς μετὰ ἄρα ζῆτε Νυμφίων βίον.

Vos igitur vivitis Sponſorum vitam. Scholiaſtes quidem ibi Siſymbria interpretatur per φύλλα οἷς ἐςεφανοῦντο οἱ Νύμφιοι, *folia quibus Coro-*

(a) *Pharſal.* 2. (b) *Declamat.* 8. (c) *Oneirocritic.* 1. *cap.* 79. (d) *Imp. Rom. Numiſ. pag.* 223. (e) *Turneb. Adverſ.* 29. *cap.* 4. (f) *Argonautic.* 8. (g) *In Æneid.* 7. (h) *De Rebus Salomonis lib.* 5. *cap.* 3. (i) *In Cantic. lib.* 1. *num.* 212. (k) *Sacrorum Electorum lib.* 6. *cap.* 49. (l) *Veſtigatione* 27. *in Cantic. Cantico.* (m) *In Præcept. Conjugalibus.*

Coronabantur Sponſi. Sed intelligitur (a) item locus ille, quaſi molliorem & delicatulum procorum, ſeu qui nuptias ambiunt, vitam tantum deſignaret. Et de ſiſymbrio quà Coronarium erat, vide Paſchalium (*).

(a) *Eraſm. Chiliad. 1. Cent. 6. adag. 69.* (*) *De Coronis lib. 3. cap. 16.*

CAP. XXIV.

De Ritibus *ac* moribus *tum* Sponſalitiis *tum* Nuptialibus, *quà ſive ex* Judaiſmo *ſive ex* Paganismo *in* Chriſtianiſmum *admiſſi fuerint; & primò de* Græcorum *ſeu* Orientalis Eccleſiæ *uſu, item &* Moſcovitarum. *De* Annulis *Sponſalitiis*, Coronis *Nuptialibus*, Poculo Communi, *atque obiter de editionibus* Euchologii *depravatiſſimis.* Æthiopum *Ritus Nuptiales.*

NAſcente Chriſtianiſmo, qui velut Judaiſmus, unde natus eſt, erat Reformatus, dubitandum non eſt, quin Mores Ritusque Ebraici circa Sponſalia & Nuptias, uti & ſcimus circa reliqua ſive Religionem ſpectes ſive publicam rerum adminiſtrationem, retenti fuerint ac planè obtinuerint. Idque per annos triginta ampliuspoſt Aſcenſionem Domini noſtri, qua de re etiam alibi (a) diximus. Quod ſanè tum heic tum in aliis diſceptationibus momenti graviſſimi obſervatu eſt inprimis dignum, & qvidem rite intellectum haud pauca extricaret, in qvibus aut cæcutimus aut patienter nimis, ne gravius quid dicam, falli aut ſubdole nimis fallere ſolemus. Poſtqvam autem tam à Gentibus aliquot quam à Judæis Chriſtianiſmus receptus eſt, & utrorumq; mores, ut ipſi, invicem ſunt commiſti, partim mores ritusque Judaici partim Paganici, qvotqvot ſcilicet cultui Chriſtiano non omnino refragarentur, ut in aliis ſic in re matrimoniali variatim admiſſi. Jure Romano ferè paſſim tum utebantur Gentes, in quibus Chriſtiani reperti; ſaltem non alio quam quod Romanis, victoribus placuit. Confarreationis, quod ſanctius fuerat Romanis ut dictum eſt, Nuptiarum genus, ſolennia priſca in deſve-

(a) *Lib. de Anno Civili Judæorum cap. 11.*

ſvetudinem abierant etiam inter *Paganos*, & tandem evanuere. Coemtionis item ritus non ita obſervati, quin aliter atqve aliter ſe habuerint. Chriſtiani autem veteres omninò Confarreationem, quà ſaltem ex ipſis *Paganorum* ſacris conſtabat, rejecere; tametſi intereà ejusdem veſtigia aliquot ſacris *Paganicis* omninò carentia etiam noſtra in ſecula heic illic apud Chriſtianos reperiantur, qva de re plura in ſeqventibus. Coemtionem eousque admiſere hi, quò dotis donationisqve propter nuptias interventu ſimpliciori peragi poſſet. Aſterius Epiſcopus Amaſeæ (qui ſub annum (*) Chriſti 400. floruit; ſed de his ut pasſim à priſcis recentioribusque atque inter Chriſtianos receptis loquitur) *Pacta*, inquit (a) in Divortii libertatem ſcribens, *nuptialia ac Sponſiones quomodo reſcindes? Et quibus de pactis loqui me cenſes. An de his, qvibus ſcripta jam dote & manu propria ſubſcripſiſti & ſigillum appoſuiſti tuum? Valida quidem illa ſunt ac firma ſatis. Verum ad vocem Adam me converto. Hæc caro ex carnibus meis &c.* Quin & palàm ſatis eſt Chriſtianos (b) Sponſalia ac Nuptias Paganorum, qui poſteà Chriſto nomina dederant, pro ratis firmisqve habuiſſe nec omninò iteraſſe. Fuere autem in ſeculis primitivis non pauci, qui Nuptias planè damnarent. Ut Saturnius, Tatianus, unde etiam Encratitæ; Marcionitæ, Manichæi, Adamiani, Priſcillianiſtæ, Saturniliani, Hieracitæ, Apoſtolici ſic dicti, alii, qvod videre eſt apud Epiphanium, Theodoritum, Auguſtinum, reliqvos, qvi Hæreſes congeſſerunt. Sed verò Chriſtiani veteres, qui Orthodoxi, tum initas à Paganis, anteqvam Chriſto ii nomina dederant, nuptias (ut de Proſelytis fecere Ebræi, qvod ante eſt oſtenſum) tum inter ſe contractas, ut hodieque, admiſère, ac fere tum Sponſalia fieri voluerunt, tum Nuptias celebrari more, quali uſi Ebræi, qui nempè Sacris Paganicis ac ſuperſtitione omninò carerer. De Conſenſu mutuo, Arris Sponſalitiis, contrahentium Ætate, Poteſtate Patria, jure Dotali, Donatione propter Nuptias (binis hiſce reſpondent in Jure Ebraico Dos à Spon-

(*) *Vide Samuel. Petit. Obſervat. 3. cap. 7.* (a) *Homilia poſtremâ, in Biblioth. Patr. tom. 4. pag. 707.* (c) *Vide Gratian. Cauſ. 28. quæſt. 1. DD. ad lib. 4. ſent diſt. 39. & DD. ad 1. Corinth 7. & Paganin. Gaudentium in Salebris Tertull. cap. 55. & in lib. de vita Chriſtian. ante Conſtant. cap. 59. & in Addendis cap. 3.*

Sponſo uxori conſtituta & bona quæ נידוניא dicta afferuntur à Sponſa & in ſyngrapha dotali memorantur) & re integra matrimoniali apud eos perampla ſunt & obvia in Codice Utroque ac Canonibus Sacris præter Patres Theologosque ac Juriſconſultos, tum vetuſtos tum recentiores utriusque Imperii teſtimonia. Uſu autem habuiſſe uxorem ſimplici, nec tabulis dotalibus nec Nuptiarum aliqua ſolennitate adhibita, nihil aliud cenſebatur quam Concubinam, id eſt heic, juſtam ſatis, licet non rite conjunctam, thori conſortem habere, qua de re etiam nos plura alibi (a). Quoniam autem è Formulis vetuſtis moribusque Chriſtianis plane receptis commodiùs intelligi, ut rebus in aliis ita in re Nuptiali poteſt, quid in univerſum apud eos ſtatutum fuerit admiſſumve; ideo & illorum Ritus Præcipuos heic perluſtrabimus, atque ita exhibebimus, ut quà conſoni quà diſſoni fuerint Ebraicis moribus ritibusque, (unde ſcilicet ſimul & è Paganicis eos ſubinde manaſſe certum eſt) ſatis dignoſcantur. Præcipuos heic dico, Solennes contrahendi nubendique Formulas, Arrarum item ac Pretii Nuptialis, Annulique, ac Coronarum uſum, Benedictiones & Sacra Nuptialia, & demùm Tempora quibus celebritas Nuptialis vetita. Solenniores Sponſalium ac Nuptiarum in Chriſtianismo contrahendarum Formulæ, ſaltem integer earum ſenſus, in celebritate Sacra, qua & Sponſalia publice iterari ſolita, maximè cernuntur. Habentur autem apud Orientis Chriſtianos aliæ, aliæ apud Occidentis. Orientis dico maximè Græcos, quibus Orientalis Eccleſiæ nomen tribui ſolet. In Græcorum formulis (*) Sacris, binæ habentur potisſimum huc ſpectantes; altera Sponſalium Sacrorum ſine celebritate Nuptiali, altera hujus Celebritatis. Prior dicitur Ἀκολουθεία γινομένη ἐπὶ μνηστείοις ἤγουν τοῦ ἀῤῥαβῶνος *Ordo ſacer, qui adhibendus in Sponſalibus, ſeu arrarum Sponſalitiarum*, de quibus, quid ſtatuerint Græci Juriſconſulti elicitur maxime ex Baſilicis (b), Harmenopulo (*), Attaliata (c), Leone & Conſtantino Augg. in Ecloga (d) legum, Baſilii Macedonis, Alexii Comneni,

 alio-

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7. & 17.* (*) *Euchologium fol. 66.* (b) *Synopſi lib. 28. tit. 2. & Baſilic. edit. ab Herveto 1557 Pariſiis pag. 107.* (*) *Procbir. lib. 4. tit. 1.* (c) *Synopſi tit. 24.* (d) *Tit. 12.*

aliorum Novellis (a) de Nuptiis & Sponſalibus, aliis in Juris Græco-Romani Corpore præter Zonaram & Balſamonem in Synodum in Trullo (b), ubi de Oſculo item agitur cum atris conjungi ſolito, uti etiam apud Matthæum Monachum in Quæſtionibus & Cauſis (c) Matrimonialibus, alibique (d). Poſterior formula nuncupatur Ἀκολουθία τοῦ Στεφανώματος *Ordo ſacer Coronamenti*, quo nomine ob Coronas, ut mox dicetur, in Nuptiarum celebritate ſolenniùs adhibitas ipſas Nuptias indicant. Priori autem, adſtantibus qui ſic conjungi volunt ante Sacrarii fores atque Annulis binis altero aureo, argenteo altero, in Sacra menſe poſitis, hoc ad dextram, ad ſiniſtram illo, ὁ ἱερεὺς σφραγίζει τὰς κεφαλὰς τῶν αὐτῶν νεονύμφων ἐκ γ. καὶ δίδωσιν αὐτοῖς κηροὺς ἁπτομένους *ter capita Sponſorum ſignat* (ſcilicet cruce) *& dat eis cereos accenſos* (de facibus Nuptialibus in Gentilium ritibus mentio eſt perquam obvia) atque introducit eos in ſacrarium. Ubi thymiamate in Crucis formam adhibito, Diaconus precari jubet chorum atque invocare primo cœleſtem benedictionem tum cœtui præſenti tum omnimodis aliis tam Clericis quam Laicis. Ac dein ὑπὲρ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ τοῦδε καὶ τῆς δούλης τοῦ θεοῦ τῆσδε τῶν νῦν μνηστευομένων ἀλλήλοις καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν *pro ſervo hoc Dei ac Dei Ancilla hac qui nunc Sponſalia invicem inituri ſunt, ac pro ſalute eorum Dominum precemur.* Item ut prolem eis det, amorem, pacem, concordiam, firmam fidem, thorum inmaminatum, omniaque proſpera. Et dum pluribus hæc diſtinctis verſiculis fundit Diaconus, Chorus adclamat Κύριε ἐλέησον *Domine miſerere.* Aliis aliquot peractis benedictionibus, Sacerdos Annulos affert, & primò aureum dat viro, ac dein argenteum fœminæ. Viro autem dicit Ἀῤῥαβωνίζε(ται) ὁ Δοῦλος τοῦ θεοῦ ὁ Δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τήνδε εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμὴν *N. ſervus*

(a) *Apud Balſamonem in Phot. Nomocan. tit. 13. in Jure Græco Rom. lib. 2. &c.* (b) *Ad Canon. 98.* (c) *In Juris Græco Rom tom. 1. lib. 8. pag. 510. & 511.* (d) *Baſilica apud Cruſium in Turcogræcia lib. 4. pag. 331. & vide l. 16. C. tit de Donat. ante Nuptias & Theodoſ. lib. 3. tit. 5. l. 5. & Tertull. de velandis Virgin. cap 11. in fine.*

ſervus Dei deſpondet hoc arrhabone N. ancillam Dei in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti nunc & ſemper & in omnia ſecula ſeculorum, Amen. Fœminæ item Ἀῤῥαβωνίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ ἡ δεῖνα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τόνδε εἰς τὸ ὄνομα &c. *N. Ancilla Dei deſpondet hoc arrhabone N. ſervum Dei nomine &c.* Hiſce utrique ter dictis, cruce ſignans eorum capita, digitis dextris eorum imponit. Tum Deum precatur, ut Sponſis benedicat. *Qui Abrahæ ſervo affuiſti, à domino miſſo ut deſponderet Iſaaco filio ſuo uxorem,* Καὶ διὰ μεσιτείας ὑδρεύσεως ἀῤῥαβωνίσασθαι τὴν Ῥεβέκκαν ἀποκαλύψας, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν ἀῤῥαβῶνα τῶν δούλων σου τοῦδε καὶ τῆσδε· *& per interventum hauſtûs aquæ Rebeccam(*) deſpondendam oſtendiſti, tu ipſe benedicas Sponſalibus ſervorum tuorum N. & N.* Adjectis dein precum clauſulis aliquot generalioribus, ἐπίβλεψον, inquit, ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε, καὶ τὴν δούλην σου τήνδε. Καὶ στήριξον τὸν ἀῤῥαβῶνα αὐτῶν ἐν πίστει καὶ ὁμονοίᾳ καὶ ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ. Σὺ γὰρ Κύριε ὑπέδειξας δίδοσθαι τὸν ἀῤῥαβῶνα καὶ στηρίζεσθαι ἐν παντί. διὰ δακτυλιδίου ἐδόθη ἡ ἐξουσία τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ· διὰ δακτυλιδίου ἐδοξάσθη Δανιὴλ ἐν χώρᾳ Βαβυλῶνος· διὰ δακτυλιδίου ἐφανερώθη ἡ ἀλήθεια τῆς Θάμαρ· διὰ δακτυλιδίου ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων γέγονεν ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ θύσαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν φάγοντες εὐφρανθῶμεν· αὐτὴ ἡ δεξιά σου κύριε τὸν Μωϋσῆν ἐστρατοπέδευσεν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Διὰ γὰρ τοῦ λόγου σου τοῦ ἀληθινοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ ἡ γῆ ἐθεμελιώθη, καὶ ἡ δεξιὰ τῶν δούλων σου εὐλογηθήσεται, τῷ λόγῳ σου τῷ κραταιῷ καὶ τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ. Αὐτὸς οὖν καὶ νῦν δέσποτα εὐλόγησον τὸ δακτυλοθέσιον τοῦτο εὐλογίαν οὐράνιον, καὶ ἄγγελος Κυρίου προπορευέσθω ἔμπροσθεν αὐτῶν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν. *Intueare ſervum tuum N. & ancillam tuam. N. Et firma fac Sponſalia eorum in fide, concordia, & veritate & amore Nam tu domine docuiſti arram dandam atque omnino firmam fieri. Per Annulum donabatur poteſtas Joſepho* (a) *in Ægypto. Per Annulum gloriam nactus eſt Daniel* (b) *in Regione Babylonis. Per Annulum, detecta eſt veritas Thamaris* (c). *Per Annulum Pater noſter cœleſtis miſericordiâ u-*

 ſus

(*) *Geneſ. 24, 45.* (a) *Geneſ. 41. 42.* (b) *Daniel. 6. 17.* (c) *Geneſ. 38. 25.*

ſus eſt erga filium ſuum. Date enim dixit (a) *Annulum in dextram ejus; & occidite vitulum ſaginatum & manducemus & epulemur. Ipſa dextra tua Domine Caſtra* Moſi *metata eſt in Mari Rubro. Nam per Verbum tuum veritatis Cœli firmati ſunt & terra eſt ſtabilita. Et dextra ſervorum tuorum benedicetur verbo tuo forti & brachio tuo celſo. Tu igitur nunc Domine, benedicas hanc Poſitionem Annulorum benedictione cœleſti, & Angelus Domini præeat eis omnibus diebus vitæ eorum.* Atq; dein poſt Doxologiam & manûs extenſæ Benedictionem Sponſos dimittit. Ita ſcilicet ſi eodem tempore Coronari nolunt. Si verò Βουλόντα στεφανωθῆναι *volunt Coronari*, intrant in Sacrarium cum cereis accenſis, præeunte Sacerdote cum thymiamate & Pſalmum 128. recitante; & ſequitur alter ille *Ordo Coronamenti*, in quo Pſalmi, Plebis Doxologia, Preces Συνάπτη vocatæ à Diacono dictæ, aliæque à Sacerdote, quibus à Numine petuntur, quæ felicitatem & vitam proſperam conjugum ſpectant. Et dein inqvit Sacerdos, Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ. Στεφάνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν, *Conjunge eos in unanimitate. Corona eos in Carnem unam. Da eis fructum ventris & ut prole fruantur fœcundi.* Doxologiâ ſubjectâ, μετὰ τὸ ἀμὴν λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὰ στέφανα στέφει πρῶτον τὸν νύμφιον, λέγων, Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τὴν δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, *Simulac Amen dicitur, Sacerdos Coronas ſumens, coronat primò Sponſum, dicens; Coronatur ſervus hic Dei N. ancillâ Dei hac in nomine Patris ac Filii ac Spiritus Sancti.* Εἶτα στέφει καὶ τὴν νύμφην λέγων, Στέφεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ ἡ δεῖνα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸν δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα &c. *Dein Coronat etiam Sponſam dicens; Coronatur Ancilla hæc Dei N. ſervo hoc Dei N. in Nomine &c.* His peractis terminatur hujuſmodi benedictione Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς, *Domine Deus gloria & honore Corona eos.* Legitur tunc quæ de officio conjugali habentur in Epiſtola (*) ad Epheſios, item illud Evangelii de Nuptiis in Cana Galilææ. Et poſt preces aliquot

(a) *Luc. 15. 22. Videſis Durandum in Rationali lib. 3. cap. 14. & Demetrium Chomatenum lib. 5. Juris Græco Rom. tom. 1. pag. 321.*
(*) *Cap. 5. 22.*

quoc alias προσφέρεται τὸ κοινὸν ποτήριον καὶ εὐλογεῖ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς *Affertur Commune poculum quod benedicit Sacerdos* ad hunc modum, καὶ τὸ ποτήριον τὸ κοινὸν τοῦτο παρεχόμενον τοῖς συναφθεῖσι πρὸς γάμου κοινωνίαν εὐλόγησον εὐλογίᾳ πνευματικῇ. *Etiam & poculum hoc commune exhibendum eis, qui in communionem matrimonii conjunguntur ſpirituali benedicas benedictione.* Tunc illud ter illis porrigit; primò Marito, dein Uxori. Et prehendens eos Sacerdos quaſi in circulum circumagit pſallens; dum Coronas tenent à tergo Paranymphi, quæ capitibus Sponſorum iterum à Sacerdote non ſine benedictione ſolenni aptantur. Dein poſt Orationem unam, & alteram vitæ conjugali propriam, conjuges dimittuntur. Die autem octavo habetur λύσις στεφάνων *Solutio Coronarum* ſolennis, cui & propria oratio ac benedictio. Adjicitur in Euchologio Ordo de Bigamis, qui haud admodum alius eſt, ſi rem ſpectes, ab eo quem narravimus. Coronæ item digamis tribuuntur. Sed memoratur quidem heic canon ille Nicephori Patriarchæ (a) Conſtantinopolitani ὁ δίγαμος οὐ στεφανοῦται *Digamus non Coronatur*. Floruit ille ſub annum Chriſti 800. Hac autem de re conſultus Nicetas Metropolita Heracleenſis ἡ μὲν ἀκρίβεια, inquit, τοὺς διγάμους οὐκ εἴωθε στεφανοῦν. ἡ δὲ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας συνήθεια τὰ τοιαῦτα οὐ παρατηρεῖται, ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι, καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε διὰ τοῦτο ἐνεκλήθη, *Ex jure communi,* ſeu *diſciplinam juxta exactam, Digamos Coronare non ſolent. Sed Magnæ Eccleſiæ mos ita obtinuit; ut hoc non fuerit obſervatum, ſed ut etiam Bigamis Coronæ* Nuptiales *imponerentur. Nec ullus unquam eam ob cauſam incuſatus eſt.* Quibus in ipſo Reſponſo (b) adjicitur ὥστε οὐδὲ εἷς φοβηθήσεται τὸ ἐπίκλημα τοὺς τοιούτους στεφανοῦσαι. *ideoque calumniam non formidabit quiſquam, ſi tales Coronaverit.* Tetragamorum autem Nuptiæ apud Græcos pro nullis (c) plane habitæ. Sed digami adeoque Trigami ante triennium elapſum ſacrorum myſteriorum participes (*) illis non ſunt. Certè quan-

(a) *Juris Græco. Rom. tom. 1. lib. 3. pag. 196.* (b) *In Jure Græco. Rom. tom. 1. lib. 5. pag. 310.* (c) *Vide Theod. Balſamon. Reſponſ. 41. in Juris Græco Rom. tom. 1. pag. 383. & in Photii Nomocan. tit. 13. cap. 2.*
(*) *Vide S. Baſil. Epiſt. Canonic. 1. can. 4. & 2. can. 50. & 80.*

quantum ad Coronationem attinet; habetur Synodica Sanctio Michaelis Patriarchæ Conſtantinopolitani hujusmodi; ὁρίζομεν μὴ στεφανοῦσθαι πλὴν τοῦ ἕνα σεμνὸν μόνον καὶ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον γάμον *deſinimus neutiquam Coronandas alias nuptias præter unas, honorabiles, ſolas, & puras & non inquinatas.* Adeo ut nec alias quam Virginum videatur hoc honore dignas cenſere. Occurrit in Codice pervetuſto & optimo Ms. Juris Canonici Orientis, quem apud V. CL. Patricium Junium nuper reliquit heic V. CL. Chriſtianus Ravius in Bataviam diſceſſurus. Certè & ad hanc Sponſos Coronandi in aliis orientis regionibus morem ſpectare videtur illud Achmetis, (a) ἐὰν ἴδῃ γυνὴ *ſi uxor ſibi viſa fuerit* (in ſomno) *amiſiſſe* vel fregiſſe στέφανον αὐτῆς χηρεύσει ταχέως *Coronam ſuam, brevi vidua fiet.* Ita ſcilicet ex Perſarum & Ægyptiorum diſciplina Onirocritica, etiam inter Chriſtianos, illis in plagis, admiſſa; quód apud Achmetem alibi ſatis liquet. Et Photius Patriarcha in Epiſtola nondum edita reſpondet de pœna canonica Presbyteri τοῦ στεφανώσαντος παρὰ γνώμην τῶν γονέων τὰ τούτων τέκνα *Coronantis* (ea enim voce ipſas Nuptias celebrare, uti & ipſas Nuptias voce στεφανώματος innuit) *ſine parentum conſenſu, eorum liberos.* Habetur etiam hæc cum aliis Photii in codice, quem jam diximus, Raviano. Atque ex hiſce liquet, apud Græcos ſeu in Orientali Chriſtianiſmo & Annulorum in ſponſalibus ſeu Arrarum ac Coronarum uſum in Nuptiis fuiſſe, quemadmodum & Ebræis. Et de Corona Orientalium Nuptiali ex Gregorio Niſſeno, Baſilio Seleucienſi, Palladii hiſtoria Lauſiaca, alia notarunt pridem viri docti (b). Quin verò Georgius Phranzes (b) ſeu Protoveſtiarius, *Anno* inquit 6946. *Christi* 1438. *Januarii die 26. duxi ego Helenam filiam Alexii Palæologi Examplaconis qui Canicleo præerat. Ejus conjugii paranymphus dominus meus Conſtantinus Deſpota fuit, qui pro conſuetudine Græcorum ſerta nobis impoſuit.* At Coronas imponere apud eos paranymphos in Euchologio non comperio, ſed ipſum Sacerdotem, ut eſt oſtenſum. Et παρέργιαμα illud puto eſſe Epitomatis Phranzis, cujus ore tantùm is publice loquitur. Etiam expreſ-

(a) *Onerocritic. cap. 127.* (b) *Paul. Sherlogus in Cantic. veſtigat. 27. §. 16. &c.* (c) *Lib. 2. cap. 17. Adde Cruſ.* Turcogræcia *lib. 4. pag. 239.*

expreſſim Theophylactus Simocatta, ubi (*) Mauritii & Conſtantinæ Auguſtorum nuptias narrat, ait Joannem Patriarcham Byzantii utriſq; Coronas induiſſe & Sacrorum myſteriorum participes eos feciſſe ὡς σύνηθες τοῖς θρησκεύουσι τὴν παναγῆ ταύτην καὶ ἀκίβδηλον πίστιν *ut mos eſt ſinceram hanc & Sanctiſſimam fidem* (id eſt conjugalem) *colentibus*. Zonaras item de Theophilo Imperatore; Theodoram inquit (†) ὁμοῦ τῷ γαμηλίῳ στεφάνῳ καὶ τῷ βασιλικῷ ταινιοῖ διαδήματι, *Simul Corona Nuptiali & Imperatoria cinxit*. Atque huc ſpectat illud apud Harmenopulum (*), Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω ἀλλὰ παρόντων πλειόνων, *Nemo clam Coronator, ſed pluribus præſentibus*, id eſt, clandeſtinæ non fiant nuptiæ. Quod cum verbis ibi ſequentibus, ut quam plurima alia apud celeberrimum illum Orientis juriſconſultum, non ſatis diſtincta, haud ipſius autoris eſt, ſed ſine nominibus inſertum ex Prochiro Conſtantini & Leonis, ut ſcimus ex horum codice Ms. in Bibliotheca publica Oxonienſi, unde haud pauca in Harmenopulo emendari poſſunt, nec aliunde ritè intelligi. Conſtitutio autem ipſa eſt Baſilii Macedonis (a), qui imperavit ſub annum Chriſti 880. Neque aliò ſpectavit Nicolaus Papa in reſponſo illo ad Bulgaros. *Noſtrates* inquit (b), *tam mares quam fœminæ non Ligaturam auream vel argenteam aut ex quolibet metallo compoſitam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt*, ut mos ſcilicet in Oriente vobis viciniſque veſtris eſt. Hinc & Matthæus Monachus in Quæſtionibus & Cauſis Matrimonialibus, definiens matrimonium, ut Juriſconſultorum vulgus, adjicit (c); εἴτε διὰ εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος, εἴτε διὰ συμβολαίων, *ſive per Benedictionem* (ut ante in Ordine Sponſaliorum) ſive *per Coronationem* (ut jam oſtenſum) *aut per pactum conventum inſtrumentaque* (d) ſine

(*) *Hiſt. 1. cap. 10.* (†) *Tom. 3. pag. 115.* (*) *Prochir. lib. 4. tit. 4. vide item* Coronarum *in Baptiſmate uſum apud Severum Alexandr. de Ritibus pag. 97. Mod. Baptiſ. apud Æthiopas fol. 20. b. & Joseph. Vicecom. Obſervat. Eccleſ. lib. 5. cap. 40.* (a) *Juris Græco. Rom. tom. 1. lib. 2. pag. 87.* (b) *Cauſ. 30. quæſt. 5. c. 3.* (c) *In Juris Græco Rom. tom. 1. lib. 8. pag. 493.* (d) *Videſis Leonem & Conſtantin. in Eclogis tit. 2. in Juris Græco Rom. tom. 2. pag. 102.*

ſine iſtis. Alia, inquit, ὡς μὴ γεγονότα λογίζονται *pro non contractis habentur.* Et in Alexii Comneni conſtitutione celeberrimâ (a) de ſponſalibus & nuptiis mentio eſt τῶν στεφάνων ſeu *Coronarum* nuptialium, velut earum, quarum uſus tunc notiſſimi. Annulorum autem Nuptialium uſum ex Paganiſmo (*) ad Græcos Chriſtianos uti & ad Ebræos & Occidentales, de quibus mox manaſſe non eſt quod dubitemus. Sed verò quoniam & Moſchovitæ congeneres fermè fieri ſolent Græcis in re quam nuncupant Eccleſiaſtica, ideo & de eorum heic monebimus ritibus Nuptialibus haud parùm ſane à Græcorum aliorumque alienis. Sponſalibus per amicos plerumque perfectis, in Nuptialibus ritibus habetur, ut ſimulac à Sacerdote traditur juxta altare Sponſa in Sponſi manum, nec ſine Annuli uſu, hæc ad illius pedes ſe proſternat, allidens caput ſuum ad ejus calceum, ſcilicet in ſubjectionis uxoriæ & obedientiæ ſignum, cum viciſſim Sponſus veſtimenti ſui laxioris veluti togæ ſeu talaris laciniam in eam conjicit, ut protegendi ſuſtinendique uxorem officium ſuum denotet. Propinquis dein Sponſi, qui adſtant, Sponſæ, uti & Sponſæ Sponſo ſe incurvantibus, Sponſæ pater Sacerdoti panem offert, quem ſtatim ei reddit Sacerdos & propinqvis illis, patrem coram Deo & Sanctis atteſtando, ut juxta pacta conventa dotem præſtet, reliqvos verò ſimul, ut mutuum inde colant omnes invicem amorem. Ac Panem tunc inter ſe frangentes tantundem ſe præſtituros eo ritu innuunt. Alii ſequuntur minores notæ ritus non ita diſſimiles eis qui vulgo apud eos non ait autor meus quem heic ſequor, nempè G. Fleſherius (b), qui ſeculo ſuperiori ad Moſcum ab Elizabetha Angliæ Regina Legatus non indiligenter Rempublicam illam deſcripſit. Sed tametſi de coronis nihil, hoc interim ait, tempore toto Nuptiali Sponſum vocitari *Moloday Knez*, id eſt *Ducem novitium* Sponſamque *Moloday Kneza* ſeu *novitiam Ducissam.* Certè aliter multò enarrat uſum in Nuptiis Rutenicum Paulus Oderbornus (c). A conciliatione lepida & raptu prævio, aut ficto ſcilicet aut ex parentum compromiſſo patrato,

(a) *Jus Græco Rom. lib.1. p 137.* (*) *Conſulas Jo. Baptiſt. Rubeum de Divinis Offic. lib.1. cap.21.* (b) *Cap. 24. & vide Sigismund. Liber. in Rab. Moſcovitic. cap. de Matrimonio.* (a) *De Ruſſorum Religione.*

to, rem auſpicatur. Et dum choreis & bacchanalibus occupantur, Flaminem ait, raro non vino tantum non ſepultum, vocatum adeſſe, qui poſt hymnum Davidicum cantatum, intortam Sponſi cæſariem manu comprehendens in hanc ſententiam eundem affatur. *Dic mihi O Sponſe, O frater, O amice, nunquid tu huic tenera vir eſſe potes? Nunquid eam fuſtibus aliquando mulctabis? Nunquid ægrotam, ſcabioſam, & decrepitam derelinques?* Heic ſancte Sponſus, ſe facturum Viri boni officium. Ad Sponſam tunc ſermonem convertens eam interrogat. *An Viro ferendo ſufficiat? An rei familiaris curam agere? An ſeno, curvo & decrepito marito fida velit eſſe comes?* Quæ illa affirmante, Flamen (ſic Oderbornus) ſerto ligneo viridi utriuſque caput coronat. *In circumferentia Coronarum deſcripta ſunt Rutenicè hæc verba:* CRESCITE ET MULTIPLICAMINI. *Ille dum hæc agit* (ita pergit Paulus hic) *inflammantur ab omnibus Ceræ candelæ & patera medone ſpumans Sacrifico traditur. Eam novus Sponſus uno propinat hauſtu. Simili alacritate evacuant & Sacrificulo reddunt.* Choreis deinde inſtauratis, celebritas tandem evaneſcit. Addit vero, fœminas etiam lupulum in Templo ſpargere & linum, cum tali acclamatione. *Dii noſtri tutelares faciant, ne novi Conjuges ullo unquam deſtituantur bono.* Ita etiam Coronæ Ruthenis, ut Græcis, nuptiales; alia etiam in Nuptiis, Ebræorum moribus apertè conſona. Nec quod in Græcorum ritibus, Ebræorum non ita diſſimilibus, occurrit de *ποτηρίου τοῦ κοινοῦ poculo communi* Sponſis, ut ſupra eſt oſtenſum, dato, deeſſe omninò apud Moſcos hinc videtur. Tametſi verum ſit, quid illo deſignetur, ignoraſſe eorum hujus ſeculi antiſtites. Quod verò in Græcorum ritibus occurrit de *ποτηρίου τοῦ κοινοῦ poculo communi*, Sponſis (ut ſuprà eſt oſtenſum) ter dato, deeſſe omnino etiam apud Moſcos videtur. Nimirum quærebat Hypatius Pocicii Moſcorum Archiepiſcopus à Petro Arcudio Corcyreo, quid hâc ceremonia Græci velint. Arcudius autem (a); *Faſſus ſum me ignorare, niſi quod ſuſpicabar iſtud ſacratiſſimæ communionis loco fieri. Cum enim a prandiis atque etiam domi permulti matrimonia contrahant, loco videlicet ac tempore minus apto ad Euchariſtiam adminiſtrandam & recipiendam, ajebam inſtar communionis hanc ceremoniam fortasſis introductam eſſe.* Atque ut conjecturam firmet, conſuluiſſe

 ſe

(a) *De Concordia Eccleſiæ Occid. & Orient. lib. 7. cap. 32.*

te ait Euchologium vetuſtiſſimum Patriarchale manu ſcriptum, quod aſſervatur in Monaſterio Cryptæ Ferratæ (unde alia dicit corrigenda eſſe in excuſis, quæ ſanè depravatè nimis eduntur) ubi legitur de Sponſis, qui ſcilicet coronandi introducuntur, *καὶ ἐλθόντες πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπολύουσιν ἀλλήλων τὰς χεῖρας καὶ ἵστανται πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν. Ἀπόκειται δὲ ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ ποτήριον ἔχον προηγιασμένα, καὶ στεφανώματα δύο καὶ ποτήριον ὑάλινον πλῆρες οἴνου. Et poſtquam venerint ante Sanctuarium, manus non ampliùs tenent conſertas, ſed ſtant pro ſacris foribus. Repoſitum eſt autem ſuper divinam menſam poculum habens Præſanctificata, & Coronæ duæ, item poculum vitreum vini plenum.* Et paulò poſt *καὶ κρατῶν τὸ ποτήριον λέγει τὰ προηγιασμένα ἅγια τοῖς ἁγίοις. καὶ κοινωνεῖ αὐτούς. Ac tenens poculum* (hoc eſt, inquit Arcudius, Calicem) *Sacerdos dicit præſanctificata Sancta Sanctis. Et eos participes facit communionis.* Finita dein oratione & ter exhibita ablutione (ſic in Euchologio illo) *ἀποδίδωσι τὸ ποτήριον τινὶ ἢ ὥς ἔνιοι κλᾷ restituit poculum alicui, ſeu, ut volunt nonnulli, frangit.* Ubi, inquit, per poculum, intelligit vitreum, non autem calicem, in quo erat communio præſanctificata. Adeo ut trina ablutio etiam, idque ex vino in poculo hoc vitreo, inter ritus nuptiales ſit Chriſtianorum Græcorum. Utinam verò aut Petrus Arcudius ipſe, aut quis alius Græcorum Euchologium illud aliquoties ab iſto citatum in lucem edidiſſet aut editiones, quibus utimur, inde emendaſſet, quæ ſane, cum & complures (a) ſint & ſubinde accuratioris emendationis promiſſa in fronte gerant, ſunt nihilominus omnes, quotquot vidi, usque ad portentum depravatiſſimæ. Nec correctius ſane editur *Σύνταγμα τῶν ἀναγκαίων* inde deſumtum (b) (quod pro Euchologio ipſo à Viris doctis interdum citatur) etiamſi, in editione puto noviſſima (c), correctorem ſe profiteatur Theophylactus hieromonachus Zanphurnarus. Symbolis item ſibi peculiaribus, ſed quæ, ut contractus mutui ſigna, vicem eorum, quæ Ebræis aliisque in uſu, ſatis ſupplent, in Nuptiali celebratione utuntur Æthiopes (d) ſeu Abaſſeni. Lectulo ſcilicet ante Eccleſiæ

(a) *Venetiis 1568. 1600. 1602. & 1622.* (b) *Ibid. 1614* (c) *Ibid. 1636.*

(d) *Franceſco Alvarez; & Luys de Vretta, de la hiſtoria de la Æthiopia lib. 2. cap. 10.*

Digitized by Google

cleſiæ oſtium collocato, ſedent, Sponſus Sponſaque, cum prodit Sacerdos Clericis binis comitatus. Is ſiniſtra crucem, dextra thuribulum tenens, lectum ter ſuffumigat, dum Clerici pſallunt. Dein capilli partem aliquantam ſponſi abſcindit uti & Sponſæ, ac utramque in vino mellito tingit, unde Sponſi capillum ſumtum in caput ponit Sponſæ, uti & hujus in illius caput, loco ſcilicet unde abſciſſus eſt. Aquâ tunc adhibitâ benedictâ manus imponit Sacerdos utriusque capiti, monens, ut id ſervent, quod præcepit Deus in Evangelio, nec poſthac invicem diſcedant, ſed, ut una caro, cohabitent. Euchariſtia denique habitâ domum deducitur Sponſa.

CAP. XXV.

De Ritibus Nuptialibus *ac* Sponſalitiis *aliquot in* Chriſtianiſmo Occidentis, *quæ conſoni ſive* Judaicis *ſive* Paganicis *videantur. Maxime de* Annuli *ac* Coronæ *uſu,* Confarreationis *item,* Coemtionisque *in eis reliquiis.*

Quod ad ritus Occidentalis Eccleſiæ matrimoniales priſci ævi recentiorisque attinet; ſummatim quidem deſignantur aliqui in illo Nicolai (a) Papæ primi (ſub annum Chriſti 860.) ad Bulgaros reſponſo, *Apud Noſtrates*, inquit, *poſt Sponſalia, quæ futurarum Nuptiarum ſunt promiſſio, federa quæque conſenſu eorum, qui hæc contrahunt & horum in quorum poteſtate ſunt, celebrantur. Et poſtquam* ARRIS *Sponſam ſibi Sponſus per digitum fidei* ANNULO *inſignitam deſponderit*, DOTEMQVE *utrique placitam Sponſus ejus ſcripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid facere præſumant, ambo ad Nuptialia federa perducuntur, & primum in Eccleſiam Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, ſtatuuntur, ſicque demum* BENEDICTIONEM & VELAMEN *Cæleſte ſuſcipiunt* ad exemplum vide licet, quos Dominus primos homines in paradi

(a) *Reſponſ. 3. & Cauſ. 30. quæſt. 5. cap. 3. & Ivo Pannorm. lib. 6. tit. 1. & Decret. part. 8. cap. 6.*

ſo collocans benedixit eis dicens. Creſcite & multiplicamini &c. Siquidem & Tobias, antequam conjugem conveniſſet, oratione cum ea Dominum oraſſe deſcribitur. Veruntamen VELAMEN *illud non ſuſcipit, qui ad ſecundas Nuptias migrat. Poſt hæc autem de Eccleſia egreſſi* CORONAS *in Capitibus geſtant, quæ ſemper in Eccleſia ipſa ſunt ſolitæ reſervari. Et ita, feſtis nuptialibus celebratis, ad ducendam individuam vitam, domino diſponente, de cætero diriguntur.* Adjicit, *Hæc ſunt jura Nuptiarum, hæc ſunt præter alia, quæ ad memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum ſolennia,* de quibus mox plura. Annulum autem heic adhibitum vides ut hodieque de quo Iſidorus (a), *quod inprimis Nuptiis Annulus à Sponſo Sponſæ datur, fit nimirum vel propter mutuæ dilectionis ſignum vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur. Unde & quarto Annulus digito inſeritur ideo, quia in eo vena quædam, ut fertur, ſangvinis ad cor usque perveniat.* De rationis allatæ, quæ & vulgò afferri ſolita, veritate non diſputamus. Ad artem attinet ea Anatomicam, in qua puto non omninò admittitur. Sed ſcimus ab Appione autore vetuſto in libris Ægyptiacis (b) traditum eſſe in anatomica Ægyptiorum obſervatione, *repertum eſſe nervum quendam tenuiſſimum ab eo uno digito* (quarto ſcilicet) *ad cor hominis pergere ac pervenire.* Unde & is rationem affert, cur tam Græci quam Romani veteres Annulos eo in digito geſtarent, talique decorarent honore, qui nimirum *continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur.* Videſis etiam, quæ ea de re habet Atejus Capito apud Macrobium (c). Ut igitur Annuli uſus ex Paganiſmo, ita & ſingulari in digito (qui & Annularis inde nuncupatus) ejuſdem geſtatio, atque in eundem matrimonialis impoſitio. Ejus autem admiſſio velut indubitata etiam inter Chriſtianos vetuſtos ſatis cernitur in illo Tertulliani (d), dum Paganos inſectatur, quod bonos majorum mores depravâſſent. *Circa fœminas quidem,* inquit, *etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinaban-*

(a) *De officiis lib. 2. cap. 19. & Cauſ. 30. quæſt. 5. c. 7. & vide eum Origin. lib. 19. cap. 32. & Ivonem Decret. part 8. cap. 8.* (b) *Apud Agellium lib. 10. cap. 10. & vide Durandum in Ration. Divinorum lib. 1. cap. 9. §. 10. & lib. 3 cap. 14 Baronium Tom. 1. An. 57. n. 51.* (c) *Saturnal. 7. cap. 13.* (d) *Apologetico cap. 6.*

nabantur; cum aurum nulla norat præter unico digito, quem Sponſus oppignoraſſet pronubo Annulo. Quale item de Annulo uxoris teſtimonium habetur apud Clementem Alaxandrinum (*). Unde aureum etiam Paganis Annulum fuiſſe (ut nunc) pronubum liquet, quem ferreum ait Plinius, ut ante oſtenſum. Sed primo aureum & dein ferreum ad Sponſam mitti aut donari hinc vult ad Tertullianum Franciſcus Junius, uti primò ferreum, dein aureum Pamelius. Ita tam in Occidente quam in Oriente Chriſtiano, ex Paganiſmo, uti & in Judaiſmo, Annuli pronubi admiſſio vetuſtiſſima. Etiam & uſus ex Ambroſio probatur. Is enim Agnetis Virginis vitam explicans & quæ Præfecto Urbis, ſub Conſtantini M. tempora, eam depereunti ac munera offerenti reſpondit, narrans, *diſcede*, inquit (a) nomine Agnetis, *à me fomes peccati &c. quia jam ab alio amatore præventa ſum, quæ mihi ſatis meliora obtulit ornamenta & Annulo fidei ſuæ ſubarravit me longè te nobilior & genere & dignitate.* Scilicet Annulus arræ nomine dari ſolebat, etiam apud Paganos, ut in aliis contractibus ita & in Sponſalitiis, unde, ut notiſſimum contrahendi ſymbolum, etiam in contractûs hac maxime ſolenni apud Chriſtianos formula retinebatur. Neque fere actus aliquis civilis, ut manumiſſio, teſtamenti factio, alienatio, ceſſio, alia ejusmodi ſine peculiaribus ſibi ſymbolis fiebant olim, hodieve fiunt, ut pueri ſciunt. De Annulo autem arræ nomine alias dato expresſim Ulpianus (b), *ſi inſtitor, cum oleum vendidiſſet, Annulum arræ nomine acceperit, neque cùm reddat, dominum inſtitoria teneri.* Tantundem in hanc rem alibi (c) ipſe. Alia ſub Chriſtianiſmi initia ſeu tempora primitiva de Annuli pronubi uſu inter Chriſtianos Occidentis ſunt apud ſcriptores de Nuptialibus Ritibus obvia. Et in Legibus Wiſigothorum (d) vetuſtisſimis, de Nuptiis; ubi *Annulus arrarum nomine datus fuerit vel acceptus, quamvis Scriptura non intercurrant, nullatenus promiſſio violetur, cum qua datus eſt Annulus & definitio facta coram teſtibus.* Hiſce addas, quæ habet Laurentius Pignorius in Epiſtolis (e); ubi obſervat

(*) *Pædagog lib. 3. cap. 11.* (a) *Lib. 4. Ep. 34. & videſis Paul. Sherlog. in Cantic Veſtigat. 3. §. 21. &c.* (b) *L. 5. cuicunque D. tit. de Inſtitoria Actione § 15.* (c) *L. 11. § 6. D. tit de Actionibus empti & venditi.* (d) *Lib. tit. 1. cap. 3.* (e) *Epiſt. 1. & Epiſt. 19.*

ex veteribus Liturgiis formulam benedicendi in Nuptiis tum Annulum tum Coronam, hujuſmodi; *Benedic † Domine Annulum iſtum & Coronam iſtam, ut ſicut Annulus circumdat digitum hominis & Corona caput, ita gratia Spiritus Sancti, circumdet Sponſum & Sponſam, ut videant filios & filias usque ad tertiam & quartam generationem &c.* Atque ſic tam Coronæ quam Annulus in ritibus, ut Orientis, ita & Occidentis Nuptialibus; quas alibi nondum obſervavi ex hujus Ritualibus, quæ mox dabimus. Acerrimam Tertulliani in Coronarum militarium apud Chriſtianos, adeoque & ipſarum Nuptialium diſputationem eamque libro integro, nemo neſcit. Ne ſcilicet inde in Paganorum, quos imitarentur, fortè impingerent ſuperſtitionum appendicem. Alia item in Coronas ejuſmodi floreas habentur apud Clementem Alexandrinum. Sed Sponſos Sponſasque coronandi (a) morem, ut in Oriente ita & in Occidente etiam ſeculis vetuſtiſſimis (uti & & in locis aliquibus hodieque apud nos) obtinuiſſe, ſatis liquet ex illo Sidonii Apollinaris (b) ubi in Panegyrico ad Anthemium,

--- --- virtus de pronuba poſcit
Atque Dioneam dat Martia laurea myrtum.

Coronam ſcilicet Nuptialem ex myrto. Quò & trahitur illud Claudiani de laudibus Serenæ Auguſtæ,

--- --- --- magniſque Coronis
Conjugium fit. --- ---

Et hac de re uti & de aliis Paganiſmi ritibus Nuptialibus, rectè Antonius Gubertus Juriſconſultus (c); *cum pietate & induſtria Conſtantini idolorum cultus ubique gentium exoleviſſet, Ritus Nuptiarum indifferentes, qui magis ad ornatum & celebritatem earum, quam ad ullum impium cultum vel jam abactam idololatriam pertinebant, Chriſtiani in uſum revocarunt, atq; ideò Nubentium Coronas.* Et ſane Griſilda in Chauceri (c) noſtri de ea fabula, Nuptiali Corona, velut ex more Italiæ alibique recepta ornatur. Etiam de Coronis Nuptialibus ſingularisque earum in Occidente uſu expreſſum ſatis habes teſtimonium

(a) *Vide Paganin. Gaudent. de vita Chriſt. ante Conſtant. cap.59.*
(b) *Carm.2.* (c) *Lib. de Sponſalibus §. de Ritu Nupt. §.34.* (d) *In fabula Clerici Oxonienſis.*

Digitized by Google

nium in Nicolai Papæ ad Bulgaros reſponſo ſuprà exhibito. Apud Gratianum autem & Ivonem periocha ibi de Coronis omnino prætermittitur, quam ex ipſo reſponſo ſupplevimus. Quod verò ab Antonio Guberio ſic dicitur, tam ad Orientis quam Occidentis mores attinet, & ſane apertè etiam cernitur tam in Confarreationis quam Coemtionis, ſeu priſcorum in Ebraismo Paganismoque rituum ſeu formularum, reliquiis veſtigiisque, quæ in Chriſtianismo non obſcura habentur. Quanquam enim ſacra quæ fuere (*) in Confarreatione Paganica, utpote Chriſtianismo plane adverſantia, ſub ejusdem initia, etiam apud Paganos, evanuere, ut ante monitum eſt, nihilominus farris ipſius uſus aliquis ſolennis in libris conficiendis, diffringendis, communicandis, locis ſaltem in nonnullis ſemper obtinuit. Certè frequentiſſimus apud Anglos eſt & antiquitus fuit liborum admodum grandium in Nuptiis uſus, quæ Bride-cakes id eſt *Liba Sponſalitia* ſeu *Nuptialia* appellitant. Eaque tum à Sponſis ipſis confecta, tum ab propinquis amicisque ſolenniter muneri nuptiali data. Atque *in agro noſtro Alexandrino* inquit Lancillottus Gallia (a), *perſeverant adhuc quadam antiquarum obſervationum veſtigia, veluti in vito Villa fori Nuptiæ per Confarreationem, dum libo inter nubentes & affines atque cognatos partito fiunt.* Certè & in Græcorum ritibus, ut ante oſtenditur, compotatio eſt in Eccleſia Nuptialis, quæ confarreationis vicem videtur præſtare. *Necnon,* adjicit Lancillottus ille, *circumſpicitur interrogatio, quæ per Sacerdotem fit viro & uxori una cum reſponſione hinc inde ſubſequente, exindeque amplexus & manibus apprehenſio, quæ omnia ſolennitati, quæ olim per Coemtionem fiebat, ſatis arrident.* Et ſane Coemtionis veteris reliquiæ manifeſtiſſimæ ſunt in arris Sponſalitiis ac pecunia pro more in ipſo habendi actu numerata. Qualis item in actu ſpondendi, ſubarrationis (b) uſus. *Hujus moris,* inquit Briſſonius (c), *veſtigia à nobis in noſtris Nuptiis* (in Galliis) *uſurpari quidam opinantur, tredecim*

(*) *Vid ſis Paganin. Gaudent. De Juſtiniani ſeculi moribus cap. 15.*
(a) *In Conſuet. Alexandr. prohibentem Maritum ultra certum modum uxori relinquere, ſeu de ſtatutis §. uxori num. 10.* (b) *Cauſ. 27. quæſt. 2. cap. 14. & 15. &c.* (c) *De Ritu Nupt.*

decim nummorum numeratione. Ipſe verò potius illud manâſſe ex Barbararum coloniarum, quæ in Gallias ex Germania migrarunt, exiſtimat; quoniam in legibus (a) Burgundionum & Saxonum (b) veterum, Uxores maritis à parentibus vel tutoribus emi ſolitas liquet, pretio quod Nuptiale (c) ſignanter dictum. Inde & aliqui omnia matrimonia apud Gallos per Coemtionem hodieque fieri tradidere, ut Connanus, quem tamen eo nomine falli ait Antonius Gubertus (d). *Non enim*, inquit *ille coemitur uxor nummis illis imparibus, quos vir tradit Antiſtiti. Sed poſtquam ultro citroque fidem conjugalem ſe piè & ſanctè ſervaturos vir & mulier ſunt polliciti, Sacerdos recipit à viro, vel tres vel quinque numos, impari tamen numero, pro more patriæ, quos idem tradit mulieri, tanquam arrhabonem promiſſæ fidei caſtimoniæque corporis.* Et de taxatis Sponſi donationibus ſeu arris apud Suecos Gothosque veteres, ſed Chriſtianos, vide Ragualdum Ingemundi in eorum legibus (e), ubi & plura de ſingulari apud eos connubii Jure. Neque ullum ſine dote, id eſt ſine dono aliquo ſaltem dotem ſupplente, voluere veteres conjugium fieri. *Juxta poſſibilitatem fiat dos*, inquit Synodus Arelatenſis (f). Sed evanuit tandem ſententia illa; atque lex qua nitebatur primum (g) temperata poſtmodum reſciſſa eſt. Quin & quæ huc ſpectant occurrent plura in Formulis capite proximo allatis.

(a) *Tit.14. & 34.* (b) Tit.*6.9 17.* (c) Leg. *Burgund. tit.12. & vide leg.* Salic.*tit.46.* (d) *Lib. de Sponſ.cap. de Ritu Nupt.* §.*81.* (e) *Lib. 3. cap.7.* [f) *C.30.quæſt.4.c.5.* (g) *Vide Novell. Juſtin.74. cap.4 &c.*

CAP. XXVI.

De Formulis *tum vetuſtis tum recentioribus, in* Occidente Chriſtiano, Sponſalia Nuptiasque contrahendi, celebrandi, Benedicendi; *ut cum* Judaicis *&* Paganicis *atque eis, quæ* Orientis *ſunt, componantur. Et primo de eis quæ in* Ritualibus Romanis. *De* aliis *item aliquot.*

HAbetur in Ordine Romano veteri titulus, *Ordo ad benedicendam Sponſam*, cui ſtatim ſubditur, *Poſtquam fuerit mulier viro deſponſata & legalitèr dotata, introeat cum marito Eccleſiam, & proſtratis eis, dicat,*

Pro-

Digitized by Google

Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris & inſtitutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte, ut quod te Autore jungitur, te auxiliante ſervetur, Per &c.

Seqvuntur aliæ benedictiones ſacræ, Epiſtolæ etiam Paulinæ pars illa (a), *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt* Chriſti *&c.* Et Evangelii pars illa (b) de parabola, qua aſſimilatur regnum cœlorum Regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Dein

Secreta.

Suſcipe Domine pro ſacra connubii lege munus oblatum, & cujus largitor es operis, eſto diſpoſitor. Per &c.

In fractione.

Hanc igitur oblationem famulorum tuorum, quàm tibi offerunt pro famula tua illa, quam perducere dignatus es ad ſtatum menſuræ & ad diem Nuptiarum, pro qua majeſtati tuæ fundimus ſupplices preces, ut eam propitius cum viro ſuo copulare digneris, quæſumus Domine ut pla. &c.

Poſt communionem.

Gratia tua quæſumus Domine, famulo tuo & famulæ tuæ legaliter copulatis tribue largitatem, ut mandata tua te miſerante ſectantes, conſolationem præſentis vitæ percipiant & futuræ, Per &c.

Quin & poſt Benedictionem *per vitta* candidæ permiſtim & purpureæ *unum invicem vinculum* (nodum amatorium, a true-loves knot) copulabantur, inquit Iſidorus (c), „videlicet *ne compagem conjugalis unitatis diſrumpant.* Et qualia ſuperiori in capite oſtenduntur in Sponſalibus nuptiisque Occidentis (ſed pro locorum diſcrimine aliter aliterque) adhibita ſunt, tametſi in Ordine illo veteri neutiquam memorentur. In Rituali autem Romano, trina antè diebus ſingulis qui præcedunt feſtis facta denuntiatione, ut de impedimento, ſi quod ab aliquo dignoſcitur, liqueat, Parochus veſte ſacra in Eccleſia indutus *librum & vas Aquæ Benedictæ cum aſperſorio deferens, coram tribus aut duobus teſtibus, virum & mulierem, quos parentum vel propinquorum præſentia coboneſtari decet, de conſenſu in matrimonium interroget utrunque ſigillatim in hunc modum, vulgari ſermone.*

A a   *N. vis*

(a) *1. Corinth. 6. 15.* (b) *Matth. 22. 2.* (c) *Lib. 2. de Eccleſ. Offic. c. 19.*

N. vis accipere N. hic præſentem in tuam legitimam uxorem juxta ritum Sanctæ Matris Eccleſiæ. Reſpondeat Sponſus, Volo. Mox Sacerdos Sponſam interroget. N. vis accipere N. hic præſentem in tuum legitimum maritum juxta ritum Sanctæ Eccleſiæ. Reſpondeat. Volo. Nec ſufficit conſenſus unius, ſed debet eſſe Amborum, & expreſſus aliquo ſigno ſenſibili, ſive fiat per ſe ſive per procuratorem. Mutuo igitur contrahentium conſenſu intellecto, Sacerdos jubeat eos invicem jungere dexteras dicens, Ego conjungo vos in matrimonium in nomine Patris †, & Filii & Spiritus Sancti, Amen. Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum. Poſtea eos aſpergat aqua benedicta. Mox benedicat Annulum.

Benedictio Annuli.

Verſ. *Adjutorium noſtrum in nomine Domini &c.*

Oremus.

Benedic † Domine Annulum hunc, quem nos in tuo nomine benedicimus †, ut quæ eum guſtaverit, fidelitatem integram ſuo Sponſo tenens, in pace & voluntate tua permaneat atque in mutua charitate ſemper vivat. Per Chriſtum Dominum noſtrum R. Amen.

Deinde Sacerdos aſpergat Annulum aqua benedicta in modum Crucis, & Sponſus acceptum Annulum de manu Sacerdotis imponat in digito Annulari ſiniſtræ manus Sponſæ, Sacerdote dicente; In Nomine Patris †, & Filii & Spiritus Sancti, Amen. Mox ſubjungat, Verſ. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Reſp. *A templo Sancto tuo &c.*

Oremus.

Reſpice quæſumus Domine ſuper hos famulos tuos; & inſtitutis tuis, quibus propagationem Humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte, ut qui te autore junguntur, te auxiliante ſerventur. Per Chriſtum &c. Amen.

His expletis, Si Benedicendæ Sint Nuptiæ, *Parochus Miſſam pro Sponſo & Sponſa, ut in Miſſali Romano, celebret, ſervatis omnibus quæ ibi præſcribuntur.*

Ceterum ſi quæ provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus conſuetudinibus & cæremoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utuntur, eas Sancta Tridentina Synodus (*) optat retineri.

Ita

(*) *Synod. Trident. Seſſ. 24.*

Ita Rituale Romanum, quod hodie (*) olimque in uſu. In Miſſali
ro habetur Miſſa jam dicta, cujus initium eſt.

*Deus Iſrael conjungat vos, & ipſe ſit vobiſcum, qui miſertus eſt duo-
tenicis, & nunc Domine, fac eos plenius benedicere te.* Et ſequitur
mus 128, aliaque ex Epiſtolis (a) & Evangeliis (b) Nuptiis propria præ-
communionem, atque de invicem fide ſervanda commonitionem. *Po-
eos aſpergat aqua Benedicta & dicto, Placeat tibi Sancta Trinitas, det*
EDICTIONEM, *& legat, ut ſolitum eſt, Evangelium ſancti Joannis, In
cipio erat verbum &c.* Quod autem occurrit heic, *ſi benedicendæ ſint
tiæ*, ad Nuptias utriusque primas attinet & Benedictionem Sacramen-
m dictam. Secundis enim Benedictio ejusmodi negatur Jure Eccle-
Romanæ Canonico (c), illoque vetuſto; idque tametſi pars altera tan-
s anteà conjugium iniviſſet nullum. Qua de re & in Rituali Romano
reſſim monetur. Benedictio autem quæ Secundis Nuptiis negatur,
s eſt Benedictio, quantum video, Sponſorum ipſorum omnimoda;
s ea tantùm quæ Sacramentalis eſt, de qua vide morem Anglicanum
uſtum in capite proximo. Atque ſanè ea de re affatim tum Theolo-
(*) tum Juriſconſulti (†); quibus tamen ſatis admittitur tempe-
mentum hoc de fœmina antè non benedicta. Scilicet *Limita*, in-
ait Carolus Antonius Theſaurus (*) Juris Canonici in Academia
aurinenſi & Piſana dudum Profeſſor, *quod hodie & generali conſue-
udine ubique recepta, ſi fœmina nondum fuerit benedicta, quia ipſa tunc
't primò nubens, etiamſi maritus aliam habuerit uxorem, benedicendæ
ſunt eorum nuptiæ.* Alii tantundem. Quæ autem antè ex Rituali
Romano afferuntur, obtinent paſſim nunc ubi Tridentina Synodus
& juſſa Pontificia recipiuntur. Etiam ubi non ita illa apud Pontifi-
cios recepta, nec tamen omninò rejecta, non adeò diſſimiles ha-
bentur

(*) *Synod. Trident. Seſſ. 24.* (*) *Et vide Andr. Piſcaram Caſtaldum in Praxi carem. lib. 2. ſect. 14. cap. 9.* (a) *Epheſ. 5.* (b) *Matth. 19.* (c) *Bull. 14. Innoc. 4. in Bullarii tom. 1. p. 104. & Extr tit. de ſecundis Nuptiis. De Ratione conſulas Menochium de Arbitr. Judic. quæſt. lib. 2. caſ. 417. &c.* (*) *Vide Petr. Lombard. ſent. 4 diſt. 42. ſub finem Thomam Aq. ibidem &c.* (†) *Vide Covaruviam in Decret. 4. part. 2. cap. 8. § 11. num. 2. &c.* (*) *De Pœnis Eccleſ. part. 2. tit. Matrim. cap. 2.*

bentur Nuptiarum ritus. De Galliis conſulas Laurentium Bochellum (a). De Septentrionalium ritibus vide Olaum Magnum (b). Ceterùm in Archiepiſcopali Bononienſi à Gabriele Palæotto Cardinali atque Archiepiſcopo Bononienſi edito (c) (ubi plane admittitur, *ſeparatim à benedictione Sponſorum matrimonium celebrari poſſe*; & tunc, Annulo tantùm benedicto) *cingit Parochus Sponſorum colla candido aliquo velo, ad inſtar ſtolæ accommodato, & eos matrimonio jungit dicens; N. placetne &c.* &, conſenſu invicem ab ipſis indicato, Parochus, *Ego N. Parochus hujus Eccleſiæ vos N. & N. in matrimonio jungo in nomine &c.* Atque idem Annulum aqua benedicta aſperſum *ſponſo conſignat, qui eum accipiens ſtatim in dextra manus Annulari, hoc eſt quarto digito ſponſæ illum ponat dicens, In nomine &c.* Plerunque verò alibi obtinuit, ut ſiniſtræ imponeretur. Sed & advertas heic ritus Diœceſeos Leodienſis, in quibus quoniam ſunt nonnulla Anglicanæ formulæ vetuſtæ (quam capite damus proximo) ſingulariter aut conſona aut perquam analoga, nec puto ab aliis circumvicinis ſaltem in Belgia Pontificiis adeò diverſa, ideò maximè eos adjicere viſum eſt. Sumuntur ex Parochiali (d) Erneſti Archiepiſcopi-Electoris Colonienſis & Epiſcopi Leodienſis quo paſtoribus præſtanda, ſimul ex more priſtino congeſſit. Primò habetur ibi *Modus celebrandi ſponſalia.* Scilicet de impedimentis, & de parentum ac propinquorum conſenſu primò interrogatis in Eccleſia à Paſtore viro & fœmina, *junctis amborum dextris*, Paſtor dicit viro, *N. amice mi promittis coram Deo* dat ghy ſult nemen voor u huiſvrowe N. in wiens handen ghy ſit leggende u handen ende eer dat die viertich daegen vorby gaen/ iſt dat Godt ende die heilich Kercke daer in conſent geeſt/ id eſt, *te accepturum in Uxorem tuam N. cujus in manu jam poſita eſt manus tua, idque ante quadraginta dies elapſos, ſi Deus & Sacra Eccleſia conſenſum præbuerit*; atque annuente viro, tantundem dicit fœminæ dat ghy eer viertich daegen nemen ſult voor uwen man N. wiens handen &c. id eſt *te intra quadraginta dies accepturam in virum tuum N. cujus manum &c.* qua itidem annuente, *& ego*, inquit Paſtor, *hæc ſponſalia & hanc veſtram mutuam fidem*

(a) *Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 8. &c.* (b) *Lib. 14. cap. 8. 9. & 10.*
(c) *Bononiæ 1590. part. 3. tit. de Sacram. Matrimonii p. 159.* (d) *Leodii 1592. p. 185.*

ſidem & promiſsionem autoritate qua fungor, confirmo in nomine Patris † & Filii & Spiritus Sancti. Dein de futuris Nuptiis & vitæ interim ratione habenda monet. In Nuptiis autem ſeu Matrimonio, ut ibi vocatur, illic celebrando, Paſtor in Eccleſia (in quam aquâ benedictâ conſperſi ſponſi admittuntur) *ſponſum ad ſiniſtrum ſuum latus, ſponſam ad dextram conſtituet; deinde annulum ſibi dari à ſponſo petet, ſimul rubeas (ſi haberi posſint) chirothecas, quibus inſint tres nummuli argentei, loco Arrhæ ſponſo dandæ. Annulum digito ſuo imponet Sacerdos, & chirothecas manu ſervabit tantisper donec eas manui ſponſæ imponet.* Dein de inſtantibus nuptiis verba primò faciens, Sponſum Sponſamque de mutuo eorum, uti & parentum atque propinquorum conſenſu interrogat, quo ſatis explorato, de matrimonii dignitate, uſu, fine, multiplici benedictione eos alloquitur; *Et (ubi talis conſuetudo recepta eſt) annulum benedicat in hunc modum. Adjutorium noſtrum &c, Tu Domine dignare emittere Bene † dictionem tuam ſuper hunc annulum, ut quæ iſtum geſtaverit ſit armata virtute cæleſtis defenſionis, ut proficiat illi ad vitam æternam. Per Chriſtum &c.*

Converſus Sacerdos ad ſponſum & ſponſam, accipiet dexteram ſponſi & illi Chirothecas rubeas (cui inſint loco arrhæ nummuli tres) imponat. Deinde manum dextram ſponſæ dextra ſponſi implicabit, & hic complicatas utriusque dextras ſtola collo dependente circumligabit, verba de mutua Sponſorum promiſſione interim faciendo. *Tunc ſponſus alta voce verba hæc Sacerdotem de verbo in verbum inſequendo replicabit.*

Ick Jan oft Henrick neme voor een vrouwe N. (exprimendo nomen Sponſæ) die welcke hier tegenwordich is / ende ick doen minen eet by t geloove miner zielen / op min deel des hemelrlicks / ende by dat heylige Sacrament des doopſells / dat ick ontfangen hebbe / dat ick haer getrouw weſen ſal wt geheel miner Herten / in min lichaem / in min goeden / tegenwordich ende toecomende. Ende ick ſal ſe niet verlaeten / noch om een ricker / noch aermer / noch beter / noch erger / maer ick ſalſe beſchermen geliick my ſelven / in alſulcken ſtaet ende conditie als Godt believen ſal ons te ſenden alle die daegen ons levens. Hierin ſoo bidd ick Godt ende alle die heilligen des hemels / dat ſy my willen vervorderen ende helpen. Amen.

Id eſt, *Ego Joannes ſeu Henricus accipio in Uxorem N. quæ heic præſens eſt, atque juro per animæ meæ fidem in parte mea regni cœlorum, & per Sacramentum illud Sanctum Baptiſmi, quod ſuſcepi; me fore ei fidelem toto corde meo, tum in corpore meo tum in bonis quæ nunc poſſideo aut in poſterum poſſidebo. Neq; eam deſeram ſive pro ditiore, ſive pauperiore, ſive meliore, ſive pejore. Sed eam ſicut meipſum conſervabo in omnimodo ſtatu ac conditione, qua Deus dignatus fuerit nos per totam vitam noſtram. Atq; Deum precor & Cœlorum Sanctos, ut hac in re me promoveant adjuventq;. Amen.*

Itidem dum utriusque tenet dextram ſic, ut dictum eſt, complicatam & circumligatam, *ubi loci fert conſuetudo*, profeſſionem futuræ ſocietatis individuæ aut *ſub eadem verborum forma reciprocam ſponſo fidem ſponſa reddit.* Ubi vero modeſtiæ cauſâ Sponſa uno verbo conſenſum dare conſuevit, Sacerdote interrogante, id fit.

Tum utriusque dexteram diſſolvat Sacerdos, relictis chirothecis in dextera Sponſæ, & annulum ex ſuo digito extrahens ſponſo tradat, tribus primis digitis manus dexteræ accipiendum; & ſponſi dexteram annulum tenentem ſic dirigat, ut annulum in tres Sponſæ digitos imponat, dicendo poſt Sacerdotem.

N. Johanna oft Maria met deſen Rinck ick trowe u/ ick neme u voor mijn huisvrowe/ ende ick geve in u mijn conſent/ in die Name des Vaders die ons geſchaepen heeft/ Id eſt, *N. Johanna* ſeu *Maria, hoc Annulo te deſponſo, in uxorem meam te accipio, & tibi conſenſum meum præbeo in nomine Patris qui nos creavit (dirigendo annulum per dextram Sponſi in digitum ſponſæ pollici viciniorem & ſtatim extrahendo)* in den Name des Soons die uns verlooſt heeft/ ſeu *nomine Filii qui nos redemit (imponendo digito ſecundo à pollice & ſtatim extrahendo)* in den Name des heilig Geiſts/ die ons verlichten moet/ *in nomine Spiritus Sancti qui nos illuminaverit, (imponendo tertio à pollice digito & ibi Annulum relinquendo,) dextram ſponſi ſponſæ dextra complicet & conjungat, dicendo.*

Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob vobiſcum ſit, vobiſcum permaneat, multiplicetur in vobis ſuam benedictionem, & ego vos conjungo in matrimonium in nomine Pa † tris & Fi † lii & Spiritus † Sancti.

Deinde

Deinde ſponſum cum ſponſa ad gradus altaris procumbere jubebit, & ſi Nuptiæ non fuerint ſolennes (id eſt, ſi Miſſa ut in ſolennioribus non præceſſerit) *& partes benedictionis capaces extiterint, illis benedicet hoc modo, Confirma hoc Deus* &c.

Kyrie eleiſon &c. *Pater noſter* &c.

Salvum fac ſervum tuum &c.

Tunc Orationes binæ, quibus Angeli Tobiæ, Chriſti & Eccleſiæ nuptiarum fœderis, Rachelis, Rebeccæ mentio; ut in formula veteri Anglorum capite proximo oſtenſa.

Dein ſtola è collo dependentis extremitates duas ſuper caput ſponſi & ſponſæ ponat, & dicat,

Dominus vobiſcum. R. & cum ſpiritu tuo. Initium Evangelii S. Johannis; & poſt laudes aliquot & preces, *faciendo ſuper eos ſignum crucis, dicat.*

Bene † dictio Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti, deſcendat ſuper vos, & maneat ſemper.

Aſpergat ſponſum & ſponſam aqua benedicta, & illum primò, deinde hanc altare reverenter oſculari faciat, & ſic domum in pace remittat.

Benedictio autem paulò aliter fit, quoties ſolennes (ut vocant) fuerint Nuptiæ, ſeu non ſine Miſſa præcedente.

Si autem ſint Bigami, vel ſaltem ſponſa non fuerit virgo notoriè, non curando de ſponſo, virgone ſit an non, licet Benedicendi non ſint, tamen poſt Nuptiarum celebrationem ad altare debent accedere, & in genua procumbere, & Sacerdos hoc modo orare debet. Scilicet primò dicit Pſalmum 128. & tunc preces aliquot ſolennes. *Tum aſpergantur aqua benedicta; & vir oſculetur medium altaris & poſteà mulier; & recedant.* Sic Rituale illud Leodienſe cui ſatis eſt (ſi chirothecas rubeas aliaque aliquot minoris notæ tollas) conſona Formula illa, quæ eſt Eccleſiæ Argentinenſis in Agendis (a) ejusdem ab Joanne Epiſcopo edita. Ad fores templi afferuntur Sponſi, ubi de re matrimoniali habita oratiuncula, Annulus aut Arrha alia benedicitur, atque mutuo in matrimonium conſenſu dato *accipit Sponſus annulum vel arrham de manu Sacerdotis, & imponat in quartum digitum (ſcilicet annularem) manus Sponſæ dicens.*

Nl mit

(a) *Coloniæ 1590. pag. 156.*

N. Mit diſem Ring/ oder Gottsheller/ oder Gottspfenning / vertraw und vermehle dich mir. Im Namen Gotts des Vatters / des Sohns/ und des Heiligen Geiſtes.

Id eſt *N. Cum hoc annulo, ſeu Arrha (ſive obolus fuerit ſive denarius) te mihi deſpondeo & in matrimonium conjungo. In nomine Dei Patris, Filii & Spiritus Sancti.*

Poſtea jungat Sacerdos amborum dexteras & jubeat Sponſum dicere,

N. Ich neme dich zu meinem ehelichen Weib,

Id eſt *N. Ego accipio te in uxorem meam mihi copulatam,*

Deinde Sponſam.

N. Ich neme dich zu meinem ehelichen Mann.

Id eſt *N. Ego accipio te in virum mihi matrimonio conjunctum.*

Deinde Sacerdos partem ſtolæ manibus illorum circumvolvat & dicat,

Ideo Matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico & benedico In nomine Pa†tris, & Fi†lii, & Spiritus † Sancti. Amen.

Tunc aqua luſtrali inſperſi Sponſi in Eccleſiam à Sacerdote introducuntur & Miſſâ celebratâ, procumbunt ad altare & benedicuntur, niſi Bigami fuerint, ut in jam dictis. Ita ex Belgio & Germania etiam ſpecimina adtulimus bina, quibus opinor reliqua non ita diſſona. Alia autem atque alia ſunt verba Sponſalitia Ritusque pro regionum Chriſtianarum varietate. Etiam & in *Sacerdotali* (a) *ad conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ aliarumque Eccleſiarum ex Apoſtolicæ Bibliothecæ ac Sanctorum Patrum jurium ſanctionibus & Eccleſiaſticorum doctorum ſcriptis ad optatum quorumcunque Sacerdotum commodum, collecto atque ſummorum Pontificum autoritate multoties approbato, ſummâ nuper curâ juxta Tridentini Concilii ſanctiones emendato & aucto*, diverſa ſunt non pauca in Formula ſponſalitia Nuptialique ab eis, quæ in Rituali Romano habentur. Ibi tam Arrhæ quam Annulus. Et non ſolum hic ſed & illæ benedictæ. Velum unicum induitur Sponſorum ſpatulis, ad altare procumbentium. Et poſt miſſam celebratam, *Sacerdos, ubi conſuevit, benedicit panem & vinum dicens Verſ. Adjutorium noſtrum* &c. *Deinde in altari frangat panem, & det unam*

(a) *Venetiis 1576.*

Digitized by Google

unam partem ſponſo & aliam ſponſæ. Et ſic etiam de Vino. Et poſteà aſpergantur aqua benedicta. Impoſitis tunc in eorum capita manibus, preces fundit ac benedictiones, ac principium Evangelii dicit S. Johannis, *quo dicto aufert velum ab eis & dicit, Ambulate in pace.*

CAP. XXVII.

Formulæ Rituque veteres recentioresque in Anglia (*alibi item*) *& de* dotandi *in ipſis Sponſalibus in* Anglia *Jure vetuſto ſingularia quædam. De Eccleſiarum item quæ jugum Pontificium exuerunt aliarum more. Etiam de* Mahumedanorum.

HAbetur in Rituali Anglicano vetuſto, *quod Manuale ſecundum uſum Sacrum* ſeu Sarisburienſem, nuncupatur, *Ordo ad faciendum Sponſalia*, ubi, adſtantibus viro & muliere *ante oſtium Eccleſiæ coram Deo, Sacerdote & populo, viro à dextris mulieris & muliere à ſiniſtris viri*, poſt ſolennem de impedimentis quæſtionem habitam (præeunte ſemper trina per ſingula feſta antecedentia de impedimentis denuntiatione) *interrogat Sacerdos dotem mulieris, videlicet Arrhas Sponſales; Et dicuntur Arrha Annuli, vel Pecuniæ, vel aliæ res dandæ ſponſæ per ſponſum, quæ datio ſubarratio dicitur; præcipue tamen quando fit per annuli dationem. Et tunc vulgariter deſponſatio vocatur. Poſtea dicat Sacerdos cunctis audientibus in lingua materna.*

N. vis habere hanc mulierem in ſponſam, & eam diligere, honorare, & cuſtodire ſanam & infirmam, ſicut ſponſus debet ſponſam, & omnes alias propter eam dimittere, & illi ſoli adhærere, quamdiu vita utriusque veſtrum duraverit.

Reſpondeat vir, VOLO. *Item dicat Sacerdos ad mulierem.*

N. vis habere hunc virum in ſponſum, & ei obedire & ſervire, & eum diligere, honorare ac cuſtodire ſanum & infirmum, ſicut ſponſa debet ſponſum, & omnes alios propter eum dimittere, & illi ſoli adhærere, quamdiu vita utriusque veſtrum duraverit.

Reſpondeat mulier, VOLO.

Digitized by Google

Deinde detur fœmina à patre ſuo vel ab amicis ejus; quæ ſi puella ſit, diſcoopertam habeat manum; ſi vidua, tectam, quam vir recipiat in Dei fide & ſua ſervandam, ſicut vovit coram Sacerdote, & teneat eam per manum dexteram in manu ſua dextera, & ſic vir det fidem mulieri per verba de præſenti, ita dicens docente Sacerdote.

I N. take the N. to my wedded wife/ to have and to hold fro this day forward/for better for wors/for richer for poverer/in ſykneſſe and in hele tyl dete us depart/ if holy Church it woll ordaine/ and thereto I plight te my trouthe.

Id eſt (neque enim in Rituali hoc Latinè vertitur) *Ego N. accipio te N. in uxorem mihi nuptam, habendam & tenendam à die hocce in futurum, ſive melior fueris ſive pejor, ſive ditior ſive pauperior, in ægritudine & in ſalute uſque dum mors nos disjunxerit, ſi Sancta Eccleſia hoc ordinaverit* (quod opinor ſignificat, ſi ſanctio aliqua Eccleſiaſtica non refragetur) *atque in hanc rem do tibi fidem meam.*

Manum (ſic Rituale) *retrahendo deinde dicat mulier docente Sacerdote.*

I N. take the N. to my wedded housbander/ to have and to hold fro this day forward/for better for wors/for richer for poverer/in ſykneſſe and in hele/ to be bonere and buxum in bedde and at borde till dethe us depart/ if holy Church it woll ordaine/ and thereto I plight the my trouthe.

Id eſt (neque verò hæc Latinè redduntur in Rituali) *Ego N. accipio te N. in maritum mihi connubio conjunctum habendum & tenendum à die hocce in futurum, ſive melior fueris ſive pejor, ſive ditior ſive pauperior, in ægritudine & in ſalute, atque ero officioſa ac obediens in thoro ac ad menſam uſque dum mors nos disjunxerit, ſi Sancta Eccleſia hoc ordinaverit; atque in hanc rem do tibi fidem meam.*

Deinde ponat (ſic Rituale) *vir Aurum, Argentum & Annulum ſuper ſcutum vel librum. Et quærat Sacerdos, ſi Annulus anteà fuerit benedictus vel non. Si dicatur quod non, tunc benedicat Sacerdos annulum hoc modo cum* Dominus Vobiſcum *& cum* Oremus.

Oratio.

Creator & Conſervator humani generis, Dator gratiæ ſpiritualis, Largitor æternæ ſalutis, tu Domine mitte benedictionem tuam ſuper hunc

Annu-

Annulum, ut, qua illum geſtaverit, ſit armata virtute cæleſtis defenſionis, & proficiat illi ad æternam ſalutem. Per Chriſtum &c.

Oremus.

Bene†dic Domine hunc Annulum, quem nos in tuo ſancto nomine benedicimus, ut, quæcunque eum portaverit, in tua pace conſiſtat & in tua voluntate permaneat, & in tuo amore vivat & creſcat & ſeneſcat & multiplicetur in longitudinem dierum. Per Dominum &c.

Tunc aſpergatur aqua benedicta ſuper Annulum. Si autem antea fuerit annulus ille benedictus, tunc ſtatim poſtquam vir poſuerit annulum ſuper librum, accipiens Sacerdos annulum tradat ipſum viro, quem vir accipiat manu ſua dextera cum tribus principalioribus digitis; à manu ſua ſiniſtra tenens dexteram ſponſæ, docente Sacerdote dicat.

With this Ring I the wed/ and this gold and ſylver I the give/ and with my body I the worſhipe and with all my worldely cathel I the endowe.

Id eſt (neque enim hoc Latine in Rituali illo vertitur) *Annulo hocce te ſubarro, atque aurum & argentum hoc tibi dono, ac corpore meo te dignor & omnibus Catallis meis hujus ſeculi te doto.* De *Catallis* mox plura.

Et tunc (pergit Rituale) *proferat ſponſus annulum pollici ſponſa dicens, In Nomine Patris; deinde ſecundo digito dicens, & Filii; deinde tertio digito dicens, & Spiritus Sancti; deinde quarto digito dicens, Amen, ibiq; dimittat Annulum, quia in medico eſt quædam vena procedens ad cor. Et in ſonoritate argenti deſignatur interna dilectio, quæ ſemper inter eos debet eſſe recens.*

Deinde inclinatis eorum Capitibus dicat Sacerdos BENEDICTIONEM *ſuper eos, Benedicti † ſitis à Domino, qui fecit mundum ex nihilo. Amen.*

Poſt Pſalmi 68. verſus 28, 29, & 30, orationes aliquot alias & benedictiones, *intrent Eccleſiam usque ad gradum Altaris, & Sacerdos eundo cum ſuis miniſtris dicat* Pſalmum 128. & poſt doxologiam & quæ eam ſolent comitari, proſtratis Sponſo & Sponſa ante gradum altaris, orationes aliquot & Benedictiones congeneres adhibentur.

Finitis Orationibus, quæ dicebantur ſuper eos proſtratos ad gradum altaris, & introductis illis in Presbyterium, ſcilicet inter Chorum & altare ex parte Eccleſiæ auſtrali & ſtatuta muliere à dextris viri, videlicet inter ipſum & altare, Incipiatur officium (Miſſæ ſcilicet) *& proſternat ſe ſponſus* & *ſponſa in oratione ad gradum altaris, extenſo ſuper eos pallio, quod teneant quatuor Clerici per quatuor cornua, in ſuperpelliciis, niſi alter eorum prius fuerit deſponſatus* & *benedictus: quia tunc non habeatur pallium ſuper eos nec dicatur Sacramentalis Benedictio*; nimirùm Benedictio aliqua cujus verba myſterium Sponſaliorum inter Chriſtum & Eccleſiam ſuam deſignent. Hæc enim ſecundis Nuptiis (a) negata, ut ſuperius monitum eſt. *Quia caro benedicta trahit ad ſe* (ſic Rituale etiam hoc) *carnem non benedictam.* Caro ſcilicet primis in Nuptiis benedicta. Verum in Anglia olim ſub Edwardo tertio Rege (b) quamplurimi Sacerdotes etiam ſecundis nuptiis Benedictionem adhibuerant Sacramentalem, unde etiam Romam convolabant, ut ſuſpenſionis, quæ inde contracta, relaxationem à Joanne Papa 22. impetrarent.

Poſt miſſam (inquit Rituale) *benedicatur Panis & vinum vel aliud quid potabile in vaſculo, & guſtent in nomine Domini Sacerdote dicente, Dominus vobiſcum. Oremus.*

Oratio.

Bene † dic Domine panem iſtum & hunc potum & hoc vaſculum, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto & ſex hydrias in Chanaan Galilææ, ut ſint ſani & ſobrii atque immaculati omnes guſtantes ex eis; Salvator mundi, qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus.

Et ſeqvuntur item Benedictiones ſingulares cubiculi Sponſalitii ac lecti ipſorumque in lecto Sponſorum, nocte ſequente peragendæ. Tum Coëmtionis autem veteris tum Confarreationis veſtigia in hiſce manifeſta nemo non videt, ut in aliis ſuperiùs allatis. Obtinuit verò hæc formula nubendi in Anglia, antequam ſub Edwardo Rege ſexto ſub annum Chriſti 1549. aliquantulùm, ut mox dicetur, mutata eſt. Scilicet plerunque in partibus Angliæ Auſtralioribus ſeu Ciſ-Trentanis, ubi Ordo ille Saris-

(a) *Vide Excerpt. Egberti Arch. Eboras. cap. 89.* (b) *Anno 1321.*

Sariſburienſis maxime in Uſu. Habebatur autem ſimiliter in ſeptentrionalioribus ſeu Trans-Trentanis *Manuale ſecundum uſum Eccleſiæ Eboracenſis*, cujus quidem Ordo in Sponſalibus non ita diverſus, ſed diverſus tamen. Rogat ibi Sacerdos Sponſum.

N. wilt thou have this woman to thy wife and love her / und kepe her in ſyknes and in helthe and in all other degreſe to be her as a husbande ſholde bee to his wife / and all other forſake for her / and hold the only to her to thy lives ende.

Id eſt, *N. viſne habere fœminam hanc tibi in uxorem, & eam amare, & conſervare in ægritudine & ſalute & in omnibus aliis gradibus ei eſſe, ut maritum eſſe oportet uxori ſuæ, & omnes alias pro ea deſerere, at qui ei ſolum adhærere, uſque ad vitæ finem.* Adſenſum præbente viro, tunc fœminæ.

N. wilt thou have this man tho thy husbande / and to be buxum to him / ſerve him and kepe him in ſyknes and in helthe / &c.

Scilicet *N. vinne habere virum hunc in maritum tuum atque obediens ei eſſe, ei ſervire, eum conſervare in ægritudine & ſalute &c.* Ut in eis quæ Sponſo dicta ſunt. Annuente illa, idem facit Sacerdos, quod in Ordine habetur Sariſburienſi, & dein fidem dat Sponſus Sponſæ dexteram tenens, verbis hiſce, præeunte Sacerdote.

Here I take the N. to my wedded wife / to have and to hold at Bedde an at Borde / for fairer for fouler / for better vor worſe / in ſykenes and in hele / tyl dethe us depart. And thereto I plyght the my treuthe.

Nimirum, *Ecce ego accipio te N. in uxorem meam matrimonio conjunctam, habendam & tenendam ad thorum & ad menſam, ſive pulchrior fueris ſive invenuſtior, ſive melior ſive pejor, in ægritudine & in ſalute, uſque dum à morte ſeparabimur. Atque inde fidem meam tibi do.*

Sponſa item, à Sacerdote edocta, *Ecce ego te accipio in maritum meum matrimonio conjunctum, habendum & tenendum ſive pulchrior &c.* ipſiſſima nempe, quæ uſus erat Sponſus verba. Benedicitur dein Annulus & imponitur, ut in Sariſburienſi digito quarto. Sed non liquet, dexteræ an ſiniſtræ manus. Adjicitur autem in rubrica *ibi dimittat annulum ſecundum decretum 30. quæſt. 5.* Scilicet

Digitized by Google

Juxta illud, quod in Gratiano (*) habetur ex Nicolai Papæ primi ad Bulgaros reſponſo ſupra aliquoties memorato. Impoſito Annulo, non inter imponendum, dicit Sponſus docente Sacerdote.

Wiтh thiѕ Ring I wedde the/ and with this gold and ſilber I honoure the/ and with this gyft I henoure the.

Statim ſequitur, *Sacerdos interroget dotem mulieris. Si terra ei in Dotem detur, procidat illa ad pedes viri, & dicat Sacerdos* verſus illos 28, 29, & 30, Pſalmi 68. quibus orationibus aliquot adjectis, *aſpergantur & introducantur in Eccleſiam*, ubi *ad gradum altaris proſternantur.* Miſſa dein celebratur, *illis genu flectentibus ſub pallio ſuper eos extento, quod teneant duo Clerici in ſuperpelliceis.* Benedictio accedit, ſed non Sacramentalis, niſi nuptiæ ſint primæ. Et poſt Sacra alia ſolennia, *ſurgunt ab oratione Sponſus & Sponſa. Et accipiat Sponſus pacem à Sacerdote & ferat Sponſæ oſculans eam & neminem alium nec ipſe nec ipſa. Sed Clericus ſtatim à Presbytero pacem* accipiat *& ferat aliis ſicut ſolitum eſt.* Nocte ſequenti item benedicitur thalamus, & aſpergitur, & orationibus aliquot habitis, *ſecundum morem antiquum thurificantur thorus & thalamus.* Sic Ordines illi Sariſburienſis & Eboracenſis, qui ſeculorum ſunt vetuſtiorum. Tunc igitur ad oſtium Eccleſiæ nec interiùs Sponſalia, juxta antè dicta, iniri ſolita. Ac præter Aurum, Argentum ac Annulum atq; generalem illam dotandi bonis mobilibus in Sariſburienſi rationem, accedere ſubinde ſolebat ſingularis ibi dotatio, qua Sponſæ asſignabantur in dotem ſeu donationem propter nuptias prædia aliquot aut fundi, quos mortuo marito petere licuit viduæ actione dotis, nominę fundi *ad oſtium Eccleſiæ* (a) aſſignati, quod paſſim in Commentariis juris noſtri occurrit. Sed mos ille ibi ſic dotandi diu abhinc exolevit. Certè Dotatio ad oſtium Eccleſiæ hæc planè conſona eſt periochæ ordini Romano de Benedictione Sponſarum ſuperius præfixæ. Neque alibi quam *in facie Eccleſiæ & ad oſtium Eccleſiæ* atque *ante deſponſationem in initio contractus* (ut Juriſconſulti noſtri veteres ajunt) ſic fundi dos legitime

(*) *Cauſ.30.queſt.5.cap.4.* (a) *Regiſt.Orig.fol.170.* b *&c.*

time aſſignari (a) potuit. Et quantum video ſeculis vetuſtioribus plus quam pars fundi, quem jure optimo poſſidebat Sponſus ſeu Pater ejus aliusve propinqvus (nam & patris ibi aſſenſus uti & aliorum propinquorum (b) dotem reddidit legitimam) tertia aſſignanda non (c) erat, quæ ſcilicet dos eſt ex jure noſtro viduæ competens etiam ſine dotatione aliqua expreſſa præeunte. Pars autem minor rite potuit aſſignari. Etiam & Scotorum (d) mores vetuſti Anglicanis heic conſoni. Atqui dotalis ejusmodi fundi in Sariſburienſi mentio nulla, ſed tantùm bonorum mobilium ac ejusmodi ſolùm immobilium, quorum jus termino ſeu ſpatio aliquo annorum coercetur. Id quod innuitur verbis illis with all my worldly Chatel I thee endow *omnibus Catallis meis hujus ſeculi* (ſeu *quæ poſſideo ipſe*) *te doto*. Ita ſcilicet τὸ Chatel/ intelligendum; tametſi interea haud ſim ignarus *Capitalia* (e) unde *Catalla* & Chatel/ ſubinde olim ſumi pro bonis omnimodis, tam immobilius adeoque prædiis, quocunque jure poſſeſſis, quam mobilibus. Sed diu obtinuit & jam per multa ſecula vocabuli in jure noſtro ſenſus ſolus, qualem diximus, unde diſtinctio obvia *Catallorum realium & perſonalium*, quorum hæc bona mobilia, illa prædia non aliter quam ad certum annorum aliquem terminùm poſſeſſa ſignificant. At verò, anne ideo bona ejusmodi omnia uxori reverà in dotem cedebant? nihil minus. Etiam in Canuti Regis legibus (f) ante ſexcentos fermè annos latis, ſi quis inteſtatò deceſſerat, *judicio domini*, (fori nempe cui ratione feudi fundive aliter poſſeſſi aliterve legitimè ſuberat) *diſtribuantur bona ejus Uxori, liberis & cognatione proximis juſtè ac pro rata*. Et in legibus Guilielmi primi (g), *Si home mort Sans deviſe; ſi departent les enfans l'erite entre ſe per uwel.* Ubi *l'erite* ſeu *hæreditas* non tam de fundis, ut apud nos nunc vulgò, quam de bonis

(a) *10. Hen.3 tit.* Dower *200. & 201. Bracton. lib.2. cap.39. tit. de Actione dotis cap.9. Britton. cap.101. &c.* (b) *Bracton. lib.4. tit. de actione dotis cap.10* (c) *Glanvil. lib.6. cap.1. Bracton. locis citatis. Hengham parva cap.2. &c.* (d) *Regiam Majeſtatem lib. 2. cap.* [illegible] *os autem, &c.* (e) *Videſis Henric. Spelman. in Gloſſ. verb.* Capital & Catalla. (f) *Cap. 68.* (g) *Cap. 36.*

nis, quæ *Catalla*, ut antè, dicuntur, videtur ſumendum. Præterea in *Magna*, quam ita dicimus, *Charta* ab Henrico tertio Rege promulgata, verba habentur hæc de Beneficiario Regis defuncto; *ſi* (a) *nihil nobis debeatur ab ipſo*, *omnia Catalla cedant defuncto* (ita diſponantur ut voluit ille) *ſalvis uxori ejus & pueris ſuis rationabilibus partibus ſuis*; Quibus in ea (b) quam antè conſignaverat Joannes Rex Henrici jam dicti Pater, uti & in exemplaribus aliquot priſcis Henricianæ, adjicitur, *Si aliquis liber homo inteſtatus deceſſit*, *catalla ſua per manus propinquorum parentum*, *& amicorum ſuorum*, *per viſum Eccleſiæ*, *diſtribuantur*, *ſalvis unicuique debitis*, *quæ defunctus ei debebat*. Ad uxorem igitur ex ejuſmodi dotatione nunquam attinuêre bona cuncta. Atque ſatis conſona ſunt hæc legibus (c) moribuſque recentioribus, atque ipſis, quibus etiamnum utimur. Admiſſumne igitur, etiam ut in ipſis ſacris dotationis ejuſmodi formula, datâ ſoleniter fide, ita prolata, in nihilum planè recideret ſeu in fumum evaneſceret? Neque omninò. Res ſcilicet ſe ita habuit. Obtinuit olim jus, ſaltem juris apud noſtros opinio olim celebris, ut mortuo marito, tam prole quam uxore ſuperſtite, tum tertia etiam *Catallorum* (qualia diximus) parte tum fundi optimo jure poſſeſſi, ſeu in quem liberi ex eâ ſuſcepti jure ſuccedere poſſent, dotaretur uxor; etiam & *Catallorum* parte dimidiâ, ubi nulla proles ſuperſtes. Expreſſiſſima ſunt juris hujus, velut olim receptiſſimi, veſtigia apud Ranulphum de Glanvilla (d), Henricum de Bractona (e), Fletæ Autorem (f). Binorum poſteriorum, qui annis abhinc amplius trecentis quinquaginta floruere, verba ſunt, *Hereditas* (rerum ſcilicet mobilium) *dividatur in tres partes*, *quarum una pars relinquatur pueris*, *ſi pueros habuerit defunctus*, *ſecunda uxori*, *ſi ſuperſtes fuerit*, *& de tertia parte habeat teſtator liberam diſponendi facultatem*. *Si autem liberos non habeat*, *tunc medietas defun-*

(a) *Mag. Chart. cap. 18.* (b) *Apud Matth. Paris Anno 1215. & in ipſo autographo in Bibliotheca Cottoniana, alibique & vide Bracton. lib. 2. cap. 26. §. 2. Fletam. lib. 2. cap. 57.* (c) *31. Ed. 3. cap. 11. 21. Hen. 8. c. 5.* (d) *Lib. 7. cap. 5. & lib. 12. cap. 20.* (e) *Lib. 2. cap. 26. §. 2.* (f) *Lib. 2. cap. 57. & videſis Fitz Herbert. Nat. Brev. fol. 122. b. & 31. Hen. 8. Brook. tit. Rationabili part. 6.*

defuncto, & alia medietas uxori reſervetur. Atque paulo poſt, *Et ea quæ dicta ſunt, locum habent & tenent niſi ſit conſuetudo, quaſi habeat in contrarium ſicut in civitatibus, burgis & villis*; aliquibus ſcilicet, ubi pars alia, ſed certa interim, ad uxorem attineret, etiam & ſubinde (ut in Jure item Cæſareo *) totum. Atque ejusmodi mos ſanè non infrequens in regionibus hiſce ſeptentrionalibus (a). Aſſeruntur quidem Bractonii verba ab Juriſconſultis noſtratibus celeberrimis (b), quaſi is contrarium planè ſtatuiſſet, adeoque affirmaſſet bonorum mobilium partem omninò nullam ad liberos aut uxorem attinere, præter id quod eis ſpecialiter relictum. Alii (c) etiam pro conſilio illud de diſtributione triplici ibi ſumunt, non pro præcepto ſeu certo juris effato. Et verum quidem eſt, ſequi apud Bractonium non ita multò pòſt verba, quæ jam dictis refragantur; uti & totidem pariter apud Fletæ Autorem. Sed manifeſtum eſt apud utrunque afferri iſta, ut quæ aliorum quorundam opinionem diverſam indicent, non omninò ipſorum Autorum. Expreſſim interſeritur, *ut quidam dicunt*. Unde ſanè palàm fit, tum pro jure Anglicano tunc certo exploratoque opinionem ſuam tradidiſſe binos illos Autores ſanè ſui ævi illuſtres, tum eam tunc temporis juris aliquatenus controverſi fuiſſe; ita tamen ut receptior illa haberetur affirmativa. Certè in provincia Eboracenſi (d) etiamnum à priſcis ſeculis obtinet jus ejusmodi. Et de jure heic uxorio certum eſt, aliter atque aliter poſt Bractonium Juriſconſultos ſtatuiſſe. Aliis ejusdem ſententiam amplexantibus, aliis nihil de parte certa citra ſingularem provinciæ, in qua mortuus eſt vir, ſtatuentibus. Neque hac de re ita rara ſunt in Annalibus juris noſtri teſtimonia. Quid quod proximo poſt Bractonium ſeculo *mulier* (e) *felonicè interfecit maritum ſuum & fugit & omnia bona, quæ fuerunt in domo inventa vel extra ut in bladis creſcentia confiſcantur*; quaſi uxori ſuperſtiti bona ejusmodi ceſſiſſent univerſa. Sed hoc mirum ſatis nec admittendum niſi de more aliquo

Cc loci

(*) *C.L. unic. tit. unde vir & uxor.* (a) *Vide Olaum Magn. lib.14. cap. 9. Regiam Majeſtatem lib.2. &c.* (b) *Edwardus Coke in Inſtit. Juris lib. 2. fol 33.* (c) *Jo. Cowellus. Inſtit. Juris lib.1.tit.13. §.2.* (d) *Hen. Swinborn. de Teſtamentis part.3. §.16.* (e) *8. Ed.2. Itin.Canc.Fitz Herb.tit.* Corone 423.

loci alicujus ſumatur ſingulari (a), quo in viri defuncti bona omnia ſuccederet uxor. Atqui nec ſub annum 1420. planè exoleverat opinio illa de tertio certave uxoris parte ex jure apud nos communi, quod ſatis liquet apud Guilielmum Lindvvodum (b) juris utriusque Doctorem tui cillustrem. Sed tandem planè evanuit opinio illa de certa ex jure communi uxoris parte, ita tamen ut uxoris nomine pars aliqua hæreditatis mobilis ſeu *Catallorum* ei aſſignari ſoleret atque adhuc ſoleat à Judice, cujus rerum ejusmodi cognitio eſt, idq; pro locorum, morumque, ac prolis proximiorumque numeri atque æris alieni à defuncto contracti diſcrimine vario. *Omnibus* igitur apud nos *catallis dotare* (cujus interim Formulæ vetuſtas nondum mihi explorata; nec in libris ritualibus Anglicanis, quos vidi, antiquioribus ea uti nec Ordo Sponſaliorum aut Matrimonii reperitur) non aliud videtur quàm dotale ejusmodi jus uxori in omnibus non tam conſtituere quàm declarare (nam ex eo quod ſimpliciter uxor erat, jus hujusmodi ei competebat) ut inde tum alimenta, ſi ea contra quàm poſcit fedus conjugale negaverit vir, durante matrimonio jure quiret exigere (c), atque inſuper *Dotis Catallorum*, quæ mortis tempore remanerent, nec aliter, nomine partem qualem diximus, ſive tertiam ſive aliam (*rationabilem* vocitant) ſive, ut ſubinde pro more loci, universa ſuperſtes poſſet actione petere, & alimenta (d) per dies à morte viri quadraginta ex ejusdem bonis capere, quæ pars juris eſt quam *Quarentenam* vocitamus. Quin verò interdum certa nummorum ſumma ad oſtium Eccleſiæ in dotem aſſignabatur, quam ab eo, qui in bona mobilia viro ſucceſſit, uxor ſuperſtes ritè petebat. Priſca eſt formula in Regiſtro quod vocamus *Cancellariæ* edito (e), *Præcipe A. quod reddat B. quæ fuit uxor C. viginti marcas quas idem C. quondam vir ipſius B. ei aſſignavit ad oſtium Eccleſiæ quando eam deſponſavit.* Et in vetuſto penes me ante quadringentos annos ſcripto, *Rex Ballivis Winton. ſalutem. Præcipimus vobis quod juſtitietis A. quod juſte & ſine dilatione reddat B. quæ fuit uxor C.* centum

(a) *Vide Guil. Lindwod. in tit. de Teſtamentis C. ſtatutum, ver. defunctos.* (b) *Loco citato.* (c) *Regiſtr. Ms. Winchelſey Arch. Cant. fol. 174. ſub annum 1300 &c.* (d) *Mag. Chart. cap. 7. Bract. lib. 2. cap. 40. & Fleta lib. 5. cap. 23.* (e) *Regiſt. Orig. fol. 170.* b.

Digitized by Google

centum marcas, quas prædictus C. ei aſſignavit in dotem ad oſtium Eccleſiæ, quando eam deſponſavit, unde nihil habet ut dicit &c. Atque ut dotata fundis ad oſtium Eccleſiæ, majorem ſeu aliam ſuperſtes partem petere nequibat, ita nec ea, quæ certa pecuniæ ſumma aliisve bonis mobilibus ſic dotata, quale dotandi jus maximè in nobilioribus aliquot urbibus obtinuit. Sic Bractonius (a), & Fletæ autor (b), præter Gilbertum Thorntonium (c) qui *Capitalis Angliæ Juſtitiarius* Bractonium in compendium redegit, de ſuo interdum etiam adjiciens anno Edvvardi Regis primi viceſimo id eſt Chriſti 1292. Codex puto eſt rariſſimus. Sed Manu ſcriptum etiam ipſo Thorntonii ævo penes me habeo; libro ſecundo nimis manco. At verò diù eſt quod & dotandi formula hæc (quæ puto infrequens fuit; niſi in pecunia data Sponſæ, cujus meminere Ritualia jam ante citata, ejusdem aut reliquias haberi aut imitationem exiſtimes) ac omnimodæ aliæ ad oſtium Eccleſiæ in deſvetudinem planè abiere, uti & ipſe Sponſaliorum ibi celebrandorum ritus qui olim receptiſſimus; unde Galfredus Chaucerus qui ſub Edvvardo tertio floruit, de uxore ſua Bathonienſi.

Shee was a worthy woman all hir live,
Husbands at the Church dore had ſhe five;

Id eſt, *Fœmina erat quamdiu vixit celebris, & ad oſtium Eccleſiæ quinque maritos acceperat.* Prætereundum autem non eſt apud Anglo-Saxonas noſtros ſub annum Chriſti 940. ſeu tempore Edmundi Regis (d), ſuperſtiti uxori ſine liberis partem bonorum mariti dimidiam, cum liberis etiam, dum innupta manſerit, omnia ceſſiſſe; & vide infrà caput proximum ſub finem. Ceterum in Novatione ſeu Reformatione Ordinis Matrimonii inter alia celebrandi priſtini prima, ſcilicet Parlamentaria ſub Edvvardo Rege Sexto (e) vir & mulier primò in Corpus ſeu medium Eccleſiæ veniunt, nec ad Oſtium, ut antè, ſtant. Ibi Presbyter quæſtione de impedimentis ut ante rite habita,

(a) *Lib 2. cap. 26. & 39.* (b) *Lib. 2. cap. 57. & lib. 5. cap. 22.* (c) *De legibus & conſvetud. Angliæ lib. 8. cap. 6* (d) *Vide Henric. Spelman. in Conciliis Orbis Brit. pag 425. & 426. & Archaonomiam G. Lambardi Edit. Cantabrig. 1644 pag 60.* (e) Londini 1549. *& vide Martin. Bucer. in ſcript. Anglicanis pag. 442. & Stat. 2. & 3. Ed. 6, cap. 1.*

bita, utrunque de conſenſu interrogat juxta quæ in Sarisburienſi; hujusmodi tantum in interrogatione utraque habito diſcrimine; *Vis &c. in ſponſam ut ſimul vivatis juxta Dei Ordinationem In Sancto matrimonii ſtatu, & eam diligere &c.* Item in ipſis contractus nuptialis verbis à viro adhibitis poſt illa in ſikneſſe and in hele ſequitur heic to love and to cheriſh till death us depart according to Gods holy ordinance and thereto &c. *& ut amem & foveam usque dum disjunxerit nos mors juxta Sanctam Dei Ordinationem.* *Atque in hanc rem* &c. In eis autem quibus Sponſa utitur poſt eadem verba to love cheriſh and to obey till death us depart according &c. *ut amem, foveam & obediens ſim usque dum mors nos disjunxerit juxta* &c. Et junguntur, dum hæc proferunt, dexteræ, dante item Sponſam Sponſo, aut patre aut alio propinquo amicove. Solutis autem tunc manibus, dat Sponſus Sponſæ Annulum and other tokens of Spouſage/quæ *arrhæ Sponſales* in Sarisburienſi dictæ, atque in librum ponit, unde Annulum ſumens Presbyter tradit Sponſo, ut illum digito Sponſæ manus ſiniſtræ (non, ut puto antè, dexteræ) quarto induat. Quod facit, Presbytero præeunte ac reſpondente Sponſo ut in Sariburienſi. Hoc tantùm intereſt; heic pro voce Cathel ſubſtituitur Goods id eſt *Bona.* Sequitur Oratio, ut Sponſos benedicat Deus, atque ut quemadmodum Iſaac & Rebecca, poſt armillas & monilia aurea invicem in matrimonii arrhas data, fideliter ſimul vivebant, ita & hi pactum ſervent ſuum, cujus Annulus hic datus & acceptus eſt arrha & pignus. Dein junctis iterum dextris ait Presbyter, *Quos Deus conjunxit nemo ſeparet*; & cœtui adſtanti, *cum N. & N. in Sponſalia conſenſerint idque teſtati ſint coram Deo & hoc cœtu, atque eam in rem fidem invicem dederint, quod & declararunt per dationem acceptionemque auri & argenti & manuum conjunctionem, pronuncio ego eos eſſe virum & uxorem conjunctos. In nomine Patris &c.* Seqvuntur Benedictiones aliquot nec ſine Crucis ſignatura, cum Pſalmis, ac Evangelii Epiſtolarumque partibus Nuptiis propriis. Etiam ut Euchariſtia eis adhibeatur expreſſim præcipitur.

Haud autem præterierat biennium aut circiter (*) cum autoritate itidem Parlamentariâ, ut alia in Liturgia Anglicana, ſic & in ordine Matrimonii celebrandi jam dicto quædam mutarentur. Ubi enim

(*) *Londini 1552. Stat. 5. & 6. Ed. 6. cap. 1.*

hîc prima Annuli mentio, expungebantur *Arrhæ aliæ ſponſalitiæ aurumque & argentum.* Item clauſula illa This gold and ſilver I thee give in Annuli impoſitione, prætermittitur, ceteris retentis. In oratione autem qua Iſaaci & Rebeccæ mentio, expungitur illud de armillis & monilibus. Et quod ſequitur in pronunciatione Presbyteri de auro & argento dato acceptoque, heic eſt *per dationem acceptionemque Annuli.* Reliqua non ſunt à novatione prima diverſa. Atque Formula hæc ſic emendata usque ad nos obtinuit, demto tempore Mariæ Reginæ, quod circa ſeptennium erat, quo Ritualia vetera adeoque Manuale illud autoritate item Parlamentaria in uſum rediit, uti & Liturgia illa Edwardi Sexti in Elizabethæ initiis (a) unde duravit. In uſum quidem Academiæ utriusque, Oxonii & Cantabrigiæ, Latinè tunc ea reddita eſt, idque autoritate Regia (b). Sed in verſione illa, quicquid ad Matrimonium attinet (utpote Academicis nullius uſus) prætermittitur. Ut autem in Arrhis Doteque jam dictis, manifeſta ſunt Coemtionis veteris veſtigia, ita in Libis domi Nuptialibus, Frumenti in Sponſos Sparſione, poculo Sponſalitio (quæ paſſim fermè apud Anglos fuere in uſu) non ita obſcuræ ſunt Confarreationis veteris reliquiæ aliorumque, in moribus Judæorum Paganorumque, ante memoratorum. Etiam & Corona Sponſæ olim crebrò ac Paranymphi ut hodieque, apud nos adhibiti. De ſuo ævo Polydorus Virgilius (c), tempore ſcilicet Henrici octavi. *In Anglia ſervatur ut duo pueri, velut Paranymphi, id eſt auſpices, qui olim pro Nuptiis celebrandis auſpicia capiebant, nubentem ad templum, ubi & marito Sacerdos Benedicat, & inde domum duo viri deducant, & tertius, loco facis, vaſculum aureum vel argenteum præferat. Spicea item Corona (interdum florea) Sponſa redimita caput, præſertim ruri, ducitur, vel manu gerit ipſam coronam; ſeu dum ingreditur domum, boni ominis causâ ſuper ejus caput jacitur triticum quaſi inde conſecutum ſit fœcunditat.* Sic ille. Pontificiis autem ſacrificulis, qui capitis periculo in Anglia latitant, uti & eis qui per Scotiam & Hiberniam diſcurrunt, ut Miſſale Parvum, ita etiam Ordo, inter alia, Matrimonii celebrandi excuſus eſt (*), quo interrogationes de conſenſu eædem ſunt ipſæ, quæ in Rituali

(a) *Stat. 1. Elizab cap. 2.* (b) *Rot. Pat. 2. Eliz.* (c) *De Invent. Rerum lib. 1. cap. 4.* (*) *Duaci 1616.*

Romano, ac dein ipſa contractus Nuptialis verba atque annuli impoſitio, qualis in Manuali Sariſburienſi; præterquam quod pro eo quod eſt *ſi Sancta Eccleſia illud ordinaverit*, legitur *ſi Sancta Eccleſia illud permiſerit*. Exponuntur autem in margine illa Bonaire and buxome per Meek and Obedient/ id eſt *humilis & obſequens*. Cetera ſunt ordini Romano & Manuali Sariſburienſi conſona. Quod autem in hiſce habetur, with my body I thee worſhip/ à nobis verſum, *corpore meo te dignor*, ab aliis, *corpore meo te honoro* (a), nec malè, redditur. Perperam verò Græce vertitur, *σώματι τῷ ἐμῷ σέβομαί σε* (*b*) *corpore meo te adoro* ſeu *veneror*. Tametſi enim verbum noſtrum to worſhip/ pro ſubjecta materia ſignificet *adorare* aut *colere*, uti & nomen worſhip *cultum*, quod de cultu divino paſſim uſurpatur; nihilominus dum in civilibus, legitimis, ſeu officioſis actibus adhibentur hæc, *Dignari* aut *ut digno conferre* ac *Dignationem* & *Dignitatem* innuunt. In Eccleſiis autem Genevenſi, Hollandica, Scotica, aliis aliquot Reformatis Dos, Annulus, Poculum, Panis, Symbola alia puto prætermittuntur omnia, velut non neceſſaria. Præter Parentum conſenſum, brevinſcula de origine ac ſtatu Matrimonii commonitio, preces aliquot, contractus ipſe verbis conceptis utrinque in Eccleſia, Presbytero præeunte, Sponſalitius adhibetur, ac Novi Teſtamenti pars aliqua Nuptiis accommoda, Pſalmusque 128. idve genus alius, pronunciatioque Presbyteri inſuper publica, virum & mulierem ex hujusmodi contractu fieri, juxta ordinationem Divinam, Maritum & Uxorem.

Etiam apud Mahumedanos (quorum ritus ex Ebræorum, Paganorum, Chriſtianorum ſumti) Coemtionis Sponſalitiæ uſus. De Turcis Antonius Geufræus (c), *Mulieres ipſis dotem non adferunt, ſed viri patri ac matri pecunias donant ut filias ipſis elocent, magnaque feſtivitate Nuptias celebrant.* Quod & Alcorano ſatis eſt conſonum, Mahumedanorum autem Africanorum Nuptiæ ſic à Joanne Leone Afri-

(a) *Apud Bucer. in Script. Anglicanis pag. 443. & in Latina Liturgiæ verſione nupera.* (b) Λειτουργία Βρεταννική *Londini 1638.* (c) *In Aula Turcica lib. 2.*

Africano (a) deſcribuntur. *Circa matrimonium hæc ferè ſervatur regula. Ubi Pater filiam cuidam deſpondet proco, mox in Templum itur; Sponſum & Sponſam comitantur parentes & conſanguinei, duo item accerſuntur Notarii, qui præſentibus omnibus pacta dotemque conſcribunt. Qui mediocris fortunæ ſunt, filiæ triginta aureos in dotem enumerant, cui ancillam quindecim aureis emtam adjungunt, præterea & telam verſicolorem ſerico intertextam cum aliis quibusdam panniculis ex ſerico, confectis, quos in capite pepli loco geſtare ſolent. Deinde & par calceorum artificioſè atque eleganter conſutorum, duo item ſoccorum paria elegantiſſima, multas quoque cimelias argenteas, aut ex alia quavis materia fabrefactas, ut ſunt pectines, ſuffimenta, ventilabra, aliaque iſtiuſmodi, quæ mulieres maximi habent in pretio.* Taxata autem illa dos ſæpiùs augetur pro arbitrio parentis. Rarò tamen in ea domus, vinea, aut ager. Sed veſtes, lecti, id genus alia, quæ à Patre filiæ, non à viro Sponſæ dantur. Deductio ſequitur in domum, nec ſine facibus, & ſponſa matri ſponſi traditur. *Quam primùm verò ſponſa cubiculum ingreditur, maritus pede ſuo uxoris pedem tangit, ſtatimque ambo recluduntur.* Epulæ dein nuptiales, aliaque pro ſponſorum conditione ſolennia varia.

(a) *Deſcript. Afric. lib. 3. cap. qui in matrim. conſecrandis &c.* De Moriſchis Jacobus Bleda in Defenſ. Fidei cap. 34. Indic. 87. *Quamvis in facie Eccleſiæ matrimonium contrahant, non reputant verum eſſe matrimonium, donec expletis cunctis ſectæ ceremoniis, domum propriam, aut conductam, aut alias ambo ſimul habitent.*

CAP. XXVIII.

De Benedictione Nuptiali Sacrorumque *in matrimonio celebrando* Miniſtrorum *ſive* Jure *ſive* Uſu, *quà ſive* Patrum *teſtimoniis, ſive* Sanctionibus Pontificiis *aut* Synodicis *ſubnititur.*

MAnifeſtum eſt ex ante oſtenſis Sacra Nuptialia ipſamque velut contractus Conſecrationem ac Benedictiones Nuptiis Chriſtianorum paſſim adhiberi ſolitas, atque à Sacrorum Miniſtro, eoque ſaltem Presbytero, publice peragi, nec ſine Euchari-

chariſtiæ ſæpiùs communione ut in Occidentis moribus. A qua in Oriente arceantur, ut dictum eſt, Digami per biennium. Quin & à nonnullis (a) ſancitur. Nuptias non celebrandas omninò die, quo habetur cœna Domini. Quamquam etiam Dotis aſſignatio, Arrarum uſus, ritusque veteres, velut non neceſſarii, alii, aut ſæpius prætermiſſi, aut pro arbitrio admiſſi, aut ut alicubi aboliti ſunt, nihilominus tum in Occidente paſſim (idque non magis apud Pontificios quam Reformatos) Benedictionis Sacræ ac celebrationis Nuptialis à Miniſtro Sacro peragendæ uſus obtinet ac per plurima obtinuit ſecula, tum in Oriente, ubi Sacra Nuptialia nomine τῆς τελείας ἱερολογίας, *Benedictionis Nuptialis* & ἱεροτελεστίας continentur. Neque enim rectè vertunt Viri docti *Benedictionem perfectam* (b). Cum τέλειος pro eo ipſo quod *Nuptialis* eſt Græcis etiam priſcis in re matrimoniali ſumatur, ut ante etiam monitum. At verò apud Ebræos veteres tametſi Benedictiones adhiberentur tum Sponſalibus tum Nuptiis, nihilominus Sacerdotem Levitamve neceſſariò adfuiſſe nullibi compertum eſt. Omnes pariter, pro eorum quorum intererat arbitrio, ritè benedicebant. Nec præter Benedictionem ita habitam ſacri quid ad ſponſalia Nuptiasve eorum attinuit. Apud Paganos verò ut ſacrorum Nuptialium uſus creberrimus, ita & Sacrorum Antiſtitum in Confarreatione, qua de re antè dictis non intempeſtivum heic adjicere, id quod notatur (c) ex Nummo Adriani cujus inſcriptio eſt CONJUGIUM AUG. Figuram ſcilicet eſſe Imperatoris dextram jungentis Imperatrici, intermedio Sacrifico. Quinetiam legitur in excerptis è Damaſcii vita (d) Iſidori Philoſophi de Alexandrinis; οὐκ ἦν γνήσιος ὁ γάμος, εἰ μὴ ὁ ἱερεὺς, ὁ τῆς θεοῦ ἐν τοῖς γαμικοῖς συμβολαίοις ὑπεσημαίνετο χειρὶ τῇ ἑαυτοῦ. *Non erant* (apud illos) *Legitimæ Nuptiæ niſi Sacerdos Deæ* (Iſidis puto) *inſtrumenta nuptialia manu ſua conſignaſſet*. Sub initia verò Chriſtianiſmi, quotquot Judæos imitarentur, Sacros Miniſtros ut Nuptiis neceſſarios non adhibuiſſe, certum eſt. Verumtamen cum Benedictiones, quæ Sacrorum

crorum

(a) *Ordinat. Eccleſ. Geneven*ſ*. 134.* (b) *Ju*[illegible] *Græco-Rom. lib. 3. pag. 235. & vide Harmenopulus lib. 4. tit. 4.* (c) *Apud Occonem in Numiſm. pag. 223.* (d) *Apud Photium cod. 242.*

crorum genus eſt, adhiberi Nuptiis ſolitæ ſint ab Judæis, atque Sacra itidem à Paganis, interdum etiam ipſi Antiſtites ſacri, ut in Confarreatione, aliterque, viſum tandem eſt, etiam Chriſtianis non ſine Sacrorum aliquo Antiſtite, qui velut contractum Sponſalitium conſecraret benediceretque, Nuptias concelebrandas. Quod tamen nec paſſim pariter nec ſemper obtinuit. Obtenditur quidem velut ex Ignatii, Apoſtolis etiam coævi, Epiſtolis locus ad probandum, idque ex traditione Apoſtolica, non ſine Sacerdotis præſentia Matrimonium contrahendum, ſcilicet Nuptias celebrandas. Nam de Sponſalibus ſimplicibus dubium non eſt, quin ritè quantum ad vinculum nuptiis ac deductioni prævium attinet, ea ſine Sacerdote, modò cum teſtibus, contrahantur, ſemperque contrahi potuerint. In Epiſtola nempe ejus, qui dicitur ad Polycarpum, legitur; Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμούσαις μετὰ γνώμης τοῦ Ἐπισκόπου τὴν ἕνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν. *Decet verò ut & ducentes uxores & nubentes cum Epiſcopi arbitrio* aut *ex ejus ſententia conjungantur*, aut *unionem faciant, ut Nuptiæ juxta præceptum Domini ſint, non autem ad concupiſcentiam.* Sed Ignatii Epiſtolam illam genuinam eſſe, haud inter doctos admittitur. Nec ſanè inde aliud ritè elicitur, quam Nuptias ita ineundas ut juri Divino, cujus cuſtodes & interpretes Epiſcopi ſeu Miniſtri Sacri habiti, non omninò adverſarentur. Ita verò teſtimonium hoc affert Baronius, (a) quaſi probaret *non ſine Sacerdotis præſentia matrimonium contrahi debere.* Et ſtatim ſubjicit, *hoc eſt enim quod Apoſtolus dicit, Qui vult nubat tantum in Domino. In Domino enim nubere nihil aliud eſt quam ſecundum leges & ritus Eccleſiæ ab ipſis Apoſtolis traditos contrahere matrimonium.* Vetuſtiſſima autem Sacrorum Antiſtitum in Chriſtianorum Nuptiis miniſterii uſûs qualiſcunque mentio, de qua dubitari nequit, habetur illa Tertulliani ad Uxorem (b) ſcribentis de Chriſtianorum tunc temporis (floruit ille ſub Annum Chriſti 200.) Matrimoniis. *Unde*, inquit, *ſufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat Oblatio, & obſignat Benedictio, Angeli renuntiant &c.* Ubi Oblationem pro Euchariſtia ſumit Baronius etiam & Angelos (ſed dubitantèr) pro ipſis Sacerdotibus contractum

(a) *Tom.1. Anno 57.n.47.* (b) *Lib.2. cap.poſtremo.*

Digitized by Google

rite initum renuntiantibus. Idem alibi (a); *penes nos occultæ quoque conjunctiones, id eſt non priùs apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur.* Certè & coævus ei Clemens Alexandrinus (b); ubi in uxorum ex alienis capillis ornatum agit τίνι γὰρ, inquit, ὁ πρεσβύτερος ἐπιθήσει χεῖρα; τίνα δὲ εὐλογήσει; οὐ τὴν γυναῖκα τὴν κεκοσμημένην, ἀλλὰ τὰς ἀλλοτρίας τρίχας καὶ δι' αὐτῶν ἄλλην κεφαλήν. *Cui enim manum imponet Presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ eſt ornata, ſed alienis capillis & per ipſos alii capiti.* Quod an ad Nuptialem benedictionem attineat, haud adeo eſt manifeſtum. Nec ſanè ex hiſce neceſſariò eligitur ipſi contractui celebrando ſolenniusve contrahendo interfuiſſe aut Miniſtrum Sacrum aut Sacra. Neque enim Tertulliano Eccleſia perſonas, quæ à laicis contra diſtingui ſolent, ſignificat. Alibi (c) enim, *ſed & ubi tres, Eccleſia eſt; licet laici.* Etiam & ita non ſolùm Benedici ſed & Offerri & Tingi potuiſſe ab alio quam Miniſtro Sacro exiſtimaſſe videtur ille; qua de re in diatriba doctiſſima nuper ſine Autoris nomine edita de adminiſtranda cœna Domini, ubi Paſtores deſunt, diſputatur. Adeoque haud omninò evinci poteſt, ex jam allatis è binis illis Patribus vetuſtiſſimis, altero Occidentis, Orientis altero, contractui Nuptiali aut neceſſario aut ex more Miniſtrum Sacrum interfuiſſe aut quid aliud ad ipſas Nuptias attinens præſtitiſſe. Ac detur Oblata ibi ſignificare Euchariſtiam, eamque à Miniſtro Sacro celebratam; neque inde ſequitur Miniſtrum illum Nuptiarum autorem aut conciliatorem ſolennem fuiſſe, ſed tantum Euchariſtiam ac Benedictionem Nuptiis palàm celebratis ſive prævias fuiſſe ſive ſequaces, ut Sacra Benedictionesque in Paganiſmo Judaiſmoque, juxta antè narrata. Neque eſt ſanè quid in illo Tertulliani loco, quod in ipſo contractu nuptiali Miniſtrum Sacrum partes egiſſe omninò probet, utcunque à Viris doctis (d) eam in rem

ſoleat

(a) *De Pudicitia cap.4.* (b) *Pædag. lib.3. cap.11. de optima vita, ſen. 11.* (c) *Lib. de Exhort. ad Caſtitatem cap.7. & lib. de fuga in Perſecutione cap.13.* (d) *Anton. Gubert. de ſponſal. §. 123. Franciſc. Hotom. Quæſt. illuſt. 25. Script. ad Tertull. Bellarm. de Sacramento Matr. contr 7. cap.33. &c. Paganin. Gaudent. de vit. Chriſt. ante Conſtant. cap. 60.*

Digitized by Google

icat afferri. Nec magis illuc facit locus ille alius Scriptoris ejusdem
binde item afferri ſolitus ad probandam Miniſtrorum Sacrorum in ipſo
ntr actu nuptiali officii vetuſtatem. *Ut igitur* (a) *in domino nubas ſe-*
ndum Legem & Apoſtolum (*ſi tamen vel hoc curas*) *qualis es id matri-*
onium poſtulans (nempè in digamiam ſcribit, & à ſecundis nuptiis mu-
rem dehortatur) *quod eis, à quibus poſtulas, non licet habere; ab Epi-*
ſpo monogamo, à Presbyteris & Diaconis ejusdem Sacramenti, à vi-
iis quarum ſectam in te recuſaſti? Et illis planè ſic dabunt viros & uxo-
s quomodo buccellas! Ita enim eſt apud illos, omni (b) *petenti te dabis.*
t conjungent vos in Eccleſia virgine unius Chriſti unica ſponſa. Dabant
itur Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Viduæ maritos; qui ab ipſis pete-
antur. Sed neque ad ipſum nuptialem contractum neceſſariamve ejus-
em celebrationem à Miniſtro Sacro peragendam aut ad ipſam ſimplicem
enedictionem ſolennem hæc attinent. Ita enim paritèr & ad Viduas
pectaret ſimile officium. Et rectè Gabriel Albaſpinus (c) Aurelianenſis
Epiſcopus, verba illa explicans, *Manifeſtum ſit nihil aliud eſſe mulieres pe-*
tere maritum ab Epiſcopo, aut à viduis, quam eis nubendi conſilium & fu-
turi conjugis vivendi conſvetudinem & mores exponere, ut ſi honeſti & à le-
ge Chriſti minime alieni viderentur (aut nuptiarum priorum nondum ſo-
lutarum, aut inceſtûs, aut cultûs diſparis ratione) *Salvâ fide & religione*
nubere poſſent. Nam de Nuptiali benedictione verba illa nequeunt expli-
cari, cum de Diaconisſis, id eſt, viduis illic ſit mentio, quibus ne quidem in Ec-
cleſia loqui fas eſſet. Et paulò poſt, *Petere igitur maritum à vidua, eſt cum*
vidua communicare cui aut qua de causâ quapiam nubere vellet. Et ad ver-
ba illa, *illi planè ſic dabunt uxores & viros, quomodo buccellas; dare,* inquit,
uxores & viros nihil aliud eſt quam nubendi poteſtatem facere. At perpo-
ràm nimis à Baronio (d) aliisque aliquot ſumitur locus ille Tertullianeus,
quaſi mens eſſet, *non coram uno tantum Presbytero matrimonii adſtipula-*
tore hæc olim tractarentur ſed coram Epiſcopo, Presbyteris, Diaconis, interve-
nientibus Viduis, majore celebritate. Dubitari quidem nequit, quin etiam
ſub Chriſtianiſmi inter Gentiles initiis ex eo quod ſacra non rarò adhiberi

Dd 2 ſole-

(a) *De Monogamia cap. 11.* (b) *Matth. 5. 40.* (c) *Obſervat. lib. 1. cap. 24.*
(d) *Annal. Tom. 1. ann. 57. num. 48.*

Digitized by Google

ſolerent in Nuptiis Paganiſmi (velut in Confarreatione, aliâſque ut antè eſt oſtenſum) eveniſſe ut & ſacra aliqua Chriſtiana, adeoque Miniſtri Sacri locum ſubinde haberent aliquem in ipſa celebritate Chriſtianiſmi Nuptiali. Ita etiam quia ad Pontifices veteris Romæ judicia quædam de Inceſtu, jure Matrimonii, Teſtamentis, monimentis Sepulchralibus, aliis aliquot attinuere (a), in ſimilia ſe demùm ingeſſere poſtmodum, nec illibentèr velut ſuccedanei admiſſi, Pontifices ac Antiſtites Chriſtiani. Sed morem illum in ritibus nuptialibus ſic tunc generatim receptum, nullibi ſatis conſtat. Nec ſane omninò actum aliquem Antiſtitis Sacri tunc adhiberi, præter Benedictionem aut Euchariſtiæ celebrationem. Ipſe contractus ſolummodo à contrahentibus, nec præeunte aut interveniente Antiſtite ſeu Miniſtro Sacro, fiebat. Subinde autem adeſſe is ſolebat, ſacrorum gratiâ, cum reliquis, quorum præſentia habita, ne clandeſtinum fieret matrimonium. Et Emtiones, Venditiones, Adoptiones, Manumiſſiones, Donationes, id genus alia non rarò, etiam ad altare olim, adſtante miniſtranteque Sacerdote fieri ſolita, paſſim legimus, Benedictionesque ſolennes actibus civilibus ſeu legitimis non paucis fuiſſe proprias; unde tamen non omninò ſequitur, in ipſa actûs ſubſtantia partes egiſſe aliquas Miniſtrum ejuſmodi. Afferri quidem ſolet Epiſtola (b) Evariſti Papæ decretalis hac de re ad Epiſcopos Africæ. Mortuus eſt ille ſub annum à Chriſto centeſimum vigeſimum, adeoque diu ante Tertullianum & Clementem. Etiam Ignatio & Joanni Evangeliſtæ ſatis coævus vixit. Verba ſunt; *Aliter legitimum (ut à Patribus accepimus & à ſanctis Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus) non fit conjugium niſi Sponſa &c. & ſuo tempore ſacerdotaliter (ut mos eſt) cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur & à paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & conſociata &c.* Atque ſic fieri ait legitima conjugia. *Aliter verò præſumta, non conjugia ſed aut adulteria, aut contubernia, aut ſtupra vel fornicationes potius quam legitima conjugia eſſe.* Citatur hæc Epiſtolæ, ut Evariſti, pars non ſolum Gratiano &

(a) *Vide Jacob. Gutber. de Vet. Jure Pontif. lib 2.3. &c Fr. Hotoman. quaſt. illuſt. 25. Cujac. Obſervat 6. cap. 32. Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 1. cap. 2.*
(b) *Ep. Evariſti 1. Cauſ. 30. quaſt. 5.*

o & Ivoni [a] verum etiam in Capitulari [b] Caroli Magni & Ludovici ii, atque apud Hincmarum Rhemenſem [c], qui ſub annum 860. floꝛit, & Luitprandum [d]; ita tamen, ut verba illa parentheſi incluſa *t à Patribus accepimus &c.*) nec in Gratiano, nec in Ivone, ſed in Caitulari Hincmaro & Luitprando, quemadmodum & in Epiſtolarum variſto rributarum editionibus, habeantur. Atqui ex verbis illis, ſi piſtolæ ipſi fides, manifeſtum fieret ex traditione ſeu inſtitutione Apoolica (quam & Evariſtus præ aliis ſcire potuiſſet, utpote ipſe patre Juæo natus) Benedictionem ſacram, eamque à Sacro Miniſtro præſtanam, nuptiis neceſſariò in Chriſtianiſmo ſemper adhibendam. Sed Epiolarum hujus generis Pontificiarum, ſeu quas Decretales ævi primitivi ocant, farrago apud eos, qui ſarcinam ſibi libentiùs imponi nolunt, paum habet fidei, & jamdudum ſatis eſt exploſa. Atque ipſiſſimam Evari:i hac de re Epiſtolam falſitatis ſatis arguit Conſulum, Antiſti.i Veteris cilicet & Fulvii Valentis, adjectio; qui ad annum ante Evariſti Pontificaum quartum decimum aut circiter attinent, ut ex Faſtis liquet, & à Viris doctis [e] eſt appoſitè annotatum. Qui nempe finxerunt, ut fieri amat, temporis apicum nimis ignari etiam inde ſe utitidem in aliis prodiderunt. Et de aliis Pontificibus priſcis falsò adſcriptis epiſtolis, quas mox memorabimus, inprimis conſulas Virum egregium Davidem Blondellum in Pſeudo-Iſidoro. Attamen ex illis Evariſto ſic tributis, temerè concluditur, *Evariſtum primum decreviſſe inceſtum haberi connubium, cui Sacerdos non adfuiſſet conſecraſſetq; illud*, quæ ſunt Polydori Virgilii (f) verba. Certè ſi illa parentheſi incluſa Evariſti genuina ſint, palàm eſt non eum primum, ſed ipſos Apoſtolos decreviſſe; nec interim aliud quid heic decreviſſe de ſacris præter Benedictionem cum precibus ac oblationibus, quæ non ad contractum ſimpliciter, ſed ad perſonas, quæ jam contraxerint, ſpectant.

 Unde

(a) *Pannormia lib.6.cap.6. & Decret.part.8.cap.4.* (b) *Lib.7.cap.363.* (c) *Opuſc.de Divortio Hlotharii & Tetbergæ reſp. ad Int. 4.* (d) *In vita Evariſti.* (e) *David.Blondellus in Pſeudo-Iſidoro pag.151. & in Prolegom. cap 7. & 8. & Iſaac Habertus de Conſenſu Hierarchiæ & Monarchiæ lib. 6.pag.53.* (f) *De invent.Rerum lib.5. & vide Bellarm.de Sacrament.Matrim.cap.8.ſub finem.*

Undè Alphonſus Ciaconius in Evariſto inquit, *ut connubia publicè & legitimè fierent, juſſit; & ne vir & uxor anteà unà dormirent, quam à Sacerdote benedicerentur.* Id ipſum verò quod ſic Evariſto tribuitur, alii (a) etiam à Sotere Papa (ſub anno Chriſti 175.) decretum ſcribunt. Platina; *inſtituit ne legitima haberetur uxor, niſi cui Sacerdos ex inſtituto benedixiſſet &c.* ubi Ciaconius, *niſi cui Sacerdos ex inſtituto priùs benedixiſſet.* Epiſtolâ item Decretali Calliſti primi (floruit anno 220.) dictâ (b), pro non legitimè conjunctis habentur *abſque dotali titulo ac benedictione Sacerdotis copulati,* quaſi in ipſa copulatione ſeu contrahendi actu partes neceſſariò fuiſſent Sacerdoti agendæ, licet & aliter poſſit intelligi. Et de Sylveſtro (qui Papa fuit ſub annum 320.) legitur (c), conſtituiſſe eum, ut Epiſcopus fieret, qui unius uxoris fuerat, *uxore à Sacerdote benedicta.* Etiam in Siricii (d) epiſtolis *De conjugali violatione requiſiſti* (ſcribit ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum ſub annum Chriſti 390.) *ſi deſponſatam alii puellam, alter in matrimonium poſſit accipere. Hoc ne fiat omnibus modis inhibemus; quia illa benedictio quam Nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla transgreſſione violetur.* Etiam ante nuptias, ipſorum ſponſaliorum Benedictio Sacerdotalis, velut tunc uſitatiſſima, heic memoratur, uti pariter in Decretis Innocentii primi (e) ſub annum Chriſti 410. Ex Hormiſdæ item Decretis (f) affertur, *Nullus fidelis cujuſcunque conditionis ſit, occultè nuptias faciat, ſed benedictione accepta à Sacerdote publicè nubat in Domino.* Floruit ille paulò ante Juſtinianum ſub annum 520. Apud Scriptores autem tum ſeculorum illorum, tum recentiores obvia ſatis eſt Benedictionis nuptialis ſeu *ἱερολογίας τῆς τελείας* ſeu *τῆς γαμικῆς* mentio. Sed & jam nunc prodiit Prædeſtinatorum hæreſis refutatio, editore (g) Jacobo Sirmondo, ante annos, ut ait ille, 1200 conſcripta ab hactenùs Anonymo, qui de Concupiſcentia in eos verba

(a) *Platina, Jac. Revius, alii in vita Soteris. Magdeburg. Cent. 2. cap. 7. Martin. Polon. Faſcic. Temp. in Evariſto & Sotere &c.* (b) *Epiſt. Calliſti Papæ 2. ad Galliarum Epiſcopos.* (c) *Damaſus in ejus vita.* (d) *Epiſt. 1. cap. 4. Cauſ. 27. q. 2. cap 50. ubi vide Gratianum.* (e) *Cap. 13.* (f) *Decret. Hormiſdæ cap. 6. Cauſ. 30. quæſt. 5. cap. 2. &c.* (g) *Pariſiis 1643.*

Digitized by Google

verba faciens, *unum* inquit [a], *vobis eligite è duobus. Aut bona eſt generatio hominis & bona eſt concupiſcentia: aut malæ ſunt nuptiæ & iniqua concupiſcentia. Emendate ergo Eccleſiæ regulam, damnate qui in toto orbe ſunt Sacerdotes, Nuptiarum initia Benedicentes, conſecrantes & in Dei myſteriis ſociantes.* Quod ſanè luculentum eſt de priſco Benedictionis Nuptialis Sacrorumque ad Nuptias ſpectantium in Chriſtianiſmo uſu teſtimonium. Nec tamen inde omninò evincitur ipſi contrahendi actui ſacrum neceſſariò interfuiſſe Miniſtrum. Etiam in Synodo Carthaginienſi quarta (b) ſub annum Chriſti 398. canon habetur, *Sponſus & Sponſa cum benedicendi ſunt à Sacerdote, à Parentibus ſuis vel à Paranympho offerantur, qui cum Benedictionem acceperint eadem nocte pro reverentia ipſius Benedictionis, in virginitate permaneant.* Quod etiam in Excerptiones Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis (c) ſub annum 740 refertur, & diu antè etiam à Theodoro Antiſtite Cantaurienſe, ſub annum ſcilicet 680 ſancitum eſt. In Canonibus [d] ejus habetur caput, *Quomodo benedicendi ſunt ſponſus & ſponſa.* Sanctio eſt; *Sponſus & ſponſa cum precibus & oblationibus & à Sacerdote benedicantur, & legibus ſponſentur, ac doceantur, & à paranymphis cuſtodiantur & publicè ſolenniterque accipiantur. Biduo etiam aut triduo abſtineant, ut doceantur eis, ut caſtitatem inter ſe cuſtodiant; certiſque temporibus nubant, ut filios non ſpurios, ſed hæreditarios DEO & ſeculo generent.* Hincmarus item Archiepiſcopus Rhemenſis, ſub annum Chriſti 860, invectus in eos, qui ex raptu fieri arbitrabantur conjugium & ex iniquo contubernio legitimum matrimonium, & divinam memorans primorum parentum ſeu conjugii primi Benedictionem, *Ejus rei*, inquit, *imitatione etiam ſancta Eccleſia antiquitùs ſolenniter & venerabiliter cuſtodivit eos qui in illa, velut in paradiſo Dei, conjugio copulandi eſſent Divina Benedictione & Miſſarum celebratione conjungens. Quæ videlicet honeſta & religioſa conjunctio, Deo Autore capta, & ejus Benedictione firmata, etiam inter gentes, quæ nullam legem acceperunt, nullam Dei habuerunt notitiam, legitimo ordine & naturali lege ſervata eſt.* Sic

(a) *Lib. 3. pag. 210.* (b) *Can. 13. Diſt. 23. cap. 33. Cauſ. 30. quæſt. 1. c. 5.* (c) *Can. 88. apud Henric. Spelmanum.* (d) *Ms. in Biblioth. Collegii S. Benedicti Cantabrigiæ cap. 71.*

Sic ille; ſeu potius Epiſcopi omnes per Gallias & Germaniam, in Epiſtola ad Cæſarem pro cultu & ſanctimonia Domus Domini edita ad calcem Opuſculorum (a) Petri Bleſenſis. Atque ex Canone jam dicto Carthaginienſe aliisque ante memoratis, deducunt Viri magni ſatis nominis interpretationem ejus, quod eſt, *nubere in Domino*, id eſt, ut volunt illi, nubere juxta ritus Apoſtolicos etiam ab univerſa Eccleſia receptos, quos ſane Quinque facere non verentur. Primum, ut contrahatur matrimonium in præſentia Sacerdotis. Secundum, ut per Sacerdotes in Eccleſia proclametur. Tertium, ut in confœderatione matrimonii Sacrificium Miſſæ offeratur. Quartum, ut à Paranymphis ad Eccleſiam ducantur Sponſi. Quintum, ut Euchariſtiam percipiant eorundemque Manus interventu Oſculi & Velationis conjungantur. Sic Severinus Binius ad dictum canonem, ejusque ſequax Franciſcus Longus à Coriolano, alii. Ex priſco uſu ante oſtenſo, canonibusque jam dictis paſſim receptis, atque in Miniſtrorum Sacrorum (ut fieri amat) rem ſummo cum indulto explicatis, tandem per Chriſtianum inolevit orbem, nuptias non ſolum à Miniſtro Sacro Benedici ſolere, ſed & ejusdem interventu contrahi, aut Contractum antè à ſponſis initum denuò ipſo præeunte celebrari. Non quod ſolennia hæc Sacra adeo neceſſaria in foro interno, ut ajunt, matrimonio haberentur, ut citra hæc irritum aut nullum æſtimaretur aut non planè validum, quod libero contrahentium conſenſu factum. Sed quoniam niſi ſolennia ejusmodi adhiberentur, aut matrimonia in foro externo permitterentur clandeſtina, difficile nimis frequenter eſſet ea à ſtupris aut contubernijs illicitis in foro illo diſterminare. Et mirum non adeo eſt ſolennia illa ſacra & ſacrum adhiberi Miniſtrum apud eos, qui matrimonium ipſum Sacramentum eſſe adeò contenderint. Sunt quidem in Pontificiis, qui, dum de Sacramento hoc ſuo diſputant, negant Sacramentum eſſe, niſi ſolennia illa Sacra faceretque adſit Miniſter; aliis omninò ſententiam contrariam aſſerentibus, ipſosque Conjuges eſſe qui Sacramentum efficiunt, non Miniſtrum Sacrum. Neque actum ejus verba ve eſſe, ex Neceſſitate Sacramenti, ſed tantum Præcepti; Materiamque ſimul & Formam & cauſam Efficientem eſſe in ipſis qui contrahant, quà con-

(a) *Pariſiis in 8. 1624. Epiſt. 1, cap. 5.*

contrahunt. Atque hac de re obiter fuſéque, qui de Sponſalibus & Matrimonio integra confecere volumina & qui de Sacramentis ſcripſere. Etiam in matrimonio contrahendo in Eccleſia Romana ſufficere volunt Viri magni, tum Theologi tum Juriſconſulti, Parochum, qui Sacerdos ſeu Presbyter nondum eſt; nec ipſam ejusdem Benedictionem adeo eſſe neceſſariam, ut ſi citra eam ſponſi de præſenti, ut loquuntur, matrimonium conſummant, peccatum, nec veniale quidem (juxta Pontificiorum diſtinctionem) committant. Nec Synodum Tridentinam Benedictionem præcipere ſed hortari. Verum hac de re diſſenſus eſt. Conſulas, præter magis ex operum titulis obvios, Navarrum (a), Bonacinam (b), Baptiſtam Fragoſium (c), alios ab his memoratos. In Eccleſiis etiam Reformatis, ubi Sacramenti nomen exuit Matrimonium, ne facilior clandeſtino (quod paſſim damnatur) præberetur locus, ut Miniſter Sacer contractui celebrando interſit partesque ſuas benedicendi jungendique agat, mos retinetur.

(a) *Conſil. lib. 4. de Claud. deſp. conſ. 9. & 10.* (b) *De Matrim. quæſt. 2, punct. 8. num. 19.* (c) *Regimine Reip. Chriſt. part. 1. lib. 5. diſp. 12. num. 318.*

CAP. XXIX.

De Benedictionis Sacræ *in re Nuptiali* Jure Uſuque, *quatenus in* Legibus Cæſareis *ſive* Orientis *ſive* Occidentis, *aliisve locum habuerit.*

IN Sanctionibus Imperatoriis ſeu Jure Cæſareo, non ab Antiſtitibus Sacris introducto, quod ſcilicet de re Nuptiali habetur in Digeſtis & utroque Codice multiplex, Sacri Miniſterii, quale antè diximus, mentio ſane eſt nulla. In Digeſtis quidem Titulus eſt *de Ritu Nuptiarum*, quem è Paganismo illuc traduxit Tribonianus (a), Sacra Paganorum nuptialia horumque appendices, jusque ea de re Pontificium primo innuentem. Sed Sacra illa quà Sacra prorſus abolita Chriſtianis. Imo Theodoſius & Valentinia-

(a) *Vide Paganin. Gaudent. de Juſtinianæi ſeculi Moribus cap. 15.*

nus Auguſti vetuere in Baſilicis, id eſt ædibus Sacris, Nuptias (a) celebrari. Sed id ſumi ſolet pro eo, quod eſt convivia, tripudia, id genus nuptialis hilaritatis alia inibi haberi; non de ipſo contractu reliquoque ibi ritu Sacro Nuptiali, qualem ad aras Deorum etiam in Paganiſmo, velut ex receptiſſimo more fieri ſolitum volunt Stephanus Forcatulus (b), Alexander Sardus (c), aliique nonnulli. Et interdum ſic factum, pro arbitratu ſcilicet contrahentium eorumve quorum eſſent in poteſtate, non diffitemur. Sed de Jure ejusmodi ſeculis antiquioribus ita recepto nullibi liquet. Sacra aliquot nunc contractum præceſſiſſe, nunc ſecuta eſſe ex antè d) oſtenſis conſtat. Ipſi contractui ut neceſſaria habita eſſe, nullibi. Et quod habetur in Theodori Prodromi ſcriptoris inter Græcos recentioris Amaranto, de ridiculis Stratoclis ſenis plane capularis & Myrillæ puellulæ nuptiis; illum nempe ſimulac tabulæ nuptiales confectæ erant lectæque, dixiſſe, τί ἢ διαμέλλομεν τί καὶ οὐ πρὸς τὸν νεὼν ἄπιμεν *quid ampliùs moramur neque Templum rectâ pergimus*? ſtatimque ad Iſidis, velut ex receptiſſimo more, Sponſos amicosque iviſſe; hoc inquam ex ritu inter Chuſtianos recentiores paſſim admiſſo, quo Templa Sponſi adire ſolent, ibi natum, non ex more aliquo ejusmodi apud Paganos veteres, ſeu qui ævi erant illius, cui fabulam ſuam affingit Theodorus ille. Quod vero poſtmodum habet de Corona Stratoclis nuptiali, ex more eſt tam Paganorum priſcorum quam Ebræorum Chriſtianorumque, maximè Orientalium certiſſimo, ut ſuprà eſt oſtenſum. Juſtinianus quidem ſtatuit, ſi nuptiarum tempus in pactum aliquod ſeu conditionem veniſſet, id de ipſa Nuptiarum feſtivitate ſolum intelligendum (e), quod explicat ipſe de tempore, ex quo vota nuptiarum re ipſa proceſſerint. Sunt qui Benedictionem heic Sacram volunt (f) intelligi, alii rectius actum qualemcunque, quo nuptiæ celebratæ. Nec ſane pro recepto undique jure obtinuiſſe videtur, ut Benedictio Sacra, nedum alius Miniſtri Sacri interventus, nuptiis eſſet neceſſaria, ante Leonem Imperatorem

(a) *L.22. Baſilicam C. tit. de Operibus publicis.* (b) *In Cupidine Juriſperito cap.10. §.6.* (c) *De Moribus Gent. lib.1. cap. virgines.* (d) *Et vide Nic. Hotoman. Obſerv. ſt. ad vet. Nupt. rit. cap.30.* (e) *L.24. C. tit. de Nuptiis.* (f) *Gothofred. ibid. F. Hotoman. Illuſt. quæſt.25. &c.*

rem ſeu annum Chriſtum 900 aut circiter. Neque enim in Juſtinianæos [illegible] quid omnino reperitur, utcunque in contrariam Novella [illegible] ſtratur, quæ περὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων cujusdam orationis domum & Eccleſiæ etiam mentio & Clericorum, qui nuptiarum ibi teſtes ſtant. Neque enim de Sacerdotibus aut Presbyteris, ſed de quibuscunque Clericis honeſtioribus; nec de omnibus nuptiis ſed de aliquibus tantum ſic teſtimonio firmandis agit Novella illa. Nuptiis [illegible] nec illuſtrium nec tenuiorum, ſed hominum mediocrium, nec [illegible] horum univerſis. Imo manifeſtò inde probatur nondum tunc apud Chriſtianos orbis Romani inoleviſſe, ut matrimonia Benedictione Sacro ſacrove aliquo Miniſterio ex jure recepto neceſſariove firmarentur. Sic enim ibi Juſtinianus de Nuptiis omnimodis verba faciens; *In majoribus dignitatibus & quæcunque usque ad noſtros ſunt Senatores & magnificentiſſimos illuſtres, neque fieri hæc* (id eſt, matrimonia ſine inſtrumentis dotalibus; nulla enim in ea periocha Benedictionis Sacræ mentio) *omnino patimur; ſed ſit omninò dos & antenuptialis donatio & ea omnia quæ honeſtiora decet nomina.* De minoribus vero dignitatibus; *veniat ad quandam Orationis domum & κοινωσάσθω τῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐκδίκῳ, & fateatur ſeu rem communicet ſanctiſſimæ illius Eccleſiæ Defenſori* (qui velut Patronus ſeu Advocatus Eccleſiæ, non [illegible] Miniſter ibi ſacer,) *Ille autem adhibens tres aut quatuor τῶν ἐκεῖσε εὐσεβεστάτων κληρικῶν Clericorum ibi religioſorum* ſeu *honeſtiorum* (Reverendiſſimorum vertitur) ἐκμαρτυρίαν συνιστάτω *atteſtationem conficiat declarantem, quod ſub illa Indictione, illo menſe, illa die menſis, illo imperii noſtri anno, Conſule illo, venerunt apud eum* (Defenſorem ſcilicet Eccleſiæ, non Sacrum Miniſtrum) *in illam Orationis domum, ille & illa, & conjuncti ſunt alterutri. Et hujusmodi atteſtationem ſiquidem a.* [illegible] *volunt aut ambo convenientes aut alteruter eorum, & hoc agant, & ſubſcribant ei & ſanctiſſimæ Eccleſiæ Defenſor & reliqui tres aut* [illegible] *unque voluerint; non tamen minus trium literis hoc ſignificandum.* Utcunque, penes Defenſorem, ſi Sponſi ſolennitatem e- [illegible] atteſtationis ibi negligant, manere vult Novella teſtimonii [illegible] ones, idque in Eccleſiæ Archivis. Subjicit autem paulo poſt:

[illegible] Novella 74. cap. 4.

ταῦτα ἢ φάμεν ἔνθα μὴ προικὸς ἢ πραγματείας δωρεᾶς γίνεται συμβόλαιον, *Hæc autem dicimus ubi non Dotis aut antenuptialis donationis fit documentum.* Scilicet etiam apud Dignitates minores,ſi contractibus nuptialibus dotalia inſtrumenta (quibus teſtium ſatis ex ipſa re) acceſſerant, quemadmodum ſemper apud illuſtriores,nec Oratorio aut Eccleſiâ aut Defenſore nedum Clerico aliquod opus erat. Ratio enim legis habetur, ne clandeſtinæ fierent nuptiæ nec teſtium præſentiâ firmatæ. Jam vero pergit Imperator & de Pauperioribus ſeu Plebe infima uti & de Militibus caligatis, ſeu obſcurioris generis, atque Agricolis agens, eis omnino permittit καὶ ἀγράφως συνιέναι καὶ συνοικεῖν ἀλλήλοις *& ex non ſcripto* (ſeu ſine dotalibus inſtrumentis) *convenire & matrimonia celebrare inter alterutros*; ſine Defenſoris Eccleſiæ, nedum Miniſtri alicujus Sacri atteſtatione. Atque hinc,nec aliter,proles legitima & legitimus tunc coitus. Et ex aliis Juſtiniani Novellis (*) palam liquet in uſu fuiſſe, ut ex juramento ſimpliciter dato contractus nuptialis, atque ex ſimplici γαμικῇ διαθέσει ſeu *NUPTIALI AFFECTU*, ratus ſatis firmusque habetur. Apud Julianum item Anteceſſorem (a) idem Juſtinianus; *Illuſtres homines & qui ſupra eos ſunt ſine dotalibus inſtrumentis matrimonia non contrahant. Quod ſi ante dignitatem ſine ſcriptis uxorem duxerint, maneat & poſt dignitatem legitima copulatio, & liberi procreati legitimi ſint, exceptis tantummodo Barbaris dignitate decoratis. His enim*(ſcilicet non Romanis)*ſub noſtra conditione conſtitutis,propter ſimplicitatem eorum damus licentiam, & NUDA AFFECTIONE nuptias facere,ut ex hoc matrimonio nati legitimi ſint.*Et quicquid in adverſum ſive Pontifices decreverant ſivePatres ſcripſerant,id nondum ita obtinuerat, ut vim in Orbe Chriſtiano ſeu Imperio Romano omnino ſortiretur.Nec ſane in CodiceTheodoſiano,aut in Corpore Juſtinianeo omnino, alibive habetur, quod rem aliter ſtatuendam evicerit. Neque aliud erat jus Cæſareum ante Leonem Philoſophum ſub annum Chriſti 900 Orientis Auguſtum. In conſtitutionibus (b) ejus liquet parilem, quantum ad rem jam præ manibus

(*) *Ibid. cap.5. & Novell. 117. cap.4.* [a] *Novell. 108. cap.381. & vide 382.quem vide item Novell.67.cap.243.&* (b) *Conſtit. 89. ubi vide Dionyſ. Gothofredum.*

nibus attinet, rationem habitam Adoptionis ac Matrimonii. Ut Sacra utriſque ſubinde adhibita, ſic ſæpè ſine ſacris tam hoc quam illa peracta. Nam ut in Confarreatione nuptiali, ita in Adoptione ſolenniori partes egere ſuas Pontifices (a), Augures, Sacri Miniſtri alii. Prætermiſſa omnino toties in utriſque Sacra diutius ferri noluit Leo. Inde ſanctionem edidit, cui titulus περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἄνευ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐῤῥῶσθαι. *Ne matrimonia citra ſacram Benedictionem firma habeantur*; ubi inquit καθάπερ ἐπὶ τῶν εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διωρισάμεθα, οὕτω καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐῤῥῶσθαι κελεύομεν, *quemadmodum adhibitis ſacris deprecationibus Adoptionem perfici præcepimus* (priori ſcilicet conſtitutione b) *ſic ſane etiam Sacræ Benedictionis teſtimonio Matrimonia confirmari jubemus.* Neque aliter jure matrimonii ſive in Societate vitæ ſive in prole quenquam gaviſurum. In hanc rem, ejusdem memorat conſtitutionem Harmenopulus (c), uti & alium Alexii Comneni ducentis aut circiter annis poſtea Orientis Auguſti (d). Sic item Joannes Epiſcopus Citrienſis (e), alii. Atque Leonina hæc vim juris poſtmodum obtinuit, ut paucæ aliquot ejuſdem aliæ, nec plures (f). Atque unde in Oriente Jus in matrimoniis celebrandis Sacerdotale, quatenus jus intuemur Cæſareum, ortum habuerit, & quamdiu ſine Sacris rata ſatis ibi haberentur conjugia, ex jam indicatis ſatis conſtat. Quod ad Occidentem attinet, ex Epiſtolæ illius Evariſti Papæ verbis, ſaltem Evariſto tributis, in Capitula Caroli & Ludovici Cæſarum relatis (ut paulò ſuperius eſt oſtenſum) ibique vim legis obtinentibus, videtur ſane non ſolum Benedictionis Sacræ uſus, adeoque ipſa contrahendi formula in cœtu Sacro, præeunte Sacro Miniſtro, inoleviſſe, ſed & matrimonium ipſum inde tantùm pro legitimo habitum eſſe. Id

(a) *Vide Agell. lib. 5. cap. 19. Jacob. Guther. de vet. Jure Pontif. lib. 2. cap. 5.* (b) *Conſtit. Leonis 24.* (c) *Prochir. lib. 4, tit. 4.* (d) *Videſis Specimen. Conſtit. Imperatoriarum, Th. Balſamon. in Photii Nomocan. tit. 13. Jus. Græco-Rom. lib. 2. pag. 126. & 134.* (e) *Jus Græco-Rom. lib. 5. pag. 334. vide ibidem fol. 6. pag. 409.* (f) *Attaliata in Synopſi tit. 95.*

evenit ſub annum Chriſti 820. Et paulò poſt exemplum occurrit illuſtre Benedictionis nuptialis, velut in morem receptæ, cum conjungebantur Eth Ivvolfus Anglorum Rex & Juditha Caroli Calvi filia. Habes illud in Caroli ejusdem Capitulis ab Jacobo Sirmondo (a). Alibi (b) autem iidem Imperatores, ut publicæ fierent nuptiæ, ſtatuére, ubi nihil de Benedictione Sacra. Etiam in legibus Wiſigothorum (c) hiſce antiquioribus expreſſa in connubiis mentio permiſſus Comitis, Dotis conſtitutionis, tabularumque dotalium, ut quæ teſtimonii publici vicem obtinerent, ubi nihil omnino de Benedictione Sacra aut Sacro Miniſtro. Quod & de aliis legibus veterum dicendum, quæ in re nuptiali ſub illud ævum adeo diverſæ, ut Francus verbi gratia, qui Saxonicam jure Saxonico duxiſſet, eam non uxorem legitimam cenſeret, quia non ducta jure ſeu ritu Francico, renitente interim Concilio Triburienſi (d). Quod autem de Benedictione ſacra ſic in Imperium Occidentale eſt receptum, in alia Regna Chriſtiana, quæ vicina fuere, aliter atque aliter poſtmodum diffuſum eſt. Certe apud Anglo-Saxonas noſtros ſub annum 940 habetur Sanctio Edmundi Regis de Sponſalibus Contrahendis, qua, poſtqvam verba fiunt de pactis ac cautionibus connubialibus dotalibusque, ac de ipſa Sponſæ datione, *in uxorem & rectam vitam* (quæ etiam Sponſaliorum formulæ pars erat inſignis) legitur (e), quod apud Joannem Bramtonum (f) Abbatem Jornallenſem veterum hiſtoriæ Anglicanæ ſcriptorem ac celebrem, vertitur, *Huic dationi debet intereſſe Presbyter, qui cum Dei Benedictione debet eorum conſortium adjuvare in omnem ſanctitatem.* Henricus Spelmannus ſic reddit, *Nuptiali huic dationi Miſſalis aderit Sacerdos: is de jure eorum conjunctionem Dei Benedictione in omnem felicitatis plenitudinem promovebit.* Recole heic quæ capite proxime ſuperiori habentur de ſolennibus dotandi in formula Anglicana verbis, ſcilicet *univerſis bonis meis mobilibus.* Certe eadem Edmundi Regis ſanctione uxori ſuper-

(a) *Pariſ. 1623. pag. 498.* (b) *Capitul. lib. 6. cap. 131. & lib. 7. cap. 127.* (c) *Lib. 3. cap. 1. 4. &c.* (d) *C. 1. extr. tit. de Sponſal. ex Concilio Triburienſi.* (e) *Apud Henric. Spelman. in Conciliis orbis* Brit. *pag. 426. & in G. Lombardi Archæonomia pag. 60.* (f) *Ms. in Bibliothec. Cottoniana, fol. 50. b.*

ſuperſtitum liberis pars bonorum altera, ſine liberis, dum vidua manſerit, univerſa cedunt. Et ſane juri illi dotali formula in Nuptiis [illegible]ndi Anglicana, quam oſtendimus, perquam eſt accommodata, quæ ſcilicet a priſcis ſeculis in noſtra duravit, etiam poſtquam aliud patrum jus illud immutatum. Apud nos autem pro recepto antiquitus (a) hodieque habitum eſt, ut non ſolum ipſe contractus nuptialis a Miniſtro Sacro, id eſt heic ſaltem Presbytero, coram teſtibus idoneis ſeu in facie, quod ajunt, Eccleſiæ celebraretur, ſed etiam, ut quæſtiones pleræque de matrimonii jure ac vinculo in foro, quod appellitant Eccleſiaſtico dirimerentur, atque in altero illo tribunalium genere, quod Regium nuncupamus, fortè emergentes illuc terminandæ explicandæque amandarentur. Quod ſane moribus per Chriſtianiſmum paſſim receptis ſatis eſt conſonum. Qua de re plura ſub finem libri tertii, ubi de Judice Rerum Matrimonialium agitur.

(a) *Bracton. lib. 5. tit. de exceptionibus cap. 19. &c.* & nota ibi §. *11,* de ſolennitate tempore Interdicti nuptiali. *Adde Conſtit. Provinc. Cant. t. de Clandeſtina deſponſatione.*

CAP. XXX.

De Temporibus *quibus celebritas* Nuptialis *interdicta apud* Chriſtianos, *qualia apud* Ebræos Paganoſque.

IN Synodo Laodicena (a) ſub annum Chriſti 320, ſeu ut alii quadraginta poſt habita, atque in Codicem Canonum Eccleſiæ (b) Univerſalis antiquitus recepta, vetatur in Quadrageſima γάμȣς ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν *Nuptias aut Natalitia celebrare.* Tantundem occurrit in Nicolai Papæ primi reſponſis (c) ad Bulgaros. Tribuitur autem Concilio Ilerdenſi ſub annum Chriſti 524 celebrato

(a) *Can. 52.* (b) *Ibi Can. 156. Cauſ. 33. quæſt. 4. cap. 8. &c. & vide Manuelis Solutiones in Juris Græco-Rom. lib. 3. pag. 240.* (c) *Cap 48. Cauſ. 33. quæſt. 4. cap. 8. & vide Manuelis ſolutiones in Juris Græco-Rom. lib. 3. pag. 240.*

brato Canon, quo prohibentur Nuptiæ *à Septuageſima usque in octavas Paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtivitatem S.* Joannis *Baptiſtæ, & ab adventu Domini usque poſt Epiphaniam.* Et adjicitur, *Quod ſi factum fuerit, ſeparentur.* Ita ſcilicet apud Gratianum (a), & Ivonem (b), & Burchardum (c), ex Concilio illo legitur, tametſi in ejusdem Canonum ſerie non reperiatur. Etiam à Petro Lombardo (d) ſententiis ſuis Theologicis inſeritur. Dominicis item diebus (e) prohibentur Nuptiæ, in Synodo Aquisgranenſi, ſub Ludovico primo Imperatore, anno 836. habita. In ea autem quæ Salegunſtadii convocata ſub Henrico ſecundo Auguſto (†), non ſolùm eisdem, quæ in Ilerdenſi memorantur temporibus (excepto quod non tres hebdomades, ſed dies tantùm quatuordecim ante Feſtum S. Joannis heic habeantur) verùm etiam jejuniis celebrioribus feſtisque non ita paucis eorumque vigiliis nuptiæ interdictæ. Sed in corpus aut compendium aliquod Canonum vetus non video hunc omninò receptum. Conſuetudo autem Romanæ Eccleſiæ olim fuit, ut à Septuageſima usque in ſeptimum quidem poſt Pentecoſten diem celebritas nuptialis non permitteretur, trium quas diximus Hebdomadum ante Feſtum S. Ioannis ratione habita alia nulla; qua de re vide Epiſtolam (f) Clementis tertii circa annum Chriſti 1180. Atqui Thomas Aquinas in Lombardum (g), *In celebritate nuptiarum mentes contrahentium magis ad carnalia occupantur, & quædam ſigna diſſolutæ lætitiæ ſolent oſtendi, ideo ſtatutum eſt, ut tribus temporibus nuptiæ non celebrentur, in quibus ſe debent homines ad ſpiritualia præparare: Quorum primum eſt ab Adventu usque ad Epiphaniam, propter communionem in Nativitate. Secundum, à Septuageſima usque ad octavam Paſchæ, propter communionem Paſchalem. Tertium, à tribus diebus ante Aſcenſionem* (ſeu à Dominica Rogationum) *usque ad octavam Pentecoſtes. His enim temporibus tribus ſecundum antiquos Canones, tenebantur communicare fideles; nec eſt ſimile de aliis Sacramentis, quæ ſunt omnino ſpiritualia.* Sic ille. Sed idem ipſum fermè

(a) *Cauſ.33. q.4. cap.10.* (b) *Decret. part.2. cap.142.* (c) *Lib. 9. cap.4.* (d) *Sent. 4. diſt. 32.* (e) *Can. 17. part. 2.* (†) *Can.3, vide ibi Can. 1. & 2.* (f) *Extr. tit. de Feriis c. 4. Capellanus.* (g) *Sent. 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 4.*

fermè, quod Patres Ilerdenſes, ſtatuit Synodus Lingonenſis (a) ſub annum 1404, uti & Senonenſis, Carnotenſis, Pariſienſis, præter Lingonenſem aliam. Sed omnes ante Synodum Tridentinam Oecumenicam dictam. Hæc autem *antiquarum ſolennium nuptiarum prohibitionum* (b) nomine bina tantum temporis ſpatia retineri heic voluit; ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum usque ad octavam Paſchæ incluſivè, & *in aliis temporibus nuptias ſolenniter celebrari permittit.* Quod itidem à Synodo Meldunenſi (c) anno 1580 in Gallorum mores poſtea eſt receptum, & in Ritualibus Pontificiis obiter adnotari ſolitum. Matrimonium autem ipſum, ſine ſolennibus ſacris, deductione, conviviis nuptialibus, omni tempore rite contrahi poſſe interim permittitur (*), idque coram Parocho & teſtibus. Hoc ipſum à Conciliis Gallicanis, veluti Aquenſi, Rothomagenſi, Bituricenſi, Turonenſi, Burdigalenſi, pariter ſtatutum (d) circa annum Chriſti 1580. In Excerptionibus autem Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis (e), Nocte Dominicâ, quartâ ac ſextâ feriâ, atque Quadrageſimâ nuptiæ non ſine pœna celebratæ. Sed in vetuſtiſſimo Concilio Anglo-Saxonico ſub annum 1010 Ænhamiæ habito (f) Tempora hæc ſunt ab Adventu uſque in octavam Epiphaniæ, & à Septuageſima ad diem poſt Pentecoſtem decimum quintum. Rituales autem noſtri libri veteres (g); *Sciendum eſt, quod licet omni tempore poſſunt contrahi Sponſalia, & etiam Matrimonium, quod fit privatim ſolo conſenſu, tamen Traditio uxorum & Nuptialis ſolennitas certis temporibus fieri prohibentur, videlicet ab Adventu Domini uſque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuageſima uſque ad octavas Paſchæ, & à Dominica ante Aſcenſionem Domini uſq; ad octavas Pentecoſtes. In octava die tamen Epiphaniæ licitè poſſunt Nuptiæ celebrari, quia non invenitur prohibitum, quamvis in octavis*

FF

(a) *Apud Laur. Bochellum in Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 5. cap. 125. & ſeq.* (b) *Seſſ. 24. de Reform. Matrimonii cap. 10.* (c) *Recueil. gen. des affaires du Clergy du France tom. 3. pag 539.* (*) *Deciſ. Interp. Concil. Trident. 182.* (d) *Laur. Bochell. Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 5. cap. 128. &c.* (e) *Apud Henric. Spelman in Concil. Orbis Brit. pag. 268 can. 106.* (f) *Ibidem pag. 518.* (g) *Manuale ſecundum uſum Sacrum. fol. 57.*

vis Paſcha hoc facere non liceat. Similitèr in Dominica proxime poſt Feſtum Pentecoſtes licitè celebrantur Nuptiæ, quia dies Pentecoſtes octavum diem non habet. Sic item expreſſim Guilielmus Linwodus [a] aliique juris Pontificii periti, tametſi non deſit inter eos controverſia de ipſa Dominica Trinitatis, ſeu ea, quæ Pentecoſten proxime ſequitur, aliis hanc includentibus, excludentibus aliis. Qua de re DD. ad c. *Capellanus* Extr. tit. *de Feriis*. Verùm aliter (b) atque aliter tempora heic obſervata, idque pro ſeculorum, locorum, opinionum diſcrimine ex jam dictis liquet. Et ſanè in Manuali veteri apud Noſtrates ſecundum uſum Eboracenſem negatur libertas Matrimonii celebrandi in Dominica Trinitatis. Sed mos ille ex Rituali Anglicano jam oſtenſus etiam poſt exutam Pontificis Romani heic poteſtatem in noſtra tempora ita duravit, ut dierum ſpatiis jam dictis nemo impunè Nuptias celebrare poſſet, citra indultum Epiſcopalem. Etiam in Reformatis aliquibus Eccleſiis, ubi planè evanuit Canonum illorum vis, ſtatuitur, ut diebus, quibus celebratur Cœna Dominica, ſolennitate Nuptiali abſtineatur, ut ſuprà monetur. Temporibus autem jam dictis Nuptias interdictas eſſe palàm liquet, [maximè ex Scholaſticis qui in illud Petri Lombardi jam citatum ſcribunt] non ita diſſimiles ob cauſas ab eis, quæ ſuprà afferuntur ex Ebræis, pro non ita diſſimili aliis in temporibus Nuptiarum apud ſe interdictione. Sunt item in gradibus Conſanguinitatis Affinitatisq; quà nuptiis impedimento ſint, definiendis, ratione Publicæ Honeſtatis habenda, Sponſorum Ætate legibus præſtituenda, Cultu Diſpari, Conditione Servili, Deductione, Anno Luctus, Metu, Vi, Conditionibus in re matrimoniali, haud pauca apud Legislatores Scriptoresque Chriſtianos obvia, quæ quoties undiquaque mori Ebraico conſona non ſint, ſatis ſunt interim tum analoga tum cognata. Sed de hiſce hactenus.

[a] *In Conſt. Provinc. C. Quia ex tit. de clandeſtina deſponſatione verb. ſolennizationem, & C. quia quidam tit. de Decimis verb. Nubentium ſolenniis, ubi legendum* ad octavam Epiphaniæ excluſive. (b) *Videſis item Alphonſum à Vera Cruce in ſpec. Conjug. part. 1. art. 14.*

LIBRI SECUNDI FINIS.

UXOR

UXOR EBRAICA

Seu De

NUPTIIS ET DIVORTIIS,

EX

JURE CIVILI

Veterum Ebræorum.

LIBER III.

CAP. I.

De Nova Nupta *prærepta* Virginitatis accuſata. *Formula* Actionis *in eam*; Pœnæ, Teſtes. Virginitatis ſigna, *ſeu teſtimonia.* Benedictio ſolennis *ubi ea reperta.*

Ritè conjunctis, in libro ſuperiore, Marito & Uxore Ebraicis, Sponſaliorumque & Nuptiarum Solennibus tum oſtenſis, tum cum moribus Paganorum, Chriſtianorum, Mahumedanorum plerunque collatis; ſequitur, ut de eis, quæ ex ipſo jure conjugali oriebantur, videamus. Sunt ea, aut quæ ad Quæſtionem poſt Nuptias de *Prærepta* ante Deductionem ſeu Primos Amplexus conjugales *Virginitate* attinent, aut ad *Immunitatem novo marito* indultam, aut ad *Mutua* ex ipſa matrimoniali obligatione *conjugum Officia Juraque Mutua*, aut ad *Adulterium* ejusque *Pœnas, Zelotypiam, Pudicitiamque*, harumque examen, aut demùm ad *Divortia* eorumque cauſas uſumque. Quæſtio illa de *Virginitate prærepta* ſacræ legis nitebatur ſermone, qui ita ſe habet (a). *Si quis duxerit uxorem & ingreſſus fuerit ad eam & odio cœperit eam habere, & impoſuerit ei opprobrium verborum, protuleritq; contra eam nomen malum* ſeu *infamiam ac dixerit, cum duxiſſem mu-*

(a) *Deut.22.13.*

lierem illam & ingreſſus eſſem ad eam, non inveni virginem, ut vulga æ, ſeu *non inveni in ea ſigna virginitatis* (ſeu *virginitates*, quod reſpondet Ebræo בתולים, uti etiam Helleniſtarum vocabulum heic παρθένια; tantundem verſiones ferè ceteræ Orientales; Judæi Hiſpanienſes *eſtoſſedales*, id eſt *doloris ſigna*) *ſumant pater puellæ & mater ejus & proferant ſigna virginitatis* (הנערה) *puellæ ad Presbyteros* (Græci τὴν Γερουσίαν *Senatum*) *Civitatis, qui ſunt in porta, dicetque pater puellæ ad Presbyteros, hanc filiam meam dedi viro illi in uxorem cœpitque eam odio habere; & ecce ipſe imponit ei opprobrium verborum, dicens, non inveni in filia tua Virginitates,* ſeu *Virginitatis ſigna; hæc verò ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ; & expandent veſtimentum* (τὸ ἱμάτιον, ut Græci, quos ſequitur vulgata) ſeu *ſindonem* (in *Ebræo* השמלה, quod tum pro veſte tum pro *Syndone* ſeu *linteo*, ſuper quod cubant prima nocte Sponſi ſumitur; Judæi Hiſpanienſes *la ſavana*) *coram Presbyteris Civitatis, accipientque Presbyteri Civitatis virum illum & caſtigabunt eum* (in Ebræo יסרו אותו, quod idem ſonat, uti & Helleniſtarum παιδεύσουσιν αὐτὸν; ſed paraphraſes Chaldææ habent וילקון, *verberabunt*, uti etiam legitur in vulgata, quod & conſonum eſt Magiſtrorum interpretationibus) *condemnabuntque eum centum argenteis* (Siclis) *quos dabunt patri puellæ, eo quod produxit nomen malum contra virginem* (Codex heic Samaritanus בתולות *virgines*) *Iſrael, habebitque eam in uxorem, nec poterit dimittere eam cunctis diebus ſuis. Quod ſi verum eſt verbum illud, & non inventa ſint ſigna Virginitatis in puella* (ſeu ut vulgata, *non in puella inventa eſt virginitas*) *ducent puellam ad oſtium domus patris ſui, obruentque eam viri Civitatis illius lapidibus ut moriatur, quia fecit nefas in Iſrael fornicando in domo patris ſui, removebisque malum de medio tui.* Legem hanc nec ad minorem annis duodecim ac die unico, quam קטנה nuncupant, nec ad majorem annis (a) præter ſex menſes duodecim, quam בוגרת appellitant, id eſt,

(a) *Maimonid. hal.* Naira Bethula *cap.3. & halach.* Ishoth *cap.10. vide Gemar.Babylon.ad tit.* Cethuboth *cap.4.fol.46,a.& Moſ.Mikotzi præc.affirm.55. &c.*

eſt, *plenæ pubertatis puellam* attinere volunt. Eo ſcilicet quod de הנער & נערה ſeu *puella* quæ *juvencula* eſt, atque inter illas ætates (a) conſtituta, verba expreſſim fiunt. Centum Sicli, ſi orba eſſet puella, non patris hæredibus, ſed ipſi debebantur. Quod verò ad ætatem, quam memoravimus, attinet, ſi de Virginitate prærepta quæſtio à marito fieret poſt plenam uxoris pubertatem, ætatis intervallo ab alio devirginatam fuiſſe, ad eam pœna legis attinebat, eo ſcilicet quod tempore ætatis in lege deſignatæ rea fuiſſet. Nec tamen in ejusmodi ſpecie ſive verberibus ſive mulcta, ſi culpâ careret uxor, puniebatur maritus, quia plenæ pubertatis uxorem, non juvenculam ſeu נערה diffamârat. Neque ad puellam ſive vi ſive illecebris ab ipſo compreſſam, juxta ea quæ libro (b) primo dicta ſunt, pertinuit hæc lex, neque ad aliquam, quæ ex ipſa origine non eſſet Iſraelitis, aut cui dos quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum, ſecundum id, quod ſuperius (c) eſt oſtenſum, non erat ex more ante nuptias præſtituenda. Nec demùm ad virginem, quæ ante ſponſalia erat devirginata, legem volunt ſpectare. Adeo ut niſi inter Sponſalia & primos amplexus devirginaretur, querelæ huic locus non admitteretur. Et ubi maritus pœnâ legis immunis erat, etiam & uxorem heic repudiare ei erat integrum, alias non repudiandam; ut ex legis verbis liquet. Per Presbyteros Civitatis, γερουσίαν ſeu *Senatum* (ſic enim tam Philoni (d) quam Græcis Interpretibus nuncupantur) intelligunt (e) tantummodo tribunalia XXIII. virorum, penes quos erat judiciorum capitalium pœnaliumque in urbe qualibet cognitio. Scilicet & heic judicium erat de uxore capitale. Id quod in Sacro ſermone dicitur הוצאת שם רע *prolatio nominis mali* ſeu *infamiæ*, erat ipſa ſa-ctio, qua ea de re utebatur in foro maritus. Formula ejus hujusmodi erat.

נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי
על הדבר נודע לי שזינתה תחתי אחר שארסתיה ואלו הן
עידים שזינתה בפניהם.

(a) *De hac diſtinctione videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in bona defuncti cap. 9.* (b) *Cap. ult.* (c) *Lib. 2. cap. 9.* (d) *De legib. ſpecial. quæ ad adult.* (e) *Miſna tit.* Sanhedrin. *cap. 1.*

Cum Juvencula hac, ſeu *puella nondum plenæ pubertatis*, *ut maritus concubui & minimè in ea reperi Virginitates* ſeu παρθένια, *& inquiſitione ea de re facta, innotuit mihi, eam ſtupri ream fuiſſe in me, poſtquam deſponſata eſt mihi, & hi ſunt teſtes oculares, quod ſtupri hujuſmodi rea ſit.*

Puellâ pro tribunali auditâ, examinabantur teſtes, qui ſi ſtuprum juxta mariti inſtitutam actionem ſatis probarent, lapidatione ea puniebatur, ſi non ex genere eſſet Sacerdotali. Tunc enim vivicomburii (a) pœna erat, uti & rectè diſtinguit [b] Joſephus. Sin verò perjurii teſtes, aliis è contrà à Patre ſeu pro puella adductis, convincerentur, abſolutâ uxore, pœna legis utraque Marito infligebatur, & teſtes perjuri lapidabantur. Eâdem nimirum pœna [ut aliis plerunque in judiciis capitalibus] qua crimen, cujus illi teſtes perjuri, fuiſſet luendum. Idem jus obtinuit, ſi denuò perjurii à teſtibus aliis à marito adductis convincerentur illi adducti à patre ſeu pro uxore. Etenim tunc & hi, uxore rea peractâ, morte itidem plexi. Si verò actionis formulæ maritus aut non inſeruiſſet, ſe concubuiſſe, tametſi dixiſſet virginem ſe eam non comperiſſe, aut hiſce dictis non adjeciſſet poſt Sponſalia eam ream fuiſſe, aut demùm non adduxiſſet ipſe teſtes, tametſi ſponte adveniſſent, ipſe formulâ cecidiſſet; ſed intereâ legis pœna liber. At verò teſtes etiam illa in ſpecie ultimo plectendi ſupplicio. Vide quæ de Paranymphorum officio huc ſpectante ſuperiùs (d) diximus. Quod verò habetur in lege de Sindone ſeu veſtimento expandendo, quo parthenia indicarentur, uti etiam & verba illa patris puellæ *hæc ſunt virginitiis filiæ meæ ſigna* receptiori (e) ſententiâ intelliguntur de teſtibus Virginitatis, qui ex ſindone (ſignantiùs heic, velut eo quod ſubinde probationem ſuppleret manifeſtiſſimam compendioſamque, memorata) aliterve rem explicarent in forum adductis non de ipſa ſindone ibi revera nedum ſemper expanſa, nec quidem de perpetuâ Nymphæ ſeu Hymenis virginei admiſſione, de quo Anatomici obiter.

(a) *Levit.21.9.* (b) *Lib.4. cap.9.* (c) *Miſna tit.* Maccoth *cap. 1. & tit.* Sanhedrin *cap.10. ex lege Deuteron. 19. 18.* (d) *Lib.2. cap.16.*
(e) *Maim. halach.* Naira bethula *cap.3. ſed & vide Paul. Fag. ad Chald. Paraphraſ. Deut.22. & Liranum.*

Certè Mahumedani Africani ejuſmodi quid primis in Virginis ...plexibus uſque ad ſanguinem ſemper violari non dubitant, ſi Jo-ni Leoni *(a)* fides. Poſitis in thoro Sponſis, *apparatur*, inquit ..., *Convivium, & fœmina quædam pro foribus expectat, donec devir-...ata Sponſa hic linteolum ſanguine tinctum illi porrigat quod manu ...ans hoſpitibus oſtendit, alta voce clamans, Virginem hactenus intor-...ctam fuiſſe. Hanc cum aliis quibusdam fœminis, primò ſponſi dein-... ſponſæ quoque parentes excipiunt ſplendide. Quod ſi fortaſſe non ...rginem fuiſſe reperiatur, mox maximo omnium dedecore Nuptiisque ...ectis, ad parentes relegatur.* Quod ſane medicorum ex Arabibus ...mmis ſententiæ eſt maximè conſonum. Expreſſim Aben Sina (A-...cenna vocitatus) membra ſequioris ſexus genitalia deſcribens, וקבל inquit (b), אקתצאצ אלחארית אלבכר יכון פי רקב אלרחם אעשית תנתשג מן ערוק ומן רבאטאת דקיקת גד תנבת מן כל עצו חתי ינהכהא אלאקתצאצ וישיל כ פיהא מן אלרם *Et ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo ...atricis panniculi contexti ex venis & ligamentis valdè ſubtilibus ortis ...x omni parte, quos deſtruit violator, & fluit quod in eis eſt de ſangui-...e*, quæ fermè ipſiſſima ſunt, quæ hac de re in libro de Anatomia Vi-...orum latinè tantum edito ac Galeno falsò adſcripto leguntur. A-...abum alii tantundem afferunt, aliique *(c)* aliquot. Sed ut nec a-pud Hippocratem aut Galenum quid ejuſmodi reperitur, ita nec re-centiorum Doctiſſimis admiſſum, ſed inter vulgi errores à Medicis, Juriſconſultis, Theologis ſummis rejectum. Scilicet in cunctis aut ita haberi ut indubitatum Virginitatis ſignum, aut haberi omninò. Qua de re conſulas, ſi placet, præter eos, qui ad Deuteronomium ſcribunt & Anatomicos, Franciſcum Valeſium (d), Marcellum Dona-

(a) *Deſcript. Afric. lib. 3. cap. qui in Matrimoniis.* (b) *Canonis lib. 3. Fen. 21. cap. 1. vide item Rhaſin. lib. 1. cap. 26.* (c) *Vide Soranum apud Oribaſium Collectan. lib. 24. cap. 32. Io. Wier. de Præſtigiis Dæmonum lib. 2. cap. 37. Roderic. à Caſtro lib. 1. Univerſæ Mul. Medicina cap. 3. &c. Adde Hincmarum Rhem. de Divortio Hloth. & Teibergæ reſp. ad Int. 12.* (d) *De Sacra Philoſoph. cap. 25.*

Digitized by Google

Donatum (a), Albericum Gentilem (b), Joubertum (c), Paulum Zacchiam in Quæſtionibus Medicolegalibus (d), Carolum Annibalem Fabrotum (e) Severinum Pinæum (f), & Johannem Beverocium (g), à quibus etiam complures, qui huc faciunt, Autores alii indicantur. Certe Joſephus heic [h] de marito tantum ait *δίκλω λάχεν αὐτὸς κατηγορείτω χεώμενος εἰς ἀπόδειξιν οἷς ἂν ἔχοι τεκμηρίοις actionem intendat ipſe & accuſet, eis quæ habet ſignis* ſeu *indiciis uſus.* Neque ſane ille aut Philo, ubi (i) hac de re loquitur, quidquam de ſindone in teſtimonium afferenda habet. Vir ſummus Hugo Grotius, veſtimenta heic ſeu linteamina dicta aut ſydones vult τὰ *ἐκμαγεῖα τῶν γυναικείων μολυσμῶν exemplaria* aut *ſigilla* [Pannos reddit Andræas Schottus] *ſordium muliebrium*, quæ Alexandrinis *φυλακεῖα* nuncupata, quod ſcimus ex Damaſcii vita Iſidori Philoſophi apud Photium (k) & Suida. Et enim in Photianis illis ex Damaſcio excerptis, ſtatim ſequatur, quod Libro ſuperiore (l) notavimus de inſtrumentis Nuptialibus Iſidis Sacerdotis manu conſignandis, verbis eadem de re citatis ſubjicit ille (m) *Apud Hebræos non à Sacerdotibus hæc ſervabantur ſed à Paranymphis, qui ipſis* שׁוֹשְׁבִינִים; quaſi mens loci eſſet de τοῖς *ἐκμαγείοις* ſeu *Sordium muliebrium* (in primo ut ait ille congreſſu) *ſignis* apud Sacerdotem conſervandis. Certè non video ego, quomodo ad *ἐκμαγεῖα* omnino Sacerdotis Officium ibi ſpectet. Viderint perſpicaciores. Certè apud Anglos veteres invaluerat opinio illa de hymene Virgineo & ſanguineis, quæ diximus, Virginitatis ereptæ teſtimoniis, quod palàm eſt ex Henrico Bractonio, ubi de Raptu Virginum agens, *quod crimen*, inquit (*) *ſi convincatur, ſequitur pœna, ſcilicet amuſio membrorū, ut ſit membrum pro membro, quia Virgo dum corrumpitur, membrū amittit.* Et de Rapta raptorem perſequente, *accedere debet,*

(a) *De Medica Hiſt. mirabili lib. 4. cap. 15.* (b) *De Nuptiis lib. 7. cap. 9.* (c) *De error. Vulg. lib. 5. cap. 4.* (d) *Lib. 3. tit. 2. quæſt. 1.* (e) *Exercitat. 3.* (f) *De Virginitatis Notis lib. 1.* (g) *Epiſtolic. Quæſt. Balthaſari Lydio.* (h) *Orig. lib 4. cap. 8.* (i) *Lib de Spec. legib. de Adult.* (k) *Cod. 242.* (l) *Cap. 27.* (m) *Ad Deut. 22. 17.* (*) *Lib. 3. de Corona, cap. 28. § 1.*

:e, ait, ad villas vicinas & ibi injuriam ſibi illatam probus hominibus ndere, Sanguinem & veſtes ſuas Sanguine tinctas &c. Sed cautiùs ulphus Glanvillanus (a), *debet oſtendere ſanguinem, ſi quis fuerit ef- s & veſtium ſciſſiones &c.* Cujacius (b); *An ſit virgo, eſt in diffi- ac penè impoſſibili, nec hujus rei uſquam legitur obſtetricibus delatum icrium.* Attamen de Virginitate interdum, licet non ſemper, banda ex matronarum inſpectione non ita diſſentiunt Juriſcon- i (c) Theologique (d); qua de re conſulas inprimis ſi placet, Za- riam Paſqualigum (e). Sed ad Judæos redimus. Si parentes, de filia diffamata quererentur, deeſſent, curatorem (f) dabant ju- es. Et de propinquis heic pariter loquitur Joſephus atque de entibus. Sed verò quæ ſive anguſtias jam dictas agendi aliqua- us laxant, ſive alias actionis formulas hac de re præſtituunt, ha- capite ſequenti. Joſephus (g) autem de viro qui falsò Spon- i heic accuſaverat; τοῦ δὲ τολμήσεως inquit, καὶ προπετῶς ἐπε- νεγκεῖν αἰτίας καὶ διαβολὴν [illegible] ἐκτινέτω πλήγας τεσσαράκον- μιᾶς λειπούσης λαμβάνων καὶ πεντήκοντα σίκλους ἀποτινέτω τῷ πα- ὶ, *Vir temeritatis & petulantiæ, qua inſontem Uxorem detulit, pœnas at quadraginta una minùs plagis acceptis, & quinquaginta Siclos pu- læ patri nomine mulctæ perſolvat.* Hæc ſunt verbera quorum in le- : ſacramentio. De numero eorum ipſiſſimo qui heic apud Joſe- hum, tum Magiſtri (h) tum quæ in Epiſtolis (i) Paulinis habentur onſentiunt. Ubi verò reperta ſunt manifeſta Virginitatis ſigna, on ſine Benedictione ſolenni ea ſumma cum lætitia agnoſci ſole- ant, ſi fides ritualibus (k) in quibus Benedicto illa occurrit. ברוך אתה יי. אלהינו מלך העולם אשר צג אגוז בגן עד שושנים

(a) *De legib. & Conſuet. Angl. lib. 14. cap. 6.* (b) *Obſervat. lib. 17. cap. 27.* (c) *Gloſ. ad Cauſ. 27. quæſt. 1. cap. 4. Nec aliqua Bald. in c. 4. propo- ſuiſti. extr. tit. de Probationibus, Pacianus, lib. 2. de Prob. c. 2. &c.* (d) *Cyprian. Epiſt. 62. Sanchez de Matrimonio, lib. 8. diſp. 109.* (e) *Deciſ. Moral. 221. & 222.* (f) *Aben Ezra ad Deut. 22.* (g) *Originum, lib. 4. cap. 8.* (h) *Videſis Miſn. tit.* Maccoth. *cap. 3. & I. Buxtorf. in epiſt.* ad *Bibliothec. Rabbinicam.* (i) *D. Paul. 2. ad Corinth. cap. 11. verſ. 24.* (k) *Seder* Tephiloth *Judæor. Hiſpanien. pag. 351. b.*

שושנת העמקים בר״ ימשול״ זר במעין החתום על כן אילת אהבים זרע קדש שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך אתה יי הביחר באברהם ובזרעו אחריו id eſt, *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui ſtatuiſti nucem in horto Eden ſeu in paradiſo, liliumque convallium. Non dominabitur alienus in fonte ſignato. Propterea Cerva amorum ſemen ſanctum ſervavit in munditia, & ſtatutum non violavit. Benedictus ſis Domine qui elegiſti Abraham & poſt eum ſemen ipſius.* Allegoriæ è Canticis (a) ſumuntur & Proverbiis (b) Salomonis.

(a) *Cant. cap. 6. 2. & 4.* (b) *Proverb. cap. 5.*

CAP. II.

Poſtulatio, de præerepta Virginitate, ***quâ in novam nuptam ita uti licuit*** Marito, ***ut pro*** ejuſce; aſſertionis ***&*** Uxoris ***ſive*** negationis ***ſive*** confeſſionis ***&*** probationum ***vi, aut*** reſcindebatur Dos Virginea; ***aut ſaltem ad*** vitiatæ ſummam ***minuebatur.***

UBi ex lege capitali in novam nuptam præreptæ Virginitatis nomine agere aut noluit aut nequibat maritus, integrum ei erat ex receptis moribus ſua duntaxat aſſertione poſtulare eam ſive Præreptæ Virginitatis, ſive primo amplexu ſibi Non Compertæ; non verò criminaliter ſed ideò duntaxat ut, veluti condictione indebiti, dotem ei Virginis nomine conſtitutam quæ dupla, ut oſtenſum eſt, erat ei quæ Vitiatæ debebatur, aut reſcinderet aut pro varia cauſæ qualitate minueret. Sed non ad aliam omninò Virginem præter eam, cui dos Virginalis, ſeu Quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum ſub ſponſalia debebantur, attinuit hic mos. Poſtulatio hujusmodi (a) phraſi ſolenni טענת בתולים vocatur, quod *objectionem, incuſationem*, ſeu *poſtulationem* de *ſignis* ſeu *teſtimoniis Virginitatis* interpretatur. Argumenta

(a) *Miſna & Gem. tit.* Cethuboth, *cap. 1. Babylon. fol. 9.* b. *Maimonid. halach.* Iſhoth. *cap. 11.*

menta heic Virginitatis, puellarum citra plenam pubertatem, habebantur bina דמים ודוחק *Sanguis & Anguſtia.* Horum ſi alterutrum abeſſet in amplexu primo, præreptæ Virginitatis erat argumentum. Poſt plenam pubertatem alii argumenta volebant ab Anguſtia duntaxat ſumi, alii tantum à ſanguine, quæ eſt ſententia receptior (a). Si argumenta hæc primo defuiſſe amplexu ſua fide aſſeruiſſet maritus, ei, quantum ad hanc agendi formulam, credebatur, etiamſi negaret uxor, niſi aliunde contrarium probare potuiſſet. Nam ſuum erat heic Virginitatem ſuam contra nudam mariti aſſertionem probationibus vindicare. Et præſumebatur falſum non objicere maritum; ſcilicet exiſtimandum non fuiſſe, eum qui epulis nuptialibus ita ſumtus pridie fecerat, ſibi ignominiam aut Sponſæ (quam etiam pro libitu repudiare potuit) infamiam ita falsò eſſe machinatum. Hac in ſpecie, dote principali cadebat uxor, ſed non incremento dotis, niſi ubi ipſa fateretur, ſe ante ſponſalia eſſe vitiatam, aut aliunde juſta probatione tantundem conſtaret. At verò ſi retinere eam volebat maritus, dote illa priori ita deperditâ, neceſſe erat ut aliam *XXV* Siclorum ei, velut vitiatæ conſtitueret. Nam nullo temporis momento qua fieri potuit, ſine dote, uxor erat retinenda, ut aliquoties ſupra eſt memoratum. Si poſtulata fateretur quidem præreptam fuiſſe ſibi Virginitatem, ſed vi poſt ſponſalia fuiſſe compreſſam, idque juramento firmaret, integra dos ei Virginalis manebat. Nam dos ea tunc tempore Sponſaliorum ei debita. At ſi fateretur præreptam ante ſponſalia ſive vi ſive alitèr, dotis dimidium primò conſtitutæ reſcindebatur. Nam ita *XXV* tantum Sicli ſive centum Zuzi debiti, non quinquaginta Sicli. Ceterùm non omnibus maritis jus hoc poſtulandi competiit. Etenim poſtulatio hujuſmodi primis poſt deductionem amplexibus nitebatur. Et pro regionum diverſitate, ante deductionem interdum Sponſus ſolus ex more recepto ſola cum ſponſa horæ ſpatio convenire ante eodem in conclavi ſimùl permitti ſolebat, qui mos alibi non obtinuit. Scilicet diverſitas heic morum Judææ & Galilææ. Gemara Hiero-

(a) *Vide Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 11. & adjectas commentationes & Obad. Bartenor. ad Miſnam tit.* Cethuboth *cap. 1.*

tis Paſcha hoc facere non liceat. Similitèr in Dominica proxime poſt Feſtum Pentecoſtes licitè celebrantur Nuptiæ, quia dies Pentecoſtes octavum diem non habet. Sic item expreſſim Guilielmus Linwodus [a] aliique juris Pontificii periti, tameſi non deſit inter eos controverſia de ipſa Dominica Trinitatis, ſeu ea, quæ Pentecoſten proxime ſequitur, aliis hanc includentibus, excludentibus aliis. Qua de re DD. ad c. *Capellanus* Extr. tit. *de Feriis.* Verùm aliter (b) atque aliter tempora heic obſervata, idque pro ſeculorum, locorum, opinionum diſcrimine ex jam dictis liquet. Et ſanè in Manuali veteri apud Noſtrates ſecundum uſum Eboracenſem negatur libertas Matrimonii celebrandi in Dominica Trinitatis. Sed mos ille ex Rituali Anglicano jam oſtenſus etiam poſt exutam Pontificis Romani heic poteſtatem in noſtra tempora ita duravit, ut dierum ſpatiis jam dictis nemo impunè Nuptias celebrare poſſet, citra indultum Epiſcopalem. Etiam in Reformatis aliquibus Eccleſiis, ubi planè evanuit Canonum illorum vis, ſtatuitur, ut diebus, quibus celebratur Cœna Dominica, ſolennitate Nuptiali abſtineatur, ut ſuprà monetur. Temporibus autem jam dictis Nuptias interdictas eſſe palàm liquet, [maximè ex Scholaſticis qui in illud Petri Lombardi jam citatum ſcribunt] non ita diſſimiles ob cauſas ab eis, quæ ſuprà afferuntur ex Ebræis, pro non ita diſſimili aliis in temporibus Nuptiarum apud ſe interdictione. Sunt item in gradibus Conſanguinitatis Affinitatisq; quà nuptiis impedimento ſint, definiendis, ratione Publicæ Honeſtatis habenda, Sponſorum Ætate legibus præſtituenda, Cultu Diſpari, Conditione Servili, Deductione, Anno Luctus, Metu, Vi, Conditionibus in re matrimoniali, haud pauca apud Legislatores Scriptoresque Chriſtianos obvia, quæ quoties undiquaque mori Ebraico conſona non ſint, ſatis ſunt interim tum analoga tum cognata. Sed de hiſce hactenus.

[a] *In Conſt. Provinc. C. Quia ex tit. de clandeſtina deſponſatione verb. ſolennizationem, & C. quia quidam tit. de Decimis verb. Nubentium ſolenniis, ubi legendum* ad octavam Epiphaniæ excluſive. (b) *Videſis item Alphonſum à Vera Cruce in ſpec. Conjug. part. 1. art. 14.*

LIBRI SECUNDI FINIS.

UXOR

UXOR EBRAICA

Seu De

NUPTIIS ET DIVORTIIS,

EX

JURE CIVILI

Veterum Ebræorum.

LIBER III.

CAP. I.

De Nova Nupta *prærepta* Virginitatis accuſata. *Formula* Actionis *in eam*; Pœnæ, Teſtes. Virginitatis ſigna, *ſeu teſtimonia*. Benedictio ſolennis *ubi ea reperta*.

Ritè conjunctis, in libro ſuperiore, Marito & Uxore Ebraicis, Sponſaliorumque & Nuptiarum Solennibus tum oſtenſis, tum cum moribus Paganorum, Chriſtianorum, Mahumedanorum plerunque collatis; ſequitur, ut de eis, quæ ex ipſo jure conjugali oriebantur, videamus. Sunt ea, aut quæ ad Quæſtionem poſt Nuptias de *Prærepta* ante Deductionem ſeu Primos Amplexus conjugales *Virginitate* attinent, aut ad *Immunitatem novo marito* indultam, aut ad *Mutua* ex ipſa matrimoniali obligatione *conjugum Officia Juraque Mutua*, aut ad *Adulterium* ejusque *Pœnas*, *Zelotypiam*, *Pudicitiamque*, harumque examen, aut demùm ad *Divortia* eorumque cauſas uſumque. Quæſtio illa de *Virginitate prærepta* ſacræ legis nitebatur ſermone, qui ita ſe habet (a). *Si quis duxerit uxorem & ingreſſus fuerit ad eam & odio cœperit eam habere, & impoſuerit ei opprobrium verborum, protuleritq; contra eam nomen malum* ſeu *infamiam ac dixerit, cum duxiſſem mu-*

(a) *Deut. 22. 13.*

lierem illam & ingreſſus eſſem ad eam, non inveni virginem; ut vulgata, ſeu *non inveni in ea ſigna virginitatis* (ſeu *virginitates*, quod respondet Ebræo בתולים, uti etiam Helleniſtarum vocabulum heic παρθένια; tantundem verſiones ferè ceteræ Orientales; Judæi Hiſpanienſes *eſtoſſedades*, id eſt *doloris ſigna*) *ſumant pater puellæ & mater ejus & proferant ſigna virginitatis* (הנערה) *puellæ ad Presbyteros* (Græci τὴν Γερουσίαν *Senatum*) *Civitatis, qui ſunt in porta, dicetque pater puellæ ad Presbyteros, hanc filiam meam dedi viro illi in uxorem cœpitque eam odio habere; & ecce ipſe imponit ei opprobrium verborum, dicens, non inveni in filia tua Virginitates*, ſeu *Virginitatis ſigna; hæc verò ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ; & expandent veſtimentum* (τὸ ἱμάτιον, ut Græci, quos ſequitur vulgata) ſeu *ſindonem* (*in Ebræo* השמלה, quod tum pro veſte tum pro *Syndone* ſeu *linteo*, ſuper quod cubant prima nocte Sponſi ſumitur; Judæi Hiſpanienſes *la ſavana*) *coram Presbyteris Civitatis, accipientque Presbyteri Civitatis virum illum & caſtigabunt eum* (in Ebræo יסרו אותו, quod idem ſonat, uti & Helleniſtarum παιδεύσουσιν αὐτόν; ſed paraphraſes Chaldææ habent ילקון, *verberabunt*, uti etiam legitur in vulgata, quod & conſonum eſt Magiſtrorum interpretationibus) *condemnabuntque eum centum argenteis* (Siclis) *quos dabunt patri puellæ, eo quod produxit nomen malum contra virginem* (Codex heic Samaritanus בתולות *virgines*) *Iſrael, habebitque eam in uxorem, nec poterit dimittere eam cunctis diebus ſuis. Quod ſi verum eſt verbum illud, & non inventa ſint ſigna Virginitatis in puella* (ſeu ut vulgata, *non in puella inventa eſt virginitas*) *ducent puellam ad oſtium domus patris ſui, obruentque eam viri Civitatis illius lapidibus ut moriatur, quia fecit nefas in Iſrael fornicando in domo patris ſui, removebisque malum de medio tui.* Legem hanc nec ad minorem annis duodecim ac die unico, quam קטנה nuncupant, nec ad majorem annis (a) præter ſex menſes duodecim, quam בוגרת appellitant, id eſt,

(a) *Maimonid. hal.* Naira Bethula *cap.3. & halach.* Ishoth *cap.10. vide Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.4. fol.46*, a. *& Moſ. Mikotzi præc. affirm. 55. &c.*

Digitized by Google

eſt, *plenæ pubertatis puellam* attinere volunt. Eo ſcilicet quod de נער & נערה ſeu *puella* quæ *juvencula* eſt, atque inter illas ætates (a) conſtituta, verba expreſſim fiunt. Centum Sicli, ſi orba eſſet puella, non patris hæredibus, ſed ipſi debebantur. Quod verò ad ætatem, quam memoravimus, attinet, ſi de Virginitate præcepta quæſtio à marito fieret poſt plenam uxoris pubertatem, ætatis intervallo ab alio devirginatam fuiſſe, ad eam pœna legis attinebat, eo ſcilicet quod tempore ætatis in lege deſignatæ rea fuiſſet. Nec tamen in ejuſmodi ſpecie ſive verberibus ſive mulcta, ſi culpâ careret uxor, puniebatur maritus, quia plenæ pubertatis uxorem, non juvenculam ſeu נערה diffamârat. Neque ad puellam ſive vi ſive illecebris ab ipſo compreſſam, juxta ea quæ libro (b) primo dicta ſunt, pertinuit hæc lex, neque ad aliquam, quæ ex ipſa origine non eſſet Iſraelitis, aut cui dos quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum, ſecundum id, quod ſuperius (c) eſt oſtenſum, non erat ex more ante nuptias præſtituenda. Nec demùm ad virginem, quæ ante ſponſalia erat devirginata, legem volunt ſpectare. Adeo ut niſi inter Sponſalia & primos amplexus devirginaretur, querelæ huic locus non admitteretur. Et ubi maritus pœnâ legis immunis erat, etiam & uxorem heic repudiare ei erat integrum, alias non repudiandam; ut ex legis verbis liquet. Per Presbyteros Civitatis, *γερουσίαν* ſeu *Senatum* (ſic enim tam Philoni (d) quam Græcis Interpretibus nuncupantur) intelligunt (e) tantummodo tribunalia XXIII. virorum, penes quos erat judiciorum *capitalium* pœnaliumque in urbe qualibet cognitio. Scilicet & heic judicium erat de uxore capitale. Id quod in Sacro ſermone dicitur הוצאת שם רע *prolatio nominis mali* ſeu *infamiæ*, erat ipſa ſ'actio, qua ea de re utebatur in foro maritus. Formula ejus hujuſmodi erat.

נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי
על הדבר נודע לי שזינתה תחתי אחר שארסתיה ואלו הן
עידים שזינתה בפניהם.

(a) *De hac diſtinctione videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in bona defuncti cap.* 9. (b) *Cap. ult.* (c) *Lib.* 2. *cap.* 9. (d) *De legib. ſpecial. quæ ad adult.* (e) *Miſna tit.* Sanhedrin. *cap.* 1.

lierem illam & ingreſſus eſſem ad eam, non inveni virginem, ut vulgata, ſeu *non inveni in ea ſigna virginitatis* (ſeu *virginitates*, quod reſpondet Ebræo בתולים, uti etiam Helleniſtarum vocabulum heic παρθένια; tantundem verſiones ferè ceteræ Orientales; Judæi Hiſpanienſes *eſtoſſedades*, id eſt *doloris ſigna*) *ſumant pater puellæ & mater ejus & proferant ſigna virginitatis* (הנערה) *puellæ ad Presbyteros* (Græci τὴν Γερουσίαν *Senatum*) *Civitatis, qui ſunt in porta, dicetque pater puellæ ad Presbyteros, hanc filiam meam dedi viro illi in uxorem cœpitque eam odio habere; & ecce ipſe imponit ei opprobrium verborum, dicens, non inveni in filia tua Virginitates*, ſeu *Virginitatis ſigna; hæc verò ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ; & expandent veſtimentum* (τὸ ἱμάτιον, ut Græci, quos ſequitur vulgata) ſeu *ſindonem* (*in Ebræo* השמלה, quod tum pro veſte tum pro *Syndone* ſeu *linteo*, ſuper quod cubant prima nocte Sponſi ſumitur; Judæi Hiſpanienſes *la ſavana*) *coram Presbyteris Civitatis, accipientque Presbyteri Civitatis virum illum & caſtigabunt eum* (in Ebræo יסרו אותו, quod idem ſonat, uti & Helleniſtarum παιδεύσουσιν αὐτὸν; ſed paraphraſes Chaldææ habent וילקון, *verberabunt*, uti etiam legitur in vulgata, quod & conſonum eſt Magiſtrorum interpretationibus) *condemnabuntque eam centum argenteis* (Siclis) *quos dabunt patri puellæ, eo quod produxit nomen malum contra virginem* (Codex heic Samaritanus בתולות *virgines*) *Iſrael, habebitque eam in uxorem, nec poterit dimittere eam cunctis diebus ſuis. Quod ſi verum eſt verbum illud, & non inventa ſint ſigna Virginitatis in puella* (ſeu ut vulgata, *non in puella inventa eſt virginitas*) *ducent puellam ad oſtium domus patris ſui, obruentque eam viri Civitatis illius lapidibus ut moriatur, quia fecit nefas in Iſrael fornicando in domo patris ſui, removebiſque malum de medio tui.* Legem hanc nec ad minorem annis duodecim ac die unico, quam קטנה nuncupant, nec ad majorem annis (a) præter ſex menſes duodecim, quam בוגרת appellitant, id eſt,

(a) *Maimonid. hal.* Naira Bethula *cap.3. & halach.* Iſhoth *cap.10. vide Gemar.Babylon.ad tit.* Cethuboth *cap.4.fol.46.*a.*& Moſ.Mikotzi præc.affirm.55. &c.*

eſt, *plenæ pubertatis puellam* attinere volunt. Eo ſcilicet quod de נער & נערה ſeu *puella* quæ *juvencula* eſt, atque inter illas ætates (a) conſtituta, verba expreſſim fiunt. Centum Sicli, ſi orba eſſet puella, non patris hæredibus, ſed ipſi debebantur. Quod verò ad ætatem, quam memoravimus, attinet, ſi de Virginitate præreptà quæſtio à marito fieret poſt plenam uxoris pubertatem, ætatis intervallo ab alio devirginatam fuiſſe, ad eam pœna legis attinebat, eo ſcilicet quod tempore ætatis in lege deſignatæ rea fuiſſet. Nec tamen in ejusmodi ſpecie ſive verberibus ſive mulcta, ſi culpâ careret uxor, puniebatur maritus, quia plenæ pubertatis uxorem, non juvenculam ſeu נערה diffamârat. Neque ad puellam ſive vi ſive illecebris ab ipſo compreſſam, juxta ea quæ libro (b) primo dicta ſunt, pertinuit hæc lex, neque ad aliquam, quæ ex ipſa origine non eſſet Iſraelitis, aut cui dos quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum, ſecundum id, quod ſuperius (c) eſt oſtenſum, non erat ex more ante nuptias præſtituenda. Nec demùm ad virginem, quæ ante ſponſalia erat devirginata, legem volunt ſpectare. Adeo ut niſi inter Sponſalia & primos amplexus devirginaretur, querelæ huic locus non admitteretur. Et ubi maritus pœnà legis immunis erat, etiam & uxorem heic repudiare ei erat integrum, alias non repudiandam; ut ex legis verbis liquet. Per Presbyteros Civitatis, *γερουσίαν* ſeu *Senatum* (ſic enim tam Philoni (d) quam Græcis Interpretibus nuncupantur) intelligunt (e) tantummodo tribunalia XXIII. virorum, penes quos erat judiciorum capitalium pœnaliumque in urbe qualibet cognitio. Scilicet & heic judicium erat de uxore capitale. Id quod in Sacro ſermone dicitur הוצאת שם רע *prolatio nominis mali* ſeu *infamiæ*, erat ipſa actio, qua ea de re utebatur in foro maritus. Formula ejus hujusmodi erat.

נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי
על הדבר נודע לי שזינתה תחתי אחר שארסתיה ואלו הן
עדים שזינתה בפניהם.

 Cum

(a) *De hac diſtinctione videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in bona defuncti cap. 9.* (b) *Cap. ult.* (c) *Lib. 2, cap. 9.* (d) *De legib. ſpecial. quæ ad adult.* (e) *Miſna tit.* Sanhedrin. *cap. 1.*

Cum Juvencula hac, ſeu *puella nondum plenæ pubertatis, ut maritus concubui & minimè in ea reperi Virginitates* ſeu παρθένια, *& inquiſitione ea de re factâ, innotuit mihi, eam ſtupri ream fuiſſe in me, poſtquam deſponſata eſt mihi, & hi ſunt teſtes oculares, quod ſtupri hujuſmodi rea ſit.*

Puellâ pro tribunali auditâ, examinabantur teſtes, qui ſi ſtuprum juxta mariti inſtitutam actionem ſatis probarent, lapidatione ea puniebatur, ſi non ex genere eſſet Sacerdotali. Tunc enim vivicomburii (a) pœna erat, uti & rectè diſtinguit [b] Joſephus. Sin verò perjurii teſtes, aliis è contrà à Patre ſeu pro puella adductis, convincerentur, abſolutâ uxore, pœna legis utraque Marito infligebatur, & teſtes perjuri lapidabantur. Eâdem nimirum pœna [ut aliis plerunque in judiciis capitalibus] qua crimen, cujus illi teſtes perjuri, fuiſſet luendum. Idem jus obtinuit, ſi denuò perjurii à teſtibus aliis à marito adductis convincerentur illi adducti à patre ſeu pro uxore. Etenim tunc & hi, uxore rea peractâ, morte itidem plexi. Si verò actionis formulæ maritus aut non inſeruiſſet, ſe concubuiſſe, tametſi dixiſſet virginem ſe eam non comperiſſe, aut hiſce dictis non adjeciſſet poſt Sponſalia eam ream fuiſſe, aut demùm non adduxiſſet ipſe teſtes, tametſi ſponte adveniſſent, ipſe formulâ cecidiſſet; ſed intereà legis pœna liber. At verò teſtes etiam illa in ſpecie ultimo plectendi ſupplicio. Vide quæ de Paranymphorum officio huc ſpectante ſuperiùs (d) diximus. Quod verò habetur in lege de Sindone ſeu veſtimento expandendo, quo parthenia indicarentur, uti etiam & verba illa patris puellæ *hæc ſunt virginitiis filiæ meæ ſigna* receptiori (e) ſententiâ intelliguntur de teſtibus Virginitatis, qui ex ſindone (ſignantiùs heic, velut eo quod ſubinde probationem ſuppleret manifeſtiſſimam compendioſamque, memorata) aliterve rem explicarent in forum adductis non de ipſa ſindone ibi revera nedum ſemper expanſa, nec quidem de perpetuâ Nymphæ ſeu Hymenis virginei admiſſione, de quo Anatomici obiter.

(a) *Levit.21.9.* (b) *Lib.4.cap.9.* (c) *Miſna tit.* Maccoth *cap.1. & tit.* Sanhedrin *cap.10. ex lege Deuteron. 19. 18.* (d) *Lib.2. cap.16.*
(e) *Maim.halach.* Naira bethula *cap.3. ſed & vide Paul.Fag. ad Chald. Paraphraſ.Deut.22. & Liranum.*

Digitized by Google

tet. Certè Mahumedani Africani ejuſmodi quid primis in Virginis amplexibus uſque ad ſanguinem ſemper violari non dubitant, ſi Joanni Leoni (a) fides. Poſitis in thoro Sponſis, *apparatur*, inquit ille, *Convivium, & fœmina quædam pro foribus expectat, donec devirginata Sponſa hic linteolum ſanguine tinctum illi porrigat quod manu geſtans hoſpitibus oſtendit, alta voce clamans, Virginem hactenus incorruptam fuiſſe. Hanc cum aliis quibusdam fœminis, primò ſponſi deinde ſponſæ quoque parentes excipiunt ſplendide. Quod ſi fortaſſe non Virginem fuiſſe reperiatur, mox maximo omnium dedecore Nuptiisque infectis, ad parentes relegatur.* Quod ſane medicorum ex Arabibus ſummis ſententiæ eſt maximè conſonum. Expreſſim Aben Sina (Avicenna vocitatus) membra ſequioris ſexus genitalia deſcribens, inquit (b), וקבל אקתצאצ אלחארית אלבכר יבון פי רקבח ארחם אעשית תנתשג מן ערק ומן רבאטאת דקיקת גרא תנבת מן כל עצו חתי ינהכהא אלאקתצאצ וישיל מא פיהא מן אלרם *Et ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis valdè ſubtilibus ortis ex omni parte, quos deſtruit violator, & fluit quod in eis eſt de ſanguine*, quæ fermè ipſiſſima ſunt, quæ hac de re in libro de Anatomia Vivorum latinè tantum edito ac Galeno falsò adſcripto leguntur. Arabum alii tantundem aſſerunt, aliique (c) aliquot. Sed ut nec apud Hippocratem aut Galenum quid ejuſmodi reperitur, ita nec recentiorum Doctiſſimis admiſſum, ſed inter vulgi errores à Medicis, Juriſconſultis, Theologis ſummis rejectum. Scilicet in cunctis aut ita haberi ut indubitatum Virginitatis ſignum, aut haberi omninò. Qua de re conſulas, ſi placet, præter eos, qui ad Deuteronomium ſcribunt & Anatomicos, Franciſcum Valeſium (d), Marcellum Dona-

(a) *Deſcript. Afric. lib. 3. cap. qui in Matrimoniis.* (b) *Canonis lib. 3. Fen. 21. cap. 1. vide item Rhaſin. lib. 1. cap. 26.* (c) *Vide Soranum apud Oribaſium Collectan. lib. 24. cap. 32. Io. Wier. de Præſtigiis Dæmonum lib. 2. cap. 37. Roderic. à Caſtro lib. 1. Univerſa Mul. Medicina cap. 3. &c. Adde Hincmarum Rhem. de Divortio Hloth. & Teiberga reſp. ad Int. 12.* (d) *De Sacra Philoſoph. cap. 25.*

Donatum (a), Albericum Gentilem (b), Joubertum (c), Paulum Zacchiam in Quæſtionibus Medicolegalibus (d), Carolum Annibalem Fabrotum (e), Severinum Pinæum (f), & Johannem Beverocium (g), à quibus etiam complures, qui huc faciunt, Autores alii indicantur. Certe Joſephus heic [h] de marito tantum ait *δίκην λάχῃ ν αὐτὸς κατηγορείτω χρώμενος εἰς ἀπόδειξιν οἷς ἂν ἔχοι τεκμηρίοις actionem intendat ipſe & accuſet, eis quæ habet ſignis* ſeu *indiciis uſus.* Neque ſane ille aut Philo, ubi (i) hac de re loquitur, quidquam de ſindone in teſtimonium afferenda habet. Vir ſummus Hugo Grotius, veſtimenta heic ſeu linteamina dicta aut ſydones vult *τὰ ἐκμαγεῖα τῶν γυναικείων μολυσμῶν exemplaria* aut *ſigilla* [Pannos reddit Andræas Schottus] *ſordium mulicbrium*, quæ Alexandrinis *φυλακεῖα* nuncupata, quod ſcimus ex Damaſcii vita Iſidori Philoſophi apud Photium (k) & Suida. Et cum in Photianis illis ex Damaſcio excerptis, ſtatim ſequatur, quod Libro ſuperiore (l) notavimus de inſtrumentis Nuptialibus Iſidis Sacerdotis manu conſignandis, verbis eadem de re citatis ſubjicit ille (m) *Apud Hebræos non à Sacerdotibus hæc ſervabantur ſed à Paranymphis, qui ipſis* שושבינים; quaſi mens loci eſſet de τοῖς ἐκμαγείοις ſeu *Sordium mulicbrium* (in primo ut ait ille congreſſu) *ſignis* apud Sacerdotem conſervandis. Certè non video ego, quomodo ad ἐκμαγεῖα omnino Sacerdotis Officium ibi ſpectet. Viderint perſpicaciores. Certè apud Anglos veteres invaluerat opinio illa de hymene Virgineo & ſanguineis, quæ diximus, Virginitatis ereptæ teſtimoniis, quod palàm eſt ex Henrico Bractonio, ubi de Raptu Virginum agens, *quod crimen*, inquit (*) *ſi convincatur, ſequitur pœna, ſcilicet amiſio membrorũ, ut ſit membrum pro membro, quia Virgo dum corrumpitur, membrũ amittit.* Et de Rapta raptorem perſequente, *accedere debet,*

(a) *De Medicæ Hiſt. mirabili lib. 4. cap. 15.* (b) *De Nuptiis lib. 7. cap. 9.* (c) *De error. Vulgi lib. 5. cap. 4.* (d) *Lib. 3. tit. 2. quæſt. 1.* (e) *Exercitat. 3.* (f) *De Virginitatis Notis lib. 1.* (g) *Epiſtolic. Quæſt. Balthaſari Lydio.* (h) *Orig. lib 4. cap. 8.* (i) *Lib de Spec. legib. de Adult.* (k) *Cod. 242.* (l) *Cap. 27.* (m) *Ad Deut. 22. 17.* (*) *Lib. 3. de Corona, cap. 28. §. 1.*

Digitized by Google

debet, ait, *ad villas vicinas & ibi injuriam ſibi illatam probis hominibus oſtendere, Sanguinem & veſtes ſuas Sanguine tinctas &c.* Sed cautiùs Ranulphus Glanvillanus (a), *debet oſtendere ſanguinem, ſi quis fuerit effuſus & veſtium ſciſſiones &c.* Cujacius (b); *An ſit virgo, eſt in difficili ac penè impoſſibili, nec hujus rei uſquam legitur obſtetricibus delatum arbitrium.* Attamen de Virginitate interdum, licet non ſemper, probanda ex matronarum inſpectione non ita diſſentiunt Juriſconſulti (c) Theologique (d); qua de re conſulas inprimis ſi placet, Zachariam Paſqualigum (e). Sed ad Judæos redimus. Si parentes, qui de filia diffamata quererentur, deeſſent, curatorem (f) dabant judices. Et de propinquis heic pariter loquitur Joſephus atque de parentibus. Sed verò quæ ſive anguſtias jam dictas agendi aliquatenus laxant, ſive alias actionis formulas hac de re præſtituunt, habes capite ſequenti. Joſephus (g) autem de viro qui falsò Sponſam heic accuſaverat; τῷ δὲ τολμηρῶς inquit, καὶ προπετῶς ἐπενεγκεῖν αἰτίαν καὶ διαβολὴν πρόστιμον ἐκτινέτω πληγὰς τεσσαράκοντα μιᾶς λειπούσης λαμβάνων καὶ πεντήκοντα σίκλους ἀποτινέτω τῷ πατρί. *Vir temeritatis & petulantiæ, qua inſontem Uxorem detulit, pœnas luat quadraginta una minùs plagis acceptis, & quinquaginta Siclos puellæ patri nomine mulctæ perſolvat.* Hæc ſunt verbera quorum in lege ſacra mentio. De numero eorum ipſiſſimo qui heic apud Joſephum, tum Magiſtri (h) tum quæ in Epiſtolis (i) Paulinis habentur conſentiunt. Ubi verò reperta ſunt manifeſta Virginitatis ſigna, non ſine Benedictione ſolenni ea ſumma cum lætitia agnoſci ſolebant, ſi fides ritualibus (k) in quibus Benedicto illa occurrit. ברוך אתה יי. אלהינו מלך העולם אשר צג אנה בגן עדן שושנת

(a) *De legib. & Conſuet. Angl. lib. 14. cap. 6.* (b) *Obſervat. lib. 17. cap. 27.* (c) *Gloſ. ad Cauſ. 27. queſt. 1. cap. 4. Nec aliqua Bald. in c. 4. propoſuiſti. extr. tit. de Probationibus, Pactanus, lib. 2. de Prob. c. 2. &c.* (d) *Cyprian. Epiſt. 62. Sanchez de Matrimonio, lib. 8. diſp. 109.* (e) *Deciſ. Moral. 221. & 222.* (f) *Aben Ezra ad Deut. 22.* (g) *Originum, lib. 4. cap. 8.* (h) *Videſis Miſn. tit.* Maccoth. *cap. 3. & I. Buxtorf. in epiſt. ad Bibliothec. Rabbinicam.* (i) *D. Paul. 2. ad Corinth. cap. 11. verſ. 24.* (k) *Seder* Tephiloth *Judæor. Hiſpanien. pag. 351. b.*

שושנת העמקים בר׳ ימשול׳ זר במעין החתום על כן אילת
אהבים זרע קדש שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך אתה
יי הבוחר באברהם ובזרעו אחריו id eſt, *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui ſtatuiſti nucem in horto Eden ſeu in paradiſo, liliumque convallium. Non dominabitur alienus in fonte ſignato. Propterea Cerva amorum ſemen ſanctum ſervavit in munditia, & ſtatutum non violavit. Benedictus ſis Domine qui elegiſti Abraham & poſt eum ſemen ipſius.* Allegoriæ è Canticis (a) ſumuntur & Proverbiis (b) Salomonis.

(a) *Cant. cap. 6. 2. & 4.* (b) *Proverb. cap. 5.*

CAP. II.

Poſtulatio, de prærepta Virginitate, ***quâ in novam nuptam ita uti ſolebat*** Marito, ***ut pro*** ejuſce; aſſertionis & Uxoris ***ſive*** negationis ***ſive*** confeſſionis & probationum ***vi, aut*** reſcindebatur Dos Virginea; ***aut ſaltem ad*** vitiatæ ſummam ***minuebatur.***

Ubi ex lege capitali in novam nuptam præreptæ Virginitatis nomine agere aut noluit aut nequibat maritus, integrum ei erat ex receptis moribus ſua duntaxat aſſertione poſtulare eam ſive Præreptæ Virginitatis, ſive primo amplexu ſibi Non Compertæ; non verò criminaliter ſed ideò duntaxat ut, veluti condictione indebiti, dotem ei Virginis nomine conſtitutam quæ dupla, ut oſtenſum eſt, erat ei quæ Vitiatæ debebatur, aut reſcinderet aut pro varia cauſæ qualitate minueret. Sed non ad aliam omninò Virginem præter eam, cui dos Virginalis, ſeu Quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum ſub ſponſalia debebantur, attinuit hic mos. Poſtulatio hujuſmodi (a) phraſi ſolenni טענת בתולים vocatur, quod *objectionem, incuſationem*, ſeu *poſtulationem* de *ſignis* ſeu *teſtimoniis Virginitatis* interpretatur. Argumenta

(a) *Miſna & Gem. tit.* Cethuboth, *cap. 1. Babylon. fol. 9.* b. *Maimonid. halach.* Iſhoth. *cap. 11.*

menta heic Virginitatis, puellarum citra plenam pubertatem, habebantur bina ודוחק דמים *Sanguis & Anguſtia.* Horum ſi alterutrum abeſſet in amplexu primo, præreptæ Virginitatis erat argumentum. Poſt plenam pubertatem alii argumenta volebant ab Anguſtia duntaxat ſumi, alii tantum à ſanguine, quæ eſt ſententia receptior (a). Si argumenta hæc primo defuiſſe amplexu ſua fide aſſeruiſſet maritus, ei, quantum ad hanc agendi formulam, credebatur, etiamſi negaret uxor, niſi aliunde contrarium probare potuiſſet. Nam ſuum erat heic Virginitatem ſuam contra nudam mariti aſſertionem probationibus vindicare. Et præſumebatur falſum non objicere maritum; ſcilicet exiſtimandum non fuiſſe, eum qui epulis nuptialibus ita ſumtus pridie fecerat, ſibi ignominiam aut Sponſæ (quam etiam pro libitu repudiare potuit) infamiam ita falsò eſſe machinatum. Hac in ſpecie, dote principali cadebat uxor, ſed non incremento dotis, niſi ubi ipſa fateretur, ſe ante ſponſalia eſſe vitiatam, aut aliunde juſta probatione tantundem conſtaret. At verò ſi retinere eam volebat maritus, dote illa priori ita deperditâ, neceſſe erat ut aliam *XXV* Siclorum ei, velut vitiatæ conſtitueret. Nam nullo temporis momento qua fieri potuit, ſine dote, uxor erat retinenda, ut aliquoties ſupra eſt memoratum. Si poſtulata fateretur quidem præreptam fuiſſe ſibi Virginitatem, ſed vi poſt ſponſalia fuiſſe compreſſam, idque juramento firmaret, integra dos ei Virginalis manebat. Nam dos ea tunc tempore Sponſaliorum ei debita. At ſi fateretur præreptam ante ſponſalia ſive vi ſive alitèr, dotis dimidium primò conſtitutæ reſcindebatur. Nam ita *XXV* tantum Sicli ſive centum Zuzi debiti, non quinquaginta Sicli. Ceterùm non omnibus maritis jus hoc poſtulandi competiit. Etenim poſtulatio hujuſmodi primis poſt deductionem amplexibus nitebatur. Et pro regionum diverſitate, ante deductionem interdum ſponſus ſolus ex more recepto ſola cum ſponſa horæ ſpatio convenire auteodem in conclavi ſimùl permitti ſolebat, qui mos alibi non obtinuit. Scilicet diverſitas heic morum Judææ & Galilææ. Gemara

 Hiero-

(a) *Vide Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 11. & adjectas commentationes & Obad. Bartenor. ad Miſnam tit.* Cethuboth *cap. 1.*

Hieroſolymitana (a). ביהודה בראשונה היו מייחדין חתן אצל חכלה שעת כדי שיהא לבו גס בה ובגליל לא עשין כן *Antiquitus in Judæa mos obtinuit, ut ſponſus ſolus per horæ ſpatium permitteretur cum ſponſa, ut ſcilicet amor ejus in eam incenderetur.* Quod itidem habent Babylonii (b); ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתן לחופה כדי: שיהא לבו גס בה ובגליל לא היו עושין כן *In Judæa antiquitùs mos obtinuit, ut ſponſus ſolus hora unicâ permitteretur cum ſponſa ante deductionem in thalamum (quod in Galilæa fieri neutiquam ſolet) ut nempè amor ejus erga eam accenderetur.* Ubi igitur mos ejusmodi obtinuit, ut in Judæa, poſtulationi quam diximus locus erat nullus. Nam aut præſumebatur aut ſaltem in dubio poſitum, ſponſum interea ipſum ſponſam devirginâſſe. Miſna etiam (c); האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון בתולים מפני שמתייחד עמה *Qui apud ſocerum ſuum in Judæa ſine teſtibus comederat* (Sponſus, adeoque cum ſponſa) *is nequibat poſtulare uxorem de Virginitate præreptà, eo quod ſolus eam ipſe ſolam convenerat.* Quin nec ubi non adhiberentur paranymphi, qui in thalamo nuptiali pernoctarent, ſecundùm ſuperius (d) oſtenſa, poſtulationi (e) huic locus. Ut verò probationes de ſanguine, qui argumentorum heic alterum habebatur, ritè adhiberentur, quæſtio interdum fiebat, an adverſa puellæ valetudo in cauſa eſſet, quòd non compertus ſanguis, interdum an ex familia, cujus ſexui ſequiori tam menſtruus quam virgineus ſanguis omninò deſſe ſoleret, eſſet oriunda. Viderint heic Medici. Familia ejusmodi nuncupatur Babyloniis משפחת דורקטי ſeu *familia* שאין להן דם נדה ולא דם בתולים *Cujus fœmineo ſexui nec menſes nec ſanguis Virgineus*, ut explicatur in Gemara (f). Alludentes etiam Magiſtri, pro more, interpretantur per דור קטוע id eſt

(a) *Ad tit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 25. col. 1.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *fol. 12.* a. (c) *Tit.* Cethuboth, *cap.* 1. (d) *Lib. 2. cap. ult.* (e) *Gemar. citata.* (f) *Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 10.* b. *vide Buxtorf. Lexic. Chaldaic. col. 582.*

Digitized by Google

id eſt, *generationem ſucciſam* ſeu *deficientem propagationem* : unde & David de Pomis, Medicus Ebræus, explicat per משפחה שהיא כמעט עקרה *familiam ſemiſterilem*, & Talmudici alibi (a), גפן דורקטי habent pro *vite infœcunda.* Hieroſolymitanè pro eodem vocabulo ſubſtituitur מרוקטי aliquoties in Talmude (b) Hieroſolymitano. Quin verò & Tempora poſtulandi erant heic ſingularia. Integrum erat marito per *XXX* dies poſt deductionem à conjugali amplexu abſtinere. Si igitur per id tempus ſatis conſtaret, eam non ita in occulto, remotis arbitris, cum ſponſo fuiſſe, ut inde præſumendum eſſet eum ea rem eum intereà habuiſſe, uſque in trigeſimum diem durabat tempus poſtulandi. Sin vero ita clam conveniſſent, ſtatim ab ejusmodi (c) clandeſtino conventu, uti & ſtatim à primo poſt deductionem amplexu conjugali (quantum per forenſium ſeſſionum dies commodè fieri potuit) aut de Virginitate præreptа erat poſtulandum. aut juri huic planè renunciandum. Sed vero hac de re diſſenſus aliquis reperitur, adeo ut ſint qui velint in ſpecie priori tempus durare usque dum conſtaret eos ita in occulto fuiſſe, nec die trigeſimo finiri.

(a) *Gem. Babylon. ad tit.* Nidda. *cap. 9. fol. 64.* (b) *Tit.* Cethuboth. *fol. 25.* a. (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth, *cap. 13. fol. 111.* & *Maimon. halach.* Ishoth *cap. 11.*

CAP. III.

Novi mariti *Sponſive* immunitas à *deductionis tempore* annua; *ſeu vacatio ab omnimodo ſive* militari *ſeu* civili munere. *Obiter de* recens extructæ domus *ſeu* vineæ recens plantatæ *Domini* immunitate *pari*.

DE novi mariti ſponſive immunitate ſeu Vacatione occurrunt in lege ſacra loci bini. Alter in ſermone à tribunis ad milites habendo, in

do, in procinctu ſcilicet ſtantes; *Vir* (a) *quoque ille, qui deſponſavit ſibi uxorem & nondum accepit eam, vadat & redeat in domum ſuam; ne fortè moriatur in bello & alius accipiat eam.* Alter in ipſis legibus militaribus, *Cum* (b) *acceperit quisquam uxorem novam, non egredietur ad militiam* (ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה) *nec alia res quæcunque tranſibit ſuper eum, ſed immunis erit in domo ſua anno uno, lætabiturque cum uxore ſua quam accepit.* Loco etiam priori ſimilis fere adjicitur immunitas tam illius, qui domum recens conſtruxerat nec eam dedicaverat, id eſt, ut dominus uſus fuerat, quàm ejus qui vineam plantaverat ולא חללו *& nondum eam profanaverat, communem fecerat, fructum polluxerat,* ſeu ut Helleniſtæ, οὐκ εὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ *fructu illius ſe nondum oblectaverat.* Et de ſponſo qui deducturus erat ſponſam & de eo qui jam recens aut intra annum deduxerat, velut unicam legem ex utroque loco natam faciunt. Quemadmodum etiam Joſephus (c) qui tam τοὺς μνηστευσαμένους *Sponſos,* quam νεωστὶ γεγαμηκότας *qui nuper uxores duxerant* ex lege immunes fuiſſe ait, & rectè vertit Ruffinus vetus ejusdem interpres; pro quo in verſione recentiori male ſubſtituitur. *qui deſponſata uxore nondum eam domum duxerunt.* Quin, tam de eo (d) qui viduam quam qui Virginem ſibi duxerat ſpoponderatve ducturus ſumitur; tametſi Philo (e) expresſim de παρθένον ἐγγυησαμένῳ ſeu *de eo qui Virginem haberet deſponſatam* legem capiat. Etiam Levirum, cui fratria ex lege accipienda, contineri heic volunt. At verò non eum qui à ſe ipſo repudiatam denuò duxerat. Quia nempè illa non erat uxor nova; quæ ſunt verba legis. Neque intelligunt de eo, qui ſibi interdictam duxerat aut ſpoponderat, veluti ubi Pontifex viduam aut ſive is ſive alius quicunque Sacerdos repudiatam, profanam aut ſcortum duxerat. aut Iſraelita Mamzeram, aliusve ejusmodi aliam, juxta ea quæ de interdictis conjugiis libro primo oſtenduntur. Qui verò legis bene-

(a) *Deut. 20. 7.* (b) *Ibid. 25. 5.* (c) *Lib. 4. cap. 8.* (d) *Miſna tit.* Sota *cap. 8.* Sepher Siphri *col. 186. & 203. Maimonid. hal.* Melakim, *cap. 7. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 121.* (e) *Lib.* περὶ ἀνδρείας.

beneficio gaudebant, integro à deductione anno non ſolum à militia (ſed non ſine temperamentis mox adjectis) immnnes erant, verum etiam ab omnimodo munere civili, quod publicum erat, veluti tributo, vigiliis. Illud legis, *nec alia res quacunque tranſibit ſuper eum &c.* Helleniſtis explicatur per οὐκ ἐπιβληθήσεται αὐτῷ οὐδὲν πρᾶγμα, ἀθῷος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ &c. *Nulla injungetur ei res, immunis erit* ſeu *damni expers in domo ſua &c.* Ubi etiam habet vulgata, *nec ei quippiam neceſſitatis injungetur publicè, ſed vacabit absque culpa domui ſuæ, ut anno uno lætetur cum uxore ſua.* Qui formidoloſi ac puſillanimes ſive è delectu ſive è turmis redibant (ſecundum illud in Tribuni oratione; *puſillanimis* (a) *& formidoloſus vadat & redeat ad domum ſuam, ne diſſolvat cor fratrum ſuorum ſicut cor ſuum*) eorum erat, commeatum, aquam, id genus alia nihilominus exercitui ſubminiſtrare, itinera ſternere, ſtationes apparare. Ceterum etiam hiſce univerſis Sponſus anno ſuo primo erat immunis. Sed diſtinguendum eſt heic de Belli genere. Aliud erat מלחמת מצוה *bellum ex præcepto divino gerendum*, aliud מלחמת הרשות *bellum ultroneum* ſeu *arbitrarium.* Utrumque genus alibi (b) fuſiùs explicatur. Sponſi hanc immunitatem ad primum genus attinuiſſe nolunt, ſed tantum ad ſecundum. Miſna (c);

במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצות הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה

Quæ verba (de immunitate militiæ) *intelligenda ſunt de Bello ultroneo. Ceterùm in bellum quod ex præcepto* (divino) *gerendum erat, univerſis erat proficiſcendum, etiam ſponſo è cubiculo ſuo & ſponſa è ſuo thalamo.* Puellam ſibi ſpoponderat miles in diem, veluti in anni exitum. Ante diem fieri nequibat deductio, unde nec immunis erat ex hac lege. Cedit dies (d), dum in caſtris agit. Exautorandus erat, ut ad ſponſam deducendam rediret & nuptiarum primitiis anno deinceps integro frueretur. Annuum illud tempus ipſo legis ſermone nec ei qui

(a) *Deut.* 20. 8. (b) *Vide Guil. Schickard. de Jure Regio cap.* 5. *& lib. noſtrum* 6. *de Jure Naturali & Gent. cap.* 12. (c) *Tit.* Sota *cap.* 8. (d) *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 7.

Digitized by Google

qui vineam plantaverat nec qui novas conſtruxerat ædes indulgetur. Neque ubi id ſponſo tribuitur, ulla eorum fit mentio. Attamen utrique ſuus itidem erat ex receptiſſimo vetuſtiſſimoque legis de ſponſo latæ interpretamento annus utendi fruendi; adeò ut quanto tempore & quo modo immunis erat, apud novam nuptam maritus novus, tanto & eodem (a) undiquaque immunis ageret in novis ædibus Dominus, & in vinea nova vinitor. Nec ſolum de recèns extructis ædibus legem capiunt, ſed de recèns etiam acquiſitis, veluti ſucceſſione, emtione, donatione. At vero de nullis quæ non habitationi idoneæ eoque nomine poſſeſſæ. Quin & diſertè memoratur Joſepho (b) heic χρόνος ἀπολαύσεως οἰκιῶν ἐνιαύσιος *annuum tempus ædium fruendi*, veluti Domino novo ex jure competens. Nulla autem in hiſce ratio habita ædium extra Terram Sanctam extructarum, uti nec vineæ extrà plantatæ. Nec verò ſolum vineam heic intelligi volunt, ſed qualemcunque locum arboribus frugiferis ſeu אילני מאכל uti vocant, id eſt *arboribus cibi* nuper conſitum; modo quinque minimùm conſererentur. Conſitori verò immunitatis ſuæ annuæ initium auſpicandum (c) erat à fine anni à conſitura tertii. Nimirùm annis tribus primis, fructus, ut immundi, interdicti (d). Quarti fructus, Numini ſacri, aut ipſi Hieroſolymis comedebantur aut parte pretii quinta (e) adjectâ redimebantur; adeò ut annus eos rite profanandi ſeu pollucendi quartus haberetur à conſitura. Sed hæc obiter.

(a) *Miſna tit.* Sota *cap. 8.* (b) *Lib. 4. cap. 8.* (c) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *fol. 22. col. 4. §. 5. & Iarch. ad Levitic. 19.* (d) *Levit. 19. 23.* (e) *Ibid. 27. 31.*

CAP. IV.

De mutuis *Conjugum* Officiis *ac* Juribus; Decem *quibus* Maritus Uxori, Quatuor *quibus ipſa* Marito *obligabatur. Et quomodo Jura illa ad* Uxores *interdictas attinerent. Obiter de* Donationibus *inter* Virum & Uxorem.

Officia

OFFicia conjugum mutua atque mutua cura (præter amorem honoremque conjugalem (a), mores uxoris pudicos, id genus alia) ejusmodi erant, ut ſive virgo uxor tempore Sponſaliorum eſſet, ſive devirginata, ſive major, ſive minor, ſive Proſelyta, ſive Libertina, Decem Obligationum generibus (b) maritus uxori & Quatuor ipſa viro teneretur. E Decem hiſce Tria ipſo legis ſacræ ſermone nituntur; reliqua ſeptem ex majorum ſancitis orta ſunt. Tria illa occurrunt in lege lata de ancilla Ebræa Domini filio deſponſata; *Si filio* (c) *deſponderit eam, juxta morem filiarum aget cum ea. Et ſi alteram duxerit ſibi*, שארה כסותה ועונתה לא יגרע id eſt, *victum ejus* ſeu *alimoniam, operimenta* ſeu *veſtimenta ejus* (quibus adjungunt utenſilia ac domicilium, ut mox oſtenditur) *& conjugale debitum non minuet. Et ſi Tria iſta non exhibuerit ei, egredietur illa gratis absq; pecunia.* Apud Helleniſtas vocantur τὰ δέοντα, ὁ ἱματισμὸς καὶ ὁμιλία αὐτῆς, ſeu *neceſſaria, veſtimenta & congreſſus ejus maritalis.* Nam ὁμιλία ibi, uti apud Ariſtotelem, Lucianum, alios Græcorum, etiam uti apud Latinos *congreſſus*, ipſum ſignificat concubitum. In verſione ſubſtituitur ibi *converſatio ejus*. Vulgatus, *providebit puella nuptias, veſtimenta & pretium pudicitiæ non negabit*. At neque quod *nuptiis* nec quod *pudicitiæ pretio* reſpondeat, habetur (d) in origine. Auguſtinus Steuchus heic; *Alimentum ſuum & veſtimentum & tempus nubendi non auferet*. Atque addit, *utque ita etiam exponit Rabbi Salomon*. Quod non malè, ſi *nubere* pro eodem ipſo qvod eſt *concumbere* ibi ſumat. Nam Rabbi Salomon expreſſim עונתה (quod ibi tertium, verbotenus *tempus ſuum præfinitum* interpretatur) vertit ſeu expli-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchim, *cap. 1. fol. 31.* b. *& Maimon. halach.* Ishoth, *cap. 15. ſub finem.* (b) *Miſna tit.* Cethuboth, *cap. 4. & Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 12. & Miſna & Gemar. cit.* Cethuboth, *cap. 6. Moſ. Mikotzi præcept. affirmat. 48.* (c) *Exod. 21. 9. & 10.* (d) *Videſis Sixtinum Amama in cenſum Vulgatæ, in Exod. cap. 21. & Nicol. Lyram ibidem.*

cat (a) תשמיש *concubitum* ſeu debitum, quod vulgò vocatur *conjugale*. Alııs idem innuentibus (b) per עונת תשמיש המטה *tempus quo in lecto concumbitur*. Pro tertio heic (nam de binis prioribus conſentiunt ſatis univerſi præter vulgatam) habet Saadias אוקאתהא seu *tempora ſua præfinita*. Arabs Erpenianus וקתהא quod ejusdem eſt ſingulare. Nondum verò editus penes me Arabs (c) מצגעהא *concubitum ſuum*; cui conſonus eſt Arabs Romæ pridem editus. Judæi Hiſpanienſes, *ſu ora*. Jurisconſulti autem Ebræi de concubitu ſeu quod conjugalo debitum vocitamus, locum hunc plerunque accipiunt, atque apertiùs explicant per לבא עליה כדרך כל הארץ *Ut* (d) *ingrediatur ad uxorem maritus juxta hominum morem*, ſeu *morem univerſæ telluris*. Paraphraſes etiam Chaldææ, ac Hieroſolymitanæ adſtipulantur. Nullibi demùm de pudicitiæ heic pretio (quod in vulgata) veſtigium habetur apud Orientales. Adverte etiam quæ de hiſce occurrunt in formula Dotis conſtituendæ ſuperius (e) oſtenſa. Peculiare jus hoc faciunt filiarum Iſraelis ſeu Iſraelitidum etiam dum conditionis erant ſervilis. Et expresſim (f),

דבר מזה לא הורה במצות בני נח ולא בתקנות העמים

Nihil horum reperitur inter præcepta Noachidarum, ſeu *quæ omnium hominum ſunt communia, nec inter inſtituta Gentium*. Quod debitum conjugale dicitur ex hac lege, quæ velut ſedes habetur primariorum mariti erga uxorem officiorum, id ἡ ὀφειλομένη εὔνοια ſeu *debita benevolentia* nuncupatur (g) Paulo Apoſtolo. *Ut* ſcilicet, quod ait Eraſmus, *rem parùm verecundam verecundè notaret*. Syrus ibi, *vir uxori*-

(a) *Ad Exod.* 21. 11. (b) *Abarbinel in Pirush. fol.* 179. *col.* 1. (b) *Vide Aben Ezra ad Exod.* 21. 11. *& Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 47. b. *gloſſ. ibid. Moſem Mikotzi præcept. Negat.* 81. *& Affirmat.* 48. *præter comment. alios ad Miſnam tit.* Cethuboth c. 4. *& ad Exod. cap.* 21. (d) *Maimonid. halach. citat. & Gem. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth *cap.* 5. *fol.* 30. *col.* 2. *hal.* 9. (c) *Lib.* 2. *cap.* 10. *pag.* 195. (f) *Abarbinel in* Pirush *fol.* 179. *col.* 1. (g) *Paul. ad Corinth. Epiſt.* 1. *cap.* 7. 9.

uxori ſuæ reddat חובא דמתחיב *amorem quem debet.* Arabs itidem אלוד אלדי יגב להא *Amorem quem debet ei.* Habent ibi codices aliquot Græci τὴν ὀφειλομένην τιμὴν *debitum honorem*, alii ſolummodò τὴν ὀφειλὴν *debitum.* Unde in vulgata legitur *Uxori vir debitum reddat*, quemadmodum legiſſe tum Clementem Alexandrinum (a) tum Tertullianum (b) liquet. Reliqua Septem Tribus jam dictis adjicienda ſunt. I. *ipſa Dos principalis* ſeu עיקר כתובה (juxta ſuperiùs (c) memorata; nam & ſunt qui Dotem ipſam in univerſum lege ſacra ſubniti etiam velint) II. לרפאתה אם חלתה, *ut medicinæ ſumtus præſtet vir ubi uxor ægrotaverit.* III. לפדות אם נשבית, *ut redimat eam ſi capta fuerit*, IV. לקברותה אם מתה *Ut funebres ei præbeat ſumtus ſuperſtes.* V. להיות נזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה עד שתטול כתובתה *Ut alatur ipſa ex ejuſce bonis & in ædibus ejus degat poſt mortem ejus quamdiu vidua fuerit nec dotem acceperit.* VI. להיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה *Ut filiæ ejus ab eo ſuſceptæ ex illius bonis alantur usque dum fuerint nuptæ*, ſeu *deſponſatæ*, VII. ולהיות בניה הזכרים ממנו ירשון כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם *Et demùm ut liberi ejus maſculi ab eo ſuſcepti ſuccedant in dotem ejus præter partes quas cum fratribus inſuper capiunt hæreditatis paternæ.* AtqueSex hæc Doti principali adjecta vocitantur Dotis conditiones ſeu appendices, ut & alibi obiter diximus (c). E Quatuor illis quibus marito uxor ex majorum inſtitutis tenebatur, Primum eſt להיות מעשה ידיה שלו *ut opera manuum ejus*, quodlibetcunq; opificium ejus, *in commodum mariti ac poteſtatem cederet.* Secundum להיות מציאתה שלו *ut quicquid ei caſu poſt*

Hh 2 *Nuptias*

(a) *Stromat. 3. ſub finem.* (b) *Lib. de Pudicitia cap. 16.* (c) *Lib. 2. cap. 9. & 10.* (d) *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap. 2.*

Digitized by Google

Nuptias accederet, mariti fieret. Et Maimonides expreſſim (a), כל המעות שביד האשה בחזקת בעלה אלא אם הבאת ראיה שהן מנדוניתה *Univerſa bona, quæ habet uxor, mariti ſunt, niſi ſi probationem ea attulerit, eſſe ex eis quæ in matrimonium ipſa* (velut dotem in Jure Cæſareo) *contulerat*, aut ex donatis propter Nuptias, ſeu Dote in Jure Ebraico ejusve incremento; quod adjiciendum eſt. Unde manifeſtum ſit, nec donationem inter virum & uxorem apud Ebræos admiſſam. Scilicet poſt Nuptias. Nam inter Sponſum & Sponſam admitti idque neceſſariò liquet ex antè oſtenſis de dotatione dotisque incremento. Poſt Nuptias autem Donatio inter conjuges non admittitur, ne aut munerum expectatione aſſidua minueretur affectus conjugalis, aut ex vario eorum diſcrimine, in perpetua conjugum vitæ conſvetudine, malè penderet. Quæ Juri Cæſareo (b) moribusque paſſim per Chriſtianiſmum receptis ſatis ſunt conſona. Et Sponſum Sponſæ ritè donare liquet ex formulis ad oſtium Eccleſiæ dotandi libro ſuperiori oſtenſis, aliisque alibi (c) occurrentibus. At verò in Commentariis juris (d) noſtri vetuſtis pro judicato habetur, donationem à Sponſo Sponſæ poſt coitum ſed ante Nuptias factam plane irritam fuiſſe. Ratio redditur, eo quod facta eſt, *poſt fidem datam & carnalem copulam & ſic tanquam inter virum & uxorem*. In quantum autem Uxoris nomen reverà induit Sponſa per verba, ut ajunt, de præſenti, ante Nuptias, diſputant Jurisconſulti Theologique obiter, qui tractant conjugalia. Atque ad hanc rem ſpectant, quæ libro afferuntur ſecundo, non pauca. Coitum autem Sponſalia ſequutum etiam Nuptias ſupplèſſe voluere Juriſconſulti noſtrates, qui ita, ut dictum eſt, ſententiam tulere. Certè & in Marculphi formulis, ex ipſis Sponſalibus ſine

(a) *Præter ante citata vide Maimonid. hal.* Gazela Wabda *cap. 17. ſub finem, & halach.* Melua Welua *cap. 2. ad finem. vide Hug. Grot. ad Deut. 22. 3.* (b) *L. 1, 2. & c. 27. & 64. D. tit. de Donat. inter Virum & Uxorem & videſis DD. ibid & Scip. Gentil. de Donationibus ejusmodi lib. 4. c. 1. & 16. & Alberic. Gent. de. Nuptiis lib. 7. c. 2.* (c) *Videſis Notas Hieron. Bignonii ad Marculph. pag. 562.* (d) *16. 16. Hen. 3. ſeu 1236. Fitzherb. tit.* Feſſements t faits 117.

Digitized by Google

ſine Nuptiis affinitatem contrahi planè admittitur. Libelli ibi (a) Dotis verba ſunt; *Donat ille* (Pater) *honeſta puellæ Nurui ſuæ illi, Sponſæ filii ſui illius, ante diem Nuptiarum, donationiſque animo transfert &c.* Sed hæc obiter. Tertium eſt, שאוכל כל פירות נכסיה בחייה *Ut qualiſcunque ſubſtantia uxoris, dum ſuperſtes fuerit, uſuſfructus in mariti cederet commodum.* Quod interim qua ratione intelligendum, oſtenditur capite nono. Quartum, ואם מתה בחיין יורשנה *atque ut ipſe ſuperſtes ei velut hæres ſuccederet.* Quo modo tam hæc de ſucceſſione maritali quam illa de liberorum ſimul conſiſtant, explicatur in libello (*) de ſucceſſionibus in Bona Defuncti. Tametſi autem Conditiones hæ libello dotali expreſſim non inſerebantur, generalem nihilominùs earum mentionem in eo habes. Hæc autem omnia ita tantùm obtinuere, ut, ſi ipſis Sponſalibus adjectum eſſet pactum ſingulare(b), conjugum alterutrum horum aliquo non iri obligatum, vim ſortiretur ejusmodi pactum, modò nec de Debito Conjugali, nec de Dote principali, nec de Succeſſione Maritali fieret. Ratio tum de Debito Conjugali tum de Dote habetur ex eis, quæ ſupra afferuntur. Ne ſcilicet pactum aliquod ipſi legi ſacræ heic adverſaretur. Nam & Dotem ex lege ſacra pependiſſe voluere aliqui. Hæreditaria autem mariti Succeſſio lege ſimilitèr ſacra, juxta Magiſtrorum ſententiam, nititur; unde nec pacto mutanda. Vide quæ de Succeſſione ejusmodi dicto de Succeſſionibus libello traduntur. Quin vero ad uxorem quæ ex eis eſſet quæ in lege ſunt expreſſa; etiamſi ſine Exciſionis pœna; Negatione interdictæ, nec dos ipſa (c) nec quid aliud è dictis commodis inde pendentibus, mortuo marito, attinebat. Hujusmodi tamen uxor incremento dotis fruebatur. Scilicet hoc pro viri arbitratu adjectum; dos ipſa ſive ex ipſa lege, ut aliqui, ſive è majorum inſtitutis. Quod tamen intelligendum eſt de uxore, quam ſibi ita interdictam ignorabat maritus tempore dotationis. Nam ſi non ignorabat, ut nec ſine dote ejicienda erat divortio,

 ita

(a) *Lib. 2. §. 15. Et vide Tho. Cormer. Cod. Hen. 4. lib. 1. cap. 4. num. 23.*
(*) *Cap. 2. & 17.* (b) *Maimonid. loco citat. & ibid. c. 23.* (c) *Miſnatit.* Cethuboth *cap. 11. Gemar. ibid. Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 24.*

ita ſi ante divortium moreretur maritus, etiam præter dotem alimenta è bonis ejus ei, uti dotalis conditio, erat præſtanda. Idem ſimiliter capiendum de uxore ex Affirmationis vi duntaxat interdicta, ſive ignoraret maritus ſive minimè. At Secundaria, ſive de ejusdem conditione tempore dotationis liqueret ſive neutiquam, ſine dote & omnimodo, præter incrementum, dotali commodo ejicienda erat. Sed de jam dictis juribus ſeu officiis conjugalibus ferè ſingulis ſtatim plura. Hoc intereà monendum, alia quædam eſſe, quæ inter hæc rite ſatis ſint cenſenda. Ceterùm quia diſtributio ſuprà tradita Juriſconſultorum Ebræorum eſt & ad conjugia univerſa regularitèr attinebat, ideo eam ſtrictè retinuimus; quæ ſunt reliqua ſubinde pro re nata occurrentia, prout locus commodiùs permiſerit, etiam interſecturi.

CAP. V.

De Alimentis Uxori *præſtandis, ac* Veſtimentis; Domicilio, Utenſilibus. *Et de* Mariti *in eam* poteſtate, *quà ſive* domi *eam retineret, ſive in* alias *cum ea migraret* ſedes.

UBi ex affectu maritali, ſive Alimenta, ſive Veſtes ſive Debitum conjugale minimè, ut decuit, præſtabantur, licuit uxori in foro adverſus maritum eo nomine agere. Ex ſententia ibi præſtituebantur Alimenta. Si tenuioris eſſet maritus fortunæ, & alimenta in univerſum ex ſententia ei eſſent ita ſubminiſtranda, decernebatur uxori panis quotidianus, qui diebus ſingulis [a] profeſtis שתי סעודות *binis refectionibus*, ſeu prandio ac cœnæ ſufficeret; Sabbato autem, tribus; isque ſive hordeaceus ſive triticeus pro loci & temporis uſu. Et pro more eorum qui è vulgò infimo erant in eodem loco ſeu regione integræ valetudinis ac homines frugi, quantitas ejusdem panis eſt definita. Adjiciebatur aliud edu-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 5. Gem. Babylon. fol. 64.* b. *Hieroſol. fol. 30. hal. 13. & Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 12. Moſes Mikotzi præcept. Aff. 48.*

edulii alicujus genus; velut legumina, olera, quæ cum pane comederentur præter fructus & oleum quod tum cibo inſerviret tum lumini. Etiam & vini aliquantulum, ubi contra morem non erat fœminas vinum bibere. Quin Sabbato caro ſive piſcium ſive quadrupedum ſive volucrum mundorum pro more loci, ei inſuper debebatur. Qualibet item hebdomade מעה כסף לצורכה (a) *obolus argenteus ob neceſſaria ſua* (monetæ noſtræ circa ſeſquidenarium) à marito ei ſolvendus erat; ſeu ut alii (b) לדברים קטנים *ob rerum minutias*, ut nos dicimus to buy pinnes. Hoc non, ut oportuit, ei præſtito, opificium ejus in ejuſce cedebat compenſationem, non, ut aliàs, in mariti commodum. Quod ſi adeo inops eſſet maritus, ut neque hæc poſſet præſtare, ex ſententia forenſi divortio eam ejicere cogebatur, uti & dotem pro bonorum qualicunque copia refundere. Alia autem qui beatiores erant, ut pro opulentia, quâ pollebant, alimenta uxoribus præſtarent, eodem modo decerni ſolebat. Verba Miſnæ; במה דברים אמורים בעני בישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו *Dicta ſunt illa atque intelligenda, de Iſraelitis pauperioribus; ſed dignior quiſque* ſeu *beatior juxta dignitatem* ſeu *opulentiam ſuam*. Si peregrè profecto marito, alimenta ſibi præberi à foro peteret uxor, ante trimeſtre à peregrinationis initio ſeu mariti diſceſſu elapſum, ſententiam ſecundum eam non ferebant. Præſumebatur enim neminem ædes ſuas rebus familiæ victui per tantillum temporis neceſſariis vacuas relinquere. Illo autem tranſacto tempore, involantes ex ſententia fori lictores in bona mariti ea in alimenta uxoris vendebant. Saltem, ſi libellum dotalem apud acta uxor edidiſſet. Nam fuere qui exiſtimarunt, niſi libellus ille ab ea ita ederetur, ut palam conſtaret, eam non à marito profecturo accepiſſe dotem aut eam ei remiſiſſe, locum heic alimentorum petitioni fuiſſe nullum. Ceterùm & uxori ipſi licuit bona ita abſentis mariti ob eandem cauſam vendere nec in foro agere; putatis pòſt rationibus pretii rei venditæ atque alimentorum, ſive redeunte marito, ſive cum exigeret ipſa poſt mortem ejus ab hæredibus dotem ſuam. Mariti item in cuſtodiam traditi bona in uxoris alimenta, vendi jubebat forum,

(a) *Miſna Ibid.* (b) *Iarchius, Bartenorius &c.*

ita ſi ante divortium moreretur maritus, etiam præter dotem alimenta è bonis ejus ei, uti dotalis conditio, erat præſtanda. Idem ſimiliter capiendum de uxore ex Affirmationis vi duntaxat interdicta, ſive ignoraret maritus ſive minimè. At Secundaria, ſive de ejusdem conditione tempore dotationis liqueret ſive neutiquam, ſine dote & omnimodo, præter incrementum, dotali commodo ejicienda erat. Sed de jam dictis juribus ſeu officiis conjugalibus ferè ſingulis ſtatim plura. Hoc intereà monendum, alia quædam eſſe, quæ inter hæc rite ſatis ſint cenſenda. Ceterùm quia diſtributio ſuprà tradita Juriſconſultorum Ebræorum eſt & ad conjugia univerſa regulariter attinebat, ideo eam ſtrictè retinuimus; quæ ſunt reliqua ſubinde pro re nata occurrentia, prout locus commodiùs permiſerit, etiam interſerturi.

CAP. V.

De Alimentis Uxori *præſtandis, ac* Veſtimentis; Domicilio, Utenſilibus. *Et de* Mariti *in eam* poteſtate, *quà ſive* domi *eam retineret, ſive in* alias *cum ea migraret* ſedes.

UBi ex affectu maritali, ſive Alimenta, ſive Veſtes ſive Debitum conjugale minimè, ut decuit, præſtabantur, licuit uxori in foro adverſus maritum eo nomine agere. Ex ſententia ibi præſtituebantur Alimenta. Si tenuioris eſſet maritus fortunæ, & alimenta in univerſum ex ſententia ei eſſent ita ſubminiſtranda, decernebatur uxori panis quotidianus, qui diebus ſingulis [a] profeſtis שתי סעודות *binis refectionibus*, ſeu prandio ac cœnæ ſufficeret; Sabbato autem, tribus; isque ſive hordeaceus ſive triticeus pro loci & temporis uſu. Et pro more eorum qui è vulgò infimo erant in eodem loco ſeu regione integræ valetudinis ac homines frugi, quantitas ejusdem panis eſt definita. Adjiciebatur aliud edu-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.5. Gem.Babylon.fol.64.* b. *Hieroſol.fol. 30. hal.13. & Maimonid. hal.* Ishoth *cap.12. Moſes Mikotzi præcept. Aff.48.*

Digitized by Google

edulii alicujus genus; velut legumina, olera, quæ cum pane comederentur præter fructus & oleum quod tum cibo inſerviret tum lumini. Etiam & vini aliquantulum, ubi contra morem non erat fœminas vinum bibere. Quin Sabbato caro ſive piſcium ſive quadrupedum ſive volucrum mundorum pro more loci, ei inſuper debebatur. Qualibet item hebdomade מעה כסף לצורכה (a) *obolus argenteus ob neceſſaria ſua* (monetæ noſtræ circa ſeſquidenarium) à marito ei ſolvendus erat; ſeu ut alii (b) לדברים קטנים *ob rerum minutias*, ut nos dicimus to buy pinnes. Hoc non, ut oportuit, ei præſtito, opificium ejus in ejuſce cedebat compenſationem, non, ut aliàs, in mariti commodum. Quod ſi adeo inops eſſet maritus, ut neque hæc poſſet præſtare, ex ſententia forenſi divortio eam ejicere cogebatur, uti & dotem pro bonorum qualicunque copia refundere. Alia autem qui beatiores erant, ut pro opulentia, quâ pollebant, alimenta uxoribus præſtarent, eodem modo decerni ſolebat. Verba Miſnæ; במה דברים אמורים בעני בישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו *Dicta ſunt illa atque intelligenda, de Iſraelitis pauperioribus; ſed dignior quisque* ſeu *beatior juxta dignitatem* ſeu *opulentiam ſuam*. Si peregrè profecto marito, alimenta ſibi præberi à foro peteret uxor, ante trimeſtre à peregrinationis initio ſeu mariti diſceſſu elapſum, ſententiam ſecundum eam non ferebant. Præſumebatur enim neminem ædes ſuas rebus familiæ victui per tantillum temporis neceſſariis vacuas relinquere. Illo autem transacto tempore, involantes ex ſententia fori lictores in bona mariti ea in alimenta uxoris vendebant. Saltem, ſi libellum dotalem apud acta uxor edidiſſet. Nam fuere qui exiſtimarunt, niſi libellus ille ab ea ita ederetur, ut palam conſtaret, eam non à marito profecturo accepiſſe dotem aut eam ei remiſiſſe, locum heic alimentorum petitioni fuiſſe nullum. Ceterùm & uxori ipſi licuit bona ita abſentis mariti ob eandem cauſam vendere nec in foro agere; putatis pòſt rationibus pretii rei venditæ atque alimentorum, ſive redeunte marito, ſive cum exigeret ipſa poſt mortem ejus ab hæredibus dotem ſuam. Mariti item in cuſtodiam traditi bona in uxoris alimenta, vendi jubebat forum,

(a) *Miſna Ibid.* (b) *Iarchius, Bartenorius &c.*

Digitized by Google

ſorum. Peregrè profecto marito, in alimenta ſua mutuò ab alio acceperat uxor. Si is præſtito redux affirmarat ſacramento, ſe, cum proficiſceretur, domi, quæ alimentis uxoriis ſufficerent, reliquiſſe, mutuum erat è bonis uxoris tantùm reddendum. Alitèr ab ipſo marito. Nec diſſimile jus de Veſtitu. Præſtituebantur autem, ubi tenuioris fortunæ mariti uxor ex ſententia forenſi erat veſtienda, in veſtimenta ejus, veluti togam, tunicam, induſium, quotannis (a) quinquaginta Zuzi (qui, pro valore eorum metallico juxta ſuperius (b) indicata hac in ſpecie (c) æſtimantur) adeo ut hyeme tantum compararentur nova, æſtivo tempori anteà detritis ſatis inſervientibus. Adjiciebatur item cingulum, capiti operculum, & calcei novi ממועד למועד *à feſto in feſtum*, id eſt ter quotannis ſive in quodlibet feſtorum; Paſchatis, Pentecoſtes & Scenopegiarum. Neque veſtimenta ſolum, ſed & mundus muliebris ſeu ornatus, qualis in more, ei reddendus erat. Hunc הקשט appellant. Ita tamen ut hic ei decernendus non eſſet, peregrè profecto marito. Tunc enim אין לה בעל שתתקשט לו *deerat ei maritus cui ſe ornaret.* Quin domicilium ſeu conclave quadratum, cujus latera minimùm quatuor eſſent cubitorum, cum latrina extrà adjacente, atque utenſilia domeſtica veluti lectus, olla, ſcutula, poculum ex ſententia forenſi ei definiebantur. Ita ſcilicet generatim ſe res habuit. Sed diverſitatis morum & locorum ſingularis ratio ſemper erat habenda, uti etiam mariti opulentiæ atque amplitudinis, juxta quam hæc omnia lautiora. Quin verò qui veſtimentorum ſumtibus erat impar, is cogebatur uxorem divortio ſeparare, dotemque ei pro opum ſuarum viribus numerare; ut etiam de alimentis jam dictum eſt. Cogendus eodem modo erat, quicunque voto negaret uxori ſive alimenta ſive veſtimenta idonea, nec idem intra aut ſtatim poſt trigeſimum diem laxari curaret. Per id tempus (d) curator è vicinis dabatur, qui uxori compararet, quæ voti ratione marito non licuit; poſtmodum è mariti bonis compenſanda. Idem fiebat, ſi profiteretur voto maritus ſe nolle

eam

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.5.* (b) *Lib.4.cap.9.* (c) *Maimonid. halach.* Iſhoth. *cap.13.* (d) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.7. Gem. Babylon. fol.71.* b. *Maimonid. loc. citat. &c.*

Digitized by Google

eam parentes aut propinquos temporibus opportunis inviſere, adeo ut contra morem patrium, quo ſemel in menſe id facere licuit, eam velut carcere domi clauderet, nec votum tempeſtivè curaret laxari. Quod itidem dicendum, ſi ab omni ſolenni ſive luctu ſive convivio eam voto arceret, niſi ſi improbi eorum, qui ſimùl adeſſent, mores ſatis erant in cauſa. Scilicet contra quod ipſe voverat facere, aut dum maritus eſſet, permittere, etiam ei (voto nondum ritè (*) liberato) planè illicitum habebatur ex Jure Votorum, quod pariter in aliis aliquot, quæ ſequuntur, inprimis obſervandum. Si quis alicujus trium illarum Provinciarum, Judææ, Galilææ, aut Trans-Jordaninæ regionis, nempe Terræ Sanctæ, incola uxorem ſibi duxerat in terra aliena, veluti Babylonia, Arabia, Ægypto, ea aut pro mariti arbitratu eum in terram Sanctam ſequebatur (a), aut ejicienda divortio etiam ſine dote. Si verò nollet maritus, illa autem vellet inde in terram Sanctam migrare, repudiatæ dos cedebat. Tacita nimirùm hæc inerat omnium Ebræorum nuptiis conditio. Quod ſi ex alicujus trium illarũ provinciarum eſſet uxor, licuit ei marito in earum aliquam aliam, nedum in terras alienas demigraturo, ſine diſpendio ſi repudiaretur dotis, obſtare. Integrum verò erat marito, domicilium in eadem provincia mutare atque uxorem cogere (imminente ſi obſtaret dotis præter repudium diſpendio) ut ſimùl mutaret; nempe ſive ex urbe alia in aliam ejusdem provinciæ, ſive è vico pagove alio in alium ejusdem provinciæ vicum pagumve (modò utriusque non ita diſpar eſſet conditio) ſed non ex urbe in vicum aut pagum ולא מנוה היפה לנוה הרעה ולא מנוה הרעה לנוה היפה *neq; è loco ſalubri in inſalubrem, neq; ex inſalubri in ſalubrem*, ne ex ſubitanea aëris mutatione corpori intemperies naſceretur.

(*) *Vide caput proximum.* (a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.* 13. *Gem. Bab. ibid. fol.* 100. *Maimonid. hal.* Ishoth. *cap.* 13. Sepher Cozri *part.* 2. *cap.* 22.

CAP. VI.

De Conjugali debito, *præfinitis eidem variatim* vicibus, *&* praxi forenſi *ubi id ſive* Voto *ſive* Contumacia Mariti *aut comperendinaretur aut plane negaretur.* *Obiter de* Votis *ritè* laxandis.

DEbitum Conjugale regularitèr volebant reddendum à marito כפי כחו וכפי מלאכתו *pro ratione virium ſuarum & aſſueta cui addictus eſt opera.* In Miſna (a) legitur,

המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי
אומרים שתי שבתות בית הילל אומרים שבת אחת
התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום
והפועלים שבת אחת העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום
הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת
לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים דברי ר' אליעזר

Ubi maritus voto ſe obſtringit ab uxoris concubitu, ſeu *lecti,* ut vocant, *miniſterio, per binas hebdomadas* uxori expectandum erat, *juxta ſententiam Scholæ Schammaana. Atqui ex Hillelis, Scholæ ſententia per hebdomadam unicam. Diſcipuli excipiuntur propter ſtudium legis, utpote in quos non eſt uxoris heic poteſtas per diès triginta. Operariis ſeu artificibus hebdomas præfinitur unica. Quod verò ad conjugale debitum in lege memoratum attinet, Juvenes* (b) *otioſi, ſtrenui, ad illud ſingulis obligantur diebus, operarii binis in hebdomade vicibus, Aſinarii* (villici ac ruſtici qui proventus ex agris villiſque apportant) *ſemel in hebdomade, qui cum camelis mercaturam exercent* (qui è longinquo onuſtos mercibus camelos ducunt) *ſemel in diebus triginta*; *nautæ* (qui aperti maris ſpatia metiebantur) *ſemel tempore*

(a) *Tit.* Cethuboth *cap. 5.* (b) *De* טיילין *videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 62.* a. *& Baal. Aruch. in* טייל *&c.*

Digitized by Google

pore quolibet ſemeſtri; quod ex ſententia Rabbi Eliezeris dictum. Sic Miſna. Res autem ipſa ex Juriſconſultorum Celebriorum ſententia ad hunc modum ſe habuit. Voluit quidem ſchola Schammæana, maritum ejusmodi voto abſque diſpendio ſe poſſe per hebdomadas binas obſtringere; nimirùm eum neutiquam inde ex ſententia forenſi coactum iri uxori libellum divortii cum dote dare. Etenim id ſequebatur, ubicunque ex voto, plusquam fas eſſet, conjugale debitum uxori negaretur. Binarum hebdomadum rationem petebant Schammæani è maternæ immunditiei diebus totidem (a) poſt partum fœmineum. Hillelis Schola unicam hebdomadam excedi noluit, ratione petita tum ex immunditie materna poſt partum (b) maſculum, tum è fœminæ immunditie (c) menſtrua; quarum utraque ſeptem diebus præfinita. Atque hac in re, juxta receptiorem etiam in foro ſententiam pronuntiavit Schola Hillelis; adeò ut quicunque debitum conjugale voto nuncupato ultra dierum ſeptem intervallum comperendinaret, ei (d) aut votum rite erat laxandum, aut uxor repudianda, dosque ſimul numeranda. Quod intereà de Voto, unde ut ante monitum eſt, concubitus marito illicitus fiebat, duntaxàt intelligendum. Etenim non in menſem ſolum ſed in tempus etiam ſemeſtre comperendinationes debiti hujusmodi etiam ex receptis mo[illegible]s fuere licitæ, veluti mercatoribus ac Nautis, ut liquet in verbis Miſnæ ſuperiùs allatis. At verò tametſi ſemel tantùm in menſibus ſex ex maritali jure præſtare hoc debitum obligabatur Nauta, ab eo nihilominùs præſtando, cujus præſtandi jus marito nunquam ultra dierum ſeptem intervallum deeſſe æquum cenſebant, voto eum ultra idem tempus obſtringi noluere. Sine voto, integrum erat marito, pro libitu, ſive profecturo ſive redeunti diem anticipare, quod non licuit per ejusmodi votum non reſciſſum, cui locum etiam heic non alitèr ac dictum eſt permittebant, ne primarius ille conjugalis amoris nodus nimium inde laxaretur, quoties uxor maritum ſive præſentem ſive abſentem ex profeſſo amplexibus ſuis ultra tempus præſtitutum renuntiaſſe reſciret. Quod autem de Voto ritè laxando, id eſt eo qui nuncuparat à voti præſtatione obli-

Ii 2 gatio-

(a) *Levit.* 12.1. (b) *Ibid. comm.* 2. (c) *Levit.* 15.19. (d) *Gemar. Bab. ad tit.* Cethuboth *cap.* 5. *fol.* 61. b. *Maimonid. halach.* Iſhoth *c.* 14. &c.

Digitized by Google

gationeque rite liberando, tum hoc capite tum in proximè antecedenti habetur, ad hunc modum eſt intelligendum. Tametſi qui voverat, ita inde obſtrictus erat ad id ſervandum, quod voverat, ut planè verberibus puniendus eſſet, ſi votum violaret, antequam ab eo rite liberaretur, attamen haud difficile erat, pro arbitrio ejus, liberari. Ita nihilominùs, ut nec ipſe nec unicus aliquis alius (extra cauſas filiæ & uxoris, quarum hanc voto laxabat, ex lege Sacra (*) maritus, illam pater) in dignitatem ſeu titulum ת״ח חכם *ſapientis* ſeu זקן *Presbyteri*, quaſi diceres, Doctoris aut Licentiati, cum poteſtate ligandi & ſolvendi ſive Univerſali ſive Particulari non creatus. Sed verò ſi voti reus ſe temerè ſeu imprudenter voviſſe compererat, adeoque pœnitens liberari voluerat, Triumviris qualibuscunque (a) (ex genere Iſraelitico) hanc in rem à ſe ipſo adſcitis licuit ſententiâ ſuâ eum liberare. Tantundem itidem facere licuit Sapienti ſeu Presbytero cuicunque unico, à quo liberationem is peteret. Sed quod ita temere & imprudenter voverat, ſacrificio pro peccatis ex ignorantia præſtituto luebat; aliter etiam verberibus plectendus, ſi votum non præſtaret, niſi inde juxta jam dicta liberaretur. Et quod aliqui habent de poteſtate ſummi Pontificis (b) voto ſolvendi, à doctrina Talmudica perquam eſt alienum. Idem obtinuit juris in liberationibus ab Juramentis promiſſoriis atque Excommunication[illegible] (c). Ceterùm ubi votum non intercedebat, Tempora debitum reddendi conjugale, pro vario hominum genere in verbis jam è Miſna citatis aperiuntur quidem, ſed ita, ut tam correctione indigeant è Gemara quam explicatione. Quod ad diſcipulos attinet ſeu legis ſtudioſos; id eſt, qui ſeriò primas ejuſce Scientiæ ſive nacti eſſent ſive ambirent; etiam per biennium aut triennium, ſi res poſtulaverat, nulla fuit in eos uxoris debiti exigendi poteſtas. Id quod facilè præſides forenſes ſibi ſuique ſimilibus indultum voluere. Attamen ſemel qualibet hebdomade ab eis illud præſtandum eſſe, ubi abſentia non obſtabat, in monitis ac [illegible]ſilio habebant, non in præceptis ſeu inſtitutis;

(*) *Num.* 30. 4. (a) *Miſna & Gemara tit.* Nidarim *cap.* 3. *Maimon. hal.* Shebuaioth. *cap.* 6. *&c.* (b) *Videſis lib.* 4. *de Jure Nat. & Gent. cap.* 11. (c) *Maimonid. halach.* Talmud Tora, *c.* 6. *&c.*

tis; idque (a) מלילי שבת ללילי שבת אם יש בו כח *à Sabbati nocte in noctem Sabbati, ſi vires ei ſufficiant*, ut Talmudicorum verba ſunt. Ceteris ex præcepto obſervanda erant tempora ſibi præſtituta, niſi veniam ab uxoribus impetraſſent. Artificum autem ſeu Operariorum alii operam ſuam exercebant ſeu locabant in urbe ſeu oppido, quo habitabant, alii extra. Ab hiſce ſemel in hebdomade, illis bis ſolvendum erat hoc debitum. Diſcrimen ab incommodo itineris domumque reditûs natum eſt. De Juvenibus otioſis ſtrenuiſque, artificio ſeu laboribus non impeditis, uti etiam de Aſinariis ac mercatoribus, qui camelos ducebant, & Nautis, quod habet Miſna jam antè citata, paſſim receptum eſt. Sed quod de vicibus unicam per hebdomadem pluribus dicitur, ubi maritus ſive juvenis otioſus eſſet ac ſtrenuus, ſive in domicilii ſui urbe artifex operam exercens, id ita temperatum eſt, ut ii, qui toties non præſtarent, tametſi in præceptum de conjugali debito committere aliquatenùs dicerentur, nihilominùs id ſine diſpendio dotis & coacto repudio facerent, modò ſemel in hebdomade præſtarent. Adeo ut ſumma ſit, qua forum heic reſpicitur, ut ad vices unicâ in hebdomade plures maritus obligaretur nullus. Ad illam verò omnes, ubi per immunditiem liceret, exceptis Mercatoribus jam memoratis, Nautis atque eis, qui Voto per hebdomadem unicam, modo quo oſtenſum eſt, ſe obſtrinxerant. Et ſi in uxoris fraudem vota ejuſmodi iterarentur, ſubveniebat querenti forum. Ejuſmodi autem erat poteſtas uxoria, ut ritè inhiberet maritum, ne longinquius, non impetratâ ab ea veniâ, diſcederet, quàm ut tempeſtivè rediens debitum pro vice ei præfinita poſſet ſolvere; uti etiam ne ab aſinis ad camelos, aut ab hiſce ad naviculariam tranſiret. Etenim hoc erat debitum ex priori mariti conditione contractum minuere. Attamen heic etiam à ſerio gravique legis ſtudio, cui ſemper privilegia erant ſingularia; maritum impedire nequibat uxor, nedum à vitæ aliquo genere, unde nequaquam prioris debiti ſequeretur diminutio. Ceterùm de unicæ uxoris marito hæc omnia dicta ſunt. Pluribus, pro earum numero ſtatis vicibus debitum ita ſolvendum

 erat,

(a) *Maimonid. halach.* Daioth *cap. 5. & halach.* Shabithath Aishur *cap. 3. §. 10. & halach. de Sabbato cap. 30. §. 14.*

Digitized by Google

erat, ut marito minimè omninò vices ſolvendi creſcerent, ſed cuilibet uxorum, pro ceterarum numèro, minuerentur. Ita non minui volebant à marito debitum, quod unicum erat non magis aut aliter atque debitum minuitur unicum, ubi pluribus creditoribus viritim diſtribuitur. Artifex igitur, cui (*) quatuor uxores, is ſingulis hebdomadibus debitum earum uni obligatur reddere; ſed ita ut ſua reliquarum uxorum cuique eſſet in periodo illa hebdomas. Mercator ita ſingulis, ſingulis menſibus, nauta ſingulis, ſingulis ſex menſibus. Adeo ut ubi tot eſſent nautæ uxores, periodus debiti recipiendi ſingulis eſſet biennium. Si per ægritudinem ſolvendo non eſſet maritus, præfigebantur ſex menſes (quod tempus eſt in jam dictis comperendinandi debitum unicæ uxoris longiſſimum) intra quos niſi convaluiſſet, aut veniam ab ea impetraſſet, ſoluta dote erat repudianda. Si verò omnimodum conjugalem affectum ita exuiſſet maritus, ut odio eam habens apertè profiteretur, ſe ideò nolle debitum reddere, ſed nihilominùs eam nolle libenter repudiare, ita ex ſententia forenſi multabatur, ut qualibet hebdomade, usque dum repudiaret, dotis ejus incremento tres denarios argenteos adjiceret. Virum hujusmodi nuncupant מורד על אשתו *contumacem* ſeu *rebellem in uxorem ſuam*, uti uxorem quæ ſui copiam negaret marito מורדת על בעלה *contumacem* ſeu *rebellem in maritum ſuum* & מורדת מתשמיש *contumacem ob negatum concubitum*; de qua ſtatim plura. Ex hiſce jam dictis de ſolutione hac hebdomadatim, ut plurimum, uxori unicæ præſtanda adeoque de ſolutione ſingulis menſtrua, ubi quatuor erant, ortum eſt majorum conſilium illud de Uxoribus pluribus quam Quatuor ſimul non retinendis, de quo libro primo fuſiùs. Scilicet ſolutionis moram ultra menſtruam (a), quantum commodè fieri potuit, non exiſtimabant admittendam. Certè & in Solonis legibus, quæ haud parum mores ſæpe imitatæ ſunt Judaicos, habetur (b), *τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λάβοντα*, *marito dotalis fœmina ter ſingulis menſibus cum ea pernoctandum.* Vices heic à Judaicis aliquantulum diſcrepant. Sed ut uxori cui Debitum negatum actio eo nomine forenſis apud Ebræos com-

(*) *Maimonid. halach.* Ishoth *cap.* 14. (a) *Gem. Babylon. & gloſſa Iarchii, ad tit.* Iabimoth *cap* 4. *fol.* 44. (b) *Plutarch. in Solone.*

os competebat, juxta ante oſtenſa, ita & apud Athenienſes actio quam Κακώσεως δίκην nominabant. Quâ de re vide Samuelem Petitum ad leges (*) Atticas.

(*) *Lib. 6. pag. 445.*

CAP. VII.

Uxoris debitum *conjugale marito præſtandum.* Praxis *hac de re* forenſis. *De* ſterili viroque *generandi* impotente.

UT à Marito conjugale debitum uxori præſtandum, ita & ipſi ab uxore, quemadmodum expreſſim etiam Apoſtolus (a). Uxorum autem heic contumaciam (de quibus & capite ſuperiori) genus habebatur duplex. Aliæ quæ (b) apertè profiterentur ſummum atque pertinax in maritum odium in cauſa eſſe contumaciæ; aliæ quæ importuna ſexus procacitate irritatis primò maritis ob cauſas, ut fieri amat plerunque, quas obtenderent leviculas atque ut eos cruciarent, concubitum, ſine odio tamen, detrectarent. Primi generis uxorem cogebatur maritus, ſi in forum res deveniret, repudio ſtatim ejicere; ſed tum ſine dote, tum ablatis omnimodis quæ ei donaverat munuſculis. Secundi generis (ubi etiam repudiare eam nolebat maritus ſed in foro verſus eam agere) primò monebat forum de diſpendio dotis niſi pertinaciâ cederet, dein in Synagogis ac Scholis publicis circumvicinis, ſingulis qui inſequerentur quatuor Sabbatis, ſi interim non retractaret, denuntiabatur ut contumax in maritum. Denuò autem de dotis diſpendio monitam, ſi nec retractaret, omnimodo jure dotali exuebat eam forum. Ita Gemara Babylonia. Sed Miſna

(a) 1. *Epiſt. ad Corinth. 7.3.* (b) *Miſna. & Gem. Babylon. tit.* Cethuboth, *cap. 5. fol. 63. a. Adde Gem. Hieroſolymit. eodem tit. fol. 30. col. 2. hal. 10. & Maimonid.* Iſhoth *cap. 14.*

Digitized by Google

Miſna ibi פוחתין לה מכתובתה בשבע דנרין בשבת. *minuendi erant ei de dote qualibet hebdomade ſeptem denarii*, usque dum ita in nihilum decreſceret. Et tunc erat repudianda. Nempè pro locorum diverſitate moribusque variantibus, nunc hoc nunc illud in uſu. Contumaciâ, qua afflictus maritus, non explendæ libidinis cauſâ, nitebatur actionis formula. Par erat ratio, ubi eidem aliæ uxores non contumaces. Idem etiam jus heic perpetuò nautis ac mercatoribus, quod otioſis, domi deliteſcentibus artificibuſque. Non magis in illos, quorum tamen debita in menſes aliquot è more differebantur, quam in hos, qui in ſingulas hebdomades obligabantur, contumacia ejusmodi permiſſa. Si conjugum altero negante, affirmante altero, non liqueret, utrum hic, an illa contumax eſſet, ad arbitros (a), qui, ſi fieri poſſet, eos invicem conciliarent, ex ſententia forenſi uterque ablegebatur. Obſerva nunc illud D. Pauli (b). *Uxor ſui corporis* οὐκ ἐξουσιάζει *non habet poteſtatem, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uxor. Nolite alter alteri fraudare, niſi fortè ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi.* Quin verò uxor, quæ nullam prolem (c) per decennium à nuptiis elapſum pepererat, ubi nec liberi aliunde merito erant ſuſcepti, nec fœcunda, aut de cujus fœcunditate præſumendum erat, ſuperinducta, repudio etiam coacto cum dote erat ejicienda; nimirum ubi non ſatis conſtaret, an hæc ſterilis, an marito deeſſet vis generandi; Quam ſi conſtaret illi fuiſſe, præſumebatur de ejuſce ſterilitate; atque repudio etiam coacto ejiciebatur, idque ſine dote; ſed non ſine incremento dotis. Si è contra deeſſe illi vim generandi liqueret, ejicienda erat tam incremento dotis, quam dote ipſa numerata. Et fides in ejusmodi ſpecie habebatur ipſi uxori affirmanti (ubi contrarium nondum probatum) parti, qua vir erat vim generandi deeſſe Sed non ante decennium elapſum. Nam ſi antè ea de re in foro ageret uxor, ad arbitros res ableganda erat, monitâ interim uxore de decennii expe-

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Nidarim *cap.* 11. *fol.* 42. *col.* 4. *bal.* 3. *adde Maim.* Ishoth *cap.* 14. & *Magid. Miſna ibid.* & *cap.* 15.
(b) 1. *Ad Corinth.* 7. 4. (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth, *cap.* 6. *fol.* 61. b. *Maimon. loc. citat.* & *cap.* 24.

Digitized by Google

expectatione. Divortio ita, hanc ob cauſam, ejecta poſt ſecundas nuptias pro ſterili ejusmodi ante ſecundum etiam decennium neutiquam habebatur. At ſi à ſecundo marito etiam hoc nomine poſt decennium ſecundum ejusmodi eſſet ejecta & tertiò nuberet, ſtatim ſine dote divortio erat ejicienda, niſi maritus tertius aliunde præcepto de genere humano multiplicando ritè ſatisfeciſſet.

CAP. VIII.

De Medicinæ *in* uxorem *ægrotantem* ſumtibus, *Capta* Redemtione *de mortua* Funere, *&* Civili *ejus* præ marito *ſæpius* Dignitate.

MEdicinæ ſumtus usque dum convaleſceret uxor à marito erant erogandi, curaque ejusdem ſollicitè præſtanda; ita tamen, ut ſi grave nimis illud onus ei videretur, liceret, dote ei relicta, & ſumtus & curam ſimul (*) in ipſam transferre, aut repudiare. Licuit nempe ex jure ſtricto. Sed ut Maimonides, אין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ *Non decet ita fieri, ne boni mores violentur.* Quod ad Redimendam uxorem Captivam attinet, Sacerdoti captiva è gentili hoſtico poſtliminio reverſa, interdicta erat nomine ejus, quacum præſumebatur gentilem rem habuiſſe, id eſt, ut alibi oſtendimus ſcorto ſeu זונה. Uxor igitur Sacerdotis capta, ab eo quidem erat & redimenda (quoniam anteà fuit legitima) & reducenda ad lares; ſed cum dote repudianda. Etenim jam illegitima Sacerdoti. Iſraelita quilibet & Levita ad redemtionem ſimiliter obligabatur. Sed omnimodo juri priſtino reſti ubatur redemta. Pretium ad quod obligabantur, æſtimandum erat ex ceterarum ſimùl redimendarum pretio & loci temporisque diſcrepantia. Eadem verò non fuit captivitatis primæ & ſecundæ ratio. Primâ, repudiare maritus nequibat ante redemtionem. Etiam ſi decies pretium dotem ſuperârat, nec repudiare licuit ante redemtionem, nec redemtionem detrectare. Interveniebat

(*) *Miſna tit.* Cethuboth. *cap.* 4. *Gemar. Babylon ibid. fol.* 51. a. *Maimonid. hal.* Ishoth *cap.* 14. *Moſ. Mikotzi Præc. Negat.* 81.

enim in hiſce fori autoritas. At Captivitate ſecundâ numeratâ uxori dote, unde, quatenus poſſet, ſeipſam redimeret, eam repudiare pro libitu fas erat. Peregrè profecto marito uxoris captivæ, quæ per procuratorem de maritali redemtione in foro ageret, bona ejus ex ſententia fori in redemtionis pretium vendebantur. Ceterùm regulariter jam dictis exceptio una & altera adjicienda. Si voverat Maritus, ſe ante menſes exactos binos uxorem repudiaturum dotemque ei ſoluturum, captam intra hoc tempus redimere non obligabatur, ſi repudiare vellet. Nimirum à primo voti, quo ſic obſtrictus eſt, momento illud implere tenebatur. Etiam uxor captiva ex iis, quæ expreſſa negatione legis interdictæ ſunt, etiamſi absque Exciſionis pœna, jure hoc redemtionis caruit. Dote ei datâ, redimebat ſeipſam. Cura funebris ita marito incubuit, ut etiam cuique ſortis infimæ uxori demortuæ לא יפחות משני חלילים ומקוננת *bina minimum tibiæ adhiberentur præter præficam*, quæ verba ſunt Rabbi Jehudæ in Miſna (a). Ita tamen, ut loci, morum ratio ſemper (b) obſervaretur. Tibiarum autem ſeu tibicinum, id eſt, *αὐλητῶν* uſum in funere habemus etiam in fœdere (c) novo. Si beatior eſſet maritus, pro ejuſce amplitudine opulentiaque præfiniebatur ſumtus funebris. Ubi verò uxoris fortuna, familia, dignitas clarior, funus ejus non pro obſcuriore mariti conditione ab eo celebrandum erat, ſed pro ea qua claruit illa. Receptiſſimum habetur illud (d) de uxore

עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה

aſcendit ea cum marito, ſed non deſcendit cum eo, ne mortua quidem. Ita radiis, ſi qui fuere, mariti luminoſioribus ſplendeſcebat ab ipſis nuptiis, ut pro ejus dignitate ſeu quod ajunt לכבודו tum haberetur ea viva, tum mortua eſſet ſepelienda. Si aut minor eſſet mariti dignitas aut minueretur, uxor nihilominus ſuam perpetuò civiliter retinens pro ea, ſeu ut ajunt לכבודה & habebatur viva & ſepeliebatur mortua. Peregrè autem profecti mariti uxore demortua, ex ſen-

ten-

(a) *Tit.* Cethuboth, *cap.4.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 4. fol.28. & 4. halach 6.* (c) *D. Matth. 9.23.* (d) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap.4. fol.48. a. & cap.5. fol. 61. a.*

Digitized by Google

tenda fori, ubi alitèr amici non curabant funus, bonis ejus divenditis, ſumtus funebres erogabantur.

CAP. IX.

De Uxoris Bonis, Dote, incremento dotis, Plurium Viduarum Dotes, *quà ratione præſtandæ.*

QVod ad Dotem uxoris ceteraque bona attinet; Præter dotem ſeu donata propter nuptias atque incrementum dotis ejusmodi, ea quæ uxor in matrimonium attulerat, velut ornamenta, gemmæ, alia qualiscunque generis, נדוניא nuncupabantur. Horum quoties maritus in ſe receperat evictionem ac periculum ex pacto dotali (ut in formula libelli dotalis ſuperiùs oſtenſi) quicquid eis accreſcebat, ejusdem etiam fiebat, & quod caſu aliquo minuebatur, ab eo etiam erat præſtandum. Tunc item vocabantur (a) נכסי צאן ברזל *Bona quæ ſunt velleri pecus ferreum*, ſeu *ferrea*. Si non in ſe receperat, quicquid accrevit, uxoris fiebat; ad quam etiam damni pariter ratio attinebat. Appellabant hujusmodi bona (b) נכסי מלוג *bona deplumationis* ſeu *depilationis*. Ratio nominis prioris è gregis ovium locatione orta eſt, ubi conductor, qui locatori in compenſationem (c), certam lanæ ac lactis partem quotannis ſolvit, in ſe recepit omnimodum & periculum & evictionem, adeò ut locatori, quicquid gregis caſu aliquo minueretur, ita conductor præſtaret, ut הקרן קיימת כברזל *ſors ipſa ſeu grex veluti ferrum perpetuò ei remaneret*. Hinc עבדי צאן ברזל pro *ſervis* hoc modo *ad uxorem attinentibus* occurrit; quales tamen à fœminis ſolis poſſideri, honeſtatis causâ, nolebant, ut alibi (d) monemus, מלג autem eſt *depilare & evellere*, adeo-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. ſub initium.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol.* 78. b. (c) *Baal Aruch. in* צאן & *Obad. Bartenor. ad Miſn. tit.* Cethuboth *cap.* 7. (d) *De Succeſſionibus in Bona cap.* 20.

adeoque translatione levi *fructus decerpere* gramina & ſementem metere. id genus alia. Quoniam igitur heic uſusfructus integer bonorum uxoris, mariti erat. nec ſperare potuit illa quicquam commodi ex mariti receptione (ubi nulla erat) cui interim fructus omnimodi ac ruta cæſa cedebant, adeoque bona velut ab eo depilabantur, ideo in morem receptum eſt nomen poſterius (a) ſeu bona deplumationis ſeu depilationis. Inde Hagar ancilla Saræ in Bereſith Rabba (b) dicitur שפחה מלוג ſeu *ancilla deplumationis. Uſuaria* reddit, per metaphoram, doctiſſimus Buxtorfius. Jam verò quod ad Dotem ſigillatim ſpectat atque ejusce incrementum, cui idem cum dote plerunque jus erat; ante viri mortem aut divortium, ea non omninò exigenda. Neque ex optimis prædiis, ubi prædia ejuſce loci erant, ut interdum, aſſignanda (c), ſed è notæ deterioris. Neque poſt mortem viri ritè exigebatur antè Sacramentum à Vidua præſtitum, juxta quæ alibi (d) ea de re diximus. Quin pretium veſtimentorum, quibus vidua tunc induta, è dotis æſtimatione, voluere nonnulli (e) deducendum, minime verò pretium veſtimentorum repudiatæ, niſi coactum eſſet à foro repudium. Quin neque repudiatæ de dote jurandum erat. Ceterum ad utriusque tam repudiatæ quam viduæ dotem præſtandam obligabantur ab ipſo nuptiarum tempore, hypothecæ nomine, univerſa mariti prædia, quibuscunque ſive donata ſive vendita, etiam & bona mobilia ad hæredes transmiſſa. Vidua autem, niſi in demortui mariti ædibus maneret, poſt XXV Annos nec minore præſcriptione, dotis petitione (f) cadebat. Uxorum plurium, ejus quæ primò deſponſata eſt, prærogativa fuit dotis (g) exigendæ. Etiam & fundus hypothecæ nomine obligatus in priùs deſponſatæ dotem petenti fuiſſet attributus. Quod de bonis mobilibus dicen-

(a) *Vide I. Buxtorf. in Lexic. Talmud. col. 1206.* (b) *Parash. 45.* (c) *Miſna tit.* Gittin *cap. 5. & Maimon. halach.* Ishoth, *cap. 16.* (d) *De Succeſſionibus cap. 2.* (e) *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 4. fol. 54. a. & Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 16. & Magid. Miſn. 1. ibid.* (f) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 12. & Gem. Bab. ibid. fol. 104. a.* (g) *Miſn. ibid. cap. 10, Gem. Babylon, ibid. fol. 90.* b. *Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 17.*

Digitized by Google

dicendum non eſt. Regula erat, שאין דין קדימה במטלטלין *prærogativa temporis bonis in mobilibus locum habet nullum.* Ubi igitur plures fuere viduæ, quarum dotes inæquales, mariti verò ſubſtantia mobilis (è qua ſaltem ubi fundi non erant, dotium valor præſtandus erat) multò minor eſſet, quam unde compenſari poſſent omnes, diſtributio (ita volunt aliqui) fiebat æqualis, ita ut juxta dotis minimæ valorem, ſuam reciperet quælibet; ſi nimirùm minima dos toties nec plus in bonis ejusmodi ineſſet. Sin verò ineſſet minùs, pro numero nihilominus viduarum diſtribuenda erant æqualitèr bona. At ſi plus, nec tamen quantum ſingulis dotibus æquale, ineſſet, diſtributione æquali priùs facta juxta minimæ dotis valorem, adeò ut ei cui minima debita dos interea ſolveretur, id quod reliqvum erat inter ceteras, iterato eodem ferè modo diſtribuebatur. Verbi gratiâ. Quatuor ſint ſimùl unici mariti viduæ, quarum primæ dos cum incremento quadringentæ Minæ, ſecundæ trecentæ, tertiæ ducentæ, quartæ centum. Bona mariti quadringentas non excedant. Cuilibet harum centum præſtandæ erant in dotem, juxta minimæ nempè dotium valorem. Sint mariti bona octingentæ. Diſtribuantur primò ſingulis centum. Acceptâ ita à vidua quarta dote ſua integrâ, reſtant viduæ tres & Minæ quadringentæ. Jam dos minima, earum ſcilicet quæ nondum ſolutæ ſunt, eſt ducentæ. Trecentæ igitur primò Minæ harum quadringentarum, ita ſingulis diſtribuendæ, ut jam tertiæ viduæ ſua etiam integra fiat dos ducentarum. Reſtant binæ viduæ & centum Minæ. Hæ inter haſce æqualitèr diſtribuendæ. Ita primæ ex octingentis dos erat 250, ſecundæ tantundem, tertiæ 200, & quartæ 100. Adeò ut minoris dotis præſtandæ ratio ſemper haberetur maxima. Quemadmodum autem ad Medicinæ curam, Redemtionem ac ſumtus Funebres obligabatur maritus, dum ſuperſtes erat, ita vidua è bonis (a) ad mariti hæredes transmiſſis alimenta jure capiebat, quamdiu vidua manebat, nec in foro petebat dotem, nec ejusce actionē alteri cederet. Atq; ut alimenta, ita veſtis, ſuppellex idonea ac domicilium ab hæredibus ei (b) præſtanda

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 4. ſub finem. Gemar. Babylon. fol.* 52. b.

(b) *Miſna tit.* Cethuboth *c. 12. & Gemar. Babylon. ibid. fol.* 103. a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap.* 18.

Digitized by Google

ſtanda. Idque juxta ſuam, non mariti, niſi minor eſſet, dignitatem. Etiam heic ut in funere, de quo ſuperiùs dictum eſt, obtinuit illa regula; *Aſcendit uxor cum marito, ſed cum eo non deſcendit.* Quæ ſunt aliàs ad hunc locum de Succeſſione è jure conjugali attinentia cetera, alibi (a) exhibuimus.

(a) *De Succeſſionibus in Bona cap. 2. & 17.*

CAP. X.

De familiari Uxoris opera, *quæ ſive ab* ipſa *ſive ab* ancillis *ejuſce viſe præſtanda, Et de* prole lactanda *ſive ab* Uxore, *ſive à* Repudiata; *atque de* hac gravida.

ETiam de Uxoris artificio ſeu manuum opera videndum; quacum itidem cenſendus eſt omnis qui ei incubuit labor familiaris, cujus nomine, ſi reſpueret, etiam foro in eam agere licuit marito. Pro more loci ei operandum erat rebus, quæ fœminis idoneæ, ſive texendo, ſive acu pingendo, ſive nendo, ſive lanam ſive linum, idque, juxta ſuperius dicta, in mariti (a) commodum. Ubi autem ex more loci uſitatæ ac præſtitutæ fœminis operæ neutiquam ſatis dignoſci quibant, cogenda erat tantummodo lanam nere, שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים והטויה היא המלאכה המיוחדת לנשים *quoniam linum damno eſt ori labriſque, & nendi facultas fœminis eſt propria*, juxta illud, (nam & id citant) *& omnes* (b) *mulieres, quæ ſapientes erant corde, manibus ſuis nebant.* Sed hoc pro amplitudine atque tenuitate mariti aliter atque aliter ſe habuit. Si maritus voto uxorem ab omni ejusmodi opificio ſeu labore prohibuerat, coacto repudio (niſi votum, juxta ea quæ capite traduntur ſexto, ritè laxaretur) cum dote erat ſeparanda. Nimirùm ad ejusmodi otium in

(a) *Miſna. tit.* Cethuboth *cap. 6. Gemar. Hieroſolymit. ibid. & Babylon. fol. 66.* a. *& ad cap. 5. fol. 59.* a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 21.* (b) *Exod. 35. 25.*

Digitized by Google

in morum perniciem palam obſtringi (quod ex voto manente fiebat) uxorem aliquam, nolebant prudentes. Alia item erant uxoria officia. Faciem mariti, manus, pedes lavabat, poculum ei implebat, lectum ejus ſternebat, aquæ etiam, vaſibus, id genus aliis apponendis auferendisque ſedula aderat ipſa, è jure ſaltem adeſſe debuit, ut miniſtra. Neque in hiſce ancillæ aliusve miniſterio locus erat, quantacunque eſſet conjugum dignitas, niſi ſi indulgebat maritus, aut valetudo ſeu immundities obſtaret. Etenim neque lectum ſternebat coram marito uxor immunda, nec populum implebat, nec omninò faciem, manus, pedesve lavabat, ne forte eum tunc temporis ad congreſſum irritaret illicitum. Alia erant, ad quæ uxores beatiores ipſæ non obligabantur; quæ tamen, ut miniſteria uxoria ancillæ aliæve velut earum vice præſtabant, atque ab infimæ ſortis uxoribus ipſis mariti pro libitu exigebant; Veluti panem furno decoquere (quod etiam ex Ezræ (a) ſancitis accipitur) edulia cetera præparare, veſtes abluere, liberos lactare, frumentum molere, non alinum equumve molarem agitando, ſed in ipſa mola ſedendo ac farinam curando. Is enim erat molendi modus, cui duntaxat obligabantur ejusmodi molitrices, quales etiam dicuntur in Evangelio (b) ἀλήθουσαι ἐν τῷ μυλῶνι *molentes in mola*. Ceterùm ſi unica in familia eſſet ancilla, aut per paupertatem marito benè liceret, ſive ſua ſive uxoris pecunia ancillam unicam emere, uxor ipſa à molitura uti & panis coctura erat immunis. Quod ſi binæ eſſent in familia ancillæ, aut quantum commodè in binarum emtionem eſſet impendendum, etiam eduliorum apparatus & proles lactanda ad ancillas ex more recepto rite ablegabatur. Si nempe vellet uxor ipſa; Non aliter. Si ipſa prolem lactaret, edulia melioris ſucci ei ex jure erant augenda. Si gemellos pepererat, lactandus ipſi duntaxat unicus (quoties ad ancillam hæc opera neutiquam ableganda) & à marito alteri nutrix conducenda. Repudiata, ubi ancillæ aliusve operæ locus conſtante matrimonio non fuiſſet, ita tantum ad prolem ex ſe paulò ante repudium natam lactandam obligabatur, ſi infanti ali-

(a) *Gemar. Babyl. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82. a.* (b) *Matth. cap. 24. 41.*

aliquantulùm ea agnoſceretur. Etenim tunc מפני סכנת הולד *ad evitandum periculum*, quod agnitæ nutricis mutatione *proli* poſſet accidere, acceptâ à patre mercede à matre lactanda fuit usque in bimatum, niſi aliter eſſet inter parentes conventum. Transactâ eâ ætatulâ, in patris lares revertebatur infans. Gravidæ autem repudiatæ, cui & usque in bimatum proles lactanda, integrum erat maſculum usque ad ſexennium, puellam apud ſe perpetuò retinere. Sed alimenta interim utrique proli à patre præſtanda. Si nollet ipſa, transacto biennio, apud ſe retinere, pro libitu alterutrius ſexus prolem ad patrem relegabat, atque eo demortuo לקהל ſeu *in curam publicam* ejiciebat. Conſona aliquatenus ſunt jam dictis de prole lactanda, ea quæ occurrunt hac de re in Alcorano (a)

פאל ואלראת ירצאן אולאדהן חואין כמלין למן אראאן יתם
אלרצאערת ועלי אלמולד לה רזקהן וכשותהן באלמערוף
לא תכלף נפשן אלא ושעהא לא תצאר ואלדת בולדהא ולא
מולוד לה בולדה ועלי אל ואראת מתל דלך פאן אראדא
פצאלא ען תראץ מנהמא ותשאור ולא גנאח עליהמא אן
אראדתם אן תשתרצעוא אולדכם ולא גנאח עליכם אדא
שלמתם מא אתיתם באלמערוף *Matres lactanto prolem ſuam biennio integro; cui ſcilicet lac præbere ipſæ volunt. Patri autem incumbit* (de uxoribus repudiatis verba fiunt) *alimenta ac veſtes* (ſcilicet עלי אלאאצצאע ſeu *lactationi neceſſaria*, ut ibi Mahumed Ben Achmed) *ſubminiſtrare ſecundum ſtatus ſui conditionem.* (Sic enim ibi interpretatur Achmedides ille ס׳ באלמערוף nempe בקדר מאקתת *juxta vires ſuas*) *Non cogantur ultra facultatem ſuam. Nec mater ratione prolis ſuæ, nec pater ratione ſuæ, qui & ſuus eſt hæres, iniquum quid hac in re ferat. Si vero puerum ablactare* (intra biennium) *viſum fuerit, eâque de re conſenſerint, id facere eis non eſt vetitum. Etiam ſi vultis prolem veſtram alibi* (ab aliis quam à matribus) *lactari, vobis permittitur. Sed & tum præſtabitis eis, quod pro ſtatus veſtri conditione*

(a) *Azoar.* 2.

ditione debetur. De poteſtate Mariti in uxorem operisque in ejusdem commodum ab ea præſtandis ſive ex aliarum gentium jure ſive ex Philoſophorum aliorumve ſententia, conſulas ſi placet Antonium Montecatinum (a), Antonium Hotomanum (b), Scipionem Gentilem (c), præter Andræam Tiraquellum (d) reliquosque ex profeſſo rem matrimonialem integram tractantes.

(a) *In lib.1.Politic.Ariſt.* (b) *Obſervat.de vet.rit.Nupt.cap.22.&c.* (c) *De Donat.inter vir.& Uxor.lib.2.cap.19.* (d) *Gloſſ.1.ad legg.Connub.*

CAP. XI.

Adulterii *apud Ebræos* Pœnæ capitales diverſæ. *De Periocha in Evangelio* Joannis de in Adulterio deprehenſa.

POſt nuptias, jure dotali varias ob cauſas excidebat uxor, interdum etiam omnimodo jure conjugali, adeo ut deinceps marito haberetur illicita ac pro interdicta; veluti ob adulterium, ejusdem etiam ſuſpicionem, infamiam, inverecundiam, fallacias, alia quædam ſive in Moſaica ſive in Judaica, ut infrà dicetur, præſcripta commiſſa. Ultimum etiam interdum ſequebatur ſupplicium; ut in forenſi ſuſpectæ per Amaram Potionem examine atq; ob Adulterium ritè in foro probatum. Adulterii pœnam mortem fuiſſe ex ipſo legis ſermone nemo neſcit. At non idem pœnæ genus cuilibet adulteræ. Committebatur ſcilicet aut in uxore quæ filia Sacerdotis non erat, idque aut (a) nupta aut tantum (b) deſponſata; aut in filia Sacerdotis (c) ſive nupta ſive deſponſata. Adulterium tum in nupta prioris generis virgine, tum in vidua deſponſata, ſtrangulatione puniebatur. Verba legis ſunt, morte interficiatur tam adulter quam adultera. Mortis mentione ſimplici ſtrangulationem paſſim intelligunt. Id eſt, quod toties apud Talmudicos occurrit (d) מיתה האמורה בתורה סתם חיא חנק. Quemadmodum adjectum illud, *ſit ſanguis ſuper eos*, lapidationem

 deno-

(a) *Levit.20.10.Deut.22.22.* (b) *Deut.22.23.* (c) *Levitic.21.9.* (d) *Miſna tit.* Sanhedrin *cap.10. Gemara, ibid. &c.*

Digitized by Google

Cæſari dando rogabant, ϰ ὅτε περὶ ἀφίονσας γυναικὸς διελέγοντο, & in quæſtione de fœmina, quæ ſeptem habuerat maritos. Pro Græcis illic ſubſtituit interpres: *Cum rogabant an lapidanda eſſet adultera*; locum de dimiſſione heic adulteræ perperam intelligens; cum nihil omninò de adultera, nihil de lapidatione in Græcis habeatur. Vertere debuit, *&* *quando diſputabant* (*) *de dimiſſione uxoris*, ſeu de Repudio. Qua de re etiam monuit in notis ſuis doctiſſimus Boiſius. Atque ex hiſce Athanaſii & Chryſoſtomi locis perperam aſſerunt viri magni, Bellarminus, Maldonatus, alii, pericopam hanc veteribus Græcis receptam eſſe. Certè compluribus eorum eſſe receptam ego non dubito, ſed non omninò eas ob rationes quæ plane nihili ſunt. *Exemplaribus*, inquit Eraſmus, *Græcis plerisque non habetur*: Mariana, *antiquos codices Græcos non habuiſſe; non aliquot Latinos*, quaſi Græci veteres haberent nulli. Maldonatus veteri codici Vaticano deeſſe ait. Sed Beza; *ex noſtris codicibus ſeptemdecim unus duntaxat illam non habebat. In reliquis ſcripta quidem eſt, ſed ita ut mira ſit lectionis varietas*. Atque tam in Reformatis quam in Pontificiis ſunt, quibus perquam ſuſpecta habetur. Ut Gajetano, Bezæ, aliis. Sed verò mirum non eſt, in ſeculis primitivis exemplaria fuiſſe hodieque manere, quibus hæc aliæve ſubinde periochæ ſacræ deeſſent, cum ſcilicet audaciam nimis exſcriptorum complurium mos tum eſſet aliter atque aliter pro multiplici judiciorum diſcrimine Evangelia variatim emendare, augere, minuere, quod monet Hieronymus (a) maximè nimirum, ut quemlibet Evangeliſtam eadem ipſa, nec omninò diverſa, dicere facerent. Atqui intereà dubitandum non eſt, quin ab intima etiam antiquitate Chriſtiana in codices optimos ut genuina etiam in Oriente fuerit recepta. Quod ex Tatiani & Ammonii Alexandrinorum Harmoniis & Canonum inde conſtructorum uſu ſatis liquet. Floruit ſcilicet ille ſub annum 160, adeoque intra ſexageſimum aut circiter ab ipſius Joannis morte, atque in Harmoniam Evangeliorum hiſtoriolam hanc è codicibus, queis uſus eſt, ut Joannis reliqua expreſſim memorat

(*) *Marc. 10. 2.* (a) *In præfat. ad Damaſum.*

[a]; quemadmodum itidem Ammonius [b] qui ſub annum 230 vixit. Dein verò, Evangeliorum ſecundum Harmonias illas uſum in Oriente inoleviſſe argumento eſt certiſſimo, quòd Euſebius Cæſarienſis ille Epiſcopus (qui ſub annum 320 floruit) canones illos decem ex Harmoniis illis conſtruxerit, undè facilè diſcerni poſſent, quæ in ſingulis Evangeliſtarum, quæ in tribus tantum, quæ in duobus ſolum, & demùm quæ in unico aliquo haberentur. Atque in Canonis decimi (in quo ea quæ unicus aliquis habet) numeris ad Joannem ſpectantibus, octogeſimus ſextus pericopam hiſtoriolæ hujus indicat. Et proculdubio in codice Euſebiano ipſo, cui canones illos is primus aptavit, lecta eſt ut ſatis juxta illius ſententiam recepta; quoniam palàm in harmoniis juxta quas (ut ipſe in Epiſtola ad Carpianum diſertè monet) ſunt conſtructi ab eo illi canones, adeò eſt expreſſim agnita. Et dubitari nequit, quin Tatiani, Ammonii, Euſebii editiones ejuſmodi datâ ab ipſis operâ ſingulari atque eo inſtituto, ut quid reverà Evangelicum eſſet certius conſtaret, adornatæ, factæ fuerint juxta codices optimos, ac quos poſſent illi ſeculis illis primitivis nanciſci ſelectiſſimos, adeoque diſcrepantibus ſeu citra curam ejuſmodi editis ſcriptisve longe præferendos. Non aliter ferme atque Taurellii, Contii, Gothofredi, editiones Codicum Juris Cæſarei, ac Novi Teſtamenti Stophaniana, ex optimis vetuſtiſſimisque codicibus accuratiùs expreſſæ reliquis citra ejuſmodi curam prodeuntibus ſunt planè antepomendæ. Evangelia hinc Græca cum Canonibus illis eorumque in paginarum oris numeris adnotatis, in Oriente maximi habita & plerunque recepta ſunt; quod ſcimus etiam, tum ex verſionibus Arabica & Æthiopica, quæ illis inſigniuntur, uti & codex manuſcriptus, quem dixi, Arabicus. Latinè autem inde ab Hieronymo edita ſunt pariter cum Canonibus illis numeriſque ſic adjectis, ut in operibus ejus eſt videre, ubi præſtantiſſimorum dictorum Canonum ad genuinam Evangeliorum lectionem ritè dignoſcendam uſum prædicat. Atque ut Euſebii conſtructio illa (quæ in Eraſmi, Stephani, aliorum editionibus iteni cernitur) Græcis ſeu Orientalibus, ita Hieronymi Occidentalibus hac in re profuit, per quos Evangelia Canonibus & numeris illis

[a] *Tatian. in Harm. Evang. cap. 120.* [b] *In Harm. cap. 12.*

Miſna ibi פוחתין לה׳ מכתובתה בשבע דנרין בשבת *minuendi erant ei de dote qualibet hebdomade ſeptem denarii*, usque dum ita in nihilum decreſceret. Et tunc erat repudianda. Nempè pro locorum diverſitate moribusque variantibus, nunc hoc nunc illud in uſu. Contumaciâ, qua afflictus maritus, non explendæ libidinis cauſâ, nitebatur actionis formula. Par erat ratio, ubi eidem aliæ uxores non contumaces. Idem etiam jus heic perpetuò nautis ac mercatoribus, quod otioſis, domi deliteſcentibus artificibuſque. Non magis in illos, quorum tamen debita in menſes aliquot è more differebantur, quam in hos, qui in ſingulas hebdomades obligabantur, contumacia ejusmodi permiſſa. Si conjugum altero negante, affirmante altero, non liqueret, utrum hic, an illa contumax eſſet, ad arbitros (a), qui, ſi fieri poſſet, eos invicem conciliarent, ex ſententia forenſi uterque ablegebatur. Obſerva nunc illud D. Pauli (b). *Uxor ſui corporis οὐκ ἐξουσιάζει non habet poteſtatem, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uxor. Nolite alter alteri fraudare, niſi fortè ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi.* Quin verò uxor, quæ nullam prolem (c) per decennium à nuptiis elapſum pepererat, ubi nec liberi aliunde merito erant ſuſcepti, nec fœcunda, aut de cujus fœcunditate præſumendum erat, ſuperinducta, repudio etiam coacto cum dote erat ejicienda; nimirum ubi non ſatis conſtaret, an hæc ſterilis, an marito deeſſet vis generandi; Quam ſi conſtaret illi fuiſſe, præſumebatur de ejuſce ſterilitate; atque repudio etiam coacto ejiciebatur, idque ſine dote; ſed non ſine incremento dotis. Si è contra deeſſe illi vim generandi liqueret, ejicienda erat tam incremento dotis, quam dote ipſa numerata. Et fides in ejusmodi ſpecie habebatur ipſi uxori affirmanti (ubi contrarium nondum probatum) parti, qua vir erat vim generandi deeſſe Sed non ante decennium elapſum. Nam ſi antè ea de re in foro ageret uxor, ad arbitros res ablegandа erat, monitâ interim uxore de decennii expe-

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Nidarim *cap. 11. fol. 42. col. 4. hal. 3. adde Maim.* Ishoth *cap. 14. & Magid. Miſna ibid. & cap. 15.*
(b) 1. *Ad Corinth. 7. 4.* (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth, *cap. 6. fol. 61. b. Maimon. loc. citat. & cap. 24.*

expectatione. Divortio ita, hanc ob cauſam, ejecta poſt ſecundas nuptias pro ſterili ejuſmodi ante ſecundum etiam decennium neutiquam habebatur. At ſi à ſecundo marito etiam hoc nomine poſt decennium ſecundum ejuſmodi eſſet ejecta & tertiò nuberet, ſtatim ſine dote divortio erat ejicienda, niſi maritus tertius aliunde præcepto de genere humano multiplicando ritè ſatisfeciſſet.

CAP. VIII.

De Medicinæ *in* uxorem *ægrotantem* ſumtibus, *Captæ* Redemtione *de mortuæ* Funere, & Civili *ejus* præ marito *ſæpius* Dignitate.

MEdicinæ ſumtus usque dum convaleſceret uxor à marito erant erogandi, curaque ejusdem ſollicitè præſtanda; ita tamen, ut ſi grave nimis illud onus ei videretur, liceret, dote ei relicta, & ſumtus & curam ſimul (*) in ipſam transferre, aut repudiare. Licuit nempe ex jure ſtricto. Sed ut Maimonides, אין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ *Non decet ita fieri, ne boni mores violentur.* Quod ad Redimendam uxorem Captivam attinet, Sacerdoti captiva è gentili hoſtico poſtliminio reverſa, interdicta erat nomine ejus, quacum præſumebatur gentilem rem habuiſſe, id eſt, ut alibi oſtendimus ſcorto ſeu זונה. Uxor igitur Sacerdotis capta, ab eo quidem erat & redimenda (quoniam antea fuit legitima) & reducenda ad lares; ſed cum dote repudianda. Etenim jam illegitima Sacerdoti. Iſraelita quilibet & Levita ad redemtionem ſimiliter obligabatur. Sed omnimodo juri priſtino reſti uebatur redemta. Pretium ad quod obligabantur, æſtimandum erat ex ceterarum ſimul redimendarum pretio & loci temporisque diſcrepantia. Eadem verò non fuit captivitatis primæ & ſecundæ ratio. Primâ, repudiare maritus nequibat ante redemtionem. Etiam ſi decies pretium dotem ſuperârat, nec repudiare licuit ante redemtionem, nec redemtionem detrectare. Interveniebat enim

(*) *Miſna tit.* Cethuboth, *cap.* 4. *Gemar. Babylon ibid. fol.* 51. a. *Maimonid. hal.* Ishoth *cap.* 14. *Moſ. Mikotzi Præc, Negat.* 81.

enim in hiſce fori autoritas. At Captivitate ſecundâ numeratâ uxori dote, unde, quatenus poſſet, ſcipſam redimeret, eam repudiare pro libitu fas erat. Peregrè profecto marito uxoris captivæ, quæ per procuratorem de maritali redemtione in foro ageret, bona ejus ex ſententia fori in redemtionis pretium vendebantur. Ceterùm regulariter jam dictis exceptio una & altera adjicienda. Si voverat Maritus, ſe ante menſes exactos binos uxorem repudiaturum dotemque ei ſoluturum, captam intra hoc tempus redimere non obligabatur, ſi repudiare vellet. Nimirum à primo voti, quo ſic obſtrictus eſt, momento illud implere tenebatur. Etiam uxor captiva ex iis, quæ expreſſa negatione legis interdictæ ſunt, etiamſi absque Exciſionis pœna, jure hoc redemtionis caruit. Dote ei datâ, redimebat ſeipſam. Cura funebris ita marito incubuit, ut etiam cuique ſortis infimæ uxori demortuæ לא יפחות משני חלילים ומקוננת *bina minimum tibiæ adhiberentur præter præficam*, quæ verba ſunt Rabbi Jehudæ in Miſna (a). Ita tamen, ut loci, morum ratio ſemper (b) obſervaretur. Tibiarum autem ſeu tibicinum, id eſt, *αὐλητῶν* uſum in funere habemus etiam in fœdere (c) novo. Si beatior eſſet maritus, pro ejuſce amplitudine opulentiaque præfiniebatur ſumtus funebris. Ubi verò uxoris fortuna, familia, dignitas clarior, funus ejus non pro obſcuriore mariti conditione ab eo celebrandum erat, ſed pro ea qua claruit illa. Receptiſſimum habetur illud (d) de uxore

עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה

aſcendit ea cum marito, ſed non deſcendit cum eo, ne mortua quidem. Ita radiis, ſi qui fuere, mariti luminoſioribus ſplendeſcebat ab ipſis nuptiis, ut pro ejus dignitate ſeu quod ajunt לכבודו tum haberetur ea viva, tum mortua eſſet ſepelienda. Si aut minor eſſet mariti dignitas aut minueretur, uxor nihilominus ſuam perpetuò civiliter retinens pro ea, ſeu ut ajunt לכבודה & habebatur viva & ſepeliebatur mortua. Peregrè autem profecti mariti uxore demortua, ex ſenten-

(a) *Tit.* Cethuboth, *cap.4.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 4. fol.28. & 4. halach 6.* (c) *D. Matth.9.23.* (d) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap.4. fol.48. a. & cap.5. fol. 61. a.*

tentia fori, ubi alitèr amici non curabant funus, bonis ejus divenditis, ſumtus funebres erogabantur.

CAP. IX.

De Uxoris Bonis, Dote, incremento dotis, Plurium Viduarum Dotes, *qua ratione præſtandæ.*

QVod ad Dotem uxoris ceteraque bona attinet; Præter dotem ſeu donata propter nuptias atque incrementum dotis ejusmodi, ea quæ uxor in matrimonium attulerat, velut ornamenta, gemmæ, alia qualiſcunque generis, נדוניא nuncupabantur. Horum quoties maritus in ſe receperat evictionem ac periculum ex pacto dotali (ut in formula libelli dotalis ſuperiùs oſtenſi) quicquid eis accreſcebat, ejusdem etiam fiebat, & quod caſu aliquo minuebatur, ab eo etiam erat præſtandum. Tunc item vocabantur (a) נכסי צאן ברזל *Bona quæ ſunt veluti pecus ferreum*, ſeu *ferrea*. Si non in ſe receperat, quicquid accrevit, uxoris fiebat; ad quam etiam damni pariter ratio attinebat. Appellabant hujusmodi bona (b) נכסי מלוג *bona deplumationis* ſeu *depilationis*. Ratio nominis prioris è gregis ovium locatione orta eſt, ubi conductor, qui locatori in compenſationem (c), certam lanæ ac lactis partem quotannis ſolvit, in ſe recepit omnimodum & periculum & evictionem, adeò ut locatori, quicquid gregis caſu aliquo minueretur, ita conductor præſtaret, ut הקרן קיים כברזל *ſors ipſa ſeu grex veluti ferrum perpetuò ei remaneret*. Hinc עבדי צאן ברזל pro *ſervis* hoc modo *ad uxorem attinentibus* occurrit; quales tamen à fœminis ſolis poſſideri, honeſtatis causâ, nolebant, ut alibi (d) monemus, מלג autem eſt *depilare & evellere*,

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. ſub initium.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 78.* b. (c) *Baal Aruch. in* צאן *&* *Obad. Bartenor. ad Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 7.* (d) *De Succeſſionibus in Bona cap. 20.*

adeoque tranſlatione levi *fructus decerpere* gramina & ſementem metere. id genus alia. Quoniam igitur heic uſusfructus integer bonorum uxoris, mariti erat, nec ſperare potuit illa quicquam commodi ex mariti receptione (ubi nulla erat) cui interim fructus omnimodi ac ruta cæſa cedebant, adeoque bona velut ab eo depilabantur, ideo in morem receptum eſt nomen poſterius (a) ſeu bona deplumationis ſeu depilationis. Inde Hagar ancilla Saræ in Bereſith Rabba (b) dicitur שפחה מלוג ſeu *ancilla deplumationis*. *Uſuaria* reddit, per metaphoram, doctiſſimus Buxtorfius. Jam verò quod ad Dotem ſigillatim ſpectat atque ejuſce incrementum, cui idem cum dote plerunque jus erat; ante viri mortem aut divortium, ea non omninò exigenda. Neque ex optimis prædiis, ubi prædia ejuſce loco erant, ut interdum, aſſignanda (c), ſed è notæ deterioris. Neque poſt mortem viri ritè exigebatur antè Sacramentum à Vidua præſtitum, juxta quæ alibi (d) ea de re diximus. Quin pretium veſtimentorum, quibus vidua tunc induta, è dotis æſtimatione, voluere nonnulli (e) deducendum, minime verò pretium veſtimentorum repudiatæ, niſi coactum eſſet à foro repudium. Quin neque repudiatæ de dote jurandum erat. Ceterum ad utriusque tam repudiatæ quam viduæ dotem præſtandam obligabantur ab ipſo nuptiarum tempore, hypothecæ nomine, univerſa mariti prædia, quibuscunque ſive donata ſive vendita, etiam & bona mobilia ad hæredes tranſmiſſa. Vidua autem, niſi in demortui mariti ædibus maneret, poſt XXV Annos nec minore præſcriptione, dotis petitione (f) cadebat. Uxorum plurium, ejus quæ primò deſponſata eſt, prærogativa fuit dotis (g) exigendæ. Etiam & fundus hypothecæ nomine obligatus in priùs deſponſatæ dotem petenti fuiſſet attributus. Quod de bonis mobilibus dicen-

(a) *Vide I. Buxtorf. in Lexic. Talmud. col. 1206.* (b) *Paraſh. 45.* (c) *Miſna tit.* Gittin *cap. 5. & Maimon. halach.* Iſhoth, *cap. 16.* (d) *De Succeſſionibus cap. 2.* (e) *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 4. fol. 54.* a. & *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 16. & Magid. Miſn. 1. ibid.* (f) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 12. & Gem. Bab. ibid. fol. 104.* a. (g) *Miſn. ibid. cap. 10. Gem. Babylon. ibid. fol. 90.* b. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 17.*

Digitized by Google

dicendum non eſt. Regula erat, שאין דין קדימה במטלטלין *prærogativa temporis bonis in mobilibus locum habet nullum.* Ubi igitur plures fuere viduæ, quarum dotes inæquales, mariti verò ſubſtantia mobilis (è qua ſaltem ubi fundi non erant, dotium valor præſtandus erat) multò minor eſſet, quam unde compenſari poſſent omnes, diſtributio (ita volunt aliqui) fiebat æqualis, ita ut juxta dotis minimæ valorem, ſuam reciperet quælibet; ſi nimirùm minima dos toties nec plus in bonis ejusmodi ineſſet. Sin verò ineſſet minùs, pro numero nihilominus viduarum diſtribuenda erant æqualitèr bona. At ſi plus, nec tamen quantum ſingulis dotibus æquale, ineſſet, diſtributione æquali priùs facta juxta minimæ dotis valorem, adeò ut ei cui minima debita dos interea ſolveretur, id quod reliqvum erat inter ceteras, iterato eodem ferè modo diſtribuebatur. Verbi gratiâ. Quatuor ſint ſimùl unici mariti viduæ, quarum primæ dos cum incremento quadringentæ Minæ, ſecundæ trecentæ, tertiæ ducentæ, quartæ centum. Bona mariti quadringentas non excedant. Cuilibet harum centum præſtandæ erant in dotem, juxta minimæ nempè dotium valorem. Sint mariti bona octingentæ. Diſtribuantur primò ſingulis centum. Acceptâ ita à vidua quarta dote ſua integrâ, reſtant viduæ tres & Minæ quadringentæ. Jam dos minima, earum ſcilicet quæ nondum ſolutæ ſunt, eſt ducentæ. Trecentæ igitur primò Minæ harum quadringentarum, ita ſingulis diſtribuendæ, ut jam tertiæ viduæ ſua etiam integra fiat dos ducentarum. Reſtant binæ viduæ & centum Minæ. Hæ inter haſce æqualitèr diſtribuendæ. Ita primæ ex octingentis dos erat 250, ſecundæ tantundem, tertiæ 200, & quartæ 100. Adeò ut minoris dotis præſtandæ ratio ſemper haberetur maxima. Quemadmodum autem ad Medicinæ curam, Redemtionem ac ſumtus Funebres obligabatur maritus, dum ſuperſtes erat, ita vidua è bonis (a) ad mariti hæredes tranſmiſſis alimenta jure capiebat, quamdiu vidua manebat, nec in foro petebat dotem, nec ejusce actionē alteri cederet. Atq; ut alimenta, ita veſtis, ſuppellex idonea ac domicilium ab hæredibus ei (b) præſtanda

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 4. ſub finem. Gemar. Babylon. fol.* 52. b.
(b) *Miſna tit.* Cethuboth *c. 12. & Gemar. Babylon. ibid. fol.* 103. a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 18.*

Digitized by Google

ſtanda. Idque juxta ſuam, non mariti, niſi minor eſſet, dignitatem. Etiam heic ut in funere, de quo ſuperiùs dictum eſt, obtinuit illa regula; *Aſcendit uxor cum marito, ſed cum eo non deſcendit.* Quæ ſunt aliàs ad hunc locum de Succeſſione è jure conjugali attinentia cetera, alibi (a) exhibuimus.

(a) *De Succeſſionibus in Bona cap.* 2. & 17.

CAP. X.

De familiari Uxoris opera, *quæ ſive ab* ipſa *ſive ab* ancillis *ejuſce vice præſtanda,* *Et de* prole lactanda *ſive ab* Uxore, *ſive à* Repudiata; *atque de* hac gravida.

ETiam de Uxoris artificio ſeu manuum opera videndum; quacum itidem cenſendus eſt omnis qui ei incubuit labor familiaris, cujus nomine, ſi reſpueret, etiam foro in eam agere licuit marito. Pro more loci ei operandum erat rebus, quæ fœminis idoneæ, ſive texendo, ſive acu pingendo, ſive nendo, ſive lanam ſive linum, idque, juxta ſuperius dicta, in mariti (a) commodum. Ubi autem ex more loci uſitatæ ac præſtitutæ fœminis operæ neutiquam ſatis dignoſci quibant, cogenda erat tantummodo lanam nere, שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים והטוירה היא המלאכה המיוחדת לנשים *quoniam linum damno eſt ori labriſque, & nendi facultas fœminis eſt propria*, juxta illud, (nam & id citant) *& omnes* (b) *mulieres, quæ ſapienti erant corde, manibus ſuis nebant.* Sed hoc pro amplitudine atque tenuitate mariti aliter atque aliter ſe habuit. Si maritus voto uxorem ab omni ejuſmodi opificio ſeu labore prohibuerat, coacto repudio (niſi votum, juxta ea quæ capite traduntur ſexto, ritè laxaretur) cum dote erat ſeparanda. Nimirùm ad ejuſmodi otium in

(a) *Miſna.tit.* Cethuboth *cap.6.Gemar. Hieroſolymit.ibid. & Babylon. fol.* 66. a. *& ad cap.5. fol.* 99. a. *Maimonid.halach.* Ishoth *cap.* 21. (b) *Exod.* 35. 25.

in morum perniciem palam obſtringi (quod ex voto manente fiebat) uxorem aliquam, nolebant prudentes. Alia item erant uxoria officia. Faciem mariti, manus, pedes lavabat, poculum ei implebat, lectum ejus ſternebat, aquæ etiam, vaſibus, id genus aliis apponendis auferendisque ſedula aderat ipſa, è jure ſaltem adeſſe debuit, ut miniſtra. Neque in hiſce ancillæ aliusve miniſterio locus erat, quantacunque eſſet conjugum dignitas, niſi ſi indulgebat maritus, aut valetudo ſeu immundities obſtaret. Etenim neque lectum ſternebat coram marito uxor immunda, nec populum implebat, nec omnino faciem, manus, pedesve lavabat, ne forte eum tunc temporis ad congreſſum irritaret illicitum. Alia erant, ad quæ uxores beatiores ipſæ non obligabantur; quæ tamen, ut miniſteria uxoria ancillæ aliæve velut earum vice præſtabant, atque ab infimæ ſortis uxoribus ipſis mariti pro libitu exigebant; Veluti panem furno decoquere (quod etiam ex Ezræ (a) ſancitis accipitur) edulia cetera præparare, veſtes abluere, liberos lactare, frumentum molere, non alinum equumve molarem agitando, ſed in ipſa mola ſedendo ac farinam curando. Is enim erat molendi modus, cui duntaxat obligabantur ejusmodi molitrices, quales etiam dicuntur in Evangelio (b) *ἀλήθουσαι ἐν τῷ μυλῶνι molentes in mola.* Ceterùm ſi unica in familia eſſet ancilla, aut per paupertatem marito benè liceret, ſive ſua ſive uxoris pecunia ancillam unicam emere, uxor ipſa à molitura uti & panis coctura erat immunis. Quod ſi binæ eſſent in familia ancillæ, aut quantum commodè in binarum emtionem eſſet impendendum, etiam eduliorum apparatus & proles lactanda ad ancillas ex more recepto rite ablegabatur. Si nempe vellet uxor ipſa; Non aliter. Si ipſa prolem lactaret, edulia melioris ſucci ei ex jure erant augenda. Si gemellos pepererat, lactandus ipſi duntaxat unicus (quoties ad ancillam hæc opera neutiquam ableganda) & à marito alteri nutrix conducenda. Repudiata, ubi ancillæ aliusve operæ locus conſtante matrimonio non fuiſſet, ita tantum ad prolem ex ſe paulò ante repudium natam lactandam obligabatur, ſi infanti ali-

(a) *Gemar. Babyl. Ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82. a.* (b) *Matth. cap. 24. 41.*

aliquantulùm ea agnoſceretur. Etenim tunc מפני סכנת הולד *ad evitandum periculum*, quod agnitæ nutricis mutatione *proli* poſſet accidere, acceptâ à patre mercede à matre lactanda fuit usque in bimatum, niſi aliter eſſet inter parentes conventum. Transactâ eâ ætatulâ, in patris lares revertebatur infans. Gravidæ autem repudiatæ, cui & usque in bimatum proles lactanda, integrum erat maſculum usque ad ſexennium, puellam apud ſe perpetuò retinere. Sed alimenta interim utrique proli à patre præſtanda. Si nollet ipſa, transacto biennio, apud ſe retinere, pro libitu alterutrius ſexus prolem ad patrem relegabat, atque eo demortuo לקהל ſeu *in curam publicam* ejiciebat. Conſona aliquatenus ſunt jam dictis de prole lactanda, ea quæ occurrunt hac de re in Alcorano (a)

פאל ואלראת ידצאן אולאדהן חואין כמלין למן אראאן יתם אלרצאעת ועלי אלמולד לה רזקהן וכשותהן באלמערוף לא תכלף נפשן אלא וסעהא לא תצאר ואלדת בולדהא ולא מולוד לה בולדה ועלי אלוארת מתל דלך פאן אראדא פצאלא ען תראץ מנהמא ותשאור ולא גתאח עליהמא אן אראדתם אן תשתרצעוא אולדכם ולא גתאח עליכם אדא שלמתם מא אתיתם באלמערוף *Matres lactanto prolem ſuam biennio integro; cui ſcilicet lac præbere ipſa volunt. Patri autem incumbit* (de uxoribus repudiatis verba fiunt) *alimenta ac veſtes* (ſcilicet עלי אלאאצצאע ſeu *lactationi neceſſaria*, ut ibi Mahumed Ben Achmed) *ſubminiſtrare ſecundum ſtatus ſui conditionem.* (Sic enim ibi interpretatur Achmedides ille τὸ באלמערוף nempe בקדר טאקתה *juxta vires ſuas*) *Non cogantur ultra facultatem ſuam. Nec mater ratione prolis ſuæ, nec pater ratione ſuæ, qui & ſuus eſt hæres, iniquum quid hac in re ferat. Si vero puerum ablactare* (intra biennium) *viſum fuerit, eâque de re conſenſerint, id facere eis non eſt vetitum. Etiam ſi vultis prolem veſtram alibi* (ab aliis quam à matribus) *lactari, vobis permittitur. Sed & tum præſtabitis eis, quod pro ſtatus veſtri conditione*

(a) *Azoar. 2.*

ductione debetur. De poteſtate Mariti in uxorem operisque in ejusdem commodum ab ea præſtandis ſive ex aliarum gentium jure ſive ex Philoſophorum aliorumve ſententia, conſulas ſi placet Antonium Montecatinum (a), Antonium Hotomanum (b), Scipionem Gentilem (c), præter Andræam Tiraquellum (d) reliquosque ex profeſſo rem matrimonialem integram tractantes.

(a) *In lib. 1. Politic. Ariſt.* (b) *Obſervat. de vet. rit. Nupt. cap. 22. &c.* (c) *De Donat. inter vir. & Uxor. lib. 2. cap. 19.* (d) *Gloſſ. 1. ad legg. Connub.*

CAP. XI.

Adulterii *apud Ebræos* Pœnæ capitales diverſæ. *De Periocha in Evangelio* Joannis de in Adulterio deprehenſa.

POſt nuptias, jure dotali varias ob cauſas excidebat uxor, interdum etiam omnimodo jure conjugali, adeo ut deinceps marito haberetur illicita ac pro interdicta; veluti ob adulterium, ejusdem etiam ſuſpicionem, infamiam, inverecundiam, fallacias, alia quædam ſive in Moſaica ſive in Judaica, ut infrà dicetur, præſcripta commiſſa. Ultimum etiam interdum ſequebatur ſupplicium; ut in forenſi ſuſpectæ per Amaram Potionem examine atq; ob Adulterium ritè in foro probatum. Adulterii pœnam mortem fuiſſe ex ipſo legis ſermone nemo neſcit. At non idem pœnæ genus cuilibet adulteræ. Committebatur ſcilicet aut in uxore quæ filia Sacerdotis non erat, idque aut (a) nupta aut tantum (b) deſponſata; aut in filia Sacerdotis (c) ſive nupta ſive deſponſata. Adulterium tum in nupta prioris generis virgine, tum in vidua deſponſata, ſtrangulatione puniebatur. Verba legis ſunt, morte interficiatur tam adulter quam adultera. Mortis mentione ſimplici ſtrangulationem paſſim intelligunt. Id eſt, quod toties apud Talmudicos occurrit (d) מיתה האמורה בתורה סתם חיא חנק Quemadmodum adjectum illud, *ſit ſanguis ſuper eos*, lapidationem deno-

(a) *Levit. 20. 10. Deut. 22. 22.* (b) *Deut. 22. 23.* (c) *Levitic. 21. 9.*
(d) *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 10. Gemara, ibid. &c.*

denotat. Si deſponſata eſſet virgo, necdum nupta, lapidationis pœna ex ipſa lege [a] utrique præſcribitur. Ubi verò Sacerdotis erat filia, ipſa [b] ex ſermone legis comburenda erat; adulter autem ſtrangulandus [c], quia nullum genus mortis ſingulare ei in lege præſtitutum. Et de Sacerdotis filia adultera recole heic, quæ ſuperius (d) obiter adducta, uti & quæ Capite Primo de ſponſa prærepta virginitatis rea. De adultera igitur deſponſata necdum nupta, juxta Ebræorum placita, capiendum eſt illud, quod habetur in hiſtoriola illa ſacra adulteræ in Joannis Evangelio (e). *Magiſter, hanc deprehendimus in ipſo facinore adulterii. In lege autem noſtra Moſes præcepit, ut hujuſmodi fœminæ lapidarentur.* Periocha illa de Adultera hac, etiam quicquid habetur à fine commatis 52 Capitis ſeptimi uſque ad initium commatis 12 Capitis octavi in exemplaribus compluribus Græcis olim non eſt compertum. Neque enim in eo, quo uſus eſt Nonnus Panopolita, aut in quod ſcripſit Chryſoſtomus, Cyrillus, aut Theophylactus. Et expreſſim Euthymius; *in exactioribus exemplaribus aut non inveniuntur aut obelo confoſſa ſunt, eo quod illegitima videantur & addita.* Adeoque non ita univerſim à Græcis veteribus agnita eſt periocha illa, ut à Latinis [f], quibus multò fuit receptior. Nec ſanè in Exemplari Syriaco multoties olim typis edito reperitur. Sed non ſolum in vulgata atque in Græcis pleriſque, quibus per ſecula multa uſa eſt Eccleſia Chriſtiana, habetur, verum etiam in Arabicis tum Romanæ tum Erpenianæ è codicibus priſcis editionis uti & in Æthiopicis. Etiam in codice optimæ notæ Syriaco ex Oriente dudùm allato reperitur, ut adnotat vir doctiſſimus Ludovicus de Dieu, qui in notas ſuas eam inde exſcripſit. Sed bene interim monuit ille præfigi hæc hiſtoriolæ huic ibi. *Lectio quæ eſt de illa muliere peccatrice* ולא איתוהי בפשיטא *Sed non eſt in vulgo receptis* ſeu *in eo quo vulgus utitur.* In Bibliotheca etiam Arundelliana eſt exemplar Arabicum, perquam nitidum ac vetuſtum quatuor Evangeliorum, nec ſine vocalibus anno æræ Martyrum

1045

(a) *Item dictâ in Miſna cap. 7.* (b) *Eod. Tit. cap 9.* (c) *Ibid. cap 10. & de hiſce videſis Maimonid. halach.* Iſſuri Bia *cap. 1.* (d) *Lib. 1. cap. 6 pag. 125.* (e) *Cap. 8. 4.* (f) *Vide Hieronym. lib. 2. adverſ. Pelagianos cap. 6. Auguſtin. tract. in Joann. 33. & de Adulterinis conjugiis lib. 2. cap. 6. Ambroſ. lib. 6. Epiſt. 52.*

1043 atque Hegiræ 727 (ut ad finem notatur, id eſt Chriſti 1326) in Ægypto Scriptum, in quo etiam legitur. Scilicet recentius eſt codice, unde editio facta eſt Erpeniana annis quinquaginta quinque. Et Capita ſeu Sectiones ab eis, quæ in editionibus Romana ac Erpeniana, perquàm ſunt diverſæ. Inter argumenta autem ad aſſerendum, genuinam fuiſſe, ex veterum Græcorum ſententia, hanc Joannis partem, afferri ſolita, bina præcipua ſunt. Alterum ex Athanaſio, è Chryſoſtomo alterum. Athanaſium ajunt in Synopſi Sacræ Scripturæ eam memorare, uti & Chryſoſtomum in Homiliis (a). Sed palàm eſt, Athanaſium ita memorare, dum ſingulas Joannis partes percurrit, ut manifeſtam ſhitereà dubitandi, ſaltem diſcriminandi, notam ſatis relinquat. Reliqua enim ſic ſuccinctè enarrat, ut hoc dici, illud fieri expreſſim ſcribat. *Diſputat cum illis*, inquit, *Nicodemus. Illi compeſcunt eum* (de capite 7 Joannis loquitur) *Jeſus rurſus diſputat cum eis. Ipſi contrà verba ejus ſubvertere conantur.* Ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς κατηγορηθείσης ἐπὶ μοιχείᾳ, quod ſonat, *ibi habentur illa de adulteris accuſata. Iterum ad eos loquitur dicens, ego vado* &c. Ut in Capitis 8 commate 21. Palam eſt, intervenire apud eum mentionem hanc hiſtoriolæ hujus, velut quæ illic ſubinde aut juxta nonnullos locum haberet, non quaſi pari cum reliquis ex ejus ſententia jure. Perinde ac ſi quis in Danielis ac Eſtheris recenſione Apocrypha de Belo & Dracone & Suſanna & Mardochæi ſomnio ſimul, ſed ratione & ſtilo diſpari ac modo, quo uſus eſt heic Athanaſius, memoraret. Atque infirmiùs eſt multò, quod ex Chryſoſtomo affertur. Scilicet apud Interpretem ejus Fr. Aretinum, inter alia quæ Phariſæi non diſcendi ſed calumniandi anſam prehendendi causâ interrogabant, dicitur & hoc fuiſſe, *an lapidanda eſſet adultera.* Inde aſſeritur, Chryſoſtomum hiſtoriolam hanc pro genuina in Evangelio agnoviſſe. Sed manifeſta eſt tum Interpretis tum ejuſdem ſequacium heic hallucinatio. Neque enim ſolùm non agnovit, aut in Evangelio Joannis, quod interpretatus eſt, legit periocham hanc Chryſoſtomus (*), ſed nec in ejuſdem Græcis quid omninò habetur, quod Aretini verſioni huic reſpondeat. Calumniandi anſam quæſiviſſe ait, quando de Tributo Cæſa-

(a) *Hom. in Joann. 60. in Græc. 61.* (*) *Vide Homil. ejuſdem in Joann. 51. Græce 52.*

Digitized by Google

Cæſari dando rogabant, καὶ ὅτι περὶ ἀφιείσης γυναικὸς διελέγοντο, & in quæſtione de fœmina, quæ ſeptem habuerat maritos. Pro Græcis illic ſubſtituit interpres: *Cum rogabant an lapidanda eſſet adultera*, locum de dimiſſione heic adulteræ perperam intelligens; cum nihil omninò de adultera, nihil de lapidatione in Græcis habeatur. Vertere debuit, *& quando diſputabant* (*) *de dimiſſione uxoris*, ſeu de Repudio. Qua de re etiam monuit in notis ſuis doctiſſimus Boiſius. Atque ex hiſce Athanaſii & Chryſoſtomi locis perperam aſſerunt viri magni, Bellarminus, Maldonatus, alii, pericopam hanc veteribus Græcis receptam eſſe. Certè compluribus eorum eſſe receptam ego non dubito, ſed non omninò eas ob rationes quæ plane nihili ſunt. *Exemplaribus*, inquit Eraſmus, *Græcis plerisque non habetur*: Mariana, *antiquos codices Græcos non habuiſſe*; *non aliquot Latinos*, quaſi Græci veteres haberent nulli. Maldonatus veteri codici Vaticano deeſſe ait. Sed Beza; *ex noſtris codicibus ſeptemdecim unus duntaxat illam non habebat. In reliquis ſcripta quidem eſt, ſed ita ut mira ſit lectionis varietas.* Atque tam in Reformatis quam in Pontificiis ſunt, quibus perquam ſuſpecta habetur. Ut Cajetano, Bezæ, aliis. Sed verò mirum non eſt, in ſeculis primitivis exemplaria fuiſſe hodieque manere, quibus hæc aliæve ſobinde periochæ ſacræ deeſſent, cum ſcilicet audacium nimis exſcriptorum complurium mos tum eſſet aliter atque aliter pro multiplici judiciorum diſcrimine Evangelia variatim emendare, augere, minuere, quod monet Hieronymus (a) maximè nimirum, ut quemlibet Evangeliſtam eadem ipſa, nec omninò diverſa, dicere facerent. Atqui intereà dubitandum non eſt, quin ab intima etiam antiquitate Chriſtiana in codices optimos ut genuina etiam in Oriente fuerit recepta. Quod ex Tatiani & Ammonii Alexandrinorum Harmoniis & Canonum inde conſtructorum uſu ſatis liquet: Floruit ſcilicet ille ſub annum 160; adeoque intra ſexageſimum aut circiter ab ipſius Joannis morte, atque in Harmoniam Evangeliorum hiſtoriolam hanc è codicibus, queis uſus eſt, ut Joannis reliqua expreſſim memorat

(*) *Marc. 10. 2.* (a) *In præfat. ad Damaſum.*

moret [a]; quemadmodum itidem Ammonius [b] qui ſub annum 230 vixit. Dein verò, Evangeliorum ſecundum Harmonias illas uſum in Oriente inoleviſſe argumento eſt certiſſimo, quòd Euſebius Cæſarienſis ille Epiſcopus (qui ſub annum 320 floruit) canones illos decem ex Harmoniis illis conſtruxerit, unde facilè diſcerni poſſent, quæ in ſingulis Evangeliſtarum, quæ in tribus tantum, quæ in duobus ſolum, & demùm quæ in unico aliquo haberentur. Atque in Canonis decimi (in quo ea quæ unicus aliquis habet) numeris ad Joannem ſpectantibus, octogeſimus ſextus pericopam hiſtoriolæ hujus indicat. Et proculdubio in codice Euſebiano ipſo, cui canones illos is primus aptavit, lecta eſt ut ſatis juxta illius ſententiam recepta; quoniam palàm in harmoniis juxta quas (ut ipſe in Epiſtola ad Carpianum diſertè monet) ſunt conſtructi ab eo illi canones, adeò eſt expreſſim agnita. Et dubitari nequit, quin Tatiani, Ammonii, Euſebii editiones ejuſmodi datâ ab ipſis operâ ſingulari atque eo inſtituto, ut quid reverà Evangelicum eſſet certius conſtaret, adornatæ, factæ fuerint juxta codices optimos, ac quos poſſent illi ſeculis illis primitivis naneiſci ſelectiſſimos, adeoque diſcrepantibus ſeu citra curam ejuſmodi editis ſcriptisve longe præferendos. Non aliter fermè atque Taurellii, Contii, Gothofredi, editiones Codicum Juris Cæſarei, ac Novi Teſtamenti Stephaniana, ex optimis vetuſtiſſimisque codicibus accuratiùs expreſſæ reliquis citra ejuſmodi curam prodeuntibus ſunt planè anteponendæ. Evangelia hinc Græca cum Canonibus illis eorumque in paginarum oris numeris adnotatis, in Oriente maximi habita & plerunque recepta ſunt; quod ſcimus etiam, tum ex verſionibus Arabica & Æthiopica, quæ illis inſigniuntur, uti & codex manuſcriptus, quem dixi, Arabicus. Latinè autem inde ab Hieronymo edita ſunt pariter cum Canonibus illis numerisque ſic adjectis, ut in operibus ejus eſt videre, ubi præſtantiſſimorum dictorum Canonum ad genuinam Evangeliorum lectionem citò dignoſcendam uſum prædicat. Atque ut Euſebii conſtructio illa (quæ in Eraſmi, Stephani, aliorum editionibus itent cernitur) Græcis ſeu Orientalibus, ita Hieronymi Occidentalibus hac in re profuit, per quos Evangelia Canonibus & numeris illis inſigni-

[a] *Tatian. in Harm. Evang. cap. 120.* [b] *In Harm. cap. 12.*

inſignita propagata ſunt. Habetur in Bibliotheca Regia, ad S. Jacobi, vetuſtiſſimus Evangelicorum ejusmodi Codex Latinus literis aureis, in Chartâ bombycina coloris purpurei pulcherrimè ſcriptus atque numeris Canonum in paginarum oris ornatûs, adeoque non ſine adulteræ hiſtoriola, quæ item expreſſim in Victoris Capuani Harmonia (a) habetur. Conjectura eſt, eundem eſſe, quem Wilfridus & Eboracenſis Hangulſtadenſis Antiſtes ſcribi curavit ſub annum Chriſti 700, de quo in ejusdem Epitaphio (b)

------ nec non & Quatuor Auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros.

Atque ita huic coævus eſt alter in Bibliotheca Cattoniana ab Eadfritho Epiſcopo tunc Lindisfarnenſi nitidiſſimè conſcriptus, atque ab Aldredo Presbytero Angloſaxonicè verſus, in quo Canonibus decem præfixis, numerisque eorum paginarum oris adjectis atque Evangeliſtâ quolibet in capita ſignantèr numerata pro lectionibus ſolennibus diſtributo (non ut ſeculis recentioribus (c), ſed ita ut Matthæi ſint 88, Marci 43, Lucæ 94, & Joannis 42; & aliter atque aliter capita ſeculis illis ſunt diviſa, quod ex codicibus vetuſtiſſimis ſcimus) vigeſimum Joannis caput, quod nihil aliud eſt præter ipſam Adulteræ hiſtoriolam, per ſe inter legenda in Quadrageſima numeratur. Alia perquam antiqua apud nos Evangeliorum exemplaria nec ſine Canonibus illis numerisque atque hiſtoria hac vidi, quorum unicum Athelſtani Regis erat. Et tametſi editiones Latinæ, quæ typis fiunt, ſatis paucæ Canones illos numerosque habent, nihilominus earum prima (quantum video) ſaltem perquam vetuſta ſummaque cum cura, pro ſeculi indole, formata eis non caret. Ea nempe quam Lugduno debemus annoque Chriſti 1523. ab Joanne de Gradibus juris utriusque Profeſſore adornatam. Etiam in ritualibus Eccleſiæ Romanæ priſcis pericopæ illius lectio aſſignatur Sabbato Dominicam Quadrageſimæ tertiam inſequenti (*), uti in Evangeliis Anglo-Saxonicis olim typis editis

(a) *Cap 120.* (a) *Apud Bedam hiſt. Anglorum lib.5. cap. 20.* (c) *De varia capitulorum diſtinctione vide I. Crocium in Obſervat. ad N. T. & Balæum Cent. 3. Script. 87. & Joſcelin. in Antiq. Eccleſ. Brit. Archiep. 44.* (*) *Breviar. Rom. in Sabbat. Sept. 3. quadrag. & vid. Sixt. Seneſ. Biblioth. ſanct. lib. 1. cap. 22.*

diis (quæ alia ſunt à jam dictis, & recentiora) totum illud, quod à commate 40 Capitis Septimi ad comma 21 Octavi diei Jovis Septimanæ Quadrageſimæ quintæ. Atque ut pariter cum Evangeliſtæ reliquis receptam hiſtoriam hanc memorat Hincmarus [a] Antiſtes Rhemenſis (qui ſub annum 850 floruit) quemadmodum ferme Patres inſigniores Occidentis, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius diù antè ſeu ſub annum 400. Nec ſolùm in Occidente ſolennis fuit hujus in Eccleſiis lectio [unde genuinam eſſe hiſtoriam illam ex Occidentalis Eccleſiæ judicio vetuſtiſſimo palam eſt, tametſi interim in Ritualibus Anglicanis ſeculorum recentiorum lectionem ſolennem ſuppleiſſe nullibi comperiam] verum etiam in Oriente. Nam die Aprilis primo Mariæ Ægyptiacæ [quæ ejurato libidinis uſu priſtino ſub Juſtini tempora [b] ſeu annum Chriſti 520. vixit] velut adulteræ huic congeneri ſacro quotannis legitur, ut ex ritualibus [c] liquet Orientis. Id verum eſt, in Evangeliis, in quæ Commentaria ſcripſit Theophylactus Bulgariæ Antiſtes [quorum exemplar Ms. pervetuſtum penes me jam eſt] omninò deeſſe. Et vixit quidem ille ſub annum 900. Sed illud inde ſolùm evenit, quod Chryſoſtomi, cujus codici, ut dictum eſt, deerat, in omnibus ſequax fuerit Theophylactus, & velut ejus tantùm, ut docti ſciunt, epitomator. Simile quidem dicendum de Evangelio Joannis in Catena patrum Græcorum à Corderio edito, cui etiam pericopa hæc deeſt. Habetur in Bibliotheca Vaticana exemplar Perſicum quatuor Evangelicorum anno Chriſti 1605 Agræ, quæ primaria eſt Imperatoris Mogorienſis urbs, tranſcriptum e codice anno Hegiræ 790 ſeu Chriſti 1388 exarato, cujus lingua vetuſtiora tempora ſæpiùs redolere dicitur. Ab Hieronymo Xaverio illuc allatum eſt miſſumve. In hoc etiam habetur quidem hiſtoriola illa adulteræ eaque ipſiſſima, quæ in Græco, ſed aliter collocata. Nempe in Capite [juxta Capitum, quibus utimur, diſtributionem] decimo, cum ad octavum in Græcis, Latinis, Syriacis, Arabicis, Æthiopicis, reliquis attineat. Ita ſcilicet mihi obſervavit Vir undiquaque doctiſſimus Joan-

[a] *De Divortio Hlothorii & Tetbergæ reſp. ad Int. 5.* [b] *Nicephor. lib. 17 cap. 5. Menæum Græc. April. 1. Baronius in Martyrolog. April. 2. & Annal. tom. 7. Ann. 525. num. 22 & 23.* [c] Εὐαγγέλ. *fol. 103* b. *Venetiis 1599.*

oannes Grevius Aſtronomiæ in Academia Oxonienſi Profeſſor digniſſimus, ex notis ſcilicet ſuis quas inde ſumſit. Sunt autem qui ex annalibus, neſcio quibus (a) *Hiſpanorum Hebræorum collegerint, mulierem illam deprehenſam in adulterio conjugem fuiſſe ſenio confecti Manaſſe Hieroſolymitani & vocatam eſſe Suſannam; fuiſſe fœminam ſanctiſſimam Claudiam & Divum Jacobum venientem in Hiſpaniam ſecutam eſſe, ibique remanſiſſe ac demum jam ſenem ad Dominum migraſſe.* De pœna adulterii ibi memorata Chriſtique verbis, vide præ aliis Hugonem Grotium in Notis adjectis. Et de lapidatione, quæ tum forenſis erat ex lege, tum popularis interdum ex impetu vulgi (b), velut Zelotarum (de quibus nos fuſiùs alibi*) videſis Joſephum Kimchium in Davidis filii Commentariis ad Ezechielem (c) ibique Chriſtianos Scriptores. Certè hi uti & patres vetuſtiſſimi de pœna hac velut adulteris perpetuò irroganda loqui ſolent λιθελεύςυς (d) ſeu *ſaxis obruendos* eos vocantes univerſos exceptâ duntaxat τῇ ἱερείᾳ, id eſt, jux a ante (e) dicta, atque ut rectè vertit Hervetus (f) Clementem Alexandrinum, *Sacerdotis filia* (g) ſeu, ut Joſephus ἐκ ἱερέων γεγεννημένη *ex Sacerdotibus nata*, non *uxore Sacerdotis*, ut infeliciter nonnulli Clementis Alexandrini verſionem emendarunt.

(a) *Julianus Presbyter apud Euſebium Nieremberg. de Orig. Sacra Scrip. lib. 11. c. 1.* (b) *Vide Exod. 8 26. 1. Sam. 30. 6. Joan. 10. 31.* (*) *De Jure Nat. lib 4. c. 4.* (c) *Cap. 16. 38. & 40. & 23. 47.* (d) *Clem. Alexandrinus Strom. 2. juxta finem.* (e) *Lib. 1. cap. 16.* (f) *Edit. Pariſ. 1612.* (g) *Levitic. 21. 9.*

CAP. XII.

Philonis Judæi *Alexandrini, de* Meretricum *qualiumcunque* pœna apud Ebræos capitali *ſententia, à* Talmudica *Schola alieniſſima, expenditur; uti & ejusdem de* ultimo ſupplicio ubique gentium Adulteris præſtito. *De in* Adulterio *deprehenſis ac ejusdem* pœna *in veteri* Jure Cæſareo, *alibique. Ea de re* Leonis & Majoriani *Auguſtorum* Novella Conſtitutio *emendatiùs ex Codice Ms. editur.* Leges *hac de re* Alcoranicæ *exhibentur.*

AT interea mirum eſt, Philonem Judæum ipſum, ſed Alexandrinum, *τὴν πόρνην meretricem* qualemcunque, ſive nuptam ſive innuptam quæſtum corporis exercentem, lapidibus ex lege Moſaica obruendam docere; cum nullibi pœna capitalis nedum lapidatio ejusmodi delicto in ea præſtituatur. Expreſſim quidem vetitum [illegible], de quo libro diximus primo (a). Et verberibus luendum. Sed Philo diſertè de meretrice ejusmodi qualicunque (nam de ſimplici ſive Virginis ſive viduæ ſtupro aliter ipſe expreſſim; nec alia quam verberum pœna puniri) *ὡς* [b] *λύμη καὶ ζημία καὶ κοινὸν μίασμα καταλευέσθω ut peſtis ac pernicies labesque publica ſaxis obruatur.* Unde etiam per prolepſin apud eum [c] Joſephus Patriarcha Potipharis uxori eum illicienti, alias ait apud gentes ſcorta adoleſcentibus lege permitti, noſtratibus verò interdici; *ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑταιρούσης ὥρισται δίκη θανάτου quin & meretrici ſententia mortis præſcribitur.* Atqui tametſi ex more ſeu lege aliqua ſingulari comburenda erat hoc nomine Thamar [d] ante legem Moſaicam, nihilominùs in hujus capitibus (e) ubi interdicitur ſcortum, nulla omninò pœna expreſſim nedum capitalis adjicitur. Et Philo heic à Talmudica doctrina eſt planè alieniſſimus, quâ ſcilicet quoties pœnæ genus non exprimitur, id quod vetatur verberibus [f] eſt puniendum. Sed verò ut capitali ſupplicio plectebantur apud Judæos adulteri, ſic juxta Philonem [g] etiam nullibi non capite plecti jure potuere; ſaltem deprehenſi à deprehendentibus. Alieno, inquit apud eum Joſephus Patriarcha, inſidiari matrimonio crimen eſt *ἐφ' ᾧ τις ἀνθρώπων οὐ φονᾷ quod mortalium nemo non cæde vindicat.* Quod explicans *περὶ γὰρ*, inquit, *τῶν ἄλλων εἰωθότες διαφέρεσθαι, μόνου τούτου ὁμογνωμονοῦσιν. πανταχοῦ πάντες ἄξιον θανάτων μυρίων ἐνόμισαν ἀκρίτους ἐκδιδόντες τοὺς ἁλόντας τοῖς πεφωρακόσι Nam de ceteris diſſidere ſoliti hoc unum confitentur. Quod & paſſim univerſi mille mortibus dignū cenſent, deprehenſos deprehendentibus injudicatos dedentes.*

(a) *Cap.16.* (b) *Lib. de ſpec legib. ſeu præcept. 6. & 7.* (c) *Lib. de Viro Civili ſeu Joſeph.* (d) *Geneſ 38 24.* (e) *Deut. 23. 17. [& vide Levitic. 19. 29.] ubi conſulas interpretes & Laur. Rochell. ad leges Polytic. Vet, & N. T. tit. 35.* (f) *Juxta legem Deut. 25, 1. & 2.* (g) *Lib. de Joſeph.*

Obtinuit igitur Philonis ævo (floruit ille paulò poſt Chriſti aſcenſum) ac præeunte, ſi ei fides habenda, ut in ipſo adulterii actu deprehenſi paſſim impunè necari poſſent; idque ut videtur à quovis deprehendente, nec ſolùm à marito aut propinquo. Certe Solonis (a) lex erat, ἐὰν τὶς μοιχὸν λάβῃ, ὅ,τι ἂν βούληται χρῆσθαι, *Si quis adulterum deprehenderit; de eo quod libuerit ſtatuat.* Et de maritali jure velut heic receptiſſimo Cato (b) in Oratione de dote, *In adulterio uxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine judicio impune necares:* cui conſonæ XII Tabulæ (c) *Mœchum in adulterio deprehenſum impunè necato.* Videſis autem hac de re Libanii Sophiſtæ (d) declamationem. Atque aliæ quæ citra ſunt mortem pœnæ pro deprehendentis arbitrio irrogatæ; quod ſcimus ex Scholiaſte in Ariſtophanis Plutum, Juvenale (e), Martiale (f) aliis. Unde illud Synceraſti apud Plautum (g). *MI. Quid agis? SY. facio quod manifeſtò mœchi haud ferme ſolent. MI. Quid id eſt? SY. refero vaſa ſalva.* Certè & apud Anglos jus ejusmodi mœchum deprehenſum mutilandi maritale olim viguiſſe videtur, ſaltem ſi maritus zelotypus omnimodo uxoris ſuæ congreſſu præmonens interdixiſſet. Juris hujus veſtigia ſunt in tabulis publicis temporis Joannis Regis, ſeu quæ ad annum milleſimum circiter ducenteſimum attinent. Literæ ibi habentur Regiæ (h) ad Vicecomitem ſeu Præſidem provinciæ Southantonienſis, quæ ita ſonant. *Tibi præcipimus quod diligenter inquiri facias per legales homines de vicineto de* Candeur *ſi Robertus Pincerna habens ſuſpectum Willielmum* Wake, *quod cum uxore ſua adulterium committeret, prohibuit ei ingreſſum domus ſuæ; Et ſi idem Willielmus poſt prohibitionem illam domum ipſius Roberti ingreſſus adulterium prædictum commiſerit, unde præfatus Robertus mentula eum privavit. Et ſi inquiſitio dixerit quod ita ſit, tunc eidem Roberto & ſuis qui cum eo erant ad hoc faciendum terram & catalla ſua illa occaſione in manum noſtram ſita in pace eſſe facias, donec aliud inde tibi præceperimus.*

(a) *Plutarch. in Solone; Lyſias in Apolog. pro Eratoſthenis cæde. & vide Petrum Fabrum Semeſtr. 3. c. 21. & Sam. Petit. in leg. Attic. pag. ...*
(b) *Apud A. Gell. lib. 10. cap 23.* (c) *Vide Oldendorp. in tit. 11. legg. XII Tab. & Halicarnaſ. lib. 2. c p 26.* (d) *Declam. 33.* (e) *Satyr. 10.* (f) *Lib. ... Epig. 45.* (g) *In Pœnulo act. 4.* (h) *Rot. Clauſ. 14. Joannis Regis membr. 2. in ... Londinenſi.*

mus. *Et veritatem illam Inquiſitionis Galfrido filio Petri Juſtitiario noſtro & Baronibus de Scaccario jurì facias.* Nimirum ex Henrico de Bracton (a) liquet, jus illo in ſeculo apud nos obtinuiſſe, ut, *Si quis alterius virilia abſcidiſſet* (citra ſcilicet aut jus jam dictum maritale, aut judicium forenſe, quo is, à quo membrum aliquod alterius mutilatum fuiſſet, teſticulis aut oculis (b) ſæpiùs privabatur, uti & qui Virginem vi ſtupraverat) *ſive hoc volens feciſſet ſive invitus, ſequeretur pœna aliquando capitalis, aliquando perpetuum exilium cum omnium bonorum ademtione.* Cujus rei exemplum eſt illuſtre apud Matthæum Pariſium (c), ubi refert, ſub Henricum Regem tertium, Joannem Britonem ſeu *Le Bretun* ordinis equeſtris virum alioſque nobiles non paucos exules factos boniſque univerſis mulctatos, eò quod Godefridi de *Millers* equitis Norfolcienſis, qui pudicitiæ filiæ Joannis inſidiatus eſſet, membra genitalia abſcidiſſent. Et Rex tunc *voce præconia juſſit pro lege acclamari, ne præſumat quis, niſi pro conjuge, adulterum membris mutilare genitalibus.* Quod ſcilicet juri antè recepto conſonum. Etiam expreſſum habetur in tabulis publicis (d) teſtimonium ſententiæ in Joannem illum, *qui abjuravit* (ut ibi dicitur) *regnum propter feloniam, quam perpetravit in Godofridum de Millers* & bonis mulctatus eſt *ſecundum regni conſuetudinem.* Diu autem eſt quod jus ejuſmodi apud nos evanuit. Sed hoc obitèr. Etiam de deprehenſis impunè, id eſt utriſque, occiſis à patre ſive naturali ſive adoptivo, deque ex lege Julia luculenta ſunt in jure (e) Cæſareo teſtimonia, quod juris marito illic negatur, niſi in domo ſua deprehendatur & adulter perſona ſit infamis. Diſcriminis ratio eſt, quia ut patrem conſilium pro liberis capere præſumitur, ſic maritum calore

(a) *Lib. 3. de Corona cap. 23. §. 3.* (b) *Fleta lib. 1. cap. 40. & vide Bracton. lib. de Corona cap. 28* (c) *Anno 1248. ſeu 32. Hen. 3. pag. 757 Edit. Londini 1640.* (d) *Rot. Clauſ 33. Hen. 3. membr. 13.* (e) *Paulus ſent. 2. cap 26. l. 20. & ſeq. D. tit. ad legem Juliam de Adult. Collat. leg Moſaic. & Rom tit. de Adulteriis l. 4. C. tit. jam dicto Baſilic lib. 60. tit. 37. §. 26. Harmenopul. Procheir. 6. tit 2. Attaliat. ſynopſ. tit. 70. & vide Jacobum Lectium ad Aemilium Macrum de publicis Judiciis, & Damhouderium Prax Criminal. cap. 91. §. 23, 24. & Petrum Caballum tract. de omni gen. homicidii §. [illegible] &c.*

nimis ac impetu duci. Ideoque par utrique non permiſſa licentia. Atque injudicatos ita impunè necari adeò poſtea receptum eſt etiam inter Chriſtianos, ut generali nomine *legis mundanæ* in jure Pontificio (a) deſignetur. Et quæ morem planè receptum redolent, occurrunt apud Hincmarum in (b) Reſponſione de divortio Boſonis & uxoris ſuæ, & Nicolaum Papam primum in epiſtola (c) ad Rodulfum Archiepiſcopum Bituricenſem. Certè ab Juriſconſultis admitti ſolet ut planè licitus (ubi lex ſcilicet ſeu mos ſingularis non obſtat) in foro ſaltem contentioſo. An in foro conſcientiæ, quæſtio eſt celebris; negantibus quidem omninò Viris conſultiſſimis (d) ac opinionem heic negativam communem eſſe aſſerentibus; etiam & cædem ejusmodi peccatum eſſe mortale. *Hæc tamen opinio* [inquit Julius Clarus] *mihi nunquam placuit. Impium eſt enim judicio meo dicere apud nos vigere legem, quæ peccatum mortale committi permittat.* Sed & hac de re vide inprimis Ferdinandum Vaſquium (e) in Controverſiis, Petrum Ærodium (f), Aloyſium Riccium, (g), Baſilium Pontium (h), præter Conſcientiæ Caſuum diſputatores obvios; Uti etiam quæ de Zelotarum jure apud Ebræos veteres alibi tradidimus nos (i); Etiam in Partitas Hiſpanorum (k), Legesque Luſitanorum (l) recipitur heic jus vetus Cæſareum, uti item in populorum aliquot aliorum mores. Imò & ex Jure Juſtinianeo, ſi ſuſpicetur vir, quempiam uxoris ſuæ pudicitiæ inſidiari, & poſt tres conteſtationes ſeu denuntiationes, quibus omnimodus uxoris & inſidiantis congreſſus vetetur, *invenerit eum convenientem ſuæ uxori quidem in ſua domo aut ipſius uxoris aut adulteri aut in popinis aut in ſuburbanis*, *permittitur* (m) *licentia marito propriis manibus talem perimere nullum periculum ex hoc formidan-*

(a) *Cauſ. 33 quæſt. 2. c. 6.* (b) *Pag. 496. edit. Pariſ. 1615.* (c) *Ibid. pag. 717.* (d) *Poſt Gloſſ. ad Cauſ. 33. q. 2. c. inter hæc vide Covarruviam in 4. Decret. part. 2. cap 7. §. 7 & DD. ad L. Gracchus C. ad leg. Juliam de Adult. Jul. Clar. ſent lib. 5 § Homicidium num. 48. &c.* (e) *Lib 4. cap. 8.* (f) *Rerum Judicatarum lib. 8. tit. 1.* (g) *Collect. Deciſ. 497.* (h) *De ſacram. Matr. lib 9. cap 15.* (i) *Lib. 4. de Jure Nat. cap. 4.* (k) *Partit 7. tit 17 l. 14. & vid. Gomeſ. ad l. 80 Tauri* (l) *Vide Thom. Valaſcum tom 1. Allegat. 85. & Ordinat. Luſitan. lib. 5 tit. 16.* (m) *Auth. Coll. 8. tit. 18 cap. 15.*

danti. Utut autem ſe res habuerit, jus illud deprehenſos occidendi quale prædicat Philo, neque in Suſannæ pro deprehenſa habitæ hiſtoria, neque in adulteræ in Evangelio Joannis cauſa, omninò admitti videtur. Quod verò ad illa Philonis attinet, quibus Adulterium morte paſſim mulctatum, uti apud Ebræos aſſeri videtur; certe, dum vixit Philo, ne Ægyptiis quidem, inter quos ille, utpote Alexandrinus, pœnæ ejuſmodi uſus erat forenſis, uti nec Athenienſibus aut Romanis; ut de aliis taceam. De Ægyptiis diſertè Diodorus Siculus (a); Adulterium apud eos vi commiſſum genitalium abſciſſione, ſine vi mille plagis adultero, narium (b) detruncatione adulteræ irrogandis puniri; licet ſeculis vetuſtiſſimis adulteras quaſdam à Seſoſtri Rege vivicomburio plexas memoret idem (c) Scriptor. Athenis autem ſi quis reus fuerat, ἐπὶ τῷ δικαςηρίῳ, ἄνευ ἐγχειριδίου χρῆσθαι, ὅ,τι ἂν βούληται. *Judicium erat in eum pro arbitrio animadvertere, excepta pœna gladii,* ut expreſſim legitur apud Demoſthenem (d), quò ſpectat illud Libanii Sophiſtæ in [illegible]e vita ſua, ubi veteribus [illegible]ir in more fuiſſe mœchis pudenda demetere. Utrum autem ex jure Cæſareo veteri Pœna Adulterii forenſis eſſet vitæ amiſſio ſæpè diſputatum eſt. Scilicet an à lege Julia aliave hac vetuſtiori. Sed à Viris doctiſſimis ſatis eſt demonſtratum ex jure recepto pœnam ejuſmodi non irrogandam fuiſſe, antequam ab Auguſtis Chriſtianiſſimus exciperetur, ſed Relegationem aliamve citra mortem coercitionem. Qua de re præter titulos in Juris Cæſarei corpore huc ſpectantes videſis Tiraquellum (e), Petrum Fabrum [f], Alciatum (g), Cujacium (h), Guidum Pancirollum (i), Briſſonium (k), Menochium (l), Lipſium (m), Carolum Fabrotum (n), Paganinum Gau-

 den-

(a) *Biblioth lib.1. cap.78.* (b) *Vide Conſtantin Harmenop. lib.6. tit.3.* (c) *Ibid. cap.59.* (d) *Orat. in Neæram. videſis Petrum Fabr. ſemeſtr.3. cap.21. & Samuel. Petit. in leges Atticas pag.465.* (e) *In l.13. Connubial. Gloſ.* [illegible] *part. 3.* (f) *Semeſtr. lib.3. cap.21.* (g) *Paradox. lib 5. cap 8 &c. & ad tit. de verb ſig. l.101.* (h) *Obſervat.6. cap.11.* (i) *Theſaur. Var lect.* [illegible]*. cap 27.* (k) *Ad tit. ad leg. Julian. de Adult.* (l) *De Arbitr. Judic. quæſt lib.2. cent 5. caſ.419.* (m) *Ad Annal. Tacit. 4. num.98.* (n) *Exer-cit* [illegible]

dentium (a), alios ſatis obvios, maximè qui ad §. *item lex Julia Inſtit. tit. de publicis Judiciis*, ubi *lex Julia de Adulteriis*, quâ pœnam gladii ibi memoratam ſpectat, plane pro eo quod eſt ſimpliciter *lex de Adulteriis* (quæ Juliæ nomine tamdiu innotuerat) non pro lege ipſa ea quæ ab Auguſto (b) lata eſt indeque in Julii Cæſaris honorem Julia dicta. Haud fermè aliter atque etiam apud nos [verbi gratiâ] tutores ſimpliciter ſeu ex jure noſtro civili, id eſt Anglicano dati à viris doctiſſimis [c] pro eis qui ex lege Attilia & ex Julia & Titia olim in Roma veteri & provinciis dabantur, ſumti ſunt; juxta quam rationem legis Falcidiæ, Aquiliæ, Senatusconſultu Trebelliani verba apud noſtrates etiam interdum fiunt, dum nihil aliud intelligunt præter ſimplex damnum illatum, legatorum modum, hæreditatem fidei commiſſariam, nulla omnino (ſive tempora ſive perſonas ſpectes) habitâ eorum qui legum harum autores fuere ratione. Alia ſunt non pauca ejusmodi. Et Auguſtinus [*]; *Romani Antiqui adulteras fœminas, quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte pleſtebant*. De antiquis diſertè loquitur & jure præſtituto punitis, nec pro tyrannorum arbitrio occiſis. Nam certum eſt intereà ab Auguſto [d] etiam ſuas leges egrediente adulteros morte punitos aliquos, uti & poſteà ab Opilio Macrino, *Adulterii reos ſemper vivos ſimul incendit junctis corporibus*, ut de eo Julius Capitolinus. Alia ſunt ejusmodi aliquot [e] in ſeculis Chriſtianiſmum imperii præcedentibus, ſed libero dominantium juſſu non lege recepta omninò nitentia. Vulgo autem habetur Conſtantinus magnus autor primus legis, qua mors adulteris ex Jure Cæſareo irroganda. Et ſanè in Codice Juſtinianeo occurrit reſcriptum ejus ad Evagrium [f] de accuſatoribus adulterii, ad cujus calcem adjicitur, *Sacrilegos autem Nuptiarum gladio puniri oportet*; temporis autem ſignatio eſt *I II. Kal. Maii Conſtantino Aug. VII. & Conſtantio Cæſare Conſulibus*. Anno nempè ita Chriſti 326 reſcriptum tribuitur. Et verum quidem eſt reſcriptum

[a] *Juridic. Expoſit lib. 2. cap 8.* [b] *L. 1 D. tit. ad leg. Jul. de Adult. & Baſilic. lib. 60. tit. 37.* [c] *Joan. Cowellus in Inſtit. Juris Anglicani.* [*] *De Civit. Dei lib. 3. cap. 5.* [d] *Tacit. Annal 3.* [e] *Vide Petrum Ærodium Rer Judicat. lib. 7. tit. 1. cap. 4.* (f) *L. 30. quamvis C. tit. ad leg. Jul. de Adult.*

[illegible] illud, præter adjectum hoc, integrum fuiſſe Conſtantini atque ejuſ-[illegible] anni, uti etiam liquet ex Codice Theodoſiano (a). In condendo au-[illegible] Codice Juſtinianeo reſcripto illi adtexuit Tribonianus, aut quis alius Juſtiniano operam in corpore juris conſtituendo navans, verba jam dicta, ex ipſa Juſtiniani mente atque autoritate ſibi permiſſâ, velut deſumta ex [illegible] reſcripti aliquanto recentioris ſeu Conſtantii & Conſtantis de Adul-teriis, ut & appoſitè ſatis vult præſtantiſſimus Cujacius [b] aliique ejus ſe-quaces. Habetur nimirùm horum Auguſtorum in codice Theodoſia-no reſcriptum, quo adulteri ut parricidæ culleo inſuendi aut comburen-di, juxta ſupplicium [illegible] Macrino [illegible], Attinet hoc ad annum Chriſti 3[illegible] ſeu [illegible] aut circiter a Conſtan[illegible], [illegible] annum quo Conſtantius ſecundum & Conſtans Conſules fuere. Tunc enim, cum provocationes aliquæ fierent moratoriæ in cauſa adulterii, ad Catulinum reſcribitur (c) à jam dictis Auguſtis, provocationes e-juſmodi non admittendas. *Sed delatum adulterii crimen & quæſtioni-bus adhibitis adprobatum, pari ſceleris immanitate damnare quid [illegible] in hujuſmodi criminibus convenit obſervari, ut manifeſtis probatio-nibus adulterio probato fruſtratoria provocatio minimè admittatur, cum [illegible] queratione ſacrilegos* (d) *nuptiarum tanquam manifeſtos par-ricidas [illegible] culleo vivos vel exurere judicantem oporteat.* Etiam & [illegible] pœnam fecit Conſtantinus (e) ſervo, quo cum occultè [illegible] domina. Certe & adulteris non minùs atque homicidis, [illegible] quibus conjuncti ſunt ut ejuſdem generis in reſcriptis princi-p[illegible] in Aſtra peccantes, quo nomine Aſtrologos denotabant] læſæ [illegible], & demùm falſæ monetæ reis, velut atrociùs ſce-leſtis, Quinarioque ſcelerum numero, ut noviſſimo, memorari ſolitis, [illegible] ſub id tempus negari ſolebat indulgentia. Unde etiam de adulteris graviſſime tunc puniendos ſatis liquet, licet non ſatis quâ

(a) Lib. 9. tit. 7. l. 2. (b) *Obſervat. 6. cap. 11.* (c) *L. 4. C. Theod lib. 11 tit.* [illegible] *[illegible]torum appellationes non recipiantur.* [d] *De vocabulo illo heic vide [illegible]ronium tom. 3. ann. 3[illegible]9. num. 20.* (e) *C. tit. de Mulieribus quæ ſe [illegible] ſervis junxerint.* (f) *L. 1. 4, 6, 7, 8. C. Theodoſ. lib. 9. tit. 38. ſeu de [illegible] criminum & Append. C. Theod. à Jac. Sirmondo edit.* [illegible]

quâ pœnâ. At verò quicquid de Adulterii pœna, ſeu de culleo aut vivicomburio à Conſtantio & Conſtante ſic introductum fuerit; ſub Valentiniano & Valente, id eſt ſub annum à reſcripto illo ad Catulinum trigeſimum, præfecto Urbis Maximino, *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abſciſſa*, ut expreſſim Ammianus Marcellinus [a]. Eâdem pœnâ fœminas illuſtres aliquot itidem idem ob crimen adfectas tunc temporis ſcribit ille. Quæ ſanè poſtremis Conſtantini quod jam memoravimus reſcripti de gladii pœna apud Juſtinianum verbis niti dubitare non videtur doctiſſimus Fredericus Lindenbrogius in adjectis Obſervationibus, quaſi genuina fuiſſent illa Conſtantini, nec à Triboniano aliove ejusmodi Juſtiniani tempore adjecta. Certè utut ſe res hæc habuerit, dubitandum non videtur, quin ante Juſtinianum ultimo ſupplicio ex jure Cæſareo recepto ac conſtanti adulteri neutiquam punirentur, utcunque tum illud de culleo & vivicomburio habeatur in Conſtantii reſcripto tum gladii pœnæ in exemplis ex Ammiano allatis. Id enim eliciendum ex Leonis & Majoriani Auguſtorum reſcripto ad Rogatianum, Conſularem Tuſciæ ſuburbicariæ, quo Ambroſio cuidam adulterii reo relegationis temporariæ pœnam conſtat irrogatam; quod leniter quidem & negligentèr factum ajunt Auguſti. Sed nec ipſi tunc temporis ſcelus hoc morte luendum ex jure voluere ſed relegatione perpetuâ, ita tamen ut redeuntis perimendi nemini jus non concederetur. Reſcriptum hoc ad annum attinet Chriſti 459 adeoque recentius eſt Conſtantiano illo reſcripto annis 120, & vetuſtius Juſtiniani initiis ferme 70 annis. In editionibus Novellarum Majoriani Codici Theodoſiano ſubjunctis prioribus omninò defuit. Unde etiam in Lugdunenſi [b] adnotatur poſt octavam Novellam, *deſiderantur Novella de Adulteriis.* Sed in Pariſienſi [c], quæ optima eſt, ejusque ſequace Genevenſi [d] editur quidem; verúm adeò depravatè, ut operæ pretium duxerim è codice meo Ms. pervetuſto, qui Guilielmi erat Monachi Malmesburienſis, heic integrum repræſentare.

Impe-

(a) *Lib.28.* (b) *Lugd.1566.* (c) *Pariſ.1586.* (d) *Geneva 1593.*

Imperatores LEO & MAIORIANUS
Rogatiano Conſulari Tuſciæ
Suburbicæ.

Agitandam legibus adulterii quæſtionem imminente quoque noſtræ perennitatis oraculo, exercuiſſe te commemoras, atque, ut relatione teſtaris convictum confeſſumq́; Ambroſium in nefario crimine Relegatione temporaria dignum cenſuiſti, & non ſolum leniter immò negligenter penſaſti alieni doloris injuriam, ut maculam pudoris extincti & ejus ſummam criminis, in qua quicquid (*) *vero indignum eſt continetur, elabi vita ſuperſtite judicares. Eum tamen ipſum temerâſſe ſententiam & confeſtim locum* (vel *loco*, ut inter lineas adnotatur) *exilii perhibes diffugiſſe; Noſque conſuliſti quid fieri Sanciamus. Severitatem quippe res ipſa flagitat.* Unde, *Rogatiane Kariſſime noveris ad rigorem veteris diſciplinæ, hanc perhennitatem noſtram obſervationis adjeciſſe menſuram; ut ſecundum legem divorum retro Principum, qui in ſimili crimine talia cenſuerunt, Relegationem probroſi & nefandi rei deportatio adjecta continuò ſequatur & bonis ejus omnibus fiſci Juribus vindicatis, eum congreſſu* (vel *ingreſſu*, ut monet inter lineas librarius) *totius Italiæ ſummovendum, edictorum propoſitione denunciatâ omnibus perimendi licentiâ, quâ paſſim ita inſequendus eſt, qui ſententia abuſus eſt lenitate, uti ſi in comprehenſa orbis noſtri parte repertus fuerit cæſus jure videatur, quatenus ſanctionis procedente cenſura, ab incurſu flagitiorum, tutam genialis thori præſtemus impoſterum caſtitatem exemplo competenti luxuriâ ab expugnatione pudicicia caſtigatâ, quæ ſub publica quodammodo videbitur eſſe cuſtodia, ſi libido, & protervitas arceatur, manifeſtumq́; ſit generaliter ita nobis cordi eſſe violatum pudorem ulciſci, ut edictali decreto dicta coercitio futuris quoq́; temporibus ſimile commiſſum cenſeat plecti. Dat. XV. Maii Arelato, Richemere V. C. Conſ.* Ita Codex meus Ms, nec adjecto in temporis ſignatione *Clearcho Conſule*, ut in editis, qui cum Richimere conjunctus plane ad annum attinet 384. ſeu Theodoſii primi & Arcadii tempus, quod Leonis & Majoriani initiis annis amplius ſeptuaginta eſt antiquius. Collega autem Richimeri heic erat Patricius, ut tum ex faſtis liquet, tum ex Theodoſii reſcriptis obviis. De

(*) *L. Viro.*

reliquis ex Ms. heic emendandis intuenti ſatis conſtabit. Sed hinc palam eſt relegationem, deportationem (quæ etiam tam capitalis dicitur, quam ipſa mortis pœna, ut diſertè Calliſtratus (a), unde nec omninò argumento ſunt verba illa de adultera in Alexandri Auguſti reſcripto (b) *ſi quocunque modo pœnam capitalem evaſerit*, aut *nec capitali pœna eſſe obnoxia* in Conſtantino (c) altero mortem ibi intelligi, quod perperam volunt nonnulli) bonorum confiſcationem adhibitam nec pœnam mortis niſi deportatus relegatuſve redux exilio ſe ſolviſſet. Neque tunc pœna mortis forenſis erat, ſed cuique permiſſa. Codicis autem Juſtinianei jure forenſis fiebat juxta jam oſtenſa. Neque aliter intelligendus Juſtinianus ipſe, ubi in Authenticis (d) ſeu Jure ſuo noviſſimo Conſtantinum expreſſim memorat velut ultimi ſupplicii adulteris irrogandi autorem. Tribonianus enim aut quis ejusmodi alius adjectionem antè in Codice Juſtinianeo indicatam Conſtantini ipſius fuiſſe, ut falſo crederetur, in cauſa fuerat. Noviſſimo autem hoc jure adultera virgis cæſa in Monaſterium deditur, adultero morte plectendo. Orientali autem Jure Cæſareo recentiori ὁ μοιχὸς καὶ ἡ μοιχαλὶς ῥινοκοπείσθωσαν *Adultero & adultera Nares præcidantur.* Sic Harmenopulus (e) Juxta Leoniam (f) ea de re ſanctionem. Addit Michael Attaliates (g) τυπτομένοις καὶ κουρευομένοις *verberati & tonſi.* Etiam adulteram exulem fieri bonisque ſpoliandam. Seculis recentioribus Morte, Verberibus, Mulcta aliterque pro variis gentium moribus atque aliter punitur Adulterium. Et ubi cognitio ejusdem ad forum ſpectat ſolùm Pontificium, Excommunicatione & Pœnitentiæ ſolennis ſive ritu ipſo publico ſive redemtione. Et de inſigni Pœnarum heic diſcrimine apud Paganos Chriſtianoſque videſis potiſſimùm adnotata à Tiraquello, Menochio, & Petro Fabro locis ſupra indicatis, quibus addas Jodocum Damhouderium (h), Aloyſium Novarinum (i), id genus alios ſatis obvios

præter

(a) L. 27. *Capitalium D. tit. de Pœnis.* (b) *L. 9. Caſtitati C. ad leg. Jul. de Adult.* (c) *Lib. 7. C. Tit. de Repudiis* (d) *Auth. Coll. 9. tit. 17. cap. 10.* (e) *Conſtit. Leon. 32.* (f) *Procbir. lib. 6. §. ult.* (g) *Synopſ. tit. 70.* (h) *Praxi Criminal. cap. 91. num. 63. &c.* (i) *Elect. Sacror. lib. 6. cap. 10. & 11.*

præter ſingularum gentium legum Corpora & deciſiones (a), ſine quibus fruſtra nimis de earum moribus ac jure loqui ſolent Scriptores aliique maximè exterarum quas leviter inviſerunt gentium ſciolos cum pruritu nimio ſe oſtentare ſoliti. De uxoribus Mahumedes in Alcorano (b), *Si,* inquit, אשתהצוא עליהן ארבעת מנכם פאן שהדוא ואמסכוהן פי אלביות חתי יתופיהן אלמות או יגעל אללה להן שבילא *Teſtes adbibeantur in eas quatuor ex vobis*) ubi Mahumed Ben Achmed Interpres habet אי מן רגאל אלמשלמן *id eſt, ex viris* ſeu *maſculis cum Muſulmanni* ſeu *religionis Mahumedanæ fuerint*; tantùm abeſt, ut recta ſit heic Retinenſis verſio, *Mulier quatuor fœminis teſtibus convicta &c.* quòd tam in Codicibus Vetuſtis Mss. quam editis legitur) *unde fuerint convictæ, detineantur in ædibus ſuis* (interpres jam dictus אחבשוהן מאמנעוהן מן מחאל טת אלנאש *cobibeant eas & impediant a congreſſu virili*) *uſque dum mortuæ fuerint aut viam* ſeu *mentem* (meliorum) *fecerit eis Deus.* Alibi autem adjicit (*) אל זאנית ואל זאני ואגל דוא כל ואחד מנהמא מאית גלדת ולא תאחדכם בהמא ראפת פי דין אללה אם כנתם תומנון באללה ואליום אלאחר ואשתהד עראבהמא טאיפת מן אל מומנין *Quod ad Adulterum adulteramq; ſpectat; Omnigeni ſic rei centum plagis verberantor, neq; miſericordes erga illos ſitis in judicio Dei, ſi in Deum credatis & diem poſtremum,* id eſt diem judicii. *Et teſtes ſint pœna cœtus* ſeu *numerus aliquis credentium.* Retinenſis *omnis adulterans centum ictus ſuſcipiat in multorum præſentia (ut ſic tum correptus tum verecundatus ulteriùs ab illo peccato omnibus bonis illicito ceſſet)* quibus verbis nihil eſt in Arabico, quod ibi reſpondeat. Atque hinc in Doctrina Machumet ab Hermanno Dabmata olim verſa, *Centum ſunt*

Nn 2

(a) *Vide Thomam Vallaſcum tom. 1. Allegat. 85. Ludovic. à Peguera Aragon. Deciſ. 92. le Code des deciſiones forenſes livre 9. tit. 13. Boerium deciſ. Gallic. 297. Martin. Monter à Cueva Deciſ. Aragon. 15. Aloyſium Riccium Deciſ. 235 &c.* (b) *Azoar. 4. Arab. lat. 8.* (*) *Azoar. 24. Arab. 34. Lat.*

Digitized by Google

ſunt ictus, quibus in adulterio deprebenſi flagellantur. Sequitur in Alcorano quod Adulterii pœnam auget, in Retinenſis codicibus non editis ſolùm ſed & optimæ fidei manuſcriptis omninò prætermiſſum.

אלזאני לא ינכח אלא זאנית או משרכת ואלזאנת לא ינכחהא אלא זאני או משרך וחרם דלך עלי אלממנין

Adulter minime ducat niſi adulteram aut aſſociantem ſeu *participem facientem, nec ducat adultera niſi adulterum aut aſſociatorem.* Hoc enim אי נכאח אלזואני ut ibi Achmedides jam dictus, id eſt, adulterorum adulterarumque conjugium) *credentibus* ſeu *Muſulmanis eſt interdictum.* Aſſocians heic & aſſociator eſt Mahumedanis idololatra qualiſcunque ſic dictus, (*) quia גֿעל אללה שריכא ſeu הו אשׁרך באללה id eſt, *facit Deum æqualem Deo* ſeu *alium aſſociat*, quo nomine etiam Chriſtianos ſignantius denotant Mahumedicæ impoſturæ ſequaces. Hinc ſequitur in Alcorano, quod & Retinenſis habet de fœminis falſo adulterii ſeu abſque teſtimonio legitimo accuſatis. Id Capite adnotatur proximo ubi de viro Zelotypo agitur. Sed de variis Adulterii pœnis hactenus; quæ, uti & aliæ apud mortales omnimodæ, pro morum, ſeculorum, locorum diſcrimine, vitio, Medicinæ locum obtinentes, aliter atque aliter ex eorum arbitrio, penes quos ſumma rerum habetur, lege (nec verò forenſi judicio citra legem præeuntem) introducendæ mutandæque.

(*) *Videſis Anton. Gigg. Theſaur. Vol. 2. col. 1089.*

CAP. XIII.

Lex de Zelotypia. *Mariti* Præmonitio. Uxoris *cum eo, de quo præmonetur*, Occultatio *ſeu* Congreſſus *qualiſcunq;* clancularius; *Unde* Juſta ſuſpicio. *Alia ad legem illam attinentia.*

Jam

JAm verò de uxore ſuſpecta, lex lata eſt; *Si viri* (a) *cujuſcunque uxor declinaverit & pravaricando in eum pravaricata fuerit & concubuerit vir alius cum ea commixtione ſeminis & abſconditum fuerit ab oculis mariti ejus, atq; occultata fuerit illa* (id eſt ונכתרה) *& immunda facta fuerit, & teſtis non fuerit contra eam* והוא לא ſeu, ut codex Samaritanus, והא לא נתפשה id eſt, *nec fuerit ipſa vi compreſſa* (ita interpretantur Magiſtri (b); ſcilicet לא נתפשה per לא נאנכה; tametſi vulgata habeat, *quia non eſt inventa in ſtupro*; uti & Arabs Romæ editus; ſed in Ebræo nihil eſt, quod τῷ *in ſtupro* heic reſpondeat; alii *nec fuerit deprehenſa*; & Helleniſtæ συνειλημμένη, quod etiam à Magiſtris ſtare poſſit quà *non injectâ manu* ſeu *vi prehenſam* denotat; Chaldæi ibidem אתחדת quod & *vi prehenſam* ſignificare poteſt, uti & idem apud Arabem Erpenianum vocabulum in Arabiſmum receptum, cum in verſione Saadiæ Gaon ſubſtituatur תקהר quod planiſſime vim illatam innuit; Arabs penes me Ms. ולם יוחד ולם יראהא אחד *ne deprehenſa fuerit, nec viderit eam quiſquam*; Galli, *Et qu' elle n' ait point eſté ſurpriſe*, uti & aliquot; quod tam de vi dolove illato, quam de rea deprehenſa ſeu taken with the manner/ ut Angli, ſumi poteſt; ſicut etiam quod habent Judæi Hiſpanienſes, *y ella non fue preſa*;) *pertranſierit autem illum ſpiritus Zelotypia, ut ſuſpicetur uxorem ſuam, qua polluta eſt, aut ſi pertranſierit illum ſpiritus Zelotypiæ, ut ſuſpicetur uxorem ſuam qua tamen non eſt polluta, adducat vir ille uxorem ſuam ad Sacerdotem, adducatque cum ea ſacrificium pro ea, nempe decimam partem Epha farina bordeacea, ſed non fundat oleum ſuper eam, neque ponat thus ſuper eam, quoniam oblatio Zelotypia eſt, oblatio pro memoriali faciens recordari iniquitatem. Adducet itaque illam Sacerdos & ſtare eam faciet ante Dominum. Aſſumat quoq; Sacerdos aquas ſanctas in vaſe fictili, & de pulvere qui fuerit in pavimento Tabernaculi, tollat Sacerdos & ponat in aquam. Stare autem faciet Sacerdos*

(a) *Numer.* 5. 12. *De hac lege videſis Philonem lib. de legibus ſpecialibus ad* 6. *&* 7. *decalogi. Sixtum Senenſ. Biblioth. ſanct. lib.* 2. *in* Z. *præter Commentarios obvios.* (b) *Gloſſa heic. Maimonides halach.* Iſhoth *cap.* 24. *& hal.* Sota *cap.* 3. *alii.*

cerdos mulierem ante Dominum, & denudet caput mulieris, ponens ſuper manus ejus oblationem pro memoriali, quæ oblatio eſt Zelotypiæ, habeatque Sacerdos in manu aquas amaras ac maledictas. Et adjurans eam Sacerdos, dicat ad mulierem, ſi non concubuit vir tecum & non declinaſti ad immunditiam ſub viro tuo, liberaberis ut innocens ab aquis iſtis amaris (τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ ſeu *aqvam redargutionis* vocant Helleniſtæ) *& maledictis. Sin tu declinaſti ſub marito tuo & polluta es & poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum; adjurabitque Sacerdos mulierem juramento execrando & dicet Sacerdos ad mulierem, det te Dominus in execrationem & juramentum* (*exemplumque* habet vulgata) *in medio populi ſui, adeo ut faciat Dominus corruere femur tuum & inflari uterum tuum* (vulgata ibi, *putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus diſrumpatur.*) *Ingrediantur aquæ iſtæ maledictæ in viſcera tua, ut intumeſcat uterus tuus & corruere faciant femur tuum, dicatque mulier amen, amen. Scribat autem Sacerdos in libello, maledictiones iſtas & raſas projiciat eas in aquas amaras* (vulgata ; *& delebit eas aquis amariſſimis quod ſubſtituitur pro* ומחה אל מי המרים ubi Helleniſtæ rectiùs habent καὶ ἐξαλείψει εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ *& delebit* ſeu *abſterget in aquam redargutionis*) *potetque mulierem aquis illis & maledictis, ut intrent in eam aquæ illæ maledictæ & amaræ. Tollet deinde Sacerdos de manu mulieris oblationem Zelotypiæ & ventilabit oblationem illam coram Domino, atque adducet eam ad altare. Tollet etiam Sacerdos pugillum plenum de oblatione illa pro memoriali incendetque in altari, & poſtea dabit mulieri potum illius aquæ. Et poſtquam potaverit mulierem illam aquis illis, ſi fuerit polluta & prævaricando prævaricata ſit ſub viro ſuo, ingredientur in eam aquæ illæ maledictæ & amaræ, & intumeſcet venter ejus cadetque femur ejus, & erit mulier illa in maledictionem in medio populi ſui ; ſi autem mulier non polluta ſed munda fuerit, abſque nocumento evadet, & ſeminabitur ſemine,* (ſeu *faciet liberos,* ut vulgata.) *Hæc eſt lex Zelotypiæ, quando mulier declinaverit ſub marito ſuo & polluta fuerit, aut cum virum pertranſierit ſpiritus Zelotypiæ, & ſuſpicatus uxorem ſuam ſtatuerit uxorem in conſpectu Domini, & fecerit ei Sacerdos ſecundum univerſam legem iſtam.*

iſtam, Eritque vir innocens ab iniquitate; & mulier portabit iniquitatem ſuam. Maritum ita Zelotypum, ut hac lege comprehendatur, eum eſſe (a) ajunt, qui præmonuerat uxorem ne deinceps in ſecreto eſſet aut clàm occultaretur cum aliquo, ſive patre ejus ſive fratre, nedum aliis plùs diſſitis, ſive gentili ſive ſervo, idque coram teſtibus; quæ nihilominùs cum ipſo, de quo præmonita eſt, in ſecreto eſſet occultata, idque teſtibus item probaretur, כדי טומאה שהוא כדי לצלות ביצה ולגמירה *quantillo tempore pollui fœmina poſſet, id eſt, quantillo tempore ovum & aſſari poſſet & abſorberi.* Gallinæ ovum intelligunt, quod citiùs aliis quibuscunque ovis coqui (b) & aſſari ajunt. Atque ita obtinuit apud Magiſtros Babylonienſes temporis menſura, quæ tamen alitèr atque aliter ſe habet in (c) ſententiis Hieroſolymitanorum, & plerunque multò brevior eſt. Occultationem hanc כתירה appellitant, & ad illud in lege ſpectat ונסתרה *& occultata fuerit illa.* Uxore ita ſuſpectâ etiam marito interdicebant, usque dum potatis aquis amaris innocentem ſe præberet. Præmonitio autem fieri debuerat expreſſa, de Occultatione; atque ut occultaretur cum eo neceſſum erat, antequam potandi eſſet rea aut marito interdicta. Nam ſi præmoneretur, ne verba cum aliquo haberet, & poſtmodùm cum eo occultaretur, aut ne occultaretur, & poſtmodùm cum eo verba haberet, ad legem hanc res non attinuit. Uti nec ubi præmoneretur de minore novem præter diem unicum annis. Scilicet de viro lex fertur, qualis minor ejusmodi heic non habitus. Ante occultationem, remiſſione potuerat maritus uxorem liberare, non pòſt. Et repudium ita remiſſionis locum habuit, ut ſi repudiaretur præmonita, & denuò duceretur, denuò etiam præmonenda eſſet. Si quæ aquis potatis innocens evaderet, ea denuò præmonita de ipſo, cujus nomine an-

ne an-

(a) *Miſna tit.* Sota *cap. 1. & Gem. Babyl. ib. fol. 25. & 4. & 7. & Maimon. halach.* Sota *cap. 1. & de leg. hac Zelotypiæ accuratè Salomon Jarchius ad Numer. 5.* (b) *Miſna tit.* Sabbath. *cap. 9. & Obad. Bartenor. ib. §. 5.* (c) *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Sota *cap. 1. fol. 16. col. 3.*

ne antea potârat, cum ipſo iterùm occultaretur, haud iterabatur potio, ſed ipſa ſine dote, ut marito jam planè illicita, ejicienda erat. Quod ſi cum aliis, poſt præmonitionem, occultaretur, potandi formula iteranda erat, quoties ita occultaretur. Neque aquis heic omninò locus, ſi aut deeſſent teſtes idonei ſive Præmonitionis ſive Occultationis, aut ſi adulterii teſtis adeſſet etiam unicus, qua de re mox item plura. Nec potare cogebatur, quæ (a) fateretur ſe tempore occultationis pollutam nec quæ diffiteretur atque aquas ante abraſum libellum (qua de re infrà) recuſaret. Sed utraque ſtatim ejicienda erat ſine dote & perpetuò marito interdicebatur. Quin ſi aut nollet demùm maritus eam potare, aut cum ea rem haberet poſt occultationem, potu liberabatur. Sed cum dote ea tunc ejicienda, atque itidem marito interdicta erat.

(a) *Miſſa tit.* Sota *cap. 4. & Maimonid. hal.* Sota *cap. 2. & 4.*

CAP. XIV.

Uxorum, & Præmonitarum *&* Occultarum, *genera non pauca aquis amaris libera; quæ tamen tum* Maritis *tum eis*, de quibus Præmonitio *fiebat dein perpetuo* vetita, *ac* ſine dotibus *ejicienda erant. Et de* Innocentia, *quæ exigebatur in* Marito, *qui* Uxorem *hoc* Jure *ad* Examen Aquarum *adigeret.*

Fuere etiam Uxorum genera non pauca, quæ tametſi anteceſſerat Præmonitio & Occultatio, aderantque utriuſque teſtes, potatione nihilominus libera quidem erant; at ejicienda ſine dote & illicita dein perpetuò maritis. In hiſce cenſentur (a) & ſponſa & fratria, cujus nuptiæ à Leviro expectabantur (שומרת יבם appellant, id eſt *Leviro ſervatam*) ex eo quod in lege habetur *hac eſt*

(a) lex

(a) *Miſna tit.* Sota *cap. 4. &c. Maimonid. hal.* Sota *cap. 2.*

(a) *lex zelotypiæ, quando mulier declinaverit* תחת אישך id eſt *ſub marito ſuo.* Nec ſponſa nec fratria ante nuptias, ſub mario ſeu ὕπανδρ@. At ſi ſponſus aut præmoneret, & poſt nuptias ac maritales amplexus occultaretur uxor cum eo, de quo præmonita erat, totiusque rei adeſſent teſtes, potandæ erant ei aquæ ut uxoribus aliis. In hiſce item quæ potatione liberæ minor erat, quæ uxor majoris, & major quæ uxor minoris, atque Hermaphroditi uxor. Nomina Viri & mulieris haſce ajunt excludere. Accedit uxor cæci, ideò quod dicitur *& abſconditum fuerit ab oculis ejus.* Item uxor clauda, quia legis verba ſunt, *ſtare eam faciat Sacerdos.* Cui item manus vel unica deeſſet, ſeu ad recipiendum eſſet non idonea, in hiſce erat, quia *oblatio ſuper manus ejus ponenda*; uti & muta, quoniam dicendum erat mulieri *Amen, Amen*; & ſurda, eo quod adjicitur, *& dicat Sacerdos ad mulierem.* Quin hiſce adjungebantur uxor Cæci, Claudi uxor, ejus cui manus deerat, Muti, ac Surdi. Nam receptum erat עד שתהיה שלימה כמותו והוא שלם כמותה *niſi ubi ipſa integra eſſet ut ille, atque ille, ut ipſa, integer,* locum aquis amaris minimè fuiſſe. Ad Nuptam etiam, quæ ante maritales amplexus præmonita & cum eo, de quo præmonebatur, occultata erat, idem jus obtinuit. Nam ex verbis legis, *& poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum* (ſeu *deſerto mariti thoro,* ut habet Vulgata) eliciebant, niſi antecesſerat mariti concubitus, Adjurationem illam adeoque Aquas locum habuiſſe nullum. Si moreretur maritus, poſtquam in judicium hoc nomine deduceretur uxor, potione immunis fiebat illa, ſed dote excidebat. Amplexus item maritalis ante deductionem (qui vetitus ex majorum inſtitutis, ut ſupra (*) docetur) in cauſa erat, ut libera poſteà eſſet uxor potione. Verba legi ſubjuncta, ſunt; *Eritq; vir innocens ab iniquitate, & mulier ipſa portabit iniquitatem ſuam.* Ubi ille non innocens, nec illa examini huic obnoxia. Unde etiam fiebat, ut neque uxori præcepto aliquo Negativo interdictæ, neque cuiquam ex affirmationis notâ vetitæ, neque Secundariæ bibendum heic eſſet. Quæ tamen omnes, ſi Præmonitio atque Occultatio non ſine Teſtibus præcede-

(a) *Num. 5. 29.* (*) *Lib. 2. cap. 8.*

cederet, ejiciendæ erant idque ſine dotibus, atque etiam hoc nomine maritis interdictæ. Quin nec rite ad aquas heic adigebat uxorem maritus (a), qui non ab omni illicito concubitu purus ipſe; nec ſi maritus ejusmodi eam in examen deduxerat, בדקו לה המים *vim ſuam examinis exercebant aqua*, unde peccaſſe eum ajunt שגרם לשם המפורש שימחה במים לבטלה *quod in cauſa eſſet, ut nomen Tetragrammaton in caſſum abſtergeretur in aquas*. Nam in Adjuratione ac Maledictionibus nomen illud bis reperitur. Quæcunque autem potatione libera, ſed Præmonita ut dictum eſt ac Occultata, ideoque marito interdicta fuerat, etiam & ipſi de quo præmonitio fiebat ſeu quocum occultabatur ſimiliter (b) interdicebatur. Adeoque ſi poſtmodum ei nuberet, erat ſimilitèr ejicienda; qua de re plura inferiùs.

(a) *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol. 27. b. tit.* Sota *fol. 28. & Maim. hal.* Sota *cap. 3.* (b) *Miſn. tit.* Sota *cap. 5. Maim. halach*, Sota *c. 3.*

CAP. XV.

Examinis *ſuſpectæ adulterii* ***uxoris***, ***per*** *Amaras Aquas*, ***Formula ac Ritus***; ***Et quo ſeculo in*** *deſvetudinem* ***abierit*** *Examen* ***hujusmodi.*** ***De ſuſpectis apud*** *Mahumedanos* ***uxoribus.***

FOrmula, qua ad examen deduci ſolebat uxor ſuſpecta, forenſis hujusmodi (*) erat. Adibat maritus forum, cujus jurisdictioni proximè ſuberat. Huic narrabat, ſe ſuſpectam ſibi uxorem præmonuiſſe, eam nihilominus cum eo, de quo præmonita erat, in occulto egiſſe, teſtes totius rei addeſſe, ipſam ſe à coitu mundam

(*) *Miſna tit.* Sota *c. 1. &c. Gem. ibid. & Maim. hal.* Sota *cap. 3. & 4. videſis Seb. Munſterum & P. Fagium ad Numer. 5. & Moſ. Mikotzi. Precept. affirmat. 56.*

Digitized by Google

mundam aſſeverare, ideoq; ſe petere, ut Aquarum Amararum examine res decideretur. Ipſa, quibus agebat maritus, verba ita traduntur. אשתי

זו קנאתי לה עם פלוני ונסתרה עמו ואלו הן עידי והרי

היא אומרת שהוא טהרה ואני רוצה להשקותה לבדוק הדבר:

Hanc uxorem meam Zelotypus præmonui de N. quocum poſtea occultata eſt, ſeu *in ſecreto egit, atque hi ſunt teſtes. Illa ſe innocentem eſſe ait. Ego autem peto, ut potus ei detur, quo rei examen fiat.* Teſtimoniis foro auditis, tradito marito in cuſtodiam duorum תלמידי חכמים ſeu *legis ſtudioſorum*, quibus erat cavendum, ne cum uxore ipſe ante potationem, utpote cui jam, ut dictum eſt, interdicebatur, concumberet, utrique conjuges Hieroſolymam tranſmittebantur, ut ibi in Synedrio magno LXX virorum pro more res procederet. Nam alibi examen hoc rite fieri (*) nequibat. Comparentem ibi uxorem terrere primò nitebatur Synedrium, ne aquas amaras biberet, crimen, cujus ſuſpicione laborabat, confiteri ſuadebat, monebat ut recoleret exempla Judæ & Thamaris, Rubenis & concubinæ patris ſui, alia ejuſmodi, ne gravis nimis ipſi confeſſio videretur. Si confiteretur, aut potationem detrectaret, ejiciebatur idque ſine dote. Quod ſi innocentem ſe aſſereret, ex conclavi ſaxeo (*Lıſkath bagazith* appellitant; locus erat templo conjunctus) ubi Synedrium illud habebatur, eductam circumducebant, tentantes an defatigata atque anxia demùm confiteretur. Perſeverantem, prope portam atrii exterioris orientalem collocabant, atque ornamento omnimodo muliebri, etiam ſolennibus capitis operculis ſpoliatam (ᾧ ταῖς inquit Philo ubi (a) hanc rem eleganter explicat ἁπάσαις αἰτίαις ἔθος χρῆσθαι *qui mos omnibus omninò cauſis* ſeu *Judiciis* obtinet. Interpres ejus *in omnibus controverſiis capitalibus*) veſtibus induebant nigris. Mulierum item frequentia illuc ex more evocanda erat, ut *erudiretur* (b) *ſexus ille, ne ageret juxta ejuſce facinora.* Aderant qui vellent alii, exceptis ancillis ejuſque atque domeſti-

(*) *Maimonid. halach.* Sanhedrin, *cap. 5.* (a) *Lib. de ſpecial. legib. depr ecept. 6. & 7.* (b) *Ezech. 23. 48.*

domeſticis, ſi qui eſſent, ſervis, qui ſummovendi erant, ne eorum præſentia dominæ forte mens diſtraheretur. Dein monebat eam iterum de tota re Sacerdos huic rei præſtitutus, atque adjurabat idque lingua ſemper cujus ipſa non ignara; *Si non concubuit vir tecum & non declinaſti ad immunditiem ſub viro tuo, liberaberis ut innocens ab aquis iſtis amaris & maledictis; ſin tu declinaſti ſub marito tuo & polluta es & poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum, det te Dominus in execrationem & diras in medio populi tui, adeo ut faciat Dominus corruere femur tuum & inflari uterum tuum. Et ingrediantur aquæ iſtæ maledictæ in viſcera tua, ut intumeſcat uterus tuus & corruere faciant femur tuum.* Reſpondebat uxor, *Amen, Amen,* lingua etiam ſibi cognita. Ex mundiſſima dein membrana libello Sacerdos, atramento ſine Chalchantho, ut facilius abſtergeretur confecto, præter mulieris nomen, omnia adjurationis vocabula inſcribebat & dimidium aquæ ſextarium (ſi menſura quam לוג vocant ſit ſextarius) ex æneo (*) labro, quod ex ſpeculis mulierum conflatum juxta altare locum habuit, deſumtum, ac poculo teſtaceo recens ficto infuſum, pulvere pavimenti templi aut ſi comperiri nequibat, aliunde allato, inſpergebat, commiſtis etiam quæ amaritudinem adderent, veluti abſinthio, id genus aliis. Abraſa dein quæ libello inſcribebantur atque abſterſa (adeo ut ne veſtigium reſtaret) in poculum item injiciebantur. Sacerdos tunc alius veſtes ei corde tenus dilacerabat, nudato usque ad crines capite, cincinnos, ſi qui erant, abſcondebat, & fune, ſi comparari poſſet, Ægyptio (quo Ægypti miracula in animum ei faciliùs reducerentur) veſtes ei laceras ſupra mammillas circumcingebat. Ægyptio dein caniſtro afferebat decimam partem Ephi farinæ hordeaceæ ex mariti apothecis deſumtam, & mulieri tradebat. Nec unicâ plures erant oblationes, tametſi cum pluribus occultata fuiſſet uxor, de quibus à viro præmonita fuiſſet. Tum Oblationem hanc in ſartaginem imponebat ſine oleo, ſine thure; quorum ſi alterutrum adjiceret, ex lege vapulabat ſemel; ſi utrumque, bis, ut qui bis reus in ipſum legis ſermonem. Dum hæc fiebant, poculum aquæ amaræ tenebat Sacerdos, qui miſcuerat, idque in con-

(*) *Exod. 38. 8.*

conſpectu mulieris,cui jam in Examen præbebatur.Simul atque biberat illa,ſartaginem in manus ei dabat Sacerdos, ita tamen, ut ejusce manus ſimul ſubeſſet.Oblatione demum ſolenni ſeuSacrificiis ejuſmodi agitatione,ad Auſtrale altaris cornu interius delatis, pars in ſuffimentum abibat,& quod reliqvum erat,comedebant Sacerdotes, niſi maritus ipſe Sacerdos eſſet.Etenim tunc in cinerum receptaculum rejiciebatur tota. Et rite ſatis fuiſſet res etiam peracta, tametſi Sacrificium Potationem anteceſſerat. Si pota innocens eſſet ipſa, domum redibat, marito denuò licita; quin augebatur ei venuſtas faciei, corporis firmitudo, fœcunditas eaque maſculorum & cum facili partu. Sin verò adulterii rea, illico facies ejus expalleſcebat ac proruebant oculi, atque ne templum atriave ejus inquinaret, ſtatim educta, intumeſcente ventre ac femore putreſcente, moriebatur. Nec diſſimili modo eadem ipſa hora, qua mortua eſt ipſa, moriebatur.item adulter, cujus nomine aquas amaras potaverat. Sic illi. Si non ventris tumore ac femoris putredine, ſed alio morbi genere laborare inciperet, licita marito erat. Interdiu tantùm, non nocte Examen hoc ritè fiebat. Unico verò die binæ non potabant. Et nullus erat dies huic examini minimè idoneus; tametſi unicus eſſet,quo, ante alios,quotannis hac de re ſolliciti eſſent tribunalium præfecti; ut ſtatim oſtenditur.Si ob timorem profiteretur ſe uxor aquas recuſare, nihilominus ſi vellet, denuò ad eas admitti poterat. Sin ſimpliciter ſemel recuſarat, modò integra eſſet valetudine,retractare nefas habebatur. Si recuſarat bibere ante abraſum libellum, reponebatur is in gazophylacio, neque fas erat, ut alius cujuſpiam examini inſerviret.Tunc etiam oblatio in receptaculum cinerum rejiciebatur. At poſt abraſum libellum recuſare nefas adeo erat, ut etiam vi cogeretur potare, ſed non ſine præeunte hujusmodi ſuadela, בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בוריך ושתי ואל תפחדי לפי שאין המים דומין אלא לסם יבש מונח על בשר חי אם יש שם מכה מחלחל ויורד אין שם מכה אינו עושה כלום

Filia mea, ſi adeo certum ſit te innocentem eſſe, ex fiducia innocentiæ tua bibe; nec omninò timeas; quoniam aqua non aliter ſe habent as venenum ſiccum ſuper carnem animalis. Si vulnus ibi fuerit, dolorem affert & irrodit; ſin verò vulnus ibi non ſit, nullum omninò affert dolorem. Si fateretur ſe pollutam, effundebantur ſtatim aquæ מפני שאין בהן קדושה *quoniam in eis ſanctitas* (a) *non erat.* Scilicet ſanctæ dicuntur aquæ in ipſa lege, non quod ipſæ ſanctæ, ſed quia ex æneo (b) labro, quod ſanctum erat, deſumebantur. Unde etiam Onkelos paraphraſtes pro מים קדשים aquis ſanctis, diſerte in ipſa lege habet מי כיור *aquas labri* quod diximus. Si forte ante potationem effunderetur aqua libelli ramentis commixta, denuò redintegrabatur res tota. Aqua nova, novus libellus adhibebatur. Fatente autem ipſâ, aut nolente eam potare marito, aut ſive hæc ſive illa ante potationem moriente, aut ſi adeſſet teſtis adulterii [unde aquis ut ante diximus, locus non erat] tota oblatio comburebatur. In mores autem receptum erat, ut pro arbitratu ſuo maritus horrendum carmen ſubituram uxorem rite poſſet agere, ut de ſuſpectis adulteriis aliis ſimul, præeunte Sacerdote, juraret, iisque ob quæ ſeorſim nullo modo aliàs ad hujusmodi examen deduci potuiſſet. Nimirùm, nec ſe dum ſponſa erat ante (c) deductionem, nec dum uxor ante repudium, ubi redux eidem nupſerat, nec ſi fratria eſſet, ſuperſtite priori viro adulterium commiſiſſe. Nam ſi commiſerat, Leviro etiam interdicebatur, quia & inde interdicta marito ſuperſtiti. Unde poteſtas Leviro eam ad hujusmodi juramentum tunc adigendi. Et de adultera marito interdicta inferiùs plura. De Stupro autem ſive ante ſponſalia ſive, ubi redux nupſerat, poſt repudium & ante ſecunda ſponſalia [quoniam inde marito illicita non fiebat] juramentum heic exigi nequibat. Et ſubjuncta reſponſione *Amen*, *Amen* examinis diris mulier ſe devovebat, tam horum (d) nomine, quam ad eluendam

(a) *Maimonid. halach.* Sota *cap.* 4. (b) *Exod.* 38. 8. *& Sal. Jarch. ad Num.* 5. 17. *Adde utrumque paraphraſten Chaldæum dicti Numerorum loci.* (c) *Miſn. tit.* Sota *cap.* 2. *Gem. Bab. ibid. & ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 27. b. *& Maimonid. halach.* Sota *cap.* 4. (d) *Videſis Pſeudo-Uzielidem & Targ. Hieroſolymit. Num.* 5. 22.

Digitized by Google

endam ſuſpicionem, cujus gratia ritè in forum fuiſſet deducta. Nonnullorum ſententia etiam erat juramentum de futuro; nec ſe adulterium commiſſuram, marito heic exigere fas fuiſſe. Ceterum ea non recipitur. Vide item quæ hac (a) de re Philo. Quæ verò de examinis hujus formula diximus, in deſvetudinem abiere, cum in ſeculo Excidium ſecundi templi proxime antecedente inſignitèr creſceret adulterorum numerus, idque ex eis inprimis, qui mariti eſſent. Etenim ubi maritus illicito pollutus erat concubitu, vim nullam in aquis ineſſe, opinio, ut dictum eſt ſuprà, obtinuit. Et Tetragrammaton nomen in caſſum abſtergi nolebant. Hoc eſt quod legitur in (b) Miſna. משרבו המנאפין פסקו המים המאררים ורבי יוחנן בן זכיי הפסיקן שנאמר לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה וגוי *Ex quo multiplicati ſunt adulteri, defuerunt aquæ amaræ. Et Rabbi Jochanan Ben Zacai finem eis dedit, juxta id quod (c) dicitur; Non viſitabo ſuper filias veſtras, quod fornicatæ ſunt, & ſuper ſponſas veſtras quod mœchatæ ſunt, quia & ipſi (mariti) cum ſcortis ſeparati ſunt & cum meretricibus ſacrificant.* Ad quem locum Gemara (d) Hieroſolymitana, Legis verba ſunt, *Et erit mulier (e) in maledictionem in medio populi ſui,* בזמן שעמה שלום לא בזמן שעמה פרוצים ונקרה האיש מעון איסור האשה נשארת את עוונה בזמן שהאיש נקי מעון: *Unde animadvertendum, id obtinere, quamdiu populus ejus moribus fuerit ſatis integris, minime poſtquam ſe flagitiis omninò inquinaverit. Adjicitur item in lege & vir erit (f) innocens ab iniquitate. Quando igitur uxor portat iniquitatem ſuam? Tum ſolummodo, cum vir innocens eſt ab iniquitate.* Inde Pſeudo-Uzielides locum illum ad calcem legis paraphraſi ſua Chaldaica ſic interpretatur, ואין זכאי גברא מחובין אתתא ההיא תקבל ית חובהא *Et ſi innocens fuerit*

(a) *Lib. de ſpecial. legibus de præc. 6. & 7.* (b) *Tit.* Sota *cap. 9.* (c) *Hoſea 4.14.* (d) *Ad Miſn. tit.* Sota *cap. 9. fol. 24. col. 1. hal. 9.* (e) *Num. 5. 27.* (f) *ibid. 31.*

Digitized by Google

erit maritus à peccatis, uxor ipſa in ſe recipiat peccatum ſuum. Floruit autem Jochanan Ben Zacai, Doctor perquam illuſtris, ſub Chriſti (a) tempora, & usque ad Veſpaſianum ſeu templi ſecundi Excidium vixit. Sed verò ingraveſcente etiam, ipſo eodem ævo, Romanorum imperio judiciorum capitalium adeoque hujus proculdubiò examinis, quod capitale erat, jus minuebatur tribunalibus Ebræorum, licet non penitùs, ni fallor, ablatum, quod tamen omninò factum XL. Annis ante excidium templi, plerunque volunt viri eruditi, qua de re alibi. Poſtquam verò in deſvetudinem ita abierat examen hoc capitale ſeu Aquæ Amaræ potatio, inolevit, ut, ubicunque ejusmodi Zelotypia ac Præmonitio præter Occultationem, qualem diximus, foro teſtibus adhibitis conſtiterat, uxor dote ſpoliata ſtatim eſſet dimittenda. Et de recentiorum Judæorum hac in re moribus, vide Leonem Mutinenſem (b) de Ritibus Ebraicis. Quod autem longe diverſum habetur apud Mahumedanos de Uxore ſuſpecta non pigebit ex Alcorano (c) adſcribere אלדין ירמון אלמחצנאת
תם אם יאתוא בארבעת שהדא פאגלדוהם
תמנין גלדת ולא תקבלוא להם תהאדת אבדא ואוליך
אלפאשקון ולא אלדין תאבוא מן בעד דלך ואצלחוא
פאן אללה עפור רחים ואלדין ירמון אזואגהן ולם
יכן להן שהדא אלא אנפשהם פשהדת אחדהם
ארבע שהאדאת באללה אנה למן אלצארקין ואל חאמשת
אן לענה אללה אן כאן מן אלכרבין ואל חאמשת אן עצב
אללה עליהא אן כאן מן אלצארקין *Imponentes adulterium bonis fæminabus* (ſic Retinenſis; nec malè, verbatim *qui caſtas mulieres infamant*) *nec inde proferunt quatuor teſtes, fuſtigandi ſunt plagis octoginta* [totidem inebriato etiam debentur in Doctrina Mahumedis veteri.] *Nec unquam recipiendum eſt* [poſtea] *eorum teſtimonium. Et*

(a) *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap. 5. fol. 41.* a. *Et* Sepher Juchaſin *fol. 26*, b. (b) *Part. 4, cap. 6.* (c) *Azoar, 24, Arab. Lat. 34.*

Digitized by Google

Et ipſi ſunt pravaricatores. Verùm qui poſteà bene egerint & fuerint converſi, Deus condonat & miſeretur. Imponentes quicquam (adulterium) *uxoribus ſuis, nec habentes teſtimonium aliud præter ſeipſos, teſtimonium unius illorum quatuor teſtimonia* (ſeu inſtar quatuor; Retinenſis, *quater ſe jurent verum dicere*) *ſi dixerit per Deum, ſe verum dicere & velut quintum adjiciat* (Retinenſis *quintaque vice dicant*) *Maledictio Dei ſit ſuper eum, ſi mentiatur. Mulier verò interim non puniatur, ſi quatuor adhibeantur teſtimonia per Deum illum fuiſſe mentitum & quintum accedat, quo iram Dei in ſe invocat illa, ſi ille verum dixerit.* Et de Quatuor teſtibus ibi plura.

CAP. XVI.

De Adultera (*ubi* Morte *puniri nequibat*) *ac meritò* ſuſpecta Divortio *ejicienda, eaque tum* Marito *tum* Adultero *ſeu* Amaſio *pariter interdicta.* Officium *etiam hac in re* Fori.

AD Adulterium & Zelotypiam, ubi nec Præmonitio nec Teſtes nec eorum, quæ ſunt cetera capitalibus judiciis neceſſaria, quidquam deerat, ea potiſſimum ſpectant, quæ capitibus proximè ſuperioribus aperuimus; tametſi interdum cauſæ etiam divortii duntaxat & dotis diſpendii interſerantur. Quod verò ad Adulterium attinet, de quo capitale judicium, eo quod ſive Præmonitio ſive Teſtes deeſſent, haberi nequibat; ſi palàm id maritus (*) viderat, aut illud narranti vicino crediderat, illicitus ei dein apud bonorum morum cenſores habebatur uxoris concubitus, ipſaque dimittenda ſed non ſine dote, niſi crimen fateretur ipſa. Nam tunc etiam dotali jure omninò excidebat. Nimirum peccaſſe volunt virum, qui uxorem ejuſmodi retineret, veluti tum lenocinii reum, tum in poſteros injurioſum, atq; perinde ac ſi monitum commatis illius in Helleniſtarum Salomonis Proverbiis ac pleriſque vulgatæ exemplaribus, ſed nullis in

P p codici-

(*) *Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 3. *fol.* 66, a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap.* 24. *quem & vide halach.* Giruſhim *cap.* 11.

codicibus Ebræis, comperti in mores recepiſſent. Ὃς (a) ἐκβάλλει γυναῖκα (ſic Græci in proverbiis illis) ἀγαθὴν, ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής *qui ejicit uxorem bonam* ſeu *divortio dimittit, bona ejicit. At qui retinet adulteram, is inſipiens eſt & impius.* Vulgata, *qui expellit mulierem bonam expellit bonum, qui autem tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens.* Et Hieronymus (b) ex ſcriptura, quæ planè hæc eſt; *Qui adulteram tenet ſtutus & impius eſt.* Agnoſci videtur eadem ipſa Chryſoſtomo (c) lectio, (uti & Baſilio (d), Auguſtino (e), aliis veterum) quæ & in Jure Canonico (f) & apud Lombardum Scholaſticoſque (g) obiter item admitti ſolet. Unde & de adultera manifeſta ac publice cognita, nec ad meliorem mentem redeunte & de ea, cujus peccatum tantùm clancularium, aut quæ ad mores rediit caſtos, diſtinguentes maximè Scholaſtici, hanc retineri poſſe ajunt; non item illam; ſaltem à thoro dimittendam, triennii etiam pœnitentiam præſtituente canone (h), ſi ejusmodi quis retineat. Adnotant autem aliqui veteribus Proverbiorum verſionis vulgatæ Exemplaribus deeſſe comma illud, nec codicibus multis (i) reperiri. Sed verò etiam apud Syracidem (k) legitur de uxore ejusmodi ἀπὸ τῶν σαρκῶν σου ἀπότεμε αὐτὴν à *carnibus tuis abſcinde eam,* quibus in exemplaribus nonnullis adjicitur δίδου καὶ ἀπόλυσον *da* (libellum) *& dimitte eam.* Certe & ex jûre Cæſareo veteri uxor in Adulterio deprehenſa (l) haud impunè retinenda; *& qui* (m) *adulterii damnatam, ſi quocunque modo pœnam capitalem* (id eſt heic relegationem ſeu deportationem; non mortem, quæ nondùm adulterio apud Romanos præſtituta, ut ſuperius oſtenſum) *evaſerit, ſciens duxerit vel reduxerit, lege Julia ex cauſa lenocinii punitur.* Neque inde de adulterio, ut de aliis capitalibus delictis, tranſigere (n) licuit. Et vide, quæ habet ad hanc rem de Adultera

(a) *Proverb.* 18. 23. (b) Com. *in Matth.* 19. (c) *Homil.* 32. *in Matth.* (d) *Can.* 9. & 21. (e) *Retract. lib.* 1. *cap.* 19. *alibi. Synod. in Trullo can.* 87. & *vide Hug. Grot. in Evangel. pag.* 99 (f) *Cauſ.* 32. *quæſt.* 1. *c.* 2. (g) *DD. ad ſentent.* 4. *diſtinct.* 35. (h) *Cauſ.* 32. *q.* 1. *Can.* 6. (i) *Jo. Mariana in Proverb.* 18. (k) *Cap.* 25. 29. (l) *L.* 29. *D. ad leg. Jul. de Adult.* & *Pau. ſent.* 2. *capit.* 26. (m) *L.* 6. *C. tit. eod.* C. *præter. DD. vide Pet. Ærod. Rer. Judicat. lib.* 8. *c.* 2. (n) *L.* 18. *C. tit. de Tranſact.*

Digitized by Google

tera poſtea Juſtinianus (a),& Græcorum recentiorum (b) ſententias receptas, quæ in Baſilicis, Harmenopulo, aliis, juri Cæſareo veteri ſatis conſonæ. Quin & in legibus Atticis ἐπειδὰν ἕλοι τὸν μοιχὸν, μὴ ἐξέστω τῷ ἑλόντι συνοικεῖν τῇ γυναικί. ἐὰν δὲ συνοικῇ ἄτιμος ἔστω *Cum deprehenſa in adulterio uxore marito non licet cohabitare; quod ſi fecerit infamis eſto*, ut apud Demoſthenem in Oratione in Neæram. Viderint heic doctiores, utrum ad receptam inter Ebræos ſententiam hanc de adultera non retinenda ſpectarit illud Joſephi de B. Virgine gravida, antequam cum ea conveniſſet, *Joſeph* (c) *autem vir ejus, cum eſſet juſtus & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.* Sed ea de re plura mox. Natum puto Comma illud ex Commentariolo ſeu gloſſemate aliquo in illud, quod proximè ibi præcedit מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מיהוה *Qui invenit mulierem* ſeu *uxorem invenit bonum; & hauriet jucunditatem à Domino.* Scilicet intelligi ſolet ac ſi dictum, *qui invenit uxorem* ſeu *mulierem Bonam*, ut expreſſim in ipſa verſione tum Vulgatus tum Græci, uti item Judæi Hiſpanienſes, qui vertunt ibi *Fallo muger* (*buena*) *fallo bien, y ſaco volunt ad de A.* Et dicta quæ ſequuntur in Græca & Vulgata de Adultera non retinenda, velut antithetum ſeu commentatio ex margine in contextum videtur irrepſiſſe. Neque verò ſententiâ forenſi vir cogebatur uxorem velut adulteram apud Ebræos dimittere, niſi adeſſent teſtes minimum bini aut aliæ probationes legitimæ ſeu indicia, quæ vehementis adulterii ſuſpicionis ſupplerent cauſas citra flagitii probationes, quæ capitalem pœnam inducerent. Si adeſſent, maritum, qui divortio non ejiceret, plagis puniebant (d), uſque dum ſe libenter ejecturum profiteretur. Sed regularitèr obtinebant hæc de adulterio tantum, ubi neque Error neque Vis intervenerat. Quæ tamen exceptio ad uxores Sacerdotum non attinuit. Etenim ſive vi ſive errore adultera uxor Sacerdotis, ei perpetuò dein interdicebatur, nomine זונה ſeu *ſcorti*;

(a) *Novell. 134. cap. 10.* (b) *Baſil. lib. 60. tit. 37. Harmenop. Prochir. lib. 4. tit. 6. §.* περὶ μοιχείας *vide Briſſonium ad leg. Juliam de Adult. verb. damnatam adulterii.* (c) *Matth. 1. 19. ubi vide Hugonem Grotium.* (d) *Maimonid. halach.* Giruſhim. *cap. 11. & Gemar. Babylon. Sepiùs tit.* Cethuboth *& tit. Jabimoth.*

qua de re fuſe (a) alibi. Sed ſine diſpendio dotis tum erat dimittenda. Ubi nec vis aut error erat, idem generi Sacerdotali quod cæteris heic jus. Zelotypi uxor (b) quam poſt ſolennem Præmonitionem ipſe viderat in ſecretum, quo occultaretur ſeu ſemotis arbitris ageret cum eo, de quo præmonita eſt, abiiſſe ibique כדי טומאה *dum pollui poſſet*, juxta ſuperiùs dicta, cum eo manſiſſe, nec intereà ob teſtium defectum ad Aquarum examen deducere quibat, velut interdicta tamen ob ſceleris præſumtionem erat dimittenda, ſed non ſine dote. Quod ipſum dicendum, ubi fama aut teſtis ejuſmodi rei unicus haberetur, cui ſcilicet maritus præbebat fidem. At ſi, uxore aquarum Examen ſubiturâ, teſtis unicus adeſſet (ſive fœmina ſive ſervus ſive ancilla aliusve, qui alioquin inteſtabilis habitus) adulterii cum eo, de quo præmonita eſt, commiſſi, ad potationem non admiſſa, ſine dote atque ut illicita viro erat ejicienda. Ex ipſa enim Zelotypia ac deductione ejus in examen, de fide quam haberet teſti maritus præſumebatur. Etiam ex Zelotypia fori, cujus juriſdictioni ſuperat uxor, habebantur interdum maritis illicitæ uxores, etiam & jure dotali excidebant. Præter maritum autem nemo ad aquarum Examen adigere potuit. At vero, ubi maritus ſurdus erat, mentis inops, peregrè profectus, aut cuſtodiæ traditus, & publica libidinis infamiâ interim laborabat uxor, licet eam non ad Aquarum examen, nihilominus ad Præmonitionem evocabat forum. Si eam cum eo, de quo ita Præmonita eſt, poſtmodùm in ſecreto, dum pollui poſſet, egiſſe ex binorum teſtimonio liqueret, è ſententia fori & marito interdicebatur & jure dotali omnimodo excidebat; dilacerato etiam apud acta dotis libello. Maritus dein convaleſcens, redux, ſeu cuſtodiâ liberatus libello divortii eam ejiciebat. Hac de re uti etiam de eis, quæ ad aquarum examen fuere deducendæ, aliisque aliquot cauſis publicis quotannis XV die Adar menſis (qui Februario Juliano proximè quadrat) quàm alias ſollicitiores erant tribunalium præfecti. Miſna (c) בט״ו באדר קורין

(a) *Lib. 2. de ſucceſſ. in Pontific. Ebr. cap. 2. & ſupra lib. 1. cap. 12.*
(b) *Miſna & Gemar. tit.* Sota *cap. Maimonid. halach.* Sota *cap. 1.*
(c) *Tit.* Shekalim *cap. 1. adde* Maimonid. *halach.* Sota *cap. 4. & Obadiam Bartenorium ad dict. tit. & cap. Miſne.*

Digitized by Google

קורין את המגלה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושים כל צורכי הרבים *Decimo quinto die menſis Adar legunt librum Eſther oppidatim, & itinera, plateas atque aquaductus curant; quin & omnia, quæ ad publicum inprimis attinent, adgrediuntur.* Scilicet de feſto Purim (a) verba fiunt. Inter ea autem quæ ad publicum heic attinent, recenſetur in Gemara Hieroſolymitana, præter devotorum Sacrorumque bonorum redemtionem (b), vitulam decervicandam (c), ſervum Ebræum ſubula (d) perforandum, vaccæ rufæ (e) ſacrificium, & mundandam (f) lepram, Potatio uxoris ſuſpectæ. Tam autem eæ, quæ ex Zelotypia illa, quam diximus, fori quam quæ ex ſolenni ad examen aquarum deductione dotibus & jure conjugali excidebant (juxta jam dicta) vetitæ ſunt non Maritis ſolùm perpetuò ſed etiam Amaſiis ſeu iis, quibuscum in ſecreto præmonitæ egerant. Adeoque ut, tametſi (g), ſine teſtibus impudicitiæ binis, aliisve, qualia diximus, indiciis, non cogebatur ex ſententia forenſi maritus uxorem ſibi adulteram, nedum ſuſpectam, dimittere [quam tamen, ſi ſciret aut ex teſtimonio famave crederet eſſe adulteram, retinere ei nefas, ut dictum eſt, habebatur) nihilominus, ſi is, de quo præmonuerat ſive vir Zelotypus ſive forum, dimiſſam ſive aquis, ut oſtenſum eſt ante, liberam ſive meritò modo itidem indicato, ſuſpectam in uxorem duxerat, ſine dote erat ejicienda, velut amaſio interdicta. Nec retineri eam ſinebat ex officio forum. Imò ſi ea, quæ non præmonita à priore marito, adulterii cum eo, cui jam dimiſſa nupſerat, commiſſi infamiâ per biduum quaſi conſtante laboraſſet projectæque impudicitiæ, tametſi non ipſius adulterii, teſtes eſſent reperti, neque ex ea hactenus ſuſcepiſſet prolem maritus ſecundus, ſine dote ab eo erat ejicienda. Quod non obtinuit, ſi prolem hac in ſpecie ſuſceperat illa. At ſi ipſius adulterii teſtes reperti, etiam ita ejicienda fuit quotcunque liberi anteà ſuſcepti. Summa fermè erat nec Adulteram marito, neque poſt Præmonitionem meritò Suſpectam, nec eam in qua maritus ipſe, dum prioris durabant

 nuptiæ

(a) *Eſther.9.32.* (b) *Levit.27.3.* (c) *Deut.21.4.* (d) *Exod.21.6.* (e) *Num.19.5.* (f) *Levit.13.& Deut.17.8.* (g) *Maimonid.hal.* Sota *cap.3.Gemar. Babylon.ad tit.* Jabimoth *cap.2.fol.14.b.*

Digitized by Google

nuptiæ, adulter fuerat, ritè fuiſſe retinendam. Sed Dotis ratio erat heic interdum alia atque alia, quam & ſatis ſuperque oſtendimus. Firmant receptiſſimam ſibi de Adultera & Suſpecta ita interdicta ſententiam verbis legis ſacræ de Divortiis. Verba ſunt, *Non poterit maritus prior eam recipere in uxorem* אחרי אשר הוטמאה וגו' *poſtquam* (a) *ea polluta eſt, quia abominatio eſt &c.* Vocabula illa ad uxorem repudiatam primariò ſpectantia ita ſeorſim [ut fieri apud eos non raro amat] capiunt, ut omnimodam etiam uxorem ita pollutam ſive adulterio ſive, poſt præmonitionem, Occultatione, intelligi velint. Diſertè etiam ajunt ſenſum inſuper eſſe perinde, ac ſi ſcriptum eſſet ולא אשר הוטמאה *nec eam quæ polluta eſt*, atque ac ſi caput illud legis ita fuiſſet conceptum. Non poterit maritus prior, qui dimiſit eam recipere in uxorem, nec poterit recipere aut retinere aliquam, quæ polluta eſt. Plagarum pœnam ſubibat, quicunque ſive reciperet ſive retineret fœminam ſic, ut diximus, ſententia forenſi interdictam. Hinc etiam uno pronuntiant ore, uxorem quæ ſecundum, viro ſuperſtite (b), nuberet, tam primo quam ſecundùm interdictam fuiſſe; ſcilicet ut utrique pollutam. Sed etſi decerptum legis illius fragmentum velut in partes heic trahunt (quale fieri ſolet, ubi majorum inſtitutis vim ſeu rationem corrogare nituntur) attamen ex inſtitutis ejuſmodi & receptis moribus, quæ hac de re tradimus, omninò pendere rem dubitandum non eſt.

(a) *Deut. 24. 4.* (b) *Maimonid. halach.* Giruſhin *cap. 10. & 12.*

CAP. XVII.

De Uxore *ob Impudicitiam leviorem* infami *ac offenſis ejus ſive* in Moſaica *ſive* in judaica *ita ſignantiùs dicta* Inſtituta. *De* fœminis velandis, *Jactum Dotis*, alterutrius *conjugum* corporis vitiis.

HActenus de uxoribus ſive Adulterii ſive gravioris Suſpicionis causâ interdictis aut quæ ritè ideo nequibat retineri, actum eſt. Sunt etiam leviores Cauſæ, ob quas tametſi, pro maritorum duntaxat arbitrio, ejiciendæ erant, jure nihilominùs omnimode

modo dotali ejectæ excidebant. Ejuſmodi fuere uxores infames ſeu quæ ejici poſſent משום שם רע *ob malam* tantummodo *famam*, non qualis adulterium omninò aſſereret, nedum ad Aquarum Examen eas adigeret, ſed qualis ſine Præmonitione nec tamen ſine teſtibus fide dignis firmaret, eas cum aliis ſe geſſiſſe aut ſe gerere ſaltem viſas eſſe inhoneſtius ac impudentius, quam pudicæ uxores, pro more patrio, facere ſolerent deberentve. Eæ item quæ in Moſaica aut Judaica Inſtituta [hac de re ſignantiùs dicta] conjugalia committerent; aliæ, de quibus ſtatim. In uxorum infamium genere cenſebatur ea, quam teſtes ſtatim, poſtquam à cubiculo ejus (a) exierat juvenis aliquis, præter maritum, alius, ſolam ibi ſe reperiſſe dixerant חוגרת בסינר *femoralia* ſeu *ſubligaculum* aut *ſuccinctorium*, velut nuper exutum, *induentem* ſeu eo ſe accingentem. סינר ſeu *ſinar* id eſt *ſubligaculum* ſeu *ſuccinctorium*, indumentum erat muliebre ab Ezra, ut à Talmudicis, dicitur uxoribus (b) præſtitutum משום צניעותא *verecundiæ causâ*, perpetuò, ſive domi ſive foràs veſtitæ agerent, gerendum. Eo circumquaque ſive contexto ſive conſuto atque ad poplites ſaltem demiſſo ita cingebatur medium corporis, ut induſia ac veſtes interiores, quæ ſive laxiores erant ſive ſciſſuris apertiores, eousque ſtrictiùs cohiberentur, quod ex ſcriptis Magiſtrorum (c) elicere non eſt difficile. David de Pomis סינר חגורה או מה שחוגרות הנשים על לבושיהן הנקרא גרימיאלי או סינאלי *Sinar eſt ſuccinctorium, ſeu, ut alii volunt, id quo mulieres veſtes ſuas ſuccingunt, dicto* [Italice] *grembiale aut ſenale.* Juvenem quem diximus, ſive amatorculum ſive quemvis alium libidinis ita ſuſpectum intelligas. Sed exemplum, quod affertur in Talmude utroque, eſt de רוכל quod *mercatorem* generatim denotans uſurpatur heic pro mercatore pigmentorum, aromatum, id genus aliorum, quæ ad venuſtatem ac delicias puellæ

(a) *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 31.* b. *col. 3. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 2. fol. 24.* b. *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 24.* (b) *Gemar. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82.* b. (c) *Videſis Miſn. tit.* Sabbath *cap. 10. & notata ibid præter. R. Sal. Jarch. ad tit.* Jabimoth *cap. 2. fol. 24.* b. Baal Aruch *in* סנר.

puellæ ambire ſolent. Salomon Jarchius ; רוכלין בשמים לנשים להתקשט בהן *Intellige qui vendit aromata fœminis, quibus ſe ornent.* In hoc genere item habebatur ea, quam cum amaſio è loco aliquo tenebroſo prodeuntem viderant teſtes, aut cum eo ſolam cubiculum ingredientem foresque ſtatim occludentem, aut oſcula atque amplexus amatorios admittentem. Alia ejusmodi occurrunt, quæ juſtæ ſatis ſuſpicionis adeoque infamiæ ac doris diſpendii in cauſà cenſeri ſolebant atque vocabulo uſitato דבר מכוער ע״ג ſeu כאיר [ut Hieroſolymitanè exaratur] id eſt rei *inhoneſta*, *Turpis aut impudica* inſigniuntur. In Moſaica autem præſcripta conjugalia ſignantiùs heic dicta committere dicebatur uxor (a) primò, quæ nudo capite in publicum prodiret. Gemara Babylonia פרוע ראשה דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש דאורייתא *Quod ad caput denudatum attinet, lege ſane nititur juxta id, quod ſcriptum eſt* [in lege (b) de muliere ad Aquarum Examen deducta] *& denudet caput mulieris; quin & tradit Rabbi Iſmael interdictum eſſe ex lege filiabus Iſrael, ne capite prodeant non operto.* Quod de cincinnis ac crinibus inprimis operiendis intelligunt. Secundò in præſcripta hæc Moſaica committere dicebatur uxor, quæ voto (c) ſe aut juramento obſtrinxerat, neque id, minimè rite ſoluta, impleverat. Tertio, quæ menſtruæ (d) immunditiæ conſcia mundam ſe marito affirmaret atque ad amplexus maritales admitteret. Quartò שלא קיצה לה חלה *quæ non diviſerat aut ritè ſepoſuerat* à prima maſſa farinacea, ex novis anni frugibus confecta, *placentam* illam ſeu *libum*, quod numini ex lege (e) erat Sacrum [*primitias maſſæ*, appellant Helleniſtæ; & Vulgata, *de pulmentis primitiva*] ſed ſive ipſa depſuerat ſive alius quis totam maſſam coctam marito obtruſerat, falsò aſſerens antè ſepoſitum fuiſſe ſacrum illum farinæ cen-

(a) [*Miſna tit.* Cethuboth *cap.7. Gem Babylon. ibid. fol.72, a. Hieroſolym. ad tit.* Gittin *cap.9. fol.50. col. 4. halach. 11, Maimonid. halach.* Jshoth *cap. 24.* (b) *Num.5. 18,* (c) *Num.30. 8.* (d) *Levitic.15. 19.* (e) *Num.15.20,*

cenſum, unde ut de ritè pollucenda ipſe deceptus comederet. Quintò, ea quæ ita cibis immundis iisve, quorum decimæ nondum ſolutæ, maritum deciperet. In Judaica ſic heic dicta etiam ſignantius Inſtituta, committebat uxor primò, quæ tametſi crines operti eſſent ac cincinni, juxta jam antè dicta, ſine calyptra tamen pendula in publicum prodiret. Eam רדיד nuncupant, quod vocabulum in Targum Hieroſolymitano & Pſeudo-Uzielide pro צעיף *peplo*, *pallio*, *velamine* ſeu *theriſtro*, quo uſæ ſunt (a) Rebecca & Thamar, adhibetur. De Thamar, Moſes, *videns eam Jehuda* (b) *putabat eam meretricem eſſe, quoniam operuerat faciem ſuam.* Ob opertam faciem nurum ſuam agnoſcere nequibat. Meretricem autem fuiſſe putabat, quoniam, de facie non agnita, in trivio ita ſedebat. Tertullianus (c), *Apud Judæos tam ſolenne eſt fœminis eorum velamen capitis, ut inde noſcantur.* Et vide Joannem H. Sopranem de Re Veſtiaria Judæorum. Fœminarum item velatarum in publico per Orientis regiones teſtis eſt Hieronymus (d). Et idem Tertullianus (e), *Judicabunt vos* (de Virginum velamine loquitur) *Arabia fœmina Ethnica, quæ non caput, ſed faciem quoq; ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ ſint dimidiam frui lucem, quam totam faciem proſtituere.* In Occidente (f) etiam vetera ejuſce exempla clara obviaque. Quin & legimus in Alcorano, verſionis (g) Retinenſis. *Bonæ fœminæ ſuos viſus quàm licet, tegant, membraq; genitalia ſimilitèr. Hoc enim eſt optimum apud Deum omnes ſuos actus dinoſcentem. P. Mulieres itaq; bonæ ſe curent, ne Lunaticum aſpiciant; ſuoq; peplo tegentes collum & pectus omnemq; ſuam pulchritudinem, niſi quantum apparere neceſſitas cogit, celent omnibus, ſpeciemq; pedum etiam eundo, niſi maritis ſuis eorumq; ſuiq;* (ita legendum, pro ſuis quod editum eſt) *parentibus & filiis atq; privignis & fratribus atq; nepotibus & ancillis omnibusq; non ſuſpectis ſuæ ſubjectis manui vel prius non pollutis.* Sic libri typis editi. Ubi in limine legendum *quantum* pro *quam*, ex Ms. Sed quid illud eſt: *ne lunaticum aſpiciant.* Scripſit ibi Retinenſis, ut ex Ms. codice ſcimus, *ne limaciter aſpiciant.* Id

(a) *Geneſ. 24. 65. vide lib. 5. de Jure Nat. cap. 5.* (b) *Geneſ. 38. 14. & 19.* (c) *De Corona Militis cap. 4.* (d) *In Iſaia cap. 3.* (e) *De Velandis Virginib. cap. 17.* [f] *Plutarch. in Problem. Rom. 14. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 3.* (g) *Azoar. 34.*

Id poſuit pro eo, quod eſt ocellis limis ſeu facie transverſa intueri. Periochæ autem hujus Arabica ſunt (a), וקל אלמומנאת יעצצן
מן אבצרהן ויחקפן פרוגהן ולא יברין זינתהן אלא
מא טהר מנהא וליצרבן בחמרהן עלי גיובהן ולא יברין
זינתהן אלא לבעולתהן או אבאהן או אבא בעולתהן
או אבנאיהן או אבנא בעולתהן או אחואנהן או בני
אחואנהן או בני אחואתהן או נשאיהן או מא מלכת
איסנהן או אלתבעין עיר אולי אלארבת מן אלרגאל ואל
פרי אלדין לכם יטהרוא עלי עוראת אלנשא ולא
יצרבן בארגלהן ליעלם מא יחפין מן זינתהן

Quod ſonat, *Mulieres credentes obtegant vultus ſuos & cuſtodiant ſuam caſtitatem. Nec ornatum & pulchritudinem ſuam conſpici ſinant præter partes eas. quæ occultari nequeunt* [paraphraſtes ibi optimus de facie hoc capit & manibus; ita ſcilicet ut non obliquo aut limo aſpectu conſpic ſed tantum recto poſſent; vocabulum autem זינת quod *ornatum* & *pulchritudinem* vertimus, pro omni eo ornatu, quo corporis ipſius humani cutis, capilli, partes ceteræ decorantur ſplendidioresque efficiuntur, apud Arabas ſumitur, quod ſcimus ex Avicennæ (b) locis compluribus (*Quin & abſcondantur velamine ſuo usque in ſinus ſuos*) explicat paraphraſtes ille Mahumedes Ben Achmed, ישתרו אלרוש ואלענק ואלצדור באלמקאנע *obtegantur caput collum & pectus velamine obducto*] *Neq; conſpici ſinant ornatum & pulchritudinem ſuam niſi maritis ſuis, aut patribus ſuis aut maritorum patribus, aut filiis ſuis aut privignis, aut fratribus ſuis aut nepotibus ſive ex fratribus ſive ex ſororibus, aut fœminis ſuis aut eis, quæ in poteſtate earum ſunt & miniſtris ſeu aſſeclis præter homines, quibuscum negotium habeant* (veluti veſtiarios, id genus ceteros) *& puerulos, qui ad fœminarum nuditatem non incenduntur. Nec abſcondantur ab hominibꝰ, à quibus erudiantur de ea ornatus ac pulchritudinis parte quæ obtegenda.* Alibi itē in Alcorano (c) de fœminis velandis mentio. Quæ Scriptores habent

(a) *Alcoran. Arab. ſurat. 24.* (b) *Canon. lib. 4. Fen. 7. & ſæpius lib. 2. tractat. 2.* (c) *Arab. 33. lat. 43.*

Digitized by Google

habent Chriſtiani reliqua prætermittimus. Conſule qui ad prioris Epiſtolæ ad Corinthios caput undecimum ſcribunt, & Virum præſtantiſſimum Claudum Salmaſium in Epiſtola ad Andræm Colvium de virorum cæſarie & Mulierum coma. Ex Judaicis autem heic ita dictis inſtitutis. Secundò inverecunda nimis habita eſt ea, quæ in publico neret, ita ut ornatu ſuo ſeu manuum brachiorumque venuſtate tranſeuntes illiceret, Tertiò quæ cum juvenibus cœlibibus luderet. Quartò quæ voce eo uſque intensâ, ut familiæ innoteſceret, maritales amplexus depoſceret. Uxorem ejuſmodi קולנית ſeu *ſtreperam* nuncupant. Quintò ea quæ coram marito patrem ejus diris devoveret. Sed verò diſcrimen heic erat de uxorum exceſſibus. Quæ infamis erat, modo ſuperius indicato, dotali jure omnimodo excidebat ſine Præmonitione. At quæ ſive in Moſaica ſive in Judaica jam dicta inſtituta conjugalia commiſerat, dote non excidebat, niſi maritus eam præmonuiſſet. Si aut aſſererent teſtes Præmonitionem, aut ipſa ad juramentum adacta eam fateretur, dotali, etiam horum nomine, excidebat jure omnimodo; ita pro arbitrio mariti tantùm ejicienda, ut à foro ejicere cogendus non eſſet. Cùm intereâ non modo in prudentum (a) conſiliis habeatur monitum de uxore ejuſmodi dimittenda, idque, ut volunt, Salomonis dicto illo firmatum, *ejice* (b) *deriſorem & ſimul egredietur contentio ceſſabitque lis & contumeliæ affectio*; ſed etiã in præceptum divinum, ut improbum eum commiſiſſe velint. Locus ad hanc rem Gemaræ Babyloniæ (c) eſt inprimis obſervandus

כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך
אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזרקו ואינו שותהו וזו
היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני
אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו
וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת
עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב
נופל לתוך המחוי מוצצו ואוכלו וזו היא מדת
אדם

(a) *Maimonid. halach.* Girushin *cap.* 10. (b) *Proverb.* 22. 10. (c) *Ad tit.* Gittin. *cap.* 9. *fol.* 90. a. *Rabbi Meir.*

Digitized by Google

אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם עם בני אדם ס"ר אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמ' כי מצא בה ערות וגומר ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר *Quemadmodum varii ſunt hominũ mores circa ea, quæ deglutiunt, ita etiam circa uxores. Eſt qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam tamen effundit, nec ebibit. Ad hunc modum fecit Papus Ben Jehuda, qui obſeratis in uxorem oſtiis ſemper exibat* (gloſſa ibi Talmudica ait, eum fuiſſe Mariæ Magdalenæ maritum (a)') *eſt etiam, qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam effundit quidem, attamen ebibit. Ad hunc modum facit is, cujus uxor cum fratribus ſuis ac propinquis pro libitu ſermocinari ſolet, idque eo libenter permittente. Atque eſt demùm, qui, ubi muſca in patinam ſuam inciderit, eam diligenter emungit & deglutit. Ad hunc modum facit improbus, cui non diſplicet uxor ſua foras capite aperto prodiens, aut nens in publico, aut veſtes habens ab utroque latere diſciſſas. aut ſe cum viris balneo lavans; Imò vel lavans in loco ubi viri lavare ſolent. Nam præcipitur ex lege uxorem ejuſmodi repudiare. Scilicet dicitur* (b), *quoniam invenerit in ea Turpitudinem &c. & dimittat eam è domo ſua, & abeat & ſit viro alteri.* Ceterùm tametſi maritus non repudiaret uxorem ejusmodi, nec à foro eſſet, ut dictum eſt, ante cogendus, nihilominus actione dotis, per rerum jam memoratarum alicujus exceptionem cadebat vidua. Maimonides (c) אף על פי שאין היוצאת אין להן כתובה שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה *Quanquam non ejiciebat divortio uxorem ejuſmodi maritus; nihilominus dotem ſibi vindicare nequibat* vidua. *Prudentum enim de dotibus conſtitutio inde nata, ne deſpecta*

(a) *Videſis* Sepher Juchaſin *fol. 66.* a. (b) *Deuter. 42. 2.* (c) *Halach.* Ishoth *cap. 24. Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 72.* b.

deſpecta nimis uxor marito leviculam quamlibet ob cauſam ejiceretur. Nec rationem omninò habuere aliarum præter filias Iſraelis pudicas. Iſtis autem, ſeu impudicis, neutiquam eſt proſpectum, quo minus leviculam ob cauſam ejicerentur. Uxor etiam abſolutè deſponſata, ſi aliquo votorum illorum trium, quibus fœminæ ſe obſtringere ſolebant [de quibus ſuperiùs (a) fit mentio] eam obſtrictam eſſe fuiſſet compertum, ſine dote, pro viri arbitratu (b), ejiciebatur. Uti etiam ea, cui ſimplicitèr deſponſatæ compertum eſſet, inſcio planè ſponſo, vitium aliquod ineſſe corporis, cujus ſive in ſponſaliis, ſive in ſeligendis altari Sacerdotibus (c) ſemper habenda erat ratio. Si verò nuptæ vitium aliquod corporis, etiam lepra acciderat, aut retinenda erat aut cum dote repudianda. Marito ſi manus aut pes excîſſus eſt, aut oculi defecere, nihil inde obſtabat, quo minùs contumax haberetur uxor, ſi concubitum ideò detrectaret, adeoque ſine dote eandem ob cauſam dimitteretur. At ſi poſt nuptias fœtore oris aut naſi ſordeſcebat maritus aut res ſpurcas, veluti canum excrementa, colligere ſolebat, aut ærifodinis ſe deturpabat, aut coriis emungendis [quæ ut exempla maritorum amplexibus uxoris haud ita idoneorum habentur] uxor pro ſuo libitu aut in hiſce acquieſcebat, aut in foro ritè agebat, ut cum dote dimitteretur. Quod ſi lepra marito accidiſſet, ſeparandi erant conjuges, etiamſi alteruter nollet, niſi perpetuò teſtes adhiberentur, qui, ne concubitu uterentur, ſedulò proſpicerent. Quin ſi in hac ſpecie ageret in foro uxor, repudianda erat ex ſententia fori & dos ſimùl reddenda.

(a) *Lib. 2. cap. 5.* (b) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. Gemar. Bab. ibid. fol. 77. a. & Maim. halach.* Iſhoth *cap. 25.* (c) *Videſis lib. 2. de Succeſſ. in Pontific. cap. 5. &c.*

CAP. XIIX.

De Repudio *ſeu* Divortio, *ſeu* uxoris *toties antè memorata* Ejectione. Duplex Uxorum genus, *quod divortio* non ejici, *ut alias,* licuit, *Lex Sacra ea de re.* Scholarum *item* Sammæanæ *&* Hillelianæ *atque τȣ̃ R. Aquiba, de* Divortii cauſis *ſententia. Ex hiſce quamnam receperint Magiſtri.*

Digitized by Google

Repudium ſeu Ejectio uxoris, cujus toties in ſuperioribus fit mentio, idem eſt quod Divortium. Neque diſcriminis vulgaris inter Divortium & Repudium heic uſus. Utroque ipſum matrimonii contracti vinculum diſſolvebatur, idque tam poſt Sponſalia ante Deductionem ſeu Nuptias, quam poſt Deductionem, juxta ea quæ jam oſtenſa ſunt. Tametſi ſit intereà obſervandum, ſub limine legis ſacræ(*)deDivortiis latæ verba fieri de eo, *qui acceperit uxorem* ובעלה *& maritavit eam*, quod etiam pro eo, quod eſt *& coiverit cum ea*, interdum ſumitur. Et ſanè in Pentateucho Samaritano, lex ea ad hunc modum ſe habet, *Cum acceperit vir uxorem* ובא אליה ובעלה id eſt *& ingreſſus fuerit ad eam & maritus ejus factus fuerit*; quod & verti poſſet *& ingreſſus fuerit ad eam & concubuerit cum ea*. Chaldæus ibi ארי יסב גבר אתתא ויבעלינה *cum duxerit vir uxorem & concubuerit cum ea*, cui conſonus Arabs Erpenianus, ſeu Judæi Mauritanienſes. Hiſpanienſes autem Judæi *y quando tomare varon mugere y la maridare*, ut ferme verſiones omnes nuperæ. Græci, *ſi quis acceperit uxorem*, καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ *& cohabitaverit cum ea*. Vulgata *& habuerit eam*. Sed intelliguntur ea verba Magiſtris perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet, *Cum vir acceperit uxorem, etiamſi cum ea concubuerit* ſeu *deduxerit &c.* adeo ut non ſponſalia tantùm verùm & ipſas nuptias atque in utrisque matrimonii vinculum pariter contineat lex. Duplex autem Uxorum genus heic ſemper, ubi de divortiis loquimur; eſt excipiendum, idque ex ipſa lege Sacra. Alterum earum, quæ prærepta virginitatis falsò, idque in judicio capitali, accuſabantur; Earum, quæ vi comprimentibus nuptæ, alterum. De utrisque ſatis antè (a) dictum eſt. Et expreſſiſſima ſunt legis ſacræ verba de eis perpetuò (b) retinendis. Sed de falſo accuſatis Joſephus (c) exceptionem adjicit, velut à Moſe præſcriptam. Κριθεῖσα μὲν, inquit, ἡ κόρη μὴ ἀδικεῖν, συνοικείτω τῷ κατηγορήσαντι, μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχοντος ἐκείνου ἀποπέμπεσθαι αὐτὴν, πλὴν εἰ μὴ μεγάλας αἰτίας αὐτῷ παράσχοι καὶ πρὸς ἃς οὐδ' ἀντειπεῖν δυνηθείη. *Si quidem puella fuerit judicio abſoluta, degat in accuſatoris conjugio, isque nullum poſt hac dimittendi eam jus habeat, niſi magnas ipſi cauſas prabue-*

(*) *Deut.24,1.* (a) *Lib.1.cap.16.& lib.hoc cap.1.* (b) *Videſis Maimonid.halach.* Naira Bethula *cap.2.& 3.* (c) *Lib.4. cap.8.*

præbuerit atq; ejuſmodi, quæ contradictionem non recipiant Sic Joſephus. Quemadmodum autem triplici modo marito, ut oſtenſum eſt, adquirebatur uxor ſeu Sponſalia inibantur, Nummulo, Libello contractus, & Coitu, ita duplici ſui fiebat juris poteſtatisque uxor, ac contractus matrimonii ſolvebatur. Mariti morte & Libello Repudii. Sic Miſna (a); האשת נקנית אשלש דברים וקונה ארת עצמה בשתי חכרים *uxor adquiritur modo triplici* ſeu *rebus tribus, & poſſidet ſeipſam* ſeu *ſui fit juris duplici.* Nimirum בגט וכמיתת הבעל *Libello repudii & Morte mariti.* Lex ipſa de Divortio ſeu Repudio lata ita ſe habet; *Cum vir acceperit uxorem & maritaverit eam, fiatque ut illa non inveniat gratiam in oculis ejus* כי מצא בה ערות דבר, *quoniam invenerit in ea turpitudinem rei*, ſeu *rem turpem* (vulgata *propter aliquam fœditatem*; Chaldæi עבירת פתגם *transgreſſionem rei*, ſeu *rem turpem*, uti & Græci quibus ſubſtituitur ibi *ἄσχημον πρᾶγμα rem fœdam*; Tertullianus (b) *negotium impudicum*; Judæi Hiſpanienſes, *diſcobertum de coſa*; Mauritanienſes שי מן קבוח quod itidem *rem quampiam fœdam* ſeu *indecoram* denotat; R. Saadias Gaon אמר קביח idem ſonans. Sed verſio Arabica (c) Ms. quam habeo, certè vetus, אי רגלתזג אמראה פאתאחל פוגדהא עלי מא לא יגב מן אלקביח ואם יחבהא *Si vir duxerit uxorem & concubuerit cum ea & invenerit in ea rem aliquam fœdam, quæ eam non decuerit, adeo ut eam non amaverit*; editio Romana מן שי בהגא תכרהת אלנבש *ob fœditatem aliquam in ea perſonalem.*) *Etiam ſcribet ei libellum repudii* [Ebræis dicitur ספר כריתות, quaſi diceres; *libellus reſciſſionum* ſeu *reſciſſorius*, atque ita in lege hac, Chaldæis ספר ſeu גט, *libellus* ſeu *inſtrumentum*, nunc פיטורין *dimiſſorius*, nunc תירכין *expulſionum* ſeu *expulſorius*. Syrus (d) etiam כתבא דשובקנא quod idem ſonat, uti & כתבא דחוללא (e) quod interpretantur nonnulli *libellus proprietatis*, quo mulier, quæ anteà marito ſubjecta fuerat, ſui juris ac quaſi propria ſibi fit. Græcis βιβλίον ἀποςασίου, quod etiam

(a) *Tit.* Kidoſchin *cap. 1.* (b) *Adverſ. Marcionem lib. 4. cap. 34.* (c) *Sect. 24.* (d) *Matth. 19. 7. Marc. 10. 4.* (e) *Matth. 5. 31. ubi vide Ludovic. de Dieu.*

nuptiæ, adulter fuerat, ritè fuiſſe retinendam. Sed Dotis ratio erat heic interdum alia atque alia, quam & ſatis ſuperque oſtendimus. Firmant receptiſſimam ſibi de Adultera & Suſpecta ita interdicta ſententiam verbis legis ſacræ de Divortiis. Verba ſunt, *Non poterit maritus prior eam recipere in uxorem* אחרי אשר הוטמאה וגו' *poſtquam* (a) *ea polluta eſt, quia abominatio eſt &c.* Vocabula illa ad uxorem repudiatam primariò ſpectantia ita ſeorſim [ut fieri apud eos non raro amat] capiunt, ut omnimodam etiam uxorem ita pollutam ſive adulterio ſive, poſt præmonitionem, Occultatione, intelligi velint. Diſertè etiam ajunt ſenſum inſuper eſſe perinde, ac ſi ſcriptum eſſet ולא את אשר הוטמאה *nec eam quæ polluta eſt*, atque ac ſi caput illud legis ita fuiſſet conceptum. Non poterit maritus prior, qui dimiſit eam recipere in uxorem, nec poterit recipere aut retinere aliquam, quæ polluta eſt. Plagarum pœnam ſubibat, quicunque ſive reciperet ſive retineret fœminam ſic, ut diximus, ſententia forenſi interdictam. Hinc etiam uno pronuntiant ore, uxorem quæ ſecundum, viro ſuperſtite (b), nuberet, tam primo quam ſecundùm interdictam fuiſſe; ſcilicet ut utrique pollutam. Sed etſi decerptum legis illius fragmentum velut in partes heic trahunt (quale fieri ſolet, ubi majorum inſtitutis vim ſeu rationem corrogare nituntur) attamen ex inſtitutis ejuſmodi & receptis moribus, quæ hac de re tradimus, omninò pendere rem dubitandum non eſt.

(a) *Deut.* 24. 4. (b) *Maimonid. halach.* Giruſhin *cap.* 10. *&* 11.

CAP. XVII.

De Uxore *ob Impudicitiam leviorem* infami *ac offenſis ejus ſive in* Moſaica *ſive* in judaica *ita ſignantiùs dicta* Inſtituta. *De* fœminis velandis, *Jactum Dotis*, alterutrius *conjugum* corporis vitiis.

HActenus de uxoribus ſive Adulterii ſive gravioris Suſpicionis causâ interdictis aut quæ ritè ideo nequibat retineri, actum eſt. Sunt etiam leviores Cauſæ, ob quas tametſi, pro maritorum duntaxat arbitrio, ejiciendæ erant, jurè nihilominùs omnimodo

Digitized by Google

modo dotali ejectæ excidebant. Ejusmodi fuere uxores infames ſeu quæ ejici poſſent משום שם רע *ob malam* tantummodo *famam*, non qualis adulterium omninò aſſereret, nedum ad Aquarum Examen eas adigeret, ſed qualis ſine Præmonitione nec tamen ſine teſtibus fide dignis firmaret, eas cum aliis ſe geſſiſſe aut ſe gerere ſaltem viſas eſſe inhoneſtius ac impudentius, quam pudicæ uxores, pro more patrio, facere ſolerent deberentve. Eæ item quæ in Moſaica aut Judaica Inſtituta [hac de re ſignantiùs dicta] conjugalia committerent; aliæ, de quibus ſtatim. In uxorum infamium genere cenſebatur ea, quam teſtes ſtatim, poſtquam à cubiculo ejus (a) exierat juvenis aliquis, præter maritum, alius, ſolam ibi ſe reperiſſe dixerant חוגרת בסינר *femoralia* ſeu *ſubligaculum* aut *ſuccinctorium*, velut nuper exutum, *induentem* ſeu eo ſe accingentem. סינר ſeu *ſinar* id eſt *ſubligaculum* ſeu *ſuccinctorium*, indumentum erat muliebre ab Ezra, ut à Talmudicis, dicitur uxoribus (b) præſtitutum משום צניעותא *verecundiæ causâ*, perpetuò, ſive domi ſive forâs veſtitæ agerent, gerendum. Eo circumquaque ſive contexto ſive conſuto atque ad poplites ſaltem demiſſo ita cingebatur medium corporis, ut induſia ac veſtes interiores, quæ ſive laxiores erant ſive ſciſſuris apertiores, eousque ſtrictiùs cohiberentur, quod ex ſcriptis Magiſtrorum (c) elicere non eſt difficile. David de Pomis סינר חגורה או מה שחוגרות הנשים על לבושיהן הנקרא גרימיאלי או סינאלי *Sinar eſt ſuccinctorium, ſeu, ut alii volunt, id quo mulieres veſtes ſuas ſuccingunt, dicto* [Italice] *grembiale aut ſenale.* Juvenem quem diximus, ſive amatorculum ſive quemvis alium libidinis ita ſuſpectum intelligas. Sed exemplum, quod affertur in Talmude utroque, eſt de רוכל quod *mercatorem* generatim denotans uſurpatur heic pro mercatore pigmentorum, aromatum, id genus aliorum, quæ ad venuſtatem ac delicias puellæ

(a) *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 31.* b. *col. 3. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 2. fol. 24.* b. *Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 24.* (b) *Gemar. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82.* b. (c) *Videſis Miſn. tit.* Sabbath *cap. 10. & notata ibid præter. R. Sal. Jarch. ad tit.* Jabimoth. *cap. 2. fol. 24.* b. Baal Aruch *in* סנר.

Digitized by Google

puellæ ambire ſolent. Salomon Jarchius ; רוכל בשמים לנשים להתקשט בהן *Intellige qui vendit aromata fœminis, quibus ſe ornent.* In hoc genere item habebatur ea, quam cum amaſio è loco aliquo tenebroſo prodeuntem viderant teſtes, aut cum eo ſolam cubiculum ingredientem foresque ſtatim occludentem, aut oſcula atque amplexus amatorios admittentem. Alia ejusmodi occurrunt, quæ juſtæ ſatis ſuſpicionis adeoque infamiæ ac dotis diſpendii in causâ cenſeri ſolebant atque vocabulo uſitato דבר מכוער ſeu כאיר [ut Hieroſolymitanè exaratur] id eſt rei *inhoneſtæ*, *Turpis* aut *impudica* inſigniuntur. In Moſaica autem præſcripta conjugalia ſignantiùs heic dicta committere dicebatur uxor (a) primò, quæ nudo capite in publicum prodiret. Gemara Babylonia ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש דאורייתא *Quod ad caput denudatum attinet, lege ſane nititur juxta id, quod ſcriptum eſt* [in lege (b) de muliere ad Aquarum Examen deducta] *& denudet caput mulieris; quin & tradit Rabbi Iſmael interdictum eſſe ex lege filiabus Iſraël, ne capite prodeant non operto.* Quod de cincinnis ac crinibus inprimis operiendis intelligunt. Secundò in præſcripta hæc Moſaica committere dicebatur uxor, quæ voto (c) ſe aut juramento obſtrinxerat, neque id, minimè rite ſoluta, impleverat. Tertio, quæ menſtruæ (d) immunditiæ conſcia mundam ſe marito affirmaret atque ad amplexus maritales admitteret, Quartò שלא קיצה לה חלה *quæ non diviſerat* aut *ritè ſepoſuerat* à prima maſſa farinacea, ex novis anni frugibus confecta, *placentam* illam ſeu *libum*, quod numini ex lege (e) erat Sacrum [*primitias maſſæ*, appellant Helleniſtæ; & Vulgata, *de pulmentis primitiva*] ſed ſive ipſa depſuerat ſive alius quis totam maſſam coctam marito obtruſerat, falsò aſſerens antè ſepoſitum fuiſſe ſacrum illum farinæ cen-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.7. Gem. Babylon. ibid. fol. 72. a. Hieroſolym. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol. 50. col. 4. halach. 11. Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 24.* (b) *Num. 5. 18.* (c) *Num. 30. 8.* (d) *Levitic. 15. 19.* (e) *Num. 15. 20.*

cenſum, unde ut de ritè pollucenda ipſe deceptus comederet. Quintò, ea quæ ita cibis immundis iisve, quorum decimæ nondum ſolutæ, maritum deciperet. In Judaica ſic heic dicta etiam ſignantiùs Inſtituta, committebat uxor primò, quæ tametſi crines operti eſſent ac cincinni, juxta jam antè dicta, ſine calyptra tamen pendula in publicum prodiret. Eam רדיד nuncupant, quod vocabulum in Targum Hieroſolymitano & Pſeudo-Uzielide pro צעיף *peplo*, *pallio*, *velamine* ſeu *theriſtro*, quo uſæ ſunt (a) Rebecca & Thamar, adhibetur. De Thamar, Moſes, *videns eam Jehuda* (b) *putabat eam meretricem eſſe, quoniam operuerat faciem ſuam.* Ob opertam faciem nurum ſuam agnoſcere nequibat. Meretricem autem fuiſſe putabat, quoniam, de facie non agnita, in trivio ita ſedebat. Tertullianus (c), *Apud Judæos tam ſolenne eſt fœminis eorum velamen capitis, ut inde noſcantur.* Et vide Joannem H. Sopranem de Re Veſtiaria Judæorum. Fœminarum item velatarum in publico per Orientis regiones teſtis eſt Hieronymus (d). Et idem Tertullianus (e), *Judicabunt vos* (de Virginum velamine loquitur) *Arabiæ fœminæ Ethnicæ, quæ non caput, ſed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ ſint dimidiam frui lucem, quam totam faciem proſtituere.* In Occidente (f) etiam vetera ejuſce exempla clara obviaque. Quin & legimus in Alcorano, verſionis (g) Retinenſis. *Bona fœmina ſuos viſus quàm licet, tegant, membraque genitalia ſimiliter. Hoc enim eſt optimum apud Deum omnes ſuos actus dinoſcentem. P. Mulieres itaque bonæ ſe curent, ne Lunaticum aſpiciant; ſuoque peplo tegentes collum & pectus omnemque ſuam pulchritudinem, niſi quantum apparere neceſſitas cogit, celent omnibus, ſpeciemque pedum etiam eundo, niſi maritis ſuis eorumque ſuiſque* (ita legendum, pro ſuis quod editum eſt) *parentibus & filiis atque privignis & fratribus atque nepotibus & ancillis omnibusque, non ſuſpectis ſuæ ſubjectis manui vel prius non pollutis.* Sic libri typis editi. Ubi in limine legendum *quantum* pro *quàm*, ex Ms. Sed quid illud eſt: *ne lunaticum aſpiciant.* Scripſit ibi Retinenſis, ut ex Ms. codice ſcimus, *ne limaciter aſpiciant.*

(a) *Geneſ. 24. 65. vide lib. 5. de Jure Nat. cap. 5.* (b) *Geneſ. 38. 14. & 19.* (c) *De Corona Militis cap. 4.* (d) *In Iſaia cap. 3.* (e) *De Velandis Virginib. cap. 17.* [f] *Plutarch. in Problem. Rom. 14. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 3.* (g) *Azoar. 34.*

Id poſuit pro eo, quod eſt ocellis limis ſeu facie transverſa intueri. Periochæ autem hujus Arabica ſunt (a) , וקל אלמומנאת יעצצן מן אבצרהן ויחקפן פרוגגן ולא יברין זינתהן אלא מא טהר מנהא וליצרבן בחמרהן עלי גיובהן ולא יברין זינתהן אלא לבעולתהן או אבאהן או אבא בעולתהן או אבנאיהן או אבנא בעולתהן או אחואנהן או בני אחואנהן או בני אחואתהן או נשאיהן או מא מלכת אימנהן או אלתבעין עיר אולי אלארבת מן אלרגאל ואל טפל אלדין לם יטהרוא עלי עוראת אלנשא ולא יצרבן בארגלהן ליעלם מא יחפין מן זינתהן

Quod ſonat, *Mulieres credentes obtegant vultus ſuos & cuſtodiant ſuam caſtitatem. Nec ornatum & pulcbritudinem ſuam conſpici ſinant præter partes eas. quæ occultari nequeunt* [paraphraſtes ibi optimus de facie hoc capit & manibus ; ita ſcilicet ut non obliquo aut limo aſpectu conſpic ſed tantum recto poſſent ; vocabulum autem זינת quod *ornatum* & *pulcbritudinem* vertimus, pro omni eo ornatu, quo corporis ipſius humani cutis, capilli, partes ceteræ decorantur ſplendidioresque efficiuntur, apud Arabas ſumitur, quod ſcimus ex Avicennæ (b) locis compluribus (*Quin & abſcondantur velamine ſuo usque in ſinus ſuos*) explicat paraphraſtes ille Mahumedes Ben Achmed, ישתרו אלרוש ואלענק ואלצדור באלמקאנע *obtegantur caput collum & pectus velamine obducto*] *Neq; conſpici ſinant ornatum & pulcbritudinem ſuam niſi maritis ſuis, aut patribus ſuis aut maritorum patribus, aut filiis ſuis aut privignis, aut fratribus ſuis aut nepotibus ſive ex fratribus ſive ex ſororibus, aut fœminis ſuis aut eis, quæ in poteſtate earum ſunt & miniſtris ſeu aſſeclis præter homines, quibuscum negotium habeant* (veluti veſtiarios, id genus ceteros) *& puerulos, qui ad fæminarum nuditatem non incenduntur. Nec abſcondantur ab hominibꝰ, à quibus erudiantur de ea ornatus ac pulcbritudinis parte quæ obtegenda.* Alibi itē in Alcorano (c) de fœminis velandis mentio. Quæ Scriptores

habent

(a) *Alcoran. Arab. ſurat. 24.* (b) *Canon. lib. 4. Fen. 7. & ſæpius lib. 2. tractat. 2.* (c) *Arab. 33. lat. 43.*

habent Chriſtiani reliqua prætermittimus. Conſule qui ad prioris Epiſtolæ ad Corinthios caput undecimum ſcribunt, & Virum præſtantiſſimum Claudum Salmaſium in Epiſtola ad Andræm Colvium de virorum cæſarie & Mulierum coma. Ex Judaicis autem heic ita dictis inſtitutis. Secundò inverecunda nimis habita eſt ea, quæ in publico neret, ita ut ornatu ſuo ſeu manuum brachiorumque venuſtate tranſeuntes illiceret. Tertiò quæ cum juvenibus cœlibibus luderet. Quartò quæ voce eo uſque intensâ, ut familiæ innoteſceret, maritales amplexus depoſceret. Uxorem ejuſmodi קולנית ſeu *ſtreperam* nuncupant. Quintò ea quæ coram marito patrem ejus diris devoveret. Sed verò diſcrimen heic erat de uxorum exceſſibus. Quæ infamis erat, modo ſuperius indicato, dotali jure omnimodo excidebat ſine Præmonitione. At quæ ſive in Moſaica ſive in Judaica jam dicta inſtituta conjugalia commiſerat, dote non excidebat, niſi maritus eam præmonuiſſet. Si aut aſſererent teſtes Præmonitionem, aut ipſa ad juramentum adacta eam fateretur, dotali, etiam horum nomine, excidebat jure omnimodo; ita pro arbitrio mariti tantùm ejicienda, ut à foro ejicere cogendus non eſſet. Cùm intereà non modo in prudentum (a) conſiliis habeatur monitum de uxore ejuſmodi dimittenda, idque, ut volunt, Salomonis dicto illo firmatum, *ejice* (b) *deriſorem & ſimul egredietur contentio ceſſabitque lis & contumelia affectio*; ſed etiã in præceptum divinum, ut improbum eum commiſiſſe velint. Locus ad hanc rem Gemaræ Babyloniæ (c) eſt inprimis obſervandus

כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך
אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזו
היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני
אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו
וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת
עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב
נופל לתוך התמחוי מוצצו ואוכלו וזו היא מדת
אדם

(a) *Maimonid. halach.* Giruſhin *cap.* 10. (b) *Proverb.* 22. 10. (c) *Ad tit.* Gittin. *cap.* 9. *fol.* 90. a. *Rabbi Meir.*

אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע ושוה בשוק ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם עם בנ אדם ס"ר אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמ' כי מצא בה ערות וגומר ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר *Quemadmodum varii ſunt hominũ mores circa ea, quæ degluciunt, ita etiam circa uxores. Eſt qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam tamen effundit, nec ebibit. Ad hunc modum fecit Papus Ben Jehuda, qui obſeratis in uxorem oſtiis ſemper exibat* (gloſſa ibi Talmudica ait, eum fuiſſe Mariæ Magdalenæ maritum (a)) *eſt etiam, qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam effundit quidem, attamen ebibit. Ad hunc modum facit is, cujus uxor cum fratribus ſuis ac propinquis pro libitu ſermocinari ſolet, idque eo libenter permittente. Atque eſt demùm, qui, ubi muſca in patinam ſuam inciderit, eam diligenter emungit & deglutit. Ad hunc modum facit improbus, cui non diſplicet uxor ſua foras capite aperto prodiens, aut nens in publico, aut veſtes habens ab utroque latere diſciſſas. aut ſe cum viris balneo lavans; Imò vel lavans in loco ubi viri lavare ſolent. Nam præcipitur ex lege uxorem ejuſmodi repudiare. Scilicet dicitur* (b), *quoniam invenerit in ea Turpitudinem &c. & dimittat eam è domo ſua, & abeat & ſit viro alteri.* Ceterùm tametſi maritus non repudiaret uxorem ejusmodi, nec à foro eſſet, ut dictum eſt, ante cogendus, nihilominus actione dotis, per rerum jam memoratarum alicujus exceptionem cadebat vidua. Maimonides (c) אף על פי שאין היוצאת אין להן כתובה שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה *Quanquam non ejiciebat divortio uxorem ejuſmodi maritus; nihilominus dotem ſibi vindicare nequibat* vidua. *Prudentum enim de dotibus conſtitutio inde nata, ne deſpect-*

(a) *Videſis* Sepher Juchaſin *fol. 66.* a. (b) *Deuter.* 42. 2. (c) *Halach.* Ishoth *cap. 24. Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 72.* b.

deſpecta nimis uxor marito leviculam quamlibet ob cauſam ejiceretur. Nec rationem omninò babuere aliarum præter filias Iſraelis pudicas. Iſtiu autem ſeu impudicis, neutiquam eſt proſpectum, quo minus leviculam ob cauſam ejicerentur. Uxor etiam abſolutè deſponſata, ſi aliquo votorum illorum trium, quibus fœminæ ſe obſtringere ſolebant [de quibus ſuperiùs (a) fit mentio] eam obſtrictam eſſe fuiſſet compertum, ſine dote, pro viri arbitratu (b), ejiciebatur. Uti etiam ea, cui ſimpliciter deſponſatæ compertum eſſet, inſcio planè ſponſo, vitium aliquod ineſſe corporis, cujus ſive in ſponſaliis, ſive in ſeligendis altari Sacerdotibus (c) ſemper habenda erat ratio. Si verò nuptæ vitium aliquod corporis, etiam lepra acciderat, aut retinenda erat aut cum dote repudianda. Marito ſi manus aut pes exſciſſus eſt, aut oculi defecere, nihil inde obſtabat, quo minùs contumax haberetur uxor, ſi concubitum ideò detrectaret, adeoque ſine dote eandem ob cauſam dimitteretur. At ſi poſt nuptias fœtore oris aut naſi ſordeſcebat maritus aut res ſpurcas, veluti canum excrementa, colligere ſolebat, aut ærifodinis ſe deturpabat, aut coriis emungendis [quæ ut exempla maritorum amplexibus uxoriis haud ita idoneorum habentur] uxor pro ſuo libitu aut in hiſce acquieſcebat, aut in foro ritè agebat, ut cum dote dimitteretur. Quod ſi lepra marito accidiſſet, ſeparandi erant conjuges, etiamſi alteruter nollet, niſi perpetuò teſtes adhiberentur, qui, ne concubitu uterentur, ſedulò proſpicerent. Quin ſi in hac ſpecie ageret in foro uxor, repudianda erat ex ſententia fori & dos ſimùl reddenda.

(a) *Lib. 2. cap. 5.* (b) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. Gemar. Bab. ibid. fol. 77. a. & Maim. halach.* Iſhoth *cap. 25.* (c) *Videſis lib. 1. de Succeſſ. in Pontific. cap. 5. &c.*

CAP. XIIX.

De Repudio *ſeu* Divortio, *ſeu* uxoris *toties antè memorata* Ejectione. Duplex Uxorum genus, *quod divortio* non ejici, *ut alias*, licuit, *Lex Sacra ea de re.* Scholarum *item* Sammæanæ & Hillelianæ *atque τοῦ R. Aquiba, de* Divortii cauſis *ſententia. Ex hiſce quamnam receperint Magiſtri.*

præbuerit atq; ejuſmodi, quæ contradictionem non recipiant Sic Joſephus. Quemadmodum autem triplici modo marito, ut oſtenſum eſt, adquirebatur uxor ſeu Sponſalia inibantur, Nummulo, Libello contractus, & Coitu, ita duplici ſui fiebat juris poteſtatisque uxor, ac contractus matrimonii ſolvebatur. Mariti morte & Libello Repudii. Sic Miſna (a); האשה נקנית אשלש דברים וקונה את עצמה בשתי חברים *uxor adquiritur modo triplici* ſeu *rebus tribus, & poſſidet ſeipſam* ſeu *ſui fit juris duplici.* Nimirum בגט ובמיתת הבעל *Libello repudii & Morte mariti.* Lex ipſa de Divortio ſeu Repudio lata ita ſe habet; *Cum vir acceperit uxorem & maritaverit eam, fiat que ut illa non inveniat gratiam in oculis ejus* כי מצא בה ערות דבר, *quoniam invenerit in ea turpitudinem rei*, ſeu *rem turpem* (vulgata *propter aliquam fœditatem*; Chaldæi עבירת פתגם *transgreſſionem rei*, ſeu *rem turpem*, uti & Græci quibus ſubſtituitur ibi ἄσχημον πρᾶγμα *rem fœdam*; Tertullianus (b) *negotium impudicum*; Judæi Hiſpanienſes, *diſcobertum de coſa*; Mauritanienſes שי מן קבוח quod itidem *rem quampiam fœdam* ſeu *indecoram* denotat; R. Saadias Gaon אמר קביח idem ſonans. Sed verſio Arabica (c) Ms. quam habeo, certè vetus, אי רגלתזג אמראה פאתאחל פוגרהא עלי מא לא יגב מן אלקביח ואם יחבהא *Si vir duxerit uxorem & concubuerit cum ea & invenerit in ea rem aliquam fœdam, quæ eam non decuerit, adeo ut eam non amaverit*; editio Romana מן שי כהנא תכרהת אלנבש *ob fœditatem aliquam in ea perſonalem.*) *Etiam ſcribet ei libellum repudii* [Ebræis dicitur ספר כריתות, quaſi diceres; *libellus reſciſſionum* ſeu *reſciſſorius*, atque ita in lege hac, Chaldæis ספר ſeu גט; *libellus* ſeu *inſtrumentum*, nunc פיטורין *dimiſſorius*, nunc תירכין *expulſionum* ſeu *expulſorius*. Syrus (d) etiam כתבא דשובקנא quod idem ſonat, uti & כתבא דחוללא (e) quod interpretantur nonnulli *libellus proprietatis*, quo mulier, quæ anteà marito ſubjecta fuerat, ſui juris ac quaſi propria ſibi fit. Græcis βιβλίον ἀποστασίου, quod etiam

(a) *Tit.* Kidoſchin *cap. 1.* (b) *Adverſ. Marcionem lib. 4. cap. 34.* (c) *Sect. 24.* (d) *Matth. 19. 7. Marc. 10. 4.* (e) *Matth. 5. 31. ubi vide Ludovic. de Dieu.*

etiam in Federe novo (a) uſurpatur; Judæis Hiſpanienſibus *carta de apartamiento*; Arabibus כתאב אלטלאק *Libellus diſſolutionis*] *& tradat in manum ejus & dimittat eam de domo ſua, quæ exiens de domo ejus atque abiens nubat viro alteri. Et ſi vir ille alius cœperit eam odio habere, ſcribat & ipſe ei libellum repudii tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua; aut ſi vir ille poſterior* [pro האיש ſeu *Vir* heic quod legitur in Ebræo Judæorum, Samaritanus codex habet בעלה *maritus ejus*) *mortuus fuerit, qui illam duxit uxorem, non poterit maritus ejus prior, qui illam à ſe dimiſit, reverti & ducere eam ſibi in uxorem, poſtquam polluta eſt. Nam abominatio eſt in conſpectu Domini; & non facies peccare terram, quam Dominus Deus tibi dedit in hæreditatem.* De legis hujus partibus aliquot, quibus uxor marito variatim, ad magiſtrorum placita, eſt interdicta, ſupra (b) agitur. Reſtat ut de ipſo Repudio ſeu Divortio itidem videamus; ejus ſcilicet potiſſimùm Cauſis [præter eas quas obitèr jam memoravimus] Ritibus aliquot, Uſu ac Jure, ac Formula libelli. Cauſæ, quæ hactenus, dum ſive de Dotis diſpendio, ſive de Nuptiis interdictis egimus, occurrunt, in genere fermè ſunt duplici. Aut ejusmodi, ut fierent inde uxores illicitæ, juxta ſententias receptas, maritis, ſive ex ipſa lege ſive è ſancitis majorum, ideoque neceſſariò repudiandæ, idque plerunque ſine dote; aut ejuſmodi, ut ſaltem impudicæ turpesve inde haberentur uxores, atque ideo etiam meritò repudiandæ exiſtimarentur, tametſi non neceſſario aut ex ſententia fori, ut prioris generis. Cauſarum autem genus eſt tertium, ubi ſive forma ſive ætas, geſtus, aliave res quæcunque levicula uxoris marito diſpliceret, adeo ut *non inveniret ea gratiam in oculis ejus*, Nam inter placita gentis receptiſſima habetur ob cauſas ſaltem ejusmodi, pro maritorum libitu, uxores repudiari potuiſſe. Idque ex ſacræ legis mente. Sed uxor ita repudiata dotem & res ſuas ſibi ſemper habere debuit. Verba Miſnæ ſunt (c); בית

שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא
אם כן מצא בה (d) דבר ערוה שנאמר כי מצא בה
ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה
תבשילו

(a) *Matth.19.7. Marc.10.4.* (b) *Lib. 1. cap.11. & hoc lib. cap. 16. & 17.*
(c) *Tit.* Gittin *cap.9.* (d) *De lectione hac vide cap.22.*

הבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה (a) הימנה שנ׳ והיה אם לא תמצא חן בעיניו וגו׳ *Ex ſententia Scholæ Sammeanæ uxor marito haud erat repudianda* (ſcilicet aliàs non interdicta nec illicita) *niſi ſi inveniebat in ea Rem Turpitudinis, ſecundum id quod ſcriptum eſt, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei. At juxta Scholam Hillelianam etiam ob cibum ejus nimio ardore coctum* (cauſam quantulamcunque) *ſecundum id ipſum, quod ita ſcriptum eſt, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei* (ſeu cauſæ alicujus; nam דבר tam *cauſam & verbum*, quam *rem* ſignificat, adeoque innui in lege cauſam quantulamcunque volebant Hilleliani, ut mox dicetur fuſius) *Ex ſententia etiam Rabbi Aquibæ, ſi invenerit aliam ea pulchriorem aut ſibi commodiorem, juxta id etiam quod ſcribitur, ſi non invenerit ea gratiam in oculis ejus &c.* Etenim Aquiba hic verba illa כי מצא non per (*) *quoniam invenerit ille turpitudinem &c.* Sed per ואי נמצא aut ואם מצא *& ſi etiam invenerit ille &c.* interpretatur. Nam & τὸ כי etiam *ſi* ſignificat. Rejecerunt autem Magiſtri tandem ſententiam Scholæ Sammæanæ, nec ſolùm eam, quæ Hillelianæ erat, ſed etiam eam, quæ fuit Rabbi Aquibæ amplexantes; ita tamen, ut receptæ heic ſtricti juris legisque vocabulorum interpretationi Temperamenta aliqua Conſilii de Divortii Cauſis Uſuque, Primæ ac Secundæ uxoris diſcrimine, ac Secundis ob turpitudinem ejectæ ſeu repudiatæ Nuptiis, adjicerent. Sed de hiſce rem altiùs repetendo, ac ſuo quodlibet ſeculo accuratiùs aſſignando, videbimus.

(a) *In Talmud. Hieroſolym.* ממנה quod idem ſonat. (*) *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin. *cap. 9. fol. 90. a.*

CAP. XIX.

De Uſu *atque* Exemplis Divortii, *quæ à lege ſacra de eo lata uſque in recentiora Reipublicæ Ebraicæ ſecula, eorundem mentio ſeu veſtigia reperiantur. De* Libellis Divortii *à* profecturis in militiam *dari ſolitis.* Joſephi *locus* de Divortiis *ſenſui ſuo, à ſummorum interpretum vi vindicatus.*

POſt ſacram de Divortiis legem latam ingens eſt, per plurima quæ ſequuntur ſecula, de eorum Exemplis, etiam ac Uſu & Nomine, in ſacris literis ſilentium. Obſervatur non rarò, quingentis ampliùs annis, ſexcentis volunt aliqui, floruiſſe Rempublicam Romanam ſine Divortii uſu (quod tamen legibus toto illo tempore permiſſum) uſque ad notiſſimum illud Spurii Carbilii Rugæ (a) qui ſterilitatis causâ primò uxorem dimiſit. Poſtmodum verò *Repudium & votum fuit quaſi Matrimonii fructus*, ut ait Tertullians (b), juxta ac Seneca (c), *Nunquid jam ulla repudio erubeſcit, poſtquam illuſtres quædam ac nobiles fœminæ, non conſulum numero, ſed maritorum annos ſuos computant, & exeunt matrimonii cauſa, nubunt repudii. Tamdiu iſtuc timebatur, quamdiu rarum erat.* Ita nec maritus ſolum uxorem, ſed uxor maritum pro libitu dimittebat apud Romanos, ac ſponſalitio nuptialique contractui uterque pro arbitrio renuntiabat. Quod fermè apud Græcos fieri ſolitum; maximè Athenienſes, quibus ubi maritum reliquit uxor, ἀπόλειψις, ubi uxorem vir ejecit, ἀποπομπὴ dicebatur Divortium. Et videſis quæ hac de re nos (d) alibi. In fœdere verò veteri per ſeptingentos à lege lata aut circiter annos Divortii mentio nullibi occurrit. Rara quidem alicubi poſt ejuſdem veſtigia. Exemplum ſtante Republica Ebraicâ aut nullum aut rariſſimè memoratum. Imò notatur à Talmudicis (e) ad illud de Abiſag (f) in ſenectutis ſolatium ac delicias Davidi Regi tributa; בא וראה כמה קשים גרושין שהרי לדוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש *Veni ac vide quam gravia ſint Divortia. Etenim Davidi permiſſum eſt, ut cum innupta cohabitaret* (concubinam ſibi adſciſceret) *ſed ut aliquam uxorum repudiaret, ei permiſſum non eſt.* Ubi Gloſſa; התירו לו לייחד עם אביסג ואף ע״פ שנאסר ייחד ש״ר פנויה ולא התירו לו לגרש אחת משמונה עשרה וישאנה Con-

(a) *Halicarnaſſ. lib. 2. Agell. Noct. Attic. 3. cap. 3. & 17. cap. 21.* (b) *Adverſ. Gentes cap. 6. & videſis eum lib. de Monogamia cap. 9. Adiſis Alberic. Gentilem lib. 6. de Nuptiis cap. 8. & Henning. Arniſæum de Jure Connubiorum cap. 5. ſect. 3.* (c) *De Beneficiis lib. 3. cap. 16.* (d) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7.* (e) *Rabbi Schaman Bar Abba in Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 22.* a. (f) *1. Regum. 1. 3.*

Conceſſere ei, ut concubinam haberet Abiſag, etiamſi (alias) *illicitum eſſet cum innupta concumbere. At non conceſſere, ut ex uxoribus ſuis octodecim* (is numerus uxorum Regius; ut ſuperiùs (a) eſt oſtenſum) *aliquam repudiaret, etiamſi eam odio haberet.* Mens eſt, miniſtros ac præfectos Regios aliosque, quorum ſententiis tunc uſus erat, noluiſſe ultra præſcriptum numerum uxores heic Regi auctum iri, ideoque nec Abiſagam ſponſaliis (b) ei jungi. Sed & perſvaſerunt nec aliquam octodecim uxorum, cujus in locum ea ut ſuccidanea duceretur, pro libitu aut ex odio aut diſplicentia tantùm repudiandam. Quod verò occurrit apud Flavium Joſephum Divortii exemplum diſertè memoratum, eſt illud inverſi omnino juris, ubi Salome Herodis Regis Antipatri filii ſoror annis aliquot ante Chriſti natales libellum Repudii mittit Coſtobaro marito ſuo Idumææ & Gazæ præfecto; quod non ſecundum leges Judaicas factum ait Joſephus (c) Πέμπει, inquit, *αὐτῷ γραμμάτιον ἀπολυομένη τὸν γάμον ὀ κατὰ τὺς Ιυδαίων νόμους. ἀνδρὶ γὰρ ἔξεςι παρ' ἡμῖν τῦτο ποιεῖν, γυναικὶ δὲ ὀυδὲ διαχωριθείσῃ καθ' αὐτὴν γαμηθῆναι, μὴ τῦ πρότερον ἀνδρὸς ἀφιέντος. Mittit illi libellum & matrimonium diſſolvit, non ſecundum leges Judaicas. Marito ſcilicet apud nos hoc licet facere; neutiquam verò uxori, quæ ſponte abierit nubere, niſi priùs à marito dimittatur.* Seu ut rectè ſatis ibi Ruffinus ad autoris mentem, *uxori verò nullatenus ſeparari & ducere alium, niſi priùs à marito priori dimittatur.* Sed perperam heic Gelenius interpres & contra tum Joſephi ſententiam tum certiſſimum Ebræorum jus; *mulieribus autem ne dimiſsis quidem fas eſt nubere, niſi prioris viri permiſſu.* Quod planè inter inſtituta Judaica, etiam & ipſi Joſepho, inauditum. Et miror à viris doctiſſimis (d) locum illum verti ac intelligi juxta illud Gelenii, quod nullo pacto admittendum. Etiam & ipſi Joſepho alibi dicitur expreſſim, ſoluto per libellum Repudii matrimonio, liberum eſſe uxori, alteri cuicunque nubere. Qui disjungi poſtulat inquit, (e) *γράμμασι περὶ τῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω. λάβοι γὰρ ἂν ὕτως ἐξυσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ.*

Rr 2

(a) *Lib. 1. cap. 8.* (b) *R. David. Kimchi ad 1. Reg. 1. 4.* (c) *Lib. 15. cap. 11. in Ruffini verſione 9.* (d) *Joſeph. Scalig. Animadverſ. in Euſeb. pag. 159. ſeu num. 2015. Nicol. Serrarius in Herode cap. 19.* (e) *Archæolog. 4. cap. 8.*

ἀνέρα· πρότερον γὰρ οὐκ ἐφεῖται. *Scriptis* ſeu *libello Repudii ſecuritatem faciat*, ſeu *compromittat, ſe cum ea nunquam in poſterum conventurum*, id eſt, planè contractum nuptialem diſſolvat. *Sic enim habebit poteſtatem alteri copulari. Prius enim alteri jungi fas non eſt*; id eſt prius quam Divortium ſic libello fiat. Verba autem de alterius uxore non ducenda paulò antè apud Joſephum illa, *qui non ducit virginem*, *μὴ ζευγνύσθω συνοικοῦσαν ἄλλῳ μὴ δὲ λυπεῖν τὸν πρότερον αὐτῆς ἄνδρα*, quod à Ruffino vertitur, *ei non jungatur, quæ diſcedere ſuaſit ab alio, neq; contriſtet priorem maritum ejus*; & Gelenius, *ne ſibi conjungat alteri maritatam, neve priorem ejus maritum contriſtet*, id, inquam, ſic emendari vult Vir eruditiſſimus (a), *μηδὲ λιπόντος πρότερον αὐτῆς ἀνδρός, niſi priùs dereliquerit eam maritus*. Atque de expreſſa juris alteri nubendi in libello Repudii permiſſi clauſula intelligit; quaſi ea adeo neceſſaria eſſet, ut niſi libello adjiceretur, alteri nubere nequiret Divortio aliàs ritè ejecta. Quod ex illo de Salome loco elicit perperam verſo intellectoque; utcunque libellis Repudii clauſula ejuſmodi inſeri cum aliis, rem ut fieri amat explicandi gratia, ſoleret, ut inferiùs liquet. Neque ſane video, cur ſic emendandus Joſephus, quem nec aliter ante tot ſecula etiam legit Ruffinus. Alterum habetur Herodiadis (cujus in Evangeliis (b) mentio) exemplum. Scilicet è Joſepho (c) elicitur, eam pariter maritum ſponte reliquiſſe ac divortio ſolviſſe matrimonium. Et Joſephus Scaliger (d) de Salome; *audacisſima mulier prima Hebræarum auſa eſt à viro diſcedere*. Sed nec Ebræa ſane illa, ſaltem origine, nec quidem Herodias. Et videſis quæ nos alibi de Proſelytis (*). Et ſanè Joſephus etiam de Salome. *Οὐ μὴν*, inquit, *ἡ Σαλώμη τὸν ἐν γένει νόμον ἀλλὰ τὴν ἐπ' ἐξουσίας ἑλομένη συμβίωσιν προαπηγόρευσε. Veruntamen Salome non lege generali* ſeu *communi* (ſcilicet Ebraica) *ſed tamen eâ, qua autoritate ac vim obtinuit uſa conjugio renuntiavit*. Ruffinus *non generali lege ſed poteſtatis ſanctione connubium ſeparavit*. Gelenius *magis ex propria licentia, quam communi jure fecit divortium*. Coſtobarus, vir ejus, Idumæus

(a) *Samuel. Petitus Var. lect. lib. 2. cap. 9.* (b) *Matth. 14. Marc. 6.* (c) *Archæolog. lib. 18. cap. 7.* (d) *Loco paulo antè citato.* (*) *Lib. 2. de Jure Natural. & Gent.*

mæus erat origine, utcunque cum reliquis Idumæis proſelytus factus. Certe & legitur (a) Theclam, cum in Paulum incidiſſet, adeoque ex Gentili Judæa reformata ſeu Chriſtiana facta eſſet, juxta mores aliarum gentium matrimonio renuntiaſſe nuptialemque contractum, quem cum Viro illuſtri iniiſſet, ita ſolviſſe. Etiam ex eo, quod de uxore virum dimitrente dixerit diſcipulis Chriſtus, elicitur, uſum utcunque inoleviſſe aliquem ejusmodi Divortiorum. Ἐὰν (b) γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα &c. *Si uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mæchatur.* Paulus etiam ad Corinthios (c) Chriſtianos, id eſt tunc temporis Judæos Reformatos & Judaica inſtituta plerunque ſequentes γυναῖκα ἀπ' ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι *uxor à viro non diſcedat.* Neque id ita vetari ſolebat, quod non ut mos aliquatenus obtinuit. Atque huc ſpectat, quod ab Viro eximio Hugone Grotio de Samaritanæ in Evangelio (d) quinque maritis adnotatur, *Quinque viros habuiſti,* inquit Chriſtus, *& nunc quem habes non eſt tuus vir. Quinque habes, à quibus te divortio* (ſic Grotius (e)) *contra legem Moſi, liberaſti. Nam ea lex marito permittebat uxorem dimittere, non autem uxori diſcedere à marito, quod tamen poſteriorum temporum mos introduxerat, ut apud Joſephum videre eſt, qui notat exemplum primum, unde is mos cœperat.* Joſephi locus eſt, quem ante heic memoravimus. Evangelium autem aliud aliter intelligi ſolet. Et ad id, quod ſequitur ibi, *quem nunc habes, non eſt vir tuus,* idem Grotius, *nimirum ut ego accipio,* inquit, *quia alii viro obligata adhuc tenebatur, non accepto libello dimiſſionis.* Quod verò ad Divortii libellum ejusve uſum, ex ritu Judaico, attinet; ante Iſaiam Prophetam nomen ejus in hiſtoria ſacra non occurrit, ſcilicet non ante DCC à lege de eo lata amplius annos elapſos. Uſurpatur autem ab Iſaia (f) ut à Numine dictum de Eccleſia Ebraica. *Sic dicit Dominus, ubi eſt Libellus Repudii matris veſtræ quam dimiſi? aut cui ex creditoribus meis vendidi vos? Ecce pro iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & pro iniquitatibus veſtris dimiſſa eſt mater veſtra.* Sub centeſimum abinde annum, apud Jeremiam, mentione legis Repudii, velut quæ in

(a) *Epiphan. hæreſ.78. Baron. Martyrolog. Sect.23.* (b) *Marc.10.12.* (c) *Epiſt.1.7.10.* (b) *Joan. 4.18.* (e) *In Evangel. pag. 881. & vide Epiſt. Can. Baſilii Can.4.* (f) *Iſaiæ cap. 50.1. vide etiam cap.54.*

ore hominum volitabat, primò habitâ, ſequitur (a), *Nunquid vidiſti, quæ fecit rebellis illa Iſrael? abiit enim illa in omnem montem excelſam & ſub omnem arborem frondoſam & fornicata eſt ibi? & dixi poſtquam fecerat hæc omnia, revertetur ad me, ſed non eſt reverſa, viditque perfida ſoror ejus Jehuda. Et cum vidiſſem id & quod ob omnes cauſas illas, quibus adulterata fuit averſatrix illa Iſrael, dimiſiſſem eam, dediſſemque ei Libellum Divortii, non expavit perfida ſoror ejus Jehuda, ſed abiens fornicata eſt & ipſa.* Quemadmodum verò ſimilitudines, parabolæ, monita, in utroque fœdere à rebus ac moribus in uſum receptis ſumi ſolent, ita proculdubio à prophetis hiſce mentio adhibetur Libelli Repudii, velut i rei, quæ in uſu aliquo erat atque inde vulgo, non tantum ex ipſa de eo ſanctione ſacra, ſatis nota. Adde quod habetur apud Malachiam (b) *Uxorem adoleſcentiæ tuæ* אל יבגוד [mutatur pro linguæ idiomate perſona] *non deſeres;* כי שנא שלח אמר יהוה *Si odio habes, dimitte, dicit Dominus.* Ubi Jarchius; אם שנא אחר מכם אשתו ישלחוה *Si quis veſtrum odio habeat uxorem, dimittat eam.* Sed verò neque id, quod habent Magiſtri, ſuperius allatum, de Abiſag, aut exemplorum Divortii ſilentium illud ingens argumento ſunt, Divortia interim in uſu neutiquam fuiſſe. Conſilium erat illud de Abiſag, juxta eorum mentem, non Præceptum aut Interdictum. Idque temporale & pro re nata. Silentium verò tantùm exemplorum Divortii non aliud eſt, quam fere Nuptiarum atque exemplorum cæterorum legibus qualibuſcunque ſacris ſubnixorum. Aliud enim eſt Deciſiones forenſes, Actiones ſingulares inſtitutas, ſingulorum Contractus atque Inſtrumenta ſive in adverſaria rejicere ſive edere; aliud Prudentum ſeu Juriſconſultorum generales Interpretationes, Reſponſa, Diſtinctiones, Regulas, id genus reliqua congerere. Hoc ab Ebræis factum eſt, uti è corpore liquet Talmudico. Illud non item, aut ſaltem rariſſime. Quoniam igitur è Deciſionibus forenſibus, Singularibus Actionibus, Contractibus, Inſtrumentis exempla, ut nemo non videt, petenda ſunt, non ex interpretationibus, Diſtinctionibus, Regulis, id genus aliis traditis, mirum non eſt tantam haberi Divortii exemplorum penuriam. Nam & ejuſmodi eſt Pænarum, Delictorum, Contractuum, aliarumque rerum, quà ſingularum perſonarum,

(a) *Ierem. 3. 1. & 6.* (b) *Cap. 2. comm. 16. & vide infra cap. 19.*

Digitized by Google

rum, adeoque exemplorum, habetur ratio, judicatarum. Quod non ſolum de rebus eſt dicendum Ebraicis, verum etiam de Romanorum ac Græcorum veterum. Nam gentis utriusque illuſtriſſimæ leges habemus, & interpretationes earundem generatim traditas (maximè Romanorum, ut videre eſt in Codicibus, Pandectis, id genus ceteris.) Exempla autem, id eſt, quæ ad ſingulorum Contractus, Diſcidia, Actiones attinent, rariſſimè in eorum monimentis comperimus; tametſi recentioris ævi ejuſmodi quamplurima [quod è Deciſionibus aliisque Anglorum, Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, Italorum libris juridicis ſcimus) paſſim habeantur. Quin nec deſunt omninò in Commentariis Ebræorum etiam Divortii, ſeculis in vetuſtioribus, ſeu potius ejusdem Exemplorum indicationes. Et pro eorum fide eas heic accipe. Ut illud quod occurrit ſupra (a) è Talmudicis, de Jehoiadæ Pontificis uxorum altera divortio ſeparata (quod tantùm conjectura eſt) heic prætermittam, in libro illo ſummæ tum autoritatis tum vetuſtatis illis habito, Zohar dicto, non ſemel (b) legitur, veluti ex majorum traditionibus acceptum, morem fuiſſe Iſraelitis דע אלך לקרבא לא עאל חד מנייהון עד דאפטר בגט לאנתתיה *quotquot in militiam profecturi erant, non ante proficiſci quam libello uxores dimiſerant.* Id quod etiam feciſſe ibi dicitur Urias; adeoque Bethſabam divortio fuiſſe ſeparatam, unde de Davidis conjugio, peccato, & quæ huc ſpectant ceteris alia ibi habentur, quæ ſimul edita etiam habes in Rabbi Iſraelis Ben Moſis Collectionibus ex Zohar, diſputationi ejusdem de Anima Cabaliſticæ pridem à Joſepho de Voyſin adjectis. Et Rabbini illi celebres Salomon Jarchius atque David Kimchius diſerte adnotant ad Uriæ hiſtoriam ſacram (c) morem fuiſſe eum à majoribus agnitum, שכל היוצא למלחמה כותב גט לאשתו על תנאי אם ימות במלחמה *quemlibet in militiam profecturum ſolere libellum divortii ſcribere uxori ſuæ, non aliter tamen vim ſortiturum, quam ſi in bello periret.* Inde verò etiam vim habiturum למפרע ſeu *retrò* à tempore quo traditus eſt,

(a) *Lib. 1. cap. 8.* (b) *In præfat. Zohar pag. 8. b. & idem in Exod. fol. 107. a. Edit. Mantuana.* (c) *Ad 2. Samuelis cap. 11.*

eſt, ut ſcilicet ſoluti matrimonii commoda qualicunque ab eo tempore uxori ſic dimiſſæ jam cederent. Unde ad id de Davidis juſſu, quo Uriah occidendus, illud eum voluiſſe ajunt כדי שתהא מגורשת למפרע ונמצא שלא בא על אשת איש *Ut ita pro dimiſſa haberetur retrò à tempore libelli dati, adeoque ipſe adulterii reus non foret.* Mos autem ille à Kimchio militibus temporis Davidici ſeu ut ait ipſe בית דוד *Domus Davidica* tantum, ſed interim ex veterum ſententia, tribuitur. Certè & Hieronymus in Traditionibus Ebraicis ad illud Davidi à Patre dictum in Caſtra proficiſcenti, *Et fratres (*) tuos viſitabis, ſi rectè agant & cum quibus ordinati ſunt diſce*, ut in vulgata legitur, *In Hebræo, inquit, ita habetur. Et fratres tuos viſitabis, ſi rectè agant, & pignora eorum tolles. Pignora in hoc loco Hebræi libellos Repudii intelligunt. Si quidem uſum illius gentis feciſſe ferunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam. Libellos Repudii Uxoribus ſuis darent, ut ſi contigiſſet virum in prælio capi & in captivitatem duci, mulier ejus, expectatis tribus annis, ſi vir ejus non rediſſet, alium duceret virum.* Sic ille. Ebraica ſunt ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערובתם תקח *& fratres viſitabis in pace & pignus eorum* ſeu *arrbam* ſeu *ſponſionem eorum tolles* ſeu *capies*. Judæi Hiſpanienſis *y à ſus prendas tomaras*. Quid verò ערובתם ibi denotet, in controverſo eſt; alitèr atque aliter etiam Magiſtris recentioribus illud exponentibus. Sed & qui de Repudii libello non capiunt, ipſi רבותינו inquiunt אמרו גט כריתות יקח באתם ויביא לנשותיהם להעריד עירוב שבינו לבינה *Rabbini noſtri* ſeu Magiſtri veteres *dicunt eum accepiſſe libellos divortii ab eis atque ad uxores detuliſſe, ut ita reſcinderetur Sponſio, quæ inter illos interceſſerat.* Sic Salomon Jarchius. Tantundem etiam ibi David Kimchius. Ceterùm quicquid de his fuerit ſtatuendum, ſanè elicere non eſt difficile non ſolum ex Joſepho (a), verum ex ipſis Evangeliis, in ſeculis de quibus loqvuntur, Uſum fuiſſe ſatis tralatitium Divortiorum atque Exempla. Et vix eſt, ut aliter quæſtiones illæ, quibus reſpondet (b) Chriſtus, de divortio interrogarentur. Quod etiam ex eis, quæ ſtatim de celebri illo Scholarum Sammæi & Hillelis diſſidio annis aliquot ante natales Chriſti hac de re nato ſubjungimus, neceſſario erit concedendum.

(*) *1. Sam. 17. 18.* (a) *Lib. 17. cap. 1. & in vita ſua prope finem.* (b) *Matt. 19. 3.*

CAP.

CAP. XX.

De Scholarum ſeu ſectarum Hillelianorum *&* Sammæanorum *diſſidii circa* Divortii cauſas Ortu *ac* Ætate. Hillelianorum *ſententia, quibus* Sammæanis *adverſabantur, Oraculo Cœleſti ſeu* Filia (*ut appellitant*) Vocis *firmata ſtabilitaque.*

UT ritè intelligatur diſſidium illud ſupra breviſculè è Miſna memoratum (a), de Divortii cauſis inter Scholas Sammæanam & Hillelianam, obſervandum eſt ab Ebræis tradi, deductas perpetua ſucceſſione à Moſe uſque ad Ezram & Synagogæ magnæ Collegas Sacrarum legum Interpretationes fuiſſe inde (b) transmiſſas ad Simeonem Juſtum, Antigonum Sochæum, eorum collegas. Ab hiſce Joſe Ben Joazer Zeridæum, & Joſe Ben Jochanan Hieroſolymitanum accepiſſe. Dein Joſua Ben Perachia & Nethai Arbelitem; unde Jehuda Ben Tabai & Simeon Ben Shatach, qui ad Shemaiah & Abtalion tranſmiſerunt. Ab hiſce demùm accepiſſe Hillelem & Sammæum, quorum Scholas memoravimus. Cum quolibet Pari ita recenſito, intelligendi ſunt etiam Collegæ ceteri ſive LXIX qui cum Pari ſuo numerum LXXI Judicum Tribunalis ſeu Synedrii Magni complent; unde etiam eſt, quod Magiſtri recentiores, qui ſucceſſionem hanc memorant, cuilibet Pari & vetuſtioribus, qui Paria hæc antecedunt, ובית דינו *Synedrium ejus* ſeu *Forum ejus* adjiciunt (c), id eſt fori præter ipſos reliquos. Paris enim cujuslibet alter Princeps, ſeu נשיא, erat Synedrii magni, alter אב בית דין ſeu *Pater Synedrii*; ut videre eſt apud Abraham Zacuthium in libro *Juchaſin*, R. Gedaliah in *Shalshelet*, alios. Ita Hillel Princeps erat Synedrii & Sammai pater, ſeu à Principe ſecundus. Et conſonum ſanè eſt, ut putemus ipſum eundem fuiſſe Samæam, qui δίκαιος ἀνὴρ καὶ διὰ

Ss

(a) *Cap. 16.* (b) *Miſna tit.* Pirke Aboth *cap. 1. R. Abraham Ben David, in Cabala &c.* (c) *Maimonid. in præfat. ad Jad.* Chazeka, *alii.*

διὰ τοῦτο τοῦ δεδοικέναι κρείττων (ut ait Joſephus (a)) *cum eſſet vir juſtus, ideoq; terroribus invictus*, auſus eſt in Synedrio magno ſub Hyrcano Rege, Herodem illum Antipatri filium tunc Galilææ præſidem, poſteà Regem, homicidii ibi accuſatum graviter increpare, eo quod neutiquam ſatis reverenter tantum tribunal haberet; dum nempè collegæ puſillanimes ora dejecti atque ad ſplendidam Rei præſentiam plane attoniti ne hiſcere quidem auderent. Certè pro ipſo Sammai accipitur Sameas hic ab Abraha etiam Zacuthio (b) aliiſque. Hillelem exiſtimant Viri docti Joſepho nuncupari (ut in vulgatis ejus codicibus legitur), Pollionem. Πολλίων, inquit ille (c), *Φαρισαῖος καὶ Σαμέας ὁ τούτου μαθητὴς Pollio Phariſæus & Sameas hujus diſcipulus*. Atq; alibi Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον καὶ Σαμέαν καὶ τῶν ἐκείνοις συνδιατριβόντων, memorat, id eſt, *Pollionem Phariſæum & Sameam & eorum ſectatores*. Et verum quidem eſt. Sameam ſeu Sammæum hunc fuiſſe Hillelis diſcipulum. Longævus erat autem Hillel, utpote qui CXX annos (d) vixit, & quamplurimos habuit nominis celeberrimi diſcipulos. Scilicet tradunt (e) שמנים תלמידים היו לו כהלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו שלשים מהן ראוים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי *Octoginta fuiſſe Hillelis Preſbytero diſcipulos, quorum triginta non indigni fuere, quibus demitteretur Majeſtas Divina, ſicuti Moſi; triginta alii non indigni; quibus ſol ipſe ſtaret ſicuti Joſua Ben Nun; & reliqui viginti fuere mediocres. In hiſce primas tenuit Jonathan Ben Uziel* (Prophetarum paraphraſtes) *poſtremas Jochanan Ben Zacai*. Principatus ejus initium ab omnibus non eodem modo collocatur (f). Sed id, quod vero proximat,

(a) *Archæolog. lib. 14. cap. 17.* (b) Sepher Juchaſin *fol. 19.* a. (c) *Archæolog. lib. 15. cap. 1. & 15.* (d) *Abraham Ben David in Cabala.* (e) *Gemar. Babylon ad tit.* Baba Bathra *cap. 8. fol. 134.* a. (f) *Vide* Sepher Juchaſin *fol. 19.* b. *Joſeph Scaliger in Elench. Trihæreſ. cap. 12. Genebrad. in Chronic. ann. Mundi 4020.*

mat, eſt, eum præſidere cœpiſſe anno vigeſimo, aut circiter, ante Chriſti natales. Centeſimo enim aut circiter anno ante Templi Excidium Talmudici (a) id collocant, qui annum, quem diximus à Chriſti natalibus retro putatum deſignat. Tum etiam Sammai pater Synedrii, cui itidem diſcipuli quamplurimi. Atque hoc modo verum etiam eſt, quod habet Hieronymus (b), *Sammai & Hillel non multo prius quam Dominus naſceretur, ortos eſſe in Judæa*, De ortu diſſidiorum Scholarum eorum, id intelligendum. Et de eis pridem Viri doctiſſimi egerunt, quos (c) conſulas, ſi placet. Juris autem uterque erat ſcientiſſimus; etiam & utrique ferè invicem (d) ſibi concordes. Sammæus verò acriori erat atque iratiori ſemper animo; Hillel humili ac placido. Diſcipuli eorum diverſiſſimos Magiſtrorum mores ſecuti, poſt eorum obitum, etiam maxima in ſolenne legis ſtudium, quod ante id temporis adverſis capitum ſententiis ita diſtrahi minimè ſolebat, diſſidia intulerunt. Adeò ut quo modo Proculejanorum & Sabinianorum, notiſſimarum in Roma veteri ſectarum, ſententiæ adverſæ ſtudioſos in partes olim trahebant, ita & Hieroſolymis alibique apud Ebræos Scholæ Hillelianæ ſeu diſcipulorum Hillelis eorumque propaginum & Scholæ ſimiliter Sammæi perquam adverſæ erant invicem factiones ac ſectæ; ut ſexcenties in corpore occurrit Talmudico. Placitorum ſuorum tenacior erat quidem ſecta utraque. Sammæana verò in Hillelianam plerunque infenſior, cujus etiam in ſententiam, ſuâ derelictâ, ſemel duntaxat tranſibat. Exemplum illud unicum habetur de oblatione frugum, quam appellant תרומה, immundâ, cum ea, quæ munda eſſet, fortè commiſta. Hanc primò illicitam eſſe Sacerdotibus voluere Sammæani (e), licitam Hilleliani, quibus, re ventilatâ, aſſenſum tandem illi præbuere. Et Gemara Hieroſolymitana (f); לא מצינו שהוה בית שמאי לבית הלל

Ss 2

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap. 1. fol. 15.* a. & Aiin miſpat. *ad tit.* Baba Kama *cap. 1. fol. 3.* b. (b) *Ad Iſaiæ caput, 8.* (c) *Nic. Serrarius in Trihæreſ. Cap. 12. Rabin. poſteriore cap. de Hillele; Joſeph Scaliger in Elencho, Io. Druſ. tribus Sectis lib. 1. cap. 10.* (d) Sepher Juchaſin *fol. 19.* b. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap. 1.* (e) *Miſna tit.* Theruma *cap. 5.* (f) *Ad dict. Miſn. titulum fol. 43. col. 3. hal. 4*

חלל אלא בדבר זה בלבד *nondum eſt nobis compertum Sammæanos in Hillelianorum tranſiiſſe ſententiam, præterquam in hac re ſolummodo.* Sed juxta Sammæanorum decretum fuiſſe in pluribus ſententiam comperio, ubi majori ſuffragiorum victis Hillelianis numero; idque arbitro, in quem compromiſerant utrique, Rabbi Chananiah Ben Ezekia, octodecim (a) de munditie atque immunditie frugum, animalium, id genus aliorum capita decernebantur. In Sammæanis cenſetur Baba Ben Bota ille ab Herode excæcatus. Diſcipulus erat hic quidem Sammæi, ita tamen, ut in ſententiis ferendis; poſtquam Judex eſt creatus, non aliter ac Hillelianus ſe gereret. In Hillelianis, præter Jonathanem illum Ben Uziel, Rabban Schimeon Hillelis filius ac Rabban Jochanan Ben Zacai, qui Hilleli & Sammæo ſucceſſere, velut traditionum à Moſe deductarum atque interpretationum avitarum Cuſtodes inſignes atque in Catena Traditionum proximi. Floruere hi duo ſub ipſis Chriſti Natalibus. Hilleli autem ſucceſſit in Principatum ſive filius ejus Simeon ſive, ex filio illo nepos Rabban Gamaliel, quem non alium fuiſſe meritò cum Viris doctis exiſtimes à Gamaliele illo *νομοδιδασκάλῳ τιμίῳ παντὶ τῷ λαῷ Legis Doctore* (b) *honorabili univerſæ plebi*, ſeu *à toto populo honorato*, cujus ad pedes D. Paulus (c) erat *πεπαιδευμένος κατ᾽ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου* edoctus *juxta veritatem* ſeu *exactam rationem* ſeu *rigorem legis patriæ.* Adeo autem invaluere Hillelianorum ſententiæ, ut (exceptis quæ memoravimus octodecim illis capitibus) pro receptis paſſim in foro haberentur, Sammæanorum prorſus rejectis. Ita tamen ut dum Chriſtus in terris ageret & aliquantum poſteà ſecta utraque pro more hominum, invicem digladiaretur, aliis hujus, illius aliis doctrinam ſive ſequentibus ſive mordicùs retinentibus. Sed & magni faciunt Talmudici contentiones, quæ fuere aliquot inter Hillel & Sammai, velut quæ eſſent לשם שמים seu *Dei nomine* aut *propter Deum*, unde & illud habent (d). כלל מחלקת .שהיה לשם שמים

(a) *Miſna tit.* Sabbath *cap.* 1. *ubi videſis Gemar. Hieroſolymitan. fol.* 3. b. *col.* 3. *Obadiam Bartenorium, alios; præter* Sepher Juchaſin *fol.* 19. & 20. (b) *Act. Apoc.* 5. 34. (c) *ibid, cap.* 22. 3. (d) *Miſn. tit. pirke Aboth. cap.* 5.

Digitized by Google

שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים
אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת
שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי
ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו

Omnis contentio, quæ habetur propter Deum, in finem uſque durabit. Quæ verò non eſt propter Deum, non durabit in finem. Quænam eſt contentio, quæ fit propter Deum? Contentio Hillel & Sammai ſeu Scholarum ab ipſis denominatarum. *Quæ vero non propter Deum, eſt contentio Korah & univerſi ejus cætus.* Quod nihilominus ita dictum oportet intelligas, ut, quà Scholas eorum poſtea digladiantes ſpectare poſſit, Hilleliana multis paraſangis anteferenda fuerit. Nam & Hieroſolymitani, ad illud de capitibus juris octodecim juxta Sammæanos decretis ex majori, ut antè dictum eſt, ſuffragiorum numero, arbitro Rabbi Chanaiah, adnotant (a). אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל *Dies ille non infauſtus minus erat Iſraelitis, quam ille quo factus eſt Vitulus;* Scilicet aureus. Malè actum fuiſſe ſecum pronuntiant, ex eo quod ita etiam in levioribus illis ullo modo præponderaret Hillelianæ Scholæ Sammæana. Quin poſtea, dum contentionis funis hinc inde in Scholis illis ducebatur, majores ſuos monitos ajunt Talmudici voce è cælo delapſa (בת קול ſeu *filiam vocis* nuncupant; cujus Prophetiæ generis (b) in eorum commentariis mentio frequens) ut Hillelianæ omninò impoſterùm adhærerent. Huic etiam religiosè parebant. Ita ſcilicet ſcribunt; auditam vocem hanc in Jabne, urbe maritima [quæ Jabina & Jamina pariter apud Scriptores dicta] ab Hieroſolymis CCXL ſtadiis (c) diſſita. Egregius eſt ad hanc rem in Gemara Hieroſolymitana locus. Ibi nempè agitur tum de Prophetis veteribus, quos ex Spiritu Sancto prophetaſſe etiam ipſi ajunt, tum de Senioribus ſeu זקנים id eſt, *ſenioribus*

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sabbath *cap. 1. fol. 3. col. 3.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol 11. a. videſis Syrum Act. 12. 22. Druſ. Præterit. lib. 1. ad D Matth. 3. 10. Eliam in* בת *Maimonid. in* More Nebochim *lib. 2. cap. 42.* (c) *2. Maccab. 12. 9.*

ac Scolarum & Tribunalium ſub ipſum de quo loquimur ævum, præſidibus horumque placitis ſeu ſingularibus Legum ac Traditionum interpretamentis moribusque ſuperinductis. In hiſce, nova ſive Interdicta ſive Præſcripta (quoniam obligatio pro decernentium autoritate eis inerat) חומרים id eſt *graviora* [quæ *Φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα*, *onera gravia ac importabilia* in Evangelio (a) dicuntur] uti Indulta ſeu ſtricti juris novæ remiſſiones קולים ſeu *Leviora* appellitabantur; quorum nihilominus neutra erant neceſſariò amplexanda cuiquam, absque lata in foro aliquo ſententia, antequam à Synedrio magno LXXI virorum firmarentur decernerenturque. Hi autem interdum ſive ob factionum potentiam, ſive ob rei difficultatem, ſine oraculo cæleſti ſeu *Filia* illa *Vocis* (quam Spiritus Sancti vices ajunt illo in ſeculo præſtitiſſe] ea decernere nolebant. Jam verò Gemaræ jam dictæ verba huc attinentia ita ſe habent (b), נבואה וזקן למורה הן רומין למלך ששולח ב' פלמטקין שלו למרינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטרין שלי אל תאמינו לו ועל אחר מהן כתב אע'פ שאינו מראה לכם חותם שלי תאמינוהו בלא חותם וסמנטרין כך בנבואה כתיב ונתן אליך אות או מופת ברם בהאת ע'פ התורה אשר יורך הדא דתימר משיצאת בת קול אבל עד שלא יצאת בת קול כל הרוצה להחמיר על עצמו ולנהוג בחומרי ב"ש ובחומרי בית הלל על זה נאמר הכסיל בחושך הולך בקולי אילו ואילו נקרא רשע אלא אי בקולי ובחומרי הדין אי בקולי ובחומרי הדין הדין דתומר עד שלא יצאת את קול אבל משיצאת בת קול לעולם

(a) *D. Matt.* 23. 5. (b) *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Beracoth *cap.* 1. *fol.* 3. *col.* 2. *adde* Sepher Juchaſin *fol.* 19. a.

Digitized by Google

לעולם הלכה כדברי ב״ה וכו׳ והעובר כדברי ב״ה
חייב מיתה תני יצאת בת קול ואמרה אלו
ואלו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי
ב״ה איכן יצאת בת קול רבי ביבו אמר
בשם רבי יוחנן ביבנה יצאת בת קול

Propheta & ſenior cuinam rei ſunt ſimiles? Certè ex hac ſimilitudine clariùs poſſunt intelligi. Regem finge fuiſſe, qui binos in provinciam legatos (pro פלמנטרין legit heic Baal Aruch (a) פולמונטרין] *miſit, de quorum altero ſcripſit nolle ſe fidem ei adhiberi, niſi & Sigillum ſuum & Cidarim ſeu inſigne capitis ſui provincialibus oſtenderet; de altero autem, etiamſi nec Sigillum nec Cidarim* (b) *oſtenderet, ei fidem adhibendam. Sic de propheta dicitur* (c), *& dederit tibi ſignum aut portentum. Ceterum qui nomine legis venerit, ei autoritas perpetuò prorogatur. Quod tamen intelligas oportet, poſtquam egreſſa eſt* (accepta) *Filia Vocis.* At verò *ſi antequam egreſſa eſt*, ſeu accepta, *Filia Vocis, oneret quis ſe Gravioribus ſive Scholæ Sammaanæ ſive Hillelianæ præſcriptis, in eum quadrat illud* (d), *ſtolidus in tenebris vadit. Etiam qui Leviora, quæ ſive hæc ſive illa Schola indulſit, obſervat, improbus nominatur, niſi ſcilicet ſive Graviora ſive Leviora* (alterutrius Scholæ) *obſervet ex ſententia fori. Itane? niſi ſive Graviora ſive Leviora obſervet ex ſententia fori. Intellige hoc de ſententia lata, antequam egreſſa eſt filia vocis. Etenim poſtquam eſt egreſſa filia vocis, perpetuò ſunt recepta ſententia Hillelianorum. Etiam quiſquis in eas commiſerit, morte plectendus;* ubi ſcilicet ſententia eſt de lege aliqua capitali. *Traditur egreſſam illam vocem ſententias fuiſſe* (velut) *verba Dei viventis, ſeu Divina, at verò ab omnibus eſſe Hillelianorum recipienda. Ubinam verò egreſſa eſt,* ſeu accepta, *illa filia vocis*, ſeu oraculum cœleſte? *Rabbi Babi nomine Rabbi Jochanam ait, in Jabne urbe Vocis illam Filiam egreſſam eſſe.* Scimus tradi Filiæ Vocis oraculum aliis in urbibus, præter

(a) *In verb.* סמנטר *quem & vide in* פלמנטר. (b) *Sed & vide Buxtorf. in lexic. Talmudic. col. 1503.* (c) *Deut. 13. 1.* (d) *Eccleſiaſtes 2, 14.*

præter eas; ubi Synedrium Magnum ſedes haberet, non ſemel auditum fuiſſe. Sed cum ad ſtabiliendas tantùm quamplurimas anteà controverſas, idque in rebus graviſſimis ſententias hanc egreſſam ſeu auditam in Jabne velint, & cum ſupremus ſententiarum controverſarum arbiter haberetur Synedrium illud, quod Jabnam ſe transtulerat, idque Rabbi Jochanan Ben Zacai principe, quem ipſum eundem fuiſſe, cujus nomine oraculum à Rabbi Bæbi memoratur in jam allatis, non immeritò ſentias; æqvum ſane eſt, ut exiſtimemus etiam, oraculum hoc de Hillelianæ Scholæ ſeu ſectæ prærogativa tempori illi tribuendum, quo Jabnæ Synedrium Magnum ſuas, eodem principe, habebat ſedes. Id eſt tempori quod Urbis Templique ſecundi ſub Veſpaſiano Excidium proximè ſequitur. Nam è *Liſkath hagazith* ſeu *Lapideo conclavi* [quod Templo adjunctum] ſe transtulit, ævo illo interturbido, Synedrium in חנויות id eſt in *Tabernas*, haud multùm à Templo diſtantes ibique tunc conſtructas. Id factum eſt ſub quadrageſimum ante Excidium annum, qui à Chriſti Paſſione parum diſtat. Inde demum intervenientibus aliquot aliis migrationibus (c), in Jabnem translatum eſt. Migratio autem hæc fiebat, Principe Rabbi Jochanan (d) quem diximus. Is verò in principatum evectus (e) eſt, ætate provectiſſima, idque ſub Templi Excidium. Sequitur igitur, ſi rationi huic locus, etiam & ſub id tempus oraculum jam dictum acceptum eſſe, id eſt ſub annum à Chriſto nato ſeptuageſimum. Quæ cum ita ſint, non minùs ſequitur ante acceptum hoc oraculum ſopitas non fuiſſe ſectarum harum controverſias, adeoque neque hanc de Repudii, quæ præ manibus eſt, quod & infra manifeſtius reddetur. Interea tamen liquet & ſectis utriſque & univerſis aliis ante oraculum illud receptiſſimum fuiſſe ob ערוה דבר ſeu *rem Turpitudinis* aut ob ערות בדבר *Turpitudinem in re*, non ſolùm permiſſa fuiſſe Repudia, verum etiam à Foro, ubi res poſtulabat, ritè potuiſſe cogi. Nimirùm de Fori poteſtate & coactis ob Turpitudinem aliquam interdum Divortiis [de quibus ſupra dictum eſt] ſectæ hæ illuſtres non

(a) *Gem. Babylon. ad tit.* Roshhashena *cap. 4. fol. 31.* a. (b) *Ibidem*
(c) Sepher Juchaſin *fol. 20.* b.

Digitized by Google

non diſſentiebant. Nam dum *extra rem Turpitudinis* ſeu *ipſam turpitudinem* negabant permittendum Divortium Sammæani, ob cauſam interim ejuſmodi etiam cum Hillelianis affirmabant, reluctante nemine. At Hilleliani heic maritis indulgentiores non ſolum *ob Turpitudinem*, ſed etiam ob rem ſeu cauſam quamcunque aliam, id eſt ſive ob ערות ſeu *Turpitudinem*, ſive ob דבר ſeu *Rem cauſamve* aut *rationem* qualemcunque permitti volebant. Id quod nolebant Sammæani. Hillelianis aſtipulatur Fl. Joſephus [a] Judæus, qui tempore quo de agimus ipſo floruit, ubi ait *γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι κατ' ἃς δηποτοῦν αἰτίας, πολλὰς δ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνοιντο* &c. *Qui à conjuge quibuſcunque de cauſis, quales multa ſunt inter homines, disjungi vult &c.* Etiam & ipſe de ſe Joſephus, virginem Cæſarienſem, ait (b), quam duxerat, non diù apud ſe manſiſſe, ſed ſoluto matrimonio, aliam ſe Alexandriæ duxiſſe. Poſtea item de hac inquit *τὴν γυναῖκα μὴ ἀρεσκόμενος τοῖς ἤθεσιν ἀπεπεμψάμην τριῶν παίδων γενομένην μητέρα* *uxorem, offenſus ejus moribus, dimiſi, cum mater eſſet trium liberorum.* Adeoque de divortio ut ſibi omninò ac tribulibus ſuis libero tunc habito palam loquitur. Philo etiam Judæus [*] legem Divortii ſacram recolens *ἐὰν δὲ*, inquit, *ἀνδρὸς ἀπαλλαγεῖσα γυνὴ καθ' ἣν ἂν τύχῃ πρόφασιν* &c. *Si verò uxor à viro quamcunque ob cauſam repudiata &c.* Quantum autem pollerent etiam Hilleliani eo in ævo ex hoc ſatis dignoſci poteſt, quod Synedrii magni Principatum ad Hillelis poſteros jure ſane hæreditario tranſmiſſum velint Magiſtri; qua de re nos plura alibi. Sententia tertia non eſt reperta præter illam Rabbi Aquibæ è Miſna ſuperius adductam. Ea autem ab Hilleliana non differt, niſi quod Divortiis paulò fuerit indulgentior. Adeò ut dubitandum non ſit, præter Tres haſce, quarum Binæ ferè in unicam recidunt, aliam non fuiſſe ſive in Scholis, ſive in Foro Reipublicæ illius ſententiam de Divortiis; niſi fortè putes tam illuſtres Scholas de re tam gravi

[a] *Archeolog. 4. cap. 8.* (b) *In Vita ſua.* [*] *In lib. de ſpecial. Legib. adpræc. 6. & 7.*

(ut de aliis acritèr controverſis) tamdiù diſputâſſe, nec intereà alterutram ſive aliam aut vetuſtiorem aut recentiorem ſententiam (qvam fingere quidem facile eſt; ſed nullibi comperire quimus) ſive ejuſce rationem obtendiſſe, nec poſteros, id eſt Scriptores, qui ſuperſunt, Talmudicos ejusdem mentionem aliquam feciſſe. Quod ſane abſonum nimis eſt. Firmantur etiam hæc ab ipſa, uti à Talmudicis traditur, ſectarum de Divortiis diſputatione, quæ in hujuſmodi compendium in Gemara Babylonia ad ſuprà [a] citatam de Utriusque ſententia Miſnam redigitur (b).

תניא אמרו בית הלל לבית שמאי והלא כבר נאמר
דבר אמרו להם ב"ש והלא כבר נאמר ערוה
אמרו להם ב"ה אם נאמר ערוה ולא נאמר
דבר הייתי אומר משום ערוה תצא משום דבר
לא תצא לכך נאמר דבר ואלו נאמר דבר ולא
נאמר ערוה הייתי אומר משום דבר שנשאת לאחר
ומשום ערוה לא תנשא לאחר לכך נאמר ערוה
וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר
ונאמר להלן דבר על פי שנים עדים או על
פי שלשה עדים יקום דבר מה להלן בשני
עדים אף כאן בשני עדים וב"ה מי כתיב ערוה
בדבר וב"ש מי כתיב או ערוה או דבר וב"ה הלל
להכי כתיב ערות דבר דמשמע הכי ומשמע הכי.

Traditur ad hunc modum diſputaſſe Hillelianos & Sammæanos. Hillelliani; *Nonne diſertè in lege nominatur* דבר (id eſt) *res, ratio, cauſa, verbum.* Sammæani; *Nonne etiam diſertè nominatur* ערות *Turpitudo* (in regimine; adeò ut *turpitudo Rei*, rationis, cauſæ, verbi, ſeu ipſa turpitudo ſimùl deſignetur) Hill. *Si in lege Turpitudinis ſine adjectione Rei, cauſæ &c. ſola mentio fuiſſet, non malè dixeris fortè aliquis ob Turpitudinem uxorem poſſe ejici,* *ſed*

(a) *Cap. 16.* [b] *Addit.* Gittin *cap. 9. fol. 90. a.*

ſed non ob rem ſeu cauſam [aliquam aliam] *unde fiebat, ut etiam* דבר ſeu *res &c. adjiceretur. Et ſi τὸ* דבר id eſt, *Rei ſeu cauſæ &c. duntaxat mentio facta fuiſſet, non vero Turpitudinis, abſurdum non fuiſſet dicere repudiatæ ob rem ſeu cauſam aliquam* [aliam] *& jam alteri nubere fas fuiſſe, non item repudiatæ ob Turpitudinem. Ideo interſeritur etiam ipſa Turpitudo.* Samm. *At obſervanda eſt vis vocabuli* דבר ſeu *Rei &c. ut alibi ita heic. Alibi legitur* (a); *in ore duorum teſtium aut in ore trium teſtium firmabitur* דבר ſeu *Res* qualiſcunque. *Ut Res* ſeu דבר *ibi ad binos teſtes attinet, ita etiam in lege de Repudiis ad binos teſtes attinet* (ita nimirùm ut ejuſmodi ſit Turpitudo, ejuſmodi Res, ut ejuſce non ſine binis teſtibus uxor rea peragatur *)* Hill. *An verò ſcriptum eſt, Turpitudinem in re?* Samm. *An verò ſcriptum eſt, aut Turpitudinem, aut Rem?* Hill. *Ideo ſcriptum eſt, Turpitudinem Rei, ut non ſolum Turpitudo in Re, ſed etiam ſive Turpitudo, ſive Res* ſeu *Cauſa qualiſcunque intelligatur.* Subjuncta eſt hiſce τὸ Rabbi Aquibæ ſententia, quam etiam ſupra (*) exhibemus.

(a) *Deuteron. 19. 15.* (*) *Cap. 18.*

Cap. XXI.

Triplicis *de* Divortiorum Cauſis ſententiæ *recenſio.* Monita *ac* Conſilia *Magiſtrorum de* Primæ Uxoris *ſeu* Uxoris adoleſcentiæ *heic prærogativa; aliis item ad* Divortia *ſpectantibus.* Mahumedani *Ebræorum heic ferè ſequaces.* Alcoranus *&* Avicenna *ea de re explicati.*

TUrpitudinis igitur Vocabulum, ſeu τὸ ערות, in utriuſque ſectæ tam Hillelianæ quam Sammæanæ, juxta ea, quæ jam ſunt oſtenſa, ſententiis, diffuſiori ſignificatione multum diſcrepat ab eo Turpitudinis notione, qua Inceſtus, Adulterium, ac cum uxore immunda coitus in Levitico deſignatur; qua de re alibi

(a) egimus. Ita ſcilicet diſcrepat, ut non modò graviora illa (ut vulgo] ſed alia etiam leviuſcula, quæ omninò turpia eſſent, heic nomine illo velint denotari; ſeu ut Obadiæ Bartenorii verba (b) ſunt שאר דבר סרחון שאינן ערות *reliqua, quæ etiam turpia cum ſint peculiari nomine* ערות ſeu *Turpitudinis* illius nefandæ propriè *non veniunt*. De Hillelianis res eſt manifeſtiſſima. Non modò, ſi palam incederet uxor non velata, ſeu brachiis retectis, aut quid aliud committeret ſivè in Moſaica ſive in Judaica ita ſignantiùs dicta conjugalia inſtituta (de quibus ſuprà) ſed etiam ſi quid omninò ſive domi ſive foris faceret, qvod viro diſpliceret, ritè potuiſſe dimitti volebant hi. Ob hæc, nomine *Rei, Cauſæ* &c. id eſt דבר qvod legis eſt vocabulum; ob illa, nomine ערות ſeu *Turpitudinis*, quod itidem in lege τῷ דבר conjunctum eſt. Nam ſacrum intelligebant hi ſermonem perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet כי מצא בה ערות או דבר *quoniam invenerit ille in ea ſive turpitudinem ſive rem* ſeu *cauſam qualemcunque*, perinde ac ſi disjunctivè vertiſſent Græci ἢ ἀσχημόν τι ἢ πρᾶγμα. At verò niſi in Re ſeu cauſa turpitudo aliqva ineſſet, repudium ritè fieri nolebant Sammæani, quibus ערות דבר *Turpitudo rei* in ſacro ſermone ſive pro דבר ערות *re Turpitudinis* aut *turpi*, ſive pro ערות בדבר *Turpitudine in re* ſumebatur, atque etiam pro ערות *Turpitudine* ſolummodò, ea quam diximus diffuſiori notione. Unde eſt, quod in exemplaribus Miſnæ nonnullis pro eo, quod ſupra (c] inde legitur Sammæanos noluiſſe divortia permitti, niſi ubi invenerit maritus *rem Turpitudinis* ſeu דבר ערות habetur duntaxat אלא אם כי מצא בה ערות *niſi invenerit in ea Turpitudinem*. Ita ſane in Miſna Talmudis Hieroſolymitani, quam nec corruptam eſſe ideo puto, quia ad hunc modum in Gemara [d) ejuſdem iteratur explicaturque; והיא תני בש אומרים אין לו אלא היוצא משום ערות בלבד ומניין היוצאה וראשה פרוע צבריה פרומין

[a] *Lib. 5. de Jure Naturali & Gent. cap. 1.* (b) *Ad Miſn. tit.* Gittin *cap. 9. ſub. extremum.* (c) *Cap. 18.* (d) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Gittin. *fol. 50, col. 4. hal. 11.*

פרומין וזרועותיה חלוצות ת'ל כי מצא בה דבר ערוה *At traditur Sammaanes noluiſſe uxorem repudiari, niſi tantummodo ob Turpitudinem; veluti ſi egrederetur capite aperto, diſciſſis ad latera veſtibus, aut brachiis retectis; ſcilicet ejuſmodi ſenſus eis habetur ſacri ſermonis, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei.* Certè & obſervandum eſt in lege militari de caſtrorum munditie, quæ in capite Deuteronomii, quod legem de Divortiis proximè antecedit, habetur, etiam τὸ ערות דבר (nec alibi in ſacris literis) occurrere, ibiqve planiſſimè *rem* generatim *aliquam turpem* denotare, neque aliter ab Onkelo paraphraſte aut Arabibus verti, quàm in lege de Divortiis. A Pſeudo-Uzielide transfertur per קלנא דמרעם *Turpitudinem* ſeu *ignominiam rei* cujuſcunque, & ab Helleniſtis per *ἀσχημοσύνην πράγματος*, qvod idem ſignificat; quibus & conſonum eſt Judæorum illud Hiſpanienſium *verguenca de coſa.* Explicatur ab Aben Ezra per ערות במעשה או דבור *Turpitudinem ſive in facto, ſive in verbo.* Divortiis demùm indulgentior quam Hilleliani Rabbi Aquiba tam verba illa, *ſi gratiam in oculis ejus ea non invenerit*, quam *ſi ille invenerit rem turpem* aut *Turpitudinem in ea* Divortii cauſas ſatis legitimas eſſe voluit, adeoque pro viri libitu quamlibet repudiari potuiſſe. Et ſane tam hanc Rabbi Aquibæ quam illam Hillelianorum, quæ Aquibæ eſt perquam affinis, amplexati ſunt Ebræi, qui non ſolùm ob cauſam ſeu rem quamcunque Turpitudinis ſeu turpem, ſed etiam, pro maritorum libitu matrimonia ſolvi quiviſſe poſtmodùm ſaltem, ſi non antè docere conſveverunt. Unde & Leo [a] Mutinenſis, Archiſynagogus Venetus; *Non ſolo per occaſion di mal fare, ma per ogni cagion di diſguſto può in rigore, il marito repudiar la moglie.* Ita tamen ut conſiliis aliquot iiſque vetuſtis ipſiqve oraculo, quo ſtabilita eſt inter alias etiam & hæc Hillelianorum ſententia, ſive coævis ſive proximantibus, licentiam illam temperarent Magiſtri, eamque Scholæ monitis, tametſi non Fori deciſionibus haud parum minuerent. In Conſiliis ac monitis ejuſmodi habetur, ne quis ducat uxorem aut maritali amplexu ductam illiciat

(a) *Hiſt. de gli riti Hebraici part. 4. cap. 6*

אם לבו לגרשה *Si (a) animus ei fuerit eam repudiandi.* In eam, qui ita fecerit, dictum etiam volunt illud Salomonis, *Ne moliaris (b) amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.* Item, ne uxorem quam primam quis duxerit, abſque turpitudine aliqua ſeu re cauſave turpi, quam intelligunt per verba illa ערות דבר *Turpitudinem rei* repudiet. Unde illud Rabbi Eliæzeris (c], כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות *Quiſquis repudiaverit* (temere] *uxorem ſuam primam, etiam altare lachrymas ob eum effundit.* Ratio elicitur ex eo, quod habet Propheta de uxore adoleſcentiæ, ubi dicitur (d) altare eſſe lachrymis, fletu, ac ſingultu opertum, nec oblationes jam placare. *Et dixiſtis propter quid? eo quod Dominus teſtificatus eſt inter te & inter uxorem adoleſcentiæ tuæ, quam tu deſeruiſti* (ſcilicet in Ebræo eſt בגרת ἐγκατέλιπας ſeu *reliquiſti*, quod in vulgata eſt *deſpexiſti*) *cum ipſa ſit ſocia tua & uxor federis tui.* Et paulò poſt, *uxorem Adoleſcentiæ tuæ non deſeres.* Et verba quæ ſequuntur, *ſi odio habueris eam dimitte,* ad primam quidem uxorem ſeu uxorē adoleſcentiæ ibi attinere volunt, ita ſcilicet, ut intelligatur perinde, ac ſi poſtquam monueret propheta de injuriis, quibus uxor adoleſcentiæ, aliâ ſive unicâ ſive pluribus, ſuperinductis immeritò affecta eſt, demùm adjeciſſet, melius (e) fuiſſe eam, ſi odio ita haberet, libello repudiare quam afflictam invisamque retinere. At dum ipſa verba in conſilium de Repudiis adhibentur, malle videntur de prima uxore aut de primo conjugio non accipi, ſed de ſecundo tantum. Gemara Babylonia (f] כי שנא שלח ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזוג ראשון הא בזוג שיני *Si odio habueris, dimitte. Uxorem igitur odio habitam dimittendam exiſtima-*

(a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol. 90. a.* (b) *Proverb. 3. 29.* [c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 22. a.* (d) *Malach. 2, 13. & 15.* (e) *Sal. Jarch. ad dict. Malach. locum.* (f] *Ad tit.* Gittin. *cap. 9. fol. 90. b.*

exiſtimavit Rabbi Jehuda. *At Rabbi Jochanan; etiam odioſus eſt, inquit, qui ita dimitteret.* *Nec tamen inter hoſce diſſenſus erat. Nam alter de conjugio primo, alter de ſecundo eſt locutus.* Alia de Uxore adoleſcentiæ, qvam primam vocant, heic afferunt ex ſacris (a) literis. Et Rabbi Samuel Bar Nachman (b) לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים *Qualibet res pretio æſtimari poteſt, excepta uxore adoleſcentiæ*, ſeu *primâ*. Qvin de primo item conjugio ſomnium illud Rabbi Jehudæ (c) intelligunt; qvadraginta diebus ante formationem fœtus in utero, Filiam vocis ſeu oraculum cæleſte denuntiare ſolere, cuinam fœtus poſtmodum matrimonio jungendus; qvod forſan (ut alia ejusmodi in eorum commentariis) non tam ridicule qvam pro more gentis hyperbolice ſeu quod ipſi ajunt בלשון הבאי qvod idem ſonat, dictum fuiſſe eſt ſentiendum; ut nimirum ſignantius innueretur tum primam uxorem Numini imprimis acceptò ferendam, tum ejusdem, ſine cauſa graviori, divortium ei neutiqvam placere. Secundæ autem uxoris ſeu alius à prima, imò repudiatæ in uxorem ductæ (nam ejusmodi uxorem in primis heic non cenſent) etiam odii aut nudæ diſplicentiæ cauſa repudium rarò diſſvadent; qvod tamen interdum aliqvi faciunt, ut ſtatim liqvebit. Ipſa etiam de repudiata verba legis obſervant (d), *Et ſi vir ille alius cœperit eam habere odio, ſcribat & ipſe libellum repudii &c.* Qvin in conſiliis qvæ diximus monitisqve de Repudiata adjicitur שאשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה שלא יאמרו זה הוציא רשע מביתו וזה מכניסה *Uxorem ob impudicos mores repudiatam indignam eſſe, quæ à viro aliqvo bono duceretur, ne ſequatur dicterium, alterum è domo ſua improbitatem ejeciſſe, alterum ſibi induxiſſe.* Et ſunt, qvi omnimodum diſſvadent repudium maximè diſplicentiæ causâ ſeu eo, qvod moleſtior fuerit uxor. Legitur inter ſententias Morales Ben Siræ (e) (qvem vetuſtiſſimum habent Ebræi) גרמא דנפיל בחולקך גרדיה *Os qvod ſorte tibi contigit, rodi-*

(a) *Iſaiæ cap. 54. 7. Proverb. cap. 5. 18.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2 f. 22. a.* (c) *Ibidem.* (d) *Loc. citat. Maimonid. ha-lacb.* Giruſhin *cap. 10.* Peſiktha Zotertha *fol. 82. col. 3.* (e) *Sent. 3.*

rodito; id qvod idem ferme eſt cum eo, qvod ajunt Latini ac Græci *Spartam quam nactus es orna*. In ſententias illas Ebraicus habetur commentarius, ante annos ferè centum è monumentis Ebræorum à Paulo Fagio editus, in qvo hoc à Ben Sira dictum ad matrimonium & Repudium omninò trahitur. Svadet primò commentarius ille, uxorem ducendam parentibus inprimis honeſtis iisqve ex Iſraelitico ſeu nobili genere. Qvam ſi nanciſci neqvit, etiam & Libertinam ſeu generis Libertini fœminam ſumat. Tum ſubjungitur; לפי שהוא במזלו אף על פי שהיא קשה לו יותר מאיזבל לאחאב ואשתו של קרח שאבדו את בעליהן ואם לא יגרש אותה יפה עשה לפי שבשבילה אין מכניסין אותו לדין שהרי שנינו ארבע אין נכנסין לדין ואלו הן ודקוקי עניות וחולי מעים והרשות ומי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה ואם גרש לא עשה יפה שאין שעה משחקת לו אחריה ולא עוד אלא שהעולם מחשיך לו כשהוא מגרשה והיינו דאמר בן סירא גרמא דנפיל בחולקך בין טבא או ביש גרריה *Quoniam ita fata ordinarunt, tametſi fuerit ei moleſtior, qvam Jezabel fuit Achabo, aut uxor Cora, qvæ perdiderunt maritos ſuos. Et ſi non repudiaverit eam, benè agit; qvia propter eam non deducunt eum in judicium. Sic etenim legimus. Quatuor ſunt hominum genera, quæ non deducuntur in judicium; ſcilicet qvi extrema laborant paupertate, qui patiuntur colicam paſſionem, qvi Magiſtratu funguntur, & cui eſt uxor mala, quam non repudiat. Nimirum ſi repudiaverit, non bene facit, qvoniam nec hora unica ei poſtmodum hilaritatis, ſed perpetuâ augetur triſtitia, ideo qvod repudiaverit eam. Atqve hoc eſt, qvod dixit Ben Sira Os, qvod cecidit in ſortem tuam, ſive malum ſive bonum fuerit, rode.* Hactenus Commentarius ille, qui pii Rhetoris non Juriſconſulti Ebraïci partes heic agit. Qvemadmodum vero Judæorum Synagoga ita & Mahumedanorum turba Hillelianæ Scholæ ſeu potius τῷ Rabbi Aqvibæ ſententiæ hac in re eſt ſeqvax. Non ſemel in Alcorano permit-

permittitur, pro maritorum libitu, Divortium, nec tamen ſine conſilio uxoris retinendæ, quemadmodum apud Ebræos. Verba ſunt (a);

פאן כרהתמוהן פעשי אן תכרהוא שיא ויכפר אללה פיה
חירא כתירא : ואן ארדתם אשתבדאל זוג מכאן זוג
ואיתתם אחדיהן קנטארא פלא תאחדוא מנה שיא

Et ſi diſplicuerint vobis uxores veſtræ, nihilominus forſan Deus etiam in eo quod diſplicet bonum collocabit amplum. Quod ſi volueritis uxorem vobis loco uxoris ſubrogari (id eſt, dimiſſâ è numero uxorum permiſſo aliquâ, aliam ducere) *ne hilo quidem rerum ſuarum defraudetur, ſed res ſuas ſibi habeat integras.* Dotem ſcilicet, ejuſve, pro juris varietate, partem præſtitutam. Retinenſis ibi; *Sed licet mutanda, unum quintare,* ſeu *quantumlibet daretur, nihil inde reſumere licet.* Ubi Quintare factum eſt ex Arabico קנטאר *Quintar.* Atque ea in re diſcrimen traditur inter repudiatas ante coitum & pòſt dimiſſas. Alias ejusmodi, plerumque ut Ebræorum ſimiæ, interdum ab eorum placitis omninò recedentes, habent leges conjugales, atque de Divortio tum in Alcorano (b) tum in Juris Mahumedici compendiis obvias. Quin & obſervandum eſt, quod de Mahumedanorum Divortiis legitur apud Avicennam, qui ipſe Mahumedis ſectator ac ſummus Philoſophus ad hunc modum tum de eorum ratione ac jure diſputat, tum conſilium de eis interſerit (c). *Conſuetudo non ſit niſi diutina familiaritate; hæc autem firmius dicitur eſſe ex parte mulieris, ne habeat poteſtatem diſcedendi à viro, quando voluerit. Ipſa enim eſt facilis ad iraſcendum & concupiſcendum; unde oportet, ut liceat viro aliquando dimittere uxorem. Alioquin multa damna provenient. Poterunt enim talis naturæ eſſe conjuges, ut, quo magis cogantur ſimul manere, magis odiant ſe, & proveniat inde maximum malum. Aliquando enim erit aliquid inter eos, quod abhorreat natura: & hæc compellet eos quærere alia conjugia, quoniam voluptas naturalis eſt. Aliquando verò*

(a) *Alcoran Azoar. 4. in Arab. 8. in Latino.* (b) *Azoar. 2. 33. & 65. in Arab. 343. & 75. in Lat.* (c) *Tract. 10. Metaphyſic. cap. 4.*

do verò conjuges erunt tales, quod non adjuvant ſe ad generandum, ſed,
ſi conjunguntur aliis, generabunt. Unde oportet ut interveniat ibi Se-
paratio. Sed oportet ut hoc difficilè permittatur; ut qui eorum duo-
rum fuerit ſtulsioris ſenſus & magis perverſus, non habeat hanc poteſta-
tem. Relinquatur autem arbitrio judicis, quouſque cognoſcatur cau-
ſa diſcordia, & tunc ſeparentur ad hac, ut vir perſolvat aliquid mulieri,
& prater hac, quod melius eſt, relinquere pati locum; & ut difficilius
ſit ei ipſam (*) *vocare, quam dimittere; unde praceptum eſt in lege ſic,*
ut, poſtquam dimiſſa fuerit, non poſſit revocari, niſi prius alii nupſerit.
Quod cum ſcierit vir, fiet ei difficile uxorem dimittere, niſi fuerit vilis
homo, qui parvipendit verecundiam propter delectationem aliquam.
Sed nos non curamus de hujuſmodi hominibus. Juſtum autem eſt, ut
mulier cuſtodiatur. Eſt enim parvi ſenſus & deceptibilis & magna
voluptatis, ex cujus communione provenit ignominia & verecundia
maxima. Ex communione verò viri non provenit ignominia ſed invi-
dia. Et ideo debent cuſtodiri porta & cortina. Hactenus Avicenna.
Quod de cauſis Divortii & judicis arbitrio ſcribit, conſilium, puto,
eſt. Nam pro maritorum libitu, ex lege Mahumedica, uti ex Ebraica,
Divortia fiunt. At verò quod habet de dimiſſa uxore non revocan-
da ſeu denuò ducenda, niſi alteri priùs nupſerit, idque ex lege, id eſt
ex Alcorano, quæ ſectæ ejus lex eſt; ibi (a) ita legitur אל טלאק
מרתאן לפאמשך במערוף או תשריח באל חשאן *Ejus qua duo-*
bus ejicitur vicibus receptio ut dimisſio pariter legitima. Et paulo
poſt, ואן טלקהא פלא תחל לה מן בער חתי תנכח זוגא עירה
ואן טלקהא פלא גנאח עליהמא אן יתראגעא Quæ verbatim
ferè ſonant; *Sed ſi repudiaverit eam, rurſus ei permiſſa ea non erit,*
antequam viro nupſerit alteri. Et ſi hic repudiaverit eam, eorum con-
jugum priorum neutri illicitum eſt denuo conjungi. Poſteriora heic
ver-

(*) *Revocare.* (b) *Azoar. 2 in Arab. 4. in Lat. codice.*

verba, ut Avicennæ, ſic aliis (a) ſumuntur, perinde ac ſi de Uxore ſimpliciter dicerentur omnimoda. Sed multò aliter à Juriſconſultis Mahumedanis intelliguntur; quod optimè dignoſcitur è paraphraſi ſeu exegeſi illa egregia Mahumedi Ben Achmed. Ille, explicationibus interpoſitis, ad hunc modum locum totum (qui & antè & poſt res habet uxorias & quæ ad divortia ſpectant) exhibet;

פאן טלקהא אלזוג בעד אתנתין ולא תחל לה:
זמן בעד אלטלקת אלתלתת חתי תנכח
זוגא גירה וישאהא פאן טלקהא אלזוג אלתאני
לא גנאח עליהמא אי אלזוגת ואלזוג אלאול

Et ſi eam dimiſerit maritus ſæpius quam bis, id eſt, *tertio*, *non permiſſa erit ei poſt*, ſcilicet; *poſt divortium tertium*, *uſque dum acceperit conjugem alterum*, *qui & cum ipſa concubuerit*. *Sed ſi dimiſerit eam maritus ſecundus*, *licitè conjugium redintegratur cum marito priori*. Ita verba illa פאן טלקהא *ſi dimiſerit eam*, ſumenda ſunt de tertiatâ, poſt vices binas, de quibus antè verba fiunt, ejectione. Quod igitur habet Avicenna de ſecundis poſt divortium nuptiis, ad divortium tertium ita pertinet, nec ad primum omnino aut ſecundum. Etiam & juxta paraphraſin hanc Alcoranum heic vertebat Robertus Retinenſis (b), *Secundò*, inquit, *derelictæ nubant* (maritis prioribus) *potius quam cæteris*. *Tertiò verò ſpretæ nequaquam uſque quò maritis aliis nupſerint & ab illis relictæ fuerint*. Et rarum non eſt Retinenſem è commentariis, qui ſunt in Alcoranum & numeroſiſſimi, verſionem ſuam augere. Alii (c) ſimiliter legem eorum de Divortiis ita eſſe intelligendam docent. Generatim autem Antonius Geufræus (d) de Turcis, *ſi alterutri conjugum ma-*

Uu 2 *trimo-*

(a) *Diſp. apud Vincent. in ſpeculo Hiſt. lib. 24. cap. de Circumciſione. Videſis Dionyſ. Carthuſ. in ſect. Machomet. lib. 1. art. 14. & tract. de Hæreſ. Heraclii & principatu ac lege Machometi cap. de Circumciſione.* (b) *Azoar. 2, alias 3.* (c) *Ricardus Monachus confut. Alcorani cap. 9. & videſis Euthymii Zygab. Panopliam* § 18. (d) *De Turc. religione & ceremoniis lib. 2.*

trimonium diſpliceat, ipſis libertas ſeparationis relicta eſt, & integrum cuique ad alterius matrimonium tranſire. Divortium autem apud illos faciunt improbi mores vel infœcunditas. Cognoſcit de iſtis rebus judex ipſorum. Nec vero prætereundum eſt heic, quod apud Retinenſem legitur (a), *Mulieres à maritis relicta, nemini niſi prius quatuor peractis menſibus nubant, quas maritis volentibus renubere, bonum eſt. Sin autem, Deus audit & videt. Non nubant etiam aliqua relicta, niſi prius emundatis tribus menſtruis* (ubi codex meus Ms. qui perveruſtus eſt, & Retinenſi ſatis coævus, & pars olim erat bibliothecæ Cœnobii Sanct Edmundiani in agro Suffolcienſi; *niſi prius tribus diebus emundata menſtruis.*) *Vulva conceptus nullatenus* (*Deum timete*, Ms. ille codex, *à Domini timente*) *negetur maritis, etiamſi placuerit. Ipſi namque præſunt mulieribus. Secundo derelicta* &c. ut heic ſupra. Arabica autem ſunt אלדין יולון מן
נסאיהם תרבץ ארבעה אשהר פאן פאוא פאן
אללה עפור רחים ואן עזמוא אלטלאק ואן אללה
סמיע עלים ואלמטלקאת יתרבצן באנפסהן תלתה
קרו ולא יחל להן אן יכתמן מא חלק אללה פי
ארחאמהן אן כאן יומן באללה ואליום אלאחר ובעולתהן
אחק ברדהן פי דלך אן ארדוא אצלאחא ולהן מתל
אלדי עליהן באלמערוף ולרגאל עליהן
דרגה ואללה עזיז חכים *Qui jurant ſe non congreſſuros cum uxoribus ſuis, expectatio fiat quatuor menſium reconciliationis. Nam Deus condonabit & eſt miſericors. Et ſi repudium voluerint, Deus audit & ſcit*, id eſt, *permittit. Repudiata autem expectabunt tres menſes. Neque eis licitum eſt, ut abſcondant, quod creavit* aut *fecit Deus in uteris ſuis, ſi in Deum credant & diem extremum judicii. Et maritos earum eam ob cauſam potius recipere eas decebit, ſi bene facere voluerint. Et quod aſſignatum eis eſt, id eis cedat. Viris autem ſuper illas gradus eſt ſeu dignitas. Et Deus fortis eſt & ſapiens.* Dein ſequitur, quod ſupra habe-

(a) *Azoar. 2. alias 3.*

habetur de alterà vice repudiata. Adde item quæ habet Mahumedes (a) ipſe alibi de Uxorum Suarum Divortiis. Sed de his hactenus.

(a) *Azoar. Arab.65. lat.75.*

CAP. XXII.

Juris *juxta Ebræos*, Naturalis *ac* Paganorum veterum, *de* Divortiis, *recapitulatio. De eorum uſu apud priſcos* Orientis. CL. Ptolomæi *in Tetrabiblo locus de Conjugiis &* Divortiis *ab interpretibus male habitus, obitèr explicatur. De locis in* Evangeliſtis *occurrentibus de* Divortiis, *quatenus lucem forſan ex jam oſtenſis accipiant, mutuoque dent.*

QUæ ex priſcis Ebræorum commentariis hactenus de Divortiis dicta ſunt, & lucem opinor dant egregiam locis aliquot Evangelii, quæ ad eorum jus attinent, & mutuò etiam inde aliquam accipiunt. Recolendum verò heic in primis eſt id, quod de Noachidarum ſeu humani generis, ante legem Moſaicam datam, univerſi, uti & poſt eam datam, præter Judæos itidem univerſi, Divortiis definiunt Ebræorum Juriſconſulti Theologiq; ;quod alibi fuſiùs olim (a) oſtendimus; ſcilicet, ſine Libello ullo aliove Symbolo interveniente licuiſſe pariter conjugum alterutri diſcedere, adeoque matrimonium ac vitæ ſocietatem antè contractam plane diſſolvere שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugum pro libitu alterum dimittit*, ut verba ſunt Talmudicorum (b). Quale jus

Uu 3

(a) *Lib.5. de Jure Natural. & Gent. cap.7.* (b) *Gem. Hieroſolymit. Ad tit.* Kidoſchin *cap.1. fol.58. col.3. Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.7. fol.58.* b. *Maimonides halach* Melakim *cap.9.*

le jus Græcis ac Romanis veteribus fuiſſe nemo neſcit, utcunque pro ſeculorum & locorum varietate ſubinde aliquanto in circumſtantiis diverſum. Nimirum matrimonii jus idem ipſum eſſe volebant, quod in jure Cæſareo eſt Societatis cujuscunque, quæ, ſociorum alterutro renuntiante (a), ſolvitur. Et ad liberrimum illum Divortii uſum ac jus receptum apud vetuſtiſſimos paganos etiam in Oriente ſpectat Claudii Ptolemæi locus ille, è Chaldæorum Ægyptiorumque monimentis Aſtrologicis hauſtus, ubi de conjugibus ac eorum διαλύσεσι ſeu *Divortiis* verba faciens (b) διαμένουσιν inquit ὡς ἐπίπαν αἱ συμβιώσεις, ὅταν ἀμφοτέρων τῶν γενέσεων τὰ φῶτα συσχηματιζόμενα τύχῃ συμφώνως. Τουτέστιν, ὅταν ἢ τρίγωνα ἀλλήλοις ἢ ἑξάγωνα, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐναλλὰξ τοῦτο συμβαίνει, πολὺ δὲ πλέον ὅταν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ☽ τῷ τῆς γυναικὸς ☉. Διαλύονται δὲ ἐκ τῶν τυχόντων καὶ ἀπαλλοτριοῦνται τέλεον ὅταν αἱ προειρημέναι τῶν φώτων στάσεις ἢ ἐν ἀσυνδέτοις ζωδίοις τύχωσι, ἢ ἐν ☍ ἢ ἐν □, *Omninò conſtantes permanebunt conjugum convictus*, ſeu *conjugium nunquam diſſolvetur*; [ut latina verſio Ægidii de Tebaldis, quæ ex Hiſpanica veteri ex Arabicis facta nata eſt; non ex ipſis Arabicis, ut vulgo ſumitur] *quando in utriusque eorum genitum luminaria contigerit configurata eſſe concorditèr. Hoc eſt, quando inter ſe ipſa triquetra aut ſextili radiatione ſe reſpexerint & maximè cum vice verſa* aut *juxta commutationem* ſeu *commutatè hoc evenerit* [id eſt, ut alterius Sol Lunam alterius, aut hujus Luna illius Solem ſic reſpexerit. Vetus verſio Barbara *ſi hoc acciderit cum cambiamento.* Antonius Gogava, cujus poſteriorum binorum librorum verſionem ſequitur Hieronymus Cardanus, *quando mutua hæc receptio acceſſerit*, pro Græcis ſcilicet illis ὅταν ἐναλλὰξ τοῦτο συμβαίνει, quorum vicem obtinet apud Proclum paraphraſten, ὅτε κατὰ ἐναλλαγὴν ἐστὶν ἡ συμφωνία & in Ægidii de Tebaldis verſione, *cum hoc fuerit ex tabdil*, retentà ſcilicet, quam in Hiſpanicis, unde Latina ſua fecit, repererat, voce Arabica תבדיל *tab-*

(a) *Inſtit. tit. de Societate.* (b) *Tetrabib. lib. 4. cap.* περὶ συναρμογῶν.

tabdil, quæ ipſa *commutatio* eſt ſeu *ἐναλλαγὴ*, ſed ita, ut diximus, juxta Aſtrologos intelligenda, quod palam ſcimus tum ex Anonymi veteris Græci (a), tum ex Haly Eben Rodan in Ptolemæum commentariis) *multoque magis, cum viri Luna ſic uxoris ſolem reſpexerit* (ubi Gogava peſſimè, *multò magis quando quæ viro Luna eſt fœminæ Sol fuerit*, quod & ſequitur Cardanus, mentem Ptolemæi, à Gogava ſæpe deceptus, minimè aſſequens; quaſi legiſſet *ὅταν ἡ ἀνδρὸς ☽ ὁ τῆς γυναικὸς ☉*. Nam ſenſus eſt *ὅτ' ἂν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ☽ πρὸς τὸν τῆς γυναικὸς ☉ συμφωνῇ* ut in Procli paraphraſi, ſeu *quando Mariti Luna cum uxoris ſole concordat*, configurationibus ſcilicet ac radiationibus jam dictis] *Diſſolvuntur verò levi occaſione* [ſeu *facile*; ſeu ut Latina, Hiſpanicis intermediis, ex Arabicis, *qualibet occaſione* atque *ἐκ τυχόντων αἰτιαμάτων*, *ex cauſis obviis* ac *leviculis*, ut Proclus] *atque invicem abalienantur omninò, cum prædicta luminarium ſtationes vel in ſignis in conjunctis acciderint, vel ſint ex diametro, vel quadrato*. De tralatitio apud veteres vinculi, quod vocant matrimonii ſolutionis adeoque Divortii liberrimi jure uſuque, idque maximè apud eos, unde aſtrorum ars qualiſcunque illa, ſed vetuſtiſſima interim, judiciaria in poſteros manavit, id eſt Orientis populos, verba heic fieri, palam eſt. Ab eiſdem didicit itidem Julius Firmicus (b) illud, *Venus ſi in domo vel decano ♂ fuerit inventa &c. proprias abdicabunt uxores vel crudeliter necabunt*, atque alii pariter ſimilia. Novatum autem Judæis Divortiorum jus fuiſſe ajunt Ebræi lege ſacra illa in Deuteronomio (c) de Libello Repudii, indeque ſuis fuiſſe illud ſingulare. Ante legem illam nullam omninò neceſſariam acceſſiſſe cauſam aut circumſtantiam Divortii præter ſimplicem alterutrius arbitratum, quo ſolo contractus antè initus ſolvebatur. Poſt verò, niſi obſervatis, quæ lege illa præſcribuntur, inter ſuos Divortia fuiſſe illegitima, neque Uxoribus omninò permiſſa ut antè, ſed tantùm Maritis. Expreſſim etiam Joſephus (d), ut ſu-

(a) *Baſileæ* 1559. (b) *Matheſ. lib.* 5. *cap.* 14. (c) *Cap.* 24. 1. (d) *Lib.* 15. *cap.* 11.

ut ſuprà (a), libellum Repudii à Salome Coſtobaro datum fuiſſe ait οὐ κατὰ τοὺς ἰουδαίους νόμους *prater legitima Judæorum inſtituta*. Nempè legem ſacram, qua expreſſim haud negatur Uxoribus liberè divertendi poteſtas, ita ſunt interpretati, ut dum maritis modus ſingularis diſertè in ea præſcribitur, Uxoribus ſuis interim tacite denegari minuíve cenſerent jus, quicquid illud fuerit priſtinum ſeu Noachidarum permiſſivum de earum divertendi arbitrio. Sed ea de re vide etiam, quæ occurrunt ſuprà capite decimo nono, quibus adde, quæ habentur ſub capitis decimiſeptimi calcem, alibique de actione forenſi uxori ſubinde competenti, qua maritum eam dimittere cogebatur. Sic enim foro intermedio, quod maritum libellum dare cogebat, etiam Uxor eum quaſi dimiſit. Jam verò Binas illas Hillelianorum & Sammæanorum ſententias, etiam Chriſto in terris agente, inſignes ſuos habuiſſe autores, & pro ſectariorum numero atque autoritate viguiſſe, ex eis, quæ ante ſunt oſtenſa, facilè elicitur. Affinem illam Hillelianæ Rabbi Aquibæ ſententiam [intelligas oportet, ni fallor, Aquibam Ben Joſeph celeberrimum illum Magiſtrum, non Mahalcelis filium, qui & obſcurior, nec, quantum ſcio, in vivis dum res hæc ita in controverſo] etiam tunc temporis ortam, non eſt cur dubitemus. Is ſcilicet & Moſis & Hillelis & τοῦ Rabbi Jochanan longævitatem attigiſſe, id eſt centum ac viginti annos dicitur (b), atque poſt excidium Templi, ſub Veſpaſiani initium, annos circa quinquaginta vixiſſe; id eſt uſque ad annum Chriſti centeſimum ac trigeſimum; unde ſatis liquet, eum ſub ipſis Chriſti natalibus natum, adeoque diſſentientibus eo in ævo Hillelianis & Sammæanis, non ſine indulgentiori de Repudii cauſis interpretamento, Hillelianorum ſectæ adhæſiſſe. Scilicet ſine ulla omninò cauſa ac pro viri arbitratu tantummodò uxorem, quæ diſpliceret, dimittere fas eſſe voluit ille. Hæc cum ſe ita habeant, nonne ipſiſſimum eſt ſententiæ ejus veſtigium, quod, in monte diſcipulos docens, memorat

(a) *Cap.* 19. (b) Sepher Juchaſin *fol.* 20. b. 35. a. & 66. a.

morat & corrigit Chriſtus (a); *ἐῤῥέθη δὲ, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον*, *Dictum eſt, quicunque dimiſerit uxorem ſuam* *παρεκτὸς λόγου πορνείας* *excepta fornicationis cauſa* (ut vulgo redditur) *ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται* *facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulter eſt.* Neque enim quod dictum eſſe ait hoc in verſiculo Chriſtus, in ipſa ſacra lege ſic expreſſim habetur, quemadmodum cetera, quæ de homicidio ac adulterio præcedunt, aut quæ de talione ac juramento ſequuntur eodem in capite. Scilicet de illis ait, *Dictum eſt antiquis*, de hoc tantummodò *dictum eſt*, ut & alii (b) obſervarunt; renitentibus aliis (c), & pro dicto à Moſe, juſſu divino, ſumentibus. Senſus videtur, dictum eſſe ſeu ſententiam in ore hominum tunc volitâſſe, ſi quis uxorem ſibi diſplicentem vellit dimittere, id ritè fieri, nulla cauſæ ratione habitâ, dato ei libello repudii. Quod de ſumma ſolvendi conjugii licentia effatum à Phariſæo illo, Rabbi Aquiba, qui proculdubio ſuos habuit ſectatores, atque Hillelianis, à quibus ille parum diſtabat, tum manâſſe, abſonum non eſt ut exiſtimemus. Poſtea etiam de ipſa inter Hillelianos ac Sammæanos controverſia rogabant eum Phariſæi. *Acceſſerunt* (d) *ad eum Phariſæi tentantes eum & dicentes, licetne homini dimittere uxorem ſuam*, *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν*, *quacunque ex cauſa.* Ita apud Matthæum. *Αἰτία* ſanè tam *culpam* quam *cauſam* aut *rationem* ſignificat. Et in exemplari unico heic notatur *ἁμαρτίαν* ſeu *peccatum* legi. Ceterum vulgata recte *cauſam* ſubſtituit, ut & Syrus בכל עללא *ob omnem occaſionem*, & Arabs לאגל כל עלת quod idem ſonat. Et ex eis, quæ ſupra citantur ex Talmudicis, de temporis illius opinionibus controverſis dubitari nequit, quin Ebraicè, Rabbinicè atque etiam Talmudicè dictum fuiſſet משום כל דבר *ob omnimodam rem* ſeu *cauſam* ſive בעבור כל דבר quod idem ſonat apud Ebraicum editionis

(a) *Matth. 5. 31.* (b) *Theodor. Beza in Notis ibid.* (c) *Vide Fauſt. Socin. & Hugon. Grot. ibidem.* (d) *Matth. 19. 3.*

Munſterianæ Matthæi interpretem. Summa eſt perinde ac ſi fuſiùs dixerant, controverſia pridem orta eſt inter nos graviſſima de Repudiis; aliis tantùm ea permitti משום דבר ערוה *ob rem turpitudinis* ſeu *turpem* aſſerentibus. Sic Sammæani. Aliis אף משום כל דבר או משום ערוה *tam ob cauſam aliam qualemcunque, quam ob turpitudinem.* Sic Hilleliani. Quid igitur tu ſentis? Anne omnimodam ob cauſam (ſeu משום כל דבר ſeu בכל עללא *ob rem* ſeu *cauſam omnimodam*) licet uxorem repudiare? Et ſanè eadem de re apud Marcum (a) quæſtio à Phariſæis etiam, cauſæ non adjecta omninò mentione, proponitur, *licetne homini uxorem dimittere.* Jam verò Chriſto illos ad primordia conjugii revocante, & de continuâ conjugum unitate, utpote quæ Numini eſſe gratiſsima (b), monente, *dicunt illi* (apud Matthæum) *quid ergo Moſes* (ἐνετείλατο) *mandavit dare libellum repudii & dimittere eam. Ait illis; quoniam Moſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras. Ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam* (μὴ ἐπὶ πορνείᾳ) *niſi ob fornicationem* (quod omittitur tum apud Marcum (c), tum apud Lucam (d), ubi hac de re item breviuſculè agitur) *& aliam duxerit, mœchatur* (apud Marcum, μοιχᾶται ἐπ' αὐτὴν *adulterium committit ſuper eam*) *& qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Dicunt ei diſcipuli, ſi ita eſt cauſa hominis* (e) *cum uxore, non expedit nubere &c.* Etiam diſcipuli igitur hactenùs putabant ipſi, liberiùs multò fuiſſe divertendi jus, quam heic manere voluit Chriſtus. Conſultus igitur ille hac de re ab iis, qui legem Moſaicam ſic interpretarentur, ut Divortia inde apud ſe liberrima quacunque de cauſa, modo ritè interveniret libellus, à maritis licitè fieri exiſtimarent (ſed intereà ob exortum inter Scholas, quas diximus, illuſtres diſſidium, atque ut tentarent eum ſubdubitare viſi) reſpondet, ab initio non fuiſſe ſic. In unicam coaluiſſe ex primo conjugii inſtituto car-

(a) *Cap.* 10. 4. (b) *Videſis Hugon. Grotium de Jure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 5. §. 9. *& ad Matth.* 5. (c) *Cap.* 10. 11. (d) *Cap.* 16 18. (e) *Videſis Ludovic. de Dieu ad Matth.* 19.

Digitized by Google

to carnem Virum & Uxorem, nec pro libitu disjungi debere, quos Deus conjunxit, utcunque ob duritiem cordium eorum lege Moſaica eis fuiſſet Numinis (cui liberum in univerſos actus humanos, adeoque in contractus matrimoniales ſemper imperium) juſſu indultum, ut divortia facerent, idque, juxta receptiorem illis tunc ſententiam ſcilicet Hillelianam *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν* (certè ſic intelligendum videtur) *quamcunque ob cauſam* ſeu משום כל׳ דבר Ita enim capiebant illa legis, *ſi illa non invenerit gratiam in oculis ejus* כי מצא בה ערות דבר *quoniam*, aut, *ſi repereris in ea Turpitudinem rei*, quaſi disjunctive dictum fuiſſet, ſive Turpitudinem ſiveRemAliam qualemcunque quæ diſpliceret. Hoc autem ab initio non fuiſſe ſic, ait Chriſtus; non omninò ait Divortia aut eorum jus ab initio ſimpliciter non fuiſſe, quod ex proximè ibi ſequentibus palam eſt. Etiam de matrimonio primùm ritè inito conjunctis, non de conjugio ſive ob conſanguinitatem, ſive ob affinitatem, ſive ob conditionem Sacerdotalem, id genus alia divortio tum etiam neceſſario dirimendo verba fieri manifeſtum eſt. Sic autem, ſi quid video, apertè improbat & Gentilium divortiorum uſum omninò libertimum, (quale apud Romanos veteres) & Judæorum opinionem illam de omnimoda Divortii libertate ex jure Noachidarum ſeu Naturali, quod jam antè tetigimus, ut & Hillelianæ ſectæ hac de re dogma, & quod τῷ Rabbi Aquibæ erat. Revocans igitur conjugii Divortiique jura, uti & alibi alia, ad prima ſua (a), maximeque Charitatis principia, Divortium neutiquam deinceps à ſuis, (in quorum numerum Judæi univerſi ut gentes reliquæ migrare debuerant) admittendum vult juxta Hillelianorum, nedum Rabbi Aquibæ ſententiam; Cauſam ſcilicet ob omnimodam ſeu pro libero mariti arbitratu, nec *παρεκτὸς λόγου πορνείας*, ſeu *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ*. Ubi verò *λόγος πορνείας* ſeu *πορνεία*, ibi ritè & jam ab ipſis rerum initiis & univerſim admitti poſſe. Et cum hac diſtinctione ea quæ ſimpliciter de Uxore non dimittenda

(a) *Videſis Tertullianum de Monogamia cap. 5.*

mittenda habentur apud Marcum, Lucam & Paulum (a), ſumenda, quod & interpretibus optimis planè conſonum.

(a) *1. Corinth. 7. 11.*

CAP. XXIII.

De Exceptionibus *illis in Evangelio* παρεκτὸς λόγȣ πορνείας, & *μὴ ἐπὶ* πορνείᾳ (*quæ reddi ſolent* extra cauſam fornicationis ſeu adulterii) *in Divortiis admittendis. Et de varia* πορνείας *ſignificatione. De* Joſephi *item, dum* Mariam *Virginem ſanctiſſimam repudiare voluit, inito conſilio.*

JAm verò reſtat difficultas maxima, qua cruciari ſolent heic Scriptores, de genuina τȣ͂ παρεκτὸς λόγȣ πορνείας & μὴ ἐπὶ πορνείᾳ apud Matthæum ſignificatione ac ſenſu. Verti ſolent verba illa ibi, *exceptâ cauſa fornicationis* ſeu *extra cauſam ſeu rationem fornicationis* ſeu *adulterii*, & non *ob adulterium* ſeu *fornicationem*. Et Patres vetuſtisſimi (a) ibi, *præter cauſam Adulterii*, & *præter ex cauſa adulterii* vertunt, dum nihil aliud in vocabuli vi ibi contineri volunt, præter conjugii per illicitum concubitum violationem. Sed an rectè, (quod olim quidem obiter (b) admiſimus) in ſequentibus videbimus. Syrus priori in loco habet לבר מן מלתא חניותא *extra cauſam fornicationis*, poſteriori דלא גורא *quæ non ſcortata eſt*, ſeu *non eſt adultera*. Jam verò *Fornicationis* vocem uti & *Stupri* non ſolum pro Innuptarum concubitu, ut vulgo, ſed etiam pro *Adulterio* ſumi apud Chriſtianos veteres in confeſſo eſt. Unde & mœchia pro πορνείᾳ uſurpatur non ſemel Tertulliano (c) aliiſque. Uti & in Oneirocriticis (d) Perſarum, & Ægyptiorum Græcè, ſed à Chriſtiano, ævi inferioris, redditis

(a) *Tertullian. adverſ. Marcion. lib. 4. cap. 34. &c.* (b) *De Jure Nat. & Gent. lib. 7. cap. 12. pag. 845.* (c) *Vide eam adverſ. Marcion. lib. 4. cap. 34. De Pudicitia cap. 12. & 4.* (d) *Achmes Oneirocrit. cap. 127.*

ditis, aliiſque ejuſmodi, Πορνεύειν pro eo quod eſt adulterium committere. Priore autem notione ad conjugium ſeu divortium attinere nequit *Fornicatio*, niſi de Divortio ob ſtuprum ante Nuptias ſeu Sponſalia admiſſum capias. Secundâ igitur, ſeu qua ſignanter Adulterium ſeu conjugii violationem denotet, heic accipienda, ſi rectè *fornicatio*, ut illicitum conjugis concubitum ſolùm ſignificat, pro πορνεία in Evangelio ſubſtituatur. Et tam Syro, quam Arabi ſic acceptam liquet, uti & interpretum plerisque. Atqui intereà quærendum eſt, utrum inter Scriptores veteres Evangeliis ſive priores ſive coævos, pro Adulterio aut coitu aliquo illicito Adulterium, quà adulterium, per ſe ac ſimpliciter ſive, ut ajunt, ſpecie deſignante, ſeu pro Fornicatione in notione hac ſecunda manifeſtò ac palàm ſumatur Πορνεία. Ipſa quidem vox rariſſima eſt apud Græcos vetuſtiores, utcunque πόρνος, πόρνη, πορνεύειν, aliæ ab his factæ, ſatis ſint obviæ. In Demoſthene (a) habetur pro impudicitia ea, quæ eſt pæderaſtia. Helleniſtis in verſione ſua federis veteris frequens ſatis eſt, adeoque tempore Chriſti & diu antè apud Judæos, qui Helleniſtæ fuere, receptiſſima. Quanam autem notione, quo ſenſu, mox perpendetur. Atque in Philone, Chriſto ſatis coævo, occurrunt Φθορὰ, πορνεία, μοιχεία ac ὑπογάμιον (b). Primum, pro *ſimplici devirginatione* illegitima atque *ſtupro*; Secundum, pro *concubitu*, qui *corpore proſtituto* habetur, ſeu *ex arte meretricia*; Pro *Adulterio* ſeu ſimplici conjugii ex coitu violatione; Tertium, uti & Quartum pro eo, quod nonnullis exiſtimabatur μεθόριον ἀδίκημα Φθορᾶς καὶ μοιχείας *medium inter ſtuprum & adulterium delictum*, quaſi interceptus ſcilicet inter Sponſalia ac Nuptias concubitus, qui εἶδος μοιχείας *Species adulterii* vocatur illi, & planè ipſiſſimum eſt adulterium juxta Ebræos, uti & alios pariter, quibus ab ipſis Sponſalibus citra Nuptiarum ſolennia vinculum, ut appellitant, matrimonii ratum habetur; ut de Ebræis ſuprà oſtenſum eſt. Et ſi πορνεία pro arte ſeu quæſtu meretricio heic acci-

(a) *Orat.* περὶ παραπρεσβείας (b) *De Specialib. leg. ad præc. 6. & 7.*

accipiatur, ſequeretur non adulterium ſimplex ſed ejuſmodi, quod cum corporis proſtitutione ac quæſtu fieret, ſolùm innui, quod nemo puto exiſtimavit. Verum quidem eſt τὸ μοιχὸν dici πόρνον tum Heſychio tum Etymologo. Sed horum uterque recentiores ſunt, nec veterum ante ſeu ſub Chriſti tempora uſum omninò probant aliter atque Patres Chriſtiani Chriſti in terris tempore ſeculis aliquot recentiores, quibus pro adulterio admittitur uſurpaturque. Accedit autem in diſquiſitione, quam ſumus inituri, mirum eſſe, utrobique apud Matthæum vocem hanc in exceptione pro Adulterio ſolùm adhibitam & non μοιχείαν, quæ non ſolùm propriè & apertè adulterium ſignificat, verum etiam ex eisdem eſt verbis, quibus pro eo quod eſt *adulterium committere* bis utraque in periocha, & proxime omninò exceptioni utitur in Græcis Chriſtus. Scilicet μοιχεύειν & μοιχᾶσθαι. *Qui dimiſerit* &c. παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται. Ita loco Matthæi priori. Tantundem in poſteriori. Eſt quidem in Matthæo tertius (a), ubi μοιχεῖαι ſimùl & πορνεῖαι *adulteria & fornicationes*, ut vertitur, occurrunt in Græcis, pro quibus Syrus habet tantum ܓܘܪܐ גורא *adulterium*, quaſi πορνεῖαι ibi non legiſſet. Sed pro diſcrimine materiarum, quæ tractantur, eadem ipſa vocabula aliter atque aliter ſumenda nemo non agnoſcit, cujus rei exempla ſunt innumera atque apud ſcriptores perquam obvia. Quid quod etiam inter ſententias de Divortiorum Jure tunc temporis varias [ut oſtenſum eſt] nulla habebatur, ob Adulterium tantùm illud admitti debere? Imò Adulterium legitimè probatum ex judicio forenſi capitale erat, nec ita divortio luendum. Alii ob Cauſam quamlibet, ſed interim ob Cauſam aliquam aliam præter Arbitrium merè Liberum; Alii ob Turpem tantùm Cauſam; Alii pro Libitu mariti admittendum voluerunt. Conſuluere igitur Chriſtum Phariſæi, ſed tentantes ac proculdubiò inſidiantes. Tutum ſatis apud ipſos erat, ſive Hillelianæ ſive Sammæanæ, ſive etiam Rabbini Aquibæ ſententiam ample-

(a) *Matth.* 15.19.

amplecti, id eſt earum aliquam, quas jam antè diximus, Trium in Scholis exagitari ſolitarum; quod è Talmudicis & jam oſtenſis palam fit. Simulac igitur Chriſtus, cui inſidiabantur captioſe quæſtione hac tentantes Phariſæi, reſpondiſſet, non omnimodam ob cauſam uxorem ejiciendam, nec extra τῆς πορνείας rationem, ita eis eſt ſatisfactum, ut nec ultra omninò inſtarent opponerentve. Quod eos non facere voluiſſe vix eſt ut credamus, ſi reſponſo hoc tum novam prorſus, tum plane tunc inauditam de Divortii adeoque Conjugii Jure diſciplinam intuliſſe viſus eis fuiſſet Dominus. Nec ſanè de diſciplina ita nova reſponſum capere videntur Diſcipuli. Sed veluti de opinione quam alii antè, etiam plerique, rejecerant; aliis renitentibus, ut Sammæanis eorumque ſequacibus. Nec ſatis ex verbis Domini expreſſis liquet, utrum τῆς πορνείας [quicquid illud fuerit] ratio, ad Uxorem ſolùm an etiam ita ad Maritum ſpectet, ut ſi is ob uxoris ſive crimen, ſive contumaciam, ſive moleſtias πορνείας propenſiùs fieret reus, in cauſa id ſatis eſſet Divortii. Ut igitur penitiùs rem introſpiciamus, Tria ſunt inprimis perpendenda. Primum, quanam Lingua hæc de Divortio à Chriſto fuerint dicta & à Matthæo Scripta. Secundum, quibusnam dicta fuerint vocibus. Tertium, quid eo in ſeculo voces illæ, adeoque πορνεία, ſignificarent. Hiſce ſanè explicatis, certior proculdubio fuerit ad locorum, quæ tractantur, verum ſenſum aditus, utcunque ſalebroſus ac moleſtus. Quod ad Primum attinet; receptiſſimum eſt (a), Linguam Syriacam Judæis Hieroſolymitanis, dum Chriſtus in terris, in uſu etiam vulgo fuiſſe, adeoque ipſi Chriſto. Etiam & Matthæum Ebraicè ſcripſiſſe, id eſt, Syriacè ſeu linguâ, in quam Ebraica poſt Captivitatem degeneraſſet, quæ & Syriaca dicta eſt & Ebraica. Nec Ebraicorum editionis ſive Munſterianæ ſive Tilianæ ratio omnino heic habenda. Et à Matthæo ſic ſcriptum eſſe Evangelium annis poſt aſcenſionem Domini octo, ſeu ſub Claudii initia, ſubnota-

(a) *Vide Bellarmin. de verbo DEI lib. 2. cap. 4. & 7. &c.*

notatur in Arabicis. Græcam autem verſionem alii Jacobo, alii Joanni Apoſtolo, ipſi Matthæo alii tribunt. Sed intereà dubitandum non videtur, quin Rabbinica ſeu Talmudica dialectus, id eſt, Scholarum, quæ erant ibi tunc numeroſiſſimæ, lingua, in diſputationibus apud ſtudioſos ac Jurisprudentiæ, id eſt Theologiæ eorum Magiſtros, tunc itidem uſurparetur, non alitèr atque olim hodieque Oxoniis, Pariſiis, Salamanticæ, Leidæ, aliisque in Academiis, præter Anglicam, Gallicam, Hiſpanicam, Belgicam aliamve vernaculam, Latina ac Scholaſtica in uſu eſt, quæ & inter diſputandum tum publicè tum privatim etiam adhibetur. *Aut* igitur Syriacè loqvutus eſt Chriſtus aut Rabbinicè. Quod ad Secundum dein heic attinet, ſi loqvutus eſt Syriace, exceptionem priori in loco ſic protuliſſe videtur לבר מן מלתא דזניותא *extra cauſam Fornicationis* [ſic reddere heic liceat] qua voce itidem par eſt, ut in ſecundo loco eum uſum eſſe credamus, cum Matthæi Græca utrobique habeant πορνείαν, utcunque Syrus, quem legimus, interpres, qui vetuſtus quidem eſt, ſed Græcis multo recentior, in ſecundo ſubſtituat דלא גירא *qua non ſit adultera.* Si Rabbinice verò locutus eſt, quod ſanè veri multo ſimilius videtur, maximè cum Phariſæis, id eſt ſummis illius temporis Theologis ac Juriſperitis eum eâdem etiam, ut par eſt credere, linguâ conſulentibus reſponſum daret, iniqvum non eſt, ut exiſtimemus, eum voc bus ejusmodi uſum fuiſſe, quæ tunc inter diſceptandum eadere in Scholis in uſu. Si igitur illi Rabbinicè ſeu Talmudicè rogantes dixere אם רשאי לאיש לגרוש אשתו משום כל דבר *Anne fas eſt viro dimittere uxorem ſuam quacunque ex cauſa*, quæ planè ſententia erat tum Hillelianorum tum receptior; ſcilicet ut liceret ex lege ſacra dimittere או משום ערוה או משום כל דבר *ſive ob Turpitudinem* ſeu *cauſam Turpem*, *ſive ob cauſam quamcunque aliam*, ut in oſtenſis liquet; ſi inquam ſic illi interrogarent, certè quisquis Hillelianam illam improbaſſet, ſententiam Sammæanam amplexus, appoſitiſſimè & juxta Scholarum linguam uſumque

uſumque reſpondiſſet אם יגרש איש אשתו ולא משום ערוה *Si dimiſerit quis uxorem ſuam niſi ob Turpitudinem.* ſeu ולא משום דבר ערוה *niſi ob rationem, rem* ſeu *cauſam Turpitudinis, facit eam mœchari &c.* Expreſſim enim Sammæani ערות דבר *Turpitudinem rei* explicabant in lege Sacra per דבר ערוה *Rem Turpitudinem* ſeu turpem, adeoque divortia permiſere משום ערוה בלבד *ob Turpitudinem ſolummodo*, ut verba ſunt Gemaræ Hieroſolymitanæ (a), qualia & alibi ſæpius in codicibus Talmudicis Sammæanis tributa. Hiſce præmiſſis, ad Tertium, quod heic propoſuimus, perpendendum devenimus, id eſt, quidnam זנותא, ſi Syriacè locutus eſt *Dominus*, quidnam etiam ערוה, ſi Rabbinicè, adeoque Πορνεία Græcè ſubſtitutum, heic recte, juxta tum receptum Syriacæ, Rabbinicæ Græcæque apud Judæos, qui Helleniſtæ fuere, uſum ſignificare potuerit. Quod ad vocem Syriacam זנותא ſpectat; ut Ebræis, id eſt, id eſt, in ſermone biblico זנה & זונה & זנות pro πορνεύειν & πόρνη & πορνεία ſeu *Fornicari* ſeu *Fornicatrice* & *Fornicatione* multoties uſurpatur, ita etiam Syris זנא זניתא & זנותא tantundem denotant ex Ebraiſmo in Syriſmum migrantia. Unde ſi, quid illa Ebræis Talmudiciſque ſignificarent, animadvertamus, etiam & quid Syris denotarent, ſatis erit cognitum. Ebræis, ut à Talmudicis eorum diſciplina traditur uti & Helleniſtis, illarum vocum & quæ ſunt reliqua inde facta, Significatio, quantum ad rem præ manibus, eſt aut Strictior ſeu Primaria, ſeu quâ denotant tantum concubitum citra matrimonium legitimum, non minus nuptarum quam innuptarum, aut Latior atque Secundaria, qua etiam alia, quæ ſunt Turpia, Turpiſve, quâ Honeſto illud opponitur, nomine veniunt, illis indicantur. Prior item ſignificatio illis eſt duplex. Altera, quâ omnimodus ejuſmodi coitus denotatur, veluti in hiſtoriis Dinæ (b) & Thamaris (c). Altera, qua Singulares aliquot tantùm deſignantur concubitus illiciti, in quibus quidem Adulterium continetur, ut unum è multis. *Unde* eſt, quod dum de זונה *Scorto* ſeu *Fornicatrice*, id eſt, πόρνη Sacerdotum

(a) *Ad tit.* Gittin. *fol. 50. col. 4. hal. 11.* (b) *Geneſ. 34. 31.* (c) *ibid. 38. 15.*

notatur in Arabicis. Græcam autem verſionem alii Jacobo, alii Joanni Apoſtolo, ipſi Matthæo alii tribunt. Sed intereà dubitandum non videtur, quin Rabbinica ſeu Talmudica dialectus, id eſt, Scholarum, quæ erant ibi tunc numeroſiſſimæ, lingua, in diſputationibus apud ſtudioſos ac Juriſprudentiæ, id eſt Theologiæ eorum Magiſtros, tunc itidem uſurparetur, non alitèr atque olim hodieque Oxoniis, Pariſiis, Salamanticæ, Leidæ, aliisque in Academiis, præter Anglicam, Gallicam, Hiſpanicam, Belgicam aliamve vernaculam, Latina ac Scholaſtica in uſu eſt, quæ & inter diſputandum tum publicè tum privatim etiam adhibetur. *Aut* igitur Syriacè loqvutus eſt Chriſtus aut Rabbinicè. Quod ad Secundum dein heic attinet, ſi loqvutus eſt Syriace, exceptionem priori in loco ſic protuliſſe videtur לבר מן מלתא דזנותא *extra cauſam Fornicationis* [ſic reddere heic liceat] qua voce itidem par eſt, ut in ſecundo loco eum uſum eſſe credamus, cum Matthæi Græca utrobique habeant πορνείαν, utcunque Syrus, quem legimus, interpres, qui vetuſtus quidem eſt, ſed Græcis multo recentior, in ſecundo ſubſtituat דלא גירא *qua non ſit adultera.* Si Rabbinice verò locutus eſt, quod ſanè veri multo ſimilius videtur, maximè cum Phariſæis, id eſt ſummis illius temporis Theologis ac Juriſperitis eum eâdem etiam, ut par eſt credere, linguâ conſulentibus reſponſum daret, iniqvum non eſt, ut exiſtimemus, eum vocibus ejusmodi uſum fuiſſe, quæ tunc inter diſceptandum ca de re in Scholis in uſu. Si igitur illi Rabbinicè ſeu Talmudicè rogantes dixere אם רשאי לאיש לגרש אשתו משום כל דבר *Anne fas eſt viro dimittere uxorem ſuam quacunque ex cauſa*, quæ planè ſententia erat tum Hillelianorum tum receptior; ſcilicet ut liceret ex lege ſacra dimittere או משום ערוה או משום כל דבר *ſive ob Turpitudinem* ſeu *cauſam Turpem, ſive ob cauſam quamcunque aliam*, ut in oſtenſis liquet; ſi inquam ſic illi interrogarent, certè quisquis Hillelianam illam improbaſſet, ſententiam Sammæanam amplexus, appoſitiſſimè & juxta Scholarum linguam uſumque

Google

uſumque reſpondiſſet אם יגרש איש אשתו ולא משום ערוה *Si dimiſerit quis uxorem ſuam niſi ob Turpitudinem* ſeu ולא משום דבר ערוה *niſi ob rationem, rem* ſeu *cauſam Turpitudinis, facit eam mœchari &c.* Expreſſim enim Sammæani ערות דבר *Turpitudinem rei* explicabant in lege Sacra per דבר ערוה *Rem Turpitudinem* ſeu turpem, adeoque divortia permiſere משום ערוה בלבד *ob Turpitudinem ſolummodo*, ut verba ſunt Gemaræ Hieroſolymitanæ (a), qualia & alibi ſæpius in codicibus Talmudicis Sammæanis tributa. Hiſce præmisſis, ad Tertium, quod heic propoſuimus, perpendendum devenimus, id eſt, quidnam זנותא, ſi Syriacè locutus eſt *Dominus*, quidnam etiam ערוה, ſi Rabbinicè, adeoque Πορνεία Græcè ſubſtitutum, heic recte, juxta tum receptum Syriacæ, Rabbinicæ Græcæque apud Judæos, qui Helleniſtæ fuere, uſum ſignificare potuerit. Quod ad vocem Syriacam זנותא ſpectat; ut Ebræis, id eſt, id eſt, in ſermone biblico זנה & זונה & זנות pro πορνεύειν & πόρνη & πορνεία ſeu *Fornicari* ſeu *Fornicatrice* & *Fornicatione* multoties uſurpatur, ita etiam Syris זנא זניתא & זנותא tantundem denotant ex Ebraiſmo in Syriſmum migrantia. Unde ſi, quid illa Ebræis Talmudiciſque ſignificarent, animadvertamus, etiam & quid Syris denotarent, ſatis erit cognitum. Ebræis, ut à Talmudicis eorum diſciplina traditur uti & Helleniſtis, illarum vocum & quæ ſunt reliqua inde facta, Significatio, quantum ad rem præ manibus, eſt aut Strictior ſeu Primaria, ſeu quâ denotant tantum concubitum citra matrimonium legitimum, non minus nuptarum quam innuptarum, aut Lätior atque Secundaria, qua etiam alia, quæ ſunt Turpia, Turpiſve, quâ Honeſto illud opponitur, nomine veniunt, illis indicantur. Prior item ſignificatio illis eſt duplex. Altera, quâ omnimodus ejuſmodi coitus denotatur, veluti in hiſtoriis Dinæ (b) & Thamaris (c). Altera, quâ Singulares aliquot tantùm deſignantur concubitus illiciti, in quibus quidem Adulterium continetur, ut unum è multis. *Unde eſt*, quod dum de זונה *Scorto* ſeu *Fornicatrice*, id eſt, πόρνη Sacerdotum

 cerdotum

(a) *Ad tit.* Gittin. *fol. 50. col. 4. hal. 11.* (b) *Geneſ. 34. 31.* (c) *ibid. 38. 15.*

cerdotum in lege Sacra (a) nuptiis interdicta, veterum ſcita tradunt, זונה inquiunt האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אע"פ שהיא מותרת להנשא לו Zona *Scortum* ſeu *Fornicatrix*, id eſt, *πόρνη in lege memorata eſt, quacunque non eſt Iſraelitis* (ſcilicet non ex Iſraelita; ſaltem non ex Iſraelitide genita) *aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdicto omnium communi interdicuntur* (veluti eo quod habetur in Levitici decimo octavo, in quo expresſim aliena uxor alias habetur, adeoque adulterii crimen) *aut quacum concubuit Profanus etiam, cujus nuptiæ ei eſſent permiſſa.* Id quod alibi (b) fuſius explicatum dedimus nos, uti tantundem (c) ferme ad legem ſacram (d) de fornicatricis ſeu meretricis id eſt τῆ זונה ſeu πόρνης mercede in templum non inſerenda. Commate quidem proxime ibi antecedenti legitur, *Non erit* קדשה *de filiabus Iſrael, nec erit* קדש *de filiis Iſrael*, ubi Græci habent *πόρνη* & *πορνεύων*, & Vulgatus *meretrix* & *Scortator*, quemadmodum & verſiones Arabicæ, Erpenianæ ac Romanæ editionis ac mecum Manuſcripta vetus. Judæi Hiſpanienſes, *No ſea aplazada de hiias Iſrael: y no ſea aplazado de hiios de yſrael*, uti & Arabica Saadiæ ubi ממתע & ממתערת ſubſtituuntur pro קדשה & קדש. Et קדש ibi Talmudicis pro cinædo ſumitur. Onkelo autem interdictum capitur pro eo, quod eſt, *non erit uxor de filiabus Iſrael viro ſervo, neque ducat vir de filiis Iſrael uxorem ancillam.* Et mani-

(a) *Levitic.* 21. 7. & 14. (b) *De ſucceſſ. in Pontificatum lib.* 2. *cap.* 2. (c) *De Jure Nat. & Gentium lib.* 5. *cap.* 4. (d) *Deut.* 23. 18.

manifeſtum eſt ex duplici in Græcis commatis verſione, alitèr atque aliter id eſſe priſcis intellectum. Sed Πόρνη in commate illo de meretricis (*proſtibuli* habet vulgata; *de errada* Judæi Hiſpanienſes, qui ſic זונה vertere ſolent) mercede à Magiſtris, ut dictum eſt, intelligitur. Malè igitur viri Magni, Fagius & Munſterus eorumque ſequaces, de Adultera ſolum legem de Sacerdotum nuptiis capiunt. Sed verò interdum etiam ita interpretantur Magiſtri verbum זנה quod eſt *fornicari* ſeu *ſcortari*, ut neceſſariò pro eo, quod eſt *adulterium* ſolum *committere*, adeoque ut זונה ſeu *πόρνη* & זנות ſeu *πορνεία* pro *adultera* & *adulterio* ſimpliciter ſint ſumenda. Etenim illud (a), *ſi filia viri Sacerdotis cœperit* לזנות *Scortari* ſeu *fornicari*, *illa patrem ſuum profanat, ideo igne exuri debet*, intelligunt tantum de filia Sacerdotis nupta. הכל מודים, inquit ibi Salomon Jarchius de Rabbinis ſuis loquens, שלא דבר הכתוב בפנויה *univerſi conſentiunt, Scripturam illam non loqui de innupta*, quod alibi obſervavimus. Ita igitur ex eo, quod è Magiſtrorum ſententiis conſequitur, manifeſtum fit, זנות adeoque *πορνείαν* ſeu *Fornicationem* pro adulterio ſimplicitèr etiam interdum ſumi in veteri federe, noc tamen aliter atque ut genus pro ſpecie aliunde ſtrictiori, quam diximus, ſignificationi ſuæ (uti & alias variatim) conformatum. Latior autem ſeu Secundaria τῶν זנות זנה & זונה *πορνεύειν*, *πόρνης*, *πορνείας* ſignificatio eſt, quâ omnimoda pronior in peccata ſeu turpitudines qualeſcunque deviatio ſeu gravior ſaltem transgreſſio inde deſignatur; velut tranſſumtive ab eminentiſſimo in depravata hominis natura concupiſcentiæ actu ad alios derivata. Inde de Idololatris toties occurrit (b) זנו אחרי אלהיהם *Fornicantur poſt deos ſuos*; quale itidem dictum (c) de *Ob* & *Iideoni* ſeu Magis & Hariolis; לזנות אחריהם *ut fornicetur poſt eos.* Subſtituunt in his Græci *ἐκπορνεύειν*

 (quod

(a) *Levitic. 21. 9.* (b) *Exod. 34. 15. Levitic. 17. 7. 20. 4. 1. Paralip. 5. 25. &c.* (c) *Levitic. 20. 6.*

(quod cum πορνεύειν idem eſt) *ὀπίσω Fornicari poſt.* Quin & peccata omnimoda Hieroſolymitanorum ſeu Judæorum, etiam Sodomitarum Samaritanorumque peccatis tum graviora tum plura (ut legitur apud Prophetam (a)) nomine זנות πορνείας ſeu Fornicationis compluries denotantur. Nec Idololatria ſolùm, ſed reliquæ etiam abominationes ac Turpitudines, quibus populus ſe inquinaverat. Et תזנה הארץ מאחרי יהוה *Fornicata* (b) *eſt*, *ἐκπόρνευσε*, *terra à Domino*, inquit Hoſeas, cui item בני זנונים τέκνα (c) *πορνείας filii Fornicationum* & רוח הזנונים *πνεῦμα πορνείας ſpiritus Fornicationis*, non ſolùm de Idololatria ſumuntur, verùm etiam pecatis Iſraelitarum ceteris ibi indicatis. *Non* (d) *eſt veritas*, *neque pietas*, *neque cognitio Dei in terra. Sed maledictiones*, *mendacia*, *homicidia*, *furta*, *adulteria. Hæc invaluerunt*, *& ſanguines tetigerunt ſanguines.* Qualia plane רוב זנונים *πλῆθος πορνείας multitudo Fornicationum* Nahumo (e) vocantur. Item Pſalmographus; *Elongantes* (f) *ſe à te*, *peribunt* הצמתה כל זונה ממך *perdidiſti omnem Fornicantem à te*; *πάντα τὸ πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ.* Quod plane de impiis ac iniquis univerſis dictum, non tantùm de Idololatris. Statim ſubſequitur, *appropinquatio mea ad Deum bona eſt mihi.* Alibique (*) etiam de Iſraelitis ille, *commixti ſunt inter gentes*, *didiceruntque opera eorum*, non ſolùm cultûs leges ſacras (quarum expreſſior ibi quidem ac ſignantior mentio) ſed & alias violando. Unde ſequitur paulò poſt, *Et inquinati ſunt in operibus ſuis* ויזנו במעלליהם *& Fornicati ſunt in actionibus ſuis*, ſeu ut Græci, καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, id eſt, *in adinventionibus ſuis*, ut vulgata, quam & alii ſequuntur. Hiſce etiam accedant verba illa Dei in Numeris (g), *Filii veſtri paſcentur* in deſerto quadraginta annis

(a) *Ezechiel. cap. 16. 51.* (b) *Hoſ. 1, 2. & 4. 12. &c.* (c) *Idem cap. 4, & 4. 12.* (d) *Idem cap. 4. 1.* (e) *Cap. 3. & 4.* (f) *Pſalm. 73. 26.* (*) *Pſalm. 106. 35. & 39.* (g) *Cap. 14. 33.*

Digitized by Google

annis ונשאו את זנותיכם *portabunt Fornicationes veſtras*, ſeu ut Græci τὴν πορνείαν ὑμῶν, ubi paraphraſtes Chaldæus ille optimus Onkelus, uti & alter ille Uzielides vulgo, ſed falſo dictus ויקבלון ית חוביכון *& ſuſcipient iniquitates veſtras*, ut rectè vertit Franciſcus Cardinalis Toletanus, ſeu, ut Paulus Fagius, *& luent pœnas peccatorum veſtrorum*, adeo ut non pauciora intellexerint paraphraſtæ peccata in eo quod eſt ibi זנותיכם נשאו *Fornicationes veſtras portabunt*, quam in eo, quod in proximè ſequente habetur commate תשאו את עונותיכם *portabitis iniquitates veſtras* ſeu λήψεσθε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, quod eisdem etiam verbis vertunt. Judæi etiam ipſi Mauritanienſes in priori loco expreſſim ויסבלון חטיתכם *& portabunt peccata veſtra*; & Hiſpanienſes *ſopoxtaran a vueſtros errores*; quibus *errada* quidem pro ſcorto ſubſtitui ſolet. Et interpretantur Magiſti (a) סבלון את חטאתכם quod idem cum verſione Arabica ſonat. Neque verò in federe veteri ſolùm latior hæc habetur Πορνείας ſignificatio, vèrum etiam apud Judæus Chriſto in terris agenti coævos, Helleniſmo ſcilicet ſe adſueſcentes. Teſtis heic eſt ampliſſimus Philo Alexandrinus Judæus, ubi Animam qualemcunque in vitia, ſeu quæ turpia ſunt, pronam, ψυχὴν πεπορνευμένην nuncupat, ſeu *animam Fornicantem*. Scilicet de meretricis mercede verba faciens (b), in templum ex lege ſacra non accipienda, *ſi*, inquit, *mulieris ſe proſtituentis munera profana habentur* πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὰ παρὰ ψύχης πεπορνευμένης ἢ παρέῤῥιψεν ἑαυτὴν ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ ὕβρεσι ταῖς ἐσχάταις, οἰνοφλυγίαις, ὀψοφαγίαις, φιλαργυρίαις, φιλοδοξίαις, ἄλλαις μυρίαις πάθων τε αὖ καὶ νοσημάτων, καὶ κακιῶν ἰδέαις, ὧν τὰ μιάσματα ἐκεῖνα τίς ἂν ἐκνίψαι χρόνος ἔγωγε οὐκ οἶδα *quanto magis ſcortantis* ſeu *Fornicantis animæ, quæ ſe poſtravit Turpitudini atque rebus contumelioſiſſimis, Vinolentiæ, Gulæ, Avaritiæ, Ambi-*

(a) *Salom. Jarch. Num.* 14. 33. (b) *Tract.* περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης &c.

Ambitioni, voluptatum ſtudio, aliiſque innumeris paſſionum, etiam & morborum & Malorum generibus, quorum macula illa an unquam elui poſſint, neſcio quidem ego. Meretriciam item artem ſenio finiri ait, aut ætatis flore emarceſcente, ψύχης δὲ πορνείαν ἀκολασίᾳ συντρόφῳ καὶ συνήθει πεπαιδοτριβημένην τίς ἂν αἰὼν μεταβάλλοι εἰς εὐκοσμίαν; αἰὼν μὲν οὔ, Θεὸς δὲ μόνος, ᾧ δυνατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἀδύνατα. *At Animam jam per intemperantiam, quæ ei conviva fuerit & familiaris, Fornicationem edoctam, quæ tandem ætas in honeſtatem reſtituet? Ætas ſanè nulla, ſed ſolus Deus, cui poſſibilia, quæ nobis impoſſibilia ſunt.* Et demum id quod eſt honeſtum amplecti ac Deum ac virtutem ſequi, ita ibi opponit voluptatis ſtudio ac vitæ omni in genere flagitioſæ, impiæ, turpique, ac, ab honeſto devianti, ut hanc planè πορνείαν, idque ex receptiſſimo Helleniſtarum tunc temporis uſu nuncupet. Quo & ſpectare videtur illud Salomoni tributum (a) ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια σὺν εἰδώλων· εὑρέσεις δ' αὐτῶν φθορὰ ζωῆς *Initium Fornicationis excogitatio ſimulacrorum* ſeu *Idolorum. Inventiones autem illorum* (ſeu *adinventio* ut in Vulgato, qui legit εὕρεσις) *corruptio vitæ.* Quaſi dixiſſet, initium mali omnimodi, vitæ impuræ, inhoneſtæ, morumque pravitatis fuiſſe Idolorum excogitationem. Ubi ex Papia Robertus Holkotus (b) noſtras, *Scriptura,* inquit, *ſolent vocare Fornicationem omnem illicitam corruptionem, ſicut eſt Idololatria & avaritia, ex quibus fit transgreſſio legis divinæ, ſecundum illud* (c), *Perdes omnes, qui fornicantur abs te.* Certè nec alio forſan ſignificatu uſus eſt πορνείας voce Paulus, Philoni coævus, ubi ad Corinthios, inquit (d), ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσι &c. *Omnino auditur inter vos* [ſic vulgo vertitur] *Fornicatio, & talis Fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis habeat*

(a) *Sapientia cap.14.12.* (b) *Lect. 163.* (c) *Pſalm.73.26.* (d) *1.Corinth.5.1.*

habeat. At vix eſt credibile, ut flagitioſiſſimum illud inceſtûs genus ſimplici πορνείας nomine ibi indigitaretur, quà tantum Fornicatio ſeu Scortatio eo denotatur. Nonne potius reddendum, *Omninò auditur inter vos flagitium, crimen, deviantis animæ turpitudo, & talis turpitudo* ſeu ἀσχημοσύνη (nam & hoc nomine veniebant in Judæorum Helleniſmo (a) & omnimodus inceſtus & turpitudinis genera reliqua) *qualis nec inter gentes &c*? Et pro locorum diſcrimine in Teſtamento Novo aliter atq; aliter πορνείαν ſumendum ſatis atteſtantur, qui in Concilio Hieroſolymitano (b) eam non pro Fornicatione (ut verti ſolet) ſed pro quadam Idololatriæ ſpecie intelligunt viri ſane magni (c). Et tametſi ubi μοιχεία aliaque criminum vocabula cum πορνεία in enumeratione occurrunt, hæc pro Stupro ſolùm ritè ſatis etiam in Novo fœdere ſit accipienda, nihilominus inde nihil ſequitur, quin ſimpliciter, pro locorum ac periocharum diſcrimine, nominata, notione illa univerſaliori ſeu latiori fuerit ſubinde ſumenda; quemadmodum item τῆς πόρνης ſeu meretricis nomen [ut in Apocalypſi] pro omnimodæ impietatis ac nequitiæ, non ſtupri ſolùm rea, atque ſicut אשה זרה *mulier extranea*, & זרה *extranea* in Salomonis Proverbiis [*]. Hujus enim conſortium, ut Sapientiæ generatim ac vitæ recte inſtituendæ rationi ſæpius ibi plane opponitur, ita etiam aberrationem à ברית אלהים *pacto Divino* atque vitiorum veræ Religioni contrariorum inquinamenta univerſim ibi denotat. Græci interpretes etiam nunc πόρνην, nunc Φαύλην, nunc ἀλλοτρίαν & ξένην nuncupant. Si igitur Syriacè loqvutus eſt Chriſtus, verbum זנותא ſeu *fornicatio* juxta ſenſum jam dictum, omnimodam *Turpitudinem*; ſeu quicquid κακίας ſeu *Vitii* nomine venerit, adeoque πορνείαν in verſione Matthæi commode ſatis denotare potuit. Nec ſanè in hanc rem obſervatu indignum eſt *publicanorum* καὶ τῶν πορνῶν [quod *meretricum* vo-

(a) *Levitic. 18. &c.* (b) *Act. 15. 20.* (c) *Beza ibidem.* [*] *Cap. 2. & 5. &c.*

vertitur, ſubinde apud Matthæum (a) mentionem fieri videri non aliter atque apud ipſum alibi (b), Marcumque (c) & Lucam (d) *publicanorum* ϗ *ἁμαρτωλῶν* ſeu *peccatorum*; quaſi πόρνη pro ψύχη πεπορνευμένη *anima* ſenſu jam dicto *Fornicante* ſumeretur. Et de Syriaca Chriſti heic locutione hactenus. At verò ſi Rabbinicè locutus eſt, adeo ut vetaret divortium אלא אם כן מצא בה דבר ערוה *niſi ob cauſam* ſeu *rationem Turpitudinis* ſeu *rei Turpis* [quæ ipſiſſimæ fuere ac notiſſimæ (e) Scholæ Sammæanæ in re Divortii tunc temporis diſceptandâ voces & vocabula planè artis in Juridicis controverſiis receptiſſima] in idem ipſum planiſſimè ſatis recidere poſſe ſenſum nemo non videt. Etenim ערוה pro eô, quod eſt ἀσχημοσύνη ſeu ἄσχημον πρᾶγμα *res Turpis* ſeu *Turpitudo* qualiscunque ſumi liquet. Et quanquam in Levitico, ubi inceſtuum genera deſignantur, frequens occurrit ejuſdem mentio pro ipſa fœmina ſic interdicta [ut volunt Magiſtri] ſeu pro ejuſdem verendis, nihilominus in Deuteronomio non ſolum in lege ſacra Divortii, ſed in capite etiam legem hanc præcedente (f) pro Turpitudine generatim uſurpatur ſeu re qualicunque turpi, quemadmodum & Rabbinicâ linguâ; qua tum pluraliter עריות omnimodas, etiam & uxorem alienam, in Levitici decimo octavo vetitas ſignificat, tum ſingulariter ערוה etiam pro כל דבר מגונה שנגלה וצריך לכסותו *omnimoda re Turpi quæ detegitur*, *cum occultari* ſeu *tegi debeat* [ut verba ſunt Jehudæ Ben Eliæzar Karaitæ (g)] adhibetur, ſeu pro כל דבר מגונה ſimpliciter, ut Eliah Ben Moſeh (h), alter item Karaita; cui uti & Talmudicis paſſim, שם

(a) *Cap.21.31.12.* (b) *9.11.* (c) *Cap.2.16.* (d) *Cap.5.30.* (e) *Vide ſuprà cap.18.& 21.* (f) *Cap.23.14.* (g) Sepher שער יהודה *pag.18.a.* (h) *Tit.* בעריות *cap.1. Ms.*

שם משותף *nomen æquivocum* vocitatur. Atque corporis partes pudendas, quæ tegi debent, ſic item actus vitæ pudendos, id eſt omnimoda denotat vitia, ſeu quæ *impudici negotii*, qualecunque id fuerit, voce continentur, qua pro ἄισχμιν πρᾶγμα, id eſt ערות דבר uſus eſt Tertullianus (*). Et conſona ſunt hæc etiam vocabuli uſui apud Prophetas. Ezechiel (a) de Hieroſolymis; *congregabo* (omnes tam qui te dilexerint & quam qui oderint) *ad te per circuitum* וגליתי ערותך אליהם וראו את כל ערותך *& revelabo turpitudinem tuam videbuntque cunctam turpitudinem tuam*, ubi bis occurrens ערוה priori in loco in vulgata & Græcis vertitur *ignominiam* & τὰς κακίας in ſecundo *Turpitudinem* ac τὴν αἰσχημοσύνη. Et Uzielides ibi ואגלי בהתתיך להון ויחזן ית כל קלונך *& revelabo pudenda tua, & videbunt flagitia tua.* Adeo ut ערוה *κακίας malitiam, flagitium, vitium* etiam generatim ibi ſignificet, neque alio ſenſu atque Nahumedi (b) Prophetæ illud de Ninive והראיתי גוים מערך וממלכות קלונך *& oſtendam gentibus verenda tua & regnis ignominiam tuam,* quod ad homicidia, mendacia, latrocinia, alia id genus ſcelera, quibus abundabat urbs illa, atrociora ſpectat. Unde & Onkelus Chaldæus in lege de Divortio Moſaica, pro ערות דבר *turpitudinem rei* aut *rem turpem* habet עבירת פתגם *transgreſſionem* rei ſeu *aliquam.* Cum igitur tum πορνεία tum ערוה nomina fuerint æquivoca (qualium ſenſus ſemper genuinua & appoſitus eruendus eſt ex ſingulari rei, quæ tractatur & cui adhibentur, natura) & *Turpitudinem, κακίας, vitiumque* omnimodum pariter denotarint velut ſatis invicem juxta jam dicta Synonyma, nonne phraſis illa tunc temporis Scholaſtica אלא אם כן משום דבר ערוה *extra rationem Turpitudinis*, quæ adeo in diſputationibus de Divortio tunc frequens erat, ritè reſpondere potuerit τῷ παρεκτὸς λόγου πορνείας, in

(*) *Adverſ. Martionem lib.* 4. *cap.* 34. (a) *Cap.* 16. 37.
(b) *Cap.* 3. 4.

in Græca ſive Evangelii ſive Chriſti verborum verſione? Nihil heic definimus de loci ſenſu. Conſideranda tantum proponimus. Certè viri ſunt doctiſſimi (a), qui rem ad Scholarum Hillelianæ & Sammæanæ controverſiam, de Divortio tunc agitari ſolitam, attinere etiam volunt. Quin & voces ſunt non paucæ in Novo Teſtamento, veluti ἄγγελος, διάβολος, ἱερεὺς, διάκονος, πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος, πίστις, ἐκκλησία χειροτονεῖν, id genus alia, quorum interpretatio ſolummodo ex uſu, qui tunc temporis inoleverat, nec aliunde ritè petenda. Quemadmodum ſi de *Morbo* aut *Vitio* in ſervo ad Ædilitium edictum quæratur, quid eis nominibus veniant; non è Medicis aut Philoſophis, ſed ex Juriſconſultis, qui verborum illorum uſui, qua in edicto continentur, aſſueti ſunt, id diſci oportet. Qualia non pauca in ſtudioſorum Diſquiſitionibus occurrunt. Et Diſquiſivimus heic tantum nos, perſpicacioribus Definitionem relinquentes. Sed de ſtrictiori τῆς πορνείας ſignificatione conſule inprimis eminentiſſimum bonarum literarum principem Claudium Salmaſium in Fœnore Trapezitico. Certè nec prætereundus eſt heic locus Origenis, unde haud difficile videtur conjectari τὸ πορνείας in re Divortii latiorem ſignificationem, qualem memoravimus, à Judæis ſaltem aliquot Helleniſmo ſuo illius ævi aſſuetioribus eſſe admiſſam. Tractans pater ille verba Matthæi de exceptione πορνείας, *Forſitan audax*, inquit (*), *aliquis & Judaicus vir adverſus doctrina Salvatoris noſtri dicet, quoniam & Jeſus dicens, quicunque dimiſerit Uxorem ſuam, excepta cauſa* (πορνείας) *Fornicationis, facit eam mœchari, permiſit uxorem dimittere, quemadmodum Moyſes, quem retulit propter duritiam cordis Judæorum hoc præcepiſſe. Et hanc ipſam inquiet eſſe cauſam fornicationis, per quam juſtè uxor à viro dimittitur, ſecundum quam & Moyſes præcepit dimittere uxorem, ſi inventa fuerit res Turpis in ea.* Diſputat quidem in Judaicum ejuſmodi, qualemcunque virum Origenes, nec πορνείαν ibi ſignificare vult aliud atque *Adulterium*;

num;

(a) *Arias Montanus, Sculletus, Grotius, & alii.* (*) *Homil. in Matth.* 7.

um, tametſi interea non tam pro ſtricta exceptione, quam pro criminis exemplo vocabulum memorari velit, idque non tam à præceptore quam expoſitore; adeo ut aliæ manerent pariter divortii cauſæ, quæ flagitia non imparia. At verò objectionis illius Judaicæ vim non aſſequor, niſi in Helleniſtis ſaltem aliquot fuiſſe, admitteret heic Origenes, qui latiori ſignificatione illâ πορνείαν in cauſa divortii ſumerent, forſan etiam omnium tunc temporis ſententiam receptam non aliam fuiſſe. Perpende locum integrum. Certè tum ערות דבר tum πορνεία Ebræis Helleniſtiſque in cauſa Divortii ſignificare ex jam dictis videntur, quantum etiam in eadem re Paganis *Mores*; quo nomine *mali mores* univerſi veteribus Romanis ita indicati ſunt in *Actione Morum* & *Judicio Morum* inter virum & uxorem, ut *gravior um morum* vocabulo *adulteria tantum*, *leviorum omnes reliqui* continerentur; quod ait Ulpianus (*). Tantum abeſt, ut adulterium duntaxat fœditate *rei* in lege illa ſacra denotaretur ex Sententia Ebræorum aliquot, quod patienter nimis [ut alia ejuſmodi non pauca] admittunt Scriptores nonnulli (a) Chriſtiani. Sed de voce πορνείας, & quæ inde heic pendent, plura inferius; ubi item variæ Chriſtianorum pro diverſa, quam affixere illi verbis, quæ heic tractavimus, ſignificatione & ſeculorum & perſuaſionum diſcrimine, ſcita compendio exhibemus. Atqui etiam ad Evangelia torquent ſe Viri aliquot eruditi ad illud de Joſepho Mariæ Virginis Marito, ubi poſtquam *ea inventa eſt* (b) *in utero habens de Spiritu Sancto*, is, δίκαιος ὢν id eſt, *cum eſſet juſtus*, *& nollet eam* παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτὴν ſeu *infamare* aut *traducere*, *voluit occultè* ſeu *clam dimittere eam*. Certe ſi fas fuerit ad receptos gentis Judaici mores rem hanc expendere, erit, ni fallor (c), apertiſſima. Gravidam exiſtimabat Sanctiſſimam uxorem, quacum non coiverat ipſe, idque, ſive ex adulterio, ſive ex ſtu-

pro

(*) *De Regulis tit. de Dotibus*. (a) *Vide Toſtatum ad Deut.* 24. *Thom. Pium diſſert. de Divortiis Ind. &c.* (b) *D. Matth.* 1. 18. (c) *Vide Ludovic. de dieu ad Matth. cap.* 1. *& in Append. pag.* 504. *& Grot. ad dict. loc.*

cerdotum in lege Sacra (a) nuptiis interdicta, veterum ſcita tradunt, זונה inquiunt האסורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אע"פ שהיא מותרת להנשא לו Zona *Scortum* ſeu *Fornicatrix*, id eſt, *πόρνη in lege memorata eſt, quæcunque non eſt Iſraelitis* (ſcilicet non ex Iſraelita; ſaltem non ex Iſraelitide genita) *aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdicto omnium communi interdicuntur* (veluti eo quod habetur in Levitici decimo octavo, in quo expresſim aliena uxor alias habetur, adeoque adulterii crimen) *aut quacum concubuit Profanus etiam, cujus nuptiæ ei eſſent permiſſæ.* Id quod alibi (b) fuſius explicatum dedimus nos, uti tantundem (c) ferme ad legem ſacram (ↄ) de fornicatricis ſeu meretricis id eſt זונה ſeu *πόρνης* mercede in templum non inſerenda. Commate quidem proxime ibi antecedenti legitur, *Non erit* קדשה *de filiabus Iſrael, nec erit* קדש *de filiis Iſrael*, ubi Græci habent *πόρνη* & *πορνεύων*, & Vulgatus *meretrix* & *Scortator*, quemadmodum & verſiones Arabicæ, Erpenianæ ac Romanæ editionis ac mecum Manuſcripta vetus. Judæi Hiſpanienſes, *No ſea aplazada de hiias Iſrael: y no ſea aplazado de hiios de yſrael*, uti & Arabica Saadiæ ubi ממתערה & ממתע ſubſtituuntur pro קדשה & קדש. Et קדש ibi Talmudicis pro cinædo ſumitur. Onkelo autem interdictum capitur pro eo, quod eſt, *non erit uxor de filiabus Iſrael viro ſervo, neque ducat vir de filiis Iſrael uxorem ancillam.* Et mani-

(a) *Levitic.* 21. 7. & 14. (b) *De ſucceſſ. in Pontificatum lib.* 2. *cap.* 2. (c) *De Jure Nat. & Gentium lib.* 5. *cap.* 4. (d) *Deut.* 23. 18.

manifeſtum eſt ex duplici in Græcis commatis verſione, alitèr atque aliter id eſſe priſcis intellectum. Sed Πόρνη in commate illo de meretricis (*proſtibuli* habet vulgata; *de errada* Judæi Hiſpanienſes, qui ſic זונה vertere ſolent) mercede à Magiſtris, ut dictum eſt, intelligitur. Malè igitur viri Magni, Fagius & Munſterus eorumque ſequaces, de Adultera ſolum legem de Sacerdotum nuptiis capiunt. Sed verò interdum etiam ita interpretantur Magiſtri verbum זנה quod eſt *fornicari* ſeu *ſcortari*, ut neceſſariò pro eo, quod eſt *adulterium* ſolum *committere*, adeoque ut זונה ſeu πόρνη & זנות ſeu πορνεία pro *adultera* & *adulterio* ſimpliciter ſint ſumenda. Etenim illud (a), *ſi filia viri Sacerdotis cœperit* לזנות *Scortari* ſeu *fornicari*, *illa patrem ſuum profanat, ideo igne exuri debet*, intelligunt tantum de filia Sacerdotis nupta. הכל מודים, inquit ibi Salomon Jarchius de Rabbinis ſuis loquens, שלא דבר הכתוב בפנויה *universi conſentiunt, Scripturam illam non loqui de innupta*, quod alibi obſervavimus. Ita igitur ex eo, quod è Magiſtrorum ſententiis conſequitur, manifeſtum fit, זנות adeoque πορνείαν ſeu *Fornicationem* pro adulterio ſimplicitèr etiam interdum ſumi in veteri federe, nec tamen aliter atque ut genus pro ſpecie aliunde ſtrictiori, quam diximus, ſignificationi ſuæ (uti & alias variatim) conformatum. Latior autem ſeu Secundaria τῶν זנות זנה & זונה πορνεύειν, πόρνης, πορνείας ſignificatio eſt, quâ omnimoda pronior in peccata ſeu turpitudines qualeſcunque deviatio ſeu gravior ſaltem transgreſſio inde deſignatur; velut tranſſumtive ab eminentiſſimo in depravata hominis natura concupiſcentiæ actu ad alios derivata. Inde de Idololatris toties occurrit (b) זנו אחרי אלהיהם *Fornicantur poſt deos ſuos*; quale itidem dictum (c) de *Ob* & *Iideoni* ſeu Magis & Hariolis; לזנות אחריהם *ut fornicetur poſt eos*. Subſtituunt in his Græci ἐκπορνεύειν

(a) *Levitic. 21. 9.* (b) *Exod. 34. 15. Levitic. 17. 7. 20. 4. 1. Paralip. 5. 25. &c.* (c) *Levitic. 20. 6.*

(quod cum πορνεύειν idem eſt) ὀπίσω *Fornicari poſt*. Quin & peccata omnimoda Hieroſolymitanorum ſeu Judæorum, etiam Sodomitarum Samaritanorumque peccatis tum graviora tum plura (ut legitur apud Prophetam (a)) nomine זנות πορνείας ſeu Fornicationis compluries denotantur. Nec Idololatria ſolùm, ſed reliquæ etiam abominationes ac Turpitudines, quibus populus ſe inquinaverat. Et תזנה הארץ מאחרי יהוה *Fornicata* (b) *eſt*, ἐκπόρνευσε, *terra à Domino*, inquit Hoſeas, cui item בני זנונים τέκνα (c) πορνείας *filii Fornicationum* & רוח הזנונים πνεῦμα πορνείας *ſpiritus Fornicationis*, non ſolùm de Idololatria ſumuntur, verùm etiam pecatis Iſraelitarum ceteris ibi indicatis. *Non* (d) *eſt veritas*, *neque pietas*, *neque cognitio Dei in terra*. *Sed maledictiones*, *mendacia*, *homicidia*, *furta*, *adulteria*. *Hæc invaluerunt*, & *ſanguines tetigerunt ſanguines*. Qualia plane רוב זנונים πλῆθος πορνείας *multitudo Fornicationum* Nahumo (e) vocantur. Item Pſalmographus; *Elongantes* (f) *ſe à te*, *peribunt* הצמתה כל זונה ממך *perdidiſti omnem Fornicantem à te*; πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ. Quod plane de impiis ac iniquis univerſis dictum, non tantùm de Idololatris. Statim ſubſequitur, *appropinquatio mea ad Deum bona eſt mihi*. Alibique (*) etiam de Iſraelitis ille, *commixti ſunt inter gentes*, *didiceruntque opera eorum*, non ſolùm cultûs leges ſacras (quarum expreſſior ibi quidem ac ſignantior mentio) ſed & alias violando. Unde ſequitur paulò poſt, *Et inquinati ſunt in operibus ſuis* ויזנו במעלליהם & *Fornicati ſunt in actionibus ſuis*, ſeu ut Græci, καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, id eſt, *in adinventionibus ſuis*, ut vulgata, quam & alii ſequuntur. Hiſce etiam accedant verba illa Dei in Numeris (g), *Filii veſtri paſcentur* in deſerto quadraginta annis

(a) *Ezechiel. cap. 16. 51.* (b) *Hoſ. 1, 2. & 4. 12. &c.* (c) *Idem. cap. 4, & 4. 12.* (d) *Idem cap. 4. 1.* (e) *Cap. 3. & 4.* (f) *Pſalm. 73. 26.* (*) *Pſalm. 106. 35. & 39.* (g) *Cap. 14. 33.*

annis וְנָשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם *portabunt Fornicationes veſtras*, ſeu ut Græci τὴν πορνείαν ὑμῶν, ubi paraphraſtes Chaldæus ille optimus Onkelus, uti & alter ille Uzielides vulgo, ſed falſo dictus ויקבלון ית חוביכון *& ſuſcipient iniquitates veſtras*, ut rectè vertit Franciſcus Cardinalis Toletanus, ſeu, ut Paulus Fagius, *& luent pœnas peccatorum veſtrorum*, adeo ut non pauciora intellexerint paraphraſtæ peccata in eo quod eſt ibi נשאו זנותיכם *Fornicationes veſtras portabunt*, quam in eo, quod in proximè ſequente habetur commate תשאו את עונותיכם *portabitis iniquitates veſtras* ſeu λήψεσθε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, quod eisdem etiam verbis vertunt. Judæi etiam ipſi Mauritanienſes in priori loco expreſſim וימלון חטיתכם *& portabunt peccata veſtra*; & Hiſpanienſes *ſoportaran a vueſtros errores*; quibus *errada* quidem pro ſcorto ſubſtitui ſolet. Et interpretantur Magiſti (a) סבלון את חטאתכם quod idem cum verſione Arabica ſonat. Neque verò in federe veteri ſolùm latior hæc habetur Πορνείας ſignificatio, vèrum etiam apud Judæos Chriſto in terris agenti coævos, Helleniſmo ſcilicet ſe adſueſcentes. Teſtis heic eſt ampliſſimus Philo Alexandrinus Judæus, ubi Animam qualemcunque in vitia, ſeu quæ turpia ſunt, pronam, ψυχὴν πεπορνευμένην nuncupat, ſeu *animam Fornicantem*. Scilicet de meretricis mercede verba faciens (b), in templum ex lege ſacra non accipienda, *ſi*, inquit, *mulieris ſe proſtituentis munera profana habentur* πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὰ περὶ ψύχης πεπορνευμένης ἢ παρέῤῥιψεν ἑαυτὴν ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ ὕβρεσι ταῖς ἐσχάταις, οἰνοφλυγίαις, ὀψοφαγίαις, φιλαργυρίαις, φιλοδοξίαις, ἄλλαις μυρίαις παθῶν τε αὖ καὶ νοσημάτων, καὶ κακιῶν ἰδέαις, ὧν τὰ μιάσματα ἐκεῖνα τίς ἂν ἐκνίψαι χρόνος ἔγωγε οὐκ οἶδα. *quanto magis ſcortantis* ſeu *Fornicantis animæ, quæ ſe proſtravit Turpitudini atque rebus contumelioſiſſimis, Vinolentiæ, Gulæ, Avaritiæ,*

 Ambi-

(a) *Salom. Jarch. Num. 14. 33.* (b) *Tract.* περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης &c.

Ambitioni, voluptatum ſtudio, aliiſque innumeris paſſionum, etiam & morborum & Malorum generibus, quorum macula illa an unquam elui poſſint, neſcio quidem ego. Meretriciam item artem ſenio finiri ait, aut ætatis flore emarceſcente, ψύχης δὲ πορνείαν ἀκολασίᾳ συντρόφῳ καὶ συνήθει πεπαιδοτριβημένην τίς ἂν αἰὼν μεταβάλλοι εἰς εὐκοσμίαν; αἰὼν μὲν οὐ, Θεὸς δὲ μόνος, ᾧ δυνατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἀδύνατα. *At Animam jam per intemperantiam, quæ ei conviva fuerit & familiaris, Fornicationem edoctam, quæ tandem ætas in honeſtatem reſtituet? Ætas ſanè nulla, ſed ſolus Deus, cui poſſibilia, quæ nobis impoſſibilia ſunt.* Et demum id quod eſt honeſtum amplecti ac Deum ac virtutem ſequi, ita ibi opponit voluptatis ſtudio ac vitæ omni in genere flagitioſæ, impiæ, turpique, ac, ab honeſto devianti, ut hanc planè πορνείαν, idque ex receptiſſimo Helleniſtarum tunc temporis uſu nuncupet. Quo & ſpectare videtur illud Salomoni tributum (a) ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων· εὑρέσεις δ' αὐτῶν φθορὰ ζωῆς *Initium Fornicationis excogitatio ſimulacrorum* ſeu *Idolorum. Inventiones autem illorum* (ſeu *adinventio* ut in Vulgato, qui legit εὕρεσις) *corruptio vitæ.* Quaſi dixiſſet, initium mali omnimodi, vitæ impuræ, inhoneſtæ, morumque pravitatis fuiſſe Idolorum excogitationem. Ubi ex Papia Robertus Holkotus (b) noſtras, *Scriptura, inquit, ſolent vocare Fornicationem omnem illicitam corruptionem, ſicut eſt Idololatria & avaritia, ex quibus fit transgreſſio legis divinæ; ſecundum illud* (c), *Perdes omnes, qui fornicantur abs te.* Certè nec alio forſan ſignificatu uſus eſt πορνείας voce Paulus, Philoni coævus, ubi ad Corinthios, inquit (d), ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσι &c. *Omnino auditur inter vos* [ſic vulgo vertitur] *Fornicatio, & talis Fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis*

habeat

(a) *Sapientia cap.* 14. 12. (b) *Lect.* 163. (c) *Pſalm.* 73. 26. (d) 1. *Corinth.* 5. 1.

habeat. At vix eſt credibile, ut flagitioſiſſimum illud inceſtûs genus ſimplici πορνείας nomine ibi indigitaretur, quà tantum Fornicatio ſeu Scortatio eo denotatur. Nonne potius reddendum, *Omninò auditur inter vos flagitium, crimen, deviantis animæ turpitudo, & talis turpitudo* ſeu ἀσχημοσύνη (nam & hoc nomine veniebant in Judæorum Helleniſmo(a) & omnimodus inceſtus & turpitudinis genera reliqua) *qualis nec inter gentes &c*? Et pro locorum diſcrimine in Teſtamento Novo alitèr atq; aliter πορνείαν ſumendum ſatis atteſtantur, qui in Concilio Hieroſolymitano (b) eam non pro Fornicatione (ut verti ſolet) ſed pro quadam Idololatriæ ſpecie intelligunt viri ſane magni (c). Et tametſi ubi μοιχεία aliaque criminum vocabula cum πορνεία in enumeratione occurrunt, hæc pro Stupro ſolùm ritè ſatis etiam in Novo federe ſit accipienda, nihilominus inde nihil ſequitur, quin ſimpliciter, pro locorum ac periocharum diſcrimine, nominata, notione illa univerſaliori ſeu latiori fuerit ſubinde ſumenda; quemadmodum item τῆ πόρνης ſeu meretricis nomen [ut in Apocalypſi] pro omnimodæ impietatis ac nequitiæ, non ſtupri ſolùm rea, atque ſicut אשה זרה *mulier extranea*, & זרה *extranea* in Salomonis Proverbiis [*]. Hujus enim conſortium, ut Sapientiæ generatim ac vitæ rectè inſtituendæ rationi ſæpius ibi plane opponitur, ita etiam aberrationem à ברית אלהים *pacto Divino* atque vitiorum veræ Religioni contrariorum inquinamenta univerſim ibi denotat. Græci interpretes etiam nunc πόρνην, nunc φαύλην, nunc ἀλλοτρίαν & ξένην nuncupant. Si igitur Syriacè loqvutus eſt Chriſtus, verbum זנותא ſeu *fornicatio* juxta ſenſum jam dictum, omnimodam *Turpitudinem*, ſeu quicquid κακίας ſeu *Vitii* nomine venerit, adeoqne πορνείαν in verſione Matthæi commode ſatis denotare potuit. Nec ſanè in hanc rem obſervatu indignum eſt *publicanorum* καὶ τῶν πορνῶν [quod *meretricum* vete-

(a) *Levitic.18.&c.* (b) *Act.15.20.* (c) *Beza ibidem.* [*] *Cap.2.& 5.&c.*

vertitur, ſubinde apud Matthæum (a) mentionem fieri videri non aliter atque apud ipſum alibi (b), Marcumque (c) & Lucam (d) *publicanorum* ϗ *ἁμαρτωλῶν* ſeu *peccatorum*; quaſi πόρνη pro ψυχὴ πεπορνευμένῃ *anima* ſenſu jam dicto *Fornicante* ſumeretur. Et de Syriaca Chriſti heic locutione hactenus. At verò ſi Rabbinicè locutus eſt, adeo ut vetaret divortium אלא אם כן משום דבר ערוה *niſi ob cauſam* ſeu *rationem Turpitudinis* ſeu *rei Turpis* [quæ ipſiſſimæ fuere ac notiſſimæ (e) Scholæ Sammæanæ in re Divortii tunc, temporis diſceptandâ voces & vocabula planè artis in Juridicis controverſiis receptiſſima] in idem ipſum planiſſimè ſatis recidere poſſe ſenſum nemo non videt. Etenim ערוה pro eô, quod eſt ἀσχημοσύνη ſeu ἄσχημον πρᾶγμα *res Turpis* ſeu *Turpitudo* qualiscunque ſumi liquet. Et quanquam in Levitico, ubi inceſtuum genera deſignantur, frequens occurrit ejusdem mentio pro ipſa fœmina ſic interdicta [ut volunt Magiſtri] ſeu pro ejusdem verendis, nihilominus in Deuteronomio non ſolum in lege ſacra Divortii, ſed in capite etiam legem hanc præcedente (f) pro Turpitudine generatim uſurpatur ſeu re qualicunque turpi, quemadmodum & Rabbinicâ linguâ; qua tum pluraliter עריות omnimodas, etiam & uxorem alienam, in Levitici decimo octavo vetitas ſignificat, tum ſingulariter ערוה etiam pro כל דבר מגונה שנגלה וצריך לכסותו *omnimoda re Turpi quæ detegitur, cum occultari* ſeu *tegi debeat* [ut verba ſunt Jehudæ Ben Eliæzar Karaitæ (g)] adhibetur, ſeu pro כל דבר מגונה ſimpliciter, ut Eliah Ben Moſeh (h), alter item Karaita; cui uti & Talmudicis paſſim, שם

(a) *Cap.21.31.12.* (b) *9.11.* (c) *Cap.2.16.* (d) *Cap.5.30.* (e) *Vide ſuprà cap.18.& 21.* (f) *Cap.23.14.* (g) Sepher שער יהודה *pag.18.a.* (h) *Tit.* בעריות *cap.1. Ms.*

Google

שם משותף *nomen æquivocum* vocitatur. Atque corporis partes pudendas, quæ tegi debent, ſic item actus vitæ pudendos, id eſt omnimoda denotat vitia, ſeu quæ *impudici negotii*, qualecunque id fuerit, voce continentur, qua pro *ἄισχμον πρᾶγμα*, id eſt ערות דבר uſus eſt Tertullianus (*). Et conſona ſunt hæc etiam vocabuli uſui apud Prophetas. Ezechiel (a) de Hieroſolymis; *congregabo* (omnes tam qui te dilexerint & quam qui oderint) *ad te per circuitum* וגליתי ערותך אליהם וראו את כל ערותך *& revelabo turpitudinem tuam videbuntque cunctam turpitudinem tuam*, ubi bis occurrens ערוה priori in loco in vulgata & Græcis vertitur *ignominiam* & *τὰς κακίας* in ſecundo *Turpitudinem* ac *τὴν ἀιχημοσύνην*. Et Uzielides ibi

ואגלי בהתתיך להון ויחזן ית כל קלונך

& revelabo pudenda tua, & videbunt flagitia tua. Adeo ut ערוה *κακίας malitiam, flagitium, vitium* etiam generatim ibi ſignificet, neque alio ſenſu atque Nahumedi (b) Prophetæ illud de Ninive והראיתי גוים מערך וממלכות קלונך *& oſtendam gentibus verenda tua & regnis ignominiam tuam;* quod ad homicidia, mendacia, latrocinia, alia id genus ſcelera, quibus abundabat urbs illa, atrociora ſpectat. Unde & Onkelus Chaldæus in lege de Divortio Moſaica, pro ערות דבר *turpitudinem rei* aut *rem turpem* habet עבירת פתגם *transgreſſionem* rei ſeu *aliquam*. Cum igitur tum *πορνεία* tum ערוה nomina fuerint æquivoca (qualium ſenſus ſemper genuinus & appoſitus eruendus eſt ex ſingulari rei, quæ tractatur & cui adhibentur, natura) & *Turpitudinem, κακίας, vitiumque* omnimodum pariter denotarint velut ſatis invicem juxta jam dicta Synonyma, nonne phraſis illa tunc temporis Scholaſtica אלא אם כן משום דבר ערוה *extra rationem Turpitudinis*, quæ adeo in diſputationibus de Divortio tunc frequens erat, ritè reſpondere potuerit *τῷ παρεκτὸς λόγου πορνείας*, in

(*) *Adverſ. Martionem lib. 4. cap. 34.* (a) *Cap. 16. 37.* (b) *Cap. 3. 4.*

um, tametſi intereà non tam pro ſtrictâ exceptione, quam pro criminis exemplo vocabulum memorari velit, idque non tam à præceptore quam expoſitore; adeo ut aliæ manerent pariter divortii cauſæ, quæ flagitia non imparia. At verò objectionis illius Judaicæ vim non aſſequor, niſi in Helleniſtis ſaltem aliquot fuiſſe, admitteret heic Origenes, qui latiori ſignificatione illâ πορνείαν in cauſa divortii ſumerent, forſan etiam omnium tunc temporis ſententiam receptam non aliam fuiſſe. Perpende locum integrum. Certè tum ערות tum πορνεία Ebræis Helleniſtiſque in cauſa Divortii ſignificare ex jam dictis videntur, quantum etiam in eadem re Paganis *Mores*; quo nomine *mali mores* univerſi veteribus Romanis ita indicati ſunt in *Actione Morum & Judicio Morum* inter virum & uxorem, ut *graviorum morum* vocabulo *adulteria tantum*, *leviorum omnes reliqui* continerentur, ſi quod ait Ulpianus (*). Tantum abeſt, ut adulterium duntaxat fœditate *rei* in lege illa ſacra denotaretur ex Sententia Ebræorum aliquot, quod patienter nimis [ut alia ejuſmodi non pauca] admittunt Scriptores nonnulli (a) Chriſtiani. Sed de voce πορνείας, & quæ inde heic pendent, plura inferius; ubi item variæ Chriſtianorum pro diverſa, quam affixere illi verbis, quæ heic tractavimus, ſignificatione & ſeculorum & perſuaſionum diſcrimine, ſcita compendio exhibemus. Atqui etiam ad Evangelia torquent ſe Viri aliquot eruditi ad illud de Joſepho Mariæ Virginis Marito, ubi poſtquam *ea inventa eſt* (b) *in utero habens de Spiritu Sancto*, is, δίκαιος ὢν id eſt, *cum eſſet juſtus*, *& nollet eam* παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτὴν ſeu *infamare* aut *traducere*, *voluit occultè* ſeu *clam dimittere eam*. Certe ſi fas fuerit ad receptos gentis Judaici mores rem hanc expendere, erit, ni fallor (c), apertiſſima. Gravidam exiſtimabat Sanctiſſimam uxorem, quacum non coiverat ipſe, idque, ſive ex adulterio, ſive ex ſtu-

pro

(*) *De Regulis tit. de Dotibus.* (a) *Vide Toſtatum ad Deut. 24. Thom. Pium diſſert. de Divortiis Ind. &c.* (b) *D. Matth. 1. 18.* (c) *Vide Ludovic. de dieu ad Matth. cap. 1. & in Append. pag. 504. & Grot. ad d[ictum] l[ocum].*

pro ante Sponſalia. Jam verò, ex adulterio à viro qualitercunque credito, ne honeſtè retinendam quidem juxta (a) mores Ebraicos uxorem fuiſſe, ſcimus ex eis, quæ ſupra capite traduntur decimo ſexto. Ex ſtupro autem ſive coitu ante Sponſalia [quem ſuſpicatum eſſe Joſephum exiſtimat Juſtinus (b) Martyr] aut criminalitèr in uxorem vir agere potuiſſet ex lege, atque capitis ob virginitatem præreptam accuſare, aut nomine dotis ſive reſcindendæ ſive minuendæ eandem ob cauſam actione civili uti, quemadmodum etiam oſtenſum (c) eſt. Joſephus igitur δίκαιος ὢν *cum eſſet juſtus* ſeu [ut Eraſmus] *quia erat juſtus*, id eſt, rituum patriorum obſervantior, retinendam uxorem minimè cenſuit, quam juxta patrios mores ejiciendam exiſtimavit. Saltem non ſine dedecore ejus in foro cum ea ipſi agendum. Ei tamen, utpote Virgini, quam etiam, antequam in ſomnis viderat Angelum teſtem, alioquin moribus ſanctiſſimis fuiſſe certò ſciret, adeo indulgentior erat, ut nollet eam ſive adulterii ſive præreptæ Virginitatis aut impudicitiæ accuſare, unde dos reſcinderetur minueretur ve, ipſaque neceſſariò infamaretur, ſed vellet potiùs clam ac occultè eam dimittere, id eſt, ſine ſtrepitu forenſi & absque criminis atque Dotis ſive diſpendii ſive diminutionis infamia. Nam *clàm dimittere*, dimittere ſine teſtibus ſignificare ibi [ut volunt aliqui], opinor, nequit, cum nullum eſſet legitimum ſine libello repudium, nec ullus ſine teſtibus libellus legitimus, ut ſtatim docebitur & rectiſſimè animadvertit Vir præſtantiſſimus Hugo Grotius. Neque autem in libello ullo cauſæ divortii mentio adhiberi ſolebat, ſed verba duntaxàt, quæ Matrimonium ritè diſſolverent; causâ ipsâ, ubi pro mariti arbitrio fiebat repudium, nec Dotis jactura, ſecundum ea, quæ ſuperiùs hac de re dicta ſunt, ſequebatur, in mariti conſcientia repoſitâ. Ubi verò etiam ſequebatur ex cauſa repudii Dotis jactura, aut in actis fori, aut in ore hominum aut in utrisque, ut fieri fere amat, ipſa cauſa, unde & infamia ſecuta eſt, publicabatur.

(a) *Vide Ambroſ. ad Lucam lib.2.cap.1.* (b) *Dialog. cum Tryphone.* (c) *Supra cap.1.& 2.*

CAP.

CAP. XXIV.

Libelli Divortii *Formula ac Effectus*; & *De ſingulari in eo* vocabulorum aliquot *Scriptione.*

LIbelli apud Ebræos Repudii formulæ veteris verba ſolennia, id eſt גופו של גט ſeu *corpus, ſubſtantia* aut *materies ipſa libelli*, qua ſcilicet ipſum ſolvebatur Matrimonium & ſoluti effectus declarabatur, in lingua ſemi-Babylonica ita ſe habet [a].

הרי את מותרת לכל אדם נדין דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דתצבין

Ecce licita ſis viro cuicunque. Atque hic eſt inter te & me libellus Repudii, Relictionis epiſtola, ac inſtrumentum Dimiſſionis, adeoque tibi liberum ſit, cuicunque velis, nubere.

Ceterùm Adjectis Tempore, Loco, Teſtibus & quæ formulam integram complerent ceteris, ad hunc modum fermè à Magiſtris [b] exhibetur.

בכך ובכך בשבת בכך	*Feria N. Menſis N. Die N.*
ובכך לירח פלו' בשתא כך	*Anno N. ſive à mundi conditu ſive*
וכך ליצרה או לשטרות	*ara N. qua in loco N. utimur. E-*
למנינא דרגילנא למימני	*go. N. filius N. ex loco N. & quo-*
ביה במקום פלוני איך	*cunque nomine ſeu cognomine alio*
אנא פלוני בר פלוני	*ſive ipſe ego ſive parentes mei ſive*
דמקום פלוני וכל שום	*locus, unde ego dignoſcor, ſive loca,*

Aaa *unde*

(a) *Miſna tit.* Gittin *cap.9.* [b] *Videſis Maimonidem halach.* Giruſhin *cap.4. Sal.Iarch.ad Talmud.Babylon.tit.*Gittin *cap.9. fol.85.* b. & *Gemaram ibid. Animadverſ. ad citat. Maimonid. locum fol.* 273. *Moſem Mikotzi Precept. Affirmat. 50.* Sepher חפץ לכל *num.31. Alpheſ. part. 2. tit.* Gittin *fol. 600.* a. *Rituale Maharil fol.90.* b.

Digitized by Google

אחרן וחניכנא דאית
לי ולאבהתי ולאתרי
ולאתריהון דאבהתי צביתי
ברעות נפשי בדלא
אניסנא ופטרית ושבקית
ותרכית יתיכי ליכי אנת
פלונית בת פלוני דשמתא
דלונית וכל שום אחרן
וחניכנא דאית ליכי
ולאבהתיכי ולאתריכי
ולאתריהון דאבהתיכי די
הוית אנתתי מן קדמת
דנא ובדן פטרית
ושבקית ותרוכית יתיכי
ליכי דתהוויין רשאה
ושלטאה בנפשיכי למהך
להתנסבא לכל גבר
דיתיצביין ואינש לא ימחא
בידיכי מן יומא דנן ולעלם
והרי את סותרת לכל אדם
זדן די יהוי ליכי מנאי ספר
תרוכין גגט פטורין ואגרת
שבוקין כדת משה וישראל

פלוני בן פלו' עד.
פלוני בן פלו' עד.

unde parentes mei dignoſcuntur, nuncupamur, ultrò atque ex animi ſententia & ſine coactione dimitto, relinquo, repudio te Tibi Tu N. Filia N. ex loco N. & quocunque nomine ſeu cognomine alio ſive ipſa tu ſive parentes tui ſive locus, unde tu dignoſceris, ſive loca unde parentes tui dignoſcuntur, nuncupamini; quæ anteà usque in hoc momentum uxor mea fuiſti. Et nunc dimitto, relinquo & repudio te tibi, adeo ut ſis libera & tibi ſit poteſtas abeundi & cuicunque viro velis nubendi. Nec mortalium quisquam te probibeat ab hoc die in perpetuum. Et ecce ſis cuicunque viro licita. Et hic eſto libellus, qvi tibi à me eſt libellus Repudii. Inſtrumentum dimiſſionis, & Relictionis epiſtola, juxta præſcriptum Moſis & Iſraelitarum.

N. Filius N. teſtis.
N. Filius N. teſtis

Ubi ita lingvâ ferme Babylonicâ ſeu Syriacâ, id eſt Ebræis Chriſti tempore & diù ante uſitatiori, ſcribebatur libellus (quem itidem alia aliqua lingva conſcribere fas erat) diligentiſſimè ex veterum inſtituto ſic obſervanda erat ſcriptio ſolennium in eo vocabulorum ut tametſi orthographiâ diverſa eorum nonnulla exarari alibi potuiſſent, nonnulla etiam interdum debuiſſent, non aliter tamen ac

ſupe-

ſuperius exhibentur, heic eſſent omnino à ſcribis exhibenda; ne forte aut è mala apicum ſive ductu ſive diſtantia ſive conjunctione aut homonymia ſenſus alicubi ſuboriretur [a] legenti ipſi repudii ſubſtantiæ ac naturæ haud ſatis conſonus. Illud ודן די וגו' *& hic eſto &c.* non ודין וגו' exarari debuit, *jod* ſcilicet inſerto [quod tamen pemittit lingvæ idioma] ne forſan intelligeretur ודין די יהוי ליכי מנאי וגו' adeo ut ſeorſim poſſit ſumi pro *& judicium eſt ſeu ſententia forenſis, unde tibi à me libellus Repudii &c.* perinde ac ſi innueretur, ſine judicio præcedenti quod cogeret, repudium minimè factum. Nam, ut mox oſtenditur, etiamſi ſententiam ferret Forum de Divortio, ex ſpontanea tamen viri animi ſententia undiquaque repudianda erat uxor. Id eſt libellus ultro, non velut ex ſententia fori dandus erat, quod animadvertendum eſt, quoties coacti repudii mentio occurrerit. Item להתנסבא *ut nubat* ſeu *nubendi* ſcribi non oportuit לאיתנסבא ne forte disjunctim legeretur לא יתנסבא *non nubat*, quo futuræ nuptiæ ei ex vi ſoni denegarentur. Quod nihilominus non ita accipiendum, ac ſi inde aut divortium ipſum fuiſſet irritum, aut repudiatæ fas non fuiſſet denuò nubere. Nam ex ipſo libello dato ſolvebatur matrimonium ex aliis, quæ occurrunt in eo, clauſulis illud ſatis dirimentibus. Sed nolebant quidquam in eo reperiri, quod Divortii ſubſtantiæ adverſari videretur. Et malè ſanè à viro Maximo Joſepho Scaligero obſervatum eſt ex Joſephi loco ſuperiùs [b] adducto, de Coſtobaro & Salome, perperam intellecto ac cum Libelli verbis comparato, dimiſſæ uxori ad ſecunda vota convolare, niſi vir prior permiſerit, non licuiſſe. Ejus ſententiæ ſunt & alii infeliciter ſequaces. Verba (c) Scaligeri ſunt, Joſephi loco ſubjuncta; *Quem locum ideo adduxi, quia notabilis eſt, ex quo diſcimus non ſolum mulieri non licere à viro diſcedere, ſed ne dimiſſæ quidem à viro ad ſecunda vota convolare, niſi prior Vir permiſerit. Ideo* ſolen-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol 85.* a. *&* b. [b] *Cap. 15. pag.* 436. (c) *Joſeph. Scaliger. in Animadverſ. Euſeb. num.* 2015. *pag.* 159.

ſolennia illa verba adjiciebantur in libello ἀποστασίας הרי גרושה מני ומותרת לכל איש Eſto à me rejecta & permiſſa cuicunque viro; *hoc eſt, do tibi facultatem nubendi cuicunque viro volueris. Niſi clauſula adjecta eſſet, non poterat alii nubere.* Sic ille. Sed nullibi reperio apud Magiſtros, verba illa aut ſimilia aliud in libello præſtare officium, atque id quod ipſius ſubſtantiam & primariam vim explicat. Non quod Libello adjiciat id quod ritè dimiſſæ non ex ipſo ſolummodo divortio, velut actu legitimo, liceret; quod manifeſtius fit ex eis, quæ capite occurrunt proximo. Et vide ſuprà nos de Fl. Joſephi loco illo. Tempus autem trimeſtre elabi debuit, antequam denuò nuberet [a] uxor ſic dimiſſa; ob rationem ipſam, quæ in fratriæ ac leviri nuptiis ante memoratur. Saltem ſi dubium ullatenus reſtaret, utrum gravida eſſet necne. Ne ſcilicet de partus parente non ſatis conſtaret. Tres autem *jodim* continui ante *nun* bina vocabula illa תווין & תיצביין in libello claudunt, ut inde certiſſimum eſſet pluralis numeri, cujus ſonus aliter nimis affinis eſt, uſum ibi neutiquam eſſe. Ne ſcilicet ita ad alias etiam uxores ſeu fœminas, non ad eam ſolam, cujus nomine conceptus eſt libellus, verba ſpectare viderentur. Alia ſunt ejusmodi, actuariis ſumma cum religione in ſcriptione obſervanda, de quibus conſulas ſi placet Aloyſium Novarinum [b] in Aquis Nuptialibus. Habentur etiam libelli Ebræorum Divortii formulæ aliquot apud Scriptores Chriſtianos editæ, veluti Paulum Fagium (c), Guilielmum Schikartum (d), Ludovicum de Dieu (e), Joannem Druſium [f], Robertum Cœnalem (g), Sixtum Senenſem [h], Hugonem Grotium [i] alios [*]. At verò Druſius, *legem*, inquit, *olim phariſæi* [legem de Divortiis in Deuteronomio latam] *non rectè intellexiſſe mihi videntur. Nam per eos licebat id facere ob quamvis cauſam dato libello repudii, in quo maritus promittebat uxori*

(a) *Videſis præfat. ad* Zohar *fol.* 8. b. *edit.* Mantuanæ. [b] *Elect. Sacr. lib. 6. cap. 48.* (c) *Ad Chald Paraph. Deut. 24.* [d] *De Jure Regio cap. 3. theor. 9.* (e) *Comment. in Matth. cap. 5.* [f] *Obſervat. lib. 14. cap. 10.* (g) *Axiom. de Divortio Matrimonii Moſaici.* [h] *Bibliotheca ſancta lib. 2.* (i) *Ad Matth. 5. pag. 93.* [*] *Zvinger. in Theat. Vitæ Humanæ vol. 29. lib. unic. &c.*

Digitized by Google

uxori quam dimittebat, nunquam ſe cum ea congreſſurum aut conſuetudinem habiturum eſſe. Citat dein, ut id probet, Joſephi verba illa de Divortiis (a); Γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι καθ' ἃς δηποτοῦν αἰτίας, πολλὰς δ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνοιντο, γράμμασι μὲν περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω. Λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ, πρότερον γὰρ οὐκ ἐφεκτέον. Verſionem dein amplectitur hanc Geleniam, *Qui à conjuge quacunque de cauſa, ut ſæpe hominibus uſu venit, disjungi poſtulat, ſcripto ei ſecuritatem faciat, quod eam amplius nolit repetere. Sic enim habebit poteſtatem alterius conjugis quærendi, alioqui divortium non permittitur.* Exhibita dein Latinè Libelli Repudii formula è Commentariis Magiſtrorum, idque ſatis fideliter & ſecundum ea quæ ſuperius oſtenduntur, *In qua formula,* ait, *deeſſe video & miror ſecuritatem, quam maritus faciebat uxori de non repetendis ejus nuptiis. Nam quin in veteri Libello expreſſa fuerit, cum Joſephus id teſtatum reliquerit, dubitare non debemus, nos præſertim, apud quos Joſephi autoritas major eſt quam recentium Rabbinorum.* De Joſephi autoritate, aut an is Rabbinorum Scriptis [Scriptis ſcilicet quibus Traditiones per ora Magiſtrorum à ſeculis vetuſtiſſimis & Joſepho multò antiquioribus traditæ conſervantur] ſit præferendus, hic locus non eſt diſputandi. Sed verò tanti viri pace, ejusmodi, quod vult ille, omnino nihil apud Joſephum reperitur. Verba illa ita planè ſonant Latinè; *Si quis à conjuge quacunque de cauſa disjungi velit [& cauſæ ejusmodi certè quamplures hominibus accidunt] ſcriptis ei ſecuritatem faciat* aut *firmet, ſe in poſterum cum ea neutiquam conſuetudinem habiturum. Inde ſcilicet accipiat ea poteſtatem alteri nubendi. Quod ante permittendum non eſt.* Seu, ut non malè Ruffinus, Interpres vetus, *Ex ſcripto, quod nunquam cum ea conveniat, compromittat. Sic enim habebit poteſtatem alii copulari. Nam prius illa alteri jungi non poteſt.* Adeo ut περὶ μηδέποτε συνελθεῖν non vertendum aut intelligendum ſit pro eo quod eſt, *quod eam amplius nolit repetere* [quaſi de non repetenda ea in uxorem aut non iterandis nuptiis aut ſponſaliis verba fierent; nam id licitum fuiſſe, ut quis à ſe repudiatam in uxorem denuo duceret, modo inquinata non eſſet, juxta ea quæ primo Libro traduntur, non

(a) *Lib. 4. cap. 8.*

ſolum apud Magiſtros eſt certiſſimum, ſed etiam apud Joſephum, qui verbis proximè ſequentibus, de inquinatione ejusmodi, velut de ſola exceptione, ſecundum ſacræ itidem legis mentem, loquitur] Sed *quod cum ea nollet amplius conſuetudinem habere*, id eſt, nollet initum matrimonium, unde pependit illa conſuetudo, amplius vim retinere; quod nihil aliud eſt præter ipſum Divortium, nec ad eam non repetendam attinet. Poſtrema autem verba *πρότερον γὰρ οὐκ ἐφετέον* non ad Divortium, ut vult Gelenius Interpres ejusque ſequaces, ſed ad ſecundas nuptias planè ſpectant. *Ante*, ſcilicet ante ſolutum ita per conſuetudinis futuræ renuntiationem in Libello Repudii contentam, uxori *non licere* ad ſecunda vota, de quibus proximis, quæ præcedunt, ſyllabis loquitur Joſephus, convolare. Et planiſſimum eſt, ut in ceſſionibus, ſeu quibuscunque alienationis ſeu ſocietatis diſſolutionis inſtrumentis, ita in Libello Divortii verba ſemper fuiſſe, quæ jus omne priſtinum cedentis abolerent & totum alienantis ac ſocietatem diſſolventis commodum ac contractum præcedentem in tempus futurum ac perpetuum diluerent, adeo ut eo nomine fruſtrà impoſterum ageretur, quæ nihilominus novum aut ſecundum, inter perſonas easdem contractum nunquam non admitterent. Id quod de jure nuptiarum heic repetendarum, pro mariti ac repudiatæ, antequam alteri nupſerat, libitu, idque ad Joſephi mentem, eſt itidem obſervandum. Neque erat omnino cur Joſephus & Rabbini hac in re ita committerentur, ſatis nimirum invicem concordes. Et verba Libelli manifeſtò comprehendunt illud, *eum non amplius cum ea congreſſurum*, ex initi ſcilicet antea matrimonii vi; ut intuenti facile liquet.

CAP. XXV.

Decem Res *ſingulares, quas, velut ipſa lege ſacra ſubnixas, ſtrictè obſervari voluere, ut* legitimus exiret Libellus Divortii. *Alia quædam ex ſuperinductis* Majorum *Inſtitutis, ad* Divortiorum jus *inprimis attinentia.*

UT autem ipſe Divortii actus legitimè conficeretur, Decem circumſtantiæ cautè erant adhibendæ, quas enumerant velut ipſo

ſacræ

Sacræ Legis ſermone ſubnixas ac perpetuò neceſſarias. Prima eſt שלא יגרש האיש אלא ברצונו *ut maritus non dimitteret ſeu divortio efficeret uxorem, niſi ultro atque ex animi ſui ſententia.* Id eliciunt è verbis illis, *Si ea non invenerit gratiam in oculis ejus.* Quod autem ſuperiùs de Repudio ex ſententia forenſi toties occurrit, ſemper intelligendum ita eſt (a), ut aut latæ de Divortio ſententiæ ipſe, in quem ferebatur, aſſenſum libenter è veſtigio præberet, adeoque libellum confectum traderet, aut ſi contumax forſan eſſet neque uxorem, quam retinere foro viſum erat illicitum, dimitteret verberibus eo nomine eſſet afficiendus, usque dum palam hæc verba de Divortio emitteret רוצה אני *placet mihi*, ſeu *ego volo ipſe*, & dein libello conſcripto, uxorem, ut oportuit ultrò repudiaret. Etenim ita ſpontaneum ſatis habebatur repudium, quoniam ea ſpontanea ſatis cenſebantur quorum in aſſenſum quis ita ſententia forenſi pœnisq; adactus eſſet, modo ad eadem etiam ex lege obligaretur. Et Maimonides;

ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון שהוכה עד שמכר או עד שנתן *Ratio, quare ejusmodi Libellus ex vi non vitietur, eſt, quia non cenſetur vis eſſe* [quæ actum vitiet] *niſi ubi quis cogatur urgeaturve, rem aliquam facere, ad quam ex lege minime obligatur; veluti ubi quis vapulat, usq; dum quid vendat aut donet.* Secunda res eſt שיגרש בכתב ולא בדבר אחר *ut ſcripto repudiaret & non re alia:* quoniam in ipſa lege memoratur ספר ſeu *libellus.* Tertia, שיהיה ענין הכתב שיגרשה והסירה מקנינו *ut primariæ ſcripti materies eſſet, maritum uxorem è dominio ſeu poſſeſſione ſua dimittere & ſummovere:* idque ex eo, quod in lege ſacra legitur ושלחה *& dimittat ſeu emittat* eam. Unde fiebat etiam, ut ſi is ושלח עצמו ממנה *dimitteret ſeipſum ab ea*, id eſt, ver-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap. 8, fol. 21. & ad tit.* Iabimoth *cap. 12. fol. 106.* a. *& ad tit.* Gittin *fol. 88.* b. *Adde Maimonid. halach.* Girushin *cap. 2.*

Digitized by Google

verbis in libello uteretur tantùm, quæ illius ab ea dimiſſionem, non hujus ab eo, diſertè exprimerent, irritum haberetur repudium. Verbi gratia, ſi ſcriptum eſſet ſive אינו בעליך *ego non ero* aut *non ſum maritus tuus*, ſive אינו ארוסיך *ego non ero* aut *non ſum ſponſus tuus*, ſive quid ejusmodi aliud, Repudium inde non fiebat. At ſi הרי את משולחת *ecce dimiſſa ſis tu*, aut הרי את מגורשת *ecce repudiata* aut *expulſa ſis tu*: aut הרי את לעצמך *tibi tui ſis poteſtas*, aut quid ejusmodi insereretur, legitima erant Repudii verba. Memineris heic ex libro ſecundo ſponſalia pariter ita concipi debuiſſe, ut eorundem vocabula aſſererent, virum ſponſam, non hanc illum accipere. Quarta res heic obſervanda erat, שיהיה עניני דבר הכורת בינו לבינה *ut materies primaria libelli ejusmodi eſſet, ut ipſa ab ipſo excideretur*. Nam libellus in ipſa lege nuncupatur ספר כריתות *libellus exciſionum*, quod *libellus repudii* vulgò & rectè vertitur. Tam autem Tertia quam Quarta ita intelligenda eſt, ut ex ipſa verborum adhibitorum vi manifeſta eſſet ac certiſſima conjugii interciſio ſolutioque, ſeu, quod ipſum tantum voluit Joſephus, ut ex ſuperiore liquet capite, ut ſecuritas uxori inde naſceretur, maritum ex matrimonio ante inito μηδέποτε συνελθεῖν *impoſterum ſecum non congreſſurum*, nec conſuetudinem vitæ habiturum. Neque erat neceſſarium, ut ædibus viri ejiceretur, ne repudium non ſatis eſſet perfectum ac legitimum; tametſi legis ſacræ verba ſint ושלחה מביתו *& dimittat* ſeu *emittat eam ex ædibus ſuis*. Etenim ſufficiebat ita libelli verba eſſe concepta, ut inde ſatis conſtaret, virum eam à ſe dimittere ac matrimonium ſolvi, adeoque nec familiæ maritalis partem impoſterum eam fore ſed ex ædibus ejiciendam, tametſi ipſe ejectionis actus nondum ſequeretur. Ita nihilominus ut ſi nupta poſt libellum traditum perfectumque ritè divortium, nondum ejecta cum viro cohabitare non deſineret (a), de ſecundis, velut cum reduce, nuptiis ex coitu eſſet præſumendum. Unde etiam

[a] *Miſn. tit.* Gittin *cap.* 8. *& Gem. Babylon. ibid. fol.* 81. b. *& Maimon. halach.* Giruſhin *cap.* 10.

etiam novo libello, repudio novo opus erat. Non ita, ſi ſponſa repudiata idem feciſſet, niſi ipſius coitus teſtes haberentur. Etenim in nuptæ cauſa, de coitu ex conſuetudine priſtina præſumebatur; non in cauſa ſponſæ, quacum antea concubitum non habuerat. Quoniam autem de nuptæ ita repudiatæ coitu erat præſumendum, ideo etiam de ſecundis nuptiis. Nam in receptis habebant ſententiis אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות *temere præſumendum non eſt virum coitu ſcortari*: ubi ſcilicet ita de affectu maritali ex conjugio præcedenti atque de amore, ut fit, reduce, meritò eſſet ſuſpicandum. Ejuſmodi etiam interciſio conjugii legitimo repudio neceſſaria erat, ut quoties libello adjiceretur clauſula illa de uxoris ad alia convolandi vota libertate, ſi accederet etiam exceptio viri alicujus, quocum nuptiæ poſſent contrahi, plane irritus (a) eſſet. Non ita, ſi exciperetur ſive Gentilis ſive Servus, ſive Pater ſive Frater, aut eorum quis alius, quibuſcum nuptiæ ſeu contractus matrimonialis planè nullus ac omnino nihili erat. Nam priori in ſpecie interciſio integra non erat, ſed relinquebatur obligationis pars, quæ ſolvi debuiſſet. Adeoque non palam atque ex vi verborum erat ſolutio; nec divortium omnino ritè fieri cenſebatur. Non ita in ſecunda ſpecie, quoniam exceptio ibi neque operabatur quid, neque ſenſum poterat habere aliquem legitimum. Atque hinc ſane liquidius conſtat, erraſſe nimium eos, qui repudiatæ ſine venia à viro poſtmodum impetrata ad ſecunda convolare vota illicitum fuiſſe exiſtimarunt, ſive ex libelli verbis, ſive ex mala Joſephi interpretatione ſuaſi; qua de re jam antè (b) diximus. Tantum id aberat, ut nec legitimum eſſet divortium, nec matrimonium omnino ſolutum, ſi verba aliqua Libello interſererentur, quibus vir innueret repudiatæ integram denuo ubicunque placeret, nubendi deeſſe ex ipſo divortii actu poteſtatem. Dubitari enim nequit, quin ritè potuiſſent verba ejuſmodi exceptionis interſeri, ſi id quod ipſi velint ex lege ſeu moribus avitis obtinuiſſet. Quinta res heic eſt שיהיה נכתב לשמה *ut conſcriberetur nomine Uxoris* libellus.

(a) *Miſn. tit.* Gittin *cap. 9. & Gem. Babyl. ibid. fol. 82.* a. *& Maimonid. halach.* Giruſhin *cap. 8.* (b) *Cap. 19. & 24.*

Lex enim ait, *ſcribat ei libellum repudii.* *Sexta*, שלא תהיה מחוסר מעשה עתר כתיבתו אלא נתינתו בלבד *ut poſtquam erat conſcriptus libellus* (totus more ſolenni) *nil reſtaret agendum*, ſeu *actus alius non eſſet reliquus, præter ipſam traditionem*. Id eliciunt ex verbis legis וכתב ונתן *& ſcribat & tradat.* Voluere igitur, nihil ſcriptionem integram & traditionem intercedere. Exempla [a] afferunt. Poſt conſcriptum libellum repudii in vaccæ cornu aut libri compacti charta, ſi ipſa traderetur uxori vacca integra aut ipſe liber integer, legitimus habebatur libellus. Sin vero abſciſſum eſſet cornu aut exſecta dilaceratave charta, ut ſigillatim traderetur, res irrita erat. Septima eſt שיתננו לה *ut traderet libellum uxori.* Legis verba ſunt, *& tradat in manum ejus*, quod non minus intelligebant de ſinu uxoris & Procuratoris ejus manu (procuratorem uxoris heic שליח קבלה *procuratorem* aut *receptivum receptionis* aut שליח הבאה *procuratorem ad afferendum* conſtitutum appellitant) aut de jactu aliave [b] traditione, qua uxori libellus daretur. Traditionem autem ita oportuit fieri, ut adjicerentur verba tradentis mentem ſatis explicantia, velut הרי זה גיטך *ecce hic libellus tibi repudii eſt*, aut ejuſmodi quid aliud. Si nihil omnino dixerat vir, cum traderet, habebatur גט פסול ſeu *libellus, cui vitium* quidem *inerat* (ſed non plane irritus; de quo ſtatim plura) niſi de Repudio ejus proximè ante traditionem verba cum ea feciſſet. Etenim tunc nec Repudio vitium ineſſe voluere. Tradendus autem erat libellus patri aut procuratori ſuo, ubi quis puellam annis minorem ex autoritate patris, juxta ea, quæ libro oſtenduntur ſecundo, deſponſatam repudiaret. Octava res eſt שיתננו בפני עדים *ut traderet vir libellum coram teſtibus.* Ex notiſſima de Teſtibus lege ſacra hoc petunt. *In* (c) *ore duorum teſtium, vel trium teſtium.*

(a) *Miſna tit.* Gittin *cap.* 2. *Gemar. Babylon. ibid. fol.* 16. a. *& ſeq. Maimon. halach.* Girushin *cap.* 1. [b] *Miſna tit.* Gittin *cap.* 8. *& Gemar. Babylon. ibid. fol.* 79. b. *Maimonid. halach.* Girushin *cap.* 5, [c] *Deuteron.* 19. 15.

Digitized by Google

teſtium firmabitur verbum ſeu *res*. Abſurdum enim exiſtimabant actum ullum, quo ea, cujus cum alio præter virum concubitus hodie עורה eſſet ſeu *turpitudo* etiam ex ſententia forenſi capitali ſupplicio, ſi præmonitio ac teſtes non deeſſent, punienda, die craſtino ſeu ſtatim poſtea ita libera fieret, ut cuicunque vellet nubere liceret, idque ſine teſtibus, quorum ex ore veritas inprimis tanti momenti ſemper firmanda. Nam divortii teſtes, adulterii accuſationem diluere potuiſſe nemo non videt. Itaque ſi carerent teſtibus minimùm binis, libellus ab actuario conſcriptus, irritus erat. At ſi ab ipſo marito conſcriberetur, & coram unico traderetur teſte, non irritum, ſed cui vitium nihilominùs inerat repudium habebatur. Sed vero D. Auguſtinus (a), *Apud Ebræos*, inquit, *ut perhibent ſcribere liceat Ebræas nulli fas erat niſi ſcribis ſolis. Ad hos igitur quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes & juſtos Diſſidii diſſuaſores, lex mittere voluit eum, quem juſſit libellum Repudii dare, ſi dimiſiſſet uxorem. Non enim ei poterat ſcribi libellus, niſi ab ipſis, qui per hanc occaſionem & neceſſitatem venientem quodammodo in manus ſuas bono conſilio regerent atque inter ipſum & uxorem pacificè agendo, dilectionem concordiamque ſuaderent.* Ita pater ille. Sed nullos præter Scribas ritè potuiſſe libellos Divortii aliave inſtrumenta apud Ebræos conſcribere, in eorum commentariis nondum puto eſt compertum. Et maritum heic ipſum ſcribere potuiſſe manifeſtum eſt. Res nona eſt שיתננה לה בתורת גירושין *ut traderet libellum uxori vir ad legem* ſeu *modum Repudii*; id eſt, ut nomine Repudii tam ab ipſo traderetur quam ab ipſa acciperetur libellus. Ex lege ſcilicet libellus tradendus erat. Si igitur aut nomine ſyngraphæ alicujus aliûs, veluti quâ debitum, conventio aut ejusmodi quid aliud comprehenderetur, tradebatur libellus, aut dormienti tradebatur, adeo ut accipi nomine libelli nequiret, nullum erat Repudium. Decima ſeu ultima eſt

שיהיה הבעל או שלוחו הוא שנתנה לה

ut maritus aut procurator ejus ipſe eſſet, qui uxori libellum traderet. τὸ tradat in Lege Sacra tam ad hunc quam ad illum ſpectare voluere.

 Pro-

(a) *Contra Fauſtum Manich. lib. 19. cap. 26.*

Digitized by Google

Procuratorem hujusmodi nuncupant שליח הולכה *nuncium* ſeu *procuratorem ad deferendum* libellum conſtitutum. Ut autem dies, annus, locus, adjiceretur, ut teſtes Traditionis ſubſcriberent, id genus alia ſolennia ex ſuperinductis majorum inſtitutis ſeu ſcribarum ſancitis manarunt; Ceteris quæ memoravimus lege ſacra, ut volunt ipſi, ſubnixis. Libelli autem à marito procuratori ſuo traditi vis ceſſabat, ſi antequam traderetur ſive (a) uxori ſive procuratori ejus verbis idoneis reſciderat maritus. Uxori quicquid conditionum dotalium præſtandum erat, etiam erat interea præſtandum, usque dum in poſſeſſionem ſive ſui ipſius ſive procuratoris ejus veniret libellus per procuratorem aut nuncium mariti miſſus. Libellus planè erat irritus, ſi antequam traderetur, moreretur maritus. Conditiones item ac Limitationes non minus (b) Divortiis quam Sponſaliis adjiciebantur. Etiam eodem modo, ratione ac diverſitate, quam oſtendimus ſupra, ubi de ſponſaliis conditionibus Libro Secundo agitur. Conditio aut Limitatio verbis adjici potuit, remitti, minui, augeri; tameſi libellus abſolutè conſcriberetur. Et pro varia adjectionis formula, juxta ea, quæ de ſponſaliis antè traduntur, ſive in futuro poſt impletam conditionem aut poſt tempus limitationis adjectam, ſive retrò ab ipſo adjectionis tempore vim ſortiebatur libellus. Libellum irritum גט בטל, quod idem ſonat, nuncupant. Ubi autem vitium inerat, adeò ut ex majorum ſuperinductis moribus ſatis non eſſet legitimus, tametſi eorum, quæ ex lege neceſſaria eſſent, nihil deeſſet, גט פסול quod *libellum cui vitium ineſt* ſonat, vocabatur. Quod ſi libelli vis, ratione traditionis dubiæ dubiæve reſciſſionis aliusve ejusmodi actûs ad ſubſtantiam Repudii attinentis, in ambiguo eſſet, Repudium nominabant ספק גרושין *Divortium Dubium*, & ipſam ita repudiatam ספק מגורשת *Repudiatam, qua tamen in dubio.* Ubi vitium, quale diximus, inerat, ex conſilio non erant (c) capeſſendæ à repudiata ſecundæ nuptiæ. Quæ

(a) *Maimonid. balach.* Girushin *cap. 6.* (b) *Idem balach.* Ishoth *cap. 6. & balach.* Girushin *cap. 8. & 9.* (c) *Maimonid. balach.* Girushin *cap. 10.*

Digitized by Google

Quæ tamen ſi denuò nuberet, minime cogebatur Repudium, nec proles illegitima. Laudabile nihilominus habitum eſt, hoc nomine repudiaſſe eam maritum ſecundum, modo prolem nondum ſuſcepiſſet. Non item ſi ſuſceperat שמא יוצא לעז על בניו *ne infamiam* aut *maculam inde proles contrahat*. Ne ſcilicet Mamzeris nomen proli inde tribueretur, tametſi immerito. Quod ſi divortium erat dubium, etiam Repudiata, quæ ita etiam in dubio, ejicienda erat à ſecundo marito, & proles interea ſuſcepta pro Mamzere dubio habenda מפני שהיה ספק ערוה *eo ſcilicet quod hæc in dubio erat Turpitudo illa* ſeu *Adulterium*, unde Mamzerem naſci manifeſtum eſſet, certum ſi dubio Divortium vacaret. Sive autem vitium ineſſet ſive dubium, fas erat marito priori, antequam alteri nupſerat; reducem retinere abſque novis nuptiis aut benedictione ſeptemplici, quæ nuptiis adhiberi ſolita, aut nova dotis conſtitutione, uſque dum legitimo ejiceret atque undiquaque perfecto Repudio. Irrito libello quanquam matrimonium non omnino ſolvebatur, attamen uxor quæ ejuſce obtentu ſecundo nupſerat, tam à primo quam à ſecundo viro, legitimo repudii libello, utpote utrique ex majorum inſtitutis, non ex lege ſacra interdicta, ejicienda fuit. A primo ne reducem tenere videretur uxorem, poſtquam divortii utcunque irriti obtentu ſecundo nupſerat, aut nubere ſaltem viſa eſt. Quin & adulteram retinere nefas habebant, ut ſupra oſtendimus. A ſecundo autem [qui tamen ne vir omnino quidem ei revera fuit] ne ea, qui ita ſolennibus adhibitis viſa eſt ſecundo, repudii obtentu, uxor fieri, ſine libello repudii ejiceretur. Et utriusque ex uxore ejuſmodi ſuſcepta proles [præter eam quam aut ante ſecundas nuptias, aut forte poſt libellum repudii à ſecundo datum, atque ante libellum à ſe datum ſuſceperat maritus prior] in Mamzeribus cenſebatur. At vero ſi irriti repudii obtentu aut ſine eo ſecunda fierent ſponſalia tantum & non ſequerentur nuptiæ ſeu deductio, nec illicita erat uxor priori marito, nec ut ab eo, qui ſecundi mariti nomen uſurpaverat, libello repudiatur opus erat. Ob ſecundas ejuſmodi nuptias, in quibus etiam præſumebatur de concubitu, publicæ honeſtatis causâ atque ob ſolennem conjugii reverentiam, illud, quod jam diximus, voluere. Tantundem vero ob ſponſalia ſecunda.

cunda, qui nudus erat verborum ſine corporum commiſtione contractus, fieri nolebant. Nam & ipſe contractus ſeu ſponſalia plane irrita; שאין קידושין תופסין בעריות *quoniam in Turpitudinibus illis vetitis* (id eſt, inter perſonas, quibus matrimonium illarum nomine, veluti inter conſangvineas ac affines aliquot & cum uxore alteri nupta ſeu deſponſata ſeu indimiſſa, juxta ea, quæ libro oſtenduntur primo] *ſponſalia plane locum non habent.* Et rationem eandem ad nuptias alias, præter eas quæ cum jam nupta aut, quod idem eſt, divortii irriti obtentu inibantur, heic ita extendebant, ut ſi quis innuptam duceret, quæ ſive ex conſangvinitate ſive ex affinitate, Turpitudinis nomine vetaretur, libello opus non eſſet (a) repudii. Sed quia hujusmodi nuptiarum ſeu, quæ præcedebant, ſponſaliorum, minimè omninò erat vis ulla, ideo uterque conjugum non aliter habebatur, ac ſi in inceſtum ſolennibus verbis, non in matrimonium conveniſſent. Alia ſunt quamplurima, veluti de Notariorum erroribus, ſcripturæ apicibus, vario procuratorum uſu, Teſtium ſubſcriptione, Probationibus, id genus reliquis, quibus turgent ſatis etiam vetuſtiſſimi Magiſtrorum commentarii. Ea autem libenter prætermittimus, tum ut leviora, tum ut magis propriè ad alia Juris Capita attinentia.

[a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 10. *fol.* 74. b. *Maimonid. loc. citat.*

CAP. XXVI.

Eorum, quæ de Divortio *tradidimus* Summarium Quintuplex; *ut ſcilicet inde, aut ex ratione congenere, juris Divortiorum variatim in* Chriſtianismo *propagati natura rite intelligatur. Et primo de* Moſcorum *ſeu* Ruthenorum *&* Æthiopum, *qui* Habaſſeni *dicuntur*, Divertendi jure liberrimo. *De* Habaſſenis *eorumque* Chriſtianismi *initiis. Eorum in Mahumedismum mutatio* Europæis *hactenus nullibi vulgata, ex* Mahumede Ben Abdalbachi *Mecano.*

Ex

EX ſuperiùs alibique (a) oſtenſis liquet, Primo, jure Noachidarum ſeu Naturali, id eſt, univerſi generis humani ab ipſis rerum initiis communi, quod juxta Ebræorum placita ante Moſaicum ſolum obtinuit ut Divinum, Conjuges, ſicut mutuo conſenſu copulabantur, ita parili rite potuiſſe conſenſu disjungi, matrimoniumque repudio prorſus dirimi; Secundo ex eodem jure alterutrum, ſive virum ſive uxorem ſocietati potuiſſe conjugali pro libitu renuntiare, adeoque invicem licitè divertere, utcunque Hieronymus (nec ſine ſequacibus) dubitare non videtur, quin ante Diluvium aut etiam legem Moſaicam datam nullum omnino fuerit Divortii jus. *Repudium*, inquit, [b], *juxta eloquium Salvatoris ab initio non dabatur, ſed propter duritiam cordis noſtri per Moyſem humano generi conceſſum eſt.* Et poſt, *Ab exordio conditionis humanæ nec carnibus vaſcebamur nec dabamus Repudium &c. Poſt diluvium autem cum datione legis &c. carnes ingeſtæ ſunt ad veſcendum & Repudia conceſſa duritiæ.* Sed verò à priſcis aliquot recipitur etiam ipſum Moſem ante legem illam in Deuteronomio de Libello Repudij uxorem divortio ejeciſſe. Etenim pro eo quod legitur in Numeris [c], *Et loquuta eſt Miriam & Aharon contra Moſem* על אודות *ſuper cauſam* (ſic vertunt Judæi Mauritanienſes aliique Arabum, ſcilicet בשבב, & Hiſpanienſes *ſobre cauſas*, ut Chaldæi על עיסק *ſuper negotium*) *mulieris* ſeu *uxoris* הכושית *Æthiopiſſa quam duxerat. Nam duxerat uxorem Æthiopiſſam* [quæ verba poſteriora vulgatæ deſunt, uti & Arabicæ cum ea editæ] Paraphraſis Onkeli habet, *Locuta eſt Miriam & Aharon contra Moſem propter* ſeu *ſuper negotium* אתתא שפירתא *mulieris pulchræ quam duxerat* ארי אתתא שפירתא דנסיב רחיק *quoniam uxorem pulchram, quam duxerat, repulit* ſeu *divortio ejecerat.* Perinde ac ſi Ebraicarum vocum poſteriorum ſenſus fuiſſet; Nam ante quidem duxerat, ſed tenere noluit uxorem illam; id eſt, divortio ejecit. Et gloſſa item Iarchii interpre-

[a] *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7.* [b] *Lib. 1. adverſ. Jovinian.*
[c] *Cap. 12. 1.*

pretatur עַל־ אודות אשה super cauſam uxoris, per עַל־ אודות גירושיה ſuper cauſam divortii ejus. Alii (a) hanc Zipporam putant fuiſſe, atque Æthiopiſſam nuncupatam, ſive ob pulchritudinem ſingularem nigredine ſic deſignatam (unde & Chaldæo & Paraphraſtæ Hieroſolymitano Pulchram dictam) ſive ex eo, quod etiam Midianitæ, quorum è gente Zippora erat, Æthiopum nomine , velut Septentrionaliorum, ſubinde venirent. Certe etiam legitur (b) *Tulit igitur Jethro ſocer Moſis Zipporam uxorem Moſis* אחר שלוחיה id eſt בתר דשלחה (ut Onkelus) *poſtquam dimiſerat eam* ſeu *remiſerat eam*, juxta quod verſiones Chriſtianæ puto omnes uti & Judæorum Germanenſium & Perſica. Origo ſonat *poſt dimiſſiones ejus*, unde Judæi Hiſpanienſes ibi, *deſpues de ſus enbiamentos*. Græci μετὰ τὴν ἄφεσιν αὐτῆς & ἐξ ἀποστολῆς αὐτῆς , *poſt dimiſſionem ejus*. Vulgata *uxorem Moyſi quam remiſerat* uti & Arabs cum ea Romæ editus. Ita ſatis divortium heic Moſis innui poteſt, quemadmodum etiam expreſſim apud Judæos Maritanienſis בער אלדי טלקהא *poſtquam divortio dimiſerat eam*, quo ſenſu videtur rem palam accipere Salomon Iarchius. Non deſunt, qui de muneribus (c) ad eam miſſis locum capiant ; Et in Arabicis Saadiæ Gaon ſubſtituitur ـ, בעימא בעת בהא אליה *poſtquam miſerat de ea ad eum*ـ. Alii autem non Zipporam in allato Numerorum loco intelligi volunt, ſed Tharbin Æthiopum. Alii fuiſſe Tharbin Æthiopum Regis Filiam, quam duxiſſe Moſem memorat Flavius Joſephus (d), quam forte innuit Autor דברי הימים המשה ſeu *Hiſtoria Moſis* apochryphus (e), ubi Necani Æthiopum Regis demortui uxorem Moſi nuptiis conjunctam tradidit Atqud adjicit ille *ſed Moſes federis* domini memor לא קרב אליה וישם חרב בינו לבינה ולא חטא עמה *non attigit illam, ſed gladium poſuit inter ſe & illum, ne cum ea peccaret.* Quaſi

(a) *Videſis heic Abulenſem &c. & Paul. Fagium in Comment. ad Chald. paraph. Num. 12. Druſ. ad difficil. loca Exodi cap. 52. &c.* (b) *Exod. 18. 2.* (c) *Vide Paul. Fagium, ibid.* (d) *Archaeolog. 2, cap. 5.* (e) *De vita Moſis à Gaulmino editus Pariſiis 1629.*

Digitized by Google

Quaſi legem ſacram nuptiis ejusmodi violaſſe eum (a) non dubitaſſet; quæ quidem nondum data erat. Sed vero de ſeparatione, quà conjugalia officia tantum omitterentur, ſeu ut dici ſolet à thoro, non deſolutione matrimonii querelam inſtituiſſe heic in Moſem Miriam & Aharonem volunt alii, qua de re conſulas inprimis Abarbinelem (c). Utut autem ſe res hæc habuerit, nondum hactenus ſeu ante legem Moſaicam Repudii libellus ita alicubi introductus eſt, ut neceſſarius divortio haberetur. Aliis ſive ſymbolis ſive ritibus ſive pro libitu nullis utebantur pro ſeculorum locorumque diſcrimine. Et Beda (c), *veterum*, inquit, (nonnullorum ſcilicet) *conſuetudo erat, ut, ſi ſponſam ſponſus repudiare vellet, diſcalcearetur ille & hoc eſſet ſignum Repudii.* Sed hæc obiter. Tertiò, ex ante oſtenſis liquet, ſingulari apud Ebræos jure Divino, quo communi illi derogatum eſt, Virum non ſine Libello Repudii divortio uxorem ejicere potuiſſe, nec interim (ut ab eis videtur receptiſſimum , qua de re tamen vide quæ ſuperius advertimus) potuiſſe omnino tantundem Uxorem facere. Quartò, dum agitata eſt Hieroſolymis controverſia illa tam illuſtris de Divortiis inter Scholas Hillelianam & Sammæanam, Chriſtum docuiſſe (d). Non licere uxorem dimittere quamlibet ob cauſam, ſeu graviter peccare & uxorem facere mœchari, qui eam dimiſerit *παρεκτὸς λόγου πορνείας extra cauſam fornicationis*, ut legitur in Matthæo, quod pariter in Evangeliis Marci & Lucæ intelligitur, ubi ſimpliciter eundem in ſenſum habetur, *non licere uxorem dimittere* (e) juxta eorum ſententiam, qui cauſam ob quamlibet divortia admittenda docerent, ut Hilleliani, ſeu etiam extra cauſam Fornicationis. Etenim Marci & Lucæ hac de re verbis prævius erat Matthæi Evangelium commentarius. Scilicet anno ab aſcenſu Domini octavo aut nono ſeu ſub Nativitatis 41 abſolutum eſt & (f) publicatum Evangelium Matthæi; id eſt ante

 reli-

(a) *Vide Hug. Grotium ad Num.* 12.1. (b) *Pirush. Tora fol.*290. *col.* 3. *& vide heic Cajetanum & Oleaſtrum.* (c) *In Quæſt. ſuper Ruth.* (d) *Matth.* 5.32. *&* 19.9. (e) *Marc.* 10.11. *Luc.* 16.18. (f) *Vide Baron. tom.* 1. *An. Chr.* 41. *num* 14. *& ſubſcript. Arabicas Evangeliis, Evangeliſtarum vitas Arabicas & P. Kirſtenii Chronologiam eis ſubjunctas.*

reliqua primùm, ſeu ante Marci ſub triennium, ante Lucæ annos circiter quatuordecim. Notiſſimum igitur inde erat, quamlibet ob cauſam uxorem non dimittendam, neque extra cauſam fornicationis (quicquid eo nomine venerit) divortia admittenda juxta diſciplinam à Christo datam. Idem ipſum ſic erat ſecundum frequentiſſimam Scholarum de Divortiis locutionem, dicere non quamlibet ob cauſam, ſeu non ſimpliciter uxorem dimittere fas eſt, & non niſi cauſâ Fornicationis. Ut non occides & non occides extra rationem pœnæ aut quaſi, idem ipſum Theologis Juridicisque denotare nemo non videt. Adeoque idem ipſe cuilibet Evangelio hac in re ſenſus. Quod ſane par eſt, ut inprimis ii advertant, qui ſcriptionis Evangeliorum temporum ratione habita nulla, futiliter nimis, dum de Divortiis diſputant, objiciant, quid ſi Matthæi Evangelium ſcriptum aut repertum non fuiſſet. Quæ ſane non minus abſurda videtur quæſtio, quam ſi quis de Luce diſputans, quid ſi ſol nullus ſeu nulla lux creata fuiſſet, petulantiùs quæreret. Πορνείας autem ſeu *Fornicationis* ſignificationem ac vim variam apud Ebræorum Helleniſtas (quorum in Græcis linguam Evangeliſtis ſæpiùs adhibitam eſſe in confeſſo eſt) & quà literas ſpectat ſacras, ſuprà (a) tradidimus. Quinto demum palam conſtat, tum ex Scholarum illarum illuſtrium ſcitis ſententiiſque Ebræorum receptiſſimis, tum è Chriſti ipſius reſponſo, atque ipſa rei naturâ, Dimiſſionem ſeu Divortium, de quo quærebatur in Evangelio, fuiſſe pleniſſimam Matrimonialis vinculi ſolutionem, nec ſolum à thoro [quod non pauci perperam volunt] ſeparationem. Quod cum primis eſt heic advertendum. Atque ut Judaiſmi, ſic & Paganiſmi & Mahumediſmi hac de re mores [quorum forſan etiam in moribus Chriſtianiſmi nonnullis reliquiæ aliquot, ſaltem olim, repertæ) pro re nata ſubinde indicavimus. Sequitur jam, ut de Divortiis, eorumque jure, qua illud in Chriſtianiſmum ex varia Juris tum Noachidarum tum Ebraici reliquiique (quicquid id eſt aut eſſe putatur) ſimul & doctrinæ Evangelicæ interpretatione propagatum eſt, admiſſum aut diverſimodè temperatum, dein videamus. Illinc enim etiam momenta tum Rationis tum Autoritatis, quibus hac in re potiſſimùm fuerit nitendum, elicere non erit difficile. Præteri-

(a) *Cap.* 23.

terimus heic ſectarios illos etiam Primitivi ſeculi, veluti Cataphrygas (a), Montaniſtas, alios, quos *λύσεις γάμων Solutiones Nuptiarum* docuiſſe traditur. Neque enim reverà tam *λύσεις Solutiones* ſeu *Divortia* notione, qua nunc voce illa utimur, quam *κωλύσεις probibitiones* ſeu ipſius matrimonii interdicta [de quibus tum Apoſtolus (b) expreſſim, tum Synodus Gangrenſis (c), alii obiter] introduci voluere; adeo ut nec cœlibibus uxores jungi nec junctas retineri velint. Scilicet ex Diſcipulorum illo, *ſi ita eſt cauſa hominis cum uxore, οὐ συμφέρει γαμῆσαι non expedit nubere* aliiſque ſacri ſermonis locis perperàm intellectis illud elici autumabant. Nec caruere ſequacibus. Sed diù eſt quòd exploditur hæreſis hæc. Neque ad diſquiſitionem noſtram attinet, quæ dematrimonio ritè contracto ex ſuperveniente causâ diſſolvendo dirimendoque inſtituitur (ejuſdem jure priſtino planè admiſſo) non aut de eodem ex hominum vitâ tollendo aut de illegitimè conjunctis ſeparandis, nedum de ſeparatione, quæ dicitur, quoad thorum ſolùm & menſam. Cernuntur autem potiſſimùm receptæ admiſſæve diverſimodè hac de re Sententiæ Rationesque attinentes, aut inter Chriſtianos aliquot, quos non tam partem quam velut in vicinio ſeu pomœriis Eccleſiæ Orientalis, ſic vulgo dictæ, habemus, ut Ruthenorum ſeu Moſcorum & Æthiopum, & ſi qui ſint alii hiſce congeneres, aut in Chriſtianiſmo tum veteri tum recentiori gentium ac populorum, qui corpora Orientalis Occidentaliſque ſeu Græcæ ac Latinæ, ut nuncupari ſolent, Eccleſiæ conficiunt. Apud eos qui Prioris ſunt generis, Divortia conjugum ritè ante copulatorum pro libitu fermè, ſaltem olim, habita ſunt, haud alitèr atque liberæ ſocietatis cujuſcunque antè initæ ſolutiones, adeo ut ſecundæ aliæque nuptiæ utriſque inde licitæ. De Ruthenis ſeu Moſcis Alexander Guagninus (d); *Divortia inter ſe frequentèr celebrant, Epiſcopis permittentibus literaſque repudii dantibus. Quidam etiam agreſtium quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt. Divortium etiam tali modo (more gentili*

[a] *Apollonius apud Euſeb. hiſt. Eccleſ. 5. cap. 18. Epiphan. hæreſ. 48. §. 9. Tertul. adverſ. Marcion. lib. 5. cap. 7. Cyprian. lib. de ſingularitate Clericorum &c.* [b] *1. Timoth 4.3.* [c] *Can. 1. & diſt. 31. c. ſi quis.* [d] *In deſcript. Sarmatiæ Europææ.*

tili antiquitùs obſervato) peragunt; cum ſibi vir & uxor utrinque diſplicent, tunc extra pagum in trivium ambo prodire ſolent, mantili accepto, quod inter ſe manibus tenendo per medium diſcindunt, hocque inter ſe diviſo matrimonium etiam inter ſe diviſum eſſe putant. Et uxori repudiatæ vir dicere ſolet; VADE TU HAC, EGO ILLAC PERGAM. Adjicit autem ille, *ſed hic perverſus Divortii modus nunc prorſus abolitus eſt.* Ævo vixit proxime ſuperiori. Et centum amplius quadraginta abhinc annis de Ruthenis Joannes Sacranus [a] Cracovienſis Eccleſiæ Canonicus, *Divortia faciunt in matrimoniis nulla rationabili causâ interveniente, pro ſola avaritia & libitu, quæ laici ſimplices inter conjuges faciunt. Et dicunt, quemlibet, qui petit, ſeparari licere.* Etiam inter veteres Wolodimeri eorum Regis ſanctiones habetur [b], *Epiſcopi divortia tam inter Kneſos quam Barones atque omnes ſeculares, qui concubinas fovent, conſtituere debent.* Sed vero Sigiſmundo [c], unde hoc habemus, *Divortium*, inquit, *admittunt & dant libellum repudii. Id tamen maximè celant, quod contra religionem & ſtatuta eſſe ſciunt.* Certe & è Canonibus cujusdam Joannis Metropolitæ, Prophetæ apud eos dicti, idem citat, *ſi maritus relicta priore uxore alteram duxerit, vel uxor alteri nupſerit, ad communionem, niſi ad matrimonium redierit, non admittatur.* Uti etiam ex Niphontis Epiſcopi Nowgarodienſis reſponſis ad Cyrillum [d], *Divortium celebrans quomodo pœnitebit? Reſp. perpetuò ab Euchariſtia, niſi jamjam animam agens abſtineat.* Scripſit ille centum ferme abhinc annis. Chriſto autem Rutheni ſe nomen dediſſe etiam ſub Chriſtianiſſimi ipſius initia jactitant Andream Apoſtolum ſuum item obtendentes. Alii Wolodimero Rege, qui lavacro ſacro tinctus eſt ſub annum Chriſti 988, antiquiorem eſſe nolunt apud illos Chriſtianiſmum; etiam & multò recentiorem [e] volunt alii. Utut autem ſe res hæc habuerit, palam eſt diù viguiſſe liberrimum illud apud eos divertendi jus, atque ita admiſſum, ut Chriſtianæ doctrinæ non haberetur ipſis diſſonum; quaſi Paganiſmi ſeu Noachidarum hac in re jus retinendum cenſuiſſent,

[a] *In Elucidario Errorum Ritus Ruthenici cap. 2. num. 37. & vide Petreium in Moſcoviæ ſciographiæ lib. 5. ſub finem Swedicè, Stockholm.* 1615. (c) *Sigiſmund. liber Baro Com. rer. Moſc. tit. de Decimis.* [b] *Tit. de rat. contrah. matr.* (d] *Idem tit. Religio.* (e) *Vide Anton. Poſſevin. de Rebus Moſcoviæ.*

ſent, nec Chriſti in Evangelio verba atque exceptionem de Divortiis ad alios attinuiſſe, quam ipſos Judæos, quibus dicta ſunt & quorum ut res publica ſeu Eccleſia ſingularis, ſic jura item erant ſingularia. Certè Græcis interdum tribuitur & Armenis hujusmodi mos velut error pariter receptus. Atqui horum quantum video ſententia eſt, non pro libitu ſeu ob cauſam omnimodam, ſed ſolum Fornicationis ſeu adulterii causâ aliâve inde ſatis pendente, aut æquivalente aut ex conſenſu conjugum communi, divortia, id eſt matrimonii rite initi ſolutiones permittendas, quam, dum Romanenſes (a) (de quibus mox plura) gravius impugnant, non aliter exprimere ſubinde videntur, quam ſi liberiores multò matrimonii ſolutiones iſti admiſiſſent. Sed ea de re plura capitibus inferius ſequentibus. Æthiopibus autem Chriſtianis, Divortia pro libitu facta & liberrima olim fuiſſe traditur. Ita contrahi ait apud eos Franciſcus Alvareſius, qui ævo floruit ſuperiori, matrimonia ut pignore utrinque ſeu pœnâ cavere ſoleat, ne alterutrinque divortium fiat. Sed verò aut rationum aut cavillationum obtentu eludere eos ait ſic præſtitutam pœnam, aut eam ſubeuntes pro libitu divertere. Verba Luſitanica Alvareſii rerum Æthiopicarum autoris oculati, ſic Hiſpanicè à Padilla traducuntur, *Enfin el apartarſe es commun aſſi à ellos, como à ellas.* Liberum ita erat pariter uxori atque marito divortium. Quod tamen ad Laicos non ad Clericale genus ibi attinuit. Atque morem hunc apud illos antiquum eſſe refert Scriptor recentior Ludovicus Urretenſis (b), oculatus item rerum Æthiopicarum teſtis. De Matrimonio eorum verba faciens, *en eſte*, inquit, *Sacramento tenian un error introduzido de tiempos antignos, y era que avia repudio de parte de entrambos. El varon podiar repudiar à la muger, y ella al marido: y el ſe caſava con otra y ella con otro. Gozavan de eſta ley los ſeglares, que los clerigos caſados no podian repudiar à ſus mugeres.* Ita tam Ludovicus hic quam Alvareſius Clericorum matrimonia perinde ac Laicorum non

 fuiſſe

(a) *Vide Guidonem de Perpiniano de Hæreſ. Græc. c. 10 & de Armen. cap 23. & Alphonſ. à Caſtro de Hæreſ. lib. 11. verb. Nuptiæ Hæreſ. 5. Poſſevin. in Capit. quibus Græci & Rutheni à Lat. diſſentiunt. tit. de Divortio.* (b) *Lib. 2. de la hiſt. de la Ethiopia cap. 10.*

Digitized by Google

fuiſſe diſſolubilia Æthiopibus narrat. Sed morem hunc ſeculo hoc ejuraſſe eos ſcribit Ludovicus ille, poſtquam ſcilicet legationibus Luſitaniæ Regis & Pontificis Romani miſſionibus effectum eſt, ut Chriſtianiſmo Europæo tam hac in re quam in aliis fuerint magis conformes. Undenam morem ejusmodi hauſerint Æthiopes Chriſtiani, dubitatum eſt. An ex Paganiſmo, an Judaiſmo, an Mahumediſmo, an à Græcis & Armenis (a), de quibus antè; etiam an è primitivorum ſeu vetuſtiorum Chriſtianiſmi ſeculorum uſu laxiùs intellecto, de quo plura in ſequentibus. Jactant autem Æthiopes Chriſtianiſmi ſui initia velut à Candaces Reginæ Eunucho (b) *Indich* [ita ajunt] dicto & Philippo. Quod & à doctis [c] aliquot citra controverſiam admittitur, uti & Matthæum aliosque Apoſtolorum ipſis prædicaſſe. Et de Matthæo ſanè pronuntiant autores [d] priſci graveſque. Sed hæc ſatis in dubio; utcunque Zaga Zabo [e] Æthiops ipſe contendat, eos inde *nunquam deſiiſſe eſſe Chriſtianos, omnique ſequenti tempore perſtitiſſe fortes in fide.* Qua de re plura mox. Anne verò & Divortii Chriſtiani apud ipſos jus ejusmodi tam antiqvum eſt, aut inde etiam natum? Cautiùs alii, qui ante annum XV. Juſtiniani, id eſt, ſalutis humanæ 541. Chriſto nomina Æthiopas dediſſe negant [f] inde ſuaſi, quod tunc temporis Adad Rex Axumitarum [Azumitæ item dicti ſunt, ab Axuma Æthiopum, ut legitur apud Ptolemæum (g) & Stephanum, regia & metropoli, adeoque cum Æthiopibus iidem habentur) pugnam cum Damiano Omeritarum vicinorum Rege etiam in gratiam Romanorum ſeu Chriſtianorum initurus *votum vovit dicens* (h), *quia ſi vicero Omeritenſem, Chriſtianus efficiar, quia pro Chriſtianis pugno, & victor miſit ad Juſtinianum Imperatorem, ut acciperet Epiſcopum & Clericos, & doceretur & fieret Chriſtianus.* Atque libentèr annuente Juſtiniano, *ita crediderunt Chriſto & illuminati* [id eſt, baptizati] *ſunt.* At verò
non

[a] *Videſis Nic. Godignum de Abaſſinorum rebus lib. 1. cap. 36.*
[b] *Act. 8. 27.* [c] *Nic. Godign. de Rebus Abaſſin. lib. 1. cap. 18. &c.*
[d] *Socrat. lib. 1. cap. 15. &c. vide Baron. tom. 1. Anno Chriſt. 44. n. 35.*
[e] *Damian. à Goes de Æthiop. moribus.* [f] *Joſeph. Scalig. de Emend. Temp. lib. 7. pag. 639.* [g] *Geograph. 4. & vide libell. de Reg. Æthiop. Romæ 1552.* [h] *Hiſt. Miſcell. lib. 16. & Cedrenus.*

Google

non inde ſequitur, Chriſtianiſmi apud eos hæc fuiſſe prima initia. Sed tantùm, Adad Regem ibi fuiſſe primum Chriſtianum, atque in populum inde univerſum Religionem ſalutiferam acceptam. Viguiſſe enim etiam in multis orbis Romani provinciis, uti & Romæ, Chriſtianiſmum nemo neſcit, idque per ſecula aliquot, antequam Principes ipſi eorumve auſpiciis alii fierent Chriſtiani. Et ſi fides Canonibus Nicænis ex Arabico traductis, etiam diu ante Juſtinianum, ſcilicet ſub Conſtantino Magno ac deceſſoribus ejus aliquot, Chriſtianiſmum apud Æthiopas viguiſſe, non foret dubitandum. Ibi (a) enim legitur; *ut non poſſint Æthiopes creare nec eligere Patriarcham; quia potius eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui tenet ſedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus &c. Quod ſi acciderit, ut Concilium in Græcia habeatur, fuerit q; præſens hic Prælatus Æthiopum, habeat ſeptimum locum poſt Prælatum Seleuciæ &c.* Floruiſſe Chriſtianiſmum ibi tunc temporis, ſeu ſub annum ·20. etiam & diu ante, quiſquis hiſce fidem habuerit, puto non ambiget. Sunt autem qui alia nonnulla, quibus adeo ab receptis in Eccleſia ſive Orientali ſive Occidentali moribus diſcrepant, Æthiopes à Judæis accepta eſſe ſeu velut Judaiſmi apud eos fuiſſe reliquias velint. Ut Circumſionem, tàm Sabbati quam Dominicæ quietem, Sabbato non jejunandum, ſangvine ac morticino abſtinendum. Sed ut Circumciſionis (utriuſque ſcilicet apud eos ſexus) morem ex veteri Paganiſmo ſuo, quo eos circumcidi ſolere teſtis eſt Herodotus (b) aliique non pauci, non ex Judaiſmo traductum, ſic & reliqua illa ex Canonibus ac uſu Chriſtianiſmi primitivi, ſaltem vetuſti, manâſſe ad eos contendit Joſephus Scaliger (c). Nec ſanè minùs æqvum eſt, ex Paganiſmo veteri libertatem Divortiorum acceptam ſic eos retinuiſſe putare, neque eam ex doctrina Evangelicâ Judæis data immutandam autumaſſe aut aliunde didiciſſe, niſi aut ex Mahumediſmo (in quem etiam tranſiiſſe olim gentem illam ſcribunt Arabes, ut mox oſtendetur) aut ex eo, quod ſingularis aliqua acceſſerit heic etiam Chriſtianorum veterum moris hac in re recepti (de quo plura in ſequentibus) interpretatio ab ea, quæ poſtmodùm ple-

(a) *Can. Nic. Arab. 36.* (b) *In Thalia.* (c) *De Emend. Temp. lib. 7. pag. 640.*

fuiſſe diſſolubilia Æthiopibus narrat. Sed morem hunc ſeculo hoc ejuraſſe eos ſcribit Ludovicus ille, poſtquam ſcilicet legationibus Luſitaniæ Regis & Pontificis Romani miſſionibus effectum eſt, ut Chriſtianiſmo Europæo tam hac in re quam in aliis fuerint magis conformes. Undenam morem ejuſmodi hauſerint Æthiopes Chriſtiani, dubitatum eſt. An ex Paganiſmo, an Judaiſmo, an Mahumediſmo, an à Græcis & Armenis (a), de quibus antè; etiam an è primitivorum ſeu vetuſtiorum Chriſtianiſmi ſeculorum uſu laxiùs intellecto, de quo plura in ſequentibus. Jactant autem Æthiopes Chriſtianiſmi ſui initia velut à Candaces Reginæ Eunucho (b) *Indich* [ità ajunt] dicto & Philippo. Quod & à doctis [c] aliquot citra controverſiam admittitur, uti & Matthæum alioſque Apoſtolorum ipſis prædicaſſe. Et de Matthæo ſanè pronuntiarit autores [d] priſci graveſque. Sed hæc ſatis in dubio; utcunque Zaga Zabo [e] Æthiops ipſe contendat, eos inde *nunquam deſiiſſe eſſe Chriſtianos, omnique ſequenti tempore perſtitiſſe fortes in fide.* Qua de re plura mox. Anne verò & Divortii Chriſtiani apud ipſos jus ejuſmodi tam antiqvum eſt, aut inde etiam natum? Cautiùs alii, qui ante annum XV. Juſtiniani, id eſt, ſalutis humanæ 541. Chriſto nomina Æthiopas dediſſe negant [f] inde ſuaſi, quod tunc temporis Adad Rex Axumitarum (Azumitæ item dicti ſunt, ab Axùma Æthiopum, ut legitur apud Ptolemæum (g) & Stephanum, regia & metropoli, adeoque cum Æthiopibus iidem habentur) pugnam cum Damiano Omeritarum vicinorum Rege etiam in gratiam Romanorum ſeu Chriſtianorum initurus *votum vovit dicens* (h), *quia ſi vicero Omeritenſem, Chriſtianus efficiar, quia pro Chriſtianis pugno*, & victor *miſit ad Juſtinianum Imperatorem, ut acciperet Epiſcopum & Clericos, & doceretur & fieret Chriſtianus.* Atque libentèr annuente Juſtiniano, *ita crediderunt Chriſto & illuminati* [id eſt, baptizati] *ſunt.* At verò

non

[a] *Videſis Nic. Godignum de Abaſſinorum rebus lib. 1. cap. 36.*
[b] *Act. 8. 27.* [c] *Nic. Godign. de Rebus Abaſſin. lib. 1. cap. 18. &c.*
[d] *Socrat. lib. 1. cap. 15. &c. vide Baron. tom. 1. Anno Chriſt. 44. n. 35.*
[e] *Damian. à Goes de Æthiop. moribus.* [f] *Joſeph. Scalig. de Emend. Temp. lib. 7. pag. 639.* [g] *Geograph. 4. & vide libell. de Reg. Æthiop. Romæ 1552.* [h] *Hiſt. Miſcell. lib. 16. & Cedrenus.*

Digitized by Google

non inde ſequitur, Chriſtianiſmi apud eos hæc fuiſſe prima initia. Sed tantùm, Adad Regem ibi fuiſſe primum Chriſtianum, atque in populum inde univerſum Religionem ſalutiferam acceptam. Viguiſſe enim etiam in multis orbis Romani provinciis, uti & Romæ, Chriſtianiſmum nemo neſcit, idque per ſecula aliquot, antequam Principes ipſi eorumve auſpiciis alii fierent Chriſtiani. Et ſi fides Canonibus Nicænis ex Arabico traductis, etiam diu ante Juſtinianum, ſcilicet ſub Conſtantino Magno ac deceſſoribus ejus aliquot, Chriſtianiſmum apud Æthiopas viguiſſe, non foret dubitandum. Ibi (a) enim legitur; *ut non poſſint Æthiopes creare nec eligere Patriarcham, quia potius eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui tenet ſedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus &c. Quod ſi acciderit, ut Concilium in Græcia habeatur, fuerit*que *præſens heic Prælatus Æthiopum, habeat ſeptimum locum poſt Prælatum Seleuciæ &c.* Floruiſſe Chriſtianiſmum ibi tunc temporis, ſeu ſub annum .20. etiam & diu ante, quisquis hiſce fidem habuerit, puto non ambiget. Sunt autem qui alia nonnulla, quibus adeo ab receptis in Eccleſia ſive Orientali ſive Occidentali moribus diſcrepant, Æthiopes à Judæis accepta eſſe ſeu velut Judaiſmi apud eos fuiſſe reliquias velint. Ut Circumſionem, tàm Sabbati quam Dominicæ quietem, Sabbato non jejunandum, ſangvine ac morticino abſtinendum. Sed ut Circumciſionis (utriusque ſcilicet apud eos ſexus) morem ex veteri Paganiſmo ſuo, quo eos circumcidi ſolere teſtis eſt Herodotus (b) aliique non pauci, non ex Judaiſmo traductum, ſic & reliqua illa ex Canonibus ac uſu Chriſtianiſmi primitivi, ſaltem vetuſti, manâſſe ad eos contendit Joſephus Scaliger (c). Nec ſanè minùs æqvum eſt, ex Paganiſmo veteri libertatem Divortiorum acceptam ſic eos retinuiſſe putare, neque eam ex doctrina Evangelicâ Judæis data immutandam autumaſſe aut aliunde didiciſſe, niſi aut ex Mahumediſmo (in quem etiam tranſiiſſe olim gentem illam ſcribunt Arabes, ut mox oſtendetur) aut ex eo, quod ſingularis aliqua acceſſerit heic etiam Chriſtianorum veterum moris hac in re recepti (de quo plura in ſequentibus) interpretatio ab ea, quæ poſtmodû ple-

(a) *Can. Nic. Amb. 36.* (b) *In Thalia.* (c) *De Emend. Temp. lib. 7. pag. 640.*

Digitized by Google

pleriſque inolevit perquam diverſa. Certè Evangelia habent illi Æthiopice verſa. Atque in periochis Matthæi de exceptione πορνείας ſeu Fornicationis, in cauſa Divortii, non aliu pro πορνεία ſubſtituitur vox (quod contemnendum heic non eſt) quam quæ ipſiſſimum adulterium, ut illud Latinis ſonat, aut Græcis μοιχεία, ſignificat. Ex Arabicis factam verſionem illam vix dubito. Et quemadmodum in Arabicis impreſſis prioris Matthæi (a) loci habetur, *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam* מן עיר שבב אלזנא פקר גלהא זאנית *extra cauſam adulterii, facit eam adulteram. & qui dimiſſam duxerit* פקר זני *itidem adulterium committit*, ſicut etiam uſurpatur nomen אלזנא & verbum זני in loco pariter poſteriori (b) (perinde ac ſi interpreti idem ipſum haberetur ibi πορνεία cum μοιχεία, nec aliter intellectus fuiſſet Matthæus, quam ſi utrobique ſcripſiſſet παρεκτὸς λόγου μοιχείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, uti & in poſteriori quidem intelligitur ipſo Syro) ita etiam in Arabicis aliis nondum editis (c) quantum ad hanc rem, utcunque aliàs non plane conſonis, eadem eſt utrobique loquendi formula atque pariter item in Æthiopicis, in quibus utrobique adhibetur verbum זמו pro μοιχᾶσθαι ſeu *adulterium committere* & nomen inde תימן pro πορνεία, quod tamen juxta ipſos nihil obſtabat, quo minus liberum Divortii jus, ut oſtenſum eſt, retineretur. Æthiopes autem hi ſunt, qui Orientalem ſimul atque Auſtraliorem ſeu interiorem ſub Euronoto, ultra Ægyptum, Africæ partem poſſident ; & אלחבוש & אלחבשאן אלחבש & אלחבוש ſeu *Habaſſeni, Habaſſeni & Abiſſini* dicti ; quod ideo monendum, quoniam Æthiopum nomen aliis etiam in terris, ſubinde veteribus collocatur, imo & per totam interdum Libyam ſeu Africam, ut expreſſi in Ezechieli tragœdo (d), quemadmodum fermè nonnullis Indorum nomen per Aſiam, & Celtarum per Europam. Regio ipſa אלחבשת & אלחבשת nuncupatur, id

[a] *Cap.5.32.* [b] *Matth.19.9.* [c] *Petr Kirſten.in Not.ad Matth.5.& 19.* [d] *Apud Euſeb.de Præparat.Evangelic.lib.9.cap.28.*

id eſt *Habasbith* aut *Habasbia* & *Habasſia* & *Abiſſi*, ut ſubinde in Avicennæ (a) Latinis; cui tamen אלחבשת ſcribitur, quemadmodum etiam Abulfedæ Geographo Arabi præſtantiſſimo, Eutychio Patriarchæ Alexandrino, veterum aliis; qualis item vocabuli ſcriptio habetur in locis aliquot utriusque federis (b), ubi Æthiopiæ aut Æthiopum mentio. Et Geographo (c) Nubienſi אלחבשת exaratur. Is Abulfedæ vocatur (ut obiter illud adnotetur, quoniam de nomine nondum doctis conſtitit) אלאידרישי *Alidriſius*, & אלשריף אלאודרישי *Elsberiph Elidriſi* & אלאדרישי *Eladriſi* ſeu *Nobilis Idriſius*. Beniamino Tudelenſi (d) dicitur אלחבש *Albabas*, quam collocat בארץ כוש *in terra Æthiopia*. Adeoque pars eſt Æthiopiæ amplioris, Æthiopia pſa interim dicta, ut Anglia non raro Britannia, provinciæ aliæ ſimiliter. Hinc pro *μέση αἰθιοπία* apud Ptolemæum (e), verſio Latina ex Hiſpanica, quæ ex Arabica traducta eſt, habet *Terra alabas media*. Ab Arabum Habaſſenis, quos ex Uranii Arabicis memorat Stephanus (f) originem horum ducit Joſephus Scaliger (g). Et quæ Scriptores alii ea de re editi habent, ſatis ſunt obvia. Ante annos autem ſexaginta aut circiter, id eſt Hegiræ 991 (ſeu Chriſti 1583) libellus eſt de eis conſcriptus (h) ab Arabe & vetuſtatis gentis hujus & dignitatis ſtudioſiſſimo, cui nomen eſt מחמד בן עבדאלבאקי אלנגרי אלמכי *Mahumed Ben Abdalbachi* Negareni, Mecanus. Titulus eſt rythmicus אלטראז אלמנקוש פי מחאשן אלחבוש id eſt, ſi rectè intelligo, *Tabula* ſeu effigies *variegata de Habaſſenorum Præſtantia*. Sed & indiſcriminatim in hoc opere ſcribitur nunc per ש nunc per ש. Origo nominis petitur, ut gentis Æthiopum paſſim, à Cusho (i)

 Cha-

(a) *Canon. lib. 1. Fen. 2. Doct. 2. cap. 10. tit. de locis habitabilibus calidis. & lib. 3. Fen. 1. cap. 6.* (b) *Geneſ. 2. 13. Pſalm. 67. 34. Num. 12. 1. Act. Apoſt. 8. 27. &c.* (c) *Clim. 1. part. 4. & 5.* (d) *In Itinerario pag. 114.* (e) *Quadripartit. lib. 2.* (f) *In Ἀβασηνοί.* (g) *Emend. Temp. 7. pag. 638.* (h) *Ms. in Bibliotheca publica Oxonienſi inter libros à Guil. Cant. Archiep. donatos, num. 765.* (i) *Geneſ. 10. 6.*

Chami filio (ſed nepos heic ei ex Canaan perperàm fit) חבש *Habas* item dicto, unde in poſteros nomen transmiſſum. Pro Deductionis hujus autore citatur Gelalaldin Aziotenſis in libro רפע שאן אלחבשאן dicto, id eſt, *Eminentia* ſeu *Amplitudo rerum Habaſſenorum.* Alii item Scriptores ea de re illuſtres veteresque afferuntur. Unde item docetur, Principes Habaſſenorum cunctos titulo אלנגאשי *Negasbi* à ſeculis priſcis non aliter atque Romanorum Imperatores Cæſaris nuncupari. לקב לכל מלך inquit, תו אלחבשה כקישר למן מלך אלרום וכשרי למן מלך אלפרש וחאקאן למן מלך אלתרך ואלמראר בה *Cognomen hoc fuit Regibus cunctis Habaſſenorum; ut Cæſar Regi Romanorum, Coſroes Perſarum, & Chagan Turcarum & Principibus, qui in eum rebelles ſunt.* Et diſputatur ibi, utrum Habaſſena ſeu Æthiopica, an Arabica vocis fuerit origo. Certè palam eſt ex Evangeliis aliisque utriusque federis libris Æthiopicis, vocem נגוש *Neguib* Regem ſignificare, uti & verba cognata *regnum, reginam, regnare.* De aliis Regum illorum titulis Scriptores ſunt obvii. Et nos de eis plura alibi (a). Et in libello ex Æthiopum lingua verſo (b) de eorum Regibus, traditur nomen *Neguib* tunc primum dari Regi, quando coronâ inſignitur. Narrat autem Arabs hic ex ſcriptis veterum tempore Mahumedis, id eſt, anno Hegiræ quinto (qui eſt Chriſti 627) Negashium ſeu Regem Habaſſenorum fuiſſe אצחמה *Atsbamam* dictum; ita tamen, ut perquam variam nominis ſcriptionem, quam & exhibet ipſe, reperire fateatur. Nam & ſcribi ait ואצחחא *Watshabe* aliasque. Et certe nemo non videt, qui elementa noverit Arabica, nomen hoc ex perquam exiguo ſcriptionis diſcrimine tranſire potuiſſe in ואצגג ſeu אצגג *Azguag* quod in Regum Æthiopum ſucceſſione, libello de eis ex Æthiopico (c) verſo, locum ſane tenet Atzhamæ huic ſatis debitum. Hic autem, inquit Abdalbachides, אשלם עלי ידי געפר אבן טאלב פי זמנה צל אללה עליה

(a) *Tit. Honor. lib. 1. cap. 6. §. 1.* (b) *Romæ 1552.* (c) *Romæ 1552.*

עליה ושלם *Muſulmanus fiebat per Giafar Ben Abitalib tempore Propheta glorioſa memoria.* Scilicet Chriſtianum eum, adeoque & gentem Habaſſenorum, antè fuiſſe ex eodem liquet autore. Jam verò poſtquam Giafar ille egregius Mahumedis ſectator & diſcipulus, qui cum profugis aliis in Habasſiam ſeu Æthiopiam hanc veniſſet, cum Atzhama de religione tum Paganorum tum Chriſtianorum & Mahumedanorum diſceptationem inierat, haud ægrè effectum eſt, ut is de Mahumediſmo amplexando, maximè quoniam in eo tantum Chriſti & Nomini & Naturæ honorem tribui didicerat, conſilium iniret. Unde etiam literas, quibus presſiùs invitaretur à Mahumede ipſo (anno proximo ſeu Hegiræ ſexto, id eſt Chriſti 628) accepit, quibus titulus eſt בעשם אללה אלרחמן אלרחים מן מחמר רשול אללה אלי אלנגאשי וצחמה מלך אלחבשה *In nomine Dei miſericordis miſerantis, A Mahumede Apoſtolo Dei ad Negaſhium Atzhamam Regem Habaſſenorum.* Internuntius erat Ibn Omar cum comitatu inſigni: Teſtari ſe in illis ait Mahumedes Jeſum Chriſtum eſſe רוח אללה וכלמתה *ſpiritum Dei & verbum ejus; ſe verò eſſe* רשול אללה *Apoſtolum Dei* ejusque diſciplinam aſſe amplexandam; quæ doctrinæ Alcoranicæ ſunt omninò conſona. Simulac autem acceperat Atzhama Mahumedis epiſtolam וצעה עלי עינה ונזל ען שרירה פגלש עלי אלארץ וקראה *poſuit eam ob oculos ſuos, & è lecto deſcendens ſedit ſuper terram eamque legit*, & libentisſimè ſtatim à Giafare Muſulmanus factus ad Mahumedem ſcribit, eum Apoſtolum & Prophetam Dei humilitèr agnoſcens. Literarum ejus titulus eſt בשם אללה אלרחמן אלרחים אלי רשול אללה צל אללה עליה ושלם מן אלנגאשי אצחמא בן אבגר שלאם עליך יא רשול אללהמן אללה *In nomine Dei miſericordis miſerantis ad Apoſtolum Dei, glorioſa memoria, à Negaſhio Atzhama Ben Abagar ſalutem. O Apoſtole Dei qui à Deo miſſus es &c.* Has ad Mahumedem retulit Giafar, quem juſſu regio comitati ſunt ſexaginta ex Habaſſenorum primoribus una cum ארוחא *Aricha* filio Negashii, qui itidem Muſulmani facti

Digitized by Google

facti, uti & Habaſſenorum ad Regis exemplum plerique, ſi non univerſi. Ad hunc quidem modum Principes vicinos in Diſciplinam ſuam invitaſſe atque recepiſſe non paucos Mahumedem ſcimus ex Saracenica hiſtoria. Sed Habaſſenorum Regis, quantum ad hanc rem, nullibi puto in editis mentio. Cujus tamen ideo major quidem ratio habenda, quoniam is primus erat Regum, qui aut à Mahumede ſic invitati ſuut, aut in ejus Religionem tranſierunt, ſi fides Abdalbachidi noſtro; cujus verba ſunt ex veteribus, quorum habet copiam,

והו אול מלך ארשל אליה רשול אללה צלי אללה
עליה ושלם בכתאב ידעוה פיה אלי אלאשלאם והו אול
מן אשלם מן אלמלוך כמא פי אלמואהב אלדיניה

Hic primus erat Rex, quem literis in Diſciplinam ſuam invitavit Dei Apoſtolus glorioſæ memoria, uti & primus Regum, qui ab eo eam acceperunt. Mortuum eſſe ait Scriptor hic Negashium hunc anno Hegiræ nono ſeu Chriſti 631. Quamvis igitur centeſimo aut circiter ante eum anno, id eſt ſub Juſtiniano, Axumitæ adeoque Habaſſeni Chriſto nomina dederant, (quod ſuprà tangitur) Mahumediſmi tamen hic interventus ejus modi eſt, ut etiam inde forſan Chriſtianiſmus eorum pòſt utcunque redivivus, mores Mahumedanorum aliquot reliquias (ut ferè Mozarabum Chriſtianiſmus in Hiſpania) adeoque liberrimum inter eos, qui hieratici generis non fuere, Divortiorum jus retineret. Quamplurima ſunt in opere Arabico antè citato de Habasſenis ſeu Æthiopibus alia ſcitu Hiſtorico dignisſima, atque, uti ipſa quæ jam inde narrantur, ab eis quæ Zago Zabo Æthiops aliique de gente illa tradiderunt perquam diverſa. Certè Ben Abdalbachi hic, utpote Mecanus, tum adeo vicinus erat, tum veterum complurium, quos nominat autoritate ita inſtructus, ut fidem præ aliis mereri videatur..

CAP. XXVII.

. Tria, *velut* Principia *ſeu epochæ, à quibus ſimul & à Summario Superioris capitis Quintuplici,* Mores & Sententiæ *variatim in Chriſtianiſmum circa* Divortia *defluxerint.* Judaiſmi *ea in re* Retentio *inter Chriſtianos primitiva.* Paganiſmus *cui in eadem aſſue-*

Digitized by Google

Aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani. Verſiones *illuſtriores aliaq; aliquot vocis* Πορνείας (*quæ* Fornicatio *plerunque vertitur*) *in* Evangelica *de Divortiis* Exceptione.

QUod attinet ad diverſimodè Receptas admiſſasve, ex varia tum Judaicæ tum Evangelicæ diſciplinæ interpretatione, præter eam, quæ Noachidarum Paganicique juris erat, de Divortio ſententias in Chriſtianiſmo eorum, qui Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ ſeu Græcæ & Latinæ nominibus venire ſolent (nam ex ſuperioris Capitis inſtituto illuc deventum eſt). Eæ viſuntur aut in illorum Uſu ac Moribus atque in Legibus ac Conſtitutionibus principalibus & Supremarum Poteſtatum circa Divortia harumque explicationibus, aut in Eccleſiaſticorum, uti vocantur, Canonibus ac Theologorum & Juris Pontificii conſultorum Opinionibus. Neque enim in Diſquiſitionibus hujusmodi confundi aut commiſceri hæc debent, quemadmodum nimiò ſolent. Receptas enim Rerumpublicarum Chriſtianarum, quæ reverà Eccleſiæ ſunt, ſententias ex genere tantùm dignoſcimus priore. Singularium autem hominum aut conventuum inter ſe multifariàm diſſidentium hieraticorum commenta tentamentaque ſolùm habemus ex genere poſteriore, quoties ſcilicet hoc non fuerit priori planè conſonum. Ut verò quæ in utroque reperiuntur, ritè ſatis, ſed compendiariò, introſpiciantur perpendanturque, præter Quintuplex ſuperioris capitis ſummarium, Tria inſuper veluti Prævia ceu Principia quædam aut Termini atque Epochæ, à quibus reliqua in Chriſtianiſmo circa Divortia variatim defluxerint, præmittenda ſunt, præcognoſcenda paucisque explicanda. Primum eſt, Judaiſmi ſeu diſciplinæ circa Legalia Judaica, adeoque Divortia, in Chriſtianiſmo primitivo Retentio ac Uſus. Secundum, Mores Legesque Paganicæ, ſeu juxta Ebræos, Noachidarum quibus ſive in Divortiis ſive aliis citra mortem Matrimonii ſolutionibus aſſueti fuerant in Paganiſmo, ii qui tunc ex Gentibus Chriſto nomina dederant. Tertium, Verſiones illuſtriores aliæque aliquot in Chriſtianiſmo vocis πορνείας in Evangelica Divortii cauſæ interpretatione, quæ vulgo *Fornicatio* vertitur, ejusque ibi intelligendæ modi varii. Retentam adeoque in Uſu

Digitized by Google

Uſu habitam Judaicam ſeu Moſaicam circa Legalia diſciplinam Chriſtianis ex Judæis univerſis atque ex Gentibus ſaltem aliquot, etiam diù pòſt Chriſti aſcenſum palam eſt ex Actis (a) Apoſtolorum. Quod etiam in Scholis paſſim admittitur (b). Eam ſanè retinuiſſe manifeſtum eſt Chriſtianos illos ex Gentibus usque in annum ab aſcenſu decimumquintum ſeu ab incarnatione 49 aut circiter, id eſt usque in Synodum Apoſtolorum Hieroſolymitanam (c.) Qua tamen nec eis abolita ſunt Legalia illa. Sed res ita temperata eſt, ut eorum pauca quædam (ut de idolothytis, fornicatione, ſuffocato, ſangvine) tantùm obſervatu dein manerent neceſſaria. Ex Judæis autem Chriſtianos etiam ad Excidium Templi ſeu per annos ampliùs à Synodo illa viginti idem feciſſe recipitur. Atque id ſanè erat ἔθεσι τοῖς πατρῴοις περιπατεῖν *in moribus avitis ambulare* & ζηλωτὰς τοῦ νόμου ὑπάρχειν *Zelotas eſſe legis*, quæ leguntur de his in ſacro ſermone (d). Atque advertantur heic inprimis Epiſtolæ ad Ebræos, Jacobi, & Petri prima. In Legalibus his & Ritualia fuere ſeu Ceremonialia, & Moralia & Judicialia, ut vulgo fit diſtinctio. Quæ primi generis ſunt, mortua revera fuere, poſtquam lex Evangelica cœpit promulgari, utcunque mortifera diu poſtea neutiquam haberentur; ut loqvuntur in Scholis. Scilicet eorum, quæ Chriſti adventui fuere prævia ſeu typica vis tum deſiit. Et cum Templi Excidio nec anteà prorſus evanuit ſacrificiorum inter Chriſtianos ex Judæis uſus. Sed verò etiam per ſecula aliquot ſequentia non pauci ex Chriſtianis ejuſmodi, ut maximè Nazaræi (e), tam Ritualia quam reliqua Judaica, quantum extra Templum fieri potuit, diligentèr obſervabant. Cum autem generis ſecundi ſeu Moralium nunquam ceſſaverit obligatio univerſis parilis, neque in eis habeatur Divortii lex Moſaica, ſed planè in genere Tertio, ſeu Judicialibus, certè quisquis Judicialibus illis alios præter ipſos Judæos, quibus ſingularitèr data ſunt, obligari

(a) *Cap. 21, 20. 15, 1.* (b) *Thom. Aquin. 1. ſecundæ quæſt. 103. art. 4. Scot. ad 4. ſent. diſt. 3. quæſt. 4, &c, & vide Franciſc. Suarez. de legibus lib. 9. cap. 10.* (c) *Act, 15. 24.* (d) *Act. 21. & videſis libellum de Jur. Civili Judæorum cap. 21. pag. 100.* (e) *Epiphan. hæreſ. 29. &c,*

gari nolit (a), is ut nec Moſaicam de Divortio legem ad alios attinere putet neceſſum eſt. Atque ſi non legem ipſam, ſanè nec ejusdem interpretationem aut Explicationem Evangelicam, quà legis ipſius Judicialis tantùm eſt explicatio, aut aliter atque per eam ſive ad Morale quid, ſive ad prima Conjugii & naturalia principia univerſum genus humanum pariter ſpectantia nos retrahi, pro vario hominum captu atque hac in re diſciplina, decernatur. Quod autem ad ex Judæis Chriſtianos primitivos attinet, poſt exciſam urbem templumque, adeoque penitus ac præcisè ſublatam illam Judæorum Rempublicam, etiam Judicialium obligationem aliàs Reipublicæ illi ſingularem ceſſaſſe à Viris doctiſſimis admitti video. Sed interim fingatur, Chriſto nomina, ut quidem oportuit, Judæos ſic primitùs dediſſe, ut Reſpublica ſeu Eccleſia eorum, quam Synagogam vocitamus, Chriſtiana tota, ſaltem cum aliis pars ea, penes quam rerum ibi tunc ſumma erat, facta tunc fuiſſet, nec everſa; nonne & Judicialia Civitati tunc illi Dei ab eoque inſtitutæ etiam in Chriſtianiſmo illo eis remanſiſſent, adeoque eorum interpretatio Evangelica? Neque enim per Chriſtianiſmum ſuum minui exiſtimavit Paulus Synedrii magni (b) in eum, etiam in cauſa Religionis cultûsque, poteſtatem judiciariam, cui libenter juxta inſtituta in Judicialibus Moſaica ſubjecit. Utcunque verò dubitandum non eſt, quin Chriſtiani ex Judæis primitivi non pauci, præter Nazaræos, uti etiam ex Gentibus aliquot, Judicialibus Judaiſmi etiam poſt Templi Excidium in vitæ, qua fieri potuit, inſtiruendæ ratione, uterentur; partim ex eo, quod de Judicialium ejusmodi juſtitia, utcunque non diutiùs obligantium, utpote à Numine Reipublicæ illi olim præſcriptorum, neutiquam dubitarent. Inde toties apud ſcriptores profanos illius ſeculi Judæi & Chriſtiani nomina confuſa & velut eadem habita. Et conſulas, quæ aliam in rem de Judaiſmi ejusmodi retentione obitèr optime monuit vir maximus Claudius Salmaſius in ſpecimine illo ſingulari ac egregiò medelæ febricitantibus ſubinde nimiùm & caligantibus in ſacri ſermonis explicatione myſta-

(a) *Præter Theologos obvios vide Hugonem Grot. de Jure Belli & Pacis lib.1. cap.1. §.16. &c.* (b) *Act. 23.*

myſtarum ingeniis, ex literis humanioribus, liberaque ac felici per eas ſacraſque ſimul disquiſitione adhibendæ. Epiſtolam (a) de Coma dico; quale item eſt eximium illud alterum De Uſuris. Certè ſunt aliqua, eaque non ita pauca in Chriſtianiſmo, nec levis momenti, quæ perperam hactenus intelligi ſolita lucem in ſe claram & genuinam, qua planè carent, reciperent, & inſanæ nephelococcygiarum ſubſtructiones inde natæ planè corruerent, ſi uſus & retentio, qualem diximus, primitiva ritè & ingenuè ediſceretur perpenderetur que. Qua de re etiã aliàs fuſiusque, ſi Deus volet. Hæc verò cum ſe ita habuerint, ſequitur, ut quicquid juris de Divortiis antè Judaici ſive ex Hilleliana ſive ex Sammæana diſciplina à Chriſto ſive correctum fuerit ſive confirmatum, id in Chriſtianiſmo eorum, qui ex Judæis erant primitivi ſeculi manſiſſe exiſtimemus. Et quicquid eis illicitum hac in re non habebatur, etiam Chriſtianis ex Gentilibus licitum pro perſvaſionum diſcrimine habitum eſſe, non eſt quod dubitemus. Quod ad Secundum heic attinet ſeu Mores Legesque, circa Divortia aliasque Matrimonii citra mortem ſolutiones, Paganicas quibus aſſueti fuerant in Paganiſmo ſuo Gentiles in Chriſtianiſmum recepti; veterum hac in re Græcorum mores legesque, earumque in Romano Imperio, cui diù ante Evangelii promulgationem ſuberat Græcia univerſa, reliquiæ ab eis, quæ Romanorum erant, haud ferè omninò diſſonæ fuere. Saltem non Athenienſium, quibus iſtorum hac in re non pauci aut imitatores fuere aut ſatis concordes. Nempè tam Uxori quam Viro fas erat matrimonium ſolvere, hunc ἀποπομπῇ ſeu *dimisſione*, illam ἀπολείψει ſeu *derelictione*, ſed non ſine libello repudii, qui etiam apud Archontem ſeu Magiſtratum ſupremum erat inſinuandus. De his conſtat apud Plutarchum (b), Andocidem (c), Julium Pollucem (d), alios. *Divortii* voci apud Græcos reſpondet χωρισμὸς, & eo disjungi eſt χωρισθῆναι (e) Etiã ex Indorũ veterum diſciplina adnotat Achmetes filius Seirim (f), Ἐὰν ἴδῃ τὶς

ἐπὶ

(a) *Epiſtola de Coma pag. 492. &c.* (b) *In Alcibiade.* (c) *Contra Alcibiadem.* (d) *Onomaſtic. 3. cap. 3. & videſis Samuel. Petit. ad leg. Atticas pag. 459. & Nos lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (e) *1. Corinth. 7. 10. &c.* (f) *Onirocritic. cap. 123. & vide cap. 138.*

ὅτι ἐχωρίσθη τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀποβαλεῖ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ſi quis per inſomnium ſibi viſus fuerit divortio ſeparari ab uxore ſua, Poteſtatem ſuam amittet. Ubi χωρισμοῦ ſeu divortii mos ut ſatis apud eos etiam receptus admittitur. Ratio redditur Ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς ἡ δύναμις καὶ ἐξουσία ἐστὶ *Uxor vis & poteſtas eſt viri.* An ἐξουσίας vox à Paulo (a) pro velamine in capite ſive uxoris ſive mulieris, quà virum cui ſubjicitur ſpectat, adeo à Viris doctis vexari ſolita, lucem aliquam hinc accipiat, viderint perſpicaciores. Certè ex Ægyptiorum & Perſarum Onirocriticis apud eundem autorem (b) legitur etiam illud alterum Apoſtoli (c) dictum huc ſpectans κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ *Caput mulieris vir.* Et non pauca ſane de Chriſtianiſmo (d) expresſim interſerta habet autor ille, vetuſtiorum intereà de inſomniis diſciplinam exhibens. Sed varios fuiſſe mores in repudiorum Divortiorumque jure decernendo pro populorum ſeculorumque diſcrimine, uti pariter rebus in aliis, dubitari nequit (*). Et ſi credas Baſilio Epiſcopo Seleucienſi (e), apud Iconienſes, Lycaoniæ populum, Sponſa Sponſalibus renuntians, vivicomburio plectebatur. Ita enim refert ille de S. Thecla Thamyridis Sponſa & Pauli Apoſtoli diſcipula. Sed fides penes eum ſit. Plerunque autem in Chriſtianiſmi initiis ita per orbem Romanum adeoque tum apud Græcos tum alios imperio Cæſariano ſubditos Gentiles (f), invaluere Romani mores legesque, ut ſi ſatis videamus, quinam mores fuerint ac leges circa hanc rem tunc Romanæ, pariter ſatis cognoverimus, qualibus in Paganiſmo asſueti fuiſſent, qui ex Gentilibus in Chriſtianiſmum tunc tranſiere. Ut Coemtione, Uſu ac Confarreatione (quod ſuprà (g) oſtendimus) contrahi ſolebant tunc apud Romanos matrimonia, ita Divortio id eſt tum Diffarreatione, tum ſimplici (ſive ex conſenſu mutuo, ſive certis quibusdam verbis, ut Ciceroni (h) etiam vocantur, divertendi ac perpetuam conſtituendi diviſionē ſeu diſſen-

(a) *1. Cor. 11. 10. vide præ aliis Claud. Salmaſium ſub finem Epiſtolæ de Coma.* (b) *Cap. 127.* (c) *1. Cor. 11. 3.* (d) *Cap. 11. 12. 150. &c.* (*) *Videſis P. Ærod. Rerum Judicat. lib. 4. tit. 17.* (e) *De vita S. Theclæ lib. 1.* (f) *Vide Novell. 21. de Armeniis.* (g) *Lib. 2. cap. 21.* (h) *De Oratore lib. 1.*

ſionem animo alterutrinque ſive prolatis ſive libello ſcriptis) Societatis nuptialis renuntiatione ſolvebantur, uti & Captivitate ſeu aliâ contingente Servitute utrius conjugum. *Diffarreatio genus erat ſacrificii* (ita Sextus Pompeius) *quo inter virum & uxorem fiebat diſſolutio. Dicta diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito.* Peragebatur, ut contrarius actus, proculdubio à Pontificibus, quemadmodum Confarreatio de qua jam antè dictum eſt. Verba certa illa ſeu ſolennia ac legitima fuere, ubi ſponſalium vinculo renuntiabatur CONDITIONE TUA NON UTAR, ubi vinculo Nuptiarum; TUAS RES TIBI HABETO, item TUAS RES TIBI AGITO. Græci dicebant ΤΑ ΣΕΑΥΤΗΣ ΠΡΑΤΤΕ, & ΤΑ ΣΕΑΥΤΟΥ ΠΡΑΤΤΕ; item *γύναι πράττε τὰ σὰ Uxor, res tuas age*. ἀνὴρ, πράττε τὰ σὰ *Vir, res tuas age*, ut ex veteri Paganiſmo habent eorum Juriſconſulti (a). Et de Romana Formula Cajus (b), alii non pauci. Claves item uxoribus ademtæ ſymbolum erat divortii frequens, uti & tabularum nuptialium diſruptio. Et libello item ſive tradito ſive per libertum ut plerunque aliumve miſſo res tranſigebatur, qui etiam in acta (c) referri ſolitus. Traditur quidem per ſecula compluria annos, ut alii, quingentos, juxta alios ſexcentos, nullum reperiri apud Romanos divortium, quod ante (d) meminimus. Sed & alii (e) intervallum illud faciunt trecentorum & triginta annorum. Verùm palàm eſt ante Chriſti natales ſatis fuiſſe apud eos frequens & pro legitimo habitum divortium; idque ex legibus XII Tabularum, ſi fides Virorum doctorum emendationi (f) Philippicæ ſecundæ Ciceronis. Et de ſeculi frequentia uti etiam de libero hac in re jure, teſtis eſt ſatis luculentus Plutarchus (g), ubi de Papiriæ Pauli Æmylii uxoris agit divortio, & de eo qui ab amicis correptus, quod uxorem dimiſerat

(a) *Synopſis Baſilic. lib. 29. Theod. Balſamon in Canon Apoſt. 48.* (b) *L. 2. D. tit. de Divortiis.* (c) *Videſis Petr. Fabrum ſemeſtr. 2. cap. 23. & Lipſ. in Tacit. Annal. 5. num. 6. Et in Senec. de Benef. lib. 3. cap. 16. num. 100.* (d) *Cap. 19. & vide Cujac. Obſervat. 1. cap. 39.* (e) *Plutarch. ad finem Romuli & in Numa.* (f) *Vide Franciſc. Hotoman. Obſervat. lib. 13. c. 10. & Sigon. de Antiquo Jure civium lib. 1. c. 9.* (g) *In vita P. Æmylii & in Quæſt. Rom.*

Digitized by Google

ſerat omnino præſtantiſſimam, prolato calceo reſpondit, *nonne ornatus eſt hic, nonne novitius. Nec tamen quis veſtrum ſcit, ubinam pedem meum urgeat.* Conſonum eſt illud de Pompeia Cæſaris uxore repudiata etiam ob ſuſpicionem, ſaltem pro viri arbitratu libero. Solennis item formulæ ut receptiſſimæ ſpecimen habetur apud Plautum (a), ubi Alcmena Jovi, velut Amphitryoni conjugi,

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas
Juben' mi ire comites?

alibique & apud illorum temporum alios. Quibus adde quod de Auguſto Suetonius (b), *Divortiis modum impoſuit.* Sine modo antè erant in uſu. Modum is addidit, quod ſumunt Viri doctiſſimi de legis Juliæ capite, quo nullum divortium ratum fore cautum eſt (c), niſi ſeptem civibus puberibus præter libertum mariti pro teſtibus adhibitis. Prætermittimus heic quæ de repudiisi à Tiberio aliiſque Principum ſubinde, ſed non tam ex jure quam vi imperii miſſis occurrunt apud hiſtoricos (d). Hoc interim inprimis eſt animadvertendum, utcunque fuerit jus ipſum divertendi adeo liberum nec cauſarum repagulis aliquibus coercitum, nihilominus velut infame habitum divortium temerè (e) factum, aut antequam amicorum conſilia etiam & ſacrificia Deæ Viriplacæ, cujus fanum in Palatio erat, tanquam quotidianæ ac domeſticæ pacis cuſtodi, ſeriò adhiberentur, Teſtis eſt Valerius Maximus (f), qui ſub Tiberio, id eſt ſub Chriſto in terris agente, ſcripſit & illuſtre exemplum reliquit L. Antonii, qui ab Valerio Maximo & C. Junio Bruto Bubulco Cenſoribus, anno ab Urbe Condita DCXLVI ſeu ante Chriſtum centum ampliùs annis, eum ſenatu moverunt adituque exiſtimarunt curiæ indignum, *quòd, quam virginem in matrimonium duxerat, repudiaſſet nullo amico in conſilium adhibito.* Et Valerius ipſe heic, cum proximè ante de eorum pœna, qui ad ſenectutum cœlibes pervenerant, egiſſet, *At hoc crimen*, inquit, ita ſcilicet uxorem repudiandi, *neſcio an ſuperiore majus. Illo namq; conju-*

(a) *Amphitryone Act. 3. ſcen. 2.* (b) *Cap. 34.* (c) *Paulus l. 9. ff. de Divortiis.* (d) *Sueton. in Tiberio cap. 11. in Calig. cap. 36. & vide Petr. Fab. ſemeſtr. lib. 2. cap. 23.* (e) *Vide Jac. Ravard. in* Com. de Diverſ. *Reg. Juris l. 48.* (f) *Lib. 2. cap. 1. §. 4. & 6, & cap. 9. §. 2.*

Digitized by Google

conjugalia, ſacra ſpreta tantùm, hoc etiam injurioſè tractata ſunt. Optimò ergo judicio cenſores indignum eum aditu Curiæ exiſtimaverunt. Ex hujus unici judicio difficile non eſt conjectari, quid de Divortiis apud cordatiores in animo tunc haberetur, utcunque eorum jus ſatis liberum; quemadmodum & apud nos & nullibi ferè non facultas jusque ampliſſimum cuique patrimonii diſſipandi, in ſervitutem ſe prodigendi, alia ejusmodi faciendi, quæ temerè facta infamiam ſimùl & contumeliam meritò contrahunt; aliàs, ut reliqua in vitæ humanæ ſocietate ſatis laudata, ſaltem non vituperata, nedum in vitio habita. Sicut autem ante & ſub Chriſti in terris tempora, ita pòſt in Paganiſmo Divortiorum uſus obvius, qui heic maximè advertendus. Perquam idonei ſunt Apoſtolis coævi teſtes Seneca, Juvenalis, Martialis. Nullam repudio erubeſcere ait Seneca (a) & fœminas *exire matrimonii causâ, nubere Repudii.* Et Juvenalis, exemplo Bibulæ & Sertorii reliquos ſeculi ſui perſtringit, jus interim admiſſum palàm edocens.

Cur (b) *deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?*
Si verum excutias, facies, non uxor amatur;
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet,
Fiant obſcuri dentes, oculique minores,
COLLIGE SARCINULAS *dicet libertus &* EXI
Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris; EXI
OCYUS ET PROPERA. *Sicco venit altera naſo.*

Martialis item de Uxoris heic, ut Juvenalis de Mariti jure uſitato, ad Proculeiam (c)

Menſe novo Jani veterem Proculeia maritum
Deſeris atque jubes RES SIBI HABERE SUAS.

Et mire hallucinantur Viri alioquin doctiſſimi (d) qui Plutarchum exiſtimant tradere Domitianum, ſub quo vixit Martialis, primum permiſiſſe divortium. Id ſane totidem verbis dicit Plutarchus (e); ſed manifeſtum eſt de Flaminicæ divortio ſolùm eum loqui, quæ

(a) *De Beneficiis lib. 3. cap. 16.* (b) *Satyr. 6.* (c) *Lib. 10. Epig. 41.* (d) *Dionyſ. Gothofred. ad tit. ff. & C. de Repudiis.* (e) *In Quæſt. Romanis.*

Digitized by Google

quæ ex jure ſingulari, divortio (a) ſeparari ſine Principis indultu nequiret. Magnam Divortiorum in Paganiſmo frequentiam ſeculis inſequentibus teſtatur Tertullianus (qui ſub annum à Chriſto ducenteſimum floruit) ubi *Repudium*, inquit (b), *jam & votum eſt, quaſi matrimonii fructus.* Atque adſtipulantur Cajus, Paulus (c), alii in Paganiſmo Jurisconſulti quorum ſententiæ & diſciplina in Chriſtianiſmum etiam pòſt recepta, ut capite videre eſt proximo. Et qui plura velit de liberrimo illo Paganiſmi Romani circa Divortia jure; conſulat Carolum Sigonium (d), Joannem Roſſinum (e), Petrum Fabrum (f), Franciſcum Hotomanum (g), Barnabam Briſſonium (h), alios ſatis obvios, qui pleno illud demenſum horreo exhibent. Quod denique ad Tertium heic ſpectat ſeu Verſiones illuſtriores aliasque aliquot Chriſtianas vocis Πορνείας in Evangelica de Divortiis exceptione (i) usque intelligendæ modos varios; Verſionum ejus Genus eſt duplex. Alterum, quo ſumitur πορνεία pro voce planè Synonyma τῇ μοιχείᾳ ſeu *Adulterio*, quà ſignantiùs peccatum illud (ut ſolum per illicitum coitum conjugii violatio eſt) à reliquis diſcriminatur; quaſi Chriſtus ipſe dixiſſet *παρεκτὸς λόγου μοιχείας extra cauſam adulterii.* Alterum, quo *Fornicatio* aliterve redditur, id eſt, velut non Synonymum τῇ μοιχείᾳ ſed quid aliud ſignificans ſeu quod aliud atque amplius ſignificare potuerit. Prioris generis verſio erat in Evangeliis Chriſtianiſmi Primitivi Latinis. Id conſtat ex Tertulliano, apud (k) quem redditur illud Græcum, *præter cauſam adulterii*, & *præter ex cauſa adulterii*, & *præter cauſam mæchiæ* (l). Nec ſane diſſonæ ſunt verſiones Arabicæ aut Æthiopicæ, in quibus ut ante oſtenditur, nomen, quod πορνείαν vertit, non minus aut aliter *adulterium* ſignificat, quam verbum ibi uſitatum pro eo, quod eſt *μοιχᾶσθαι, adulterari*; idq; utrobiq; apud Matthæum.

 Nec

(a) *Feſtus verb.* Flameum. (b) *Apologetic. cap. 6.* (c) *D. tit. de Divortiis.* (d) *De Jure antiq. Rom. lib. 1. cap. 9.* (e) *Antiq. Rom. lib. 5. cap. 38.* (f) *Semeſtrium 2. cap. 23.* (g) *Obſervat. lib. 13. cap. 10.* (h) *Ad leg. Juliam de Adulteriis & in Formularum lib. 8.* (i) *Matth. 5. 32. & 19. 9.* (k) *Adverſ. Marcionem lib. 4. cap. 34.* (l) *Lib. de Pudicitia cap. 16.*

Digitized by Google

Nec ſane in poſteriore ejus loco ſeu Capite decimo nono diſcrepat Syra. Certè in prioris Matthæi loci verſione Lutheri Germanica pro Adulterio & conjugii ex coitu illicito violatione planè ſumitur. Es ſey denn umb Ehebruch / der macht daß ſie die Ehe bricht / ſeu *extra cauſam adulterii* ſeu *conjugii violationis*, *facit ipſam adulterium committere* ſeu *conjugium violare.* Cui conſonæ ſunt planè eo in loco verſiones Danica, Bohemica, Polonica; etiam Hibernica & Cambrobritannica. Nimirum nomen quo *πορνεία* in harum ſingulis redditur à verbo fit eodem, quod pro *μοιχᾶσθαι* ſeu *adulterium committere* ſubſtituitur. Ita etiam hoc in loco Sancti Marmochini (a) Italica, *Eccetto che per cauſa de lo adulterio.* Verſio autem Anglicana ſub ipſis Reformationis initiis facta (b), priore in loco habet Whoſoever put away his wife [except it be for whoredome] cauſeth her to play the whore/ and whoſoever marrieth her that is devorſed / is an whoremonger. Poſteriori verè except it be for advowtry ꝛc. committeth advowtry/ and whoever marrieth her which is devorſed/doth commit advowtry. Tametſi voces, quibus *πορνεία* & *μοιχᾶσθαι* heic redduntur, diſcrepant ab eis, quæ locus habet prior, in eandem tamen utrobique recidunt ſententiam. Et planè adulterium & Fornicatio ſeu *πορνεία* pro Synonymis heic ſumuntur; uti etiam in Gallica veteri (c) annis abhinc ampliùs trecentis adornata *tut cil que leront leur femmes hors pur acheſon de Fornication il la fait eſtre fornicaire. Ceſtadire, il li fet fere fornication. Et cil que prent femme qui eſt en tiel maniere lesſiee, fet advoutire*; ut loco in priori; & poſteriori, *fors pur fornication & prendra autre fera advoutire*; ubi ut in priori fornicationi adulterium eſt Synonymum. Generis Poſterioris verſio eſt vulgata vetus Hieronymo tribui ſolita. *Excepta Fornicationis cauſa*, & *niſi ob fornicationem &c. mœchatur* & *adulterat*; juxta quam etiam Syrus in priori Matthæi loco, uti item Ebraica Matthæi in altero לולי על־אודות תזנות *niſi ob cauſam fornicationis*, in altero לולי בעבור הזנות *niſi ob fornicationem*, adhibito verbo נאף pro *μοιχᾶσθαι* ſeu *adulterium committere.* Vulgatæ utrobique ſequa-

(a) *Venetiis* 1538. (b) *Londini* 1539. (c) *Ms. in Bibliothec. Cottoniana.*

quaces ſunt veteres aliquot inde ſumtæ; ut Anglo-Saxonica cui loco priore habetur, & ſecundo *niſi cauſâ fornicationis*, eo quod *contra fas concumbere* ſignificat, pro *adulterium committere* ſeu *mœchari*, ibi uſurpato. Sic Wicleſius priori in loco out taken cauſe of fornication makith her to do lecherie/ and he that weddith the forſaken wiſe doth avowtrie; & in ſecundo ----- but for fornication/and weddith another/doth lecherie/and he that weddith the forſaken wife doth lecherie. Fornicationis nomen ſcilicet in exceptione retinet, dum diverſa ex idiomate Anglico pro *mœchari* ſubſtituit. Neque diſcrepat loco in alterutro à Vulgata Beza, adeoque nec Gallica ex illius verſio, quæ pro πορνεία *paillardiſe* habet, uti & Cantabrica *paillardicarem*, nec Hiſpanica aut Italica Chriſtianis Reformatis receptæ, quibus *Fornicatione* & *Fornication* in exceptione legitur, dum in reliquis heic *adulterii* nomen ſingulæ hæ retinent. Neque aliter Belgica cui τῇ πορνείᾳ hoererije *fornicatio*, τῷ *adulterare* ſeu *mœchari* overſpel doen utrobique reſpondet. Angli autem noſtri in verſione illa, quæ publicè legi ſolita eſt ſub Henrici octavi tempora poſteriora, Edwardum ſextum, & Elizabethæ Reginæ priora habent loco priore --- except it be for fornication/ cauſeth her to break matrimony. and whoſoever marrieth her &c. commiteth advowtry/ quemadmodum & poſteriori; excepto quod wedlock pro matrimony ibi ſubſtituitur. E Græcis facta in Titulo dicitur. Sed mirum eſt ita variari etiam τοῦ μοιχᾶσθαι eodem ipſo in loco ſignificationem. Omnem enim violationem conjugii moechiam eſſe nemo dixerit, utcunque ſatis diſcriminatur πορνεία per Fornicationis nomen ab adulterio & violatione conjugii [qualis item eſt Lutheri phraſis] loco in utroque. In ea autem quæ ſub Elizabetha Regina ab Epiſcopis novata eſt, Fornicationis nomine in exceptione retento, μοιχᾶσθαι ſemper to committ adulterie vertitur; cui omninò concors eſt ea, quæ denuò ornata eſt ſub Jacobo Rege ſeu poſtremò recognità. Atqui in ea quæ antè ex Bezæ verſione Anglica facta eſt & Hutterianis inſerta, priori in loco fornication pro πορνεία, poſteriori whoredome uſurpatur. Sed ſatis eſt illi hoc undiquaque conſonum juxta Anglorum in veteri ſedere uſum, dum id quod eſt ibi πορνεύειν & πορνεία vertunt. Eorum etiam nonnulli qui priori in

loco

Digitized by Google

loco Adulterium aliudve pro illo, velut nec omninò à *πορνείᾳ* diverſum, heic ſubſtituunt; in poſteriori verbotenus ſaltem ita diſtinguunt, ut aliud pro *πορνεία*, pro *adulterio* ſeu *μοιχεία* aliud inſerant. Sic Lutherus cui exceptio ibi eſt es ſey denn umb der Hurerey willen *niſi ob fornicationem*; eâdem quæ ſuprà notatur ex eo pro adulterio ſeu conjugii violatione voce ſtatim uſurpatâ. Atque paritèr ſane variant heic verſiones Danica, Bohemica, Polonica, etiam & Hibernica & Combrobritannica, uti & Italica illa Sancti Marmochini. Alii *niſi ob ſtupri cauſam* & *niſi ob ſtuprum* maluêre, ut Eraſmus & Delænus Henrici octavi Biblioſcopus. Jam verò dum adeo diverſas vocis *πορνείας* in exceptione Evangelica interpretationes ſic intuemur, manifeſtum fit alias atque alias etiam ſecundum diverſitatem illam ſententias circa Divortiorum jus apud eos, qui inde diſputant, oriri. Qui ipſum adulterium, id eſt Conjugii per illicitum coitum violationem voce ea ibi, nec aliud omninò intelligunt, citra adulterium divortium admitti proculdubio negarunt negabuntque. Qui ea notione adferri volunt velut exemplum non ſimplicem cauſam, etiam alias ob cauſas non leviores divortia ritè fieri definiant neceſſe eſt. Et demùm qui fornicationis ſeu *πορνείας* ibi nomine reliqua peccata juxta ea, quæ Capite oſtenduntur vigeſimo tertio, venire exiſtimant, etiam ob ea divertendi jus pariter obtinere concedent. Prioris ſententiæ apud veteres Tertullianum fuiſſe (a), Chryſoſtomum (b), aliosque non paucos liquet; & ſecundæ Origenem (c) ejusque ſequaces. De Tertia autem, quæſtionem fuiſſe ſcrupuloſiſſimam in ſeculis primitivis palam eſt ex Auguſtino (d), qui & latebroſiſſimam appellat & in Retractationibus in eam propendet, quam & ante amplexatus eſt. Verba ejus inferiùs dabimus. Etiam Beda noſtras, ad Matthæi locum hac de re priorem, *Non heic intelligitur*, inquit, *tantùm Fornicatio in Stupro, quod in alienis viris aut fæminis committitur, ſed omnis concupiſcentia vel avaritia vel idololatria, quæ hominem faciunt à lege Dei aberrare. Si igitur*

uxor

(a) *Adverſ. Marc. lib. 4. cap. 34.* (b) *Homil. 17. in Matth.* (c) *Homil. 7. in Matth. & videſis Hugon. Grot. in Matth. 5. 32.* (d) *Retract. lib. 1. cap. 19. & vide lib. 1. de ſermone Domini in monte.*

Digitized by Google

uxor hujusmodi aliquid hominem cogat, qui talem dimittit, causâ fornicationis dimittit, non tantùm illius ſed & ſua. Illius, quia fornicatur, ſua, ne fornicet. Et diſtinctio illa huc attinet (a), Fornicationem tripliciter intelligi; Propriè, quæ Carnis eſt, ut ſtuprum ſeu adulterium ipſum; Communiter, quæ eſt infidelitatis, ut idololatrarum & apoſtatarum; Et Commiſſivè, atque ita actus cujuscunque peccati eſt Fornicatio. Unde etiam Divortium fit triplex. Sed de hiſce plura in ſequentibus; ubi de Vinculi Conjugalis tum ſolutione juxta alios; tum nexu juxta alios indiſſolubili.

(a) *Nic. Gorran. in Matth. 5.*

CAP. XXVIII.

Morum *ac* Usûs *Chriſtianiſmi Primitivi circa* Divortia *Reliquiæ, ac* Conſtitutionum *de eisdem* Cæſarianarum *à* Chriſtianiſmo *primùm in* Imperium Romanum *ſub* Conſtantino, *recepto, usq; in ſeculum* Juſtinianæum, *ſeu annos à Chriſto nato amplius* quingentos ſexaginta *Hiſtoria. Adeoq; per intervallum illud,* Juris *heic* Cæſarei *vetuſtioris, facies quaſi integra.*

DE Moribus ac Uſu Chriſtianorum Legibusque & Sanctionibus ſummarum apud eos Poteſtatum circa Divortia, proximè eſt agendum. Quantum ad Mores ac Uſum, duo ſunt ſpectanda intervalla. Alterum quod ipſa Chriſtianiſmi initia ſeu promulgationem atque Chriſtiana Conſtantini Auguſti tempora ſeu Chriſtianiſmum in Imperium Romanum primò receptum intercedit, id eſt quod ſub annum ab incarnatione 320 finitur. Alterum quod deinceps ſequitur. Quod ad primum attinet, Chriſtianorum tunc inſtitutum fuiſſe, Adulteriis ut peccatorum genere graviſſimo eſſe abſtinendum, non ſolum è ſacra Scriptura, verum etiam tum è patribus, tum è Paganis (a) ſatis dignoſcitur. Sacramento ſe obſtringere ſolebant, inquit Plinius, *ne furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent &c.* Atque hujusmodi non dubito

(a) *Plin. Epiſt. lib. 10.*

bito fuiſſe συνθήκας κρύβδην πρὸς ἀλλήλους *pacta* ſeu *conventa clancularia invicem* à Chriſtianis fieri ſolita, quæ eis objiciebat Celſus (a); utcunque interdum ex latina vocis συνθήκας per *conventus* (quod æquivocum eſt) verſione pro *Synodis* ſeu *Congregationibus* perperam ſumantur (b). Neque alia ſanè Chriſtianorum Primitivorum vitæ inter ſe formula ac regimen erat, præter illud, in quod pro vario loci, temporis, perſonarum diſcrimine alitèr atque alitèr, ſed interim piè conventum eſt, nec inſtitutis Evangelicis adverſum. Per interſum autem, quod diximus, primum non ſatis ex moribus uſuque ediſcitur, quomodo Evangelica Apoſtolicaque (c) de Divortiis ac Repudiis, diſciplina intellecta ſit, ſive ubi fideles utrique, ſive hic, ſive illa infidelis fuerit. Pauciſſima ſunt, quæ huc ſpectant, exempla. Notiſſimum eſt illud, quod narrat Juſtinus (d) de Uxore Chriſtiana, quæ etiam pietatis causâ marito tum infideli tum flagitioſiſſimo, qui abſceſſerat, τὸ λεγόμενον παρ' ὑμῖν ῥεπούδιον δοῦσα ἐχωρίσθη *dedit id quod apud vos* (ad Senatum Romanum ſcribit) *Repudium nuncupatur, adeoque Divortium fecit.* Evenit ſub annum Chriſti 150. Idem quantum video fecit S. Thecla, ſequioris ſexus protomartyr, dicta Thamyridis in Iconio ſponſa & Pauli Apoſtoli diſcipula. Nuptias noluit, viri aliàs clariſſimi, ſed Chriſtianiſmum ipſumque Paulum acerbiùs deteſtantis ſponſalibus renuntiavit, quibus ſcilicet ipſum inerat matrimonii vinculum. Sed hujus hiſtoriolæ fides penes autores ſit, maximè Baſilium Seleucienſem Epiſcopum (e), qui vitam ejus ſcripſit. Quin verò & Epiphanius de ea expreſſim (f) διαλύεται γάμον *diſſolvit matrimonium.* Et de actis ejus videſis quæ diſputant Docti (g). Qualeſnam autem hoc intervallo haberentur ſententiæ, partim capitis proxime præcedentis calce indicatur, & mox in ſequentibus ampliùs oſtenditur, ubi etiam, quales & tunc & in ſecundo intervallo Canones ſeu regulæ Eccleſiaſticorum huc ſpectantes ſententiæque reperiantur, breviter aperitur. Sed tametſi Mores Uſumque inter-

(a) *Origen. adverſ. Celſ. lib. 1.* (b) *Paganin. Gaudent. in addend. ad lib. de Chriſt. Vita ante Conſtantin. cap. 1.* (c) *1. Corinth. 7. 10. &c.* (d) *Apolog. pro Chriſtianis 1.* (e) *De vita Theclæ lib. 1.* (f) *Hæreſ. 78. num. 16* (g) *Baron. Tom. 1. anno Chr. 47. num. 2.*

Digitized by Google

intervalli primi non adeo expreſſim hac de re comperimus, de iis nihilominus non eſt difficile conjectari ex legibus ſanctionibusque eadem de re Principalibus, ſeu Cæſareis intervallo in ſecundo, poſtquam ſcilicet Chriſtianiſmus in Imperium Romanum eſt receptus, ſatis. Manipulus eſt ſcriptorum Chriſtianorum, qui præcedunt, ſatis exiguus, eorumque pauci Divortia tangunt. Sed dubitari nequit, quin Conſtantinus Cæſar Chriſtianisſimus atque ſucceſſores ejus tum generi hieratico haud parum plerunque addicti, tum inſtitutorum Evangelicorum Apoſtolicorumque ſtudioſi, quâ nempè juxta doctrinam ſimul & uſum anteriorum temporum edoceri poſſent, id ſanciendo de Divortiis ſtabilirent & ſervarent, quod ab Epiſcoporum reliquorumque primas tenentium myſtarum ubilibet cœtu aut pleriſque eorum pro legitimo atque orthodoxo haberetur. Quæ quidem ratio non ſolùm ad Conſtantini atque inſequentia tempora, ſed pariter ad antecedentia ſpectat. Nam quod tot tunc ſuffragiis, ſaltem ultroneo permiſſu myſtarum ſeu Theologorum (quorum paucisſimi ſunt, qui ſcripta reliquère) Chriſtianorumque inolevit, & pro legitimo eſt promulgatum, vix eſt ut dubites, idem ipſum etiam antè vim ſaltem plerunque in moribus uſuque obtinuiſſe. Tetigère hanc rem, qui de Chriſtianorum vita ante Conſtantinum ſcripſere (a). Sed tantùm tetigere. Jam verò ſimulac ferme Chriſtianiſmus in Imperium Romanum receptus eſt, id eſt ſexennio aut circiter poſt Synodum Nicenam primam, ſeu anno Chriſti 331. Baſſo & Ablavio Conſulibus, liberius quod, ut ante oſtenditur, uſurpatum eſt divertendi jus pro alterutrius conjugum ſive libitu ſive qualicunque cauſæ obtentu à Conſtantino coercitum eſt. Nec viro ſine certis eiſque gravioribus ac Tribus tantum cauſis, nec uxori, licet non omninò eiſdem, divertere tunc impunè licuit. Pœnâ ſcilicet utrinque præſcriptâ, ſed non adjecto expresſim, nexum matrimonialem manere, ſi contraveniret alteruter. Quaſi & tunc & ante, Mores & Uſus circa Divortia (pro alterutrius conjugum libitu) liberrimus Paganiſmi etiam in Chriſtianiſmo obtinuiſſet hoc tantùm addito temperamento, ut non ſine vitii ſeu flagitii cauſa ſeu obtentu divortium alterutri permitteretur. Sed utrique ſimul ſeu ex mutuo conſenſu libertas priſtina in legibus manebat; utcunque

Fff 2 pro

(a) *Paganin. Gaudent. cap. 63.*

Digitized by Google

pro perſuaſionis diverſitate, cujus in eorum, qui intervalli primi ſunt, hac de re ſcriptis veſtigia perpauca ſuperſunt (atque ipſi perpauci ſunt tunc ſcriptores) aliter atque aliter ante Conſtantinum divortia Chriſtianis exercita, admiſſa, negata, non eſt quod ambigamus. Conſtantini autem hac de re Conſtitutio hujusmodi eſt (a).

IMP. CONSTANTINUS A. AD ABLAVIUM P.F.P.

Placet, mulieri non licere propter ſuas pravas cupiditates marito repudium mittere exquiſitâ causâ, velut ebrioſo, aut aleatori, aut mulierculario; Nec vero maritis, per quaſcunq; occaſiones uxores ſuas dimittere. Sed in Repudio mittendo à fœmina, hac ſola crimina inquiri, ſi HOMICIDAM vel MEDICAMENTARIUM vel SEPULCHRORUM DISSOLUTOREM (b) *maritum ſuum eſſe probaverit, ut ita demum laudata omnem ſuam dotem recipiat. Nam ſi prater hac Tria crimina repudium marito miſerit, oportet eam usq; ad aciculam* (c) *capitis in domo mariti deponere, & pro tam magna ſui confidentia in inſulam deportari. In maſculis etiam ſi repudium mittant, hac Tria crimina inquiri conveniet, ſi MOECHAM, vel MEDICAMENTARIAM vel CONCILIATRICEM repudiare voluerit. Nam ſi ab his criminibus liberam ejecerit* (d), *omnem dotem reſtituere debet & aliam non ducere. Quod ſi fecerit, priori conjugi facultas dabitur ejus domum invadere & omnem dotem poſterioris uxoris ad ſemetipſam transferre pro injuria ſibi illata.* Dat. III. Non. Maji, Baſſo & Ablavio COSS.

Vetus ibi interpres, *levi objectione matrimonium ſolvi prohibetur.* Quaſi non ſolum pœnam circa dotem conjuges, atque uxor etiam relegationis, ac maritus aliam non ducendi, ſubirent, verùm & ipſum extra Tria hæc crimina Divortium irritum fuiſſet. Acceſſit jam, ut criminibus hiſce ſive vir ſive uxor convinceretur (ut item interpres ille) id eſt, causâ coram judice cognitâ priùs damnaretur. Adeoque nunc primùm Divortii alterutrius ſine conſenſu mutuo cauſa ad Forum neceſſario ſic ſpectavit, quæ divertentium arbitrio antè

(a) *Cod. Theodoſ. lib. 3. tit. 16.* (b) *Ms. violatorem,* (d) *Ms. Aciculam.* (d) *Ms. ejecerit aliquis.*

Digitized by Google

antè ex Jure Cæſareo, (modo ritus alii teſteſque ſolennes adhiberentur) fiebat. Ita igitur nunc *exceptâ fornicationis cauſa* in Evangelio, & quod reliqvum eſt, in Apoſtolo contra divortium intellectum eſt, ut complures ejuſdem cauſæ legitimæ primo admitterentur. Quæ tamen in Homicidium, Veneficium, & Sepulchrorum violationem in viro, Adulterium, Veneficium & Lenocinium in uxore ſanctione hac contrahebantur. Nec ſane ex lege ante in Paganiſmo recepta impunè retinebat vir adulteram deprehenſam. *Qui non ſtatim dimittet et reum lenocinii poſtulari placuit*, ut expreſſim (a) Paulus. Atque ad Conſtantianiam hanc de divortiis legem puto ſpectat illud Palladæ (b), Poetæ quaſi coætani

Οὐ δύναμαι δ' ἀλόχου τῆς Ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν
Εἴργει χάρτης γὰρ καὶ νόμος Αὐσόνιος.

Non poſſum ab uxore Andromache divertere, probibent enim Tabula ſeu *edictum & lex Romana*, ante quam latam, uxorem moleſtam & contentioſam liberiùs potueram dimittere. Nec prætereundum heic eſt, dum Conſtantinus ad Præfectum Prætorio Ablavium hanc ſcripſit miſitque ſanctionem pro lege in futurum obſervanda, palàm eſſe, Patres Nicænorum 318 pleroſque in vivis fuiſſe eique in rebus Chriſtianiſmi à conſiliis; etiam & hieraticum genus (quod Clerum vocitamus) apud eum ita gratiâ ſub id tempus polluiſſe, ut Epiſcoporum judicio, idque forenſi ac fermè ſoli, cauſas undiquaque omnimodas permiſerit (c). Imo, ſi conjectari, neque ex ratione adeo levi, fas ſit, eodem forſan anno dieque, eodemque animi conſilio, quo illam de Divortiorum modo etiam & alteram de Epiſcopali, quale diximus, Judicio, promulgavit. Extat hæc ad calcem Codicis Theodoſiani. Caret quidem Conſulibus, ſed ut prior tum III Nonis Maji tribuitur, tum Ablavio, id eſt, eidem Præfecto Prætorio datur, licet Baronius (d) anno collocet 314. Summa hujus ex ipſis ejuſdem verbis eſt; *Omnes cauſæ, quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuò ſtabilitatis jure fir-*

 man-

(a) *Sentent. recept. lib. 2. tit 26. & l. 29. D. ad leg. Jul de Adult.*
(b) *Antholog. lib. 2. cap. 10. Epig. 5.* (c) *Euſeb. de Vita Conſtantini lib. 4. cap. 27.* (d) *Tom. 3. ann. 314. num. 38.*

mantur, nec licet ulterius retractare(a) *negotium, quod Epiſcoporum ſententia deciderit.* Rejicitur Conſtantiniana hæc de Epiſcopali judicio in Codicibus notæ optimæ Theodoſianis impreſſis, velut extravagans cum duabus aliis, in extremum libri decimiſexti, adjecto in fronte, *Hic titulus* [ſcilicet *de Epiſcopali Judicio*] *deerrabat à corpore Theodoſiano!* Et partim habetur ad calcem Synodi Valentinianæ tertiæ, & nuper eam in Appendice codicis Theodoſii ſeorſim edidit Jacobus Sirmondus. Sed è codice meo Ms, qui Guilielmi Monachi Malmesburienſis erat, liquet, tam hanc quam reliquas ibi binas ad titulum libri decimiſexti ſecundum, qui *de Epiſcopis, Eccleſiis & Clericis* eſt, attinere ſparſimque ibi interſertas. Certe & diù ante tempus legis illius de Divortiis latæ & ante Synodum Nicænam adeo Epiſcopali judicio etiam indulſerat Conſtantinus, ut conſtituerit (*) *Judicem* [qualemcunque] *pro ſua ſollicitudine obſervare debere, ut, ſi ad Epiſcopale judicium provocaretur, ſilentium accommodaretur.* Sic ille Licinio & Criſpo Cæſare Conſulibus, id eſt, anno Chriſti 318. Hæc quidem de Epiſcopali judicio ſatis imprudenter conceſſa, poſteà meritò ſunt immutata (b). Sed ideò obiter adnotavimus, ut inde conſtet, non ſolùm imperatoriâ autoritate ſanctionem illam de Divortiis, adeoque quotquot in ea ut neceſſaria admittenda ſunt, viguiſſe, verum etiam ſententiæ illius ævi Epiſcopali ſeu hieraticæ, quæ ſaltem obtinuit, fuiſſe non diſſonum. Quiſquamne eà de re potuerit dubitare, qui quanto erga Epiſcopos ſanctionis autor indulſu (de quo plura item apud Euſebium in ejus vita habes] idque in rebus univerſis tam profanis quam ſacris definiendis ſe gereret, ex hiſce obſervaverit. Neque interim Epiſcopale judicium ſanctionibus principalibus ab eo promulgatis contrarium omninò permiſſum eſſe, eſt exiſtimandum, ubi nec ipſe princeps priùs abrogaret. Summatim traditur hæc lex in Papiani (c) reſponſis, ubi interim

(a) *Ms.* retractari, *uti item, ubi partim recitatur ad calcem Concilii Valentini 3. anni 855. & integra in Appendice Cod. Theodoſ. à Sirmondo edit. Pariſiis 1631.* (*) *Append. Cod. Theodoſ. ab Jac. Sirmondo edit. 17.* (b) *L. 23. C. Theod. lib. 16. tit. 2. & vide Novell. Valentiniani tit. 12. & C. Juſt. de Epiſcopali audientia l. 2. 7. 8. & 13.* (c) *Tit. 23.*

Digitized by Google

terim velut ex ea,quæ ante recepta eſt,necdum ex hac mutata, expreſſim admittitur *Conſenſu partis utriusque repudium dari & matrimonium poſſe diſſolvi.* Laxavit autem aliquantulum ſexennio poſt, quod ſic de Divortiis contraxerat Conſtantinus (a),ita ut uxor in militiam profecti mariti, quæ poſt interventum annorum quatuor nullum ſoſpitatis ejus potuerit habere indicium, matrimonium ſolvere poſſet, nuptiasque inire alias. Prior illa Conſtantiniana velut firmata eſt ab Honorio, Theodoſio minori & Conſtantio Auguſtis (b), Euſtaſio & Agricola Conſulibus, ſeu anno Chriſti 421, qui Theodoſii illius eſt 14. Deportatæ item uxori, qui contra diverterat, negatur ab his jus poſtliminii uti & ſecundi viri copula. Nec ſanè, ſi contra fas non diverteret,antè quinquennium à repudii die nubendi recepit poteſtatem. *Tunc enim videbitur* [ſic illi] *ſui magis viri id execratione, quam alieni appetitione feciſſe.* Atque uxori ejus, qui Conſtantiniana aliam ducendi facultatem non habet, ſeu, cui perpetuò cœlibatu inſolentis divortii pœna ſuſtinenda eſt, poſt anni metas nuptiarum poteſtas eſt conceſſa. Exemplum item hoc in ſeculo habemus Fabiolæ, quæ laus Chriſtianorum & miraculum gentilium dicitur, à viro omnimodis vitiis cumulatiſſimo adeoque adultero divertentis & ſecundum ſortitæ matrimonium, ut refertur apud Hieronymum (c), cui tamen ſecundæ ejus nuptiæ non ita placent. Atque hujusmodi jus Cæſareum circa divortia à Chriſtianiſmi in Imperio Romano initiis usque ad Theodoſii minoris annum 17. id eſt, per annos à Conſtantiniana lege de Divortiis prima centum & decem (in quibus floruere Athanaſii, Baſilii, Gregorii, Chryſoſtomi, Epiphanii, Theodoreti, Cyrilli, Lactantii, Hilarii, Ambroſii, Auguſtini, quod advertendum eſt) ita obtinuit, ut ei nec omninò per intervallum illud abrogatum eſſe à Cæſaribus comperiamus, nec quid ultra adjectum. Tunc autem, id eſt, anno Chriſti 439 à Theodoſio, & Valentiniano tertio, quantum video, etiam Conſtantiniana illa & Honoriana abrogata eſt, jusque, quod ante eas obtinuerat, divertendi liberius planè reſtitutum. Ita enim in eorum Novellis (*):

IMP.

(a) *L. 7. C. tit. de Repudiis an. Chriſti 337.* (b) *C. Theodoſ. lib. 3. tit. 16. l. 2.* (c) *Epiſt. 30. ad Oceanum ſen. Epitaph. Fabiolæ; videſis Petr. Tholoſan. ſyntag. Juris univerſi lib. 9. cap. 16. §. 6.* (*) *Tit. 17.*

IMP. THEOD. ET VALENT. A. A. FLORENTIO P. F. P.

Conſenſu licita matrimonia poſſe contrahi, contracta non niſi miſſo repudio diſſolvi, præcipimus. Solutionem enim matrimonii (a) *difficiliorem debere eſſe, favor imperat liberorum. Sed in Repudio* (b) *culpaque divortii perquirenda, durum eſt legum veterum moderamen excedere. Ideo Conſtitutionibus abrogatis, quæ nunc maritum, nunc mulierem matrimonio ſoluto præcipiunt pœnis graviſſimis coerceri* (c), *hac conſtitutione Repudia* (d), *culpas, culparumque coercitiones ad veteres leges reſponſaque prudentum revocari cenſemus, Florenti parens chariſſime atque amantiſſime. Illuſtris itaque atque magnifica autoritas tua, quæ providentiſſima conſtituta ſunt, edictis propoſitis publicare* (e) *præcipiat. Dat. VI. Id. Jul. Conſtp. Theodoſio A. XVII. & Feſto* (f) *V. C. COSS.*

Sic illi. Sed abrogatio hæc proculdubiò compluribus admodum diſplicuit, utpote quæ Paganiſmi in divortiis libertatem reducere, aut omnimodum ob crimen culpamve ea fieri permittere viſa eſt. Nihilominùs per decennium inſequens duravit hæc conſtitutio. Nova autem tum, id eſt, Chriſti 449, ſeu Protogene & Auctore Conſulibus, ab eiſdem Auguſtis ita introducta eſt de Divortiis lex, ut retentis quidem binis, quæ in ſuperioris ſuæ fronte ſunt ipſis pericopis, matrimonii diſſolvendi cauſæ intra limites, ſed laxiores multò quam quæ Conſtantiniani fuerant, expreſſiùs coercerentur. *Cauſas* (g) inquiunt, *repudii hac ſaluberrima lege apertiùs deſignamus. Sicut enim ſine juſta cauſa diſſolvi matrimonia juſto limite prohibemus, ita adverſa neceſſitate preſſum vel preſſam, quamvis infauſto, attamen neceſſario auxilio cupimus liberari.* Dein uxori permittitur tantum repudio uti, *ſi maritum ſuum Adulterum, Homicidam, Veneficum*, vel certè *contra noſtrum imperium aliquid molientem, vel falſitatis crimine condemnatum invenerit, ſi ſepulchrorum diſſolutorem, ſi ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem, ſi latronem vel latronum ſuſceptorem, vel abactorem aut plagiarium, vel ad contemtum ſui domuſve ſuæ ipſa inſpiciente, cum impudicis*

(a) *Ms. Matrimonii.* (b) *Ms Repudio mittendo.* (c) *Ms. Cohercere.*
(d) *Ms. Repudia culparumque cohercitiones.* (e) *Ms. publicari.*
(f) *Ms. Fauſto.* (g) *L. 8. C. Juſt. tit. de Repudiis.*

Digitized by Google

dicis mulieribus (quod maximè etiam caſtas exaſperat) cœtum ineuntem, ſi ſua vita veneno, aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantem, ſi ſe verberibus (quæ ingenuis aliena ſunt) afficientem probaverit. De Marito item. *Vir quoq; pari fine claudetur, nec licebit ei ſine cauſis apertius deſignatis propriam repudiare jugalem. Nec ullo modo expellat, niſi Adulteram, vel Veneficam, aut Homicidam, aut plagiariam, aut ſepulchrorum diſſolutricem, aut ex ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum, ſe ignorante vel nolente, convivia appetentem, aut ipſo invito ſine juſta & probabili cauſa foris ſcilicet pernoctantem, vel circenſibus vel theatralibus ludis vel arenarum ſpectaculis in ipſis locis, in quibus hæc adſolent celebrari, ſe prohibente, gaudentem: vel ſibi veneno, vel gladio aut alio ſimili modo inſidiatricem, vel contra noſtrum imperium aliquid machinantibus conſciam, ſeu falſitatis ſe crimini immiſcentem invenerit, aut manus audaces ſibi probaverit ingerentem. Tunc enim neceſſariò ei diſcedendi permittimus facultatem & cauſas diſſidii legibus comprobare.* Si mulier contra veniret, puniebatur dotis & antenuptialis donationis amiſſione, nec intra quinquennium denuò nubendi habuit poteſtatem. *Quod ſi præter hæc nupſerit* (ſic Auguſti illi) *erit ipſa quidem infamis; connubium verò illud nolumus nuncupari.* Aliter & dotem & donationem ante nuptias lucro habuit, denuoque nubendi poteſtatem; ſed non ante annum elapſum, ne quis de prole dubitaret. Vir, qui aliter uxori renuntiare voluerit, dotem redhibebat & ante nuptias donationem amittebat. Sin verò juxta hos limites, utranque ſibi habebat, liberamque alteram ſtatim ducendi facultatem. De probationibus tunc adjectis nonnullis & de lucro damnove poſt repudium, *Pactiones ſanè,* inquiunt, *ſi qua adverſus præſentia ſcita noſtra majeſtatis fuerint attentata, tanquam legibus contrarias nullam habere volumus firmitatem.* Hinc diu juxta Theodoſianam hanc, quæ & conſultiſſima dicitur Anaſtaſio, obtinuit jus Divortiorum Cæſareum. Quoniam autem dubium de repudio ex communi conjugum conſenſu citra cauſam aliquam Theodoſianam miſſo, dimiſſæque denuò nubendi intra quinquennium facultate, ortum eſt, ideo ut res in aperto fieret, Anaſtaſius Auguſtus anno pòſt quadrageſimo octavo ſeu Chriſti 497, legem tulit hanc (a), cum primis heic animadvertendam.

(a) *L. 9. C. Juſt. tit. de Repudiis.*

Digitized by Google

IMP. ANASTASIUS A. THEODORO PRÆF. PRÆT.

Si conſtante matrimonio communi conſenſu tam viri quam mulieris repudium ſit miſſum, quo nulla cauſa continetur, quæ conſultiſſimæ conſtitutioni divæ memoriæ Theodoſii & Valentiniani inſerta eſt, licebit mulieri non quinquennium expectare, ſed poſt annum ad ſecundas nuptias convolare. Dat. XV. Kal. Martii Anaſtaſio Aug. II. Conſ.

Ex hiſce palàm liquet, quale circa divortia jus Cæſareum, ſive ubi ex communi utriusque conjugum conſenſu, ſive ex alterutrius tantum voto id fieret, ante Juſtinianum haberetur, id eſt, per annos à Chriſtianiſmo in Imperium Romanum ſub Conſtantino recepto ducentos aut circitèr. Juſtinianus autem (ſeu Tribonianus reliquique tanti operis conditores) in Juris ſui corpus ea, quæ in veterum Paganiſmo obtinuere circa Divortia ex Cajo, Paulo, Ulpiano, Hermogeniano, id genus aliis retulit, ut videre eſt in Digeſtis (a). Unde ſcilicet de Divortij natura, veritate, formula, ſolennibus judicari volebat, & an falſum, ſeu ſimulatum aut imaginarium, an verum eſſet. Etiam & in Codicem ſuum (b) ſanctiones aliquot ea de re Imperatorum Paganorum, uti etiam Chriſtianorum aliquot jam memoratas. Conſtantini ſcilicet de militis, qui an ſuperſtes eſſet dubitabatur, uxore, Theodoſii illam de cauſa Divortii multiplici & Anaſtaſii de communi conſenſu. Neque enim habet ille aut Conſtantinianam illam de cauſa triplici, aut Honorianam, quam diximus, aut Theodoſianam, quæ Conſtantinianam illam (ni quidem fallor) & Honorianam abrogavit. Nec ſanè erat in codice ejus hiſce locus idoneus. Adeoque proximè ante eum Paganiſmi veteris mores circa divortia tribus illis ſanctionibus (Conſtantiniana de uxore militis, Theodoſianâ de cauſa multiplici, & Anaſtaſianâ) quatenus ea ex jure penderent Cæſareo, per orbem Romanorum Chriſtianum modo quo diximus, temperata fuerant. Juſtinianus autem in Imperii ſui initiis (c), cauſis Theodoſianis adjecit, *ſi maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos annos continuos computandos coire minimè propter naturalem imbe-*

(a) *Tit. de Divortiis & Repudiis ſeu lib. 24. tit. 2. l. 60. Vitricus. D. tit. de Donat. inter virum & uxorem &c.* (b) *Tit. de Repudiis ſeu lib. 5. tit. 17.* (c) *L. 10. C. tit. de Repudiis.*

becillitatem valeat. Hoc ſcilicet caſu poſſe uxorem vel ejus parentes ſine periculo dotis amittendæ repudium marito mittere, ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito ſervaretur. Spectat hæc lex ad annum ejus ſecundum ſeu Chriſti 528. Quo tempore idem etiam Imperator, *Si quis* (a) *eam, quam ſine dote uxorem acceperat, à conjugio ſuo repellere voluerit, non aliter ei hoc facere liceat, niſi talis culpa intercesſerit, quæ noſtris legibus condemnatur.* Mulcta facienti præſcribitur, uti & uxori indotatæ, qui aliter repudium viro miſerit. Et de indotatis legem ejusmodi primùm non ſemel jactat Juſtinianus (b) ſe adinveniſſe. Cauſis autem Divortii jam dictis adjecit etiam ille, *ſi fortè uxor ſua ope vel induſtria abortum fecerit, vel ita luxurioſa eſt, ut commune lavacrum cum viris libidinis cauſa habere audeat, vel dum eſt in matrimonio, alium ſibi maritum fieri conata fuerit.* Repudia autem eorum, qui ſui juris non fuerint, ut minorum, juxta & jura vetuſtiora, valere noluit. Atque ſic quidem ex Jure Codicis, divortia temperata, permiſſa. Accedunt non pauca de dotibus ac donationibus ante nuptias, plura quà ex divortio aliter atque aliter illæ ſe habent, uti item de rebus amotis, de judicis æſtimatione (c), utrum apud patrem an apud matrem matrimonio ſeparato filii morari ac nutriri debeant, aliis ejusmodi, quæ prætermittimus, ea ſolum heic, quæ ipſum divortiorum jus ſingulare, qua ex Jure Cæſareo liberè permiſſum, temperatum aut negatum eſt, indicent, ſectantes. Nec ſane Solutio matrimonii eodem jure negata eſt (*) ex divortio qualicunque, (modo juris ſolennibus non careret) ſed non impunè divertebat quis extra cauſas præſcriptas. Poſteà autem leges de Divortiis notavit Juſtinianus in Novellis ſeu Authenticis, ubi obſervandum eſt primo jus eorum ſeu matrimonii ipſius ſolvendi in Chriſtianiſmo, etiam velut ex ſe liberrimum tunc agnoſci, utcunque pœnis aliquot mulctisve (ut oſtenſum eſt) reſtrictum. *In rebus humanis* ad hanc rem inquit (d) *τὸ δεθὲν ἅπαν λυτὸν quicquid ligatur, ſolubile eſt.* Et dein, *diſtrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia; alia quidem*

(a) *Ibid. l.* 11. (b) *Novell.* 22. *cap.* 3. *&* 18. (c) *C. tit. Divortio facto apud quem &c. & vide Juſtinian. Auth. conſtit.* 117. *cap.* 8. (*) *Vide Scipion. Gentil. de Donat. Inter virum & uxorem lib.* 3. *cap.* 18.
(d) *Novell.* 22. *cap.* 3. *&c.*

Digitized by Google

conſentiente utraque parte, pro quibus nihil hic dicendum eſt, pactis cauſam, ſicut utrique placuerit, gubernantibus, alia verò per occaſionem rationabilem, quæ cum BONA GRATIA *vocatur, alia verò citra omnem cauſam, alia verò cum cauſâ rationabili.* De ſolutione matrimonii bonâ gratiâ, id eſt, ubi non ex animi impetu, aut contumelioſè aut culpæ causâ, ſed ἀνεὺ μέμψεως *ſine reprehenſione,* ut vel propter Sacerdotium, ſterilitatem, ſenectutem, valetudinem, militiam, aliasque cauſas, ob quas ſatis commodè retineri matrimonium non poſſet, mentio item alibi (*) habetur. Perſequitur autem dein Juſtinianus cauſas aliquot alias, ob quas impunè divortium fieret. Ut Caſtitatis ſeu monachiſmi, coeundi impotentiæ (cujus tempus jam triennium fit, quod erat ante, ut dictum eſt, biennium) Captivitatis quæ ſanè in Bonam Gratiam recidunt. Theodoſii minoris illam de multiplici cauſa firmat etiam Juſtinianus, Conſtantinianæ, de militis uxore, tempus ampliat (a), annum elabi debere ante uxoris bonâ gratiâ dimiſſæ ſecundas nuptias, ne confuſio ſequatur ſanguinis, ad exemplum Anaſtaſianæ, adjicit. Alia poſteà in Authenticis (b) aliis habet de Divortii cauſis multiplicibus Theodoſianis perſimilibus, fere eisdem, & utrique conjugum permiſſis; quæ Novellis continentur maxime 117, & 134 (c), & in Juliani Anteceſſoris Conſtit. 384 & ſequentibus. Ubi mutuo etiam ſolùm conſenſu ſeu κατὰ συναίνεσιν ea fieri prohibet, excepta cauſâ caſtitatis. Et *memoratas,* inquit (d), *omnes cauſas, quæ in præſenti noſtra lege continentur, ſolas ſufficere jubemus ad tranſactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas verè omnes vacare* (ἀργεῖν in Græco) *præcipimus: nullamque aliam cauſam citra eas, quæ nominatim inſerta ſunt huic legi, poſſe ſolvere legitimum matrimonium, ſive noſtris, ſive veteribus legibus continentur.* Julianus Anteceſſor (e), *nullam aliam cauſam poſſe matrimonium ſolvere.* Quaſi jam non pœna ſolùm, ſed indiſſolubilitas matrimonii citra cauſas illas introduceretur. Quinquennio item mulieri reæ in causâ repudii, nuptiis ſecundis abſtinendum voluit ille (f). Nec antè eas pro

(*) *L. 60. Vitricus D. de Donat. inter Virum & Uxorem.* (a) *Vide Julian. Anteceſſ. conſtit. 387.* (b) *Conſtit. 98. cap. 2.* (c) *Cap. 11.* (d) *Novel. 117. cap. 12. vid. item 127. cap. 4.* (e) *Conſtit. 388.* (f) *Novell. 22. cap. 15.*

pro legitimis haberi. Atqui etiam occurrit inter Novellas Juſtiniani unica (a), quæ planè illam de mutuo matrimonio non dirimendo reſcindit. Cui titulus ὥστε δύνασθαι κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι τὸν γάμον *ut conſenſu* [mutuo] *matrimonium ſolvi poſſit*; ſcilicet revocatur jus priſtinum ſeu vetus. Verba ſunt θεσπίζομεν ἐξεῖναι κατὰ τὸ παλαιὸν, τὰς ἐκ συναινέσεως διαλύσεις ἐπὶ τῶν γάμων ποιεῖσθαι *ſtatuimus, ut, prout olim juris fuit, matrimoniorum ſolutiones ex conſenſu fieri liceat.* Ratio rotunde redditur, εἰ γὰρ ἀμοιβαδὸν ἡ διάθεσις τοὺς γάμους συνίστησιν, εἰκότως ἐναντία γνώμη τούτους κατὰ συναίνεσιν διαλύει, τὴν ταύτην δηλούντων στελλομένων διαζυγίων, *Si namque mutua affectio matrimonia conficit, meritò diverſa voluntas eadem per conſenſum dirimit, modo hanc miſſi repudii libelli ſatis declarent.* Ceterùm hæc revera non eſt Juſtiniani, ſed Juſtini Auguſti, qui Juſtiniano nepos ei ſucceſſit, & in ipſis Imperii ſui initiis, ſeu ſub annum Chriſti 566. eam edidit. Id ſatis ex ejusdem corpore liquet. Sed manifeſtius fit apud Julianum Antecesſorem, ubi ſeorſim ut Juſtini traditur, quemadmodum etiam in Novellis Juſtino tribui ſolitis. Atque ad hunc modum ex Jure Cæſareo ſe habuere Divortia, etiam Chriſtiana ſeculo Juſtinianæo, de quo ad hanc rem pauca item obſervavit Paganinus Gaudentius (b); quibus præter ea, quæ obitèr apud Juriſconſultos Cæſareos aliosque ea de integra opera ſeu ad titulos Digeſtorum Codicisve conſcribentes occurrunt, videſis Sebaſtianum Monticolum in titulum Inſtitutorum de Patria poteſtate (c), & Franciſci de Amaya Obſervationes (d). Et de ſingulis annis, quibus editæ ſunt Juſtiniani jam dictæ Novellæ, conſulas, ſi placet, Antonium Contium in Canonibus Chronicis. Nam hujus rei ratio ſane adhibenda eſt ut in his, quæ memoravimus, ſic in ceteris, quod rectè monuit pridem Albericus Gentilis (e). Atque ex antè dictis liquet, quænam illæ leges moresq; fuerint, juxta quos antiquitus adeò libera fuiſſe Divortia

 non

(a) *Novell. 140. videſis Baron. Tom. 7. Ann. 566. num. 12. Scip. Gentil. de Donat. inter virum & uxorem lib. 3. cap. 18. & Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 6. cap. 4.* (b) *De Juſtinianæi ſeculi moribus cap. 17. &c.* (c) *§. Matrimonium.* (d) *Lib. 2. cap. 1.* (e) *De Repudiis lib. 6. cap. 4.*

non ſemel monuit Joannis Zonaras (a) monachus, Theologus & Juriſconſultus celeberrimus in Oriente ſub annum Chriſti 1090.

(a) *In Can. Apoſt. 5. & Can. 87. Synodi 6. in Trullo, & in Concil. Carthag. Can. 116.*

CAP. XXIX.

Jus Cæſareum, *quod poſt* Juſtiniani *ſeculum in Imperio* Romano, *maximè in* Oriente, *circa* Divortia *obtinuit, uſque in Tempora recentiora.*

UT ante Juſtinianum in Imperii Romani Chriſtianiſmo, conſtitutiones circa Divortia Conſtantini magni, Theodoſii minoris & Anaſtaſii, præter jus priſcum de mutuo conjugum conſenſu, juxta ante dicta, obtinebant, ita & ſub eum, eædem vim habuere quidem, ſed Novellis ejuſdem variatim, ut etiam oſtendimus, firmatæ, temperatæ, auctæque. Et divertendi jus ex mutuo conſenſu, quod is aboleverat, reſtitutum eſt à Juſtino nepote & ſucceſſore proximo. Sed verò diù ante Juſtinianum adeo inclinavit Romanum maximè in Occidente Imperium [irruentibus ſcilicet in Europam ferè univerſam occidentalem Gothis, Vandalis, Saxonibus, aliis Septentrionalium] ut provinciæ, quæ retroactis ſeculis orbis Romani partes fuerant, adeoq; legibus parebant Cæſareis, veluti Italia, Gallia, Hiſpania, Britannia, aliæ, jam ſuis ſubeſſent Regibus legibusque; de quibus ad hanc rem mox ſeorſim. Quod autem ad reliquias Imperii in Oriente ſpectat, adeo non reperiuntur ibi Conſtitutiones aliæ de Divortiis Cæſareæ per annos quaſi trecentos quadraginta, id eſt, uſque ad Leonem Philoſophum, qui ſub annum Chriſti 900 imperavit, ut vix dubitari queat, quin eædem ipſæ, quas ſub Juſtino obtinuiſſe oſtenſum eſt, etiam per id tempus vim per Orientem haberent, id eſt, Juſtinianææ Juſtini illâ de mutuo conſenſu laxatæ. Et Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Nomocanone (a) jus, quale diximus, de Divortiis ejusque cauſis variis Cæſareum

(a) *Tit. 13. cap. 4.*

reum oſtendens, τὸ δὲ κατὰ συναίνεσιν, inquit, πρὸς τὸ συμφωνούμενον λύειν τὸν γάμον, εἴρηται μὲν πρώην. ἀνῃρέθη δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης ριζ´ νεαρᾶς αὖθις καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου Βασιλέως. *Ex conſenſu verò per conventionem conjuges poſſe ſolvere matrimonium olim dictum eſt* [ſcilicet L.9.C.de Repudiis in conſtitutione Anaſtaſiana] *ſublatum eſt autem ab 117. Novella, & rurſum ab Juſtino Imperatore eſt renovatum.* Ita igitur ſe tunc habuit divortii Jus Cæſareum; id eſt ſub annum Chriſti 870, quo ſeculo floruit Patriarcha ille. De ſolutionis item matrimonii jure velut receptiſſima loquitur Theophilus Anteceſſor in Inſtitutorum paraphraſi (a). Is Leone Cæſare antiquior exiſtimatur. Sed Leo ille Juris Cæſarei corpus (b) Græcè novavit ex Digeſtis, Codice, Inſtitutis, Novellis Juſtinianæis, uti etiam è προχείρῳ νόμῳ à ſeipſo & Conſtantino fratre compoſito, atque illud τὰ Βασιλικὰ ſeu *Imperatoria* nuncupavit in libros ſexaginta tributum. In eo titulum inter alios habet (c), περὶ γάμου λύσεως καὶ τῶν τῆς λύσεως αἰτιῶν *de ſolutione matrimonii deque ſolutionis cauſis.* Sub hoc titulo eadem ipſa ſtatuuntur, quæ Juſtinianæa (d) fuere circa Divortia. Et numeratis, juxta illa, tam uxoris ab viro, quam hujus ab illa divertendi cauſis, ſatis quidem, ut ante liquet, multiplicibus, μηδενὶ δὲ τρόπῳ, inquit, παρὰ ταύτας τὰς εἰρημένας αἰτίας διαζύγιον γίνεσθαι, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν *nullo modo præter has indicatas cauſas Divortium fiat, vel ex conſenſu matrimonia ſolvantur*, quæ fermè verba ſunt Juſtiniani (e). Ad hæc autem Scholion adjicitur vetus de Novella illa Juſtini, qua, reſciſſa deceſſoris de mutuo ex conſenſu matrimonio non dirimendo conſtitutione, iterum permiſſum eſt, juxta morem anteriorem Divortium ex conſenſu liberè, ut antè eſt oſtenſum, fieri. Atque ἰστέον δὲ inquit, ὅτι εἰς τὰ Βασιλικὰ τοῦτο τὸ κεφάλαιον οὐ κεῖται. Οὐδὲ γὰρ πράττεται νῦν, ἀλλὰ ἀνῄρηται τὸ κατὰ συναίνεσιν λύειν τοὺς γάμους, *Scire autem oportet, caput hoc*, ſeu Novellam illam Juſtini, *in Baſilica non eſſe relatum. Nec enim modo in uſu eſt. Sed conſenſu matrimonia diſſolvendi mos eſt ſublatus.* Tan-

(a) *Tit. de Nuptiis.* (b) *Vide Cujac. lib. 6. Obſervat. 9. &c.*
(c) *Synopſ Baſilic. lib. 29.* (d) *Videſis I. Leunclav. Notatorum lib. 2. cap. 256.* (e) *Novell. 134. cap. 11.*

Tantundem notavit in Photii Nomocanonem Theodorus Balſamon (a) Patriarcha Antiochenus, ab interpretibus perperàm nimis intellectus. In Baſilica ait ille non relatam eſſe Novellam Juſtiniani 117, qua divortium ex conſenſu tollitur, ſed aliud caput Novellæ ejus 134, [quod verum eſt] *ἰσοδυναμοῦν τῇ ριζ. νεαρᾷ; ἡ νομοθεσία τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου δὲ νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ρμ. ἥτις οὐδὲ ὅλως ἐτέθη εἰς Βασιλικά æquivalens Novellæ 117. Sanctio Juſtini Imperatoris* [de qua expreſſim Photius heic dixerat] *eſt Juſtinianæa Novella 140, quæ non omninò poſita eſt in Baſilicis.* Interpres hic alter, *quod æquivalet 117. Imper. Juſtini Novellæ. Eſt autem Juſtiniani 140 Novella, quæ non eſt omninò ſita in Baſilicis*, alter, *quod cum Imperatoris Juſtiniani 117 legislatione idem valet. Eſt autem Novella Juſtiniani 140, quæ nullo modo in Baſilicis poſita eſt.* Atque in margine ad vocem *Juſtiniani 117.* notatur, *Non Juſtini ut Græcus*, & locum dein mendoſum eſſe adjicitur. In Græcis planè mendoſus non eſt; ſed in Latinis depravatiſſimus. Voluit enim Balſamon indicare non Juſtiniani ſed Juſtini eſſe Novellam de divortii ex conſenſu jure reſtituendo, [quod eſt veriſſimum] tametſi inter Juſtinianæas ſit poſita, nec illam in Baſilica receptam, adeoque poſt juris Cæſarei novationem illam Leoninam, deſiiſſe jus ejuſmodi divortiorum. Juſtinianæi atque Leonini juris, quod jam & deinceps per Orientem obtinuit, explicationes ab Juriſconſultis Græcis adjectas habes in Baſilicorum excerptis aliquot, à Gentiano Herveto olim Latinè editis (b), titulo *de Solutione Matrimonii.* Sed & ipſum Baſilicorum corpus brevi puto prodibit integrum, quod me hactenus vidiſſe non contigit. Leonis item, quem diximus, Auguſti Novellarum jure (c), furore alteri conjugum ſuperveniente ſolvere licuit matrimonium; ſi nempè uxor per triennium, vir per quinquennium malo hoc teneretur [quod pariter Nicephorus Botoniates (d) poſtea conſtituit] uti etiam, ubi uxor (e) abortum datâ operâ fecerat, aut marito ſuperſtite de ſecundis alium compellaverat nuptiis. Citatur inſuper Conſtantino Harmenopulo (f) Patricii celebris

(a) *Nomocan. Tit.13, cap.4.* (b) *Pariſ.1551.* (c) *Novell. Leonis 111. & 112.* (d) *Conſtit. Imperat. à Bonefidio edit.* (e) *Novell. Leonis 30. & 31.* (f) *Prochir. lib.4. tit.12.*

lebris apud Græcos Juriſconſulti (a) ſententia, idem licuiſſe, quoties pro virgine ductam vir deprehenderat antè vitiatam ; cui ſanè ſatis eſt conſona Leonis Novella (b) de Sponſa gravida. Per Orientis Imperium, Jus jam oſtenſum Cæſareum, Juſtinianæum ſcilicet & Leoninum circa Divortia, diù poſt obtinuit. Sub annum à Leone hoc centeſimum ſeptuageſimum (id eſt Chriſti 1070) floruit Michael Attaliata proconſul & judex, qui juſſu Michaelis Ducæ Auguſti conſcripſit ποίημα νομικὸν ἤτοι Πραγματικὸν *Opus juridicum ſeu Pragmaticum*, qua voce indigitantur Sanctiones Juſſionesque Imperatoriæ. Adeoque non tam privati opus illud erat, quam velut edictum Cæſareanum. Synopſis nomine editur. Titulum habet (c) περὶ λύσεως γάμου *de Solutione matrimonii*, ſub quo rem breviter enarrat. Ὁ γάμος, inquit, ἐπὶ τῶν ἀνοτάτω χρόνων ἐκ συναινέσεως τῶν ὁμοζύγων, ἢ ἐκ θελήσεως τοῦ ἑνὸς μέρους ἐλύετο. ὕστερον δὲ διὰ τῆς νεαρᾶς τοῦ ἐπέθησαν ῥητῶς αἱ αἰτίαι δι᾽ ἃς καὶ μόνας δύνανται καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ γυνὴ στέλλειν ῥεπούδιον, *Matrimonium remotiſſimis ab hinc temporibus* (ut ante eſt oſtenſum) *ex conſenſu conjugum, vel ex unius partis voluntate ſolvebatur. Poſteà verò per Juſtiniani Novellam expresſim poſitæ ſunt cauſæ, propter quas ſolas tam vir quam uxor mittere posſit repudium.* Atque adjicit καὶ χωρὶς τούτων γάμος αἰσχύνεως λύεται *& citra illas cauſas irrita eſt matrimonii ſolutio.* Ac dein breviter enumerat cauſas, quales in Juſtinianæis & Leoninis, additis item binis illis κατὰ πρόφασιν ἄμεμπτον ſeu *reprehenſionis expertibus*, quæ Bona gratia dicuntur, id eſt, ὅταν ἄσκησιν ἕληται θάτερον τῶν μερῶν, ἢ ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τρίσιν ἔτεσι τὰ παρὰ τῆς φύσεως δεδομένα τοῖς ἀνδράσιν οὐ πράττει *cum alterutra pars vitam elegerit aſceticam ſeu monaſticam, vel quum maritus toto triennio non facit ea, quæ viris natura dedit.* Hanc item ἀπραξίαν τῆς κοίτης *lecti ceſſationem*, illam τὴν κουρὰν *Tonſuram* appellat. Atque hinc Michael Pſellus (d) Attaliatæ coævus, qui Synopſin legum verſibus ſcripſit Iambis & Politicis ad eundem Imperatorem

Hhh

(a) *Vide Theodor. Adamæum in Epiſt. dedicat. Harmenopulo præfixa Pariſ.* 1540. (b) *Novell. Leonis* 93. (c) *Synopſ. Attaliatæ tit.* 27. (d) *Synopſ. leg. verſ.* 430.

rem, intelligendus eſt, ubi Novellas veteres, tam in Baſilicis, quam alibi poſitas, in duo tribuit genera, alterum earum faciens, quæ ἰσχόλασαν τῷ χρόνῳ *tempora evanuere*, alterum earum, in quibus ἔνεργα καὶ θαύμαστα *dignitatis ampliſſimæ habentur & miranda*, ſeu quæ quotidiano in rerum uſu. Primo ſcilicet in genere collocat

Ὅσα κατὰ συναίνεσιν τὸν γάμον διαιροῦσι,

Quæ in Novellis *habentur de Matrimonii ex mutuo conſenſu ſolutione*, veluti Juſtini illa ſuprà memorata, in altero autem

Τὰ περὶ γάμων λύσεως τοῖς καθήκουσι τρόποις

Quæ in Novellis *habentur de Solutione matrimonii modis ſeu cauſis convenientibus*, quas ſcilicet juxta ante dicta memorat Attaliates. Et τοῦ γάμου λυομένου *matrimonii ſoluti* ſubinde mentionem facit Pſellus, velut in legibus Græcorum ſui temporis receptiſſimi. Hinc etiam ſubſcriptionis ad calcem edicti Alexii Comneni primi, anno Græcorum mundi 6600 (id eſt Chriſti 1096) de Sponſalium ſolutione promulgati ſenſus planè ediſcitur. Scilicet edicto ipſo vetat liberam Sponſaliorum μετὰ ἱεροτελεστίας τελουμένων *ſacris* juxta Leonis conſtitutionem ſuperius (a) memoratam *intervenientibus peractorum* ſolutionem. Πλὴν tunc inquit literis miniatis ſubſcribens ipſe Alexius (b) εἰ καὶ ἄλυτοι πάντως αἱ μετὰ ἱεροτελεστίας τελούμεναι μνηστεῖαι διαμένειν ὀφείλουσιν, οὐ πάντως καὶ τῶν γάμων ἐπέκεινα ἄλυτοι διατηρηθήσονται. Ἀλλ' αἷς αἰτίαις οὗτοι τὴν διάλυσιν ἐπιδέχονται ταῖς καὶ αὗται διαλυθήσονται. *Sed licet Sponſalia Sacris intervenientibus peracta indiremta omninò manere debeant, non tamen omninò poſt Nuptias indiremta ſervabuntur. Sed quibus ex cauſis hæ ſolutionem admittent, eiſdem etiam dirimentur & illa.* Id eſt, Sponſalia in Nuptias converſa, aliàs ante indiſſolubilia juxta edictum illud, ſimul cum Nuptiis diſſolventur ob cauſas, quas Nuptiæ dirimi poſſunt, id eſt, eas, quæ Juſtinianæo & Leonino jure jam indicato continentur. Eædem fuſiùs, adeoque jus illud circa Divortia ipſum ut per Orientem vim poſtmodum obtinens, traduntur à Conſtantino Harmenopulo

(a) *Lib. 2. cap. 29.* (b) *Juris Græco-Rom. lib. 2. pag. 138. & in Conſtit. vet. Imperat.*

pulo Judice Theſſalonicenſe (a) ſub Emanuele Comneno Imperatore circa annum Chriſti 1150. Uti & à Theodoro Balſamone (b). Floruit autem Balſamon Patriarcha Antiochenus, ſub annum Chriſti 1200. Et quantum ſcimus, jus in oriente Cæſareum hujuſmodi manſit uſque ad recentiora Imperii Chriſtiani ibi tempora. Certè Balſamon ille ad Canonem Synodi Carthaginenſis (c), qui Divortia ſublata velit, uti & divertentium nuptias ſecundas, Juſtiniani (d) Novellā memorat, quâ cauſæ Divortii enumerantur, veluti quæ tunc vim haberet & τὰ inquit, ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα πρεσβύτερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτησαν. *Quæ in hoc canone continentur, cum ſint multo antiquiora, exolverunt.* Quod inprimis, dum de Græcorum moribus diſpicimus, advertendum. Nimirum habita eſt Synodus illa Carthaginenſis ſub Honorio & Theodoſio minore ſeu annis ampliùs centum aut cirditèr ante Juſtinianum; qua de re plura inferiùs. Sed verò ad illud Juſtiniani in Inſtitutis (e) de Divortio velut in uſu obiter dicto, *Si uxor tua poſt Divortium* &c. quod apud Theophilum Anteceſſorem eſt ἡ ἐμὴ γαμετὴ τὸν πρὸς ἐμὲ ῥεπούδιον διαλύσασα γάμον &c. *Uxor mea repudio ſolvens matrimonium* &c. Scholiaſtes vetus (f) τοῦτο νῦν οὐ γίνεται εἰ μὴ παρὰ Ῥωμαίοις ἤγουν Λατίνοις *hoc nunc non fit niſi apud Romanos, id eſt, Latinos* ſeu Occidentales, de quibus capite proximo. Atqui quo tempore vixerit Scholiaſtes hic, non liquet. Certe nec in Paratitlis Juris Cæſarei ab Leunclavio è Græco editis caput aliquod de Matrimonii ſolutione, juxta veterem Græcorum uſum habetur. Sed verò de Orientis heic moribus plura occurrent, ubi inferiùs ejuſdem Canones oſtendimus. De Jure veteri Romano ac Cæſareo huc ſpectante hactenus; cujus etiam reliquias habebis aliquas in legibus ac moribus populorum, qui Imperii Occidentem invadentes etiam ex jure illo capita aliquot variatim ſibi ſelegêre; de quibus capite proximo.

(a) *Prochir. lib. 4. tit. 12.* (b) *In Photii Nomocan. tit. 13. cap. 4. & in Canon. Apoſtol. 5. & in Can. 87. Synodi 6. in Trullo.* (c) *Canon. 105.* (d) *Novell. 117.* (e) *Tit. de Nuptiis §. ſi uxor.* (f) *Apud Carolum Fabrot. in Schol. ad Theophil. lib. 1. tit. 10.*

CAP. XXX.

Reges Moresque circa Divortia *in Chriſtianiſmo* Oſtrogothorum & Wiſigothorum [*per Italiam, Hiſpaniam, Galliam*] Burgundionum *veterum*, Alemanorum, Imperii Carolini *ſeu* Occidentis *populorum*, Britannorum *veterum*, Anglorum, Scotorum, Hibernorum.

INclinante, etiam diù ante Juſtinianum, maximè in Occidente, Romano Imperio, & Gothis, Vandalis, aliis Septentrionalium Italiam, Galliam, Hiſpaniam, alias Europæ regiones occupantibus, ab horum principibus Chriſtianis leges, ut aliæ, ſic circa Divortia, nunc Cæſarianis ſatis conſonæ ſeu ex illis ſelectæ, nunc diſſonæ introductæ ſunt. Primas ad hanc rem, quam tractamus, habet Theodorici Oſtrogothorum in Italia Regis edicti (a) capitulum illud, quo Conſtantiniana ſuperiùs (b) tradita de cauſa divortii triplici, velut quæ ante inter Gothos ibi recepta, confirmatur. *Paſſim matrimonia diſſipari non patimur*; [quod ut videtur ante in uſu] *Ideo uxor à marito, aut maritus ab uxore niſi probatis cauſis, quas leges comprehendunt, omiſſo repudio à jugali vinculo non recedant. Cauſæ autem iſta debent eſſe divortii: Si maritus aut homicida, aut maleficus, aut ſepulchrorum violator ab uxore in examine fuerit adprobatus. Maritus quoque his criminibus convictam meritò dimittat uxorem; ſi adulteram, ſi maleficam, vel etiam, quam vulgus appellat, aggagulam* [id eſt (c), lenam] *in judicio potuerit adprobare.* Regnavit Theodoricus hic in Italia proximis ante Juſtinianum annis ſeu Anaſtaſio & Juſtino majore Cæſaribus, id eſt ſub annum à Chriſto 500. Igitur in regno tunc Theodoriciano, libera planè fuere extra cauſam illam triplicem Divortia, nec leges reliquæ de cauſarum modo hactenus ibi receptæ. Habentur autem Wiſigothorum, ſeu qui Hiſpaniæ & Galliæ viciniam inſederunt, leges ab Eurico eorum Rege primo editæ diù ante Theodoricum illum, ſeu ſub annum Chriſti 460, quarum in corpore ſtrictius eſt multò Divortiorum jus, adeo ut nec repudiatæ fas

(a) *Cap. 54.* (b) *Cap. 28. ex C. Theodoſ. tit. de Repudiis.* (c) *Iſidor. in Gloſſis.*

fas eſſet alteri conjugi (a), nec cuiquam ſponſalibus poſt annulum arræ nomine coram teſtibus datum renuntiare (b), *neque* (c) *excepta manifeſta fornicationis cauſâ uxorem ſuam aliquando relinquere,& neque per teſtem,neque per ſcripturam, ſive ſub quocunque argumento facere divortium inter ſe & ſuam Conjugem.* Sed utrum primo legum illarum corpore harum aliqua reperta fuerit,neſcio. Certè ea,quæ eſt de ſponſalibus non renuntiandis, & de expreſſo divortiorum interdicto, illarum autore primo ſeu Eurico recentior eſt & ab Cindas Wintho Rege adjecta, qui ſub annum Chriſti 640, regnavit. Perinſignis fuit corporis earum legum, etiam poſtquam acceſſit hæc de Divortiis, autoritas & fama apud Gothos in Hiſpaniis viciniaque. Et nomine *legum Gothicarum,Fori Judicum & libri Judicis* celebre obtinuit (d) usque ad corpus illud alterum Juris Hiſpanici ab Alphonſo X, ſub annum Chriſti 1260, adornatum,quod *Partidas* vocitamus. In eo autem titulus (e) habetur *De el depattamiento de los Caſamientos* ſeu de Matrimoniorum diremtione ſeu *Divortiis*, decretis quidem Pontificiis [quæ capite oſtendimus proximo] ita omnino in ſingulis adaptatus, ut ad locum hunc non omnino ſpectet, Apud Francos autem veteres planè liberum viguiſſe juxta morem priſcum & Juſtini Novellam divertendi ex conjugum conſenſu jus videtur. Nam in Marculfi Monachi formulis (f) rerum, qui tunc obtinuit, uſui adaptatis [floruit ille Clodovæo ſecundo ſeu Dagoberti filio Rege ſub annum Chriſti 650] habetur Libellus Repudii, in qua cauſa præter utriusque voluntatem nulla. Ea hujusmodi eſt.

Libellus Repudii.

Dum & inter illum & conjugem ſuam illam, non charitas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & ob hoc pariter converſari minimè poſſunt; Placuit utriusque voluntate, ut ſe à conſortio ſeparare deberent, quod ita & fecerunt. Propterea has Epiſtolas inter ſe uno tenore conſcriptas fieri & adfirmare decreverunt: ut unusquisque ex ipſis ſive

(a) *Leg.Wiſigoth. lib.3. tit.6.cap.1.* (b) *Ibidem lib.3.tit.1.cap.3.& tit.6.cap 3.* (c) *Ibid.tit.6.cap.2.* (d) *Vide P.Pithæum in editione leg.Wiſigoth. & Fred. Lindenbrog. in Prolegom. leg. antiq.*
(e) *Partid. 4.tit.10,* (f) *Lib.2.form.30.*

Digitized by Google

ſive ad ſervitium Dei in monaſterio, aut copula matrimonii ſociare ſe voluerit, licentiam habeat, & nullam requiſitionem ex hoc de parte proximi ſui habere non debeat. Si quis verò, aut aliqua pars ex ipſis emutare aut contra parem ſuum repetere voluerit, inferat pari ſuo auri lib. I. & ut decreverunt à proprio conſortio ſequeſtrari, in ea, quam elegerint, parte permaneant. Facta Epiſtola ſub die illo, anno illo, regnante illo Rege.

Eadem ferme legitur in Formulis veterum ſolennibus à Frederico Lindenbrogio (a) ex Regia Gallorum Bibliotheca editis. Diſcrimen eſt tantùm, præfigi heic, *Certis rebus & probatis cauſis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum* &c. & legi ----- *monaſterio, aut ad copulam matrimonii & -- -- proximi ſui habere pertimeſcat & auri lib. tant. & ſua repetitio nullum obtineat effectum, ſed ut decreverunt, in ea, quam elegerint, parte permaneant.* Perſimilis eſt libellus repudii velut exemplar receptiſſimum in Formulis veteribus cum Marculfo editis (b) ab Hieronymo Bignonio Juriſconſulto celeberrimo, qui de utraque, *exemplum eſt*, inquit, *Divortii conſenſu conjugum facti, quod aliquando licuit L. Si conſtante C. de Repudiis.* Et *uſum ejusmodi Divortii etiam inter Chriſtianos invaluiſſe hac formula oſtendit.* Et ad verba illa *aut copula matrimonii ſociare*; *ex hoc loco*, inquit, *apparet, tum in uſu fuiſſe, ut poſt divortium mutuo conſenſu celebratum vir & uxor matrimonium cum aliis contrahere poſſent, quæ conſuetudo Chriſtianæ legi contraria merito reprobata eſt.* Sed de reprobatis ejusmodi divortiis plura capite proximo. Verùm ut fieri amat, diverſa fuerunt hac de re apud populos Occidentis Chriſtianos ſub id ævum placita. Sub eodem tempore, quo Theodorici edicto illo in Italia, juxta Conſtantinianam ſanctionem Conjugum alterutri ex cauſa triplici divertere licuit, apud Burgundos, Gundebaldo Rege, uxori planè divortium negatum eſt omnimodum, viro interim, ex cauſarum illarum aliqua, nec omnino extra eas, permiſſum. *Si qua* (c) *mulier maritum ſuum, cui legitimè juncta eſt, dimiſerit, necetur in luto*, de viro quod diximus dein ſtatuto. Alemannis de Sponſa lex lata eſt (d), ut ſi

(a) *Leg. Antiq. tom. 2. in Form. ſolenn. 84. pag. 1060.* (b) *Formul. 19.* (c) *Leg. Burgundionum cap. 34.* (d) *Leg. Aleman. cap. 53.*

ut ſi quis eam, tantùm non ſolennibus nuptam, dimiſerat atque aliam duxerat, *componat eam, quam deſponſavit & dimiſit cum XL. Sol. & cum XII. Sacramentalibus juret cum quinque nominatis & ſeptem advocatis, ut pro nullo vitio nec tentatam eam habuiſſet, nec vitium in illa inveniſſet, ſed amor de alia eum adduxit, ut illam dimiſiſſet & aliam habuiſſet uxorem*, quod ad ſeculum anni 650, ſpectat. Poſtmodùm verò ſub annum Chriſti 820, Imperantibus Carolo Magno & Ludovico Pio, receptæ ſunt in Occidentalis Imperii leges, ſanctiones, ut aliæ, ita de Divortiis Pontificiæ, ut è Concilio Africano (a), *nec uxorem à viro dimiſſam alium accipere virum, vivente viro ſuo, nec virum aliam accipere uxorem, vivente uxore priore*, ita tamen ut, quoties impotentiæ (b) coeundi cauſa virum uxor dimiſerat, alium accipere ei fas eſſet. Tantundem inde habetur in Logobardorum legibus (c), ubi occurrit Lotharii Imperatoris, Ludovici Pii Filii, qui regnare cœpit anno 840, Lex. *Nulli licere excepta cauſa fornicationis adhibitam ſibi uxorem relinquere & deinde aliam copulare.* Atque hoc tunc erat *uxorem abſque culpa legitima poſtponere & aliam in domum ſuper eam ducere*, quod impunè leges tunc non permiſere. At ſanè etiam Carolum Magnum ipſum legimus Bertam uxorem, Deſiderii Regis Longobardorum filiam, quam duxerat, poſt annum repudiâſſe (d), incertum qua de cauſa, & aliam duxiſſe, ſcilicet Hildegardam Suevam, è qua poſteros ſuſcepit. Hoc ſeculo autem & quod Imperii Carolini initia ſecutum eſt, inoleſcere cœpit eodem in Imperio jus divortiorum ejusmodi, ut non tam juxta leges Principales ac priſtinos populorum mores, quam Canones Pontificios & Theologorum ſententias plerunque exerceretur, quod ſatis liquet ex Divortio Lotharii & Tetbergæ (e) anno 861, fornicationis ante ſponſalia commiſſæ causâ aut obtentu; de quò fuſiùs agit

(a) *Capitular. Caroli & Lud. lib. 1. cap. 43. & lib. 6. cap. 63. lib. 7. cap. 55.* (b) *Ibid. lib. 6. cap. 55.* (c) *Lib. 2. tit. 13. cap. 4. &c.* (d) *Aimoin. hiſt. Franc. lib. 4. cap. 68. Eginhardus in vita Caroli Magni. Ivo in Panormia lib. 7. tit. de Adulterio, & videſis Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 6. cap. 4. & Baron. Tom. 9. ann. 771. §. 2.* (e) *Apud Golldaſt. Conſtitu Imperial. tom. 2. pag. 27.*

Digitized by Google

agit Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus, & Hiſtorici (a). Atqui etiam & tunc diſſolvendæ ex legibus, nec refragantibus ſed potius adſtipulantibus Canonibus ſacris, fuere & ſervorum & aliorum, gentium diverſarum nomine (b), nuptiæ. Carolus Calvus in Edicto Piſtenſe anno 876, *ſi de iſtis partibus* (terris à Mortmannis tunc devaſtatis) *in illis partibus* [reliquis Imperii] *fœmina maritum aut maritus fœminam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale neque legitimum, ſicut Leo in ſuis decretis* (c) *& Sanctus Gregorius in ſuis Epiſtolis monſtrant, diſſolvatur. Et cujus fuere vir vel fœmina, mancipium ſuum quaque poteſtas recipiat &c.* Scilicet diù obtinuit, ut ſervorum, adeoque qui ſervilis haberentur conditionis, matrimonia, ſaltem Dominis invitis, inita dirimerentur; quod poſteà, licet etiam Canonibus (d) vetitum, haud parùm in uſu. Atque ea de re videſis Epiſtolam ſanè ſummo cum judicio ſcriptam (e) ab Joachimo Vadiano ad Joannem Zwickium. Ut autem in Imperio Carolino, ſeculo nono invaleſcere cœperunt Canones circa divortia velut in leges recepti, ita etiam alibi puto in Europa, ſed pro perſuaſionum, ut ſieri amat, diſcrimine aliter atque aliter ac citiùs ſeriuſque. Apud Britannos noſtros Imperio Romano ſubditos, uſque in Theodoſii minoris tempora ſeu annum Chriſti 450, aut circiter, etiam jus, quod tunc invaluerat, Cæſareum hac in re obtinuiſſe, non eſt quod dubitemus. Et exuto tunc jugo Cæſareano, mores nihilominùs in Chriſtianiſmo ſuo priſtinos eos heic retinuiſſe puto. Nam reliquiæ compluribus poſt ſeculis inter Cambro-Britannos ejus rei manifeſtæ videntur in legibus illis celeberrimis Howeli Dha [ſeu Boni] dicti Cambriæ Regis, quæ ad annum Chriſti ſpectant 940. In iis legitur (f), *Si qua mulier rem turpem cum alio viro, vel oſculo, vel manu, vel ſtupro egerit, de jure poteſt repudiari à viro ſuo, & omnia jura ſua debet amittere,* etiam

(a) *Sigon. de Regno Italiæ lib. 5. Baron. tom. 10. ann. 862. §. 22. & ſeq. & vide Ivonem part. 8. cap. 225.* (b) *Cap. 31. in Caroli Calvi Conſtit. edit. à Jac. Sirmondo Pariſ. 1623. pag. 329.* (c) *Vide Leonem Epiſt. decret. 92. cap. 4. &* 5. (d) *Cauſ. 29. quæſt. 2. &c.* (e) *In Tom. 2. Rer. Alemannic. edit. à Goldaſto pag. 193.* (f) *Cod. Ms. in Biblioth. Cottoniana & in Concil. Orbis Britannici ab Hen. Spelman. Edit. pag. 410. & 411.*

etiam pro ſolo oſculo, nedum pro aliis. Et, *ſi uxorem ſuam quis ſine lege repudiaverit, & aliam ſuperduxerit, repudiata debet de jure domui redire & in eá permanere per novem dies & in nono die, ſi à viro omninò dimittatur, omnia, quæ illius ſunt, de domo prius exeant & ultimâ rerum ſuarum ipſa de domo exeat, & poſtea vir repudiatam quietem i.* Dilys *clamabit ſuperinducta alia.* [In Ms. veteri quo utor, *& poſtea, ſi vir ejus duxerit aliam uxorem, ſit libera i.* Dilys *ſecundum legem*] *quia de jure duas uxores inſimul nullus debet habere. Si quis uxorem ſuam dimiſerit, & poſtea ipſum operis ſui pœnituerit, & illa viro alteri data fuerit, ſi prior vir eam poterit attingere, unum pedem cum viro altero in lecto habentem & alterum extra, prior de jure debet eam recuperare. Item tribus de cauſis poteſt uxor à viro divertere & ſuum* Eguedi [id eſt dotem] *habere. Scilicet ſi lepra vir inficitur, & ſi fœtidum habet anhelitum, & ſi cum ipſa coire non valeat.* Etiam in Bonorum poſt divortium diſtributione, *Si vir in continenti aliam duxerit uxorem, veſtimenta primi lecti repudiata mittere debet.* Alia item occurrunt in legibus illis de Divortio, id eſt, planè matrimonii antè legitimi ſolutione, ut Cambris ſeu Britannis vetuſtis etiam in id temporis, cauſas ob aliquas ex lege præſcriptas, receptiſſima. Eduntur quidem inter alias harum aliquæ ab V. CL. Henrico Spelmanno *Eccleſiaſticarum Howelis Dha* nomine. Sed nuper ſelectæ ſunt illæ Eccleſiaſticæ ex corpore juris Howeliano ad res omnimodas totumque Imperii ejus regimen ſpectante, nec ibi aut antiquitùs illo nomine ſignatæ. Jus autem illud ab Rege illo in ordinum tam ſacrorum, ſeu Epiſcoporum ac Cœnobiarcharum, quam procerum conventu eorumque conſilio promulgatum eſt, unde etiam Theologorum in Britanniis aliorumque hac de re tunc temporis ſententiam elicere non eſt difficile. Quod verò ad Anglos attinet; ex Gregorii Pontificis Romani ad Auguſtinum, quem Angliæ Apoſtolum vocitant, de Conjugio reſponſis (a) atque ex Regum Angloſaxonicorum legibus, quæ adeo tum de Divortiis ſilent, tum generi hieratico impenſè favent, & demùm ex pervetuſtó rerum matrimonialium (b) apud eos judicii foro, quod nuncupant, Eccleſiaſtico

Iii per-

(a) *Greg. 1. in Regiſt. lib. 12. Epiſt. 32. Beda hiſt. Angl. lib. 2.*
(b) *Videſis Bracton. lib. 4. de Actione Dotis cap. 8. &c.*

permiſſu, conjectandum videtur etiam ab ipſis Chriſtianiſmi apud eos initiis Divortia non alio jure atque Pontificio [de quo mox plura] publicè admiſſa fuiſſe, uti nec in ſeculum noſtrum admitti. Et ſanè ex moribus Germanorum, unde Angli noſtri primi, à Tacito de re uxoria traditis, videtur apud eos Divortia, qualia tractamus, fuiſſe aut nulla aut rariſſima. Neque omninò contra heic facit, quod legitur in Archivis noſtris (a) de Joanne de Cameys / qui ſub Edwardo Rege I. Margaretam uxorem ſuam Willielmo PAYNEL velut divortio, dedit & dimiſit ſyngraphâ perquam inſolenti hujuſmodi.

Omnibus Chriſti fidelibus, ad quos præſens ſcriptum pervenerit, Joannes de Cameys *filius & hæres Domini Radulphi de* Cameys *ſalutem in Domino. Noveritis me tradidiſſe & dimiſiſſe ſpontanea voluntate mea Domino Willielmo* Paynel *militi Margaretam de* Cameys *filiam & hæredem Domini Joannis de* Gatesden *uxorem meam, & etiam dediſſe & conceſſiſſe eidem Willielmo, relaxaſſe & quietum clamaſſe omnia bona & catalla, quæ ipſa Margareta habet vel de cætero habere poſſet, & etiam quicquid mei eſt de prædicta Margareta nec bonis & catallis cum pertinentiis ſuis, Ita quod nec ego aliquis alius nomine meo in prædicta Margareta nec bonis & catallis ipſius Margaretæ cum ſuis pertinentiis de cetero exigere vel vendicare poterimus nec debemus imperpetuum. Volo & concedo & per præſens ſcriptum confirmo, quod prædicta Margareta cum prædicto Domino Willielmo ſit & maneat pro voluntate ipſius Willielmi. In cujus rei teſtimonium huic præſenti ſcripto ſigillum meum appoſui, his teſtibus Thoma de* Repeston/ *Joanne de* Ferings/ *Willielmo de* Jcombe/ *Henrico le* Broun/ *Stephano Camerario, Waltero le* Blound/ *Gilberto de* Batecombe/ *Roberto de* Bosco/ *& aliis.*

Non omninò inquam contra heic facit hoc divortii apud majores noſtros qualiſcunque exemplum. Neque mores in Divortiis illius ævi aliquatenus indicat [quo tamen quaſi trahi (b) video] ſed portentum eſt ſingulare, cujus nec ſimile alibi apud nos repertum.

(a) Cod. Parlam. de Temp. Ed. 1. in Arce Londini fol. 95. ſub ann. Chriſti 1300. (b) *Vide Guil. Camdeni. Britanniam p. 213.*

Digitized by Google

tum. Id quidem verum eſt, familiâ fuiſſe pernobili, tam qui dimiſerit, quam qui acceperit, uti & uxorem dimiſſam. Et teſtes adhibentur non obſcuri nominis, totidemque (a) quot ex Jure Cæſareo Divortii libello neceſſarii. Sed mirum interea forſan videatur, quod in judicio ea de re Parlamentario ſic occurrit. Lata eſt anno regni Edwardi Regis hujus 13 (b) lex, quâ uxor ſponte relinquens virum ſuum, & adultero ſe continenter permittens, dote privatur, quæ etiamnum vim habet. Anno ejuſdem Regis 28. in comitiis Parlamentariis, demortuo antè Joanne de Cameys / qui ſic dimiſerat, & nupta jam Willielmo Margaretâ, petitur ab his dos ut Margaretæ debita, tertia ſcilicet pars (juxta morem Anglicanum) prædii maritalis cujuſdam Torpell dicti. Nicolaus de Warrewick / *qui pro Domino Rege ſequebatur*, excipit, eam ſponte virum deſeruiſſe & cum adultero illo Willielmo vixiſſe, adeoque actione ejusmodi ex legis jam dictæ vi uti non debere. Replicant actores ſyngrapha jam oſtenſà maximè nitentes (procuratore Margaretæ Waltero le Blound / qui è teſtibus eſt) atque adjicit illa *ex traditione & dimisſione ejuſdem Joannis* (ut in ſyngrapha) ſe convixiſſe *& non ut cum adultero ſuo, & ſuper hoc petierunt judicium.* Inde ampliatur cauſa & in comitia Parlamentaria proxima differtur, quæ anno Edvvardi ejusdem 29. Lincolniæ celebrata; unde etiam in ea, quæ Weſtmonaſterii anno ejusdem habebantur trigeſimo, relata eſt, ubi demùm *recitatâ coram ipſo Domino Rege & conſilio ſuo in pleno Parlamento reſponſione pro ipſo Domino Rege ſuperius factâ, & audito & intellecto tenore Scripti prædicti &c. & ſimiliter lecto, audito & intellecto ſtatuto* (lege, quam diximus) *prædicto &c. in quo expreſsè continetur, quod, ſi uxor ſponte reliquerit virum ſuum, & abierit & moretur cum adultero ſuo, amittet imperpetuum actionem petendi dotem ſuam &c.* tametſi inſtiterint actores, ut per duodecim viros inquireretur, utrum cum Willielmo ut cum adultero ſuo illa viro priore ſuperſtite convixiſſet (quod ab illis prorſus negatum eſt; ſed pro fruſtranea habebatur ne-

(a) *L. 9. D. tit. de Divortiis.* (b) *Weſtm. 2. cap. 38.*

gatio, quoniam ex ipſa re *ut cum adultero* vixiſſe palam liquebat) *conſideratum eſt, quod nihil capiant per petitionem ſuam prædictam, ſed ſint in miſericordia pro falſo clamore &c.* Ita ſcilicet Tabulæ publicæ; ubi etiam adjicitur, *duas literas in judicio porrectas fuiſſe de purgatione ipſorum Willielmi & Margaretæ ſuper crimen adulterii ſibi impoſita*, Epiſcoporum nempè, quorum in foro de crimine illo actum fuerat. Sed planè ratio literarum illarum habita eſt nulla. *Nec ſuper teſtimonio* (ut verba ſunt) *Epiſcoporum ſunt judicia in Curia Regis facienda, licet literæ Epiſcoporum in Curia Regis fuerint porrectæ, niſi iidem Epiſcopi ad mandatum Regium ipſi reſcriberent.* Quid igitur? an ex ejusmodi dimisſionis ſeu Divortii vi diſſolutum Matrimonii vinculum exiſtimarunt Epiſcopi? undenam aliàs Adulterio legitimè purgari potuerint? Imo undenam tanta in comitiis Parlamentariis difficultas, ut per biennium amplius cauſa ampliata atque indeciſa maneret? Quaſi in dubio ibi iamdiò fuiſſet, utrum ex ejusmodi dimisſione conjugium fuiſſet ſolutum. Cur aliàs de adulterio, unde dotis actio perimenda, ita ambigebatur? verùm potius ſentio controverſiæ ſeu dubii vim in hoc ſolo conſtitiſſe, utrum uxor ex mariti animi ſententia ita ſponte eum deſereret. Nec in comitiis de adulterio, adeoque nec de ſolutione matrimonii, quæ planè nulla erat, omninò dubitabatur. Id quidem verum eſt, monuiſſe olim Gregorium PP. 7. (a) Lanfrancum Antiſtitem Cantuarienſem *quatenus graviora usquequaq; reſecare vitia ſtuderet & inter omnia & præ omnibus nefas, quod de* Scotis *audiverat, quod plerique videlicet proprias uxores non ſolum deſerunt ſed etiam vendunt, omnibus modis prohibere contenderet. Ad hæc enim Apoſtolica te auctoritate fultum volumus, ut non ſolum in* Scotis *hoc Scelus, ſed etiam in aliis, ſi quos in* Anglorum *inſula tales eſſe cognoveris, dura animadverſione punias, & radicem tanti mali prudenti ſarculo correctionis penitus extirpare non differas.* Sic Papa ille. De Anglis non affirmatur, licet & ipſos pariter, ſi qui fortè fue-

(a) *Apud Baron. Tom* 11. *ann.* 1073. *num.* 48. *& inter Epiſtolas Lanfranci MS. in Biblioth. Cottoniana.*

Digitized by Google

fuerint, heic coercendos voluit. Atqui Scotorum liberiora tunc etiam divortia in uſu fuiſſe celeberrimo, hic apertè patet. Scoti autem heic non pro Aquilonaribus Britanniæ majoris ſumi videntur, ſed pro Hibernis, qui non rarò apud veteres Scotorum (a) nomine veniunt. Id ediſcas licet ex Lanfranci ejuſdem Epiſtolis binis (b), altera ad Gothricum Hiberniæ Regem, ad Terdevalcum Regem item Hiberniæ altera. In priore *In regno veſtro*, inquit, *perbibentur homines alii legitimè ſibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere, nonnulli ſuas aliis dare & aliorum infanda commutatione accipere.* In poſteriori autem, *in regno veſtro quiſque pro arbitrio ſuo legitimè ſibi copulatam uxorem, nullâ canonicâ causâ interveniente relinquit, & aliam quamlibet ſeu ſibi vel relictæ uxori conſanguinitate propinquam, ſive quam alius ſimili improbitate deſeruit, maritali ſeu fornicaria lege, punienda ſub temeritate conjungit.* Accedat & illud Anſelmi Antiſtitis Cantuarienſis ad Muriardachum Hiberniæ Regem (c), *Dicitur etiam, quod viri* [apud vos in Hibernia] *ita liberè & publicè uxores ſuas uxoribus aliorum commutant, ſicut quilibet eqvum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat, aut pro libitu & ſine ratione relinqvunt. Quod quam malum ſit, omnis, qui Chriſtianam legem novit, intelligit.* Atque ad eundem [d], *Auditur apud vos, quia conjugia in regno veſtro ſine omni ratione diſſolvuntur & commutantur.* Et ſanè inter Hibernos maximè ſilveſtres etiam noſtrum in ſeculum (e) liberior divertendi ſolvendique matrimonii mos duravit, quem meritò perſtringit Camdenus. Morem illum Hibernicum ex Anglicano natum perperam autumat Joannes Picardus (f) ex verbis tum Gildæ, tum Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini, in Epiſtola ad Ethelbaldum Merciorum Regem apud

(a) *Videſis Jacobum Armachanum de Brit. Eccleſ. primordiis cap. 16.*
(b) *Cod. Ms. in Bibl. Cotton. & apud Baron. Tom. 11. Anno 1089. num. 13. & 16. in Vet. Epiſt. Hibernicarum Sylloge à Jac. Armachano edita Dublin. 1631. Epiſt. 26. & 27.* (c) *Anſelm lib. 3. Epiſt. 147.* (d) *Ibid. Epiſt. 142.* (e) *Vide Guil. Camden. Brit. pag. 705. & 791.* (f) *In Anſelmi lib. 3. Epiſt. 147.*

Guilielmum Malmesburienſem (a) male ſuaſus. Nec enim de divortiis in eis omninò agitur, Sed planè de adulteriis, quod manifeſtiùs eſt ex ipſa Bonifacii Epiſtola integra (b), cujus velut Epitomen ſolum habet Guilielmus ille. Sed nec interim diſſimulandum eſt, veſtigia extare in vetuſtioribus juris tum Scotorum (c) Aquilonarium, tum Anglorum (d) commentariis moris *uxoris ſeparandæ ob aliquam corporis ſui* [in nonnullis exemplaribus *criminis*] *Turpitudinem.* Sed illud ad matrimonii ſolutionem ſpectare non ſatis liquet, tametſi de ea poſſit intelligi, uti & Joannes Skenæus in notis ad Regiam Majeſtatem intelligere videtur. Et de Chriſtianarum veterum Rerumpublicarum ac poteſtatum circa Divortia ſeu nuptiarum ſolutiones mores legesque hactenus. Unde ſanè haud ægrè ediſcendum eſt, quidnam illæ de Jure Divortiorum Moſaico Evangelicè explicato, adeoque de πορνείας ſeu Fornicationis in exceptione à Chriſto adhibita,& de dictis ea de re Apoſtolicis per plurima ſecula & regiones diffuſiſſimas ſentirent; florentibus interim apud eas Viris tùm aliàs doctiſſimis, tum Canonum Sacrorum peritiſſimis, etiam & autoribus, qui [ut ſtatim patebit] perquam variatim heic adverſarentur.

(a) *De Regib. Angliæ lib. II.* (b) *Bonifac. Mogunt. Epiſt. 19.* (c) *Regiam Majeſtat.lib.2.cap.16.§.17.* (d) *Ranulph. de Glanvilla lib. 6.cap.17.*

CAP. XXXI.

Canonum Pontificiorum *ac* Theologorum *ſententiarum de* Divortiorum *jure, primò à temporibus* Apoſtolicis *uſque in* Conſtantini *quaſi media ſeu* Concilium Nicænum *primum, & dein uſque in* Juſtinianum, *Hiſtoria.*

DE Legibus Moribusque heic Chriſtianiſmi veteris, jam dictum eſt. De Canonibus Synodicis ac Pontificiis ac de Patrum Chriſtianorum Theologorumque ac Juris Pontificii peritorum ſingu-

Digitized by Google

ſingulorum Sententiis proximè juxta inſtitutum ſuperius, eſt videndum. Canones hi atque Sententiæ per ſeculorum intervalla Tria ſunt advertendæ. Primum eſt, quod ab ævo Apoſtolico deductum in tempora Chriſtianiſmi in Romanum Imperium recepti primitiva ſeu ea, quæ Concilium Nicænum primum, id eſt, annum Chriſti 325. & Conſtantini Regni 19. proxime antevertunt, extenditur. Secundum, quod inde in Juſtinianum ſeu annum quaſi 530 excurrit. Tertium, quod dein inde in tempora recentiora. Intervallo primo tribuuntur Canones Apoſtolorum ſic dicti, uti & Conſtitutiones Clementinæ. Et quidem titulo tenus utrique ficti, vetuſti ſunt, nec hoc puto intervallo, figmentorum ſatis feraci, recentiores. In Conſtitutionum illarum libris octo nulla reperitur de ſimplici Divortii jure. Sed ubi de Cleri uxoribus agitur, ſanctio eſt (a), ne quis ex illo genere ducat ἐκβεβλημένην *ejectam* ſeu *Repudiatam*; quod ſanè Repudii tunc admiſſi veſtigium eſt non ita obſcurum. Et in Conſtitutionibus Petro ſimùl & Paulo tributis (b) *πιστὸς ἢ πιστὴ δοῦλοι συναφθέντες, ἢ ἀφιστάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν, fidelis vir aut fœmina ſervi copulati vel ſeparentur vel ejiciantur.* Ubi planè jubetur divortium, ſeu, quod ex Jure ſimpliciter naturali vim plane ſortitur, matrimonii ſervorum ſolutio. In Canonibus (c) autem prohibetur Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus *γυναῖκα ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαβείας uxorem ejicere obtentu Religionis.* Verum non ad Divortia ſimpliciter attinet hic Canon, ſed ad hæreſin illam ſeculi primitivi notiſſimam, quæ Nuptias damnavit. Nam qui Nuptias jure divino ſeu Evangelico non licitas credens, aut ea de re ſcrupuloſiùs dubitans, uxorem ejiciebat, is εὐλαβείας προφάσει *religionis* [hoc ſenſu, id eſt, *ſuperſtitionis* ſeu *cautionis*] *cauſa* id faciebat. Unde etiam in Gangrenſi (d), *ſi qua mulier reliquerit virum* βδελυττομένη τὸν γάμον *nuptias execrans* aut *abhorrens* [ex hæreſi ſcilicet Euſtathiana, qualem multi etiam antè imbiberant] quod

& reli-

(a) *Conſtit. Apoſtolic. lib. 6. cap. 17.* (b) *Ibid. lib. 8. cap. 34.*
(c) *Can. Apoſt. 5.* (d) *Can. 14. diſt. 30. c. 3. & vide Can. 1. & 9. & diſt. ead. & Cod. Eccleſ. univerſæ Can. 71.*

& *religionis cauſâ* antiquitùs (a) redditur, *anathema ſit.* Ceterùm in Canonibus illis Apoſtolicis, expreſſa poſtmodùm (b) habetur ſecundarum nuptiarum poſt repudium prohibitio. *Si quis laicus uxorem ſuam* ἐκβάλλων ἑτέραν λάβοι ἢ παρὰ ἄλλου ἀπολελυμένην *ejiciens, aliam acceperit, aut ab alio repudiatam, communione pellatur.* Sed Theologi Juriſconſultique Orientis de Repudiata ἀναιτίως, ἀλόγως, μὴ κατὰ νόμους *Sine cauſa, ratione, nec juxta leges*, Canonem hunc accipiunt. Et Michael Chryſocephalus nondum editus, ἀπολελυμένη, inquit ibi, λέγεται ἡ μὴ κατὰ νόμους τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς διαζυγεῖσα *Repudiata dicitur ea, quæ non juxta leges à marito ſuo ſeparatur.* Occurrit quidem in Evariſti Papæ Epiſtolis (c), velut pro jure divino exploratiſſimo, neutrum conjugum matrimonium ſolvere potuiſſe. Vixit ille ſub annum 110. Sed diù eſt quod, ut aliæ veterum Epiſtolarum, quæ Decretales dictæ, ita & hæc ab eis, qui libentiùs falli nolunt, ut planè fictitia exploſa eſt. Sunt autem hoc in intervallo canones de Divortiorum jure planè genuini. In Oriente Neocæſarienſis Synodus (d) [cui interfuere Epiſcopi circa ſedecim, ſeu qui in Ancyrana antè ſederant] *Sacerdos, cujus uxor poſt ordinationem mœchatur* ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτὴν *debet* aut *convenit eam dimittere* ſeu διαζυγῆναι αὐτῆς, ut Zonaras, *disjungi ab ea*, ſeu *dato* (e) *repudio dimittere eam debet.* Sunt quidem Viri doctiſſimi (f), qui Digamos in Conciliis Nicæno (g,) Ancyrano (h), Neocæſarienſi (i), Laodiceno (k), hujus intervalli memoratos, veluti quos damnarent illorum Patres, pro eis volunt ſignantiùs ſumendos, qui abſque repudio causâ adulterii, conjuges ob cauſas ex jure Cæſareo licitas alias dimittentes ſecundò, priore vivente, matrimonium inirent. Sed re benè perpensâ, perquam erit manifeſtum ex Theologorum illius ſeculi ſententiis aliiſque Cano-

(a) *Fulgent. Ferrand. in Breviar. Can. 164.* (b) *Can. Apoſt. 48.* (c) *Epiſt. 2.* (d) *Can. 8. in Codice Eccleſ. univerſæ can. 53.* (e) *Diſt. 34. cap. 11.* (f) *Chriſt. Juſtel in Cod. Eccleſiæ Univerſæ ad Can. 105.* (g) *Can. 8.* (h) *Can. 19.* (i) *Can. 7.* (k) *Can. 1.*

Digitized by Google

Canonibus (a) moribusque inde tum in Oriente, tum in Occidente circa Digamos ſequentibus atque Orientis Juriſconſultis, ſecundas qualescunque, ſive poſt alteruirius mortem, ſive poſt repudium etiam qualecunque nuptias vocabulo illo ibi innui. Nec illud magis ad Divortia quam ad matrimonium morte ſolutum ſpectare. In Occidente autem Arelatenſis Synodus prima, cui interfuere Epiſcopi & Presbyteri 40, quorum aliqui ex Italia & Africa præter Gallicos & Reſtitutum Epiſcopum Londinenſem, ſub annum Chriſti 314; *De his, qui conjuges* (b) *ſuas in adulterio deprehendunt & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut, in quantum poſſit, conſilium eis detur, ne viventibus uxoribus ſuis, licet adulteris, alias accipiant*, Et demùm Eliberitana (c) ſub idem tempus habita in Hiſpaniis, Epiſcoporum novemdecim; *Fœminæ, quæ nulla præcedente cauſa reliquerint viros ſuos, & ſe copulaverint alteris, nec in fine accipiant communionem. Item fœmina fidelis* (d), *quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, probibeatur, ne ducat; Si duxerit, non prius accipiat communionem, niſi quem reliquerit prius de ſeculo exierit, niſi fortè neceſſitas infirmitatis dare compulerit. ---- Et ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem in culpatam reliquit, & cum ſcierit illum habère uxorem, quam ſine cauſa reliquit, huic nec in finem dandam eſſe communionem. Inculpatæ* heic mentio & *cauſæ præcedentis* in dubio nimiùm relinquit, qualenam patribus Eliberitanis divortium haberetur legitimum. Sententias autem Theologorum hujus intervalli paucorum ſatis aliàs habemus. Certè Clemens Alexandrinus (*) divortiis ex Jure Cæſareo permiſſis, adeoque ſecundis inde nuptiis expresſiùs adverſatur. Origenem (e) & Tertullianum (f) antè in hanc rem memoravimus. Et horum uterque liberum Divortiorum jus ſeu extra

Kkk cau-

(a) *Vide Baſil. ad Amphiloch. can. 4. Syric. Decretal. cap. 11. & 15. &c.* (b) *Can. 10.* (c) *Can. 8. 9. & 10. ubi vide Gabriel. Albaſpinum. Ivo part. 8. cap. 198. Burchard. lib. 9. cap. 62.* (d) *Cauſ. 32. quæſt. 7. c. 8. Ivo part. 8. cap. 199. Burch. lib. 9. cap. 63.* (*) *Stromat. 2. ſub finem.* (e) *Homil. 7. in Matth.* (f) *Adverſ. Marcion. lib. 4.*

Digitized by Google

cauſam mœchiæ aut cauſam, ut ſentire videtur Origenes, non diſparem, impugnat. Sed & Origenes, *Scio*, inquit, *quoſdam, qui præſunt Eccleſiis extra Scripturam permiſiſſe, aliquam nubere viro priore vivente, & contra Scripturam quidem fecerunt &c.* unde contrariam ei coœvam fuiſſe ſententiam aliorum etiam, qui Eccleſiis præerant, apertè videmus. Eutychiano item Papæ tribuitur (*) illud, *Si quis Gentilis gentilem dimiſerit uxorem ante baptiſma, poſt baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere vel non habere.* Et, *infidelis ſi diſcedit diſcedat.* Vixit ille ſub annum 280. Quid alii tunc ſenſerint, ex Canonibus jam allatis partim eſt eliciendum. Et mirum eſt, adeo pauca de Divortiis repetiri in Synodis illius ſeculi etiam, quæ rem ultrò tractarunt uxoriam; ut tum Neocæſarienſis tum Gangrenſis. Quod ad Secundum attinet Intervallum ſeu ſecula à Synodi Nicænæ tempore in Juſtinianum extenſa; Concilia in eis fuere Quatuor Generalia celeberrima illa, Nicænum primum, Conſtantinopolitanum primum, Epheſinum & Chalcedonenſe. Neque omninò in horum Canonibus quid de Divortiis occurrit, qui ſcilicet apud Græcos ac Latinos veteres habentur. Verum quidem eſt in Nicænis illis ex Arabico pridem factis (*) haberi Canonem, quo *Sacerdos aut Diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimittens, aut ob aliam cauſam aut domo ejiciens propter bona externa, vel, ut illam altera pulchriore aut meliore aut ditiore mutet, vel propter concupiſcentiam ſuam, quod Deo diſplicet, & illa ob hac cauſas dimiſsâ, ipſe cum altera matrimonium contrahens, deponendus eſt. Si verò fuerit laicus, prohibeatur communione fidelium.* Sed ut argumentum illud Arabicum nec in Orientis nec in Occidentis jus Pontificium recipitur, ita ſanè nec intervallo in hoc aut locum meretur aut fidem. Illud verò advertendum heic eſt, Conſtantini Sanctiones de Divortiorum modis ſuperiùs oſtenſas, moreſque, quos ex illis eſt facile elicere, in Chriſtianiſmo Imperii Romani obtinuiſſe, Patribus in Synodo Nicænis non omninò aut refragantibus aut adverſa docentibus. Et ſane ſanctiones illæ Conſtantinianæ

(a) *Ivo part 8. cap. 195. Grat. C.28. q.1. c. Si quis gent. & c. Simili modo* (*) *Can. 66.*

Digitized by Google

nianæ planè Pontificiæ fuere. Nam ut deceſſores, ſic ille Pontifex erat Maximus, id eſt, in rebus Sacris arbiter ſummus, idque tam in Chriſtianiſmo quam antè in Paganiſmo, uti & Succeſſores (*) usque in Gratianum, qua de re plura alibi. Quale de Patribus Nicænis dictum eſt, itidem de Conſtantinopolitanis, Epheſinis etiam & Chalcedonenſibus dicendum. Neque ſcilicet Conſtantinopolitanos in Synodo Oecumenica ſub Theodoſio primo (ſeu anno Chriſti 381) neque Epheſinos in ea, quæ ſub Theodoſio minore habita eſt anno 431, aut Chalcedonenſes ſub Martiano anno 451, quid omninò in ea; quæ ſive ſtatuta ſive permiſſa ſunt legibus illis Conſtantinianis, Theodoſianis, ac Valentinianis moribusque Imperii circa Divortia ante oſtenſis pronuntiâſſe, aut de eis diſputâſſe: quantum ſcilicet ex Synodorum illarum Canonibus aut actis cognoſcimus; Ut Sardicenſe Concilium, quod & Generale nuncupatur, aliaque hujus intervalli non pauca, nec Divortii morem memorantia prætereant. Sed verò ut Imperatoriæ ſanctiones à Theodoſio minore in corpus illud, qui *Codex Theodoſianus* dicitur, brevi poſt Concilium Epheſinum conjectæ ſunt, velut id quod Juris Cæſarei corporis nomen tunc ſortitetur, ita & Canones, qui præceſſerant ſparſim Synodici, ſic puto, ſub id tempus in codicem ab Epiſcopis, fortè patribus ipſis Epheſinis eorumve aliquibus, confectum βίβλον Κανόνων τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας *Codicem Canonum Catholicæ* ſeu *univerſæ Eccleſiæ*, poſteà ſaltem, dictum relati ſunt. Atque in hiſce Canones habentur præter alios Neocæſarienſes, & Gangrenſes, adeoque de Divortiis, quæ ſuprà inde memorantur. Sed non omninò quid aut ex Canonibus Apoſtolicis dictis, aut ex Arelatenſi prima aut Eliberitana. Ita nihil planè in codice illo tunc temporis in Divortia ſimpliciter, aut de modo eorundem univerſali comprehenſum. Nec, quantum video codici illi vis juris Canonici univerſalis, utcunque ſic constructo, ante Synodum Quartam generalem ſeu Chalcedonenſem expreſſim data eſt. Primus ejusdem Synodi Canon eſt, τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας

 κρατεῖν

(*) *Zoſimus lib. 4.*

κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν *Canones, qui à ſanctis patribus in unaquaque Synodo huc uſque conſtituti ſunt, obſervari, æquum cenſuimus.* Tam Provinciali quàm œcumenicâ, ut diſertè Juriſconſulti Græci. Antè illud ſtatui, nullibi eſt compertum. Attamen fatendum intereà eſt, velut pro eo quod vim Canonum univerſalem antè haberet in actis (a) ejusdem Synodi, citari codicem illum, cui poſtmodum etiam & Canones Chalcedonenſes adjecti. Atque ita natus eſt ille, quem nunc jam dicto nomine Græco-Latinè editum terimus. In eo ex Canonibus Occidentis omninò nihil inerat. Habetur autem in eis, quod divertendi morem in hoc intervallo ſapit, ut in Carthaginienſi illa (b) qua puniendus Epiſcopus, *ſi ſciens ordinaverit clericum eum, qui viduam aut repudiatam uxorem habuit aut ſecundam,* Imò in hujus intervalli Canonibus Africanis expreſſiùs Divortia, ſaltem nuptiæ ex eis ſecundæ, vetantur. Synodus Milevitana prima Arcadio & Honorio 5 conſulibus, ſeu anno Chriſti 402 habita, cui interfuit etiam cum Epiſcopis quamplurimis Auguſtinus Hipponenſis; *Placuit* (c), *ut ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam, neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa à marito alteri conjungantur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur; quod ſi contemſerint, ad pœnitentiam redigantur, in qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.* Id ipſum in Codicem Canonum Eccleſiæ Africanæ (d), à patribus 217 Carthaginienſibus confirmatum, relatum eſt cum titulo, περὶ τῶν τὰς ἄνδρας ἢ τὰς γυναῖκας ἀπολυόντων ἵνα οὕτως μένωσιν *De his, qui uxores, aut quæ viros dimittant, ut ſic maneant.* Certè nec in codicem illum Eccleſiæ univerſæ Pontificum Romanorum decretum aliquod erat tunc receptum, utcunque illorum placita velut vim obtinere univerſalem etiam antiquitus (e) eſt exiſtimatum.

(a) *Act. Synod. Chalcedon. 4. & vide Chriſtophor. Juſtell. in Præfat. ad Cod. Eccleſiæ univerſæ Pariſ. 1610.* (b) *Synod. Carthag. 4. can. 69. anno 398.* (c) *Synod.* Milevit. *1. Can. 17.* (d) *Cod. Eccleſ. African. can. 102. &* Concil. *Afric. apud Dionyſ.* Exig. *69. Concil. Carthagin. apud Zonaram. can. 116. apud Balſamon. 105.* (e) *Diſt. 19. c. 1. & Cauſ. 25. quæſt. 2. c. 18.*

matum. In iis autem ſub annum in hoc intervallo 390 habetur Decretalis Syricii Papæ ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum, qua *de Conjugalium*, inquit (a), *violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alii puellam alter in matrimonium posſit accipere: hoc ne fiat modis omnibus inhibemus, quia illa Benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla transgresſione violetur.* Ita ſanè nec ſolubilia Sponſalia, de præſenti ut ajunt contracta, nedum matrimonia voluit, maximè ſi acceſſerat Miniſtri Sacri benedictio. Et circa ſeptennium poſt Syricii mortem, ſeu anno 405, Innocentius Papa primus ad Exuperium Epiſcopum Tholoſanum, *De his requiſivit* (b) *dilectio tua, qui interveniente repudio, alii ſe matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, neque poſſunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur ſecundum illud, quod legimus in Evangelio, Qui dimiſerit uxorem ſuam & duxerit aliam, mœchatur. Similitèr & qui dimiſſam duxerit, mœchatur; & ideo omnes à communione fidelium abſtinendos. De parentibus aut propinquis nihil tale ſtatui poteſt, niſi ſi incentores illiciti conſortii fuiſſe detegantur.* Sic ille. Atqui non omnimoda improbaſſe eum divortia videtur ex Epiſtola ad Probum (c), ubi captivitate quidem nolens ſolvi matrimonium [quemadmodum & poſtea Leo Magnus (d) *conventum* pronuntiat *ſecundæ mulieris, priore* [captivâ] *ſuperſtite, nec Divortio ejecta, nullo pacto poſſe eſſe legitimum.* Et de Epiſcopis & Presbyteris ante ordinationem conjugatis, Leo ille (e) ſub annum 450, *ut de carnali ſpirituale fiat conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, &, quaſi non habeant, ſic habere, quod ſalva ſit charitas connubiorum & ceſſent opera nuptiarum.* Quinetiam Patrum aliquot, qui hoc intervallo ſcripſere, divortiis, quæ

(a) *Cap. 4. Cauſ. 27. quæſt. 2. cap. 50.* (b) *Epiſt. Decret. 3. cap. 5. Cauſ. 23. quæſt. 4. cap. 46.* (c) *Epiſt. 9. Cauſ. 34. quæſt. 1. & 2. cap. 2.* (d) *Epiſt. 79. Cauſ. 34. quæſt. 1. & 2. cap. 1.* (e) *Epiſt. 92. cap. 3. Diſt. 31. cap. 10.*

ex jure Cæſareo legitima habebantur, adeoque ſecundis inde nuptiis, ſententiæ fuere adverſiſſimæ. In Oriente Baſilius Magnus, Cæſarienſis Antiſtes, in Epiſtolis Canonicis ad S. Amphilochium Epiſcopum Iconienſem (a) *Domini*, inquit, *dictum*, ἐξ ἴσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἁρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι παρεκτὸς λόγου πορνείας· ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει. *Ex æquo & viris & mulieribus convenit, quod non liceat à marito diſcedere ſeu matrimonium ſolvere, præterquam propter Fornicationem. Conſuetudo autem non ita ſe habet.* Nempè ex legibus Cæſareis liberius multò Divortiorum in Chriſtianiſmo illius temporis jus erat, ut ſuperiùs oſtenſum eſt. Qui ex divortio aliter habito ſecundò matrimonium iniret, pro adultero habuit Baſilius, Floruit is diu ante conſtitutionem, quam ſupra oſtendimus, Theodoſianam. Huc item trahitur Gregorii Nazianzeni (b), ubi uxorem ſæpè eſſe ait

------ τίκτον κακὸν οὐδ' ἀποπεμπτόν.

Malum adquiſitum quidem, ſed quod dimitti nequit. Conſonus eſt Chryſoſtomus (c), qui relictum ait τρόπον ἕνα ἀφέσεως *unicum modum divortii* legitimum, quem adulterii cauſa eſſe palam aſſerit. Concors item Aſterius (d) Epiſcopus Amaſeæ hiſce coætaneus. In Occidente item Hieronymus [e] conſonus, qui nec ſecundas, poſt divortium Adulterii causâ, nuptias, priore vivente conjuge admittit, uti nec Chryſoſtomus. Adſtipulatur ſatis Ambroſius [f], uti & Auguſtinus etiam cum ad Pollentium libros ſcripſit de Conjugiis adulterinis. Poſteà verò ſatis dubitantèr, ut in Retractationibus, unde ſane ſententiarum tunc temporis diſcrimen haud exiguum eſt dignoſcendum. *De præcepto*, inquit ille [g], *quo prohibetur uxor non dimitti, niſi*

[a] *Can. 9. vide item ejusdem Can. 26. 35. 48. & 77. & Homil. 7. in Hexahemeron.* [b] *In Carm. de laude Virginitatis.* [c] *In Matth. Homil. 17. & in Serm. 1. ſeu de decem millium debitore item homil. in Matth. 63. & vide eum in libro de Virginitate.* [d] *Homil. poſtrema in Biblioth. patrum, tom. 4. pag. 707.* [e] *In Epiſt. 30. ſeu Epitaph. Fabiolæ & ad Matth. cap. 19.* [f] *Comm. in Luc. 17.* [g] *Retractat. lib. 1. cap. 19.*

Digitized by Google

niſi propter fornicationem; hic quidem ſcrupuloſisſimè diſputant. Sed cum velit Dominus intelligi Fornicationem propter quam liceat dimittere uxorem, utrum eam, qua damnatur in ſtupris, an illam, de qua dicitur, Perdidiſti (a) *omnem, qui Fornicatur abs te, in qua utique & illa eſt [neque enim non Fornicatur à Domino, qui tollens membra Chriſti facit ea membra meretricis] etiam atque etiam cogitandum eſt, atque requirendum. Nec volo in re tanta tamque ad dignoſcendum difficili putare lectorem iſtam ſibi noſtram diſputationem debere ſufficere. Sed legat & alia, ſive noſtra, qua poſteà ſcripta ſunt, ſive aliorum meliùs conſiderata atque tractata; vel per ſi poteſt ea qua hic meritò movere poſſunt, vigilantiore & intelligentiore mente diſcutiat. Non quia omne peccatum fornicatio eſt [neque enim omnem peccantem Deus perdit, qui quotidie ſanctos ſuos exaudit dicentes, dimitte nobis debita noſtra] cum perdat omnem, qui fornicatur ab eo. Sed quatenus intelligenda atque eliminanda ſit hæc fornicatio, & utrum etiam propter hanc liceat dimittere uxorem, latebroſisſima quæſtio eſt. Licere autem propter iſtam quæ in ſtupris committitur, nulla quæſtio eſt. Et ubi dixi hoc permiſſum eſſe, non juſſum, non attendi aliam ſcripturam* (b) *dicentem, Qui tenet adulterum ſtultus & impius eſt.* Ita ab legibus de Divortio ſeu matrimonii ſolutione Cæſareis receptiſſimis nec ſine Theologorum proculdubio ſummorum conſilio editis, diſcrepabant alii, ut fieri amat, in alias atque alias ſententias, tum in Oriente tum in Occidente diſtracti. Neque in hoc intervallo jus Cæſareum, ex Canonum Theologorumve aliquot ratione omninò mutatum, tametſi in Occidente Principum aliquot conſtitutiones heic propius eis acceſſerint, ut in ante ſuperiùs oſtenſis liquet.

(a) *Pſal. 72. 27. in vulgata* (b) *Proverb. 18. in Vulgata.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXXII.

De Canonibus *Pontificiis ac Synodicis*, Patrumque *ſententiis circa* Divortii *ſeu* matrimonii ſolutionis jus *in* Oriente *poſt* Juſtiniani *initia, uſque in ſecula recentiora.*

POſt Juſtiniani initia, Orientis heic Canones ac Sententiæ ſeorſim, uti dein & Occidentis jam perluſtrandæ. In Oriente obtinuere ut in Imperium recepti Canones quidem nulli, dum imperavit ille, quibus Divortiorum jus liberius coercitum, niſi exceptionem inde habendam exiſtimes, quod ſub annum 540 ſeu ejuſdem 14 ſanciverit ille (a) *τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, vicem legum obtinere ſanctos Eccleſiaſticos canones, qui à ſanctis Quatuor Conciliis expoſiti ſunt aut firmati.* Scilicet Nicæno, Conſtantinopolitano primo, Epheſino, Chalcedonenſi. Harum *enim*, inquit, *ſynodorum dogmata καθάπερ τὰς θείας γραφὰς δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν, ut ſcripturas ſacras recipimus, & Canones ut leges obſervamus.* Quatuor Conciliorum Canones palam heic in leges recepti. Ergo & Canon ille Chalcedonenſis, quo, ut ante oſtenſum eſt, tam provinciales alii ut Ancyrani, Neocæſarienſes, reliqui in Codice Græco veteri, quam qui œcumenici antè fuere, parili donantur autoritate. Si quid igitur in Provincialibus illis de Divortiis [quod parum quidem eſt, nec liberius eorundem jus omninò improbat] occurrit, jam legum vim id habebat. Et manifeſtum eſt, in œcumenicis hac de re aliàs nihil omninò haberi, uti nec in Synodo Generali quinta Conſtantinopoli ſub Juſtinianum celebrata. Juxta leges igitur Cæſareas per Orientem, non Canones [neque enim Baſiliani, nedum alii præter jam dictos ab Juſtiniano receptos vim ibi

(a) *Novell. 131. cap. 1. & videſis Chriſtoph. Juſtell. in præf. ad Cod. Can. Eccleſ. Univerſæ.*

ibi in judiciis tunc ſortiebantur) neque Theologorum ſententias adverſas de Matrimonii ſolutionibus illo in ævo dijudicabatur. Etiam & poſt Juſtini illam divortii ex utriusque conjugum conſenſu reſtitutionem, liberiores multò, ac fermè ut in veteri Paganiſmo, ſolutiones illæ habebantur. *Horrenda hæc* (inquit Baronius (a), de Juſtini ſanctione illa verba faciens) *debuère per Epiſcopos prohiberi, ne fierent, & jam facta reſcindi & ab Eccleſia penitùs propulſari.* Et Pontifices utroſque Summos, Orientis ſcilicet ac Occidentis, Joannes dictos perſtringit ille, quia id non fecerant. Quaſi tunc temporis, cum jus ſuum cordatiùs agnoſcerent tuerenturque Principes Chriſtiani, adeo facile fuiſſet generi hieratico refragari. Codici illi Canonum Orientis Græco acceſſere poſtmodum Canones alii. Inter eos, Carthaginienſes ſeu Africani, adeoque ille (b) quem ex Synodo Milevitana capite adducitur in Divortia ſuperiore, item Synodus illa ſexta Generalis in Trullo ſub annum 680 quæ tum Canones Apoſtolorum dictos recepit (c) firmavitque (adeoque quod in illis habetur de divortiis) tum Baſilianam (*) de conjugum deſertione doctrinam. Etiam & Baſilii ipſius Canones Codici illi adjuncti ſunt. Et ubi in Nomocanone Photius (Patriarcha Conſtantinopolitanus ſub annum 800) Canones de Divortiis in Oriente apud utrunque receptos enumerat (d), præter Baſilianos, expreſſim memorat Apoſtolorum 5. & quos ex Synodo Gangrenſi ac Carthaginienſi atque ſexta in Trullo jam ante oſtendimus. Utcunque dico receptos; id eſt, ut in Theologorum ac Juriſconſultorum Orientis manibus terendos, non ut in foro obtinentes. Etenim ex Theodori Balſamonis Patriarchæ ſub annum 1190 Antiocheni commentario in Carthaginienſem illum, qui præ aliis Synodicis, in Orientis codicibus, Divortiis ac ſecundis poſt ea nuptiis adverſatur, liquet in uſum forenſem eum non admiſſum. Scilicet Centum ampliùs ante Juſtinianum annos Canones illi Carthagi-

LII thagi-

(a) *Tom. 7. ann. 560. num. 15.* (b) *Apud Zonaram Synod. Carthag. can. 116. apud Balſamon. can. 108.* (c) *Synod. 6. in Trullo can. 2. vide Th. Balſamon. ad can. Apoſt. 85.* (*) *Ibid. can. 87.* (d) *Nomocan. tit. 13. cap. 4.*

Digitized by Google

thaginienſes ferebantur. Adnotat igitur ibi Balſamon Juſtiniani Novellâ illâ 117 antè oſtensâ cauſas Divortii legitimas præſcriptas, & lectorem dein ad Canonem illum 87 Trullanæ ablegat, καὶ 78, inquit, *ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα, πρεσβύτερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτησαν;* *Quæ enim in hoc Canone* (Carthaginienſi) *continentur, cum ſint multò antiquiora, in uſu non ſunt*, aut *non ſunt recepta*. Malè enim ibi redditur *exoleverunt*, cum nec in Oriente unquam vim omninò obtinuiſſent. Atque ad Trullanum illum Canonem quæ Baſilianam heic doctrinam amplectitur, uti etiam in Nomocanone de Divortiis loquitur, ut ex Jure Cæſareo non Pontificio definiendis. Ita alibi de altero conjugum furioſo (a) ſeu dæmoniaco. Tantundem dicendum de Canonibus, de Divortiis in Conſtantini Harmenopuli Epitome (b). Nam in Prochiro ſuo ex legibus Cæſareis ea dijudicanda palam vult. Neque ſanè aliter Matthæus Monachus (c) in Quæſtionibus & cauſis Matrimonialibus, ubi expreſſim cauſas ſolutionis juxta leges exponit Cæſareas. Certè & in codice veteri Ms. Canonum Orientis habentur *ἐκ συνοδικῶν κρισέων ex Judiciis Synodicis* Alexii Patriarchæ Conſtantinopolitani Canones hi de Matrimonii ſolutionibus cumprimis heic obſervandi. Vixit ille ſub annum 1030, idem cujus aliquot habentur in Zonaræ editione.

I. *Ἀκατάγνωστος ὁ εὐλογῶν γυναῖκα παρὰ ἀνδρὸς, αὐτοῦ παρεχομένου τὴν αἰτίαν, ἀπολυθεῖσαν.*

II. *Αἱ παρὰ ἀνδρῶν παρεχομένων τὴν αἰτίαν ἀπολυθεῖσαι, εἰ γήμασθαι βουληθεῖεν καὶ αὗται ἀνέγκλητοι, καὶ οἱ εὐλογοῦντες ἱερεῖς· ὁμοίως καὶ περὶ ἀνδρῶν.*

III. *Ὁ τὴν ἐκβεβλημένην ἐπὶ μοιχείᾳ γήμας κἂν γεγαμηκὼς κἂν ἄγαμος, μοιχός ἐστι καὶ τῷ τῶν μοιχῶν ὑποκείσεται ἐπιτιμίῳ.*

(a) *Ad Nomocan. Photii tit. 13. cap. 30.* (b) *Sect. 5. tit. 2. & 3. & ſect. 6. & videſis Juris Græco-Rom. Tom. 1. pag. 232. 310. 499.* (c) *Juris Græco-Rom. Tom. 1. pag. 507. &c.*

IV. Τῶν ἐκ συμφώνου ὅπερ ἀπείρηται τοῖς νόμοις τῶν γάμων διαλυσαμένων ὁ τοὺς δευτέρους γάμους εὐλογῶν ἱερεὺς τῆς ἰδίας ἐκπεσεῖται τιμῆς.

I. *Pœna immunis erit* (Miniſter ſacer) *qui benedixerit nuptiis mulieris à viro dimiſſæ, cum ipſe cauſam divortii præberet.*

II. *Mulieres à viris, qui cauſam præberent ipſi, dimiſſæ, ſeu, matrimonio ſolutæ, ſi ſecundas inire volunt nuptias, reprehenſione digne nec ſunt ipſæ nec miniſtri ſacri eis benedicentes. Quale itidem de viris dicendum.*

III. *Qui ejectam adulterii causâ duxerit, ſive ante uxorem habuerit ille ſive minime, Adulter eſt, & adulterorum pœnis ſubditus erit.*

IV. *Sacerdos, qui nuptias ſecundas eorum, qui ex conſenſu mutuo nuptias ſolverint, quod quidem legibus* (ut ſuperius eſt oſtenſum) *prohibetur, benedixerit, dignitate ſua privabitur.*

Manifeſtiſſima illius ævi heic veſtigia matrimonii ſolutionis liberioris admiſſæ, cui nec in conciliis Orientis generalibus (extra Trullanum) neque in ejusdem aliis quid ita adverſum. Nec ſanè in Pontificiis Canonibus aut ſententiis Patrum aliquot quidquam cui cederent Principum Chriſtianorum ibi leges. Atque ita ſe res olim de Divortiis Chriſtianorum in Oriente habuit. Neque puto hodiè aliter niſi ubi perſuaſio invecta Romana ſententiam avitam mutaverit. Scio ita contrahi ſubinde apud ſcriptores diſcrimen ſententiarum heic Occidentis, & Orientis, quaſi in hoc ſolum reſtaret, utrum adulterii cauſa jure ſolvi poſſet ipſum matrimonium, quod negant plerunque Occidentales. Sed palàm eſt, cauſas ob quamplurimas alias ſolvi poſſe ex legibus Cæſareis, ut oſtenſum eſt , quibus neque derogatum quid iri, ſive Canonibus Synodicis, ſive Theologorum aliquot ſententiis adverſis permiſere ibi Principes reliquique Imperii Præfecti. Nec ſanè mores Orientalium hac in re mutare potuere Patres Occidentales in Concilio Generali Florentino. Et fatetur Petrus Arcudius (a), *Græcos ſuos hujuſmodi repudia admiſiſſe, permiſiſſe*

(a) *De Concordia Eccleſiæ Occid. & Orient. lib. 7. cap. 18.*

ſiſſe, & continuâſſe. Sed dum Rommanenſium partes omninò tuetur, adjicit, hoc illos feciſſe *autoritate Cæſarum deceptos magno Reipublicæ Chriſtianæ detrimento.* Et videſis apud eum hac de re plura. Æquum ſatis eſt igitur, ut exiſtimemus, ante everſum Chriſtianum Orientis Imperium leges heic Cæſareas obtinuiſſe, Poſteà verò, legibus illis cum Imperio ſublatis, ex Canonibus & Theologorum tyrannidi Mahumedanæ ſubjectorum ſententiis, quales oſtendimus, rem deciſam; ita tamen ut conjugi adulterii cauſâ dimiſſo ſecundum inire matrimonium liceret. Πορνείαν verò pro adulterio ſumi, etiam in exceptione de Divortiis Evangelica apud Græcos tum Theologos tum Juriſconſultos tralatitium eſt. Ideo non ut cauſam unicam ſed ut exemplarem in exceptione intelligendam voluere, ac pro arbitrio eorum, qui ſummæ rerum præerant, aliis cumulandam. Et de Cypriorum, Cretenſium aliorumque Græcorum heic moribus & ſententiis, vide quod occurrit capite proximo ex hiſtoria Concilii Tridentini.

CAP. XXXIII.

Occidentalium *de* Divortiis, Jus Pontificium & Sententiæ, *ſub Juſtiniani tempora*, Theologicæ.

IN Occidente ſub Juſtiniani tempora & per ſequentia, alius fuit Canonum ibi receptorum codex, juxta quem demùm pro varia admiſſione autoritatis hieraticæ judicia de rebus ſacris habebantur. Is eſt *Codex Canonum Eccleſiæ Romanæ* à Dionyſio Exiguo ſub Juſtiniano editus, in quem referuntur præter Canones Apoſtolorum dictos, & qui ſunt in codice illo Orientis, reliquos, etiam compluriun Pontificum Romanorum decreta; adeoque illa, in Divortii libertatem expreſſiora Syricii, Innocentii Primi, & Leonis, quæ capite trigeſimo primo memorantur. Atque ii ſunt Canones, *per quos* Leo Papa quartus ſub annum 850 ait (a), *judicant Epiſcopi & per quos Epiſcopi ſimul judicantur.* At verò

(a) *Baron. Tom. 10. ann. 855. Grat. Diſt. 20. cap. 1.*

verò proximo quaſi ante Leonem ſeculo quicquid autoritatis Canones illi accepiſſent, inter Theologos ſopitæ non ſunt quæſtiones illæ de ſecundis dimiſſæ nuptiis ac de divortii cauſis legitimis. Quod ſanè apertè conſtat tum ex Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini Epiſtola ad Lullum (a) de Auguſtini, Hieronymi, aliorum heic ſententiarum diſcrimine, dubiiſque, quibus ipſa ea de re intricabatur, tum ex Bedæ noſtri interpretatione vocabuli *Fornicationis* in Evangelica de Divortio exceptione, quàm ſuprà (b) attulimus. Atque obſervandum eſt, ubi in Decretalibus Gregorianis (c), ut ex Concilio apud Wermeriam [ſic legere oportet, non ut in Editis *Wormaciam*] ſub annum Chriſti 870 (d) ab Epiſcopis viginti habito, occurrit, *Si qua mulier in mortem mariti ſui cum aliis conſiliata eſt, & ipſe aliquem illorum ſe defendendo occiderit, poteſt ipſe poſt mortem uxoris, ſi voluerit, aliam ducere; ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ abſque ſpe conjugii fiet ſubjecta*, in vetuſtioribus Canonum conſarcinatoribus, veluti Burchardo (e) ac Bernardo Papienſi (f) non reperiri verba illa *poſt mortem uxoris*, uti nec apud Ivonem (g) aut Gratianum (h), qui ſolùm habent *poteſt, ut nobis videtur, ipſam uxorem dimittere*. Et illud de morte uxoris, quaſi ſuperſtite ea, utcunque dimiſsâ, ſecundæ viro nuptiæ illic negarentur, gloſſema videtur ſeculorum inſequentium (i). Nam non diù pòſt in Eccleſia Romana per Occidentem univerſim inolevit doctrina velut certiſſima [utcunque refragarentur ſubinde mores] inde jus Pontificium hac de re natum, ac Canonibus non paucis perquam obviis, etiam & Synodo Tridentina (k), firmatum atque in mores legeſque ut plurimùm receptum, ut nec adulterii causâ vinculum matrimonii divortio ſolvi poſſet, [poſtquam maximè Sacramenti nomine indutum eſt] nedum Cauſas ob leviores, ſed tantùm à thoro & menſa disjunctio poſſet fieri. Poſtularunt autem in Synodo Tridentina, ubi anathema latura erat de Divortiis,

(a) *Bonifac. Epiſt. 87.* (b) *Cap. 27.* (c) *Tit. de Divortiis, c. 1.* (d) *Baron. Tom. 10. ann. 870. num. 37.* (e) *Decret. lib. 6. cap. 41.* (f) *Antiq. Collect. Decretal. 1. lib. 4. tit. 20. cap. 1.* (g) *Part. 10. cap. 169.* (h) *C. 31. quæſt. 1. cap. 6.* (i) *Videſis notas Anton. Auguſtin. in Collect. Decret. 1. lib. 4, tit. 20. cap. 1.* (k) *Seſſ. 24. tit. de ſacr. Matr. cap. 5. &c.*

Digitized by Google

tiis, Oratores Veneti, quandoquidem ipſorum Reſpublica habeat (a) in poteſtate Regna Cypri, Cretæ, Corcyræ, Zacinthi, Cephaloniæ à Græcis habitata, quibus ab antiquiſſimo tempore in more poſitum eſt, uxorem adulteram repudiare aliamque ducere [de quo ritu toti Eccleſiæ notiſſimo nunquam ab aliquo concilio damnati aut reprehenſi ſunt] iniqvum eſſe, illos abſentes nec ad hoc Concilium vocatos condemnare. Rogare igitur Patres, Canonem, qui de illa materia loquitur, ita velint attemperare, nequid ipſis præjudicii auferat. Unde non anathemate ibi damnati, qui aut ſic nuptias inirent ſecundas, aut qui id nec illicitum eſſe profiterentur, ſed tantùm, qui dixerint (b) Eccleſiam errare, cum docuit & docet juxta Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi. Temperamentum ſane perquam ſubtile. Nondum verò conſummatum matrimonium dirimi volunt Romanenſes, ſi conjugum alter profeſſionem ordinis alicujus Religioſi in ſe ſuſceperit, uti & Pontificis Romani diſpenſatione, cujus heic vis ſatis incerta habita. Etiam ob alterius infidelitatem, ubi infidelium alter Chriſto nomen dederit, ſolvi vinculum. Quod ſanè & fieri quidem adulterii causâ contendunt aliqui magni nominis Romanenſes, ut Cajetanus, Catharinus, alii. Etiam Frigiditatis causâ, ſeu coeundi impotentiæ per triennium à nuptiarum initiis ſolvi poſſe volunt Canones (c), ſeu potius, ut aliqui volunt, reddi, velut ab initio, nullum, utpote inter rei nuptiali impares errore contractum. Jus heic Pontificium adeo apud Ivones, Burchardos, Gratianos, Gregorios, reliquos ejusdem conſarcinatores obvium eſt, ut illud pluribus indicare foret nimis ſupervacaneum. Obvii item Juriſconſulti Cæſarei (d), qui ſcripturâ ſacrâ nitentes Pontificiis heic adverſantur. Copioſè atque obiter item Theologi Romanenſes hanc doctrinam

(a) *Petr. Suavis hiſt. Concil. Trident. lib. 8. pag. 609.* (b) *Concil. Trident. Seſſ. 14. tit. de ſacr. Matr. cap. 7.* (c) *Vide Extr. tit. de Trigid. & maleſi. Deciſ. Capell. Tholoſan. 181. Parlam. Delphin. 463. & Petr. Ærodium Rerum Judicat. lib. 4. tit. 17. cap. 5.* (d) *Matth. Weſenbech. tit. de Repudiis, & vide Baldwin. in Inſtit. tit. de Nuptiis. §. ſi uxor tua.*

ctrinam explicant in Matthæi maximè Evangelium (a), in ſententias Lombardi (b), in Tractatibus de Sacramentis (c), ac de Hæreſibus (d) integriſque de Matrimonio voluminibus. Ita mirum in modum diſcreparunt heic Orientales tum Theologi tum Juriſconſulti ab Occidentalibus. Quin & à Romanenſium recepta doctrina Reformati, quibus plerunque vinculum ſolvi adulterii cauſa admittitur, atque etiam ob alias; indeque nuptias ſecundas legitimè iniri. Sed nec hi unanimes. Lutheri, Melanchthones, Zanchii, Buzeri, Bezæ heic conſulendi, & de eo quod eſt adulterii cauſâ noſtratium cum primis bini Joannes Houſonus Epiſcopus Dunelmenſis & Thomas Pius, qui ea de re ſcriptis acritèr invicem digladiati ſunt. Ita juxta varias vocis *Πορνείας Fornicationis* in Evangelica exceptione doctrinæque ibi, nunc cum illa ut in Matthæo, nunc ſine illa, ut in Marco & Luca, traditæ interpretationes, in varias à Chriſtianiſmi initiis ſententias Viri doctiſſimi, Theologi Juriſconſultique ſunt diſtracti. Et de voce illa variatim, ut ſupra oſtenditur, verſa atque exceptionis ibi naturâ, vide, ſi placet, binos ſcriptores inſignes nuperos Hugonem Grotium (e) & Fridericum Spanhemium (f). Atqui hoc non prætereundum, Romanenſes qui adulterii cauſâ diſſolvi nolunt vinculum, ita interim ex Sanctionibus tantùm humanis ipſum contractum nuptialem [utcunque Sacramenti nomine indigetatum] ejuſque vim pendere velle, ut ſi quis intra gradus conſanguinitatis affinitatisve à Pontifice Romano prohibitis, etiamſi interim extra eos, qui è jure Moſaico in Chriſtianiſmum recepti vetantur, nuptias ineant, eorum contractus plane ſit apud ipſos reſcindendus ac pro irrito habendus, aliàs interim, ut apud Reformatos, planè validus. Prætereo ineptias illas de Spirituali cognatione. Et quantum video, non minus ex Jure ſolummodò humano, velut à Divino induci permiſſo, de ipſa rei matrimonialis ſubſtantia ſtatuunt ſubinde Occidentales, etiam tum Reformati tum Romanenſes, quam olim Orientales Divortii Cauſarum adeo feraces. Sed prudentiſſima procul dubio eſt libertatis Divortio-

(a) *Ad Matth.5.& 19.ubi vide Maldonat.& Fabrit.Paulutium in Evangel c.108.&c.* (b) *Lib.4.diſt.39.* (c) *Vide Bellarmin.de Matrimonio cap.16.&c.* (d) *Alfonſ.à Caſtro lib.11.verb.Nuptiæ.* (e) *in Not.Evangelic.ad Matth.5.* (f) *Part.3.Evangelic.Dub.147.*

Digitized by Google

vortiorum coercitio, ſive libidinis anſas evitandas, ſive ſucceſſiones, ſive publicam aliter pacem atque Pietatem ſpectes. Certè apud Anglos noſtros [qui gradus Conſanguinitatis & Affinitatis Jure Pontificio præſtitutos atque heic antiquitùs receptos lege Parlamentaria (a) centum ampliùs abhinc annos latâ in eos laxatunt ſolos, qui ſacris in literis continentur, Pontificiorum tamen intereà de Divortiis doctrinam quaſi integram etiam poſt Reformationem retinentes] Synodus cleri Provincialis utraque memoria noſtra ſtatuit (b), ut nec disjunctionis à Thoro & menſa ſententia forenſis pronuntiaretur, niſi adjecto inſuper neutiquam licitum fori alteri altero ſuperſtite ſecundas inire nuptias, nec priuſquam ſatisdatione etiam caveret actor, ſe id obſervaturum. Et de hiſce hactenus. Hoc tantùm ſubjungere liceat, ex antè oſtenſis, ſi rectè perpendantur, difficile non eſſe elicere, quid ſtatuendum fuerit in Quæſtionibus illuſtribus non paucis de Jure Matrimoniali ac Divortiorum, tum Divino tum Humano controverti ac diſceptari ſolitis. Sed pro multiplici captûs ſimul & adfectûs atque perſuaſionis utcunque [ut fieri amat] anticipatæ diſcrimine Principiorumque ac Præmiſſorum ſive admiſſione ſive rejectione perquam varia, ut aliæ ſic & Quæſtiones illæ ſolent definiri.

(a) *Stat. 32. Hen. 8. cap.* (b) *Synod. 1603. conſtit. 107.*

Libri Tertii Finis.

Addendum ad pag. 6. lin. 22.

--- licuit. Tradunt autem illi, Salomonem Regem, & qui rebus cum eo præerant, diſciplinam hanc de Secundariis inſtituiſſe. גזר inquiunt (a) de Salomone על תבוית לעריות *decrevit id, quod recipitur de eis, quæ Secundariæ ſunt fœminis inceſtûs nomine vetitis.* Neque factum hoc volunt ſine autoritate τῆς בת קול, ſeu, *filiæ vocis*, id eſt, Oraculi cœleſtis. Adjiciunt ---

(a) *Abraham Zacuth. in* Sepher Juchaſin, *fol. 11. b. & ibi citata.*

GRATIÆ ET GLORIA DOMINO DEO SERVATORI.

Capitum Elenchus.

Liber Primus.

CAP. I.

Operis *Deſignatio. Et de* Perſonis, *quarum* Conjugia *ſive* Conſanguinitatis *ſive* Affinitatis *nomine pro* vetitis ex lege Sacra *apud* Talmudicos *habentur.*

CAP. II. De *Fœminis* Secundariis, *ſeu quarum conjugia ex majorum inſtituto, extra legis Sacræ verba ac vim, juxta* Talmudicos, *vetita ſunt, ſive* Sanguinis *ſive* Affinitatis *nomine. Et de* Conſanguinearum *&* Affinium *ratione in* Sponſalibus dubiis.

CAP. III. *De* Karæorum *ſeu* Scripturariorum *Judæorum diſciplina, in conjugiorum, ſive* ſanguinis *ſive* affinitatis *cauſa, interdictione* ex lege Sacra *decernenda. Quinam* Propinquorum *nomine eis veniant.* Vetuſtiorum *ex biſce ſententia de* perſonali Conjugum unitate.

CAP. IV. *Diſciplina de* Inceſtu *apud* Karæos novatio, *autore* Rabbenu Joſeph *&* Fundamenta *ſeu* Regulæ *ejuſdem ea de re* Quinque, *quibus etiam* Vetuſtiorum Karæorum *de Inceſtu ſcita (verbis aliquot in regulis illis aliter ab ipſis intellectis) cernuntur.*

CAP. V. *Fundamentum ſeu* Regula *de Inceſtu* Sexta *à* Rabbenu Jehoſua *Karæo τȣ̃* Rabbenu Joſeph *diſcipulo introducta.* Karæorum plerique *τȣ̃* Rabbenu Joſeph *ſequaces. Nec præter binos celebriorum quiſquam R. Jehoſuæ ſententiam eſt amplexus. Mutilus* Eliæ Ben Moſch *Codex* de Inceſtu *percurritur.*

CAP. VI. *Summaria & emendatior* Karæorum *in materia Inceſtûs, diſciplinæ explicatio, juxta* Rabbi Jehudam Ben Eliezar *Karæū celebrē.*

CAP. VII. *Vetita* Pontifici *&* Sacerdotibus *conjugia. Qualiſnam* Virgo Pontifici *ducenda.* Proles *è Nuptiis licitis, illicitis, irritis ſuſceptæ* conditio *ſeu* ſtatus. *Inquiſitio ſolennis de* Puellæ Matribus Aviiſque, *ubi* Sacerdos *aliuſve* genere Judaico *uxorem erat ducturus.*

CAP. VIII. *De* Uxorum numero. Pontifici *neutiquam* unicâ *plures, nec* Regi *ultra* octodecim *ducendas. De Sacerdotalium nuptiarum iterationis interdicto Levitico apud* Tertullianum.

CAP. IX. Polygamia; *&* Monita *&* Conſilia *de uxorum* numero

Digitized by Google

quaternario *non excedendo. Is numerus in* Mahumedanorum *legibus etiam præfinitus. Temporale* de Binis ſimul non ducendis *interdictum. Alia ad* Polygamiam *Ebræorum attinentia.*

CAP. X. *Qualenam ob Dignitatem Regiam, tum* Regi *tum* Viduæ Regiæ, *Conjugium ſit vetitum.*

CAP. XI. *Conjugium iteratum* uxoris divortio ejectæ *ſeu* repudiatæ, *ob* ſecundas *ejus ſive* nuptias *ſive* ſponſalia, *unde* pollutionem *contrahi decernebant*, marito priori *vetitum. Meretricis item conjugium, apud* Joſephum, *interdicto Moſaico probibitum.*

CAP. XII. *De Conjugio* Fratriæ Leviro, *ubi frater ſine liberis demortuus eſt*, imperato. *Ea de re Interpretamenta illuſtriora Magiſtrorum.*

CAP. XIII. *De* Fratriis *eodem in conjugio* Copulatis cum fœmina Leviro, *ſive Inceſtûs nomine, ſive ex Negativo ſimplici præcepto, ſive ex Majorum inſtitutis, interdicta. Et de* Fratriæ, *cui renunciatum eſt ex lege ſacra*, Propinquis, *non minus ac* Secundariis, *prohibitis.*

CAP. XIV. *Renuntiationis Leviri ſeu* Calcei *ei* exuendi *coram* Presbyteris Solennia *ac* Formula. *Quid* אנבפלייא *ſeu* אמפליא *Talmudicis, id eſt* τὰ ἐμπίλια *Heſychio & Philoxeno*, *ac* Impilia *Ulpiano in Pandectis Florentinis & Plinio, adeoque & Græcis & Latinis. Obiter item de* Odonibus *& voce* Imperia *pro Supellectilis parte in Pandectis eiſdem.*

CAP. XV. *De* Presbyteris, Senatu, Γερουσία, *ſeu* Presbyterio *quod Leviri Renuntiationis actui præerat. Obiter de vario* Γερουσίας *&* Presbyterii, *in Ebræorum rebus nominis uſu.*

CAP. XVI. *De* Virginum vitiatarum Nuptiis *ex ſacro præcepto, ſive* ineundis, *ſive mulctâ* redimendis *ab eis, qui vitiaſſent. De adjecto inſuper ex inſtituto Majorum* genere mulctarum *heic* Triplici. *Atq; obiter de* Iſraelitidum *innuptarum atq;* Iſraelitarum *coitu* ſtuprique pœnis.

Liber Secundus.

CAP. I.

Sponſalium *ac* Nuptiarum *Nomina ac Diſcrimen. Atque* Libri *hujus* inſtitutum.

CAP. II. *De* Sponſalium *ſive* pecuniâ *ſeu* Nummulo *ejuſve valore, dato, ſive* Libello, *ſive* Coitu *initorum*, Formulis. Qualitas bonorum

varia

varia quâ, ſi nummuli arrave loco darentur, irrita *planè fierent* Sponſalia. Sponſalia Dubia.

CAP. III. *De* Minorum Sponſalibus, *maximè* Puellarum; *ſive in patria, eſſent poteſtate, ſive emanciparentur, ſive aliàs poteſtatis ſuæ. De* Internuntiis *ſeu* Proxenetis. Sponſalium *à puella minore initorum* Renunciatio, *ejuſque Formula.* Teſtes.

CAP. IV. *De* Vi *ac* Metu; *& ſingularibus aliquot ſponſalium contrahendorum ſpeciebus; quâ* valida, *quâ* irrita. De Surdo, Muto, Fatuo, Viragine, Hermaphrodito, Genetalibus obſtructo. *De ſponſalibus initis cum* inceſtis *nomine interdictis*, Secundariis, *cum aliis quæ vetentur. De* Apoſtatis Ebræis.

CAP. V. *De* Sponſalibus Conditionaliter *initis; & de Singulari* Conditionum *in contractibus, maximè Sponſalitiis,* Jure *ac* Natura.

CAP. VI. *Si* plures, *quarum aliqua ita* interdicta *eſt, ut irrita plane eſſent cum ea Sponſalia,* unico libello, *ſeu* unico dato nummulo *quis ſibi* ſimul ſpoponderat. *De* incerto perſonarum; *ac de* Procuratore demortuo, *de quo in* dubio *erat, utrum vivus Sponſalia contraxiſſet.*

CAP. VII. *De ſolenni* Sponſalium Benedictione.

CAP. VIII. *De* Præſtituto *ſeu permiſſo* Puellis deſponſatis *ante deductionem* Moræ tempore, *ac* Caſtitate *interea obſervanda.*

CAP. IX. *De* Pactis Dotalibus, Virginis, Vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renunciatæ à Leviro, aliarum, Dos *taxata. Singulare* Virginū genere fa[illegible] dotali *heic jus. Et de* Jure Dotali *ante* Deductionem.

CAP. X. Dotis *conſtituendæ* Formula, Virgini, Viduæ, Repudiatæ, Fratriæ *à* Leviro *juxta legem* ductæ.

CAP. XI. *De* Temporibus *tum* Sponſalibus, *tum* Deductioni *ſeu* Nuptiis *ex more majorum præſtitutis. De* Lætitia epulari, *quæ Deductionem ſequebatur. De* tempore *item, intra quod nec* Vidua, *nec* Repudia, *nec* Libertina nova *ſeu* Proſelyta *ritè nubebat. Etiam de* Vidua gravida, *&* tempore lactandi.

CAP. XII. Benedictio Deductioni *in thalamum atque ipſis* Nuptiis *prævia.*

CAP. XIII. Deductio *in* Thalamum; *cujus tam in* Novo *quam* Veteri Fœdere *Veſtigia non obſcura. Inde* Nuptiæ *undiquaque* perfectæ.

CAP. XIV. *De* Annulo apud Ebræos Sponſalitio *ſeu* pronubo.

Digitized by Google

CAP.XV. *De* Sponſorum Coronis, Myrto *ac* Palmarum *ramis preferendis*, *&* Frumento *ſive ſerendo ſive ſpargendo in* ritibus *Ebræorum* Nuptialibus. *De* Velaminibus *item*, *quibus obtecti Sponſi.*

CAP. XVI. *De* Paranymphis *Ebræorum* Sponſi Amicis, *in Utroq; fœdere dictis*, *& in* Novo, filiis Thalami Nuptialis.

CAP.XVII. Sponſus Virginis *à* deductione *uſque ad* concubitum *à præceptorum aliorum affirmativorum obſervatione* immunis.

CAP.XVIII. *De* Contractu Sponſalitio *ſeu* Nuptiali Gentilium (*ſecundum mores juraque ſua*) *qui poſteà* Proſelyti *fierent*, *ſeu in* Judaicam Eccleſiam, *ſeu* Rempublicam *tranſirent*. *Omninò* legitimum firmumque *hunc, nec iterandum, voluere* Ebræi, *quorum mores* Sponſalitii *ac* Nuptiales *tum* Paganorum *tum* Chriſtianorum *moribus ejuſmodi perquam congeneres.*

CAP. XIX. *De* Sponſaliorum *ex* Jure Naturali *atque* inter Paganos Formulis, *quà* Ebræorum *mori aut* conſonæ *fuere*, *aut non ita diſſonæ ac ab eis* admiſſæ, *juxta capite ſuperiori dicta.* *Et de* Arris Sponſalitiis *&* Annulo, *apud Paganos*, pronubo.

CAP. XX. *De* Nuptiarum *apud veteres* Romanos *genere triplici*, Coemtione, Uſu, Confarreatione. Coemtio *&* Uſus *mori* Ebraico *non ita diſſonus.* Uxores *alibi item emi ſolitæ*; *etiam &* mariti.

CAP.XXI. *De* Confarreatione *quæ tota in* Sacris Nuptialibus *conſiſtebat.* *Ac de* Sacris Nuptiali Celebritati *aliàs tum apud* Græcos *tum* Latinos Paganos *aliosq;* propriis, *ut* Benedictio *Sacra erat apud* Ebr.

CAP.XXII. *De* Temporibus, *quibus* Nuptiæ *aut non* permiſſæ *aut pro* inauſpicatis *habitæ apud* Paganos, *id eſt*, Deductioni *ac reliquæ celebritati Nuptiali* non idoneis, *qualia & jam fuiſſe* Ebræis *ſuprà eſt oſtenſum.*

CAP.XXIII. Coronarum *Nuptialium uſus apud* Paganos *ut apud* Ebræos.

CAP. XXIV. *De* Ritibus *ac* moribus *tum* Sponſalitiis *tum* Nuptialibus, *quà ſive ex* Judaiſmo, *ſive ex* Paganiſmo *in* Chriſtianiſmum *admiſſi fuerint*; *& primò de* Græcorum *ſeu* Orientalis Eccleſiæ *uſu*, *item &* Moſcovitarum *De* Annulis *Sponſalitiis*, Coronis *Nuptialibus*, Poculo Communi; *atque obiter de editionibus* Euchologii *depravatiſſimis.* Æthiopum *Ritus Nuptiales.*

CAP.XXV. *De* Ritibus Nuptialibus *ac* Sponſalitiis *aliquot in* Chriſtia-

Digitized by Google

ſtianiſmo Occidentis, *quæ conſoni ſive* Judaicis *ſive* Paganicis *videantur. Maxime de* Annuli *ac* Coronæ *uſu*, Confarreationis *item*, Coemtionisque *in eis reliquiis.*

CAP. XXVI. *De* Formulis *tum vetuſtis tum recentioribus, in* Occidente Chriſtiano, Sponſalia Nuptiasque contrahendi, celebrandi, Benedicendi; *ut cum* Judaicis & Paganicis *atque eis*, *quæ* Orientis *ſunt, componantur. Et primo de eis, quæ in* Ritualibus Romanis. *De* aliis *item aliquot.*

CAP. XXVII. *Formulæ Ritusque veteres recentioresque in* Anglia (*alibi item*) & *de* dotandi *in ipſis Sponſalibus in* Anglia *jure vetuſto ſingularia quædam. De* Eccleſiarum *item, quæ jugum Pontificium exuerunt, aliarum more. Etiam de* Mahumedanorum.

CAP. XXVIII. *De* Benedictione Nuptiali Sacrorumque *in matrimonio celebrando* Miniſtrorum, *ſive* Jure, *ſive* Uſu, *quæ ſive* Patrum *teſtimoniis, ſive* Sanctionibus Pontificiis *aut* Synodicis *ſubnititur.*

CAP. XXIX. *De* Benedictionis Sacræ *in re Nuptiali* Jure Uſuque, *quatenùs* in Legibus Cæſareis *ſive* Orientis *ſive* Occidentis, *aliisve locum habuerit.*

CAP. XXX. *De* Temporibus, *quibus celebritas* Nuptialis *interdicta apud* Chriſtianos, *qualia apud* Ebræos Paganosque.

Liber Tertius.

CAP. I.

De Nova Nupta *prærepta* Virginitatis accuſata. *Formula* Actionis in eam; Pœnæ, Teſtes. Virginitatis ſigna, *ſeu teſtimonia.* Benedictio ſolennis *ubi ea reperta.*

CAP. II. *Poſtulatio, de* prærepta Virginitate, *quâ in novam nuptam ita uti licuit* Marito, *ut pro* ejuſce aſſertionis & Uxoris *ſive* negationis *ſive* confeſſionis & probationum *vi, aut* reſcindebatur Dos Virginea *aut ſaltem ad* Vitiatæ ſummam *minuebatur.*

CAP. III. Novi mariti *Sponſive* immunitas *à deductionis tempore* annua, *ſeu vocatio ab omnimodo ſive* militari *ſive* civili munere. *Obiter de* recens extructæ domus *ſeu* vineæ recens plantatæ *domini* immunitate *parili.*

CAP. IV. *De* mutuis *Conjugum* Officiis *ac* Juribus; Decem, *quibus* Maritus Uxori, Quatuor, *quibus* ipſa Marito *obligabatur. Et quomodo Jura illa ad* Uxores interdictas *attinerent. Obiter de* Donationibus *inter* Virum & Uxorem.

CAP.

Digitized by Google

CAP. V. *De* Alimentis Uxori *præſtandis, ac* Veſtimentis; Domicilio, Utenſilibus. *Et de* Mariti *in eam* poteſtate, *quâ ſive* domi *eam retineret, ſive in* alias *cum ea migraret* ſedes.

CAP. VI. *De* Conjugali Debito, *præfinitis eidem variatim* vicibus, & praxi forenſi, *ubi id ſive* Voto *ſive* Contumacia Mariti *aut compendinaretur aut plane negaretur. Obiter de* Votis *ritè* laxandis.

CAP. VII. Uxoris Debitum *conjugale marito præſtandum.* Praxis *hac de re* forenſis. *De* ſterili viroque *generandi* impotente.

C. VIII. *De* Medicinæ *in* uxorem *ægrotantem* ſumtibus, *Captæ* Redêtione, *de mortua* Funere, & Civili *ejus* præ marito *ſæpius* Dignitate.

CAP. IX. *De* Uxoris Bonis, Dote, incremento Dotis, plurium Viduarum Dotes *qua ratione præſtandæ.*

CAP. X. *De* familiari Uxoris opera, *quæ ſive ab* ipſa *ſive ab* ancillis, *ejuſce vice præſtanda. Et de* prole lactanda *ſive ab* Uxore, *ſive à* Repudiata; *atque de* hac gravida.

CAP. XI. Adulterii *apud Ebræos* Pœnæ capitales diverſæ. *De Pericoba in Evangelio* Joannis de in Adulterio deprehenſa.

CAP. XII. Philonis Judæi *Alexandrini, de* Meretricum *qualiumcunque* pœna apud Ebræos capitali *ſententia, à* Talmudica *Schola alieniſſima, expenditur; uti & ejuſdem de* ultimo ſupplicio ubique gentium Adulteris præſtituto. *De in* Adulterio *deprehenſis ac ejuſdem* pœna *in veteri* Jure Cæſareo, *alibique. Ea de re* Leonis & Majoriani *Auguſtorum* Novella Conſtitutio *emendatiùs ex Codice MS. editur.* Leges *hac de re* Alcoranicæ *exhibentur.*

CAP. XIII. L*ex de* Zelotypia. *Mariti* Præmonitio. Uxoris *cum eo, de quo præmonetur,* Occultatio, *ſeu* Congreſſus *qualiſcunque* clancularius; *Unde* Juſta ſuſpicio. *Alia ad legem illam attinentia.*

CAP. XIV. *Uxorum* & Præmonitarum & Occultatarum, *genera non pauca aquis amaris libera; quæ tamen tum* Maritis, *tum eis*, de quibus Præmonitio *fiebat dein perpetuo* vetita, *ac* ſine dotibus *ejicienda erant. Et de* Innocentia, *qua exigebatur in* Marito, *qui* Uxorem *hoc jure ad* Examen Aquarum *adigeret.*

CAP. XV. *Examinis* ſuſpectæ adulterii *uxoris*, *per* Amaras Aquas, *Formula ac Ritus; Et quo ſeculo in* deſuetudinem *abierit* Examen *hujuſmodi. De ſuſpectis apud* Mahumedanos *uxoribus.*

CAP. XVI. *De* Adultera (*ubi* Morte *puniri nequibat*) *ac mariti* ſuſpecta Divortio *ejicienda, eaq; tum* Marito *tum* Adultero *ſeu* Amaſio *pariter interdicta.* Officium *etiam hac in re* Fori. CAP.

Digitized by Google

CAP. XVII. *De* Uxore *ob Impudicitiam leviorem* infami *ac offenſis ejus ſive* in Moſaica *ſive* in Judaica *ita ſignanter dicta* Inſtituta. *De* fœminis velandis, *Jactura Dotis*, alterutrius *conjugum* corporis vitiis.

CAP. XVIII. *De* Requdio *ſeu* divortio, *ſeu* uxoris *toties antè memorata* Ejectione Duplex Uxorum genus, *quod divortio* non ejici, *ut aliàs*, licuit. *Lex Sacra ea de re.* Scholarum *item* Sammæanæ & Hillelianæ *atque τοῦ* R. *Aquibæ, de* Divortii cauſis *ſententiæ. Ex hiſce quamnam receperint* Magiſtri.

CAP. XIX. *De* Uſu *atque* Exemplis Divortii, *quæ à lege ſacra deeo lata uſque in recentiora Reipublicæ Ebraicæ ſecula, eorundem mentio ſeu veſtigia reperiantur. De* Libellis Divortii *à* profecturis in militiam *dari ſolitis.* Joſephi *locus* de Divortiis *ſenſui ſuo, à ſummorum interpretum vi vindicatus.*

CAP. XX. *De Scholarum ſeu ſectarum* Hillelianorum & Sammæanorum *diſſidii circa* Divortii cauſas Ortu *ac* Ætate Hillelianorum *ſententiæ, quibus* Sammæanis *adverſabantur, Oraculi Cæleſti ſeu* Filiâ (*ut appellitant*) Vocis *firmatæ ſtabilitæque.*

CAP. XXI. Triplicis *de* Divortiorum Cauſis ſententiæ *recenſio.* Monita *ac* Conſilia *Magiſtrorum de* Primæ Uxoris *ſeu* Uxoris adoleſcentiæ *hac prærogativa; aliis item ad* Divortia *ſpectantibus.* Mahumedani *Ebræorum hac ferè ſequaces.* Alcoranus & Avicenna *ea de re explicati.*

CAP. XXII. Juris, *juxta Ebræos*, Naturalis *ac* Paganorum veterum, *de* Divortiis, *recapitulatio. De eorum uſu apud priſcos* Orientis. CL. Ptolemæi *in Tetrabiblo locus de* Conjugiis & Divortiis *ab interpretibus male habitus obiter explicatur. De locis in* Evangeliſtis *occurrentibus de* Divortiis, *quatenus lucem forſan ex jam oſtenſis accipiant, mutuoque dent.*

CAP. XXIII. *De* Exceptionibus *illis in Evangelio παρεκτὸς λόγȣ πορνείας* & *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ* (*quæ reddi ſolent* extra cauſam fornicationis ſeu adulterii) *in Divortiis admittendis. Et de varia* πορνείας *ſignificatione.* De Joſephi *item, dum* Mariam *Virginem ſanctiſſimam repudiare voluit, initò conſilio.*

CAP. XXIV. Libelli Divortii *Formula ac Effectus*; & *de ſingulari in eo* vocabulorum aliquot *Scriptione.*

CAP. XXV. Decem Res *ſingulares, quas, velut ipſa lege ſacra ſubnixas, ſtrictè obſervari voluere, ut* legitimus exiret Libellus Divortii.

Alia quædam ex ſuperinductis Majorum Inſtitutis, ad Divortiorum jus inprimis attinentia.

CAP. XXVI. Eorum, quæ de Divortio tradidimus Summarium Quintuplex; ut ſcilicet inde, aut ex ratione congenere, juris Divortiorum variatim in Chriſtianiſmo propagati natura ritè intelligatur. Et primò de Moſcorum ſeu Ruthenorum & Æthiopum, qui Habaſſeni dicuntur, Divertendi jure liberrimo. De Habaſſenis eorumq; Chriſtianiſmi initiis. Eorum in Mahumediſmum mutatio Europæis hactenus nullibi vulgata, ex Mahumede Ben Abdalbachi Mecano.

C. XXVII. Tria, velut Principia ſeu epochæ, à quibus ſimul & à Summario Superioris capitis Quintuplici, Mores & Sententiæ variatim in Chriſtianiſmum circa Divortia defluxerint. Judaiſmi ea in re Retentio inter Chriſtianos primitiva. Paganiſmus, cui in eadem aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani. Verſiones illuſtriores aliæque aliquot vocis Πορνείας (quæ Fornicatio plerumq; vertitur) in Evang. de Divortiis Except.

CAP. XXVIII. Morum ac Uſûs Chriſtianiſmi Primitivi circa Divortia Reliquiæ, ac Conſtitutionum de eadem Cæſarianarum à Chriſtianiſmo primùm in Imperium Romanum ſub Conſtantino, recepto, uſque in ſeculum Juſtinianæum, ſeu annos à Chriſto nato amplius quingento, ſexaginta Hiſtoria. Adeoque per intervallum illud, Juris hâc Cæſarei vetuſtioris, facies quaſi integra.

CAP. XXIX. Jus Cæſareum, quod poſt Juſtiniani ſeculum in Imperio Romano, maximè in Oriente, circa Divortia obtinuit uſque in Tempora recentiora.

C. XXX. Leges Moresq; circa Divortia in Chriſtianiſmo Oſtrogothorum & wiſigothorum (per Italiam, Hiſpanias, Galliam (Burgundionũ veterum, Alemanorum, Imperii Carolini ſeu Occidentis populorum. Britannorum veterum, Anglorum, Scotorum, Hibernorum.

CAP. XXXI. Canonum Pontificiorum ac Theologorum ſententiarum de Divortiorum jure, primò à temporibus Apoſtolicis uſque in Conſtantini quaſi media ſeu Concilium Nicænum primum, & dein uſque in Juſtinianum, Hiſtoria.

CAP. XXXII. De Canonibus Pontificiis ac Synodicis Patrumque ſententiis circa Divortii ſeu matrimonii ſolutionis jus in Oriente poſt Juſtiniani initia, uſque in ſecula recentiora.

CAP. XXXIII. Occidentalium de Divortiis Jus Pontificium & Sententiæ, cis Juſtiniani tempora, Theologicæ.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

A.

ADulterii ap.Hebr.*Pœna capitales diverſa 265. Eadem ubiq; gentiũ adulterio præſtituta 274. De pœna deprehenſorũ in adulterio ex Veteri Jure Cæſareo 275. Novella Leonis & Majoriani de adulteriis 280. Leges Alcorani de pœnis adulteriis 283.*

De Adultera, ubi morte puniri nequibat ac marito ſuſpecta divortio ejicienda 397. Eadem marito & adultero interdicta 301.

Periocha de Fœmina adultera *in Evangelio Johannis 270. & ſeq. An fœmina hæc fuerit Suſanna 272*

Advocati Eccleſiæ *vice miniſtrorum Sacrorum in copulatione conjugali functi 219.*

Chriſtianiſmi ap. Æthiopes *initia 390. Circumciſio eorum, unde 391. Eorundem in Muhamediſmum mutatio 395. 396. Æthiopes cur Abaſſeni dicti 392.*

Æthiopiſſa Moſis 383

Anulus *ſponſalitius ap. Hebr. 137. Anulus Joachimi & Annæ majorum Chriſti Romæ cuſtoditus 138. b. D. Mariæ anulus pronubus ibid. Anulus pronubus ap. Romanos 153. Cur ferreus? ibid. Anulus pronubus ap. Chriſtianos Orientales 172. Ap. Chriſt. Occidentales 180. 181.*

Lex de Aquis Amaris *bibendũ, quo caſu & quas uxores non obligaverit 288. Examinis ſuſpectæ adulterii uxoris, per* Amaras Aqvas, *Formula ac Ritus; Et quo ſeculo in deſuetudinẽ abierit Examen hujuſmodi 290. & ſeq.*

Arrhæ 152.

Apud Athenienſes *Regi Sacrorum virgo ducenda erat* 33.

B.

Benedictio nuptialis *ap. Hebr. 130. Ap. Romanos, 158. 208. Ap. Chriſt. Orientales 171. Ap Ruſos 177. Ap. Occidentales Latinos 184. Ap. Belgas 188. Ap. Germanos ſuperiores 191. Ap. Anglos 193. Benedictionis Sacerdotalis Jus & uſus è patrum teſtimoniis & ſanctionibus Pontificiis ac Synodicis oſtenſus, 207. & ſeqq. Ejuſdẽ Jus atq; uſus, quatenus in legibus Cæſareis locum habuerit 217. & ſeq. Primus uſus ejus apud Chriſtianos 209.*

C.

Calcei *exuendi ſolennia 67. formula 68 69. 70. formula brevior 71. ipſius calcei adhibendi diſtinctiones 72. ejus uſus in contractibus ibid. plura vide in* renunciatione Leviri.

Catalla *ap. Anglos quid?* 199.
Introductio in Chuppam 132. *Philologica de hac re* 135. 136.
Locus de genealogia Chriſti *delibatus.* 56.
Nuptiæ Coemptione *facta apud Rom.* 156. *Ap. Germanos Veteres* 157. *Ap. Mahumedanos* 206.

Nuptiæ Confarreatione *factæ* 158. *Confarreationis reliquiæ ap. Anglos* 183. 205.
Conjuges *corpus unum conſtituere, Karaorum explicatio & applicatio* 10. 11. *Novorum Conjugum immunitas annua* 237. *Mutua conjugum officia & Jura* 241.
Conjugia *conſanguinitatis & affinitatis nomine interdicta ex Lege Sacra,* 3. *juxta Talmudicos* 4. 5. 6. *juxta Karaos* 7. 8. *& ſeq. recentiorum Karaorum explicatio* 12. *& ſeq. Conjugia Pontifici & Sacerdotibus vetita* 31. *Conjugia repudiatarum* 54. 55. *Conjugium Fratriæ* 56.

Coronæ *Sponſorum ap. Hebr.* 139. *Ap. Græcos* 165. *Ap. Rom.* 166. *Ap. Chriſtianos Orientales* 172. *Ritus eas imponendi & ſolvendi* 172. 173. *Corona nuptiis digamorum & trigamorũ ap. Chriſtianos Orientales denegata* 173. *Coronæ nuptiales ap. Chriſt. occidentales* 182.
Corporis vitia *quæ divortium procurent* 309.

D.

Debitum conjugale *à Marito præſtandum* 250. *Præfinitæ ipſi vices ibid & ſeqq. Debitum conjugale ab uxore præſtandum* 255.
Deductio *in thalamum* 133. *Ejus circumſtantiæ variæ* 135. *& ſeq. Sponſi virginis à deductione uſque ad concubitum à præceptis affirmativis immunitas* 144.

Cur Hebræi die Mercurii *nuptias Virginũ inire ſoliti ſint?* 126. *Cur nuptias viduarum & vitiatarum die Jovis?* 1. *Cur Diebus Solis Feſtorum & jejuniorum nuptiæ interdictæ apud Chriſtianos?* 224.
Diffarreatio 401.
Divortium *corporis vitiis procuratum* 309. *De divortio in genere* 310. *Uxores quæ divortio ejici non poterant* 310. *Cauſæ divortii* 312. *De uſu atque exemplis divortii uſque in recentiora Reip. Hebr. ſecula* 314. *Libelli divortii à profecturis in militiam dari ſoliti* 319. *Divortium ap. Mahumedanos* 337. *Juris juxta Hebr. naturalis ac Paganorum Veterum de divortii recapitulatio* 341 *Uſus divortii ap. Veteres Orientales* 342. *Loca N. T. de divortio explicata* 345. *Libelli divortii formula ac effectus* 369 *Singularis in eo vocabulorum aliquot ſcriptio* 371. 372. *Decem res ſingulares requiſitæ ut legitimus exiret libellus divortii* 374. *Conditiones iisdem*

dem ſubinde adjectæ 380. Divortiũ dubium 380. Divortia liberrima ap. Ruſſos 387. Ap. Æthiopes 389. principia è quibus Mores & ſententiæ Chriſtianorũ circa divortia defluxêre 397. Judaiſmi ea in re Retenti inter Chriſtianos primitivos 398. Paganiſmus cui in eadem aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani 400. Divortiorum uſus ap. Veteres Romanos 401. & ſeq. Divortiorum Jus & uſus inter Chriſtianos uſq; ad ſeculum Juſtinianeum 409. & ſeqq. Jus Cæſareum, quod poſt Juſtiniani ſeculum in Imperio Romano, maxime in oriente, circa divortia obtinuit, uſq; in tempora recentiora 422. Leges moresq; circa Divortia in Chriſtianiſmo Oſtrogothorum & VViſigothorum (per Italiam, Hiſpaniam, Galliam,) Burgundiorum veterum. Alemanorum, ImperiiCarolini ſeu Occidentis populorum, Britannorum veterum, Anglorum, Scotorum, Hibernorum, 428. Canonum Pontificiorum ac Theologorum ſententiarum de divortiorum jure, primò à temporibus Apoſtolicis uſq; in Conſtantini tempora & concilium Nicænum primum & dein uſq; in Juſtinianum Hiſtoria 438.

Dotis *uſus apud varias gentes 152. Pacta dotalia 114. Dos uxoris 259. Dos virginis vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renunciatæ à Leviro, aliorum taxata 115. Incrementum Dotis 117. 259. Nuptiæ ſine dote nullæ erant 117. Inſtrumentum Dotale 119. Variatum 121. Formula dotis Fratriæ 122. Dotis reſciſſio vel imminutio in actione Mariti contra ſponſam præreptæ virginitatis ream 234. Plurium viduarũ dotes, qua ratione præſtandæ 261.*

E.

Præfectus Epularum *nuptialium 125. Eadem quoties duplicanda ibid.*

F.

Filia vocis *ap. Hebr. 325. & ſeqq.*

Quid exceptio Chriſti in divortiis extra cauſam Fornicationis *348. De uſu vocis fornicationis varia 353. & ſeqq.*

Conjugium Fratriæ *56. Interdictæ de ducendis Fratriis eodem in conjugio copulatis & inceſtus nomine & ex Majorum inſtitutis 63. De Fratria, cui renunciatum eſt ex Lege Sacrâ propinquis non minus ac Secundariis prohibitis 65. 66. Formula ducendæ Fratriæ 98. Formula dotis Fratriæ 122*

Frumenti ſparſio *in nuptiis 140. b.*

Tubia funeribus *adhibita 258.*

H.

Scholarum Hillelianæ *& Sammaanæ origo, 321. Earum. disſidia 323.*

I.

Impotentes 256.

Immunitas *annua novorum Conjugũ 237. Immunitas recens exſtructa domus & vinea, 240.*

Imperia, *peculiari ſenſu explicatũ. 78.*

Impilia *ap. Ulpianum quid* 72. *Ap. Talmudicos* 73. 77. 78.

Inceſtus *genera ex Lege Sacra* 3. *A Talmudicis aucta* 4. 5. 6. *Cur?* 5. *Karaeorum ſententia de iis* 7. *& ſeqq. Legem Sacram, de Inceſtu in genere loqui, & quæ ſequuntur, pro exemplis non pro omnimodis inter dictis capienda, juxta Karæos* 9, 10. *Recentiorum Karæorum de Inceſtus generibus ſententia* 12. *& ſeqq. It.* 20. *& ſeqq. Eorundem emendatior ſententia* 24. *& ſeqq. Inceſtus diſpenſatio ap. Proſelitos* 146. 147.

De Joſephi, *dum Mariam Virginem repudiari voluit, conſilio* 365.

K.

Karæi *Secti Judaorum* 7. *Eorum Scriptores* 7.

L.

Proles ab uxore lactanda 264.

Renunciationis Leviri *ſolennia* 67. *Formula* 68. 69. 70. *Formula brevior* 71. *De Senatu ſeu Presbyterio, quod actui huic praerat* 79. *Poterat numero ternario abſolvi* 80.

M.

Decem officia, quibus Maritus *uxori ap. Hebr. obligabatur* 243. *Mariti poteſtas in uxorem* 248. 249.

Medicinæ *in uxorem ægrotantem ſumpto quo caſu faciendi ap. Hebr.* 257.

Meretrices *quo ſenſu ap. Hebr. vetita* 89. *An lapidatione punita fuerint* 273

Myrti *ac palmarum rami ſponſis prælati,* 139. *d.*

N.

Magni Negush *titulo ap. Æthiopes* 394.

Nummulus Prota, *quo ſponſalia peracta ſunt* 94.

Nuptiarum *nomina* 93. *earum & ſponſalium diſcrimen ibid. Mora tempus inter ſponſalia & nuptias* 113. *Nuptiæ ſine dote nulla* 117. *Tempus nuptiis præſtitutum ap. Hebr.* 124. 125. *Cur die Mercurii nuptias virginum inſtituere ſoliti ſint?* 126. *Cur nuptias viduarum & vitiatarū die Jovis?* 127. *Tempora nuptiis præſcripta apud Rom.* 162. *& ſeqq. Tempora quibus celebritas nuptialis interdicta ap. Chriſtianos* 223. *Formula benedictionis nuptialis ap. Hebr.* 130. *Circumſtantia ejus* 132. *Nuptiarum ap. Rom. triplex genus* 154. 155. *Nuptiales Ritus ap. Roman.* 158. *& ſeqq. Ap. Græcos* 161. 162. *Apud Chriſtianos Orientales* 168. 169. 170. *Ap. Moſcovitas* 176. *Ap. Chriſtianos Occidentales* 179. *Ap. Proteſtantes* 206. *Apud Muhamedanos* 206.

O.

Odones *ſeu Udones quid in ff.* 75. 76. *& ſeqq.*

P.

Paranymphi 142.

Polygamia *Iſraelitarum* 43. *& ſeqq. Summo Sacerdoti illicita fuit* 39. *quibus locis & quo tempore ſublata apud eos* 47. 48. 50. *Polygamia ſucceſſiva Chriſtianorum Orientalium, quibus limitibus comprehenſa* 173.

Qualis

Qualis virgo Pontifici Maximo *Hebræorum ducenda 31. 32. Quo ſenſu viduam aut vitiatam* Pontifici Maximo *ducere non licuerit 31.* Pontifici Maximo *unica uxor tantū ducenda erat 39.*

Pontifex Maxim9 Chriſtianorum *diſpenſat ſubinde in Poligamia Judæorum 31.*

Πορνεία *: variæ vocis explicationes 349 quid illud Chriſti,* παρεκτὸς λόγου πορνείας *348. 406. & ſeqq.*

De vario uſu nominis Presbyterii *apud Hebræos 79. 80.*

Prolis *è nuptiis licitis, illicitis, irritis, ſuſcepta conditio ſeu ſtatus 31.*

Inceſtus diſpenſatio ap. Proſelytos *146. 147.*

Proxenetæ *101. Quo caſu per eos ſponſalia fieri non ſolebant 104.*

R.

Regi *apud Iſraelitas octodecim uxores ſimul ducere licuit 40. 41. Exemplo Davidis firmatum 41. Rex Lege fratria ducenda ſolutus fuit 53.*

Conjugium Repudiatæ *ob ſecundas ejus nuptias marito priori vetitum 54. Quo ſenſu ap. Mahumed* repudiata *non reſumatur, niſi altero viro prius jungatur 55.*

Repudium *310. Libellus repudii 311. Cauſa repudii 312. Repudia apud Mahumedanos 337.*

S.

Inquiſitio ſolennis de puella matrib9 aviisq;, quā Sacerdos *ducturus erat 35.*

Sammæas *Judæorum Doctor quis fuerit 322.*

Sammæani *unica tantum in re Hillelianis acceſſere 324.*

Sanhedrin *vide* Presbyterium.

Scortationis *pœna 90. Filiam Sacerdotis ſcortantem quo vaſu comburi oportuerit 89.*

Sponſalium nomina 92. Diſcrimen à nuptiis 93. Sponſalia nummulo facta 94. Sponſalia ſcripto facta 96. Formula contract9 Sponſalitii 96. Sponſalia ex coitu interdicta 97. Sponſalia minorum 99. 100. Sponſalia per internuncios inita 101. Poterant reſcindi à puellis majorennibus redditis 102. Formula reſciſſionis huj9 102. 103. Sponſalia vi aut metu inita 104. Sponſalia cum ſurdo, muto, fatuo, Hermaphrodito, obſtructo, 105. Sponſalia cum Gentili irrita, 105. Sponſalia conditionaliter inita 106. Singulare conditionū in contractibus hiſce Jus ac natura 107. 108. Sponſalium benedictio 111. Explicata 112. Sponſalia Sabbatho aut die Feſto inire vetitum, 124.

Sponſalium *formula apud Veteres Græcos, Pœnos & Romanos 150. ap. Perſas & Medos 151. Jus eorum ap. Romanos 151. Scriptores qui ſponſalia deſcripsêre, ib. Iidem de dote actum 152.*

Vir & uxor ſteriles *159.*

Synedrii magni *conclave & migrationes 328.*

Nnn 3 *Tobia*

Digitized by Google

T.

Tobiæ *nuptialis apparatus explicatus*, 134. 135.

Turpitudinis *revelatio 9. Nova Karaorum ſententia de ea 25. Alio ſenſu ap. Hillelianos accepta 331.*

V.

Velamina *nuptialia 140. b. 141. Velamina fœminarum ap. Hebr. 305. Ap. Muhamedanos 306.*

Vidua Regia *ap. Iſrael, nemini ſubditorum ritè nubebat 51. Nec alii Regi* ibid. *Idem ap. Muhumedanos in more poſitum 53. Vidua poſthumam prolem enixa integro biennio nubere non potuit 128.*

Parabola decem virginum *ex Evangelio illuſtram 137.*

Actio in Sponſam præreptæ virginitatis *accuſatā 227. Virginitatis ſigna 228. Benedictio ſolennis, ubi ea reperta 233. Dotis reſciſſio aut imminutio in hoc caſu 234.*

Vitiatarum nuptiæ *l. ineunda l. redimenda 83. 84. Mulcta triplex vitianti irrogata 86. 87*

De votis *ritè laxandis 251.*

Nuptiæ Uſu *facta 155. 156.*

Uxorum numerus *apud Hebræos ex Lege Sacrâ indefinitus 38. Ex Talmudicorū conſiliis quaternario ap. privatos comprehendebatur 44. Idē lege Muhamedis ſancitum, & ratio ejus 45. Quatuor officia, quibꝰ Uxor Marito obligabatur 243. Alimenta uxori præſtanda 246. Veſtimenta 248. Captæ uxoris redemptio 257. Mortuæ funus 258. civilis ejus præ marito dignitas 258. Uxoris Bona, Dos, Incrementum dotis 259. Familiaris uxoris operæ 262. De uxore ſuſpecta & juſta ſuſpicione 285. De ſuſpectis ap. Muhumedanos uxoribꝰ 296. De uxore ob impudicitiam leviorem infami inſtituta 302. Uxores quæ divortio ejici non poterant 310. Uxori virum dimittere non licuit 317. Chriſti dicta huic rei applicata 317. Uxor adoleſcentiæ quæ 334. Ejus prærogativæ 335.*

Z.

Lex de Zelotypia *285.*

Digitized by Google

JOHANNIS SELDENI
DE
SUCCESSIONIBUS
ad Leges Ebræorum
IN BONA
DEFUNCTORUM.
LIBER SINGULARIS:
IN
PONTIFICATUM,
LIBRI DUO.

EDITIO NOVA.

FRANCOFURTI AD ODERAM,
A. M DC XCV.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROLEGOMENA.

De Opuſculi, tùm in deſignandis Succeſſionum apud Ebræos Formulis, *tum in præbendo* Juris Ebraici rite dignoſcendi Specimine, *utilitate Verpi Jummentum* per Anchialum, *apud* Martialem, *explicatur.* Talmudicis utriusque *Autoritas, Partes, Compoſitio, Ævum. Et de* S.h larum, Legi *publice* prælegendæ Hieroſolymis, *ante excidium ſub Veſpaſiano, frequentia.*

OPuſculum hoc *De Succeſſionibus*, quod ex utroque *Talmude*, & Hieroſolymitano & Babylonio, id eſt, ex Pandectis Juris tam Civilis quam Sacri, quod Ebræis, florentibus eorum rebus, in uſu erat, & è Selectioribus Rabbinorum commentariis, præter Sacras Literas, [inter id genus alia momenti gravioris] otio ſatis abundantes congeſſimus, in arcto, fateor, eſt & inglorius labor. Atque inter ea forſan duntaxat æſtimandum non paucis videatur, quæ plane inutili reconditioris vetuſtatis quisquiliarum affaniarumque apertura, Curioſioribus atque eis, qui operoſitate, in priſtino ſeculo, ſupervacua nimium amant occupari, tantum placere ſolent. Et certe quin eo nomine faventiſſime à compluribus excipiatur, dubitare nequeo. Ita ſcatent paſſim ferventia ejusmodi Studia & impetuoſi in ea feriatorum hominum affectus; ſive quia, præſentis ævi tædio ac ſcelerum odio, ad annos præteritos, qui tamen à Scriptorum reticentia meliores maxime videntur, recurrere libet; ſive quia noſtris, ut fit, neglectis, aliena potius, ut Exteros terrarum Tractus, Mores, Status, Actus, Domeſtica inſuper habentes, affectamus; non ſine gravi animi vitio & ſolenni. Sed eo vocant æqui rerum æſtimatores, quales ſunt; qui & Vetera & Extera, diligenter & prudenter indagant, conſulunt, in partes trahunt, & merito interdum venerantur; quæ nimirum ſive rerum Divinarum Humanarumq; Scientiæ, ſive rebus Agendis Decernendisque, ſunt ullatenus impræſentiarum conducibilia. Atque ut parum à Veternoſo diſtat, Nudæ ac Inanis deperire Vetuſtatis cariem, ita ſane eam, quæ Poſteritati, per tenebricoſa Ignorantiæ Dumeta, alias errabundæ, faces præfert eti-

amnum limpidas, ſive ultro rejicere, ſive in Quæſtionibus diſceptandis, ubi commode fieri poteſt, non adhibere, aut Agyrtæ eſt, aut Fanatici, aut Lucumonis ignavi. Cum igitur non modo Theologi Chriſtiani ſed etiam Juriſconſulti & Politici, ex priſcis Ebræorum moribus, ſingularibus ſancitis, quæ ab ipſo Numine eis præſcripta ſunt, ſubnixis, Normas non raro atque Argumenta dijudicandis controverſiis aliquot, ſumant; etiam & hiſce id, quod præſtitimus, & gratum fore & uſui (quod maxime cupimus) eſſe poſſe vix ambigimus. Idque tum qua *Succesſiones* explicat, tum qua *Specimen* eſt *Ebraici Juris rite dignoſcendi*. Nam dum *Succesſiones* eo explicantur, ſeu dominii à defunctis transmiſſio (quæ omnium apud homines rerum Civilium maxime communis eſt, eoque etiam nomine heic magis advertenda) ita peculiaris Ebræorum mos & à multiplicibus Chriſtianorum, tam vetuſti quam præſentis ævi, formulis diſcrepans cernitur, ita ſubtilia Magiſtrorum interpretamenta atque recepti apud Gentem de hac juris apices panduntur; ut Sacras de Hæreditatibus Leges ab eis, quibus præſcriptæ ſunt, explicatas præſto habeant Theologi; ut Subtilitates forenſes, pro Gentis indole repertas, nec minoris forſan æſtimandas quam complures quæ Roma, Spira, Neapoli, Pariſiis, Florentia, Genua, Tarracone, ac à Tribunalibus aliis Juriſconſultorumque Collegiis in Europa celebrioribus, in numeroſis Deciſionum, Reſponſorum, Opinionum, Conſiliorum voluminibus, afferri ſolent, agnoſcant Juriſconſulti; ut aut Normam à Judiciali Ebræorum jure aliis Rebuspublicis non neceſſario petendam, aut totum Chriſtianum orbem, in bonis ab Inteſtato deferendis ac Jure Hæreditario, libenter hactenus erraſſe, concedat id Politicorum genus, quod ſive mutua Civium officia ſive Rerum Dominia ad Ebræorum mores exigi velit; ut demum omnes, inter variantia gentium ſancita ac Mores, etiam & hæc, jucunde cum judicio, nec ſine utilitate, contemplentur. Quin & judæis ipſis, quorum in Germania, Italia, Polonia, Belgia, Familiæ non ſunt infrequentes, Leges de Succesſionibus Sacræ, cum interpretamentis Talmudicis ac Rabbinicis, hodieque in uſu ſunt, ubi aut expreſſe Principum Chriſtianorum ſanctiones contrarium de eis non ſtatuerint, aut mores adverſi, Sanctionum vim ſortiti, neutiquam induxerint. Id quod de aliis Legis Moſaicæ non paucis capitibus dicendum. De qua re conſulere licet c. tit. de Judæis l. 8. Judæi, & DD. ibidem, c. Theodoſ. lib. XVI, tit. VIII, l. 22, Calderin. Conſil. 10. & 30, Alexand. lib. 6. Conſil. 6. Io. Coraſium Miſcellan. Juris Civilis lib. 5. c. 6.

c.6, Franciſc. Zoannettum Rerum quotidianarum c.60. Tiraquell. de Jure Primigenitorum qu. 66. n. 21, Cirjerum in Tract. ejusdem rei lib. 1. qu. 16. exiſtentium lib. 2, cap. 14. & 15. & ſeqq. Marquard. de Suſannis part. 2. de Judæis, cap. 1, §. 1. cap. 2. §. 6. & 4. §. 1. & ſeqq. præter Felinum ad tit. de Judæis, cap. 5 Judæi ſive Saraceni, ubi *quando Lex Moſaica*, inquit Felinus, *non eſt generaliter reprobata, quoad ipſos Judæos prævalet Legi Civili*. Et Marquardus de Suſannis, *Regula*, ait, *per quam concluditur, Iudæos ligari Iure Communi, & cauſas eorum ſecundum Iura Communia diffiniendas, limitatur, non habere locum in caſibus, in quibus Lex Moſaica ſpecialiter aliquid diſponit, quæ non ſit expreſſe reprobata per Ius Canonicum, Civile, Statuta, aut per Conſuetudinem.* Et ſignantius de Succeſſionibus & Lege, qua apud Ebræos hodiernos ſunt decidendæ, idem juriſconſultus dicta parte cap. 4. §. 8. & Antonius Ricciullus Tractatus jam memorati libro 2. cap. 15. § 13. De Succeſſione autem & legitima liberorum, qui Judaiſmo renuntiarunt, ſanctio eſt peculiaris Pauli III. Pontificis Romani, quam, anno ſalutis MDXLII latam, habes in Laertii Cherubini Bullario Tom. 1. pag. 666. Conſtit. 32, & in 7. Decretal. tit. de Judæis cap. 3. De qua vide ſis Navarr. lib. Conſil. 2. Et de Samaritarum [qui item Ebræi] Succeſſionibus, vide Novellam CXXIX & CXLIV. Adde c. Theodoſ. lib. XVI, tit. VIII, l. 28. Et de Jure, cui ſuberant Judæi, Romano in Imperio, conſulas c. tit. de Judæis l. 8, & c. Theodoſ. lib. 11, tit. 1, l. 10, & lib. XVI, tit. VIII. Utroque in loco obſervandum eſt, Judæos quidem omnes *Romano Communi more viventes* (ſic lege ex Ms. meo codice; non *jure*, ut in editis) reſcripto Arcadii & Honorii Auguſtorum ita teneri, ut de cauſis, quæ non ad ſuperſtitionem eorum pertinerent, Romanis legibus inferrent & exciperent actiones; Sic interim, ut *ſi qui per compromiſſum ad ſimilitudinem arbitrorum apud Iudæos vel Patriarchas* (Codicē Theodoſianum legis) *ex conſenſu partium in civili duntaxat negotio putaverint litigandum ſortiri eorum judicium jure publico non vetarentur; Eorum etiā ſententias Provinciarū Iudices exequerentur, tanquam Cognitoris arbitrio fuerint attributæ.* Ita leguntur poſtrema Reſcripti verba in Codice meo Theodoſiano Ms. ſed acephalo, quem ante annos CCCC abbreviationi ſuæ de geſtis Imperatorum, qui Juſtinianum ſeu Jordanis hiſtoriam inſeqvuntur, ſubjunxit Guilielmus Malmesburienſis monachus. Editus Theodoſianus habet *tanquam ex ſententia Cognitoris arbitri fuerint attributi.* Juſtinianus idem; niſi quod pro *attributi, dati* ſubſtituatur. At vero civili in negotio permiſſum eſſe Judæis ſuum ipſiſſimum litigandi

gandi

gandi, judicandi, adeoque ſucceſſiones decidendi morem, ſi utraque pars conſentiret, hinc manifeſtum eſt; tametſi alias, alio ac Romano jure, experiri eis non liceret. Compromiſſi ſeu arbitrorum illorum vim ac poteſtatem forenſem expreſſisſimam, idq; civili tantum in negotio, habemus in eorum Pandectis tit. Sanhedrin, cap. I. & III. ubi Judicium Triumvirale deſcribitur. Conſtituebatur Triumvirorum forum ex compromiſſo, quod ibi docetur, & דיני ממונות ſeu *negotia civilia* duntaxat, ex jure, admittebat. Verba tituli jam dicti ſunt, דיני ממונות בשלשה *Civilia negotia à Triumviris deciduntur.* Et dein; זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד *litigantium pars altera judicem ſibi unum eligebat, unum etiam alterum; & hi duo tertium ſibi ſociabant.* Atque penes hos Jurisdictio erat. Forum illud Judaicum planiſſimè ipſi ſunt, qui memorantur apud Judæos, in hoc reſcripto, arbitri. Verum Codex meus Ms. pro eo, quod eſt *apud Judæos vel patriarchas*, habet *apud Judices vel patriarchas*. Contra receptiſſimam utriusque codicis editi lectionem. Et Juſtinianus habet tantum *apud Judæos.* Scimus etiam præeuntis compromiſſi, in judiciis, uſum fuiſſe ex jure ſingulari legitimum apud Epiſcopos, ubi litigarentur ſive clerici ſive laici, ut liquet in Novellis Valentiniani Auguſti tit. XII, & l. 7. c. de Epiſcopali Audientia. Sed nova compromiſſum hoc Sanctione tantum, non more aliunde deducto ſeu ad tempora priſtina relato (quemadmodum illud de Judæis) ſubnitebatur. Extra autem Sanctiones ejusmodi aut Mores locorum adverſos, illud de Ebræis Romæ degentibus à Juvenale Satyr. XIV. dictum fere etiamnum obtinet.

Romanas autem ſoliti contemnere Leges
Judaicum ediſcunt & ſervant ac metuunt Jus
Tradidit arcano quodcunque volumine Moyſes.

Et ad tenaciſſimam illam Patriarum ibi Traditionum obſervationem aliarumque contemptum, attinet illud Martialis lib. IX, Epig. XCV, ad Verpum Poëtam;

Illud me cruciat Solymis quod natus in ipſis
Pedicas puerum, verpe poeta, meum.
Ecce negas jurasque mihi per Templa tonantis;
Non credo; jura verpe per Anchialum.

Quod de *Anchialo* ſive urbe ſive puero habent ad Epigramma Viri ſane doctiſſimi plane nihili eſt. Incomparabili V. Joſepho Scaligero primum ſubo-

ſuboluit, ex Ebræorum fontibus, interpretationem heic petendam. Ideò חי אלה *Chi ala*, id eſt, *vivit Deus*, juramenti formulam Ebræis uſitatam, ita Martialem decepiſſe autumat, ut *per Anchialum* eos juraſſe ſentiret, ac à pædicone heic tantundem poſtularet. Sic ille in Prolegomenis ad Emendationem Temporum, & in literis ad V. Cl. P. Scriverium, uti in hujus ad Martialem notis habetur. Atque hoc ſibi placere fatetur eruditiſſimus J. Gerardus Voſſius in Hiſtoriæ Pelagianæ lib. v. part. II. Antith ſ. I. Vir autem doctiſſimꝰ Thomas Farnabius noſter, ex אם חי אלה *Am chi ala*, id eſt, *ſi vivit Deus*, aut ignoratum Martiali aut male intellectum, *Anchialum* factum autumat. Samuel Petitus, egregium Muſarum ſeveriorum ornamentum, fieri vult ex אן ſeu אין חי עליון *An chi alion*, id eſt, *Non: vivit Excelſus*, ſeu *Deus*. Adi eum in Variarum lectionum l. I, c. XVI. Tantorum Virorum conjecturas ſine invidia ſuſpicio. Sed amplecti libenter nequeo. Malim ſane, ipſum Poetam rei, quam ex Ebræorum in urbe conſuetudine ſcire facile potuit, ſatis heic ſcientem fuiſſe, defendere, atque ipſiſſimum Ebræorum juramentum exacte ſatis expreſſiſſe. Scimus quidem Jurandi formulas (quæ frequentius in confabulationibus adhibitæ) apud veteres, contracta pro more pronuntiatione, ante alias, in vocabula, ab analogia, ſi cetera ſpectemus, grammatica, nimis aliena degeneraſſe; veluti quæ in Pol, Perpol, Ædepol, Mecaſtor, Mehercle, Mediusfidius, apud Plautum & Terentium contrahuntur. Tertullianus de Idololatria c. XX. *Conſuetudinis vitium eſt*, mehercule *dicere &* mediusfidius, *accedente ignorantia quorundam, qui ignorant jusjurandum eſſe per Herculem.* Nam Herculem utraque formula innui volunt, qui Jovis ſeu Διὸς filium in Mediofidio reperiunt; ut Feſtus, qui ceteras fere contractas explicat. Etiam hodieque ſimile fieri in obviis Chriſtianorum juramentis, videmus. Atqui apud Martialem integra videtur mihi fuiſſe hæc formula; יפרע חי עלם *iperan chi olam*, id eſt, *ulciſcatur* aut *vindictam ſumat is, qui vivit in æternum*, ſi pejeraverim. Adeo ut ita potius ſcripſerit Martialis,

Non credo; jura verpe, iperan chi olam.

Quod quam facile à librariis, qui ignota ſibi vocabula in ea, quæ cognati ſoni notiora ſunt vertere ſolent, in *per Anchialum* mutari poſſet, nemo non videt. חי עילם *Chi olam* ſeu *qui vivit in æternum*, ſive ζῶντα εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων (quod idem ſonat) ex celeberrimis DEI Optimi Maximi (qui ſolus ab Ebræis exolantibus plerumque cultus) cognominibus

eſſe ſacris, tum ex ipſa re liquet, tum ex Daniele XII, 7, & ex IV, 31, ubi Chaldaice vocatur חי עלמא *Chi alma*, quod idem eſt, & ex Apocal. IV, 9. & 10, & XV, 7. Etiam & Sanctiſſimi Numinis nomine legitur in Cantico illo Moſis, Deuteron. XXXII. כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם *Ego enim levabo manum meam in Cœlum & dicam, Vivo ego in æternum*, ſeu, Ego *Chi olam*; ubi manifeſtum eſt Dei ipſius juramentum, ut ex ſequentibus liquet. Ipſam autem verbis illis יפרע (חי עלם *ipernu chi olam*) formulam Juramenti conceptam, nondum, fateor, compertam habeo. Sed primo, quem citavimus Danielis loco, legitur; וישבע בחי העלם *& juravit per Chi baolam* ſeu *per Chi olam*, id eſt *per eum, qui vivit in æternum*; unde cognomen illud juramentis adhiberi ſolitum eſſe ſatis fit manifeſtum. Nam tametſi de Viſione illud dictum eſt, attamen ad Humanos & receptos dictum eſt mores, ut alia tum ibidem tum in Viſionibus alibi. Poſtquam ita nos in Martialem conjeceramus, ſubſtituere potius voluit Joannes Croius, in ſpecimine Conjecturarum, אל חי עלם *Alchialam*, quod ſonat *Deus vivit in æternum*. Noſtram nempe formulam minime tritam apud Judæos fuiſſe aſſerens. Certe nec ſuæ, quæ poëtæ ſcriptioni nimis adverſatur, exemplum affert unicum, quod forte nec afferri poteſt. Certè ſi à ſcriptione recepta ita recedere liceret; etiam & per עד חי עלם *Ædchialam*, id eſt *per Teſtem, qui vivit in æternum*, ſeu, *per Deum Teſtem*, ſubſtituere non ita forei fortaſſe abſonum, cum & iſtiusmodi formulam etiam in uſu fuiſſe ſatis evinci poſſit ex Apoſtoli Pauli, qui & ipſe Ebræus, juramentis, tum ad Romanos tum ad Corinthios conceptis. Ad hos, *Teſtem invoco Deum*; ad illos, *Teſtis eſt mihi Deus*, ab eo uſurpatur. Vide ſis Epiſtol. ad Romanos 1, 9, & II. ad Corinthios 1, 23. Ita pullulant hæc, ut fieri amat, dum ſomniamus. Etiam, ſine Nominis Dei adjectione, חי עלם, ut cognomen, Deum O. M. idque in Juramentis, ſatis denotaſſe, ex illo in Daniele liquet exemplo. Neque in Ebræorum de Juramento Commentariis obvium quid habetur magis quam diſtinctio Juramentorum in ea, quæ per ipſum Dei Nomen & quæ per ejus cognomina, quæ כנויים vocant, conciperentur. Miſna tit. Shebuoth cap. VI, משביע בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכנויין הרי אילו חייבין *ubi adjurat quis alios per Cœlum, aut per terram, juramento non obſtringuntur. Quod ſi id fecerit per Adonai, per Job, per Sadai, per Zabaoth, per Gratioſum, per Miſericordem per Tardum ad irã, per*

Opti-

Optimum, ſeu per aliud quodcunq; Numinis cognomen, obſtringuntur. Quin Juramentum in fidem optimam ſolenniter præſtitum (quale hoc voluit eſſe poeta incredulus) ſociam & comitem apud Romanos habuit plerunq; expreſſam, uti & paſſim alibi, exſecrationem in perjuros. Ut, *ſi ſciens fallo, tum me Jupiter bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem; me perdat; mihi iratus ſiet; mactet me, ut ego hunc agnum;* id genus alias imprecationes. Et ſine talibus, veri ſatis eſt ſimile, nec ſolenne ſatis habitum eſſe Romæ illo in ævo Judæorum juramentum, quod fidem firmaret. Unde & illud יפרע *iperan* ſeu *ulciſcatur*, ſeu *pœnam retribuat*, conſonum heic nobis viſum eſt. Ex Syriaco autem ſeu Chaldæo in Magiſtrorum, id eſt, Rabbinicum ac Talmudicum, ſermonem, ſignificatio iſta verbi פרע, (quod alia notione in ſacrarum literarum Ebræo paſſim uſurpatur) ut alia innumera, immanavit. Et de Numinis ultione frequentius dictum comperitur, adeoque Juramento adprime idoneum; cum etiam אל נקמות *Deus ultionum* ſeu τῆς ἐκδικήσεως θεὸς *Deus vindictæ*, velut compellatione ſolenni, advocetur Numen à Davide Pſal. XCIII, comm. 1. Unde & illud in Cantico, Deuter. XXXII, לי נקם ושלם *Mihi eſt ultio & Retributio*; & paulo poſt, אשיב נקם לצרי *reddam ultionem hoſtibus meis.* Ejusmodi ſunt non pauca. Unde Rabbi Ioſe Bar Chilpetha, in Talmude Hieroſolymitano, tit. *Sanhedrin* f. 18, col. 1. cum duo litigantes eum ſibi Iudicem ita tantum ex profeſſo agnoſcebant, ſi ſententiam ferret juxta דין תורה *ſecundum judicium Legis*, at, inquit, אני איני יודע דין תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים המקבלין עליכון מה דנא אמר לכון *Ego haud ſcio quid fuerit iudicium Legis. Sed is, qui Cogitationes veſtras ſcit (ὁ καρδιογνώστης), vindictam ſumet de vobis, qui viri ejusmodi eſtis ut, quod Iudex vobis pronuntiare debet, id præjudicare audeatis.* Inito itē contractu, ut conſtituto Nummorum pretio res aliqua emeretur, tametſi numeraretur pretium, nihilominus ante traditionem ſeu corporalem rei venditæ poſſeſſionem, ex Jure eorum in foro receptiſſimo יכול לחזור בו זה וזה *integrum erat tam venditori quam emptori contractum reſcindere*, atque huic redhibitoria nummos repetere. Quod tamen ſi alteruter faceret, ſolennes, ante ſententiam latam, præibant hujusmodi Diræ atque Numinis vindictæ imprecatio in eos שאינו עומדים בדבורן *qui verbis ſuis pactisve non ſteterint*; hac formula, qua iterat s eſt τῷ פרע hac notione uſus, מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו *Is, qui vindictam ſumſit ex homi-*

hominibus avi Diluvii, atq; ex hominibus avi Diviſionis Orbis Terrarum & ex hominibus Sodoma, & Gomorrha, & ex Ægyptiis in mari, ipſe in poſterũ vindictam ſumet ex eo, qui pactis ſuis non ſteterit. Quo pronunciato, ſententia ſecundum eum, qui contractum voluit reſcindi, ferebatur. Ita Miſna tit. Baba Metzia cap. 4, & Gemara Babylonia ibidem fol. 48, a. & Obadias Bartenorius ad dictum Miſnæ caput §. 2. Et ſolennis erat phraſis למסור למי שפרע *tradere quempiam ei, qui* פרע *ſeu vindictam ſumere ſolet*, ex imprecationis, quam memoravimus, formula nata; ut videre eſt in Gemara Hieroſolymitana ad dictam Miſnam fol. 9, halach. 2, col. 4. Inde etiam pœna Impiis à Numine præſtituta dicitur פירען הרשעים *vindicta, quæ ſumitur de impiis*, ut legitur apud Maimonidem halach. *Theſuba* cap. VIII, alibique ſæpius. Concors eſt τῷ פרע uſus in Targum Hieroſolymitano Geneſ. IV, ubi memoratur, Cainum Abelum fratrem, poſt diſparem illum in ſacrificiis eorum eventum, velut opprobrio hujuſmodi provocaſſe, לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן ולא למתן אגר טב לצדקיא ולא לאתפרע מן רשיעיא *Non eſt Judicium, nec Judex, nec ſeculum aliud, quo aut merces tribuenda ſit Juſtis, aut vindicta de Impiis ſumenda*; Abelem autem eadem ipſa, eiſdemq; vocabulis, reſponſo contra aſſerentem à fratre paulo poſt occiſũ eſſe. Quin & formula ita ex lingua barbara [nam & formulas juramentorum hodieq; ſciunt etiam ii, qui alias linguæ, in qua uſurpantur, ignari ſunt) ſumta alluſionem inſuper habebat, eamq; iis, qui tinniente, invicem ſyllabarum ſono capiuntur, lepidam, ad formulam Romanam, qua præpoſitio *per* adhibita. Nam Pentameter, ſynalœphæ ratione, ita labitur, ac ſi plane legeres *verpe per anchiolam*, quod τῷ *per Templa Tonantis* ita reſpondere videatur. Nec quem moveat, quod τὸ ע (elementum toto gutturis nixu pronuntiandum) in פרע per *an*, in עולם vero, ſequente *Vau*, per O exprimatur. Variam eſſe ejus elementi pronuntiationẽ apud veteres, pueri ſciunt, & utranque admiſſam. Sed inprimis hic congruum eſt, ut τὸ ע, litera alia gutturali ſequente in primo loco, etiam ejuſdem orationis, *anchi*, in ſecundo, pro vocalis adjectæ vi, *olam* faciat, quod Doctos faſſuros non dubito. Alibi notavimus item, Græcos veteres τὸν ad dictionum fines non aliter ac in compoſitionibus in γ interdum, interdum in *u* pro primi ſequentis vocabuli elementi natura, & pronuntiatione & ſcriptione vertiſſe. Quin ע per Gamma pronuntiari interdum veteribus ſcimus, ut in Ragau, Gomorra, Raguel, aliis. Si igitur dicebant *iperag chi olam*, expreſſius *Anchiolam* nullibi eſt. Nam & Græco

more,

more, Ἄγχίαλος ſcribitur Anchialus. Et res heic ſatis palam eſt. Neq; conjecturæ obeſt, quod Syriaca, non Ebraica, erat Verparum eo ævo lingua vulgaris, ut ſciunt docti. Nam ex lectione ſacrarum literarum, & frequenti dialecti Rabbinicæ uſu, etiam Ebræa non paucis eorum intellecta & ſæpe uſurpata eſt; maxime in ſolennibus formulis, eiſque, ut fieri ſolet, breviuſculis. Et tam Rabbinica quam Ebraica, quæ pura eſt, dialecto, Verba illa ita, ut expreſſimus, ſonant. Syriaca autem haud parum in alium ſonum flectuntur. Jam vero Martialis non magis quam Juvenalis inſcius moris Ebræorum, quo leges & religionem Romanam plane contemnebant, ritibus & præceptis Moſaicis in aperto addictiſſimi, etiam tantundem exprobrat verpo, dum ad patriam juramenti formulam, qua fallere non auſurum exiſtimabat, eum adigere voluit. Ita ſane Principum Chriſtianorum leges exigunt à Judæis, ut in eorum juramentis forenſibus Deus cognomine aliquo ipſis ſignantius agnito deſignetur, veluti *unico, vivente, omnipotente, Creatore Cæli & Terræ*, &c. Ut habetur in Speculatore, tit. de Juramento Calumniæ, §. *reſtat*, ſub finem, Marquardo de Suſannis, de Judæis & aliis Infidelibus part. 2, cap. 5. §. 10, Repertorio Inquiſitorum, §. Juramentum, pag. 501, in Ordinatione ſuper Judicio Cameræ Imperialis, tit. LXXXVI, Burchardo de *Mangelfeld* in Jure Municipali Magdeburg. tit. CXXXIX, Leunclavio in Jure Græco-Romano Tom. 1, p. 119, ad calcem item ſtatutorum Patavinorum, alibi. Quin forte Martialis, ex verparum in urbe morũ obſervatione, perjurii eum pœna, id eſt, loris cædi dignũ, ſi ita juraret, tacite innuit. Nam tametſi pejerantibꝰ per Deos Romanos, ſupplicĩũ nullum, præter exitium à Numine expectatum, erat tunc in uſu, attamen ex Ebræorum Legibus (quibus, inter Judæos ipſos, principum gratia locus erat aliquis, etiam in urbe; de qua re vide ſis C. tit. de Judæis, lib. 8, & Dionem, ubi de Judæis, lib. XXXVII, & Xiphilinum in Pompejo) ſponte pejerans ſive per nomen, ſive per cognomen Dei O.M. inter confabulandum (nam perjurii forenſis alia erat ratio) loris cædendus erat. Idque ex interpretatione Legis Deuteron. XXV, 2, latæ. Quod ſcimus ex Miſna, tit. *Shebuoth*, ſeu de Juramentis c. III, זה הוא שבועת שוא שחיבין על׳ זדונה מכות *Hoc eſt juramentum falſo præſtitum, cujus qui ſcienter reus eſt, plagu cæditur.* Cui adſtipulatur, quod de plagis perjuro debitis legitur apud Philonem libro de tertio, quarto & quinto Decalogi præcepto. Et ſibi vetita, ſine expreſſa pœnæ adjectione, loris punienda, ſed nunquã pluribus quã XXXIX. plagis plerunque ſtatuebant. Ad quod attinet illud D. Pauli II. ad

Corinth. xi. 24. *A Judæis quinquies quadragenas, una minus, plagas accepi.* At Paulus civis erat natalibus Romanus, unde, Lege Portia à verberibus immunis. Vide Actorum Apoſtolicorum capitis xxii. verſum 25. & ſequentes. Sed qua Judæus erat, & Judæorum legibus de plagis (quæ nec legi Portiæ, in foro Judaico, ceſſerant) obnoxius, ab eis cæſus eſt. Atque hodie hujuſmodi, in feſto Reconciliationis, pœna peccantibus verbis, ex more ſuo in Germania, alibique degentibus, infligi ſolet, ut videre eſt in Synagoga Judaica V. Cl. Joannis Buxtorfii cap. xx. pag. 409. Quin nec ita exploratum mihi videtur, τὸ *Templa Tonantis* (quà ſaltem jurantis mentem occupabat) apud Martialem, pro Jovis delubris ſumi. Provocat verum ad patriam jurandi formulam, eamque qua major nulla. Gentis religione ac pœnæ timore ductus is abſtinuerat. At perjurium Ebræis non magis vetitum quam alienorum Deorum nominibus uti, adjecta ſaltem qualicunque, ut in Juramento, etiamſi ficto, cultus umbra. Exodi xxiii. 13. *Non memorabitis nomen Deorum alienorum, non audientur ex ore tuo.* Neq; hoc, quā illud minus ex lege punitum. Maimonides, Halach. Sanhedrin c xix. ex Talmude, enumerat שבתורם לאוין שאין בהן לא כרית ולא מיתת בית דין של וקין עליהן *præcepta negativa in Lege, quibus, neq; excisionis pœna* (quæ à Numine expectabatur) *neq; capitali ſupplicio ex forenſi præſcripto punitis plagæ debebantur.* Numerus eorum eſt CLVIII. Octavus ibi eſt, de eo cujus ex ore שם עבודה זרה ſeu *nomen Dei alieni* auditum, quod & fuſius docetur apud eum in Halach. Aboda Zara cap. v. & in Gemara Babylonia ad tit. Sanhedrin cap. vii. fol. 63. a. Vix eſt igitur ut credamus, verpo, quà *per Jovis Templa*, in patriam religionem graviſſime committens, juraſſet, idq; palam ac aperte (nam ex aliis flagitiis, quibus inquinatus eſt, opertis ſecretioribusque, dijudicandum non eſt) religioni adeo fuiſſe eandem ob cauſam, Deum itidem Viventem perjurio, quod æque tutum fuiſſet, laceſſere. *Per Templum Dei*, aut *Dei Tonantis* juraſſe mihi videtur, id eſt, בבית אלה הרועם; quod ut de Templo Hieroſolymitano, ſub Epigrammatis ævo, exciſo, intelligebant Ebræi, ita etiam juramentum illud plane inane fuiſſe nec jurantis conſcientiam obligaſſe, ſententia impia Magiſtrorum diu antea inoleverat. De ſententia hujuſmodi conſtat apud D. Matthæum XXIII. 16. *Væ vobis Duces cæci, qui dicitis, ſi quis per Templum juraverit, nihil eſt.* Neque ſane per Jovis Templa, ſed per ipſum, aut Jovem Lapidem, ex more Romano jurabant. Et Tonantis nomen, quod Jovi tam frequenter eſt tributum, ex ſacris literis præſto

ſatis

ſatis erat Judæo de Numine vero loquenti; ut ſcire licet ex 1. Sam. II. 10. Pſalm. XXIX, 3. lociſque ex aliis. Quemadmodum etiam Claudianus; *cane grandia cœpta Tonantis*, in carmine contra poetas vanos: Et Prudentius in Avaritiæ & Largitatis pugna, *Agmina caſta ſimul vultum ſenſere Tonantis*. Aut igitur fefellit Martialem verpa, dum de Jovis Templo juramentum per Hieroſolymitanum præſtitum capi volebat, aut (quod non ita vero eſt diſſimillimum) ipſe Martialis receptam de hujuſmodi, quo fallere Judæi ſolebant, juramento ſententiam, Romæ itidem edoctus, tum inſignis ex perjurio impietatis eum accuſat, tum ad id genus juramentum invitat, quod & Numinis & imminentis à foro Ebraico Pejeranti pœnæ reſpectu ſatis eſſet horrendum. Magis firmat quæ diximus, libertas vitæ Judaicæ ſub Domitiano, ſive Martialis tempore, quæ aliquoties ab aliis Imperatoribus urbi interdicta. Nam ſoluto pretio ad fiſcum, qui etiam huic rei ſingularis erat, adeoque Judaicus dictus eſt, (unde & de frequentia gentis ibi habita, è qua mores eorum facilius civibus innoteſcerent, judicandum) libere ac ſuo more vivebant. Suetonius in Domitiano capit. XII. *Præter ceteros, Judaicus fiſcus acerbiſſime actus eſt, ad quem deferebantur, qui veluti profeſſi Judaicam intra urbem viverent vitam, vel diſſimulata origine impoſita genti tributa non pependiſſent.* Quin de numeroſa Romæ, ſub id ævum, multitudine Judæorum atque *αὐτονομίᾳ* eis ibi indulta, conſulas quæ animadvertis ad Hortatii Triceſima Sabbata Ægidius Bucherius Tractatu de Paſchali Judæorum cyclo cap. VI. pag. 385. Et de ſuarum legum Romæ uſu, ſeculis illis vetuſtioribus obſervandus eſt locus apud Dionem, libro jam ante citato, Vixit quidem ille ſub Alixandri Mammææ F. tempora. *Sed eſt*, inquit *id genus hominum* (Judæos innuit & proſelytos) *apud Romanos etiam, Atq; tametſi ſæpius imminutum fuerit, ita tamen auctum eſt ὥστε καὶ παῤῥησίαν τῆς νομίσεως ἐκνικῆσαι, ut etiam palam præſtituendi ſibi, ſeu condendi leges (aut ſuas retinendi) licentiam vindicarit*; quemadmodum & reſtituit & vertit doctiſſimus Leunclavius. Etenim tam Xylander in Dione, quá Guilielmus Blancus Xiphilino, ibi ὥστε καὶ εἰς παῤῥησίαν τῆς νομίσεως ἐκνικῆσαι legerant. Et citra rationem alter *ut legum quoq; poteſtatem vicerit*, alter, *ut legis confidentia ſuperius eſſet*, reddit. Nam ut hoc plane nihili eſt, ita illud ſane inauditum; nec credendum, inquillinos aliquos Romæ legum poſteſtatem viciſſe. Viderint autem doctiores, utrum illud Senecæ reſpexerit Dio, cũ hæc ſcribebat. De Judæis, ait ille, *Cum interim uſq; eo ſceleratiſſimæ gentis conſuetudo convaluit, ut per omnes jam*

 terras

terras recepta ſit, victi victoribus leges dederunt. Libri ejus contra ſuperſtitiones, qui periit, fragmentum eſt, quod ſervatur apud D. Auguſtinum De Civitate Dei lib. VI, cap. XI. Similis plane eſt Rutilii Numaciani locus in libro I. Itinerarii ſui.

Atque utinam nunquam Judaa victa fuiſſet
Pompeji bellis, imperioque Titi.
Latius exciſa peſtis contagia ſerpunt,
Victoreſque ſuos natio victa premit.

Capitur quidem à Viris aliquot doctis, de Chriſtianis, quos ſcriptoribus Gentilibus, Iudæorum etiam nomine, eo quod Chriſtianiſmus ex Iudæa initium habuit, contineri interdum, dubitandum non eſt. Ita à Petro Pithœo in Adverſariis, & à Gaſparo Barthio ad dictum Itinerarium, intelligitur hoc Rutilii, qui ſub Theodoſio Iuniore ſcripſit. Sed ego non magis hoc de Chriſtianis, quam ſive illud Dionis ſive Senecæ illud ſumendum exiſtimo. Maxime, cum idem fere ipſum ab hiſce utriſque, quod à Rutilio, de αὐτονομίᾳ quadam Judæorum ſeu Iuris ſui libertate, quæ etiamnum paſſim obtinet, ubi ſedes eis permittuntur, memoretur. Atque accedat huc illud Epiſtolæ Artaxerxis Perſarum Regis, in Eſtheris hiſtoria ad omnes regni ſui provincias conſcriptæ pro univerſali Iudaicarũ ipſis Iudæis legum libertate. Iubet præſides ſuos omnes, καὶ παῤῥησίας ἐᾶν τοὺς Ἰουδαίους χρῆσθαι τοῖς ἑαυτῶν νόμοις, *ut palam, & aperte ſinant Judæos ubique ſuis uti legibus.* Tantundem, edicto Claudii Cæſaris, eis per orbem Romanum conceditur apud Ioſephum l. XIX, c. IV. De ſeculis citerioribus res manifeſtior eſt. Et de libertate hac vivendi Iudæis ita indulta, conſulas Davidem de Pomis in Medico Ebræo Sect. XII. Nullo adeo in ævo fere non erat hoc nationi huic ſingulare, ſuis fere legibus alieno in Regno ſeu Republica uti. Sed hæc forte extra callem.

Quod ad *rite dignoſcendum jus Ebraicum* attinet; firmatur ex hoc *Specimine*, nimium in eo cœcutire homines, qui Iuriſconſultos ejusdem gentis minime conſulunt, Patrum ſive veterum ſive recentiorum Chriſtianorum, qui aut non omnino, aut rariſſime, aut perfunctorie eos ipſi conſuluere, obiter adnotatis oſcitanter contenti. Doctiſſimus alioquin Origenes ipſe, in Homilia XXII. ad Numeros, tum Ebraici tum in Imperio Romano alibiq; recepti juris de Succeſſionibus imperitiam prodit inſignem, dum de utroque ad hunc modum pronuntiat, ad legem dicti libri capite XXVII. latam. *Hæc ſecundum Hiſtoriam* (inquit, Græca ejus Homiliarum nondum puto comperta ſunt) *quid vigoris habeant, omnibus pa-*

lam

lum eſt, qui ſciunt leges iſtas non ſolum apud filios Iſrael cuſtodiri, ſed apud omnes homines, qui tamen legibus vivunt; unde apparet, quomodo libertas filiarum Salphaat (Zelophchadi) *non ſolum ipſis Hereditatem contulerit, ſed & perpetua vivendi jura ſeculo dederit. Vides quanta ſit etiam Hiſtoria ipſius utilitas in Lege Dei. Quis poteſt Leges illas aliquando diſſolvere, quibus univerſus utitur mundus?* & paulo poſt, *Ponitur Lex Dei de Succesſione, ut primo filius, filia ſecundo in loco ſuccedat, tertio frater, quarto patris frater, quintus vero gradus certum aliquem non deſignat, ſed quisquis illi propinquior ex omni familia fuerit, ut ipſe ſuccedat.* Neque enim modus Succesſionis heic deſcriptus, is eſt qui, ex Lege ſacra, Ebræis omnino in uſu; neq; is, ex ea, in uſu erat, ceteris Gentibus receptus eſt. Quid igitur illud, *ſed & perpetua vivendi jura ſeculo tradidit?* Iure Romano liberi utriusque ſexus, etiam Origenis ævo, pariter ſucceſſere. Item pater patruo præferebatur, quod ab Origine heic negatur, ut etiam in Iure Anglicano. Alieniſſima item ab Ebræorum moribus & perperam intellecta eſſe non pauca, quæ a viris magnis, dum de re hæreditaria ad Leges ſacras ſine Magiſtrorum ope diſputant, traduntur, manifeſtum ſatis fit ex eis, quæ fuſe, ingenioſe, alioquin etiam docte, de jure Fratriæ ad ſuſcitandum defuncto ſemen ducendæ, de primogenitorum prærogativa, de liberorum, fratrum, parentum ſucceſſione, tribulium nuptiis, id genus aliis tractat Abulenſis ad Deuteron. xxi. quæſt, 5, xxv, q. 5, 6, &c. Num. xxvii, q. 3, & c. xxxvi, q. 8. & D. Matthæi c. xxii, quæſt. 140. Quin Cornelius à Lapide & Bonfrerius ad Numeror. xxvii. inauditas Ebræis habent ſucceſſionis in eorum Republica formulas; ut juris Cæſarei interpretes, qui de primogenituræ jure apud Ebræos obiter, ſed inſcienter nimis verba faciunt, prætermittam. Alia ſunt, de ſacra illa Republica, innumera & maximi ſane Studioſis æſtimanda, quorum latet plane veritas (nec aliter fieri poteſt) dum Iurisprudentia ejusdem, Mores, Ritus, Sententiæ receptæ, ab ejusdem Magiſtris ad poſteros transmiſſæ, negliguntur. Conſulendi igitur ſumma cum diligentia Magiſtri illi, qui quam ſingularem rerum Civilium ſtudiis afferant utilitatem, videre inprimis eſt in libellis aliquot pridem de rebus Civilibus inſcriptis; veluti Petri Cunæi *de Republica Ebraorũ*, Willielmi Schickardi *de Iure Regio*, Ioannis Coccelii titulo Talmudico *Sanhedrin* (cujus Miſna, uti etiam ea, quæ Tituli *Berachoth*, ſeu de Benedictionibus eſt, à Paulo Riccio, quem monuerat Maximilianus I. Cæſar ut totum opus Talmudicum in Latinum transferret ſermonem, ante centum amplius abhinc annos, ſed indiligenter nimis verſa, & ſub

 id tem-

ad tempus typis Auguſtæ Vindelicorum primo vulgata, habetur etiam inter editos Autores Artis Cabaliſticæ)& ejuſdem titulo *Maccoth* ſeu de *reis vapulantibus*. Hiſce accedit doctiſſimi viri *Conſtantini l'Empereur* Talmudicus titulus *Middoth*; ut complures prætercam, qui Ebraicis ſcriptoribus diligenter uſi, obviam ex eis, ubi res poſtulat, lectores docent. Immane quantum lucis rebus, quas tractant ſive ex fontibus, ſive ex claſſicis Magiſtris iſti præbent, non ſolum præ Carolo Sigonio, Viro etiam doctiſſimo & cui literæ Latinæ plurimum debent, qui Rempublicam item Ebræorum contexuit, uti & Willielmo Zeppero Legum Moſaicarum Forenſium Explanationis autori, ſed etiam præ Conrado Bertramo, qui brevitate majori quam diligentia, utcunque Ebraice & Juriſconſultus, Politiam ſcripſit Judaicam; ut Chriſtianum Adrichomium in Theatro Terræ Sanctæ; Fortunatum Schaccum, Sacrarii Apoſtolici præfectum, in Elæochriſmaton Myrothecio ſecundo, alios, mittam, qui hujuſmodi res, aliud agentes, Theologi, Juriſconſulti, Politici, Philologi, è re nata levi tangunt brachio, & miſere falluntur & audacter fallunt, dum ſibi ex Ebræis primo diſcenda docent. Aut introeundum eſt igitur in Gentis Penetralia, & Pandectis ejuſce ſerio utendum, aut ingenue fatendum, *non liquere*, ubi de Politia Ebraica fuerit pronuntiandum. Nempe receptis, ſive in rebus Civilibus ſive in Sacris (id eſt, quæ ex Lege ſive Judiciali pendent ſive Ceremoniali) eorum moribus dignoſcendis, haut magis fere ſufficiunt ſolum Veteris Fæderis Scripturæ ſacræ, quam novum ſufficeret, unde Politia Chriſtiana ſeu Eccleſiaſtica anteriorum ſeculorum ejuſq; mutantia per Locus & Tempora diſcrimina, in Anathematiſmis, verbi gratia, irregularitatibus, Ordinibus ac Regulis ſacris, ſacri Proventus diſtributione, cultus Ceremoniis, id genus aliis, ſatis elicerentur. Adhibendas præterea nemo neſcit Hiſtorias Eccleſiaſticas, Conciliorum Canones, Forenſes Formulas ac Deciſiones, Decreta Pontificia, Patrum ſcita, Liturgias, Ritualia, Corpora non ſolum Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis, ſed & ſingularum in utraque, qua fieri poſſit, provinciarum juris Canonici, multiplices etiam traditiones Veterum, & interpretationes atque uſus Recentiorum, ſine quibus plane mancum eſſet de Politia illa judicium. Atque ita ut ſe res habeat, neceſſum eſt (ſi Ebræos ſpectemus) abſque Lege quam תורה שבעל פה *Legem ore traditam* appellant, abſque forenſi uſu, atque abſque interpretamentis, quæ libri Talmudici & inſequentes Commentarii complectuntur. De hiſce Magiſtri paſſim, & qui res tractant Ebraicas obiter. Et ante trecentos amplius annos,

nos,

nos; Nicolaus Lyranus, in Quæſtione *de probatione Adventus Chriſti*, & qui illo paulo recentior eſt, Doctor ille Reſolutus, Joannes Baconthorpius Carmelita (*de Bachone* appellat Tritemius, uti & alii fere exteri, & libri ejus impreſſi *Baconem* & *Bachonem*, ſeu *Bacenthorpe* nomen ei erat à cognomine villæ in agro Norfolcienſi, unde oriundus eſt, ut monet Balæus) in Sentent. III, Diſt. 23. quæſt. 1. art. 1. *Præter Scripturas Canonicas* (inquiunt; nam eiſdem fere utitur uterque verbis) *ſunt alia Scriptura à Judæis recepta tanquam autentica, ſcilicet* Talmud; *quia ſecundum ipſos ſcriptura iſta non differt à Scripturis Canonicis, niſi ſicut lex data verbo à Lege data in ſcripto, quia iſta fuit Moyſi revelata à Deo, ſicut illa quæ ſunt ſcripta in Libris Legis. Sed tamen Moyſes non ſcripſit ea, quæ continentur in* Talmud, *Et hoc potuit eſſe duplici de cauſa. Utpote quia non erat neceſſarium, ut populus ſciret talia, ſicut erat neceſſarium de Legis præceptis, vel quia talia magis erant in ſecreto habenda. Moyſes tamen ea tradidit Joſuæ & aliis poſterioribus eodem modo* (de qua re vide ſis inprimis Miſnam tit, *Pirke Aboth*, ſeu de Capitulis Patrum cap. 1. & Maimonidem in præfatione ad *Iad Chazeka*, præter Gemaram Babyloniam ad tit. *Erubin* c. v, f. 54, a) *& ſic conſequenter, quouſq; ſcripta ſunt talia per autores poſteriores, ne caderent in oblivionem. Similiter dicta doctorum Hebraicorum, qui gloſſaverunt vetus teſtamentum, ſunt authentica apud eos multo magis, quam apud nos Dicta Hieronymi, Auguſtini, & aliorum Catholicorum.* Et rationem addunt, ex Deuteronomii XVII, 11. *Non declinabis à verbis eorum ad dextram ſive ad ſiniſtram.* Quod de Conſiſtorii ſeu Conſeſſus Magni Judicibus eorumque placitis dictum volunt, ut in libris de eodem Conſeſſu oſtendimus. Nam receptæ Sententiæ ejuſce, utpote Tribunalis ſupremi, autoritate potiſſimum ſubnitebantur. De Talmudicæ item doctrinæ in Ebræorum Explicationibus Scriptor doctus, qui ante annos ducentos, Capiſtrum Judæorum contexuit, *Autoritas, inquit, Talmudica in hujuſmodi determinationibus apud Judæos eſt in eodem gradu, ſicut autoritas univerſalis Eccleſiæ apud nos.* Sic ille cap. III. Sed tralatitium eſt, fateor, in doctrinam Talmudicam, portentoſas, quarum quidem ſatis eſt fœcunda, Fabulas objicere; Vana etiam atque Impia effata; adeoque exiſtimationem ejus inde minuere; ut Marquardus de Suſannis part. III. cap. 1. §. 48. & 49. Hieronymus de Sancta Fide, lib. II. Petrus Abbas Cluniacenſis in Tractatu adverſus Judæorum duritiem, Guilielmus Totanus in fortalitij Fidei lib. III. ſeu Bartholomæus de Spina, qui aliis ejuſdem eſt autor. Sixtus Senenſis in Bibliothecæ ſanctæ

libro

Digitized by Google

Libro ſecundo, Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus in literis ad Ludov. I. Imperatorem de Judaicis ſuperſtitionibus, ejusmodi alii, faciunt. Et Innocentius IV, in Bulla, qva ejusdem exemplaria Galliis comburi voluit, ineſſe ait *blaſphemias in Deum & Chriſtum ejus ac Beatam Virginem manifeſtas, inextricabiles abuſiones, erroneas, ac ſtultitias inauditas*, qvod verũ qvidem eſt. Sed vero dum de Dominio ejusq; transmiſſione aut de rebus qvibuscunq; civilibus in judicium deduci ſolitis, diſqvirimus, non magis obſtant ejusce in eis decernendis autoritati portentoſæ illæ aut inextricabiles Fabulæ (ſub qvibus tamen uti apud Græcos veteres & Ægyptios, myſteria pro Theologorum gentis indole & perſvaſione latuiſſe dubitari neqvit) aut effata Impia, qvam ficta illa Miraculorum, Spectrorum ac Revelationum in hiſtoricis al quos ævi præſertim medii Eccleſiaſticis ſeges (qvæ ſimul omnis nullibi, puto, ſatis fidei reperit) aut interſertæ paſſim ſceleſtarum hæreſium farragines obſtant, qvo minus inter legendum, plurima, qvæ Politiam Chriſtianam aperiunt, bono cum fructu ac utiliter excerpantur. Nec tamen ſine delectu admittendæ ſunt paſſim in rebꝰ civilibus Magiſtrorum ſententiæ utcunq; ab eis receptæ. Scimus, in Cultu divino, in Iuramentis, Honore Parentibus exhibendo, aliis, humanas traditiones aliqvot Numinis juſſis eos antetuliſſe; de quibus monet Chriſtus apud D. Matthæum xv, 3, xxiii, 15, & D. Marcum vii, 8, 9, &c. *καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε, & multa alia*, inquit, *ſimilia facitis*. Sed hoc de Sancitis aut Sententiis, qvæ aut Divinis plane juſſis Adverſæ, aut earum obſervationi Impedimento eſſent, dictum eſt. Leges adulteras & contrarias legi Divinæ hujusmodi ſancita & ſententias nuncupat Irenæus adverſus hæreſes lib. iii, cap. xxv. Aliter ſane eorum, qvi præerant, Iuſſa etiam ac Sententiæ ſatis habebant autoritatis, ipſo humani generis Magiſtro ea de re monente, dicto capite D. Matthæi xxiii, 3. Et certe cordatiores Chriſtianorum, qvi Eccleſiæ Romanæ renuntiarunt, idq; ob compluria in ea ſancitas ac ſententias repertas, qvæ ſibi viſa ſunt divinis contraria, ſine prudenti priſcarum ejusce Eccleſiæ Hiſtoriarum, Annalium, Patrum, Conciliorum, Canonum, Sententiarum receptarum, uſus Forenſis, id genus aliorum dilectu, ſuam formari noluere. Et qvi moroſe hæc & dilectum hujusmodi reſpuunt, ſui duntaxat ingenii vi ſacras literas temere explicantes, ridiculis atq; impiis pacem Chriſtianã novationibꝰ perturbare, ſolere paſſim videmus. Cum autem *Talmudis*, utriusq;, ac ſi diceres utriusq; *Doctrinalis* binæ ſint partes. משניות *Miſnajoth, Miſnæ* ſive *δευτερώσεις* aut *Leges repetitæ*, in ſex סדרים *Ordines* diſpo-

Digitized by Google

diſpoſitæ, & גמרות *Gemaroth* ſeu *Gemara*, quarum illæ primo conſcriptæ, hæ (Gemara *Complementum* denotat) poſtea adjectæ ſunt; Edidit quidem illas Rabbi Jehuda, quem *Hakadoſh* ſeu *ſanctum*, ſeu, ut interpretatur David de Pomis in Medico Ebræo, pag. 20, Divum, & *Hannaſi*, id eſt, *Principem*, appellant. Neque enim ante eum Leges, Traditiones & Interpretamenta ore tradita in ſcriptis omnino publicabantur, ceu populariter ſcripta, (quemadmodum ait Cicero, quinto de finibus, de libris Peripateticis ἐξωτερικοῖς) ſed à Magiſtris ad Diſcipulos ore & dictatis transmiſſa, in ſcriniis commentariiſque privatis ſervabantur & Adverſariis. Quemadmodum (ſi fides Themiſtio) ante Anaximandrum Praxiadis Filium, (ſi Clementi Alexandrino) ante Alcmæonem Perithi F. nemo de Natura ſcriptum quicquam in publicum emiſit. A philoſophis qui præcedebant, ore traditam auribuſque tantum exceptam fuiſſe Naturalem Diſciplinam, vult ille in Oratione xv, hic in Stromateon primo. Verum quidem eſt, Deuteroſes Moſaicas, ut ipſi vocant, in quoddam Ordinum sex compendium ab Hillele, ante Chriſti natales, conjectas fuiſſe, cum antea per ſexcentos diſtraherentur, qua de re conſulas *Sepher Juchaſin* fol. 19, b, & fol. 20, b, præter R. Gedaliam Ben Jechaija in *Shalsheleth*, fol. 26, a. Unde forſan evenit, etiam ipſarum ordinem Hilleli à nonnullis perperam tribui. Sed publicavit poſtmodum Rabbi Jehuda inſtauravitque. vide, ſi placet, Hieronymum ad Eſaiam libri III, in capite 8. Mahumedani autem, ut ſuum ſæpiſſime Alcoranum אלפרקאן *Alphurcan*, id eſt, *Diſtinctionum volumen*, ſeu, ut Retinenſis verſio non raro habet, *Diſcretivum Boni & mali Librum* appellant, ita interdum etiam has ipſas Ebræorum à Moſis ſeculo repetitas ſine ſcripto Traditiones atque in codices Talmudicos ſimul tandem conjectas, eodem ſignant vocabulo. Inducitur à Mahumede pſeudopropheta, in Azoara ſecunda Alcorani, Sanctiſſimum Numen ad hunc modum Ebræis verba faciens; ואד אתינא מושי אלכתאב ואלפרקאן לעלכם מהתדון *Etiam & tradidimus Moſi Librum & Alphurcan ſeu volumen Diſtinctionum, ut forte vos rectam vitæ rationem prehenderetis*; ubi præſtantiſſimus Alcorani interpres Mahumedes Ben Achmet, ואד אתינא מושי אלתורית ואלפרקאן עטף תפשירא אי אלפארק בין אלחק ואל באטל ואל חלאל ואלחראם לעלכם תהתדון בה בן אלאלאל *Etiam tradidimus Moſi Librum, ſcilicet legem ſeu Pentateuchum, & Alfurcan, quod denotat Exegeſin, id eſt, Diſtinctionem inter Verum & Fal-*

& Falſum, licitum atque illicitum, ut forte vos rectam vitæ rationem inde edocti prebenderetis, ab errore abſtinentes. Manifeſtum videtur Ebræorũ Traditiones innui. Nimirum tam תורה שבעל פה *Legem Oralem* ſeu *ore antiquitus per ſucceſſiones traditam quam* תורה שבעל כתב *Legem ſcriptis mandatam.* In Alcorani item Azoara xxi (quæ Codicis Retinenſis eſt xxxi) legitur, ולקד אתינא מושי והרון אלפרקאן *Etiam quondam dedimus Moſi & Aharoni Alfurcan*, ubi egregius ille paraphraſtes Mahumed Achmetides, אי אלתירית אלפארקת בין אלחק ואלבאטל ואלחלאל ואלחראם *id*, inquit, *denotat Legem diſtinguentem verum à falſo, atque licitum ab illicito*; quod ſane etiam ipſum ſignificare jure poteſt Pentateuchum. Sed multoties in Alcorano, Pentateuchum per אלכתאב *Codicem, librum, ſcripturam*, adjecto plerũque Moſis nomine, utpote cui traditum eſt, deſignatur. Adeo ut אלפרקאן *Alphurcan* Ebræorum ſeu Moſis, Mahumedanis ipſam legem oralem ſeu doctrinam Talmudicam à Moſe derivatam quandoq; denotare, habeam ſane perſuaſum. Oralem illam legem voluere aliqui intelligi per τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ *Eloquia Dei* apud Apoſtolum in Epiſtola ad Romanos cap. III. 2, ut ex Origenis explicatione ibi, non ſemel colligit Joannes Picus Mirandulæ Comes in Apologia, qui D. Hilarii etiam locum in Commentariis ad Pſalmum ſecundum, illuc ſpectare obſervat. Floruit autem ille R. Jehuda *Hakadoſch*, Synedrii Magni Princeps, ſub utroq; Antonino Imperatore, & ne, palantibus tunc Judæis, ſuorum rituum morumq; utcunq; tenaciſſimis, majorum traditiones exciderent, aut per Scholarum ſeu Collegiorum promovendæ diſciplinæ deſtinatorum, quæ antea numeroſiſſima fuerant, inopiam nullibi comparerent, opus illud publicari voluit, ab ipſo etiam inſtauratum. Nam ante excidium ſub Veſpaſiano, habebantur in Academia Hieroſolymitana Synagogæ ſeu Collegia amplius quadringenta, quorum ſingulis inerant Scholæ item binæ. Altera, qua Lex ſcripta prælegebatur, ſeu בית ספר, id eſt, *bibliotheca*, (eo nomine apud Ezram cap. VI, ſed Chaldaice, memoratur Darii Regis Bibliotheca) altera, qua *Miſnajoth* ſeu Traditiones atq; exegeſes veterum, ſententiæ receptæ, deciſiones forenſes, id genus cætera docebantur. Hæc autem בית תלמוד ſeu *Domus Doctrinæ* nuncupabatur. Rabbi Phinees in Gemara Hieroſolymitana ad titul. *Megilla* (ſeu de ſolenni lectione libri Eſther) capite III, folio 73, col. 4. ארבע מאות ושמונים בתי כניסיות היו בירושלם וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד. בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה וכולה עלה

עלה אספעינוס *Collegia ſeu ſynagogæ Hieroſolymis erant* CCCC LXXX. *In harum qualibet habebatur Bibliotheca & Domus Doctrinæ, Bibliotheca, qua Scriptura prælegerentur, Domus Doctrinæ, qua doceretur Miſna. Haſce autem univerſas ſuſtulit Veſpaſianus.* Eadem ipſa leguntur in Gemara Hieroſolymit. ad tit. *Cetubuoth* ſeu de pactis dotalibus, cap. XIII; fol. 35. col. 3. Excepto quod pro שמונים, id eſt, LXXX, legitur heic ששים quod LX ſonat. Vide ſis item de hiſce Gemaram Babyloniam ad tit. *Gittin*, ſeu de bellis repudii, cap, VI, fol. 58. a. De Rabbi Jehuda, quem diximus, Rabbi Gedalia Ben Jechaia in libro *Shalsheleth* fol. 32, b, הוא חבר המשניות שנת ג' אלפים ת"תקמט לבריאה וק"ב לחרבן *Iſte compoſuit Miſnajoth anno* MMM DCCCC XLIX *à Creatione & CXX ab Excidio.* Ita idem fol. 69, b. Scilicet, juxta eorum in calculo rationes, ſub anno Chriſti vulgari CXC, imperante Commodo, & Pontifice Romano Eleutherio. Coævi ita erant Tatianus, Athenagoras, Tertullianus, Clemens Alexandrinus Patres. De eo, videſis R. Salomonem Jarchium ad Gemaram Babyloniam tit. *Baba Metzia*, fol. 33 b, & R. Abraham Zaccuthium in *Juchaſin* pag. 45. a, & 60, b. Charum fuiſſe Rabbi Jehudam Sanctum ajunt Antonio Pio. Et utcunque tempori, quod Commodo convenit, tribuatur, ut ſupra, ſcriptio illa ſeu publicatio τῶν Miſnaioth, ſunt tamen, qui etiam ipſi Antonino, Proſelyto utpote facto (nam ita etiam volunt aliqui, & vide ſis de hac re Gemaram Hieroſolymitanam ad tit, *Megilla* cap. III, fol. 74, col. 1. Halach. 2. & ad tit. *Sanhedrin* cap. penult. fol. 29, col. 3, Hal 6, ubi אנטולינוס exaratur) ſcriptionem ſeu compoſitionem earundem tribuunt, non aliter puto ac Triboniani ſcripta, Juſtiniani à Juriſconſultis Romanis nuncupantur. Nam quid aliud denotat illud in *Tzemach David* part. 2. p. 27 b? הקיסר אנטונינוס חבר כפר דינים אשר עוד היום הזה דנו על פיו כאלו נתנו מסיני *Antonius Cæſar compoſuit Librum Judiciorum, juxta cujus præſcriptum uſque ad diem hodiernum judicant, perinde ac ſi tradita fuiſſent è Sinai.* Aut hoc de *Miſnaioth* dictum, aut plane nihili eſt. Neque quid de *Miſnaioth*, aut earum parte & maxima & celebriori, ſolennius dictum occurrit quam ipſas fuiſſe הלכות למשה מסיני *traditiones Moſis è Sinai* Et apud Judæos hodieque, Judicia, ubi illis permittuntur libera, ad normam τῶν *Miſnajoth* Gemaris explicatarum exercentur. Gemaras vero in ſequentibus proxime ſeculis adjecere; in Palæſtina, Caput Synagogæ Rabbi Jochanan, in Babylonia Rabbi Aſhi, in cujus Gemara pleræque Fabulæ illæ Portentoſæ. Studiorum ei conſors erat Rab Ina; unde & tam illi quam Rabbi Aſhi

Digitized by Google

bi Ashi tribuitur interdum, quod τῷ Rabbi Ashi ſoli plerunque agnoſcitur. De illis vide ſis præfationem R. Moſis Maimonidis ad *Miſna Tom.* Illic etiam de utriusque Talmudis compoſitione fuſius agitur, uti & in præfatione R. Moſis Mikotzi ad librum magnum Præceptorum, ut alios, qui de ea ſcripſere, heic mittam. Gemara autem τοῦ Rabbi Ashi cum R. Jehudæ *Miſnajoth*, Talmud Babylonium (quod maxime in uſu eſt) & Gemara τοῦ Rabbi Jochanan, cum eisdem, Hieroſolymitanum Talmud conficit. In ipſis *Miſnaioth* & in Gemara Hieroſolymitana, Fabulæ, quas diximus, vix omnino, ſeu rariſſime, habentur. Ipſe autem *Gemara* tum ſolum interdum *Talmud* nuncupatur, tum alterum etiam eo nomine eſt, ut Miſna alterum, membrum bipartitæ Traditionum veterum diſtributionis. Bullâ autem Julii III. Pontificis Romani, anno MDLIV publicatâ, *certum Ebraicorum volumen* Gemaroth Talmud *nuncupatum, nonnulla indigna & Legem Divinam orthodoxamq; fidem offendentia continens igni damnatur.* Habetur in Bullario Laertii Cherubini Tom. I. pag. 716. Quod de Gemaris Miſnæ adjectis intelligo. Nam & ſub id tempus, ait Rabbi David in *Tzemach* part. I. pag. 22, (citante V. Cl. VVillielmo Schickardo, in prooemio ad *Tarich* Regum Perſiæ neque prior pars *Tzemach* hactenus mihi viſa eſt) נשרפו כל הגמרות הנמצאים בארץ איטליאה *Combuſtæ ſunt omnes Gemaræ, quotquot repertæ in regionibus Italiæ.* Qua de re vide ſis Sixtum Senenſem Bibliothecæ Sanctæ libro ſecundo & quarto. De lectione autem & poſſeſſione librorum Talmudicorum interdicta, plura occurrunt in ſupra citata atque Innocentii quarti Bulla, dicto tomo pag. 62, in Clementis VI. I. 20, tom. 3. pag 25, in Gregorii XIII. 70, tom. 2. pag. 452, in Literis Apoſtolicis pro officio inquiſitionis pag. 139, & in commentariis Franciſci Pegnæ ad Directorium Inquiſitorum Nic. Eimerici part. II, cap. IV. pag. 94, Joannis Sleidani Commentario II, Petro Galatino, ac in Willielmi Schickardi *Bechinath Happeruſhim.* Sed de hiſce, Deo volente, accuratius alibi. Ideo autem Ebraica fideliter & locos unde deſumpta ſunt, præter verſiones, adjicere viſum eſt, ut facilius de re qualibet judicet lector eruditus, ubicunq; nobis ſecure credere nolit.

JOAN-

JOANNIS SELDENI
DE

SUCCESSIONIBUS
IN

BONA DEFUNCTI
Ad Leges EBRÆORUM,

LIBER PRIMUS

CAP. I.

Succeſſionum, apud veteres Ebræos, diſtributio. De Liberorum, *& qui rectà deſcendunt ſucceſſione in* Bona paterna.

SUCCESSIO apud EBRÆOS erat aut in Defuncti Bona, veluti fundos, Utenſilia, Supellectilem, Nomina; aut in Dignitates, ut in Regiam, Pontificiam. Ejus, quæ in Bona erat, univerſa quidem materies cernitur in differentia quintuplici. In Succeſſione *Liberorum*, ſeu rectà deſcendentium; *Patris*, unde omnis Succesſio à latere pendet; *Fratris*, qui fratriam viduam ex Lege duxerit; *Mariti* ſeu unde Vir; ac *Fiſci*. Neq; ulla omninò eſt in Bona Succeſſionis ſpecies, de qua, ex hiſce ritè cognitis, non facile eſt dijudicare. Liberi, ut Sui, neceſſarii ac domeſtici hæredes (quorum prima cauſa eſt in ſucceſſione) aut Patri ſuccedunt aut Matri. Succedunt Patri Filii & Filiæ atque ex hiſce Nepotes poſterique. Ita tamen, ut Filiabus Filii nunquam non præponantur. Hiſce nimirùm non exſtantibus, neque aliter, illæ Hæreditatem adeunt. Nepotes verò & Neptes eorumque poſteri, defunctis Liberis, indutâ parentum perſonâ ac pro eorum ſexus dignitate, avo ſuccedunt, ſive in Capita

Digitized by Google

ſive in Stirpes (ut varietas ſpeciei exegerit) habitâ prærogativæ filii primogeniti atque familiæ erciſcundæ ratione, de qua ſtatim. Nam Regula eſt univerſalis כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין *Ubi quis ipſe eſt in ſucceſſione hæreditaria præferendus, etiam univerſa proles, quæ è femore ejus egreditur, eſt præferenda.* Diſcimus hæc ex Miſna, tit. *Baba Bathra*, cap. VII, ubi ad hunc modum, de Liberorum ſucceſſionibus, legitur. סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ובן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת הבת קודמת לאחין וכל יוצאי ירכה של בת קודמין לאחין וגו' זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין *Ordo ſeu ſeries Hæreditariæ ſucceſſionis hujusmodi eſt. Si quis moriatur filio non ſuperſtite, transferetis hæreditatem ejus ad filiam ejus. Filius anteponendus filiæ, & univerſa proles è femore ejus egreſſa, filiæ eſt anteponenda. Filia eſt anteponenda fratribus, & univerſa proles è femore ejus egreſſa fratribus eſt anteponenda, &c. Et regula eſt univerſalis; ubi quis in ſucceſſione eſt præferendus ipſe, etiam univerſa proles è femore ejus egreſſa* (nam hoc locutionis genere, pro poſteris hujusmodi, utuntur) *eſt itidem præferenda.* Et receptum eſt apud Ebræos illud בני בנים הרי הם כבנים *Filiorum Filii velut ipſi habentur filii.* Lex ſacra, qua ſubnituntur receptæ Magiſtrorum hæ ſententiæ de ſucceſſione Deſcendentium, habetur Numerorum XXVII. 8. *Si quis mortuus fuerit & filium non habuerit, transferetis Hæreditatem ad filiam ejus.* Neque à Liberorum ratione diverſam heic habent eam, quæ eſt Nepotum Neptumve, qui Liberorum defunctorum ſive parentum ſuorum locos occupant, adeoque jure ſucceſſionis vicariæ, ſeu quod vocamus Repræſentationis, ſuccedunt. Quòd verò filios filiabus ſemper præferunt Magiſtri, atque has, ſive illis ipſis ſive poſteris eorum ſuperſtitibus, planè excludunt; evenit id ex interpretatione verborum, quæ jam citavimus. Ac ſi dictum fuiſſet, filias ad ſucceſſionem nunquam evocandas, ubi filius ſuperſtes eſſet. Cum interim etiam autument ipſi ex diſſimili eorundem verborum interpretatione, quæ placuit aliarum gentium jurisprudentibus, Liberos utriusque Sexus hæreditates pariter cepiſſe, neque filios filiabus antepoſitos.

Digitized by Google

101. Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Baba Bathra*, fol. 16. col. 1.
חכמי גוים אומרים בן ובת שוין באחת דאינן דרשי ובן אין
בן לו הא אם יש לו שניהן שוין חתיבון והכתיב ואם אין לו
בת הא אם יש לו שניהן שוין *Juriſprudentes Gentium ſtatuunt filium & filiam in pari ſucceſſionis gradu. Quod inde ortum eſt, quia interpretantur verba illa* & filium non habuerit, *ac ſi adjiceretur*, at ſi habuerit, *utrique pares ſint. Similiter intelligunt illud, quod ſcriptum eſt*, & ſi filia ei non fuerit; *Quod ſi fuerit, utrique ſint pares.* Certè de Jobi filiabus legitur, *dedit eis pater ſuus hæreditatem inter fratres earum*, quod interpretatur Beda, *moriens fecit cohæredes fratrum ſuorum.* Locus eſt Jobi XLII. 15. Ubi Levi Gerſomides hoc factum ait מתוך חשיבתן ויועין *propter dignitatem & pulchritudinem earum*, perinde ac ſi jure communi cohæredes neutiquam fuiſſent. At vero apud veteres Romanos ſui hæredes utriusque ſexus pariter, ex ipſo XII. Tabularum jure ſuccedebant; uti liquet ex l. 14. C. tit. de legitimis hæredibus, Caji Inſtitut. tit. XVI. Inſtit. de Hæredit. ab Inteſtato §. 1. D. titul. ſi Tabulæ Teſtamenti nullæ extabunt, alibi paſſim. Quo factum eſt, ut ad Romanorum Leges (quibus liberi utriusque ſexus naturales, modò legitimi etiam eſſent, cum adoptivis æquiparabantur; non ad Ebræorum, quibus etſi Adoptionis genus quoddam in uſu, ut infra monemus, ſexus tamen ſequior poſthabitus in ſucceſſionibus erat, nec, filiis eorumve poſteris exſtantibus, ad hæreditatem omninò admiſſus) adpoſitè diſputans D. Paulus ad Romanos cap. VIII. 17. tam de Adoptivis quam Naturalibus locutus εἰ δὲ, inquit, τέκνα καὶ κληρονόμοι, *ſi liberi, etiam hæredes.* Quod tamen vertitur etiam, *ſi autem filii, & hæredes*, ut in vulgata. Sed feminæ argumento non ſatis comprehendi videntur, quas ibi exclusas nemo ſanus dixerit. Atque ut τὸ בנים Ebræis tam filios quam utriusque ſexus prolem denotat, ita & Græcis τέκνα atque etiam Helleniſtis υἱοὶ, pro בנים ſubſtitutum, tam liberos, quam filios, non rarò ſignificat. Quemadmodum item Filii appellatio, Jure Cæſareo, filias ſæpiùs continet; ut videre eſt ll. 84, 116, & 122, D. tit. de verborum Significatione. Videſis etiam D. Paul. ad Galatas cap. IV, 7. atque inferiùs cap. XIV. Neque verò ex Romana Ju-

riſprudentia tantùm, ſed etiam ex Mahumedana (quæ ita in Oriente & Auſtro latisſimè à multis ſeculis obtinuit, ut Romana olim tum in Oriente tum in Occidente) liberi utriusque ſexus ſimul ſuccedunt. Nam hac item, partes in ſucceſſione filia unica ſimul cum filio æquales, plures cum filio inæquales faciunt; uti videre eſt in Alcorano, Suratha ſeu capite IV. cui titulus *Elnasba* ſive de Mulieribus. Verba ſunt: יוציכם אללה פי אולארכם ללדכר מתל חט אלאנתתין פאן כן נשא פוק אתנתין פלהן תלתא מא תרך ואן כאנת ואחדת פלהא אלנצף *Deus ita præcepit vobis de Liberis veſtris. Maſculi pars ſit quanta fœminarum binarum. Quod ſi filiarum numerus binas exceſſerit, etiam & eis ſingulis ſit Tertia; quicquid reliquerit defunctus. Quod ſi unica fuerit, dimidium ipſa ſortiatur.* Scilicet filiabus, ubi cum prole maſcula plures eſſent, ita tribuenda eſt ex hoc jure hæreditas, ut filiis ſingulis inter filias ſors duplex cederet. Adeò ut cujuslibet filiæ ſors vocitaretur pars tertia, & ſors cujuslibet filii Tertiæ duæ. Denominato numero non ex asſis diviſione ut palàm eſt, ſed ex ea ratione, quam invicem habent filii filiæque in hujusmodi diſtributione ſingulæ. Ubi autem filius & filia eſſet unica, tam huic quam illi asſis dimidium hinc debetur. Ita intelligendus eſt locus ille Alcorani, qui, ut non pauci alii, non tam ſecundum verborum ſignificationem, quam ſenſum legitur in verſione latina, quæ ſæpiùs etiam eſt depravatisſima. *Deo jubente* (ſic ibi Azoara VIII. quæ ſimul cum IX, X. & XI, quartæ, in codice Arabico reſpondent) *quantum duæ filiæ unus habeat filius. Et ſi plures quam duæ fuerint, ille duas tertias; ſi una ſola, mediam.* Nempe idem innuit heic, filium habere duas tertias, ac filiam quamlibet tertiam unicam, modo quo dictum eſt. Unde Mahumedes Ben Achmed, in exegeſi perpetua ad Alcoranum, rem totam ſic explicat: ולה נצף אלמאל ולהא אלנצף ואן כאן מעה ואחדת פלהא אלתלת ולה אלתלתאן ואן אנפרד חאז אלמאל *ſexui Maſculo pars altera, altera verò fœmineo tribuitur, ubi unica fuerit cum maſculo filia; ſed filiæ pars tertia & filio tertiæ duæ, ſi ab æqualitate in hæreditatis diſtributione recedatur,* Conſonum etiam hiſce eſt, quod de Succesſione à latere

latere ſub finem ejusdem Surathæ habetur, פאן כאנתא אתנתין פלהמא אלתלתאן ממא תרך ואן כאנוא אחות רלאלא ונשא פרלדכר מתל חט אלאנתתין *& ſi fuerint* (cum fratre demortui) *ſorores binæ, biſce* (ſingulis) *tertia debetur. Si demum reliquerit quis fratres ſimul & ſorores, Maſculi pars ſit quanta fæminarum duarum.* In Italica atem prioris loci verſione legitur, *& ſe ſara piu che due habbino due terze.* Quaſi duæ tantum tertiæ ad filias binis plures ex lege attinerent. Sed proculdubio in eo quod eſt, *ſi plures quam duæ fuerint, ille duas tertias*; in verſione latina, aut perperàm legebat Italus, aut ſubſtituendum temerè putabat, *illæ duas tertias*; quod non ſolùm ipſi rei adverſatur, ſed etiam fidei tum codicum impreſſorum, tum exemplaris, quod habeo, Manuſcripti, neque ipſa verſione recentioris; ubi etiam *ille* planè legitur. Et mirum eſt, ab Andrea Arrivabenio obtendi, verſionem Italam ex Arabico eſſe deſumtam, cum manifeſtiſſima occurrant in ea paſſim argumenta, non modo Roberti Retinenſis Angli, Latinam impoſtorem fuiſſe ſecutum, verum etiam & ipſos ſive librariorum ſive Typographi in Latina errores, utpote ex Arabici codicis ope minimè deprehenſos, retinuiſſe. De Latina, & Italica vide etiam, ſi placet Joſephum Scaligerum Epiſtola CCCLXI & CCCLXII. Sed hoc obiter. Non ſolum autem apud Ebræos, verum etiam apud alios ſeculorum vetuſtiorum populos, Mares in ſucceſſionibus potiores ſunt habiti, quod & animadvertit Joannes Coraſius in ſenatusconſultorum Curiæ Toloſanæ cap. LIX. De recentioribus ſeculis, res eſt paſſim obvia.

CAP. II.

De Liberorum *in* Bona Materna *ſucceſſione* *&* Jure Dotali.

MAtri nuptiis ſolutæ ſimili modo ſuccedunt etiam Liberi, ſed Nuptæ, non ſine Temperamentis aliquot; maximè Tribus, è quibus pendent cetera. Ea ſunt, aut Succeſſio Maritalis; de qua infra ſuo loco, aut ubi Mater filio ſine prole mortuo ſuperſtes eſt; aut de liberorum ſexu Extra hæc, ut Patri, ita Matri poſt mortem patris, filii, nepotes, filiæ, neptes linea recta ſuccedunt,

 Ubi

Ubi autem filio ſine prole defuncto ſuperſtes erat mater, non ita ei mortuæ ſine liberis ſucceſſit filius בקבר, aut *in ſepulchro*, uti ajunt, ut transferretur per demortuum ejuſce nomen, ceu jure aliquo ſucceſſionis vicariæ aut repræſentationis, hæreditas materna ad adgnatos ejus ſeu paterno ſanguine conjunctos, veluti fratres, ſorores, patruos ſeu amitas. Sed ad matris adgnatos ſeu paterno ei conjunctos ſanguine revertebatur. Nam adgnati ſeu paterno ſanguine conjuncti ſolummodò à latere ſuccedunt. Nemo omninò cognationis maternæ nomine; quæ nec pro cognatione civili habebatur, ut fuſius mox docetur Atque hoc eſt quod vult Gemara Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, folio 114, b. אין הבן יורש את אמו בקבר לנחל לאחין מן האב *Filius non ſuccedit matri ſuæ in ſepulchro, ut ita transferatur hæreditas ad patruos ejus.* Unde Moſes Maimonides, Halach *Nechaloth*, ſeu de Hæreditatibus, cap. 1. זרע בנה הוא שירשנה אם היה לו זרע ואם אין לו זרע תחזור ירושתה למשפחת בית אביה אבל אם מתה האם תחלה ואחר כך הבן אפילו היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו הואיל והיה אחר אמו שעה אחת ומת הרי זה נוחל את אמו ומנחיל נחלתו לירשיו ממשפחת אביו *Semen ſeu poſteri filii ejus* (Matris) *ſunt ei heredes, ſi modo poſteros habuerit; ſin verò, redit hæreditas ejus ad cognatos familiæ ejus paternæ. At verò, ſi primo mortua fuerit Mater, & poſtmodùm filius, tametſi fuerit minor, quantulocunque tempore ſuperſtes, aut minime in utero compleverit menſes ſuos, quandoquidem momento aliquo matri ſuperſtes fuerit, ei ſuccedit, & transfert hæreditatem ejus ad eos, qui ex cognatione paterna ei heredes ſunt.* Quod ad Liberorum ſexum attinet; duntaxat maſculi (ſed poſt maritum, qui in ſucceſſione hac ſemper præferendus, ut infrà, cap. XVII. oſtenditur) ſuccedebant. Ceterùm & de Bonis heic diſtinguendum eſt. Alia in hac ſucceſſione erat Dotis (quæ Virgini CC. zuzorum, ſeu ſiclorum L. præſtitui ſolebat, viduæ aut vitiatæ zuzorum C. ſeu ſiclorum XXV.) alia reliquorum bonorum uxoris ſeu Matris, quæ omnia nomine נדוניא veniebant. Etenim hæc ad Liberos quoſcunque uxoris maſculos poſt mariti mortem transmittebantur, illa ad Maſculos duntaxat ex Marito, qui dotabat ſuſceptos, modo mox indicato. Ita Gemara Babylonia ad

tit.

Digitized by Google

tit. *Cethuboth*, ſeu de pactis dotalibus, *fol.* 52. & Moſes Maimonides halach. Iſhoth ſeu de re uxoria cap. XIX. Quin Moſes, quem diximus, Halacha eadem cap. XII, ſex eſſe res ait, quæ, præter עיקר כתובה *dotem principalem*, marito incumbunt, ac תנאי כתובה id eſt, *conditiones* aut *appendices Dotis* appellantur ſeu jura dotalia. Ea ita enumerat, לרפאתה אם חלתה ולפדותה אם נשבית ולקוברה אם מתה ולהיות נזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובה יותר על' חלקם בירושה שעם אחיהם *Ut medicorum cura uxori à marito præſtetur, ſi ægrotaverit; ut ab eo redimatur, ſi captiva fuerit; ut ſepeliatur ab eô, ſi fuerit mortua; ut alatur ex illius ſubſtantia, & in ædibus ejus degat poſt mortem ejus quamdiù vidua fuerit; ut filiæ ab eo ſuſcepta ex illius ſubſtantia poſt mortem ejus alantur, quamdiu fuerint innuptæ; ut demùm liberi ejus maſculi ex eo ſuſcepti, ſuccedant in Dotem præter partes, quas cum fratribus inſuper capiunt in hæreditate paterna.* Hinc diſtinctio ſatis obvia, de ſucceſſione hæreditaria. Aliam eſſe ירושה של תורה, ſeu *hæreditariam ex Lege Succeſsionem*, aliam בתנאי הלתובה ſeu *ex conditione dotali*, quam, cum ceteris מדברי סופרים ſivè è *Sancitis Scribarum* ſacræ Legi ſuperinductis, i. e. illuſtriorum Juriſprudentum ſeu Conſeſſus Magni Decretis volunt manaſſe. Expreſsè Dotale hoc Conſeſſui illi tribuitur à Maimonide, dicto tit. cap. XVI. Atque ad Decreta eorum attinet illud Servatoris apud D. Matthæum XXIII, 2. *Super cathedram Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi; Omnia ergo quacunque dixerint vobis* τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε *ut ſervetis, ſervate, ac facite.* De ea re videſis, ante alios, Abulenſem ad D. Matth. cap. XV. quæſt. 12. & ad XXIII. quæſt. 27. Sed de eorum autoritate in hujusmodi aliisve decretis ſanciendis ampliſſima, nos, accuratione non exigua, in libris de Conſeſſu illo inſcriptis. Etiam in Materna Bona, ubi binæ uxores eſſent, ſucceſſionis exemplum affert idem Maimonides dictæ Halachæ cap. XIX. Habet in bonis uxor M. Siclos. Parit filium & moritur. Ducitur à viro ſuperſtite alia, cujus Bona ducenti ſunt. Eâ item mortuâ, moritur maritus, cujus bona bis mille Sicli. Ex prima ſuſceptus filius capit

pit mille, ex ſecunda ducentos, pro ratione bonorum maternorum; והשאר יורשין אותו בשוה *& in id, quod reliqvum eſt, æqualiter ſuccedunt*, adeo ut filio primæ cedant MCCCC. Sicli, ſecundæ DC, prætermiſſa in exemplo primogenituræ in bonis paternis ratione, quæ ſi admittatur, alia ejusce, quod reliqvum erat, diſtributio facienda; uti mox oſtenditur. Atque hoc in ſucceſſionibus obtinuit, ubi דינר אחד או יתר *unicus denarius ſeu zuzus minimum unicus præter bona materna ſupererat.* At verò ſi ſupererat omninò nihil, tunc in partes æquales uterque filius, ſeu quemadmodum exigebat Lex ſacra ſuccedebat, ut idem eodem capite. Ubi etiam momentum mortis, patris ſpectandum tantùmmodò eſſe docetur. Adeo ut, quæ poſtmodùm accreverint patrimonio Bona alia, pro nihilo in hac ſpecie haberentur. Quia ſi æs alienum æquale eſſet Bonis præter bona materna reliquis, nihilominus in diſtributione hæreditatis ratio ejus neutiquam habita. Ceterum, ubi mortuâ uxore alterâ, è qua filii ſuſcepti alia ducta fuerit, quæ, cum perperat etiam filios, marito ſuperſtes, ſacramento viduæ præſtito dotem ſe nondum remiſiſſe, vendidiſſe, nec ſibi antè cepiſſe [ſine quo dos viduæ minime exigenda erat; de qua re idem Moſes, citata Halacha, cap. XVI.) moreretur, hujus, utpote viduæ juratæ ac dotem jam ſive poſſidentis ſive vendicantis, filii ex Lege ſuccedebant, illius, cui maritus ſuperſtes fuerat, filii ex ea quam diximus Conditione Dotali. Unde fiebat, ut primæ filii maternam hanc hæreditatem ſeu dotem primo caperent, & dein filii ſecundæ etiam ſuæ matris dotem; idque tametſi nihil omninò reliqvum eſſet præter ipſas dotes. Quoniam ſcilicet utriusque ſucceſſio ex Conditione Dotali non erat. At ſi quid reliqvum eſſet, æqualis ejus fiebat diſtributio. Si quis uxores binas, quarum utrique filii, reliquerit, & ipſæ viduæ, ſacramento viduarum præſtito, mortuæ fuerint, utriusque filii in dotes maternas ſeorſim ſuccedebant. Sed neuter ex Conditione Dotali, ſed ex Lege. Et primæ filii ſecundæ filiis antepoſiti. Nam bona mariti, hypothecæ jure, ad præſtandam uxoris ſuperſtitis dotem obligabantur. Sin verò neutra viduarum ſacramentum illud præſtitiſſet, ſucceſſerant filii utriusque in Bona Dotalia, qua paternorum bonorum ita pars facta fuiſſent. Si præſtiterat altera, altera minimè, hujus dos patrimonii pars fuiſſet facta, illius, dotis nomine ad filios ſuos veniſſet, bonis

Digitized by Google

nis immiſta paternis quæ ad utriusque filios pariter attinebant. Summa eſt, in matris, quæ, patre ſuperſtite, demortua eſt, dotem filios ſeorſim perpetuò ſucceſſiſſe; in viduæ ita demùm ſucceſſiſſe, ſi ea juramentum, quod diximus, præſtitiſſet. Atque ſimilis ratio obtinebat, ſive plures, ſive unicam quis haberet uxorem. Dos autem in tantùm denotat, quod expreſſo dotis nomine pactis & inſtrumentis dotalibus marito, ut Donatio propter Nuptias, inſerebatur, ut excludantur alia quæcunque ſive profectitia ſive adventitia uxori bona; de quorum natura ac nominibus conſulas Maimonidem Halach. *Iſhoth*, ſeu de re uxoria, cap. XVI.

CAP. III.

De Liberis Naturalibus è Concubina, Ancilla, Extranea, *genitis. De* Mamzeribus *ac liberis ex Inceſtu ſuſceptis. Et de* Jephthe *è patrimonio à fratribus ejecto.*

CUm autem Liberi ſint alii Legitimi, Naturales alii; tam hi quam illi in hæreditatem veniebant, ſed non ſine diſtinctione. Nam Naturalium, ſeu eorum, qui ex legitimis nuptiis nati non ſunt, alii fuere ex Concubinis, quæ nec Ancillæ nec Extraneæ ſeu Gentiles, ſed in uxores ritè duci potuiſſent; alii ex Inceſtu ſeu damnata, ערוה ſeu Turpitudinis nomine, coitu geniti; alii ex Ancillis ſeu Extraneis ſive Gentilibus. Primi & ſecundi generis liberi hæreditates adibant, non item tertii. Concubinæ primi generis non aliæ habebantur à juſtis uxoribus, exceptò quod ſine nuptiarum ritu pactisque dotalibus juſta uxor non fiebat, quæ in Concubinatu prætermiſſa, Unde, ad illud II. Samuelis V. 13. *David etiam duxit Uxores & Concubinas Hieroſolymis*, Gemara Babylonia tit. *Sanhedrin*, ſeu de Tribunalibus & judiciorum formulis, fol. 21. a, מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב נשים בכתובה ובקידושים פלגשים בלא כתובה ובלא קידושים *Quid uxores; Quid Concubinæ? Ait Rab Iehuda; Ait Rab, uxores fieri pactis dotalibus ac ritibus nuptiarum; Concubinis neq; hos neq; illa adbibita.* Adde Gemaram Hieroſolymitanam tit. Cethuboth. cap.

 V, fol.

V, fol. 19. hal. 3, col. 4. & Commentarium adjectum primo capiti Halachæ *Iſhoth*, ſeu de re uxoria, Moſis Maimonidis. Si tamen eam, quacum legitimum haberi conjugium non poterat ob natalium defectum, veluti ſervam quis dotalibus cum pactis in Concubinatum acceperat, ea & uxor impropriè dicebatur & Concubina. Sic Magiſtri in exemplo Ceturæ (quam eandem cum Hagare fuiſſe plerunque volunt) ab Abrahamo ductæ, Gen. XXV, 1. Ibi R. Bechai fol. 35. col. 4. (ad illud, *& filiis Concubinarum dedit, dona, &c.*) Ceturæ filios inprimis à Magiſtris ait intelligi, &, נקראת פלגש לפי שהיא ממשפחת עבדים ונקראת אשה לפי שכתב לה כתובה וכן אמרו רבותינו ז"ל נשים בכתובה פלגשים בלא כתובה *Vocatur* (inquit) *Concubina, quoniam erat ex familia ſervili. Vocatur autem uxor, quoniam non ſine inſtrumento dotali conjuncta eſt. Atque ſic Magiſtri noſtri, piæ memoriæ; uxores cum inſtrumento ſeu pacto dotali, Concubinas ſine hoc fieri.* Quin vetuſtiſſimus autor libri *Zohar*, ad *Bereſith*, fol. 79. col. 316, in illud de Abrahæ donatione, בני הפלגשים אלין הוו בני קטורה פלגש בקדמיתא ופלגש השתא *Filii Concubinarum ſunt hic filii Ceturæ, quæ Concubina & antea & nunc erat.* Atque ita ſanè expreſſim nuncupatur 1. Paralip. 32. Videſis D. Auguſtinum ſuper Geneſ. ad literam quæſt. 90. & de Civitate Dei lib. XVI. cap. XXXIV. Liberis autem Concubinarum, cum quibus legitimum contrahi potuit matrimonium, ſucceſſionis jus agnoſcit. David Kimchius ad II, Samuelis IX, 7. ubi Saulis, ex Rizpa Concubina, filios cum Mephiboſhetho ejuſce ex Jonathane F. Nepote in paterna bona ſuccedere debuiſſe vult, ſi perduellionis crimen non interveniſſet (de quo, capite XXIII.) אעפ שהם בני פילגש *etiamſi fuerint filii Concubinæ.* Vide II. Samuelis III, 7. & XXI. 8. de Rizpa. Et fuiſſe etiam, in ingenuis in concubinatum accipiendis, pactorum dotalium quorundam uſum, agnoſcunt, ſed non ejuſmodi, ut conditiones illæ dotales, quæ ad uxores ſpectabant, in eis locum haberent, unde & ſucceſſio in Dotem, quæ uxorum proles erat (ut capite oſtenditur ſuperiori) ad Concubinarum Liberos non attinebat. De qua re conſulas D. Kimchium ad II. Samuel. V, 13. Ceterum autem hæreditatem proli Concubinarum hujuſmodi negatam à Rabbinis, qui Juriſperitos agunt, non comperio, utcunque à doctiſſimis viris

viris atque Ebraicarum literarum callentiſſimis, dum de Concubinis non diſtinguunt, earum, qualeſcunque fuerint, liberos temerè exhæredatos video. Videſis Joannem Druſium ad loca difficiliora Geneſeos cap. *LXIV*; & Davidem de Pomis in Lexico, verbo פלגש, fol. 143; Joannem Pinedam de Rebus Salomonis lib. II. cap. III. Sed, ut id quod res eſt dicam, Concubinæ hujuſmodi ingenuæ atque Iſraeliticæ, tantum non juſtæ uxores erant, & ſane uxorum nomine interdum etiam in ſacris literis eas deſignari volunt Magiſtri. Inde ad illud de Davidis Regis uxoribus& Concubinis ſupra citatum, GemaraBabylonia fol. 21. a, ad tit. *Sanhedrin*, למלויי שמנה עשר *ut impleretur numerus octodenarius.* Scilicet mandatum Deuteron. XVII, 17. de uxoribus Regi non multiplicandis, de pluribus quam octodecim intelligunt, ut videre eſt in Miſna tit. eod. cap. 11. Quin apud Helleniſtas, Eſtheris 11, 8, & 14, *Φύλαξ τῶν γυναικῶν* ſive *uxorum cuſtos* tam id quod eſt שומר הפילגשים ſive *cuſtos concubinarum* quàm שומר הנשים ſeu *Cuſtos uxorum* interpretatur. De liberis ex inceſtu genitis (quod;& de Concubinis & de uxoribus ingenuis & Iſraeliticis, ſed quibuſcum ſive ob affinitatem, conſanguinitatem matrimonium contrahi non poterat, intelligo) ita Moſes Maimonides, ex veterum ſcitis, Halach *Nechaloth*, cap. 1. כל הקרובין בעברה יורשין ככשרים כיצד כגון שהיה לו בן ממזר או אח ממזר הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחין לנחלה *Omnis qui proximior eſt, tameſi transgresſione, ſuccedit, ac ſi plane legitimus fuiſſet. Quomodo? ſi cui ſit filius Mamzer aut frater Mamzer, hi in hæreditatem ſuccedunt non aliter, ac alii filii, alii fratres.* Vide nunc Gratianum Cauſ. 35. q. 7. & Hieronymum in Quæſtionibus Ebraicis ad 11. Paralip. cap. 1. qui ad illud Salomonis, ibi *Feciſti cum patre meo miſericordiam magnam & conſtituiſti me Regem pro eo*, cauſam velut è Rabbinis petitam adjicit, *quia ſecundum Legem prohibitum erat, qui de alterius uxore generatus ſum* (de Bethſeba Uriæ) *introire Eccleſiam*; quaſi natales ejuſmodi jure communi Succesſionem præpediviſſent. Mamzer in Deuteronomio *ἐκ πόρνης* ſeu de ſcorto natum interpretatur tum vulgata, tum Helleniſtica verſio. In Arabicâ R. Saadiæ זני *illegitimè genitus*, in Erpenianâ פרח אלזנא *pullus meretricis*, ac in Ms. verſione quam Bibliothecæ Arundelianæ debemus ולד זנא *meretricis proles* vertitur. Et tralatio Græco-

barbara in Gratiam Judæorum Græcienſium Conſtantinopoli, ante annos LXX. impreſſa, pro eo quod legitur in Deuteronomii XXIII. 3, *non ingrediatur Mamzer in cœtum Domini*, habet, קריו נמי ארטר בשמרדוש אישמי שינגווי מן Ναμηζερ Βάςαρδ© εἰς τὴν συναγωγὴν τῦ Κυρίȣ, *non intret Baſtardus in ſynagogam Domini*. In Paraphraſi autem Onkelii, in Perſica Tavvaſii, & Judæorum Hiſpanienſiũ verſione retinetur ipſum Mamzeris nomen. Talmudici velut à מום זר quod *maculam extraneam* ſonat, deduci volunt, & ממזיר *Mamzir* non verò ſcribunt; uti & in Pentateucho Samaritano exaratur; ſcilicet ממזיר. A Magiſtris autem ſtrictiùs plerumque ſumitur, & pro eo, qui ex coitu naſcitur ſive כרות, id eſt, *Exciſione*, ſive ultimo ſupplicio, ex ſententia forenſi, plectendo. Unde Salomon Jarchius ad illud Deuteronom. XXIII, 2. *non ingrediatur Mamzer in cœtum Domini* (quod de matrimonio cum Iſraelitide contrahendo, ac ſi dictum fuiſſet, לא ישא ישראלית *non ducat in uxorem Iſraelitidem* exponunt:) אין ממזר אלא מחייבי כריתות וקל וחומר מחייבי מיתות בית דין ש'אין בעריות מיתת בית דין ש'אין בה כרת *Mamzer*, inquit, *is duntaxat eſt, qui ex coitu Exciſione plectendo naſcitur, aut, quod magis dicendum, ex eo qui, ex ſententia forenſi, ultimo plectendus ſupplicio. Nam inter coitus qui nomine* ערוה (ἀσχημοσύνης ſeu turpitudinis) *ſignantius denotantur* (Levitico XVIII, & XX.) *nullus eſt ex ſententia forenſi ultimo ſupplicio plectendus, ad quẽ ſimul Exciſionis pœna non attinet*. Et Miſna, tit. *Jabimoth*, cap. IV. איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי ר' אקיבא שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו ר' יהושע אומר כל שחייבין עליו מיתת בית דין *Quisnam eſt Mamzer? Omnis qui genitus ex Conſanguineis, quorum vetitus coitus; juxta ſententiam Rabbi Aquiba. At Simeon Themanites ait; Omnis natus ex coitu qui vindicta Numinis ex lege excidendus. Et ſententia ejus recepta eſt. Rabbi Ioshuah autem dixit; omnis qui naſcitur ex coitu, ex forenſi ſententia capitali ſupplicio plectendo.* Ubi R. Obadias Bartenorius, coitum cum muliere menſtruis laborante excipit. Verba ejus ſunt; וכן הלכה שכל שאסורו איסור כרת הולד ממזר חוץ מן הנדה אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר *Et ſic eſt recepta ſententia; omnem natum ex coitu ſub pœna Exciſionis vetito Mamzerem eſſe, excepto coitu cum fœmina menſtrua patiente. At*

vero

vero ex coitu generatim duntaxat vetito, Mamzerem non naſci. Adde Gemaram Hieroſolymitanam ad dict.tit.fol.6. Halach 15. & Babylon. fol.46. Et vide inſuper R.Bechai,ad Deuteronom.fol.225,col.2. *Sepher Siphri* fol.50.col.198.*Peſikta Zotertha* fol 80,col.2.uti etiam Davidem Kimchium ad Zachariam IX,6, ac Munſterum ibidem, præter eundem Kimchium & Philippum Aquinum in Radice מזר, & Paulum Riccium in Mandatum Negativum CXVII. Exciſio autem erat pœna non civilis aut à Magiſtratu infligenda, ſed מן השמים *cœlitus* ſeu *à Numine* vindicta ſumta. De ea videſis Sixtinum ab Amama in Antibarbaro lib. III, pag. 955, Joannem Druſium ad difficiliora Geneſeos loca cap. XXIV, præter Joannem Cocceium ad Talmudicum titulum *Maccoth* cap.III. Et nos de ea fuſius agimus alibi. Ex Ebraico *Mamzer* natum eſt in Jure Pontificio *Manzerum* & *Manſerum* nomen; quod pro ſcorti qualicunque prole ſumitur ab ejusdem juris Magiſtris, ad tit. *de Renuntiatione* cap.10. *niſi cum;* §.*Perſona vero.* Ubi Nothi, Manzeres, Spurii, Naturales diſtinguuntur. Et rhythmis ſolent explicari;

> *Manzeribus Scortum*, ſed *Mœcha Nothis* dedit ortum.
> Ut ſeges à ſpica, ſic *Spurius* eſt ab *Amica*.
> Dant *Naturales*, quæ nobis ſunt *Speciales*.

Quin Gabriel Palæottus Cardinalis, libello de Spuriis, cap. XVI. de Manzeris vocabulo locutus, *hodieque*, inquit, *in Reſcriptis, privilegiis, & Curia Romana, ſatis quidem eſt celebre.* Eundem videſis cap. LIV, ubi in prolis ex legitimis nuptiis non ſuſceptæ ſucceſſionem, etiam ex jure ſacro diſputatur. Recentioribus item Græcis hinc habetur Μαζὴρ eadem notione, ut Gregentio, aliis. Unde Venantio Fortunato lib. V. Epiſt. 5, Judæi nuncupantur *Agmina Manzara*, & Sedulio lib. V, *Manſeres populi*. Adi nunc ſi placet I. Pinedam de Rebus Salomonis lib. V, cap. V. Certe nec ambigendum eſt, Cognomen illud Joanni Damaſceno inditum ex hoc ipſo vocabulo natum eſſe. Nam etiam is Ebræus erat ſeu Syrus. Eum Imperator Conſtantinopolitanus, Μαζὴρ Ἰουδαϊκῷ φρονήματι μετωνόμασεν, inquit Cedrenus, *Manzer, ſenſu Judaico, appellavit.* In opprobrium ſcilicet, nec ſine paronomaſia, ratione cognominis priſtini & fere conſoni habita. Eidem autori nuncupabatur ante ὁ τοῦ Μανσὴρ, ὃ ἑρμηνεύεται λε[illegible]. *Filius Manſur, quod ſignificat Lentrubus.* Etiam & ita cognominatus

minatur Suidæ. Sed interea quid apud Cedrenum heic λίτρωβος? Ignotum ait eſſe vocabulum Joannes Meurſius in Gloſſario Græcobarbaro. Nonne depravatum eſt ex λυτρούμενος *redemptus*? Quod non ideo ariolari ſum auſus, quia τὸ Μανσὴρ *redemptum* ſonare, aut quid illud denotet ſatis ſciverim. Sed ſcriptores veteres qui Damaſcenum hoc nomine meminerunt, ni fallor, id λυτρούμενον ſeu *Redemptum* ſignificare exiſtimabant; unde ſane difficile non eſt τὸ λίτρωβος librariorum naſci incuria, ut cuique veteris Scripturæ callentiori manifeſtum eſt. Ita autem vocabulum eis ſonaſſe dignoſcitur ex Paulo Diacono, qui Scriptorem aliquem Græcum vertens, *pro Manſur* [inquit lib. XXII.] *quod ejus avitum nomen eſt, quodque Redemptus interpretatur, ſenſu Judaico, novum Eccleſiæ Magiſtrum, Manſeron, mutato nomine vocitabat*. Certe τὸ אלמנצור *Manſor*, quod Arabibus nomen eſt proprium nec in Oriente inuſitatum, *Adjutum*, *Vindicatum*, *Servatum*, ſeu *Sozomenum* ſonat, atque in *Redempti* ſignificationem forte migrare potuit. Sed hoc obiter. Liberi autem ex Concubina conditionis ſervilis, aut extranea ſeu Gentili, à ſucceſſione plane apud Ebræos excludebantur. Id ſatis liquet ex Miſna tit. *Jabimoth*, cap. II. Maimonides verbis ſupra de Mamzere citatis, ſubjicit, אבל בנו מן השפחה או מן הנכרית אינו בן לדבר מן הדברים ואינו יורש כלל *atqui filius ex Ancilla aut Extranea ſuſceptus, ad ea quæ dicta ſunt non habetur pro filio, nec omnino hæreditatem capit*. Eundem Maimonidem vide Halach. *Jabimoth*, cap. I. præter Geneſ. XXI, 10, XXV. 6. Unde D. Paulus ad Galatas IV, 30; *Ejice ancillam & filium ejus. Non enim erit hæres filius Ancillæ cum filio liberæ*. Et Iſaacum hæredem ex aſſe reliquit Abrahamus, filiis Concubinarum muneribus nihilominus ditatis & in regiones Orientis ablegatis. Sed mirum interea eſt, quod habet vetuſtus autor τῆς *Bereſith Rabba* fol. 68. col. 2. apud Alexandrum Magnum rerum Aſiæ potitum, Iſmaëlitas ſive Arabas litem adverſus Iſraëlitas inſtituiſſe על הבכורה ſive *de jure* aut prærogativa *primogeniti*. [Etenim Iſmaël Abrahæ primo genitus erat, licet ancillæ Filius,] atque Advocatum reſpondiſſe אדני המלך אין אדם עשה משהוא רוצה לבניו *Domine mi Rex, nonne fas eſt cuique pro libitu ſuo cum filiis* ſeu *liberis agere*. Regi annuenti, at, ſcriptum eſt, inquit [Gen. xxv, 5.] *Et dedit Abrahām*

totam

totam ſubſtantiam ſuam Iſaaco. Et de diſtributione porro interrogantibus Iſmaëlitis, illud quod ſequitur ibi ſubjecit. *At filiis Concubinarum, quæ Abrahæ erant, dedit Abraham dona.* Inde lite abſtinebant ונסתלקו משם בבושת בנים & *ob pudorem ultra diſputare nolebant.* Ita autor ille. Perinde ac ſi absque Abrahæ donatione fuiſſet etiam Iſmaël ejusque poſteri, tametſi ex ancilla in Concubinatu genitus ipſe, ut hæredes ſuccedere debuiſſent. De paternis donationibus atque exhæredatione liberorum, infra. Hiſtoriolæ ſeu Deciſionis illius pars habetur in Gemara etiam Babylonia ad cap. xi, tit. *Sanhedrin*, fol. 91, a, ubi advocatus ille vocatus גביהא בן פסוסא *Gibba Ben Peſuſa*, de quo vide plura apud Abrahamum Zacuthium in *Sepher Iuchaſin* fol. 13, b, & Iſachar Ben Nepthali in Commentariis ad locum è *Bereſith Rabbi* citatum. Sed quid interea eſt illud, quod legitur Judicum ix, 2, ut vulgata habet, *Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de altera matre natus es?* Id Jephthi Gileadis ex אשה זונה (quod ſive *meretricem* aut γυναῖκα πόρνην cum Helleniſtis; ſive *cauponam* interpretari licet) filio ſuſcepto dicitur à fratribus ejus, ex aliis Gileadis ſive uxoribus, ſive Concubinis natis. Certe in Ebræo nihil eſt, quod reſpondeat τῷ *non poteris.* Nam ita ſe verba ſacra habent, לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה *Non ſuccedes*, ſeu *non poſſidebis, ut hæres in domo patris noſtri, quia filius es ex fœmina alia ſuſceptus.* Illud, *non poteris eſſe hæres*, innuit jure eum ab hæreditate excluſum. *Non ſuccedes*, ſeu *non poſſidebis ut hæres*, ſive, quod idem eſt, οὐ κληρονομήσεις (quemadmodum Helleniſtæ) ut ex jure dictum quidem innuere poteſt, ita etiam ex injuria & vi pronunciatum. Atque hanc in cauſa dicti illius fuiſſe volunt aliqui. Expuliſſe ſcilicet eum injuria à patrimonio fratres. Et ipſe Jephthes veluti injuriæ memor, commate 7. *Nonne vos eſtis qui odiſtis me & ejeciſtis è domo patris mei, & nunc veniſtis ad me neceſſitate compulſi.* Nam receptiſſima eſt apud Magiſtros ſententia illa מי שיש לו בן מכל מקום בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית *Is cui filius eſt* (aut proles) *filium utique habet reſpectu omnigeno, niſi ſcilicet prognatus fuerit ex Ancilla aut Extranea*; Id quod jam dictis apprime convenit, &, ex Rabbinorum placitis, ad locum è Judicibus jam

jam adductum, memoratur à R. Davide Kimchio. Sunt tamen qui אשה אחרת ſeu *fœminam aliam* ibi ſumunt pro alius tribus uxore, atque ita rem, ad legem Numerorum XXXVI, 7, adverſus mutuas tribuum nuptias latam, quam illo ævo, ſeu ſub terræ promiſſæ prima diviſione, tantum vim ſortitam fuiſſe volunt (ut infra, capite XVIII, oſtenditur) relegant. De qua re conſulas jam dictum Kimchium & ibidem R. Levi Gerſomidem. Certe *fœmina* illa *alia* Fl. Joſepho plane extranea eſt. Nam ita ille de Jephthe, ac fratribus ejus lib. V, cap. IX, οὐ γὰρ inquit, ὄντα ὁμομήτριον αὐτοῖς ἀλλὰ ξένον περὶ τὴν μητέρα δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ἐπαχθεῖσαν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐξέβαλον καταφρονήσαντες δι' αὐτοῦ ἀσθενείας. *Cum non eſſet ex eadem matre natus, ſed peregrinus genere materno, quam pater amore ardens eis ſuperinduxerat, ejiciebant eum ac ob imbecillitatem deſpiciebant.* Saidus item Batricides Patriarcha Alexandrinus, de Jephthe, וכאן אבן אמראת שראקת וכאן אחותה קד טרדוה ונחרוה ולם יורתוה *Et fuit filius mulieris Saracenæ; unde antea ejecerant eum fratres ſui & aſpernabantur eum, nec in hæreditatem admittebant.* Qui Iſmaëlitæ ſunt in Ebræo, Arabes dicuntur Onkelo & Pſeudouzielidi, atque in Targum Hieroſolymitano סרקיין *Saraceni.* Sic in Geneſis cap. XXXVII, 25. ubi Targum hoc habet סיעא דסרקיין *turma Saracenorum*, ſeu pluraliter סיען *turmæ*, ut citatur in Aruch; adjecto item, verba illa Geneſis XXXIX, 1, מיד הישמעאלים *è manu Iſraëlitarum*: Targumica illa lingua ibi verti מיד דסרקאי *è manu Saracenorum*, quod in paraphraſi Hieroſolymitana typis edita non comperitur. Ita Baal Aruch in סרק. Quin & Saidus Patriarcha, quem diximus, Matrem Jeroboami hoc nomine indigitat. Verba ejus ſunt, ואשם אמה שישרא וכאנת אמראת שראקת *Et nomen matris ejus erat Siſera* (Tzeruja in 1. Regum cap. XI, 26.) *quæ fuit Mulier Saracena.* At vero ſi Extranea erat Jephthis mater, jure ſane, ni fallant Ebræorum Magiſtri, ejectus eſt. Utcunque etiam apud ipſum Joſephum conqueratur ſe ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἀδικούμενοι περιφανῶς, *injuriam aperte perpeſſum eſſe.* Nam & omnimodo Concubinatum Extranearum, ſeu alienarum fœminarum (in eorum nempe morem non transgreſſarum, ſeu quæ nondum Proſelytæ Juſtæ fierent) nedum, ex illo prolis ſucceſſionem, gens etiam in libidines projectiſſima illicitum habuit. Et Tacitus Hiſt. V, de Judæis, *Adverſus omnes*

alios

alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, projectiſſima ad libidinem gens alienarum concubitu abſtinent. Inter ſe nihil illicitum. Alienæ ibi pro exteris, non pro aliis nuptis, manifeſto ſumendæ, ut rectè etiam Curtius Pichena in notis ad dictum Taciti libium. Sed & de interdicto concubitus Extraneæ ſeu Ethnicæ, videas Joſephum Scaligerum in Euſebianis pag. 149. Poſtrema autem illa Taciti verba manarunt ex craſſa gentis, morum, legumque ignorantia, quæ aliis itidem magnis, ut fieri amat, inter veteres ſcriptoribus impoſuit. Conſulas, de dicto Judicum loco, Arium Montanum, Nic. Serrarium & Joh. Druſium. De Mamzeribus autem ſeu Manſeribus, vide nunc Connanum Commentariorum Juris Civilis lib. II, cap. XVI, ubi temeraria Canoniſtarum de eis effata reprehendens, *Manſeris,* rectè inquit, *nomen barbarum eſt, nec aliis notum eſſe poteſt, quam quorum ex lingua ſumptum eſt.* Adde præter Magiſtros, qui ad Decretalium titulum de Renuntiatione, ſcriptitant, Ludovicum *Molinam,* de Juſtitia & Jure, Tract. II, Diſp. 165. (cui Manzares dicuntur) Couvarruviam in Epitome de ſponſalibus, Azorium Inſt. Moral. part. II, lib. II. Quin hi etiam de ſucceſſione prolis ex illicito concubitu ſuſceptæ fuſius diſputant, ut item Fernandus Vaſquius de Succeſſionibus part. II, lib. I, § 2, num. 62, & ſeqq. Antonius à Gama in Deciſ. Luſitan. CCCXII. DD. ad C. tit. de Nat. liberis, & Novell. XVIII. Joſephus de Seſſe Deciſ. Aragon. XLIII, Pontus Heuterus libello de Libera Hominis Nativitate, alii ab hiſce laudati, quos ideo libentius heic memoramus, quoniam ſive Ebræorum mores ſive ſacras de hac re leges interdum ipſi, ſed aut oſcitanter nimis aut nimis inſcienter quidem tangunt.

CAP. IV.

De Liberis adoptivis, *aut in* Liberorum nomen *à patre aſſertis.* Servo *non licuit Iſraëlitam,* Abba eum vocando, *ſibi in* patrem adſciſcere. *De* prole, de qua ambigitur, *priori an ſequenti marito fuerit tribuenda.*

EDitio vulgata etiam Adoptionis meminit Eſter II, 7. *Vocabatur Eſther, & utrumq; parentem amiſerat; pulchra nimis & decora facie.*

facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardochæus ſibi eam adoptavit in filiam. Ita etiam commate 15. Sed adoptare heic non aliter verſionis autor ſumſit, ac in Exodi II, 7. Ubi Pharaonis filia dicitur Moſen adultum *adoptaſſe in locum filii.* Neque adoptionis Romanæ veſtigium aliquod heic ineſſe putandum, ſed curam ſeu amorem, veluti ſive paternum ſive maternum, quo nutritus ſive hic, ſive illa orba, tantum innui. Quin in loco illo Eſtheris, *Magiſtri* non modo nullam agnoſcunt Adoptionis quidem umbram, ſed etiam plane negant, dum verba illa לקחה לו לבת *accepit eam ſibi in filiam* (ut habet veritas Ebraica) de matrimonio cum ea inito intelligunt. R. Jarchius ibidem; רבותינו פירשו לבת לאשה *Rabbini noſtri explicant illud* לבת (in filiam) *per* לבית (*in domum*) *ut ſcilicet ſibi uxor eſſet*, quod diſerte aſſerunt etiam Helleniſtæ, quibus pro verbis illis ſubſtituitur *ἐπαίδευσεν αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα educavit eam ſibi in uxorem.* Atqui Adoptionis ſpecies quædam in uſu erat. Nam in Servis familiaribus cenſitus, aut ex Ancilla ſuſceptus, (ſervos & ancillas intellige tantum ex gentilibus ſive captos ſive emtos, aliterve jure poſſeſſos & nomine ſervitutis in Judaiſmum baptizatos; id eſt, non ſervos Ebræos) aſſertione patris familiæ, aut ſervum illum non eſſe, ſed ſibi filium, aut hujus matrem manumiſſam fuiſſe (ſaltem ſi ſervus hujusmodi inter filios ceteros rite educatus fuiſſet) inter liberos legitimos ſeu hæredes locum obtinuit, לענין ירושה, ſeu *in re ſucceſſionis hæreditariæ.* Adeoque libertas ſimul ac filiatio inde acquirebatur ejusmodi, ut hæredibus ex ſanguine ipſe, utpote cohæres adoptivus, non ſerviret; tametſi interea, ante manumiſſionis plenæ ſolemnia, alia libertinitatis privilegia non aſſequeretur. Quod de libero ita aſſerto multo magis dicendum. Inde illud Miſnæ tit. *Baba Bathra*, cap. VIII, האומר נאמן זה בני *qui aſſeruerit, quem ſibi filium eſſe, ei fides habetur.* Ubi R. Obadias Bartenorius ליורשו ולפטור את אשתו מן היבום *adeo ut filius ejusmodi ei ſuccedat & uxorem ejus à leviri nuptiis liberet.* Videſis Gemaram utranque, Hieroſolymitan. ad eundem tit. fol. 16, Halach. 8. Babyloniam fol. 127. b. Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. IV. & *Magid Miſna* ibidem. Adoptionem item nuncupat D. Auguſtinus ad Deuterom. quæſt. 46. aliisque in locis, uti etiam ex illo recentiores Theologi, jus illud, quo defuncto fratri ſuperſtites fratriam du-

centis

centis filius tribuebatur. De jure illo infra, capite XIII. Libero homini etiam fas erat, quempiam, ſive frequenti adlocutione compellando, ſive inter loquendum aliis appellando, patrem ſibi ita adſciſcere, ut adoptionem illam veluti ſibi invitatam ambiendo præpararet. Quæ ab adſcito patre filium etiam agnoſcente demum ſatis in ſucceſſionem firmabatur. Ceterum ne Servis nec ancillis hoc licuit, ne patris ſic adſciti familia aut conjugia famá inde maculæ ſervilis inſpergerentur. Etenim hoc eſt, quod legitur in Gemara Babylonia ad tit. *Beracoth* ſeu de Benedictionibus, c. II. fol. 16. b. העבדים והשפחות אין קורין אותם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית *Nec Servi nec Ancillæ compellationis appellationisve illo genere, Pater, ſeu Abba N. aut Mater, ſeu Imma N. utuntur.* Id quod ad hanc adoptionis ſpeciem attinere vult Maimonides loco jam citato; qui & exceptionem è dicta Gemara affert, quam cum aliis aliquot inferius exhibemus. Et fallor nimium, niſi ex hoc more & locutionis genere pendeat tum phraſis illa ſacra apud D. Paulum υἱοθεσίας ſive Adoptione in Epiſtola ad Galatas IV. *Ut eos qui ſub Lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum* (ſeu liberorum) *reciperemus. Quoniam autem eſtis filii* (ſeu liberi) *miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem,* Ἀββᾶ ὁ πατήρ *ſeu Abba Pater. Itaque jam non es ſervus ſed filius* (aut proles) *& hæres Dei per Chriſtum.* Tum illa, ad Romanos VIII. 14. *Quicunque ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii* (ſeu liberi) *Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum Adoptionis filiorum* (ſeu liberorum) *Dei, in quo* (κράζομεν eodem vocabulo utroq; in loco utitur) *clamamus Abba, Pater. Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filii* (ſeu liberi) *Dei. Si autem filii* (ſeu liberi) *& hæredes.* Videſis D. Joannem I, 12, & Iſidorum Peluſiotam lib. V. epiſtolam CXCVII. Elegans eſt, ad receptos Ebræorum mores, alluſio. Qui ſub lege ſervi erant, in libertatem, pretio à Chriſto numerato, redempti ſunt, adeoque in filiorum nomen aſſerti, ut jam, eo nomine & ratione libertatis acquiſitæ, rite poſſint invocare ſibi ſeu adſciſcere patrem, quod ſervilis conditionis hominibus fas non erat. Filios autem ſeu liberos eos agnoſcit Spiritus Sanctus, ſeu Deus ipſe, cui, ut patri prolem agnoſcenti, fides omnino habenda. Atque mos ille ſeu Jus Singulare ſervorum è citata Gemara allatum, aut quatenus Ebræorum fuerat,

Galatis ſatis cognitum videtur, aut etiam apud ipſos aliasque forſan Aſiæ gentes in uſu pariter fuiſſe. Nec Romanis incognitum. Senſus autem ejuſce plenior elicitur ex eo, quod adjiciunt ibi Talmudici, ſic ad Iſraelitas rem ſpectaſſe, ut nec aliquem ex duodecim patriarchis ſeu eorum, in tribubus cognominibus, poſteris demortuum quempiam inter loquendum appellare, nec vivum ſive appellare, ſive compellare Patrem Matremve, liceret alterutrius ſexus ſervis (nomine ſervitutis in Judaiſmum baptizatos ſemper intellige) quemadmodum ferme in Orbe Chriſtiano Nobilium imagines, Stemmata ſeu Scuta gentilitia plebis feci jactare, non permittitur. Suos autem Patres Matresve non habuere civiliter ſervi, quippe quibus nullum cognationis jus. Atque alios citra tribuum initia, ſive Iſraelitas, ſive Proſelytos juſtos jure Iſraelitico plerunque potitos tum compellare tum appellare Parentes, eis, cauſa jam memorata, interdictum eſt. Scilicet hominibus liberis non infrequens erat, formulam appellationis compellationisque reverentiæ ſeu honoris. (ut hodieque apud nos obtinet) cauſa, uſurpare hujusmodi אבא פלוני *Pater N.* & אימא פלונית *Mater N.* tametſi his proles ipſi non eſſent. Sic Gloſſa ad citatam Gemaram. In ſcholis autem & Sermonibus publicis nomine proprio patris, quemadmodum & Magiſtri ſemper erat, tam in appellatione quam compellatione rite abſtinendum, qua de re vide Gemaram Babyloniam & gloſſam ad tit. *Kidoſhin* cap. 1, fol. 31. *b.* & Maimonidem Halach. *Talmud Tora* cap. 4. At vero regulariter jam è Gemara dictum de Servis, exceptionibus aliquot eſt temperandum. Nimirum tametſi Patriarcharum duodecim eorumve poſterorum quempiam Parentem, vocare ſervis non licebat, nihilominus quoniam in Judaiſmum ſeu fœdus, quanquam non in libertinitatem, recepti erant, Patriarcharum majores, veluti Abraham, Iſaacum & Jacobum, patres, ac Saram, Rebeccam, Rachelem & Leam Matres vocare eis licuit. Verba ſunt dictæ Gemaræ, אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבעה *Appellare eis non licuit patres alios præter tres nec matres præter quatuor*, ubi gloſſa, אין קורין אבות לישראל אלא לשלשה אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים : אלא לארבעה שרה ורבקה רחל ולאה *Appellare eis non licuit patres*

tres alios præter tres in genere Iſraëlitico, Abraham, Iſaac & Jacob, ut tribus ſingula excipiantur; nec præter quatuor Matres, Saram, Rebeccam, Rachelem & Leam. Sic alii. Excipiebantur item ſervi ancillæque exiſtimationis clarioris à Dominorum nobilitate, ut fieri amat, ſumptæ, vulgoque natalibus notiſſimis כגון עברי הנשיאה הרי אלו מותר לקרות להם אבא ואימא *veluti ſervi Principis nam his licuit appellando compellandove ſibi ſive Matrem ſive Patrem adſciſcere.* Nam ſtatus eorum & natales paſſim notiſſimi ſic adſcitis damno eſſe nequibant. Videſis Maimonidem hal. *Nechaloth.* cap. 4. & *Shulchan Aruch.* tit. *Choſchem Hamiſpat*, cap. 279. §. 5. Jam vero in citatis ſupra è fœdere novo, gentis ſuæ mores reſpiciens Apoſtolus retinere voluit τὸ Abba (quod idiomate Syriaco, tunc in uſu patrem denotabat) atque etiam interpretari. Syrus autem dicto ad Galatas loco habet, דקריא אבא אבון *vocantem Abba ſeu patrem, patrem noſtrum* Arabs, אלדי ידעו יא אבאנא *qui invocat, ô Pater noſter.* Ille item ad Romanos קרינן אבא אבון *vocamus Abba*, ſeu *patrem, patrem Noſtrum;* hic נדעוא אלאב אבאנא quod idem ſonat. Legitur etiam apud D. Marcum cap. XIV. 36. Ἀββᾶ ὁ πατὴρ, ubi Chriſtus Patrem alloquitur. Syrus ibi אבא אבי *Pater, Pater mi*, Arabs tantum איהא אלאב *ô Pater.* Atque advertendum eſt id, quod in Magiſtrorum ſcitis legitur ſupra de ſervis, לא קורין אותם אבא *non compellationis illo genere, quo Pater ſalutatur quis, utuntur*, ſive *non vocant ſeu adiſcunt ſibi patrem*, recte per μὴ κράζειν ἀββᾶ exprimi. Nam κράζειν quod clamare etiam ſignificat, pro קרא, id eſt, *vocare*, ſæpiſſime lingua Helleniſtica, qua fere Novum fœdus conſcriptum eſt, ſubſtituitur in Pſalmis, & aliquoties in Prophetis aliis. Unde & Syrus item ipſum vocabulum ſuæ dialecto formatum adhibuit. Certe apud Anglos, ante CCCC. aut circiter annos obtinuiſſe, ut nuda parentum aſſertio & inter liberos educatio ſatis in cauſa eſſet, ut quis aliunde natus veluti filius, familiæ inſereretur, elicere fas eſt ex veteri Juriſconſulto noſtrate Henrico de Bractona, lib. II. de acquirendo rerum dominio XXXII, §. 7. ubi formulæ etiam quædam forenſes, quæ ad eam rem ſpectabant, habentur. Ejusce rei ne veſtigium nunc in moribus noſtris, neque quod ſciam, alibi reperitur. Sed de his obiter. Si vidua ante tres menſes, ſeu diem nonageſimum, poſt viri mortem ſecundo nupta peperit, adeo ut fuerit

incertum, utrum primo marito ut novimeſtris, an ſecundo ut ſeptimeſtris partus ſit tribuendus, neutri omnino dubiorum patrum ſuccedit (niſi maritus ſecundus ſibi eum in filium aſſeruerit) quia in dubio reſtat, cuinam eorum ſit agnoſcendus. Ita Maimonides halach. *Nechaloth*, cap. V. Sed de hæredibus incertis, videſis inferius cap. XIII. & XV.

CAP. V.

De familia inter filios *erciſcunda*, ac *Primogeniti* prærogativa.

IN univerſum Defuncti jus ſuccedebat filius unicus. Sed pari capiebant jure ſimul plures; excepto quod τῷ בכור ſeu primogenito (cæteri בני פשוטים ſeu *filii vulgares* Magiſtris ſolent nuncupari) portio, nomine τῶν πρεσβείων ſive *prærogativæ*, debebatur duplex, quam פי שנים lingua vocant Moſaica, id eſt, תרין חלוקין ſeu *ſortes duas* ſeu τὸ διπλοῦν μέρος *partem duplicem*, ut Joſephus eam nominat, aut διπλᾶ, ut Philo & Helleniſtæ, unde *duplicia* habet Latina vetus. Atque huc ſpectat illud D. Lucæ XII, 13. *Magiſter, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem.* Utrum vero, ante Legem Moſi datam, primogenituræ juris in familia erciſcunda ſimilis ratio obtinuerit, neutiquam diſerte liquet. Infrequens ſat ſcio non eſt primogeniti in ſacra, quæ præcedit, hiſtoria mentio. Et primogenituræ jus memoratur, Geneſ. XXV, 31. quod τὰ πρωτοτόκια *primogenita* & *primitiva* appellant. Sic enim interpretantur בכורה quo jus primogeniti ſeu primogenituræ denotatur. Vide etiam 1 Paralipomenon V, 1. Sed jus illud Sacerdotalem functionem ſpectaſſe ajunt Magiſtri, quæ ante Tabernaculum & Aharonis Sacerdotium, à primogenitis exercebatur; unde *Bereſith Rabba*, fol. 71, col. 1, מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה דתנינן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרה הבמה ועבודה בכהנים *Quænam erat cauſa, unde Jacob pater noſter primogenitura jus ita cupiebat? Quoniam traditur, ante tabernaculum conſtructum, Excelſa fuiſſe in uſu, nec illicita; atque ad ea ſacerdotii munere fungi ſolitos primogenitos. Extructo vero Tabernaculo, Excelſa illicita erant, & functio ſacra ad ſacerdotes ſpectabat.* Ita etiam in Miſna;

na, tit. *Zebachim* ſeu de ſacrificiis, cap. xiv. Inde eſt quod Eſau, qui *ἀντὶ βρώσεως μιᾶς propter unam eſcam*, primogeniti jus illud ſacrum vendidit, βέβηλος ſeu *prophanus* appellatur Epiſt. ad Hebræos xii, 16. Et de hæreditaria primogeniti benedictione, vide Geneſ. xxvii, 26. Et vide ſupra actionem ab Iſmaëlitis inſtitutam cap. iii. Certe ſunt qui etiam putant Abrahæ donum, quo ditavit filium Iſaac (Geneſ. xxv. v.5.) fuiſſe ipſum primogenituræ jus, de quo conſulas *Bereſith Rabba*, fol. 68. col. 1. & Iſachar Ben Nephtali ibidem. Et de Semi, ut Noæ primogeniti prærogativa, vide Gen. ix, 26. Cedrenum pag. 10, & Euſebii Chronicon λογ. α. pag. 10. tametſi mira ſit inter Chronologos diſceptatio, Semus an Japhetus natu fuerit major, de qua re argumenta utrinque afferri ſolita eorumque autores exhibet optime Henricus Haruillæus in Iſagoge Chronologica, lib. 1. §. 35. Duplicis autem ſortis, ſeu prærogativæ primogeniti, mentio unica, qua Bona defuncti attinet, habetur Deuteronomii xxi. 17. ita tamen ac ſi recepto antea in gentem more ſubniteretur. Verba ſunt, *Si fuerint alicui uxores binæ, una dilecta & altera odio habita, genueritque ei filios tam dilecta quam odioſa, & fuerit filius odioſæ primogenitus, adveneritque dies, quo diviſurus eſt hæreditatem ſuam* (ביום הנחילו ἐν ἡμέρᾳ κατακληροδότῃ, in die diſtributionis ſubſtantiæ ejus) *filiis ſuis quos habet, non poterit primogenitum facere filium dilectæ coram facie primogeniti filii odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet pro primogenito, dabitque ei* פי שנים, i.e. *portionem duplicem de univerſis rebus, quæ apud illum reperiuntur, cum ille ſit principium virtutis ejus, ideoque* לו משפט הבכורה *ei debetur jus primogenituræ* ſeu τὰ πρωτοτόκια, quod idem eſt. Argutule vult heic Philo, revera & ratione temporis primogenitum hac in lege intelligi filium uxoris dilectæ, quia ea prius nominatur; ratione autem dignitatis ſeu præſtantiæ alicujus, filium odioſæ; quod receptiſſimis Magiſtrorum ſententiis eſt adverſiſſimum. Videſis eum libello περὶ τοῦ ἐξέωσε Νῶε. Sors autem illa duplex ita æſtimanda erat, ut diviſo patrimonio in tot partes æquales, quot filiorum numerum unitate ſuperarent, bina cederent primogenito. Itaque Salomoni Jarchio פי שנים ſive *ſors duplex* explicatur per כנגד שני אחים *quantum ad duos fratres ſpectat*. Et Abenezra, אם היו שלשה שיחשבו שהם ארבעה שני חלקים ואם שנים בנים יחשבו שלשה *ſi tres fuerint fratres*,

fratres, putentur ut quatuor, & capiet ille duas partes. Si fratres ſint bini, uti tres putentur. Ita in *Sepher Siphri* ad Deut. fol. 48. col. 191. Initur etiam ratio illa paſſim apud Magiſtros; ſeu quæ eadem eſt, ut diviſa hæreditate in partes æquales, quæ unitate filiorum numerum ſuperent, primogenitus capiat partem à dimidio, ceterorum ſinguli ab extremo numeri denominatam. Veluti, filii ſunt novem. Partes igitur fiant decem. Primogenito cedit pars totius quinta, ceteris partes ſingulæ decimæ. Ita Maimonides Halach. *Nechaloth* cap. 11. & Gemara adſtipulatur Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, fol. 122, & 123. Locutionis hujus genus, quo duplex primogeniti ſors denotatur, ter ſolummodo in veteri fœdere occurrit. Citato jam loco, II Reg. II, 9, ut Eliſha ad Eliam, *fiat quæſo*, inquit, פי שנים *duplex portio tui ſpiritus ſuper me*, & Zachariæ XIII, 8, *partes duæ ſeu* פי שנים *eradicabuntur.* Loco ultimo, de partibus Terræ ibi diviſæ dicitur. Secundum autem interpretantur nonnulli ex primo, ut videre eſt apud Levi Gerſomidem & Davidem Kimchium in adjectis Commentariis. Scilicet petiiſſe Eliſham veluti primogenitum ſeu primarium inter Eliæ Diſcipulos, primogeniti prærogativam, ſive ut ceteros, pro filiis פשוטים ſeu *vulgaribus* habitos, duplici ſpiritus portione excelleret. Ita etiam Laurentius Bochellus ad Leges Politicas, Veteris & Novi Teſtamenti, Franciſci Raguelli, Tit. 23. Licet etiam ſint, qui de ſpiritu ipſius, Eliæ ſpiritum altera parte ſuperante, intelligant. Atque hinc forte ἡ διπλῆ τιμὴ ſeu *honor duplex*, (veluti binæ honoris partes) quo D. Paulus τοὺς καλῶς προεστῶτας ſive *qui bene præſunt* presbyteros, dignos eſſe ait in Epiſt. 1. ad Timotheum V, 17, rite capiendus. Nempe iis, qui ſuo recte funguntur officio & acceptam provinciam pulchre adminiſtrant, duplicem honorem ſive honoris prærogativam præ aliis exhibendam, non aliter ferme ac ſors duplex primogenito ſeu filio præ ceteris honorando debetur. Neque vero ipſe filius tantum primogenitus in duplicem ſuccedit ſortem, ſed etiam ex eo Nepos neptisve (ſi itidem hæres) idque jure repræſentationis ſeu העו מדים במקום בכור *eorum qui primogeniti locum occupant*, ubi ſuperſtite patre primogenitus ipſe moritur, de qua re Maimonides capite jam citato.

CAP.

CAP. VI.

Qualium bonorum *ſors duplex* primogenito *debita.* *Non* Materno-rum, *nec eorum quæ à Patre*, tempore mortis, non poſſeſſa, *aut* in ejus poteſtate *tunc non fuere.* *Aſſignatio portionis duplicis in* agris invicem continuis.

SEd diſtinguendum heic de Bonis, in quibus prærogativa, quam diximus, primogenito filio competebat. Cum bonorum, quæ plerunque in corpore ſunt Hæreditatis, alia ſint Paterna, alia Materna; item alia, quæ defunctus mortis momento poſſidebat, aut in ſua tum habuit poteſtate, alia quæ tunc non poſſeſſa, nec in ſua poteſtate, ſed poſt modùm, ſive jure, quo defuncti perſonam induebant hæredes, ſive melioratione, hæreditatem adaugebant. In Materna ſuccedebant pariter filii univerſi, nullâ, ut in ſucceſſione paterna, ſortis duplicis ratione habita. Ita expreſſe Miſna, tit. *Baba Bathra*, cap. VIII, הבן נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם *filius ſortem capit duplicem in Bonis Paternis; ſed ſortem duplicem non capit in Maternis Bonis.* Quæ itidem leguntur in Miſna, tit. *Becoroth*, ſeu de Primogenituris, cap. VIII. Et videſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Baba Bathra*, fol. 126. b. ubi idem agnoſcitur, & in Magiſtris paſſim. Neque locum habuit ejusmodi prærogativa in Bonis à defuncto tempore mortis non poſſeſſis, aut quæ in ſua poteſtate tunc non erant. Veluti, ubi mortuo patre (qui, verbi gratia, filius unicus) avo poſteà obeunti ſucceſſere nepotes ex illo filio. Nam avitam hæreditatem pari ſimul omnes jure heic capiebant nepotes, tametſi ex eis, quæ mortis momento poſſidebat pater, primogenitus nepotum, partem retinere deberet duplicem. Id ex eo animadvertunt, quod legitur Deut. XXI. 17. dabit portionem duplicem בכל בשר ימצא לו *de omnibus quæ apud illum reperiuntur*; ubi Iarchius מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמוחזק *quod ideo adjicitur, quoniam primogenitus non capit ſortem duplicem ejusce, quod poſt mortem patris eſt acceſſurum, ſicut ejusce quod poſſidet.* Ita etiam *Sepher Siphri* ad Deut. fol. 48. col. 2. *Baal Haturim* ad dictum

Digitized by Google

Deuteronomii locum, & Talmudici paſſim. Et ipſa Miſna tit. *Becoroth*, cap. VIII. בכור אינו נוטל פי שנים בשבח ולא בראוי כבמוחזק *primogenitus non capit duplicem ſortem ex meliorationibus, neq; ex eo quod acceſſurum eſt ad hæreditatem, ſicut ex eo quod poſſidetur*. Videſis Gemar. Hieroſol. ad tit. *Baba Bathra*, f. 16. col. 1. Halach. 4. Babylon. ad eundem fol. 124. & ad tit. *Becoroth*. fol. 5. Maimonidem Halach, *Nechaloth*. cap. III. Obadiam Bartenorium ad cap. VIII, tit. *Becoroth*. §. 9. Atque obiter de hac re ſexcenti. In Bonis autem quæ poſſidentur aut in patris poteſtate ſunt, non heic cenſentur, quæ ſunt in credito aut nominibus (tametſi fundus hypothecæ nomine fuerit obligatus) neque Navis in mari, ut nonnulli. Vide Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. III, & Halach. *Maloue Veloue*, ſive de mutuo dante & accipiente, cap. VII, Sed diſtinguunt heic alii, & ubi pignus quod משכון vocant, aut Syngrapha, à patre creditore poſſidetur, ibi & in credito primogeniti prærogativam locum habere volunt. Quin ut duplex ei in bonis paternis portio, ita è debitis onus erat duplex. Sed de hiſce diſcrepantes aliquot ſententias habes in Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 124. ubi Iarchius conſulendus, & autor *Thoſpoth*, præter ea, quæ huc maximè faciunt, ad Rabbi Alpheſii compendium Talmudicum, part. III, fol. 215. & 216. Ita autem portio duplex ſorte aſſignabatur primogenito, ut pars hæreditatis aliqua (quantum fieri potuit) continua, non diviſæ partes, id eſt locis in diverſis ſitæ, pro duplici portione ei tribuerentur. Sic ex veterum ſcitis Maimonides Halacha *Nechaloth*. cap. III, & Halach. *Secinim*, ſeu de jure vicinorum cap. XII. Quod jus erat primogeniti etiam ſingulare.

CAP. VII.

Qualeſnam nati pro primogenitis habiti, *ſive ratione* Hæreditatis *ſive* ſanctitudinis & Redemptionis. *Et de* primogenito Poſthumo, *ac* Poſthumi Succeſſione.

PRimogenitorum verò in ſacris literis ratio habetur duplex, aut quà ad eos prærogativa in familia erciſcunda ſpectat, aut quà ita ſacri cenſentur, ut ſint pretio numerato redimendi. Sacri ſunt

ſunt & redimendi, cum ex aliis legibus, tum ex illa, Exodi XXXIV, 19 & 20. ubi nulla adjecta pretii æſtimatione, moribus majorum inolevit, ut quinque Siclis ea terminaretur. Idque ad mentem Legis Levitici, XXVII, 6. Cum igitur de primogenitis agunt Magiſtri veteres, & tam de eis, qui ita redimendi, quam qui in partes duplices inter cohæredes ſuccedebant, verba faciunt, differentiam adhibent quadruplicem, qua utrunque genus ſubtiliter indicent. Genus primum appellant בכור לנחלה ſeu *primogenitum ratione hæreditatis*, ſecundum בכור לכהן *primogenitum ratione Sacerdotii*, id eſt *ratione pretii, quo ſacerdoti numeratò redimendus erat*, *ſive ratione ſanctitudinis*. Primogenitis igitur aliis ſtatuunt competere jus primogenituræ ratione Hæreditatis, minimè vero ratione Sanctitudinis; aliis, ratione Sanctitudinis, non Hæreditatis; aliis, tam hujus quam illius ratione; & demùm aliis, jus illud neutiquam competere ſive hujus ratione ſive illius. Quadruplex hæc differentia ſubnititur verbis ſacrarum Legum, quibus utriusque jus primogenituræ ſancitur. In ea, quæ de ſanctitudine primogeniti lata eſt (Exod. XIII, 2.) קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל *ſanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit qualemcunque uterum in liberis Iſraelis*. In ea verò quæ de ſingulari primogeniti ſucceſſione (Deut. XXI, 17,) fertur, adjectam habemus prærogativæ rationem כי הוא ראשית אונו *quia ille principium virtutis ejus*, nimirum patris. Adeo ut in hiſce pendeat jus hoc ab eo, quod eſt eſſe principium virtutis paternæ (de qua etiam videſis Geneſ. XLIX, 3,) in illis autem, à prima uteri apertura. Hinc in Miſna, tit. *Becoroth* c. VIII, יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן בכור לכהן ואינו בכור לנחלה בכור לנחלה ולכהן ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת והמפלת במין בהמה חיה ועוף דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת האדם המפלת סנדל או שליא ושפיר מרוקם והיוצא מחותך הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה עודה נכרית ונתגיירה משבאה לישראל ילדה בכור לנחלה ולא בכור לכהן

רבי יוסי הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן שנאמר פטר רחם
בישראל עד שיפטרו רחם מישראל מי שהיו לו בנים ונשא
אשה שלא ילדה נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת ילדה
היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה ובן מי
שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה אין ידוע
אם בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון בכור לכהן ואינו
בכור לנחלה איזהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא
דם מלא מים מלא גנינים המפלת כמין דגים
וחגבים שקצים ורמשים המפלת יום וארבעים
הבא אחריהן בכור לנחלה ולכהן יוצא דופן והבא
אחריו שניהם אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן רבי
שמעון אומר הראשון לנחלה והשני לה' סלעים

Primogenitorum, alii ita habentur ratione hæreditatis, minimè verò ratione Sacerdotis ſeu ſanctitudinis; alii ratione ſanctitudinis, non hæreditatis; alii & ratione hæreditatis & ſanctitudinis; & alii, nec hæreditatis ratione, nec ſanctitudinis. Primogenitus ratione hæreditatis, ſed non ratione ſanctitudinis eſt, qui in lucem venit poſtquam fœtus abortivus (qui ob menſes in utero non completos, neutiquam vitalis eſt) *caput ſuum vivus emiſerit, aut fœtus novimeſtris emortuus emiſerit caput ſuum. Etiam poſt carnem deciduam, cui figura ſive beſtiæ, ſive feræ, ſive volucris, juxta ſententiam Rabbi Meir. Sed ſapientes dicunt minimè, niſi fuerit particeps figuræ humanæ.* (ſcilicet aliter non habetur pro eo, quod aperit uterum, adeoque nec primogenituram ratione ſanctitudinis minuit.) *Quin natus poſt deciduam carnis molem Sandalium referentem* (de ſandalio heic quod סנדל ſandal vocant, & linguæ item bovinæ aſſimilant, videſis Gemaram Hieroſolymit. ad tit. *Nidda*, ſeu Muliere immunda, fol. 50. col. & Magiſtros ad Miſnam ejusdem tit. cap. III.) *aut poſt ſecundas, aut Embryonem non informem, aut quod membratim evulſum eſt, primogenitus eſt ratione hæreditatis, ſed minime ſanctitudinis.* Nam in hiſce aut figuræ humanæ aliquid reperitur, aut ejusdem ſaltem conceptæ ſatis teſtimonii. *Si is, cui nulli ſint liberi, uxorem duxerit, quæ nuper peperit, ſive fuerit ancilla, quæ jam manumiſſa eſt, ſive Extranea, quæ jam facta eſt proſelyta, ex Iſraelita cum illa coitu ſuſcepta proles primogenita eſt ratione hæreditatis, ſed non ſanctitudinis. Rabbi Joſe Galilæus ait, ratione utriusq; , quoniam ſcriptum*

ſcriptum eſt (Exod.XIII, 2.) *quod aperit uterum in Iſraelitis, ita aut ſufficiat, ſi à prole ab Iſraelita ſuſcepta uterus aperiatur.* Ac ſi ab ea, quæ Gentili ſuſcepta eſt, uterus haud fuiſſet apertus. Sed Galilæi commentum heic Magiſtri rejiciunt. *Si quis autem, qui habeat jam liberos, in uxorem duxerit eam, quæ nondum peperit, proſelytam factam ſed gravidam, ancillam manumiſſam, ſed etiam gravidam, quæ peperit, ſive ea fuerit ex genere ſacerdotali ſive ex Levitico* (Nam ſacerdotale & Leviticum genus aliter à primogenitorum redemptionibus immune erat, quod docetur dict. tit. *Becoroth* cap.I.) *ſive fœmina quæ antea pepererat, aut ſi quæ à ſecundis nuptiis ſpatio trimeſtri non abſtinuerit, ſed nupſerit ac pepererit, adeo ut ignotum fuerit, utrum partus eſſet novimeſtris & ad primum, an ſeptimeſtris atque ad ſecundum maritum ſpectaret, harum cujuslibet fœtus habetur primogenitus ratione ſanctitudinis, ſed non hæreditatis.* Nempe quia præanteà marito liberi; partus ejuſce, quæ nondum pepererat, hæreditati primogenitus non erat, ſed ſanctitudini, quia aperuit uterum. Partus heic ceteri ab hæreditate etiam arcebantur, quia pater cuilibet incertus. Videſis extremum capitis IV, ſupra, & cap. XIII, inferius, de filio dubio. Sed ad verſionem redimus. *Qui naſcitur poſt deciduam carnis molem ſanguine plenam, ſive plenam aqua ſeu ſanie, aut poſt carnem deciduam inſtar piſcium & locuſtarum ſpurcarum & reptilium, aut poſt id, quod deciduum eſt die quadrageſimo, primogenitus habetur tum hæreditatis ratione, tum ſanctitudinis. Si verò alter è latere exciſus fuerit & poſtmodum ſequatur alter, neque hic neque ille primogenitus habetur aut ratione hæreditatis aut ſanctitudinis. At ex Rabbi Simeonis ſententia, primus ratione hæreditatis eſt primogenitus, ſecundus quinque ſiclis redimendus.* Sed rejecta eſt à Magiſtris Simeonis ſententia. Quod autem dicitur de eo, qui è latere exciſus eſt (יוצא דופן vocant, ſeu qui è latere egreditur, de quo videſis etiam Miſnam tit. *Nidda* cap. III.) ad gemellos attinet. R. Obadias Bartenorius; כגון שקרעו אשה שתאו מים בבטנה ולאחר שהוציאו הראשון דרך דופן יצא השני דרך רחם *Veluti, incidunt fœminam cui gemelli in ventre. Et poſtquam extraxerint alterum per viam lateris* (inciſi) *exit alter per viam uteri.* Nimirum primum, ſeu Cæſonem, non peperiſſe ajunt uxorem, quia cæſo utero extractus; neque eum uterum aperuiſſe. Secundum, principium virtutis paternæ non fuiſſe,

 quia

quia alius antecedit, nec בכור ſeu primogenitum dicendum, quia alius ante eum in lucem editus. *Ideoque neutrum ſive illa ratione primogenitum. Ita etiam Maimonides Halach. *Becoroth*, cap. 11, & Halach. *Necbaloth*, cap. 11, ubi etiam è veterum ſcitis monet, היו לו בנים בגויתו ונתייר אין לו בכור לנחלה אבל ישראל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה הואיל ואינו קרוי בנו הבא לו אחריו מן הישראלית בכיר לנחלה ונוטל פי שנים *Qui, dum Gentilis eſſet, habuerit filios ſeu liberos, is proſelytus factus non habet primogenitum ratione hæreditatis. At ſi Iſraelites filium ſuſceperit ex ancilla ſeu Gentili, modo eum pro filio* (legitimo; de qua re, vide ſuprà ubi de Adoptionibus) *non agnoſcat, qui natus ei poſtmodùm fuerit ex Iſraelitide, primogenitus eſt ratione hæreditatis & ſortem capit duplicem.* Adi ſis Gemar. Babylon, ad tit. *Jabimoth* fol. 62. Ex hiſce manifeſtum eſt, prærogativam hæreditatis primogenito non competiiſſe ex moribus lege ſacra ſubnixis, niſi patri nulli omnino antea liberi aut partus vitalis fuiſſet, excepto ubi ex ancilla ſeu gentili proles antea ſuſcepta. Neque heic Matris ratio habetur aliter, ac ea, quæ ad patrem attinet, permiſerint. Nec matri aut in materna bona ulla erat hujusmodi ſucceſſionis prærogativa, quod capite ſuperiore oſtenſum eſt. Quin nec filius poſthumus (veluti gemellorum poſthumorum primus, aut primogenitus ex duabus uxoribus, quæ gravidæ relictæ) duplicis ſortis prærogativam habuit, quod docetur Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, cap. IX, fol. 142, b. & firmatur verbis illis ſacris Deut. XXI, 16, *adveneritq́; dies quo diviſurus eſt hæreditatem ſuam filiis ſuis.* Id ad tempus, quo ſuperſtes eſt hactenus Pater, attinere voluit. At ſi poſtquam in ipſo nixu, frons duntaxat, tametſi non totum caput, emittatur, mortuus fuerit pater, pro primogenito, qui prærogativa hac fruatur, habetur partus; uti Gemara Babylon. ad tit. *Becoroth*, fol. 47. & Maimonides Halach. *Necbaloth*. cap. 11. Neque porrò minuit poſthumus, quemadmodum filii patre ſuperſtite nati, primogeniti ſortem duplicem. Ita Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 127, a. Maimonides, loco jam citato. Quod ut ritè intelligas, conſule caput X, ubi de primogenitis ſexus dubii. De probationibus etiam primogenituræ, videſis Maimonidem loco laudato.

CAP.

CAP. VIII.

De Familia *inter* Filias erciſcunda.

MAſculis non exſtantibus ipſis, neque iis, qui perſonas eorum, jure Repræſentationis, induebant, Filiæ pariter capiebant hæreditatem. Nulla in eis primogenituræ prærogativa. Sed in æquales quælibet partes ſuccedebant. Quod etiam ex ſacra lege (Deut. XXI. 17.) firmant. Nam dato de primogenito præcepto adjicitur, לו משפט הבכורה τούτῳ πρωτοτόκια ſeu *huic* (genere maſculino) *jus primogeniti debetur.* Ubi animadvertit *Baal Haturim*, כי יהיה לאיש לומר משפט בכורה לאיש ואין משפט בכורה לאישה *quoniam ad maſculum ſpectat: Jus primogeniti ad maſculum ſpectat. Sed ad fœminam jus illud non ſpectat.* Quæ verba habentur ex Gemara Babylonia, ad titul. *Baba Bathra*, fol. III. b. Ita *Sepher Siphri*, fol. 48. col. 190. בנים בתורה הזות ואינן הבנות *filii hac lege comprehenduntur, ſed neutiquam filiæ.* Et ipſa Miſna titul. *Baba Bathra*, cap. VIII, אחד הבן ואחד הבת בנחלה אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב וגו' *Eadem eſt filii & filiæ in ſucceſſione hæreditaria ratio, præterquam quod filius* (ſi primogenitus fuerit) *capit duas partes bonorum paternorum &c.* Adeo ut hæreditatem maternam (in qua jùs primogenituræ non obtinet) haud diverſimodè adeant filii & filiæ. Utriusque pari jure ea, ubi hæredes ſunt, tribuitur. Diſcrimen eſt tantùm in paterna hæreditate, ratione primogenituræ, quæ in filiabus locum non omninò habuit. Fuere ex Sadducæis, quibus בת הבן ובת שניהן שוין *neptis ex filio, & filia, par in ſucceſſione jus habebant*, quod notatur in Gemara utraque, Hieroſolymitanâ, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 16. col. 1. & Babyloniâ, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 115. b. quibus adjungas R. Jacob Bar Salomon, in Oculo Iſraelis, part. 11, fol. 90. col. 3. Sed recepta ſententia, mores recepti, planè refragabantur. Atque in citato Gemaræ Babyloniæ loco, Rabbi Huna, האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא שבישראל אין שומעין לו *Si quis pronuntiaret, tametſi in Iſraele princeps eſſet, filiam cum nepte ex filio jure hæreditario ſuccedere, audiendus non eſt.*

CAP.

CAP. IX.

De partium, *inter* cohæredes, *ſi* Minores *ſunt alii, alii* Majores, diſtributione, *&* Alimentis Filiabus, *ubi Hæredes ipſæ non ſunt, præſtandis. Ac de varia* Minorum ætate *&* Puberibus.

UBi in Hæreditatem liberi, qui partes facerent, ſuccedebant, ſi majores eſſent omnes natu, pro indiviſo, niſi ex pacto aliter conventum eſſet, poſſidebant: Uti etiam minores; dum ſaltem minores. Quod ſi majores alii, alii minores eſſent, alia omninò res erat. In hujusmodi ſpecie,. ſuæ majoribus, ſuæ minoribus partes distribuendæ erant, nec in commune vivendum; ne ſcilicet, veſtium ſumptibus, majores minoribus, aut cibariorum minores majoribus damno eſſent. Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין על הקטנים ולא הקטנים ניזונין על הגדולים אלא חולקין בשוה *Si relinquit quis filios majores & minores, majores minimè, è patrimonio, veſtium ſumptus ſimul cum minoribus, nec minores ſumptus cibariorum cum majoribus ſumunt, ſed æqualiter dividunt.* Et eodem in loco, de cohæredibus fœmineis; הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות ולא הקטנות ניזונות על הגדולות אלא חולקין בשוה *Si relinquat quis filias majores & minores, majores minimè è patrimonio, veſtium ſumptus ſimul cum minoribus ſumunt, nec minores cibaria cum majoribus, ſed æqualiter dividunt.* Quod de filiabus dictum eſt, ubi filii defuncto non erant; id eſt cohæredibus tantum. Etenim, ubi filiorum ſucceſſione filiæ ab hæreditate, quà hæreditas erat, excludebantur, (ſecundum id quod ſupra docetur) *filiabus minoribus alimenta ex patrimonio exhibenda fuere, ſeu ex bonis paternis. Nam Materna ab hoc onere immunia erant. Citato jam Miſnæ capite; הבנות ניזונות מנכסי האב ואינן ניזונות מנכסי האם *Filiæ aluntur è bonis paternis, ſed non è maternis.* Quod ipſum dicendum de meliorationibus & de bonis, quæ hæreditati poſt mortem patris, veluti ab eo non poſſeſſa, accedebant, uti Miſna tit. *Becoroth*, cap. VIII. Præſtabantur autem hujus-

hujusmodi alimenta filiabus בתנאי כתובה ſeu *ex ratione dotis maternæ*, idque uſque *ad pubertatem duodecim annorum & ſex menſium*, id eſt, עד שיבגרו הבנות ut ad tit. Baba Bathra cap. IX. adnotat Obadias Bartenorius. De ratione ſeu conditione dotis, vide ſupra c. 11. & mox infrà de pubertate hac. Adeo ut filiæ minores à filiis cohæredibus aut hærede unico alendæ eſſent ex paternâ hæreditate, minime verò à majoribus filiabus, ubi ipſæ ſimul cohæredes eſſent. Nam ibi ipſam hæreditatem, non tantum alimenta capiebant. De alimentis hiſce vide etiam Miſnam tit. *Cethuboth*, ſeu *de dotibus*, cap. IV. Sed hæc alendi filias ratio ita demum obtinuit, ſi ſufficeret hæreditas tum filiis alendis tum filiabus, usque ad dictam pubertatem. Etenim aliter, utcunque hæredum nomine ſuccederent filii, totus hæreditatis proventus ſeu uſusfructus in filias impendebatur, & filii, qui revera hæredes ac domini, ne ſequiori ſexui non ſatis honeſtè provideretur, etiam ad mendicos relegabantur, aut, ut Magiſtrorum phraſis eſt, ישאלו על הפתחים *oſtiatim mendicabant*, quâ ſumma paupertas, ac indigentia, ſeu neceſſaria alibi victum quærendi ratio denotatur, ut non ita diſſimili locutione in Pſalmo XXXVII. 25. de hac re diſertè Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. IX. מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרו בין הבנים ירשו והבנות יזונו נכסים ממועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים *Si defunctus liberos utriusque ſexus atque patrimonium ſatis opulentum reliquerit, jure hæreditario ſuccedunt filii & alimenta capiunt filiæ. Si verò rem anguſtam reliquerit; alimenta capiunt filiæ & oſtiatim filii mendicant.* Patrimonium opulentum ſeu הנכסים המרובין interpretatur Obadias Bartenorius eſſe כדי שיזונו הבנים והבנות עד שיבגרו הבנות *ſi ſufficiat alendis filiis filiabusq; usque ad harum pubertatem.* Rem verò anguſtam ſeu הנכסים ממועטים ſive *patrimonium tenue*, שאין בהן כשעור זה *ſi tantundem non eſſet*. Videſis Gemaram utranque Hieroſol. ad tit, *Baba Bathra*, f. 16. col. 4. & Babylon. ad eundem tit. fol. 139. b. De Mendicis autem apud Ebræos, conſulas Maimonidem halacha *Mithnoth Anim* ſeu de Eleemoſynis, & quæ habet Johannes Druſius in Reſponſione ad Nicolai Serrarii Minerval, ubi caput totum de ea re. At, quemadmodum ab anguſto hujusmodi patrimonii uſufructu filios excludebant filiæ, ita defuncti vidua & haſce & illos. Ne ſcilicet viduæ honeſta deeſ-

ſent alimenta (quæ בתנאי כתובה ſeu *ex conditione Dotali ei* debita, ut vides ſupra cap. 11.) ipſæ etiam filiæ ad mendicos relegandæ, ut Bartenorius. Sed & vide Gemararum locos citatos. In patrimonii autem æſtimatione ad hæc, ratio creditorum, Legatorum, ſumptuum funebrium habebatur. Etiam Alimenta filiabus, quamdiu manerent innuptæ, præſtanda fuiſſe volunt aliqui. Vide quæ è Maimonide citavimus ſupra capite 11. Quoniam verò de Minoribus, & pubertate heic mentio; de eis obiter monendum; regulariter ante annum decimum tertium ac diem unicum completum Minores haberi maſculos, fœminas ante annum duodecimum atque unicum diem, & poſtea pro Majoribus. Sed temperamenta adjiciunt. Puellam, cui, duodecimo anno atque die unico inſuper exacto, duo ſaltem pubis pili, quos סימן התחתון *ſignum inferius* vocant, non excreverint (niſi ex mammillis ſororantibus, papillisve, è quibus etiam סימן העליון ſeu *ſignum ſuperius* heic habebant, pubertas cerneretur, aut ipſa, quod utrunque ſignum ſuperabat, peperiſſet) pro Minori ſeu קטנה habitam. Si tunc excreverint, eam primis qui ſequuntur ſex menſibus נערה *Juvenculam* dici, & poſtmodum בוגרת ſeu *pubertatis plena*, aliter, usque ad annum vigeſimum, Minoris nomen non exuere. Quod ſi tunc ſigna comparerent, eadem ratio habita, quæ in ætate & ſignis anni duodecimi. Si verò tunc ſigna iſta non comparerent, ſed סימני עילומית ſive *ſigna Viraginis* veluti ſi mammillæ nullæ, nec muliebres affectus aut mores, tum pro Viragine habebatur. Quod ſi neque hæc tum adeſſent ſigna, in Minoribus cenſita erat usque dum aut pubertatis, quæ diximus, ſigna comparerent, aut annum trigeſimum quintum, præter diem unicum compleret; atque tunc etiam Virago ſeu עילומית nuncupabatur, tametſi deeſſent ei Viraginis ſigna. Et tam נערה ſeu *Juvencula*, quam בוגרת ſive *puella pubertatis plena* & עילומית ſive *Virago*, modis jam dictis *Majores* ſeu גדולות vocabantur. Similis in Maſculo ratio, qui tunc habitus גדול ſeu *Major* & איש ſive *Vir*, cum exacto anno decimo tertio præter diem unicum, bini ejusmodi ei pili excreverint. Quod ſi tunc minimè excreverint, tametſi apparuerint Spadonis ſigna, in Minoribus habebatur usque ad novemdecim ætatis annos & menſes undecim. Si neque tunc emiſerit aut ſignum inferius, aut totidem pilis pubuerint genæ, ſed Spadonis ſigna in eo reperta fuerint,

Spado

Spado habebatur, atque eo nomine Major. Quod ſi neque Spadonis ſigna adſint, etiam minor dein habetur, usque dum aut ſignum inferius comparuerit, aut annum trigeſimum quintum, præter diem unicum, compleverit. Et tunc vocatur Spado, tametſi nullum Spadonis ſignum ei adfuerit. Ita Maimonides Halach. *Iſhoth*, ſeu de re uxoria cap. II. ubi de hiſce alia ex veterum ſcitis ſubtilia. Ideò autem trigeſimo-quinto anno ſeu hebdomade annorum quinta rem ſic finiebant, nec ulteriùs pubertatis argumenta expectari volebant, quoniam Supremus ea in ætate corporis vigor ſeu *ἀκμὴ* apud veterés habebatur, citra quem absque Signis jam dictis in majoribus cenſebant neminem, uti nec quempiam poſteà in minoribus. De illo ætatis termino videſis Philonem libro de Mundi opificio. Ariſtotelem Rhetoric. II. cap. XIV. Galenum De Sanit. Tuenda lib. VI. cap. II. & Comment. III. ad Hippocratis Aphoriſmos 29. & 30. & Avicennam lib. 1. Fen. 1. doct. III. cap. 3. & *Fen*. 3. doct. 1. cap. 2. Unde cernere licet, opinionem illam de XXXV annis tam apud Aſiaticos quam Europæos pariter obtinuiſſe. Et videſis nunc Joſephi Scaligeri Elenchum Chronologiæ propheticæ, pag. 68. 69. & ſequentibus, de pubertatis, ex jure Ebraico, annis. Id autem quod Majores in dividunda atque fruenda hæreditate, utpote ſui plane juris, poteſtatis undiquaque ſuæ, faciebant ipſi, Minorum faciebant Tutores, ſeu Curatores quos Magiſtri ex Græco Ἐπίτροποι, quod idem denotat, אפיטרופין *Epitropin* appellant. Hi verò aut à patre conſtituti erant, aut à parente alio, cui ſuccedendum erat, aut à foro ſeu Tribunali, nempe ſive LXXI-virorum, qui Conſeſſus erat Magnus ac unicus ſive XXIII virorum, quale inſigniori cuilibet urbi unicum erat atque Hieroſolymis bina, ſive Trium virorum, qui ſive ex compromiſſo ſive autoritate publica præfecti. De quorum unoquoque nos fuſe in libris de Conſeſſu Magno. Nempe כל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים *Nullum erat forum aut tribunal, quod patris locum pupillis non occupabat*, uti etiam idem Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap. X. A tutela autem atque hac cura arcebant tribunalia Minores, Fœminas, Servos atque etiam ex plebe eos, quorum libertas in dubio. Quin & eos, qui mentis compotes non erant, atque Surdos. Nam hiſce etiam ipſis curatores præficiebantur. Atque parenti, cui ſuccedendum erat, li-

cuit ſive Minorem, ſive fœminam, ſive ſervum Tutorem præficere. Anni autem ætatum, quas diximus, neque Solares erant, neque Lunares, ſed juxta rationes civiles & receptos intercalandi mores putandi, uti monet Moſes ille capite ex Halach. Iſchoth citato. Scilicet juxta ſive menſium ſive annorum intercalandorum rationes pro Synedrii Magni, florente Ebræorum Republica, arbitrio diverſimodè adhiberi ſolitas, non juxta ſtatos ſive communes ſive Embolimæos annos in cyclo illo decemnovennali, quem Ebræis veteribus in uſu fuiſſe paſſim negant Talmudici, utcunque Viri ſint doctiſſimi qui contra ſentiant. Sed ea de re nos plura in libris de Synedrio Magno.

CAP. X.

De præſtanda filiabus *ſingulis, ex paternis bonis,* parte decima *aliave, ubi filiis in hæreditatem integram ſuccedentibus,* nihil ad filias *jure ſucceſſionis aliter transmitteretur.*

QVemadmodum autem filiæ nupturæ, ut alibi paſſim, apud Ebræos, donari ſolebat à Patre פרנסה id eſt, donatio in vita commoda, ſeu Bona præfectitia, ſive id ipſum, quod in jure Cæſareo Dos nuncupatur (nam ex Jure Ebraico non uxor marito, ſed maritus uxori dotem præſtituebat;) ita ubi pater demortuus filiam hujusmodi donatione non ditatam & prolem maſculam (quo fiebat ut in hæredum numero filia neutiquam haberetur) reliquerat cum patrimonio utriſq;, modo jam indicato, ſatis opulento; ex ſententia fori, pro patris erga filiam amore, pro ejuſce dignitate, pro ceteris, quæ erant, circumſtantiis, è quibus paternus heic in filiam animus elici poſſet, taxabatur ejuſmodi donatio, ex hæreditate paterna, in quam proles maſcula ſucceſſerat, puellæ tempore Nuptiarum, nomine פרנסה præſtanda. Quod ſi de ſumma non ſatis inde conſtaret, עשור ſeu *decima pars*, ex forenſi item autoritate, ei dabatur, reſiduo aliis filiis relicto. Gemara Babylonia ad tit. Cethuboth cap. VI. fol. 68. a. בת הנזנת מן האחים נוטלת עשור נכסים Filia (ſeu, quod idem heic eſt, ſoror) *cui alimenta præbentur à fratribus, etiam Decimam capit Bonorum ſeu hæreditatis.* Decimæ hæ filiarum ita præſtabantur, ut, ubi plures erant, ſua ei, quæ primò nupſerat,

pſerat, præſtitâ,proxima ex eo,quod reſiduum erat, non ex totius aſſis ſumma, deſumeretur. Atque ſimilis de ceteris, quæ nuptæ poſteà,ratio. Verbi gratia; Reliqueret pater ccc.minas,filios aliquot,qui integram adirent hæreditatem, & filias tres innuptas, neque à patre in futuras nuptias ditatas. Si patrimonium omnibus ſatis, ut dictum eſt, opulentum eſſet, harum ei, quæ primò nupſerat præſtandæ erant xxx, ſeu trecentarum pars decima; ei quæ ſecundò decima reſidui quod eſt cclxx, id eſt xxvii; & quæ demum tertiò nupſerat, ei xxiv, præter id quod excreſcit in reſiduo jam ad ccxliii diminuto, præſtabatur. Quin vero ſi omnes ſimul nuberent, eadem ipſa ſervabatur ratio ſubductionis. Sed ea in ſpecie, Decimæ ita ſubductæ æqualiter ſingulis diſtribuebantur, reſiduo filiis relicto. Etiam paterna hæreditas à filiis quocunque diſtracta hypothecæ nomine ad Decimas haſce obligabatur. Ipſo autem Tempore deductionis domum, id eſt ipſarum Nuptiarum celebrationis, puellis majoribus Decimæ hæ erant petendæ. Nam ſi res comperendinaretur, hoc jure plerunque cadebant. Videſis Maimonidem Halach. Iſhoth cap.xx.

CAP. XI.

De Succeſſione Liberorum, *qui* ſexus dubii, *aut* utriusque *fuerint, veluti* Genitalibus Obſtructi *aut* Hermaphroditi.

QUæ hactenus dicta ſunt, ad liberos ſive Maſculos ſive fœmineos, qui corpore fuerint integro, attinent. Sexus autem ſive dubii ſive utriusq; proli jus competebat ſingulare. Dubii ſexus dicebatur טמטום *Tomtom*, ſive is, cui ita obſtructa erant genitalia, ut maſculus an fœmina eſſet in dubio poneretur. A verbo טמטם quod *obſtruere, obturare* ſignificat; ut Elias in Thisbite, זכן קורין למי שערותו כתומ״ה ולא נראה כי לא זכרות ולא נקבות טומטום *hinc* (inquit) *eſt quod vocant eum, cujus genitalia ita obſtructa, ut mas an fœmina ſit non conſtet, Tomtom.* unde etiam ספר טומטום ſeu *Liber Tomtom*, id eſt, de dubio ejusmodi ſexu, antiquitùs ſcriptus, citatur Moſi Maimonidi in More Nebochim lib.iii.c.xxxvii, ubi legem (Deut. xxii,5.) de habitu ſexuum ementito explicat. Et pro *libro artis Magicæ,* quem

Digitized by Google

quem compoſuit Centir, quod in veteri verſione ibi ſubſtituit Epiſcopus Nebienſis, nihil omninò aliud præter *Librum Tomtom* in Ebræo operis illius ſermone (is R. Samueli Aben Tybbon debetur, qui ex autoris Arabico tranſtulit) reperitur. Idem liber, eodem nomine citatur etiam in More Nebochim capite jam dicti libri quadrageſimo primo, alibi. Utriusque ſexus prolem ſeu Hermaphroditum vocant, nomine è Græco ſumpto, אנדרוגינס, quod ipſum eſt ἀνδρογύνης ſeu *hermaphroditus*. Horum neuter aliter ſuccedit inter filios, quam ut id ſolummodo ſumat quod jure, ſive Hæreditatum ſive Alimentorum, communi, ſive filiis ſive filiabus eſt incommodius לעולם, inquiunt, נוטל בפחות שבהן *Semper capit* (uterque) *id quod in eis minimum eſt*. Si filii nempe in patrimonium ſatis amplum, unde alendæ filiæ, ſuccedunt, horum uterque in filiabus cenſetur. Si patrimonium ſit alendis filiis ac filiabus impar, adeò ut ad mendicos, ne deſint filiabus alimenta, relegentur filii (juxta id quod oſtenſum eſt) uterque horum pro filiis habetur; & demum utraque, in ſpecie ab Hæreditatis dominio arcetur. Idem jus obtinuit, ſi filios duntaxat reliquerat defunctus, præter obſtructum aut Hermaphroditum. Tunc enim Alimenta tantùm cepit uterque, ut pars familiæ neceſſaria. Neuter Hæreditatem, quæ eis perpetuò præcluſa, niſi ubi nullus alius filius, ſexus nimirùm integri ac manifeſti, interveniret. Tum enim tam hic quam ille ſuccedebat; ſolus, ſi filiæ nullæ; ut cohæres, ſi filiæ etiam relictæ. Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. ix. הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים מרובין הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות נכסים ממועטין הנקיבות דוחות אותו אצל הזכרים האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקיבה מאתים ילדה נקיבה נוטלת מאתים אם זכר ואם נקיבה מאתים וילדה זכר ונקיבה הזכר נוטל מנה והנקיבה מאתים ילדה טומטום אינו נוטל ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול הרי זה יטול ואם אין שם יורש אלא הוא יורש את הכל, *Si reliquerit quis filios, filias, & prolem cui genitalia obſtruuntur, ſeu* Tomtomum, *ubi patrimonium ſatis opulentum eſt, maſculi eum repellunt ad fœminas; ubi vero anguſtum eſt* (ſeu utrique ſexui alendo impar) *fœminæ repellunt eum ad maſculos. Si quis ita pronunciaverit, ſi pepererit uxor mea maſculum,*

lum, capiat Minam; ſi Maſculum peperit, capit is Minam. Si fœminam, ducentas; ſi pepererit fœminam, capit ea ducentas. Si Maſculum, minam; ſi fœminam, ducentas; ſi peperit & maſculum & fœminam, capit hic minam & illa ducentas. Si peperit (in ea ſpecie) *Obſtructum genitalibus, non omnino capit. At ſi dixerit, capiat id quicquid fuerit quod uxor mea pepererit, etiam & hic capit. Quin ſi alii hæredes non fuerint* (de prole defuncti intelligendum) *ipſe etiam univerſi hæres eſt.* Et quod de Obſtructo heic dicitur, æque ad Hermaphroditum attinere volunt; de qua re, præter Gemaram Babyloniam, & adjectos commentarios, conſulas adnotationes Rabbi Jom Tob, ad citatam Miſnam. Cum filiabus autem uterque, ut cohæres, ſucceſſit, teſte ex veteribus, [l] Maimonide Halach. *Nechaloth* cap. v, זה הכלל ביורשין כל שני יורשין שאחד מהן יורש ודאי והשני ספק אין לספק כלום ואם היו שניהם ספק שמא זהו היורש או שמא זהו היורש חולקין בשוה לפיכך מי שמת והניח בן וטומטום או אנדרוגינוס הרי הבן יורש את הכל שהטומטום והאנדרוגינוס ספק הניח בנות וטומטום ואנדרוגינוס יורשות בשוה והרי היא כאחת מן הבנות *Regula eſt univerſalis inter hæredes: ubi duo ſunt hæredes, quorum alter Manifeſtus eſt, Dubius alter, is, qui dubius eſt, nihil omnino capit. Si vero uterque dubius fuerit, nec conſtituerit hic an ille ſuccedere debeat, diſtributio fit utriq; æqualis: Si igitur defunctus reliquerit filium & genitalibus Obſtructum, aut Hermaphroditum, filius ſolus ſuccedit in hæreditatem univerſam; quoniam & Obſtructus & Hermaphroditus dubius eſt. At ſi reliquerit filias & Obſtructum & Hermaphroditum, in partes ſuccedunt ſimul æquales. Nam ita tam hic quam ille pro filio habetur.* Nam ubi de filio conſtabat, filiæ excludebantur, atque eodem modo Hermaphroditus & Obſtructus; quia incertum, qualisnam ſexus ſive hic ſive ille eſſet. At ubi ſexus integri filii deerant, & ſuccedebant filiæ, admittebantur inter eas tam Obſtructus quàm Hermaphroditus. Quoniam, ut partes non faciebant cum filiis hæredibus manifeſtis, quia ipſi dubii & incerti ſexus; ita inter filias admittendi, quoniam & dubium erat, maſculi an fœminei ſexus ipſi eſſent, ita, eo nomine, non minus dubium an ipſæ filiæ ſuccedere deberent. Et in dubio, pariter omnes admittendi. At verò qui obſtrui deſinit, & jam Maſculus agnoſcitur,

cum

Digitized by Google

cum filiis partem facit, ita tamen ut nec pro primogenito habeatur, licet partus fuiſſet omnium primus, nec in hæreditaria diſtributione ממעט בחלק בכורו *minuat partem primogenituræ prærogativa debitam.* Nam ex ſacris illis verbis *genueritque ei filios,&c.* (Deut. XXI,15,) eliciunt,ut, partus momento,maſculus agnoſci debeat. Ita *Sepher Siphri* ad Deut. fol.48, col. 190, & Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol.125, b. alii, ſatis frequenter. Quin ex eisdem decrevêre verbis ſacris, illos ſolum primogeniti partem, ſuas faciendo, minuere, qui filii, partus momento, manifeſti. Si itaque tres fuerint filii, præter eum qui jam obſtrui deſinit, hæreditas in quatuor partes primò tribuitur, ac ſi tantummodò tres eſſent filii, juxta modum ſuperius indicatum. Harum unam ſumit primogenitus. Dein, quod reſtat inter omnes æquè ſeu quadripartito dividitur. Ita Gemara Babylonia, ad dict. tit. fol. 127, a, & Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap.11. Ubi advertendum, alteram tantummodo duplicis ſortis partem primogenituræ nomine revera debitam, atque eam eſſe, quæ heic non minuitur. Alteram,eodem modo haberi & putari,quo partes filiorum ceterorum. Aliter enim,partem primogenituræ,ſive ſortem duplicem primogenito,ſi tres duntaxat fuiſſent filii,debitam,interventu ejus qui obſtrui deſinit, plane minui nemo non videt. De Hermaphroditi jure apud alias gentes conſulas Hieronymum Gigantem de Crimine læſæ Majeſtatis lib.III., quæſt. XVI, & ibi citatos. Et de Liberorum ſucceſſione, hæc dicta ſunto.

CAP. XII.

De Succesſione Patris, *&* à latere, *ceu* fratrum,avi,patruorum; *& Excluſa,in ſucceſsione,* Cognatione Materna, *uti & ipſa* Matre.

NOn exſtantibus defuncto liberis,neq; ex hiſce poſteris,revolvebatur hæreditas ab utriusque ſexus prole ad Patrem, niſi interveniret frater, qui defuncti uxorem ex lege duceret, de quo item inferius. Diſcrimen verò heic obſervandum. Ubi de bonis à patre ſucceſſione hæreditaria acceptis, mortuo ſine poſteris filio filiave, quærebatur, patrem Hæredem dici, non quod ipſe capere poſſet hæreditatem, utpote anteà neceſſariò defunctus; ſed quòd ex ejusce perſona

perſona in vivis eſſe ficta, ſeries ſucceſſionis tantum dignoſceretur, atque in hæredibus eliciendis haberetur is pro ſuperſtite, unde defuncti fratres germani primò eorumque poſteri, dein itidem ſorores vocarentur ad hæreditatem, non tam fratrum aut ſororum defuncti nomine, quam liberorum patris; cui, ſi in vivis fuiſſet, hæreditas omnimodo debita. Ubi verò de Bonis adventitiis ſeu peculio minimè à parentibus ſucceſſione accepto quæſtio fiebat, pater ipſe ut hæres filio filiæve ſine liberis defunctæ ſuccedebat, ſi in vivis eſſet; ſin autem, liberi ejus poſterique eorum ſive in capita ſive in ſtirpes, pro perſonarum numero & qualitate, quas ſive gerebant ſive induebant, juxta id quod de ſucceſſione liberorum ſuperius traditur. Adeò ut, cognitâ ſatis ex jam dictis Liberorum ſucceſſionis ratione, atque obſervato, illis poſteriſque eorum non exſtantibus, patrem ſive mortuum ſive vivum pro hærede perpetuò haberi, unde fratres ac ſorores defuncti eorumque poſteri, ut patris (ſi mortuus fuerit) liberi poſterique ad hæreditatem (excluſâ penitus cognatione materna atque ipſa Matre) vocantur, omnigena à latere ſucceſſio ſtatim pateſiat. Nam ſi neque Patri ſint alii liberi, neque hiſce poſteri ſuperſtites, avus pro hærede ſimiliter habetur, non tam quia avus, quam quia pater ejus eſt, qui hæres proximus, id eſt, patris defuncti. Et ſi avo mortuo fuerint liberi, ſuccedunt illi magis hoc nomine, quam nomine aut fratrum aut ſororum patris, aut patruorum aut amitarum defuncti. Atque ſimilis ſemper ratio proavi, tritavi, abavi, usque ad Adamum habenda. Unde habet illud, אין אדם מישראל שאין לו יורשין *Non omnino reperitur quis in Iſraelitis, cui deſunt hæredes.* Quæ omnia habentur ex receptiſſima interpretatione Num. XXVII. 9. Verba ſunt; *ſi filium non habuerit* (defunctus,) *dabitis Hæreditatem ejus fratribus ejus; Et ſi nec fratres ei fuerint, dabitis hæreditatem ejus fratribus patris ejus. Et ſi pater ejus non habuerit fratres, dabitis* (נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אתה) *hæreditatem ejus Conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit de cognatione ejus, ut ille ſuccedat in eam. Eritque hoc filiis Iſrael in decretum judicii, ſicut præcepit Dominus Moſi.* Jam verò Duo inprimis ſunt in traditionibus veterum advertenda, quibus hæc, ad jam dictum ſenſum, explicantur. De paterna Succeſſione Alterum; Alterum de familia ſeu cognatione Materna à ſucceſſione perpetuò excluden-

cludenda. Patris nomen in ſacra lege omittitur, neque, ut ad eum à liberis transmitteretur hæreditas, expreſſe ſancitur. Etiam quare omiſſum, audent aliqui rationem adferre. Videſis Rabbi Bechai ad Numer. XXVII. fol. 193. col. 2, & Philonem de Vita Moſis lib. III. Sed ita hanc expoſuere Magiſtri legem, idque eorum vetuſtiſſimi, ac ſi de Patre nulla omninò quæſtio fuiſſet, quin, nomine ſanguine proximi, ei hæreditas â filio filiave ſine poſteris mortua primò eſſet devolvenda, & dein ad fratres defuncti ſeu ad patris liberos. Id quod itidem de Avo dicendum, cui fratres patris ſine liberis defuncti hæredes ſunt. Nam ut pate ſe habet ad filium, ita avus ad patrem. Et tam avum quam patrem antea demortuum admitti volunt in verbis ſacræ legis. Quin & fratrum nomen, ſive qua defunctum, ſive qua patrem avumve ſpectant, etiam ſorores, qua, ſucceſſionis ratione, in liberis ſunt proximæ, ſatis innuere; argumento à præmiſſa filiorum atque filiarum ſucceſſione ducto. Id autem, quod de Paterna ſucceſſione dicitur, tum ex rationibus à propinquitate, à merito, ac à viciſſitudine beneficiorum allatis firmant, tum ex eo quod adjicitur de fratribus patris, quorum neminem patri in hæreditate æqualem, nedum anteponendum ex legis divinæ mente ſtatuunt. Imo & patrem revera *Conſanguineum ejus propinquiorem è cognatione ejus* eſſe cenſent, & concludunt eum, qui maxime propinquus eſt ſanguine, liberis deficientibus, ſemper ad ſucceſſionem vocandum, atque ſyntaxin illam verborum ita intelligendam, ac ſi ad hunc modum, illorum etiam epentheſi hujusmodi, concepta fuiſſent. *Si filiam non habuerit, dabitis hæreditatem ejus Conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit de cognatione ejus* (ſeu patri) *& poſtea dabitis hæreditatem ejus fratribus ejus*, id eſt, liberis patris. *Et ſi nec fratres, &c.* de qua vide Gemar. Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 108. & Salomonem Iarchium ibidem. Quin Miſna cap. VIII. dicti tituli, expreſſe, האחין קידמין לאחי האב וכל־ יוצאי יריכן של אחין קדומין לאחי אחב זה־ הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין וחאב קודם לכל־ יצאי יריכו *Fratres anteponendi patruis, & omnes qui exeunt è femore fratrum, anteponenda patruis. Hæc regula eſt univerſalis: ubi quis in ſucceſſione hæreditaria præferendus eſt ipſe, etiam & cuncti ejusce poſteri itidem ſunt præferendi. Sed Pater præferendus*

eſt

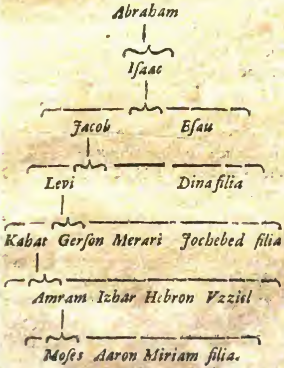
eſt univerſis, qui egrediuntur è femore ſuo, id eſt, liberis ſuis, & defuncti germanis fratribus ſororibusque. Et appoſitiſſime Philo, receptos gentis ſuæ mores de hæreditatibus explicans in lib. III. de Vita Moſis; primo filios, inquit, in ſucceſſionem vocavit Deus Opt. Max. dein filias, tertio loco fratres, *καὶ τετάρτην θείοις πρὸς πατρὸς ἀπονέμει τάξιν, αἰνιττόμενος, ὅτι καὶ πατέρες* (ita lego pro *πατρὸς*; quod in codicibus editis) *γένοιντ᾽ ἂν υἱῶν κληρονόμοι· πάνυ γὰρ εὔηθες ὑπολαβεῖν, ὅτι πατρὸς ἀδελφῷ νέμων κλῆρον ἀδελφιδοῦ διὰ τὴν πρὸς πατρὸς συγγένειαν αὐτὸν ἀφείλετο τὸν πατέρα τῆς διαδοχῆς, quarto patruos, ſeu patris fratres, ſubindicans etiam patres fieri poſſe herenes filiorum. Stultum enim nimis foret credere, patruo concedi hereditatem nepotis, ob cognationem paternam, ipſi vero patri eam auferri.* Maternæ autem cognationis rationem in ſucceſſionibus non haberi, ſed duntaxat adgnationis paternæ, tum ex citatis Numerorum verbis eliciunt, tum ex frequentiſſima mentione patruum משפחות id eſt, *familiarum* ſeu *Cognationum* in Pentateucho, Paralipomenis, Ezra, alibi. Matribus igitur paſſim ajunt minime omnino eſſe משפחה ſeu *Cognationem* civilem, ſed in paterna eam demergi; ideoque neque ex ſanguine materno hæredem admittendum aut quærendum, veluti nec materteram, nec avunculum, nec avum ſeu aviam maternem, neque ex hiſce prolem. Nam & in lege ſacra patruorum mentio fit, neutiquam avunculorum. Et proximus conſanguineus ex cognatione defuncti hæres ſemper eſt; qui materno ſanguine tantum conjunctus, ratione jam dicta, eſſe nequit. Hinc ſolenne eſt illud, & toties à Talmudicis repetitum משפחת האם אינה קרויה משפחה *Familia ſeu cognatio Materna, minime appellatur familia ſeu cognatio*, Nimirum Cognationis civilis, in ſucceſſionibus, effectum non habet. Vide ſis R. Bechai ad Numeros fol. 193. col. 2. Jarchium ad Judicium XVII. 7. & Jacob Bar Salomon, in Oculo Iſraelis, part. II. fol. 89. col. 1. Idem denotat id, quod habet vetuſtiſſimus autor libri *Siphri* fol. 23. col. 92. משפחות הלכות אחרי אבות *Familia ſeu cognationes ſequuntur patres.* Tantundem ſexcenties occurrit. Et plane fallit Rabbi Abenezra, ad Numer. XXVII, 9. dum ad illud, *ſi filiam non habuerit, transferetis hereditatem ad fratres ejus*, interpretatur fratres ejus per מאב או מאם *ſive germanos ſive uterinos.* Refragatur conſtans & receptiſſima Magiſtrorum ſententia.

tia. Nam fratres ibi, ſecundum ea, quæ ſupra aperiuntur, ſuccedunt, ſi patri, qui primum ad hæreditatem, ſi in vivis fuiſſet, vocandus erat, ipſi fuerint hæredes nec aliter omnino; quod de uterinis fratribus dici non poſſe nemo non videt. Et fratres ex matre ſeu uterinos ad invicem ſuccedere non poſſe, diſertis verbis etiam traditur in ſæpe laudata Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. id quod etiam in Magiſtrorum, de ſucceſſionibus, regulis mox ſubjicitur.

CAP. XIII.

Succeſſionis omnigenæ, *quæ* ex Jure ſanguinis *hactenus tractato pendet, Exemplum.*

SEd materies Succeſſionis tam Liberorum quam Patris, adeoque omnigenæ, quæ ex Jure Sanguinis, de quo hactenus egimus, pendet, clarior fiet exemplo ob oculos poſito, quod ex Maimonidis *Pirush Miſnaioth*, fol. 184, adjicimus.

Defuncto Amramo, in hoc ſtemmate, de ejus hærede quæritur. Si ſuperſtites ſint Moſes & Aaron, ipſi plane hæredes ſunt, habitâ Moſis, ut primogeniti, ſive ſortis duplicis, ratione. Quod non perinde adjeci, ac ſi, aut memoriæ lapſu aut inſcitia, Moſem revera ut Amrami primogenitum heic ſubſtituiſſem. Cujus rei inſimulâſſe me nonnullos audio: Sed immerito nimis. Neſcius quidem eſt nemo, natum fuiſſe Aaronem triennio aut circiter ante Moſem, quod manifeſtum eſt ex Exod. VII. 7. Atque ideo etiam primogeniti loco nume-

numerati Aharonem I. Paralip. IV, 3. & Exod. IV, 20. Sed vero ego heic ſecutus ſum ſucceſſionis paradigma à doctiſſimo Maimonide deſumtum, atque eadem, quæ profert ille, nomina, eandem etiam nominum ſeriem atque ordinem omninò retinui. Diſertè autem collocat ille Moſem ſic ante Aaronem, adeoque in exemplo, non ad aliquam ſtemmatis veritatem exhibendam, ſed ad ſucceſſionis jura demonſtranda tantum, velut in ficto ſchemate, allato, in Primogeniti loco ponit. Et fictum planè dicendum eſt ſchema, qua etiam, ex Abrahæ progenie, ut pars tantum, rei, quæ præ manibus ei erat, inſerviens, collateralibus ceteris prætermiſſis, excerpitur. Neque aliam ob cauſam proculdubio ita Moſes obiter ſic ab eo collocatus eſt, quam ex inſigni, quam paſſim gens Ebræa ei præ ceteris agnoſcere ſolet, dignitate. Idem Maimonides in More Nebochim part. II. cap. XXXII. de מדרגות הנבואה ſeu *de gradibus prophetiæ* locutus, obſervandum eſt, inquit, dictum Moſi fuiſſe, עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא הוא ע"ה במדרגה העליונה כמו שנאמר ונגש משה לבדו אל ה' וגו' ואהרן למטה ממנו ונדב ואביהוא לעטה מאהרן ושבעים זקנים למטה מנדב ואביהוא ושאר האדם למטה מהם לפי שלמותיהם id eſt, *Aſcende ad Dominum tu & Aharon, Nadab & Abihu* (Exod. XXIV, 1.) *ubi ipſe, ſuper quem ſit pax, in ſupremo ponitur gradu, juxta id etiam quod ibi legitur, & appropinquabit Moſes ſolus ad Dominum,* &c. *Infra ipſum collocatur Aaron, infra Aaronem Nadab & Abihu, infra hos LXX ſenes, infra iſtos reliqui homines juxta perfectiones ſuas.* De Moſis item apud eos dignitate vide ſis Joannem Druſium ad Difficiliora loca Levitici, cap. XXIII. Adde etiam Philonem, qui ſub extremo libri II. de Vita Moſis, eum Βασιλέα, Νομοθέτην, Ἀρχιερέα, καὶ Προφήτην, *Regem, Legiſlatorem, Pontificem, & Prophetam* nuncupat. Et ſæpenumero in ſacris literis alibique ejusmodi, ut in Schemate, eſt Moſis nomini loci prærogativa. Adeoque præclariſſimi Rabbini, qui heic prævivit, exemplo uſus, non magis ego Moſem pro primogenito [neque ille ſane] heic revera ſumendum volui, ac Ariſtoteles Atlantem cum Poëtis cælum ſuſtinere, ubi, in Metaphyſicorum quarto, in notionibus vocabuli habendi unam facit in eo, quod aliud prohibet, ſuopte nutu inclinare, ut Atlas, quod ait ibi in exemplum, cælum. Sed ad ſchema redimus. Si horum neuter, neque ex eis poſteri reperiantur, hæres

eſt Miriam filia, uti & ejuſce defunctæ poſteri, modo ſupra indicato, Hiſce non extantibus revocatur hæreditas ad Kahatum defuncti patrem, qui ſi mortuus fuerit, de eo non aliter in hac ſpecie judicandum eſt, quam ſi ipſe fuiſſet jam defunctus, cujus hæreditas ſeu bona in controverſiam deducta. Adeoque ſi tres illi filii ejus, Amrami fratres, Izhar, Hebron, Vzziel ſuperſtites ſint, ſuccedunt illi pariter in univerſa Amrami bona, eo quod ſunt hæredes ſeu filii Kahati. Nec primogeniti prærogativæ ratio ulla heic habenda, tum quia eorum neuter revera primogenitus, tum quia bona, de quibus lis eſt, ab eorum patre, momento obitus, poſſeſſa non fuere. Ipſis minime in vivis repertis, de prole poſteriſque eorum quæritur. Quibus nec repertis, an filiam habuerit Kahatus, quæſtio fit. Hac non exſtante, defertur hæreditas ad patrem ejus Levi, qui ſuccedit, ſi in vivis. Sin vero; æſtimetur is pro jam defuncto, qui ſub Judice eſt. Ideo hæredes ſunt Gerſom & Merari (quia filii ejus, atque hoc modo patri ſuccedunt) ſi in vivis ſint, uti eorum poſteri ſi mortui. Horum nemine ſuperſtite, devolvitur hæreditas ad Iochebed filiam Levi; qua ſimul cum prole quæſita nec reperta, hæres eſt Jacob, cui, mortuo ſine filio, Dina filia ſuccedit. Hoc non exſtante, ejuſque poſteris deficientibus, hæres eſt Iſaac pater Jacobi. Ei mortuo ſuccedit Eſau filius: quo ſimul cum poſteris utriuſque ſexus ſublato, Abraham ut hæres ejus in bona Amrami ſuccedit. Nec Maternæ cognationis ratio omninò habenda.

CAP. XIV.

De Succeſſione fratris, fratriam *viduam, ex lege,* ducentis.

TEmperanda ſunt, quæ de ſucceſſione & Liberorum & Patris diximus, Lege, de fratris ſine prole defuncti uxore ducenda, lata, Deut. xxv, 5. *Si habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus eorum absque filio* (ita nonnulli; & Ebræa ſunt ובן אין לו) *non nubet uxor defuncti foras viro extraneo. Sed frater ejus ingrediatur ad eam, ducatque eam in uxorem, & præſtet officium affinis. Et erit primogenitus quem pepererit* (ita verbum verbo reddimus) *ſurget nomine fratris ejus*

Digitized by Google

ejus defuncti, ut non deleatur nomen ejus de Iſraël. Et ſi vir ille noluerit ducere uxorem fratris ſui, aſcendat illa ad portam, dicatque ſenioribus; recuſat frater mariti mei ſuſcitare ſemen fratri ſuo in Iſrael. Nec vult me habere in uxorem. Et advocabunt eum ſeniores Civitatis ſuæ & loquentur cum eo, & ſi perſeveraverit dixeritque, non placet mihi, ut eam ducam; Accedet illa ad eum in conſpectu ſeniorum; & extrahet calceum ejus de pede ejus, ſpuensque in faciem ejus dicat & reſpondeat; ſic fiat Viro, qui non ædificat domum fratris ſui, vocabitur nomen ejus in Iſrael domus ejus, qui calceum exuit. Sed pro *abſque filio, abſque prole* ſubſtituendum. Receptiſſima gentis ſententia, aliter lex illa non obtinuit. Unde recte Helleniſtæ pro ובן אין לו quod ſane verti poſſet etiam *ſine filio*, hoc in loco habent *σπέρμα δὲ μὴ ᾗ αὐτῷ ac ſemen ei defuerit*, uti & Latina vetus *abſque liberis mortuus fuerit*. Nam tam heic בן ſingulariter *prolem* utriusque ſexus poſteritatemque, quam pluraliter בנים alibi non raro *liberos*, poſterosque denotat, de qua re nonnihil ſupra nos Capite primo. Atque firmat hæc Sadducæorum ad Servatorem allocutio; de hac lege, apud D. Matth. xxii, 24. & D. Marc. xii, 19. ubi *τέκνα μὴ ἀφῇ liberos non reliquerit*; habetur, tametſi vulgata utroque in loco *filios* verterit. Et ſeminis nomen, quod ibi ſuſcitandum, utrunque liberorum ſexum æque complectitur. Itaque in hac ſpecie, ob fratriam viduam in uxorem acceptam frater ſuperſtes in defuncti bona ita ſuccedebat, ut ad poſteros ex fratria hoc nomine ſuſceptos tranſmitterentur. Vide ſis Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. iii, & *Magid. Miſna* ibidem. Neque vero de primogenito filio à fratre ſuperſtite ſuſcepto, intelligunt legem hanc, ut nonnulli. Nam verba illa de primogenito, ad fratrem (eorum qui ſuperſunt) natu maximum; atque notione primogeniti deſignatum alia ab eo ſtricta, quæ, ſive duplicis ſortis ſive ſanctitudinis ratione, ut ſupra oſtenſum eſt, uſurpabatur; attinere ſcribunt. Maimonides Halachâ *Jabom Vechalitza*; ſeu *de Jure fratriæ viduæ ducendæ*. cap. ii, מי שמת והניח אחים רבים מצוה על הגדול ליבם או לחלוץ שנאמר והיה הבכור אשר תלד מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בבכור שבאחין כלומר גדול האחין יקום על שם אחיו המת וזהו שנאמר אשר תלד משמעו אשר ילדה האם ואין משמעו אשר ילדה היבמה *Si quis mortuus reliquerit fratres plures, præcepto tenetur is, qui natu eſt maximus,*

maximus, aut defuncti uxorem ſibi accipere, aut calceum exuere, juxta id quod dicitur, & erit primogenitus quem pepererit; *unde elicitur, verba non fieri de alio primogenito præter eum, qui ex fratribus eſt; ac ſi dictum fuiſſet, Fratrum maximus ſurgat nomine fratris ſui, qui mortuus eſt. Et id quod dicitur,* quem pepererit, *exponendum de eo, quem Mater* (ejus) *& non de eo quem defuncti uxor pepererit.* Tantundem habes in Gemara Babylonia ad tit. *Jabimoth*, ſeu *de fratriis*, cap. IV, fol. 39, & 40. Unde etiam Jarchius, ad verbum illud *primogenitus* in dicta lege, גדול האחים הוא ייבם אותה *fratrum maximus eſt is, qui hoc jure eam in uxorem ducit.* Atque ita interpretatur vetuſtus autor *Sepher Siphri*, fol. 52. col. 108, *Peſiktha Zotbertha*, fol. 82, col. 2, alii paſſim. At ſane commodius in hunc ſenſum verba illa verti poſſunt. *Et erit primogenitus* ſeu *natu maximus* (fratrum) *& quod pepererit* (fratria) *ſurget*, &c. Nam hoc ſatis ferunt Ebræa, atque ita fere autor *Sepher Siphri*, loco jam indicato. Quod ſi primus, qui fratriam hac lege ducebat, ſine liberis ex ea ſuſceptis moreretur, proximus natu in uxorem ſucceſſit, ut dicto *Sepher Siphri* loco, & citatis ſupra ex Matthæo & Marco liquet. Poſteritas autem qualiſcunque ex hujuſmodi nuptiis ſuſcepta, poſt mortem fratris ita fratriam ducentis in defuncti ſine liberis Bona ſuccedebat. Et firmat hanc Succeſſionem verſio Helleniſtarum, qui pro *& erit primogenitus, &c.* ſubſtituunt, καὶ ἔςαι τὸ παιδίον ὃ ἐὰν τεχθῇ, καταςαθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, *Et erit proles, quam pepererit* (talis ut) *conſtituatur nomine defuncti.* Scilicet nomen defuncti, eſt ſucceſſio heic in ejusce locum & poſſeſſiones, perinde ac ſi filium ex uxore, quam ſibi liberis ſuſcipiendis ſelegerat, reliquiſſet. *Peſiktha Zotbertha* ad Numer. fol. 60. col. 1. רבי יהודה אומר אין שם אלא נחלה נאמר כאן שם ונאמר להלן וקום על שם אחיו המת מה להלן בנחלה אף כאן בנחלה. Scribitur ad illud filiarum Zelophchadi Numer. XXVII. 4; *Quare nomen patris noſtri auferetur, &c.* Ita autem verba ſonant, *Rabbi Iehuda ait, Nomen idem eſt quod poſſesſio hereditaria. Nominis vocabulum heic uſurpatur, atque etiam* (Deut. XXV, 6.) *ſurget nomine* (aut ſuper nomen) *fratris ejus defuncti. Atque ut ibi ſignificat poſſesſionem hereditariam, ita & heic poſſesſionem hereditariam ſignificat.* Ita Gemara etiam Babylonia ad tit. Jabimoth cap. 4. fol. 40. a. Moſes Cotzenſis præc. aff. 51. alii paſſim. Expreſſim de

ſuſceptæ

ſuſceptæ ita prolis ſucceſſione ſingulari, Joſephus lib, IV, cap. VIII. τῷ ἄτεκνον ἀνδρὸς αὐτῇ τετελευτηκότος ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου γαμείτω, καὶ τὸν γενόμενον τοῦ τεθνεῶτος καλέσας ὀνόματι, τρεφέτω τοῦ κλήρου διάδοχον. *Si cui maritus, nondum ſuſceptis liberis, defunctus fuerit, frater mariti eam ducito, & filium ex ea natum defuncti nomine vocatum, ſortis heredem nutrito.* Sive, ut Ruffinus vertit, *Natum filium mortui nomine vocans, hæreditatis ſuæ* (defuncti ſcilicet fratris) *nutriat ſucceſſorem.* Quod vero heic de nato mortui nomine vocando habetur, alios etiam habuit autores. Nam & vetus Latina Deuter. XXV, *primogenitum filium ex nomine illius appellabit. Et Sepher Siphri* יכול אם היה שמו יוסי וקרא שמו יוסי יוחנן יקרא שמו יוחנן תלמוד לומר על שם אחיו מכל מקום *velut ſi nomen ejus* (defuncti fratris) *fuerit Joſe, vocabit nomen ejus* (filii ſuſcitati) *Joſe, ſi Joannes, vocabit nomen ejus Joannem. Senſus eſt, ut fratris ſui nomine, qualitercunque appelletur.* Et vide ſis D. Auguſtinum Qæſtion. 46. ſuper Deuteronomium, & contra Fauſtum Manichæum lib. XXXII. cap. X. de nomine defuncti imponendo, uti & Bedam ad Deuter. XXV. Et Julius Africanus, apud Euſebium Hiſtor. Eccleſ. lib. I. c. VIII. & Nicephorum Calliſtũ lib. I. c. XI. familiarum, inquit, nomina inter Iſraelitas enumerari ſolent ἢ φύσει ἢ νόμῳ. φύσει μὲν γνησίου σπέρματος διαδοχῇ· νόμῳ δὲ ἑτέρου παιδοποιουμένου εἰς ὄνομα τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἀτέκνου, aut *Natura aut Lege; Natura, cum proles ex germano parentum ſemine ſuccedit; Lege autem, cum alter filium procreat in nomen fratris ſui, qui abſq; liberis è vita exceſſerit.* Ruffinus ibi vertit; *Natura quidem ſucceſſiones habentur, quæ ex ſeminis vel ſanguinis veritate deſcendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante ſubſtituitur ſub nomine fratris defuncti ſine liberis.* Sed conſenſu Magiſtrorum, poſteri à fratre fratriam ducente ſuſcepti omnes, pro vario jure in aliis ſpeciebus ſucceſſionis, defuncti fratris hæreditatem capiebant. Nominis impoſitio heic nec locum habere ullum videtur, nec rationem. De fratribus autem uterinis lex hæc non intelligenda, ſed tantum de germanis. Nam ut ad invicem minime ſuccedunt (quod ex jam oſtenſis liquet) uterini, ita nec hac lege tenentur. Maimonides Halach. *Jabom Vechaliza*, cap. 1. אחין מן האם אינן חשובין אחין לענין ירושה או לענין יבום וחליצה והרי הן כמו שאינן (אחין) שאין אחוה אלא מאב

Fratres

Fratres ex matre tantum (ſeu uterini) *non cenſentur pro fratribus, aut in materie hæreditatis, aut in materie defuncti fratris uxoris ducendæ atq; exuendi calcei. Quin ſunt veluti qui non ſunt omnino* (fratres,) *Nam non eſt fraternitas, quæ à patre non eſt.* Idem in Gemara Babylon. ad cap. 11. tit. *Jabimoth*, fol. 17. b. Atque hac de re conſentiunt Talmudici paſſim, ut Gemara itidem Babylonia ad tit. *Baba Bathra* cap. 8. fol. 110. b. *Hilcoth gedaloth*, numer. 31. Moſes Cotzenſis præcept. affirm. 51. alii. Coſulas interea, quod in contrarium ſcripſere patres aliquot Chriſtiani, dum Jacobum & Heli, in Chriſti genealogia uterinos facientes fratres, hujus ſine liberis defuncti uxorem illum ex hac lege cepiſſe atque inde Joſephum B. Virginis maritum utriusque filium dictum eſſe volunt. Autor hujus rei eſt Julius Africanus in Epiſtola ad Ariſtidem, apud Euſebium in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro 1. cap. VII. Atque tam in veteribus quam in recentioribus ſequaces habet viros inſignes. Sed & vide Ruth 1, 11. ubi Naomi ad nurus ſuas Orpha & Ruth viduas, nec prole beatas, *an adhuc*, inquit, *intra me in utero meo ſunt filii, qui fiant mariti veſtri?* perinde ac ſi non ſolum ad fratrem uterinũ, ſed etiam ad eum, qui mortis fraternæ tempore nondum in Lucem fuerat editus (quod itidem uno ore negant Magiſtri) jus hoc ſpectaſſet. Atqui non ex hujuſce juris obtentu, ſed ex ingenti erga nurus amore à Naomi hoc dictum volunt, ac ſi tantum innuiſſet, tanto erga eas ſe amore flagrare, ut, ſi fieri poſſet, futuris, ſi qui ſibi eſſent, filiis, eas in uxores traderet. Unde Abenezra ibi. זארת דרך חיבוב ולא דרך ייבום *Hoc ex amore proceſſit, non ex jure fratris defuncti uxoris ducendæ.* At Jarchius ibi aliter; & licuiſſe quidem futuris Naomi filiis haſce ducere, non hac tamen lege; neque in eam, quæ fratriam alias in uxorem negat (Levitic. XVIII, 16.) ita commiſſuros שלא היו למחליון וחלון קדושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו, *quæ non erant legitimæ Machloni & Chilioni* (maritis prioribus) *cum eis nuptiæ, eo quod extraneæ erant, nec proſelytæ factæ.* Vide Deuteron. VII, 3. & Ezram IX, & X. Quamplurima ſunt alia à Magiſtris tradita, de ætate, corporis vitio, propinquitate ſanguinis, aliis non paucis, quæ in cauſa ſæpius fuere, ut lex hæc non obtineret. Neque obtinui, ſi vidua ex defuncto gravida fœtum in lucem vivum, nec abortivum, ediderat, tametſi ſtatim moreretur. Tempus item XC dierum ſeu trimeſtre præſtitutum eſt,

intra

intra quod levir eam minime accipiebat, ut ſcilicet de prole defuncti, ſi qua fuerit in utero, melius conſtaret. Et innumera ſunt, quæ ad legem hanc ſpectant, nec locum heic habent. Præcipua aliquot adjicimus. Si defunctus frater adoptione illa ſeu filii aſſertione (de qua ſupra capite IV) uſus fuiſſet, frater ſuperſtes hac lege non tenebatur. At illa verba האומר זה בני נאמן *qui pronuntiat, quempiam filium ſuum eſſe, ei creditur*, adnotat, ex veterum ſcitis, R. Obadias Bartenorius, ל׳יו רשו ולפטור את אשתו מן היבום, *tum ut hæredem ita ſatis deſignatum habeat, cum ut uxorem Leviri nuptiis liberet*. Atque idem in Gemara Babylonia ad eundem locum habetur. Quemadmodum autem ſupra in ſucceſſione liberorum, de quibus incertum erat, hæredes eſſent legitimi nec ne, partitio æqualis fiebat, ita heic, ſi defuncti uxor intra tempus trimeſtre denuo nupta Leviro pepererat prolem, ita ut incertum eſſet, primo an ſecundo marito ea eſſet tribuenda, & demum proles ipſa litem cum Leviro inſtituerat de hæreditate paterna, atque ex primis nuptiis ſe natum aſſeverarat, resque in dubio ita manſerat; diviſa hæreditate partem alteram capiebat proles hæc, alteram Levir ipſe. Quod ipſum dicendum de Leviri liberis manifeſtis, ſi cum eis proli huic dubiæ controverſia ejusmodi oriretur. Leviri liberos intellige ex fratria ſuſceptos. Nam ad eos ſolummodo hæreditas, de qua quæſtio fit, attinuiſſet, niſi dubia illa proles. At ſi bini à Leviro relicti ſint filii ejuſmodi manifeſti, à quibus dubia illa proles (verbi gratia, filius) dimidiam bonorum paternorum partem petierit, ratione jam dicta; illi vero tertiam ei debitam tantummodo agnoverint, quia pro fratre, id eſt, ſecundarum nuptiarum filio ſumunt; dimidia pars à dubio agnita binis illis tribuenda, uti & pars tertia dubio à binis illis ei agnita. Reliqua vero pars ſexta æque inter eos dividenda. Moritur proles hæc dubia ſine liberis. Levir & avus æqualiter ſuccedunt. Nam ſi ex primis nuptiis nata fuiſſet, avus ex jure, quo aſcendentes ſuccedunt, fuiſſet hæres. Si ex ſecundis, eodem jure, Levir. Quoniam res in dubio reſtat, uterque pariter ſuccedunt. Atque ita Maimonides Halach. *Necbaloth*, cap. V. Vide nunc, de fratri defuncto ſemine ſuſcitando, Patres, qui de conſenſu Evangeliorum D. N. Jeſu Chriſti ſcribunt, & inprimis etiam conſulas Abulenſem ad Deuter. XXV. quæſt. 3. & ad D. Matthæum cap. XXII. quæſt. CXLI. & ſequentes usque ad CC. Ad-

Digitized by Google

de ſis Albericum Gentilem de Nuptiis lib. V. cap. IX. & quos ipſe citat alios & Theologos & Juris-Ctos. Judæis recentioribus mos inolevit, ut, cum filiam quis ſpoponderit viro, cui plures fratres, ab ipſis cunctis plerunque exigatur obligatio, ſe juri huic, ſi ſponſus uxore ſuperſtite obierit, ſolenni more renunciaturos, (id quod ex lege ſacra fas eſt) ne ſcilicet libere ſecundo nubendi facultas fratriæ deeſſet. Et interdum maritus moribundus divortii libello matrimonium ſolvit, ne frater inhians fratriæ Doti, ex hoc jure familiæ damno ſiet. Diſcimus hæc ex Leonis Mutinenſis Judæi, qui Venetiis hodieque, ut audio, Archiſynagogus eſt, Compendio Italice conſcripto de Ritibus, Vita & Moribus Ebræorum. Exemplar mecum, pro ſumma ſua humanitate, communicavit, V. Cl. Eruditisſimusque Guilielmus Boſvvellus, Eques Auratus, atque apud Ordines Belgiæ Fœderatos Sereniſſimi Regis Magnæ Britanniæ Orator, qui à Leone autographum accepit.

CAP. XV.

De Nuptiis Boazi *&* Ruthæ. *Eas ad* Legem, *de* fratria ducenda, *non ſpectare.*

PRætereunda heic non eſt hiſtoriola ſacra de Boazo & Rutha, quæ à nonnullis accipitur, ac ſi ex jure fratriæ ducendæ penderet. Quod non ſine magno errore dicitur. Neque enim Machloni, defuncto Ruthæ marito, erat Boazus frater. Neq; de propinquo aut fratre, qui fratriam duceret, verba fiunt ibi, ſed diſerte de גואל ſeu גואלו הקרוב. id eſt, *propinquo, cui jus* aut *officium erat redimendi patrimonium venditum* (quale ferme Gallorum moribus vocatur *Droict de retraict lignagier*) ex lege lata Levitic: xxv, de qua conſulas Maimonidem halach, *Semitta Vejubal*, ſeu de anno Remiſſionis, cap. IX. & XII. Nec ſane exutus heic (Ruth. IV. 7.) calceus ritus eſt, qui ad fratriæ nuptias attinere poteſt. Nam is, ubi ad eas ſpectabat, renuntiationis duntaxat ſignum erat, quod ſcimus ex Deuteron. XXV. 9. Atqui heic nihil aliud innuit præter ſolennem, quæ inoleverat, traditionis ſeu acquirendi dominii formulam, de qua optime *Medrasb Ruth.* fol. 42. col. 2. Neque nuptiarum renuntiatio, ſed contra ipſæ nuptiæ fiunt. Igitur expreſſe R. Salomon Jarchius, ad illud

Ruth.

Ruth. III. 9. *quoniam tu propinquus es*, ſeu, quod idem eſt, כי אתה לגאול נחלת אישי כמו שנאמר ובא גואלו הקרוב אליו וגאל וגו' וחמותי ואני צריכות למכור נחלתינו ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו כשאבא על השדה יאמרו זות אשת מחלון, adnotat, *ad redimendam hæreditatem mariti mei ſecundum id, quod dicitur* (Levitic. XXV, 25.) & veniat redemptor ejus, qui propinquior ei, & redimat, &c. *Nam ſocrui meæ mihique neceſſe eſt, ut hæreditatem* (ſeu poſſeſſionem) *noſtram vendamus. Tua refert ut acquiras, & cum ea me ſimul acquire; ut ita in memoria habebatur nomen defuncti propter hæreditatem ſuam; ut ſcilicet, cum ego in fundum illum veniam, dicant homines, hæc eſt uxor Machlonis.* Tantundem ad cap. IV, 10; ubi *ſuſcitare nomen defuncti* aliud eſt ab eo, quod in lege de fratria ducenda occurrit. Boazum autem Elimelechi fratrem fuiſſe, adeoque Machlonis patruum, Magiſtrorum alii, alii ex fratre nepotem fuiſſe volunt, de qua re conſulas Jarchium & Abenezram ad Ruth. III. 13. & *Midras Ruth.* fol. 48. col. 1. Admittendum interim eſt, & Elimelechum patrem & Machlonem filium (quorum utrique propinquus & redemptor Boazus) ſuperſtites, patrimonium hoc jam redemptum dono uxoribus dediſſe, aut potius hunc ſigillatim ſuas poſſeſſiones, illum item ſuas uxori ſuæ, (quod quomodo fieret, diſces ex Maimonide Halach. de Donationibus, cap. VI.) neque donationes illam vim legis de redemptione minuiſſe. Undenam aliter agri dominium earum alterutri? Et monſtrum ſane eſt, quod ad Ruth. IV, habet de hac re Lyranus. *Sciendum eſt*, inquit, *hoc, quod licet mulieres non ſuccederent in hæreditatem, tamen quia uxor poſt maritum defunctum ſine liberis remanebat, ipſa tenebat partem hæreditatis ad vitam, & illam poterat vendere, in quantum erat ſui juris, & ſic dicitur heic, quod Noemi eodem modo vendere volebat partem agri.* Ab Ebræorum moribus hæc ſunt alieniſſima, ut ex ſupra dictis ſatis liquet, atque ex eis quæ poſt habemus capite XVIII. de ſucceſſione Maritali, ubi uxores ab omni in mariti bona ſucceſſione arcentur, excepto, quod alimenta eis inde eſſent præſtanda; de qua re capite IX. monuimus. Quin mirum eſt, quod habet de illa redemptionis hiſtoriola Joſephus lib. V. cap. XI. ubi Boazum inducit propinquo illi alteri

Digitized by Google

ceri (de quo Ruth. IV.I.) ſic alloquentem, *Elimelechi & filiorum ſortes poſsides tu;* ipſum etiam fatentem ſe poſſidere, συγχωρέντων τῶν νόμων κατ' ἀγχιστείαν ſeu *ex indultu legum de propinquitate*; unde Boazus ibi, οὐκ οὖν ἐξ ἡμισείας, inquit, δεῖ μεμνῆσθαι τῶν νόμων, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν κατ' αὐτοὺς μάλλον. ἰδοὺ γὰρ, δεῦρο ἥκει γύναιον. ὅπερ, εἰ θέλεις τῶν ἀγρῶν κρατεῖν, γαμεῖν σε δεῖ κατὰ τοὺς νόμους. *eum ergo non ex parte tantum legum meminiſſe oportet, ſed omnia juxta preſcriptum eorum facere. Ecce adeſt mulier, quam, ſi vis poſſesſionem agrorum retinere, lex te ducere jubet.* Inde & ſortem & fœminam ille Boazo ceſſit, ritu, ut ipſe Joſephus perſequitur, adhibito, ut mulier ei ſolveret calceum, & in faciem ejus exſpueret. Sed confuſio eſt planiſſime binarum legum, quarum altera de hæreditate alienata ſeu emptores invitante redimenda, altera de fratria ducenda eſt. Utraque ſatis invicem diverſa. Neque altera quid cum altera aut in ſacris literis, aut apud Magiſtros habet commune. Sed mendum eſt in Joſephi exemplaribus, quæ loco citato τύπτειν εἰς τὸ πρόσωπον ſeu *incutere in faciem*, ut verſio etiam recentior eſt, habent, pro πτύειν εἰς τὸ πρόσωπον *in faciem exſpuere*, ut Ruffinus vetus ejus interpres recte legebat. Id ſatis liquet ex ejusce lib. IV. cap. VIII, ubi de calceo Leviri fratriæ nuptiis renuntiantis exuto agit. Atque de ea re olim monuit item J. Druſius in Miſcellaneis. Sed vero & advertendum eſt, Fl. Joſephum in eis, quæ ad leges gentis ſuæ civiles atque res forenſes attinent, à receptiſſimis Talmudicorum ſententiis aliquot in locis aliis nimium discrepare, utcunque ipſe ſe venditet, ſub fine libri vigeſimi, ut κατὰ τὴν ἐπιχώριον παιδείαν διαφέροντα *patrias diſciplinas egregie callentem*; & in vita ſua ſcribat, à Pontificibus & urbis primoribus ſe conſuli ſolitum, etiam dum quartum decimum ætatis annum ageret, ὑπὲρ τοῦ παρ' ἑαυτοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γνῶναι, *ut ab eo penitiorem legum ſenſum ediſcerent.* De nuptiis autem Boazi & Ruthæ, vide nunc, præter Patres veteres, Abulenſem ad Deuteronom. XXV. quæſt. 5. & ſeqq. & ad Divum Matthæum cap. XXII, quæſt. CXLI. & quæ ſequuntur.

CAP. XVI.

De fratris incerti, *ſive de quo ambigebatur inter certos, an patris eſſet filius,* ſingulari ſucceſſionis *atq; hæreditatis invicem transmisſionis* ratione. *Et de aliis* hæredibus *aſcendentibus atque à latere incertis.*

Sed

SEd de ſucceſſione fratrum aliorumque hæredum incertorum monendum. Oſtenſum eſt ſupra cap. IV. patris aſſertione, velut Adoptione, filium ita fieri, ut nec liberis ceteris reluctari fas eſſet. Si verò deeſſet omnino patris aſſertio, nec inter fratres de natalibus alicujus eorum ſatis conveniret, pro aſſerentium, dubitantium & negantium differentia ſucceſſum eſt. Veluti; fratres ſint certi duo, Simeon & Ruben, incertus Levi; adeo ut, verbi gratia, cum ab exteris terris reducem agnoſcat Reuben fratrem ſibi eſſe, ſeu patris demortui filium, ſed ignorare ſe ajat Simeon, neque aliæ parti alterutri ſuppetant probationes. Nam כל היורשין יורשין בחזקתן *univerſi hæredes ſuccedebant pro ſuis, quas habebant probationibus & quæ agnoſcebantur.* Ita ſuccedit in hæreditatis diſtributione Levi, ut Simeonis, qui cum non agnoſcat, pars ſit aſſis dimidia, id eſt, eadem quæ fuiſſet, ſi præter ipſum & Rubenum alius hæres non fuiſſet; ita vero fiunt partiarii hæredes Levi & Reuben, ut eadem ratione partem Levi ſuperet pars Reubeni, qua Rubeni partem pars Simeonis. Nempe pars altera dimidia in partem totius tertiam & ſextam tribuitur. Hanc Levi, illam Ruben capit. Quod ſi Levi & parte hac & bonis aliis ditatus ſine liberis moriatur, pars illa ſexta redit ad Rubenum tota, Simeone excluſo; ſed bona cetera ad utrunque. Quia fatetur Ruben, utrique fratrem eum eſſe, neque negat Simeon. At, ſi planè negat Simeon, tam ſextam partem illam quam bona cetera qualiacunque Levi demortui ſolus adit Ruben. Atqui ad hunc modum jus obtinuit in aliis hæredibus ejuſmodi incertis, atque à cohæredum aliis agnitis, ab aliis ignoratis, negatis ab aliis. De hiſce vide Miſnam tit. *Baba Bathra* cap. VIII. & Gemaram Bab. ibid. fol. 134, & 135. præter Maimonidem Halach. *Nechaloth* cap. IV. Quin tametſi filius dubius (ut in ſpecie, ubi neſcitur ſeptimeſtris an novimeſtris, adeoque primi an ſecundi mariti fuerit, quam habes ſupra cap. I. V.) patrum dubiorum neutri ſuccedit; & nihilominus mortuo ſine liberis pariter ſuccedit pater uterque. Quoniam ubi שניהם ספק *uterque dubius eſt hæres*, ſuccedit pariter uterq;. Ita capite V. dicti tituli idem Maimonides.

CAP. XVII.

De Succeſſione Maritali, *ſive unde Vir.*

QUemadmodum matri, quæ ſuæ poteſtatis erat, ſive viduæ, ſuccedebant liberi, ita uxori defunctæ Maritus erat hæres primus,

qui

qui tam ſua quam illius bona in unum patrimonii corpus conſuſa ad hæredes quidem poſtmodum transmittebat. Ita tamen ut uxoris ſive unius ſive plurium filii in Materna bona, ſecundum ea, quæ ſupra capite ſecundo oſtenſa ſunt, ſuccederent. Jarchius ad Gemaram Babylon. fol. 116, b, titul. *Baba Bathra* הבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה *Maritus ſuccedit ut hæres uxori. Et ſi Maritus ſuperſtes non fuerit, adit hæreditatem filius uxoris.* De hac ſucceſſionis ſpecie, Miſna tit. *Baba Bathra*, c. VIII, האיש את אמו והאיש את אשתו נוחלין ולא מנחילין *Vir matri ſuæ, maritus etiam uxori ſuccedunt ut hæredes, ſed ab eis hæreditas invicem non defertur.* Et ibidem, האשה את בנה והאשה את בעלה מנחילין ולא נוחלין *Fœmina ad filium ſuum, uxor ad maritum ſuum hæreditatem transmittit, ſed earum neuter viciſſim capit.* De matre, ratio manifeſta eſt ex eis, quæ de ſucceſſione paterna aperuimus. Et inter conjuges ſucceſſio minimè uti apud Romanos, reciproca, aut tantum ubi nulli relinquerentur liberi, parentes, aut cognati, excluſo fiſco. Sed ut non Liberis Mater, ita nec Marito ſuccedebat omnino uxor. Et in hæreditate uxoria præferebatur etiam ipſis liberis maritus. De hac re etiam Miſna tit. *Maccoth* ſeu de plagis, cap. I, & Talmudici paſſim. Magiſtri autem, quibus ſolenne eſt, literarum metatheſi, & verbis ſeorſim, ac aliter ac tota ſyntaxis pati videatur, intellectis, ea elicere, quæ receptos mores ſeu Majorum Traditiones firment, dupliciter hanc ſucceſſionem Maritalem etiam ex legis ſacræ ſyllabis adſtruunt. Primo, ex illis verbis, Numer. XXVII, 11, נחלתו לשארו, quod *hæreditatem ejus conſanguineo ſuo* in verborum contextu ſupra capite IX, allato recte vertitur. Etenim cum τὸ שאר non modo *conſanguineum* ſed & propinqvum utriusque ſexus, adeoque uxorem, denotare poſſit, literarum poſituris paulo immutatis, dum de maritali ſucceſſione diſputant, fingunt heic, ac ſi ſeorſim ſcriptum fuiſſet נחלת שארו לו *hæreditas ejus, quæ ei propinqua eſt*, (ſive uxoris) *ad eum pertinet*, quod plane ſacrorum verborum anagramma eſt. Secundo, ultima legis ejusdem verba, וירש אתה *& ille ſuccedet in eam*, id eſt, *hæreditatem*, ſive ut Helleniſtæ, *κληρονομῆσαι τὰ αὐτῆς ut hæreditario jure ſubſtantiam ejus poſſideat*, ita ſigillatim capere volunt (ubi de hac ſucceſſionis ſpecie loqvuntur) ac ſi ibi ſignificarent, *& ipſe vir excipiat eam* (uxorem)

(uxorem) *ut hæres.* Nec ſane verba ſeorſim lecta refragantur. Sed hi potius luſus ſunt, qualibus uti amant, cum ea firmare ex ſacro textu ſe torquentes laborant, quæ è majorum Traditionibus atque ſuperinductis, pro re nata, ubi nihil certi à Numine præſcriptum eſt, legibus ad poſteritatem ſunt transmiſſa. De hac re conſulas *Baal Haturim*, Bechai, alios ad Numer. XXVII. Gemaram Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 111. præter adjectos commentarios. Et apud veteres, eſt etiam ſolenne אין מעביר נחלה אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה *Non transfertur* (vocabulo proprie ſumpto) *hæreditas niſi à filia, quippe cui ſuccedit ut hæres & filius & Maritus.* Ita R. Jehuda apud autorem *Peſiktha Zotertha* fol. 60. col. 2. ad illud והעברתם *& transferetis*, &c. Num. XXVII. 8. ita alii. Nempe, ſive ad filium devenerit hæreditas ab ea transmiſſa, ſive ad maritum, à cognatione ſua plane transfertur, nec in illam redire jure ſanguinis poteſt. Quod ex ſupra dictis liquet. Vide ſis Maimonidem Halachâ *Iſhoth*, ſeu de re uxoria, cap. XXII. & Halach. *Nechaloth*: cap. I. ubi ille, האשה אינה יורשת בעלה כלל והבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים והוא קודם לכל בירושתה אעפ״ שהיא אסורה עליו כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואעפ״ שהיא קטנה ואעפ״ שהבעל חרש הוא יורש את אשתו *Uxor Marito ſuo omnino ſuccedit. At Maritus ſuccedit in omnia uxoris Bona ex Scribarum ſancito.* (de ſancitis ejusmodi, vide ſupra cap. II.) *Atque is omnibus aliis præfertur in uxoris hæreditate, tametſi haut legitima fuerit uxor, veluti ſi vidua ducatur à Pontifice Maximo, aut repudiata, aut ea cui, exuto calceo, renuntiatum eſt à Sacerdote vulgari; aut tametſi minor fuerit uxor. Quin licet maritus ſit ſurdus; uxoris hæres eſt.* Adde ſis Gemaram Babylon. ad tit. *Gittin*, ſeu de libellis repudii, fol. 55. In utroque vero Maimonidis loco jam citato, duo obſervantur inprimis monita; Alterum, hanc ſucceſſionis formulam non obtinuiſſe, niſi ubi ipſa uxor ברשות בעלה *in poteſtate viri*, ita ſcilicet ut plane uxor eſſet. Et plurima accedunt, quæ hoc explicant. Sed ad ſponſaliorum & Nuptiarum Tractatum, cui heic locus non eſt, attinent. Alterum eſt, non in alia uxoris bona ſuccedere maritum præter ea, שבאו לרשותה והוחזקה *quæ in uxoris poteſtatem & poſſeſſionem devenerint.* Ut excludantur, quæ poſt ejuſce mortem, ſive profectitia ſive adventitia tantum expectabantur.

H Nonne

Nonne ad hujusmdodi ſucceſsionem attinet illud Syracidis c. XXII. 4? Filia prudens *κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς, baredem relinquet* aut *bareditatem transmittet ad maritum, καὶ ἡ καταισχύνουσα, εἰς λύπην γεννήσαντος, & qua dedecorat* (eum) *dolori eſt Genitori.* Scilicet meretur filia prudens, ut hæreditatem ſeu bona, in quæ ſuccedat maritus, accipiat à genitore, cui dolori eſt & exhæres, ſi maritum dedecorat. Certe ita *κληρονομήσει* uſurpatur de ſucceſsione Liberorum, Proverb. XII. 22. Et vulgata in loco Syracidis, *Filia prudens bareditas viro ſuo.* Vide ſis item Maimonidem Halach. *Semitta Vejubal*, cap. XI. ſub extremũ ubi de ſucceſsione maritali verba faciens, ואם ירש ממנה בית הקברות יחזיר לבני משפחתה משום פגם משפחה ויתנו לו דמיה ומנכין לו דמי קבר אשתו שהרי חייב בקבורתה *Et ſi*, inquit, *ut bares ab ea accipiat Monumentum ſepulcbrale* (locum ſepulturæ ſepoſitum) *reſtituit illud Cognatis familia ejus, ne dedecus familia eveniat; & pretium ejusce ei numerent, deducto ſepulcbri uxoris ſua* (nam ejus ſepeliendæ ſumptus ad eum attinent) *pretio*, quod ad reſtitutionem in Jubilæo attinet.

CAP. XVIII.

Succeſsionis Maritalis *exempla. Et de* diverſarum tribuum hæreditatis, *per mutuas earum nuptias*, confuſionie, *at filiabus ἐπικλήροις, ſeu quibus bareditates obtigiſſent.*

QUin ſucceſsionis Maritalis in ſacris literis exempla notant bina. Alterum in Joſuæ XXIV. 33. alterum 1. Paralip. II. 21. Primo in loco legitur; *Eleazar quoq; filius Aaron mortuus eſt, & ſepelierunt eum in colle Phinees filii ejus, qui datus eſt ei in monte Ephrajim.* Neque Eleazaro, utpote Pontifici, neque Levitis agrorum ſeu collium poſſeſsio erat. Unde igitur Phinees filio ejus in aſsignata tribui Ephraim portione hic collis? Receptior eſt ſententia, שירש מאשתו *quod jure bareditario acceperit* (ſive Eleazar ſive Phinees) *ab uxore* cui ſuperſtes erat. Præter Gemaram Babyl. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 111. & Rabbenu Aſcher ibi. f. 206. c. 3. conſulas Iarchium, Gerſomidem, & D. Kimchium ad extremum Joſuæ. In ſecundo loco habetur, *venit Hezron ad filiam Machir patris Gilead, accepitq; eam cum eſſet filius ſexaginta annorum, & illa peperit ei Segub.*

Segub

Segub autem genuit Iair, qui habuit XXIII *civitates in terra Gilead.* Alii ſane XXIII. has civitates dotem fuiſſe filiæ Machiri; ut Jarch. in Commentario. Alii de hæreditate à matre, quæ ex tribu Manasſis erat (cujus in portione Gilead) transmiſſa intelligunt; ut D. Kimchius ibidem. Vide ſis Numeror. XXXII.40. Deuteron. III.14. Judic. x. 3. Sed ſententia eſt, etiam receptior, hæreditatem halce civitates fuiſſe Jairo uxoriam. Kimchius ibi, רבותינו ז"ל אמרו כי אין זה יאיר הכתוב בתורה אלא זה יאיר בן שגוב לקח אשה בארץ הגלעד ומתה וירשה ומירושת אשתו היו לו אלו עשרים ושלשה שרים *Rabbini noſtri, piæ memoriæ, dicunt, quod hic non eſt Jairus, qui memoratur in Lege* (Num. XXXII. 41.) *Sed hic Jairus Segubi filius accepit uxorem in terra Gilead, cui mortuæ ſucceſſit hæres. Et ex hæreditate uxoria fuere ei hæ* XXIII. *civitates.* Et utrumque exemplum obſervatum habes in *Sepher Siphri*, ad Numeros fol. 23. col. 92. & in citata jam Gemara Babylonia. At igitur Nuptiæ heic à diverſarum tribuum conjugibus contractæ fuere, & à tribu altera ad alteram hæreditates translatæ, quod vetitum eſt Numeror. XXXVI.7. *Non migrabit poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum, quoniam quisque de filiis Iſrael hærebit in hæreditate tribus patrum ſuorum. Et quæcunq; filia hæreditatem aliquam poſſederit in quacunque tribu filiorum Iſrael, debet fieri uxor alicujus, qui eſt de cognatione tribus patris ſui, quo ſcilicet quisq; de filiis Iſrael poſſideat hæreditatem patrum ſuorum. Nec transferri debet hæreditas de tribu una in tribum aliam, ſed quisq; de tribubus filiorum Iſrael adhæreat hæreditati ſuæ.* Pro eo, quod eſt heic *hærebit* & *adhæreat*, Ebraica veritas habet ידבקו *hærebunt*, aut *conjungentur*, quod vertunt Helleniſtæ προσκολληθήσονται *adglutinabuntur, adjungentur.* Et vulgata verſio ibi, *hæreditas permaneat in familias, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, ut à Domino ſeparata ſunt.* De qua vide ſis Paulum Burgenſem ad Numer. XXXVI. Johan. Druſium ad Num. cap. XXXIX, & Petrum Lanſelium in Calumniarum (ut ille vocat) Caſauboni Diſpunctionibus cap. IX. Atqui à Magiſtris ita præceptum hoc explicari ſolet, ut ad ipſum tempus duntaxat, quo promiſſa tellus diviſa eſt, non ad ſequentia ſecula extendatur. Unde frequens ex illis ſcitum, quod lex de hæreditatibus à tribu ad tribum transferendis, לא היה אלא לאותו דור בלבד *non attinebat ad aliud ſeculum præter ipſum in quo lata eſt.* Ita R. Bechai

H 2 ad

ad Numeros fol. 193. col. 3. & fol. 200. col. 2. Iſſachar Ben Nephtali, ad *Midbar Rabba.* fol. 281. b. alii. Et hanc rem alia in Gemara utraque, Hieroſolymit. ad *Baba Bathra* fol. 16. col. 1. & Babylon. ad eund. tit. fol. 111. a. Atque animadvertenda ſunt ad hanc rem commata 7. 17. & 18. capitis, XXI. libri Judicum. Vide etiam Georgium Cedrenum in Annalibus pag. 189. Ita adhæſio illa ſeu tempus adhæſionis hæreditatum ſingulis aſſignatarum, uti & interdictum de mutuis tribuum nuptiis, ad illud duntaxat ſeculum, imo ad ipſum diſtributionis momentum & actum, ne ſcilicet, ante ſtabilitas tribuum ſingularum poſſeſſiones, familiarum adeoque patrimoniorum confuſio aliqua ſub initio fieret, referendum eſt (ſi hiſce fides,) nec ulterius legem illam vim ſortitam eſſe putandum. Et de mutuis invicem tribuum Nuptiis in Commentariis Ebræorum teſtimonia occurrunt alia luculentiſſima. Conſulas inprimis ea de re Miſnam & utranque Gemaram tit. Kidoſchin cap. IV. Sed videſis Euſebium Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. IV. ſub extremum, D. Hieronymum ad Hieremiam lib. 6. cap. 32. Andronicum Conſtantinopolitanum, Dialogo contra Judæos cap. XXXVIII. Lyranum ad Numer. XXXVI. D. Thom. 1. 2. quæſt. 105. art. 2. Ad ſecundum argumentum, Baronium Annal. Eccleſiaſt. apparat. §. 36. Caſaubon. Exercitat. 1. 13. Ludovic. Molinam de Juſtitia & Jure Tract. 11. diſp. 28. concluſ. 3. & ſcriptores de Genealogia Chriſti. Atqui & obſervandum eſt, Helleniſtas Numer. XXVII. 11. verba illa, *dabitis hereditatem ejus conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit* ממשפחתו *de cognatione ejus*, vertere *δώσετε τὴν κληρονομίαν τῷ ἔγγιστα αὐτοῦ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ κληρονομῆσαι τὰ αὐτοῦ, dabitis hereditatem propinquiori ejus conſanguineo ex tribu ejus, ut jure hereditario in bona ejus ſuccedat.* Ac ſi mens legis fuiſſet illius, Conſanguineos ex tribu legitimos duntaxat fieri poſſe hæredes. Unde Licinius Ruffinus in Collatione Legum Romanarum & Judaicarum (ſi is autor ſit; de qua re conſulas V. Cl. Marquardum Freherum in Parergon lib. 1. cap. IX. tit. *de Legitima ſucceſſione*) legem de Hæreditatibus ſacram ad hunc modum citat; *Homo ſi deceſſerit & filios non habuerit, dabitis hereditatem proximo eorum de tribu ejus, & poſſidebit omnia ejus.* Et vide infra ad extremum cap. XXIII. ubi de nuptiis filiarum Zelophchadi, ex Joſepho. Sed *Φυλῆ* ac *tribus* (ſi modo ita *Φυλὴν* in Helleniſtis ibi reddas) non pro tribulibus,

bulibus, qua in duodecim partes diſtinguebantur, ſumendum, ſed arctiori ſenſu, pro cognatis. Nam *tribus*, quæ duodecim erant, per מטה & שבט, quæ etiam per φυλὴν Helleniſtis, denotari ſolet. Ubi vero pro משפחה, ut heic, φυλὴ ſubſtituitur, non *tribum* ea notione, ſed *πατριὰν συγγένειαν*, *familiam Cognationem* ſeu *genus ſanguine proximum*, ut alibi non raro, ſignificat. Aliter ſane nepos ex filia in aliam tribum collocata, avo, ſine liberis defuncto, ſuccedere nequibat. Quod vero de filiabus *ἐπικλήροις* heic habent Viri Magni, id eſt, eis quæ hæreditate beatæ erant, quales Zelophchadi; ac ſi ad ejuſmodi duntaxat filias lex illa Nuptiarum attinuiſſet, uti ſimilis lex olim, apud Athenienſes; id à Magiſtris agnoſci nondum comperio. Quin nec locus ille Epiphanii in hæreſi Antidicomarianitarum (lib. III, hæreſ. 78.) ad hanc rem mihi omnino videtur ſpectare. Verba ibi ſiunt de Nuptiis Joſephi & B. Virginis. Et adjicitur *κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν*, quod vertendum vult Vir quidam ſummus, *quum jura hæreditatis quam poſſidebat, eo ipſam adegiſſent*, ac ſi filiam eam fuiſſe *ἐπίκληρον*, ſeu, cui hæreditas obtigiſſet, ibi innuerat Epiphanius. Certe in illis verbis nihil videre queo, præter præſtitutam à providentia divina, quæ falli nequit, ſortem, qua Joſepho conjuncta eſt. Nec de hæreditatibus aut earum jure locus ullatenus eſt capiendus. Unde & recte ſanè Dionyſius Petavius vertit, *quo illam ſortis neceſſitas adduxerat*. Id quod firmatur verbis ejuſdem patris paulo poſt in eadem hæreſi ſequentibus, *ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίας τοῦτον εἴληφε τὸν κλῆρον τὰ πράγματα*, quod recte etiam Petavius; *ſed, quod Providentiæ ratio poſtulabat, ea rebus eſt ſors atque conditio tributa*. Non magis illic *κλῆρον* quàm *κλῆρος* heic *hæreditatem* ſignificat, unde etiam, primo in loco, *ſortibus cogentibus ipſam ad hoc venire*, ſubſtituit Janus Cornarius. Ipſe etiam in Ancorato Epiphanius, ὁ Ἰωσὴφ, inquit, *γέρων ὢν, καὶ χῆρος καθ' ἀνάγκην τῶν κλήρων βαλλομένων ἐπὶ χήρους καὶ ἀγάμους καθ' ἑκάστην φυλὴν εἰς τὰς ἀπὸ ναοῦ παρθένους*, &c. *ἔλαβε μετὰ κλῆρον τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν*. *Joſeph ſenex exiſtens ac viduus juxta neceſſitatem ſortium conjectarum pro viduis & cælibibus, in tribu unaquaque, in virgines in templo, &c. accepit, juxta ſortem, Sanctam Virginem Mariam.* Ubi manifeſtum eſt *κλῆρον* ad hæreditatis rem neutiquam omnino attinere. Sed quid interea eſt illud Raphaëlis

Angeli ad Tobiam cap. VI, ubi monet de Sara unica Raguelis filia & hærede, & de futuris Tobiæ cum ea nuptiis, eo quod contribules fuere? (juxta id quod Tobiæ pater antea cap. IV, 12, in mandatis dederat) διότι ἐπίςαμαι, Ραγουὴλ ὅτι οὐ μὴ δώῃ αὐτὴν ἀνδρὶ ἑτέρῳ κατὰ τὸν νόμον Μωυσῆ, ἢ ὀφειλήσει θάνατον, ὅτι τὴν κληρονομίαν σοὶ καθήκει λαβεῖν ἢ πάντα ἄνθρωπον, *quoniam ſcio Raguelem eam viro alii minime deſponſurum, juxta Legem Moſis, aut reum ſane fore mortis, quia ad te attinet hæreditatem accipere potius, quam ad alium quemcunque.* Item illud paulo ante? λαλήσω περὶ αὐτῆς τοῦ δοθῆναι σοὶ αὐτὴν εἰς γυναῖκα, ὅτι σοὶ ἐπιβάλλει ἡ κληρονομία αὐτῆς, καὶ σὺ μόνος εἶ ἐκ γένους αὐτῆς: *loquar de ea, ut tibi in uxorem detur, quoniam ad te attinet hæreditas ejus, & tu ſolus es ex ejus genere.* Atque hæc ſub Nebuchadnezaris ævo collocantur. Ideo etiam interdictum de mutuis tribuum nuptiis tunc in uſu obtinuit. Nec quin obtinere debuiſſet, dubitare ſolent patres Chriſtiani. At quomodo Tobias ſolus ex Saræ genere, qui patruos habuit, præter Achiacharum & Naſ bam patrueles, ut habetur cap. XI, 17. & 18? Quanam ratione hæreditas Saræ ad illum ante alios attinuit? Et ubinam morte plectendus, qui in legem illam de nuptiis filiarum commiſerit? Vulgatæ hæc fere deſunt. In eorum loco legimus; *Eſt hic Raguel nomine vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram. Sed neque maſculum neque fœminam ullam habet aliam. Tibi debetur omnis ſubſtantia ejus. Et oportet eam te accipere in conjugem. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.* Atque hæc moribus Ebræorum ſatis ſunt conſona; ſic tamen, ut illud, *Tibi debetur omnis ſubſtantia ejus, & oportet eam te accipere in uxorem*, hoc tantum innuat, ita demum deberi ſubſtantiam, ſi eam, utpote hæredem patris unicam, accipiat in uxorem. Binæ ſunt item Tobit Editiones Ebraicæ; Pauli Fagii altera, altera Oſwaldi Schreckenfuchſiii; ſatis invicem, uti & Græca & Latina, diverſæ. In ea quæ Fagii eſt, אם תרצה inquit, hoc loco Raphal Tobiæ, נדבר לאביה ויתננה לך לאשה כי לך היא ראויה ולך משפט הגאולה ואתה והיא יחידה *Si volueris, loquemur cum patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem. Tibi enim idonea eſt, & tibi eſt jus propinquitatis* (*ſive* redemptionis.) *Et tu unicus es* filius, *ut illa unica* filia. Et paulo poſt, כי רעואל אבי הנערה נשבע שלא יתננה לאיש זר אשר לא ממשפחתו כתורה

כתורת משה שיתן לו ע׳ נחלתו וכל אשר לו *Nam Raguel pater puellæ juravit, ſe non daturum eam viro alieno, qui non ſit de familia ſua, juxta legem Moſis, quam dedit ei de hæreditate ſua & de omnibus quæ posſidet.* Schreckenfuchſii Codex ad eundem fere ſenſum, ſed breviuſcule. At nec juramenti Raguelis, nec juris propinquitatis ſeu redemptionis meminit. Certe משפט הגאולה ſeu *jus propinquitatis* ſive *redemptionis* ad legem illam Levitico xxv, 25, de hæreditatibus, quæ venduntur, à Conſanguineo redimendis, proprie attinet; de qua, ſupra capit. xv. Atque in hiſce plane hæremus. Nec opem afferunt interpretes aut Theologi, qui de libri hujus loco in Scripturis Canonicis diſputant.

CAP. XIX.

Diſtinctio quadruplex & Regulæ, *quibus Magiſtri* totam ferme ſucceſſionis materiem, *quæ ex jure* ſanguinis *ſeu* Maritali *pendet, complectuntur.*

HIſce ita expoſitis, facilius intelligitur diſtinctio illa quadruplex, atque Regulæ ſeu Axiomata ſive Fundamenta, quibus univerſam fere rei hæreditariæ materiem breviuſcule comprehendunt Magiſtri. Diſtinctio habetur in Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. VIII.

יש נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין ולא
נוחלין ולא מנחילין אילו נוחלין ומנחילין. האב את הבנים
והבנים את האב והאחין מן האב נוחלין ומנחילין האיש את אמו
והאיש את אשתו ובני אחיות נוחלין ולא מנחילין האשה את
בניה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין
והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין

Sunt, qui ſuccedunt ut hæredes, à quibus hæreditas invicem defertur. Sunt, qui ſuccedunt, à quibus hæreditas invicem non defertur. Sunt, à quibus hæreditas defertur, ſed non invicem ſuccedunt. Et ſunt demum, qui nec ſuccedunt, nec hæreditatem invicem transmittunt. Qui ſuccedunt ut hæredes, à quibus etiam hæreditas invicem defertur, hi ſunt. Pater liberis, liberi patri, & fratres ex patre ſuccedunt ut hæredes, atque ab eis hæreditas viciſſim defertur. Vir Matri ſuæ, Maritus item uxori, & ſororum liberi ſuccedunt (veluti fratri) *ut hæredes ejus. Sed ab eis hæreditas invicem non defertur.*

tur. Fæmina autem ad filium ſuum, uxor ad maritum, & fratres matris [quando ipſis mortuis ſine poſteris, hæreditas per eorum patrem, hæredem proximum, qui in vivis eſſe deſiit, ad matrem uti patris eorum hæredem, adeoque ad ejusce liberos devenit) *hæreditatem transmittunt, ſed non invicem* (non avunculi nepotibus ſuis; quibus ſine poſteris defunctis; ipſorum pater atque ita alia familia hæres) *ſuccedunt. Fratres demum ex matre, ſeu uterini, nec ſuccedunt, nec hæreditatem invicem transmittunt.* Regulæ ſeu Axiomata ſive Fundamenta, quæ diximus, obſervantur à Moſe Maimonide in exegeſi Miſnarum, ad citatum titulum & caput. Tria docet ille fundamenta ſive שלשה עקרים, uti vocat ipſe, quod idem ſonat, quibus tota ſucceſſionum inter Conſanguineos materies ſubnititur. Primum eſt; כשימות אדם בניו קודמין לנחלתו ואם אין בנים תשוב הירושה לאב. *Ubi quis defunctus fuerit, liberi eius in ſucceſſione hæreditaria præferuntur. Quod ſi defuerint ei liberi, devolvitur hæreditas ad Patrem.* Secundum; כל הזוכה בירושה אם הוא בחיים יירש את עצמו ואם מת בעלה ירושתו ליורשיו לחשוב כאלו זה הזוכה בירושה הוא אותו שנפטר. *Omnis legitimus hæres, ſi in vivis ſit, ſuccedit ipſe; ſi mortuus, ita ſit hæreditas hæredum illius, ut ipſe æſtimetur ac ſi defuncti, de cujus bonis habetur quæſtio, perſonam indueret.* Tertium eſt; הזכרים קודמין לנקבות כשקרובתם אצל המת שוה *Maſculi præferuntur fœminis, ubi pari à defuncto gradu diſtant.* Veluti filii filiabus, ſororibus fratres. Nam alias fere huic fundamento derogat, & ſimul explicat ſecundum. Et adjicit ille Moſes de hiſce; ואלו הן השלשה עקרים הם יסוד הענין לידע מי יירש ומי לא יירש, *Atque ex hiſce tribus fundamentis pendet tota diſquiſitio, utrum quis jure hæreditario ſuccedat necne.*

CAP. XX.

Succeſſionis in Servos & Ancillas *Jus ſingulare.*

JUra, quæ diximus, ſucceſſionis tam in Perſonis, quæ ſervi eſſent ex Gentilibus in ſervitutem redacti, quam in Rebus pariter obtinebant. Etſi fœminas ſive hæredes ſive alias, Ancillas tantum, non ſervos, ſive Gentilibus ſi ex Ebræis, poſſidere, honeſtatis cauſa, malebant, Qua de re Maimonides halacha Abdim cap. 1. & IX. At vero

Digitized by Google

ro ſervi Ebræi tantum ad filios defuncti, non ad filias, fratres alioſve hæredes transmittebantur. Maimonides halach. jam citata cap. 11. ארון שמת אם הניח בן זכר הרי. העבד עובד הבן עד סוף השש או עד סוף השנים שמכר עצמו להן או עד שיפגע בו היובל או עד שיפגע פדיונו ויתן השאר אבל אם לא הניח בן זכר הרי זה יוצא לחירות ואינו עובד לא את הבת ולא את האח ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין *ubi mortuus fuerit dominus, & reliquerit prolem maſculam, ei ſerviet ſervus* (Ebræus) *uſq; in finem ſexennii, aut annorum in quos vendidit ſeipſum, aut uſq; ad tempus Jubilæi, aut uſq; dum ex lege ſe redemerit. Ceterum ſi non reliquerit prolem maſculam, ſervus ejusmodi pro manumiſſo habendus. Neq; enim ſerviet filiæ aut fratri, nedum hæredibus aliis quibuscunque.* Deſumitur ex Gemara Babylonia ad tit. Kidoſchin cap. 1. fol. 17. b. ubi legitur etiam de Ancillis jus ſucceſsionis ſingulare, ת"ר ועבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת *Traditio eſt Rabbinorum, ſervum Ebræum ſervitutem debere quidem filio, non filiæ, Ancillam vero Ebræam neq; filio neq; filiæ.* Idipſum habetur in Gemara Hieroſolymitana ad tit. Kidoſchin cap. 1. halach. 2. f. 59. col. 3. ubi etiam adjicitur, quorundam ſententiam fuiſſe, neutrius generis hæredem, ſive in ſervos, ſive in ancillas Ebræas ſuccedere debuiſſe. Leges ſacræ, quæ huc potiſsimum ſpectant, habentur Exod. xxi. & Deuteronom. xv. 12. Verba poſteriori in loco ſunt, ועבדך לך *& ſerviet tibi* ſexennio. Quæ interpretantur per ולא ליורש *Tibi, non vero hæredi.* Atque interea ipſo Tui nomine filium ſatis comprehendi volunt, quia is ita ſuccedit תחת אביו *vice* ſeu *loco patris*, ut veluti pro eodem ſeu ejuſce parte fuerit ſumendus. Ut fere liberos ante emancipationem τοῦ πατρὸς μέρος in Ethicis dixit Ariſtoteles. Unde item ajunt τὸ לך ſeu *tibi* adjici לרבות את הבן להוציא את האח, *ut includeretur filius, frater vero exciperetur*, uti & hæredum ceteri. Ita in Gemaræ Babyloniæ loco citato.

CAP. XXI.

De Succeſsionis à cognatione ſpeciebus, *atq;* Regularum, *quas diximus, ſeu* Axiomatum uſu ἐν τῇ κληρουχίᾳ *ſeu in* hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione.

Digitized by Google

OMnes ferè dictæ ſucceſſiones ſpecies à ſanguine pendent, & Regularum illarum ſeu Axiomatum uſus cernitur in hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione, quæ autoribus ex juſſu Numinis, Moſe, Eleazare Pontifice, Joſua, Synedrio Magno, ac ſingularum tribuum principibus, facta eſt. Excluſis ab expectata hæreditate & morte ſublatis, ex ſententia ſanctiſſimi Numinis, cunctis, qui ex Ægypto exierant & vigeſimum ætatis annum compleverant, præter Joſuam & Calebum, (de ea re hiſtoria eſt Numeror. xiv. & xxi. & Deuteron. xxxix. 1.) novatur in planitie Moabitica capitum recenſio, omnium ſcilicet Maſculorum, qui ejuſdem ætatis. Summa jam erat ſexcenties mille præter mille ſeptingentos ac triginta; prætermiſſa tribu Levitica, cujus locum ita ſupplebat Joſephi tribus in binas, Manaſſis & Ephraim, diviſa, uti etiam ſine illa ceteræ rectè ſatis duodecim appellarentur. De hiſce Numer. xxvi. 51. *Iſtis dividetur terra in hæreditatem* (כמספר שמות) *juxta numerum Nominum. Majori augebis hæreditatem ſuam, & Minori minorem dabis portionem. Unicuiq; dabitur hæreditas juxta Numerum ſuum. Sorte tamen dividetur terra, & ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum,* id eſt, לשמות מטות אבותם) *hæreditatem accipient. Sortis Judicio dividetur hæreditas illius inter multos & paucos.* Diſtributio poſtmodum facta eſt eis, qui recenſiti ſunt למשפחותם ſive *juxta cognationes ſuas*, quod idem eſt heic, quod *ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum.* Vide ſis Joſuæ xiii. & ſequentia. Minores, qui vigeſimum non compleverant annum. Quando ipſa recenſio fiebat, participes diſtributionis hujus non omnino fuiſſe, ajunt, tametſi eandem attigiſſent ætatem ante diſtributionem factam; cujus generis multos fuiſſe palam eſt. Sed minoribus illis poſtea, uti majorum hæredibus, poſſeſſiones pro cognationum ſuarum jure obveniebant. Quod ipſum dicendum de fœminis, quibus in Recenſione illa pars non erat. Neque Zelophchadi filiæ, ut recenſionis illius pars aliqua, ſed ob indutam defuncti patris perſonam, ſucceſſere; de quibus fuſius infra. Diſtributio vero aut Tribuum erat, ſeu Corporum hæreditatum duodecim, quibus ſingulæ tribus ditabantur, aut ſingularum portionum, quæ tribuum ſingularum aſſignarentur familiis ac capitibus. De prioris generis diſtributione, ejuſce formula, & ſortibus cum Oraculo Urim & Thummim in eadem adhibitis, præter ea, quæ à

Moſe

Digitized by Google

Moſe & Joſua enarrantur, compluria habes in Joſepho Archæolog. v. cap. 1. Gemara Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. fol. 122. & in Magiſtris ad Num. xxvi. & ad Joſuam, ut Chriſtianorum commentarios prætermittam, in quibus potisſimum conſulas, ad Joſuam Nicolaum Serrarium, & Joannem Druſium ad difficiliora loca Numer. cap. cxxiii. In portionibus autem tribuum aſsignandis, ratio habebatur non ſolum perſonarum numeri, ſed & locorum feracitatis, præter æſtimationem eam, quæ tantummodo menſura dignoſci poteſt. Unde pauciora jugera pro ratione capitum in agro Hieroſolymitano, ſolo uberrimo, veluti Benjaminiticæ tribui, quam ubi minus ferax erat tellus, aſsignabantur, de qua re vide loco citato Joſephum, ubi fuiſſe ait τιμητοὺς μᾶλλον ἢ μετρητοὺς τοὺς κλήρους *ſortitionem factam à pretio magis, quam à menſura.* Et peculiais erat de Finibus Tribuum regundis, adeoque de jure illo, quo ſua cuique tribui hæreditas deciſione finali addicenda erat, cognitio ampliſsimi Senatus ſive Conſeſſus Magni LXXI. virorum, idque in prima Telluris diſtributione, quod à Rabbi Eleazare animadvertitur ad illud Miſnæ tit. *Sanhedrin* c. 1. אין דנין את השבט אלא בבית דין של עא *non ferunt ſententiam de Tribu alibi, quam in Conſeſſu Magno* LXXI. *virorum.* Locus eſt in Gemara Babylonia ad dictum tit. fol. 16. a. Id vero in libris de illo Conſeſſu, fuſius explicamus. Quod ad perſonarum ſeu Capitum uniuscujusque tribus numerum, atque diſtributionem ejus factam attinet; Cum ex divino præcepto univerſis illis 601730. in Numer. XXVI. recenſitis, diſtribuenda eſſet tellus *juxta numerum nominum* eorum, ita tamen, *ut ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum* hæreditatem cernerent, & præterea *inter multos & paucos* diviſio *fieret, & majori* (numero) augeretur hæreditas, minueretur *minori*; hæc ita interpretantur Magiſtri, ut ſingulis cujusque tribus capitibus ex jam dicto numero (ratione itidem feracitatis terræ ac ſterilitatis habita) æquales portiones primo, poſt tribuum ipſarum portionum aſſignationes, diſtribuerentur, ac ſi in capita ſucceſſum fuiſſet, ſeu ſecundum numerum nominum ſuorum; dein vero ut ſtatim unaquæque familia ad parentes, qui ex Ægypto exiere, ſed decreto divino ſublati ſunt, retroſpiceret, & ad eorum nomina, ac ſi in vivis fuiſſent, hæreditatem ſeu poſſesſionem ſuam ſurſum ferret, atque ita dein referret deorſum, ut poſſesſio, quæ primo fuerat in Capita

OMnes ferè dictæ ſucceſsiones ſpecies à ſanguine pendent, & Regularum illarum ſeu Axiomatum uſus cernitur in hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione, quæ autoribus ex juſſu Numinis, Moſe, Eleazare Pontifice, Joſua, Synedrio Magno, ac ſingularum tribuum principibus, facta eſt. Excluſis ab expectata hæreditate & morte ſublatis, ex ſententia ſanctiſsimi Numinis, cunctis, qui ex Ægypto exierant & vigeſimum ætatis annum compleverant, præter Joſuam & Calebum, (de ea re hiſtoria eſt Numeror. XIV. & XXI. & Deuteron. XXXIX. I.) novatur in planitie Moabitica capitum recenſio, omnium ſcilicet Maſculorum, qui ejuſdem ætatis. Summa jam erat ſexcenties mille præter mille ſeptingentos ac triginta; prætermiſſa tribu Levitica, cujus locum ita ſupplebat Joſephi tribus in binas, Manaſſis & Ephraim, diviſa, uti etiam ſine illa ceteræ recte ſatis duodecim appellarentur. De hiſce Numer. XXVI. 51. *Iſtis dividetur terra in hæreditatem* (כמספר שמות) *juxta numerum Nominum. Majori augebis hæreditatem ſuam, & Minori minorem dabis portionem. Unicuiq; dabitur hæreditas juxta Numerum ſuum. Sorte tamen dividetur terra, & ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum,* id eſt, לשמות מטות אבותם) *hæreditatem accipient. Sortis Judicio dividetur hæreditas illius inter multos & paucos.* Diſtributio poſtmodum facta eſt eis, qui recenſiti ſunt למשפחותם ſive *juxta cognationes ſuas*, quod idem eſt heic, quod *ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum.* Vide ſis Joſuæ XIII. & ſequentia. Minores, qui vigeſimum non compleverant annum. Quando ipſa recenſio fiebat, participes diſtributionis hujus non omnino fuiſſe, ajunt, tametſi eandem attigiſſent ætatem ante diſtributionem factam; cujus generis multos fuiſſe palam eſt. Sed minoribus illis poſtea, uti majorum hæredibus, poſſeſsiones pro cognationum ſuarum jure obveniebant. Quod ipſum dicendum de fœminis, quibus in Recenſione illa pars non erat. Neque Zelophchadi filiæ, ut recenſionis illius pars aliqua, ſed ob indutam defuncti patris perſonam, ſucceſſere; de quibus fuſius infra. Diſtributio vero aut Tribuum erat, ſeu Corporum hæreditatum duodecim, quibus ſingulæ tribus ditabantur, aut ſingularum portionum, quæ tribuum ſingularum aſsignarentur familiis ac capitibus. De prioris generis diſtributione, ejuſce formula, & ſortibus cum Oraculo Urim & Thummim in eadem adhibitis, præter ea, quæ à Moſe

Moſe & Joſua enarrantur, compluria habes in Joſepho Archæolog. v. cap. I. Gemara Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. fol. 122. & in Magiſtris ad Num. xxvi. & ad Joſuam, ut Chriſtianorum commentarios prætermittam, in quibus potiſſimum conſulas, ad Joſuam Nicolaum Serrarium, & Joannem Druſium ad difficiliora loca Numer. cap. cxxiii. In portionibus autem tribuum aſſignandis, ratio habebatur non ſolum perſonarum numeri, ſed & locorum feracitatis, præter æſtimationem eam, quæ tantummodo menſura dignoſci poteſt. Unde pauciora jugera pro ratione capitum in agro Hieroſolymitano, ſolo uberrimo, veluti Benjaminiticæ tribui, quam ubi minus ferax erat tellus, aſſignabantur, de qua re vide loco citato Joſephum, ubi fuiſſe ait τιμητὰς μᾶλλον ἢ μετρητὰς τὰς κλήρους *ſortitionem factam à pretio magis, quam à menſura.* Et peculiais erat de Finibus Tribuum regundis, adeoque de jure illo, quo ſua cuique tribui hæreditas deciſione finali addicenda erat, cognitio ampliſſimi Senatus ſive Conſeſſus Magni LXXI. virorum, idque in prima Telluris diſtributione, quod à Rabbi Eleazare animadvertitur ad illud Miſnæ tit. *Sanbedrin* c. I. אין דנין את השבט אלא בבית דין של עא *non ferunt ſententiam de Tribu alibi, quam in Conſeſſu Magno* LXXI. *virorum.* Locus eſt in Gemara Babylonia ad dictum tit. fol. 16. a. Id vero in libris de illo Conſeſſu, fuſius explicamus. Quod ad perſonarum ſeu Capitum uniuscujusque tribus numerum, atque diſtributionem ejus factam attinet; Cum ex divino præcepto univerſis illis 601730. in Numer. XXVI. recenſitis, diſtribuenda eſſet tellus *juxta numerum nominum* eorum, ita tamen, *ut ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum* hæreditatem cernerent, & præterea *inter multos & paucos* diviſio *fieret*, & *majori* (numero) augeretur hæreditas, minueretur *minori*; hæc ita interpretantur Magiſtri, ut ſingulis cujusque tribus capitibus ex jam dicto numero (ratione itidem feracitatis terræ ac ſterilitatis habita) æquales portiones primo, poſt tribuum ipſarum portionum aſſignationes, diſtribuerentur, ac ſi in capita ſucceſſum fuiſſet, ſeu ſecundum numerum nominum ſuorum; dein vero ut ſtatim unaquæque familia ad parentes, qui ex Ægypto exiere, ſed decreto divino ſublati ſunt, retroſpiceret, & ad eorum nomina, ac ſi in vivis fuiſſent, hæreditatem ſeu poſſeſſionem ſuam ſurſum ferret, atque ita dein referret deorſum, ut poſſeſſio, quæ primo fuerat in Capita

pita pro varia ratione cognationis, denuo in ſucceſſionem ſive in Capita, ſive in Stirpes mutaretur, id eſt, ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum ſeu למשפחותם *ſecundum eorum cognationes*, novatione, juxta ea, quæ de ſucceſſionibus ſupra oſtenſa ſunt, diſponeretur; obſervata etiam primogeniti prærogativa, ſive in eis fuerit, quibus jam dividebatur terra, ſive in eis, per quorum nomina ſucceſſio derivanda erat. Nam Tametſi receptiſſima fuerit in hæreditariis ſortibus diſponendis ſententia, hanc primogenito neutiquam competere in bonis, à patre momento mortis non poſſeſſis (quod ſupra oſtenſum eſt.) Unde etiam fuere, qui prærogativam illam locum inter hoſce tantummodo volunt habuiſſe in bonis mobilibus, quæ מטלטלין vocant, ac in itinere per deſerta doſſidebant defuncti, non in agris ſeu bonis immobilibus, קרקעות Magiſtris dictis, (uti Samuel. cujus mentio in Gemara Babylonia ad *tit. Baba Bathra* fol. 119. a.) attamen hujus facti ſpeciei jus adeo cenſitum eſt ſingulare, ut etiam, quæ nondum ſive circumambulando ſive veſtigia imprimendo, ſeu utendo fruendo, poſſederant majores, ea ex promiſſione divina ita pro poſſeſſis ab ipſo ex Ægypto exitu uſque ad ingreſſum in Cananæam ejusdemque diſtributionem haberentur, ut eodem modo ea dividi oportere poſteris לבאי הארץ *Terram ingreſſis*, (qui primi revera poſſeſſores,) quo dividenda fuiſſent, ſi à מיוצאי מצרים ſeu à *majoribus ex Ægypto egreſſis*, juxta quorum nomina & cognationes, diviſione facta, poſteri ſuccedebant, ipſiſſima agrorum ſeu portionum poſſeſſio fuiſſet ad hoſce ſerie perpetua transmiſſa, Unde illud in utraque Gemara, ad ſæpe citatum caput VIII. tit. *Baba Bathra*, atque aliis in Magiſtris legitur, אי מוחזקת היתה *Terra Iſraelis poſſeſſa* ſeu *poſſeſſio* (etiam ante ingreſſum) *erat*, Quin & illud non ſemel advertunt, aliis in cauſis omnibus, vivos ut hæredes ſuccedere mortuis, וכאן מתים ירשין החיים *ſed heic mortuos ut hæredes ſucceſſiſſe vivis*. Ita Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra* fol. 117, a. alibi ſæpius. Senſus eſt, ut à mortuis hæreditates aliæ ad vivos transmitti ſolent, ita heic primum à vivis, ſcilicet poſteris, qui terram primo occuparunt, ad mortuorum majorum nomina retro ferebantur, & ficto hoſce ſuperſtites terram poſſediſſe & dein obiiſſe, diſtributio hæredita-

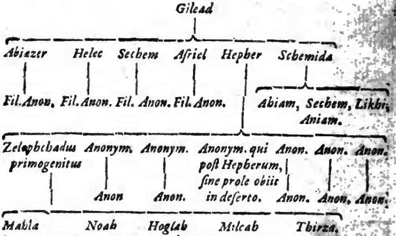
reditaria (veluti poſſeſſionum à majoribus acceptarum) fiebat inter poſteros, ſive in capita ſive in ſtirpes, uti cognationis ratio exigebat. Atque ita intelligunt univerſas ſortitiones ſive ſub Moſe, ſive ſub Joſua factas. Atque hinc ritè capiendum illud in *Seder Olam Rabba* c. IX. ועומדים בערבות מואב החזירו הבנים לבהות וחזרו האבות והורישו לבנים *Et qui manebant in campeſtribus Moab, referebant filios ad patres, & vicem rependentes patres hæreditatem ad filios tranſmittebant.* Et vide Salomonem Jarchium ad Numer. XXVI.

CAP. XXII.

Exemplum Succeſſionis Hæreditariæ in eis, qui primo Terram promiſſam occupabant.

EXemplo res fiet manifeſtior. In Joſuæ XVII, altera pars tribus Manaſſis, cui cis Jordanem aſſignata eſt portio, habuit decem חבלים *funiculos* ſeu *agrorum limitatorum partes*. Verba ſunt; *Et ceciderunt funiculi Manaſſi decem, præter terram Gilead & Baſan, quæ eſt trans Jordanem.* Funiculi ſeu ſortes hæ decem (ſic Magiſtri) ita numerabantur, ut moneremur de ſortibus ſeu partibus, ſed non æqualibus, quæ poſteris Manaſſis ibi memoratis, jure ſingulari, ſecundum cognationes ſuas, ſunt tributæ. Filii Gileadis, Manaſſis nepotes, recenſentur ibi ſex. Ejuſce familiæ ceteri in altera parte hujus tribus trans Jordanem ſortes acceperant. Filiorum ſex nomina ſunt, Abiæzer, Helec, Aſriel, Sechem, Hepher, Schemida, qui ex Egreſſis ex Ægypto. Hiſce cunctis, præter Hepherum, hæredes erant maſculi omnes, adeo ut nullum eſſet jus ſingulare, nulla fere difficultas in portionibus eorum deſignandis. At Hepheri primogenitus filius Zelophchadus filios non reliquit, ſed quinque filias juxta ſtemma ſubjectum, quod ex Numer. XXVI, Joſuæ XVII, & I Paralip. VII, 14. depromptum. In locis jam dictis, Anonymorum filiorum ſatis eſt teſtimonii, tametſi de numero neutiquam conſtet. Sed Hepheri Anonymorum numerum ita, exempli gratia, terminamus, & ex eis unum in deſerto ſine prole obiiſſe adjicimus, ut mens Magiſtrorum, in partibus Zelophchadi filiabus aſſignandis, clarius aperiatur infra.

Digitized by Google

Jam cum numerus eorum, qui in planitie Moabitica (Numer. xxvi.) recenſentur, è Manaſſis tribu, ſit 52700, quorum pars altera hæreditatem trans Jordanem acceperat, ita ut viginti ſex millibus aut circiter ſortes cis Jordanem, ſeu in citato Joſuæ loco, eſſent aſſignandæ, nec tamen plura habeantur in ſacris literis poſterorum nomina, quam quæ ob oculos ponuntur; in quibus Aſriel, Hepher ac Shemida, primas, poſteritatis numeroſæ gratia, tenuere, unde, ex ſex Gileadis filiis, Aſriel & Shemida tantum cum Zelophchado ſecundo (id eſt Hephero, ex illuſtrioribus hiſce ſecundo; filii promogeniti nomine, pro Patris, in familiæ deſignatione, uſurpato) in Paralipomenis memorantur, diſtributionis ratio ita inſtituta eſt, ut viginti hiſce ſex millibus partes ex divino præcepto, idque in capita, primo tribuerentur; ita nihilominus, ut non modo ſtatim, ſecundum cognationes & nomina majorum, eas novata (ad formulam capite ſuperiori indicatam) aſſignatione poſſiderent, ſed etiam ut Zelophchadi filiabus, adjecta, earum nomine, primæ diſtributionis Legi exceptione ſingulari, (nam ceteris omnibus hæredes erant maſculi) partes ex jure paterno aſſignarentur, ut videre eſt Num. xxvii, & xxxvi, & Joſuæ xvii. Verbi cauſa, ut rem certo ac minori maſculorum duntaxat numero, ſed eo plerunque ficto, explicemus, & de ſingulari filiarum Zelophchadi jure ſeorſim moneamus; Quatuor ſunt heic filii Shemidæ. Detur Hephero

phero fuiſſe tres tantum. Ceterorum ſingulis binis; & Aſrielis primogenito itidem tres. Nempe finge hanc figuram pro tota tribu;

Octodecim habes heic ex eis, qui in Terram promiſſam ſunt ingreſſi, ſeu qui recenſiti in planitie Moabitica. Sex vero Patres Cognationum, quos בית אבות appellant. Neque ultra heic aſcendendum, ſive exempli gratia, ſive quia hiſce ſuperiores in trans-Jordana regione partes acceperant. Et non modo filios egreſſorum in Ægypto, ſed & ex filiis nepotes fuiſſe in recenſione illa Moabitica, qui vigeſimum annum tunc compleverant, fert ſatis intervallum temporis, quod decretum divinum, quo ſublati ſunt egreſſi ex Ægypto omnes ejuſdem ætatis,& recenſionem illam intervenit. Nam Anni ſunt xxxvi, aut circiter. Igitur primo ingreſſu, juxta numerum qui ingreſſus eſt, aſſignabantur partes xviii. æquales. Detur eas ſimul fuiſſe xxxvi. jugerum, quæ in capita primo, ita ut cuilibet bina jugera cederent, poſſeſſa, ad hunc modum aut mox variabantur aut firmabantur. Pingatur ſex patres cognationum, qui ex egreſſis ex Ægypto, in vivis tunc fuiſſe. Ad eorum quemlibet ita ſex jugera attinuiſſent. Nam ita fictio erat, ac ſi totum ipſi poſſediſſent, ac ad hæredes jam tranſmiſiſſent. Itaque ſingulis filiorum paribus Abiæzeris, Heleci, & Sechemi, ut patrum hæredibus, ſex jugera aſſignanda, ita tamen, ut primogenito cuique quatuor Jugera pro duplici ſorte, ac ceteris ſingulis bina tribuerentur. Hepheri autem primogenitus tria ſic cepiſſet Jugera, & ceterorum uterque ſeſquijugerum. Uti Schemidæ primogenitus bina Jugera & duas quintas partes Jugeri, & quilibet ceterorum unicum

Jugerum

Jugerum & quintam partem Jugeris unici. At vero de ſex illis jugeribus, quæ ad Aſrilem cognationis heic patrem retro ferenda erant, ita erat ſtatuendum, ut tametſi tres Gerſomi filii partes ſuas cum patre patruoque in prima aſſignatione haberent, nunc tamen, ante Gerſomi mortem, nihil omnino poſſiderent. Nam deducta ab Aſriele hæreditas, ad nepotes ex filio ſuperſtite transmitti nequibat. Adeo ut Gerſom & Simeon non aliter Jugera caperent ac filii Abiæzeris, Heleki aut Sechemi. Atque ut nepotes, qui partes heic faciebant, primo patris interventu, excluſi ſunt uſque ad ejus mortem, ab hæreditate; ita, ni fallor, fratres, ac filii, qui vigeſimum annum non compleverant in planitie Moabitica, licet partes in diſtributione prima non facerent, tamen in deductione hæreditaria, qua æque majoribus hæredes fuere, cum eis qui recenſionis Moabiticæ pars erant, ſucceſſere. Sed de hac Minorum hujusmodi ſucceſſione non memini apud Magiſtros quid expreſſe traditum. At rationes eorum in ceteris eam exigere videntur. Et quod in hac cognationis compendio factum fuiſſe finximus, idem eſt, quod Magiſtri volunt in ſucceſſione illa hæreditaria poſteritatis diffuſiſſimæ.

CAP. XXIII.

De Zelophchadi filiarum portionibus *Hæreditariis &* Decem dimidiæ Tribus Manaſſis, *cis Jordanem*, funiculis *ſeu ſortibus*.

JAm vero, etſi poſteros ſex hiſce patribus cognationum (exceptis Schemidæ filiis) in exemplum finximus; ipſe tamen Patrum numerus ſenarius verus in hac altera parte Manaſſis tribus eſt, nec amplior fuiſſet, niſi in Hepheri poſteris primo ſtemmate ſuperius deſignatis, ſingularia aliquot ita eveniſſent, ut plures eſſent patres cognationum, ſeu plures ex egreſſis ex Ægypto, unde & alia diſtributionis ratio, aliæ partes, atque alius demum, id eſt, denarius, funiculorum numerus ſecus eſt. Ad ſex autem illos patres, ſex funiculos eorum decem, qui in Joſua XVII, 5. memorantur, ſpectaſſe volunt. Jarchius ibi ad illud *& cecidere, Manasſi decem funiculi,* ששה לששה בתי אבות המנויים למעלה *Sex, ſex illis patribus cognationum qui ſupra* (ibi) *numerantur*. Ceteræ quatuor ad Zeloph-

Zelophchadi filias attinebant. Idem ibidem, ad veterũ ſemper placita; וארבע לבנות צלפחד לא שתהא כל אחת בית אב לעצמה אלא שנטלו ארבעה חלקים *Et quatuor* (funiculi) *filiabus Zelophchadi; non, quod aliqua harum ex ſe eſſet* (uti)*pater cognationis, ſed quoniam ipſa ceperunt partes ſeu ſortes quatuor.* Quod ex Gemara Babylonia, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 118. b, ſumtum, ut rite explicetur, rejecta diſtributionis & capitum numeri, quam in exemplum finximus, formula, alia juxta ſtemma primum ob oculos ſupra poſitum, ex Magiſtrorum ſententia, eaque ſatis ad hanc rem vera, eſt adhibenda. Scilicet non ſolum ſex illos, quos diximus, ſed etiam Zelophchadum ipſum & fratrem Anonymum (qui mortuus in deſerto ſine prole) ex egreſſis ex Ægypto fuiſſe volunt, adeoque heic octo patres cognationem haberi, & juxta ſingulorum cognationes hæreditates diſtribuendas. Unde ſequitur revera partium octo fuiſſe patrimonium hujuſce dimidiæ tribus, ſi patres tantum cognationis ſpectes, ita ut à quolibet patre, exeunte ſcilicet ex Ægypto, quatuor Jugera præter dimidium tranſmittenda eſſent, ſi Aſſem, exempli gratia, xxxvi Jugerum retineas. Vocantur autem decem. Nam inſtituta diſceptatione de diſtribuenda ſingulis maſculis, ſive avita, ſive paterna, ſive alius generis hæreditate, dubium non erat cuipiam, quia poſteri ſex priorum patrum ſucceſſuri eſſent juxta cognationes ſuas. Reliquorum autem duorum Zelophchadi & fratris ejus, qui mortuus erat ſine prole, portionum diſtributio dignoſcenda potiſſimum erat ex ſingulari atque antea inaudito jure, quod illius filiabus competebat. Scilicet aſſignatis earum portionibus, quæ, ut ſtatim oſtenditur, ex triplici jure quatuor erant, tota diſtributionis materies quomodo expediretur, palam fiebat; adeoque ſex prioribus funiculis ſeu ſortibus æqualibus, quatuor hæ inæquales majorum ſortium propagines adjectæ, numerum, uti volunt, denarium in citato Joſuæ loco faciebant. Detur igitur, Anonymos Zelophchadi fratres cunctos, præter illum, qui in deſerto obierat, & ex egreſſis ex Ægypto fuerat, jam in vivis fuiſſe, adeoque ad eos, ſi filiæ Zelophchadi non interveniſſent, totum patrimonium & Hepheri & fratrum ſpectaſſe. Difficile non omnino tunc fuiſſet, ex jam dictis ſuum unicuique aſſignare. Neque ad nepotes Hepheri, utcunque in latifundiorum diſtributione prima, pro tribus numeroſitate, partes faciebant, hæ-

reditas aliqua in deductione à majoribus pertinere potuit, ratione capite proxime ſuperiori dicta de filiis patrum ſuperſtitum. At vero intervenere filiæ Zelophchadi, & ab eis velut actio inſtituta eſt, Numer. xxvii, 3. Nam cum in maſculorum, qui vigeſimum annum compleverant, recenſione locum habere aut pars eſſe numeri 601730. (cujus mentio ibi commate 51.) puellæ hæ eſſe nequibant; ne paterna etiam eis, quæ ſolæ hæredes fœmineæ, hæreditas deeſſet, coram Moſe & Eleazare Pontifice & Principibus petunt, ut cum patruis, qui ex illo numero fuere, ſuccederent. Formula autem actionis ſeu petitionis eſt ibi commate 3. *Pater noſter mortuus eſt in deſerto, & ipſe nō fuit in Conciliabulo eorū, qui convenerunt adverſus Dominū in Conventiculo Cora, ſed in peccato ſuo mortuus eſt, nec habet filios. Quare igitur aufertur nomē patris noſtri de medio cognationis ſuæ, eo quod non habet filium? Da igitur nobis poſſeſſionem inter fratres patris noſtri.* Sive ut in Gemara Hieroſolymitana ad tit *Baba Bathra*, fol. 16, col. 1. Halach. 1, fingitur אם אנו בנות צלפחד נירש את אבינו אם אין בנות צלפחד תתייבם אמינו *ſi filiæ ſimus Zelophchadi, ut hæredes patri noſtro ſuccedamus, ſi filiæ non ſimus, mater noſtra detur in uxorem* (ex lege Deut. xxv, 5. de fratria ducenda) *fratri mariti ſui.* Idem in Gemara Babylonia ad eundem titul. fol. 119, b, & in *Midbar Rabba* fol. 281, col. 3. Quin vide, de hac re, Philonem de vita Moſis lib. III. Non ſolum autem quod inaudita, ut videtur, aut rara fuerat hujusmodi facti ſpecies, ſed etiam ex eo, quod maſculis ex præcepto jam nunc dato diſtribuenda erat tellus, res adeo difficilis habebatur, ut Dominus ipſe conſuleretur, qui Deciſione rem ita finivit. *Ut loquutæ ſunt filiæ Zelophchadi, ſic dando dabis illis poſſeſſionem Hæreditatis inter fratres patris earū, & transferes ad eas hæreditatē patris earum*, id eſt, נחלת אביהן quod idem ſonat, aut τὸ κλῆρον τοῦ πατρὸς αὐτῶν *ſortem patris earum*, ut Helleniſtæ, ſeu *patri in Hæreditate ſuccedant*, ut vulgata. Sive ut in jam citata Gemara Hieroſolymitana, deciſio illa fingitur, אמר לו הק בה כן בנות צלפחד דוברות תן להן אחוזת נחלה תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין תן להן חלק אביהן בתוך אחי אביהן *Dixit ei* (Moſi) *ſanctus benedictus ille, ſicut dixere filiæ Zelophchadi, da eis poſſeſſionē hæreditatis. Da eis de bonis immobilibus, da de mobilibus, da eis partem patris earū inter fratres patris earum.* Et novata eſt poſtea earundem petitio

tio, uti & eadem deciſio, Joſuæ xvii, 4. Jam de ſortibus illis ſeu funiculis quatuor, qui filiabus Zelophchadi obtigere, ad hunc modum ineunt rationes Magiſtri. Et Hepherus & Zelophchadus fuere ex egreſſis ex Ægypto, & fratres fuere Zelophchado Anonymi. De fratrum numero conſenſus non eſt, neque ita ad rem attinet. Sex ſint, exempli gratia, ut in ſtemmate primo. Et ex eis unum fuiſſe ajunt, qui ex egreſſis ex Ægypto, in deſerto (ut etiam in eodem ſtemmate) obiit ſine prole. Cum igitur de Zelophchadi filiarū hæreditate, & quantum ſive paternæ, ſive avitæ, ſive fraternæ poſſesſionis ad eas attineret, diſputatum eſt, obſervabatur primo, tam ad Zelophchadum ac fratrem demortuum, quam ad Hepherum (quoniam ex egreſſis ex Ægypto non magis erat hic, quam ille) ſortes attinuiſſe, veluti ad patres cognationum, juxta quas ad poſteros, qui terram promiſſam ingrediebantur, hæreditas erat diſtribuenda. Verbi gratia, detur maſculos ingreſſos in terram heic ita partes feciſſe, ut poſſeſſionibus eorum ſurſum ad octo patres cognationum latis, quilibet patrum ad poſteros transmitteret quatuor Jugera & dimidium. Nam aſſem xxxvi Jugerum etiam heic retinemus pro dimidia hac tribu, ac ſi ex partibus quantuliſcunque ampliſſimo ingreſſorum numero ſingulatim aſſignatis & ad patres ſurſum latis fuiſſet conflatus. Sic Hephero, Zelophchado, & fratri in deſerto mortuo ceſſere xiii Jugera & dimidium; ſive ſingulis iv & dimidium. Funiculus igitur ſeu ſors prima, ex quatuor illis, quæ ad filias haſce attinebant, à majoribus jam deducendæ, erant Jugera iv & dimidium, pars ſcilicet Zelophchadi ut egreſſi ex Ægypto. Secunda & tertia pars erat agrorum Hepheri, in quæ Zelophchadus ejuſce primogenitus ſuccedere debuiſſet; id eſt portio inter fratres duplex, ſive, ut à Jugerum menſura non recedamus, Jugerum unicum & $\frac{1}{8}$ quod quatuor Jugerum & $\frac{1}{2}$ portio, ubi ſeptem ſunt, ut heic, fratres, duplex eſt. Nam pars octava quatuor Jugerum & $\frac{1}{2}$ eſt $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ unius Jugeri, quanta erat cujuslibet filiorum Hepheri Anonymorum portio in bonis paternis, ex eadem cauſa. Quarta filiarum ſors erat portio in bonis fratris Anonymi, qui mortuus ſine prole in deſerto. Ei nempe hæres erat, ſecundum ea, quæ ſuperius docentur, Hepherus pater, unde reducenda hæreditas ad poſteros. Quin Anonymo huic non ſolum pars, quæ ei competebat, ut egreſſo ex Ægypto ſeu

Jugera IV & $\frac{1}{2}$ ſed etiam pars octava agrorum Hepheri, ſeu in hac ſpecie, Jugeri dimidium præter $\frac{1}{16}$ ut ejuſce filio, agnoſcendum, adeo ut Anonymi hujus nomine, ſexta pars quinque Jugerum & partis decimæ ſextæ ad filios Zelophchadi, jure paterno, tranſmitteretur. Ubi animadvertendum, primogenituræ jus locum in hac parte non habuiſſe. Nam tametſi pro poſſeſſa ab egreſsis ex Ægypto terra promiſſa haberetur, attamen non aliter pro poſſeſſa quam ſi revera poſſeſſa fuiſſet. Et ſi revera poſſeſſa fuiſſet portio illa ab Anonymo fratre, & ab eo mortuo ſine prole, per patrem antea defunctum, ad ſuperſtites fratres eorumve poſteros fuiſſet deducta, jus primogenituræ locum plane non habuiſſet; quoniam ubi pater ipſe non poſſidebat, aut pro poſſeſſore haberetur, jus illud minime obtinuiſſe, ſententia eſt receptiſſima, quod etiam docetur ſupra. Ita demum, ad hunc modum, partitio iſta atque deciſio hæreditaria Jugerum XIII $\frac{1}{2}$, ſive portionum Zelophchadi atque Anonymi fratris in deſerto ſine prole mortui Hepherique patris, ut quatuor inde filiarum Zelophchadi ſortes ſeu funiculi prodeant, eſt diſponenda.

Hepherus [*cui 4 Jugera & $\frac{1}{2}$ ut egreſſo ex Ægypto, & à quo etiam filii ſine prole demortui hæreditas 5 Jugerum & $\frac{1}{16}$ deducenda*]

tranſmiſit ad

1 Zelophchadum primogenitum 1 $\frac{1}{8}$ nomine ſortis duplicis, & $\frac{1}{8}$ quinq. Jugerum & $\frac{1}{16}$ ut ad cohæredem demortui ſine prole fratris. Et ad Zelophchadum, utpote egreſſum ex Ægypto, attinebant 4 $\frac{1}{2}$.	*2 Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ qui ex egreſſis ex Ægypto, & mortuus ſine prole in deſerto. Is ad patrē portionē 4 Jugerū & $\frac{1}{2}$ remiſit.*	*3 Anon $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ & $\frac{1}{8}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{16}$*	*4 Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ & $\frac{1}{8}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{16}$*	*5 Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ & $\frac{1}{8}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{16}$*	*6 Anon $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ & $\frac{1}{8}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{16}$*	*7 Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ & $\frac{1}{8}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{16}$*

Mahla. Noah. Hoglah. Milcah. Thirza.

Sic

Sic quicquid per Zelophchadi nomen deducendum erat, ſive pars primogenituræ duplex (quæ pro binis ſortibus heic accipitur ſeu funiculis) & pars illa ſexta fraternæ hæreditatis, & ipſius Zelophchadi portio, qua ex egreſſis ex Ægypto erat, ad quinque filias, nomine quatuor funiculorum devenere. Atque ita intelligunt illud, *dabis eis poſſeſſionem inter patruos earum*, in Numeris; &, *dedit eis poſſeſſionem ſeu hæreditatem inter patruos earum*, in Joſua. Hæc mens plerunq; Magiſtrorum. Salomon Jarchius ad Joſuæ xvii de partibus hiſce quatuor, חלק של אביהן שהיה מיוצאי מצרים ולפי מנין היוצאין ממצרים נתחלקה הארץ וחלקו עם אחיו בנכסי חפר אביו שהיה גם הוא מיוצאי מצרים ושהיה בכור נוטל שני חלקים ועוד היה להן חלק אחי אביהן שמת במדבר בלא בנים ונטלו נחלה בחלקו כך אמרו רבותינו בבבא בתרא. *Pars paterna, qua ex egreſſis erat ex Ægypto. Et juxta recenſionē eorum, qui egreſſi ſunt ex Ægypto, diſtribuebatur Tellus. Pars item ejusce cum fratribus ſuis in bonis Hepheri patris, qui itidem ex egreſſis ex Ægypto erat. Et* (in hiſce) *quoniam primogenitus erat, duplex ad eum pars attinuit. Quin etiam erat eis pars è bonis patrui ſui, qui obiit in deſerto ſine prole. Et accepere hæreditatem in ejusce parte. Sic dicunt Magiſtri noſtri in tit. Baba Bathra.* Vide Gemaram Babyloniam ad dictum Tit. fol. 117, 118. & 119. & ibi adnotata, præter Hieroſolymitanam ad eundem fol. 16. col. 1. Certe in Miſna ejusdem tituli alia eſt partium harum diſtributio & duntaxat triplex, patrui in deſerto ſine prole mortui ratione non habita. Capite viii. legitur; בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ושהיה בכור נוטל שני חלקים *Filiæ Zelophchadi tres partes jure hæreditario accepere. Partem patris ſui, qui erat ex egreſſis ex Ægypto, & partem ejus, quæ ad eum ſpectabat cum fratribus in bonis Hepheri. Et jure primogenituræ accepit partem duplicem.* De qua re vide ſis *Sepher Siphri* col. 90 *Peſiktcha Zotertha* fol. 60. col. 2. *Midbar Rabba*. fol. 281 col. 3. Jarchium ad citatam proxime antea Gemaram Babyloniam, atque eundem & Rabbi Niſſim ad Alpheſium part. 8. fol. 215. *Hilcoth Gedoloth* fol. 106. col. 4. R. Aaron Aben Chiim in *Corde Aaronis* fol. 99. præter Obadiam Bartenorium, & Rabbi Iom-

Tob. ad Miſnam tit. *Baba Bathra*, cap. viii fol. 49.b. Adde Joh. Druſium ad Joſuæ xvii, qui ab omnibus diſſentit. Sed ab iis etiam, quæ de filiarum jure hæreditario, atque harum quinque inprimis, tradidimus ex veterum ſcitis, diſſonum nimis eſt illud Joſephi lib. iv. cap. vii. ubi Moſen ſcribit, ſucceſſionem in paternam hæreditatem puellis hiſce ita tantum permiſiſſe εἰ μὲν ἀστοί τινι συνοικεῖν τῶν φυλετῶν, *ſi cuiquam ex tribulibus nuberent.* εἰ δὲ ἐξ ἄλλης γαμοῖντο τῆς φυλῆς τὸν κλῆρον ἐν τῇ πατρῴᾳ φυλῇ καταλιπεῖν, *Si vero viris ex alia aliqua tribu in uxores ducerentur, hæreditatem in ſua tribu relinquerent.* Ac ſi ſucceſſio earum hæreditaria à nuptiis ita pependiſſet. Quin inde, inquit, μένειν ἑκάστου τὸν κλῆρον ἐν τῇ πατρῴᾳ φυλῇ διετάξατο *ut uniuscujusq; hæreditas in paterna tribu maneret, conſtituit.* non, *perpetuo maneret*, ut recentior Joſephi interpres; quod etiā receptæ Magiſtrorum, de ea lege Numerorum ultimo tradito, ſententiæ adverſatur, ut videre eſt ſupra cap. xvii. Depravatum eſt à librariis Zelophchadi nomen in *Omphatim* apud Ruffinum, veterem Joſephi interpretem. Σαλπαάδης is dicitur Joſepho, quod, ut fieri amat, ita degeneravit. Ex Joſepho tantundem de filiarum nuptiis habet Zonaras tomo primo.

Cap. XXIV.

De exhæredatione Liberorum *ſeu* fratrum *atq;* hæredibus inſtituendis *aliter ac jus exigebat commune. Et de* libera Bonorum Alienatione *ejusq; temperamentis ac* Reſtitutione in Jubilæo.

ITa ex lege ſacra Liberi Hæredes erant, ut nuda exhæredationis formulâ hæreditas eis præcludi nequiret. Si igitur pater pronuntiarat, ſive verbo, ſive ſcriptis, *Filius meus N.* לא יירש עם □ אחיו *exhæres eſto inter fratres ſuos*, plane irritum erat. Quod itidem dicendum de ejusmodi pronuntiato de filiabus, fratribus, duplici primogeniti ſorte. Id quod habent ex commate ii. Numeror. xxvii, ubi Lex de hæreditatibus fertur, ut ſit לחוקת משפט *in decretum judicii.* De qua re optime Rabbi Bechai ad Numeros fol. 193. col. 2. præter Maimonid. Halach. *Nechaloth*, cap. vi. & in *More Nebochim* part. iii. cap. xlii. *Miſnam* tit. *Baba Bathra*, cap. viii. Gamaram Babylon.

bylon. ibid. fol. 126 & adjectos Commentarios Scilicet formulam hujusmodi, Legi plane adverſam eſſe ſcribunt. Quin ſi quis alius præter aliquem ex eis, qui ex lege hæredes ſunt, inſtituatur hæres, irrita eſt hujusmodi inſtitutio. Atque huc trahunt illud Proverb. xi. 17. עוכר שארו אכזרי *qui turbat propinquum ſuum, eſt crudelis.* At ſi exhæredationis formula ejusmodi ſit, ut ſimul accedat inſtitutio hæredis, qui ex eis fuerit, qui ex lege hæredes ſunt eam valere volunt, ſi fiat à *moribundo* ſeu *ægroto* quem שכיב מרע vocant. Minime vero ſi ab eo, qui בריא ſeu *corpore* eſt *ſano.* Quin corpore ſanus ſine ſcripto & traditione rem ſæpius non rite alienabat. Ex ipſa vero vocis duntaxat vi, ceu è teſtamento ſine ſcriptis, voluntas moribundi rata habebatur. Unde ſolenne illud habent, דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים *verba ejus, qui Ægrotus decumbit tantundem valent, quantum ea quæ ſcriptis mandantur & traduntur.* Et de diſtinctione hac Ægroti & Sani vide locos jam citatos & Maimonidem Halach. *Zichia Vemithna*, ſeu de dominio & donationibus, cap. xii. Veluti ſi cui tres ſint filii, Simeon, Ruben, Levi, is moribundus ſeu ægrotus teſtamento, quod דייתיקי, id eſt, ipſum vocabulum Διαθήκην, appellant, Rubenum inſtituat hæredem hac verborum formula, ראובן בני יורשני מכל בני *Ruben filius meus hæres mihi eſto ante omnes filios meos*, aut ירשני לבדו *ſuccedat mihi ſolus*; ceteri hac inſtitutione rite ſatis exhæredes fiunt. Nam fas eſſe, hæredes pro libitu ita inſtituere ex eis, qui ex lege cohæredes forent, eliciunt ex illo Deuteron. xxi. 16. *adveneritq; dies, quo diviſurus eſt hæreditatem filiis ſuis*, ac ſi hæredem, modo ex filiis illis ſeu liberis ſumti ſint, inſtitutio libera patri permitteretur. Quod etiam ad fratres extendunt. Et Syracides cap. xxxiii. 28. *In die conſummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, diſtribue hæreditatem tuam.* Vide ſis Maimonidem in *Piruſh Miſnaioth*, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 184. b. Hinc regulam tradunt, אין אדם יכול להוריש למי שאין ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש *Nemo poteſt alium inſtituere præter eũ, qui ex eis eſt, ad quos hæreditas* (jure communi) *ſpectat, nec hæreditatem ab hærede funditus tollere.* Nempe ad eum, qui hæres omnino non eſt, transferre. Id quod intelligendum eſt בלשון ירושה ſeu *nomine hæreditatis.* Vide ſis Ezechielem xlvi. 16. Tradunt jam, hæreditatis diſtributionem ſeu hæredis, qualem diximus

ximus, inſtitutionem legitimam, non noctu ſed interdiu tantum rite fieri. Quoniam judicia exerceri aut incipi regulariter, non debebant noctu. Et hæreditatis diſtributionem inſtar actus habebant Judicarii ex verbis illis ſacris de hæreditatibus, *erit* לחקת משפט *in ſtatum judicii*, Numer. xxvii, 11. vide ſis hac de re Gemar. Babylon. ad tit. *Sanhedrin* cap. 4. fol. 34. b. Maimonid. halach. *Sanhedrin*. cap. 3. Moſem Mikotzi præcept. aff. 76, & *Shulcan Aruch* in lib. *Choſchen Hamiſpat*. c. 253. Atqui בלשון מתנה; ſeu *nomine donationis* licitum habebatur domino, ſive Sano corpore ſive Ægroto, libere patrimonium quodcunque alienare, atque ita per conſequens etiam liberos exhæredare. Nimirum, יש כח באדם ליתן מממונו במתנה לכל מי שירצה *Unicuique facultas eſt, ſubſtantiam ſuam donatione transferre cuicunq; voluerit*, quæ verba ſunt Jarchii citato Gemaræ Bab. folio, R. Obadiæ Bartenorii ad dictam Miſnam §. 5. ac Magiſtrorum paſſim. Atque adde heic inſtitutam Iſraelitarum litem coram Alexandro Magno, quam habemus ſupra capite tertio. Verum ſi filiorum alicui non inſtitutione (ut dictum eſt) ſed donationis inſtrumento donaverat pater totam ſubſtantiam ſuam, donatio ea non aliter valuerat, quam ut is ceterorum partes poſſideret velut curator, tutor ſeu ἐπίτροπος, ſuam tantum ut Dominus. De qua re conſulas Maimonidem Halach. *Zichia Vemitbna*, cap vi. Ceterum, ante legem de Hæreditatibus latam, hæredem inſtituere fas erat, etiam qui ſanguine conjunctus non erat, quod elicitur ex Geneſ. xv, 3. Ubi Abraham, *en mihi non dediſti ſemen, & ecce filius domus meæ hæres meus eſt*. Quod de Eleazare Damaſceno, Abrahæ œconomo, pronuntiatum à Numine quidem interdicitur, non quod ejusmodi inſtitutio alias illicita eſſet, ſed quod ab Abraha eam fieri noluit. Atq; hæc intelligenda ſunt de bonis Religione ſeu Voto ſolutis. Quomodo vero, ubi voto damnarat quis ſua Bona, adeo ut quicquid in filii ſeu Fratris commodum cedere poſſet, id ſacrum eſſe vellet, (quemadmodum in Evangelio, filius quicquid in Patris commodum ex ſuis crederet rebus, eſſe voluit Corban, ut ita præcepto Honorandi parentes ſolveretur) exhæredatio quædam etiam ſequeretur, alibi oſtendimus. Nam ea res non tam ad ſucceſſionis quam ad voti Naturam & effectum attinet. Quæ vero dicta ſunt de libera Alienatione, temperantur & modum recipiunt tum ex lege redimendi

mendi (de qua, ſupra cap. XIV,) tum ex Jubilæorum, ſeu anni quinquageſimi, lege lata Levitic. XXV. 9. atque aliis eodem capite. Verba ſunt; *Jubilæus ille vobis erit, & redibitis quisque ad poſſeſſionem ſuam, & quiſq; redibit ad cognationem ſuam.* Atque inde intelligendus Diodorus Siculus lib. XL. ubi nefas apud Judæos fuiſſe ait τὰς ἰδίας κλήρους πωλεῖν, ſeu *hæreditates ſuas vendere.* Scilicet vendere fundum לצמיתות ſive *in excisionem*, id eſt, ut à venditore ejusque poſteris perpetuo excidatur, ſeu εἰς βεβαίωσιν, ut Helleniſtæ, ſive alienatione nunquam reſcindenda (de quo vocabulo heic vide ſis D. Auguſtinum ad Levitic. quæſt. 89. & 90.) fas non erat ex lege dicto Levitici capite, comm. 23. Adeo ut Jubilæo quolibet redire deberent alienati fundi ad primos dominos ſeu hæredes eorum, idque quotcunque intervenirent alienationes mediæ. Quod item de Donationibus intelligunt & de hæreditatibus in ſolidum ex pacto à fratribus aliisve cohæredibus poſſeſſis. Integrum nempe erat Jubilæo familiæ erciſcundæ actione denuo uti. Conſule item Ezechielem XLVI. 17. Ad ſucceſſionibus autem transmiſſa, lex iſta non ſpectat. Atque de Alienationibus ſimpliciter tantum, nullo tempore adjecto factis, hæc capienda. Etenim ſi in ſexaginta, verbi gratia, annos (ſine dolo malo) quis fundum emiſſet, Jubilæo, qui citra temporis adjecti finem interveniret, reſtitutio venditori aut hæredibus ejus non fiebat. Maimonides Halach. *Semitta Vejubal*, cap. XI. המוכר שדהו לששים שנה אינו יוצאה ביובל שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות *Siquis agrum ſuum in annos LX. vendiderit, non reſtituitur in Jubilæo. Scilicet non redit in Jubilæo quid præter rem abſolute venditam, aut venditam in exciſionem.* Ibi & capitibus inſequentibus cetera quæ ad hanc rem attinent, fuſius habes. De eadem conſulas etiam titulum Talmudicum ערכין, ſeu de Rerum æſtimatione, cap. II. & VI. Adde D. Thomam 1. 2. æ, quæſt. 105, art. 2. ad tertium argumentum. De Initiis autem Jubilæorum & eorum periodo atque obſervatione, vide ſis eundem Maimonidem citata Halacha, cap. X. & præter obvios Annalium Conſarcinatores ſub ipſius κληρουχίας ſeu hæreditariæ aſſignationis tempore, Joſephum Scaligerum de Emend. Temp. lib. V. fol. 353. & VII. fol. 737. Jacobum Capellum in hiſt. Sacra & Exotica ſub annis mundi 2549. & 3382, Dionyſ. Petavium de Doctrina Temporum,

porum, lib. IX. cap. 27. & Toſtatum ad Levitic. XXV. quæſt. 9. & ſeq. & ad Ruth. cap. IV. quæſt. 9. & Petrum Cunæum de Republica Ebræorum lib. 1. cap. 11, & VI. De Teſtamenti autem libera apud Ebræos antiquiſſimos, ſeu potius apud eorum majores factione, teſtimonium eſt vetuſtum in Euſebii Chronicis & apud Georgium Cedrenum, ubi Noah, velut orbis terrarum Dominus, eam κτ̀ θεῖον χρησμὸν *juxta divinum oraculum*, tribus filiis diſtribuit. Semo ſcilicet, primogenito, plagam Orientalem, ſeu totam ferme Aſiam, quæ Septentrionalior non eſt, Chamo, quicquid Rhinocorura Ægypti & Herculis columnas in Africa interjacet; & demum Japheto, quicquid à Media (quæ in Semi portione) ad Septentrionem & ſolis occaſum pertinet, ἕως Γαδείρων καὶ Βρετανικῶν νήσων, Ἀρμενίας, Ἰβηρίας, Πόντον, Κόλχυς, καὶ τὰς κατόπιν χώρας καὶ νήσυς ἕως Ἰταλίας, καὶ Γαλλιῶν, Ἱσπανίας τὲ, καὶ Κελτιβηρίας, καὶ Λυσιτάνων, *Uſque ad Gades & inſulas Britannicas, Armeniam, Iberiam, Pontum, Colchos, & ulteriores regiones & inſulas, usq; ad Italiam, Gallias, Hiſpaniam, Celtiberiam, & Luſitanos*. Conſule, ſi vis, Gen. cap. X. Cum autem ad hunc modum teſtamento in ſcriptis redacto hæredes inſtituiſſet, ſive ἀπομερίσας καὶ ἐγγράφως διαθέμενος, quod idem ſonat, ἐπαναγνὺς αὐτοῖς τ̀ διαθήκην αὐτῦ ἐσφραγίσατο, παρ' ἑαυτῷ καταχὼν ἕως τ̈ ϡ ϟ ϛ ἔτυς ἀπὸ Ἀδὰμ, ἐν ᾧ κ̀ ἐκοιμήθη, *illud filiis recitavit, atq; obſignatum ſecum retinuit usq; ad annum ab Adamo* MMDXCII (ad Græcorum calculum) *quo vitam finivit*. Moribundus autem τ̀ἰω διαθήκην αὐτῦ δέδωκε τῷ Σὴμ τῷ πρωτοτόκῳ ὑῷ καὶ θεοφιλεςέρῳ, *Teſtamentum ſuum dedit Semo, utpote primogenito & pietate inſigniori*. Atq; ad veterem Noachi Teſtamenti memoriam, ſpectare videtur id, quod de eo habet Achmed Ben Magad Aſtronomus & Geographus Arabs Ms. ubi ait, genus humanum, exemplum Arcæ ſecutum, naves conſtruxiſſe עלי גמיע שואחל אלבחר פי גמ יעאלאקאלים אלתי קשמהא נוח בין אולאדה יאפת ושאם וחאם *in unoquoq; litore Maris per omnia climata, quæ ſcilicet diſtribuerat Noachus filiis ſuis Japheto, Semo & Chamo*. Circumfertur etiam Teſtamentum XII. Patriarcharum, ſeu filiorum Jacobi. Sed id plerumque Monita, Hiſtoriolas aut Gnomas, nullibi bonorum ſeu poſſeſſionum legata complectitur. In Micropresbytico habetur, & tum in Bibliotheca Patrum Margarini Binii, tum in editione Colonienſi. Sed de eo obiter animad-

Digitized by Google

animadvertere liceat, ex Græco verſum eſſe, ac commentum Græculorum aliquot, qui Regno Sacerdotium anteſtare (neque is morbus recens natus eſt) inprimis voluere, & ab Eræorum genio ſatis eſſe alienum. Obſerva illud in Teſtamento Judæ; *Et nunc filii, diligite Levi, ut permaneatis & non efferamini ſuper ipſum, ut non diſpereatis. Mihi dedit Dominus Regnum, & illi Sacerdotium, & ſubjecit Regnum Sacerdotio. Levi datum eſt Sacerdotium & Judæ Regnum, & ſubjecit Deus Regnum Sacerdotio. Mihi dedit quæ in terra, illi, quæ in Cœlis. Ut ſupereminet Cœlum terræ, ita ſupereminet Dei Sacerdotium regno, quod eſt in terra.* Alia, ad hunc fere ſenſum, in teſtamentis Rubenis, Simeonis, Nephthalim, alibi in illo libello occurrunt. At verò non ſolum Regibus ipſis atque etiam Conſeſſui Magno LXXI-virorum ſeu *Sanhedrin Hagedolah* dicto, ſed etiam Conſesſibus Minoribus ſubjiciunt totum genus Sacerdotale atque etiam ipſum Pontificem Maximum Ebræorum Magiſtri, iique vetuſtisſimi, ut videre eſt in Gemara Hieroſol. ad tit. *Sanhedrin* cap. II. fol. 19. col. 4. & apud Rabbi Jom Tob ad eundem tit. fol. 56. b. alibi. Adde Miſnam tit. *Middoth*, ſeu de Menſuris Templi, cap. V, ubi quinam Sacerdotali functioni idonei, quinam ob vitia ſive corporis ſive Natalium idonei non fuerint, judicare, ad Conſeſſum illum Magnum attinuiſſe liquet. Sed Magnus ille Conſeſſus plerunque tam ex Sacerdotibus ac Levitis, quam ex aliis, optimo jure, Iſraelitis conflari ſolebat, ita tamen, ut ſi nec Sacerdos nec Levita cooptaretur, numerus LXXI. Iſraelitarum ejusmodi ſatis idoneus, qui omnimoda judicia in eo exerceret, atque de gravisſimis Reipublicæ negotiis deliberaret, haberetur. Maimonides, ad veterum placita, Halach. *Sanhedrin*, cap. II. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים שנאמר ובאת אל הכהנים הלוים ואם לא מצאו אפילו היו כן כלם ישראל הרי זה מותר *Oportet ut ſint in Conſeſſu Magno Sacerdotes & Levitæ, juxta id quod ſcriptum eſt* (Deuter. XVII, 9.) *& venies ad Sacerdotes Levitas,* &c. *At ſi ex illis nulli ſint omnino, ſed totus Conſeſſus ex Iſraelitis conſtiterit, Conſeſſus eſt ſatis legitimus.* Et de Sacerdote & Judice, quorum mentio in commate 12. ejuſdem capitis, vide Sixtinum ab Amama in Antibarbaro lib. I. pag. 130. & lib. II. pag. 587. Ut Teſtamentum autem Patriarcharum ita dictum, in Eccleſiam Occidentalem primo adferretur, in cauſa fuere Joannes Baſingſtochius, Archi-

Digitized by Google

Archidiaconus Leiceſtrenſis, & Robertus Capito Epiſcopus Lincolnienſis. Ille ſub anno MCCXLII idem Athenis, præter alia Occidentalioribus tunc incognita, latere indicavit Epiſcopo Lincolnienſi, qui in Angliam ut adveheretur, curavit, & è Græco in Latinum, non ſine opera Nicolai Græci, qui Abbati ſancti Albani à ſacris erat, tranſtulit. Matthæus Paris in Henrico Rege III. *Hic Magiſter Joannes* (de Baſinſtokes) *intimaverat*, inquit, *Epiſcopo Lincolnienſi Roberto, quod quando ſtuduit Athenis, viderat & audierat à peritis Græcorum Doctoribus, quædam Latinis incognita; inter quæ reperit XII. Patriarcharum, filiorum videlicet Jacob, Teſtamenta. Quæ conſtat eſſe de ſubſtantia Bibliothecæ, ſed per invidiam Judæorum dudum fuiſſe abſcondita, propter manifeſtas, quæ in eiſdem patent, Chriſti Prophetias. Unde idem Epiſcopus miſit in Græciam, & cum ea habuiſſet, tranſtulit de Græco in* Latinum *ſermonem, & quædam alia.* Atque alibi; *Nec tempore B. Hieronymi vel alicujus ſancti interpretis, ad notitiam Chriſtianorum, machinante Judæorum antiquorum malitia, potuit quomodolibet devenire.* Et vide ſis Micropresbyticon pag. 615. At certe Origeni in Homilia XV. in Joſuam, & Procopio Gazæo ad caput XXXVIII. Geneſeos, mentio fit hujuſmodi libelli. Lector judicet, & digreſſiunculæ benevolet de veniam.

CAP. XXV.

De Succeſſione Fiſci, *ſeu hæredibus morte damnatorum.*

SUcceſſio Fiſci abſq; paucis, de Judiciis Capitalibus, prælibatis ſatis intelligi nequit. Judicia Capitalia ſive eorum, qui quadruplici illo ultimi ſupplicii genere, Lapidatione, Combuſtione, Straugulatione ac Gladio, damnabantur, exerceri ſolebant aut, à Conſeſſibus XXIII. virorum, quorum unicus erat in urbe ac oppido quolibet inſigniori, ac Hieroſolymis bini; (utcunque de numero neſcio quo aut unde Judicium ſeptenario καθ' ἑκάστην πόλιν, ſeu *per urbes* præſtituto, præter duos ex Levitis Miniſtros, verba faciat Joſephus libro IV. Archæologiæ capite VIII, de quo item monuimus ſub fine capitis XIV.) aut in magno illo LXXI. virorum, quem סנהדרין הגדולה *Sanhedrin Hagedolah* vocant, id eſt in Conſeſſu ſeu Conſiſtorio Magno in *Liſkat Hagazith*, ſeu *conclavi lapideo* haberi florente Ebræorum Republica ſolito; aut à Regibus ipſis,

cum

cum ſeorſim ac ſoli Juriſdictionem cum imperio exercebant, de qua re in libris Regum, non infrequens mentio. Etenim & ipſi Reges interdum, ſaltem eorum nonnulli, etiam locum habebant, ut Principes in Conſeſſu Magno, cui primus, ut princeps, quem נשיא appellant, præerat Moſes. Eo ſcilicet imperante, Conſeſſus ille Natales habuit, ut videre eſt Numerorum XI, 16. Et decantatum illud, מלך לא דן ולא דנין אותו, *Rex non judicat, nec judicant ipſum*, quod occurrit in Miſna, tit. *Sanhedrin*, cap. II, & tit. *Horaijoth* ſeu *de ſententiis Conſeſſuum*, cap. II, ſpectat ad citeriora ſecula, ſeu ad tempora Alexandri Jannæi Regis, ſive ad Reges, qui familiæ Davidicæ non erant, quos Reges Iſraëlis nuncupare, & à veteribus familiæ Davidicæ eo nomine diſtinguere ſolent; ut docetur in Gemara Babylonia ad tit. *Sanhedrin*, cap. II. fol. 19. a. Et de hiſce vide Maimonidem Halacha *Melachim* ſeu de Regibus, cap. II. Et de Conſeſſu illo, atque Juriſdictione Ebræorum Regia, nos, Deo volente, fuſius in libris de Conſeſſu illo inſcriptis; ubi de ejuſce Natalibus, qualitate eorum, qui rite in eum adſciſcebantur, Adſcitorum dignitate, Juriſdictione, Imperio, Loco, Continuatione, Conſidendi tempore, aliis, ſine quibus in veteri Judaicarum rerum ſtatu plane cæcutimus, agitur. Capitalium autem criminum alia erant, quæ præſcriptis in Pentateucho legibus, morte plectebantur, veluti homicidia, adulteria, & quæ ſunt id genus cetera; alia, quæ læſæ Majeſtatis erant, ut perduellio in Principem, quæ ultimo item ſupplicio plectenda, ex lege Joſuæ data cap. I. comm. ult. *Qui rebellis fuerit ori tuo, &c. morte plectatur. Tantum age fortiter & ſtrenue.* Quando vero ori ſeu decreto Principis ſive in Principem rebellis, ex lege illa, mortis reus, quando minime eſſet, (Nam de ea re diſtinctionem egregiam ex poſtremis illis verbis, ad majorum mentem & mores patrios explicatis, afferunt Magiſtri) diſceptandi locus heic non eſt. Hoc interim advertendum, quamplurima quæ in judiciis receptisque gentis ſententiis tum de hac re, tum de aliis habentur, non ſolum lege ſcripta, ſed etiam moribus ſive traditionibus à Moſe receptis, quas הלכות למשה מסיני *traditiones Moſaicas è Sinai receptas appellant*, & legibus ſuperinductis ſeu à Conſeſſu Magno ſancitis atque ab univerſitate populi, majoreque ejus parte (quæ eadem ipſa eſt, notione civili) in uſum admiſſis, nec vero legi ſcriptæ adverſis, ſubniti; quod explicatius etiam in

 dictis

dictis de Conſeſſu Magno libris aperimus atque heic monemus, ne turbetur nimis interea lector, ubi quid in receptiſſimis moribus gentis repererit, cujus in lege ſcripta ne veſtigium quidem fuerit relictum. Ne ſpecimen heic deſit, advertas quod legitur Ezræ x,8. de edicto ad acceſſendos in conventum omnes, qui duxerant uxores exteras; *Et omnis qui non veniret intra tres dies*, בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו *juxta conſilium principum & ſeniorum, anathemati ſubjiciatur*, aut, *auferetur omnis ſubſtantia ejus.* Quod ex ſuperinducto ſancito temporali vim habuit. Jam vero, de Fiſci ſucceſſione, ſeu de morte damnatorum bonis, dicimus; ubi quis ob ea, quæ ſive in Numen ipſum commiſſa tantum, veluti Blaſphemiam, (Nam ea morte luebatur, ut videre eſt apud D. Matthæum, XXVI, 65. & 66. & in Miſna tit. *Sanbedrin*, cap. IX. ſub finem) ſive in mutua civium officia, veluti homicidia, adulteria, aut ejuſmodi alia, ultimo plexus eſt ſupplicio, bona hæredibus ſive ob ſanguinem, ſive *unde vir* (ut oſtenſum eſt) ſuccedentibus transmittenda; extra ſcilicet ſpeciem Bonorum civium Urbis ſeu Univerſitatis, quam עיר הנדחת *urbem in cultum extraneum impulſam* ſeu *pellectam* nuncupant. Nam horum Bona ex lege ſacra (Deuteron. XIII, 13.) comburenda erant. Unde Maimonides ממונם בשרפה ואינו ליורשיהם בשאר הרוגי בית דין *Bona eorum comburenda erant, nec ad hæredes transmittenda, ſicut ceterorum, qui ex judicio forenſi morte plexi.* Vide ſis eum More Nebochim part. III, cap. XLI & halach. ע"ז cap. IV. Qui autem velut privati tantum, non ut pars urbis ſeu univerſitatis ita damnatæ, criminis hujuſmodi erant rei, eorum etiam in bona hæredes ſuccedebant. At vero ubi perduellionis in principem reus quis eodem affectus eſt ſupplicio, Bona ejus, ut hæredi, Fiſco cedebant. Ita intelligit illam ſententiam Rabbinis receptam, quæ traditur in Gemara Babylonia ad tit. *Sanbedrin* cap. VI. fol. 48. b., ת"ר הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין *Traditio eſt Rabbinica; ubi regni cauſa capite quis plectitur, bona ejus Regi* (ſeu Fiſco) *cedere; ubi vero per Conſeſſum judicum, bona ejus ad hæredes transmitti.* Sententia R. Jehudæ adjicitur, qui etiam utraque in ſpecie hæredes ſuccedere voluit. Sed ibidem mihi ſatis confutatur. Vir doctiſſimus eſt, qui הרוגי מלכות heic vertit, *qui Regio Juſſu occiſi ſunt*, Alter *à Rege occiſi*. Neutrum omnino placet. Nam

ita innueret iſte locus, non ſolum Regio judicio damnati ultimo ſupplicio, ſive ob crimen læſæ majeſtatis, ſive ob aliud quod capitale, bona fiſco applicari, ſed & judicio Conſeſſuum morte plexi, ob perduellionis ſeu læſæ majeſtatis crimen, bona ad hæredes transmitti, quod nimis ab eo, quod veri eſt ſimillimum, diſſonum eſſe videtur. Certe מלכות *regnum* ſonat & הרוגי מלכות *occiſi* ſeu *morte plexi ob regnum*, quod de perduellionis, contumeliarum, aut maledicentiæ in Regem pœna, capiendum. Et הרוגי בית דין *capite plexum ex Judicio Conſeſſus* intelligo pro eo, qui ob alia crimina in mutua Civium officia morte plecti ſolebat; quoniam jure ordinario de eis cognoſcebant tribunalia, ut extraordinario ſeu Regio, quod fieri ſatis amat, juſſu cognoſcebant de crimine læſæ majeſtatis. Et moribus gentis receptum erat, ut, qui contumeliis Regem afficeret, aut ei malediceret, capite plecteretur. Unde illud in Gemara Hieroſolymit. ad tit. *Sanhedrin*, fol. 20, col. 2, כל המקלל מלכות בית דוד חייב מיתה *quicunque maledixerit Regi familiæ Davidicæ, mortis reus eſt.* Etiam in illuſtri illo Nabothi & Achabi Regis Iſraëlis exemplo, jus hoc obtinuiſſe & ſucceſſionem, eam ob rem Fiſci, agnoſcunt. Vide 1 Regum xxi. Crimen eſt, ברכת אלהים ומלך *blaſphemaſti, contumeliis, maledicentia affeciſti Deum & Regem.* Lapidatione, ex ſententia in eum lata, plexus eſt. Inde vinea ejus Fiſco ſeu Regi cedebat, ut in ſacra hiſtoria. Et planiſſime Nabothus heic הרוג מלכות *regni cauſa plexus erat*; ſed non quod Regio juſſu occiſus. Nam adhibitis teſtibus, utcunque falſis, formula judicii Conſeſſus urbis, in qua habitabat, non Regii, damnabatur. Neque ſive Jezebelis ſive Achabi mandatum in literis, quas ad Conſeſſum debere, in judicii formula aliud effecit, quam ut ſceleratiſſimi judices ad tantam injuſtitiam, prætenſo, ut fit, Principum nomine, accenderentur. Ideo vero הרוג מלכות quia crimen læſæ erat majeſtatis, ſeu in Regem commiſſum, tametſi ſententia Conſeſſus plexum. Unde etiam obſervant, blaſphemias in Deum adjectas, ut crimen augeretur. At vero in Regem, ut vineam fiſcus caperet. De qua re conſulas Gemaram Babyloniam, loco jam citato. Hinc Levi Gerſomides, 1. Regum xxi, 15, למדנו מזה שהרוגי מלכות נכסיהן למלכות *Ex hoc loco ediſcendum, bona eorum, qui regni cauſa morte plectuntur, Fiſco ſeu Regi ipſi cedere.* Et David

Kimchi-

Kimchius ibidem, ad verba illa Jezebelis, *Surge & poſſide Vineam Nabothi*, אמרה לשון ירושה לפי שנפלו לו נכסיו בדין והוא במקום היורשין *Dixit id* (Jezebel) *ex cauſa* ſeu *nomine hæreditatis. Quoniam bona ejus ad eum devenere ex ſententia judicii. Et ipſe locum hæredum occupabat.* Et ſtatim poſtea, כי שנתחייב מיתה למלכות הוא וכן הדין אשר לו למלך ונחלקו רבותינו ז"ל בזה הדבר ואמרו הרוגי מלכות נכסיהן למלך והרוגי בית דין נכסיהן ליורשין ומפני זה אמרה איזבל שיעידו העדים כי ברך נבות אלהים ומלך כי אילו יאמרו ברך אלהים לבד היה דינו מסור לב"ה והיו נכסיהן ליורשים וכשאמרו קלל המלך נתחייב מיתה למלך וא"ת תכסיו למלך א"כ למה הוצרך לומר אלהים לא אמרו אלהים אלא להגדיל הקצף עליו *Qui morte damnatur ob crimen læſæ majeſtatis, tam is, quam quæ ſua ſunt, Regis fiunt. Ceterum diſſenſus eſt inter Magiſtros noſtros piæ memoriæ de hac re. Et dicunt; Eorum, qui regni cauſa morte plectuntur, bona fiſco ſeu Regi cedere. Eorum vero, qui Conſeſſus Judicio, ad hæredes transmitti. Atq; inde eſt, quod Jezebel juſſerit, ut teſtes Nabothum accuſarent dirarum, tam in Regem quam in Deum. Nam ſi de Deo ſolummodo accuſaſſet, judicium ejus* (jure ordinario) *Conſeſſu Judicum fuiſſet permittendum. Unde & bona ejus ad hæredes transmiſſa fuiſſent. Sed quoniam dirarum in Regem eſt accuſatus, regni cauſa morte damnatus eſt. Quod ſi objicis, cur igitur opus erat, ut Deus adjiceretur? Reſpondendum eſt, non aliam ob cauſam, quam ut celerior in eum fieret juſtitia*, ſeu, ut Talmudici dicunt, לאוסופי ריתא *ad augendam indignationem*, ut legitur citato ſupra Gemaræ Babyloniæ loco, ubi etiam Salomon Jarchius expreſſe הרוגי מלכות interpretatur שנתחייבו מיתה למלכים *eos, qui* (perduellionis aut contumeliarum in Regem rei) *vitam Regibus debent*; ſeu eorum nomine morte ſunt afficiendi. Perſequitur dein Kimchius R. Jehudæ ſententiam, qua fiſcus heic excluditur; ſed contra eam, quæ Magiſtris pro receptiori habetur. Adi etiam Moſem Mikotzi Præcept. Affirmativ. cxv. Et de nomine הרוגי מלכות conſulas etiam Joſephum Scaligerum in lib. III. Canonum Iſagogicorum pag. 219. Quin ex hac lege non ſcripta ſeu recepto more, explicat David Kimchius illud II. Samuelis IX. 7. ubi miſericordia ac benignitate uſus erga domum Saulis, David reſtituit

Mephi-

Mephiboſhetho Jonathanis filio ac Saulis nepoti lati fundia Saulis. Scilicet fiſco applicata fuiſſe ea שאישבושת ובית שאול היו מורדים במלכות *quoniam Iſhboſhethus & domus Saulis rebelles fuerant ſeu perduellionis rei* in Davidem Regem divinitus unctum. Et vide II. Samuelis XII.8. Certe & hinc capi poteſt illud II. Samuelis XVI. 4, ubi perduellionis inſimulato, à Ziba ſervo, Mephiboſhetho, omnia Mephiboſhethi bona Zibæ à Rege decernuntur. *Ecce omnia, quæ Mephiboſhetho ſunt, tibi erunt.* Nimirum tibi erunt, ſi hoc, quod de eo enarras, verum ſit; eum perduellem eſſe. Quia ita eorum jus mihi, jure Regio ſingulari, quo utimur in hac, qua vivitur, Republica, competet, quod totum in te transferam. Poſtquam autem Zibæ accuſationem falſam fuiſſe indicaverat Mephiboſhethus (II. Sam. XIX.26.) & humillimo adblandientis officii genere, pro gentis more, ſe ceterosque familiæ ſuæ, utpote perduelles, mortis olim reos etiam fuiſſe agnoverat, Regioque judicio ſe totum ſubmiſerat, *dixit ad eum David Rex, quid adhuc de hiſce rebus loqueris?* אמרתי, *Pronuntiavi; tu & Ziba divide Agros.* Quod accipiunt, fateor, Magiſtrorum nonnulli perinde ac ſi, novo judicio, partiarios agrorum, quos primo Mephiboſheto, reſtituerat, Dominos nunc feciſſet Zibam & Mephiboſhethum; & tam aſſignationem iſtam (qua excludendus à poſſeſſionibus Mephiboſhethus) lata ſententia, Zibæ factam, quam novationem hanc, qua dimidio uterq; donatur, judicio Regio ſeu interminatæ poteſtati Regiæ primo Samuelis VIII. 14. memoratæ, temere ſatis tribuunt. Sed iniquum interim fuiſſe hoc diviſionis judicium volunt, & voce è cœlo delapſa monitum ſcribunt eorum aliqui Davidem, inde eventurum, ut non diſſimile fieret regni inter Rehoboamum & Jerobeamum diſcidium. Vide ſis D. Kimchium, Levi Gerſomidem, & Jeſaiam ad II. Sam. XIX. At vero, ſi rem attentius introſpiciamus, non eſt omnino cur credamus, aut Zibæ aſſignationem iſtam lata ſententia factam, aut novo aliquo judicio agros utriq; tributos. Neq; enim magis in cauſa erat Zibæ inſimulatio, cur ut judex pronuntiaret Rex in Mephiboſhetum, quam excuſatio ſeu defenſio Mephiboſhethi, ut omnino judicatum quid reſcinderet. Neutro in loco, ſi quid video, aut judicium pronunciatum eſt, aut interminatæ poteſtatis Regiæ, quæ in circum vicinis gentibus uſurpabatur, erat aliquis uſus. In eo de Ziba, Dominum, ut perduellionis reum, inſimulante, nil aliud videtur innui, quam ut, ſi

M judicium

judicium poſtea ferretur (quale ferendum erat, ſi accuſatio vera fuiſſet) tunc bona Mephiboshethi fisco applicanda Zibæ donarentur. Exempla id genus habentur hodieq;, ubi Principes ab hujusmodi promisſis pronuntiatisq; non disſimilibus non abſtinent. In altero autem loco, quo partitio fieri videatur, ſenſus mihi alius plane eſt ab eo, qui vulgo recipitur. Etenim partitio ſeu diviſio agrorum dupliciter capi poteſt; aut proprie pro diviſione, qualis in familia erciſcunda, ſeu in communi dividundo, ubi uterq; æq; rei poſſeſſæ eſt Dominus partiarius; aut minus propriè, veluti ſi verba fiant de Domino & uſufructuario, de Domino & Colono, Emphyteuta, ſive aliis ejusmodi, quibus præter onus culturæ etiam emolumentum cedit, integro nihilominus Domini jure; aut etiam de Domino & glebæ adſcriptitio agrum colente atq; inde victum ſatis amplum obtinente. Juxta primam ſpeciem, non eſt cur putemus, Zibam & Mephiboshetum pro partiariis, verbis Davidis, innui. Juxta ſecundam vero dici id videtur à Davide, atque appoſitisſime; ac ſi cum revocaſſet in memoriam Mephiboshetus calamitatem Domus Saulis, & in gratiam cum Davide offenſo denuo rediiſſet, dixiſſet Rex, *Quid plura de ea re loqueris?* jam olim abolita ſunt hæc. Tu in favorem mihi receptus. Etiam decrevi pridem, dixi, pronuntiavi, te & Zibam ſervum tuum partiarios fore. Te ut Dominum cui, utpote in integrum reſtituto, ſubminiſtrantur agrorum proventus, illum ut colonum, glebæ adſcriptitium, ſervum agros colentem, atque inde etiam, pro hominis ſtatu, victum capientem. Adeo ut nihil illa ſententia breviuſcula amplius innuatur, quam id, quod fuſius exprimitur capit. IX. ejusdem libri comm. 10. ubi proventus domino, cultura ſervo, à donatore, cujus in poteſtate erat, conditiones ac modos tam libertati ac ſervituti, quam agrorum dominio adjicere, aſſignantur. Atque hoc modo, univerſa, in cauſa Mephiboshethi & Zibæ, recepto gentis juri ſunt ſatis conſona. Vide ſis item de ſucceſſione fiſci D. Kimchium ad I. Regum, cap. II. ubi de Joabo tam perduellionis quam homicidii reo, cornua altaris tenente, hiſtoria habetur. Et de capitali judicio Regio ſeu ultimo ſupplicio, regni cauſa, infligendo, adde quod adnotat ibi Levi Gerſomides.

CAP. XXVI.

De Proſelytorum Bonis *ac* Hæredibus *Jura ſingularia.*

Quic-

QViequid autem hactenus oſtenſum eſt (præter id quod de Fiſco dicitur) aut ad Iſraelitas tantummodo ſpectat, quorum nemini hæres deeſſe potuit, ut ſupra obſervatum eſt; aut ad Proſelytos Juſtos eorumque poſteros ac ſtemma, quod, poſt nomen primo Judaismo datum, naſcebatur. Nam ex Proſelyto proles, poſt nomen Judaismo primo datum, ſuſcepta, eodem (quantum ad res attinet hujusmodi) modo Eccleſiæ Ebraicæ pars habebatur, quo proles ejus, qui ſanguine atque origine eſſet Iſraelita; utcunq; Proſelyti nomen & retineret ea & ad poſteros transmitteret; extra quam ubi ex Iſraelitarum, Gentilium, aut Servorum conjugiis, nomen illud in Poſteris commutaretur. Similiq; modo Hæreditas in hujusmodi Proſelytorum poſteritate, deferebatur. At Proſelyto Juſto, qui factus, non natus fuiſſet proſelytus, ſine prole poſtquam factus eſſet, mortuo hæredes omnino nulli erant, ſed bona ejus, uti cetera, quæ cenſeretur nullius in bonis & Vacantia, occupanti cedebant, non Fiſco. Maimonides, Halacha *Zichia Vemitbna* cap. 1. גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר אין לו יורשין אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו זכה *Si Proſelytus mortuus fuerit nec progenuerit, Iſraelitam, poſtquam Proſelytus fuerit factus, hæredes ei ſunt nulli. Sed quicunq; bona ejus prius occupaverit, ei cedunt.* Id ipſum Talmudici non ſemel ad cap. III. tit. *Baba Bathra*; ubi vide ſis Gemaram Babyloniam fol. 42. & Jarchium. Proſelytus Juſtus (quem גר צדק nuncupant) is eſt, qui Evangeliis alibique Proſelytus abſolute & vulgo dicitur, ſeu, qui ex peregrinitate ſeu Gentilitate in Judaiſmum fuerat transgreſſus. Juſti autem adjectione diſcriminatur à גר תושב ſeu *Proſelyto domicilii*, quo nomine appellabantur peregrini & Gentiles, qui ſuſcepta in ſe Septem præceptorum Noachidarum, id eſt, univerſæ Humanitatis ſeu Gentium Juris, ſed non Judaiſmi, obſervatione, ad domicilium ſeu inquilini jus aut in fedus ab Ebræis admitterentur. Nam ſine hujusmodi obſervationis profeſſione verum eſt, quod Trogus de eis habet apud Juſtinum, ex diſciplina atque Religione cum peregrinis eos non communicaſſe. De utroq; Proſelytorum genere eorumq; Juribus, fuſius in libris de Jure Gentium ad eorum placita, agimus. Ratio autem, quare in Proſelyti Juſti demortui bona nemo, ut hæres ex ſanguine aliter ac dictum eſt, ſuccederet, non omnino erat, qualis ſive apud Gallos ſive

Digitized by Google

apud Anglos de Fiſci in peregrinorum bonis, apud hoſce immobilia; apud illos etiam & mobilia (uti & apud veteres Romanos) ſucceſſione, obtinet, ſed alia prorſus atque ex receptiſſima eorum ſententia ſatis manifeſta. Quemlibet ſcilicet ejusmodi proſelytum, dum ſtetit Templum triplici initiamentorum genere admitti, ſolenne erat, במילה בטבילה ובקרבן *Circumciſione*, *ablutione ſeu Baptiſmo* (publice ac coram tribus minimum peracto) *& Oblatione.* Idque à Moſis ſeculo obſervatum & Legis ſacræ locis aliquot etiam ſubnixum aſſerunt. Neque, ſi horum trium aliquod deeſſet, ſtante Templo, aut ex Circumciſione, ſine Baptiſmo, poſt Templi excidium, Proſelytum quempiam Juſtum fieri. Neque proſelytam ſine baptiſmo & (ſtante item Templo) Oblatione. Quin aliter intelligi nolunt illud Numerorum XV. 15. ככם כגר *ſicut vobis, ſic proſelyto*, Initiatum autem hujusmodi, ſeu proſelytum ita factum, ſemper pro Regenerato ſeu recens nato habebant, adeo ut priſtinæ prorſus deleta omnimodæ cognationis ratione conſanguineos nullos poſtmodum, ex Jure habere ſacro, ſive in ſucceſſionis ſive in connubiorum, quod mirere, ratione cenſeretur, præter poſteros, qui Baptiſmum ſeu initiamenta ſequerentur. Non enim hæc Natalium novatio ſimilis erat Regenerationi illi ſeu Natalium reſtitutioni, qua dignabantur Principes Romani Libertinos, unde ſcilicet pro Ingenuis ipſi atque ipſa mater pro ingenua haberetur, adeoque, cognatio omnimoda & jura inde pendentia reviviſcerent. Qua de re vide ſis Juſtinian. Novell. XVIII. cap. XI. & LXXVIII. cap. I. & II. & Marcianum l. 2. ff. de Natalibus reſtituendis. Sed Gentilis ex ipſo quo Proſelytus fiebat momento, pro eo qui tunc denuò & nova tunc matre in Jure Ebraico ficta natus fuerat, cenſebatur. Pater igitur, mater, filii filiæque ante ſuſcepti, fratres, cum hiſce nominibus contingere plane, ad eorum placita, deſinebant. Diſerte rationem reddunt de obliterato heic priſtino ſanguine; מאי טעמא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי *Ratio eſt, quia proſelytus, ex quo fit proſelytus, habetur velut infans qui* (ex nova aliqua matre) *recens naſcitur.* Ita Talmudici in Gemara Babyl. ad tit. *Jabimoth.* c. II. fol. 22. a. & cap. XI. fol. 97. b. Maimonides, halachâ *Jebom Wechalitza* cap. I. & halach. *Iſuri Bia.* c. IX. & Moſes Mikotzi Præcept. Affirmat. LI. Adeo ut proſelytus ejusmodi ſeipſum omnino priſtinosque natales & omnem ex illis contractum ſangui-

ſanguinem exueret; atque ex regeneratione hujuſmodi nulla inpoſterum reſtaret cognatio Gentilis aut ex Gentilitatis tempore orta, quemadmodum fere jure Cæſareo poſt manumiſſionem nulla cognatio ſervilis. Unde cum apud D Joannem Nicodemus, etiamſi Phariſæus eſſet, atque Judæorum (Tribunalis alicujus puto) princeps, miraretur dicta Servatoris de Regeneratione, & rogaret, *quomodo poteſt homo renaſci cum ſit ſenex, & quomodo poſſunt hæc fieri*, ac ſi nullam ipſe deprehendiſſet Regenerationis ex aqua ſeu Baptiſmo notionem; *Tu es*, inquit Servator, *Magiſter in Iſrael & hæc ignoras*? Nam Magiſtris receptarum ſententiarum peritis, ſatis erat Regenerationis ex Baptiſmo ſeu aqua, notio, quam diximus, cognita. Atque hinc illud Taciti Hiſtoriarum quincto intelligendum. *Circumcidere genitalia inſtituêre* (Judæi,) *ut diverſitate noſcantur. Transgreſſi in morem eorum idem uſurpant. Nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Neque enim patriæ (modo excipias unam & alteram gentem, ad quas jus attinuit ſingulare ex lege ſacra Deuteronom. XXIII. 3. & 9.) aut, ut dictum eſt, conſanguinitatis priſtinæ ratio omnino Proſelytis (qui ipſi primo nomen illud profeſſione aſſequerentur) habita eſt; quippe qui pro denuo atque aliunde natis, id eſt, Renatis, cenſebantur. Unde & ſequebatur, conſanguineos priſtinos, qua ſanguinis nomine antea conjuncti fuerant, eos vilia habuiſſe; id eſt, tum ſe ipſos omnimodis affectus, pietatis officii vinculis, ſive ſanguinis cauſa inter cognatos, ſive patriæ inter conterraneos haberi ſolitis, ſolutos fuiſſe, tum eos ob Gentiliſmum ſpernendos. Nam ſingulare eſt etiam illud, atque ex Regenerationis ſeu Natalium hujuſmodi novationis jure ortum, patriam proſelytos eorum exuiſſe. Ex ipſo nimirum Religionis in Regeneratione hac amplexu patriam induebant aliam, id eſt Judæam; idque tametſi extra eam renati. Et Judæi poſtea tum nuncupabantur, tum revera pro Judæis ſunt habiti, licet ab Iſraelitis ſeu Judæis ex ſanguine illud vocamen ſortitis, ut ab aboriginibus, ſemper non ſolum ipſi ſed & poſteri, uſque dum ſanguis Iſraeliticus ſtemmate eorum commiſtus eſſet, tum Proſelytorum nomine tum diſpari etiam, in rebus non levis momenti aliquot, juris uſu diſcriminarentur. Adeo ut idem Patriæ nomen & Religionis, idem civitate donari & in ſacros eorum mores transgredi ipſis haberetur habeaturque etiamnum; quod alibi, puto, non compertum. Nam etſi vulgo

 Chriſti-

Chriſtianorum, Mahumedani Turcarum nomine appellantur, atque in Turcam commutari ſeu Turciſmum amplecti, idem vulgo ſonat, quod Mahumediſmum profiteri; ſcimus tamen ipſis Mahumedanis proſelytos ſuos Muſulmanos (id eſt אלמשלמין) quod recte credentes ſeu Fideles interpretatur, non Turcas aut alio aliquo nomine patriæ mutationem denotante, indigetari. Hinc Idumæos ſcribit Joſeph. Arch. XIII, c. XVII, ſub Hyrcano Judaiſmum amplexos ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους *adeo ut deinde eſſent ipſi Judæi.* Seu, ut Ruffinus ibi, vetus interpres, *ex illo tempore cæperunt eſſe Judæi.* Inde etiam in Eſther VIII, 17, מתיהדים *Judæi fiebant*, legitur pro eo, quod in vulgata eſt, *ſecta eorum religioni & ceremoniis jungebantur.* Et Dio Caſſius lib. XXXVII. de Judæi nomine, qua patriam denotat, locutus, Φέρει δὲ καὶ, inquit, ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὅσοι τὰ νόμιμα αὐτῶν καίπερ ἀλλοεθνεῖς ὄντες ζηλοῦσι, *pertinet etiam ad alios homines, quotquot eorum inſtituta amplexantur, etiamſi alienigenæ.* Qua de re item conſulas præter Joſephum Scaligerum in Euſebianis ad Numer. MDCCCCLXIII & ſequentem, Caſaubonum in Exercitatione prima ad Apparatum Annalium Baronii. Ad Baptiſmum autem, quem diximus, & Judæi nomen ipſam religionem non magis atque novam patriam denotans ſpectabat proculdubio Arrianus in Epictetum lib. II, cap. IX. *Quid* (inquit, Philoſophiam ſimulantes increpans) *appellas te Stoicum? quare decipis & fallis tam multos? Quam ob cauſam Græcorum perſonam induis, cum ſis Judæus? An neſcis quare dicitur quiſque Judæus, quare item Syrus, quare Ægyptius?* Καὶ ὅταν τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ᾽ ὑποκρίνεται. Ὅταν δ᾽ ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. οὕτω καὶ ἡμεῖς παραβαπτισταὶ λόγῳ μὲν Ἰουδαῖοι, ἔργῳ δ᾽ ἄλλο τι. *At quando viderimus quempiam animo utrinque ancipiti, dicere ſolemus, Judæus non eſt ſed ſimulat. Quum autem induerit ſibi affectum Baptizati & inter ſectatores aſciti, tum revera & eſt & appellatur Judæus. Ita & nos quoque parabaptiſtæ ſumus* (ſeu ut non legitime tincti) *dum quiſque verbo tenus duntaxat velut Judæus, re autem vera aliud quid exiſtit.* Vir doctiſſimus Dionyſius Petavius ad Themiſtii Orationem XII. legere mavult περιτετμημένου *circumciſi* pro ᾑρημένου *inter ſectatores aſciti.* Et ex Judæorum & Chriſtianorum nominis confuſione ſcripſiſſe Arrianum opinatur. Scilicet, cum circumciſio proprius eſſet Judaiſmi character, magnaque tum Chriſtianorum pars è

Judæis

Judæis eſſet, *credi derunt*, inquit ille, *Gentiles, Judæos omnes & baptizatos, & circumciſos eſſe oportere.* Lipſius autem ad Annal. Tac. l. xv. de Chriſtianis locum illum capit, ex eadem confuſione. *Ait*, ſic ille, τῶ βεϐαμμένων (*Baptizati.*) *qui ergo tincti & baptiſati præter Chriſtianos.* Et Gaſpar. Barthius ad Rutilii Itinerar. de eo loco, *ſane Judæi*, inquit, *ſignaculū non erat Baptiſatū eſſe, ſed Chriſtiani.* Nec melius Hieron. Wolfius, qui ἠρημένων *amplexi*, ſcilicet Judaiſmum, ibi verti vult, & Chriſtianorum eccleſiam cum ſecta Judæorum confundi. Certe fatemur, Judæorum nomine Chriſtianos antiquitus apud ſcriptores gentiles, eo quod Chriſtianiſmi, uti & Chriſti, in Judæa erant natales, deſignari; quemadmodum apud Svetonium in Claud. cap. xxv, Judæos *impulſore Chreſto* (nam & Chriſtum Chreſtum, unde & Chreſtianos, qui Chriſto nomina dederant, appellitabant) *aſſidue tumultuantes Roma expulit.* Et vide ſis P. Pithœi Adverſariorum lib. II, cap. III. Sed vero apud Arrianum, Judæorum proſelytos ſeu Judæos circumciſione & baptiſmo ex Gentilibus factos innui vix ambigendum videtur. Et tantum abfuit, ut male Gentiles, Judæos hujuſmodi tam baptizandos quam circumcidendos fuiſſe ſentirent, aut nulli in initiamentis tingerentur præter Chriſtianos (quod vult Lipſius) ut nemo citra Baptiſmum magis ac citra Circumciſionem Proſelytus aut hac notione Judæus rite fieri aut haberi potuiſſe. Alii etiam fuere, in Ebræorum ritibus, baptiſmi, qui non ſolum καθαρισμοὶ ſeu ſordium purgationes, ſed & ut peccatorum ablutiones habebantur; de quibus Iſaias cap. I, comm. 16, Eulogius contra Novatianos lib. II. apud Photium in Myriobyblo cod. CCLXXX, & R. Elias de Wides in *Reſbith Cochma* ſeu Initio Sapientiæ cap. IV. & V. De pœnitentia verba faciens ille, צריך inquit לטהר עצמו בטבילה ואחכ לקדש עצמו בתענית וגו' *oportet pœnitentem purgare ſe Lavacro, & poſtmodum ſanctificare ſe jejuniis &c.* Et Petrus Bleſenſis contra perfidiam Judæorum cap. XXVI, *crediderunt Judæi, & adhuc credunt, ſibi per aquam frigidam peccata dimitti. Unde & ipſi ſolent multis baptiſmatibus exerceri.* Ejuſmodi item ablutionem Herbanus Judæus in Diſputatione cum Gregentio Archiepiſcopo Tephrenſi memorat; ubi peccatorem pœnitentem ἀπολυόμενον, κατὰ ψυχὴν ἰατρευθέντα, *ablutum* (in verſione Nicolai Gulonii, pro eo *abſolutum* male ſubſtituitur) *ut anima expiatum*, & ad bonam mentem reverſum, in templum, ex jure Ebraico, admittendum ad ſacra antiquitus fuiſſe ait. Sed hujuſmodi

jusmodi ablutio ſeu baptiſmus in vitæ tantum atq; morum, ille autem, cui in initiamentis Proſelytorum erat locus, etiam in Natalium novationem ſeu Regenerationem peragebatur, unde & priſtinæ conſanguinitatis omnimodæ ſequebatur obliteratio. Ita ex Juris patrii fictione, ritibus ſanctis ſubnixa, etiam ipſa, quibus invicem conjungebantur gentiles, jura ſanguinis naturalia deleri volebant. Quod itidem ſervabatur, tametſi pater, filius, mater, fratres aliquot ſororesve eodem ſimul momento Proſelyti fuiſſent facti. Nam ſingularis cujuslibet ejusmodi Regeneratio ſuum qualecunque jus ſanguinis anterius, ratione jam dicta, invicem perimebat. In prole autem ſeu poſteris ejusmodi Proſelyti, Baptiſmus nunquam iterabatur. Sed obſervari liceat, ut apud Ebræos (quorum baptiſmi uſum in proſelytis faciendis pauciſſimi ſcriptorum animadvertunt) atque Chriſtianos, ita etiam in celebrioribus Gentilium initiamentis (nam de Expiationibus res tralatitia eſt) Baptiſmum ſeu lavacri luſtrationem primario adhiberi ſolitam. De Eleuſiniis Athenienſium Minoribus, per quæ ad Majora tranſibant, liquet ex Polyæno Stratagematum lib. v. in Heraclide, ubi, *hæc*, inquit, *tranſigebant* παρὰ τ̃ Ἰλισσὸν, ὗ τ̃ καθαρμὸν τοῖς ἐλάττοσι Μυςηρίοις *ad Iliſſum* (flumen Muſis aliisque diis, ut ex Pauſaniæ Atticis ſcimus, ſacrum) *ubi luſtratio fieri conſuevit minoribus Myſteriis.* Unde Ὑδρανὸς ſeu Aquarius dictus eſt ὁ ἁγνιςὴς τ̃ Ἐλευσινίων ſeu *is qui Eleuſiniis ſacris quempiam ut ſacerdos initiabat*, quod docet Heſychius. Primus etiam ex octoginta, in ſacrorum Mithræ, ſummi apud Perſas Numinis, initiamentis, ritus erat ejusmodi luſtratio ſeu baptiſmus; Διανήξασθαι ſcilicet ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολὺ *complures dies per multum aquæ natare*, ut ſcribit Nonnus in Synagoga Hiſtoriarum ad Orationem primam Steliteuticam Gregorii Nazianzeni cap. XLVII. Et Tertullianus libro de Præſcriptionibus adverſus Hæreticos cap. XL, *diaboli*, inquit, *ſunt partes intervertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum divinorum, in idolorum myſteriis æmulatur. Tinguit & ipſe quoſdam utique credentes & fideles ſuos. Expiationem delictorum de lavacro repromittit, & ſic adhuc initiat Mithra.* Iſidis item celeberrimæ apud Ægyptios potiſſimum Deæ initiandus Apulejus, *ſtipatum me* (ſic ipſe Mileſiarum XI.) *religioſa coborte deducit* (Iſidis ſacerdos præcipuus, nomine Mithra) *ad proximas balneas; & prius ſueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, puriſſime circumrorans abluit, rurſumque*

quæ ad templum reductum, jam duabus diei partibus tranſactis ante ipſa Deæ veſtigia conſtituit. Quin diſerte in Regenerationem luſtrationem hujusmodi, Gentilibus fieri ſolitam, memorat Tertullianus. Is libro de Baptiſmo, vim ſacramenti pluribus demonſtrans, & aquas omnes de priſtina originis, ut loquitur, prærogativa ſacramentum Sanctificationis conſequi, invocato Deo, aſſerens, *ſed enim* (ait c. v.) *Nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritualium, poteſtatem eadem efficacia idolis ſuis ſubminiſtrant. Sed viduis aquis ſibi mentiuntur. Nam & ſacris quibusdam per lavacrum initiantur, Iſidis alicujus aut Mithræ. Ipſos etiam Deos ſuos Lavationibus efferunt. Ceterum villas, domos, templa, totaſq; urbes aſpergine circumlata aqua expiant paſſim. Certe ludis Apollinaribus & Peluſiis tinguntur. Idque ſe in Regenerationem & impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt.* Vide, ſi placet, etiam Joſephum Vice-Comitem Obſervat. Eccleſiaſtic. lib. I. cap. XVII. & Antonium Marſilium Columnam Archiepiſcopum Salernitanum in Hydragiologiæ Sect. I. cap. VI. Sed hæc obiter.

CAP. XXVII.

Diſcrepantes Pentateuchi Samaritani, *in Legibus de Jure Succesſionis,* Lectiones, *quæ ab obſervationibus ac interpretamentis aliquot* Magiſtrorum *ſunt diſſonæ.*

QVæ vero dicta ſunt hactenus, ſumuntur ex interpretamentis atque moribus Ebræorum, qui aut regni Iſraelitici, ſub Hoſea Rege, excidium antevertunt, aut poſtmodum regni Hieroſolymitani, ſeu Judaici vulgo ac ſignanter dicti, cives fuere, & τὰ πατροπαράδοτα ſeu *traditiones Majorum* in judiciis admiſere; ut ſcilicet potiſſimum Samaritas, qui etiam Pentateuchum Moſis, atque ſeculis ſaltem poſterioribus illud ſolum amplexi ſunt, & Saducæos hæreticos, qui τὰ πατροπαράδοτα rejecerunt, excludamus. De eis vide II. Regum XVII. 24. Benjaminum Tudelenſem in Itinerario, Flav. Joſeph. Archæolog. XVIII. c. 2. & Haloſeos II. c. 7. Photium in Biblioth. Cod. CCXXX. prope finem, Leontium Scholaſticum libello de ſectis, actione II. Joſ. Scaligerum Emend. Temp. lib. VII. p. 620. & Canon. Iſagog. lib. III. p 219. Nic. Serrar. Trihæreſ. c. XVII, & XXI. cum Elencho Scaligeri c. XV. & XVI. Jo. Druſium obſervat. lib. XIII. cap. 4. De tribus ſectis lib. III. cap. 8. & ſeqq. Præteritorum lib. IV. ad illud D. Joannis

Digitized by Google

annis IV. 9. οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *cum Samaritis Judæi commercium non habent*. Et obſervandum eſt illud D. Theodoſii in Novellis tit. 3. ubi *Neminem Judæum, neminem Samaritam* (ſeu ut in Ms. meo Samaritanum) *neutra lege conſtantem*, ad honores & dignitates accedere ſancivit. Neutram, non Judaicam, ut à majoribus traditam, nedum Chriſtianam legem ſeu Evangelicam amplectebatur Samarita; quod vult Imperator. Hoc non ſolum ideo monemus, quia ratio temporis, & rerum gentis qualitas & ſeries id docet, ſed etiam quoniam, in Samaritarum Pentateucho, ſacrarum, quibus ſucceſſionum materies ſubnititur, legum verba ita interdum diſcrepant ab eis, quæ Biblia Judaica, quibus paſſim utimur, habent, ut etiam quod à placitis aliquot Judæorum ſupra explicatis nimis eſt diſſonum, in eis interdum reperiatur. Numer. XXVII. commate 8. pro והעברתם וגו' *& transferetis hæreditatem ad filiam ejus, &c.* codex Samaritanus habet וגו' Samaritana ונתתם *& dabitis* (quo vocabulo utitur in Judaicis Moſes commate ſequenti, ubi de fratrum ſucceſſione loquitur) *hæreditatem filiæ ejus*. Quod ſi hæc vera eſſet lectio, locum non ita haberet obſervatio illa de transferenda Filiabus hæreditate, quam capite XVIII. ſupra è *Peſiktha Zotertha* attulimus. Commate item 11. ejuſdem capitis Numerorum, pro וירש אתה *& ſuccedat in eam* ſeu *ei*, quæ vocabula ad ſucceſſionem maritalem trahunt Magiſtri, acſi *eam* (uxorem) *excipiat*, aut *ei* (fœminine) *ſuccedat*, eſſet vertendum; Samaritano codice legitur וי ירש אתו *& eum ut hæres excipiat*. Vide ſupra capite XVII. Item Deuteronomii XXV. 6. ubi lex de fratria ducenda traditur, pro eo quod in Judaicis eſt, והיה הבכור וגו', *Et erit primogenitus, &c.* quod de fratre majore natu, non de ducentis filio intelligunt Magiſtri, (ut docetur ſupra capite XIV) legitur in Samaritano codice, והיה הבן הבכור *& erit filius primogenitus*. Codicibus Samaritanis uſi ſumus binis. Alter eſt è tam numeroſiſſima quam pretioſiſſima ſupellectile libraria, qua reverendiſſimus præſtantiſſimusque Præſul Gulielmus Laudus Archiepiſcopus Cantuarienſis Academiam Oxonienſem nuperrime ditavit. Alter eſt κειμήλιον Bibliothecæ Cottonianæ. Is ſcilicet, è quo in præfatione ad Marmora Arundelliana Chronologiam & Patriarcharum primorum παιδοποιΐας Samaritanam ſumſimus. Exemplar utrunque eſt quidem vetuſtum. Cottonianum autem deſcriptum

eſt

eſt ante annos CCLXX aut circiter. Quantùm ab initio Geneſeos ad initium capitis vi. Levitici, ſeu (quod idem eſt) ad initium Paraſchæ צו ſeu צוי (ſcilicet צוי; nam ita legitur Samaritanis) intervenit, manu Ithamar Ben Aharon Ben Ithamar, Sacerdotis primarii in Damaſco. Quæ ſequuntur ad finem Deuteronomii exaravit Abraham Ben Abi Nitzaion, uti ipſe adnotavit ad extremum Num. ejusdem codicis Ms. Adjicit ibi. והכללת בשנת ארבעה וששים ושבע מאות דממלכת ישמעאל *Et abſoluta eſt* (ſcilicet Lex illa ſancta; totum Pentateuchum innuit) *Anno ſeptingenteſimo quarto regni Iſmelis.* Incidit annus ille in vulgarem Chriſti MCCCLXII. Initium ejus, Octobris XXI. Anni regni Iſmaelis iidem ſunt, qui ab æra Hagarenorum ſeu Hegira Mahumedana, id eſt, ab anno Chriſti DCXXII. ſed ad rationes Lunares, putantur.

Finis Libri de Succesſionibus in Bona Defunctorum.

JOANNIS SELDENI

DE

SUCCESSIONE

IN

PONTIFICATUM

EBRÆORUM,

LIBRI DUO,

Prior *Hiſtoricus* eſt; *Pontificum*, ab Aharone usque ad templi Secundi Excidium *Succesſionem* continens.

Poſterior eſt *Juridicus*; *Legitima*, ſeu quæ in *Succesſione Pontificali*, adeoque *in admisſione ad munus Sacerdotale*, apud Ebræos, Juris fuere complexus.

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Duplex, *apud Ebræos* Sacerdotium. *Inſtituti ratio. Succesſionis Pontificalis in* Eleazaro *initia. Et* de binis familiis Sacerdotalibus *ſeu* Aharonicis, earumque in claſſes *ſeu* Ephemerias diſtributione atque *Orbe* ſeu *Cyclo Hiemtico.*

SAcerdotium, cujus faſtigium & Pontificatus, in Ebræorum commentariis duplex eſt. Aliud, ante legem Leviticam de eo latam, in uſu. Aliud, ea ex lege inſtitutum. Prioris generis Sacerdotio, alii ex jure fungebantur ordinario ſeu communi; alii extra ordinem, ſeu jure ſingulari. Ex jure ordinario ſeu communi, mares primogeniti, ante legem Leviticam, Sacerdotali in familiis ſuis gaudebant munere. Sic docemur ex Miſna Talmudica tit. *Zebachim* ſeu de *Sacrificiis* c. XIV. Verba ſunt, עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה' בבכורות *antequam Tabernaculum conſtructum eſt, altarium* ſeu *excelſorum uſus licitus fuit. Atq; ſacro ad ea fungebantur munere Primogeniti.* Quo etiam ſpectare volunt illud in Exodi capite XXIV. 5. *Moſes mane conſurgens ædificavit altare ad*

radices

radices montis, *& duodecim titulos ſeu columnas ſecundum duodecim tribus Iſraël, miſitque juvenes de filiis Iſraël, qui obtulerunt holocauſta atque immolaverunt victimas pacificas Domino, ſcilicet boves.* Qui נערי ſeu *juvenes* heic dicti ſunt, pro Primogenitis, utpote qui jure ſuo tunc Sacerdotes fuere, ſumunt. Unde etiam eodem in Loco Chaldæus paraphraſtes Onkelus expreſſim pro *miſit juvenes* ſubſtituit, receptiſſimæ ſententiæ ſatis callens, שלח ית בוכרי *miſit primogenitos*; quem ſequitur item autor paraphraſis Uzielidi tributæ, in qua ratio etiam redditur; quia nondum initia habuere Sacerdotes Aharonici. Adſtipulatur non ſolum R. Saadiæ verſio Arabica, quæ hoc in loco בעת בבכור *miſit primogenitos*, habet, ſed etiam Tawaſi Perſica qua רשתר מר נחושת quod ipſum ſonat, legitur. Et de ea re, teſtimonia plura ex veteribus annotata habes in cap. v, libri de Succeſſionibus in Bona defuncti. Quin aſſentiunt heic Patres Chriſtiani, ut videre eſt apud D. Thomam in prima ſecundæ quæſt. 103. art. 1. ad tertium. Extra ordinem autem, Sacerdotii munere etiam eum, qui primogenitus non eſſet, interdum ſeculo in illo fungi liquet è Moſis exemplo, qui Aharonis frater ſecundo genitus (id ſatis docetur in Exodo VI. 7.) ſacra, ante initia Sacerdotii Aharonici, ut Sacerdos jure ſingulari peregit. Quin & ipſum Aharonem filioſque ejus, juſſu Numinis ſanctiſſimi, ſolennibus ſeptem dierum ritibus tunc primum inſtitutis initiavit. Quod fuſiùs in Levitici octavo enarratur. Neque Sacerdos duntaxat ille, ſed Sacerdos Summus ſeu Pontifex cenſebatur; unde Philoni, in libris de vita ejus non ſemel tam ἀρχιερεὺς ſeu *Pontifex*, quam Rex, legiſlator & Propheta indigetatur. Et de eo in *Semoth Rabba*, paraſch. XXXVII. רבנן אמרין
כל שנין שהיו ישראל במדבר שמש משה בכהונה
גדולה ויש אומרים לא אלא שבעת ימי המלואים ורבי ברכיה
בשם ר' סימון אומר כלם" שנה שמש משה בכהונה גדולה
שנ' ובני עמרם אהרן ומשה וכתיב ומשה איש האלהים
Tradunt Rabbini, per cunctos annos, quos in deſerto tranſegere Iſraëlitæ, Moſem ſummi ſacerdotii ſeu *Pontificatus manus tenuiſſe*; *tametſi fuerint, quorum ſententia eſt, eum minime id feciſſe niſi per ſeptem dies initiationis. At vero Rabbi Barachia, nomine Rabbi Simon, probat ideo per annos XL. Pontificatum geſſiſſe Moſem, quia dicitur* (1. Paral. VI, 3.) *filii Amrami erant Moſes & Aharon; & ſcriptum*

inſuper eſt (Deuter.xxxi. 1.) *& Moſes vir Dei.* Prærogativam nempe ſingularem ei utrobique tribui innuit, ac talem, qualem Sacerdotio eſſe intelligi propriam. Ex lege autem Levitica, Aharone & filiis ejus Sacerdotali muneri rite initiatis, priſtinum ſeu anteriorum ſeculorum Sacerdotium, id eſt primogenitorum hoc jus ſacrum, apud eos deſiit. Atque ille dein poſterique eorum ſoli, ex jure ordinario Sacerdotes fuere כהנים *Cohenem* & Chaldaice כהנין *Cahnin* dicti. Aharon vero ipſe qui ſummus erat, ſeu Pontifex nomine הכהן τοῦ ἱερέως *Sacerdotis*, ſimpliciter & per excellentiam, ſive הכהן הגדול *Sacerdotis ſummi* ſeu *Pontificis*, ſive כהנא רבא *cahna rabba* quod idem ſignificat Chaldæis, aliisque vocibus idem denotantibus, memorari ſolet; uti & ſucceſſores ejus. Et Sacerdotes κατ' μέρος, *minores* ſeu *gregarii*, כהנים הדיוטים *Sacerdotes idiotæ*, ſeu *vulgares* Juriſconſultis paſſim nuncupantur. Depravata autem nimis, ut fieri amat, habes horum nomina in Joſephi exemplaribus. Sacerdotes, inquit ipſe Ebræus, ſacerdos & Juriſconſultus, Χαναίας *Chaneas* appellant, Pontificem Ἀναραβάχην *Anambachen*. Locus eſt in libro III. cap. VIII, Originum. Ruffini vetus interpretatio ibi habet *Ambarchen*. Ceterum nemo non videt è Chaldaica appellatione Ebræis ſatis uſitata, ſed à librariis male accepta, prodiiſſe hæc vocabulorum portenta. Nam ex כהנא הרבא *barabba cabena* male fiebat *Ambarchen*. Qua autem ratione ac juris varietate, dignitas illa Sacerdotii ſive ad Aharonis poſteros, florentibus rebus Ebræorum, tranſmitteretur, ſive eis, ut interdum, omnino præcluderetur, maxime liquebit, ſi de ſucceſſione in Pontificatum penitius diſpiciamus. Etenim qui Pontificatus, ex jure, plane capax non erat, ei nec minoris ſacerdotii munus præſtitiſſe fas. Adeo ut ſucceſſionis ſeu hæreditatis Sacerdotalis jura ſane univerſa ex eis, quæ ad ſucceſſionem Pontificiatem attinent, rite diſcuſſis, ſimul habuerimus explorata.

In ſucceſſionis autem Pontificialis materie, alia ſunt Hiſtorica, Juridica alia. Hiſtorica; ceu Pontificum Series ſeu Laterculus, Familiæ Sacerdotales, Dignitatis ab altera familia in alteram tranſlatio, Poteſtatis in creando uſurpatæ varietas, autorum diſſenſus, plurium Pontificum nomine tenus ſub eodem tempore conjunctio, nonnullorum, qui alieni dicuntur ſcriptoribus aliquot, à genere Sacerdotali deſignatio, ejuſmodi alia. Juridica; veluti perſonæ ſurrogandæ

dæ qualitas, (ſive Natales, ſive Ætatem, ſive corporis animive vitia ſpectes) Conſecrandi ritus, poteſtas forenſis; cui competebat de hiſce decernendi jus. Atque hiſce tribuunt Illa lucem ſubinde, & mutuo accipiunt. Utraque igitur, ſingulis libros aſſignantes ſingulos, explicare adgredimur; maxime quoniam hæc, quæ Juris ſunt, adeo neglecta fere hactenus aut obiter ſubinde tacta apud ſcriptores Chriſtianos ſunt, ut, quin integra eorum fuerit etiamnum meſſis, parum abfuerit. Hiſtorica vero, quæ huc pertinent, ita tantum hactenus tractata ſunt, ut tum Animadverſionibus, tum Additionibus, quarum vim non contemnendam inteximus, nimium carere videantur.

Aharonis, Pontificis, ex lege Levitica, filii bini Eleazar & Ithamar eorumque poſteri, binas familias Sacerdotales faciebant. Unde, cum univerſum genus Sacerdotale in Stationes, ſeu Claſſes XXIV. à Davide Rege, ut per vices qualibet hebdomade ſacris in templo adeſſent miniſteriis, tribuebantur, ex eis ſedecim fuere Eleazaridæ, octo autem Ithamaridæ; quod videre eſt, 1 Paralip. XXIV, 4. Atque inſtaurationem claſſium, ſeu numeri earum novationem, non primariam inſtitutionem fuiſſe Davidis illam diſtributionem ſcribunt Ebræi. Etenim Moſem hasce familias binas in claſſes tribuiſſe. Sed de numero non convenit. Alii eum in XIII, ſingulis nempe quatuor, alii in ſedecim, ut ſingulis eſſent octo tradunt diviſiſſe. Hujus exemplum ſecutum Davidem; adeoque, cum illas octo in plures (ſic illi qui octo tantum claſſes inſtituto Moſaico deberi volunt) ob diffuſiorem jam utriusque familiæ prolem, commodius tribuendas animadverterat, quatuor primum quaternario utriusque numero adjeciſſe, idque ita iteraſſe voluiſſe, ut ſingulis duodecim claſſes præberentur. Quod cum per imparem nimis Ithamaridarum numerum, ſine incommodo, fieri nequibat; ex Eleazaridarum numero abundante, nova eorum recenſione facta, octo claſſes alias conſtituiſſe; ut ita hiſce ſedecim, illis octo manerent. Sic Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Thainioth*, ſeu *de Jejuniis*, cap. IV, fol. 67, col. 4. halach. 2. שמונה משמרות כהונה העמיד משה ד' משל אלעזר וד' משל איתמר עד שעמד דוד ושמואל הרואה והוסיפו עליהם עוד שמנה ד' משל איתמר וד' משל אלעזר וביקשו להוסיף עוד שמנה ולעשותן עשרים וד' ומצאו משל אלעזר

אלעזר ולא מצאו משל איתמר הדא הוא דכתיב וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר וגו' *Octo claſſes Sacerdotales conſtituit Moſes, Quatuor ex Eleazaridis, atque ex Ithamaridis totidem. Id quod obtinuit usque dum David & Samuel propheta adjicerent eis octo alias. Quatuor ex Eleazaridis, & ex Ithamaridis itidem quatuor. Conati vero illi etiam & octo alias modo ſimili, ut numerus viginti quatuor claſſium ita compleretur, adjicere. Sed Eleazaridas quot ſufficerent, repererunt; Non vero Ithamaridas. Atque hoc innuit illud quod ſcriptum eſt* (1. Paralipom. xxiv, 4.) *Inventique ſunt multo plures filii Eleazar in Principibus viris, quam filii Ithamar.* Ita Gemara illa. Qui vero ſedecim fuiſſe ajunt ſub Moſe claſſes, nihil in Ithamaridis à Davide novatum volunt. Sed, unaquaque Eleazaridarum in binas tributa, numerum viginti quatuor abſolutum. De qua re vide ſis Gemaram Babyloniam ad citatum tituli de Jejuniis caput, & Salomonem Jarchium ad dictum Paralipomenon locum; ubi David Kimchius utranque ſententiam commemorat. Adde Maimonidem halach. *Celi bamikdaſch* ſeu *de vaſis Templi* cap. vi. Ita ſcilicet ſe res habuit ſub Tabernaculo & Templo primo. Et claſſes illæ xxiv. in Paralipomenis ordine ſuo recenſentur. Nec ſane alius poſt inſtauratam ſub Templo ſecundo Rempublicam claſſium numerus. Ceterum is ex diſtributione nova confectus eſt, ſi Talmudicis fides. Nimirum quatuor cum Zorobabele Hieroſolymam aſcenderunt familiæ ſacerdotales, Jedaiahidæ, Immeridæ, Pashuridæ & Harmidæ. Id quod liquet ex Nehemiæ vii, 39. Et vide eum cap. x, 1, & xii, 1. Quamplurimi autem tam ex Levitico & ſacerdotali genere, quam ex Iſraëlitico tum aſcendere nolebant. Familiæ autem illæ quatuor, ne claſſium numerus alius, quam qui ſub Templo primo obtinuerat, haberetur, in viginti quatuor itidem (ſic illi) ſorte tributæ ſunt; ſtatuto etiam ut jam dignitatis atque ordinis prærogativa non ex vetuſtiori illa omnino, ſed ex hac tantum diſtributione nova penderet. Gemara Hieroſolymitana ad tit. citatum fol, 68. col. 1, ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואמר והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפילו יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא יעשה טפילה לו ועמדו הנביאים שביניהן ועשו כ"ד גורלות והטילום בקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי שש ובא חרים ונטל חמש והוא הרי שש ובא פשחור ונטל

ונטל חמש והוצא הרי שש ובא אימר ונטל חמש והוא הרי
שש והתנן עמהן. הנביאים שביניהם שאפילו יהויריב עולה מן
הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא יעשה טפילה לו

id eſt, *Quatuor claſſes aſcendebant è captivitate, Jedajah, Harim, Paſhur & Immer. Pactum autem cum eis inierunt prophetæ qui, inter eos* (viri inter eos præſtantiores) *nec quidem Jehoiaribum ſi è captivitate aſcenderet* (id primæ in diſtributione Davidica claſſis nomen eſt) *prærogativam habiturum præ claſſe* (jam ſorte) *ante eum conſtituta, ſed ei tantum fore adjungendum. Ex autoritate igitur prophetarum, qui inter eos, fiebant ſortes viginti quatuor membranulis educendæ. Venit Jedajah & eduxit præter ſe ipſum quinq; ita fiebant etiam ſex. Et venit Charim & eduxit præter ſe ipſum quinq; ita fiebant etiam ſex. Venit ſimiliter Paſhur & eduxit præter ſe ipſum quinq;, unde & ſex fiebant. Quod itidem fecit* Immer. *Et pacti ſunt cum eis prophetæ, nec quidem Jehoiaribum, ſi è captivitate aſcenderet, prærogativam habiturum præ claſſe ante eum conſtituta, ſed ei fore adjungendum.* Idem habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Eracin* cap. II. fol. 12. b. & ad tit. *Thaanith* cap. IV. fol. 27. a. Excepto quod in loco poſteriori pro *Charim* perperam legatur *Jehoiarib*; quod nec ceteris de Jehoiarib ibi adjectis eſt omnino conſonum. Senſus puto eſt, facta jam familiarum harum quatuor in viginti quatuor claſſes diſtributione, ceterarum familiarum Sacerdotalium ſeu claſſium quotquot nondum aſcenderant, in dignitatis ac functionis ordine decernendo, non aliter rationem habitum, quando adſcenderent, iri, quam ſi hiſce & quatenus hiſce ſe immiſcerent adjungerentq;. At Joſephus expresſim de diſtributione vetuſtiori ſeu Davidica, lib. 7. cap. 11. καὶ, inquit, διέμεινεν οὗτος ὁ μερισμὸς ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας, *atq; hæc diſtributio dumvit uſq; in diem hodiernum*, id eſt, uſq; ad Templi ſecundi excidium. Numeri claſſium meminit & ipſe alibi; in vitæ ſuæ initio, unde & corrigendus eſt locus, qui in latinis libri ſecundi adverſus Apionem habetur; *licet enim ſint tribus quatuor ſacerdotũ & harum tribuum ſingulæ hominum plus quam quinq; millia, fit tamen obſervatio particulariter per dies certos.* Græca heic deperdita ſunt, ſed dubitari nequit, pro eo, quod eſt *tribus quatuor*, ſcripſiſſe Joſephũ πατριαὶ εἴκοσι τέσσαρες, *tribus viginti quatuor*, quæ & ſtationes & Ephemeriæ & claſſes nuncupantur. Jam vero (quod obiter monendũ) viderint interea viri Magni, qui ex diſtributione Davidica orbem ſeu Cyclũ hieraticum ſub Templo faciunt ſecundo, adeoq; ex Encæniis Ju-

dæ Maccabæi, Jehoiaribi in diſtributione illa veteri loco primo atque Maccabaica jugis ſacrificii inſtauratione, Abiæ apud D. Lucam memorati Ephemeriam octavam fuiſſe, quemadmodum in Paralipomenis reperitur, fidenter admittunt. Certe, ſi Talmudicis credendum, ita novata eſt, ut vides, diſtributio, ut quemnam in ea locum jam teneret Ephemeria ſive Abiæ ſive alius cujuscunque, familiis jam dictis Sacerdotalibus quatuor in claſſes viginti quatuor tributis poſtmodum immiſſa adjunctaque; non omnino conſtet. Conſulas ante alios Joſephum Scaligerum, tum in Notis ad Fragmenta, Emendationi Temporum ſubjunctis, tum in Canonum Iſagogicorum libro tertio pagina 297. Adde D. Hieronymum in Quæſtion. Hebraicis ad 1. Paralip. cap. 9. Sed & vide inferius ſub finem capitis undecimi. Prima autem in Pontificatum ſucceſſio erat ipſius Eleazari, cui, ex numinis juſſu, Aharonis morituri inſignia Pontificalia in ſucceſſionis deſignationem induta ſunt, ut legitur Num. cap. xx. 28. & apud Joſephum Archæolog. IV. cap. IV. Incidiſſe autem Aharonis mortem, adeoque primam hanc in Pontificatum ſucceſſionem, in quadrageſimum ab Exitu ex Ægypto annum, volunt Ebræi; atque eodem ſimul anno Moſem fratrem ſororemque Miriam obiiſſe. Ita Seder Olam Rabba cap. x. Et Joſephus, anno ætatis centeſimo vigeſimo tertio, in Novilunio menſis Athenienſium Hecatombæonis, Macedonũ Loi, μηνὸς vero καλȣμένȣ Σαββὰ παρ' Ἑβραίοις *menſis, qui Ebrais nuncupatur Sabba*; ubi Ruffinus vetus ejuſce interpres habet, *ſecunda luna initio menſis*, & pro *Sabba*, *Sedebath*, qui *apud Romanos*, inquit, *nuncupatur Auguſtus*. Sed quid *Sabba* aut *Sedabath* in menſibus Ebræorum? Neque τῷ *Sebat* eorum menſi, qui ſono proximat, & Januario ferme reſpondet, heic locus eſt. Id negant plane Hecatombæon & Lous, qui menſes ſunt æſtivales, & τῷ *Ab* Ebræorũ menſi undecimo à Tiſri putato, ſeu Julio aut Junio, pro periodorum varietate, compares. Depravato igitur Joſephi loco, pro Σαββὰ Ἀ΄β ſeu Ἄββα legendũ. Uti etiam citatur Samueli Petito in Eclogis Chronologiæ lib. 1. cap. x. atq; emendatur à Jacobo Capello in Hiſtoria ſacra anno M. 2542. Nam & diſerte Ebræi, מת אהרן באחד באב *Mortuus eſt Aharon die 1. menſis Ab*, ut legitur in Seder Olam Rabba, alibique. Quin & Jejunium hoc nomine, eodem die habetur in eorum Ritualibus. Adjicere etiam de ea re viſum eſt locum inſignem ex Saidi Batricidis, Patriarchæ Alexandrini, Chronologia ante DCC. annos aut circiter Arabice conſcripta; ומות מושי והרון ומרים אחתהמא פי אלתיה פי שנת ואחדת להמאם

לתמאם ארבעין שנת להם פי אלתיה: מאתת אולא מרים אחתהמא
פי שתת איאם חלת מן ניסאן והו ברמודה ולהא מאית ושבעת
ועשרון שנת: ומאת הרון פי אול יום שהר אב והו משרי ודפן פי
גבל הור ולה מאית ותלתת ועשרון שנת" ומאת מושי ע״ה
אלשלאם פי שבעה איאם מן שהר אדאר והו ברמהאת פי ארץ
מואב ודפן פי אוארי מן ארץ מואב ולה מאית ועשרון שנת

Et moriebantur, inquit ille, *Moſes, Aharon & Miriam eorum ſoror in Deſerto, unico atq; eodem in anno, qui complevit annos illos quadraginta, quibus erant in deſerto. Primo autem demortua eſt Miriam ſoror eorum, die* VI. *Niſan, qui eſt Barmuda. Ætas ejus, anni* CXXVII. *Dein mortuus eſt Aharon Die* I. *menſis Ab, qui eſt Muſri. Sepultus eſt in monte Hur. Atq; ætas ejus*, CXXIII. *anni. Mortuus autem eſt Moſes, ſuper quem ſit pax, die* VII. *menſis Adar, qui eſt Barmehatha, in terra Moab. Sepultus eſt in Convallibus terræ Moab. Ætas ejus* CXX. *anni.* Barmuda heic eſt Coptitarum menſis ſeu Ægyptius ille, quem vulgo Pharmuthi dicimus, Muſri Meſori; & Barmehatha ipſe eſt, qui Phamenoth nuncupatur. Ebræi autem mortem Miriam tribuunt decimo diei Niſan, ut autor Seder & reliqui; quam diei ſexto aſſignat heic Batricides (idque in binis, quibus utor, exemplaribus) & Joſephus novilunio Xantici, menſis Macedonici, ſeu ut Ruffinus, *Xantici menſis initio, ſecunda luna.* Quin & Moſis mortem, quam VII. die Adar, paſſim tam Ebræi quam Batricides collocant, Joſephus accidiſſe ait menſis τοῦ μὲν Μακεδόνων Δύςρου καλουμένου, Ἀδάρου δὲ ὑπ' ἡμῶν Νουμηνίᾳ, *qui à Macedonibus Dyſtrus vocitatur, à nobis autem Adar, Novilunio.* Quomodo autem idem ipſum, quod Ebræi ceteri, in temporum hoc ratiocinio, velit Joſephus, acute diſputat Samuel Petitus in Chronologiæ Eclogarum libro I. capitibus X. & XIX. Sed undenam Ruffino tam in Aharonis, quam τῆς Miriam morte, locutionis illud genus, *menſis initium, ſecunda Luna*? Verba Joſephi utrobique ſunt, νουμηνίᾳ κατὰ Σελήνην, id eſt, *Novilunio, Calendis* ſeu *Menſis initio ſecundum Lunam.* Interpretis proculdubio librarii ex hoc fecere *ſecunda Luna.* Secundum ea autem quæ dicta ſunt, Eleazari filii Aharonis, & ſuperſtitum majoris natu, in Pontificatum ſucceſſio eodem anno contigit, quo Moſes demortuus eſt, & ſeptimo ante mortem ejus menſe. Et ſatis concors eſt Euſebius in Chronico. *Mors Moyſi. Hoc tempore apud Hebræos Pontificatum ſuſcepit Eleazar poſt mortem Patris Aaron.*

CAP. II.

De Phineeſi & Eleazaridarum *Succeſſione. Et de Pontificatus ad* Heli *Ithamaridem tranſlatione,* Phineeſo, *juxta Ebræos,* exautorato.

QVemadmodum ſub Moſis mortem ſucceſſione volunt Aharoni patri Eleazarum, ita & huic Phinees filium ſub mortem Joſuæ; quod eliciunt ex utriusque obitus tempore ad finem libri Joſuæ ſimul memorato, ut habetur in Seder Olam Rabba, atque apud Joſephum. Neque in Eleazari ſeu Pontificatus tantum, ſed etiam in Joſuæ ſeu Principatus Ebræorum Dignitatem ſucceſſiſſe Phinees ſcribunt nonnulli. Excerpta illa ex Euſebio, Africano, atque aliis, barbare ab Anonymo verſa, quæ in Theſauro Temporum eduntur; *Poſt obitum Hieſu filii Nave, præfuit populo Phinees ſacerdos annos* XXIII. Et Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, ובעד ופאת יושע אבן נון דבר אלשעב פנחאש אלכאהן אבן אלעאזר אבן הרון וכאן כאהנא חמשת ועשרין שנת *Et poſt mortem Joſua filii Nun præfuit populo Phinees ſacerdos, filius Eleazari filii Aharonis. Et fuit Sacerdos annos* XXV. Certe & Nicephorus Patriarcha, *Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ μετὰ πάντων πρεσβυτέρων τ̃ λαὸν κρίνας Phinees filius Eleazari cum univerſis ſenioribus populum judicans.* Ita ſcilicet in codice pervetuſto Ms. Bibliothecæ Collegii Sion, Londini nuper extructi, legitur, cum in Græcis editis τ̃ λαὸν id eſt *populum* omittatur. Sed Præfecturam hujusmodi in eo nullibi agnoſcunt Ebræi. Secutum ait Joſephus hunc in Pontificatu Abiezer filium; à quo Bocciæ filio ſuo dignitatem acceptam ad Ozin hujus itidem filium eſſe tranſmiſſam. Sic ille Archæolog. lib. V. cap. XII. Abiezer ibi, depravatis, ut fieri amat, ex Græcorum Latinorumque ſcriptione Orientalium nominibus, eſt Abiſhua, Boccias Bucci, Ozi Uzzi, qui omnes in poſteris Phinees recenſentur 1. Paralipom. VI. 51. Alii ſunt Joſephi heic ſequaces; ut Nicephorus Patriarcha & Georgius Monachus (cujus Pontificum recenſionem habes apud Joſephum Scaligerum in notis Euſebianis pag. 255.) præter recentiores. Item Rabbi Iſaac, Judæus Narbonenſis, אלה, inquit, הכהנים הגדולים ששמשו בבית רא אהרן אלעזר פנחס אבישוע בחקי זרקיה אמריה וגו' *Hi ſunt Pontifices, qui ſacro functi ſunt miniſterio in Templo primo, Aharon, Eleazar, Phinees, Abiſhua, Bochki, Zemkia, Amariah* &c. Nimirum hic ex ejusdem libro שערי ציון ſeu

ſeu *Porta Sion* inſcripto, nec ſemel apud R. Gedaliam Ben Jechia in libro *Shalſheleth* citato, legitur in *Shalſheleth* fol. 27. Ubi binos jam dictorum Eleazari nepotes inter Pontifices cenſeri; tertium autem oſcitanter prætermitti vides, uti & quintum; ut ex ſtemmate, quod Capite quarto damus, liquebit. Quin & ſuis ſignantur annis Pontifices, Abiud, Boccei, & Ozi in Chronico Alexandrino; ubi Abishua depravate, ut alibi, Abiud nuncupatus, tempori Ahudis Judicis aſſignatur, Boccei Samgaris, & Ozi Tholæ temporibus. At vero neq; in ſacris literis, neq; in Ebræorum Chronicis aliis, quibus utimur, neque in Euſebio, horum Eleazari nepotum Pontificatus memoratur. Neq, alius in hiſce inter Eleazarum & Heli Pontificem (qui & populum, ut Princeps judicabat) præter Phinees, reperitur Pontifex. Et, in Chronico Alexandrino, alibi, Heli expreſſim Pontifex Ebræorum quartus nuncupatur, pag. 196. editionis Raderianæ; tametſi antea terni illi Eleazari nepotes, annis etiam ſuis ſignati, ut dictum eſt, recenſeantur. Adeo ut ſic Heli, non quartus aut Phineeſum proxime ſecutus ſit, ſed ſeptimus. Ceterum Chronicon illud ex variis Scriptoribus cento eſt, nec ſibi ſemper conſtans. Quin vero nec Phinees ipſum usque ad mortem Pontificatum tenuiſſe volunt Ebræi; ſed ei exautorato Heli ſucceſſiſſe, de quo ſub initium libri primi Samuelis. Certe ævo belli Benjaminitici, id eſt, juxta vulgarem temporum rationem, trecentis aut circiter à morte Eleazari annis, Pontificem Phinees fuiſſe, manifeſto liquet ex Judicum xx, 28. Neque, ad Magiſtrorum aliquot ſententiam, ſufficit hæc rariſſime citra diluvium audita longævitas. Nam & ipſum in Templo Janitoribus præfuiſſe volunt nonnulli, atque de eo intelligunt illud 1. Paralipom. ix, 20. *Et Phinees filius Eleazar erat Dux eorum.* Et D. Hieronym. in Quæſtionib. Hebraicis ad dictum locum; *hic monſtratur Phinees adhuc eo tempore vivere.* Atque ita ſane ut quadraginta inſuper annos vixerit neceſſe fuerit; tametſi Jehoiadam Pontificem (de quo infra) poſt Moſem, ſolum cxxx annos vixiſſe in Euſebii Chronico aſſeratur. Sed alii Phinees alium, atque Levitam non Sacerdotem, in Paralipomenis innui rectius putant. Vide ſis ad dictum locum Salomonem Jarchium & Davidem Kimchium. A phinees autem, adeoque à familia Eleazaridarum, ad Heli qui Ithamarides fuit (quod liquet ex hoc, quod Achimelechus ab eo genus ducens Ithamarides eſt 1. Paralip. xxiv. 6.) tranſlatum ajunt ex juſſu numinis Pontificatum, Phineeſo exautorato. Hoc factum ajunt, tum quia ipſe atq; familia ejus in cauſa nimis erant mul-

tiplicium, 'quæ ab Iſraelitis ſunt patrata ſub Judicibus facinoris, tum quia ipſe de voto Jephthis conſultus, eum ſolvere illo noluit. Nam etiam hac cauſa שכינה id eſt *Numinis Majeſtatem*, ſeu *præſentiam* aut *Spiritum Sanctum* ab illo diſceſſiſſe tradunt. Ita dicti Rabbini ad locum citatum & ad Judicum xi, 35. vide ſis gloſſ. ad Gemaram Babyloniam titul. *Thaanith* cap. 1, fol. 4. *Vaicra Rabba*, Paraſh. 37, ſub finem, *Bereshith Rabba*, Paraſh. 60, *Midras Kohelet* ad caput. x, 15. Certe votum Jephthis eum ex prophetia cenſuiſſe non relaxandum, diſerte memorat Saidus etiam Batricides. Ita ſcilicet ille; פתאמרת תנוע עלי

נפשהא פי ואלגבל שהרין וכאנוא אצחאב יפתאח קד אשארוא
עליה אן יםצי אלי פנחאש אלנבי אבן לעאזר אבן הרון וישאלה
לעלת יפתחה במא יחלעבה אבנתה פחמלה ען אלמךאן לא ידהב
אליה ופנחאש אלנבי חמלה ען אלנבות אן לא יחבי אליה ובער
סהרין עמל יפתאח אליהודי עידא עטימא ודבח אבנתה פי דלך
אליום פשמי דלך אלעיד איד נוע *Et manebat lugens ſeipſam* (filia Jephthis) *in monte binos menſes. Jam vero conſiliarii Jephthis ſvaſerant eū, ut adiret Phinees prophetam filium Eleazari filii Aharonis, atq; eum conſuleret, ut ab eo diſceret qua ratione filiam morte eriperet. Sed monitus eſt ab Angelo, ne ad eum adiret, Etiam & Phinees propheta monitum accepit ex prophetia, ne indulgeret ei. Itaq; tranſactis binis illis menſibus ingens feſtum celebravit Jephthes Judæus, & filiam ſuam immolavit eodem die; quem Feſtum Luctus nuncupavit.* Sed diſerte Jarchius ad Paralipomena,

רבותינו אמרו הוא פנחס הכהן וע״י שלא התיר ליפתח נדרו
נסתלקה שכינה ממנו *dicunt Rabbini noſtri, hunc* (Phinees præfectum Janitorum ibi memoratum) *fuiſſe Phinees ſacerdotem, atq; ex eo quod non ſolveret Jephthem voto ſuo, receſſiſſe ab eo Numinis præſentiam.* De hoc autem voto & Pontificis in eo autoritate, conſulas Ludovici Capelli de eodem Diatribam ſingularem, eamq; doctiſſimam. Heli vero ſucceſſorem Phineeſo exautorato datum, Ithamaridem fuiſſe, atque ita Pontificatum in alteram Sacerdotalium familiam tunc tranſlatum, Joſephus Archæol. lib. v, cap. ultimo, Nicephorus Patriarcha, & Rabbini ad 1. Samuelis cap. 11, conſentiunt; ubi etiam tam translationem ejuſmodi, verbis ſacris commatis 30, doceri volunt Rabbini, quam Pontificatus in Eleazaridarum familiam, qui in Zadoco ſecutus eſt, reditum, Quomodo autem *Sempiternum Sacerdotium* Phineeſo & poſteris ejus promiſſum à Numine (Num. xxv, 23.) fuerit, cum hac in Ithamaridas

maridas

Digitized by Google

maridas tranſlatione capiendum, optime diſputat Ægidius Camartus Ordinis Minimorum nuper Generalis in Elia Tisbite ſuo cap. III, ſect. 5. Sed in Euſebio Hieronymi legitur; *Hebræorum Heli Sacerdos ann. XL. In Hebræorum libro inveniuntur XL. anni: LXX. autem in interpretatione XX. Hebræi hunc tradunt eſſe Phineen.* Certe in Euſebii Græcis totidem fere de annis verba habentur. Sed non poſtrema illa; quæ nec Hieronymi eſſe autumari poſſum, ſed ſcioli alicujus adjectum gloſſema, idq; ex traditione alia de Phinees Ebræorum quam plurimis credita perperam ac temere nimis etiam & ridicule acceptum. Nullibi apud eos comperitur, Heli Sacerdotem, id eſt heic, Pontificem, Phinees fuiſſe aut dici. Et tam certum eſt hoc non comperiri, quam illud apud eorum pleroſq; obtinuiſſe; Phinees ſive per metempſychoſin Pythagoricam ſive aliter ipſum fuiſſe Eliam prophetam. De ea re obiter David Kimchius ad 1 Paral. IX, 20. Et de Elia, Samuel Schullam ad *Sepher Juchaſin* pag. 11, b, כל ישראל נהגו לומר שהוא פנחס והדבר נשאר בתיקו והוא יבא במהרה ויגיד לנו *Solenne eſt univerſis Iſraelitis affirmare, ipſum fuiſſe Phinees. Sed ipſe optime novit. Cito igitur veniat, ut rem explicet nobis.* Scilicet dubiorum inexplicabilium ſolutionem ab Elia ſe expectare dicere ſolent. Rationes, quibus in hanc adducti ſunt ſententiam, aperit Levi Gerſomides ad 1. Regum XVII, 1. Etiam Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, ואליהודין עמון אן פנחאש פנחאש אלכהן הדא הו איליא אלנבי אלדי ישמונה אלערב אלחצר *Et Judæis receptum eſt, Phinees Sacerdotem ipſum fuiſſe Eliam prophetam, quem Arabs nuncupant Cheter, Cheder,* ſeu (pro diſcrimine pronuntiationis) *Chetzer*, id eſt, *virentem, ſplendidum, florentem.* Quæ eadem de cognomine etiam idem Patriarcha alibi. Inter prophetas aliosque, qui tempore Achabi Regis floruere, Eliam enumerans, ad hunc modum eum commemorat; ואיליא והו אלחצר *& Elias, qui ipſe eſt Cheter,* ſeu *vocitatur Cheter.* Ideone vero ita Arabibus (ſcilicet *florens, vigens* aut quid ſimile) dicitur, quia in cælum raptus, nec more mortalium vitam commutavit? At vero docemur à Joanne Cantacuzeno, celebrem eſſe Muſulmanis Chriſtianorum D. Georgium, nomine Χιτερ Ἠλιάζ *Cheter Eliaz.* Sic ille in Apologia III. contra Mahumedem. Quod nomen idem, ut videtur, denotat cum eo, quod eſt *Chederle & Chederles,* apud Busbequium in epiſtolis, Poſtellum, Megiſerum, alios, pro D. Georgio etiam ſumtum. Et Eliæ nomen tam אליאש Elias (quod ſcimus ex Alcorani cap. VI.) quam איליא *Elia* ſeu *Elie* (ut in Batricide) unde *Chederle* facilius

cilius fiat, conſcribitur. Anne igitur Muſulmanis inolevit, Eliam ſeu *Cheter Elias*, id eſt, חצר אליאש Chriſtianorum D. Georgium vocitare? Certe eum ipſis, ut tutelare militiæ, puto, numen, cultum, ſcribunt Busbequius, Cotovicus, alii. Hunc ea de re conſule in Itinerario Hieroſolymitano, lib. II. pag. 137, & 343, illum in Epiſtola prima. Credere tamen nondum queo, tam ipſum noſtrum Cappadocem ab iis ſic cultum eſſe (nam quid Muſulmanis & Chriſtianorum martyribus commune?) quam Eliam, quem indicato cognomine inſignitum & pro numine, Chriſtianorum D. Georgio non ita diſſimili, ab eis cultum, D. Georgii nomen interdum induiſſe, ſuumq; itidem D Georgio (quemadmodum in ejuſmodi rerum confuſione fieri amat) communicaſſe. Et vide nunc Colloquium Sinani & Achmedis pag. 32, ubi de Elia. Sed hoc obiter. Redimus ad Ebræorum de Phinees ſententiam. Ipſe etiam D. Hieronymus in Traditionibus Ebraicis ſuper libris Regum, ad illud, *venit autem vir Dei ad Eli*, 1. Sam. II, 27; *Hunc virum Dei*, inquit, *Judæi Phinees dicunt, quem & Eliam autumant.* Unde ſane æqvum eſt, ut verba illa ſuperius ex Hieronymo de Heli Pontifice ac Phinees allata neutiquam fuiſſe ipſius Hieronymi conjiciamus, ſed potius ex craſſo errore, quem ſive librario ſive Scholiaſti alicui pepererat nominum Heli & Eliæ affinitas, illuc irrepſiſſe. Non aliter fere ac ineptiſſimus ille Euſebii, Africani, atque aliorum interpres vetus in Excerptis ſuis, pro eo quod erat *Ἰλίȣ ἐκπόρθησις Ilii Excidium*, vertit *Solis Exterminatio*, cum pro Ἰλίȣ Ἡλίȣ legerat. Sed vero & alibi Judæis ait D. Hieronymus, Joiadam in Paralipomenis memoratum Phinees itidem fuiſſe. Locus citatur capite proximo. Quin & alii Scriptores Chriſtiani tantundem de Elia & Phinees, ex Judæorum placitis memorant; uti videre eſt apud Origenem in D. Joannem tract. VII, Petrum Damianum lib. I. Epiſt VI. alios. Qua de re fuſius etiam diſputat Ægidius Camartus in libro de Rebus geſtis Eliæ, cap. III. Quin ejusmodi de Phinees ac Elia receptæ ſententiæ, etiam apud Mahumedanos, veſtigia reperiri videntur. Nam in exegeſi Mahumedis Achmetidis, in Alcorani caput VI, Elias dicitur fuiſſe בן אחי הרון אמר מושי *filius fratris Aharonis fratris Moſis*. Si fratrem Aharonis, pro filio heic errore ſubſtitutum (id eſt pro Eleazaro) admittas, ipſam de Phinees Judæorum opinionem ſimul habes. At vero Helleniſtæ ad extremum libri Joſuæ expreſſim habent in editione Romana ac Francofurtenſi, *Phineeſum Pontificem mortuum eſſe & ſepultum in Gabaath, quæ ipſius erat.* Idem

igitur

Digitized by Google

igitur, niſi metempſychoſis admittatur, juxta hoſce, Elias eſſe nequibat. Ebræis codicibus, uti & nonnullis Græcis & verſioni vulgatæ, deſunt omnino verba illa aliaque aliquot ſequentia. Sed vero ad Heli revertamur. Ipſius in ſenectutem provecti vices in Pontificatu geſſit Phinees ejus filius. Joſephus Archæolog. v. cap. penultimo, de arca in exercitum paulo ante mortem Heli adducta verba faciens, *Φινεέσης δὲ ἤδη καὶ ἱερᾶτο*, inquit, *τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρακεχωρηκότος διὰ τὸ γῆρας. Phinees tunc Sacerdotio fungebatur, patre id propter ſenectutem concedente.*

CAP. III.

De Ithamaridarum *in Pontificatum Succeſſione usq; ad* Abiatharem. *Et de* Jehoiada *ſeu* Joada *&* Samuele, *qui nonnullis heic in Pontificibus cenſentur,*

SUblatis, ante mortem Heli Ithamaridæ, filiis ejus Hophni & Phinees, huic relicti ſunt filii bini, Achitobus & Ichabodus poſthumus. Achitobi filii memorantur etiam bini; Achias & Achimelechus, cui Abiathar filius. De hoc ſtemmate vide ſis 1. Samuel. IV. 19. XIV. 3. XXII. 9. & XXIII. 6. apud Euſebium in Chronico horum nullus ante Abiatharem in Pontificatum ſuccedit. At verò Joſepho lib. VI. cap. VII. Achitobus dicitur Pontifex ille, qui Sacerdotis nomine, ubi Saul Rex Deum conſulit, habetur in 1. Sam. XIV. 36. *καλέσας*, inquit, *ὁ βασιλεὺς Ἀχίτωβον τὸν ἀρχιερέα ἐκέλευσεν αὐτὸν γνῶναι, εἰ δίδωσιν ὁ Θεὸς αὐτοῖς, &c. Vocavit Rex Achitobum Pontificem, juſſitq; ut conſuleret, an Deus annueret, &c.* Alii etiam Achitobum proxime poſt Heli avum collocant, ut Nicephorus Patriarcha & Georgius Monachus. Sed annon adverſatur ſcriptura ejuſdem Samuelis capitis? Commate 18. loquitur Saul ad Achiam Achitobi filium, uti ad Pontificem, *Et ait Saul ad Achiam; applica arcam Dei.* Et paulo ante; ואחיה בן אחטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן יהו״ה בשילו נושא אפוד *Et Achias filius Achitob fratris Ichabod, filii Phinees filii Heli, Sacerd. Domini in Silo, portavit Ephod.* Et aſſidua ejus functio eodem in capite ſatis indicatur. Quin ſeptuaginta ibi τὸ כהן (quod, ob declinationum in lingua Ebraica defectum, tam *Sacerdos* quam *Sacerdotis* heic ſonare poteſt, adeo ut indiſcriminatim liceat capere, ex locutionis formula, ſive Achiam Sacerdotis nomine ſive Heli ibi innui) *ἱερεὺς* vertunt, id eſt *Sacerdos*, adeoque Achiam faciunt Sacerdotem ex diſertis ſcripturæ verbis; id

cilius fiat, conſcribitur. Anne igitur Muſulmanis inolevit, Eliam ſeu *Cheter Elias*, id eſt, חצר אליאש Chriſtianorum D. Georgium vocitare? Certe eum ipſis, ut tutelare militiæ, puto, numen, cultum, ſcribunt Busbequius, Cotovicus, alii. Hunc ea de re conſule in Itinerario Hieroſolymitano, lib. 11, pag. 137, & 343, illum in Epiſtola prima. Credere tamen nondum queo, tam ipſum noſtrum Cappadocem ab iis ſic cultum eſſe (nam quid Muſulmanis & Chriſtianorum martyribus commune?) quam Eliam, quem indicato cognomine inſignitum & pro numine, Chriſtianorum D. Georgio non ita diſſimili, ab eis cultum, D. Georgii nomen interdum induiſſe, ſuumq; itidem D Georgio (quemadmodum in ejuſmodi rerum confuſione fieri amat) communicaſſe. Et vide nunc Colloquium Sinani & Achmedis pag. 32, ubi de Elia. Sed hoc obiter. Redimus ad Ebræorum de Phinees ſententiam. Ipſe etiam D. Hieronymus in Traditionibus Ebraicis ſuper libris Regum, ad illud, *venit autem vir Dei ad Eli*, 1 Sam. 11, 27; *Hunc virum Dei*, inquit, *Judæi Phinees dicunt, quem & Eliam autumant*. Unde ſane æqvum eſt, ut verba illa ſuperius ex Hieronymo de Heli Pontifice ac Phinees allata neutiquam fuiſſe ipſius Hieronymi conjiciamus, ſed potius ex craſſo errore, quem ſive librario ſive Scholiaſti alicui pepererat nominum Heli & Eliæ affinitas, illuc irrepſiſſe. Non aliter fere ac ineptiſſimus ille Euſebii, Africani, atque aliorum interpres vetus in Excerptis ſuis, pro eo quod erat Ἰλίȣ ἐκπόρθησις *Ilii Excidium*, vertit *Solis Exterminatio*, cum pro Ἰλίȣ Ἡλίȣ legerat. Sed vero & alibi Judæis ait D. Hieronymus, Joiadam in Paralipomenis memoratum Phinees itidem fuiſſe. Locus citatur capite proximo. Quin & alii Scriptores Chriſtiani tantundem de Elia & Phinees, ex Judæorum placitis memorant; uti videre eſt apud Origenem in D. Joannem tract. VI, Petrum Damianum lib. 1, Epiſt VI, alios. Qua de re fuſius etiam diſputat Ægidius Camartus in libro de Rebus geſtis Eliæ, cap. III. Quin ejuſmodi de Phinees ac Elia receptæ ſententiæ, etiam apud Mahumedanos, veſtigia reperiri videntur. Nam in exegeſi Mahumedis Achmetidis, in Alcorani caput VI, Elias dicitur fuiſſe בן אחי הרון אמי מושי *filius fratris Aharonis fratris Moſis*. Si fratrem Aharonis, pro filio heic errore ſubſtitutum (id eſt pro Eleazaro) admittas, ipſam de Phinees Judæorum opinionem ſimul habes. At vero Helleniſtæ ad extremum libri Joſuæ expreſſim habent in editione Romana ac Francofurtenſi, *Phineeſum Pontificem mortuum eſſe & ſepultum in Gabaath, quæ ipſius erat*. Idem

igitur

Digitized by Google

igitur, niſi metempſychoſis admittatur, juxta hoſce, Elias eſſe nequibat Ebræis codicibus, uti & nonnullis Græcis & verſioni vulgatæ, deſunt omnino verba illa aliaque aliquot ſequentia. Sed vero ad Heli revertamur. Ipſius in ſenectutem provecti vices in Pontificatu geſſit Phinees ejus filius. Joſephus Archæolog. v. cap. penultimo, de arca in exercitum paulo ante mortem Heli adducta verba faciens, Φινεέσης δ' ἤδη καὶ ἱερᾶτο, inquit, τοῦ πατρὸς αὐτῷ παρακεχωρηκότος διὰ τὸ γῆρας. *Phinees tunc Sacerdotio fungebatur, patre id propter ſenectutem concedente.*

CAP. III.

De Ithamaridarum *in Pontificatum Succesſione usq; ad* Abiatharem. *Et de* Jehoiada *ſeu* Joada *&* Samuele, *qui nonnullis heic in Pontificibus cenſentur,*

Sublatis, ante mortem Heli Ithamaridæ, filiis ejus Hophni & Phinees, huic relicti ſunt filii bini, Achitobus & Ichabodus poſthumus. Achitobi filii memorantur etiam bini; Achias & Achimelechus, cui Abiathar filius. De hoc ſtemmate vide ſis 1. Samuel. IV. 19. XIV. 3. XXII. 9. & XXIII. 6. apud Euſebium in Chronico horum nullus ante Abiatharem in Pontificatum ſuccedit. At verò Joſepho lib. VI. cap. VII. Achitobus dicitur Pontifex ille, qui Sacerdotis nomine, ubi Saul Rex Deum conſulit, habetur in 1. Sam. XIV. 36. καλέσας, inquit, ὁ βασιλεὺς Ἀχίτωβον τὸν ἀρχιερέα ἐκέλευσεν αὐτὸν γνῶναι, εἰ δίδωσιν ὁ Θεὸς αὐτοῖς, *&c. Vocavit Rex Achitobum Pontificem, juſſitq; ut conſuleret, an Deus annueret, &c.* Alii etiam Achitobum proxime poſt Heli avum collocant, ut Nicephorus Patriarcha & Georgius Monachus. Sed annon adverſatur ſcriptura ejusdem Samuelis capitis? Commate 18. loquitur Saul ad Achiam Achitobi filium, uti ad Pontificem, *Et ait Saul ad Achiam; applica arcam Dei.* Et paulo ante; ואחיה בן אחטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן יהוה בשלה נשא אפוד *Et Achias filius Achitob fratris Ichabod, filii Phinees filii Heli, Sacerd. Domini in Silo, portavit Ephod.* Et aſſidua ejus functio eodem in capite ſatis indicatur. Quin ſeptuaginta ibi τὸ כהן (quod, ob declinationum in lingua Ebraica defectum, tam *Sacerdos* quam *Sacerdotis* heic ſonare poteſt, adeo ut indiſcriminatim liceat capere, ex locutionis formula, ſive Achiam Sacerdotis nomine ſive Heli ibi innui) ἱερεὺς vertunt, id eſt *Sacerdos*, adeoque Achiam faciunt Sacerdotem ex diſertis ſcripturæ verbis; id

 eſt,

eſt, Pontificatum tunc in Silo gerentem. Atque horum ſane heic ſequaces ſunt recentiorum interpretum non pauci. Vulgata vero; *Et Achias filius Achitob, fratris Ichabod, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silo, portabat Ephod.* Ita ut Achiam quidem ex Ephod induto cum Ebraica veritate denotet. Sacerdotio functum fuiſſe, Sacerdotis vero nomine Heli proavum ejus ibi memorari. Quod certe Ebræorum Magiſtris conſonum ſatis eſt. Nam illi recte obſervant; Arcam tunc non fuiſſe in Silo, ſed in Kiriathjearim, (ut ex ſcriptura liquet) adeoque verba illa כהן יהוה בשילה *Sacerd. Domini in Silo* ad Heli ſpectare (qui, dum Arca in Silo manebat, Pontificatum geſſerat) & *Sacerdotis Domini in Silo* eſſe vertenda; Achiam vero ejus pronepotem ex Ephod induto & ex eis, quæ ſequuntur, pro Pontifice ibi accipiendum. Gerſomides; כהן יהוה בשילה שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בו שב אל אחיה. והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול *verba illa de Sacerdote Domini in Silo, ſpectant ad Heli, non ad Achiam. Nam antea deſtructum eſt Tabernaculum in Silo. Verum tamen ajunt, id, quod de Ephod geſtato adjicitur, ſolum attinere ad Achiam Atque ex ipſa re hoc colligitur. Quoniam ipſe Pontifex erat.* Nam Ephod hic pro amictu Pontificio illo, ſuperhumerali ſimul cum Rationali Judicii & Urim & Thummim, quæ Pontifici propria fuere, ſumitur Magiſtris. David Kimchius ibi, ר״ל בכלל החשן והאורים והתמים *Indicatur eo ſimul rationale & Urim & Thummim.* Tametſi interea agnoſcant, nomine Ephod interdum intelligi lineas etiam Sacerdotum minorum, imo & Levitarum tunicas, ut 1. Samuel. II. 18. & XXII. 8. Ubi vide Rabbi Jeſaiam. Anne igitur mortuus tunc aut exauctoratus Achitobus? Sed opinor ſane Joſephi exemplaria (unde recentiores Achitobum habuere) heic impoſuiſſe, & non Ἀχίτωβον, loco ex eo ſupra adducto, ſed Ἀχίαν legendum ſuadent, quæ paulo ante, etiam eodem in capite, occurrunt, & cum eis, quæ jam obſervata ſunt, commiſſa rem evincere videntur. Achias eodem ipſo tempore Pontifex ibi dicitur. Verba ſunt: Καθεζόμενοι δ' αὐτός τε καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀχίας ἀπόγονος ὢν Ἡλεὶ τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπὶ βουνοῦ ὑψηλοῦ, καὶ γῆν λεηλατουμένην ὁρῶντες, ἐν ἀγωνίᾳ δεινῇ καθεστήκεσαν. *Ipſe* (Saulus) *& filius ejus & Achias Pontifex ex poſteris Eli Pontificis, ſedentes ſuper excelſo colle & terram devaſtatam conſpicientes, graviter angebantur.* Certe Gelenius, ut videtur, ne alium Pontificē ibi admitteret, Achitobi nomen

in verſione poſtea prætermiſit. Veteri autem Ruffini verſione, Achias heic tantum Sacerdos dicitur, adeo ut qui ea uſi fuerint, nec Joſephi Græca conſuluerint, alium præter Achitobum (quem Ruffinus etiam Sacerdotem tantum vocat, ſed res ipſa Pontificem ibi innui oſtendit) ex Joſepho Pontificem elicere nequirent. Proximus dein Pontifex habetur Achimelechus alter filiorum Achitobi. De eo legitur I. Samuel. XXI. & XXII. & apud Joſephum lib. VI. cap. XIV. Ad citatum vero Samuelis locum priorem D. Hieronymus in Quæſtionib. Ebraicis; *Achimelech ipſe eſt Aia, filius Achitob, filii Phinees, filii Heli.* Ille autem & univerſi ex ejuſce familia Nobam Sacerdotum urbem incolentes, à Doego Idumæo, Saulis juſſu, interempti ſunt, excepto duntaxat Abiathare ejus filio. Quo ſpectare volunt id, quod prædictum erat Heli Pontifici de ſuæ, id eſt Ithamaridarum domus futura clade, I. Sam. II. 13. Nec tamen putandum, Abiatharem hunc *ſolum* fuiſſe *generis ſui ſuperſtiſtem*, ut male legitur in Gelenii verſione Joſephi. Is plane μόνος διασωθῆναι δυνηθεὶς ἐκ τοῦ γένους τῶν ὑπὸ Σαούλου φονευθέντων ἱερέων erat, id eſt, *ſolus de Sacerdotibus à Saul interfectis ereptus*, ut recte ſatis interpres vetus, ſeu *qui eripi potuerit.* Abiathar heic in Pontificatum, demortuo patre, ſucceſſit, Achimelechus item, & Abimelechus interdum dictus; quemadmodum etiam pater ejus tam Abiathar quam Achimelechus dicebatur, ut obſervant viri Docti tam in Pontificum ſucceſſione, quam ad D. Marci caput II. ubi Pontifex ille Abiathar nuncupatur, qui manifeſto Achimelechus erat Abiatharis hujus pater. Unde & Abiathar hic, pro eodem, qui Achimelechus filius Abiathar (II. Sam. VIII. 17.) & Abimelechus filius Abiathar (I. Paralip. XVIII. 16. nuncupatur, ſumi ſolet; tametſi Ebræorum aliquot Achimelechum ibi pro Achimelechi à Doego occiſi ex Abiathare filio nepote capiant, ut infra dicetur. In Joſepho autem & tam in Ebræorum Chronicis, quam in vetuſtis Chriſtianorum, præter Abiatharem, non reperitur, poſt Achimelechi pronepotis Heli necem, alius ante Zaducum Pontifex. Attamen non deſunt in Magiſtris, qui Jehojadam interponunt, & ſub initiis Davidis Regis Pontificatum geſſiſſe volunt. In iis, qui Davidi Saulem fugienti adhæſerunt, cenſetur Jehoiada ſeu Joiada הנגיד לאהרן *Princeps de ſtirpe Aaron* (ut in vulgata) ſeu ὁ ἡγούμενος τῶν Ἀαρὼν *Duxi ipſi Aaron*, ut Helleniſtæ, I. Paralip. XII. 27. Atq; capite ejuſdem libri XXVII. 5. Banaias filius Joiadæ כהן ראש memoratur, quod vulgata *Sacerdos* tantum & ὁ ἱερεὺς ὁ ἄρχων *Sacerdos princeps* Helleniſtis vertitur. Sed Magiſtris

eſt, Pontificatum tunc in Silo gerentem. Atque horum ſane heic ſequaces ſunt recentiorum interpretum non pauci. Vulgata vero; *Et Achias filius Achitob, fratris Ichabod, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silo, portabat Ephod.* Ita ut Achiam quidem ex Ephod induto cum Ebraica veritate denotet. Sacerdotio functum fuiſſe, Sacerdotis vero nomine Heli proavum ejus ibi memorari. * Quod certe Ebræorum Magiſtris conſonum ſatis eſt. Nam illi recte obſervant; Arcam tunc non fuiſſe in Silo, ſed in Kiriathjearim, (ut ex ſcriptura liquet) adeoque verba illa כהן יהוה בשילה *Sacerd. Domini in Silo* ad Heli ſpectare (qui, dum Arca in Silo manebat, Pontificatum geſſerat) & *Sacerdotis Domini in Silo* eſſe vertenda; Achiam vero ejus pronepotem ex Ephod induto & ex eis, quæ ſequuntur, pro Pontifice ibi accipiendum. Gerſomides; כהן יהוה בשילה שבאל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בר שב אל אחיה. והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול *verba illa de Sacerdote Domini in Silo, ſpectant ad Heli, non ad Achiam. Nam antea deſtructum eſt Tabernaculum in Silo. Veruntamen ajunt, id, quod de Ephod geſtato adjicitur, ſolum attinere ad Achiam Atque ex ipſa re hoc colligitur. Quoniam ipſe Pontifex erat.* Nam Ephod heic pro amictu Pontificio illo, ſuperhumerali ſimul cum Rationali Judicii & Urim & Thummim, quæ Pontifici propria fuere, ſumitur Magiſtris, David Kimchius ibi, הוא כולל החושן והאורים והתמים *Indicatur eo ſimul rationale & Urim & Thummim.* Tametſi interea agnoſcant, nomine Ephod interdum intelligi lineas etiam Sacerdotum minorum, imo & Levitarum tunicas, ut 1. Samuel. II. 18. & XXII. 8. Ubi vide Rabbi Jeſaiam. Anne igitur mortuus tunc aut exautoratus Achitobus? Sed opinor ſane Joſephi exemplaria (unde recentiores Achitobum habuere) heic impoſuiſſe, & non Ἀχίτωβον, loco ex eo ſupra adducto, ſed Ἀχίας legendum ſuadent, quæ paulo ante, etiam eodem in capite, occurrunt, & cum eis, quæ jam obſervata ſunt, commiſſa rem evincere videntur. Achias eodem ipſo tempore Pontifex ibi dicitur. Verba ſunt: Καθεζόμενοι δ᾽ αὐτός τε καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀχίας ἀπόγονος ὢν Ἡλεὶ τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπὶ βουνοῦ ὑψηλοῦ, καὶ γῆν λεηλατουμένην ὁρῶντες, ἐν ἀγωνίᾳ δεινῇ καθεστήκεσαν. *Ipſe* (Saulus) *& filius ejus & Achias Pontifex ex poſteris Eli Pontificis, ſedentis ſuper excelſo colle & terram devaſtatam conſpicientes, graviter angebantur.* Certe Gelenius, ut videtur, ne alium Pontificẽ ibi admitteret, Achitobi nomen

in verſione poſtea prætermiſit. Veteri autem Ruffini verſione, Achias heic tantum Sacerdos dicitur, adeo ut qui ea uſi fuerint, nec Joſephi Græca conſuluerint, alium præter Achitobum (quem Ruffinus etiam Sacerdotem tantum vocat, ſed res ipſa Pontificem ibi innui oſtendit) ex Joſepho Pontificem elicere nequirent. Proximus dein Pontifex habetur Achimelechus alter filiorum Achitobi. De eo legitur 1. Samuel. xxi. & xxii. & apud Joſephum lib. vi. cap. xiv. Ad citatum vero Samuelis locum priorem D. Hieronymus in Quæſtionib. Ebraicis; *Achimelech ipſe eſt Aia, filius Achitob, filii Phinees, filii Heli.* Ille autem & univerſi ex ejuſce familia Nobam Sacerdotum urbem incolentes, à Doego Idumæo, Saulis iuſſu, interem ti ſunt, excepto duntaxat Abiathare ejus filio. Quo ſpectare volunt id, quod prædictum erat Heli Pontifici de ſuæ, id eſt Ithamaridarum domus futura clade, 1. Sam. ii. 13. Nec tamen putandum, Abiatharem hunc *ſolum* fuiſſe *generis ſui ſuperſtiſtem*, ut male legitur in Gelenii verſione Joſephi. Is plane μόνος διασωθῆναι δυνηθεὶς ἐκ τῆς συγγενείας τῶν ὑπὸ Σαούλου φονευθέντων ἱερέων erat, id eſt, *ſolus de Sacerdotibus à Saul interfectis ereptus*, ut recte ſatis interpres vetus, ſeu *qui eripi potuerit.* Abiathar heic in Pontificatum, demortuo patre, ſucceſſit, Achimelechus item, & Abimelechus interdum dictus; quemadmodum etiam pater ejus tam Abiathar quam Achimelechus dicebatur, ut obſervant viri Docti tam in Pontificum ſucceſſione, quam ad D. Marci caput ii. ubi Pontifex ille Abiathar nuncupatur, qui manifeſto Achimelechus erat Abiatharis hujus pater. Unde & Abiathar hic, pro eodem, qui Achimelechus filius Abiathar (ii. Sam. viii. 17.) & Abimelechus filius Abiathar (1. Paralip. xviii. 16. nuncupatur, ſumi ſolet; tametſi Ebræorum aliquot Achimelechum ibi pro Achimelechi à Doego occiſi ex Abiathare filio nepote capiant, ut infra dicetur. In Joſepho autem & tam in Ebræorum Chronicis, quam in vetuſtis Chriſtianorum, præter Abiatharem, non reperitur, poſt Achimelechi pronepotis Heli necem, alius ante Zadocum Pontifex. Attamen non deſunt in Magiſtris, qui Jehojadam interponunt, & ſub initiis Davidis Regis Pontificatum geſſiſſe volunt. In iis, qui Davidi Saulem fugienti adhæſerunt, cenſetur Jehoiada ſeu Joiada הנגיד לאהרן *Princeps de ſtirpe Aaron* (ut in vulgata) ſeu ὁ ἡγούμενος τῷ Ἀαρὼν *Duxi ipſi Aaron*, ut Helleniſtæ, 1. Paralip. xii. 27. Atq; capite ejuſdem libri xxvii. 5. Banaias filius Joiadæ כהן ראש memoratur, quod vulgata *Sacerdos* tantum & ὁ ἱερεὺς ὁ ἄρχων *Sacerdos princeps* Helleniſtis vertitur. Sed Magiſtris

intelligitur caſu genitivo, ut ſit *Benaias filius Joada Sacerdotis Principis* ſeu *Primarii.* Ad poſteriorem igitur locum David Kimchius, יהוידע היה כהן גדול כמו שאמר למעלה בתחלת מלכות בית דוד ויהוידע הנגיד לאהרן *Jeboiada erat Pontifex, quemadmodum etiam notatur ſupra ſub initiis regni David, eum fuiſſe Principem Aaroni.* At Jarchius ibi, הכהן ראש שהיה ראש ויש אומרים שהיה כהן גדול ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים *Dicitur Sacerdos primarius, quia primarius quidem* (veluti ex claſſium præfecti ſeu inter eos primarius) *fuit. Quod vero volunt aliqui, eum Pontificem fuiſſe, id fieri nequit. Nam Zadoc & Abiathar fuere tunc Pontifices.* At vero in Traditionibus ad citatum Paralipomenon locum Hebraicis D. Hieronymus; *Joada tradunt fuiſſe Phinees, ad cujus comparationem Sadoch puer vocatur.* Nec locus omnino heic Samueli; quem tamen nonnulli interPontifices poſuere, utChronici Alexandrini autor, & Georgius Monachus, qui Achitobo eum ſucceſſiſſe vult. Vide etiam D. Auguſtinum contra Fauſtum lib. XII. cap. XXXIII. Et Sulpitius Severus; *Samuel cum Heli Sacerdote natus, admodum ſenex Sacerdotio functus refertur*; quod de Pontificatu dictum merito ſane ſuſpicatur Druſius. Sed error eſt manifeſtus. Nam is non ſolum non fuit Pontifex, ſed nec Pontificatus jure ordinario capax, aut ex genere Sacerdotali, ſed tantum Levitico. Scilicet non ex Aharonis poſteris, ſed ex Izharis, Aminadab item dicti, Aharonis patrui, nepotibus. Id liquet ex 1. Paralip. VI. 28. atque initio Samuelis, ubi atavus ejus Zuph Ephraites, domicilii non ſanguinis ratione nuncupatur, ut Magiſtri ibi & Jonathan paraphraſtes. Et vir magnus, dum craſſum Georgii Monachi hac in re errorem perſtringit, ſuum item, ſed ex incogitantia, prodit. *Craſſus eſt*, inquit ille, *error, immiſcere Pontificibus Samuelem, qui erat de plebe Sacerdotum, non de domo ſtirpis Pontificiæ.* Sed vero neque ex Pontificia neque ex ſacerdotali ſtirpe ille, alter & Levita qualiſcunque dicendus erat. Quod & D. Hieronymus obſervavit; *Noſcendum*, ait ille, *quod Samuel Levita, non Sacerdos, non Pontifex fuerit.* Vide ſis eum contra Helvidium lib. 1. cap. XIII. Sed Dionyſius Petavius lib. de Doctrina Temporum X. cap. XLVIII. extra ordinem à Deo conſtitutum Samuelem Pontificem exiſtimat. Atque eis, qui dignitatem Pontificalem Regiæ anteferendam diſputant, Samuelem Pontificem fuiſſe aſſerere novum non eſt. Scilicet ex ejuſdem in Saule ungendo functione, prærogativam Pontificalem elicere conantur. Sed hiſce olim optime reſpondit

Gu-

Guilielmus Ockamus noſtras, & *Samuel*, inquit, *non erat ſummus Pontifex, nec Sacerdos in Iſrael, ſed Judex tantummodo, Imo etiam non fuit de genere Aaron; & per conſequens nec Sacerdos, nec ſummus Pontifex, nec minor, ut colligitur ex primi Paralipomenon cap.VI.* Vide ſis ea de re plura apud eum in Deciſionibus de Poteſtate ſummi Pontificis quæſt. 1, cap. 11. & XII.

CAP. IV.

De Abiatharis *&* Zadoci *in Pontificatu conjunctione*, Abdicatione Abiatharis, *atq; domus* Eleazaridarum, *in* Zadoco, Reſtitutione.

Abiathari, Achimelecho item dicto, conjunctus eſt à Davide Rege Zadocus ſive ut Pontifex alter, ſive ut Secundarius aut Vicarius. Secundarium ejuſmodi כהן משנה nuncupabant, *Sacerdotem ſecundum*, ut II. Regum XXV, 18. Eleazarides ſcilicet Ithamaridi conjunctus eſt. Nam Zadocum ex Eleazari nepotibus fuiſſe liquet, 1, Paralip. VI, 50. De hiſce II. Samuel. VIII, 17. *Zadocus filius Achitob & Achimelechus filius Abiatharis fuere Sacerdotes.* Tantundem 1. Paralip. XVIII, 16, & II. Samuelis XV, ubi aliquoties Zadocus & Abiathar, veluti Pontifices partiarii, memorantur. De horum conjunctione vide ſis, præter ea, quæ habet Abulenſis, Dionyſium Petavium de Doctrina Temporum lib. X, cap. LVI. Certe Joſephus binos expreſſim eos facit Pontifices. Ἀπέδειξε δὲ (inquit de Davide, l. VII, c. VI) ἐκ τῆς Φινεὲς οἰκίας τὸν Σάδωκον ἀρχιερέα μετ' Ἀβιαθάρου. φίλος γὰρ ἦν αὐτῷ. *Deſignavit etiam ex Phineeſi familia* (id eſt Eleazari) *Sadocum Pontificem cum Abiatharo. Amicus enim ei erat.* Ubi mutilus nimis eſt locus in Ruffini verſione. *Inſtituit de domo Phinees Principem Sacerdotum Abiathar, qui ejus amicus erat.* Sadoco prætermiſſo, & eo, quod falſum eſt, ſubſtituto; tametſi alibi eodem in libro recte habeat verſio illa utriusque Pontificis ſub Davide inſtitutionem ſeu deſignationem. Et tam Zadocus quam Abiathar Pontifex ſæpe vocitatur Joſepho. Quin vero ſub mortem Davidis eum ἀρχιερέα τοῦ πλήθους ἁπάσης, *Pontificem univerſæ plebis deſignatum* ſcribit ille. Quod planiſſime reſpondet verbis ſacris 1. Paralip. XXIX, 22, ubi Zadocus ungitur לכהן *in Sacerdotem*, ſeu *in Pontificem*, ut vulgata diſerte; cui adſtipulantur Magiſtri, qui ideo eum ibi unctum ajunt לפי שמשח אביתר את אדוניה *quoniam unxerat Abiathar Adoniah*, ſcilicet in Regem. Sic Salomon Jarchius ibidem; perinde ac ſi tunc Abiatharis,

 utpote

utpote cum Adonia perduellionis rei, exautoratio, quæ ſecuta eſt, cæpiſſet. Etiam & volunt Magiſtrorum nonnulli (qui interea Achimelechum heic pro Abiatharis, de quo loquimur, filio ſumunt) Pontificatum à Davide Rege Zadoco & Pontificis ſecundarii & סגן ſeu *Vicarii* dignitatem Achimelecho ita tributam eſſe, ut Abiatharis ipſius abdicatio inde deſignaretur. Kimchius ad 11. Samuel. VIII, 17, כהנים שרי כהונה כי הוא מנה צדוק להיות כהן גדול מבני אלעזר ומשנהו אחימלך בן אביתר מבני איתמר אעפ"י שהיה אביתר עדיין חי כי ראינו כי שלמה גרשו מהיות כהן נראה כי במצות דוד עשה כי כאשר סדר דוד ראשי האבות סדר צדוק ואחימלך כמו שכתוב בדברי הימים והיה נקרא אחימלך ואבימלך כי שני השמות קרובים *Sacerdotes ibi pro Sacerdotalis Generis Principibus ſumendi ſunt. Etenim conſtituit David Zadocum Pontificem ex poſteris Eleazari, atque ei Secundarium Achimelechum filium Abiatharis ex poſteris Ithamari; idq; tametſi tunc temporis ſuperſtes eſſet Abiathar. Et quod ad id attinet, eum à Salomone eſſe abdicatum, id videtur ex Davidis præcepto manaſſe. Quin cum familiarum diſtribueret Principes David, fecit eos Zadoc & Achimelech, ſicut ſcriptum eſt in Paralipomenis. Hic autem tam Abimelech vocitatur quam Achimelech ob ſoni affinitatem.* Locus indicatus eſt 1. Paralip. XXIV, 6, ubi Zadoc Eleazaridis, uti Achimelech Ithamaridis præeſt. Quin ſub ipſo Davide, in Seder Olam Rabba, legitur, נסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק תחתיו *Summotus eſt Abiathar Pontificatu, & in locum ejus ſucceſſit Zadoc.* Sed ut ut ſe res ſub Davide habuerit, eo mortuo Salomon Rex, Abiathare omnino exautorato, Zadocum Pontificem ſolū plane conſtituit, 1. Reg. II, 35, ואת צדוק הכהן נתן המלך תחת אביתר *Et Zadocum Sacerdotem conſtituit Rex loco Abiatharis.* Vulgata; *Sadoc Sacerdotem poſuit pro Abiathar.* Helleniſtæ; *Et Sadoc Sacerdotem dedit Rex* εἰς ἱερέα πρῶτον ἀντὶ Ἀβιάθαρ *in Sacerdotem primum pro Abiathar.* Et paulo ante, *Et ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non eſſet Sacerdos Domini; ut impleretur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.* Scilicet 1. Samuelis II, 30, ubi ſententia illa horrenda in Ithamaridarum domum, ob filiorum Heli ſcelera, pronuntiatur; reſtitutione Eleazaridarum promiſſa, quæ & jam impleta eſt. *Dicit Dominus Deus Iſraël, dicendo dixi, quod domus tua & domus patris tui* (ad Heli Ithamaridem verba fiunt) *ambularet coram me* [ſeu *miniſtraret in conſpectu meo*, ut vulgata] *usq; in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus; abſit hoc à me. Sed quicunque honori-*

Digitized by Google

honorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua. Et videbis æmulum in Templo, in univerſis proſperis Iſraël. Et non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo, ſed ut deficiant oculi tui & tabeſcat anima tua; Et pars magna domus tuæ ſic vulgata; Ebraica ſunt כל מרבית בותך *tota multitudo* ſeu *abundantia domus tuæ*, quod LXX, vertunt πᾶς περισσεύων οἴκου σου *omnis qui abundaverit domus tuæ*, ſeu, *omnis qui ſuperfuerit domus tuæ*) *morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis Hopni & Phinees. In die uno morientur ambo. Et ſuſcitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet. Et ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus. Futurum eſt autem, ut quicunque remanſerit in domo tua, veniat ut adoret eum pro moneta argenti & torta panis* (male in vulgata, *ut oretur pro eo & offerat nummum argenteum & tortam panis*) *dicatque, dimitte, dimitte me obſecro ad unam partem Sacerdotii, ut comedam bucellam panis.* In morte filiorum Heli, clade Nobenſi, Abiatharis abdicatione & demum Zadoci Eleazaridæ ſubſtitutione, magnam hujuſce ſententiæ partem expletam eſſe, nemo non videt. Et Sacerdos heic fidelis, cui Domus ædificanda erat, Zadocus eſt, primus in Templo primo ſeu Salomonico Pontifex Sic Magiſtri ad 1. Samuelis II, & 1. Regum II. Et Joſephus de Abiatharis abdicatione lib. VIII, cap. 1. κατὰ λόγον γὰρ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς τιμῆς ὁ Ἰθαμάρου οἶκος διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, καθὼς τῷ Ἀβιαθάρου πάππῳ προεῖπεν ὁ Θεὸς Ἡλί. Μετέβη δὲ εἰς τὸ Φινεέσου γένος, πρὸς Σάδωκον. *Ablatus eſt igitur ob hanc cauſam* (perduellionem) *Sacerdotalis honor* (quod de Pontificali neceſſe eſt ut accipias) *à domo Ithamari, ſicut Deus prædixerat τῷ Eli, Abiatharis abavo. Et translatus eſt in ſtirpem Phineeſi, ad Sadocum.* Et alibi, lib. Archæolog. V. cap. ultimo; Ἠλὶς ἔσχε τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ γένος τὸ ἀπ' ἐκείνου μέχρι τῆς κατὰ τὴν Σολομῶνος βασιλείαν καιρῶν. τότε δὲ οἱ Ἐλεαζάρου πάλιν αὐτὴν ἀπέλαβον. *Elis Sacerdotio* (Pontificatu) *atque poſteri ejus potiti ſunt usque ad Salomonis regni tempora, quando ad Eleazaridas rediit.* Neque de alio, præter Zadocum, capiendus ille locus in Chronico Alexandrino depravatus; *Salomon, Abiathare Pontificatu dejecto*, καθίστησι τὸν Βαρούχ ὄντα ἐκ τοῦ γένους Ἐλεαζάρου, *Baruch ex Eleazari ſtirpe oriundum conſtituit.* Pro Βαρούχ, Σαδὼκ planiſſime ſubſtituendum. Vide Chronicon illud pag. 214. editione Raderianæ;

derana; ubi etiam, pauculis inde annis interjectis, occurrit 'Εβραίων ἀρχιερεὺς Ααρών. προεφήτευε Σαδὼκ, Νάθαν, καὶ Αχίας ὁ Σιλωνίτης &c. *Ebraeorum Pontifex Aaron. Prophetabant Sadoc Nathan, Achias Silonites, &c.* Quid loci illic Aaroni Pontifici? Trajectio puto eſt ſimul cum defectu verborum. Lego, Εβραίων ἀρχιερεὺς ἀπ' Ααρὼν η' Σαδὼκ προεφήτευε Νάθαν, &c. *Ebraeorum Pontifex ab Aharone* VIII. *Zadoc. Prophetabat Nathan, &c.* Nam autori illi, in recenſione ſua numerali, Heli quartus eſt, & qui Zadoci tempora proxime ſequitur, nonus. Zadocus igitur octavus eſt illiusmodi in recenſione; tametſi in Faſtis illis etiam Pontifices decem, ſed in numerandi rationem ibi non recepti, Zadocum præcedant. In Eleazaridum autem ſtirpe, Zadocus erat Uzzi Pontificis atnepos, ut oſtenditur hoc ſtemmate, quo utriusque familiæ uſque in eum ſucceſſio ponitur ob oculos.

AHARON

ELEAZAR	*Ithamar*
PHINEES	HELI
ABISHUA	*Phinees*
BUKKI	ACHITOB
UZZI	ACHIAS ACHIMELECH
Zembia	ABIATHAR.
Meraioth	
Amariah	
Achitob	
ZADOK.	

Loci, ex Paralipomenis & Samuele, ſupra indicati, cum ſeptimo Ezræ capite hujusmodi utriusque familiæ exhibent poſteros. Horum eos, qui literis majuſculis exarantur, ſacrarum literarum, Flavii Joſephi, atque Ebræorum qui ſunt alii, præter Chriſtianos Scriptores, autoritate ſubnixi Pontificatum geſſiſſe, dubitare nequimus; niſi Achiam potius pro Achitobo ita in Pontificum ſerie collocemus, ut non patrem & filium Pontifices, ſed duntaxat filium habeamus; quemadmodum ex ſacris literis & Magiſtrorum commentariis ſupra adnotatis cum Joſephi exemplaribus rite intellectis eliciendum videtur. Atque hoc modo erit Zadocus ab Aharone undecimus Pontifex, quod &, quantum ad numerum attinet, voluit Georgius Monachus; tametſi, ut nume-

numerum abſolvat, Samuelem proxime ante Abiatharem, nimium hallucinatus, immiſceat, qua de re jam dictum eſt. Eundem vero numerum retinere cum eo vult Magnus Scaliger. *Recte*, inquit, *Georgius undecimum facit ab Aaron. Sed vitioſe ſeriem interrupit poſt Uzzi.* Numerum igitur ita ille inſtaurat, ut linea Eleazaridum, ſingulis recenſitis, Zadocus fiat ab Aharone undecimus. Sed hoc abs re opinor eſt. Nam Georgius planiſſime de Pontificum dignitate functorum ſerie ac numero loquebatur; non de ſanguinis gradibus. Et quatuor illi ea in linea, Zerahia, Meraioth, Amariah, & Achitob (qui numerum ſic undenarium complent) rariſſime apud veteres Pontificatum geſſiſſe leguntur. Videſis Rabbi Iſaac Narbonenſem apud R. Gedaliam Ben Jechia in *Shalsheleth* folio 27. a. Animadverterat autem Georgius illud de numero ad verba illa Euſebii ſub Salomonis tempora; Ἑβραίων ἀρχιερεὺς ὁ ἀπὸ Ἀαρὼν Σαδὼκ ἐγνωρίζετο, *Hebraeorum Pontifex octavus ab Aarone Sadoc clarus habetur.* Quibus reſpondent in Euſebio Hieronymi, *Hebraeorum Sacerdos Sadoc octavus ab Aaron.* Quod de Pontificibus dignitate functis manifeſto dictum. Sed Euſebii mentem fuiſſe non dubitamus, Pontificũ, quorum in ſacris literis functio memoratur, numerum ſic deſignare. Certe ita erit Zadoc octavus, I. Ahar. II. Eleazar. III. Phinees, IV. Heli, V. Achias, VI. Achimelech, VII. Abiathar VIII. Zadoc. Attamen neq; Achiam, neque Achimelechum Pontifices in Chronicorum ejus, quæ reliqua ſunt, fragmentis comperimus, niſi pro Achimelecho Abimelechi (ut interdum in ſacris literis; qua de re vide, præter magis obvia, J. Druſium in Miſcellaneis centur. I. cap. XLVI.) nomen uſurpatum ex alia in aliam annorum centuriam deſiliiſſe putemus. Nam cum ſub Davide ſeu numero Euſebiano DCCC XLIII. aut circiter collocandus eſſet Achimelech Pontifex, ſub Aſa Rege, ſeu numero MXLIII, legitur, *Hebraeorum Pontifex Maximus Abimelech illuſtris habetur.* Latinis Hieronymi reſpondent heic Græca Euſebii. In iis ſub Aſam Regem, Ἑβραίων ἱερεὺς Ἀβιμελὲχ ἐγνωρίζετο, *Ebraeorum Sacerdos Abimelech claruit.* Idem voluit Autor Chronici Alexandrini, Euſebii codicis heic ſequax, cum ſub eodem Rege ait, Ἀρχιερεὺς ἔνατος Ἀχιμελὲχ ἐγνωρίζετο *Achimelechus nonus Pontifex claruit.* Sed neq; in ſacra neque in profana veterum hiſtoria hujus ſub hoc mentio alibi comperta; tametſi eum in recentiorum aliquot Chronologiis retentum inter Pontifices atque Aſæ regno conjunctum videam. Certe Aſæ tempori proximus &

Q Achime-

Achimelecho nomine affinis eſt Achimaz, qui Zadocum patrem in
tificatu excepit, de quo infra. Quin vero in Ms. codice, quem dixi
Nicephori Patriarchæ, Zadocus octavum tenet locum, ſaltem τὸ η' e
jicitur, non ζ', ut in impreſſis. Sed & Heli ita eſt quintus ibi. Sed
numeratus, præciſis à compactore numeris eorum qui præcedunt,
ſatis liquet. Videtur ſane trinos illos Eleazaridas, qui ſerie recta
nees apud Joſephum ſequuntur, unico numero, id eſt, quarto fuiſſe
ſignatos. In impreſſis Nicephori, tam Græcis quam Latinis, ſi
enim Phinees in tertio conjunguntur. At quid interea eſt, quod
bet Joſephus de Eleazaridis, qui, dum in Ithamaridarum d
mo viguit Pontificatus, dignitatis alias hæredes, vitam ageb
inter plebem Sacerdotum privatam? Sic ille lib. VIII. cap.
Οἱ δὲ ἰδιωτεύσαντες ἐκ τοῦ Φινεέσου γένους, καθ' ὃν καιρὸν εἰς τὸν Ἰθαμ
ρου οἶκον ἡ ἀρχιερωσύνη μετῆλθεν, Ἡλὶ πρώτου ταύτην παραλαβόντο
ἦσαν οὗτοι. Ο τοῦ Αρχιερέως Ἰωσήπου υἱὸς Βοκκίας. τούτου δὲ Ἰωαθαμο
Ἰωαθάμου δὲ Μαραίωθος, Μαραιώθου δὲ Ἀροφαῖος, Ἀροφαίου δὲ
χίτωβος. Ἀχιτώβου δὲ Σάδωκος, ὃς πρῶτος ἐπὶ Δαβίδου τοῦ Βασιλ
ως Ἀρχιερεὺς ἐγένετο. *Qui vitam ex Phineeſi genere agebant priv*
tam, ſeu *Pontificatu non fungebantur, durante tempore, quo Pontifica*
dignitas in Ithamaris domum tranſlata ibi manſit, Eli primum eam rec
piente, hi fuere; Boccias Pontificis Joſephi filius, hujus Joathamus, Jo
thami Mareothus, Mareothi Arophæus, Arophæi Achitobus, AchitobiSa
docus, qui primus Davide Rege regnante, Pontifex eſt creatus. Quem lo
cum ita verterat Ruffinus; *De genere vero Phinees, tempore quo ad do*
mum Ithamar Sacerdotium tranſmigravit, Eli primo Pontificatum acci
piente, iſti deſcendiſſe noſcuntur, qui Sacerdotio ſunt privati; Vocha
filius Joſephi ſummi Sacerdotis, hujus autem filius Jonathan. Ionatha
autem Mareoth, Mareoth autem Aſophi, Aſophi autem Achitobi, Achit
bi autem Sadoch, qui primus ſub Davide Rege Sacerdos eſt factus. M
autem pro eo, quod eſt ἰδιωτεύσαντες, id eſt, *privatam vitam degente*
aut dignitate Pontificia neutiquam fungentes, ſubſtituit *Sacerdotio pri*
vati; quaſi Sacerdotio aut Pontificatu (nam pro alio atque ſummo
mitur heic Sacerdotium) fuiſſent hi exuti aut abdicati. Illud plan
nuitur tantum vitam tranſegiſſe hos inter כהנים ההדיוטים τοὺ
ἱερεῖς τοὺς ἰδιώτας *Sacerdotes Idiotas* ſeu *privatos* & ad Pontif
non admiſſos, quo nomine vulgus ſeu plebem Sacerdotem à Pon
cibus diſtinguere paſſim ſolent Ebræi. Ceterum ubinam ſive in ſacr

ſeri

teris ſive apud Joſephum alioſve veterum reperitur Joſephus Pontifex heic memoratus, aut Boccias ſeu Vocar Joſephi filius, aut illius ſive Joathamus ſive Jonathan in Eleazaridarum ſtemmate? Et Arophæus quis? In patre Zadoci & proavo etiam & in avo, ſi, pro Arophæo Amarias ſubſtituatur, concors eſt heic Joſephus ſtirpi Phineeſi generis ſeu Eleazaridarum non ſemel in Paralipomenon primo explicatæ, & ſuperius oſtenſæ. At abavus ejus eſt ibi Zerahia, non Joathamus. Zerahia autem filius fuit Uzzi, qui Bocciæ, nepotis Phineeſi, filius proxime ex Eleazaridis ante Zadocum Pontificatum geſſerat, ipſo Joſepho ſub extremum libri quinti id ipſum diſertis verbis docente. Aut igitur corrigendus eſt ibi Joſephus, aut à doctioribus, qui poſſint, ulterius explicandus. Nec ſatis congruit numerus Pontificum, ab Aharone ad Salomonis exceſſum Joſepho aſſignatus, niſi Achimazum Zadoci filium (de quo in ſequenti ſerie) cum eis conjungamus. Vide eum lib. xx. c.8. ubi eos tredecim ait fuiſſe. Sed prioribus ita adjectis Achimazus uno minuit numerum octodecim, quem ſequentibus usque ad Captivitatem Babylonicam ipſe ibi tribuit. De numero autem intervalli ab Aharone ad Templi conditum, conſulas, quæ diſputat Dionyſius Petavius, de *Doctrina Temporum* lib. x, cap. XLVIII.

CAP. V.

Perpetua Eleazaridarum *poſt* Zadocum, *usq; in* Captivitatem Babylonicam *ſeu* Templi primi Excidium, *ſucceſſio.* Nicephori Patriarchæ *hujus ſucceſſionis ſeries explicata & ex codice Ms. Græca ejus reſtituta.*

NOn ſolum exautoratus eſt, cauſis jam dictis, Abiathar, Salomone regnante, nec ſine exautorationis, ſub Davidis imperio, prævia deſignatione; ſed ita in Zadocum ſeu Eleazaridum familiam remigravit dignitas Pontificia, ut perpetua, in ea, ſucceſſione ſtabiliretur; Abiatharis & Ithamaridum cæterorum poſteris in Sacerdotum vulgus ſepoſitis. Unde nec Jonathanis Abiatharis filii (de quo II. Samuel. xv. 27.) habita eſt omnino in ſucceſſione Pontificia ratio. Sed à Salomonis Regis ſeu Zadoci tempore, id eſt, à Templi primi conditu, ad Excidium ejusdem ſeu Sedeciam Regem & Captivitatem ſub eo Babylonicam (quadringenti amplius anni intercedunt) Eleazaridæ, παῖδες παρὰ πατρὸς διαδεξάμενοι τὴν ἀρχιερωσύνην (ut verba ſunt Joſephi lib. x c. xi,)

linea recta, filii patres ſequentes, in Pontificatum ſucceſſere; uti etiam tibus aliquot poſtea, de quibus ſeorſim infra. Cum vero de hujus ſuc ſionis ſerie bini ſint autores primarii, Joſephus & ſcriptor vetus, cui der Olam Zuta ſeu brevius Ebræorum Chronicon debemus, (Euſebius heic parum adjuvat; & Nicephorus Patriarcha confuſion defectu nimium laborat, de quo ſtatim plura) nec tamen ipſi ſatis c cordes fuerint; utriusque ſeriem invicem juxta poſitam contueam quo facilius tum ubi diſſentiant, quantum fieri poteſt, concilien tum errores, qui in alterutrum irrepſerint, corrigantur.

Fl. Joſephi *Pontificum* Laterculus *à Zadoco ſeu Tēpli primi conditu ad ejusdem Excidium.*	*Laterculus Pontificum* ex Seder Olam Zuta, à Zadoco *ad Templi primi Excidium.*
Zadocus	*Zadocus, regnante Salomone.*
Achimas	*Achimaaz, reg. Reboboamo.*
Azarias	*Azariahu, reg. Abia.*
Joramus	*Joahaz, reg. Joſaphato.*
Iſus	*Jehojarib, reg. Joramo.*
Axioramus	*Jehoſaphat, reg. Ahazia.*
Phideas	*Jehojada* } *reg. Joaſo.*
Sudeas	*Phadea* } *reg. Joaſo.*
Julus	*Zedekiah, reg. Amazia.*
Jotbamus	*Joel, reg. Uzzia.*

Ita uterq; initium à Z doco ſumentes, de nunt in Joſadoco ſeu J hoſedec. Nec dubita poteſt, quin verba *illa* Seder Olam Zura Sed kiæ regno Adjecta הוצדק אחי עזרא סופר ירמיה ויחזקאל נביאים quæ vertun tur cum Munſtero tum Genebrardo in Ebraico latina ejusdem editione *fuitque Jehoſedek frater Ezræ Scribæ; Jeremiha vero & Jehezkel prophetæ*, ita emēdari oportuerit יהוצדק אחי עזרא הסופר כהן גדול ירמיה ויחזקאל נביאים *Jehoſedec frater Ezræ Scribæ* (nam pater utrique Seraia) *fuit Pontifex, prophetæ Jeremias & Ezekiel.* Ejusmodi locutionis formula de ſingulis qui præcedunt & Pon

Urias

Urias	*Jotham, regnante Jothamo.*
Nerias	*Uriah, reg. Ahazo.*
Odeas	*Neria, reg. Ezekia.*
Saldumus	*Hoshaiah, reg. Manaſſe.*
Elcias	*Sallum, regnante Amone.*
Sareas	*Hilkiahu, reg. Joſia.*
Joſadocus	*Azariah, reg. Jehojakim.*
	Saraia, reg. Jejojachin.
	Jehoſedec, Rege Sedekia in captivitatem abducto.

tificibus & prophetis ibi totius repetita, id reddit manifeſtum. Genebrardus autem cum in editione hujus libelli, quæ Chronographiæ ejus ſubjungitur, animadverterat Pontificis adnotationem, pro more autoris, prophetarum recenſioni ibi, ſi verba tantum ſpectentur, deeſſe, audacter ſubſtituit, *Eodem* (ſcilicet Saraia, qui proxime præcedit) *Pontifice, prophetis autem Joſadac fratre Ezra Scriba, Hieremia, & Ezechiele.* Omnino contra mentem autoris; qui Joſedecum in prophetas cooptari proculdubio nunquam voluit. Certum quidem eſt, Saraiam Pontificatum geſſiſſe ipſo in urbis ac Templi excidio. Nam & poſtea cum viris principibus aliis capite plexum eum eſſe ſcimus ex II. Regum XXV, 18, adeo ut, dum Sedekias regnabat, ſeu ante ipſum Excidium, Joſedecum fuiſſe Pontificem, non ſit dicendum. At vero occiſo patri, in ipſo Sedekiæ regni fine, ſtatim ex jure ſucceſſit in Pontificatum, eo etiam dignitatis nomine Babylonem à Nabuzardane cum Sedekia in Captivitatem adductus, ut diſerte Joſephus; tametſi interea לא משמש בשולם בכהונה גדולה *miniſterio Pontificatus nunquam functus eſt*, quia Templum defuit, non vero, quia cum Jechonia ante deportabatur, ut rationem adfert Salomon Jarchius ad I. Paralip. VI. Atq; tantundem voluit ſane autor Seder Olam. *Regnavit*, inquit, *Sedecias undecim annis fuitq; Jehoſedek frater Ezræ Scriba Pontifex.* Finito ſcilicet ejus regno & Saraia occiſo, in dignitatem ſucceſſit Jehoſedec Joſephus autem & Seder diſcrepant in Pontificum Numero, Ordine, & nominibus. Habet Seder XVIII. Pontifices in Templo primo. Eundem numerum etiam Gemara Hieroſolymitana tit. *Joma*, fol. 38. col. 3, & Babylonia pag. 9, Joſephus au-

tem ſedecim. Sed & ipſe alibi diſerte ait à Salomonis exceſſu, id eſt à Zadoco, numerum uſque ad Captivitatem octodecim fuiſſe, eoque Joſedecum poſtremum locum occupaſſe Vide eum lib. xx. c. viii. Tam ei autem quam autori Seder olam Seraias ultimus eſt Pontificatu in templo functorum, ut Zadocus primus. Et Gemaræ Hieroſolymitanæ verba ſunt, בראשון היו משמשין הוא ובני ובן בנו שימשו בו שמונה עשר כהנים *Templo primo, pater, filius, & nepos dignitate functi ſunt, atque ita Pontificatum geſſerunt octodecim Sacerdotes.* Ita *Sepher Siphri* in Parasha *Phinees.* Et de ea re vide *Thoſiphtha* ad tit. *Joma,* in Talmude Babylonico, cap. 1. fol. 9. a, ubi fuſius diſputatur; aliis etiam de Pontificum utriusque Templi numero opinionibus adductis; quas & vide ſub finem capitis hujus libri penultimi. In tribus Superioris laterculi primis conſentiunt Seder Olam & Joſephus. Qui ſeqvuntur bini in Joſepho, Joramus & Iſus, forte ita invicem ſunt commutandi, ut hic illi anteponendus. Ita Iſus (ratione ſemper habita tralatitiæ verborum ac nominum ex Orientalium linguis in Græcam traductorum diſcrepantiæ) ſatis reſpondebit Joahaz, qui, contractiore pronuntiatione, in Iſum forte demigravit, uti & Jehojarib in Joram. Ex cognatis ſonis ita ſcilicet fieri ſæpius amat. Sed in codice Joſephi Ms. Regiæ apud Gallos Bibliothecæ, pro Ἴσος legitur Ἰσῶ, ut manu ſua Vir ſummus Iſaacus Caſaubonus in Joſepho ſuo adnotavit. Sed vero in animadverſionibus ſuis ad Sepher *Juchaſin,* Samuel Shallum habet Joramum & Jehoſuam heic in Pontificibus. Vide eum pag. 158, b. Mira quidem eſt proximi nominis in laterculo diſcrepantia. Sed & ipſum Axiorami nomen ſatis mirum eſt. Et in codice Regio iteratur, ita ut pro eo quod eſt in editis τούτου δὲ Φιδέας *hujus autem Phideas,* Axioramo ante nominato legatur τοῦ δὲ Ἀξιωράμου Φιδέας *Axiorami autem Phideas.* Tanta autem in ceteris eſt inter utroſque concordiæ velut analogia, ut omninò heic à librariis depravatum eſſe Joſephum par ſit, ut concludamus. Seqvuntur in hoc Phideas & Sudeas, in illo Jehojada & Phadea ſimul conjuncti; eodem ſcilicet ſub Rege, non eadem functione. Nonne & heic Σουδέας pro Ἰωδέας, Ἰωδίας, aut ſimili vocabulo Jehojadam, more Helleniſtarum, denotante, irrepſit? Jehojadæ autem hujus meminit ſacra ſcriptura in II. Reg. XII, 2, & II. Paralip. XXIV, 2, præter Euſebium cui Ἰωδαὶ & in vulgata Jojada nuncupatur. Sed non appellatur in Scriptura Pontifex, Sacerdotis nomine tantum & ſeorſim τοῦ ראש ſeu *Principis* inſignitus. Vixit autem CXXX annos ſub Salomonis tempora natus. Vide ſis Seder O-

lam

lam Rabba c.XVIII. Zedekiæ vero ne veſtigium quidem habetur in Joſepho. Adeo ut hinc, ob eum prætermiſſum, hujus ſeries eam quæ eſt in Seder Olam per ſeptem ſequentes uno ſemper anticipet. Nam Julum Joëlo ſatis reſpondere non dubitandum, qui neque in codice Mſ. Regio Ἰὤλος (ut in editis) ſed Ἰώηλος exaratur; quod Joelo proximius eſt. Ceteri ad Odeam, in utroque iisdem fere elementis ſcribuntur. Odeas autem ſeu Ὠδέας, literula mutata, eſt Ὠσέας. Quo nomine, ut pote molliori, הושעיה Hoſchaiah ſatis exprimitur; quemadmodum ſcimus ex Jerem. XLII, 1. ubi Oſaias pro eodem in vulgata ſubſtituitur. Quomodo autem Salmudus ex Sallumo pro Sallum fieret, nemo non videt. Σάλλουμος ex ſimulitudine Λ & Δ facile, ſi accedat librarii incuria, in Σάλδουμος tranſit. Quin in Regio, quem diximus, codice Mſ. Σάλλουμος, ut oportet heic, exaratur. Etiam in Sadaniam migraſſe videtur hoc nomen ſub initium capitis primi, lib. IV, Eſdræ, ubi quod in Eſdræ ſtemmatis deductione ſequitur, manifeſta eſt hallucinatio atque Eleazaridarum & Ithamaridarum recta in line confuſio; ut intuenti facile conſtat. Elciam & Hilkiahu in laterculis eosdem eſſe, manifeſtum eſt. Jam vero poſt Elciam, deficit Joſepho Azarias, ſequente proxime Sarea, ut Elciæ filio. Certe in codice Regio Sareas abeſt, & locum ejus obtinet Ἄζαρος *Azaros*. In Ruffini verſione *Zaroch*. Secundum igitur codicem utrunque mendum eſt in numero Pontificum. Utroque correcto, Joſephus & autor Seder Olam ſatis erunt, juxta ea quæ dicta ſunt, concordes. Ceterum ingentes heic ex ſacra ſcriptura difficultates oriuntur, ſive Numerum, ſive Nomina, ſive Succeſſionem filiorum in patrum locos (quam aſſerit Joſephus) ſpectes. Etenim alia omnino in Paralipomenis & apud Ezram ſeries eſt eorum, qui à Zadoco recta usque ad Saraiam deſcendunt.

Zadok	In 1. Paralip. VI, 8, ad hunc modum genus deducitur.
|	Atque ſimile eſt ſtemma in Ezræ VII, 1, excepto quod ibi,
Achimaaz	ab Aharone initio ſumto, prætermittuntur quatuor heic
|	primi ſimul cum Achitobo Zadoci primi patre, idque לקצר
Azariah	ſeu *Brevitatis cauſa*, ut ait ibi David Kimchius. Heic vero,
|	ut nomina ſunt alia ab Azaria Achimaaci filio ad Shallum,
Iohanan	ita & alius numerus. Cuncti ſimul duodecim conficiunt.
|	Unde & negant aliqui, fuiſſe Pontificatu in Templo primo
Azariah	functos octodecim, juxta ſeriem in *Seder Olam Zuta*, &
|	duodecim fuiſſe volunt, Sic R. Salomon, ex *Siphri* & *Vai-*

cra

Amariah *era Rabba*, ad 1.Par.VI.Etiam alii minorem numerum conſti-
| tuunt, nec ultra octo eo nomine admittunt, recenſionem ab
Achitob Azaria Johannis filio auſpicantes,quoniam dicti capitis com-
| mate 10, de eo adjicitur, *ipſe eſt, qui Sacerdotio functus eſt in*
Zadok *domo,quam ædificavit Salomon in Jeruſalem.* Sed refutatur
| tum hæc numerandi ratio, tum loci explicatio, ex eo quod
Shallum manifeſtum ſit,Zadocum primum in Templo Pontificatu eſſe
| functum.Et D.Kimchius ibi; *Si ita locum explices,quod is fu-*
Hil *erit primus Sacerdos in Templo,id falſum eſt.Nam Zadoc pri-*
| *mus fuit,uti liquet ex libris Regum & Paralipom. At ſi intel-*
Azariah *ligatur non primum eum fuiſſe in Templo, ſed tantum Sacer-*
| *dotem,quorſum illud fuerit,cum etiam ceteri fuerint Sacerdo-*
Seraiah. *tes* ואם בא לומר כי כהן גרול היה גם אחרים היו
כהנים גרולים ורז"ל אמרו שהוא ע"זריהו שהיה בימי
עזיהו ולפי שמסר נפשו ע[illegible] קרואת הבית שלא הניח עוזיהו
להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן כלומרשהוא חס על כבור
הכהונה ול[illegible] נשא פנים ויש לפרש בו ג[illegible] בימי שלמה כהן
אחר צרוק ואחי אבותיו הנזכרים אלא בימי שלמה היה קטן
עריין ולא היה כהן גרול בימי עזיהו ובימי חזקיהו עריין היה חי
והיה כהן גרול שנאמר ויאמר אליו עזריהו כהן הראש ולפי שהאריך
ימים כל כך אמר עליו אשר כהן בבית כלומר אשר כהן כמה ימים
*Quin ſi dicatur ideo hoc adjectū,quia Pontifex erat,etiam & alii fuere iti-
dem Pontifices.Rabbini autem piæ memoriæ plerunq; ajunt hunc fuiſſe Aza-
riam,qui floruit tempore Uzziæ Regis.Et quia vitæ periculum ſubiit,ob Tem-
pli ſanctitatem conſervandam,cum non permitteret eum adolere incenſum,
ideo dicitur,qui ipſe* Sacerdos, *&c. quaſi dictum fuiſſet, ſtirps ejus notetur
ob Sacerdotii dignitatem,quæ nec Uzziæ cedere voluit. Sunt tamen qui o-
pinantur,eum etiam tempore Salomonis Sacerdotem fuiſſe,Zadocum & ma-
jores ſuos heic memoratos ſequentem.At vero ſub Salomone fuiſſe annis mi-
norem,ideoq; nec tunc Pontificem; ſed tempore Uzziæ & Hezekiæ* (vide II.
Paralip. XXX, 10,) *ſuperſtitem Pontificatum geſſiſſe, ſecundum id quod di-
ctum eſt,& dixit Uzziæ,&c. Sacerdos Princeps. Et quoniam adeo longæ-
vus erat, ideo de eo dictum eſſe*, qui erat Sacerdos in Templo, &c. *Ut
longævitas ejus inde denotaretur.* Locus de Azaria & Uzzia Rege habetur
II. Paralipom. XXVI, 18. Tantundem habet de eodem etiam ex vete-
ribus Salomon Jarchius ad dictum primi Paralipomenon caput, ubi
etiam

etiam Azariam filium Achimaazi, ſeu ejus nominis primum, haut alium inde tradit fuiſſe ab Amaria, de quo II. Paralipom. XIX. II. ſub Jehoſaphato; והנה אמריהו כהן הראש לככם לכ֗ל דבר יהוה *Et ecce Amariahu Sacerdos primarius erit vobis ſuper omnem rem Domini*, ſeu, ut LXX. ὁ ἱερεὺς ἡγούμενος ἐφ' ἡμᾶς *Sacerdos dux ſuper vos, &c.* Ubi vulgata habet, *Amarias Sacerdos & Pontifex veſter in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit.* Neque ſane aut tempus aut ratio adverſatur, quo minus pro Amaria Azarias hic ſumatur. Nam binomines ſubinde fuiſſe, etiam & tria interdum ſortitos eſſe nomina Ebræos, qui in ſacris literis memorantur, Doctis Viris eſt receptisſimum. Vide ſis Salomonem Iarchium ad I. Paralip. VI. & II. Paralip. XXVI. de Zacharia ibi memorato, præter ea quæ ſupra adnotantur de Achimelech, Abiathar, & Abimelech. At vero tametſi in obſervatis ſimul ex Joſepho, autore *Seder Olam Zuta*, & ſacris literis Pontificum ſucceſſionibus, nullum ſit ante eum, qui ſequitur Azariam primum, uti nec ſub finem in quatuor poſtremis diſcrimen, nihilominus in intermediis mire diſcrepant Joſephus & Seder ille à ſacris literis, idque non ſolum in Nominibus, ſed etiam in Nominum & ſucceſſionum Numero. Etiam Chronici Alexandrini autori Achimelechus ſub Aſa Rege, id eſt, poſt Zadocum pro Achimaſo ut videtur collocatus, Pontifex nonus nuncupatur, uti & Joannanus, pro Johanan in laterculo ſacræ ſcripturæ, decimus. Etiam & Achitobus & Zadocus ejusdem laterculi eidem Pontifices ſunt; Hic ſub Athalia Jorami Regis uxore, ille ſub ipſo Joramo. Vide etiam excerpta ex vetuſto ſcriptore, Alexandri Severi temporibus tributo, apud Henricum Caniſium in Antiquarum Lectionum tomo II. capit. 26. ubi prodigioſa Pontificum intervalli, quod tractamus, recenſio occurrit. Et conſulas etiam R. Samuel Shallum in Animadverſionibus ad Sepher Juchaſin fol. 158. b. ex Abarbinele, præter Gloſſam Talmudicam ad tit. *Ioma*, cap. I. fol. 9. a. Et *Sepher Shalsheleth* R. Gedaliæ Jechiadis fol. 27. a. Azariam autem qui reſtitit Uzziæ Regi incenſum adolere volenti, eundem faciunt recentiorem aliqui ſcriptores cum Jothamo Joelis filio in ſerie Joſephi & Chronici Ebræorum. Sed cur nam, dum Jehoiada in Pontificum ſerie collocatur, prætermittitur Zacharias ejus filius, qui in atrio templi ex Joaſi Regis juſſu, quoniam patris demortui pietatem ſecutus in idolorum cultum invehebatur ſaxis eſt obrutus. Vide II. Paralipom. XXIV. 21. Certe ſi ſolus ſuperſtes aut natu

Digitized by Google

maximus eſſet is Jehoiadæ filius, ex jure communi attinuiſſet ad eum dignitas Pontificia. At vero non modo Zachariam ipſum ſed & ceteros, qui fuere, Jehoiadæ filios, aut à Joaſo interfectos aut antea mortuos colligunt aliqui ex eo, quod commat. 25. ejusdem capitis dicatur, quod ſurrexerunt contra eum ſervi ſui בדמי בני יהוידע הכהן *propter ſanguines filiorum Jehoiadæ Sacerdotis.* Nec filium ſuperſtitem eorum quos habuit plurimm (ut liquet in commate 3,) putant. Sic David Kimchius ibidem. Sed locus ille ſingulariter legitur in vulgata atque Helleniſtis; *filii*, non *filiorum.* Diſerte etiam Zacharias ille Pontificis nomine memoratur Abrahæ Salmanticenſi in Sepher *Juchaſin* fol. 12. a. זכריה הכהן גדול ונביא שנהרג בעזרת המקדש על ידי יואש המלך קבל מיהוידע אביו שנת מז" לאלף הרביעי לדעת אחרים ולפי דעתי שנת ע׳ *Zacharias Pontifex & Propheta, qui occiſus eſt in Templo à Joaſo Rege, accepit* (legem oralem) *à Jehoiada patre ſuo anno* XLVII *quarti millenarii ſecundum aliorum opinionem, ſed mea ſententia anno* LXX. De hiſce etiam conſulas Dionyſium Petavium lib. x. de Doctrina Temporum, cap. XLIX. Quin & idem nomine Azariæ in Pontificibus recenſetur Nicephoro Patriarchæ, apud quem, in editis, modo ab oſtenſis diverſiſſimo, ſic exhibentur, qui Zadocum ſequuntur usque in Seraiam, ſeu ultimum templi primi Pontificem.

ζ'. Ζαδὼκ ἐκ τοῦ οἴκου Ἐλεαζάρ.	VII. *Zadoc, ex domo Eleazar.*
η'. Ἀχιμάαζ Ἀζαρία Σαμαρείας.	VIII. *Achimaz Azaria Samariæ;* ſeu ut vulgo vertitur, *Achimas Azariæ F. Samaria.*
θ'. Ἀζαρίας ὁ διὰ ζῆλον Θεοῦ ἀναιρεθείς.	IX. *Azarias ob Zelum Dei peremtus.*
ι'. Ἀζαρίας ὁ τὸν Ὀζίαν τοῦ εἰς τὰ ἅγια εἰσελθεῖν κωλύσας.	X. *Azarias qui Ozian* (Uzziam Regem) *in ſanctuarium ingredi permittere noluit.*
ια'. Οὐρίας ὁ παρὰ τῷ Ἠσαΐᾳ πιστός.	XI. *Urias qui Eſaiæ dicitur fidelis;* Vide ſis Eſaiæ 8. 2.
ιβ'. Σομνᾶς ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως.	XII. *Somnas ille impius & perditus, regnante Ezechia.*

Digitized by Google

ιγʹ. Ἐλιακεὶμ Μυσελοὺμ.	XIII. *Eliacim Muſelum.*
ιδʹ. Χελκίας ὁ ἐπὶ Ἰωσίου βασιλέως.	XIV. *Chelcias, regnante Joſia.*
ιεʹ. Σαρέας ὁ ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος, ὃν ἀνεῖλε Ναβουχοδονόσορ.	XV. *Sareas ſub captivitate Babylonica, quem ſuſtulit Nabuchodonoſor.*

Sed ex Mſ. codice, quem ſupra memoravimus, numeri ita ſunt novandi, ut ηʹ ſeu VIII. præfigatur Zadoco, & uno major ſingulis ſequentium. Octavo autem heic numero legendum, Ἀχιμὰζ, Ἀζαρίας, Ἀμαρίας, *Achimaz, Azarias, Amarias.* Qui nonum occupat, eſt Zacharias proculdubio Jehoiadæ filius. Non ſolum res ipſa, cauſa occiſionis ejus indicata, id monſtrat, ſed & Helleniſtarum verſio, qua, pro Zacharia illo, Azariæ nomen uſurpatur II. Paralip. XXIV. 20. De Azaria proxime ſequente, ſatis jam eſt. Quiſnam vero fuerit Somnas ille, ad Nicephori mentem, manifeſtum eſt. Neque erat omnino, cur conjicerent Viri aliqui docti, eo Neriam, qui Uriam apud Joſephum ſequitur, innui. Σεβνᾶς & Σομνᾶς idem eſt. Neque alium voluit Nicephorus, quam Sobnam illum ſeu Sebnam Quæſtorem ſeu Prætorio Præfectum ſub Ezechia Rege, de quo II. Regum XVIII. 18. & Eſaiæ XXII. 15. & XXXVI. 22. Quod inde etiam liquet, quia Eliakim ſucceſſorem ei facit, ſecundum citatos etiam Eſaiæ locos. Scilicet uterque dicitur אשר על הבית *qui ſuper domum eſt*, ſeu *domus præfectus.* Et *domus* nomine *Templum* ſignificari ſæpius, notiſſimum eſt. Unde etiam in Vulgata Sobna appellatur præpoſitus Templi. *Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpoſitum Templi*; pro eo quod in Ebræo eſt, *vade, ingredere* אל הסוכן הזה אל שבנא אשר על הבית *ad præfectum* *fectum prætorio, ad Sebnam*, qui *Domui*, ſeu *palatio præeſt.* Et pro סוכן habet heic paraphraſtes Eſaiæ Chaldæus פרנסא דדין *præfectum Judicii*, fori ſeu prætorii præſidem. Helleniſtis vero Sobna eſt interdum ταμίας *præfectus ærarii*, interdum γραμματεὺς *Scriba*, atque Eliacim ſucceſſor ejus Οἰκονόμος *domui præpoſitus*, uti etiam Davidi Kimchio. Arabica item Eſaiæ verſio vetus in Bibliotheca Arundelliana habet heic אלחאזן pro *ærarii* ſeu *apothecæ præfectum.* Quin & Phinees Aharonis ex filio nepos, dum Pontifex erat, Præpoſiti domus vocabulo in vul-

gata denotatur Judicum xx. 28. Sed neque in Ebræo neque in Helleniſtis, verbis illis quidquam ibi reſpondet. Domus autem nomine atque eo, quod commate 21. capitis xxii. Iſaiæ de Sobnæ dignitatis tunica & cingulo, ſeu, ut Helleniſtæ habent, de ſtola ejus & Corona, præter poteſtatis amplitudinem, occurrit, deceptus Nicephorus tam Sebnam quam Eliacim Pontifices fecit. Sed vero nec ille inter ſuperiorum ſeculorum ſcriptores in hoc errore ſolus eſt. Nam id ipſum habetur apud autorem Chronici Alexandrini, qui ſub Ezechia Rege, *Ἀρχιερεὺς*, inquit, *Σοβνὰρ ἐγνωρίζετο, ὃν διεδέξατο Ἐλιακείμ. Pontifex Sobnar* (pro Sobnas) *claruit, cui ſucceſſit Eliacim.* Male ibi pro *ὃν διεδέξατο cui ſucceſſit*, legitur, *ὃν διετάξατο quem conſtituit*, uti etiam à Viris doctis obſervatum eſt. Etiam & Salomon Iarchius, ad verba illa de Sebna, *qui ſuper domum eſt*, ממנה היה על בית

המקדש יש אומרים כהן גדול ויש אומרים אמרכל

Præfectus erat Templo. Alii autem eum volunt fuiſſe Pontificem, alii Amarcalem. Quin etiam D. Hieronymus ad dictum Iſaiæ locum de Sobna, *Et qui*, inquit, *quondam habebas Coronam Pontificis, & Sanctificationem in auri lamina, in qua erat ſcriptum nomen Dei, coronaberis tribulatione & anguſtia.* Ubi Pontificem fuiſſe Sobnam diſerte admittitur. Et vide ſis eundem ad dictum caput Iſaiæ lib. v. & lib. vii. Poſt Eliacim in codice Nicephori Ms. ſequitur *Σελοὺμ Selum.* Manifeſtum eſt, interpretem ejus Latinum male legiſſe ibi Ἐλιακεὶμ υἱὸς τοῦ Σελλοὺμ *Eliacim filius Sellum.* Dein apud eum habetur continua ac vera ſtirpis Pontificum ſeries, usque in Saraiam. Etenim interponitur ibi *Ἀζαρίας Azarias*, proxime poſt Chelciam; ſed ſub eodem, quo Chelcias habetur, numero. Ita diverſæ invicem ſunt Pontificum à Zadoco ſucceſſiones, apud Joſephum, Ebræorum Chronici minoris autorem, Magiſtros qui Pontificum in ſacris; literis progeniem duntaxat heic amplectuntur, & Nicephorum Patriarcham. Unde etiam apud recentiores diverſitas multiplex. Et de Numero eorum vide etiam Euſebii ſententiam capite proximo oſtenſam. Ut ut vero ſe res heic habeat, receptior eſt eorum ſententia, qui Joſephū ita ſequuntur, ut hæreditaria idque perpetuo à patribus ad filios ſucceſſione Pontificatum, etiam in hoc intervallo, quod Zadocum & Seraiam ſeu Joſedecum, id eſt, captivitatem Babylonicam intervenit, delatum eſſe velint

velint. Adeoque in Eleazaridum familia illum manſiſſe, eique ex Numinis Oraculo ita annexum eſſe, ut eam ob cauſam nec Ithamaridarum in ſacra ſtemmatis Pontificii deductione omnino ratio haberetur, adnotant Magiſtrorum aliqui. Vide ſis Syracidem cap. XLV, 24. Et David Kimchius ad I. Paralip. VI, ubi ſtemma illud reperitur ab Aharone ad Saraiam & Joſedecum per Eleazaridas tantum deductum, הזכיר יחס אלעזר ולא יחס איתמר לפי שמבני אלעזר היו כהנים גדולים עד עולם כי כן אמר לפנחס הק"בה כאשר קנא בשיטים והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם זו היא כהנה גדולה כי גכ' אני איתמר היו כהנים ואלה שמבני פנחס היו כהנים גדולים עד עולם ובצדוק היתה תחלה הברכה הזאת עד יהודק והיו כהנים גדולים גם מבני' איתמר כי עלי היה כהן גדול שהיה מבני איתמר וכן אחימלך ואביתר בנו *recenſetur progenies Eleazaris & non Ithamaris. Quoniam ex Eleazaridis fuere Pontifices in perpetuum. Etenim ſic locutus eſt Deus O. M. Phineeſo tempore, quo zelo ductus eſt in Shittim,* (Numeror. XXV.) habebit ipſe & ſemen ejus poſt ipſum fedus Sacerdotii perpetuum; *ſcilicet principatus Sacerdotii ſeu Pontificatus. Nam etiam & Ithamaridæ Sacerdotes fuere; ſed eis qui ex Phineeſo oriundi erant, Pontificatus perpetuus fuit. Quod tamen ita intelligendum, ut initium Benedictionis illius collocetur in Zadoko, quæ ad Jehoſedecum minime interrupta eſt. Nam fuere etiam Pontifices ex Ithamaridis, Eli ſcilicet Pontifex erat ex Ithamare oriundus. Sic etiam Achimelech & Abiathar ejus filius.* Et de ſucceſſionis Pontificum ſerie, ſtante Templo primo hactenus.

CAP. VI.

Pontificum à Templi primi Excidio *ſeu* Secundi conditu, *uſq; ad* Simonis II. *poſteros, ſeu* Antiochi Epiphanis *tempora, perpetua atque hæreditaria ſucceſſio.*

UT in Serie, qui proxime præceſſit, diſſenſus habetur, ſi nomina præſertim & numerum ſpectes; maximus, ita in ea, quæ ſequitur Saraiam ſeu Joſedecum ejus filium, id eſt captivitatem Babylonicam & Templi dein Reſtitutionem; usque in Simonis hujus nominis ſecundi Pontificis poſteros, de ſucceſſione integrior multo reperitur, ſed nec omnimodus, conſenſus. Intervallum eſt annorum CCCC, aut circiter, quod definit ſub-

annum ante Chriſti natales centeſimum quinquageſimum. Pontificum in illo Series & ſucceſſio, à Joſedeco ex optimis autoribus deducta, eſt hujusmodi. De primis horum ſex, ſacræ Ebræorum literæ ſatis teſtantur Ezra, Nehemias, Aggæus. Joſua autem, qui Jeſus filius Joſedec nuncupari ſolet, mendoſe apud Ruffinum, in Joſephi verſione, Syſon appellatur. Libro ſcilicet XX, capite octavo. In Nehemiæ caput. XII, 1. & 10, ſtemma cunctorum ſimul habetur; ubi ad verba illa, *Et genuit Joſua Joachim*, Salomon Iarchius, כל אלו במקרא זה היו כהנים גדולים *universi hac periocbe comprehenſi fuere Pontifices.* Sic Abraham Salmanticenſis in *Sepher Juchaſin* fol. 13.b, & 66.b. Nec tamen defuere, qui Ezram Pontificatum geſſiſſe putarint; uti ille ibi adnotat. Sed is ſecundo genitus filius erat Saraiæ, nec jure Pontifex eſſe potuit poſt Joſedecum fratrem majorem, niſi ob ætatem minorem aliumve in Joſua filio Joſedeci defectum, quem non comperimus. Et Joſuam hunc in Pontificatum ſucceſſiſſe, manifeſtiſſimum eſt. Mirum autem, quod habet Salomon Iarchius ad 1. Paralip. VI, ubi dum agnoſcit Joſuam in Pontificatum ſucceſſiſſe, rationem, ſi diis placet, ſi adjicit, quare Ezra patruus ejus Pontificatu non gaviſus eſſet; זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם עזרא *Ratio*, inquit, *eſt, quoniam Ioſua aſcendebat cum Zerubabele complaribus diebus & annis ante Ezram.* Id quidem verum eſt. At ideone filius natu minor in hæreditaria ſucceſſione, filii majoris filio anteferendus? vereor ut locus corruptus ſit. Nam ipſe Iarchius, ad cap. XXIV. ejusdē libri, expreſſim adnotat, Joſuam ratione primogenituræ patris in Dignitatem

Joſedec
1 *Joſua*
2 *Joachim*
3 *Eliaſib*
4 *Joiada*
5 *Jonathan*
6 *Jaddua*
7 *Onias* I. 10 *Manaſſes*
8 *Simon* I. 9 Eleazar.
11 *Onias* II
12 *Simon* II.
13 *Onias* III. 14 *Jeſus*. 15 *Onias ſ. Jaſon. Menelaus.* 16 *Lyſimachus.*
Onias.

tatem ſucceſſiſſe,atque ideo Ezram non admittendum. Sed vero & in Chronico Alexandrino Eſdras (qui ipſe eſt Ezra) Pontifex appellatur. Quin portentum eſt,quod in Traditionibus D.Hieronymi Hebraicis legitur; *Ioſedech Sacerdos* (1.Paralip VI,15.) *ipſe eſt Eſdras. Demonſtrat hoc liber ejusdem Eſdræ, ubi dicit: Et poſt hæc verba in regno Artaxerxis Regis Perſarum Eſdras filius Saraiæ filii Azariæ. Sed & in libro ſuo ſe prætermittit humilitatis cauſa.* Et paulo poſt, *Tradunt etiam Hebræi eundem Eſdram eſſe Malachiam Prophetam,qui in duodecim Prophetis ultimus eſt.Ipſius filius eſt Ieſus Sacerdos magnus,de quo meminit Zacharias Propheta.* Scilicet Zachar.III,1. ubi Joſua Pontifex,qui revera Joſedeci filius erat,nec Ezræ filius ſed ex fratre nepos,memoratur. In adjecta autem ſerie Joachim is eſt,qui in Judith,capite IV. Eliacim nominatur. Scilicet in Vulgata. Nam in Græcis Judithæ exemplaribus planè ἰωακεὶμ legitur. Jonathan Joſepho,Euſebio & Hieronymo Joannes vocatur,& Nicephoro Jonan. De hiſce Joſephus lib. XI. Euſebius tum in Chronicis tum in lib. VIII. Demonſtrationis Evangelicæ,& Hieronymus in Danielis cap.IX.item Excerpta illa Barbarolatina ex Euſebio,Africano,aliis. Annos item Pontificatus cujusque fere habet Euſebius,uti & aliorum qui ſequuntur, in fragmentis Græce editis.Ubi manifeſto oſtenditur,cum non ultra ſeptem Pontifices(memineris,quæ de eorum numero capite ſuperiori habentur) in Templo primo officio functos,eſſe opinatum. Nam ita ibi, Ἐλιάσιβος γ' ἱερατεύσαι ἔτη λδ', ἑπτακαιδέκατος ἀπὸ Ἀαρὼν τοῦ πρώτου ἱερέως. *Eliaſibus tertio* (ſub templo ſecundo) *Pontificatum geſſit annos* XXXIV. *ſeptimus decimus ab Aharone Sacerdote primo.* Zadocum autem, qui primꝰ erat,omnium conſenſu,in Templo primo octavo in loco eum poſuiſſe ex ſupra dictis liquet,ut heic Eliaſibum in tertio Dempt's igitur tribus Templi ſecundi & ſeptem,qui Zadocum antecedebant, ſuperſunt VII.Templo primo ita aſſignandi; quos tamen ex ejusce ſcriptis ſatis dignoſcere nequimus.Eliaſib verò etiam eadem interdum periocha Joaſibus nuncupatur,ut videre eſt in *Græcis Euſebii* fragmentis pag.51. lin. 35. & vide ſis latina ejusdem numero MDLXXXV. Ἐλιαδοῦ autem Nicephori eſt Ἐλιασίβ in Mſ. Jaddua ſeu Jaddus is erat, qui Alexandrum Magnum excepit;ut Joſephus,cujus ſequaces ſunt Paulus Diaconus,Freculphus,pleriquе alii. Id verò alii Simeoni I, ſeu Juſto tribuunt. Vide Abraham Ben David in Cabala, & *Sepher Iuchaſin* pag.159. a. Alii Chananiah (pro Onia qui ſequitur, ut videtur) eum nuncupant, ut Joſeph

Gorio-

Gorionides lib. I. cap. v. Certe Simeonem illum etiam Iddo & Jaddum interdum apud Ebræos dici legimus. Vide ſis Abraham Ben David in Cabala Hiſtorica, interprete Genebrardo, *Sepher Iuchaſin* fol. 66. a. & *Shalſheleth* R. Gedaliæ Ben Jechia fol. 22. Reliqui in Ebraica ſacrarum literarum parte non habentur. Sed omnes (præter Lyſimachum) in Euſebio & Ioſephi lib. XI. & XII. occurrunt, uti etiam in Zonara & Nicephoro patriarcha. Etiam & Lyſimachus cum cæterorum pleriſq; in Maccabaicis, alibi. Onias Iadduæ filius erat. Et progeniem cæterorum (præter quartum Simonis ſecundi filium, de quo infra) ex Ioſepho ſatis ſcimus. Sed Chronici Alexandrini autori interpolatum ſtemma eſt. Atq; Onias primus & Eleazar ſunt filii Simonis primi, qui revera huic frater erat, illi filius. Quin poſt Iadduam continua ſerie ſeqvuntur apud Euſebium lib. VIII. Demonſtrationis, Onias, Eleazar, Onias, Simon, & dein Onias tertius. Sed mendoſa nimis, & contra non ſolum Ioſephi ſed & ſuam alibi fidem Euſebius ibi agit, niſi exemplaria fuerint depravata. Ratio autem quare Eleazar frater & non Onias filius Simoni ſucceſſit, erat ob minorem Oniæ & Pontificatui imparem ætatem. Euſebius in fragmentis diſerte; Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν θ' Ἐλεάζαρ Σίμωνος ἀδελφὸς ἀντὶ Ὀνίου παιδὸς Σίμωνος νηπίου ὑπολειφθέντος, *Iudæorum Pontifex erat* IX. (ſub Templo ſecundo) *Eleazarus frater Simonis, filio Simonis Onia parvulo relicto*, quod à Ioſepho idem affirmante acceperat. Sed vero an veluti pupilli, Oniæ tutela heic habuit locum, ſive in Manaſſis ejus propatrui, ſeu Eleazari patrui ſucceſſione, ſive in ipſius Eleazari perpetuitate? Nam anni amplius triginta Eleazari Pontificatui tribuuntur; cui demortuo, Onia jam per ætatis annos dignitate, ut videtur, ſatis idoneo, Manaſſes ſucceſſit. Ita ſcilicet Euſebius, qui annos habet. Et de ſucceſſione Manaſſis, poſt exceſſum Eleazari, Ioſephus. Euſebii autem Græca; Μανάσσης ὁ θεῖος τοῦ Ὀνίου μετ' Ἐλεαζάρου ἔτη κϛ'. *Manaſſes patruus Oniæ* (propatruum intelligit) *cum Eleazaro annos XXVI.* Legendum proculdubio, μετ' Ἐλεάζαρον *poſt Eleazarum.* Unde in Euſebio Hieronymi, Paulo Diacono Hiſtoriarum II, aliis, *Iudæorum Pontificatum poſt Eleazarum avunculus ejus* (patruus dicere debuerant) *Manaſſes accepit.* An igitur Onias non ſolum per omnes Eleazari annos, ſed & in Manaſſis initia in Minoribus cenſebatur, qui Sacerdotio, adeoque Pontificatui minime idonei: Certe pubertas erat civilis, quam nonnulli ante trigeſimum quintum ætatis annum apud Ebræos non aſſequebantur, euſq; in Minoribus cenſeri ſoliti; qua de re plura lib. II. c. IV. Ubi etiam,

an

Digitized by Google

an qui, prætermiſſo ob minorem ætatem, Pontificis demortui filio, conſanguineus ſuccederet, ſui an pupilli jure illum gereret, itidem quæritur. Sed mirum adeo non eſt, Dignitatem ſic interverſam eſſe nec Oniæ citius reſtitutam, quum & ipſe quemadmodum aliquandiu tantum ætate parvulus erat, ita nunquam non βραχὺς ἦν τὴν διάνοιαν *parvulus eſſet mente* (ut Ruffinus Joſephum vertit) atqve eo uſque deſidiæ & avaritiæ jam ſenex deditus, ut τὴν ἀρχιερωσύνην, εἰ δυνατὸν, ἑτοίμως ἔχειν ἀποθέσθαι *ſe libenter pontificatu, ſi fieri poſſet abdicaturum* profiteretur. Sic Joſeph. l. XII, c. IV. Atq; obſervandum eſt, quod Ebræi etiam tradunt de pontificibus Simeonem primum ſequentibus; pretio ſcilicet atque ambitione, non ſolum jure hæreditario, dignitatem eos aſſecutos; quod vide in R. Obadiæ Bartenorii commentariis ad Miſnam, tit. *Ioma* cap. I. Demortuus autem Oniæ hujus, ex Simone filio nepos, id eſt Onias tertius filium reliquit minorem, etiam Oniam dictum. Hujus igitur ætatis defectu, Jeſus ſeu Jaſon patruus Pontifex fit (ut ſcribit Joſephus dicti libri capite VI.) ſed non ſine ingenti auri pretio primum Antiocho Epiphani Syrorum Regi numerato. Demortuum ſcilicet tunc eſſe ſcribit heic Joſephus Oniam tertium. Alii autem cum Pontificatu ab Antiocho depulſum ajunt, ut Sulpitius Severus lib. II. Et vide Iaſonis Cyrenæi breviarium capite IV. Quin & ipſe Joſephus libro de Rationis imperio cap. VI. diſerte de Antiocho; καταλύσας, inquit, τὸν Ὀνίαν τῆς ἀρχιερωσύνης Ἰάσωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχιερέα, *Oniam Pontificem exautoravit, atque Iaſonem fratrē ejus in Pontificatū evexit*. Quin paulo poſt iiſdem artibus & duplo fere quam dederat Iaſon, Menelaus, qui & Onias nominatus, (nam præ Ebraicis jam Græca nomina, uti etiam & mores, malle cæperunt) licetur, & cauponante Pontificatum Antiocho, in dignitatem, fratre abdicato, evectus eſt. Et tunc primum, pro dominantium libidine, & petentium ambitione Pontificatus in tempus dari atque auferri cœptus, qui antea perpetuus, neque pro libitu exuendus erat. Joſephus lib. XV. cap. III. οὐ γάρ ἄλλος γέ τις ἀφῃρέθη τὴν τιμὴν ἅπαξ παραλαβών. ἀλλὰ πρῶτος μὲν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἔλυσε τὸν νόμον, ἀφελόμενος μὲν Ἰησοῦν, καταστήσας δὲ τὸν ἀδελφὸν Ὀνίαν. *Neque ſolebat honor hic ſemel aſſumtus abrogari. Sed primus Antiochus Epiphanes eam legem violavit, abdicato Jeſu & ſubſtituto Onia fratre ejus.* Vide ſis eundem lib. XII, cap. VI, & lib. XIII. cap. XV. Euſebium numero MDCCCXLV, & II. Maccab. IV. At Sulpitius Severus

S lib.

lib. 11, *quanquam*, inquit, *inſolitum neque ante permiſſum cuiquam erat perpetuo Sacerdotio fungi, ſolicitus tamen Regis animus atque ager avaritia facile ſuperatus eſt. Ita depulſo Onia Jaſoni Sacerdotium eſt mandatum.* Violatam vult contra Joſephum legem, primo in Jaſonis initiis, non in ejus abdicatione. Corrigendus autem proculdubio eſt, ut Sigonius & Druſius monuere; nec ſine negatione legenda verba, *Illa perpetuo Sacerdotio fungi. Non perpetuo Sacerdotio*, aut *perpetuo Sacerdotio non fungi*, ipſum quidem ſcripſiſſe dubitari nequit. Ita res ipſa gemini non manifeſta poſtulat. Et Sulpitius ſane alia habet Joſepho nimis adverſa. Menelaus autem ſeu Onias ille in Jaſonis Cyrenæi Maccabaicis IV, 23. Simonis è tribu Benjamin frater nuncupatur, quod de eorum amicitia ſeu familiaritate alii de contractu per conjugia affinitate intelligunt. Videſis Dionyſium Petavium de doctrina Temporum lib. x. cap. 1. Eodem in capite Iaſon Cyrenæus quarti filii Symonis, ſcilicet, Liſimachi, ſucceſſionem memorat. Ὁ μὲν inquit, *Μενέλαος ἀπέλιπε τῆς ἀρχιερωσύνης διάδοχον Λυσίμαχον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν, Et Menelaus reliquit pontificatus ſucceſſorem Lyſimachum fratrem ſuum. Reliquit* ſcilicet, ut qui ab Antiocho Eupatore necatus non relinquere nequiret. Nam apud Joſephum & Euſebium, Menelaus Pontifex ita ſublatus eſt. At illi uti & Nicephorus non Liſimachum, ſed Alcimum proximum faciunt ſucceſſorem, de quo inferius. Certe & Joſephus verbis expreſſis Oniam ſeu Menelaum *νεώτατον ἀδελφὸν natu minimum fratrem* Jaſonis fuiſſe ait. Neq; alibi tribus plures Simoni ſecundo filii. Vulgata autem de Lyſimacho, *Menelaus amotus eſt à Sacerdotio, ſuccedente Lyſimacho fratre ſuo.* Si abdicationem ante obitum intelligendam velis, refragatur Joſephus, qui ſecundum abdicationis perpetuæ hujus ex ſui natura dignitatis exemplum, in Hyrcano Ariſtobuli fratre ponit. Sed & ſulpitius heic; *Nec multo poſt, quam Menelaus promiſſum argenti modum non reddidiſſet, loco pellitur, Lyſimachus ſubſtituitur.* Ceterum Euſebius in Fragmentis Græcis, pag. 53.

Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιβʹ, Σιμὼν υἱὸς Ὀνίου ἔτη κʹ
Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιςʹ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ ὁ τὴν
Σοφίαν γράψας τὴν καλουμένην Πανάρετον, ἐν ᾗ
μέμνηται τοῦ Ὀνίου τοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἔτη ςʹ.
Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιγʹ Ὀνίας ἔτη....

Apud Judæos Pontificatum geſſit XII. Simon filius Oniæ annos XX. Apud Judæos pontifica-

pontificatũ geſſit XVI. *Jeſus filiꝯ Simcb, qui Sapientiam ſcripſit, cui nomen inditur Panaretn, in qua etiam meminit Oniæ, qui eum præceſſit annos* VI. *Apud Judæos pontificatum geſſit* XIII *Onias annos.* ---- Sive librarii ſive Typographi oſcitantia perperam adjectos eſſe numeros binos poſteriores dubitari nequit. Res ipſa evincit, ut pro ιϛʹ XVI. reſtituatur ιγʹ XIII. & pro ιγ XIII. ιδʹ XIV. qui etiam numerus Oniæ in quarta, quæ Sequitur, linea præfigitur. Res inquam ipſa evincit, ſi interponendus Jeſus Syracides, ut ipſe decimus tertius eſſet Pontifex Templi ſecundi. Sed error eſt plane craſsiſſimus. Atque Syracides ex Pontificium ſerie omnino delendus, retento Oniæ numero decimotertio, eoque, in quarta linea, ibi reſtituto. Neque aliter voluit Euſebius ipſe, cui nunquam in mentem venit, Syracidem Pontificem facere, ſed tantum adjicere Syracidem tum floruiſſe, atque in eo libro Simonis & Oniæ mentionem feciſſe. Eccleſiaſtici (nam is liber innuitur) cap. L. I. *Simon Oniæ filius Sacerdos magnus, qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroboravit templum.* In Græcis igitur legendum puto; Ἰουδαίων ἀρχιερατεύουσιν ιβʹ Σιμὼν υἱὸς Ὀνίου ἔτη κ. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ ὁ τὴν Σοφίαν γράψας τὴν καλουμένην Πανάρετον, ἐν ᾗ μέμνηται τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ὀνίου τοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ. Ἰουδαίων ἀρχιερατεύουσιν ιγʹ Ὀνίας, &c. *Apud Judæos Pontificatum geſſit* XII. *Simon filius Oniæ annos* XX. *Jeſus filius Sirach, qui Sapientiam, Panareton dictam, conſcripſit* (tunc floruit.) *in qua meminit tum Simonis tum Oniæ, qui eum præceſſit.* Non ſolum res ipſa heic argumento eſt, ſed & Hieronymi latina aſtipulantur. Ibi numero MDCCLXXXV, *Judæorum Pontifex maximus Simon Oniæ filius clarus habetur; ſub quo Jeſus filius Simcb ſapientiæ librum componens, quem vocant Panareton, etiam Simeonis in eo fecit mentionem.* Idem itidem in Danielem, cap. IX. *Oniæ ſucceſsit Simon, quo regente populum, Jeſus filius Simcb ſcripſit librum, qui græce* Πανάρετος *appellatur & à pleriſque Salomonis falſo dicitur.* Tantundem Chronicon Alexandrinum. Sed de Simone I. ſeu Jadduæ ex Onia filio nepote, Siracidem capiendum vult Joſephus Scaliger, cui & temporis Siracidis ratio magis conſona videtur; de qua vide eum tum in animadverſionibus Euſebianis tum in lib. v. de Emendatione pag. 408. & tertio Canonum Iſagogicorum pag. 290. In Fragmentis etiam illis Euſebianis pag. 52. legitur, Ptolemæum Philadelphum Ægypti Regem, qui verſionem ſacrarum literarum ex Ebræo in Helleniſticum ſermonem curaſſe dicitur, munera egregia miſiſſe. Ὀνίᾳ Σίμωνι τῷ ἀρχιερεῖ ἀδελφῷ Ἐλεαζάρου. *Onia*

Simoni pontifici fratri Eleazari. Eadem verba habentur in Chronico Alexandrino. Sed nomen Pontificis hujuſmodi, aut hujuſmodi fratris Eleazari nuſquam reperio apud veteres, præterquam in Fragmentis illis & in Chronico illo, cujus autor etiam Oniam & Eleazarum filios Simonis primi hallucinatus fecit, ut ante monitum eſt. Librariorum errorem eſſe putat magnus Scaliger ad Euſebium. Et in Latinis Hieronymi dicitur, tantum vaſa Eleazaro Pontifici eum tranſmiſiſſe. Mancus autem manifeſtò eſt locus ille in Græcis Euſebii Fragmentis, ubi poſt Iadduam Pontificem atque Oniam ejus filium ſequuntur, ſerie ſtatim continua, Eleazarus, Onias, Simon, nec hiſce, ante Maccabæos, plures pontifices. Plures ſcilicet prætermiſſi ſunt, quam memorantur. Vide ſis fragmenta illa pag. 51. Nec ſane melius aut aliter fere ipſe Euſebius in lib. VIII. Demonſtrationis, aut D. Hieronymus Danielis caput IX.

CAP. VII.

De Pontificatus, *in ſuperiore intervallo* annis, Saidi Batricidis *Patriarcha Alexandrini, de* Simone I. Juſto *Cognominato, teſtimonium, & de* LXX. interpretibus, *quorum unum ille facit hunc Simonem.*

QUod ad annos ſpectat eorum, qui in hac, quam tractamus, ſerie locum habent; qua Græca Euſebii qua Latina eos exhibent, non ſine ea quæ reperitur in Chronico Alexandrino mira diſcrepantia atque Joſephi ope ſubjiciendos eos duximus.

		Euſeb.	Chron. Alex.
1	*Joſua Ben Joſedec ----*		XXXII
2	*Joachim*	XXXVI	XXX
3	*Eliaſib*	XXXIV	XL
4	*Iojada*	----	XXXVI
5	*Ionathan, qui & Ioannes & Iannaus,*	XXXII	XXVII
6	*Iaddua, tempore Alexandri Magni*	XX	XX

Sed

Digitized by Google

Sed in Latinis, inter locum hujus & Oniæ, qui ſequitur, anni tantum ſeptemdecim interveniunt.

7	*Onias* I	XXI	XXI
8	*Simon* I	IX	XIV

Duodecim in Latinis à Simonis I. ad Eleazari locum.

9	*Eleazar*	XXXII.	XV
10	*Manaſſes*	XXVI	XXVI

Sed in Latinis, annis duntaxat novem disjunguntur Manaſſes & Onias II

11	*Onias* II	XIV	XXXII
12	*Simon* II	XX	XXII

Viginti quatuor interveniunt in Latinis.

13.	*Onias* III	XXXVI	XXIV
14	*Iaſon*	.....	XVI
15	*Menelaus, ex Ioſepho* lib. XIII, cap. XV	X	VII
16.	*Lyſimachus*	......	

Chronico autem Alexandrino priores aliquot poſterioribus malè poſtponuntur, ut Eleazaro Simon primus & Oniæ ſecundo Manaſſes.

At vero Simoni I. qui Juſtus cognominabatur (ut tam Chriſtiani ſcriptores, quam Ebræi conſentiunt) anni plures multo apud Ebræos tribuuntur. Novem habet Euſebius in Græcis; in Latinis Duodecim. Ebræi autem Quadraginta. Abraham Zacuthius in *Sepher Juchaſin* f. 66. b. שמעון הצדיק הכג עשה ב׳ פרות והוא משירי כנסת הגדולה ונקרא שמו עידו מזרע יהשע בן יהוצדק הכהן הגדול כי בתחלת בית שני היה יהושע כג״ ויהוצדק אביו בסוף בית הראשון ואחר שמת יהושע היו בניו ובני בניו כהנים גדולים כמו שנראה בספר עזרא עד שהגיעה הכהונה לשמעון הצדיק ושימש מ׳ שנה *Simeon Juſtus* (eadem ſunt Simeonis & Simonis nomina) *Pontifex binas fecit vaccas* (rubeas ex lege Numeror. cap. XIX.) *atque erat ex reliquiis Sinagogæ Magnæ. Nominabatur etiam Iddo, ex poſteris fuit Joſuæ filii Joſedeci Pontificis. Nam ſub initio Templi ſecundi fuit Joſua Pontifex, ut Ioſedecus pater ejus ſub finem Templi primi. Poſt mortem*

S 3 *vero*

Digitized by Google

vero Ioſuæ, filius ejus & nepotes recta linea Pontificatum geſſerunt, ut videre eſt in libro Ezra (Nehemiæ, qui ſecundus Ezræ eſt Latinis & Græcis; & ita interdum dictus Ebræis) *usque dum perveniret pontificatus ad Simeonem Iuſtum, qui ſacro illo miniſterio functus eſt annos* xi. Sic ille. De annis Pontificatus ejus conſona eſt Gemara Hieroſolymitana, ad tit. *Ioma* cap. 1. f. 38. col. 3. & Babylonia fol. 9. a. Sed ingens nonnullos veterum invaſit error, tot annos vixiſſe Simonem Iuſtum, ſeu primum nominis illius Pontificem, tantaque longævitate, eaque raro audita, provectum, ut aut exautoratum eum ſit neceſſario eis dicendum, aut nullum alium Pontificem Hieroſolymis ante Chriſti natales & poſtqvam ipſe in dignitatem ſucceſſerat, repertum. Vixiſſe nempe volunt uſque in Chriſti tempora, Simeonis hujus atque ejus qui apud D. Lucam II. 25. occurrit, nominum confuſione decepti. Nam cum ille ab Evangeliſta dicatur fuiſſe *δίκαιος Juſtus*, hic vero, qvi Pontifex fuit, Juſti cognomine celebretur διὰ εὐσέβειαν πρὸς θεὸν καὶ τὴν πρὸς ὁμοφύλους εὔνοιαν *propter pietatem in Deum, & erga Cives ſuos Benevolentiam* (uti apud Euſebium memoratur:) inde putarunt eundem utroque nomine deſignari & Iuſti cognomentum item apud Evangeliſtam innui. Quin & eum annos CCCL. vixiſſe; ut Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus, cui unus eſt etiam ex ſeptuaginta Interpretibus. Quod ſane adverſatur receptiori ea de re hiſtoriæ, qua toties legitur Eleazaro Pontifici ſcripſiſſe Ptolemæum Philadelphum, ut bibliothecæ ſuæ inſtructisſimæ Legem Ebræorum & idoneas interpretes in Ægyptum mitteret, atque inde interpretes ſelectos eſſe, qui rem peragerent. Nam Simon hic Juſtus Joſepho mortuus eſt, cum in Pontificatum ſuccedebat Eleazar frater ejus. Quoniam vero variant nimium ſcriptores de Interpretibus illis (aliis rem Ptolemæo Philadelpho, ut Ariſtea, Ariſtobulo, Ioſepho & Euſebio, aliis Ptolemæo Lagi F., Philadelphi patri tribuentibus, ut Irenæo) atque alia ad interpretes attinentia aliter atque aliter ſe habent apud D. Auguſtinum, Epiphanium, alios, & in re, maxime tam celebri traditionum diverſitas inprimis animadverti ſolet, ideo periochen Batricidis Patriarchæ integram de Interpretibus & Simeonis inter eos loco, ſubjungere non pigebit. Præſertim cum ipſe etiam Alexandrinus ante DCC ab hinc annos, à ceteris, quotquot extant, Scriptoribus heic ita disſideat, ut neqve Philadelpho neque Lagidæ interpretationis curam asſignat.

gnet, ſed aliúm Ægypti, ut vult ille, Regem Ptolemæum item dictum, hiſce interea vetuſtiorem nec alibi compertum, eam curaſſe narret; contra Græcorum & Latinorum fidem, Macedonum & Ægypti Reges, qui Alexandrum Magnum ſecuti ſunt, miſcens & eadem in ſucceſſionis ſerie connectens. Ad hunc autem modum ille:

ומלך בעד אלאשכנדר עלי אלאשכנדריה ומצר אח לה יקאל
לה פילפש וישמי בטלמיוש ארידאוש שבעת שנין ופי נשחה
אחרי ארבעין שנה ומלך בעדה בטלמיוש וישמי אלכשנדר
וילקב בעאלב און שבעה ועשרון שנה ופי נשחה אחר
יקול לחד ועשרון שנה : ופי עשרון שנה מן מלכה בעה
אלי אורשלים פאשחץ מנהא שבעין רגלא מן אליהוד אלי
אלאשכנדריה ואמרהם. אן יפשרוא לה אלתורה וכתב
אלאנביא מן אלעבראנית אלי אליונאנית וציר כל ואחד מנהם
פי בית עלי חדה וחדה לנטר כיף יכון תפשיר כל ואחד מנהם
ולמא פשרוא אלכתב נצר אלי תפאשירהם וכאן אלתפשיר
ואחד ליש פיה אחתלאף פג׳מע אלכתב וחטהא תחת
חאתמה וצירהא פי היכל צנם יקאל לה שראבון : וכאן פי
אלשבעין רגל אשמה שמעאן אלצדיק אלדי אחד שירנא
אלמשיח מן אלהיכל ולמא פשר שמעאן אלתוראת וכתב אלנביא
מן אלעבראנית אלי אליונניה וכאן כלמא פשר חרפא פיה
נבוה עלי אלשיר אלמשיח וכאן יהכר דלך פי קלבה ויקול הלא
מא לא יכון פאנשא ללה פי אגלה פעאש תלתמאית וחמשין
שנת חתי ראי שירנא אלמשיח ולמא ראה קאל אקאן אטלק
עבדך יא שירי ככלמתך בשלאם פקד אבצרתא עינאי חלאצך
אלדי הייה קדאם כל אלשעוב : ומאת בטלמיוש עאלב אח
מולך בעדה בטלמיוש וילקב באלארנב תשעת ועשרון שנה :

Regna-

Regnavit autẽ in Alexandria & Ægypto, poſt Alexandrũ, frater ejus, qui nuncupatus eſt Philippus, ſed nominabatur etiam Ptolemæus Arideus, VII *annos, ſeu ut alia habent exemplaria* (nam ita in pervenuſto, quo utor, codice, ſæpius variæ ipſius autoris lectionis inſeruntur) XL. *annos. Poſt hunc vero regnavit Ptolemaus, qui & nominatus eſt Alexander, & cognomen habuit* Galab auz, *annos* XXVII. *Exemplaria habent alia*, XXI. *annos. Anno autem* XXI. *regni ſui, miſſis Hieroſolyma nunciis, accerſivit Alexandriam* LXX *inde viros, Iudæos, quibus juſſit interpretari ei Legem & ſcripta Prophetarũ ex Ebraico in Græcum ſermonem. Et poſuit eorũ ſingulos in ædibus ſingulis & ſeorſim, ut ita diſcerneret, qualis foret uniꝰ cujusque interpretatio. Peractis autem ſingulorũ interpretationibus & animadverſis, diverſitas in eis nulla omnino eſt reperta. Collectos igitur ſingulos codices, ſub ſigillo clauſit, & poſuit in Fano Idoli, cui nomen Serapion. In ſeptuaginta autẽ fuit Vir, qui nuncupatus eſt Simeon Iuſtus; is, qui excepit (ulnis) Dominũ noſtrum Chriſtum è Templo Cum v. interpretatus eſt Simeon Legem & Scripta prophetarum ex Ebræo in Græcum ſermonem. & quilibet ex interpretibꝰ latere in eis ſentiebat prophetiam de Domino Chriſto, hoc in corde ſuo repoſuit ille, tametſi etiam diceretur, rem non eventuram. Produxit autem Deus ei vitæ terminum, adeo ut viveret* CCCL *annos, & videret Dominum noſtrum Chriſtum. Quem cum vidiſſet, dixit: Nunc dimitte ſervum tuum, ô Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Iam enim viderunt oculi mei Salutem tuam, quam præparaſti corã omni populo. Mortuus eſt dein Ptolemæus Galab auz, poſt quem regnavit Ptolemæus à Lepore cognominatus* XXIX. *annos.* Hactenus Batricides. Sed è macedonia, vides, in Ægyptum tranſtulit Philippum Aridæum, qui Alexandri frater & proximus, non in Ægypto, ſed Macedonia, ſucceſſor fuit. Ptolemæi item & Alexandri nomina ei, neſcio unde edoctus, tribuit. Veros autem Aridæi Macedonum Regis annos ei aſſignavit. Et in vetuſtiori quem penes me habeo, Batricidis exemplari, ſeptem tantum annorum regnum habet hic Batricidis Ptolemæus. Subſtitutos verò puto in aliis XL. quoniam compertum habebant librarii Alexandri proximum in Ægypto ſucceſſorem XL. annos revera regnaſſe. Tot enim regnavit Ptolemæus Lagi filius; quem ab Alexandro tertium facit heic Batricides, cum proximum debuiſſet. Nam à lepore cognominatum Lagidam ſeu Lagi filium eſſe nemo neſcit. Sed quiſnam ſecundus & qui Aridæum ſequitur in hac Principum, temporum, regnorum confuſione, Ptolemæus, LXX. interpretum hactenus inauditus hoſpes? verba illa עאלב אוז Galab aux, ut in exemplari pulcherrimo, ſed recentiori, leguntur, *Victor anſeris*

ſonant

ſonant. In vetuſtiori autem, ſed cui non raro deſunt puncta diacritica, priori in loco habetur וילקב אורז *cognominatus autem eſt Auraz*, in poſteriori vocatur Prolemæus עאלב אורז *Galab Auraz*; adeo ut videatur etiam priori in hujus exemplaris loco אורז quod punctulo tantum diſcrepat, potius legendum. Certe ut Aridæus ex Macedonia, ita alius quiſpiam aliunde, ſed ex proximis Alexandri ſucceſſoribus, oſcitanter deſumtus, cognomine, puto, hoc temere indutus eſt, ut nomine Ptolomæi. Et quoniam Victoria cognomen indutum eſſe liquet, forte *Nicanor* ſeu *Nicator* (quibus appellatus eſt nominibus Seleucus proximus poſt Alexandrum Syriæ Rex) id erat unde hoc fictum. Quomodo vocabula illa in exemplari Batricidis vetuſtiori, nobis plane (nec diffiteri pudet) hactenus incognita heic quadrent, ſcrutetur, qui operæ pretium eſſe putet. Quæ ita non diſplicent, occurrunt quidem ſed libentius abſtineo. Proximus huic, Batricidi eſt Ptolomæus Philadelphus, quem, cognomen ejus ut appellativum vertens, vocat Ptolemæum מחב אחיה *fratris amantem*, uti etiam Euergetem *Ptolemæum cognominatum* ארצאנע quod *Artificem* ſonat, & *Euergeten* ſatis reddit. Ceteri eodem fere modo ſequuntur. Anni autem Regñi Philadelphi ſunt tantum ibi xxvi. Neque exiguam habet à Chronologia Ptolemæorum recepta diſcrepantiam. Sed de hiſce obiter.

CAP. VIII.

Ebræorum de Simeone Juſto, & *de* Templo Oniæ in Ægypto, *inſtar Hieroſolymitani, condito, Traditiones.*

EBræis item, in Traditionibus Talmudicis, hiſtoria eſt de Simonis Juſti tum Pontificatu tum Prole, diverſiſſima ab ea, quæ Joſepho & Scriptoribus Chriſtianis eſt receptior. Neque Oniam (quem חניו & חוניו *Honnio* vocant) ei ſucceſſiſſe ajunt, nec filium ejus fuiſſe hunc majorem, ſed quendam Semajum. In votis tamen habuiſſe Simeonem, ſub mortis tempore, idque palam pronuntiaſſe, ut Onias filius minor, quoniam erat ſacræ functioni fratre multo magis idoneus, ſuccederet. Quod cum per primogeniti jus neutiquam ſatis liceret, Oniam, patria

T relicta,

relicta, Alexandriam diſceſsiſſe, ibique, Templum alterum, quod Hieroſolymitanum imitaretur, condidiſſe, Pontificem ibi legiſſe, & Sacrorum ſuorum plurimos habuiſſe ſequaces. Unde etiam de Sacris diſtinctionem habent; alia quæ in בית המקדש in *Templo Sancto*, id eſt, Hieroſolymitano, alia quæ in בית חוניו in *Templo Oniæ*, ſeu Alexandrino peragi ſolita. De eis, vide ſis Miſnam tit. *Menachoth*, ſeu *de Oblationibus Veſpertinis* Cap. XIII. & Gemaram Babyloniam ſub extremum capitis fol. 109. a. Ad Miſnam vero, Rabbi Obadias Bartenorius totam ipſis Gemaræ ferme verbis adnotavit Simeonis filiorum ſucceſsionis hiſtoriolam; quæ ſive vera fuerit ſive minime, obſervatu nihilominus, ad Pontificiæ ſucceſsionis rationem juxta Ebræorum mores atque placita rite dignoſcendam, eſt digniſſima. Ad hunc modum Bartenorius,

בית חוניו בית המקדש שבנה חוניו בנו של שמעון הצדיק
באלכסנדריה של מצרים שכשמת שמעון הצדיק אמר
להם חניו בני ישמש תחתי מפני שהיה בקי ורגיל בעבודה
יותר משמעי אחיו ולא קבל עליו חניו להיות כג" לפי שהיה
שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצי ונתמנה שמעי כג" תחת
אבין לימים נתקנא חניו בשמעיו אחיו אמר לו בא ואלמדך סדר
עבודה הלבישו כתונת בד וקרה שלובשות הנשים על
בשרן ועליה אזור צר קטן והעמיד אצל המזבח יצא ואמר
לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום
שאתמנה לכג" אלבש כתונת שליכי ואחגור באזור שליכי
בקשו אחי הכהנים להרגו סח להם כל המאורע בקשו
להרוג את חניו רצ מפניהם לבית המלך ועדין כל הרואה
אותו אומר זה הוא הלך לו לאלכסנדריאה של מצראים
שהיו בה רבבות מישראל ועשה שם מקדש
ובנה מזבח והעלה עליו לשם ה' ועל אותו
מזבח נתנבא ישעיה איום ההוא יהיה מזבח לה' ועמד הבית
ההוא קרוב למאתים שנה ונקרא בית חוניו על שמו

Domus ſeu Templum Oniæ eſt Templum Alexandriæ, quæ in Ægypto eſt, conſtructum ab Onia filio Simeonis Juſti. Etenim, mortis tempore Simeon Iuſtus voluit quidem, ut Onias ei ſuccederet in Pontificatum, quoniam exercitatior eſſet & magis aſſuetus ſacra functioni, quam Semai frater

ejus.

ejus. Sed minime ſuſcepit in ſe Pontificatum Onias, quoniam Semai frater ejus eo natu major erat, anni dimidio ſupra biennium. *Et conſtitutus eſt Semai Pontifex loco patris ſui. Paulo poſt* (cum more ſolenni primo eſſet veſtibus ſacris induendus) *invidia erga fratrem commotus Onias verbis ad eum hujusmodi uſus eſt: Veni & ego te docebo, quomodo te ipſum in functione geras. Et veſtivit eum tunica linea; eaq; viliori, quali ſe veſtire ſolent in cute mulierculæ, & ſuper eam pro cingulo funiculum parvulum induit. Atq; ita conſtituit eum ad Altare. Quo facto, exiit & rem narravit Sacerdotibus fratribus ſuis,* id eſt, *ceteris, qui exiſtimantes eum voviſſe uxori* (ſeu amicæ ſuæ) *ac dejeraſſe, ſe eodem die, quo more ſolenni veſtiendus eſſet in Pontificem, indutum fore tunica ejus, atq; ejus cingulo, anſam inde occidendi eum quærebant.* (Certe & cui veſtes ſacræ, quales in Exodo præſcriptæ, inter ſacrificandum, deeſſent, is exciſionis reus habebatur ex lege Exodi xxviii. 43. ſed cælitus tamen infligendæ, ut Magiſtri ad dictum locum & Maimonides in hilchoth *Celi bammikdaſch* cap. x.) *Hominum turba eis acceſſit frequens, qui Oniam itidem interficere* (ut Zelotæ) *conabantur. Fugit ille in palatium Regis. Ubi quisquis eum videret, dixit illum ipſum eſſe, qui Alexandriam in Ægypto diſceſſerat (quo in loco Iſraelitæ erant innumeri) atq; ibi Templum conſtruxerat cum altari, quo Oblationes fierent Deo O. Maximo. Atq; de altari hoc ante prophetaverat Eſaias* (cap. xix. 19.) *dicens, in die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti. Stetit autem Templum illud circa ducentos annos, & nomen accepit Domus ſeu Templi Oniæ à nomine conditoris* Hactenus Obadias Bartenorius. In nonnullis Talmudis editionibus בית נחונין Templum *Nechonio* pro *Honio*, quod Oniam denotat, depravate uſurpatur. De eodem templo vide præter Gemaram jam memoratam, eam quæ eſt ad tit. *Megilla* cap. i. atque *Sepher Iuchaſin* folio 15. b. ubi etiam utriusque Simonis filii mentio. Templi item hujus mentio eſt in Gloſſa Jarchii ad citatum Bartenorio Eſaiæ locum, alibi. Quin Templum Oniæ ab Onia in Ægypto tale conditum repurgato ſcilicet atque novato Agreſtis Bubaſtis fano apud Leontopolim in agro Heliopolitano & Deo O. M. ſacrato non ſive venia ad eam rem à Ptolemæo Philometore impetrata memorat aliquoties Joſephus, quem vide ſis lib. xii. cap. xv. & lib. xiii. c. vi. & lib. xx. cap. viii. Etiam prophetiam Eſaiæ Templum illud ſpectaſſe ait ipſe, uti & Oni-

as ille in literis, ſeu libello ſupplice, quo locum ſibi aſſignari petiit, Principi dato. Ceterum Onias Templi hujus conditor apud Joſephum eſt Onias Oniæ tertii Pontificis, non Simonis Juſti filius, uti etiam apud Euſebium. Locus item & tempus mire diſcrepant. Alexandriæ collocatur illud, de quo Talmudici. Leontopoli hoc, quod Joſephus & ſcriptores habent Chriſtiani. Hoc etiam Antiochi Epiphanis & Ptolomæi Philometoris tempori tribuitur; illud ut ſuperiora multum repetat initia neceſſe eſt, ſi tam prope exceſſum Simonis Juſti ſeu ad filium ejus ſurſum trahatur. At vero alibi Joſephus autor eſt. Templum item conditum (Ptolemæo quidem & Antiocho Regibus, ſed non adjectis agnominibus) ab Onia Pontifice Simonis filio, quod τὸν ἐν τῇ Ὀνίου καλουμένῃ *Templum in urbe ab Onia nominata ſitum* appellat. Interpretes ibi *apud Onion ſcivitatem vertunt.* Locus eſt li. VII. Haloſeos cap. XXX. Et extructum eſſe ait centum & octoginta à Memphi ſtadiis; itidem in tractu Heliopolitano. Utrunque autem Oniam, tam Oniæ filium, quam Simonis, Hieroſolymis etiam fugatum ſcribit. Quin & tam ad hujus quam prioris altare Eſaiæ prophetiam attinuiſſe. Sub Veſpaſiano autem, Lupo primum, dein Paulino Alexandriæ præfectis, hoc Oniæ Simoni filii Templum juſſu principali clauſum fuiſſe, atque Judæis fieri inacceſſum. Et demum ſubjungit, χρόνος ἦν εἰς τὴν ἀπόκλεισιν τοῦ ναοῦ γεγονὼς ἀπὸ τῆς κατασκευῆς ἔτη τρία καὶ τεσσαράκοντα καὶ τριακόσια *Tempus autem fluxerat à Templi conditu usque ad Tempus quo clauſum, annorum* CCCXLIII. Ruffinus ibi; anni trecenti triginta tres. Certe uterque numerus à Veſpaſiano ſeu Septuageſimo Chriſti anno retro putatus ipſis Simonis Juſti filiorum temporibus ſatis erit concors. Sed & conſulas Jacobum Capellum in Hiſtoria ſacra, anno M. 3837. Oniæ autem Oniæ tertii filii ætatem adeoque Antiochi Epiphanis & Ptolemæi Philometoris ævum annis amplius centum ſuperant anni, quos jam memoravimus. Quod ideo libentius animadverti, quoniam video Viros ſummos, Templum ab Oniæ Oniæ tertii filio conditum idem eſſe cum illo, quod apud Joſephum Oniæ Simonis F. tribuitur, oſcitanter nimis exiſtimare. Vide ſis Joſephum Scaligerum ad numerum Euſebianum MDLVI. Tempus, locus, perſona utriusque invicem diſcrepat. Et Judæis extra patriam degentibus, non ſolum in Ægypto, ſed alibi etiam fuiſſe templa compluria (quæ tamen ex jure Ebraico

Digitized by Google

braico ſemper damnanda) manifeſto liquet ex Oniæ Oniæ tertii filii libello ſupplice Philometori, apud Joſephum, de templo Leontopolitano, porrecto. Et vix dubitare queo, Strabonem de Ebræorum aliquo, in Ægypto, templo locutum eſſe, ubi verba faciens de Ægyptiaca Templorum extruendorum ratione, ἔστι δέ τις, inquit, καὶ πολύστυλος οἶκος, καθάπερ ἐν Μέμφει, βαρβαρικὴν ἔχων τὴν κατασκευήν. πλὴν γὰρ τοῦ μεγάλους εἶναι καὶ πολλοὺς, καὶ πολυστίχους τοὺς στύλους, οὐδὲν ἔχει χαρίεν, οὐδὲ γραφικὸν, ἀλλὰ ματαιοπονίαν ἐμφαίνει μᾶλλον. *Eſt etiam crebrum columnis Templum, ut in Memphi, cui extructio barbarica eſt. Nam præter columnarum magnitudinem, multitudinem, atque ordinem multiplicem, nihil habet elegans, Nec quid in eo pictum eſt. Sed potius inanis laboris exemplar videtur.* Sic ille Geographiæ lib. XVII. Templum, ni fallor, Judaicum aliquod in Ægypto depingit. Videtur igitur Talmudicorum בית חוניו *Templum Oniæ* idem fuiſſe cum Heliopolitano illo ab Onia Simonis, apud Joſephum, filio extructo. Et quia in Alexandriæ præfectura poſitum eſt, forte illud Alexandriæ ſitum dicebant. Vide, ſi placet, etiam D. Hieronymum ad Danielis caput IX, de Templo Oniæ. Quin certe Oniæ qui Oniæ tertii filius, Templum, velut per excellentiam & nomine notiſſimo ὁ Ὀνίου ναὸς *Oniæ Templum* appellatur in lemmate græco cap. VI, lib. XIII. Joſephi Opinionem autem illam, doctis ſatis pridem exploſam, Simeonem nempe cognomento Juſtum, qui Pontifex erat, eundem fuiſſe cum Simeone illo in D. Luca, ob Chriſtum ulnis exceptum, memorato habes item apud Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ veritatis libro I. capite II, & III. libro IV, capite VIII.

CAP. IX.

De Alcimo *Pontifice. Quid* generis Pontificalis *ſeu ἀρχιερατικοῦ etiam* *&* Sacerdotalis *ſeu ἱερατικοῦ nomine intelligendum,*

EOrum qui Lyſimachum, poſtremum in ſuperiore ſerie Pontificem prætermittunt, alii ſcribunt Antiochum Eupatorem, Epiphanem alii, alii Demetrium Soterem, Alcimum, Jacimum, id eſt Joachim (ut Ruffino interdum etiam nominatur in Joſephi verſione) item dictum

poſt Menelaum ſubſtituiſſe. Neque hujus filium magis atque Oniam Oniæ III. Pontificis filium, ac verum tunc Dignitatis hæredem, ſuccedere permiſiſſe. Onias igitur Oniæ filius, patrui cæde territus, in Ægyptum ad Ptolemæum Philometorem Regem profugit, ubi humaniſſime exceptus cum omni paterna hæreditate potiundi ſpe exutus eſſet, veniam & urbem & Templum, quod Hieroſolymitanum imitaretur, in agro Heliopolitanæ præfecturæ prope Memphim extruendi, ut ſupra oſtenſum eſt, impetravit. Vide ſis Joſephum lib. XII. cap. XV. & lib. XX. cap. VIII. & I. Maccab. VII, 9. & II. Maccab. XIV, præter Euſebium Numero M D CCCLVII. Scilicet Pontificatus ab eo ſtemmate ſeu domo, qua tamdiu per ſucceſſiones continuas manſerat, in aliam migravit. Joſephus, de Antiocho iſto; τὴν ἀρχιερωσύνην, inquit, Ἀλκίμῳ δέδωκεν οὐκ ὄντι τῆς ἀρχιερέων γενεᾶς. ἀλλ᾽ ὑπὸ Λυσίου πεισθεὶς μεταθῆναι τὴν τιμὴν ἀπὸ ταύτης τῆς οἰκίας εἰς ἕτερον οἶκον, *Pontificatum dedit Alcimo, qui non erat ex genere Pontificali ſeu* Pontificum, *perſuaſus nempe à Lyſia, ut dignitatem transferret in aliam domum.* Male ibi Ruffinus; *non exiſtenti de genere Sacerdotum*; pejus Gelenius, *nihil pertinenti ad cognationem* Pontificum. Minime enim negat Joſephus, Alcimum fuiſſe ex genere Sacerdotali, ſed ex Pontificali, id eſt ex nepotibus illis, qui, jure à majoribus recepto, & ſatis conſtanter per plurimos annos obſervato, aut in Pontificis dignitatem, ſanguinis proximitate, ſuccedere deberent, aut vicinius ſuccedendi jus obtendere poſſent. Quin & ipſe alibi hunc Iacimi nomine memoratum, ex Aharonico genere fuiſſe expreſſim ait, οὐκ ὄντα δὲ τῆς οἰκίας ταύτης, *ſed non ex eadem familia.* Ex eadem nempe, qua priores qui proxime præceſſerant. Ita ille lib. XX, cap. VIII. Cum de familia verba fiunt, familiam intelligi per maſculos continenter deductam. Neque alios præter maſculos Poſterorum nomine heic complectimur, quod ita monuiſſe ſufficiat, ratio libro ſequenti tradetur. Sed vero palam quidem eſt, ſi originem tantum Sanguinis Sacerdotalis in Aharone ſpectes, idem eſſe Pontificale genus atque Sacerdotale. Nam ex ea origine, nemo in poſteris Aharonis, Pontificiæ dignitatis, niſi interpoſiti gradus obſtarent, non erat æque capax ac muneris Sacerdotalis. Sed vero ſtabilitio in Eleazaridis atque in eorum domo perpetuato diu Pontificatu (ſecundum ea quæ jam oſtenſa ſunt) neque Ithamaridum domus, nec ipſæ Eleazaridum ſtirpes, à Pontificatu graduum collatera-

lium

lium ratione remotiores, Pontificales dicebantur. Sed vero, quibus ob majorum dignitatem & Sanguinis proximitatem, ſpes erat ex jure recepto ſuccedendi, ii etiam *ἀρχιερεῖς* ſeu *Pontifices* interdum dicti ſunt, non aliter ferme ac in nonnullis olim regionibus Regum filii Reges, atque in Germania etiamnum Ducum & Comitum filii Duces & Comites. Inde etiam forſan Sceva Iudæus, *ἀρχιερεὺς* ſeu *Pontifex* nuncupatur in Actis Apoſtol. XIX, 14. Nam eum Pontificatum geſſiſſe nemo puto dixerit. Exemplum itidem eſt in Gamala Ieſus F. Pontifice Ioſepho dicto, ſed nec in iis, qui munere fungerentur cenſito, ut in lib. IV. Haloſeos cap. XII. Expontifices etiam eidem Pontifices dicti, ut lib. XX. & Haloſeos II, & IV. ubi Ionathan, dignitate ſummotum Pontificis ſeu *ἀρχιερέως* veluti *ἀπὸ τ̃ ἀρχιερέων* ſeu *Expontificis* (ut Romani vocabula Exconſulis, Exquæſtoris, id genus alia uſurparunt) nomine deſignat. Quin pluralis τ̃ *ἀρχιερέων* ſeu *ſummorum Sacerdotum* in Novo etiam Teſtamento uſus frequens, qua de re inferius plura. Et de genere Archieratico ſeu Pontificali vide Græca Actor. IV, 6. ubi vulgata habet *genere Sacerdotali*. Euſebius autem Alcimum ait neutiquam fuiſſe *ἐκ γένους ἱερατικοῦ ex genere Sacerdotali*, ſeu ut in Latinis Hieronymus habet, *alienum à genere Sacerdotali*. Hunc ſequitur Chronici Alexandrini autor. Et Nicephoro Patriachæ *ἀλλογενὴς ex alieno genere*, appellatur. Sed niſi *γένος ἱερατικὸν genus Sacerdotale* pro eo, quod eſt *ἀρχιερατικὸν Pontificale* ſumatur, error eſt manifeſtus; uti & illud de genere alieno, niſi de alia tantum Sacerdotum ſtirpe etiam id intelligatur. Nam & diſerte Haſidæi in libro Haſmonæorum cap. VIII, 14. de Alcimo, *Homo Sacerdos de ſemine Aharon venit; non decipiet nos*. Et quod habet Sigonius aliique eum oſcitantur ſequaces, eum ex poſteris Levi, minime vero ſive ex Eleazari ſive ex Ithamari fuiſſe; id ex locutione jam dicta apud Euſebium malè accepta & fallente Ioſephi loco citato verſione natum eſſe nullus dubito. Sed monendum eſt interea, ut Pontificis nomen, modo quem diximus, ei interdum tribuebatur, qui nondum Pontificatum geſſiſſet, ita etiam ſæpenumero tum in ſacris literis, tum apud optimos ſcriptores, viciſſim Sacerdos & Sacerdotii vocabulum, adeoque genus Sacerdotale, pro eo quod Pontificem, Pontificatum & Pontificale denotat, uſurpari. Unde etiam Pontificia dignitas *ἱερατικὴ τιμὴ honor Sacerdotalis* & Scola

Ponti-

Pontificia *ἱερατικὴ Sacerdotalis* Ioſepho vocatur, & *ἱερωσύνη Sacerdotium* aliquoties ipſe pontificatus. Et frequens eſt hujusmodi uſus Sacerdotis & Sacerdotii apud Sulpitium Severum, Hieronymum, Ruffinum, alios. Vide ſis Ioſ. Scaligerum in Animadverſionibus Euſebianis pag. 132.

CAP. X.

Haſmonæorum, *à* Iuda Maccabæo *ad* Ananelum, *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempora, Pontificatus.*

ALcimo, poſt exactum in Pontificatu quadriennium demortuo, dignitas, ſuffragiis populi, Iudæ Maccabæo ex domo Haſmonæorum decernitur. Ioſephus lib. XII. cap. XVII. τελευτήσαντος δὲ τούτου (Ἀλκίμου) τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ λαὸς τῷ Ἰούδᾳ δίδωσιν, *Mortuo Alcimo pontificatum populus Iudæ tradidit.* Atque Euſebius Hieronymi; *Cum omnium Iudæorum favore Iudæ Maccabæo ſacerdotium decernitur.* Et Ioſephus in extremo lib. XII. de Iuda, τὴν ἀρχιερωσύνην ἔτος τρίτον κατασχὼν, ἀπέθανεν, *adminiſtrato pontificatu per triennium demortuus eſt.* Cum tamen ipſe lib. XX. cap. VIII. Iacimum ſeu Alcimum triennio in pontificatu exacto obiiſſe ſcribat, adjiciatque, διαδέξατο δὲ οὐδεὶς αὐτὸν, ἀλλὰ διετέλεσεν ἡ πόλις ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ χωρὶς ἀρχιερέως οὖσα, *ſucceſſorem autem habuit neminem, ſed per ſeptennium ſine pontifice manſit civitas.* Neque dein, ante Jonathanem Judæ fratrem, Pontificem conſtitutum eſſe ait. Etiam de Alcimi exceſſu diſſenſus inter eum & primum Maccabæorum librum mirus. De quo, præter alios, conſulas Dionyſium Petavium de Doctrina Temporum lib. X. cap. L. & LII. Judas Filius erat Mathathiæ Sacerdotis, filii Joannis, filii Symeonis, filii Haſmonæi (unde domus nomen) atque ex ſtatione ſeu claſſe Sacerdotali Joaribi. Vide 1. Maccab. II, 1. Inde autem facultas erat populo eum in dignitatem evehendi, quia per ejus in Nicanorem Demetrii ducem & Alcimum victoriam jam ſui juris, poſt Syriæ Regum tyrannidem, denuo factus eſt. De Haſmonæorum cognominis ratione conſulas, ſi placet, Druſium ad librum de eis, primum Maccabæorum vulgo dictum, & Joſephum Scaligerum lib. III. Canonum pag. 324. Utrum vero claſſis Joaribi (è qua Haſmonæi, adeoque Judas iſte) fuerit ex Eleazaridis,

Digitized by Google

azaridis, an ex Ithamaridis, non ſatis liquet. Nam etſi in XXIV. claſſium Sacerdotalium diſtributione Ioaribi claſsis primarium obtinet locum, ut videre eſt I. Paralipomen. XXIV. 7. id tamen ſorti duntaxat, non ſingulari Eleazaridum dignitati deberi ajunt Ebræi. Atque ideo volunt ſortes adhibitas fuiſſe, ut eis ſolummodo omnes ſimpliciter pariterq; diſtribuerentur claſſes; minime vero ut ſanguinis præſtantia aut impari dignitate Eleazaridæ, quibus XVI. erant, & Ithamaridæ quibus VIII. invicem ſecernerentur. David Kimchius ad citatum Paralipomenon caput, comm. 5. *Et diſtribuerunt eos ſorte, alteram cum altera.* רצ"ל כי לא נתן מעלה לאחד מהם על חברו כי כלם היו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר לפיכך לא נתן להם מעלה זה על זה להיות זה קודם לזה אלא שעלה הגורל להם כן היו לבד הכהונה הגדולה שהיתה מבני אלעזר כמו שפירשנו למעלה *Senſus eſt*, inquit, *non conceſſam fuiſſe eorum alteri ante alterum dignitatem; quoniam univerſi fuere principes Sanctuarii & Principes Dei, tam Ithamaridæ quam Eleazaridæ. Inde fiebat, ut alteri non tribueretur dignitas ejuſmodi, ut alteri præponeretur. Sed prout aſcendebat ſors tantum, ita quiſq; habendus erat. Excepto ſemper, quod Sacerdotium ſummum ſeu Pontificatus peculiaris erat Eleazaridis, ut ſupra oſtendimus.* Argumento tamen eſt Haſmonæos ex Eleazaridum ſtirpe fuiſſe, tum quod adeo pronus eis Pontificatum deferebat populus, tum quod in oratione Matathia ad filios habita legitur, *Phinees pater noſter zelando zelum accepit fœdus Sacerdotii æterni.* Nam Eleazaridum domus, etiam Phineeſi dici ſolebat. Vide librum Haſmonæorum cap. II. 54. Quin & primæ Sacerdotum claſsi, quæ Ioaribi erat, ſingularem dignitatem agnitam eſſe comperimus apud Joſephum, qui ſub initium vitæ ſuæ genus ſuum jactans, ἐμοὶ δ' inquit, οὐ μόνον ἐξ ἱερέων ἐστὶ τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἐφημερίδος τῶν κδ'. πολλὴ δὲ καὶ τούτῳ διαφορά, *non ſolum ex Sacerdotum oriundus ſum genere, verum etiam ex claſſe prima inter illas* XXIV. *Et magnum ſane ex ea re naſcitur diſcrimē.* Ita verto, non ut Gelenius, *quas inter non mediocre diſcrimen eſt*. Manifeſto, de primæ excellentia, loquitur Joſephus. Sed vero memineris heic, quæ capite hujus libri primo, de claſſium illarum viginti quatuor ſub Templi ſecundi initiis novatione, è Talmudicis exhibemus.

V

Digitized by Google

bemus. Ex Haſmonæis autem Judas fere primus Pontifex fieri ſolet. Sed Sulpitius etiam patrem ejus Matathiam Pontificem fuiſſe ait. *Ea tempeſtate* (Antiochi Epiphanis) *Matathias, Johannis filius* (ſic ille) *Sacerdos erat*, Eo nomine Pontificem ſæpius innuit. Et in Euſebii fragmentis, ubi notatur ſexennium à nonnullis tribui Judæ Pontificatui, (qui plerunque triennio terminatur, ut Joſepho) adjicitur, τινὲς ἱστοροῦσι Ματταθίου ἔτη γ´ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ Ἰούδα ἔτη ς´, *quosdam tradere etiam Matathiam triennio Pontificatum geſſiſſe, & Judam Sexennio.* De Matathia vide item Georgium Syncellum in Ioſ. Scaligeri Euſebianis numero M D CCC LXXVIII. Etiam & Ebræis non ſolum Matathias Pontifex dicitur, verum etiam pater ejus Joannes, ut videre eſt in Gemara Babylonia ad tit. *Megilla* cap. 1. & in *Sepher Juchaſin* fol. 16. b. 25. b. 60. b. præter Gorionidem, alios. Unde ſane conjiciendum eſt, poſtquam avitum ſuccedendi jus violari cœptum eſt, atque ambitione & libidine dignitas pro dominantium arbitratu & acquiri & auferri ſolebat, iam populum Hieroſolymitanum, utpote patrii juris & Sacrorum ſibi rituum tenaciſſimum, quam principes, quorum in poteſtatem ſunt redacti Judæi, Pontificem ſibi ſingularem quandoque ſelegiſſe. Ita ſcilicet Mathathias & Joannis pater ejus forſan, in turbido illo rerum ſtatu, Pontifices fuere populo; dum Alcimus, Lyſimachus, alii, pretio aut favore tantum, jure neutiquam adſtipulante, dignitatem, velut Antipapæ, invadentes ſimili ejuſdem titulo ſuperbiebant. Negant autem & I. Scaliger & Dionyſius Petavius, Matathiam fuiſſe Pontificem. Hic lib. X. de Doctrina cap. LII. ille lib. V. de Emendatione Temporum, capite de initio Simonis Judæorum Ethnarchæ, fol. 410. Vide 1. Macc. 11. 27. Ubi principatum eum obtinuiſſe in populo manifeſtum eſt. De Pontificatu ibi non ſatis liquet. Matathiæ autem filii fuere quinque, Joannes, Simon, Judas ille Maccabæus, Eleazar & Jonathan. Ita in Haſmonæorum libro cap. 11. recenſentur. Sed in Chronico Templi ſecundi (ut & adnotavit J. Druſius) Judas eſt primogenitus, Jonathan ſecundus, tertius Joannes, Simon quartus, quintus Eleazar. Aliis etiam eſt primogenitus Simon. Fortiter patria jura propugnans occubuit Judas Pontifex ſimul & princeps. Eo mortuo, quadriennium aut circiter tranſiit ſine pontifice. Quo exacto, Jonathan qui in Principatum antea ſucceſſerat, ab Alexandro poſtmodum Syriæ Rege Pontifex etiam renuntiatus more ſolenni ſacris veſtibus, in Scenopegiæ feſto eſt

Digitized by Google

ſto eſt indutus; annuente etiam Demetrio Sotere Syriæ tunc Rege & populo. Verba Epiſtolæ ſeu diplomatis Alexandri ad Jonathanem, quo eum in partes ſuas pellexit, ſunt: χειροτονοῦμέν σε σήμερον ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων *Ordinamus te hodie Pontificem Judæorum.* Accepta epiſtola Jonathan, ἐνδύεται μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν τῆς σκηνοπηγίας ἐνστάσης μετὰ ἔτη τέσσαρα τοῦ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰούδαν ἀποθανεῖν. καὶ γὰρ οὐδὲ μετὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἀρχιερεύς τις ἐγεγόνει. *Pontificiam Stolam induit, inſtante ipſo Scenopegiæ feſto, poſt quadriennium à Judæ fratris obitu, cum vacaſſet interim Sacerdotium.* Vide ſis Joſephum lib. XIII. cap. V. librum Haſmonæorum cap. X. 12. & Euſebium num. MDCCCLXII. *Non extat in hiſtoria Sacra* (ſic obſervat Jonathanis initia magnus Scaliger in Canonibus lib. III. p. 325.) *aliud exemplum tanti intervalli ſine pontifice maximo. Nam ſummo Sacerdote mortuo, ſtatim filius aut nepos aut frater jure ſucceſſionis, ad Pontificatum, nullo impediente aut controverſiam movente, veniebat.* Sed memineris heic. quæ ex Fl. Joſepho ſibi adverſato ſupra habemus de Alcimi exceſſu. Quatuordecim circa annos Pontificatum geſſit Jonathan. Nam, quod XIX. aut XVIII. anni ei interdum tribuantur, id ad Principatum, qui quadriennio Pontificatum antevertit, pertinet. Conſulas præter latina Euſebii, græca ejus fragmenta pag. 55. & Scaligeri animadverſiones ad Numerum MDCCCLXXVIII. Ubi etiam corrigitur Joſephi locus de quatuor tantum annis ducatus ejus. Atque ea de re vide etiam Hiſtoriam Sacram Jacobi Capelli, in anno mundi 3857. Succeſſit in utramque dignitatem Simon frater; ita tamen ut cum à Tryphone dolo caperetur Jonathan, imperium ſeu Ethnarchia Simoni à populo Hieroſolymitano deferretur. Paulo poſt autem, eo interfecto, etiam adjicitur Pontificatus. Joſepho diſerte dicitur Simon κατασταθεὶς ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ πλήθους, *Pontifex conſtitutus à populo.* Sic ille lib. XIII. cap. XI. & vide I. Maccab. XIII. 42. Cum per octo annos Pontificatum cum principatu geſſerat Simon, in convivio inſidiis generi ſui Ptolemæi cæſus ſucceſſorem in dignitatem utramque reliquit Joannem filium, Hyrcanum item dictum. Ita Joſephus libro jam dicto cap. XIV. & XV. præter Euſebium, Nicephorum, alios. Quod vero in Latina Nicephori verſione legitur numero XXXI. *Judas Maccabæus & Jonathas & Simon cum fratribus* (unde Joachimus Camerarius, *fortaſſe*, inquit, *in pontificatu ſocii fratres fuere alii duo. Nam univerſi nominantur & numerantur quinque*) mendū eſt

ex depravata Græci codicis lectione. Is non heic habet καὶ Σιμὼν σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ *Simon cum fratribus ſuis*, ſed καὶ Σιμὼν, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ *& Simon, fratres ejus*. Ita Camerarii conjectura evaneſcit. Joannes hic ſeu Hyrcanus Simonis filius Euſebio. non ſemel Jonathanis nomine memoratur. Triginta amplius annos Pontifex & Ethnarcha fuit. Mortuus quinque reliquit filios, quorum natu maximus Ariſtobulus, dignitatum paternarum hæres, principatum ſeu Ethnarchiam in Regni formam vertens. diadēma ſibi primus poſt captivitatem Babylonicam impoſuit. Ita Joſephus libro jam dicto & vigeſimo, Euſebius etiam, & Nicephorus Patriarcha. Nam tametſi in vulgato Nicephori codice Græco (alium præter eum, qui in Theſauro Temporum Scaligeriano habetur, non vidimus) prætermittitur Ariſtobulus, in codice tamen Mſ. quem ſupra memoravi, poſt Joannem Simonis filium ſequitur, Ἀριστόβουλος υἱὸς αὐτοῦ ὃς καὶ διάδημα βασιλέως περιέθετο μετ' Ἀλεξάνδραν τὴν αὐτοῦ μητέρα. *Ariſtobulus filius ejus, qui etiam coronam Regiam ſibi impoſuit poſt Alexandrum matrem ſuam.* Quod vero adjectum eſt de Alexandra matre, ex ſcriptoris oſcitantia ibi natum eſt. Etiam habebatur in Latini interpretis exemplaribus. Huic vero Ariſtobulo Matrem Alexandræ nomine agnoſci non comperio, ſed proximo ejuſdem nominis, qui Alexandro Jannæo filius minor natu pontificatum poſt Alexandræ matris obitum, ut ſtatim dicetur, accepit. Anno elapſo unico ſucceſſorem reliquit Ariſtobulus jam dictus Alexandrum Jannæum fratrem, qui ceteros ætate præcedebat. Bini Alexandro fuere ex Alexandra (quæ & Salina & Salome dicta) uxore filii, Hyrcanus & Ariſtobulus. Uxori Regni adminiſtrationem teſtamento reliquit. Atque ei καταστῆσαι τὸν ἀρχιερατευσόμενον ἐπιτρέψας *arbitrium deligendi Pontificis permittens*, ſub vigeſimum octavum Pontificatus ac regni annum demortuus eſt. Illa Phariſæis mire addicta, ἀρχιερέα μὲν (Ita Joſephus) ἀποδείκνυσιν Ὑρκανὸν διὰ τὴν ἡλικίαν, πολὺ μέντοι πλέον διὰ τὸ ἄπραγμον αὐτοῦ. *Pontificem Hyrcanum renunciavit, ætatis quidem cauſa, ſed magis ob innatam ei ſegnitiem.* Novennio aut circiter exacto, etiam & regnum accepit, mortua Alexandra, Hyrcanus, quem ab utraque dignitate, inito ad quod coactus eſt fœdere, poſt tres menſes depulit Ariſtobulus frater. Sed Euſebius in fragmentis Græcis de Alexandra; αὐτὴ τὴν βασιλείαν Ὑρκανῷ τῷ πρεσβυτέρῳ

βυτέρῳ ἐπιτρέπει περὶ θάνατον, Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ νεωτέρῳ τὴν ἀρχιερωσύνην, *ea regnum Hyrcano, natu majori; Pontificatum vero Ariſtobulo minori ſub mortis tempore commiſit.* Vide ſis Joſephum, præter lib. I. de bello Judaico cap. IV, lib. XIV, cap. I. lib. XX, cap. VIII, & lib. XV, cap. IX, & III, ubi ſecundum hoc facit exemplum Pontificis dignitate, veluti non perpetua, pulſi. Primum id quod jam dictum eſt ſupra de Jaſone & Menelao ſub Antiocho Epiphane; δεύτερος δὲ, inquit, Ἀριστόβουλος Ὑρκανὸν ἀφείλετο τὸν ἀδελφὸν, *ſecundo Ariſtobulus fratrem ſuum hoc honore privavit.* Diſſidium hoc inter fratres hoſce cauſa fuit ingentis, quæ ſecuta eſt, apud Judæos calamitatis. Inde inprimis anſa Romanis data, ut Judæam invaderent. Et capta urbe, atque Templo uſque ad ſancta ſanctorum reſerato, vinctum Romam ſecum abduxit Ariſtobulum Pompejus, atque Pontificatum Hyrcano fratri cum Ethnarchia ſeu regno reſtituit. Etiam ex Senatusconſulto & decreto principali, ſub Julio Cæſare, Pontificatus Judæorum Hyrcano διὰ παντὸς κατὰ πάτρια ἔθη, *omnimodo ſecundum mores patrios* firmatur, adjecto inſuper, ut habetur in Senatusconſulto apud Joſephum edito, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους ἐστὶν ἀρχιερατικὰ ἢ φιλάνθρωπα, ταῦτα κελεύω κατέχειν αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, *univerſa item jura Pontificialia & Beneficia, quæ ex jure Patrio debentur, ei & filiis ejus manere jubeo.* Scilicet pro ἀρχιερατικὸς ἢ φιλάνθρωπος ibi ſic legendum; uti & manu ſua in codicis ſui margine animadvertit præſtantiſſimus Vir Iſaacus Caſaubonus. Vide Joſephum lib. XIV. cap. XXII. De Jannæo autem atque Hyrcano & Ariſtobulo ejusdem filiis mendum eſt in Græcis Nicephori editis non prætermittendum. Proxime poſt verba illa de Ariſtobulo, qui primus diadema impoſuit ſuperius ex ejusdem Græco codice Mſ. citata, ſeu numero (ut in impreſſis) λγʹ ſeu XXXIII, legitur, Ἰωάννης ὁ καὶ Ἰανναῖος καὶ Ὑρκανός. Τοῦτον ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐξέωσεν. *Joannes, qui Jannæus & Hyrcanus. Hunc expulit frater ejus.* Tum ex re ipſa, tum ex latina ejusdem interpretatione reſtituendum. Ἰωάννης ὁ καὶ Ἰανναῖος, ὁ καὶ Ἀλέξανδρος Ὑρκανός. τοῦτον, &c. *Joannes qui & Jannæus & Alexander. Hyrcanus. Hunc expulit frater ejus.* Adeo ut Hyrcanus fiat Jannæo non cognominis, ſed ſucceſſor. Poſtmodum vero Hyrcanus hic ab Antigono ex Ariſtobulo fratre demortuo, nepote, armis laceſſitus, auxilia in eum præbentibus Parthis, captus eſt, & à Rege Parthorum vinctus traditur Antigono, qui auriculas ei dentibus truncabat; quod ideo

ſecit *μηκέτ' αὖθις εἰ αὐτὸν ἀφίκεσθαι τὴν ἀρχιερωσύνην διὰ τὸ λελωβῆσθαι, ἐκ τοῦ νόμου τοῦ ὁλοκλήρους εἶναι τὴν τιμὴν ἀξιοῦντος*, *ne ille, propter hoc vitium ad recipiendum Pontificatum eſſet idoneus, quando lex hunc honorem non concedit, niſi ei, qui corpore ſit integro.* Qua de re Joſephus libro jam dicto, cap. xxv, lib. xv, cap. 11, & Haloſeos lib. 1. cap. xi, Zonaras, Africanus in Euſebii fragmentis græcis, alii. Antigonus etiam regno Judæorum potitus Antonii juſſu, paulo poſt Antiochiæ ſecuri percutitur; Hyrcano interea Babylone à Phraarte Parthorum Rege comiter habito, atque à Judæis, quorum magna ibi erat frequentia, etiam pro Rege gentis ſuæ atque Pontifice ibi agnito. Is autem poſtea Hieroſolymis, ab Herode Antipatri filio, regno à Romanis Judaico donato, honorifice ſed in neutram avitarum dignitatem receptus eſt. Nupſerat autem Alexandro Ariſtobuli Regis filio minori atque Antigoni fratri, Alexandra Hyrcani filia, è qua is, jam demortuus, ſuſceperat Ariſtobulum filium & Mariamnem filiam, Herodis uxorem. Pontificatum igitur jam non ex Succeſſione hæreditaria, ſed ex arbitratu regio pendere volens Herodes, prætermiſſo Ariſtobulo (cui, poſtquam dignitati minime idoneus redderetur Hyrcanus, jure ſanguinis Pontificatus debebatur) nec ſine minoris ejus ætatis, quæ ſextumdecimum nondum ſuperaverat annum, obtentu, Ananelum *ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων*, *obſcuri generis Sacerdotem*, ſed ex genere Pontificali Babylone natum (ſic Joſephus) Pontificatu donavit. Quod ſane pro contumelia ſummaque habuit injuria Alexandra, cujus filio Ariſtobulo dignitas debita. Hortatu igitur ac precibus tum Alexandræ tum Mariamnæ redditur demum Ariſtobulo annum decimum ſeptimum agenti Pontificatus, depulſo Ananelo; quod exemplum facit tertium Pontificis, pro libitu, exautorati. Herodes autem metuens, ne Pontificatus hujuſmodi ambitione etiam regnum adfectaretur, ſecuritati ſuæ conſulendum exiſtimavit; adeoque Ariſtobulum luſu natantem aqua præfocari diſſimulans curavit, atque Ananelo Pontificatum reſtituit; cum nec annum integrum eum tenuiſſet Ariſtobulus. Et tandem, ut regii atque Pontificalis Haſmonæorum ſtemmatis nemo ſuperſtes ei, ſive in regno retinendo ſive in Pontificatu conferendo, eſſet impedimento, Hyrcanum etiam è medio ſuſtulit. Nicephorus autem de Ariſtobulo hoc Mariamnæ fratre, *Ἀριστόβουλος*, inquit, *υἱὸς Ὑρκανοῦ, ὃν ἀνεῖλεν Ἡρώδης, γαμβρὸς κτανθεὶς*, *Ariſtobulus filius Hyrcani, quem ſuſtulit Hero-*

Herodes, gener Ananeli. Hyrcani quidem is ex filia erat nepos, non filius, tametſi in Euſebii Fragmentis, tam filius Hyrcani quam nepos dicatur. Sed Ananeli generum fuiſſe, nemo alius puto præter Nicephorum dixit. Ita demum deſiit tam Regnum quam Pontificatus in Haſmonæorum familia. Antigonum non Regem ſolum ſed & Pontificem faciunt recentiores plerique, etiam & Nicephorus patriarcha. Sed apud veteres nondum mihi Pontificatus ejus teſtimonii ſatis occurrit. Circa annos cxxx in Haſmonæis, primo ex ſuffragiis populi, ſeu electione, poſtmodum ex jure avito ſeu ſucceſſione hæreditaria, quæ in Joanne Simonis filio cœpit, Pontificatus permanſit.

CAP. XI.

De Pontificum ab Ananelo *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempore uſque ad* Templi ſecundi excidium *ſerie, ac qualitate, juxta* Flavium Joſephû.

Extinctis ab Herode, ſub Octavio Cæſare, ita Haſmonæis, deſiit omnino in ſucceſſione Pontificali, aut juris perpetui aut hæreditarii ſeu ſanguinis legitima haberi ratio; pro arbitrio ſive Principum Romanorum ſive Regum ſeu Ethnarcharum præſidumve, quos ipſi Judæis præfecerant, ſive multitudinis tumultuantis (veluti Zelotarum,) Pontificibus, qui ſequuti ſunt, conſtitutis ſummotiſque. Neque obſtat, quod in eis filiis interdum fratribuſque paterna ac fraterna obtigit dignitas. Non enim ex Sanguinis jure ſervato ſed ex conſtituentium libitu, non tamen ſine aliquo juris interdum forſan obtentu, id accidiſſe palam eſt. Series eorum, ab Ananelo, uſque ad Templi ſecundi, ſub Veſpaſiano Cæſare, excidium, id eſt annum Chriſti LXX, ſecundum Flavium Joſephum, Zonaram, alioſque ejus ſequaces, eſt hujuſmodi.

I. *Jeſus Phabetis F*, quo ſummoto, ſubſtituitur

II. *Simon Boethi Alexandrini F.*, Herodis ſocer. In Ruffini verſione nuncupatur hic filius Buzi; Jeſus autem Boethi filius. In ſtirpe Aharonica vir erat præclarus. Vide ſis Joſeph. lib. xv. cap. xii.

III. *Matthias Theophili F.* Hieroſolymitanus, Simone, ob conjurationis in Herodem ſuſpicionem, exautorato. Joſeph. lib. xvii, cap. vi.

IV. *Joazarus Simonis Boethi F.* & Herodis uxori frater. Error craſſus eſt, Sigonii atque recentiorum aliquot, Joſephum Ellemi F. Matthiæ ſucceſſorem facere. Is enim duntaxat vicarius ei fuit ſeu Pontifex ſecunda-

Digitized by Google

darius, idque vice tantum in feſto Expiationum, unica; quod ex Joſepho manifeſto liquet. Vide eum lib. XVII, cap. VIII. Idem hic eſt, qui in Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Joma* cap. I. fol. 38, col. 4, & ad tit. *Megilla* cap. I, fol. 72, col. I, appellatur בן אילם *filius Eillem*, ubi memoratur hiſtoria בבן אילם מציפורין שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ונכנס בן אילם ושימש תחתיו בכהונה גדולה *de filio Illem ex urbe Sephori, qui cum feſto Expiationum fluxus ſeminis pontifici accidiſſet, ingreſſus eſt & vicariam ei in pontificatu præſtitit operam.* Somniaſſe eum ait Joſephus cum uxore congreſſum habuiſſe (quod idem eſt) ideoque ob pollutionem vicarium, pro jure patrio, ſuffectum, Tantundem legitur in eadem Gemara ad tit. *Horajoth* cap. III. fol. 47. col. 4, ubi בן אלם *Ellem* exaratur. Sed loco illo corrigendum eſt בציפורים in *Sepphori*, & legendum מציפורים *ex Sepphori*, id eſt, Sepphorita. Idem habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Megilla* c. I. fol. 9 b. Summoto autem Matthiæ ſucceſſit, juſſu Herodis, Joazarus, Ruffino Azarus dictus, cujus in Pontificatu natus eſt JESUS CHRISTUS, ut adnotat Nicephorus Patriarcha, qua de re conſulas Dionyſium Petavium l. X, de Doctrina Temporum c. LV.

V. *Eleazarus Joazari frater* ab Archelao Tetrarcha Judææ, ſummoto Joazaro, ſuffectus eſt. Joſeph. l. XVII, cap. XV.

VI. *Jeſus filius Sie.* Pontificatum diu non geſſit Eleazarus, ἐπικατασταθέντος αὐτῷ ζῶντι Ἰησοῦ τοῦ Σιὲ παιδός *ſubrogato in viventis locum Jeſu Filio Sie*, ut Joſephus Ruffinus ibi, *ſuper ipſum conſtituit Jeſum Soa Filiū.*

VII. *Joazarus* iterum Pontifex, à Quirino præſide pulſus. Joſeph. lib. XVIII, cap. I, & III.

VIII. *Ananus F. Seth*, è Quirino præſide ſuffectus; Annas item dictus, in Evangeliis.

IX. *Iſmaelus Phabi Filius*, à Valerio Grato, ſub Tiberio Cæſare, Judææ præſide, conſtitutus; adempta Anano dignitate. Ruffino, filius Jabi. Mendoſe citatur Joſephi de eo locus, in nonnullis codicibus Euſebii Demonſtrationis lib. VIII, ubi Iſmaelum τοῦ Φήβα *Tu pheba* legimus pro Iſmaelum τὸν τοῦ Φαβὶ *filium Phabi*. Etiam interpres oſcitanter mendum retinet. Idem in Chronico Alexandrino pag. 528, editionis Raderianæ, dicitur τοῦ Βαφεὶ *Filius Baphi*, ex Joſepho etiam citatus, quemadmodum itidem apud Euſebium Hiſt. Eccleſiaſt. lib. I, cap. X. Sed verum

Digitized by Google

verum patris nomen erat פאבי *Phabi* non באפי *Baphi*, ſi Ebræis fides; ut videre eſt in Miſna tit. *Perab* ſeu de Vacca rubea cap. III. alibi.

X. *Eleazarus Anani* Pontificis filius, à Grato ſubſtitutus, remoto Iſmaelo.

XI. *Simon Camithi* (Cathimi Euſebio in Demonſtrat. VIII.) filius, pulſo post annum in dignitate exactum, Eleazaro ab eodem ſuffectus præſide Chronico Alexandrino τȣ̃ Καμαθεὶ nuncupatur. Ebræorum commentariis ſcribitur patris nomen קמחית *Cambith*. Vide ſis Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Joma.* cap. I. fol. 38. col. 4. & ad tit. *Megilla* cap. 1, fol, 72. col. 1. Ubi *Simeon Ben Cambith* Pontifex memoratur. Sic etiam eadem Gemara ad tit. *Homijoth* cap. III. fol. 47. col. 4. & in Babylonia ad tit. *Joma* cap. 5. fol. 47. a. ubi tamen pro *Symeon Ben Camith* depravate in nonnullis exemplaribus *Iſmael Ben Camith* legitur; quod plane emendandum.

XII. *Joſephus, Caiphas* item dictus, Anani ſeu Annæ gener, poſt annuum Simonis Pontificatum ſucceſſor ei à Grato datus eſt. Ruffinus; *Simon Joſephum, cui Caiphas nomen fuit, habuit ordine ſucceſſorem;* quibus verbis poſterioribus in Græco reſpondent tantum διάδοχος ἦ αὐτȣ̃ *Succeſſor ei erat*. Sub hoc paſſus eſt Chriſtus; ut in Evangeliis.

XIII. *Jonathas Anani* Pontificis filius à Vitellio Syriæ proconſule ſubſtitutus, Caipha remoto. Joſeph. lib. XVIII. cap. VI. & VII.

XIV. *Theophilus* item Anani ejusdem filius, fratre pulſo, ab eodem ſuffectus, imperante Caio.

XV. *Simon Boethi filius*, cognomento Cantharas, ab Herode Agrippa Rege, ſummoto Theophilo, ſurrogatur, imperante Claudio. Joſeph. lib. XIX. cap. V. ubi hæc adjicit; Δύο γὰρ ἦσαν ἀδελφοὶ τῷ Σίμωνι καὶ πατὴρ Βοηθὸς, ȣ̃ τῇ θυγατρὶ βασιλεὺς συνῴκησεν Ἡρώδης, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Σὺν τοῖς ȣ̃ν τὴν Ἱερωσύνην ἔσχεν ὁ Σίμων καὶ σὺν τῷ πατρὶ, καθὰ καὶ πρότερον ἔσχον οἱ Σίμωνος τȣ̃ Ὀνία παῖδες τρεῖς ὄντες ἐπὶ τῆς τῶν Μακεδόνων ἀρχῆς, ὅπερ ἐν ταῖς πρὸ αὐτȣ̃ σαις γραφαῖς παρέδομεν. *Erant autem Simoni fratres duo & Boethus pater, cujus filiam Herodes Rex uxorem duxerit, quemadmodum in ſuperioribus* (lib. XV. cap. XII.) *declaratur. Tam igitur ipſe quam pater & fratres Pontificatum adeptus eſt, uti etiam antea Simonis Oniæ filii*

tres, ſub Imperio Macedonum, quod ſupra item memoratur. Simonis itaque Bœthi Alexandrini (qui & Boethus dictus) filius erat Cantharas natu minimus, & Joazaro atque Eleazaro, qui quartum heic numerum & quintum occupant, frater.

XVI. *Matthias Anani* Pontificis filius, pulſo Simone Canthara, ſubſtituitur ab Herode Agrippa; Jonatha fratre, cui dignitatem reſtituere volebat Herodes, eam recipere nolente, ſed Matthiam ut maxime idoneum indicante.

XVII. *Alionæus* ab eodem Agrippa, ſummoto Matthia, ſurrogatus. Hunc Joſephus, ut in excuſis legitur, appellat τὸν τοῦ Κιθαίου παῖδα *filium Cithæi.* Sic lib. XIX. cap. VII. Sed legendum potius τὸν τοῦ Κανθάρου, Κανθήρου, ſeu Κανθύρου (nam ita variat hujus nominis ſcriptio) παῖδα *filium Canthara, Chanthara* ſeu *Canthyra.* Suadet ſane Ruffini verſio; *Matthia Pontificatu ſpoliato, pro eo conſtituit Sacerdotem Elioneum Canthara natum.* E idem firmat ipſe alibi Joſephus. Nam Herodem ait, Agrippæ jam demortui fratrem, Chalcidis principem, cum ſibi à Claudio Cæſare jus Pontificum Hieroſolymis eligendorum impetraſſet, dignitate ſummoviſſe τὸν ἐπικαλούμενον Κανθήραν *eum cui Cantheras* (Ruffino Cantharas) *cognomento erat*, quo nomine Alionæum denotari palam eſt. Unde & Sigonio Simonis Cantharæ Pontificis filius diſerte nuncupatur. Paterno ſcilicet cognomine donatus eſt. Vide ſis Joſeph. lib. XX. cap. I. Quod vero ibi legitur, Herodem hunc à Claudio Cæſare petiſſe τὴν ἐξουσίαν τοῦ νεῶ καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων χειροτονίαν, πάντων τε ἐπέτυχεν, ἐξ ἐκείνου τε πᾶσι τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ παρέμεινεν ἡ ἐξουσία μέχρι τῆς τοῦ πολέμου τελευτῆς, quod Gelenio vertitur, *poteſtatem in templum & ſacrum ærarium, juſque eligendorum ſummorum Pontificum. Impetravitque hæc omnia ita ut etiam poſteris ejus idem jus manſerit uſque ad belli exitum.* Id ſi recte ſic vertatur, intelligere omnino nequeo. Nam Pontificum creatio poſt ejus exceſſum ad Agrippam juniorem Regem ejus fratre nepotem attinuit, ut in ſequentibus videre eſt. Et poſteri Herodis illius fuere filii tres, Ariſtobulus, Bernicianus, Hyrcanus, quorum nemo Pontificem omnino præfecit. Anne igitur locus ita potius vertendus? *omnia impetravit, adeo etiam ut poteſtas poſteris ejus manſerit uſque ad belli exitum.* In Templum ſcilicet & ærarium

um ſacrum; ita ut de jure Pontificis eligendi locus, qua poſteros ſaltem ſpectat, neutiquam fuerit capiendus. Idem habet & Zonaras, ut pleraque alia, quæ de Pontificibus, Joſephus.

XVIII. *Joſephus filius Canei*, Ruffino, filius Cami, ſucceſſor Alionæo ab Herode Chalcidis principe datur. Idem Flavio Joſepho etiam filius Camydi vocatur, dicto libro, cap. III, Puto קמתי ſeu *Camithi* patris nomen fuiſſe.

XIX. *Ananias Nebedæi* filius ab eodem Herode, qui & Joſephum exautoravit ſuffectus.

XX. *Iſmaelus Phabei F.* ab Agrippa juniore Rege imperante Nerone ſuffectus. Joſeph. lib. XX. cap. VI. Ruffino, filius Siab dicitur, & Sigonio Siæ.

XXI. *Joſephus* cognomento *Cabei* (Ruffino *Gaddis*) Simonis Cantharæ filius, ab Agrippa item, Iſmaele Romæ cum Chelcia gazophylace obſidis nomine retento, Pontificatu ſub Nerone donatus.

XXII. *Ananus Anani* (Annæ item dicti) filius quintus ab Agrippa Rege Joſepho Pontifice privatam vitam agere juſſo, ſubſtituitur.

XXIII. *Jeſus Damnai* (Ruffino Dannæi) F. Anano exautorato, ab eodem Rege in dignitatem evectus.

XXIV. *Jeſus Gamalielis F.* Damnæi filio ſummoto, ab eodem ſuffectus.

XXV. *Matthias Theophili F.* ab eodem etiam dignitate, pulſo Jeſu Gamalielis F. donatus.

XXVI. *Phannias Phanaſus* item dictus, Samuelis F. à populo tumultuante ſeu Zelotis, ſorte electus, cujus in Pontificatu, urbis & Templi ſub Veſpaſiano excidium. Obtenſus etiam eſt tunc mos antiquus ſed falſo, ſorte creandi Pontifices. Vide ſis Joſephum lib. XX. cap. VIII. & Haloſeos lib. IV. cap. XII. ubi, *μεταπεμψάμενοι*, inquit, *μίαν τῶν ἀρχιερατικῶν φυλῶν, Ἐνιακεὶμ καλεῖται, διεκλήρουν ἀρχιερέα, λαγχάνει δ' ἀπὸ τύχης ὁ μάλιστα διαδείξας αὐτῶν τὴν παρανομίαν, Φαννίας τις ὄνομα υἱὸς Σαμουήλου κώμης Ἄφθας, ἀνὴρ οὐ μόνον ἀνάξιος ἀρχιερέως, ἀλλ' οὐδ' ἐπιστάμενος σαφῶς, τί ποτ' ἦν ἀρχιερωσύνη, δι' ἀγροικίαν*, *accita una generis Pontificii tribu (cui nomen Eniacim) pontificem ſorte eligebant; caſuq; ſors exit hanniæ Samuelis filio ex vico Aphtha, unde maxima eorum legum violatio indicabatur. Homo ſcilicet is erat non ſolum Pontificatu indignus, ſed etiam*

qui ob ruſticitatem, nec quid Pontificatus eſſet, omninò dignoſceret. Ita locus ille vertendus, non ut Ruffino, cui pro eo quod eſt *Pontificatu indignus*, ſubſtituitur *non ex Pontificibus ortus*; perperam & contra Joſephi mentem. Sed quænam hæc tribus ex genere Pontificio? an familia aliqua Eleazaridum, qui propriè magis Pontificalis generis dici ſoliti, an ex Sacerdotum vicibus aliqua, quæ omnes, utpote ab Aharone oriundæ, etiam Pontificales dici potuere. Certe in XXIV. illis à Davide inſtitutis vicibus habetur vigeſima prima Jachin dicta, 1. Paralip. XXIV. 17. An ex *Joachin*, *Eniacim* (ut legit Ruffinus) ſeu *Eniacim* factus? Forte etiam tribus illa familiam aliquam eo nomine cognitam & tunc primo in eorum, qui contra leges patrias ſub Romanorum Imperio Pontificatum invaſerant, aliquo ſtemmate ſignatam denotavit. Niſi potius intelligi velis nomen aliquod novatæ illius claſſium Sacerdotalium diſtributionis ſub initium Templi ſecundi, de qua ſupra capite primo. Nam tametſi Joſephus diſtributionem Davidicam usque ad ſuum tempus manſiſſe ajat, ipſúmque ſe ex prima viginti quatuor claſſe oriundum in vita ſua aſſerat, cum nihilominus Talmudici, ut ibi oſtendimus, tradant Claſſes ſeu ſtationes alias viginti quatuor factas, veteresque ita tantum in poſterum dignitatem locumque ſortitas, quatenus novatæ diſtributionis claſſibus ſingulæ accederent, fieri potuit, ut accedentibus poſtmodum veterum aliis, aliis vero earum minime accedentibus, ſaltem non ita accedentibus, nomina, partim diſtributionis veteris, partim novæ in Orbe illo Hieratico, ut viris magnis nuncupatur, comperirentur; quod inprimis advertendum eſt eis, qui de Orbe illo ac Abiæ loco octavo tam fidenter pronuntiant. Quin forte Joſephus non tam ipſas familias Davidicæ diſtributionis, quam ſimilem numerum ad ſua tempora duraſſe intellexit. Sed viderint perſpicaciores.

Et de Pontificum, juxta Joſephum, laterculo, uſq; ad Templi ſecundi excidium hactenus. Horum autem univerſi, tametſi ex jure Pontificali ſeu cognationis non ſuccederent, Sacerdotes tamen fuere atque ex genere Aharonico, ut diſerte Joſephus. Nam Herodes (inquit ille lib. XX. cap. VIII.) accepto à Romanis regno non amplius ex Aſſamonæorum genere creavit Pontifices, ſed honorem illum τισὶν ἀσήμοις ϗ μόνοι ἐξ ἱερέων ὦσι, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβάλυ ἀπένειμε; *quibusvis ex Sacerdotibus etiam obſcuris, abſq; uno Ariſtobulo, conceſſit. Idem fecit in ordinandis*

(ſic

(ſic ille paulo poſt) *Pontificibus Archelaus ejus filius, & Romani qui poſt illum cum poteſtate præfuerunt provinciæ.* Quem locum ita male accepit & ſuis interſeruit Euſebius in octavo Demonſtrationis, ut contra Joſephi mentem, Herodem ceterosque, qui cum poteſtate præfuere, Pontifices conſtituerit *ἀσήμους καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας obſcuros & ab Ebræis tantummodo oriundos*; ac ſi generis Sacerdotalis ratio poſtmodum nulla fuiſſet habita. De ea re item vide I. Caſaubonum Exercitat. in Baronium 13. § 8. Certe & Zonaras, alioquin Joſephi ſequaciſſimus, ait quidem Pontifices ex Aharonico ſanguine plerunque conſtitutos, *εἰ καὶ διαμένει παντὸς τὸ ἔθος τοῦτο τετήρηται, etſi ea conſuetudo ſemper non eſt obſervata.* Quam tamen violatam nullibi puto conſtabit. Numerus, quem aſſignat Joſephus, loco jam citato, Pontificibus ab Herodis initiis ad Templi excidium conſtitutis, id eſt viginti octo, ex hiſce viginti ſex & Ariſtobulo atque Ananelo (de quibus capite ſuperiore) conflatur.

CAP. XII.

Nicephori Patriarchæ *Pontificum intervalli jam dicti laterculus in vulgatis codicibus emendatur.* *De Pontificum nomine* Annæ *ſimul &* Caiphæ *in Evangelio tributo, atque* Chanameele Ægyptio *&* Iſmaele Ben Eliſha *Pontificibus, nec Joſepho, nec Chriſtianis ſcriptoribus, memoratis.* De *Jeſu Ben Gamla* ac tempore Haſmonæorum. Alia ex Talmudicis de Templi ſecundi Pontificibus.

IN Nicephori patriarchæ Pontificum ſerie, horum quos diximus aliquot prætermittuntur; alii etiam præter hosce interdum inſeruntur; idque in codice, quem memoravimus Mſ. Sed & in eo reperitur, unde impreſſus corrigatur augeaturque. Pro Ἐλεάζαρ, Ἰησοῦς, Σιονὲ, Ἰωαζάρ, apud eum legendum proculdubio, Ἐλεάζαρ, Ἰησοῦς υἱὸς Σιὲ, Ἰωαζάρ, *Eleazar, Jeſus filius Sie, Joazar*, uti etiam habet editio latina; adeo ut unicum conſtituatur nomen, juxta ipſam veritatem, inter Eleazarum & Joazarum. Quod vero habet Nicephorus ſub Caiphæ Pontificatu, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἢ ἕνα μόνον οἵτε ἀρχιερεῖς ἐγένοντο, *In annum unicum duntaxat conſtituebantur Pontifices*, ex codice Mſ. legendum eſt, οἱ τότε ἀρχιερεῖς ἐγένοντο.

γένοντο, *Pontifices qui tunc fuere conſtituebantur.* Adjicit dein, Caiphas ideo fuiſſe Pontificem anni illius, quo Chriſtus paſſus eſt; τοῦτον δὴ, inquit, μεθίσταται Βιτέλλιος στρατηλάτης Ῥωμαίων. *Hunc vero deſtituit Vitellius dux Romanorum.* Ita enim ex Mſ. etiam corrigendus eſt codex impreſſus qui Μετέλλιος habet, ut recte pridem conjecit itidem Iſaacus Caſaubonus in Annales Eccleſiaſticos Exercit. XIII, §. 4. Atqui error eſt, Pontificatum tunc ex more ſemper fuiſſe annuum exiſtimare, tametſi binorum qui præceſſere, Simonis ſcilicet & Eleazari Pontificum dignitatem annuam fuiſſe ex Joſepho ſatis liqueat. Et male acceperunt Joſephum Nicephorus & Cedrenus, quorum alter à Caiphæ, alter ab Anani ſeu Annæ Pontificatu annuam fuiſſe ſemper dignitatem tradidit. Vide ſis Cedrenum pag. 155. Et iam & Euſebium in Chronico num. M DCCCC LXXXIII. Compluribus autem annis Pontificatum geſſit Caiphas; idque tam ante quam poſt Chriſti paſſionem. In ſacram enim evectus eſt dignitatem à Valerio Grato circiter quinquennium ante Chriſtum paſſum. Nam ſub id tempus Pontius Pilatus ei ſucceſſor datus eſt. Neq; eſt deſtitutus, antequam Pilatus decennio in provincia exacto Romam accuſatus proficiſcebantur, & rebus Judaicis proſpiciens Vitellius Syriæ Præſes in Caiphæ locum Jonathan Annæ filium ſuffecit. Vide ſis Joſeph. lib. XVIII, cap. III, V, & VI, Euſebium num. M M XLII, & D. Luc. III, 2. De initiis autem Caiphæ plura atque alia, Cæſar Baronicus in Annalibus, Joſephus Scaliger in Prolegomenis ad Theſaurum, ac Dionyſius Petavius in X. de Doctrina Temporum, cap. LV. At in citato D. Lucæ loco, ubi anno XV. Tiberii, quo Pilatus Judææ procurator biennium aut circiter dignitatem geſſerat, conjunguntur Pontifices ſimul bini Annas & Caiphas. Verba ſunt, ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα *ſub Pontificibus Anna & Caipha.* Quo tamen tempore Caipham Pontificatum ſolum tenuiſſe diſcimus ex Joſepho. Et de Anna & Caipha ſimul Pontificum nomine memoratis, alia ſunt in novo Federe obvia. Quintuplex fere hac de re habetur ſententia. Prima eorum qui dignitatem ſeu functionem Pontificiam unico, (ex jure communi, tantum debitam, violatis jam ſub Romanis ſacris Ebræorum legibus, ſive binis ſimul ſive alternatim etiam eodem in anno volunt donatam fuiſſe. Atque hæc vetuſta eſt, cujus veſtigia habes manifeſta apud D. Auguſtinum in Joannem, tract. XLIX. Secunda, hoſce uti tunc ceteros annuis muneribus fuiſſe functos. Vide Nicephorum in Caipha, Euſebium Hiſt. Eccleſ. lib. I, cap. X, & Demonſtrationis lib.

lib.VIII, Dionyſium Petavium lib.x. de Doctrina Temporum cap. LVI, & commentariorum in D.Lucam & Joannem conſarcinatores. Tertia ſententia eſt, Annam ibi Pontificem dici aut eo, quod illo nomine etiam, qui eam dignitatem antea geſſerant, exautorati uti ſolebant (quemadmodum & ſupra, ubi de Alcimo agitur monuimus) aut quia ſtationis alicujus Sacerdotalis princeps erat adeoque *ἀρχιερεὺς* ſeu Summus Sacerdos vocitabatur. Certe & Annam antea dignitatem tenuiſſe, ex Joſepho manifeſtum eſt. De hac ſententia vide ſis Carolum Sigonium lib.v. de Repub. Hebræorum cap. II, ejuſce ſequaces. Quarta ſententia eſt, Annam fuiſſe Pontificem ſecundarium, *vicarium* ſeu סגן Caiphæ, ideoque Pontificis ſimul cum Pontifice primario nomine deſignatum. Certe Joſephus Ellemi filius, qui Matthiæ Theophili filio *συνιεράσατο in ſacris adjutor erat* & vicarius unicum in diem, id eſt Expiationis feſtum, nuncupatur etiam Joſepho *ἕτερος ἀρχιερεὺς Pontifex alter*. Vide eum lib.XVII, c.VIII. Et in Magiſtrorum commentariis, vicarius pontificis, etiam pontificis nomine diſerte indigitatur, quod vide in iis, quæ ſub finem hujus capitis & capite primo libri ſequentis ea de re occurrunt. De hac ſententia conſulas Joſephum Scaligerum in Prolegomenis Theſauro Temporum præfixis, Caſaub. Exercit. XIII, §.4, & 5, & Conſtant. *L' Empereur* ad tit. Talmud. *Middoth* p.180. Quinta demum eſt Illuſtriſſ. Cardinalis Baronii, qui cum poſteriore ſententiæ tertiæ parte, quæ ſtationum Principatu nititur, aliam conjungit de Synedrii Magni Principatu velut huc attinente. *Non dicimus* (ſic ille in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum Chriſti XXXI.) *Annam hac tantum ratione* (quoniam nimirum erat ordinis ſeu ſtationis alicujus Sacerdotalis Princeps) *eſſe dictum Principem Sacerdotum, ſed & alia prorſusque diverſa, quam ſubinferimus. Erat quidem apud Judæos ex Senioribus atq; Magiſtris conſtatum Collegium, quod ab illis Synedrin (alias Sanedrin) dicebatur, conſtabatq; ex ſeptuaginta duobus viris. Hujus originem à Deo per Moſen inſtitutam habes in libro Numeri, quando Deus Moſi præcepit, ut ſeptuaginta viros deligeret, quos Senes & Magiſtros populi eſſe noſſet. Hoc ſeniorum Collegium junctis duobus aliis, qui Heldad & Medad perſonas agerent (qui licet remanſiſſent in caſtris, eodem tamen afflati ſpiritu prophetarunt) numero ſeptuaginta duorum ſemper perſeveravit in poſteris. Erat horum ſumma autoritas, ut qui de lege cognoſcerent ac de propheta ac ſimul de Regibus judicarent.* Deinde pauculis interjectis; *Modo autem (quod ad rem propoſitam pertinet) qui prædictorum ſeniorum primus haberetur,*

idem

idem Princeps Sacedotum dicebatur; cum alioqui ſummus Sacerdos primum omnium locũ teneret, cunctisq; præeſſet Principibus Sacerdotum: Emtq; horum perfunctio inſtar præfecturæ Moſis & Aaron, quorum quandam ſimilitudinem exprimebant. Sicq; Anna, cum eſſet ejuſmodi Collegii Princeps, merito ſicut & Caiphas, Princeps Sacerdotum dicebatur, licet utriusq; functio eſſet omnino diſtincta. Et paulo poſt: *Videas inſuper in Evangelio* (D. Joannis capite XVIII.) *cum Chriſti cauſa ageretur, ac ſubinde de vero Propheta quæſtio eſſet, eundem primo ad Annam, tanquam ad Principem Sacerdotum illius Collegii eſſe perductum, ac demum ad Caipham, ſine cujus aſſenſu ſententia ferenda non erat. Videas etiam apud Acta Apoſtolorum, cum de lege eſſet judicium, nimirum de fide Chriſti, quam prædicabant Apoſtoli, in eo conſeſſu primo loco nominatum Annam, inde Caipham, poſtea juxta conſeſſus ordinem Joannem Alexandrũ ac ceteros. Hæc ſunt quæ de Anna & Caiphæ Principatu Sacerdotũ inter ſe diſtincto habuimus dicenda.* Quod ad harum ſententiarum primam attinet, certe nullibi binorum ſimul Pontificum pari jure ſimul utentiũ mentio extat. Et crebro apud Talmudicos occurrit, אין מושחין שנים כהנים גדולים כאחת *non ungebant binos in Pontificatum ſimul.* Vide ſis Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Horajoth* c.III, fol.47, col.4. Tantundem habetur eadem in Gemara ad tit. *Joma* c.I. fol.38, col.4, & ad tit. *Megilla* c.I, fol.72, col.I. Item Maimonides halach. *Celi bammikdaſch* cap IV, אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת *Non conſtituebant binos ſimul Pontifices.* Tantundem non raro in Talmude item Babylonio. Neque ævo illo, quo venalis fuit & tam deſultoria dignitas, bini ullibi pariter admiſſi ſimul leguntur. Et quod de Abiathare Zadoco conjuncto ſupra habetur, aut apud Joſephum de Manaſſe, qui *μέτοχος τῆς ἀρχιερωσύνης Pontificatus particeps erat* cum Jaddua, id de Vicario aut Segene potius capiendum. Quod de ſimilibus dicendum. Secunda vero, quæ Pontifices vult annuos adeoque unico in anno commiſtos Annam & Caipham, tametſi Joſephi Pontificum laterculo nimium adverſetur, habet tamen etiam in commentariis Ebræorum, quibus aliquantulum aſſeratur. Etenim de annui Pontificatus uſu in poſteriori Templi ſecundi ævo expreſſa eſt mentio in Gemara Babylonia ad tit. *Joma* c.I. fol.8, b, ubi de Pontificatu pretio redimi ſolito agitur. Verba ſunt, ומחלפין אותה כל שנים עשר חודש *Et permutabant illum ſingulis annis.* Unde etiam conclave, in quod ſub feſtum expiationis ſe recipere ſolebat Pontifex לשכת בלווטין *Conclave Conſiliariorum* ſeu *Principum* veteribus dictum, poſtea לשכת

Digitized by Google

צרהדרין לשכת ſeu פרדרין, id eſt, *conclave Præfectorum Palatinorum* ſeu *Regiorum* vocitatum ajunt, quoniam מחלפין אותה כל יב חודש כפרהדרין הללו שמחלפין אותו כל יב חודש *permutabant Pontificatum ſingulis annis, quemadmodum Palatina* ſeu *Regia officia ſingulis annis permutari ſolita*; ut verba ſunt ejusdem Gemaræ. Vide ad Miſnam eandem Obadiam Bartenorium. Atqui interea temporalis hujusmodi permutatio, veluti lege aut more certo ſubnixa ſibive conſtans, alibi apud veteres non eſt ſatis comperta. Etiam de compluribus in ipſo, de quo loquitur Gemara intervallo (nam ad Haſmonæorum tempora, & ea quæ Simeonem Juſtum ſequuntur, ſpectat) conſtat ſatis eos non fuiſſe annuos ſed perpetuos, qua tamen de re vide, quæ ſub finem capitis hujus habentur. Quod ad ſententiam tertiam & quartam attinet, certiſſimum quidem eſt, tum Pontificum Vicarios, tum eos, qui ſive Pontificatu deſtituti ſunt ſeu Expontifices ſive ſtationibus præerant Sacerdotalibus eo nomine inſigniri ſolitos, etiam & eos quibus erat Pontificibus ſanguis conjunctior. Unde Joſepho (ex quo ſimilia Zonaras, alii) lib. XX. cap. VI. dicitur, ἐξάπτεται τοῖς ἀρχιερεῦσι στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς, &c. ἕκαστός τε αὐτῶν στῖφος αὑτῷ τῶν θρασυτάτων καὶ νεωτεριστῶν ποιήσας. *Pontifices diſſidere cœperunt* (de tempore Agrippæ junioris & Iſmaelis Phabæi filii Pontificatu loquitur) *à Sacerdotibus*, &c. *& ſinguli incedebant ſtipati manu audaciſſimorum & ſeditioſorum hominum.* Et Haloſeos lib. II. cap. XXI. de Numidio Quadrato Syriæ Præſide, *ad Cæſarem*, inquit, *miſit* τοὺς ἀρχιερεῖς Ἰωνάθην καὶ Ἀνανίαν *Pontifices Jonathanem & Ananiam*, ubi etiam Jonathan ſeorſim paulo ante Pontifex nominatur. Cum tamen is diu antea eſſet exautoratus, uti ex laterculo liquet. Ananias autem ipſam Pontificatus dignitatem tunc gerebat, quod ex libro XX. cap. III. & V. manifeſtum fit. Atque ut Annas & Caiphas ſimul apud D. Lucam junguntur Pontificum nomine (ſcilicet ſi nominis tantum communionem ſpectes) ita apud Joſephum Jonathas & Ananias. Neque mirum forte videatur, Annam præ ceteris ita cum Caipha apud D. Lucam conjungi, qui ipſe Expontifex tanti eſſet apud populares honoris, ut non ſolum quinque haberet, ut in laterculo, filios omnes Pontifices (quod nemini antea accidiſſe notat Joſephus) atque nunc Pontificem generum, ſed etiam primarias in actione in humani generis Redemptorem partes velut jurisdictionis ſeu poteſtatis civilis, quæ Pontificibus tunc permiſſa eſt, ſocius ageret, quemadmodum à D. Johanne

Y doce-

Digitized by Google

docemur. At in Actor. Apoſt. IV.6. congregantur annas Pontifex, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ *& quotquot erant ex genere archieratico* ſeu *Pontificali*, ubi Annas ita vocatur, officio ſacro Caipha etiam tunc fungente. Quin utrique Pontificum nomine nuncupantur etiam exautorati, apud Joannem Antiochenum Ms. lib. x. hiſtoriarum, ubi, neſcio qua fide, tradit, Annam & Caipham Pontifices cum Pilato vinctos, Neronis Auguſti juſſu, Romam ductos eſſe, atque ibi de judicio atque actione in Jeſum Chriſtum reſpondiſſe. Locus habetur in Excerptis Antiocheni nuper ab Henrico Valeſio ex Conſtantino Porphyrogeneto editis. Sed codex ferme integer, librorum ejus octodecim, extat in Bibliotheca Oxonienſi publica; cujus & editionem brevi futuram ſperamus. Summa eſt, & Vicarios & exautoratos, & ſanguine proxime conjunctos, ſtationumque Sacerdotalium Principes, Pontifices ſeu ſummos Sacerdotes nuncupari frequenter; id quod etiam in Evangeliis paſſim ſatis liquet. An vero ex hiſce fuerit rite elicienda ratio, curnam Annas ita cum Caipha nomine Pontificis conjunctus ei præponatur, viderint eruditi. Ni pro Expontifice aut Vicario ſumatur, vix ſane eſt ut ex ſententiis de Pontificis nomine, notionibus jam ante, dictis communicato, allatis locum heic habere Annam quis admittat. At neutro modo ita Caiphæ præponendus fuiſſet, utcunque alias dignitatis præ ceteris egregiæ, quod ſupra monitum eſt. Et Segenis dignitas ejuſmodi erat, ut ſolenni ritu proxime ſecundus Pontifice dextrum ejus latus, quemadmodum ראש בית אב ſeu *Princeps familia Sacerdotalis* (quæ puto vice ſua ſacris operam daret) ſiniſtrum in functione ſacra clauderet, quod docemur in *Miſna* tit. *Joma* cap. III. & IV. alibique. Nec ſane temere credendum videtur, D. Lucam, qui Tiberii Auguſti, Philati Procuratoris, ac Tetrarcharum nomine, annum, quo de loquitur, ſignaſſet, ſtatim bina etiam ad tempora Ebraica denotanda, Pontificum nomina ſubjungere voluiſſe, quorum alterum aut Expontifex aut Vicarius tantum; cum morem certiſſimum majorum fuiſſe ſciamus, eorum qui rebus ipſi præerant, non Vicariorum aut Legatorum nedum exautoratorum nominibus annos & tempora ſignari. In re tam hactenus inacceſſa atque obſcura nimium hærere me fateor. Sed vero dum ſententiam quintam, quæ Baronii & de Synedrio Magno eſt, intueor; tametſi à Viris doctis fere rejectam video, hanc nihilominus penitus introſpectam utcunque non ipſum

ipſum quod heic verum eſt, certe veriſimilioris ſententiæ anſam præbere non illibenter exiſtimarim. Scio quidem egregium illum virum hallucinationem ibi habere exploratiſſimam de numero illius Synedrii, quod non è LXXII. viris ſed LXXI. perpetuo conſtabat. Nec ex Ebræorum more conſeſſus habebatur Juridicus, in quo numerus non ſemper impar. Haud minus à vero diſcedit, dum Synedrii illius Principem ſemper Sacerdotum Principem dici admittit. Nec eo modo Annam à Caipha diſtinctum, ut verbis citatis vult ille, concedere poſſum. Sed tamen utrunque ex Synedrii magni dignitatum ratione ita ſimul nominatum non male forſan conjecerit, quisquis rem totam cum Ebræorum moribus rite perdenderit. Exhibere inter tot ſententias etiam mihi liceat conjecturam. Eam ut explicem firmemque, præmittenda ſunt nonnulla, quibus ſubnitatur. Primo, ex primaria Reipublicæ Ebræorum inſtitutione, omnimodam jurisdictionem ordinariam cum imperio conjunctam fuiſſe in Regibus, Principibus, ſeu Judicibus, atque in Synedriis ſive Magno illo Hieroſolymitano, qui conſeſſus erat LXXII-virorum, ſive in ceteris XXIII virorum, quæ per urbes diſpoſita. Id ſcilicet in Ebræorum Commentariis paſſim liquet. Secundo, Pontificem ſeu Sacerdotem ſummum, quatenus tantum ſacra functione inſigniebatur, cum imperio ex primaria illa inſtitutione non præfuiſſe, adeo ut non male quis dixerit (ad exemplum locutionis uſurpari ſolitæ de Epiſcopis, quibus territoria, diœceſes & Jurisdictio, & de Suffraganeis, quibus etiam eſt Epiſcopalis dignitas ſeu Ordinis poteſtas, ſed cetera deſunt) ad Pontificem ea, quæ ſunt Ordinis, plene attinuiſſe, quæ vero Jurisdictionis, ad Principes & Synedria. Tertio, ſive extra ordinem interdum ſive innovata, ut ſub Templo ſecundo, maxime ſub Haſmonæis, ac tempore inſequenti, Reipublicæ adminiſtratione, ita conjunctam fuiſſe Pontificis ac Principis dignitatem, ut qui Pontificatum gereret, is etiam plerumque rebus cum imperio præeſſet. Quarto, Ebræis in Romanorum poteſtatem tandem redactis, ac dignitate Pontificia, qua ſacra functio erat, ita pro arbitrio Præſidium atque procuratorum conferri (ut oſtenſum eſt) ſolita, Jurisdictionem Hieroſolymis omnimodam, præter eam quæ Ebræis permiſſa eſt, Præſidibus ac procuratoribus illis ceſſiſſe. Quinto, Ebræis tunc permiſſam eſſe à Romanis Jurisdictionem quandam utcunque minutam, qua judicia aliquot juxta leges patrias exercerent. Sexto, ex hac permiſſione Synedrium illud magnum ita etiam in temporibus, de quibus

drio ipſo, tum aliis, quæ ſunt ejuſmodi, nec infrequentia in Evangeliis & Actis Apoſtolorum. Unde factum eſt, quod in Arabica capitis quinti D. Matthæi verſione, ubi mentio fit Synedrii, quod ibi pro Synedrio hoc Magno tum ab interprete, tum à Viris doctis non paucis (quã bene, non heic diſputo) ſumitur; pro eo, quod eſt Synedriũ, ſubſtituitur אימת אלגמאעת *Sacerdotes congregationis*, ſeu *Concilii*. Atque *ita* (ſic adnotat Petrus Kirſtenius) *ſimul exprimitur, è quibus Concilium tunc temporis inter Judæos conſtiterit.* Scimus quidem Scribarum, Phariſæorum, Seniorum, ſummis Sacerdotibus accedere etiam nomina, quoties fere Synedrium in Novo fœdere indicatur. Sed advertendum eſt & ſummos Sacerdotes principem locum ſemper fere habere, & cetera illa nomina non alia eſſe, quam quæ & ipſis ſummis Sacerdotibus competere poſſent, & eos, quia præeſſent interdum etiam complecterentur; ut apud D. Matthæum cap. XXXIII, 2. Octavo, Synedrio illi Magno binos perpetuo præfuiſſe, quorum alter (qui Præſes primarius) נשיא *Naſi* ſeu *Princeps* Synedrii, alter אב ſeu *Pater* Synedrii, qui Principi ſecundarius; qua de re Talmudici paſſim, maxime in tit. *Sanhedrin* cap. IV, quibus adde Maimonidem halach. *Sanhedrin* c. I. Et de hiſce univerſis nos fuſius, Deo volente, in libris de Synedrio ſeu Conſeſſu illo Magno. Hiſce ita prælibatis, animadvertendum eſt, nomina illa τοὺς ἀρχιερεῖς, *Summos Sacerdotes* ſeu *Pontifices*, qua munus aliquod in decurtata illius ævi Reipublicæ Ebraicæ formula denotant, aut Functionem ſacram indicaſſe aut Præfecturam ſeu Dignitatem civilem, qua ipſi Pontifices præ cæteris eminebant. Ubi de Functione ſacra dignitati propria ſimul cum Pontifice verba fiunt, ibi ipſum qui ſingularem dignitatem, id eſt, Pontificatum ab Aharone cum functione ſacra derivatum obtineret, etiam in ævo, quo de loquimur, denotari palam eſt; ut in epiſtola ad Ebræos atq; in commentariis Magiſtrorum, qui illud ad ævum ſpectant, ſatis crebro. At verò ubi non omninò de functione ſacra, ſed de civili prorſus rerum adminiſtratione Pontificum, id eſt, quatenus cum imperio à Romanis temperato præfuere, agitur, quemadmodum paſſim tum in Evangeliis, tum in Apoſtolorum Actis, certe veri ſatis eſt ſimile ibi illo nomine deſignari Pontifices, non qua in ſacram dignitatem evecti ſint, ſed qua adminiſtratione civili præeſſent. Quale profecto notionis nominis diſcrimen habetur in Synodis aliquot vetuſtis, ubi Comitum mentio. Dignitas Comitiva plane Palatina erat. Et quemadmodum, qua Palatina erat, ad Sy-

 nodos

Digitized by Google

nodos non ſpectabat; ita qua in Synodis Vicariam Auguſti poteſtatem gererent Comites, nomen illud cum Palatio ſeu primaria ejuſdem notione commune nihil habuit. At verò in Synodi Chalcedonenſis Actione prima, occurrit δὸς τοὺς κόμητας, *date Comites*, & εἰσῆλθον οἱ κόμητες *ingreſſi ſunt Comites*. Ubi Comitum (utcunque vocabuli generatim uſurpati) notio eam dignitatem ſingularem, cujus ratione vice Imperatoris in Synodo præerant, qui Comites erant, non omnino eam, qua erant Palatini aut vulgi ſenſu acciperentur, indicat. Adeo ut hoc velim; non magis Pontifices, qua Pontifices & in ſacræ functionis dignitatem eveherentur, intelligi, ubi memorantur in locis jam de civili adminiſtratione aliisq; hujusmodi adductis, quam Comites in Synodo illa, qua ſingularis erat ea, ſive in Conſiſtorio, ſive alibi in Palatio dignitas. Hinc, ſi conjecturæ venia detur, exiſtimarim, Annam & Caipham Pontifices ſimul à D. *Luca* dictos, non qua ſacræ functionis dignitas illo nomine denotatur, ſed qua civilis eorum adminiſtratio, uti & ceterorum quibuscum conjunguntur, ad ipſum annum, de quo verba ibi fiunt, indicandum, denotaretur. Scilicet Annam tunc fuiſſe Synedrii (ut etiam & ipſe vult illuſtriſſimus Cardinalis) Principem, Caipham vero ejusdem Patrem. Fingatur binas ejuſmodi fuiſſe Comitum in Synodo, quam diximus, aliave qualicunque (nam & in Epheſina Comitum mentio obvia) præfecturas. Si quis annum in Synodi actis Cæſariani imperii notaſſet atque adjeciſſet (verbi gratia) ἐπὶ δὲ τῶν κομήτων Εἰρηναίου καὶ Διονυσίου *ſub Comitibus Irenæo & Dionyſio*, certe nemo heic Comites nominatos, qua Comites, ex vulgari & originaria vocis notione, exiſtimaſſet, ſed ex præfecturis ipſis, quas fuiſſent ſortiti ipſi; ut, pro more ævi, alii Comitum nomine eminentes. Atque hoc ſane admiſſo, difficile non eſt dijudicare, curnam in Evangeliis ita mutuas invicem tradant in actione adverſus Chriſtum operas Annas & Caiphas; uterq; etiam Pontificum nomine. Nimirum eo nomine, quo ratione dignitatis ac generis Archieratici (ut tunc tempora fuere) Synedrio, in quo actio illa inſtituta eſt, modo indicato, præfuere. Idem dici non incommode poteſt de Anna Pontifice & Caipha cum ceteris Synedrii adſeſſoribus in quarto Actorum memoratis. Ita demum cur Caiphas, quem ſacram dignitatem ipſam velut Aharonis ſucceſſorem geſſiſſe intervallo illo ex Joſepho docemur, Annæ poſtponatur, ratio non inepta reddi poteſt. Etenim Principi Synedrii pater Synedrii erat ſemper ſecundarius. Sed vero nec Principis nec Patris

tris

tris Synedrii munus ſemper perpetuum erat, ſed ab alio ad alium, pro re nata translatum. Quod ex titulo Talmudico *Homijoth*, cap. III, aliisque Magiſtrorum commentariis elicitur. Et forſan tunc temporis annuum erat, ne imperii ejusmodi prorogatio ceteris generis archieratici fraudi foret. Atque illinc forſan altera illa quæſtio de Caiphæ pontificatu ſuo anno apud D. Joannem deſignato ſolvenda. Nam ut Pontificum nomen plurale, in ſacra rerum civilium adminiſtrationis enarratione, Judices ac Judicum præſides (juxta ea quæ jam dicta ſunt) ſignificabant, ita ſingulare Pontificis nomen cum anni ejusmodi denotatione uſurpatum, ipſum Synedrii Principem ſignificaſſe quis exiſtimarit. Adeo ut anno Tiberii XV, ſeu in loco illo D. Lucæ, Annas eſſet Princeps Synedrii, Caiphas Pater, anno vero Paſſionis Annas Pater, Caiphas Princeps; poſtmodum vero Annas, inter ſuos utpote eminentiſſimus, itidem Princeps, & Caiphas Pater, ut in Actorum quarto. Certo etiam Ananias Pontifex in Act. Apoſtolor. cap. XXIII, 5, ubi Synedrio præeſt, ἄρχων τοῦ λαοῦ, *Princeps populi* (qui forte ipſe Synedrii נשׂיא ſeu *Princeps* eſt) agnoſcitur. Alia ſunt ejusmodi in novo federe, ex ejusmodi ratione forte intelligenda. Neque objiciat quis, ita fieri, ut ipſe Sacerdos ſummus, qui in ſacræ functionis dignitatem evectus eſſet, Principi Synedrii, dum Pater eſſet ipſe, poſtponeretur, adeoque eo minor in illa Reipublicæ formula exiſteret. Id quidem adeo verum erat in civili rerum, de qua loquimur, adminiſtratione, ut Synedriorum ipſorum non ſolum Magni, ſed etiam Minorum jurisdictioni ſubeſſet Pontifex ipſe, qui ſacræ functionis dignitatem gerebat, quod ex tit. *Sanhedrin* cap. II. & paſſim in Ebræorum liquet commentariis. Unde quomodo ipſi Principi Synedrii, qua locum in Synedrio teneret, ſecundarius eſſet, minus eſt mirandum. Etiam advertendum eſt, moneri inſuper à doctiſſimis Rabbinis, paria Nominum, per quorum manus in ſeculis anterioribus lex eorum oralis tradita eſt, ita eſſe in ſolenni eorundem recenſione intelligenda, ut alterum Synedrii Principem, alterum Patrem Synedrii ſæpe denotet. Vide *Sepher Juchaſin* fol. 159, a. Adeo ut hoſce ſignantius conjunctos præ ceteris eſſe ſimulque in rebus gravioribus nominatos, novum non ſit autumare. Et frequentiſſima eſt apud Talmudicos mentio Ezræ atq; aliorum ejusmodi ובית דינו, *& Synedrii ſui*, ubi de rebus decernendis agitur; perinde ac ſi tunc pro Synedrii Principibus ex more eſſent ſemper accipiendi. Sed horum pleraque in libris, quos diximus de Synedrio illo ſeu Conſeſſu

Magno

Magno luculentius exequimur. Conjecturæ autem veniam ſperamus, ejuſce, ſi Viris doctis diſplicuerit, non adeo pertinaces. Ad Nicephorum Patriarcham redimus. Theophilo, apud eum, Jonothæ fratri, adjiciendum eſt ex codice Mſ. *ὃν ἔπαυσεν Ἀγρίππας quem deſtituit Agrippas.* Prætermiſſo in Græco codice Matthia, qui numerum in Joſephi laterculo decimum ſextum obtinet, ponitur Jonathan ejus frater Simoni proximus atque iterum Pontifex, quem dignitatem recuſaſſe diſerte memorat Joſephus. Ratio puto Nicephoro erat, quia eum Pontificem poſtmodum dictum à Joſepho (ut jam animadvertimus) competerat, cum plane Expontifex tunc tantum eſſet. Quod ſequitur in Græcis, depravatum nimis & mancum eſt, atque ex Mſ. ita reſtituendum: Ἰωνάθης, Ἀιλιοναῖος ὁ καὶ (lege Ἀιλιοναῖος καὶ &c.) Ἰώσηπος, Ἀνανίας, ὃν δέσμιον Κοδράτος εἰς Ῥώμην ἐπέπεμψεν. Ἰώσηπος ὑπὸ Νέρωνος καταςαθείς. *Jonathas, Ailionæus, & Joſephus, Ananias, quem vinctum Romam miſit Quadratus. Iſmaelus, Joſephus à Nerone conſtitutus.* Codex editus tantum pro hiſce habet, Ἰωνάθης Ἀιλιονέων, ὁ καὶ Ἰώσηπος ὑπὸ Νέρωνος καταςαθείς. *Jonathas Ailioneon, qui & Joſephus à Nerone conſtitutus.* At Latini codices heic Manuſcripto Græco fere concordes. Ananum vero Anani ſeu Annæ filium, Ananiam appellat, & eum facit de quo Act. Apoſtol. XXXIII, 2. Poſterioris autem hujus intervalli Pontifices aliquot aliter Rabbinis memorantur. Abraham Zacuthius in *Sepher Juchaſin* fol. 25, a, אליועיני בן הקף וחנמאל המצרי שניהם כהנים גדולים ועשה כל אחד מהם פרה קודם ישמעאל בן פאבי בפ' ג' כפרה *Ælioini Filius Hacbaph & Chanameel Ægyptius utique Pontifices fuere, & vacca rufa fecerunt ante Iſmaelem, filium Phabi, ut habetur capite III. de Vacca rufa.* Ita ſane in *Miſna* ejuſdem tituli. De Iſmaele filio Phabei, qui numerum in Joſephi laterculo ſuperiore occupat vigeſimum, verba fieri non dubito, & Ælioni ipſum eſſe Alionæum, de cujus patris nomine lectiones (ut oſtenſum eſt numero ejuſdem laterculi XVII.) variant. Sed de Chanameele apud Joſephum ac ſcriptores Chriſtianos, nihil compertum. Alibi etiam Zacuthius eum memorat, & Iſmaelem filium Phabei præceſſiſſe, vide eum fol. 56, b, & 63, b. Quod vero ajunt Iſmaelem hunc decennio dignitatem tenuiſſe; id nimium Fl. Joſepho adverſatur. Sed Gorionidi unicus ei Pontificatus annus tantum tribuitur. Utrum Iſmaelus hic idem fuerit, qui à Valerio Grato, Imperante Tibe-

Digitized by Google

Tiberio, dignitate eſt donatus, non ſatis liquet. Certe temporis intervallum vix commode patitur, ut non ſint diverſi. Sed animadvertendum eſt, neutiquam Iſmaelis F. Phabi nomen in deſignandis, qui præceſſerint, futiliter uſurpari. Idem eſt, ac ſi dixiſſet, Pontifices fuiſſe Chanameelem & Ælionæum tempore, quo Pontificatus & Sacerdotii dignitas ſplendorem ſuum hactenus retineret. Nam de Iſmaele hoc diſerte *Miſna* tit. *Sota*, cap. IX. משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה *Ex quo mortuus eſt Iſmaelus filius Phabi, ceſſavit ſplendor Sacerdotii.* Ac ſi qui ſequerentur, ſine ſplendore dignitati tantæ debito, Pontificatum geſſiſſent. Vaccæ rufæ autem ſacrificium (de quo lex habetur Num. XIX. 2.) nonies tantum præſtitum, ajunt in Miſna jam dicta. Sub Moſe ſemel, atque itidem ſub Ezra, ſub Simeone Juſto bis, ſub Joanne (Hyrcano) toties. Ac demum ſingulis vaccis feciſſe ſingulos illos tres ex Abraha Zacuthio jam memoratos. Sub ipſo autem excidio Iſmaelem F. Eliſhæ, quem & unum ajunt fuiſſe מעשרה הרוגי מלכות *ex decem iis, qui tunc ob perduellionem morte plexi ſunt*, כהן גדול ſeu Pontificem etiam faciunt. Vide ſis *Sepher Juchaſin* fol. 15. a. 31. a. & 63. b. Forte inoleverat, ut ipſi Ebræi clam Pontificem conſtituerent alium præter ipſum, qui ſive à Præſidibus Romanis, ſive à Regibus palam factus, qua de re etiam anteà monitum eſt. Atque inde forſan, aut ex vicaria Pontificis opera præſtita, interpretandum eſt illud, quod toties occurrit in Gemara Hieroſolymitana; Simeoni F. Camithi fuiſſe fratres ſex, qui univerſi ſummi Pontifices. Verba ſunt ad tit. *Horaijoth* cap. III. fol. 17. col. 4. מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לטייל עם המלך ערב יום הכיפורים עם חשיכה ונתזה צינורה של רוק מפיו על בגדיו וטימאו ונכנס יהודה אחיו ושימש תחתיו אותו היום ראה אימן שני בניו כהנים גדולים שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שימשו בכהונה גדולה *Narratur de Simeone filio Camithi, qui pridie dieiExpiationum, ſub crepuſculo, exibat ambulatum cum Rege* (Archelao Tetrarcha) *quod defluebant ei ſtillæ ſputi in veſtimenta ejus, atq; eum inquinabant: unde ingreſſus eſt frater ejus Jehuda, qui vicariam ei præſtaret operam. Eodem ſic die viſi ſunt bini ejus filii ſimul Pontifices. Etenim ſeptem fuere Camitho filii, quorum unusquiſq; Pontificatu functus eſt.* Id ipſum habetur in Gemara eadem ad tit. *Joma* cap. I, fol. 38. col. 4. & ad

Digitized by Google

tit. *Megilla* cap.1. fol.72.col.1. Atque etiam in Talmude Babylonio ad tit. *Joma* cap.1.fol.47.niſi quod,pro Simeone, Iſmael Ben Camithi ibi in editis aliquot exemplaribus perperam legatur. Vides heic Pontificem Vicarium, ſeu unicam in vicem ſuffectum Pontificem præciſe dici. Utrum ceteri Camithi filii eam ob cauſam, an,quia à populo clam ſurrogati ſint, dignitate functi dicantur, aut in ſerie,quam ſupra ob oculos ex Joſepho poſuimus, ſub aliis nominibus depravatis,quærendi fuerint, decernere nequeo. Certe obſervandum eſt,etiam numerum Pontificum ſecundi Templi multum in Talmude utroque, ab eo, qui in Joſepho habetur, diſcrepare. Mam apud hunc lib.xx. cap. VIII. compertus eſt ad ipſum Templi ſecundi excidium ab inſtauratione,numerus quinquaginta duorum. At vero in utraque Gemara ad titulum *Joma*.cap 1. alii octoginta ſtante Templo ſecundo dignitate fuiſſe functos ajunt, alii plures, etiam uſque ad octoginta quinque. Et ad hanc rem inprimis advertendum eſt, quod in primo contra Apionem habet Joſephus; *οἱ ἀρχιερεῖς παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρὸς εἰσιν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς*, *Pontifices apud nos à duobus millibus annorum nomine deſignati, filii ex patribus, habentur in Laterculis*. Quod de annorum numero ſcribit,intelligere nequeo. Nam etiam,ex ſui ipſius alibi calculo,trecentis annis aut circiter minus eſt intervallum ab Aharone ad ejuſce ſeculum. At vero, ut annorum numerum prætermittamus,ſucceſſio heic memorata ad Pontifices, ſive à Syrorum Regibus, ſive à Romanis,aut ex eorum autoritate,abſq; Sanguinis proximitate,creatos attinere,puto,nequit. Nonne igitur laterculos innuit eorum, qui veri hæredes habiti, turbidis in rebus contra dominantium libidinem non erant palam agnoſcendi? Commentum adjicimus heic ex *Thoſiphtha* ad tit. *Joma* cap.1.fol.9.a. de numero Pontificum tam primi quam ſecundi Templi; quod ſane obſervatu in re adeo inacceſſa indignum omnino non eſt. Ad locum ſuperius allatum ex Gemara utraq; de numero octodecim Pontificum Templi primi,notatur in Thoſiphtha non octodecim, ſed octo tantum à nonnullis ibi potius intelligi, idque ex Paralip VI.10. eliciendum, ubi legitur, *Azariah qui Sacerdos in Templo,quod extruxit Salomon*,& dein recenſetur Amariah.Achitob,Zadoc,Shallum,Chelkia,Azariah,Sarahia & Jehoſedec in captivitate Babylonica aſportatus. Adeo ut extremo, cui defuit Templum,prætermiſſo, octo relinquantur, qui Templo primo dignitate fungerentur. Sed interea tam ex fide exemplarium utriuſque Talmudis,

quam

quam ex autoritate vetuſti libri Siphri dicti, legi quidem ibi octodecim; quod tamen juxta ſententiam illam ita interpretandum, ut ex illis octodecim novem eſſent Segenes ſeu Pontifices Vicarii, reliqui Pontifices ipſi ſeu Primarii. Quin & in ſecundo Templo eadem ratione fuiſſe circa DC. Pontifices, ſcilicet ccc qui Primarii, totidemque Vicarios. Certe Pontifices in ipſa Gemara ibidem Templi ſecundi ſunt numero rotundo trecenti; quorũ (ut nonnullis ibi placet) כל אחד ואחד לא הוציא שנתו *nullus annum ſuum ſuperavit*; id eſt, ultra annum eorum nemini prorogata eſt dignitas. Quod ſane tum hiſtoriis Chriſtianorum, tum Joſepho aliiſque etiam ex ipſis Talmudicis nimium adverſatur. Alia etiam affertur in Thoſiphtha ſupputatio Pontificum octodecim, quæ non à Templi primi initiis, ſed ab ipſo Pontificatu Eleazaridis iterum donato, ſeu à ſacra illa in Numeris (cap. xxv.13.) ejuſdem confirmatione incipit. Adeo ut inter Phineeſum, cui ſacra illa facta eſt confirmatio, atque Serahiam, qui abductus cæſuſq; eſt, perpetua Eleazaridum octodecim ſeries, juxta citatum Paralipomenon locum, prætermiſſis omnino Ithamaridis (veluti quorum ratio in Talmudica illa numeratione nulla eſt) ex illa ſententia habeatur. Sed vero proximos illos Phineeſi nepotes in vetuſtioribus Ebræorum commentariis (ſi Joſephum excipias) alibi Pontificibus accenſeri non memini compertum. Alia etiam Pontificum Templi ſecundi nomina eaque ſatis prodigioſa habes ex R. Iſaac Narbonenſi apud R. Gedaliam Ben Jechia in *Shalsheleth* fol. 27. *a.* Quin occurrit in Miſna tit. *Jabimoth* cap. VI. Joſua Ben Gamla à Rege in Pontificatum evectus. Verum quidem eſt, nomen Jeſus Ben Gamaliel, qui numerum in Joſephi laterculo occupat vigeſimum quartum, ſatis Joſuæ Ben Gamla eſſe conſonum. At vero Jeſus ille paulo ante Templi ſecundi excidium Pontificatu ab Agrippa Juniore Rege donatus eſt. Joſua autem Ben Gamla ſub tempore Jannæi Regis collocatur, id eſt, ſi de Alexandro Jannæo capiatur, centum quinquaginta amplius annis ante Jeſum illum in laterculo Joſephi. Gemara Babylonia ibi fol. 61. a. & ad tit. *Joma* fol. 18 .a. expreſſim; Martha filia Baithi, vidua opulenta, munera dedit ampla לינאי מלכא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי *Jannæo Regi, ut ſcilicet eu Pontificatum eveheret Joſuam Ben Gamla*. Et gloſſa ibi. מרתא בת ביתוס אלמנה עשירה היתה וקידשה יהושע בן גמלא ונתנה ממון לינאי המלך ומינהו להיות כהן גדול. *Martham filiam Baithi, viduam opulentam, aeſponſavit ſibi*

 Joſua

Joſua Ben Gamla, quæ munera dedit Jannæo Regi; ob quæ is eum conſtituit Pontificem. Sic item R. Jacob in *Ajin Iſrael* part. 1. fol 100. b. Accedat & illud gloſſæ ad tit. *Joma* cap. 1. fol 8. b. כהני בירת שני היו עומדין על ידי ממון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי *Pontifices Templi ſecundi conſtituebantur per munera, quæ dabant, Pontificatus nomine, Regibus domus Haſmonæorum*. Anne igitur Pontifices alii fuere ab Haſmonæis, qui ipſi Pontifices ſimul atque Ethnarchæ & Reges, conſtituti? Certe de ipſa Pontificis dignitate primaria, non de vicaria, ſeu ſecundaria verba palam fiunt. Notatur autem in margine Gemaræ Babyloniæ ad tit. *Joma* cap. 1. fol. 18. a. Jannæum heic non eſſe ינאי המלך *Jannæum Regem*, memoratum in ejuſdem Gemaræ capite tertio tituli *Kidoſchin* fol. 66. a. ubi ינאי ſeu Jannæus plane pro Joanne Hyrcano uſurpatur, ut nemini non conſtat, qui locum citatum cum Joſephi hiſtoria de Joanne Hyrcano & Eleazaro Phariſæo comparat, vide Joſephum lib. XIII. cap. XVIII. atque infra lib. II. cap. III. Alexander igitur Jannæus is erat, qui Jeſu Ben Gamla in Pontificatum evexit.

CAP. XIII.

De eo, quod apud Veteres, de perpetua Regni & Pontificatus *apud Ebræos* conjunctione, *occurrit*.

PRætermittendus heic non eſt Veterum aliquot error ille manifeſtus; Ebræos ſibi ſemper eosdem Reges habuiſſe & Pontifices. Ita Trogus in Juſtini Epitoma, lib. XXXVI. *poſt Moſen*, inquit, *filius ejus Aruas* (ſeu ut codices aliquot MSſ. *Arruans*, pro *Aarone* proculdubio, ut fieri in hujusmodi nominibus amat, ſubſtitutus & cognatione falſa Moſi conjunctus) *Sacerdos ſacris Ægyptiis, mox Rex creatur; ſemperq́ exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eoſdem Reges & Sacerdotes haberent, quorum juſtitia religione permixta, incredibile quantum coaluere*. Diodorus item lib. XL. apud Photium de Moſe verba faciens, καὶ τῶν νόμων, inquit, καὶ τῶν ἐθῶν φυλακὴν τούτοις (ἱερεῦσι) ἐπέτρεψε, διὸ καὶ βασιλέα μὲν μηδέποτε τῶν Ἰουδαίων, τὴν δὲ τοῦ πλήθους προστασίαν δίδοσθαι διὰ παντὸς τῷ δοκοῦντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ προέχειν. Τοῦτον προσαγορεύουσι ἀρχιερέα καὶ νομίζουσιν αὐτοῖς ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων. *Legum atq́ morum cuſtodiam Sacerdotibus permiſit. Unde eveniebat,*

niebat, Regem quidem apud Judæos non fuiſſe, ſed populo ſemper præfuiſſe aliquem ex Sacerdotibus, qui intelligentia ac virtute præcelleret. Hunc appellant ſummum Sacerdotem ſeu Pontificem, eumque exiſtimant ipſis eſſe mandatorum Dei nuncium. Error quidem ipſe craſſus; ſed qualem non mirum eſt imbibiſſe hos ſub Auguſti ævum ſcriptores. Etenim Hiſtoriam ſacram plane ignorantes, veterem Ebræorum politiam, ex ea quæ tunc noviſſima fuerat, nempe tum Haſmonæorum regno, tum Archieratici generis ſub Romanis præfectura, æſtimabant. Neque ſane ante Haſmonæorum res, Ebræorum nomen ac politiam apud Græcos aut Latinos adeo claruiſſe comperimus. Tunc vero ex legationibus, federibus, rebusque bellicis, utriſque haut parum Ebræi innotuere. Quod ex Maccabaicis & Joſepho ſatis liquet. Etiam & conſcriptum eſt volumen tunc utriſque legendum, cui titulus Βιβλίον ἡμερῶν ἀρχιερωσύνης Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ *Liber Chronicorum Pontificatus Joannis Hyrcani* (ut videre eſt 1 Maccabæor. xvi, 24.) qui vulgata verſione dicitur *Liber dierum Sacerdotii ejus.* Etiam & Græce extitiſſe opus illud Lugduni, in bibliotheca, quæ fuerat Sanctis Pagnini, ſub annum Chriſti M DLX. teſtatur Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Sed incendio, anno proximo ipſam conflagraſſe bibliothecam. Cum igitur cernebant illius ævi ſcriptores, eoſdem fuiſſe Ebræis per centum amplius annos (nam totidem præfuere Haſmonæi) Pontifices & Reges ſeu Principes, quin & Pontificibus, pro dominantium libidine, poſtmodum ſuffectus tantam præ illis in adminiſtratione civili poteſtatem permiſſam fuiſſe, aliquam itidem gentis ſuæ præfecturam προστασίαν præſulatum ſeu Principatum quendam eos (quemadmodum ferme in Anglia olim, hodieque in Germania Ebræorum Epiſcopus ſeu Presbyter ſummus) ſemper obtinuiſſe, quod etiam tum ex Joſepho, tum ex hiſtoria Evangelica atque è ſupra dictis cuivis facile elicitur; inde hallucinati exiſtimarunt pariter anterioribus in ſeculis, atque ab ipſis Reipublicæ ſacræ primordiis, Regnum ſemper atque Pontificatum apud illos conjunctum fuiſſe. Hiſce igitur in rebus doctior Tacitus, quippe qui & Fl. Joſepho coævus & ſcriptorum ejus forſan lector erat. Honorem Pontificatus regno aſſumptum eſſe, non perpetuo conjunctum, ipſum Haſmonæorum Principatum palam indicans, memorat. *Rex*, inquit, *Antiochus demere ſuperſtitionem* (Judæorum) *& mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. Nam ex tem-*

 peſtate

Digitized by Google

peſtate Arſaces deſcivere. Tum Judæi, Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi Reges impoſuere; qui mobilitate vulgi expulſi, reſumta per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita Regibus auſi, ſuperſtitionem fovebant: quia honor Sacerdotii firmamentum Potentiæ aſſumebatur. Sic ille in Hiſtoriarum quinto. Sed & ſcriptores Chriſtiani veteres audacter, à reditu ex captivitate Babylonica ad ſeculum, quo natus eſt Chriſtus, genti, tradidere, Ebræorum præfuiſſe, qui tam Regum ſeu Principum, quam Pontificum ſimul nomine ungerentur. Adeo ut in eo intervallo Regnum & Pontificatum conjungi velint. Seculum autem illud ab Alexandri Jannæi alii, alii à filii ejus Hyrcani exceſſu & Herodis Magni tempore auſpicantur, ita in eo finiri volentes Danielis Prophetæ hebdomadas, atque tunc exciſum eſſe *Unctum* ſeu veterem *Unctorum* tum Regum, tum Pontificum progeniem, ipſamque legitimam ad veterem ritum unctionem terminum accepiſſe. Qui Herodis tempori atque Hyrcani exceſſui hæc tribuunt, (ut plerique) ob ejus, utpote alienigenæ ſeu Proſelyti, Regnum, atque Ananeli, eorumque qui ſeqvuntur, venalem Pontificatum id faciunt. Qui Alexandrum Jannæum poſtremum heic fecere, id voluere, eo quod illi demortuo ſucceſſit Salina Salome, ſeu Alexandra uxor, pro cujus arbitrio Pontificatus, ut ante docetur, Hyrcano filio donabatur. Ita enim legitimam ſucceſſionem finem ajunt ſortitam eſſe. De hac re vide ſis Euſebii Chronicon numero MDCCCCLXXXIII. eundem lib. VIII. Demonſtrationis Evangelicæ & Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. I. cap. X. Cedrenum, Chronicon Alexandrinum, Excerpta Euſebii, Africani, aliorum græco barbara, pag 65. præter recentiores, qui Annales conſarcinant, & Epiphanium in hæreſi XXIX. quæ eſt Nazaræorum; ubi omnimodo annorum accuratione neglecta, & legitimæ ſucceſſionis in Alexandro Jannæo finis atque inſtaurati in Jeſu Chriſto Pontificatus ratione tantum habita, ita oſcitanter conjunguntur Herodes, Jannæus, Auguſtus & Chriſtus, ut diſerte ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ καὶ βασιλικοῦ *tempore Alexandri genere Sacerdotali & Regio oriundi*, Chriſtum natum etiam aſſeratur. Medelam adhiberi vult vir ſummus ad Euſebii numerum citatum huic Epiphanii loco; quam vide. Certe id interea animadvertendum ex hujusmodi annorum & rerum confuſione, Ebræorum aliquot etiam falſam invaſiſſe olim opinionem, tempora Jannæi & natalium

Chriſti

Chriſti (quæ revera centum amplius annis disjunguntur) concurriſſe. Abraham Ben David in Cabala; כותבי זכרונות ביתראל אומרים שיהושע בן פרחיה רבי של ישו הנצרי ואם כן הוא בימי ינאי מלך היהודים *Hiſtoriographi Iſraëlitarum dicunt Joſuam Ben Perachia Magiſtrum fuiſſe Jeſu Nazareni; quod ſi ita eſt, neceſſe eſt, ipſum fuiſſe in diebus Janai Regis Judæorum.* Fuere etiam, qui non ſolum conjunctum volebant Regnum & Pontificatum ab ipſo Captivitatis tempore, ſed etiam ipſos Hasmonæos, tam Pontifices quam Principes ex familia Davidica ſeu Regia, id eſt, ex tribu Juda, fuiſſe, tradere non ſunt veriti. De utriusque tribus commixtione, vide Cedrenum, & Epiphanium loco citato. De Haſmonæis autem, Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus, Auguſti tempora exequens, וכאן מלך אליהוד קד אנקטע מן אל דאוד מנד וקת שבאהם נבכדנצר ואן אליהוד לא ימלכון עליהם מלכא ואלי אליום אלא מן נסל דאוד וכאן כאהנא מן נסל דאוד יקאל לה ארשטובל ידבר אליהוד כאלמלך *Reges, inquit, Judæorum olim à ſtirpe Davidica deſumebantur, etiam à tempore, quo in Captivitatem abducti ſunt à Nabuchadneſare. Siquidem Judæi Regem ſuper ipſos minime conſtituerunt usque ad diem hodiernum, qui non eſſet ex ſtirpe Davidica. Erat autem Sacerdos ex Davidica ſtirpe, cui nomen erat Ariſtobulus. Et Judæis, ut Rex præfuit.* De Ariſtobulo Hyrcani fratre, cujus etiam poſtea meminit, loquitur. Sed neque Ariſtobulum ſeu Haſmonæos ſtirpi Davidicæ per conjugia conjunctos fuiſſe probari poteſt. Ex Levitica quidem tribu, genere Sacerdotali, atque ex vice Joaribi oriundos ſatis ſcimus ex primo Maccabæorum. Neque ſatis probari poteſt, illud de conjuncto Regno an Pontificatu poſt reditum è Captivitate ad Haſmonæorum exitum. Verum quidem eſt, non abſurde eum facere, qui ex Jaddi ſeu Simeonis Pontificis hiſtoria, apud Joſephum & Abraham Ben David in Cabala, conjiceret ſummam rerum penes eum fuiſſe, cum Alexander Macedo Hieroſolyma adveniebat. Et partes Regias ei manifeſto ſatis attribuit Joſephus. Ad eum ſcribit Alexander, ut forum rerum venalium exercitui ſuo permitteret, atque ut ea, quæ antea Dario conferre ſoleret, nunc daret Macedonibus. Reſpondet Pontifex, ſe juramento obligatum Dario, hoſtibus ejus ſe neutiquam opem laturum. Quo reſponſo iratum Regem, poſtmodum ut Imperator ſeu Rex gentis ſuæ, non minus ac Pontifex, excipit; quæ

fuſius

Digitized by Google

fuſius narrat Joſephus, atque ex eo alii. Fedus item ab eo cum Alexandro initum. Quæ omnia jura ejus Majeſtatis tunc temporis deſignant. An ea fuerint temporaria an perpetua, non diſputo. Sed vero vix dubitare queo, quin hiſce coævus & Alexandri Præceptor Ariſtoteles, etiam ipſum Ebræorum, ſub Pontificis hujus & Alexandri adventus tempora, Reipublicæ ſtatum in animo haberet, cum de Civitatibus aliquot loqvutus eſt, apud quas *θυσίαι καταλέλειφθησαν τοῖς βασιλεῦσι μόνον, ὅπου ἦν ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν, ἐν τοῖς ὑπερορίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν μόνον εἶχον*, *Sacra ſolum Regibus* [domi] *relicta ſunt, ita tamen, ut Regni nomen in eo retineretur, quod foris rebus bellicis præeſſent.* Locus eſt Politicorum III, cap. XIV. Etiam de Jaſone Pontifice ab Antiocho Epiphane creato, Joſephus in libro de rationis imperio cap. VI. *ὁ δὲ ἐπιτρέψαν αὐτὸν καὶ ἀρχιερᾶσθαι καὶ τοῦ ἔθνους ἀφηγεῖσθαι*, *ille vero eum conſtituit tum Pontificem, tum gentis ſuæ Principem.* Singularia ejuſmodi ſunt forte alia. Sed de univerſis ceteris illius intervalli temporibus, ex hiſce decernendum tuto non eſt. Quin genti, Pontificatum gerente in ipſo è Captivitate reditu Joſua filio Joſedeci, præfuit Zerubabel ex tribu Juda; cui in Principatus dignitatem ſucceſſiſſe poſteros ejus, ſcribunt Ebræi in Seder Olam Zuta. Meſchullamum ſcilicet filium, hujus dein filium Hananiam, Hananiæ item filium Baraciam, atque hujus itidem filium Haſadiam. Et poſt horum Principatum in Haſmonæis cœpiſſe Regni & Pontificatus conjunctionem. Atque inprimis eſt heic obſervandum illud Joſephi de reditu poſt Captivitatem ſeu Politia Templi ſecundi; Judæi, inquit, Hieroſolymis degebant, *πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετ' ὀλιγαρχίας, Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκεσαν τῶν πραγμάτων ἄχρις οὗ τοὺς Ἀσαμωναίου συνέβη βασιλεύειν ἐκγόνους* *ea uſi Reipublicæ formula, quæ tum Ariſtocratica eſt, tum Oligarchica. Nam Pontifices rebus præerant, donec Haſmonæorum gens Regnum obtinuit.* Præfuiſſe quidem, ait, rebus Pontifices, ſed in Republica partim Ariſtocratica partim Oligarchica. Ideo ante Haſmonæos Pontifex idem atque Rex non erat, nec ſolus præfuit. Quin ratio redditur Reipublicæ ſic mixtæ; quia Pontifices præfuere. Inde igitur pars Ariſtocratica. Atqui ſic, non de Pontificibus ſucceſſione ſingulis, ſed de primariis aliquot eiſq; compluribus ſimul Sacerdotibus Pontificum nomine, ut dictum eſt ſæpius, innui ſolitis, videatur capiendum. Undenam alias Ariſtocratiæ cum Oligarchia ratio redditur, quia Pontifices præfuere?

Paulo

Paulo poſt etiam (locus eſt lib. xi. cap. iv.) memoratur legatio ad Darium Regem ab Hieroſolymitanis decreta, qua functi ſunt Zorobabel ij ſe, καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων τέσσαρες, *& quatuor alii Principum*, ſeu, *qui rebus praerant*. Ruffinus pro jam allatis ſubſtituit, *Habitabant in Hieroſolymis & optimatum gubernatione regebantur. Nam Sacerdotes tractabant eorum negotia, usque quo regnare contigit nepotes Aſamonei.* Quod vero habent heic de τῷ κατὰ τοὺς νόμους χρίσματι ſeu *legitima Unctione*, qua Regia, qua Pontificia, in Haſmonæorum exceſſu finita Scriptores Chriſtiani, id quam vero ſit conſonum, ex iis quæ libro proximo de Unctione Pontificali, ex Ebræorum commentariis, traduntur, eſt expendendum.

Finis Libri primi.

DE SUCCESSIONE IN PONTIFICATUM EBRÆORUM,

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Sequentium diſtributio. De Sanguinis proximitate, *cujus, in* Pontificatus, *uti etiam in* aliarum *apud Ebræos* dignitatem *ſucceſſione, ratio habebatur. Et de* Segene, *ſeu* Pontifice Secundario.

QUæ juris ſunt, ſeu Legitima, quæ ad ſucceſſionem Pontificalem apud Ebræos ſpectabant, in genere cernuntur triplici. Primum eſt, Perſonæ qualitas. Secundum, Ritus ſolennes in novo Pon-

tifice conſecrando adhibiti. Tertium, Poteſtas forenſis ſeu Jurisdictio, cujus autoritate de binis illis erat decernendum. Perſonæ qualitas in ſpecie reperitur quintuplici. Perpendebatur

I. *Sanguinis proximitas.*
II. *Natalium puritas.*
III. *Ætas miniſterio ſacro idonea & legitima.*
IV. *Corporis habitudo.*
V. *Animi integritas ac vita, & Exiſtimatio.*

Proximitas, quæ ſufficiebat heic, duplici nitebatur prærogativa. Altera, quæ Sexus erat; quæ Ætatis, altera. Sexus rationis par jus habebatur in univerſis, quibus deferendum erat τὸ τῆς ἱερωσύνης μεγαλεῖον *Sacerdotii cujuscunq; dignitas*; idque ex primaria ejus inſtitutione. Neque enim ſolum, qui maſculus eſſet, admittendus erat, ſed is etiam duntaxat, qui ex maſculis tantum in ſtirpe Aharonica eſſet oriundus. Adeo ut nepos ex filia ceterique ſequiori ita conjuncti ſexu, ſemper, non aliter ac filiæ, dignitate arcerentur. Unde Moſes Maimonides ad illud Numerorum capite XVIII, 4. זר ſeu *Alienigena ſive extraneus non miſcebitur vobis*, τὸ זר ſeu *Alienigenam* pro univerſis illis ſumit, qui ex Aharonis prole maſcula non fuerint Maſculi. Verba ejus ſunt in halach. *Biath bammikdaſch* cap. IX. אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים שנאמר וערכו בני אהרן והקטירו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן *Extraneus ſeu Alienigena hic eſt, quisquis non fuerit ex ſemine Aharonis idq; ex maſculis, ſecundum id quod ſcriptum eſt* (Levit. I. 18) *& diſponent Filii Aharon, &* (Lev. III. 8.) *adolebunt filii Aharon. Filii Aharon & non filiæ Aharon.* Et, cujus ipſæ capaces neutiquam fuere, ut dignitas ea ad earum poſteros jure transmitteretur hæreditario, fieri nequibat. Quemadmodum autem omnes maſculi è maſculis oriundi in ſtirpe Aharonica, Sacerdotali dignitate, ubi, ob cauſam aliquã earum, quæ infra indicantur, arcendi non erant, gaudebant, ita mortuo Pontificis tantum ex ejuſmodi maſculis jure ſuccedebat, qui aut filius erat primogenitus, aut nepos primogeniti Vicarius, aut aliter, in hæreditariæ ſucceſſionis in bona ſtemmate, primogeniti atque proximi locum, ubi nil aliud obſtabat, obtinebat; fœminis, & qui ex eis nati, omnino prætermiſſis. Quod Ætatis heic prærogativam appellamus. Primogeniti & natu maximi vocabula idem heic ſonant. Hinc ob ætatis prærogativam anteponebatur in ſucceſſione Eleazarus Ithamaro

Digitized by Google

maro natu major. Joſephus l. IV, Originum Judaicarum cap. IV, περὶς Ἐλεάζαρον διὰ τὴν ἡλικίαν ἡ ἀρχιερωσύνη παραγίνεται, *ad Eleazarum propter ætatem Pontificatus advenit.* Inde etiam in Haſmonæorum Pontificatu præferebatur Hyrcanus Ariſtobulo fratri minori, ut idem Joſephus lib. XIII, cap. XXIV. Ob eandem cauſam Salomon Jarchius ad I. Paralipomen. XXIV, & Abenezra ad caput I. Haggæi, Joſuam filium Joſedeci prælatum ajunt Ezræ patruo, utpote fratris majoris filium, tametſi Jarchius alibi (quod ſupra monuimus) aliam & maxime rei ipſi incongruam rationem oſcitanter adferat. Citato etiam loco bene adnotat (ad verba illa ibi ſacra de Nadab & Abihu filiis Aharonis Eleazaro natu majoribus, ſed patre ſuperſtite demortuis, *Et filii non erant illis*) אבל אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה *atqui ſi fuiſſent Nadabo & Abihu filii, ipſi in ſummo Sacerdotio fuiſſent Eleazaro & Ithamaro anteponendi.* Idem jus in dignitatum ceterarum, quotquot perpetuæ fuere, ſucceſſione plerunque obtinebat. De Regali, II. Paralip. XXI, 3, *Regnum autem tranſmiſit ad Joramum, eo quod eſſet primogenitus.* De Jehoſaphto Rege verba fiunt. Cum tamen interdum, in regni ſucceſſione, Minor Majori anteponeretur; quod vide in exemplo Joahazi & Joachimi filiorum Joſiæ Regis, II. Regum XXIII, 31, & 36. Ubi conſulas, de ætate, Gerſomidem, Davidem Kimchium & Jarchium, præter Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Sota* cap. VIII, fol. 22, col. 3, & ad tit. *Horaijoth* cap. III, fol. 47, b, & ad tit. de *Siclis*, cap. VI, fol. 49, col. 4. De ſucceſſionis autem jure ordinario Maimonides halach. *Celi hammikdaſch* cap. IV, כשימות המלך או כהן גדול או אחר משאר הממונים מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנחלה קודם לשררות המת והוא שיהיה ממלא מקומו בחכמה או ביראה אעפ"י שאינו כמותו בחכמה שנ' במלך הוא ובניו בקרב ישראל מלמד שהמלכות ירושה והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל שהזוכה לה זוכה לעצמו וזרעו *Mortuo Rege aut Pontifice aut alio quovis in dignitate* (perpetua) *conſtituto, loco ejus ſubſtituitur filius ejus, aut is qui jure hæreditario eſt proximus. Nam quisquis in hæreditate anteferendus eſt, etiam is in defuncti Dignitatibus eſt anteferendus* (ſexus, ut diximus, ratione habita) *modo ejusmodi fuerit, ut locum ejus cum ſapientia ſuppleat, aut ſaltem cum timore, tametſi ei ſapientia ſit diſpar. Secundum id quod ſcriptum eſt* (Deuter. XVII, 20) *de Rege; ipſe & filii ejus in medio*

medio Iſrael; animadvertendum eſt inde, Regnum eſſe hereditarium. Atque hoc etiam jus eſt univerſis dignitatibus, quæ ſunt in medio Iſraëlis, ut qui in earum aliquam fuerit evectus, is eam non ſibi ſolum ſed & poſteris ſuis retineat. Tantundem ipſe in halach. *Melachim* cap. 1, & vide ſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Cethuboth* cap. XII, fol. 103, a, & Syracidem cap. XLV, 25. De perpetuis autem, & quarum conſtans erat uſus, dignitatibus hæc tantum intelligenda ſatis docet Maimonides, dum, in priore loco. Sacerdotem משוח מלחמה *unctum in bellum*, ex Lege Deuter. XX, 2. ad poſteros dignitatem ſuam non tranſmittere monet. Pro re enim nata conſtitui ſolebat ejuſmodi præfectus ſacer bello, nec perpetuus erat. Et de eo, ad hanc rem, vide ſis *Sepher Siphra* col. 68. Perpetui autem fuere Magiſtratus heic ſacri, veluti סגן ſeu *Pontifex ſecundarius*, גיזבר, id eſt, *Quæſtor ærarii ſacri*, id genus ceteri, qui, in Rabbinorum commentariis, paſſim ſunt obvii. Sed etiam in earum ſucceſſione, vix intelligi poteſt, quomodo non æque obſtarent alii defectus, præter eum qui Timoris erat, velut Ætatis; niſi aut Tutelæ ibi locus aut proximioris ex ſanguine admiſſio temporaria concedatur. Qua de re in Pontificali Succeſſione exempla aliquot in Superiori libro occurrunt. Advertendum autem, ſucceſſionem in Segenis ſeu Pontificis ſecundarii ſeu Vicarii ſive ſecundi, à Summo Sacerdote dignitatem ejuſmodi fuiſſe videri, ut, ex more ordinario ſeu uſitatiori, is, qui ſpe proximior eſſet Pontificatus hæres, hanc gereret, eamque, cum Pontifex is fieret, hæres dein proximus itidem reciperet. Unde non defuere, qui ex eo, quod ut plurimum aut ſæpe eveniebat, pronuntiarent, neminem in Pontificatum evehendum, עד שנעשה סגן *antequam fieret Segen*. De qua conſulas gloſſam in Gemaram Babyloniam ad tit. *Menachoth* cap. XIII, fol. 109, b; & Zacuthium in *Sepher Juchaſin* fol. 57, a. Certe Jadduæ Pontifici Segen videtur fuiſſe frater Manaſſes, tametſi filii ei non deeſſent bini, Onias & Manaſſes, qui poſtea Pontificatum utrique geſſere. Vide Joſephum lib. XI. cap. VIII. ubi μετέχειν τῆς ἀρχιερωσύνης *Pontificatus participem eſſe* (quod de Manaſſe fratre dicitur) non aliter forte intelligendum. Participem ſcilicet in ſacro ærario, proventu, id genus ceteris diſponendis, etiam & ſacri ad altare miniſterii Pontificii adjutorem aſſiduum. Non raro etiam occurrit nomen in Talmude utroque, ſ. Rabbi Chananiah סגן הכהנים *Secundarii Sacerdotibus ſummis*, de quo Zacuthius loco citato. Et Zephanias כהן משנה *Sacerdos ſecundarius* Sareæ Pontificis memoratur II. Regum

Regum xxv, 18. & Joſepho lib. xi, cap. xi. De Segenis autem ſeu Pontificis Vicarii dignitate ac officio adverrendum eſt, quod legitur in tit. *Joma* cap. I. ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול *& conſtituebant ei alium Sacerdotem vicarium, ſi quid forte, quod eum profanaret* (veluti ſeminis fluxus ſeu hujusmodi alia) *accideret.* Et ſæpius occurrit apud Talmudicos, ut dictum Rabbi Chananiah, qui ipſe סגן הכהנים ſeu *Segen Pontificum* dici ſolet. למה סגן ממונה שאם יארע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו *Ideo conſtitutus eſt Segen, ut, ſi quid profanum Pontifici ipſi accideret, ille ingrediatur & vice ejus fungatur.* Quod vide in Gemara Babylonia ad tit. *Sota* cap. VIII. fol. 42, a, ad tit. *Joma* cap. IV. fol. 39. a, alibi. Etiam & Segenem non ſolum כהן אחר *Sacerdotem alium*, ſed etiam כהן גדול אחר *Pontificem alium* nuncupabant Maimonides halach *Abodath Jom baccipurim* cap. I. ומתקינין לו כהן גדול אחר *& conſtituebant ei Pontificem alium.* Sic item Moſes Mikotzi præcept. affirmativ. CC IX. alii. Initiabatur autem hujusmodi Vicarius ex ipſo, quod præſtabat Pontificis, ſi interea forte pollutus eſſet, vice ſacro miniſterio. Maimonides ibidem, זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שנפסק בה הראשון *Is qui Vicarius fit, non aliter initiatur ſeu conſecretur, quam ex ipſius ſacro miniſterio, quod ei eſt initiatio. Incipit autem ibi ſacris fungi, ubi deſinit Pontifex primarius.* Atque hoc maxime de Feſti Expiationis ſacris dici ſolet. Elapſo Feſto ipſo, ſeu mundata pollutione in integrum reſtituebatur Primarius. Vicarius autem, inquit Maimonides, עובר בכל מצות כהונה גדולה אלא שאינו ככהן גדול *idoneus manet omnibus præſtandis, quæ ad Pontificatum attinent, tametſi non fuerit ut Pontifex habendus;* cum tamen ab aliis negetur, Vicarium ipſo die Feſto elapſo, aut Pontificis partes aut Sacerdotii gregarii rite agere, ſed veluti medioxumi locum tenuiſſe; eo quod in dignitatibus ſacris legitimum non habeat deſcenſum, unde nec in Sacerdotum gregem eum reverti volunt. Pontificem autem agere non potuiſſe, quia Pontifex erat alius. Præter citatos Magiſtrorum Commentarios vide Gemaram Babyloniam ad tit. *Joma* cap. I. fol. 13. & ad cap. V. fol. 47. a, præter Hieroſolymitanam fol. 38. col. 3. & 4. atque eandem ad tit. *Megilla* cap. I. fol. 72. col. 1. & ad tit. *Horaijoth* cap. III. fol. 47. col. 4 ubi exempla etiam habentur in Jehuda fratre Simeonis F. Camithi, qui ei die Expiationis erat Vicarius, aliis item. Et vide ſupra lib. I. cap. XI. ubi de Joa-

zaro Pontifice agitur. Qui autem ita ſubſtitutus eſt in Vicarii munus, Segenis nomen perpetuo retinebat, & Vicarius erat Pontifici perpetuus; ita tamen, ut in ſacris ipſis Pontifici propriis obeundis partes nullas omnino haberet, niſi tantum tempore, quo ipſe Pontifex pollutione aliqua impediretur; ut à Magiſtris ſaltem nonnullis docemur. Gloſſa Talmudica ad tit. *Joma* cap. IV. fol. 39. a. כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם *Quamdiu ipſe Pontifex pollutus* ſeu *profanatus non fuerit, tamdiu ab omnimoda functione ſacra abſtinet ejuſce Segen ſeu Vicarius.* Sed & vide de eo plura in dicto Titulo & in capite poſtremo tituli *Thamid* ſeu *de Sacrificio jugi.* Addit autem generatim Maimonides loco ſupra citato; אם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו *Mortuo Pontifice Primario, Secundarius iſte in locum ejus ſuccedit.* Quod tamen de alio Segene ſeu Vicario, præter eum, qui proximus ex ſanguine ac moribus patriis hæres erat, capi nequit apud eum, qui jura populariuni avita non eorum violationes ibi congerit. Rem ſe ita habuiſſe opinor, ut plerunque ſanguine proximus hoc gauderet Vicariatu; extra ordinem vero, atque ut incommodum aliquod evitaretur, alii etiam, qui proxime non eſſent, interdum ſubſtituerentur. Qua ſane in Specie, nec Segenis Succeſſionem ex ſanguinis jure locum habere, manifeſtum eſt.

CAP. II.

Natalium inquinamenta, *quibus arcebantur tam functione* Sacerdotali *quam* Pontificali *ſucceſſione Sacerdotum filii.*

QUod ad Natales heic attinet; qui ab omnimoda functione Sacerdotali, ob Natalium impuritatem arcendus erat, eum in Pontificatum ſuccedere jure non potuiſſe, nemo non videt. Cum autem interdicto tam ſacro, quam מדברי סופרים *ex Scribarum,* id eſt Legis Cuſtodum *inſtitutione* ſuperinducto vetiti ſint plurifariam Concubitus ac Nuptiæ; aliæ civibus univerſis, veluti fæminarum in Levitici decimo octavo memoratarum atque earum, quas illis שניות *Secundarias* vocant, aliarum item, quale interdictum שוה בכל *omnibus commune* nuncupant; aliæ Sacerdotibus tantum & Pontifici, quale interdictum מיוחד בכהנים *proprium Sacerdotibus* appellitant; arcendus erat ab altaris functione atque à ſucceſſione, quam tractamus,

Digitized by Google

mus, ut חלל *profanus*, quisquis ex Nuptiis ſeu coitu, Lege ſive Sacerdotibus ſive Pontifici peculiari ſeu propria, vetito naſceretur, idque ſive Lex illa ſacra eſſet atque à Numine lata, ſive à Majoribus ſeu Scribarum autoritate ſuperinducta. Lex ſacra eſt de Sacerdotibus in univerſum Levit. xxi. אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקח כי קדוש הוא לאלהיו quod in vulgata vertitur, *Scortum & vile proſtibulum non ducent uxorem; nec eam quæ repudiata eſt à marito, quia conſecrati ſunt Deo ſuo.* Helleniſtæ ibi Γυναῖκα πόρνην καὶ βεβηλωμένην οὐ λήψονται. *Mulierem meretricem & profanatam non accipient*; ceteris vulgatæ & veritati ſatis conſonis. Ita etiam Onkeli paraphraſis, tametſi *Meretricem & violatam* ſubſtituat in verſione P. Fagius. Violatam, pro eo quod in Chaldæo Onkeli eſt מחללא *profanatam*. Ebræa autem ſonant, *fæminam, quæ Zona eſt, ſeu Scortum, aut Profanam non accipient. Et fæminam repudiatam à marito ſuo non accipient. Quoniam ſanctus eſt is Deo ſuo.* Ut autem tria illa fæminarum genera Sacerdotibus univerſis ex Lege eis peculiari interdicuntur, ita Pontifici, præter eas, & vidua interdicta eſt, & conjugium violatæ. Citati capitis commate 13. de Pontificiis nuptiis; והוא אשה בבתוליה יקח אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה *Uxorem, cui virginitas ſua manet, ducet. Viduam, Repudiatam, Profanam, Scortum, iſtas non accipiet. Sed virginem de populis ſuis accipiet in uxorem.* Et ſubjicitur dein, ולא יחלל זרעו בעמיו *Nec profanet ſemen ſuum in populis ſuis.* Vulgata ibi; *Virginem ducet uxorem. Viduam autem, & repudiatam & ſordidam atque Meretricem non accipiet, ſed puellam de populo ſuo, ne commiſceat ſtirpem generis ſui, vulgo gentis ſuæ.* Subindicans proculdubio non ſolum Virginem Pontifici ducendam, ſed etiam ex genere ſeligendam Sacerdotali, quod per *populum ſuum* autor Verſionis innui exiſtimavit. Neque ille ſolus. Nam ſic etiam diſerte Philo, Judæus Alexandrinus, lib. II. de Monarchia. Pontifici ſcribit ille, non ſolum Virginem eſſe duntaxat deſpondendam, ἀλλὰ καὶ ἱέρειαν ἐξ ἱερέων, ἵνα ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ τρόπον τινὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ὦσιν νυμφίος τε καὶ νύμφη, *ſed etiam Sacerdotem ex Sacerdotibus, puellam nempe ex Sacerdote natam, adeo ut ſponſus ſponſaque ſint ex una domo & eodem quodammodo ſanguine.* Sed neque in Joſepho nec in Talmudicis hujuſce interpretationis veſtigium comperio. Minime enim

populos

populos ſuos pro genere ſumunt Sacerdotali, ſed Iſraëlitico. Et AbenEzra ad dictum locum, *Ratio eſt*, inquit, *in adjectione verborum illorum de populis ſuis* כי הבתולה השבויה והמתיהדת אסורה לו *quoniam Virgo capta* (è gentilibus) *& Judæa facta ſeu Proſelyta ei interdicitur*. Quam etiam nomine Zona ſeu Scorti, ut mox patebit, comprehendunt. Ex ſingulari vero vocabuli Uxoris in ſacra de Pontificis nuptiis lege numero receptior eſt ſententia, polygamiam ei negatam eſſe, adeo ut plures ſimul habere ei eſſet nefas. Qua de re vide ſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Jabimoth* cap. VI. fol. 59. a. & Maimonidem halach. *Iſuri Bia* cap. XVII, præter *Magid Miſna* ibidem. Et Nicolaus Mongeorgius in Codice de Moſaico & Vetere jure enucleando pag. 161. *Seniores*, inquit, *populi Iſrael prahabito maturo conſilio ac deliberatione decrevere Magnum Sacerdotem unica Uxore fore contentum.* Quin quod habetur in II. Paralip. XXIV, 2. de binis Jehoiadæ Pontificis Uxoribus, id intelligunt ii, qui ſententiam hanc amplexantur, de altera poſt alterius ſive mortem ſive repudium ducta, aut pluribus ſimul ductis, antequam in Pontificatum ſuccederet, ſaltem de altera in Paraſceve feſti Expiationum libello ejecto. Nam tempore illo ſanctiſſimo binas Pontifici retinere, utcunque illicitum habebant; ut ſcilicet inquinamenti anſa minueretur. Vide ſis Maimonidem halach. *Celi bammikdaſch*, cap. V. Sed vero apud Ezechielem cap. XLIV, 22, de Sacerdotibus legitur, *viduam & repudiatam non ducent in uxores, ſed virgines, quæ ſunt de ſemine domus Iſrael*, והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו quod vulgatæ vertitur, *ſed & viduam, quæ fuerit vidua à Sacerdote accipient.* Hæc quidem ſonare videntur, ac ſi vidua nulla, præter eam, quæ Sacerdoti marito ſuperſtes eſſet, Sacerdoti fuiſſet ducenda, ſed tantum virgo. Ceterum Ebræi ita in loco illo ſingula ſingulis diſtribui volunt, ut vidua tantum ſoli Pontifici, ei vero cum ceteris Sacerdotibus repudiata interdici intelligatur, uti & virgo dantaxat Pontificis connubio aſſignari. Ut ita nimirum cohæreant cum Lege in Levitico lata. Et demum verba illa poſteriora, quæ Ebraice attulimus, capiunt, ac ſi dictum fuiſſet, *at viduam, quæ revera fuerit vidua, ſcilicet nec repudiata, nec à Leviro renuntiata* (ex lege Deuter. XXV, 7, nam par eſſe hujus cum repudiata jus, inſtituêre Scribæ) *ii, qui ſunt ex Sacerdotali genere ceteri licite ducant.* Nam מכהן quod *ex Sacerdote* ſignificat, ſeu *à Sacerdote*, pro iis ibi ſumi volunt, qui ſunt ex genere Sacerdotali, ſeu Sacerdotes gregarii, quemadmodum fere Græci dicunt, οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς

pro

Digitized by Google

pro *Stoicis*, & οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, pro *Peripateticis*. Vide ſis ad locum citatum, Salomonem Jarchium & Davidem Kimchium. Et Uzielides in paraphraſi Chaldaica ibi expreſſim, וארמלתא די תהי ארמלתא שאר כהניא יסבון *viduam autem, quæ revera fuerit vidua* (marito ſuperſtes) *Sacerdotes ceteri* ſeu *gregarii ducant*. Interdicebatur igitur Sacerdotibus gregariis Scortum, prophana, ac repudiata ex Lege ſacra: atqui & Leviro renuntiata (quam חלוצה nuncupant) ex Scribarum autoritate. Pontifici vero etiam & vidua & vitiata; ita tamen, ut ex peculiari Pontifici lege, connubium vitiatæ interdici velint, quod eliciunt ex uxoris vocabulo in præcepto de virgine ducenda expreſſe habito. Ceterarum tam coitum quam connubium ex ipſis Sacerdotio in univerſum peculiaribus Legibus vetari; quoniam לא יקחו *non accipiant*, generatim adjicitur. Quod ad ſequentia rite capienda, inprimis eſt animadvertendum. Qualesnam autem fuerint heic vidua, repudiata, Leviro Renuntiata, & Vitiata, ita ſatis ad hanc rem vulgo dignoſcitur, ut plura de eis heic ſubtexere neceſſe non ſit. De ceteris binis idem non dicendum. Nam quænam fuerint bina illa fœminarum genera, Scorti ac Profanæ nominibus in verſionibus vulgo vetita, fuſius eſt heic exequendum; tum quoniam mire diſcrepat earum notio, apud Ebræorum Juriſconſultos ab ea, quæ Chriſtianis recipitur, tum quia in Natalibus Sacerdotum ac Pontificum diſcernendis, ea momenti ſit perquam inſignis. *Zona* igitur ſeu Scortum ad hunc modum eis definitur, זונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אעפ״ שהיא מותרת להנשא לו Zona ſeu *Scortum in Lege memoratum fœmina eſt, quæcunque non eſt Iſraelitis* (id eſt, non ex Iſraelita; ſaltem non ex Iſraelitide genita) *aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdictæ omnium communi interdicuntur, aut quacum concubuit profanus, etiam cujus nuptiæ ei eſſent permiſſæ.* Priori definitionis parte comprehendi videmus exteram qualemcunque, etiam & Proſelytam & Libertinam. Quæ ſequitur pars definitionis, non ſolum complectitur Iſraelitidas illas omnes, qui coitu aliquo nomine ערוה *Turpitudinis* ſeu *inceſtus* (excepto illo qui cum menſtruoſa habitus) in Levitici decimo octavo capite ſignato, inquinarentur, verum etiam univerſas, quæ cum eorum aliquo rem haberent, quorum nuptiæ Iſraelitidibus vetantur; veluti Mamzere, Ammonite, Moabite, etiam proſelyto facto, id genus

Digitized by Google

aliis, in Deuteronomii vigeſimo tertio. Nam quod ibi ſigillatim de iſtis legitur לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in cœtum* ſeu *congregationem Domini*, id ad unum omnes accipiunt Ebræi pro eo, quod eſt, לא ישא ישראלית *non ducat in uxorem Iſraelitidem*; ſeu, *inter eos & Iſraelitas minime ineantur conjugia.* Eadem erat ratio Iſraelitidis, qua cum gentilis coiverat nondum proſelytus factus. Etenim Lex ait ſacra, Deuter. vii, 2. *Non affinitatem facies cum eis; filiam tuam non dabis filio ejus, neque filiam ejus accipies filio tuo.* Vide item Exod xxiii, 32, & xxxiv, 16. Quas leges, non de alienigenis ſimpliciter, ſed de nondum proſelytis factis accipiunt. Vide item Ezram x, 10, & Nehemiam xiii, 25. Quod pariter dicendum de ea, quæ cum ſervo ex gentibus capto, necdum libertate donato, tametſi Judaiſmo nomen dediſſet, atque eousque ſervilem retinens conditionem proſelytus fuiſſet factus. Nam interdictum Iſraelitidi habebatur hujusmodi ſervi, veluti gentilis, conjugium, uti & Iſraelitæ hujusmodi ancillæ; qua de re conſulas etiam Levitici cap. xix, 20, & paraphraſin Onkeli Deuter. cap. xxiii, 17. Ex gentilis igitur ſervi hujusmodi, adulteri, ſanguine nimium conjuncti, Mamzeris (qualisnam is eſſet, oſtendimus in libro de Succeſſionibus in Bona capite iii,) Ammonitis, Moabitis, id genus aliorum coitu, quorum nuptiæ prohibitæ ſunt, interdicto omnibus ex ipſo ſermone ſacro, communi, Zona ſeu Scortum heic fiebat. Non item ubi nuptiæ, non ex ſermonis ſacri verbis, ſed ex majorum tantum inſtitutis, veluti Secundariarum, prohiberentur, tametſi eſſet etiam omnibus commune illud interdictum. Nam ita volunt heic diſtingui. Poſtrema denique definitionis verba de Profani concubitu, explicata habebimus, ſi quid Profana Magiſtris in Lege denotet, prius oſtendatur. Profana, ad eorum mentem, dupliciter fiebat fœmina. Interdum ex Natalibus tantum, interdum ex ſolo Sacerdotis ſeu Pontificis coitu. Quod ad Profanæ Natales attinet; Proles utriusque ſexus ex ea, quæ *Zona* ſeu Scortum, modo ſupra explicato, habebatur, aut è repudiata aut è fratria Leviro renuntiata, (nam in iis, quæ Sacerdotibus propria fuere de nuptiis aut coitu interdictis, nullum voluere eſſe heic diſcrimen inter ſacram Numinis Legem & Majorum ſeu Scribarum inſtituta) à Sacerdote ſuſcepta, ſive à Pontifice, uti etiam ab hoc ex vidua, Profana cenſebatur. Idem ſtatuebant de Pontificis prole ex vitiata, quam matrimonio ſibi conjunxerat, nata. Nam peculiare eſſe Pontifici de ea mandatum ajunt, qua tantum prohibetur ei ejus conjugium; idque ex uſu vocabuli uxoris expreſſo,

Digitized by Google

expreſſo, in Lege de Virgine, ut ſuperius etiam monuimus. Et profanari nolunt prolem, niſi ubi generatio ejus ex cauſa peculiari ſive Sacerdotis ſive Pontificis nuptiis præcepto vetita manarit. Breviter rem explicant. חלל הוא שנולד מאיסור כהונה *Profanus eſt, qui naſcitur ex coitu Sacerdoti interdicto.* Lege ſcilicet ſeu inſtituto generi Sacerdotali aut Pontifici peculiari. Unde in paraphraſi Uzielidi tributa, profana vertitur per דאתילידא מן פסוליא *quæ nata eſt ex eis, quæ Sacerdotibus jungi rite nequeant.* Sacerdotis autem coitu ſolo profanabatur quælibet generi Sacerdotali vetita, nondum Profana. Uti & Pontificis coitu vidua, & Vitiata, quæ ei conjux. Atque ad illud, quod interdicto de Pontificis Nuptiis ſubjungitur, *nec profanabit ſemen in populis ſuis*, habet Jarchii gloſſa. הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה *Scilicet, ſi duxerit quempiam ex eis, quæ ſive ipſi, ſive generi Sacerdotali vetantur, ſemen ejus ex ea ſuſceptum profanabitur ex jure ſanctitati Sacerdotii præſcripto.* Nam & ipſa prius ex coitu ejus profanata. Neque diſcrimen heic faciunt inter concubitum ex errore & ſcienter habitum. Statuunt etiam, filium ex Sacerdotis coitu, communi interdicto prohibito, veluti adulterio aut inceſtu (quod mirum videtur) quo *Zona* ſeu Scortum quæpiam primum fiebat, genitum, altaris functione neutiquam eo nomine arcendum fuiſſe, ſed כשר ſeu *rectum*, uti vocant, haberi. Filiam vero Sacerdoti minime ducendam; quippe quæ Mamzera erat (ut omnes ita procreati) adeoque, ex communi omnibus mandato, non ſolum non Sacerdoti, ſed nec Iſraelitæ cuicunque permiſſa. Atqui ex ſecundo cum eadem, Scorti nomine jam induta, coitu ſive ejusdem ſive alius Sacerdotis natum, ad altare, quia Profanus erat, non admittendum. Secundus nimirum coitus Scorti erat, ideoque (uti & omnes qui ſequerentur) ex præcepto Sacerdotibus peculiari illicitus fuit. Non ita primus; ſed ex præcepto omnibus æque communi. Neque igitur proles ex primo heic ſuſcepta profana cenſebatur, ſed ex ſecundo, juxta ea, quæ dicta ſunt quo etiam ipſa mater profana fiebat. Et ſolum ita mater atque poſteri, non ipſe Sacerdos (ſic illi) profanabatur. Regulam tradunt; אחת מן הנשים האסורות לכהונה שנבעלה לכהן נתחללה אבל הכהן עצמו שעבר עבירה לא נתחלל *Fœmina qvælibet, Sacerdotali generi interdicta, quacum Sacerdos concubuerit, profanatur. At vero Sacerdos ipſe, qui ſic deliquerit, neutiquam profanatur.* Nimirum neque functione, neque juribus aliis Sacerdotalibus arcebatur. Profanatum autem, qua-

les diximus, poſteri univerſi à Sacerdotibus geniti, profani erant. Neque reſtituebatur in eo genere Natalium puritas ejusmodi, ut inde Uxores rite ſeligere potuerint Sacerdotes, niſi ubi è puellis profanis Iſraelitæ, qui non eſſent aut Sacerdotes aut profani, filias ſuſcepiſſent. Etenim hæ, ob patrum dignitatem, quam ſequebantur, Sacerdotum Nuptiis, non aliter ac Iſraelitides ceteræ, idoneæ ſunt habitæ. Neque profanarum conjugia aliis præter Sacerdotes & Pontifices prohibebantur. Et tametſi illicitæ erant horum cum illis nuptiæ, filiarum nihilominus tam Sacerdotum quam Pontificum atque profanorum, uti etiam profanarum atque Levitarum Iſraelitarumque ceterorum (qui non ex genere Sacerdotali) atque horum filiarum cum profanis conjugia non aliter ac Proſelytorum atque Libertinorum ſemper permiſſa. Atque ex ejusmodi conjugiis proles in aliam atque aliam conditionem ab ea; quæ alterius parentum erat, migravit. Iſraelitidis cujuscunque proles, cui Propater Proſelytus aut Libertinus erat, in genere cenſebatur Iſraelitico. Profanæ, Proſelytæ ac Libertinæ prolis ab Iſraelita, non Sacerdote aut Profano, genitæ par erat ratio. Ubi vero Proſelytorum, Libertinorum ac Profanorum per nuptias invicem commixtio fiebat, proles conditionem ſequebatur patris. Etiam & patris retinebat non ſolum Libertinæ & Proſelytæ, ſed & Iſraelitidis proles à profano ſuſcepta. Et inter profanos cenſebatur ſemper profani poſteritas, usque dum ex conjugiis jam dictis in aliud nomen filiarum ſeu nepotum proles migraret. Regula eſt; בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם *Filia Profani ſexus maſculi Sacerdoti haut rite jungenda eſt ulla in ſpecie.* Semper nempe Profana eſt, ut pater, ipſa. Quod utique de filiis ejus pariter dicendum. Ex hiſce manifeſtum eſt, tum qualisnam fuerit fæmina profanæ nomine in lege memorata, tum quisnam profanus ille fuerit, cujus concubitu, utcunque licito, puella quacum rem haberet, זונה ל״ ſeu *Scorti*, ad Magiſtrorum mentem, nomen induebat. De hiſce omnibus, conſulas Talmudicos, maxime tit. *Kidoſchin*, cap. IV, & tit. *Jabimoth*, cap. VI, & IX. præter Moſem Maimonidem halach. *Iſuri Bia* cap. XVIII, & XIX, Moſem Mikotzi Præcept. Negativo CXXI, & CXXII. & ſequentibus. Et de Natalibus demum, quorum ob impuritatem tam functione Sacerdotali, quam ſucceſſione Pontificali Sacerdotum filii arcebantur, facile hinc liquet dijudicare. Summa eſt, nemo non arcendus erat ut profanus, qui ex concubitu jure Sacerdotibus ac Pontifici peculiari interdicto naſceretur. Hinc etiam,

ne

ne hujuſmodi inquinamenti ſuſpicio fraudi foret, aut fama de familia profanis inquinata ſive functioni ſive ſucceſſioni adverſaretur, in tabulas genealogicas, כתבים היחש *ſcripta* ſeu *libros familiæ* dictos, parentum nomina, genus, qualitatem referre ſolebant, maxime Sacerdotes; unde natalium puritas, qualis ſacræ functioni atque ſucceſſioni exigebatur, præſto aſſereretur. Qua de re apud Ezram c. II, 62. & Nehemiam capite VII, 64. *Hi quæſierunt* inquiunt, *Scripturam genealogiæ ſuæ & non invenerunt, & ejecti ſunt de Sacerdotio. Et dixit Athersatha eis, ut non comederent de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret Sacerdos doctus atque perfectus*: Adeo ut à Sacerdotio arcerentur in perpetuum; quoniam utrum natales eorum ſatis eſſent puri, non ſatis conſtabat. Et de ea re, plura capite proximo. Id vero quod adjicitur de adventu *Sacerdotis atque perfecti*, ex locutione apud Ebræos proverbiali interpretatur Jarchius, כאדם האומר לחבירו עד יבורת המשיח *qua ſcilicet uti ſolent invicem homines; cum dicunt, usque ad dies ſeu adventum Meſsiæ.* Vide item Nehemiam XIII, 28. Ejecti autem ſunt, ſeu altari arcebantur, ut polluti ſeu profani ex natalibus, בעבור שלא נמצא כתב יחסן *eo quod reperta non ſunt tabulæ eorum genealogicæ.* Ne ſcilicet profani forte, contra fas, ad ſacram functionem admitterentur. Sic idem Jarchius ibi. De matribus item aviiſque Uxoris ducendæ, ſollicitius erat Sacerdoti inquirendum, ne aut interdictam ducens pœnas ſubiret, aut prolem inquinaret; quod fuſius in libris de Nuptiis Ebræorum explicamus, etiam &, ex Joſepho, capite ſequenti tangimus.

CAP. III.

Flavius Joſephus, *de Sacerdotum & Natalibus, & Conjugiis, explicatus. Et de* Natalibus dubiis.

JAm dictis de Proſelytarum, Libertinarum, & τῶν זונות *Zonoth* ſeu *Scortorum* (ſenſu ſupra oſtenſo) filiis functione Sacerdotali arcendis, adſtipulatur etiam Fl. Joſephus. Is in primo adverſus Apionem, Δεῖ, inquit, τὸν μετέχοντα τῆς ἱερωσύνης ἐξ ὁμοεθνοῦς γυναικὸς παιδοποιεῖσθαι. *Oportet eum, qui Sacerdotii particeps fuerit, ex ejuſdem gentis naſci muliere.* Scilicet neque ex Proſelyta aut Libertina, nedum gentili aut ancilla ex gentibus capta; quæ omnes, ut ex Magiſtris manifeſtum fit, τῆς *Zona* ſeu

ſeu *Scorti* nomine interdicebantur Sacerdotibus. Quin binarum poſteriorum proles matrem in Republica Ebræorum ſemper ſequebatur, ut paſſim habetur in eorum Commentariis. Scilicet docet ibi Joſephus; genus apud populares ſuos Sacerdotale ſemper ἄμικτον καὶ καθαρὸν, *ſine permixtione & purum*, manere debuiſſe; & uxorem ducturum μὴ πρὸς χρήματα μηδὲ τὰς ἄλλας ἀποβλέπειν τιμὰς, ἀλλὰ τὸ γένος ἐξετάζειν ἐκ τῶν ἀρχαίων λαμβάνοντα τὴν διαδοχὴν, καὶ πολλοὺς παρεχόμενον μάρτυρας, *neque pecunias nec honores ſpectare, ſed genus perſcrutari, atque ex Majorum monimentis ſtirpis ſucceſſionem deducere, & multis eam firmare teſtibus.* Quibus ſtatim ſubjungit καὶ ταῦτα πράττομεν οὐ μόνον ἐπ' αὐτῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ὅπου ποτὲ σύστημα τοῦ γένους ἐστὶν ἡμῶν, κἀκεῖ τὸ ἀκριβὲς ἀποσάζεται τοῖς ἱερεῦσι περὶ τοὺς γάμους. λέγω δὲ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, καὶ εἴπου τῆς ἄλλης οἰκουμένης, τοῦ γένους τῶν ἱερέων εἰσί τινες διεσπαρμένοι. πέμπουσι γὰρ εἰς Ἱεροσόλυμα, συγγράψαντες πατρόθεν τοὔνομα τῶν γεναμένων καὶ τῶν ἐπάνω προγόνων, καὶ τίνες οἱ μαρτυροῦντες. *Atque hæc facimus non ſolum in Judæa ipſa, verum etiam ubicunque noſtri generis cætus reperitur ſimul, & cura habetur Sacerdotibus legitima conjugiorum. De iis loquor, qui degunt in Ægypto & Babylone, & qui ſunt alibi in Terrarum orbe diſperſi ex Sacerdotum genere. Nam mittunt Hieroſolymas, ut deſcriptum habeant ex domo paterna nomen tum liberorum, tum qui ſuperiores erant majorum, præter rei teſtes.* Ut ita ſollicitius proſpicerent, ne de prolis ſuſpiciendæ conditione, quæ ex Majorum labe pollui poſſet, non ſatis inpoſterum conſtaret. Unde & ipſe ſub initium Vitæ ſuæ, παρ' ἡμῖν, inquit, ἡ τῆς ἱερωσύνης μετουσία τεκμήριόν ἐστι γένους λαμπρότητος, *apud nos participem eſſe Sacerdotalis functionis, argumentum eſt eximii ſplendoris generis.* Aliorum nempe, præter optimo jure Iſraëlitas, nequaquam commixti ſanguine. Neq; duntaxat, ubi de natalium impuritate manifeſto liqueret, Sacerdotum filii à ſacra arcebantur functione, verum etiam ex ספק זונה *Zona dubia*, ſeu *dubio Scorto*, ex ספק חללה *profana in dubio* ceterisve generi ſacerdotali interdictis, de quibus dubium, ſive ex fama ſive ex præſumtione, erat, an nomina, quibus interdicerentur Sacerdotibus feminæ, eis debita eſſent, filius genitus ספק חלל *profanus in dubio* cenſebatur, eamque ob cauſam æque, ac is, qui manifeſto Profanus erat, ab altari arcendus; niſi id, quod in dubio erat probatio-

bationibus aperte ſolveretur. Ad hanc rem ſpectat, quod ex Ezra & Nehemia capite ſuperiore memoratur. Hinc etiam fiebat, ut Puella Iſraëlitica trima præter diem unicum aut majoris ætatis ex Captivitate gentium redemta pro Scorto heic dubio haberetur, filiusque ex ea à Sacerdote ſuſceptus pro Profano, qui in dubio. Nam poſt triennii ætatem, (qua viripotentem puellam ſemper exiſtimabant) de Gentilis alicujus, apud quem captiva ſervabatur, coitu, unde *Zona* ſeu Scortum fieri capite ſuperiore oſtenditur, aut præſumebatur, aut ſaltem habebatur ſuſpicio. Atqui ſi teſte unico firmari potuiſſet negatio, Gentilem cum ea neutiquam concubuiſſe, diluebatur ejusmodi præſumtionis vis. Moſes Maimonides halach. *Iſuri Bia* cap. XVIII, שבויה שנפדית והיא בת שלש שנים ויום אחד או יתר אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לגוי ואם יש לה עד שלא נתייחד הגוי עמה הרי זו כשרה *Captiva redempta, quæ fuerit trium annorum præter diem unicum aut majoris ætatis, Sacerdotii interdicebatur; quoniam dubium erat Scortum. Scilicet in dubio erat, utrum cum ea Gentilis rem habuiſſet. Ceterum ſi teſtem haberet, Gentilem minime ſecum concubuiſſe, tunc generi Sacerdotali Uxor erat ſatis idonea.* Qua de re vide item Gemaram Babyloniam ad tit. *Cethuboth*, cap. II, fol. 26, & 27. Conſonum eſt, quod habet de captiva Joſephus; cujus tamen ratio, ſine Magiſtrorum commentariis, nimium deliteſcit. Is dicto contra Apionem libro, πολέμου δ' εἰ, inquit, κατάσχοι, καθάπερ ἤδη γέγονεν πολλάκις, Ἀντιόχου τε τοῦ Ἐπιφανοῦς εἰς τὴν χώραν ἐμβαλόντος, καὶ Πομπηΐου Μάγνου, καὶ Κυιντιλίου Οὐάρου, μάλιστα δὲ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, οἱ περιλειπόμενοι τῶν ἱερέων καινὰ πάλιν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων συνίςανται, καὶ δοκιμάζουσι τὰς ὑπολειφθείσας γυναῖκας, οὐ γὰρ ἔτι τὰς αἰχμαλώτους προσδέχονται, πολλάκις γεγονυῖαν αὐταῖς τὴν πρὸς ἀλλόφυλον (ita plane legendum pro eo, quod nihili eſt ἀλλόφυλλον in impreſſis) κοινωνίαν ὑφορώμενοι. *Si autem bellum interveniat, ſicut jam crebro factum eſt, cum Antiochus Epiphanes noſtras invaſit terras, uti & Pompeius Magnus, & Quintilius Varus, & maxime noſtro in ævo, ii qui ex Sacerdotibus ſuperſunt, novas ex vetuſtis monimentis conficiunt tabulas, & fœminarum, quæ relinquuntur, conditionem indagant. Etenim minime captivas approbant; quippe quarum cum Gentilibus ſeu alienigenis frequens conſortium ſuſpicantur.* Ipſa eadem, ſed ſubobſcure redditur ratio, quæ apud Magiſtros

in

in Commentariis ſuis occurrit, ut jam aperuimus. Atque inde erat illud, quod protervè nimis improperavit Eleazarus Phariſæus, cum Joannes Hyrcanus Pontifex & Princeps Judæorum, Simonis Pontificis ac Principis filius, Phariſæorum cœtum in convivio ad libertatem de ſe loquendi invitabat, atque ad officii ſui, ſi quid delinqueret, correctionem. *Quandoquidem igitur*, ait Eleazarus, *ais te cupere audire veritatem, ſi vis eſſe juſtus, abdica te Pontificatu & contentus eſto Principatu populi. Illo autẽ cauſam rogante, cur ita poſtularet, ut ſe Pontificatu abdicaret,* ὅτι Φησὶ, ἀκηκόαμεν (ita Joſephus lib XIII, cap. XVIII.) παρὰ τῶν πρεσβυτέρων αἰχμάλωτον σε γεγονέναι τὴν μητέρα, βασιλεύοντος Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς: *quia*, inquit, *audivimus à Senioribus, matrem tuam captivam fuiſſe, regnante Antiocho Epiphane.* Falſus quidam erat rumor ille. Sed ex eo, quod objecit Phariſæus hic nemini non facilimum eſt elicere, ſententiam etiam de Captivæ filio ad ſucceſſionem Pontificalem jure non admittendo, nec in dignitate retinendo, veluti Profano, niſi de caſtitate matris aliunde conſtaret. Idem ſed paulo aliter narratur in Gemara Babylonia ad tit. *Kidoſchin* cap. III, fol. 66. a, ubi Joannes Hyrcanus Rex vocatur ינאי המלך *Jannæus Rex.* Menſæ appoſita eſſe ibi dicuntur tantum olera campeſtria quæ מלוחים & Syriace קקולי *Kekuli* vocant, atque כל חכמי ישראל *omnes ſapientes Iſraël* (quamplurimos phariſæos) eſſe invitatos, ut læti convivio ea comederent, patrum, qui dum Templum ſecundum ædificabant, non aliis ferme uſi ſunt dapibus, memoriam celebrantes. Adfuiſſe inter eos Eleazar Ben פועירה *Poaria*, hominem peſſimum. Hunc, ut diſſidium inter Regem & Phariſæorum genus concitaret, ei inſuſurraſſe, Phariſæos eum ſummo habere clanculum odio, idque ſatis fore detectum, ſi per laminam, quam in fronte gereret (id eſt, eam, in qua inſcriptum nomen tetragrammaton) eis juraret Regem juraſſe. Et dein ſequitur, היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר יהוד׳ בן גדידי׳ לינאי המלך ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם וגו׳ *Erat ibi presbyter* ſeu *ſenior quidam, cui nomen Jehuda Ben Gedidia, qui Jannæo Regi dixit, Jannæe Rex ſufficit tibi, quod Regnum obtineas. At vero Pontificatu te abdica. Nimirũ ajebant, matrem ejus captivam fuiſſe in Modin. Quod tamen falſum eſſe, diſquiſitione habita, eſt compertũ. Diſceſſere*

igitur

igitur ſapientes Iſraël indignabundi, &c. Quos poſtmodum juxta Eleazari conſilium vita omnes privaſſe Regem, ibi etiam traditur. Res ipſa (nam circumſtantias prætermittimus) quæ apud Joſephum, pariter heic habetur, tametſi convitium ille Eleazaro, Gemara Jehudæ Ben Gedidia tribuat. Gloſſa autem ibi ad illud de Captiva; ושבויה פסולה לכהונה ונשאה אביו ונמצא חלל *Et Captiva Sacerdoti jungi non debet, quam tamen duxit Pater ejus, inde ipſe Profanus eſt*, ſeu *Pontificatu arcendus*. Ita explicat ille vim rationis, ob quam, ſi vera fuiſſet, dignitate illa ſacra eſſet dejiciendus. Joſephus item lib. III, Originum cap. x. in mandatis ſcribit peculiaribus accepiſſe Sacerdotale genus, μήτε γαμεῖν τὰς ἑταιρικὰς, μήτε δούλην, μήτε αἰχμάλωτον, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας καὶ τοῦ πανδοκεύειν πεπορισμένας τὸν βίον, *eas in Uxores neutiquam ducere, quæ corpore quæſtum facerent, nec ancillam, nec captivam, nec cauponariam, nec ſtabulariam*; præter alias de quibus ex ſacri ſermonis verbis ſatis liquet. Sive ob præſumtionem, ſive ob ſuſpicionem, proſtibulum, captivam, cauponariam ac ſtabulariam gentilium, quorum frequentiæ aſſueſcerent concubitu pollui, juxta ea quæ jam dicta ſunt, inter זונות ספקות *Scorta dubia*, eas cenſeri voluit, adeoque Sacerdotibus interdici. At contra Joſephi mentem. Ruffinus ibi vertit, *neque meretrices neque concubinas eis habere permiſit*. Cum manifeſtum ſit, ex Talmudicorum ſcitis, & meretricem & concubinam etiam & proſtibulum (de quo vide ad hanc rem Maimonidem halach. *Iſuri Bia* cap. XVIII,) ſi de concubitu, qualis in τῇ *Zona* ſeu Scorti definitione memoratur, præſumptio aut ſuſpicio vehemens abeſſet aut dilueretur, Sacerdotibus permiſſum eſſe, neque prolis ex earum conditione pollui natales. Ceterum Philo, Judæus Alexandrinus, ita de Scorto interdictum ſacrum intelligere videtur, ut univerſæ fæminæ, præter Virginem & Viduam Marito ſuperſtitem, Sacerdotibus τοῖς μετὰ μέρος, *partiariis* ſeu τοῖς τῆς δευτέρας τάξεως, *ſecundi ordinis*, (nam hiſce nominibus in ceteris, præter Pontificem, diſignandis, utitur) pro vetitis eſſent ex jure generi ſacro peculiari habendæ. Vide eum lib. II, de Monarchia. De ſolicitudine demum circa Sacerdotum nuptias, unde natalium puritas & ſucceſſio pendebat, Joſephus in primo contra Apionem, proxime poſt verba ſuperius inde de Sacerdotibus allata, τεκμήριον δὲ μέγιστον, inquit, τῆς ἀκριβείας. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς οἱ παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρός εἰσιν

ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς. Τοῖς δ᾽, τῶν εἰρημένων ὅτι οὖν χρόνοις εἰς τὸ δόξαι(τι, ἀπηγόρευται) μήτε βωμοῖς παρίστασθαι, μήτε μετέχειν τῆς ἄλλης ἁγιστείας. *Indicium ſumma hac in re accurationis maximum eſt. Etenim qui Pontifices apud nos fuere à duobus millibus annorum* (de hoc numero locus heic non eſt diſceptandi) *nomine deſignati, filii ex patribus reperiuntur in Laterculis. His vero, ubi eorum, quæ diximus, quid non fuerit obſervatum, interdictum eſt, ne ad altaria accedant, aut rem aliam ſacram participent.* Nimirum מן קדשים ſeu *de rebus Sacris* Sacerdotali generi non profanato propriis, nihil illis jure cedebat; ubi de Natalium puritate non ſatis conſtaret, ob admiſſam patribus circa ſponſarum earumque majorum conditionem, negligentiam. Is ſenſus eſt illius loci, ſeu poſterioris ejusdem periochæ, quæ apud interpretem (ut non pauca alia) miſere ſe habet. *His autem qui prædicti ſunt*, ita ille, *ſi quid prævaricentur, interdicitur, ne vel ad altare accedant vel alia Sanctificatione fungantur.* Perinde ac ſi ipſi, qui præſcriptam ibi circa nuptias curam non ſervarent, altari ſacriſque univerſis velut profani adeoque in perpetuum interdicerentur. Cum certiſſimum ſit nuptias nullas, ipſum Sacerdotem, cui interdicta aliqua nuberet, ſed ejuſce duntaxat prolem profanaſſe, quod ex ſuperius oſtenſis etiam manifeſtum eſt. Nec melius interpres Joſephi recentior lib. XI, cap. IV. *Rejecti ſunt*, inquit, *etiam ex ordine & honore Sacerdotali, quotquot duxerant uxores, quarum genus nec ipſi indicare poterant, nec in Leviticis & Sacerdotalibus genealogiis inveniebatur.* Græca ſunt, ἐξεβλήθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἱερέων, ἐκ τῆς τιμῆς, ἠγμένοι γυναῖκας, ὧν οὔτ᾽ αὐτοὶ τὸ γένος εἶχον εἰπεῖν, οὔτ᾽ ἐν ταῖς γενεαλογίαις τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων εὑρέθησαν. Quæ vertenda, *ejiciebantur ex honore Sacerdotum quidam etiam, qui uxores ceperant, quorum nempe nec ipſi genus indicare potuere, nec in genealogiis Levitarum & Sacerdotum ſunt comperti.* Si res, ut oportet, ad ipſorum non ad uxorum genus omnino attinet. Ruffinus etiam expreſſim ibi concors eſt. Vertit enim, *Repulſi verſo ſunt quidam à Sacerdotali honore, qui uxores ſibi copulaverant. Hi nec ſuum genus dicere prævalebant, nec in generationeLevitarum velSacerdotum inventi ſunt.* Scilicet id ipſum, quod in Ezra & Nehemia habetur de Sacerdotibus, qui locum in tabulis genealogicis carebant, narrat heic Joſephus. At quare igitur adjicitur illud ἠγμένοι γυναῖκας *qui uxores ceperant.* Opinor, quaſi dixiſſet, qui ejusmodi erant natalibus vulgo habiti, ut uxores tantum ſibi legitimas, id eſt,

Iſraë-

Iſraëlitidas, quales Sacerdotibus, ut ſupra oſtenſum eſt, ſemper ducendæ, cepiſſent, à functione tamen ſacra, quoniam de natalium puritate non conſtabat, velut prophani, in perpetuum arcebantur. Neque enim ibi de nuptiis illegitimis omnino agitur. Scimus quidem, ſub id tempus non paucos fuiſſe etiam ex genere ſacerdotali, qui fæminas ſibi non legitimas, id eſt, generis exterri, copulaſſent. Vide Ezram x, 18. Nehemiam XIII, 28. & Joſephum libro XI, cap. V. Etiam & ejectas fuiſſe pleraſque, idque decreto publico. Sed qui ejecerunt, functione ſeu honore Sacerdotali ſummoti non ſunt. Tametſi interea verum ſit, quotquot non ejecerint, ex ſententia forenſi rite aut interdictos eſſe, aut potuiſſe interdici altari, uſque dum ejeciſſent. Qua de re plura inferius cap. VI. Sed nemo non videt, aliud eſſe Profanum quempiam fieri, ſeu in perpetuum altari arceri, quemadmodum ex natalibus ſive impuris, ſive incertis; aliud ſic tantum interdici, ut in functionem nihilominus rediret, ſimul ac id quod juſſerat forum, præſtaret, ut in uxoris illegitimæ repudio. Priore in ſpecie, pro Sacerdote non omnino habetur; in poſteriore, duntaxat intermiſſio functionis eſt. Ex hiſce mirum non eſt, Herodem Antipatri F. Judææ Regem, cum Pontifices pro ſuo libitu creare abdicareque, nec tamen aperte nimis aut plusquam res ſua exigeret, in perſonis, qui crearentur, ſeligendis in patrios Ebræorum ritus committere vellet, tabulas illas tam Sacerdotum quam aliorum genealogicas flammis, qua potuit, conſumſiſſe; quod memorat Euſebius, alii. Et Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, de eo, אחר כתב אליהוד אלתי אעארהא להם עזרא פי נשב קבאילהם וגנשהם פאחרקהא באלנאר כלהא לכימא לא ידרי אחד מנהם מן אי שבט הו ולא מן הו אבוה *Cepit tabulas Judæorum, quibus recenſebantur illorum cognationes, per familiarum & generum conjunctiones, contracta, atque eas omnes igne combusſit; adeo ut nemo cognoſceret, quanam eſſet ex tribu, nec quiſnam pater ejus fuiſſet.* Non tali cognovit, qui hiſce careret tabulis, certitudine, qualis in natalibus, maxime eorum, qui ad Sacerdotium ſeu Pontificatum admittendi fuere, diſcernendis exigebatur. At vero ſi Profanus ſacrificaret (quod obiter monendum) Sacrificium ejus neutiquam profanum habebatur, ſed עבודה *cultus* ſeu *functio*, illa vice, ſatis qua actus erat ſacrificantis, כשרה *legitima*; ita tamen, ut in claſſes Sacerdotales aut Pontificalem dignitatem non eſſet ipſe admittendus, ſed ab altari arcendus. Vide ſis de ea

re Maimonidem halach. *Biath bammikdaſch* cap.vi,& Mikotzi Præcept. Negativ. ccc viii. Sacrificium ſcilicet ab eo peragi non debuit, ſed peractum valuit. Nec profanabatur, ſed vim habuit Sacrificii. Quo trahunt illud in Benedictione, qua Moſes Lévi benedixit Deuter. xxxiii, iii, *Benedic Domine Fortitudini ejus,& opera mannum illius accipies benevole.* Etiam ajunt inde, חולין שבו תרצה *Profanos, qui ex ea tribu, non aſpernaberis.*

CAP. IV.

De Ætate miniſterio Sacerdotali *ac* Levitico, *etiam &* Pontificali ſucceſſioni *Idonea & legitima. Et de Succeſſione, ubi* hæres *adhuc* impubes, *ſeu* minor.

IDonea undiquaque Sacerdotali miniſterio ætas dici ſolet Ebræis annus exactus vigeſimus. Ante, immaturitas quidem fuit, ſed in genus duplex diſtinguenda. Alia ſic præpediebat, ut, qui intra eam ad altare, ut Sacerdos, accederet, ejus עבודה פסולה *functio* ſeu *miniſterium illegitimum* ſeu *profanum* cenſeretur. Alia minime altari arcebat eum, aut functioni, ſi placeret, erat impedimento; ſed, intra eam, עבודה כשרה *functio* ſeu *miniſterium rectum* & *legitimum* ſatiſque ſacrum habebatur. Ita tamen, ut veluti privilegii jus eſſet, quo ætate ſic immaturus abeſſe poſſet pro libitu, nec obligatione, ad vices cum ceteris præſtandas, teneretur. Prior heic ætas anno decimo tertio præter diem unicum, modo bini minimum pubis pili etiam ei excreſcerent, ſeu plena, ac civili pubertate finiebatur; quemadmodum ætas eorum, qui גדולים ſeu *Majores* fuere, qua de re ſatis egimus libello de Succeſſionibus in Bona, capite ix. Vetuſtus autor Rabbi Jehuda Ben Elai, in Sepher Siphra, quem & תורת כהנים *Legem Sacerdotum* appellitant (ad illud Levit. xxi, 17; *Loquere ad Abaron, dicens*, איש מזרעך *quicunque vir de ſemine tuo in generationibus ſuis babuerit maculam* ſeu *corporis vitium, non accedat, ut offerat panem Deo ſuo*) de ætate utraq; ad hunc modum; אמר רבי אלעזר כרבי יוסי הגא תינוק פסול אעפ"י שהוא תמים מאמיתי עבודתו כשירה משיבוא שתי שערות אבל אין אחיו הכהנים מקיבים אותו. לעבודתו עד שיהיה בן עשרים שנה *Docuit Rabbi Eleazar, ex ſententia Rabbi Joſe, infantem ſeu minorem Sacrificiis haut idoneum fuiſſe, tametſi vitio corporis omnimodo vacarit. Tempus autem, quo Sacra rite perage-*

peragere poteſt, incipit, poſtquam bini ei excreverint pili. At vero fratres ſui Sacerdotes, ſeu Sacerdotum grex neutiquam eum ad ſacra altaris miniſteria accerſunt, antequam fuerit annorum viginti. Locus eſt in Siphra col. 188, quem & citat Moſes Mikotzi Præcept. Negativ. CCCVIII, ſed non ſine verborum aliquot diſcrepantia. Sic ille ibi; תניא כתורת כהנים איש אמר רבי אלעזר בר' צדוק לכרנו תינוק בסול אפילו תמים עד מתי עבודתו פסולה עד שיביא שתי שערות *Explicatur in Lege Sacerdotum vocabulum vir* (in Lege, quam memoravimus, ſacra) *docuit Rabbi Eleazar ex ſententia Rabbi Zadok, inde eliciendum, Minorem ſeu infantem non admittendum, tametſi fuerit corpore integer. Quin & illegitimum eſt ejus miniſterium usq; dum excreverint bini pili.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Cholin*, cap. I, fol. 24, b, תנו רבנן איש מזרעך לדורותם מכאן אמר ר' אלעזר קטן פסול לעבודה ואפי' תם מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהא בן עשרים *Tradunt Rabbini ex eo, quod legitur, Vir ex ſemine tuo in generationibus ſuis, docuiſſe Rabbi Eleazar, Minorem functione ſacra arcendum, tametſi corpore eſſet integer. Functioni vero ſatis idoneum eſſe, poſtquam excreverint ei pili bini, cum tamen Sacerdotum grex ſeu collegium eum in vices non accerſant ante ætatem viginti annorum.* Sic item Maimonides halach. *Celi hammikdaſch* cap. V. Et de ætate tredecim annorum præter diem unicum, ſeu binorum pilorum ætate, quæ heic diſcrepat tantum juxta ea, quæ in libello de Succeſſionibus in Bona aperuimus. Vide inſuper adnotatum ad Maimonidem halach. *Thephilla We-barceth Cohenim* cap. XV, & Moſem Mikotzi Præcept. Affirm. XX. Vigeſimus autem, quo in functionem evocandus Sacerdos erat, indicari videtur in II. Paralipom. XXXI, 17. Commate præcedente verba fiunt de Sacrorum, ſub Ezekia Rege, inſtauratione & proventuum diſtributione univerſis Sacerdotibus, qui trimatum attigerant aut ætate fuerant ſuperiores. Nam ejusmodi minoribus, Templum cum parentibus ſacrificaturis ingredi (quod ibi memoratur) rite permittebatur; ideoque, in diſtributione eorum, infantibus ceteris prætermiſſis, ratio eſt ſimul habita, qua de re vide D. Kimchium ibidem. Ita ut, prioribus ibi verbis, totum genus Sacerdotale, præter infantes nondum trimos, includeretur. Nam quod in vulgata eſt, *exceptis maribus ab annis tribus & ſupra*, ſubſtituitur pro מלבד התיחשם לזכרים מבן שלש שנים ולמעלה *præter generis ipſorum mares à filio trimo & ſupra*, ſeu ut in Græcis interpretibus ἐκτὸς τῆς

ὅπῃ; ονῆς τῶν ἀρσενικῶν ἀπὸ τριετοῦς καὶ ἐπάνω *præter fœtum maſculinorum à triennio, & ſupra*, Sequitur dein, *omni ingredienti Templum Domini, res diei in die ſuo* (detur) *pro miniſterio eorum in vicibus* ſeu *claſſibus ſuis atque diſtributionibus ſuis*, quibus commate jam citato ſubjungitur, ואת התיחש הכהנים לבית אבותיהם והלוים מבן עשרים שנה ולמעלה במשמרותיהם ומחלקותיהם *etiam & proſapiæ Sacerdotum ſecundum domum patrum ſuorum & Levitarum à filio* xx. *annorum & ſupra, in vicibus* ſeu *Claſſibus ſuis atque diſtributionibus ſuis.* Adeo ut heic Sacerdotes, qui ſacro fungerentur officio, deſignari videantur, ætate item adjecta; illic totum, ut dictum eſt, claſſis uniuscujusque corpus. Vulgata ibi, *Sacerdotibus per familias, & Levitis à vigeſimo anno & ſupra per ordines & turmas ſuas.* Hellenistæ vero; οὗτος ὁ καταλογισμὸς τῶν ἱερέων κατ᾽ οἴκους πατριῶν. καὶ οἱ Λευῖται ἐν ταῖς ἐφημερίαις αὐτῶν, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς; καὶ ἐπάνω, ἐν διατάξει. *Hæc diſtributio Sacerdotum ſecundum domus paternas: Et Levitæ in vicibus ſuis à vigeſimo anno & ſupra, in ordinatione.* Ubi anni non omnino ad Sacerdotes, ſed ad Levitas tantum referuntur. Et Levitarum quidem lex annalis, paulo ante conditum templi, viginti annorum ætatem eorum miniſteriis præſtituebat, ut eliciendum videtur ex 1. Paralipom. xxiii, 27, *Juxta præcepta quoq; David noviſſima, ſupputabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & ſupra*, Cum tamen ex inſtituto Moſaico, ſeu lege annali primum à Numine lata, ante annum trigeſimum Levita ad functionem non obligaretur, ut videre eſt Numer. iv, 3, & viii, 24. Nam quod poſteriori Numerorum loco vigeſimus quintus annus & priori trigeſimus deſignatur, id ita interpretantur Magiſtri, ut initium functionis altero in loco, diſcendi initium, atque tempus הלכות עבודה *inſtitutæ functionis*, veluti lectionem, cantum, & quæ ſunt cætera, aſſequendi, ut diſciplina plenus atque ſic idoneus redderetur, in altero denotetur. Adeo ut quinquennium, quo diſcrepant bini illi loci, fuerit ipſum diſcendi tempus, intra quod, qui ſacro eorum miniſterio non idoneus deprehenderetur, rejiciebatur. Ita in Gemara Babylonia ad tit. *Cholin* cap. 1, fol. 24, a, Maimonides halach. *Celi bammikdaſch*, cap. iii, & Salomon Jarchius ad Numer. viii. De vigeſimo autem poſt Davidis tempora heic anno, teſtimonium habetur in Ezra iii, 8, & trigeſimi antea, 1. Paralip. xxiii, 3. Neque Legem illam annalem in Numeris latam aliter volunt obligaſſe, quam dum arca Levitarum humeris portandæ

tanda erat, ſeu בזמן שהעבודה בכתף *tempore, quo miniſterium humeri in uſu.* Hoc à Davide Rege ſublato (1. Paralip. xxiii, 26,) etiam & vim ſuam ita Legem annalem exuiſſe, ut & eam novare liceret. D. etiam Hieronymus in Quæſtionibus Hebraicis ad 1. Paralip. xxiii, de Levit. *quamdiu*, inquit, *Tabernaculum mutabatur de loco ad locum, à viginti annis eligebantur. Poſtquam vero Templum Domini ædificatum eſt, à triginta annis.* Ubi numerus viginti locum triginta, errore manifeſto, occupat; ſed annalis legis mutatio palam docetur. Vide nunc Salomonem Glaſſium Philologiæ ſacræ lib. 1, tract. 1, ſect. 11, art. 31. Monendum autem eſt, in Græcorum interpretum verſione Numerorum loci prioris, adeoque utriusque, vigeſimum quintum annum Levitis præſtitui; qua de re vide, ſi placet, Theodoretum Quæſt. xiii ad eundem librum. Sed vero nullibi comperio apud Magiſtros, annos Levitarum, qua Levitarum, legitimam Sacerdotum ætatem indicaſſe. Quod miror nimium, Viros magnos, etiam dum alios acriter caſtigant, admiſiſſe. Id tamen, ipſum D. Hieronymum, qui Ebræorum mores ac traditiones ab ipſis quamplurimas edidicit, habet aſſertorem. *Recordetur* (inquit; de Joanne Hieroſolymitano, adverſus quem in Epiſtola lxii, ad Theophilum, ſcribit, verba faciens) *legis antiquæ, & poſt viginti quinque annos à Levitica tribu eligi in Sacerdotium pervidebit. Aut ſi in hoc teſtimonio ſolo Hebraicam ſequitur veritatem, noverit triginta annorum fieri Sacerdotem.* Item in prooemio ad Ezechielem; *niſi quis apud Hebræos ætatem Sacerdotalis miniſterii*, id eſt, *triceſimum annum, impleverit, nec principia Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec hujus voluminis exordium & finem legere permittitur.* Eadem etiam ætas Sacerdotibus Chriſtianis olim tum Cæſareo tum Pontificio jure eſt præfinita, ut videre eſt in Novell. Juſtiniani cxxiii. cap. xiii, & Gratiano Diſt. lxxviii. Sed vero Ebræorum de ætate heic jura ſuis in Commentariis ſunt, qualia jam diximus; atque Sacerdotum alia, alia Levitarum. Neque auditum, puto, eſt, pubertatem fuiſſe legitimam Levitæ ætatem, ad Magiſtrorum mentem, aut non fuiſſe Sacerdoti, diſtinctione, quæ ſupra adſertur, adhibita. Quæ tamen ita intelligenda etiam videtur, ut non quilibet Sacerdos vigeſimum ſuperans annum in functionem eſſet, ſive evocandus, ſive admittendus; ſed is tantum, qui in Majoribus ætate ſeu puber cenſendus erat; qualis non fuit aliquis poſt decimum tertium annum præter diem unicum, niſi pubertatis illa ſigna ſeu pili bini ei excreviſſent, tametſi annum ſuperaſſet vigeſimum;

extra

extra quam ubi aut ſpadonis ſigna ſub vigeſimo anno exacto aut poſtea, Spadonis (quem סריס vocitant) nomen, atque, ex eo nomine, Majoris, ei præbuerant, aut, hiſce etiam deficientibus, trigeſimus quintus annus exactus in Majorum demum numerum eum retulerat. Ejuſmodi enim fuere gradus legitimæ, quæ Major erat, ætatis adipiſcendæ. Nec, antequam eam quis civiliter adeptus fuerat, functioni ſacræ idoneum fuiſſe videntur exiſtimaſſe: ſed pubertatis ſigna & annum vigeſimum, cui ut plurimum prævia ſunt illa ſigna, velut quæ plerunque ſeu generatim heic menſuræ vicem obtinebant, in more hoc annali Sacerdotum (qui & Pontificum eſt) definiendo, uſurpaſſe. Ita ut ante illam ætatem neminem in Vices accerſerent; tametſi puberi ſacra, pro libitu, præſtare liceret, & Pontificis demortui hæredi etiam puberi in Dignitatem ſuccedere: Neque ante eam ætatem, admittendus erat. Hinc de Onia II Pontifice, Simonis I. filio, in ſucceſſionem, per annos plurimos, poſt mortem patris, qui tenera ætate eum reliquerat, non admiſſo, dijudicandum eſt. Vide ſis librum primum, cap. VI. Quin apud Joſephum ratio redditur, cujus obtentu, utpote legitimæ, Antiochus Epiphanes Pontificatum contulit Jaſoni, patruo Oniæ, qui filius erat & hæres Oniæ III. Pontificis. Ὁ γὰρ (inquit ille lib. XII, cap. VI.) *παῖς, ὃν Ονίας καταλελοίπει, νήπιος ἦν ἔτι. Nam filius Oniæ ſuperſtes, parvulus hactenus erat.* An vero, qui ita ob minorem demortui hæredis ætatem ſuccederent, ij jure ſuo, an pupilli Pontificatu fruerentur, quæſtio facta eſt. Audacter Joſephus Scaliger in Elencho Orationis Chronologicæ Davidis Paræi; *Pontifex*, inquit, *Maximus, quamvis ante pubertatis argumenta, non admittebatur in functionem ſuam, nihilominus tamen erat & vocabatur Pontifex Maximus. Sed habebatur illi Vicarius, qui intra terminum pubertatis ejus vice fungeretur. Is in priore Templo dicebatur* משנה כהן הגדול *Secundus à Pontifice Maximo. Sub poſteriore Templo vocatus eſt* סגן כהן גדול *Vicarius Pontificis Maximi, quem locum in Eccleſia Græca explet is, qui vocatur* πρωτοσύγκελλος τοῦ πατριάρχου. *Hujus rei illuſtre exemplum extat in Onia, cui, quum, patre Simone Juſto mortuo, relictus in cunis eſſet, Vicarius datus eſt Eleazarus patruus.* Sic ille. At vero, annos XXX. Pontifex fuit Eleazarus, & Manaſſes propatruus XXVI, antequam dignitate gauderet Onias nepos, ut libro oſtenditur ſuperiori, ex Euſebio; aliis quindecim duntaxat annos Eleazaro aſſignantibus. Etiam uterque demortuus eſt, antequam ſuccederet Onias; de cujus tamen pubertatis civilis retarda-

tione

Digitized by Google

tione nullibi legimus. Detur ſane, extremam pubertatis metam eum præſtolatum eſſe, id eſt, annum trigeſimum quintum; nec Eleazarum XXVI, ſed XV. annos tantum dignitatem tenuiſſe. Certe diutius etiam ita præcluſus eſt Oniæ Pontificatus, quam tutelæ jus aut Vicarii ratio pateretur. Nec fiebat Pontifex ſolo jure proximitatis. Accedebat præter veſtitum ſacra Unctio ſub Templo primo, ſolennis item & ſacer veſtitus ſub ſecundo. Sine quibus pro Pontifice nemo agnoſcebatur, ut mox liquebit. Impuberes autem aut unctos aut veſtitu illo inſignitos, haud puto competentem. Quomodo igitur Vicarius ei datus, qui nondum ipſe Pontifex? qua ratione etiam & ubi tributum ipſi Pontificis nomen, quatenus illud ſupremam in ordine Sacerdotali dignitatem ſignificat? Quin Joſephus diſerte ante Antiochi Epiphanis tempora neminem *ἅπαξ παραλαβόντα ſemel nactum dignitatem Pontificiam* eam exuiſſe ſcribit. Neque obſtat Abiatharis exautoratio, perduellionis rei. Loquitur de ordinaria ſucceſſione & perpetuo Pontificis creati jure. Nec minus ipſe ſive Eleazari ſive Manaſſis Pontificatum, quam aliorum, qui præceſſerant, perpetuum facit tutelæ ſeu pupilli jure liberum. Quæ cum ita ſint, ſtatuendum potius videtur, Impuberum jus ejuſmodi fuiſſe, ut, præcluſo ipſis Pontificatu, proximus, perinde, ac ſi illi abeſſent, ſanguine ſuccederet, non tutelæ aut Vicarii jure, ſed pleno ſuoque & perpetuo. Quo item mortuo, proximus itidem ſuccedebat, niſi impuberi pubertas civilis antea acceſſiſſet. Adeo ut Impubes à paterna dignitate arceretur, uſque dum & pubertas ſua & Pontificatus vacatio concurrerent. Quod ſane, ex Oniæ patruique ſui & Propatrui exemplo, videtur eliciendum. Jam dicta autem de Sacerdotali ſeu Pontificali functione, ante annum vigeſimum, ubi pubertas civilis adeſſet, rite peragenda, apprime firmantur ex eo, quod apud Joſephum legitur de Ariſtobulo Hyrcani Pontificis ex Alexandra filia nepote, adeoque Pontificatus, ſub Herode Magno, hærede. Is annum agebat decimum ſextum, cum Herodes Ananelum Babylonium contra jus in dignitatem illam evexerat. Alexandra igitur mater ejus *ἐσπάραττο καὶ χαλεπῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν τοῦ παιδός, εἰ περιόντος ἐκείνου, τῶν ἐπικλήτων τις ἀξιοῦται τῆς ἀρχιερωσύνης, turbata eſt & inique ferebat ignominiam, qua effectus eſt filius ſuus, quod eo ſuperſtite aliunde quis vocatus Pontificatum uſurparet.* Sic ille lib. XV, cap. II. Etiam & Mariamne Ariſtobuli ſoror atque uxor Herodis,

dis, aſſiduis precibus eum flagitabat, ἀποδοῦναι τῷ ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην *reddere fratri Pontificatum*, quod demum factum eſt. Et paulo poſt ſubjungit Joſephus. τὸ μειράκιον Ἀριστόβουλος, ἕβδομον ἐπὶ τοῖς δέκα γεγονὼς ἔτος, ἐπειδὴ κατὰ νόμον ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν συντελέσων τὰ θύματα. τόν τε κόσμον ἔχων τὸν τῶν ἀρχιερέων, καὶ τὰ περὶ τὴν θρησκείαν ἐπιτελῶν, κάλλει τε κάλλιστος καὶ μεγέθει πλέον ἢ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὑπεράγων, τοῦ γε μὴν περὶ τοῦ γένους ἀξιώματος πλεῖστον ἐν τῇ μορφῇ διαφαίνων. ὁρμή τε τῷ πλήθει πρὸς αὐτὸν εὔνοιας ἐγένετο, καὶ τῶν Ἀριστοβούλῳ τῷ πάππῳ πεπραγμένων ἐναργὴς μνήμη παρέστη. *Adoleſcens Ariſtobulus annum egreſſus decimum ſeptimum, cum ſecundum legem aſcenderet ad altare ſacra operaturus, ac habitu Pontificio indutus, atque ea, quæ functionis erant, rite perageret, eximia forma & ſtatura, quam pro ætate procerior, maxime etiam in facie generis dignitatem præ ſe ferens, convertit in ſe multitudinis oculos ſimul & ſtudia, reputantis ſecum etiam avi Ariſtobuli memoria digna facinora.* Exploratiſſimi vides heic juris fuiſſe, omnium conſenſu, Pontificatus functionem ante vigeſimum annum rite peragi potuiſſe & ſucceſſione accipi. Nec habet locum in hoc exemplo pubertas ſingularis xvii. annorum, quæ, Ebræis, ſuis in rebus hujuſmodi, inaudita, Viro magno impoſuit. Ad jus autem perpetuum eorum, qui ob minorem hæredum ætatem ſufficiebantur aſſerendum, nec hæredis pubertate, ſeu, quod idem eſt, legitima ætate finiri probandum, etiam quod in hiſtoriola hac de Ananelo occurrit, inprimis facere videtur. Herodes fatetur, ſe Ananelum Pontificatu donaſſe παιδὶ παντάπασιν ὄντι Ἀριστοβούλῳ, *Ariſtobulo omnino puerulo.* Impubes definit eſſe Ariſtobulus. Tunc Herodes Ananelo Pontificatum abrogat παράνομα ποιῶν ut diſerte Joſephus, id eſt, *jura violans*. Conſequens eſt, Ananelum ex jure, quippe qui ſemel ob minorem Ariſtobuli ætatem in dignitatem evectus eſt, juxta morem receptum abdicari non debuiſſe.

r Male interpolatur locus iſte Joſephi in verſione recentiori. Sed recte ibi Ruffinus; *Ananelum* (ſic ille) *Principatu Sacerdotii, præter Legem exuit.*

Digitized by Google

CAP. V.

De Vitiis Corporalibus, *quorum in admittenda ſive* functione Sacerdotali *ſive* Pontificali ſucceſſione, *ratio erat habenda.*

UT, ſine ætate legitima, neque functio neque Succeſſio admittebatur, ita nec ſine legitima Corporis habitudine Membrorumque integritate. Adeo ut qui ὁλόκληρος *corpore integer*, ſeu ἄμωμος *vitio carens* non eſſet, aut τὸ σύμβολον ἀτυχίας *notam infelicitatis* (quo nomine vitiū heic corporale memorat Philo in ſecundo de Monarchia) in corpore gereret, is plane arcendus eſſet. Lex ſacra eſt ſtirpi Aharonicæ, Levit. xxi, 17; *Quicunque de ſemine ſuo in generationibus ſuis habuerit maculam, non accedat, ut offerat panem Deo ſuo.* Macula ſeu vitium corporis מום lingua Moſaica vocitatur. Et Helleniſtæ ipſum veluti retinent; dum pro eo μῶμον, quod *dedecus* ſeu *vitium* ſonat, ſubſtituunt. Recenſentur aliquot in ſacro ſermone maculæ ſeu vitia corporis, quæ hominem à functione Sacerdotii arcent, uti etiam Levit. xxii, 20, quæ animalia ita vitiabant, ut rite offerri nequirent. Sed recenſionem illam exemplum tantum eſſe, ajunt Ebræi, ſeu ſpecimen, quod in vitiis heic dijudicandis eſt ſequendum, non quod totam legis, quæ præcedit, vim explicat. Corporalia igitur, quorum in hiſce habenda eſt ratio, Vitia tripliciter diſtribuunt. Alia fuere שפוסלין בכהנים מלעבוד ובבהמה מליקרב *quæ ita vitiabant tam Sacerdotes, quam animalia bruta, ut neque hæc rite offerri, neque illi rite miniſterium præſtare poſſent.* Quæ ad animalia tantum ſpectabant, qualia plurima enumerant, locum heic habent nullum. Alia שפוסלין את האדם בלבד מלעבוד *quæ vitiabant hominem tantum, ita ut à ſacro miniſterio eſſet abſtinendum.* Alia demum שאין פוסלין אלא משום מראית העין *quæ non vitiabant aliam ob cauſam, quam quod intuenti deformitate diſplicerent.* Primi generis faciunt quinquaginta.

Quorum v. in Aure;

I. *Cartilago auris lacera.*
II. *Cartilago auris diſciſſa.*
III. *Perforata auris cartilago, adeo ut foramen vitium poſſit recipere.*

 IV. *Auris*

IV. *Auris arida & exſanguis.*
V. *In aure alterutra cartilago duplex.*

In palpebris, tria.

VI, *Perforata palpebra.*
VII. *Palpebra diſciſſa.*
VIII. *Palpebra lacera.*

In Oculo, octo:

IX. *Cæcitas, ſive in utroque ſeve in altero.*
X. *In alterutro lippitudo.*
XI. *Viſus obſcurior, ob tenebras utrique ſeu alteri offuſus.*
XII. *Tuberculum, uva inſtar, tametſi viſus non minueretur.*
XIII. *Caruncula nigredinis aliquantulum operiens.*
XIV. *Albugo in nigredinem extenſa.*
XV. *Macula alba, intra nigredinis circuitum*; vitium hoc, uti & ſequens, nomine דק *in origine eis denotatur*: Id vulgatæ lippus eſt. Neque locum habuit, niſi aliquantulum prominerет hæc macula.
XVI. *Macula nigrior in Nigredinem depreſſa.*

In Naſo, tria.

XVII. *Naris perforata.*
XVIII. *Diſciſſa naris.*
XIX. *Naris lacera.* Quod de perforatis, diſciſſis, laceris, naribus, auribus, palpebris & labiis (de quibus ſtatim) habent, inprimis vocabulo חרוץ in Levit. XXII, 22. deſignari ajunt. Id ſciſſum ſignificat & diffractum.

In Ore, ſex;

XX. *Labium perforatum;*
XXI. *Labium lacerum;*
XXII. *Diſciſſum Labium;*
XXIII. *Maxilla inferior ſuperiori prominentior.*

XXIV. Os,

Digitized by Google

XXIV. *Os, ex ſui conſtructione, occluſum.*

XXV. *Lingua impeditior, adeout verborum plerorunque prolationi ſit impar.*

In vaſis ſeminariis, duodecim;

XXVI. *Membrum genitale compreſſum.*

XXVII. *Contuſum idem.*

XXVIII. *Idem avulſum.*

XXIX. *Idem abſciſſum.*

XXX. *Teſticulus compreſſus.*

XXXI. *Contuſus.*

XXXII. *Pars Teſticuli exſecta.*

XXXIII. *Teſticulus evulſus.*

XXXIV. *Teſticulus unicus.*

XXXV. *Uterque unico in loculo.*

XXXVI. *Utriuſque ſexus, velut Hermaphroditi, membra.*

XXXVII. *Genitalium loci obſtructi.*

In Manibus pedibusque, ſex;

XXXVIII. *Claudus.*

XXXIX. *Femur alterum altero longius.*

XL. *Femur alterum altero altius.* Ex utroque ſcilicet fiebat Pedum inceſſus inæqualis.

XLI. *Oſſis manus fractum manifeſta.*

XLII. *Oſſis pedis fractura manifeſta.*

XLIII. *Pedes, ex ſui conſtructione clauſi, ſeu, in ſe ſtrictius contracti.*

In ſuperficie Corporis, quatuor.

XLIV. *Scabies ſicca. Pſora.*

XLV. *Verruca, quæ non ſine oſſe.*

XLVI. *Scabies Ægyptiaca; foris humida.*

XLVII. *Oſſium, quæ apertius cerni poſſent, aliquod inciſum.*

Digitized by Google

Hiſce adjiciuntur;

XLVIII. *Ab ætate provecta tremor.*

XLIX. *Tremor ab Ægritudine.*

L. *Sordes & inquinamenta; veluti ſudor, fœtor oris.* Addunt, Sacerdotem ſudore inquinatum, antequam ad ſacram admittendus eſſet functionem; abluendum atque aromate conſpergendum. Oris item fœtorem, ſi quis fuerit aromate aliquo devorato corrigendum. Aliter חלל עבודתו *profanabat functionem* ſeu *Sacrificium ſuum.*

Secundi Vitiorum heic generis ſunt Ebræis nonaginta; eorum nempe, quæ hominem tantum ſeu Sacerdotem, non Victimas, vitiabant, aliave animalia ſacranda.

In Capite, octo;

I. *Verticis capitis concavitas.*

II. *Convexitas verticis, nimium exſurgens, inſtar ovi.*

III. *Frons ſeu ſinciput faciei ſuperpendens.*

IV. *Occiput cervici ſuperpendens.*

V. *Caput adeo deorſum amplum & diffuſum, ut etiam colli locum pars ejus occuparet.*

VI. *Calvitium in eo capite.*

VII. *Calvitium (nec tamen ſine recto crinium ductu inter aurem utramque) in ſincipite.* Nam in occipite, ductus ejuſmodi vitium perimebat.

VIII. *Calvitium in vertice; tametſi alias crinibus circundaretur caput.*

In Collo, bina;

IX. *Collum adeo depreſſum ſeu breve, ut caput humeris continuum videretur.*

In aure, quatuor;

XI. *Aures nimis exiguæ.*

XII. *Aures turgidæ nimis, inſtar ſpongiæ.*

XIII. Lau-

Digitized by Google

XIII. *Languida nimis ac pendulæ aures.*
XIV. *Auris altera ab altera, obiter intuenti, diverſa.*

In ſuperciliis, quinque;

XV. *Pilorum defectus, in utroque.*
XVI. *Iacentia ſupercilia.* Puto, aliquantulum pendula.
XVII. *Supercilium tantum unicum.*
XVIII. *Supercilia binis plura.*
XIX. *Diſſidentia, veluti ſive colore pilorum ſive longitudine, Supercilia.*

In Palpebris, quatuor;

XX. *Pilorum in utriſque defectus.*
XXI. *Denſitas in pilis nimia, ſeu hirſuties, ut in ſilonibus.*
XXII. *Pilorum alterius ab altero diverſitas, veluti colore, tenuitate.*
XXIII. *Non ita, ut par eſt, apertæ, ſed nimium conniventes palpebræ.*

In oculis, undecim;

XXIV. *Oculi ſuperius, quam par eſt, ſiti.*
XXV. *Oculi ſiti inferius, quam eſt par.*
XVI. *Oculi omnino rotundi, nec in longitudinem aliquantulum extenſi.*
XXVII. *Oculi furibundorum inſtar.*
XXVIII. *Oculi majores, quam par eſt; inſtar vituli.*
XXIX. *Minores, quam par eſt, oculi; [illegible]r anſeris.*
XXX. *Lachrimæ perpetuo ſtillantes.*
XXXI. *Humor ab alterutro oculi angulo fluitans.*
XXXII. *Contractio palpebrarum & oculorum viſui ſolita, ſeu nictatio, inter videndum, frequens.*
XXXIII. *Viſus adeo confuſus, ut ſine monitore inter objecta ampla diſtinguere nequiret.*
XXXIV. *Oculi diſſidentes veluti colore, magnitudine, loco.*

In Naſo, ſex;

XXXV. *Superior pars naſi, inter oculos, depreſſior.*

XXXVI.

Digitized by Google

XXXVI. *Naſi medium nimium eminens.*

XXXVII. *Extremitas naſi repanda.*

XXXVIII. *Naſus alterutrinque divergens.*

XXXIX. *Naſus grandior, quam ferret ceterorum membrorum ratio.*

XL. *Naſus exilior, quam ratio ea ferret.* Menſura autem heic erat digitus ejus, de quo fiebat quæſtio, auricularis, אם היה חוטמו גדול ממנה או קטן ממנה הרי זו מום *ſi naſus ei eſſet aut major digito eo aut minor, vitium erat.* Sic Magiſtri.

In Labiis, tria;

XLI. *Labium inferius ſuperiori prominentius.*

XLII. *Labium ſuperius inferiori prominentius.*

XLIII. *Os adeo laxatum, ut ſalivam non retineret.*

In Ventre, tria;

XLIV. *Venter tumidus.*

XLV. *Umbilicus prominens; & non depreſſior, ut eſſe ſolet.*

XLVI. *Mammillæ ſuper ventrem, inſtar mulieris, jacentes, ſeu pendula.*

In dorſo, tria;

XLVII. *Dorſum incurvum.*

XLVIII. *G[illegible]boſitas ex vertebra ſpinæ luxata.*

XLIX. [illegible]*ſitas carnoſa.*

In Manibus, ſex;

L. *Digitorum numerus excreſcens.* Abſciſſo vero, qui excreverit, deſiit vitium; ſed ita demum, ſi exos eſſet.

LI. *Digiti alicujus defectus.*

LII. *Bini digiti continenter conjuncti.* Sed deſiit vitium, ſi à vola ad extremitates diſcinderentur.

LIII. *Digitus alter alteri inquietans.*

LIV. *Caro è pollice extuberantior.*

LV. *Uſus*

Digitized by Google

LV. *Uſus dextræ incommodus.* Nam ſiniſtrâ miniſterio functum, id, quod peragebat, profanaſſe ſcribunt.

In Vaſis ſeminariis, quatuor;

LVI. *Scrotum, ad genua ferme pendulum.*
LVII. *Veretrum, adeo longum, ut genua ferme attingeret.*
LVIII. *Scrotum percuſſum adeo ut inde læderentur teſticuli.*
LIX. *Hernia.*

In Cruribus & Pedibus, quindecim;

LX. *Crura adeo extrorſum incurva, ut, genibus nunquam conjunctis, pedes facile commiſcerentur. Ut in valgis.*
LXI. *Talus extuberantior.*
LXII. *Calcaneus ita retrorſum extenſus, ut crus medio pede inniti videretur.*
LXIII. *Plantæ pedis in latum diffuſa, & inſtar anſeris, plana.* Ut in plancis ſeu plantis.
LXIV. *Caro è pollice pedis extuberantior.*
LXV. *Digitorum pedum alicujus defectus.*
LXVI. *Digitorum numerus excreſcens.*
LXVII. *Digitus alter altari inequitans.*
LXVIII. *Bini digiti continenter conjuncti.* Idem heic jus erat, quod in digitis manus ita conjunctis.
LXIX. *Pes adeo undiquaque ſibi æqualis, ut à calce ad digitorum extremitates, utrinque ac ubique eandem haberet figuram.*
LXX. *Pes à calcaneo ad digitos ita incurvus, ut, arcus inſtar, alterutrinque diſtorqueretur;* ut in loripede.
LXXI. *Pes excavatus ſeu planta ſic concava, ut ſtans calcaneo & digitorum extremitate tantum inniteretur.*
LXXII. *Tali intertrigine ſe mutuo inter eundum pulſantes.*
LXXIII. *Genua ſe mutuo inter eundum intertrigine pulſantes.*
LXXIV. *Pedis ſiniſtri potior uſus.*

In Corpore toto, quatuor;

LXXV. *Corpus grandius, quam membrorum ferret ratio.*

LXXVI. *Corpus minutius quam eadem ratio ferret.*
LXXVII. *Corpus Longius quam ratio ferret eadem.*
LXXVIII. *Pumilionis ſtatura.*

InCute & Carne, octo;

LXXIX. *Nigrities, qualis Æthiopis.*
LXXX. *Albor, qualis caſei.*
LXXXI. *Rubor, qualis coccini.*
LXXXII. *Cutis, ex cauſa interiori decolorata, veluti ex puſtulis, lentigine.*
LXXXIII. *Cutis ex cauſa foris admiſſa, decolorata, ut cicatricoſa.*
LXXXIV. *Verruca ſeu navus in facie etiam aſſario minor; modo ex eo creſcat pilus.*
LXXXV. *Verruca ſeu navus in facie aſſario æqualis ſeu major.*
LXXXVI. *Caro ſeu cutis languida & pendula.*

Adduntur inſuper hiſce;

LXXXVII. *Surditas.*
LXXXVIII. *Fatuitas, qua inſania etiam denotatur.*
LXXXIX. *Epilepſia.*
XC. *Spiritus immundus.*

Tertii generis, quæ vitiabant, quia intuenti deformitate diſplicerent, bina duntaxat faciunt;

I. *Pilorum, qui in palpebris, defectus; tametſi eorum radices manerent.*
II. *Dentes excuſſi.*

De hiſce univerſis conſulas Miſnam & Gemaram Babyloniam tit. *Becoroth* cap. VI. & VII. R. Jehuda Ben Elai in *Torath Cohenim* col. 188. & 189. Maimonidem halacoth *Biath hammikdaſch* cap. VI. & VII. & Moſem Mikotzi Præcept. Neg. CCCVIII. Vide ſis item Philonem lib. II. de Monarchia, & libro de Victimis. Numerus omnium eſt CXLII. Nullum eorum non eſt באגלוי *in aperto*, adeo ut intuenti diſcerni poſſet. Neque enim admittunt, ut quod in aperto non eſſet, veluti in renibus, veſica, liene, inteſtinis, heic locum haberet, Edocti ſcilicet exemplis in ſacro

cro ſermone expreſſis. Quod vero in Helleniſtarum verſione Levitic. xxii, 22. pro חרוץ ſubſtituitur γλωσσότμητος *lingua ſectus*, id plane Talmudicis adverſatur. Neque enim linguæ ſectionem inter vitia enumerant; nec locum illum (qua vitia deſignat) non æque ad Sacerdotem offerentem ac ad victimas attinere volunt. Τὸ חרוץ igitur, quod ſciſſum ſeu inciſum denotat (vulgata, *cicatricem habens*) aures, palpebras, nares diſciſſas ſignificare ajunt. Nec linguæ vitium aliquod interponunt, Animadvertendum autem eſt, in vulgata reperiri, eum qui *parvo vel grandi, vel torto naſo* fuerit, altari non admittendum. Vocabula quæ reſpondent in origine (Levit. xxi, 18.) ſaltem illum locum occupant, ſunt חרום או שרוע. Horum primum pro eo *cui ſuperior pars naſi depreſſior eſt*, ſeu ſimo nimis, capiunt Magiſtri, & ſecundum pro *eo, cui membrorum paria ſunt imparia*, veluti oculi, aures, crura. Pro utriſque habet Græca verſio κολοβόῤῥιν ἢ ὠτότμητος *naſo mutilatus aut auribus ſectus*. Sed vulgatæ autor non tam originis verba, quam receptam, de naſi vitiis, ſententiam ibi ſecutus videtur. Ex enumeratis autem vitiis, alia vides eſſe קבועים *permanentia* ſeu *perpetua*, alia עוברים *tranſeuntia*, ſeu *quæ tempore deſinunt*. De univerſis ſimul pronuntiant, כל כהן שיש בו מום בין מום קבוע בין מום עובר לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים שנ' אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש *Sacerdos, cui ineſt vitium, ſive permanens illud fuerit ſive tranſiens*, (antequam tranſierit) *non introeat Sanctuarium uſque ad altare, nedum locum aliquem interiorem; ſecundum id quod ſcriptum eſt, ad velum non ingrediatur nec accedat ad altare*. Locus eſt Levit. xxi, 23. legi de vitiis corporalibus ſubjunctus. Atque interdicto teneri volebant ſingulos ex genere Sacerdotali vitio ex jam recenſitis aliquo laborantes; Ita tamen, ut ſi quis contra faceret, diverſimodus eſſet contumaciæ effectus. Nam cum tria ſint Vitiorum jam dicta genera, & Flagelli pœna plerunque delictis, graviori non punitis ſupplicio, irrogari ex ſententia forenſi ſoleret; ſi quis ex Sacerdotali genere, cui vitium aliquod ſive primi, ſive ſecundi generis ineſſet, heic contra feciſſet, vapulabat. Maimonides; אם עבר ונכנס לוקה אעפ"י שלא עבד *ſi contumax fuerit Sacerdos, &, cum vitium habuerit, introiverit, vapulat; idque etiamſi non ſacrificaverit*. Si nempe hoc fecerit במזיד ולא בשגגה *ſcienter & non ex ignorantia*. Aliter enim pœna hæc non ſequebatur. Ac

vero Sacrificii ab iis, qui binis hiſce generibus vitiorum laborarent, peracti natura alia atque alia erat. Primum genus non modo pœnam ſacrificantibus ſcienter induxit, ſed etiam ipſum Sacrificii actum vitiabat, adeo ut eſſet עבודה פסולה *ipſum Sacrificium illegitimum profanumque*, ſive illud ſcienter ſive ex ignorantia perageretur. Secundum vero genus, לא חלל עבודתו *minime profanabat Sacrificium*, tametſi ſacrificans verberum pœna eſſet afficiendus. Ob tertium demum, Sacerdos, qui adverſus patria heic inſtituta contumax eſſet, אינו לוקה ועבודתו כשרה *nec ipſe vapulabat, nec Sacrificium ejus illegitimum.* Adeo ut genus tertium in monitis, quæ interdicti ſpeciem induebant, tam ſine pœnâ adjectâ, quàm ſine Sacrificii profanatione tantum haberetur. Primum & ſecundum in interdictis; huic etiam pœna verberum, illi tam profanatione Sacrificii quam pœna adjecta. Quomodo autem tum primum tum ſecundum vitiorum corporalium, quæ diximus, genus ſucceſſioni Pontificali æque ac functioni Sacerdotali, obſtare poſſet, haut difficile eſt ex hiſce decernere. Et de mutilatis auribus etiam exemplum habetur ſuperiore in libro capite VIII, ubi de Hyrcano Pontifice agitur. Aures ei præroſit Antigonus, ut ob hoc vitium, à dignitate, ſi forte redux eſſet, arceretur. De hiſce vitiis Joſephus lib. III, Archæolog. cap. X, & lib. VI, Haloſeos cap. XV, Utroque etiam in loco, juxta Legem in Levitici XXI, 22, latam, ſacrarum epularum & rerum Sacerdotali generi ſuſtinendo aſſignatarum fuiſſe eos participes recte docet. Sed peſſime poſteriori in loco, ut non raro, vertitur. Verba ejus ſunt, τῶν δ' ἀπὸ γένους ἱερέων ὅσοι διὰ πήρωσιν οὐκ ἐλειτούργουν, παρῆσαν τε ἅμα τοῖς ὁλοκλήροις ἐνδοτέρω τοῦ γεισίου, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ γένους ἐλάμβανον μερίδας, quod vertitur. *Qui vero ex origine Sacerdotum genus ducentes, cæcitatis cauſa munere non fungebantur cum incolumibus intra limitem aderant parteſq; generis conſequebantur.* Nugæ meræ, nec autoris mentis ferme veſtigium. Redde, *Ex genere Sacerdotali, quotquot propter defectum aliquem corporis, ſacrum non obibant munus, aderant cum integris corpore intra atrii limites, & partes ſuas, etiam ex ipſorum originis jure, accipiebant.* Fuerunt alia corporis in Sacerdotibus vitia, quæ munere quidem arcebant eos, usque dum corrigerentur. Sed pro libitu ac momento corrigi potuere. Ideoq; ſucceſſioni in functionem non aliter obſtare potuere, quam ſi non corrigerentur. In hiſce, præputium, immundities lavacro aliiſque ritibus abolenda, crines intonſi. Neque enim luctus cauſa aliave, Sacerdoti cuiquam ſacram vi-

cem

tem obſervanti ſeu Pontifici ex lege permittebatur aut raſum caput, aut non tonſum habere crines promiſſos. Qua de re vide ſis Levitic. x, 6. & xxi, 10. præter Ezechielis cap. xliv, 20. Nam quod legimus in citatis Levitici locis ראשיכם לא תפרעו de Sacerdotibus univerſis, & את ראשו לא יפרע de Pontifice, pro quibus in vulgata habetur *capita veſtra nolite nudare, & caput ſuum non diſco operiet,* & apud Helleniſtas, τὼ κεφαλὼ ὑμῶν οὐκ ἀποκιδαρώσετε *caput veſtrum cidari non nudabitis,* & οὐκ ἀποκιδαρώσει *cidari non nudabit,* ſeu, ut in nonnullis, οὐκ ἀπομιτρώσει *non nudabit mitra*, apud Judæos etiam Hiſpanienſes *veſtras cabecas non deſcubrades, & ſua cabeca non deſcubrita*, quemadmodum item alii recentiorum; hæc ita capiunt Talmudici, ut crines promiſſos tantum verbis illic interdici velint. Adeo ut vertendus ſit locus primus *comam capitum veſtrorum non nutriatis,* & ſecundus *comam capitis ſui non nutriat.* Nam cum τὸ פרע comam ſeu cæſariem ſignificet, ut in dicto Ezechielis loco & in Numeror. vi, 5. verbum etiam פרע (quod ſæpius quidem *retegere* aut *denudare* ſignificat) velut ab ea notione factum, pro eo quod eſt *comam nutrire* ſeu *promittere* ſumi heic volunt, & pro eodem quod in Ezechiele eſt פרע לא ישלחו *cæſariem non promittant* ſeu *nutriant,* quod tamen in Græca verſione eſt τὰς κόμας αὐτῶν οὐ ψιλώσουσι, *comas ſuas non adpreſſum tondebunt,* contra Ebraicam veritatem & vulgatam, quæ Ebraicam heic ſequitur. Sed Magiſtris conſonus eſt etiam diſerte Onkelus in paraphraſi Chaldaica loci utriusque; ית רישיכון לא תרבון פירוע *Capitis veſtri non nutriatis comam.* & רישיה לא ירבי פירוע *capitis ſui non nutriat comam.* Aſtipulatur Arabs Erpenianus. Altero in loco ille, שער ראשכם לא תכברוא *cæſariem capitis veſtri non creſcere faciatis* aut *promittatis*; altero, idem, numero & perſona mutata. In Arabico etiam Saadiæ, poſterior locus vertitur ראשה לא ישער *caput ſuum* (cæſariem capitis) *non diffundat*; priore itidem eisdem vocabulis uſurpatis. Verſio autem Arabica Mſ. Bibliothecæ Arundellianæ, habet, לא תעשוא רוושכם *non obtegatis capita veſtra,* priore in loco; eodem item vocabulo in poſteriori adhibito. De tecto forte capillis capite locus capiendus; ut res ipſa exigit. Et immane quantum adverſantur Talmudicorum placita verſioni tum vulgatæ tum Helleniſtarum aliorumque de capitibus non nudandis. Nam ex more receptiſſimo pileus ſeu cidaris Sacerdotum & Pontificis exuenda

 erat,

erat, quandocunque à ſacro miniſterio recederent, ut infra capite VII, docetur. Qualis vero comæ nutritio in interdicto comprehendatur, (quantum ad Sacerdotes gregarios attinet) eliciunt ex lege de Naziræis lata Numer. VI, 5. ubi verba fiunt de coma eorum nutrienda per tempus conſecrationis, quod triginta diebus brevius nunquam ex recepto more legitimum habebatur. Quamobrem & ultra triginta dies comam nutritam Sacerdotem functioni, donec tonderetur, imparem reddidiſſe volunt. Nam poſt tot dies exactos rite nutriverat comam Naziræus. Nec interdictum hoc ad omnia tempora, ſed ad functionis ſeu vicis ſolennis præſtandæ tantum tempus, qua Sacerdotes gregarios obligabat, attinuiſſe ajunt. Perpetuo vero & nunquam non Pontificem obligaſſe; utpote cujus præſentia in Sanctuario adeoque veluti aſſidua functio, non per vices diſterminata, ex lege præſtituebatur. Qua de re videſis Moſem Maimonidem halach. *Celi bammikdaſch* cap. V, & halach. *Biath bammikdaſch* cap. I, Moſem Mikotzi Præcept. Negat. CCCII, præter commentarios ad citatos è Levitico locos. Qualibet autem Sabbati veſpera ita tondendus erat Pontifex, ut forpice circumquaque crines æquarentur; capite tantum non raſo. Ante alios conſule heic D. Hieronymum lib. XIII, in Ezechielem, ad cap. XLIV. Quatenus hoc imitata fuerit Eccleſia Chriſtiana, ejusve pars aliqva, vide, ſi placet, Gratian. diſt. XXIII. cap. 21. & 22. & Extr. tit. de vita & honeſt. Clericorum, cap. 5. & 6. obviosque de Sacerdotum tonſura locos alios. Minime vero profanabat Sacrificii ſui actum comam nutriens, tametſi ex præputio & immunditie ipſum actum, alioquin ſacrum, profanatum eſſe ſtatuant. Quod vide apud Maimonidem laudato libro, cap. IX. Tam comam autem nutriens, quam ex præputio aut immunditie altari arcendus, verberibus ex ſententia forenſi plectebatur, ſi contra morem functioni ſe forte immiſcuerat. Et de Corporis heic habitu hactenus.

CAP.

CAP. VI.

De vitiis Animi, *quæ tam* Functioni Sacerdotali, *quam* Succeſſioni in Pontificatum, *obſtarent. Etiam & de* Artibus, *quæ exiſtimationem tantum minuerent.*

ANimi habitudo & integritas vitæ, cujus in Sacerdotibus Pontificibusque ad functiones ſuas adeoque ad Succeſſionem Pontificalem admittendis ratio erat habenda, ex illis animi vitiis ſeu peccatis intelligitur, quibus præcludebatur ad ſacra peragenda ſeu in Sanctuarium, usque ad Altare, Sacerdotibus aditus. Horum, Alia vim ſuam exuebant, ſi pœnitentia ducti, qui iis laborabant, ad bonam mentem redirent; Alia vim retinebant ſuam in hac re æternum. Prioris generis exemplum eſt multiplex in nuptiis Sacerdotum illicitis; non ſolum quæ lege eis ſingulari, ſed etiam, quæ communi omnium interdicto vetabantur. Etenim ſi quis Sacerdos matrimonio ſibi contra fas quomodocunque fœminam junxiſſet, functione, ex majorum inſtituto, arcebatur; ita tamen, ut ſi in forum (puto LXXI virorum; ſeu quod Conſeſſum magnum appellitant) evocatus, in populi frequentia, illicita quam contraxerat conſuetudine abſtinentem ſe fore palam poto profiteretur, & demum repudio conjugem illegitimam ejiceret, altari, non minus ac ſacri cœtus ceteri, idoneus haberetur. Ita Maimonides halach. *Biath bammikdaſch* cap. VI. Et hujuſce rei exemplum eſt luculentum Manaſſis Jadduæ Pontificis fratris, cui, ducta in uxorem, contra fas, Sanballatis Cuthæi filia, eo nomine imperatur, ut aut eam repudiaret aut altari abſtineret. Quod itidem de aliis eodem tempore Sacerdotibus dicendum; ut eſt videre apud Joſephum lib. XI, cap. VIII. Adde etiam Nehemiam, XIII, 28. & vide Jacobum Capellum in Hiſtoria ſacra Anno M. 3666. Poſterioris generis ſpecies ſunt binæ illuſtres; Cultus extraneus ſeu Idololatria, & Cultus etiam qui in Pentateucho præſtituitur, loco tantum diſcriminatus; id eſt alio in Templo, alibi extructo, ad Hieroſolymitani ſimilitudinem, Numini vero exhibitus. Cultus extraneus ſive ſponte ſive errore à Sacerdote præſtitus, cum ita vitiabat, ut altari perpetuo, tametſi ſolenniori ritu pœnitentiam ageret, eſſet arcendus. Maimonides, libro jam laudato, capite IX; כה״ כהן שעבר עז״ בין במזיר בין בשוגג אעפ שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם שנ לא

שני לא יגשו אלי לכהן לי אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה מימר לעבודה זרה או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם עבד והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אעפ" שהודה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה אבל השוחט לעז" בשוגג אם עובד והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואף על פי כן לכתחילה לא יעבוד *Quicunque Sacerdos cultum præſtiterit extraneum, ſive id ſponte fecerit, ſive ex errore, tametſi ſolenniori pœnitentia ductus, ad bonam mentem redierit, in Sanctuario nihilominus officio nunquam omnino fungetur. Nam & ſcriptum eſt* (Ezechielis XLIV, 13. ubi de Sacerdotibus, qui idola coluerant, agitur) *non appropinquabunt ad me, ut Sacerdotio fungantur mihi. Neque diſcrimen eſt heic inter eum, qui ut Sacerdos in cultu extraneo miniſter fuerit, & eum, qui adoraverit idolum, & eum, qui agnoverit in eo divinitatem, atque ei ſe addixerit. Hi omnes æque ac æternum altari ſunt arcendi. Quin nec, ſi eorum quiſquam Sacerdotio functus Sacrificium obtulerit, erit id odoris grati, tametſi ex errore ſive Sacerdotem in cultu extraneo is egerat, ſive adoraverat, ſive divinitatem agnoverat. At vero, qui ex errore mactaverit Idolo, ſi is Sacerdotio functus Sacrificium obtulerit, erit id grati odoris & recipietur, quoniam ſcilicet nec miniſterium præſtitit, nec Sacerdos cultus extranei factus eſt, ſed tantum mactavit, idque ex errore. At interea cruor hic non facit, quo minus is, ut ceteri, altari ſit itidem arcendus.* Atque ita Talmudici ad tit. *Menachoth* cap. XIII, fol. 109, a. Cultus autem loco tantum, ut diximus, diſcriminati, veluti in Templo Heliopolitano aut Samaritanorum, eandem vim fuiſſe ibi aſſeritur, tametſi pro ע"ז *Cultu extraneo* ſeu *Idololatria*, is neutiquam acciperetur. Maimonides loco jam memorato, מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לשם אינו כבית עז" ואעפ" כן כל כהן ששימש בבית כזה לא ישמש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמש בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו ויראה לי שאם עבד כהן ששמש שם במקדש לא פסל

Qui lege ſacra violata extruxerit Templum extra Sanctuarium, ut offerat ibi Sacrificia Numini vero, non quidem Templum illud quale Templum idolis ſacratum habetur. Veruntamen, Sacerdos quicunque in ejuſmodi Templo officio functus fuerit, Sanctuario æternum eſt arcendus, quemadmodum etiã inſtrumenta univerſa ibi in cultu adhibita, adhiberi nunquam debent in San-

Sanctuario, ſed in gazophylatio reponenda ſunt. Ceterum mihi videtur, ſi modo forte ſacrificaverit in Sanctuario Sacerdos, qui in ejuſmodi Templo antea miniſterio functus eſt, actum ejus minime profanum eſſe. Huc ſpectat cultus Sacerdotum in Templo ab Onia Oniæ tertii Pontificis filio in Ægypto, ſub Ptolemæo Philometore, extructo, de quo fuſius libro ſuperiore cap. VII. Inſtar Hieroſolymitani factum eſt, atque ut ritus in eo Judaici peragerentur. Ceterum ex recepto, quem diximus, more, Sacerdoti, qui in eo Templo ſacrum miniſterium præſtitiſſet, aditus in Sanctuarium Hieroſolymitanum, ut ibi redux officio fungeretur, æternum præcludebatur. Miſna tit. *Menacboth* cap. XIII; הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלם ואין צריך לומר לדבר אחר שנ אך לא יעלו כהני הבמות על מזבח ה׳ בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם הרי הן כבעלי מומין חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין *Sacerdotes, qui officio functi fuerint in Templo Onia, functione in Sanctuario Hieroſolymitano arcendi ſunt; multo magis ii, qui idola coluere. Nam & ſcriptum eſt* (II Regum XXIII, 9;) *veruntamen non aſcendebant Sacerdotes excelſorum ad altare Domini in Jeruſalem, ſed tantum comedebant azyma in medio fratrum ſuorum, Scilicet veluti inter eos, qui corporalibus vitiis laborabant, cenſebantur hujuſmodi Sacerdotes. Partes ſuas in diſtributionibus cepere, & comedebant,* (epulis Sacerdotalibus rite ſatis affuere; qua de re vide Levit. XXI, 22.) *ſed minime Sacrificia offerebant.* Præter commentarios ad eum locum, conſulas hac de re Moſem Mikotzi Præcept. Negativ. CCCIX. Hinc facile fit dijudicare, quamobrem neque Onias Oniæ tertii filius, cui hæreditario jure Pontificatus, poſt ætatem legitimam, alioquin debebatur, nec poſteri ejus unquam avitam in Templo Hieroſolymitano hæreditatem ſibi poſtularent. Eo ſcilicet jure excidere, quotquot in Oniæ Templo Heliopolitano ſacra feciſſent. Nec ambigendum eſt, tam filios Oniæ nepoteſque proximiores, rebus ſuis in Ægypto haud parum florentibus, ibi ſacra peregiſſe, quam Oniam ipſum. Filios autem habuiſſe illum binos, liquet. Chelciam & Ananiam, qui ipſi à Strabone quidem memorati, dicti ſunt Cleopatræ ἐυδοκιμεῖν μάλιςα

 magno

magno in pretio fuiſſe. Sed filios fuiſſe eos Oniæ, autor eſt Joſephus lib. XIII, cap. XVIII, ubi & Strabonis locus. Præmiſſis igitur hiſce, qui ita jure ſuo, ac ſi plane eſſe deſierant, excidiſſent, omnino legitima potuit eſſe atque civili proximitate ſanguinis undiquaq; ſubniti Haſmonæorum ſucceſſio, de qua libro ſuperiore egimus. Et certe Ebræorum nonnullis adeo legitima fuit Haſmonæorum in Pontificatum ſucceſſio habita, ut in Moſis benedictionibus veluti præviſam illam deſignari ſcribant. Unde poſteriora Benedictionis Levi verba in Deuteronom. XXXIII, II, ad eam ſpectare volunt, quod adnotatur ad dictum locum in gloſſa Jarchii. Adeo ut ratio ſane deſit viris aliquot eruditiſſimis, dum veram Pontificum ſucceſſionem in Haſmonæis interpellatam eſſe, & contra jus eos ſucceſſiſſe fidenter affirmant. Nec melius fere illi, qui ſucceſſionem legitimam ideo in Hyrcano, Haſmonæorum ultimo, finem habuiſſe ſcribunt, eo quod ἐξ ἐκείνου οὐδὲ κατήγοντο *ex eo originem non ducerent* ii, qui ſequerentur, quemadmodum Theodorus ait Metochites, alii. Ratio nihili eſt; quia tam ipſius natis jure, cauſis multiplicibus jam dictis, potuit Pontificatus præcludi, quæm ad alios ſine injuria devenire. Vitiis hiſce animi ſeu moribus inquinatis, qui heic locum habuere, expectarit forſan quis, ut adjiciatur etiam homicidium; idque ſive ſponte ſive errore commiſſum; maxime cum ex vetuſto, in Chriſtiana Republica Ebraicam non raro imitante, more homicidæ, ſive in voluntarii ſive involuntarii, (modo Canoniſtarum aliquot exceptiones admittas) Irregularitatem contrahant, id eſt, functioni Sacerdotali minus idonei reddantur. Certe ex Commentariis Talmudicis homicidium functioni Sacerdotum in Sacrificiis peragendæ obſtitiſſe nondum ſatis didici. At vero homicidam functionem aliam Sacerdotalem, Sacrificatione minus illuſtrem, rite non præſtare potuiſſe uno ore ſatis aſſerunt Magiſtri. Nempe Benedictionem, quam נשיאות כפים *extenſiones manuum* nuncupant, in ſacra Lege Numeror. VI, 23. præſcriptam, atque in templo & Synagogis à cœtu Sacerdotum præſtendam. Maimonides halach. *Thephila Webircath cohenim*, cap. XV. כהן שהרג את נפש אפילו בשגגה אף על פי שעשה תשובה לא ישא את כפיו *Sacerdos, qui quempiam occiderit, etiamſi id ex errore fecerit, etiam & pœnitentiam egerit, non debet unquam in Benedictione ſolenni manus extendere.* Quin eundem facere videtur, ex ſententia Veterum, homicidam

cum

cum idololatra hac in ſpecie. Etiam & adjicit, וברכה מעבודה היא שנ׳ לשרתו ולברך בשמו *Benedictio inſuper veluti ſacrum in Sanctuario miniſterium eſt, ſecundum id quod dicitur, ut miniſtraret ei & benediceret in nomine ejus.* Locus citatur ex 1, Paralip. XXIII. 13. Tantundem habetur in Talmude Babylonio, tit. *Baracoth.* cap. v. Fol. 33. & Moſe Mikotzi Præcept. Affirmat. xx. Atque huc trahunt etiam illud Eſaiæ 1, 15; *Et cum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim veſtra ſanguine plena ſunt.* Præter locos citatos, vide Davidem Kimchium ibidem. Certe & alia fuere, quibus reddebatur Sacerdos Benedictioni huic ſolenni parum idoneus, nec tamen altaris functioni. Veluti lingua aliquantulum blæſa, & diſtorti digiti. Alia etiam fuere vitia, quibus functio denegenda erat, nec tamen Benedictionis præſtatio; ut quæ memoravimus ante, ſive corporis ſive animi pleraque. Neque ad hanc rem ſpectat illud Exodi c. XXI. 14. *ſi quis per induſtriam occiderit proximum ſuum & per inſidias; ab altari meo evelles eum, ut moriatur.* Id intelligitur, non de vitio ejusmodi ex homicidio quolibetcunque contracto, ut inde miniſterio altaris Sacerdos eſſet deponendus, ſed de pœna tantum mortis ita homicidæ infligenda ut nec altare, velut aſylum, eum omnino tueretur. Sic ſane Magiſtri, ad quorum mentem, Iarchius ibidem; אפילו היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות *Etiam ſi fuerit Sacerdos homicida, atque is Sacrificium peragere velit, ipſum quoque evelles ſeu tolles, ut morte plectatur.* Vide nunc DD. ad tit de Homicidio cap. 1. Sed tam de homicidio errore commiſſo, quam ſpontaneo, in ſpecie de Benedictionibus loquuntur Magiſtri; quibus etiam, ob apices aliquot forenſes in actionibus obſervandos, quamplurima adulteria, inceſtus, idolorum cultus, homicidia ſpontanea, ultimum ſupplicium evaſere, quæ tamen unico teſte probata, fama credita, ſeu præſumta, effectus ſuos alios habuere. Quod tum in eo, quod de Sacerdote homicida heic diximus, tum in eis, quæ ſupra de Sacerdotis Idololatria ac inceſtis nuptiis afferuntur, eſt inprimis advertendum, Etiam &, quæ exiſtimationem minuerent aliqua, utcunque non mala in cauſa fuere, ut idoneus non haberetur quis ſucceſſioni huic ſacræ. Maimonides halac. Melachim cap. 1. 3. אין מעמידין מלך

 ולא

ולא כהן גדול לא קצב ולא ספר ולא בלן ולא בורסי לא מפני שהן פסולין אלא הואיל ואומנותן נקלה העם מזלזלין בהן לעולם ומשיעשה בכל אבדה מאלו יום אחד נפסל *Non conſtituunt ſive Regem ſive Pontificem, eum qui eſt aut Lanio, aut Tonſor, aut Balneator, aut Textor, aut Coriarius. Non quod artes ejuſmodi illegitima habita. Sed quoniam, ob earum ſordes, populus in ejuſmodi ſucceſſione nunquam acquieſceret. Etiam & qui die unico aliquam ex artibus ejuſmodi exercuerit, minime idoneus redditur.* Et quemadmodum non admittebantur, qui vitiis jam dictis laborabant, ita etiam ex eis, quæ dignitati accederent, deſtituendi, ut videtur, erant & Pontifices & Sacerdotes. Et de ea re præter exemplum Hyrcani Pontificis auribus truncati, vide Maimonidem halach. *Cele bammikdaſch*. cap. IV. & Miſn. tit. *Homijoth*, cap. III.

CAP. VII.

De veſtibus *ac* indumentis ſacris, *tum* Sacerdotalibus *tum* Pontificiis. *Et quinam* veſtitus *ſacer* Pontifici ſuccedenti *ritu Solenni* induendus.

Ritus ſolennes in novo, apud Ebræos, Pontifice conſecrando triplices fuere. Veſtitus ſacer, Unctio, & Sacrificium. Quod ad veſtitum ſacrum pontificis attinet, ex legibus, in Exodi capite XXVIII. & Levitici XVI, de ea re latis, atque ex eis, quæ occurrunt in hujus libri cap. VIII, illius XXXIX, veſtium Sacerdotalium genus faciunt trinum; בגדי כהן הדיוט בגדי זהב ובגדי לבן *veſtes Sacerdotis cujuslibet gregarii, veſtes aureas, & veſtes albas.* Primi generis quatuor fuere; כתנת ומכנסים ומגבעת ואבנט *Tunica, Femoralia, Pileus, Cingulum*; ſecundi item quatuor מעיל ואפוד וחושן וציץ *Pallium*, cui appenſa tintinnabula & mala Punica, *ephod* ſeu *epomis*, (quo nomine tamen tunicæ Sacerdotum etiam & Levitarum interdum denotatæ; ut alibi monitum eſt) *Pectorale* ſeu *Rationale Judicii*, in quo ſanctiſſimum illud oraculum & *demum Lamina*, qua nomen tetragrammaton inſcriptum

ptum fronte eminebat. Tertii generis totidem etiam fuere; כתנת מכנסים אבנט וצנפת *Tunica, Femoralia Cingulum & Pileus* ſeu *Tiara*. Generis primi univerſæ albæ fuere, & ex lino puriſſimo contextæ; excepto duntaxat cingulo, cui lana intertexebatur opere phrygionico ſeu polymito. Tunica talaris erat. Femoralia, quales fere braccæ paſſim in uſu; ſed nullibi ſciſſura disjuncta. Cingulum latum erat circa digitos tres, longum cubitos circa triginta duos, adeo ut multoties in ſe circumplicatum, corporis medium incingeret. Pileus autem non ita erat contexus, ut caput indutum ſtatim reciperet, ſed tela ſedecim [ut plerique] cubitos longa caput etiam multoties circumplicans, operiebat. Quatuor hæc Sacerdotibus gregariis præſtituta eſſe docent in Exod. XXVIII, 40. & 42. Et quod שש ibi toties legitur, pro quo inverſione tum Græca tum vulgata atque apud Joſephum, Philonem, alios ſæpiſſime, *byſſus* ſubſtituitur; id pro lino puriſſimo, qui veluti byſſus eſt, ſeu Ægyptiaco ſumunt. Opus autem phrygionicum, quo ornabatur cingulum ſeu balteus, non aliud fuiſſe volunt ac picturam textilem, qua fila ex lana purpurea, hyacinthina, coccinea, lino artificioſe intermiſcerentur. Nec colorum, quos diximus, in ſacro ſermone mentionem, ubi Sacerdotum veſtes deſignantur, aliud innuere, quam lanam eis tinctum. Et lanam tantum. Nam ex lege & more patrio, Sacerdos gregarius non rite veſtiebatur (ſic illi) לעבודה אלא צמר ופשתים בלבד *in ſacrum miniſterium, niſi tantum lino & lana indueretur.* Modo jam dicto. Neque veſtes hæ ſacræ (quæ omnes בגדי כהונה לעבודה *veſtes Sacerdotales ad ſacrum miniſterium* nuncupantur) alibi aut alio tempore Sacerdoti gerendæ, præterquam dum, vicem ſacram obſervans, altaris miniſterio aſſiduus adeſſet. Peracta vice, in apothecis reponebantur; adeo ut extra templum, veſtitus cultu, nec à plebe cetera differret Sacerdos. Ejus autem balteus ex lino & lana contextus, reliquo hominum generi (ſicut & omnes aliæ ita contextæ veſtes) interdicebatur ex lege lata Levitic. XIX, 19, qua *veſtis ex duobus contexta non erat induenda*, adeoqve nec generis Sacerdotalis alicui extra vim Legum de ſacris veſtibus ſpeciatim latarum. Juriſconſulti Ebræi; אסור לכהן הדיוט ללבוש אלא בשעת עבודה *fas non erat Sacerdoti*

doti gregario, ſacris indui veſtibus alio tempore, quam dũ ſacris operabatur. Et Joſepuus lib. VI. Haloſeos, cap. XV, τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα ὁ λειτουργῶν ἠμφιέννυτο μόνος *veſtes ſacras Sacerdos, qui ſacris operatur, ſolus induit*, ceteris, ut ipſe etiam ibi, ταῖς ἰδιωτικαῖς *plebeiis* indui ſolitis. Vide etiam Ezechiel. XLIV, 19. atque ibi D. Hieronymum. Sed Tunicæ Sacerdotalis lineæ uſus Levitis, ſub Agrippa Rege, æque ac Sacerdotibus (ſed contra fas) impetrabatur, quod tradit idem Joſephus lib. XX, cap. VIII. Et exceptio heic videtur adhibenda, de conventu publico in communem ſalutem habito, dum de non geſtandis, extra muneris ſacri præſtationem, ſacris veſtibus, morem diſpicimus. Nam cum Jaddum Pontificem comitati Sacerdotes gregarii ac populus Alexandrum Magnum Hieroſolimis exciperent, Sacerdotes univerſi τοῖς νομίμοις στολαῖς *babitu ſacro* prodibant, ut legitur apud Joſephum lib. XI. cap. VIII. Niſi id tribui velis tantum Numinis monito, quod inſomnis accep ſſe noctu præcedente Pontificem, ex eodem loco docemur. De veſtium autem Sacerdotalium genere, ipſe etiam Joſephus lib. III. Archæolog. cap. VIII. ad Magiſtrorum ferme mentem. Sed cingulum ait fuiſſe quatuor digitos latum. Conſulas de hiſce ſi placet præter Gemaram Babyloniam ad tit. *Joma* cap. 1. fol. 2. *Sepher Siphra* fol. 16. col. 64, Maimonidem halach. *Celi Hammikdaſch* cap. VIII, & Moſem Mikotzi præcept. Affirmat. CLXXIII, ut omittam Magiſtrorum commentarios aliorumque ad memoratos Exodi locos. Vide etiam Joſephum Scaligerum in Euſebianis pag. 178. Quemadmodum autem quatuor, quas, genus primum complectitur, Sacerdotibus ſacra obeuntibus nunquam non geſtandæ erant, ita etiam pontifici quatuor illæ, quæ ſecundi ſunt generis (Aureæ, ob aurum lino & lanæ intinctæ intertextum, aliterque varie in vittis, catenulis, lamina adhibitum, nominatæ) ſimul cum ipſis, quæ ſunt primi ſplendidius confectæ habitus erat ſacer; iſque in ſacra ejus functione perpetuus, excepto feſto Expiationum, de quo ſtatim. Eæ à Scriptoribus obviis paſſim explicantur, uti &, in ipſo ſermone ſacro, ſatis. Nec diſcrimen faciunt inter Femoralia & Tunicam, quæ Sacerdotibus gregariis & Pontifici in uſu. Balteum autem Pontificis & Pileum aliquanto diſcrepaſſe à ceterorum. Balteum opera accuratiori tam auro quam lana tincta intertextum. Pileum vero (quem מצנפת *tiaram* ſeu *cidarim*, etiam ex ipſo ſermone ſacro, vulgo

nun-

nuncupant) ex tela qvidem capiti circumplicata etiam Pontifici formatum, ſed ita, ut capitis ejus involveret partem ſuperiorem in figuram pilei Turcici, quem *Turbantum* vocamus, nec inferius deſcenderet, ne Laminæ fronti annectendæ loco incommodaret. Ceterorum vero pileos undiquaque capite, galearum inſtar (unde & Onkelo כובעים *galeæ* dictæ) plicaturis incluſiſſe. Ita fere Magiſtri. Sed in hac re non eadem eſt omnium ſententia, cum circumplicatæ telæ figuram explicant. Vide ſis jam indicatos Ebræorum Commentarios & maxime Abarbinelem ad Exodi vigeſimum octavum. Sed haut parum heic differt Joſephus, qui ſane ſub excidio Templi ſecundi oculatus erat, ipſe etiam Sacerdos, teſtis veſtium ſacrarum. Pileum Sacerdotum gregariorum (quem *μασσανεμφθὴς* vocabulum à מצנפת *Mitzanepath* deformatum nuncupat ; & cetera etiam apud eum, ut fieri amat, veſtitus ſacri nomina, uti & alia non pauca, in verborum portenta diſtorquentur) minime faſtigiatum fuiſſe ait, nec totum caput incingens, *ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ὀλίγυ ὑπερβεβηκότα μέσης sed paulo plus quam medio ſuperimpoſitum.* Et de crebris telæ plicaturis ſatis quidem aſtipulatur. Hiſce autem conſutis, *σινδὼν*, inqvit, *αὐτὴν ἄνωθεν ἐκπερι-έρχεται διήκουσα μέχρι μετώπου, τὴν τε ῥαφὴν τῆς ταινίας καὶ τὸ ἀπ᾽ αὐτῆς ἀπρεπὲς καλύπτουσα καὶ ὅλῳ δὲ τῷ κρανίῳ γιγνομένη ἐπίπεδον ἤρμοσαι δὲ ἀκριβῶς, ὡς ἂν μὴ περιῤῥυῇ ποιοῦντος περὶ τὴν ἱερουργίαν. Sindon deſuper pileũ integit, uſq; ad frontẽ deſcendens, & faſcia conſuturas atque id quod in eis deforme erat occultans, & toti cranio adhærens. Aptatur autem accurate, ne ſacrificanti forte dilabatur.* Tam vetus interpres, cui deſcendit Sindon hæc *uſque ad inferiora barbæ*, quam recentior in loco illo reddendo nimium fallunt. Niſi Sindon hæc aut continua aut conſuta pars telæ, è qua formatus eſſet pileus, fuerit, adeoque redimiculi velut vicem, plicaturas etiam obtegentis, præſtiterit, certe bina erant capitis Sacerdoti gregario indumenta ; reclamante alias univerſa Ebræorum turba. Ceterum non ſolum ab Ebræis ceteris recedit heic Joſephus, ſed etiam in Pontificis, capitis indumentis mire diſcrepat. Alium ſcilicet, eumque partim hyacinthinum, priori impoſitum vult. Huic item *στέφανον χρύσεον ἐπὶ τριστιχίαν κεχαλκευμένον, θάλλει δὲ ἐπ᾽ αὐτῷ* (ſic ille lib. III. Archæolog. cap. VIII.) *κάλυκα χρύσεον τῇ σακχάρῳ βοτάνῃ παρ᾽ ἡμῖν λεγομένῃ ἀπομεμιμημένον, ὑὸς δὲ κύαμον Ἑλλήνων οἱ περὶ τομὰς ῥιζῶν ἐμπειρίας ἔχοντες*

περα-

περσαυγοςεῦχσι. *Coronam auream, triplici ordine fabrefactam, fuiſſe circumligatam; è qua exſurgunt calyculi aurei, quales videntur in herba nobis Dacchar dicta, Græcorum autem herbariis Hyoſcyamo.* Calyculos autem ab occipitio ad tempora utrinqve exſurrexiſſe, non autem in fronte, qvoniam locus is laminæ ſacræ integer ſervatus. Certe & Philo præter pileum, qvem Mitram nominat, Cidarim etiam videtur aſſerere Pontifici geſtamen capitis. De lamina locutus, μίτρα δ' ἦν (inquit lib. III. de vita Moſis) ὑπ' αὐτῷ τοῦ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. πρὸς δὲ καὶ κίδαρις κατεσκευάζετο· κιδάρει γὰρ οἱ ἑῴων βασιλεῖς ἀντὶ διαδήματος εἰώθασι χρῆσθαι. *Subfuit huic mitra, quo fiebat, ut caput ipſa non attingeret. Qvin cidaris ei in ornamentis erat. Nam & Orientis Reges cidari, diadematis vice, uti ſolent.* Et paulo poſt, κίδαριν ἀντὶ διαδήματος ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ *Cidarim pro diademate impoſitam habet capiti.* Sed vero an is heic mitram à cidari aliam eſſe voluit? an pro eadem utrunqve ſumſit vocabulum. Adeo ut non adjectam mitræ eſſe innuerit cidarim, ſed mitra memorata, cidaris nomen, veluti ſynonymum, ob explicationem tantum atqve dignitatem Pontificiam (qvam aut Regiam aut Regiæ proximam eſſe voluit) adjecerit. Sane eliciendum illud videtur ex eo, qvod apud eundem in libro περὶ Φυγάδων legitur. De dignitate Pontificis ibi verba faciens, ipſam mitram, ni fallor, pro diademate ſumit. Verba ſunt, Καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν οὐδέποτε ἀπομιτρώσει, τὸ βασίλειον οὐκ ἀποθήσεται διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς οὐκ αὐτοκράτορος μὲν, ὑπάρχου δὲ καὶ θαυμαστῆς ἡγεμονίας. *Ex eo etiam, quod caput ejus mitra nudandum non eſt* (Helleniſtarum verſionem, de qva capite V. hujus libri, ſeqvutus eſt) *Regium diadema non eſt ei exuendum; quod quidem inſigne eſt poteſtatis, non qvidem Imperatoriæ, ſed tamen Gubernatoriæ & Præfecturæ admirabilis.* Niſi hoc in loco mitram & diadema pro eodem ſumſerit, ipſum me non intelligere fateor. Qvod ſi ita fuerit, etiam & cidarim, qvam diadematis Regii veluti vicem, priori in loco, occupaſſe vult, eandem ei cum mitra fuiſſe, æqvum eſt ut exiſtimemus. Nam & undenam diadema aliud, qvod Regium ſit è ſacris literis, quas ſeqvi velle videtur, habere potuiſſet, non ſatis conſtat. Multo vero minus undenam coronam illam triplici ordine fabrefactam cum calyculis exſurgentibus habuerit Joſephus; qui tamen magis morem ſui ævi (qvod forte etiam in Pontificis capitis indumentis ut in aliquot aliis, ab origine deviaſſet) qvam ipſum Moſaicum,

ſaicum, id eſt, primarium horum indumentorum inſtitutum ibi enarrat. Nam de præſenti ſibi tempore, quantum ad figuras attinet, plane loquitur. At mire ſibi placent nonnulli, dum ex illa Joſephi traditione teſte alio non ſubnixa: triplicem, neſcio quam, ex Oriente in Occidentem deducunt coronam. Ebræis cæteris millies occurrit, Exodi & Levitici hac de re veſtigia diligentiſſime prementibus, & ſuos procul dubio mores callentiſſimis, quatuor tantum numero fuiſſe Sacerdotibus gregariis veſtes ſacras, atque octo Pontifici; neque alterutris plura. Quod non ſine magno errore ſcripſerant, unoque ore tradiderant, ſi aut bini pilei, aut corona ſeu diadema aliud præter cidarim, tiaram, mitram ſeu pileum (nam hæc heic nomina idem ſonant) & laminam illam auream, in qua tetragrammaton inſcriptum eſt, Pontificiis ſacrum geſtamen fuiſſet. Scimus Exodi xxix, 7. legi *Pones tiarum in capite ejus* ונתת את נזר הקדש על המצנפת *& collocabis Coronam ſacram ſuper tiarum*; unde etiam Coronam in ejus indumentis fuiſſe, conjici quis recte poſſe forſan exiſtimet. Quod manifeſto quidem certum eſt. Sed ita planiſſime capiendum, ut Corona ſit ipſa Lamina aurea, quæ vitta hyacinthina tiaræ impoſita, verum erat diadema, & coronæ ſacræ nomen, in ſacris literis, alibi, ſortitur. Exodi XXXIX, 30; Et fecerunt את ציץ נזר הקדש זהב טהור *Laminam, coronam ſanctam, ex auro puro.* Sic etiam habetur in Levitici VIII, 9. Nec dubitant Magiſtri in locis hiſce ſemper coronam, pro ipſa Lamina, ſumere. Quibus aſtipulatur vulgatæ autor, qui priori Exodi loco, ipſum vocabulum, quod Coronam, ſignificat, per *Laminam* reddit, atque in binis ceteris *Laminæ* nomen tantummodo retinet. Neque aliam præter ipſam Laminam, coronam ſeu indumentum, agnoſcunt in locis illis Helleniſtæ. Quod vero in vulgata, Exod. XXXIX. 25, occurrit, *Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili Aaron & filiis ejus, & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo*; id in origine nihil habet, quod τῷ coronulis reſpondeat aliter ac in his verbis, ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש *& tiaram ſeu cidarim byſſinam & tiaras ſeu ornamenta pileorum byſſinorum*, ſeu ut Helleniſtæ ibi, ϗ τὰς κιδάρεις ἐκ βύσσου ϗ τ̀ μίτραν ἐκ βύσσου *cidares byſſinas & mitram ex byſſo*. Adeo ut tantum Pontificis cidarim, atque gregariorum Sacerdotum pileos ſeu mitras, quæ non multum, ex inſtituto (ſi vittas hyacinthinas demas) diſcreparunt, ibi ſimul indicari videatur. Tametſi ſint etiam in Ebræis, qui Pontif. pileo ſeu cidari, tiaram ſeu cidarim decoris cauſa aliam aptandam ibi denotari velint, quæ ob vittas hyacinthinas, qui-

 bus

bus conſtringebatur, primam circundabat כמין כתר *in figuram coronæ;* qua de re vide gloſſam ibi Jarchii. Non male ſic quadrat ſyndoni plicaturas cidaris obtegenti, quam memoravimus ex Joſepho. Atque ex unica longa illa tela, è qua formatus eſt pileus Pontificius ſeu cidaris, tam adjecta hujusmodi tiara, quam ipſa cidaris, quæ capiti proximè adhæſit, ſimul, ut unicum tamen indumentum, commodè ſatis plicando potuit confici. Certe & alibi Joſephus non aliam præter laminam auream, & tiaram byſſinam hyacintho circumſtrictam, Pontifici coronam fuiſſe agnoſcit. Is cetera diligenter deſcribens lib. V. Haloſeos, cap. XV.) τὴν τὲ κεφαλὴν, inquit βυσσίνη μὲν ἐσκεπε τιάρα. καλέστεπτο δ' ὑακίνθῳ. περὶ ἣν χρυσοῦς ἄλλος ἦν στέφανος ἐκτύπωμα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα. ταῦτα τὲ ἐστι φωνήεντα τέσσαρα. *Caput tiara byſſina tegebat. Coronatur autem hyacintho. Et circa eam alia corona erat aurea, ſcriptas ferens ſacras literas, id eſt, nomen tetragrammaton.* Binas heic habet ille coronas quidem; ſed alteram, ipſam cum vittis cidarim aut tiarum, ſeu potius ipſas vittas, alteram, Laminam auream, quæ & in ſermone ſacro aliquoties, ut jam dictum eſt, Corona ſancta nuncupatur. Atque id etiam eſt inprimis heic advertendum, ubi Joſephus habitum Jaddi Pontificis Alexandrum Magnum excipientis deſcribit (quem legitimum fuiſſe, id eſt, integrum, ipſe diſerte narrat) nihil aliud capiti ejus induitur præter Cidarim & Laminam auream; quod habetur in libro ejus XI, cap. VIII. Quin & cum Alexander poſtmodum Syriæ Rex, Jonathanem mitteret ſtolam purpuream & coronam auream, quibus veluti Pontificem eum deſignare voluit, Jonathan ipſe dicitur induiſſe τὴν ἁγίαν στολὴν ſeu ἀρχιερατικὴν, *id eſt ſacrum Pontificatus indumenta*; tam in Joſepho ipſo lib. XIII, cap. V, quam in primo Haſmonæorum libro cap. X, 21. nulla mentione coronæ aureæ in indumentis ejus habita, tametſi novam ab Alexandro dono accepiſſet. Cum nihilominus, petentibus per legatos Judæis à Claudio Cæſare ſtolæ ſacræ, ſeu Pontificii veſtitus cuſtodiam, diplomate conceditur & ſacræ veſtis & Coronæ, qualiſcunque illa fuerit (ſed pro lamina aurea accipienda mihi videtur) cuſtodia. Diplomatis verba ſunt: τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα. καὶ τὸ στέφανον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν εἶναι συγχωρῶ; *ut Veſtitus ſacer & corona à vobis cuſtodiatur, concedo.* Diploma habetur integrum apud Joſephum lib. XX, cap. I. Utut vero ſe res hæc habuerit, de indumentis capitis Pontificiis tam certum eſt, ab origine illud unicum fuiſſe, quod, præter laminam auream, capiti ejus imponeretur, utcunq; hyacinthino co-

lo-

loris opere auroque variegatū, unamque fuiſſe illud Tiaram, cidarim, mitram ſeu pileum, quam veriſimile, idem, pro diverſo complicandi, contexendi, ornantique artificio, ad auguſtam geſtantis præſentiam efferendam adhiberi ſolito, non ſemper eandem tuliſſe figuram, ſed aliam atque aliam ita induiſſe, ut etiam, tum meritò corona (quoniam & plane diadema erat) nuncupari poſſet, tùm, ex diverſis in exteriori parte plicaturis, è duabus veluti tiaris conſiſtere videri. Et de Pontificis cidari, hæmiſphærii figuram habente, diſerte D. Hieronymus epiſt. CXXVIII. ubi Pontificis à Sacerdotum ceterorum non diſcrepaſſe ait. Eum ante alios de ceteris omnibus ibi conſule. Quod verò habent Talmudici de triplici Iſraelitarum Corona, (כתר appellitant) Corona nimirum Legis, Corona Regis, & Corona Sacerdotii, id ad illuſtrem horum dignitatem eo nomine deſignandam tantum attinet. Neque coronæ figuram ſingulis hiſce impoſitam eſſe magis probat, quam Iſraelitis triplicem. De ea videtis. *Aboth* in Talmude Babylonio fol. 9, & Maimonidem halach. *Talmud Thorab* cap. III. Tertium demum veſtium ſacrarum genus, quod Album dictum eſt, eadem figura erat ipſa, qua genus primum. Sed in iis nec balteus lana tincta intertextus eſt, nec, præter linum puriſſimum ſeu byſſum quid omnino adjectum. Hæc autem indumenta Pontifici fuere propria, ac ſemel tantum in anno, intra Sacrarium intimum ſeu Sanctum Sanctorum, id eſt, in feſto Expiationis, ipſi geſtanda. De quatuor hiſce locus eſt manifeſtus in Levitico XVI. 4. ubi ſcite gloſſa, מגיד שאינו משמש בחן כשמש לפנים בשמנה בגדים שהוא משמש בחוץ. שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור אלא בארבעה ככהן הדיוט וכולן של בוץ *Intelligendum, quod non intra* (in ſancto Sanctorum) *miniſterium præſtabat Pontifex octo indutus veſtibus, quibus Sacerdotio fungi ſolebat extra, utpote quibus aurum intertexebatur. Nam accuſator non debet perſonam patroni induere. Sed quatuor tantum, quemadmodum & Sacerdos gregarius. Atque hæ ex byſſo*, ſeu *lino puriſſimo ſolum conſtabant.* Tantundem habetur in Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Joma*, cap. VII, fol. 44, col. 2, halach. 5. Atque de hiſce aperte Joſephus lib. V. haloſeos, cap. XV. Primo ait Pontificem habitu auguſtiori (quem deſcribit) Calendis, Sabbatis, aliiſque illuſtrioribus feſtis maxime, cum Sacerdotibus gregariis in Templum aſcendere & ſacra peragare. Statim autem ſubjicit, ταύτην μὲν οὖν τὴν ἐσθῆτα, οὐκ ἐφόρει τὸν ἄλλον χρόνον. λιτοτέραν δὲ ἀνελάμβανεν ὁπότε δὲ εἰσίοι εἰς τὸ ἄδυτον. εἰσῄει δὲ ἅπαξ

καὶ ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμῖν πάντας τῷ Θεῷ. *Habitum quidem illum alio tempore non gerit, ſed ſimpliciorem adſumit. Ita vero ſit cum adytum introit. Semel autem in anno introit ſolus, quo die cunctos Deo jejunare mos eſt.* Atque is ipſe in lib. II. contra Apionem; *In adytum ſoli Principes Sacerdotũ ingrediebantur propria ſtola circum amicti.* Ut ſtola heic pro Pontificio, die quo adytũ ingreſſus eſt, habitu toto plane ſumenda eſt, ita in priore loco τὴν ἐσθῆτα, quam *veſtem* vertit interpres, pro habitu auguſtiori toto, antea ibi deſcripto, ſumere debemus. Philo item, libro de ſomniis, expreſſiſſimam habet veſtium Pontificalium hanc diſtinctionem. Alias enim diſerte fuiſſe ait ποικίλας *variegatas*, id eſt, aureas, ſeu auro & coloribus conſperſas, quales בגדי זהב *Veſtimenta aurea*, Magiſtris ita nominata, fuere. Alias διαλεύκας *albas*, quo nomine haſce, quas geſtabat Pontifex, adytum ingreſſus vocitant Magiſtri, id eſt, בגדי לבן *veſtes albas*. De illis item Philo, ut à ceteris omnino diſcrepantibus, in lib. II. de Monarchia, plura. Sed mirum eſt, Viros aliquot doctiſſimos locum ex libris Haloſeos Joſephi indicatum ita citare, ut Joſephum affirmare faciant id, quod Hieroſolymis maxime inauditum eſt; Epomidem & Rationale Pontifici in uſu ſolum fuiſſe, cum adyta ingrederetur. Quo nihil in rebus Ebraicis abſurdius dici poteſt. Nec ſane ea omnino Joſephi mens. Vide ſis Carolum Sigonium de Repub. Hebræorum lib. V, cap. II, & Petrum Cunæum lib. II, cap. I. Manifeſtius nihil eſt, quam Joſephi ſenſum eſſe, qualem diximus; quod & ſatis ſane agnoſcit vetus ejus ibi interpres. Ita demum genus primum univerſis Sacerdotibus erat commune, ſecundum & tertium Pontifici proprium. Hoc ſcilicet in feſto Expiationis tantum etiam in Sancto Sanctorum, illud cum primo quandocunque Sanctuario rem ſacram peragebant. Unde ſexcenties occurrit in Magiſtrorum commentariis, כהן הדיוט בארבעה בגדים כהן גדול בשמנה *Indumenta Sacerdotis gregarii ſunt quatuor, Pontificis vero octo*; prætermiſſis ita generis tertii indumentis, quæ non omnino à primis diſcrepant, excepto, quod Potifici tantum propria fuere atque ex lino puriſſimo ſeu byſſo duntaxat conficienda erant. Cautum vero eſt tam de מחוסר בגדים ſive *Sacerdote ſive Pontifice, cui deficerent veſtes præſcriptæ*, quam de היתר בגדים *eo, cui plures induceret, quam lex præciperet.* Primi generis fuit quicunque Sacerdos gregarius ex quatuor ſuis, aut Pontifex, qui ex ſuis octo aliquam non haberet idutam, dum officio fungeretur. Atque etiam adnumeres, cui breviores eſſent quam

par

par erat. Secundi fuit Sacerdos Pontificiis indutus veſtibus aureis, aut binas pro unica habens. Cui etiam jungatur, qui longiores, quam ſtatura ſua pateretur, demitteret. Quiſquis, ſive inopia ſive abundantia ita peccaret, ejus miniſterium illegitimum fuiſſe ac profanari cenſebant. Nec ſane Sacerdotem ſine veſtitu ſuo ſacro magis Sacrificium rite aut ſine profanatione peregiſſe, quam זר *extraneum* ſed quemvis è plebe, altare temere invadentem. Vide ſi placet ſupra indicatos Maimonidis & Moſis Mikotzi locos, cum cap. X, halachâ Maimonidis, quam ibi citavimus. Is etiam capite VIII. & IX. ibidem, quomodo ſingulæ jam dictæ veſtes atque indumenta ſacra contexi & fieri deberent, ex veteribus operoſe oſtendit, quod libenter heic prætermittimus. Octo autem illa, quæ Pontifici in Sanctuario ſacro munere fungenti neceſſario induebantur, eadem fuere, quibus, ritu ſolenni, Pontifex in dignitatem ſuccedens erat induendus. Ea Joſepho atque aliis uno nomine ἡ ςολῆς ἀρχιερατικῆς *ſtila archieratica* ſeu *Pontificia* non raro indigetantur.

CAP. VIII.

De ſolenni Pontificis novi *ſacris veſtibus* induendi ritu.

VEſtitu ſacro ita explicato, ſequitur, ut de ritu veſtiendi ſolenni diſpiciamus. Quæ occurrunt in Exodo & Levitico ea de re (nam ritus Aharonis veſtiendi, archetypi heic locum obtinere, nemo neſcit) ut ſatis obvia mittimus; ea duntaxat obſervaturi, quæ in Talmudicorum commentariis & ſequentium Pontificum ſucceſſionis ratione, de Veſtibus ſolennibus occurrunt. Ritus ſolennis ejusmodi à Talmudicis, ex ſacris literis & moribus receptis, docetur, ut indutis primo Femoralibus & ſupra Lumbos conſtrictis, accederet Tunica talaris. Hac cinguli crebris plicaturis ſub axillis (inferior enim, ex more recepto, locus cingulo non permittebatur) circumligata, induebatur quidem cidaris ſeu pileus Sacerdoti gregario. Sed Pontifici, proxime poſt cingulum pallium, cui Ephod ſeu Epomis imponebatur. Et tunc induebatur Cidaris ejus ſeu tiara, cui affixa demum vittis Lamina aurea, ſeu Corona, ut in ſacris literis vocitatur, Sancta. Vide, ſi placet, Gemaram Babyloniam tit. *Zebacbim*, cap. II. fol 19. Maimonid. halach. *Celê hammikdaſch*, cap. X. & Moſem Mikotzi præcept. affirmativ. CLXXIII. Sic veſtitum fuiſſe ajunt Elcazarum, cum Patri jam morituro ſuccederet. Numer. XX, 25; *Tolle Aharon & Eleazar filium ejus & duc eos in montem Hor. Et ſpoliabis Aharon veſtibus ſuis, induesque eis Eleazar filium*

Digitized by Google

lium ejus. Aharon vero colligetur & morietur ibi. Fecit itaque Moſes ſicut Dominus præceperat, & aſcenderunt in montem Hor, vidente cuncta congregatione. Et denudavit Moſis Aharon veſtimentis ſuis & induit ea Eleazar filium ejus. Mortuusque eſt Aharon ibi vertice montis. Et de ea re Joſephus; Aharon ἀποδύεται τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ παραδοὺς αὐτὴν Ἐλεαζάρῳ τῷ παιδὶ, πρὸς ὃν διὰ τὴν ἡλικίαν ἡ ἀρχιερωσύνη παρεγίνεται, θνήσκει, *exuit veſtes Pontificias, quibus Eleazaro filio, cui ob ætatem in Pontificatum debebatur ſucceſſio, traditis, mortuus eſt.* Hinc eſt, quod Jonathan Haſmonæus Pontifex deſignatus, Sacram ſeu Archieraticam ſtolam, id eſt, habitum Pontificium indueret Feſto Tabernaculorum, conſecrationis ſuæ ritu uſus; ut videre eſt apud Joſephum lib. XIII. cap. V. & I. Maccab. X, 21. Et, cum Agrippa Rex Pontificatum denuo Jonathæ Anani F. reddere volebat, ἅπαξ, inquit ille renuens, ἐνδῦναι στολισμὸν ἱερὸν ἀρκοῦμαι, *mihi ſacrum illum amictum ſemel ſumſiſſe ſatis eſt.* Scilicet, *Sacrum amictum induere*, pro *Pontificum creari*, uſurpebatur ſub Templo ſecundo. Nam ſacrificium, quod in novo Pontifice ſacrando ritus erat tertius, extra Templum fieri nequibat, nec habebatur omnino ſub Templo ſecundo, ut mox oſtendimus, oleum ſacrum ſeu unctio. Locus eſt Joſephi, lib. XIX. cap VI. Et Herodes regnum Ebræorum adeptus, indumenta Pontificia in Antonia turri reperta, ſibi ibi ſuaque in poteſtate detinuit, πιστεύων δὲ οὐδὲν νεωτερίζειν ἐπ' αὐτῷ τὸν λαόν, *ratus inde populum à rebus novis moliendis contineri*, ut idem Joſephus lib. XVIII. cap. VI. Nimirum ſacri amictus cuſtodia & poteſtas tanta erat habita, ut novi Pontificis creationis juri ea proxima, etiam velut eadem, exiſtimaretur. Unde itidem, poſt Herodem, Romanis & eis, qui ſub hiſce præerant, usque ad Vitellii præſidis ſub Tiberio tempora, ejus poteſtas erat & cuſtodia. Tunc vero ab Imperatore reditum eſt jus illud, idemque poſtea à Claudio Cæſare firmatum Judæis, ita à Sacerdotibus, qui tum ſucceſſorem induerent, utcunque ſuffectum, tum in ſacra peragenda amictum ſacrum, ad mortem priſtinum depromerent, cuſtodiretur. Sed quomodo hæc res aliter atque aliter ſe habuerit, enarrat fuſius Joſephus l. XV, c. XIV, l. XVIII. c. VI. & l. XX, c. I. Et de ſolenni veſtiendi ritu exemplum habetur etiam in hiſtoriola illa filiorum Simonis Juſti, Pontificis maximi è Talmudicis in libri ſuperioris cap. VII. narrata; quam conſulas. Quin tam ſub Templo ſecundo, quam ſub primo octo veſtes, eodem modo confectas, quo ſub primo, Pontifici tum creato, tum ſacra operanti, induendas fuiſſe ajunt, adeo etiam ut Oraculum illud

Digitized by Google

illud in Rationali Sanctiſſimum, quod, cum Templo primo, in Pontificibus revera volunt deſiiſſe (ut ex capite proximo etiam liquet) imitatione artificioſiſſima ſub ſecundo exhiberetur; tametſi ejusdem nullus alius tunc uſus fuerit, niſi ut in numero indumentorum octonario nullum reperiretur contra fas, figura ſaltem imperfecta, nec Pontifex ullus מחוסר בגדים *cui veſtes deficerent.* Maimonides halach. *Cele bammikdaſch*, cap. X; עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואעפ' שלא היו נשאלין בהן *Sub ſecundo Templo faciebant ſanctiſſimi illius Oraculi figuram, ut ita perfecta redderentur octo indumenta Pontificia; tametſi eam Oraculi figuram nunquam tunc conſulerent.* Tantundem legitur, ex veteribus, apud Moſem Mikotzi præcept. affirmat CLXXIII. Etiam & ratio redditur, quare Oraculi illa figura in ſecundo Templo non conſuleretur, gemmis Oraculi vetuſtioris ſeu Aharonici omnino deperditis ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקדש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו *Et quanam eſt ratio, cur non conſulere ſolerent illud ſub Templo ſecundo oraculum? Quoniam non adfuit ibi Spiritus Sanctus. Neque enim Sacerdotis alicujus in conſulendo opera adhibenda eſt, qui non ex Spiritu loquitur Sancto & majeſtatis divinæ præſidio.* Et conſulas item Epiphanium in vita Zachariæ Prophetæ. Modus Oraculi vetuſtioris conſulendi deſcribitur, uti & reſponſa dandi, apud Magiſtros jam dictos, unde etiam deſumſere pridem Chriſtiani aliquot res Judaicas tractantes. Vide ea de re V. Cl. Guilielmum Schikardum libello de jure Ebræorum Regio. Neque vero Pontifici novo rite ſatis induebantur in initiatione veſtes ſacræ, niſi indutus, qualem diximus, per ſeptem dies continuos iteraretur; tametſi ex indutu unico Pontifex ita legitimus, ut ſacro miniſterio fungi poſſet, conficeretur. Maimonides halach. jam citatis, c. IV. לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר ז' ימים יום אחר יום *Induit octo veſtes, easque exuit. Quod ſimiliter facit per ſeptem dies continuos.* Rei hujus origo eſt in Exodi XXIX, 29. & vide Levit. VIII, 33. Subdit vero Maimonides, *ſi ſacra peregerit, antequam toties iteratus fuerit indutus, rem fieri non illegitimam*, ſed עבודתו כשרה הואיל ונתרבה פעם אחת הרי נעשה כהן גדול לכל דבר *Sacrificium ejus rectum eſſe* ſeu *legitimum, quandoquidem, ex eo quod veſtibus ſacris induebatur, vice unica fiebat Pontifex, adeoque, ut dignitatis ipſius nihil omnino ei deeſſet.* Fiebat nempe Pontifex, quantum veſtitus ſacer ſolus

lus facere potuit. Nam de Unctione, & Sacrificio etiam, mox dicetur. Ritus igitur veſtiendi Pontificis, & ſacra ceremonia per tot dies ſervanda erat; ſed non per tot dies, ut ex ſubſtantia initiationis, quæ etiam unica ex vice haberetur non illegitima. Neque ſollennis hic veſtiendi ritus noctu, ſed die tantum præſtandus; ut Maimonides ibidem.

CAP. IX.

De ungendi Pontificis *ritu*, Figura *ſeu* modo & Tempore. Unctionis ceſſatio. *Diſcrimen hac in re inter* Templum primum *&* ſecundum. *Et de* Initiationis Pontificiæ Sacrificio.

VEſtiendi ritum ſequebatur Unctio. De qua agitur in Exodi XXX. & Levitici VIII. Quibus ex aromatibus conficeretur Oleum Sanctum, explicatur in citato Exodi capite; quinam etiam eodem eſſent ungendi. In ipſa Sacerdotii inſtitutione, qua ſacrati Aharon poſterique ejus, non ſolum ipſe, ſed & filii ejus ungebantur: Idque per ſeptem dies continuos, quemadmodum & ſolenni ritu veſtiebantur, ut liquet in Exodi XXIX, 29. Obiter vero notandum, Phinees in filiis Aharonis, cui ex Eleazaro nepos fuit, non ita Magiſtris cenſeri, ut qui tunc ſive revera ſive juris fictione unctus eſſet; ſed prætermiſſum primo ſingulari, poſtmodum jure ſeu indulto Numinis ei peculiari, Sacerdotii participem factum eſſe. Aharonem nempe & omnes filios ejus ex unctione, quam acceperant ipſi, Sacerdotes factos, uti & poſteros eorum ſine unctione iterata quotquot poſtea nati. Ante vero natum Eleazaro Phinees (quia ante eſt natus) non prius Sacerdotem factum, quam, peremtis Zimri & Cozbi, à Numine in Sacerdotium, promiſſo adjecto ſingulari coaptatum. Numeror. XXV, 12, *erit tam ipſi quam ſemini ſuo pactum Sacerdotii ſempiternum*; ubi Gloſſa, שאף על פי שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן *Tametſi antea Sacerdotium conceſſum fuerat ſemini Aharonis, non tamen conceſſum eſt aliis præter Aharonem & filios ejus, qui ungebantur cum eo & poſteris eorum natis poſt unctionem. Ceterum Phinees, qui antea natus erat, nec ungebatur, non omnino Sacerdotii particeps erat ante hoc tempus.* Quod etiam Gemara Babylonia tit. *Zebachim* ibi firmat. Sacerdotes gregarios, qui ſequerentur, minime fuiſſe unctos ajunt; ſed tantum Pontifices & Sacerdotem, quem משוח מלחמה *unctum belli cauſa*.

cauſa (ex lege, Deuteron. 20, 2;) præter Reges; de quorum Unctione fuſe & docte Guilielmus Schickardus de Jure Regio. Gemara Hieroſolymitana ad tit Horaijoth, fol. 47. colum, 33. מסמן נמשחו כהנים גדולים ומלכים *Ex eodem oleo ſancto ungere ſolebant Pontifices & Reges.* Ita tamen ut tametſi Regni hæres, nunquam, niſi ob adverſam factionē, atq; ut diſſidiū inter competitores facilius ſopiretur, ungi ſoleret, hæres nihilominus Pontificatus nunquam non eſſet, cum initiaretur, unguendus. Eadem Gemara ibidem; מלך בתחלה טעון משיחה מלך בן מלך אין טעון משיחה שנ׳ קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בניו טעון משיחה אבל כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה *Rex qui primo conſtituitur, ungendus erat; Regis autem filius qui in regnū ſuccederet, ut is itidem ungeretur, neceſſe non erat. Nam & ſcriptū eſt* (1. Samuel. XVI. 12, de Davidis Unctione) *Surge & unge eum; ipſe enim eſt, Ipſe ungendus erat. Filii ejus ut ungerentur neceſſe non erat. At vero Pontifex Pontificis filius erat ungendus, uſque in decem generationes.* Id eſt, ex lege in perpetuum. Et de factione adverſa, quæ in cauſa erat regni hæredes ungendi, ſequitur ibi paulo poſt, אין מושחין את מלכים אלא מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקת של אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהוא מפני יורם *Reges ungi non ſolebant, niſi ob adverſam factionem. Ita unctus eſt Salomon, ob factionem Adoniæ, Joas ob Athaliæ, & Jehu ob Jorami.* Et de hac re tantundem videre licet in Gemara etiam jam dicta ad tit. *Sota* cap. VIII, fol. 22, col. 3. & ad tit. *Siklim* cap. VI, fol. 49, col. 3. atque in Babylonia ad tit *Cerithoth* cap. 1, fol. 5. & *Vaicra Rabba* paraſh. X, & apud Maimonidem halach. *Cele hammikdaſch*, cap. 1. Mikotzi Præcept. affirmat. CLXVI, Jarchium, D. Kimchium, & Gerſomidem ad II. Reg. XXII, 30. præter commentarios ad Exodi caput trigeſimum. Ad unctionem autem ſucceſſoris in Pontificatum cujuslibet ex lege primaria firmandam, adducunt etiam illud Levitici VI, 15. הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה *Sacerdos unctus in ejus locum faciet eam.* Ubi vulgata, *Sacerdos qui jure patri ſucceſſerit*; id eſt Pontifex hæres dignitatis, quem, quoniam uncti nomine in origine deſignatur, ungendum eſſe æque ac Patrem ſtatuebant. Et obſervandum eſt, quod habet Levi Ben Gerſom. ad 1. Regum cap. 1, לא הוצרכו למשוח שלמה אלא מפני מחלקת אדוניה כי במשיחת דוד נמשחו כל הקמים תחתיו מזרעו כמו שבמשיחת אהרן ובניו נמשחו כל הבאים אחריהם להיות להנים ולזה לא הוצרכו למשוח

אחד

Digitized by Google

גדול כהן אם כי אחר *Neceſſe non erat, ut ungeretur Salomon, niſi ob adverſam Adoniæ factionem, quoniam in unctione Davidis univerſi ſucceſſores ſui, qui ex ejus erant ſemine, itidem ungebantur, quemadmodum in unctione Aharonis & filiorum ejus ungebantur eorum poſteri univerſi in Sacerdotes, unde evenit, ut poſtmodum nemo eorum neceſſario eſſet ungendus præter Sacerdotem ſummum.* Nam ex Levitico & Exodo ſatis liquet, ſub initio Sacerdotii Ebraici, non ſolum Aharonem, ſed etiam cunctos filios fuiſſe unctos. In Unctionis autem Pontificis ritu, tria inprimis conſideranda ſunt; Tempus, Figura ſeu modus, & Ceſſatio ejus. Tempus erat idem cum eo, quod veſtiendi ritui præſcriptum eſt. Toties item iteranda erat, ut dictum eſt per ſeptem ſcilicet dies continuos, unctio. Ita tamen ut non minus revera poſt unicam unctionis vicem Pontifex fieret & legitima peragere ſacra poſſet, quam ubi unica duntaxat vice ſacris veſtibus indueretur. Nec noctu ſed die tantum ungendus erat. Quæ omnia habes in locis, de veſtitus tempore, ſupra memoratis. Figura autem ſeu modus unctionis, ita plerunque deſcribitur, ut Andreanæ (ut vocant) Crucis figuram olei ductu in fronte ejus ſeu inter oculos exprimi ſolitam eſſe merito ſatis autumemus. Fuſo ſcilicet ſuper caput oleo (juxta illud, quod à Moſe Aharonem ungente fit in Levitici VIII, 12.) digito ungentis, ajunt, in medio, qui oculos ſeu palpebras interjacet loco, ſolenne fuiſſe figuram τοῦ χι Græcorum ſeu χ ex oleo ibi diducto confici. Sed & antequam Tiara imponeretur, fuſum in caput oleum volunt nonnulli, ut Abenezra ad Exod. XXXIX; aliis, in verticem, poſtquam imponeretur ea, plicaturæ figura locum præbente, oleum, tradentibus, eſſe fuſum, ut Ben Nachman, qua de re vide ſis Abarbinel in *Piruſh Torah* fol. 202. Certe in caput ita fuſum eſſe, ut in barbam deſcenderet, licet ex Pſal. CXXXIII, 2. Mikotzi autē, præcepto paulo ante indicato; תנו רבנן כיצד מושחין את המלכים כמין נזר והכהנים כתחילה מוצק לו שמן על ראשו ואחר כך נותן שמן בין ריסי עוניו ומוסך באצבעו מזה לזה עד שהוא כמין כי יוונית *Traditur à Rabbinis, ungi Reges in figuram Coronæ; Pontificibus vero primum ſuper caput oleū fundi, dein oleum inter ſupercilia poſitum digito ungentis ita in utramque partē diduci, ut figura χι Græcorum fiat.* Et Obadias Bartenorius ad tit. *Certhoth* cap. 1. משיחת הכהנים היא שיוצקים מן השמן על ראשו ומושחים בין גבות עיניו כמין כי יוונית ומשיחת המלכים כמין נזר *Unctio Pontificum ita fiebat, ut fuſo ſuper caput oleo, inter ſupercilia, ungerentur figura χι Græcorum; Reges vero Coronæ figura*

figura

gura ungi ſolebãt. Ita etiã diſerte Maimonides halach: *Cele hammikdaſch* c.1. & Gemara Babylonia tit. *Ceritoth* c.1. f.5. Quin & Salomõ Jarchius ad Exodi xxix,7. ubi Unctio Capitis præcipitur, אף משיחה זו כמין כי *etiã*, inquit, *& hac Unctio erat in figuram Chi*; qui locus plane retroſpicit ad id, quod adnotat in comma ſecundum ejuſdem capitis, ubi de laganis oleo unctis verba fiunt; de quibus ille, אחר אפייתן מושחין כמין כף כי יונית שהיא עשוית כנון שלנו *poſtquam cocta fuerint, ungebant in figuram Chi caph. Græcorũ, quæ formatur ut noſtrum Nun.* Editionibus nonnullis, non כי כף *Chi, Caph*, ſed כי כ' *Chi C* (quod parum diſcrepat) tantum exaratur; adeo ut ita non χι Græcorum, ſed κάππα, quo τῷ *Caph* reſpondet, figura fuerit Unctione ex ejus ſententia formanda; niſi & ipſe ſibi adverſaretur, dum τῷ Nun Ebræorum ſimilem eſſe literam, quam intelligit, expreſſim adjecit. Certe in ſcriptione Biblica ſeu quadrata, uti appellant, nullum eſt *Nun*, quod ſive τῷ χ, ſive τῷ κ Græcorum, ſive elementi alicujus aliis in linguis, quantum ſcimus, reperti, & eorum alterutri reſpondentis, ſimilitudinem gerit. Sed in Rabbinica ſcriptionis formula, ipſum Nun angulis, quos in Biblica & vetuſtiori ſemper habet, carens, atque inſtar ſive ſemicirculi ſive circuli arcus minoris ad hunc modum,) ſe exhibens, Latinorum C, quod pro Græcorum Cappa ſubſtitui ſolet, recto verſum imitatur, atque à figura illa, quam כי יונית ſeu *Chi Græcanicam* appellant, maxime recedit. Sed interea mirum eſt, tam *Chi* quam *Caph* ita ſimul à Jarchio memorari altero in loco, altero vero tantum Chi. Et merito ſuſpicandum eſſet illud, quod de Caph & Nun inſeritur interpolantis alicujus gloſſema fuiſſe, niſi & aliorum etiam, qui inter Ebræos celeberrimi fuere, eandem fuiſſe ſententiam comperiremus. Iſaac Abarbinel in *Piruſch Torah* fol.20. בבר׳ זכרו חז״ל שהכהנים הגדולים היו מושחין על ראשם מיעט מהראש ועושין כמין כף' יונית כמו שקבלו חז״ל מן הנביאים שראו המשיחות ההמה בעיניהם ואומר אני שהיה כף יונית לרמוז שהוא אשר בחר השם לכהן כי הכ' היא ראשונה לאותיות כהן והיה מורה זה על כהונה כמו שהנזר הורה ומורה על המלכות *Memoria olim proditum eſt à Sapientibus, pia memoria, Pontifices ita ungi ſolere, ut exigua capitis parte inuncta, figura eis fuerit τῷ Caph Græcanici, quemadmodum ipſi pia memoria Sapientes acceperunt à Prophetis, qui hujusmodi Unctionis oculati fuere teſtes. Atque ex mea quidem ſententia, Caph Græcanicum adhibeatur, ut indicaretur eo, unctum fuiſſe à Numine in Pontificem electum. Etenim Caph eſt primum elementum τῷ* כהן *Cohen*,

quod Pontificem ſonat. Atq; ita fuerit inſigne dignitatis Pontificiæ, ut corona eſt Regia. Sed nugæ ſunt in ratione ejus perquam ridiculæ. Nam Gaph ſeu Cappa Græcanicum primo כהן elemento eſt diſſimilium. Et, ſi figura ejuſmodi eſſet, ut primum כהן elementum præ ſe ferret, quamobrem, imo qui fieri cum ratione potuit, ut è Græcia peteretur ad Ebraicum vocabulum denotandum? Vide item Davidem Kimchium ad Pſalm. cxxxiii. Apud Maimonidem, loco jam ante citato, ipſa figura locum habuit. Sed in impreſſis omittitur, ſpatiolo, quod occupare ea debuit, relicto. Sed quod de Unctione diximus, ad Templi primi ævum tantum attinere ajunt. Neque ſub ſecundo Unctionis uſum aliquem omnino fuiſſe. Etenim cum ex interdicto divino in Exodi xxx, 33, nefas eſſet oleum aliud præter illud ipſum, quod tum ex præſcripto conficiebatur, componere, nec ſub Templum ſecundum primarii illius quidquam omnino remaneret, ſaltem non reperiretur, ſine quo unctionem ſacram peragi aliquam plane nolebant; ſequebatur, ut Pontifex, qui antea tam מרובה משיחה *inſignis unctione* quam מרובה בגדים *veſtibus* ſeu *indumentis ſacris inſignis* erat, jam veſtibus tantummodo, præter ſacrificium, initiaretur, nec aliquis omnino haberetur unctionis ſacræ uſus. Atque, ob rei neceſſitatem, non minorem ita ſolenni ritu veſtito ſine unctione dignitatem ajunt acceſſiſſe, quam ſeculis anterioribus tam uncto quam veſtito. Maimonides halach. *Cele bammikdaſch* cap. I, בבית שני שלא היה שם שמן המשחה היה כהן גדול מתרבה בלבישת בגדים בבגד שהיה לובש בגדי כהונה גדולה *ſub templo ſecundo, quoniam nullum erat Unctionis oleum, Pontifex veſtium indutu initiabatur, adeo ut tantum Pontificiis indumentis veſtiretur*, minime vero ungeretur. Idem paſſim apud Magiſtros occurrit, maxime locis de unctione laudatis. Et de Olei Sancti ſub Templo ſecundo defectu, expreſſim Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Maccoth* cap. II, fol. 32, col. I, אילו ה׳ דברים שחסר מקדש אחרון ממקדש ראשון אש ארון אורים ותומים שמן המשחה ורוח הקודש *Quinq; hæ res defuere in Templo ſecundo, quas primum habuit: Ignis* (cœleſtis) *Arca, Urim & Thummim, Oleum Unctionis, & Spiritus Sanctus.* Unde & emendandus eſt locus alter ejuſdem Gemaræ ad tit. *Horaijoth* cap. III, fol. 47, col 3. ubi enumeratio ad hunc modum fit; אש וארון ואורים ותומים ושמן הקודש, *Ignis, & Arca, & Urim, & Thummim, & Oleum Sanctum.* Legendum proculdubio, ושמן המשחה ורוח הקודש *& Oleum Unctionis & Spiritus Sanctus.* Neque ad hunc de Unctionis defectu rem; aliud volunt illi, quibus ali-

ter

ter recenſentur res, quæ ſub Templo ſecundo defuere. In Gemara Babylonia ad tit. *Joma* cap. 1. numerus retinetur quinarius. Sed Olei nomen in eo locum non habet, ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקדש *Arca, & Urim, & Thummim, & Ignis Cæleſtis, & Majeſtas Divina, & Spiritus Sanctus.* De quibus item vide ſis Jarchium & David Kimchium ad caput primũ Haggæi. Quod autẽ de Sanctiſſimo illo oraculo, Urim & Thummim vulgo dicto, heic habent, ſatis dignoſcitur ex eis, quæ de Rationali, in quo oraculum illud ſitum eſt, capite ſuperiori monuimus. Etiam & de igne vide, ſi placet II Maccabæorum cap. 1. 19. II, 4. Ex eo autem quod Arca fœderis in altera hac recenſione memoratur, includitur item Oleum Sanctum, quod in ea ſervari ſolitum, cum eadem eſſe deperditum ſcribunt. Atque hinc ſane dijudicandum eſt, quam vera ſit veterum aliquot ſententia, qui legitimæ unctionis, tam qua Pontificiæ quam qua Regiæ, in Haſmonæorum exceſſu finem collocant; neque eos unctos fuiſſe dubitant. Nam non ſolum, ut uno tradunt Ebræi ore, Oleum ſanctum atque uſus unctionis in Templo ſecundo omnimodo defuere, verum etiam tritum eſt illud & aliquoties in locis è Gemara Hieroſolymitana ſupra citatis repetitum, אין מושחים מלכים כהנים *non ungebant in Reges eos qui fuere Sacerdotes.* Quo dicto etiam Haſmonæos ſignantius negatur unctos fuiſſe Quod vero attinet ad Unctionem Regiam, eam non neceſſario oleo illo Sancto à Moſe primum confecto fieri debere conſentiunt. Nam & à Joſia Rege abſconditum illud ajunt nec poſtea repertum; unde Jehojakim Regem unctum fuiſſe balſamo. Sic Gemara Hieroſolymitana in locis ſupra de Unctione citatis. At vero Potifices, alio ungi oleo, præter ipſum quod Moſes confecit, ex ipſo præſcripto ſacro non omnino debuiſſe volunt. Nec ſane aut Regiæ aut Pontificiæ ſub Templo ſecundo Unctionis veſtigium aliquod exhibent. Quemadmodum autem ſub Templo ſecundo Unctio Pontificialis nulla erat, ita etiam nec ſub primo fuit perpetua. Nam 50. aut circiter ante primi excidium annis abſconditum fuiſſe oleum Sanctum (ſub Joſia ſcilicet) nec poſtea repertum volunt. Gloſſa Talmudica ad tit. Megila cap. 1. fol. 9. b מרובה בגדים כהנים ששימשו בבית שני ואף בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך שגנזו צלוחית של שמן המשחה *Veſtitu inſignes ſunt Pontifices ſecundi Templi, etiam & primi à tempore Joſiæ & deinceps. Quoniam Vaſculum Olei Sancti abſconditum eſt.* Pontifici rite ſub Templo primo veſtito & uncto, &, ſub ſecundo veſtito juxta ea quæ dicta ſunt, Sacrificium ſingulare, ſi patrios

mores ad amuſſim obſervaret, peragendum erat, quo initiatio ejus omnino compleretur. Quali item Sacrificio Sacerdos gregarius quilibet etiam initiandus erat. Idque ex Lege ſacra Levitic. VI, 20. *Hac eſt oblatio Aaron & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die Unctionis ejus. Decimam partem Ephi offerent ſimilæ pro Sacrificio jugi. Dimidiam partem mane, dimidiam veſpere, quæ in ſartagine oleo conſperſa frigetur. Offeret autem frictam in odorem ſuaviſſimum Domino. Et ſacerdos, qui loco ejus unctus fuerit* (vulgata, qui jure patri ſucceſſerit) *faciet idem. Perpetuum ſtatutum eſt Domini. Tota incendetur.* Ex hac Lege, ſi quis Sacerdos gregarius nondum eo nomine initiatus, in Pontificatum evehendus eſſet, primo Sacrificium heic præſcriptum gregarii Sacerdotis nomine peragebat, dein ſecundum nomine Pontificis. At vero ſi aut Sacerdos aut Pontifex initiationis Sacrificium hoc prætermitteret, atque alia muneri ſuo propria ſacra adgrederetur, non hinc fiebat, quo minus miniſterium, quod præſtaret, ex ſe legitimum, id eſt non profanum, haberetur. Sed עבודתו כשרה *Sacrum ejus* hac in ſpecie, *miniſterium, rectum* ſeu *legitimum* cenſebatur, ut docet Maimonides halach *Cele hamikdaſch* cap. V.

CAP. X.

De Poteſtate Forenſi, *ſeu* Jurisdictione, *cuius autoritate, de rebus jam explicatis, ubi controverſia orir etur, erat decernendum.*

Ex iis, quæ hactenus de Qualitate Perſonæ, quæ jure ſucceſſionis ad Pontificatum erat admittenda, & de conſecrandi Ritibus enarrata ſunt, nemo non videt crebras difficultates oriri potuiſſe, nec ſine poteſtate Forenſi ſeu Jurisdictione, quæ cum imperio præeſſet, commode decernendas. Quot enim de Natalibus, parentum nuptiis, Ætate, Corporis vitiis, Animi vitæq; erroribus exiſtimationis labe, rituum initiandi præſtatione (quorum omnium in ſucceſſione legitima ratio habenda) controverſiæ naſci potuere? Habuere igitur hæc Forum ſuum, idq; auguſtum & ampliſſimum, quo, pro more patrio, quæſtiones ejusmodi omnimodæ deciderentur. Eorum erat celeberrimum illud Tribunal LXXI. virorum, ſeu Conſeſſus Magnus Hieroſolymitanus, quem סנהדרין הגדולה *Synedrium Magnum* & בית דין הגדול *domum Judicii magnam* vocitant, cujus autoritas & jurisdictio in rebus graviſſimi apud Ebræos momenti ſemper eminebat, etiam à Moſis tempore, quo inſtitutum eſt; quod & ſuo loco fuſius & data ſigillatim opera diſpicimus. Quod ad qualitatem perſonæ heic diſcernendam attinet, locus eſt egre-

Digitized by Google

egregius in Miſna, tit. *Middoth* cap. V. ubi docetur, Præſides, Judices ac aſſeſſores hujus fori de vitiis ſeu inquinamentis, quæ functione ſacra quempiam ex genere Sacerdotali arcerent, jure ſolenni cognoviſſe; atq; arcendos veſtibus nigris; admittendos, ſeu legitimos, albis, in diſtinctionem, ſtatim induendos fuiſſe. Verba ſunt, לשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ויוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים *In conclavi caſi Lapidis* ſeu *quadratarii opere inſigni, ſedes habuit conſeſſus Magnus Iſraeliticus, & judicabat Sacerdotes. Sacerdos autē, in quo reperiebatur vitiū, veſtes induebat nigras, quibus amictus & egreſſus abibat. Cui vero vitiū non erat, veſtes induebat albas, quibus amictus ingrediebatur* [in Templū] *& Sacro miniſterio fungebatur cum fratribus ſuis Sacerdotibus.* Et Maimonides halach. *Biath hamn ikdaſch*, cap. VI בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהונה ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביחסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים מי שנמצא כשר ביחסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתליע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל שנאמר לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל *Conſeſſus magnus ſedes habet in conclavi lapideo. Nobilior vero juriſdictionis eorum pars eſt, quod ſedent & judicant de genere Sacerdotali, & diſquirunt de Natalibus Sacerdotum, & de vitiis eorum. Sacerdos, quicunque reperitur Natalibus inquinatus, induit veſtes nigras, quibus amictus egreditur ex atrio. Quicunque reperitur perfectus & legitimus, induit veſtes albas, quibus itidem amictus ingreditur & Sacro fungitur miniſterio cum fratribus ſuis Sacerdotibus. At vero ſi quis repertus fuerit natalibus perfectus & legitimus, aliquo tamen alio vitio inquinatus, is locum ſeu munus habebat in conclavi Lignorum, ubi in ſtrues ligna diſcinderet, & partem haberet rerum Sacrarum cum ſuæ familia ceteris, ut conviva; ſecundum illud quod ſcriptum eſt* (Levit. XXI, 22. de corpore vitiato,) *Panem Dei ſui, de Sanctis Sanctorum & de Sanctis comedat.* Nam qui à natalibus profani fuere, etiam hiſce, non ſolum functione, arcebantur. Cum autem ſolennis ejusmodi de Natalibus aliisq; Sacerdotalis generis vitiis diſquiſitio fiebat, ſi nullum reperiretur impedimentum, quo minus univerſi, qui ea vice in examen venerant (& univerſos pariter atatem functioni idoneos ſimul veniſſe in examen, vix eſt ut dubitemus

mus) ad ſacra miniſteria ut integri ac legitimi admitti deberent, indicta, eo nomine, Panegyri ac feſtô celebrato, ad hanc verborum formulam Deum O. M. Laudibus efferebant, ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה׳ בבית קדשי הקדשים *Benedicatur Deus ille benedicendus, quod non reperitur vitiũ in Aharonis ſemine. Benedicatur ille, qui elegit Aharonem ejusque filios, ut aſtarent ad miniſterium coram Domino in domo Sactiſſima.* Sic habetur in Miſnæ loco etiam ſupra memorato. Quicquid demum ad Pontificis ſucceſſionẽ ſpectare potuerit, ex autoritate Conſeſſus hujus (accedente ititem ſemper Regia, quoties Regibus etiam gubernabantur Ebræi, & res ipſa poſcebat) ita pependiſſe videtur, ut ſine ea ſucceſſio legitima neutiquam ſatis ex jure ordinario haberetur. Maimonides halach. Cele hammikdaſch cap. IV; אין מעמידין כהן גדול אלא בית דין של *Non conſtituere ſolebant Pontificem alii præter ipſum Conſeſſum LXXI. virorum.* Quin & apud Joſephum lib. XX, cap. VIII. exemplum eſt ſingulare, quod Regiam ſimul & Conſeſſus magni in rebus ſacris, etiam cum alieno Judæi ſubeſſent imperio, autoritatem exhibet. Levitæ aliquot quorum miniſterium præcipuum erat hymnos in Templo canere, adito Rege Aprippa πείθουσι τὸν βασιλέα καθίσαντα συνέδριον, φορεῖν αὐτοῖς ἐπίσης τοῖς ἱερεῦσι ἐπιτρέψαι λινῆν στολήν; *induxerunt eum precibus ut, habito Synedrio, ſeu conſeſſu, decerneret eis uſum ſtolæ lineæ, quemadmodum ea Sacerdotibus in uſu fuit.* Et paulo poſt, ὁ βασιλεὺς μετὰ γνώμης τῶν εἰς τὸ συνέδριον ἐπιχομένων συνεχώρησε τοῖς ὑμνῳδοῖς ἀποθεμένους τὴν προτέραν ἐσθῆτα φορεῖν λινῆν οἵαν ἠθέλησαν, *Rex, adhibita etiam ſententia eorum, qui in Synedrio locum habebant, permiſit hymnodis, ut depoſito priore habitu, lineam, pro arbitratu ſumerent.* Id genus alia ibi ſic indulta occurrnt, tametſi πάντα ἐναντία τοῖς πατρίοις, *omnia adverſus patrios mores*, ut monet ibi idem Joſephus. Etiam & adverſus jus patriũ, ſive Romanis ſive Syris ibi rerum potitis, in Pontificum ſucceſſione, plurima commiſſa fuiſſe, ſatis ex eis, quæ diximus, ſit manifeſtum. Neque cum dominantium libidine & peſſimis ambientium artibus, Jura ſeu legitima locum ſuum retinere ſatis quibant. At vero, dum ſui juris erant Ebræi, legitima omnino potuit eſſe & ſæpius procul dubio etiã erat ſive Succeſſio Pontificis, ſive Rejectio aut Depulſio; quæ tamen, abſq; Natalium, Corporis, Animi, Morumq; habitudine, rite juxta ea, quæ ex eorum commentariis depromſimus perpenſa, non ſine injuria fieri merito videatur.

Gratia & Gloria DEO Salvatori.

[library stamp]

Digitized by Google